

2012

MONUMENTA LINGVAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)

a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.

VOL. IV.

ПАМ'ЯТКИ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

В И Д А Е

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСИЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ IV.

У ЛЬВОВІ 1906.

ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
під надзором К. Беднарського.

c 357572

MONUMENTA...
UKRAINO-...
a collegio archaeographico...
VOL. IV.

АПОКРИФИ І ЛЕГЕНДИ
ПАМ'ЯТКИ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

ПАМ'ЯТКИ
україньсько-руської мови і літератури.

IV.

ТОМ IV.

ТОМ IV.

У ЛЬВОВІ 1906

В КИЇВІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕРШЕНКА
В ЛЬВОВІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕРШЕНКА

MONUMENTA LINGVAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. IV.

ПАМ'ЯТКИ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

В И Д А Н

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ IV.

У ЛЬВОВІ 1906.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА
під надзором К. Беднарського.

И. 34328/и

B. 2280/4

CODEX APOCRYPHUS

e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr. Joannis Franko.
Vol. IV, Apocalypses apocryphas continens.

АПОКРИФИ І ЛЕГЕНДИ

З УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСІВ

ЗІБРАВ, УПОРЯДКУВАВ І ПОЯСНИВ

ДР. ІВАН ФРАНКО.

ТОМ IV.

Апокрифи есхатологічні.

У Львові, 1906.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

11 р.

COPIES AND ORIGINALS
of manuscripts listed below are deposited in the
Library of the National Academy of Sciences of the USSR

АПОКРИФІ І ДІЯ

ВІСЬМАТОМІСЯЧНИЙ ПЕРЕКЛАД

Збірка М. С. ДОУЖКА

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И-36 205

ТOM IV

ТOM IV

Львівська бібліотека АН УРСР

Львів, 1906

Накладом Науково-Товариства імені Шенкеля

Передмова.

I. Вступ. При укладаню отього тому Памяток я ще більше як при попередніх томах змушений був обставинами йти своєю власною дорогою. Одно те, що я муїв зректи ся думки вичерпати всі тексти сеї групи, які доси стали відомі по каталогам російських бібліотек і про яких українське походжене можна би догадувати ся, і обмежив ся тут лише на передрук деяких текстів із наших старих рукописів XII—XIII в., опублікованих російськими вченими (такі тексти головно з пергаменових рукоп. Успенського Собора та Троїцької Сергієвої Лаври біля Москви), а зрештою майже виключно користував ся галицько-руськими кодексами XVI—XIX віків; а друге те, що я не мав перед собою ані одної систематичної збірки есхатологічних апокріфів на якій будь иншій мові і муїв сам укладати плян, якому аналогічного не знаходив де инде. При укладі сього пляну, який був дискутований також на засіданю філологічної секції Наук. тов. ім. Шевченка, я виходив із ось яких фактів і спостережень.

Есхатологічними (від грецького *ἔσχατος* — остатній, крайній) називають ся ті апокріфічні оповідання, розмови та поученя, що займають ся „крайніми“, остатніми питаннями теології, етики та природознавства, отже питаннями про початок і кінець усього творіня та про його творця, про лад творіня і невідомі його явища, про крайні питання етики в роді антагонізму добра і зла та про ролю зла в творіню сьвіта, про боротьбу тих двох сил у людськім житю та при смерті, про житє душ по смерті і врешті про сподіваний кінець сьвіта та страшний суд. Про всі ті питання наша теологія має певні вироблені погляди, догми та тези, поза якими а нераз і в суміш із якими йде ціла ватага опо-

відань та творів відповідного змісту, іноді фантастичних (або таких, що лише нам видають ся фантастичними), нераз високо поетичних або знов плитко доктринерських, з відтінками і слідами старих, осуджених церквою ересей та забобонів, заборонених церковними індексами або й допущених у церковні книги та обряди, що все до певної міри можна підтягти під назву апокріфів. Кажу до певної міри, бо тут границя між апокріфічними і церквою допущеними творами ще менше виразна, як прим. при апостольських житіях і діянях. Індеси старих апокріфів зазначають власне з отсего циклю менше творів, як з інших циклів пройдених нами доси, а в додатку дуже часто ті твори являють ся нам так поперероблювані, обшліфовані та обезбарвлені під правовірний шаблон, що лише порівняне студіюване маси текстів на різних мовах і в різних редакціях може дати нам більше-менше певну відповідь на те, чи і чому сї твори треба зачислити до апокріфів. От тому то, і з огляду на далеко ще доси неповне просліджене великої частини належних сюди матеріалів я обмежив при доборі матеріалу свою тему як найширше і притягнув сюди річи, яких деякі вчені не звикли зачисляти до апокріфів та ще й есхатологічних, а зробив се навмисне, власне для того, що детальнійші досліди виказують інтересні звязки між найрізнішими творами сього циклю, і тому я бажав дати в руки спеціальним дослідникам як найбільше матеріалу, хоч би на перший погляд і зайвого. Розкладаючи той матеріал по льогічній схемі я зібрав його в ось які чотири ірупи:

1. Апокріфічні катехізми, так звані в російській науці Вопросыответи, по грецьки *Ἐρωτήματα*, яких багато пспадаеть ся в наших старих рукописах і в множестві різних форм, комбінацій та редакцій, часто в виривках, майже ніколи в якісь закругленій, пляново уложеній цілості. Не вважаючи на багатство зібраних мною карпаторуських текстів сеї ірупи не можу сказати, щоб я вичерпав навіть те, що містить ся в самих львівських бібліотеках; спеціально не пощастило мені віднайти тих рукописів бібліотеки львівського Василіянського монастиря, з яких подібні річи цитував проф. Калужняцкий¹⁾. Надію ся ще при спеціальних студіях над сими текстами поповнити сю хибу, яка зрештою ледви чи буде мати принципіальне значіне. Задля діяльової форми, а по части й задля змі-

¹⁾ Е. І. Калужняцкий, Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и писма, находящихся въ бібліотекахъ и архивахъ Львовскихъ (Труды третьяго археологическаго съезда въ Россіи бывшаго въ Кіевѣ въ августѣ 1874 года. Томъ второй. Кіевъ, 1878 г., стор. 213—321, див. особливо стор. 233—240 і ноті).

сту включив я до сеї групи творів і такі очевидно неапокріфічні твори, як середньовічний Люцідарій (у карпаторуській перерібці) та староруську книгу Кааф, тым більше, що сю остатню мені пощастило віднайти в копії багатшій від відомих доси в російських бібліотеках. До неапокріфічних творів сего розділу належить також уривок просторого катехізму признаваного св. Афанасію Александрійському, та тут знов я помістив той уривок (досить розпросторений у наших рукописах) для вигоди дослідників.

2. Апокаліпси про празники й обряди, ряд памяток і текстів церковної, подекуди еретицької традиції, що залюбки виступають у формі листів з неба, писаних від імени Христа, або в формі чудесних візій, які являли ся ріжним св'ятим і мали на меті упізнане вірних до св'яткованя певних днів (неділї, середи, п'ятниці), до заховуваня певних постів (у понеділок і п'ятницю), до пильного і побожного стоянн'я в церкві і т. д. Крім одного апокріфа, тзв. Епістолії про неділю, а в устах нашого народу Листу небесного, що зробив ся в остатніх часах темою численних і основних студій, та крім легенди про дванацять п'ятниць, инші тексти сеї (зрештою не дуже численної) групи розсліджені доси вельми мало.

3. Апокаліпси про загробове житє, про розставанє душі від тіла, про митарства і суд над людськими душами, про житє вибранців у раю та муки грішників у пеклі, отсе третя й незвичайно интересна група апокріфів нашої збірки. Входять сюди крім відгуків старозавітних та старохристиянських тем (смерть Авраама, вхід Ісаїї до сегого неба, Видіне св. Павла) популярні у нас перерібки хожденія Богородиці по муках, ходу св. Теодори по митарствах, візій св. Макарія, Ніфонта, Андрія Юродивого та Івана Милостивого, переважно витвори єгипетсько-сирийського аскетизму, черпані з давнійших східніх есхатологій, і з ріжними життями, а особливо Патериками занесені до нас. Серед тих витворів східної фантазії якось мов не своя стоїть візія про чистець св. Патрикія, апостола Ірляндії, перекладена в XVIII в. на нашу мову з польської друкованої книжечки, як документ ширеної у нас із католицькою пропагандою догми про чистець.

4. Четверта і найбагатша група в нашій збірці, се апокріфічні пророцтва про будущий кінець св'їта, прихід і панованє Антихриста, страшний суд і основне перетворенє сього св'їта по тім суді. В центрі тут стоять політичні памфлети византийські в роді остатнього видінн'я Давніда та Слова Методія Патарського, перероблювані при помочи пізнійших вставок на закруглени

пророцтва про остатні нещастя та катастрофи римської держави; обік них розвиваєть ся незалежно і зі старших, дохристиянських жерел есхатологічна повість про Антихриста і його пановане на землі та його (й усіх його прихильників) загибіль, так як бачимо її тут у творах Псевдоіполіта, Ефрема, Палладія і в пізніших компіляціях, де обі ті концепції зливають ся до купи. На прикінці опубліковано руський текст популярної коло р. 1640 на Україні і в Польщі легенди про народжене Антихриста в Вавилоні в початку XVII віку.

II. Індeкcи есхатологічних апокріфів. Поки приступимо до детального огляду важнійших творів поміщених у отсій збірці, треба оглянути ся на наші старі індeкcи книг правих і ложних і переконати ся, які твори з нашого циклю вже в старину вважали ся брехливими та забороняли ся церквою. Певна річ, і тут треба зазначити, що з творів, яких титули стрічаємо в наших староруських індeкcах, не всі були відомі у нас і полишали сліди в нашій письменстві, бож ті індeкcи не укладали ся у нас, а приходили до нас у перекладах із грецького; та на ту грецьку основу лягала в Славянщині більш або менше замітна верства вставок, гльос та додатків, що надає нашим індeкcам особливу фізіономію. Відси йде велика неоднаковість індeкcів, ріжнородність титулів та уваг висловлених при поодиноких творах. У своднім тексті індeкcа, уложенім Тіхонравовим на підставі ріжних староруських індeкcів і порівняннй їх із грецькими, стрічаємо ось яких 13 творів, що більше-менше відповідають важнійшим апокріфам есхатологічного характеру, поміщеним також у нашій збірці. А власне зазначено там:

12. Исаакъ сонъ видѣ — столпъ посреди двора, архангель Михайль Авраама возносилъ на небо и далъ ему видѣти, что дѣють на земли и судилъ имъ — се так зване Откровеніе Авраама, що в західній Европі в часі середніх віків було зовсім забуте, хоч доховало ся в грецьких копіях, із яких аж у XIX в. було віднайдене, а надто заховало ся в славянським перекладі.

23. Исаиинъ видѣніе, апокріф, а властиво часть апокріфа зрадованого з трьох старших уривків, оповідане про вхід Ісаїї на семе небо, зраджує своїм укладом християнське походжене, і також було забуте в середніх віках. Цілість заховала ся лише в етіопським перекладі, уривки в грецьких, латинських та церковнославянських версіях.

47. Хожденіе Богородицы по мукамъ, апокріф зложений по грецьки десь у VII—VIII віці і відомий також у славянським пере-

кладі вже з XII в. Мало популярний на заході він дуже розширився по Славянщині і звівний у нас у багатьох перерібках.

48. Павлово хоженіє по мукамъ, мабуть те саме, що в тім же індексі ч. 34 Павлово обавленіє, популярний особливо на заході в латинськїм текстї пз. *Visio Pauli*, та звівний у всіх Славян.

59. Іоанна Богослова вопросы на фаворетѣй горѣ и отвѣты ему: Слыши, праведный Іоанне, — апокріфічний катехізм про житє душ по смерті, грецький текст опублікований Тішендорфом.

60. Тогожъ вопросы Аврааму о праведныхъ душахъ, памятка правдоподобно славянського походження, перерібка попередньої.

61. Іоанна Богослова вопросы на елеонетѣй горѣ, староруська перерібка обох попередніх.

62. Слово Меѳодія епископа Патарскаго отъ початка и до кончины, простійше Откровеніє Методія Патарського, широко розповсюджений апокріф, відомий у кількох грецьких, латинських та славянських перерібках.

64. Епистоля и недѣли, у нас Лист небесный, твір від V віку розширений в багатьох редакціях на сході й заході.

68. О двоюнадесяти пятницяхъ, споръ Тарсѣя жидовина съ Елєеріємъ, апокріф, аналогічного походження.

69. О службѣ тайнъ Христовыхъ: что опоздять служити обѣдню, врата небесная затворяются и ангелы попа кленуть, якась апокріфічна візія про службу божу, аналогічна до тих оповідань про царя Анфілога, що розширені в нашім старім письменстві.

70. О Василии Кесарійскомъ и о Иванѣ Златоустѣ и о Григоріи Богословѣ вопросы и отвѣты о всемъ по ряду, апокріфічний катехізм звівний у численних редакціях грецьких та славянських.

71. Вопросы и отвѣты, что отъ колика частей созданъ бысть Адамъ, се мабуть часть попереднього апокріфа, що звичайно називається Бєсѣда трєхъ святителєй.

В надрукованих мною (Памятки I, ст. 1—6) двох пізніх галицько-руських індексах, одним із XVII, а другим із XVIII в., згадують ся: Павле обавленіє, Епистоля о недели, Богородицы походженіє по мукамъ, что опоздять поць литургію и врата небесная затворяются; в другім Ісаїино обавленіє, Павлово обавленіє, Іоана Богосл. вопросы, еже рече: слыши праведный Іоане, тогожъ вопросы Аврааму о праведныхъ душахъ, Богородицино хоженіє по мукахъ, о службѣ тайнъ Христовыхъ. Та маємо в наших індексах також титули таких апокріфів, що або зовсім не дійшли до нашого часу,

або й такі, як Соломонові псалми, що заховали ся по грецьки, та на церковно-славянську ані руську мову мабуть не були перекладані; а обік того маємо в нашій збірці численні твори, яких нема в індексах, хоч про їх апокріфічний характер нема сумніву.

Можна би подекуди зачислити по сього циклю також внесені в індекси між ложні книги „хожденія“ до земного раю Макарія, Зосима і інших, та я волів вилучити ті твори до дальшого тому, в яким будуть поміщені апокріфічні житія сьвятих, що стоять на межі апокріфів і романів і безпосередно доторкають ся таких творів, як Александрія. Поміщене у нас оповіданє про сьв. Агапія чи Агапіта і його хід до раю належить до вищої катєгорії дійсних апокріфів, де основою являють ся не фантастичні появи здибувані по дорозі, а релігійна та етична доктрина, яку ілюструють образи раю.

III. Виданя текстів і студії над ними. Збиранє і публікованє текстів належних до циклю обнятого нашим виданєм почало ся в Європі дуже вчасно, майже в початках друкарської штуки. Вони, а особливо пророцтва про кєнець сьвіта, про Антихриста й страховища його панованя, цікавили тодішніх учених і невчених людей. Віруючі католики і вільнодумці-гуманісти публікували знайдені в бібліотеках старі латинські, перекладали грецькі тексти та давали їх на розвагу людям. І так ще 1556 р. член французького парламенту І. Пік видав Псевдо-Ісполїтєве „Слово про кєнець сьвіта, про Антихриста та про другу появу Господа нашого Ієуса Христа“ в грецьким текстї з латинським перекладом, а другє його слово, що було вірцем і жерелом того фальсифікату, появило ся 1661 р. також у Парижі¹⁾. В р. 1569 у збірці Грінея (Grynæus, Monumenta ss. patrum orthodoxographa, Basileae) був надрукований у-перве грецький текст Откровенія Мефодія Патарського. Ще більшою популярністю й повагою тішили ся тєв. Епістолїї або листи з неба, писані буцїм то самим Христом; їх публікували і критикували особливо протестанські вчені Геце²⁾ та Іттір³⁾, і Фабріцій у своїй збірці новозавітних апокріфів присьвятив їм також пильну увагу⁴⁾. Та найбільша часть тих

¹⁾ В. Сахаровъ, Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древне-русской письменности и влияние ихъ на народныя духовныя стихи. Тула, 1879. Стр. 73.

²⁾ Goetzius, Dissertatio de scriptis Christi. Vitebergae 1687.

³⁾ Ittigius, In Heptaëmeron dissertatio, I, позх. 1 і 2.

⁴⁾ Fabricius, Codex apocryphus Novi Testamenti, I, ст. 303—321, III, 449, 511 і далї.

творів була в західній Європі аж до XIX в. майже зовсім не відома вченим людям, хоча їх перерібки та переклади жили в нижших верствах народу та хоронилися в бібліотеках. Ще Фабрицій, який власне сим творам присвятив окремий том свого Codex Aposcraphus¹⁾, подає із творів нашого циклю майже самі лише виривки та свідoctва про них старших і пізнійших письменників, і се й творить головну вартість його праці. Власне аж XIX вік вніс найбільше світла й певности в ту темряву, яка одначе ще й доси далеко не прояснена так, як би того було треба.

З західно-європейських учених XIX в., що публікували тексти та студіювали поодинокі мотиви з циклю есхатологічних апокріфів, назвемо поперед усього Бірха, що в виданім 1804 р. Auctarium codicis aposcraphi надрукував між иншим матеріалом апокріфічний Апокаліпсеє св. Івана або тзв. Питаня Іванові до Господа на елеонській горі. Гререр у своїй книжці „Prophetæ veteres pseudepigraphi“ опублікував крім середньовікових латинських Vaticinia (віщованя про будучину церкви, держав і династій) також латинські переклади апокріфів недавно перед тим віднайдених у абіссинських рукописах. Знаходимо тут критичні виданя таких апокріфів, як Ascensio Isaiae vatis (Вхід Ісаїї на небо, див. у нас стор. 109--116), четверта книга Ездри (у нас у старій Руси невідома, появилася у перше аж у Острожській Біблії 1581 р. в дуже кепськім перекладі з неповного латинського тексту), книга Еноха і книга про житє і смерть Мойсея²⁾, ся остатня перекладена з гебрійської мови.

В р. 1866 вийшла в Липську збірка славного вченого Константина Тішендорфа пз. Apocalypses aposcraphae, де дано уперве нове виданє апокр. Апокаліпси св. Івана, виданої дуже недбало Бірхом; далі також нове критичне виданє тзв. Павлової апокаліпси, виривки апокріфічних питань св. Варфоломея до Богородиці про те, як вона родила Христа, і відривки апокаліпси Богородиці, званої в нашім письменстві під заг. „Хожденіє Богородици по мукамь“³⁾.

Аж у 90-их роках минулого віку разом з оживленєм студій над геленістичною та византійською літературою бачимо також жи-

¹⁾ Joh. Albertus Fabricius, Codex pseudepigraphus Veteris Testamenti, Hamburgi, 1722, крім передмови і покажчиків 1174 стор. тексту.

²⁾ A. F. Gfroerer, Prophetæ veteres pseudepigraphi, partim ex abyssinico et hebraico sermone latine versi. Stuttgartardiae 1840.

³⁾ Const. Tischendorf, Apocalypses aposcraphae. Lipsiae 1866.

війший рух коло публікації та студіювання есхатологічних текстів. Важна тут особливо збірка текстів опублікована під проводом Ермітеджа Робінзена пз. *Texts and Studies, contributions to biblical and patristic Literature*. В тій серії вийшла важна для студій над середньовіковими візіями раю і пекла *Passio S. Perpetuae*, видана Робінзеном, вийшов Заповіт Авраама виданий Робертом Джемсом, та двотомова збірка *Aposcrpha Anecdota*, йогож редакції, куди між иншими вийшли: латинський текст Павлового видіння, хід Богородиці по муках і виривки з Софонієвої обяви, що містять знаки Антихристові.

В Німеччині вийшов імпульс на тім полі з досить несподіваного жерела, з інтересної для кожного Німця ідеї римського цїсарства німецької нації. В р. 1877 видав Георг Цецвіц] свою розвідку *Vom römischen Kaisertum deutscher Nation*, і за нею пішов довгий ряд праць про середньовікові Сібіллі та пророцтва, що займалися цїсарями, їх будучиною, упадком та поворотом. При студіюваню сього матеріялу прийшлося швидко зацепити за грецькі прототипи латинських віщовань, власне за такі апокріфи, як Видінє Данилово, Слово Методія Патарського та його жерела, починаючи від слів Іпполїта про Антихриста, а доходячи до середньовікового Адсона. Визначається тут особливо книжка Камперса ¹⁾, що послужила точкою опори для дальших праць, в тім числі для праці одеського проф. Ієтрїна про Откровеніє Методія Патарського та Видінє Данила. Якось випадково натрапив на сю тему проф. Каспарі в Христїянії, віднайшовши в однім старім рукописї проповідь про Антихриста і конець свїта, якої автором подано раз св. Єфрема Сирїна, то знов св. Ізидора Севільського ²⁾, і взяв ся дошукувати ся її жерел, при чім дійшов до цікавих результатів, що кидають свїтло і на письменську спадщину Єфрема Сирїна і на розвій ідеї про Антихриста. Навязуючи до висновків Каспарія присвятив Буссет цілу спеціальну розвідку тій ідеї Антихриста ³⁾, що була, можна сказати, центром есхатологічних вірувань і уяв середньовікового христїянства таї доси ще не стратила свого впливу. Богато цїнного матеріялу для проясненя генези сих апокріфічних поглядів да-

¹⁾ Dr. Franz Kampers, *Alexander der Grosse und die Idee des Weltimperiums in Prophetie und Sage*. Freiburg i. B. 1901.

²⁾ Dr. L. C. Caspari, *Briefe, Abhandlungen und Predigten aus den zwei letzten Jahrh. des christl. Altertums*. Christiania, 1890.

³⁾ Wilhelm Bousset, *Der Antichrist in der Ueberlieferung des Judentums, des neuen Testaments und der alten Kirche*. Göttingen, 1895.

ли надто історички жидівського народу такі як Шірер ¹⁾, Фольц ²⁾ та Фрідлендер ³⁾.

На ґрунті чисто християнської обрядової апокаліптики варто зазначити важніші праці про Лист небесний. Основою є тут і доси праця А. Н. Веселовского, друкована ще 1876 р. в Журналъ мин. нар. просвѣщенія, про яку найновіший дослідник сеї теми, віденський проф. Максиміліян Бітнер повідає, що вона по довгій блуканні в лісі догадок і гіпотез „відчинила йому брами до лабіринту Листів небесних“. Слідом Веселовского пішов бруксельський учений Боляндист, патер Гіпполіт Делягей, що 1899 р. подав дуже старанне бібліографічне зіставлене всіх старших звісток про Листи небесні, доступних йому з західних і орієнтальних жерел ⁴⁾. Окрім детальних праць Р. Прибша ⁵⁾ стоїть серед пізнійших праць над сим апокріфом на першому місці згадана вже праця проф. Бітнера ⁶⁾, що зібрав велику силу орієнтальних текстів сього апокріфа і на основі порівняних студій дійшов до висновка, висловленого вже й Веселовским, що всі східні й західні версії сього твору пішли з одного спільного і то грецького жерела.

Із усіх славянських країв найбільше зацікавлене здавна збуджували есхатологічні апокріфи в Росії, де мільони раскольників ріжних толків черпали з них матеріал для безконечних міркувань про людську душу, її початок і вихід із тіла, про загробове жите і суд над душею, про рай і пекло, про остатні часи та прихід Антхриста. Та популярність тих апокріфів була, як бачимо з нашої збірки, не менша і в Україні, а особливо в карпаторуській її часті, яка ніколи не стикала ся безпосередно з великоруськими сек-

¹⁾ D. Emil Schürer, Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi. Leipzig 1898, див. особливо т. II, § 29, стор. 522—556 та т. III, §. 32, стор. 135—287, де розібрано жидівську есхатологічну літературу.

²⁾ Paul Voltz, Jüdische Eschatologie von Daniel bis Akiba. Tübingen und Leipzig 1903, де в першій часті (стор. 4—54) подано детальний огляд жидівського апокаліптичного письменства.

³⁾ E. Friedländer, Geschichte der jüdischen Apologetik als Vorgeschichte des Christenthums. Zürich 1903, де розбір апокаліптики містить ся на стор. 131—192.

⁴⁾ Надруковано в Bulletin de l'Academie royale de Belgique, Classe de lettres, 1899, стор. 171—213, пор. Th. Zahn, Skizzen aus dem Leben der alten Kirche (розд. 5: Geschichte des Sonntages).

⁵⁾ Між иншим про одну староанглійську поему, пор. R. Priebisch, John Audelay's Poem on the observance of Sunday and its source, друковано в збірці праць присвячених дру Фортівалю из. A English Miscellany, Oxford, 1901.

⁶⁾ Prof. Dr. Maximilian Bittner, Der vom Himmel gefallene Brief Christi in seinen morgenländischen Versionen und Recensionen (Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Klasse Bd. LI.

тантами і в якій те замилюване до старих апокріфів не збуджувало ніяких релігійних толків та сумнівів, але було просто частиною старої культурної і літературної традиції і як така мало великий вплив на сформоване народнього світогляду, на масу вірувань, обрядів та устних оповідань¹⁾.

Перші публікації текстів апокріфів належних до нашого циклу тісно звязані з іменами російських учених Пипіна, Буслаєва та Тихонравова, далі Порфірева, Срезневського та Андрія Попова. Ще 1859 р. у своїй дисертації „Очеркъ литературной истории старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“ Пипін при різних нагодах (див. особливо у розд. III) звертав увагу на апокріфи в роді „Бесѣды трехъ святителей“ та інші подібні як матеріали для студій над староруськими повістями. В р. 1862 вийшов під його редакцією третій том виданя „Памятники старинной русской литературы издаваемые графомъ Григоріємъ Кшелевымъ-Безбородко“, де поміщені між иншим, хоч не виділені в окремих цикль, ось які тексти і уривки належні до есхатологічних апокріфів:

1. Отъ евангелія вопросъ (стор. 88).

2. Іоанна Златоустаго о Христовѣ вшествіи на гору (стор. 89—90), уривок із питань Івана богослова до Господа на Оливній горі.

3. Ще один уривок про те, хто з евангельських персонажів і кого хрестив.

4. Вопросы св. Вареоламея (стор. 109—112).

5) Вопросы св. Іоанна Богослова, отвѣты Авраама о живыхъ и о мертвыхъ (стор. 113—116).

6. Слово праведнаго Іоанна Фелога (питаня до Ісуса на Оливній горі, варіант до ч. 2, стор. 117).

7. Хожденіе Богородицы по мукамъ (стор. 118—124).

8. Павлово видѣніе (стор. 125—133), два відривки.

9. О св. Агапіи и о раѣ, проложна статья без закінченя (сторона 134).

10. О св. Макаріѣ и о раѣ (також проложна коротка статья, стор. 135).

11. Слово о трехъ мнѣсѣх, како находили стго Макарья (стор. 135—142, з категорії тих фантастичних оповідань про давні пригоди в дорозі, які ми відкладаємо до дальшого тома).

¹⁾ Про сей вплив апокріфів на український фольклор диви крім принагідних уваг М. Драгоманова в його фольклорних розвідках, особливо в статі про дуалізм у нар. віруванях, статью проф. М. Сумцова »Очерки истории южнорусскихъ апокрифическихъ сказаній и пѣсень«, друковану в »Кіевской Старинѣ« 1887 р.

12. Свитокъ изъ Іерусалимской земли, послано отъ самого Господа нашего Ісуса Христа (стор 250—153), се одна з найстерших редакцій Листа небесного; до неї додано ще два уривки поучень про святковане неділі, які зрештою не мають звязку з Листом небесним.

12. Під титулом „Бесѣда трехъ святителей“ подано (стор. 169—178) три тексти відомого під сею назвою апокріфа.

Рівночасно з дисертацією Швіна почала в Москві під редакцією Тіхонравова виходити спеціальна часопись, присвячена дослідям над історією російської літератури і рос. старовиною, п. з. Лѣтописи русской литературы и древности. Вона виходила недовго і неправильно, до р. 1863 вийшло 5 томів, та про те вона дала не лише силу нового матеріалу, а й цілий ряд оригінальних праць, що виразно зазначили методу і напрям дальших дослідів. Важні тут були особливо праці самого видавця, в яких він, не запускаючи ся в широкі мудрованя на взір Буслава, а виходячи від певних даних літературних памяток, громадив матеріали для їх порівняного студіюваня і сим прокладав дорогу порівняної методи в російській науці. До таких праць треба зачислити прим. працю про Люцідарій, додану до виданя тексту сеї памятки (1859, кн. I, стор. 33—68), такіж уваги до повісти про Аполона Тирського (тамже стор. 1—32) та до віршів про Аніку воїна (Прѣніе живота со смертю, тамже стор. 183—192), до опвіданя „Слово о вѣрѣ христіанской и жидовской“ (т. III, стор. 66—78). Важні тут були й такі річи, як Веселовского рецензія на новий випуск німецького журналу „Zeitschrift für deutsches Alterthum“, де з приводу друкованих там праць і матеріалів порушено декілька питань з археології, фольклору та історії письменства, і власне питання дискутовані в західноєвропейській науці ставлено в безпосередній звязок з матеріалами славянськими. І понад се „Лѣтописи“ Тіхонравова дали не мало причинків спеціально до есхатологічних апокріфів і їх відгуків у російським фольклорі; сюди належать видана Буславим „Повѣсть града Іерусалима“ (II, 34), „Стихъ о Голубиной книгѣ“ (II, 64), Стихъ о Антихристѣ (III, 14), уваги Буслава до малюнків „О народахъ на страшномъ судѣ“ (IV, 16).

В тім самім році, коли впали „Лѣтописи“ (мабуть їх видавець знеохотив ся до них за їх слабий успіх, бо в остатніх томах його праць уже не видно), вийшла в Петербурзі двотомова збірка Тіхонравова пз. „Памятники отреченной русской литературы“, як прилога до невиданої ніколи розвідки тогож автора „Отреченныя книги древней Россіи“. В першім томі сеї збірки маємо з апокріфів на-

лежних до нашого циклю тільки один, Смерть Авраама (I, стор. 79—80). Лише подекуди, одною пізнішою вставкою доторкаєт ся сього циклю опублікована в тімже томі „Повість о плъненіи града Іерусалима“ (стор. 273—297, пор. стор. 295—296). За те в другім томі поміщено ось які есхатологічні апокріфи:

- 1) Варєоломѣвы вопросы Богородиць (стор. 18—22).
- 2) Хожденіе Богородицы по мукамъ, два тексти, один із XII, а другий, сербський із XIV в. (стор. 23—39).
- 3) Хожденіе апостола Павла по мукам, повний текст апокріфа (стор. 40—58).
- 4) Вопросы Іоанна Богослова Господу на горѣ Фаворекоей, дві копії з XV і XVI в. (стор. 173—192).
- 5) Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ (стор. 193—196).
- 6) Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на Єлеонской горѣ, три копії з XVI в. (стор. 197—212).
- 7) Слово Меєодія Патарскаго о царствіи язъкъ послѣднихъ временъ, чотири тексти з рукописів XIV—XVI в. (стор. 213—281).
- 8) Епистоля о недѣлн, текст у рукоп. XVI в. (стор. 314—322).
- 9) О двѣнадцати пятницахъ, чотири тексти з рукоп. XV і XVI в. (стор. 323—318).
- 10) Бесѣда трехъ святителей, два тексти з рукоп. XV і XVII в. (стор. 429—438).
- 11) Вопросы, отъ сколькихъ частей созданъ былъ Адамъ, — Тіхонравов видав під сям титулом три апокріфічні розмови, що мають не багато спільного з собою, а всі три належать до розрізнених шматків більшого апокріфічного катехізму, названого в Росії „Бесѣда трехъ святителей“ (стор. 439—457).

Ще перед появою тих двох збірок текстів, що послужили твердою основою для всіх дальших праць над апокріфами в Росії, вийшла двотомова збірка розвідок московського проф. Хведора Буслава (Историческіе очерки русской словесности и искусства, С. Петербургъ 1861), де автор при всякій нагоді, чи то починаючи розмову про староруське письменство, чи про народні казки та пісні, чи про старе церковне малярство на Русі, скрізь натикав ся на апокріфи та їх усні відгуки і скрізь мусів заглядати до старих писаних текстів. Правда, Буслав найчастійше пояснював той матеріал на швидку руку, в дусі мітольоґічної школи Грімма та Мангарда, виводив із „русскої народної душі“ річи очевидно запозичені з Візантії або з Польщі, та все таки його нариси розбуджували

загальну цікавість і спонукували до критики та до дальших дослідів. Надто Буслав у своїй великій Христоматії староруського письменства, виданій у-перве 1866 р., яка й доси не перестала бути підручною книгою гімназіальної та університетської молодіжи в Росії, помістив не мало виривків із апокріфів і тим причинив ся до познайомлення з ними дуже широких сфер інтелігентної публіки.

При кінці 60-их років починають ся публікації проф. І. Срезневського і тягнуть ся аж до смерти голосного вченого. В р. 1868 виходить перша його більша збірка пс. „Древніе славянскіе памятники юсоваго письма“, де крім текстів канонічного змісту поміщено деякі тексти та уривки апокріфів і то власне належних до нашого циклю. Маємо тут головню „Сказаніе Іоанна богослова, апостола и евангелиста, о вторѣмъ пришествіи Христовѣ“ (стор. 406—416) із рукопису Гільфердінга. В р. 1863 він видав у т. X Извѣстій второго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ найстарший відомий нам староруський текст Хожденія Богородицы по мукамъ (рівночасно той сам текст видав у своїй збірці також Тіхонравов, днв. вше) з паралельним текстом грецьким узятим із одного рукопису Віденської надв. бібліотеки. В р. 1874 вийшла його інтересна книжка „Сказанія объ Антихристѣ въ славянскихъ переводахъ съ замѣчаніями о слав. переводахъ твореній св. Иполита“ (Санктпетербургъ 1874). Се було продовженє праці розпочатої Невоструєвим, який у р. 1868 опублікував автентичне Іпполітове Слово про остатні дні¹⁾, лишивши на боці пізнійшу (але також дуже давню) котрафакцію, яку Срезневський взірцево опублікував з науковим апаратом. В 70-их роках тягнеть ся в книжках зразу „Записокъ“ а потім „Сборника“ петербурської Академії наук його публікація „Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ“, у яких знаходимо також не мало звісток і уривків апокріфів нашого циклю. Зверну увагу лише на опис рукопису Троїцької Сергієвої Лаври з XII в., де подано уривки старого поученя про страшний суд (Сборникъ XII, Свѣдѣнія N. LI, стор. 197), поучене Ісуса ученикам про піст (тамже стор. 199), Питаня кн. Антиоха і відповіді сьв. Афанасія (тамже стор. 203, передруковано ст. 207—212). В описі Паісієвого збірника з початку XV в. (Свѣдѣнія LVI, стор. 301) значимо помилку: Згадуючи про поміщене в рукописі „Слово о исходѣ души и о входѣ на небеса по смерти“ Срезневський без підстави ідентифікує се слово з відомим словом про митарства, прису-

¹⁾ К. И. Невоструевъ, Слово св. Иполита объ Антихристѣ въ Славянскомъ переводѣ по Чудовскому списку XII в. Москва 1868.

джуваним Кирилови Туровському, коли се два зовсім ріжні твори. Тамже (стор. 302) зазначено уривок питань Григорія „отъ чего створи Бъ видимую і невидимую тварь“ та „Вопрошаніе святаго ап. Варфоломѣя“, оба тексти видані Тіхонравовим; тамже й Кирилове слово про митарства. В копенгагеськім cod. misc. показано Слово о страшномъ судѣ і подано з нього виписку (тамже стор. 371), що нагадує текст Паладія Мниха.

В р. 1872 вийшла перша праця проф. Порфірева про старозавітні апокріфи¹⁾, де поміщено цінні уваги і бібліографічні вказівки також про многі есхатологічні апокріфи (див. стор. 95—97 уваги про Слово Методія Патарського, про Люцідарій стор. 139—141, стор. 198—231 розбір книги Еноха, на стор. 353—256 про смерть Авраама, на стор. 294—306 про Восхожденіе пророка Исаи), при чім автор дуже старанно втягає в свій дослід жидівську, византійську і західну середньовікову писану традицію. В виданій 1877 р. збірці текстів старозавітних апокріфів тогож автора²⁾ стрічаємо лиш один твір належний до нашого циклю, а власне „Слово святаго пророка Исаи сына Амосова съ рѣданіемъ и съ слезами .провидѣвъ Духомъ святимъ о послѣднихъ днехъ хотящихъ быти на насъ“ (стор. 263—268), та у вступі (стор. 81) автор не зумів про сей текст сказати нічого понад те, що се „другое апокрифическое сочинение“, відмінне від Восхожденія Исаї.

Далеко більше матеріалів до есхатологічних апокріфів подано в другій, уже по смерті автора виданій збірці Порфірева³⁾. Маємо тут у перше рубрику: „Апокрифическія сказанія есхатологическаго характера“, але під сею рубрикою подано крім діяльота „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на горѣ Елеонской“ (стор. 311—114 і другий варіант 314—325) та уривка „Вопросы Іоанна Богослова Господу“ (стор. 326) зовсім не апокріфічні „Вопросы князя Антіоха и отвѣты св. Аенасія Александрійскаго“ (стор. 327—578), хоча й додано інтересну нотку про їх звязок з дослідами над апокріфічними катехізмами. Далі під титулом „Беседа трехъ святы-

¹⁾ П. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ. Казань 1872.

²⁾ П. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки. Санктпетербургъ 1877 (Сборн. Акад. т. XVII).

³⁾ П. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки. Санктпетербургъ 1890 (Сборникъ Акад. т. LII).

телей“ подано чотири тексти апокріфічних катехізмів (стор. 379—384, 384—391, 391—396 і 396—402), узятих із рукописів бувшої бібліотеки Соловецького монастиря.

На сімдесяті й вісімдесяті роки XIX в. припадають праці А. Н. Веселовського, що між иншим і на полі есхатологічних апокріфів творили епоху в російській науці, вказуючи незвичайно живі і глибокі звязки між апокріфами всіх частин цивілізованого світа і російськими легендами, духовними стихами, віруваннями та традиціями. Особливо важна тут його розвідка „Опыты по исторіи развитія христіанской легенды“, друкowana в „Журналѣ министерства народнаго просвѣщенія“, а власне перша часть у книжках за март, цвітень і май 1875, а друга часть у книжках за лютий, март і цвітень 1876 р. В першій часті Веселовський дуже детально розібрав різні редакції Слова Методія Патарського і вказав їх звязки з византийськими, західноєвропейськими та російськими популярними легендами про прогнаних, сподіваних і знов повертаних імператорів; у другій часті подав досліди над такими апокріфами, як Елісодія про неділю, Слово про дванацять пятниць та Сон Богородиці, вказуючи їх звязки з певними історичними фактами, як ось прим. рухи т. зв. флягелянтів у західній Європі. І в пізнійших своїх працях Веселовський дуже часто вертав до свого циклю апокріфів, то доповняючи свої перші результати і перевіряючи їх новими матеріялами, то подаючи нові причинки до сих студій. Зазначу тут лише важніші праці. І так у серії „Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ“ до нашого циклю належать статі „Сонъ о деревѣ въ повѣсти града Іерусалима и стихъ о Голубиной Книгѣ“, „Къ сказанію о преніи Жидовъ съ христіанами“, „Дуалистическія повѣрья о мірозданіи“, „Безразличные и обоюдные въ житіи Василія Новаго“, до чого в прилогах додано уперве виданий грецький текст ходу Теодора по митарствах, пропущений Боляндистами в їх виданю того житія, далі „Анфилогъ - Evalachъ въ легендѣ о св. Граль“. Не мало натяків на есхатологічні апокріфи знайдемо також у його серії „Южнорусскія былинны“, що починаєть ся власне зіставленем місцевих київських оповідань про Михайлика з апокріфічними оповіданнями Слова Методія Патарського про царя Михаїла.

В р. 1879 вийшла в Тулі книжка В. Сахарова „Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древне-русской письменности и вліяніе ихъ на народныя духовныя стихи“. Се була перша проба систематичного досліду над есхатологічними апокріфами відомими в старій Руси, проба тим більше гідна признання, що Сахаров у виданих

досі в Росії збірках апокріфічних матеріалів не міг дошукати ся дуже значної частки відомих у старій Руси есхатологічних творів і мусів знайомити ся з ними з рукописних жерел. Його розвідка складаєть ся з двох частий. У першій подано загальний нарис розвою есхатологічних вірувань. Автор зачинає від Жидів, у яких уже в Псалмах видно віру в прихід могучого царя, царя Ізраїлевого, що має відновити Давидове царство. Сю віру, що повстала у Жидів по повороті з вавилонської неволі, широко розвинула апокаліптика часів Селевкидських, часів переслідувань і утиску. Книга Даніїла подає славу візію того пророка про чотири царства, з кінцевим її образом Риму як залізного кольбоса на глиняних ногах. Книга Еноха кіпчить ся образом суду над нечестивими та деспотами, що кривдили Жидів, і образом нового Єрусалима та нового храму. Образ страшного суду подає й невідоме у нас, але популярне у південних Славян Видіне Варуха. Сі апокаліпси мали вплив і на перших христіян; їх цитують апостоли Павло й Юда, вони були жерелом віри перших христіян у близький поворот прославленого Ісуса і його суд над грішниками. Вже в перших віках христіянства ся віра формулуєть ся в так званій хіліазм, себто в те, що Христос повернувши на землю буде тут панувати 1000 літ, що перед його приходом має на короткий час прийти на світ його противник, Антихрист, який по приході Христа буде звязаний і вкинений у пекло на віки. В тім дусі висловляють ся найстарші отці церкви, такі як лют Варнави, Юстин, Іреней та Іпполіт, у яких чим далі тим більше стрічаємо детальних образів тих будущих подій. І так уже тут маємо вироблену віру, що світ буде істнувати 6000 чи 7000 літ, стільки тисячоліть, скільки було днів творення, що Антихрист буде з покоління Данового і перед Ісусовим приходом буде панувати 3½ літ, що остатній володар перед приходом Антихристовим буде Лятейнос, себто що римська держава має стояти до того часу. І боротьба против хіліазму, що почала ся в III віці по Хр. з разу в Єгипті, потім у Сирії і передній Азії, не много змінила ті віруваня, тільки відсунула їх реченець на кінець семої тисячі літ по сотвореню світа. Важні тут були слова св. Єфрема Сирина, в яких орієнтальна фантазія дає вже дуже докладний малюнок Антихриста: він родить ся від поганої дівчини і у веім захоче наслідувати Христа, буде зразу праведний і лагідний, але ставши царем озвіріє, побє трьох царів і на своїх прихильників буде класти свою печать на чолі і на правій руці. Отсе був круг ідей, який оброблювали старі отці церкви аж до появи Магометанства. Страшні бурі, що стрясали ся над схід-

но-римською державою в VII—XI віках, дали імпульс до дальшої еволюції тих ідей. Пророцтва Сибіль, Видіння Данила, Слово Методія Патарського і інші подібні твори розвивають есхатологічні ідеї старших письменників малюнками страшних заколотів та війн, що мають попередити часи Антихристові, та для змягчення тих малюнків творять образ добродійного і хороброго царя Михаїла, що перед приходом Антихриста має ще раз побідити головник ворогів Христа, Ізмаїлтян, має царювати 30 літ, а потім з божого допущу усунути ся геть і дати місце Антихристови.

В звязку з еволюцією ідей про кінець світа і Антихриста подає В. Сахаров нарис еволюції ідей про розставане душі з тілом і про загробове житє душ. Ті ідеї загально людські, відомі вже на первісних ступнях культури. Великий вплив на їх еволюцію мали вклясичні оповідання про подорожі ріжних героїв у підземний світ, отже Діоніза за Семелею, Геракля за Кербером, Орфея за Еврідікою, Одсея, Енея і т. д. У Жидів бачимо ту ідею вже в книзі Еноха, у старохристиянським письменстві в Нікодимовім євангелію і в богатях житіях святих, особливо тебаїдських пустинників Антонія і Пахомія, в оповіданнях про візії Перпетуї, Карпа, Сатура, Христини, Івана Милостивого та Андрія Юродивого. Особливо великий вплив признає В. Сахаров житію Василія Нового, додаючи, що під впливом того оповідання повстали такі апокріфи, як Видіне св. Павла і Хожденіє Богородиці по муках. В загалі він розріжнює дві течії в тих апокаліпсах: одна, що йшла безпосередно з грецької старовини і описувала чудесні мандрівки до земного раю та побуту „блаженних“ праведників на щасливих островах, а друга розвивала жидівські та старохристиянські ідеї божого суду та кари за гріхи зараз по смерти однинці.

В додатку до сеї часті своєї студії В. Сахаров дає короткий нарис розвою есхатологічних думок у західній Європі, обмежуючи ся зрештою на коротких згадках про Дантову поему та про тзв. *Dance Macabre* — танець смерти з людьми ріжних віків і станів, що з рам апокріфічних поглядів виходить уже на нове поле — малювання дійсного побуту і соціальної сатири.

В другій часті своєї розвідки зводить В. Сахаров до купи відомі факти впливу есхатологічних ідей і образів у старій Русі. Починає від легенди, по якій навернене на християнство болгарського царя Бориса і руського Володимира мало бути доконане тим зворушенем, яке викликали в них малюнки страшного суду. Стара Русь від монгольського нападу, можна еказати, жила під вражінем близького кінця світа; се вражіне коло р. 1492 перемінило ся в фа-

тальну певність, бож на той рік по византійській хронології припадали 7000 роковини створення світа. Про близький кінець світа говорить „Слово о небесныхъ снахъ, чесо ради созданы бысть человекъ“, присуджуване Кирилови Туровському, та правдоподібно значно пізнійше, на думку В. Сахарова нарисане Аврамієм Смоленським. В своїм посланію до висоцкокого ігумена Атанасія пресамитрополит Кипріян (1376—1406) між иншим: „Нынѣ последнее время“¹⁾. Ще раз у XVI—XVII в. мали есхатологічні легенди та повісті великий вплив на масу великоруського народа, відбили ся в спеціальних духовних віршах таких як „Голубиная книга“, в перерібках як „Бесѣда Іерусалимская“, „Свитокъ божественныхъ писаній“, а хоча повісті про Антихриста й не знайшли в них такого яркого відбиття, як катехізми, то все таки вони мали великий вплив на утворення і уформування того великого релігійно-соціального руху, званого „расколом“, що почавши ся в другій половині XVII в. зумів до нині удержати при собі звиш 16 міліонів душ.

Інтересно, що в своїй праці д. Сахаров зовсім поминув ту формацію ідей про Антихриста та кінець світа, що при кінці XVI в. знайшла собі голосний відгук в українським письменстві. А що сей епізод вяжесть ся тісно з історією нашої літератури і з деякими памятками опублікованими в отьому томі, для того не зайвим тут буде сказати про нього декілька слів. Разом з реформаційними течіями, що йшли до Польщі, на Литву й на Україну з Німеччини і в загалі з західної Європи прийшла сюди також улюблена реформаційна ідея, що Антихрист, про якого говорили старі отці церкви, се не хто, як римський папа, що під маскою наслідування Христа має здобути світську власть і розширити свою державу на весь світ. Са ідея сплodiла велику літературу, починаючи від Віккєфа і Гуса і кінчачи польським духовником Мартином Кровіцким, якого „Obras a Konterfekt Antychrystów“ уперве вийшов друком 1561 р. в Кракові. В літературі того часу, особливо протестантській, було не мало толків про сю ідею, от і не диво, що один із Русинів, „даскал“ Стефан Зизаній, також забрав голос у тій справі і 1596 р. видав у Острові книжечку пз. „Казанье святого Кирила патріарха врусалимского о Антихристѣ и знаках его, з розширенем науки против ересей рсзъных“²⁾. Титул властиво не відповідає річи, бо текет Слова Кирилового (окремо він не попадаєть ся в на-

¹⁾ Див. П. Я. Порфирьевъ, Исторія русской письменности. Часть I, изд. 3. Казань 1879, стор. 461.

²⁾ Передруковано у дра Кирила Студипецкого, Памятки полемичного письменства кінця XVI і поч. XVII в., стор. 31—200.

ших старих рукописах, а містить ся як 15 глава в його „Катехізімі“, що був відомий також у церковно-славянськiм перекладі пз. „Кирила Іерусалимського ученія и пренія къ жидомъ“¹⁾, розведено тут широким коментарієм і екскурсами на сучасні Зизанії церковно-політичні теми. Се було причиною, що на Зизанія накинуди ся полемісти, не лише Єзуїти (Жебровский у своїй брошурці „Plewу, które rozsiewa Stefanek Zyzania“), але також і руські прихильники увії. До таких полемічних творів належить вступ Кирила Транквіліона - Ставровцекого в його книжці „Перло многоцѣнное“, виданій, що правда, аж 1646 р., але написаній далеко вчаснійше, може ще в початку XVII в. Деяку полемічну тенденцію вказує також рукописний твір, опублікований мною (див. далі стор. 338—396), де обік Кирила Єрусалимського покладено ввімки з Івана Златоуста і з Іпполіта про Антихриста і витолкувано се все в дуці зовсім не ворожим римській церкві. На підставі тих творів, а особливо Транквіліонового „Перла многоцѣнного“ була в тімже XVII в. скомпонована популярна „Повѣсть о послѣднихъ дняхъ“, що заховала ся лише в рукописах тай то без початку, і має своєю основою Откровеніє Методія Патарського, але розширює його текст різними додатками та моралізацією, також без антипапської тенденції (див. далі ст. 292—334). Всі ті твори варті спеціальної студії.

На особливу увагу заслуговує ряд російських праць і публікацій, що мали метою просліджене складу, основної ідеї та редакцій тих апокріфічних катехізмів, які в Росії ще від 40-вих років прийнято було обіймати назвою „Бесѣда трехъ святителей“. На їх важність для студіювання російських духовних віршів перший звернув увагу Буслаєв ще 1859 р., опублікувавши один текст у додатку до свого відчиту про стару руську поезію. Потім по довгій перерві, в часі якої про ті апокріфи були лише принагідні згадки в працях Веселовського, Порфірева та інших, аж у 1880 р. присвятив Виземский сьому апокріфови спеціальну розвідку в першiм випуску видання „Памятники Древней Письменности“, де крім розвідки, в якій зібрано деякі цікаві факти, але загалом невдатної, подано збірку текетів по часті не належних до теми (тзв. листки Большакова), що мали без потреби скомпілювати дальший дослід. Не буду тут оповідати крок за кроком ходу і розвою дальших праць над сею групою апокріфів, зазначу лише важніші її появи. І так в р. 1887 уперве звернув ся

¹⁾ Див. прим. Геромонахъ Госпфъ, Опись рукописей перенесенныхъ изъ библиотеки Иосифова монастыря въ библиотеку Моск. дух. Академіи. Москва 1882, стор 86—87.

до сього апокріфа молодий одеський учений В. Мочульський, присвятивши йому спеціальний розділ у своїй розвідці „Историко-литературный анализ стиха о Голубиной книгѣ“. Хоча автор мав під руками занадто мало матеріалу, то все таки на його основі зважився висловити ряд висновків, які ставили дослід на зовсім невірну дорогу. Не диво, що 1889 р. проф. Архангельський, доторкнувшись до „Бесѣды трехъ святителей“ з приводу своїх дослідів над „Питаннями Антіоха і відповідями Афанасія“, висловився про „Бесѣду“ зовсім песимістично як про мішанину різних питань і відповідей, уложених без ніякого пляну і ніякої провідної думки, крайне хаотично. Майже на такій становищі стояв і Порфірєв у передмові до виданої 1890 р. збірки новозавітних апокріфів. Майже рівночасно з сею книжкою вийшла в Записках одеського університету стаття проф. Красносельцева, де звернено увагу на грецькі прототипи „Бесѣды“, надруковано два грецькі тексти і надто звернено увагу на латинські паралельні твори, заховані в деяких дуже давніх рукописах IX—XI віків і опубліковані в різних європейських спеціальних журналах. Се оживило зацікавлене до тих апокріфів. У р. 1892 появилася в „Журналѣ министерства нар. просвѣщенія“ стаття Жданова „Бесѣда трехъ Святителей и Јоса monachorum“, де переведено порівняне латинських питань і відповідей зі славянськими та показано, що хоча ті латинські питання заховалися в дуже старих копіях, то про те вони виявляють новішу редакцію від деяких славянських і вказують виразно на грецькі оригінали.

Тимчасом справою тих катехізмів занявся спеціально д. Мочульський і присвятив їм окрему книжку, видану 1897 р. в Записках одеського університету па. „Слѣды народной Библии въ славянской и древне-русской письменности“. Вже сам титул вказує фальшиву дорогу, на яку автор поставив свій дослід, от тим то й не диво, що не вважаючи на всю свою пильність і на силу зібраного матеріалу, в тім числі й грецького, він не дійшов ні до яких тривких результатів. Правда, він виділив окремо і обробив такі апокріфічні питання й відповіді, як „Апокріфічний Апокаліпсис Івана Богослова“, що в славянських перекладах звичайно має титул „Вопросы Іоанна Богослова Господу на горѣ Фаворской“, як „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на Елеонской горѣ“, „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ“ і „Варфоломеевы вопросы Богородицѣ“; відсунувши раз на все ті твори від приплутування їх до „Бесѣды трехъ святителей“ він троха очистив терен для дальших дослідів. Довершив їх тільки 1901—1902 р. молодий словінський учений Райко Нахтігаль, помістивши в Ягічевім Archiw-i

основну статтю „Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Беседа трехъ святителей“ (1901, стор. 1—94 і 1902, стор. 321—408). Нахтігаль оперши ся головно на старосербських текстах виділив із маси питань та відповідий подаваних під спільним титулом „Беседа“ декілька груп, на його думку окремих (питання про Адама, дві редакції, поученя про церковний устрій і т. и.), а тільки решту виділив як окрему „Беседу“, в якій добачив дві окремі редакції, що вже були в грецькім оригіналі і віден перейшли до Славян, зразу до південних, а потім на Русь. Ще один причинок — текст з увагами — дав д. Радченко в тімже Archiv-i 1903 р. пз. „Zur Literatur der Fragen und Antworten“ (стор. 611—620). З огляду, що матеріал опублікований мною дає дещо таке, що на мою думку може внести нове світло в заплутаний комплекс питань, які вяжуть ся з сими пам'ятками, я й відкладаю докладний перегляд добутих доси на сьому полі результатів до спеціальної розвідки.

Пощастило й другому популярному катехізови, тзв. Люцидарієви, яким займав ся вже Тіхонравов. Йому присвятив спеціальну розвідку проф. Архангельский (Къ исторіи древнерусскаго Луцидаріуса, Сличеніе славяно-русскихъ и древне-нѣмецкихъ текстовъ. Казань 1899). Висновки сеї розвідки вийшли не певні тому, що проф. Архангельский не мав під рукою тексту старочеського Люцидарія, що був перовзором деяких руських редакцій (пор. рец. Вондрака в Archiv für slavische Philologie 1899, стор. 255—6). Опубліковане того старочеського Люцидарія з багатим критичним та бібліографічним апаратом, dokonane чеським ученим проф. Зібртом¹⁾, уможливило яснійший погляд на руські перерібки; спеціально українсько-русська перерібка, dokonana в XVII в. і опублікована проф. Карским²⁾, виявляєть ся майже дословним перекладом чеського оригіналу. Опублікований у нас текст переважно сходить ся з текстом Карского, декуди ще ближше підходячи до чеського, та виявляє декуди досить значні пропуски (пропущено загалом крім вступу 22 питаня), остатні 3 питаня у нас відмінні і вкорочені супроти тексту Карского.

Слід іще згадати тут праці і виданя московського вченого Андрія Попова. Ще 1872 р. він у своїм „Описаніи рукописей Хлудова“ надрукував ось які апокрифи належні більше-менше до на-

1) Dr. Čeněk Zibrt, Staročeský Lucidař. Text rukopisu Fürstenberského a prvotisku z roku 1498. V Praze 1903.

2) Е. О. Карский, Малорусскій Луцидарій по рукописи XVII вѣка. Текстъ, составъ памятника и языкъ. Варшава 1906.

шого циклю: „Слово св. Іоанна богослова“ про померші душі (стор. 339—344), Видініє св. пророка Ісаї (ст. 414—419) та видіне Андрія Юродивого про Антихристове царство (ст. 479—480). Йому не довело ся написати ніякої більшої праці про наші старі апокріфи, хоч він обіцював прим. розвідку про Книгу Еноха (Бібліогр. матер. IV, 76), та про те в своїх „Бібліографических матеріалах“, опублікованих по часті по його смерті проф. М. Сперанским, він опублікував, звичайно з дуже цінним науковим апаратом, цілий ряд памяток, належних між иншим і до нашого циклю. І так у першій випуску „Бібліографических матеріалов“, виданім 1879 р. в московських „Чтеніях“, він подав найстарший текст „Видінія Ісаї“ з рукопису моск. Успенського собора (стор. 13—20). З тогож рукопису надруковано тамже „Сказаніє отца нашего Агапія“ (стор. 41—47). В другім випуску містять ся передруковані нами (Памятки I, стор. 39—64) текст Книги Еноха з полтавської рукописної збірки з р. 1679. З білоруського рукопису Чудового ман. з XVI в. видано з його паперів текст Данилового видінія (Бібліогр. мат. XV—XIX вып, стор. 58—64), до чого д. М. Сперанский додав від себе ще один текст із рукоп. Ундольського XV в. (тамже стор. 95—98).

Обік зього передчасно помершого вченого згадаємо й другого, що не встиг видати навіть своєї першої книжки, для якої зібрав матеріал, А. Василєва. По його смерті вийшла 1903 р. його збірка грецьких текстів пз. *Analecta graeco-byzantina, pars prior. Collegit digessit recensuit A. Vassiliev — Mosquae MDCCCXCIII*. Автор зібрав по бібліотеках рукописи зі спеціальним оглядом на такі, що були взірцями славянських апокріфів. Маємо тут тексти; *Quaestiones S. Bartholomaei apostoli, Christi epistola de die dominica* (з тексти, один передм. стор. XIV—XX, а два в книзі ст. 23—32), *Visiones Danielis* (три редакції), *Apocalypsis Deiparae* (Хід Богородиці по муках, ст. 125—134), *Mors Abrahami* (ст. 292—307) та один апокріфічний катехізм (*Quaestiones Jacobi fratris Domini ad s. Johannem Theologum*, стор. 317—320), якому повної аналогії нема в славянських текстах.

Цінним причинком для досліду славянських апокріфів була видана 1888 р. в Москві книжка Матвія Соколова пз. „Матеріали и замѣтки по старинной славянской литературѣ“, де подано із старого сербського рукопису Срѣчьковича текст і розбір усіх відомих творів тзв. болгарського поца Єремїї, а надто й інші апокріфи, в тім числі також найстарший відомий текст Елєвтерієвої (в сербськїм Леопирєвої) легенди про 12 пятниць.

В р. 1897 вийшла простора праця одеського вченого В. Ієтріна пз. „Откровеніє Мефодія Патарскаго и апокрифическія Видѣнія Даниїла въ византійской и славянорусской літературахъ“, Москва 1897, де автор на підставі багатого зібраного ним рукописного матеріалу уперве точно уставлює ріжниці і схожости грецьких а потім також славянських текстів, а в просторах студійх (разом 329 стор.) подає і критично провірює всі здобутки дотеперішніх праць над сими апокріфами. Пізнійше, занявши ся студіями над повстанем і складом Толкової Палей, проф. Ієтрін наткнув ся на один на Руси зрєдагований катехізм, так звану в деяких копіях „Книгу Кааф“, про яку вже перед тим згадували в своїх пошукуванях Мочульський (Слѣды нар. Библіи стор. 116—119) і Нікольський (Труды еп. Климента Смолятича, С. Петербургъ 1894). Проф. Ієтрін надрукував її текст у прилозі до своєї праці „Замѣчанія о составѣ Толковой Палеи“ I—VI (Сборникъ отд. русскаго языка и словесности Имп. Акад. наукъ т. LXV, стор. 83—95) і присвятив тому твору декілька критичних уваг. Важно те, що д. Ієтрін порівнявши текст Каафа з відповідними уступами Палей раз на все зробав конець догадам про якийсь генетичний звязок того катехізму з Палеєю. Далі згідно з Нікольским д. Ієтрін констатує, що „Книга Кааф“ не оригінальний твір і не збірка творів ріжних авторів, а переклад скороченого тексту екзєтетичних „Питань“ свв. Теодорита Кирського на Пятокнижє. Більші або менші частини того самого перекладу і тої самої редакції стрічають ся в ріжних староруських рукописах, без титулу „Кааф“, в тім числі в однім найстарішій із XIV в. і в двох спеціально галицько-руських (один із Коломні з р. 1460, яким користуєть ся д. Ієтрін, одержавши його від д. Яцівірського, і другий той, із якого сей твір надрукований у моїй збірці на стор. 428-448). Отже проф. Ієтрін уважає Каафом тільки ті три копії (з XV і XVI в.), що мають виразно сю назву в титулі (вони всі три писані на далекій півночі, одна, старша в Соловецкім, а дві пізнійші в Волоколамьскім монастирі), і відсуває на бік ті тексти, що не мають сего титулу. Се видаєть ся мені безпідставним, тим більше, що всі відомі дося тексти чи уривки тексту виявляють одну й ту саму редакцію і той сам переклад. Питанє важне о стілько, що „Книга Кааф“ має деяку полємічну тенденцію против Жидів, а власне в галицько-руських версіях має питання й відповіді з живійшою антижидівською закраскою і почасти взяті з ниших жерел, не з Теодорита.*

З ниших російських праць над апокріфами отсеї групи, виданих в остатніх роках, зазначу ще хіба гарну розвідку кївського

вченого Бокадорова про „Хождение Богородицы по мукамъ“, надруковану 1905 р. в ювілейнім збірнику присвяченім проф. Флоринському.

По за межами Росії есхатологічні апокріфи значно менше цікавили славянських учених і не видали таких важних праць, у першій лнії певно тому, що деінде полишило ся далеко менше памяток тої літератури. І так досить богата зрештою польська наука про початки польської літератури дала доси спеціально що до апокріфів досить скупі результати. Властиві, старі апокріфи коли доходили до Польщі в XIII—XV віках, то хіба в латинських текстах, і були мало кому доступні. Починаючи від XV в., часу зародження національної польської літератури, до Польщі доходили вже (з Чехії та Німеччини) тільки тзв. секундарні апокріфи, себто новіші перерібки старих апокріфічних легенд, такі як „Процес чорта за Адама“, як перерібка Нікодимового євангелія про вхід Ісуса до пекла, як взагалі цикль легенд, апокріфічних і середньовікових, що ґрунують ся довкола життя Ісуса, Марії та апостолів¹⁾. З есхатологічних апокріфів тішили ся популярністю в Польщі головню тзв. Сібіллї, тай то в пізніх середньовікових перерібках, усякі „vaticinia“, себто пророкованя, прим. про пап римських від єв. Петра до кінця євіта, про цісарів і королів. Маємо в старих польських рукописах із XV і XVI в. декуди питання і відповіді на біблійні теми, взяті з західно-європейських жерел в роді *Josa monachorum*; пізнійше в самій Польщі перероблювано такі питання й відповіді на польську мову, часто на вірші.

Наведу тут декілька таких питань із рукописів бібл. Оссолінських у Львові. І так у рукоп. 1387 із XVII в. під титулом „Gadk różne“ читаємо між иншим ось які загадки:

P. Kiedy P. Jezus nie był ani w niebie, ani na ziemi?

Odp. Kiedy był w łodce na morzu.

P. Kiedy P. Jezus stał na jednej nodze?

O. Kiedy na osielka wsiadał.

P. Kto się nie urodził a umarł?

O. Adam i Ewa.

¹⁾ Зазначу тут, що простора польська книжка: Ignacy Radliński, *Apokryfy Judaistyczno-chrześcijańskie. Księga wstępna do literatury apokryficznej w Polsce*. Lwów 1905, хоч дає старанний (зрештою не скрізь) звід результатів новітших наукових праць над апокріфами в західній Європі (особливо пощастило Сібіллінам та Енохови, що займають більшу половину книжки), власне про польські і загалом про славянські апокріфи не дає зовсім нічого.

- P. Co to była za batalia, która krótko trwała, a w niej trzecia część ludzi na świecie zabita?
- O. Kiedy Kain Abła zabił, bo w ten czas tylko 3 ludzi było na świecie: Adam, Kain i Abel.
- P. Który święty służył za złodzieja?
- O. Św. Maciej za Judasza, bo był na miejscu jego.
- P. Który święty z dwoma zadkami?
- O. Święty stan małżeński.
- P. Która święta z przodu i z tyłu jednakowa?
- Q. Św. Anna.

B. W tymże рукописі знаходимо й римовану сентенцію :

Pytasz, czem się Bóg bawi? Pomyśliwszy chwilę,
Dwiema, powiem, rzeczami, jeśli się myślę:
Niskie dźwiga, wysokie zniża animusze,
Jedne z ciał, drugie w ciała ordynuje dusze —

загадка дуже популярна в західній Європі, що ввійшла в баляди в роді англійської „King John“, німецької „Abt und Kaiser“, і стрічається також в устах нашого народу (навіть у формі приказки: „Що Бог у небі робить? — Драбину, одних веде в гору, других у долину“).

Варт уваги польський рукопис (Оссол. 685), що має титул: „Zagadki z Pisma świętego z wykładem ich, spisane 1714 roku“ (28 карток), де містяться 140 віршованих загадок з прозовими розгадками. Наведу з них декілька, що доторкають ся найближше наших тем:

28. Poł świata za raz niekiedy zginęło,
Jak się mord srożył. Proszę, gdy to było?
Resp. Kiedy Kain Abła zabił. Gen. 4 v. 8.
38. Gdzie sobie ludzie mieszkanie obrali,
Gdy więc na ziemi długo nie mieszkali?
Resp. W korabiu podczas potopu. Gen. 7.
49. Jakim Bóg inkaustem przysięgę swą pisał,
I na jakim papierze na niey się podpisał?
Resp. Na niebie sporządził z różnych farb tęczę. Gen. 9 v. 8.
54. Co to był za wódz taki, rad bym się poradził,
Co nie miał oczu ni nóg, a prosto prowadził?
Resp. Słup obłokowy, Exod. 14 v. 9; Num. 9 v. 15.
85. Które dzieci wątpily, czyli miały dziadem
Oyca zwać matki swoiey, czy swoim pradziadem?
Resp. Lotowe prawnuczęta. Gen. 19 v. 30.

97. Kto w kościele ofiary takim ofiarował,
 Jakiego by Salomon y nikt nie zbudował?
 Res p. Jónasz w wielorybie.

Більша часть тих питань ще менше дотенна і утворена, можна сказати, зовсім незалежно від „Бесѣды трехъ святятелей“ та подібних до неї творів. Апокріфічного тут нема нічого. В новітній польській науці праць про апокріфи мало; відома праця проф. Брікнера „Apokrify średniowieczne“ (друкована в „Rozprawach“ Краківської Академії наук т. XXXVII і XXXIX) подає звістки лише про просторі польські перерібки деяких легенд про житє Христа та про Никодимове евангеліє, звертаючи більше уваги на язик, як на зміст перерібок. Заховане в рукописі Осол. ч. 10 як копія з друкованої книжки „Proroctwo Metodiusza s. biskupa miast tyrskich y męcenika chwalebneho“, се досить свобідна перерібка мабуть чеського тексту Слова Методія Патарського, яка лише в головних нарисах пляву нагадує грецький апокріф. Вона розділена на 36 глав, кожда з окремим титулом, і містить у собі далеко більше посторонніх додатків, як прим. руська тзв. інтерпольована редакція. Для пробі тексту і способу представлення річи наводжу тут пару кінцевих розділів із сеї перерібки, яка через помилку в деяких книгах, навіть у Гарнаковій „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis auf Eusebius“ (т. I, В, стор. 899) фігурує як переклад Методія Патарського.

XXX Jako krul Rzymski po chwalebnein zwycięstwie chrześcianskiem wzgardzi y skarze wszystkie ludzie (będąc pierwy uczestnikiem Pana Chrystusowem), ktorzy zaprzeli się wiary prawdziwy przed pogany.

Aegipt będzie do grātu [sic!] zburzań [sic!], Arabia będzie spalona, a ziemie, ktore nad morzem leżą, będą w pokoiu zostawione, przydzie tesz gniew y zapalczywosc na te wszystkie krula Rzymskiego, ktorzy zaprzeli się Pana Jezusa Chrystusa przed pogany. tych czasow będzie siedziała ziemia w pokoiu y będzie pokoy tudzisz vpokoienie wielkie między ludzmi na ziemi, ktore ieszcze takie nie było ani będzie iemu podobne, dla tego iz to iusz pokoy ostatni będzie na skonczeniu swiata. będzie tesz wielkie wesele y krotofilia zupełna na ziemi, bowiem ludzie będą mieszkać w pokoiu, w ktorem trwając będą zasię znowu budowac miasta y przybytki sobie. kapłani ci tesz będą przywruceni ku pierszemu dostoięstwu y godności, ktore im było zatrudnione zelzywoscią od Izmaela osła wszem mierzonego. a tak wythną [sic!] wszyscy ludzie y odpoczną sobie czasu tego od smotkow [sic!] y od wiel-

kiego zakłopotania myśli swoich, gdy im ku ich woli wszystko będzie wodziło się w pokoiu Pana Chrystusowem.

XXXI. Jako chrześcianie weseląc się z zwycięstwa nieprzyacielskiego przepamiętają dobrodziejstw Boskich, a tak prawie nagle przyjdzie na nie Gok y Magok, które przyszedszy scisną zewsząd smutkiem bez miłosierdzia.

Ten ci pokoy będzie, o korem Apostoł S. powiedział mówiąc: wyrzeką ludzie onych czasow: oto wyborny pokoy y bezpiecznose! tedy natychczas przyjdzie [sic!] na nich smiere, bo Chrystus takze w Ewangeliy S. powie: iako się we dni Noego iedli, pili, ozeniali się, zamasz dawali az do tego dnia, ktorego wszedł Noe w korab y przyszedł potop y potracił wszystkie; takze tesz iako stało się dniow Lotowych: iedli, pili, kupowali, przedawali, szczepili, budowali, dobry mysli byli, a tego dnia, ktorego wyszedł Lot z Sodomy, padał z nieba ogen y siarka iako deszse [sic!] y potracił wszystkie, — podług tego będzie tesz onych dni ostatecznych, gdy Syn człowieczy będzie obiawion. w temze tedy pokoiu będą ludzie siedzieli na ziemi z weselem, iedząc, piąc, bezpiecznie sobie poczynając, zeniąc się y zamasz dawając, będą tesz budowac, orac, siac, szczepic, choynie vzywac, bo nie będzie boiazni na ludzi ani troskania zadnego, ktoreby miało trapić myśl dobrą albo sumnienie ich, iedno radosc a wesele. tych czasow, gdy ludzie naylepi poczną się szancowac, będą otworzone vliczki pulnocne, z ktorych wynidą wielkie mocy ludzie onych, ktore był wewnątrzną [sic!] zamknął Alexander Wielki. a gdy wynidą, tedy będzie skarana wszystka ziemia od nich. ludzie zasię pospolici bacząc, iz okrucienstwo nad niemi czynic będą, natychmiast wszyscy boiaznią a strachem zdieci będą vciekac w gory, w lasy, w iaskinie, kryjąc się w groby, w ktorych mieszkając będą zmartwieni od boiazni y bardzo ich wiele pomrze, a nie będzie ktoby ciała chował. tam wypełnią się na te czasy one słowa Jeremiasza proroka, ktore powiedział ze strony ludzi pospolitych (Jer. 8): zgrzyszylismy (bezpiecznie sobie poczynając) przeciwku Panu Bogu! oczekiwalismy pokoiu, a nie był dobry czas ku likarstwu [sic!], — otosz ci na nas przestrach.

XXXII. Przyscie Gog y Magog z gor.

Ludzie, ktorzy wynidą z połnocnych kraiw, będą iesc ciała ludzkie y pic krew bydłecą iako wodę. będą tesz iesc wszystkie nieczyste a plugawe rzeczy, iako wężze [sic!], niedzwiatki, psy, scierw bydłecy, ciała ludzi zmarłych, dzieci z zywota niewiesiego wyprute

y insze (krutko mowiąc) przykre a wszem narodom brzydliwe. robac-two, ktore czolga się po ziemi, będzie iem za naylepszy pokarm, zasię na większą zalosc vbogich y bogatych ludzie będą wydzirac dziatki z ręku ich y przed oczema [sic!] własciwemi siekąc w sztuki, potem ono ciało dzieatek niewinnych będą sztukami miotac matkom ku strawieniu, ktore muszą gesc [sic!]. na te czasy będzie wielki smutek na ziemi, bowiem wszystko pokarzą, lud pomordują, ziemię krwią chrzescianską poleją y zeszpeca, nikomu nie folgując, a nie będzie zaden rodzay na swiecie, ktory by ie mógł zwycięzyc dla ich okrutny wielkosci.

XXXIII. O narodzeniu Antychrystowym.

Po tegodniu, po siedmi lat, gdy wezmą ci ludzie Gog y Magog wezwani miasto Jopen¹⁾, ktore zbudował Japhet trzeci syn Noego, tedy posle Pan Bog na nie iednego z Xiążąt zastępu swego, ktory ogromnie przypadszy pobiie wszystkie bardzo w krotkiem czasie. a potem zstąpi krul Rzymski do Jeruzalem y będzie tam mieszkał tydzin y puł tegodnia, to iest dziesięc lat y puł roku [sic!]. Tego czasu vkaże się syn zatracenia, Antychryst wezwany. ten narodzi się w Chorozaım, będzie wychowany w Betsaydzie, a w Kapharnaom będzie panował. Chorozaım będzie weseliło się z tego, ze narodził się w nim, i Betsayda, iz iest wychowon [sic!] w nim, Kapharnaom ze stolicę krulowską panowania w niem zalozył. dla tey przyczyny Pan Jezus Chrystus powiedział w Ewangelii S. mowiąc (Matei XI): Biada tobie, Chorozaım! Biada tobie, Betsaydo! bo gdyby się były w Tyrze y w Sydonie te cuda stały, ktore stały się w was, dawno by się były w morzu y popiele zlosci swych kiałały. wszakze wom powiadom, ze Tyrowi y Sydonowi lzy będzie w dzin sądu, nizli wom. y ty Kafarnaum, ktoreś iest az do nieba powyszszone, az do piekła stargnione będziesz. bo gdy by się były w Sodomie, Gomorze, Segvim, Segor y Adamie te cuda stały, ktore stały się w tobie, trwały by były az do dnia dzisieyszego. wszakzee wom powiadom, yz ziemi Sodomski lzey będzie w dzin sądu, nizli tobie! tu obaczyc mozesz, moy miły chrzescianski czlowieczce, iz Pan Bog wszzechmogący onem pięci miastom Sodomskiem, ktory zapadły się dla wszetecznego zywota ich, y Tyrowi z Sydonem obiecucie nieiakie pofolgowanie męky y vlzenie sądu sprawiedliwego w on dzin ostateczny,

¹⁾ Ha maprin.: Jopen miasto iest droga morska, którą mają się przewiesc [sic!] z zemie [sic!] naszych przez morze do Jeruzalem zemie obiecany.

ale iz Pan Bog w mocy Bostwa swego tak mocnie zachowac raczył, to iest, gdyz iesie [sic! zam. iasnie] nie dał znac w pismie ludziom tego swiata, czemyb wzdac miał im przeyrzec w dzin sądu grzechow ich, tylko na przyszly czas appellacją słowem swoim świętem zakrył. tedy nam nielza iedno konca czekac, gdy nas trąba przedsię wzbudzi y przyzwie, a tam wobec zobaczymy, co za łaskę z niemi Pan Bog wczynic będzie raczył.

XXXIV. Jako ostatecznie krul Rzymiski na gorze Kalwaryey offiaruię Bogu Oycu wszechmogącemu krolestwo chrzescianskie y koronę swoią, a tamze vmrze¹⁾.

A gdy ten syn zatracenia pokaze się, tedy krul Rzymiski tego czasu wstąpi na wirzech gury Golgota po zydowsku nazwany, na który gorze był krzysz wkopon [sic!] z Panem Chrystusem, gdy dla nas mizernych smiere okrutną poiąc raczył; tamze pokłękawszy nabożnie zeymie koronę z głowy swoiey y położy ją na krzyżu, potem sciągnie ręce swoje w niebo y podda z wielkiem zaleceniem y modlitwami pokornemi krulestwo chrzescianskie Bogu Oycu wszechmogącemu y koronę. a gdy ioz [sic!] wykona modlitwy swoie, tedy będzie on krzysz wzięty w niebo wespoł z koroną krulewską, dla który korony chrzescianski był zawieszon Pan Jezus Christus, aby wszystkie pospolicie zbawił. tenze krzysz poenie [sic!] się vkazywac przed niemi, gdy będzie zstępował sądzie zywe y vmarle, zeby skarał niedowiarstwo niewiernych. potem gdy ivz krzysz z koroną krulewską wzgorę ku niebu mocą Bożą będzie wzniesion, tedy krul Rzymiski poda ducha swoiego w ręce Bogu Oycu, tamze zasnie w łasce iego. tego czasu będzie zkazone panstwo kazde y moc, gdy okaze się syn zatracenia, który narodzi się według prorocstwa Jakoba patryarchy z pokolenia Dan; o tem szyrzy czytay w xięgach Moyzeszowich (Genesis XLIX).

XXXV. O cudach ktore będzie czynił Antychryst.

Nie iest tajno kazdemu człowieku, który czyta Pismo S., iako Antychryst, syn zatracenia, mocą diabelską w zywocie matki swy opętany będzie czynił wielkie cuda, aby onem fałszywym postępkim przez czarnoxięstwo zmyslonem mógł przywiesc lud na wiarę swą. przeto chcąc lepiej fałszu swego podeprzec, będzie slepe oswicał, chromi będą

¹⁾ На мапріи: Ostatni krul Rzymiski podda krulestwo chrzescianskie Bogu Oycu na gurze Kalwaryi, o tem szyrzy czytay v Daniela proroka in Cap. XI. ten swiadczy, iz rozbiie namiot swoy y między dwiema morzami na gorze zslemi [sic!] ze umrze.

chodzie, gloszy [sic!] będą słyszec, diabelstwem opętani będą wzdrowieni przezen, słońce w ciemność obruci, miesiąc w krew przemieni. owo we wszystkich swoich znamionach, które będzie (człowiek grzechu) chyttrze a zdradliwie czynił, zwiedzie, by też snac mogło być y wybrane, tak iako to y Pan Chrystus w ewangeliey S. wyrazić dostatecznie raczył. a potem znidzie tenże syn zatracenia (to iest Antychryst) do Jeruzalem y będzie siedział w kosciele iako Bog, gdysz iest człowiek cielesny z męża y z niewiasty narodzony. z pokolenia Dan Judasz Yskariot poszedł, który niewinnie Pana Chrystusa dla nędznych pieniędzy zaprzedał.

XXXVI. *O kazaniu Enochowem y Eliaszowem przeciwko fałszywy nauce Antychrystowy.*

Gdy iuz roszczyrzy się y gwałtownie zawezmie smutek czasow onych od syna zatracenia, tedy Bog Ociec wszechmogący nie będzie mógł dłuży patrzec na rodzaj ludzki, który Syn iego najmilszy Pan Jezos [sic!] Chrystus właściwą krwią swoją odkupił, aby go nie miał przyrodzoną miłością vlitowac się. Przeto nie miesaiąc [sic!] się z stem [sic!] ani folgując złemu duchowi przyobleczonemu ciałem człowieka zatraconego, poszle dwóch służebnikow swoich, mężow zacnych y bardzo wdzięcznych, to iest Enocha i Eliasza, żeby kazaniem y namowami swemi iawnie pokazali wszystkim narodom ludzkim bydz fałszywą naukę Antychrystową, a samego także kła[m]ją y zdraycą ludu Bozego. lud obaczywszy, iż iego nauka od mężow Bozych srodze iest z fukaniem zschanbiona [sic!], tedy odstąpi zasię wszystek od fałszu iego y vciecze, a przystaną onem mężam [sic!] sprawiedliwym, vznawszy dobrze oczema [sic!] dusznemi zdrową naukę ich. O tem mamy iasne pismo w Obiawieniu Jana S., kędy tak mowi (Apokal. XI): Dom [sic! zam. dam] moc dwiema swiatkom swoim, którzy będą pro[ro]kowali przez tysiąc dwiescie y szeszedziesiąt dni oblakszy [sic!] się w wory. To wypełni się na te czasy, gdy Enoch i Eliasz (iakosmy iuz słyszeli) będą gromić naukę Antychrystową wyszedszy z raiu, w ktorem teras cielesnie żywi mieszkają na swiadectwo Chrystusowi przed wszystkiemi, którzy mu pozwolą opowiedaiąc swieży fałsz iego. Antychryst obaczywszy, iż iest od mężow S. Enocha y Eliasza twardo zlazany [sic!], od ludu pospolitego opuszczon, powstanie gniewem wielkiem zapalony przeciwko niem, a powstawszy kaze ie pobić, żeby więcy oney fałszywy nauki iego ludziom przed oczy (ganiąc) nie kładli ani swędu zarazliwego pokazowali.

В Естрайхеровій бібліографії старого польського письменства¹⁾ знаходимо дуже мало слідів розширення апокріфів серед польської суспільности. Подаю тут те, що більше-менше подавав на такі сліди. І так під р. 1527 Естрайхер нотує краківське видане брошури Vincentius, Prophetiae tres Danielis horribiles — твір очевидно не польський, а передрукований із якогось західного видання, але чи має який звязок з апокріфічним Видінем Даниловим, не відомо. В р. 1528 вийшла і потім багато разів (1544 і пізн.) була передрукована (коли вірити Естрайхеру) книжечка: Sybilla Erythraea, carmina interpretavit Georgius Libanus. Під роком 1533 подано видане „Wyprawa duszy na tamten świat, po polsku, po lacinie i po litewsku“, нібито публіковане в Вільні — річ о стільки фантастична, що й сам д. Естрайхер ставить її під знаком запитання. В р. 1535 якийсь Proszowianus видав Ode de inferorum demolitione, річ, яку-б варто роздивити ближше. В р. 1590 вийшла книжечка Dąbrowski, Opisanie wieków ostatecznych; чи має вона що спільного з Откровенієм Мефодія Патарського, годі сказати. Здаєть ся, що ту саму книжечку подає Естрайхер і під р. 1596 пз. Dąbrowski X., Żałośne opisanie wieków ostatnich. Не стрічаємо тут натомісь ані Proroctwa św. Metodjusza, званого з рукоп. Осол. ч. 10 вразно як копія з друку, ані книжки „Wieczność piekielna“, званої з руського перекладу відомого в двох копіях, описаних мною в нарисі „Карпаторуське письменство“²⁾, хоч апокріфічного в ній дуже мало.

З XVII в. і то аж з кіцевих десятиліть (копія з р. 1680) дійшли до нас дві пам'ятки польської апокріфічної літератури. В другім томі свого „Latorisca“ Йоахим Єрлич, православний шляхтич, хоч і писав по польськи, перериваючи оповіданє подій з зими 1660 р., вставляє в свій текст ось який:

List Pana Jezusa Nazarańskiego, króla Juckiego.

Te słowa Boże święte, na ten świat zesłane od samego Pana Boga Lwowi Papieżowi, a Lew Papież posłał bratu swemu Królowi na przeciwko nieprzyjaciółom onego, i ten list taką moc ma, gdy onego kto czyta albo onego słucha, tedy ten człowiek na dzień 1000 grzechów odpustu ma, i na każdy dzień żadna zła rzecz nie zaszkodzi, tak-

¹⁾ K. Estreicher, Bibliografia Polska XV—XVI stul. Kraków 1875 i йогож Bibliografia polska, część II tomu I, Kraków 1882.

²⁾ Ів. Франко, Карпаторуське письменство XVII—XVIII в. Львів 1900, ст. 116—124.

że jeżeli będzie brzemienna niewiasta a ten przy sobie list będzie mieć, dziecię lekko porodzi; i ktokolwiek przy sobie mieć będzie, ten nieprzyjaciół swoich zwycięży; ani ogień, ani strzała, ani kula i żadne orężę onemu nie zaszkodzą. Jezus Chrystus Jerozolimski bądź zemną i nademną obrońcą moim najmocniejszym, mnie strzeż we dnie i w nocy i na każdą godzinę od wszego złego i od szatana szkaradnego, jako objawił Pan Bóg te słowa swe święte i mnie słuźde swemu raczył oświęcić od grzechu i wszelakiej nieczystości, ty mnie dopomóż Ojeze, Synu i Duchy Święty.

List ten jest znaleziony w ziemi Brytańskiej na górze Oliwnej, przed obrazem Świętego Archaniola Michała zawieszony był, i nikt go nie widział na czym był zawieszon; i kto by onego chciał przeczytać, tedy sam się onemu zaraz spuścił i zbliżył się; a był napisany złotem pismem temi słowami mówiąc:

„Ja Jezus Chrystus przykazuję wam i objawiam wam mocą Bóstwa swego, abyście dni niedzielne święcili, robót żadnych nie robili, ani ogrodnych rzeczy na pokarmy nie kopali, bogactwa zbytecznego nie zbierali, ubogim dawali tu na tym świecie. Dałem wam sześć dni do roboty, a siódmy odpocząć i święcić przykazałem onego, i przykazuję też wam; objawiam wam, iż was będę karał głodem i poszlę na was miecz ostry, wtenczas wstanie król na króla, pan na pana, miasto na miasto i tak wielkie przelanie krwi na ziemi między ludźmi będzie i w tym strachu skończy się świat. Jeszcze będę was karał gromem, błyskawicą ognistą, dla tego, żebyście poznali gniew mój na sobie, iż przykazania mego nie pełnicie. Upominam też was w dniu niedzielne do kościołów i cerkwi chodzić, złych uczynków nie czynić, a jeżeli tego nie spełnicie, tedy przypuszczę na was ptastwo srogie i dziwne, tęczę i proch, z którego prochu przypuszczę powietrze między wami. Przykazuję wam, abyście w sobotę po nieszporach w robotach przedstawiali, dla przeczystej Matki mojej milej, Boga Rodzica; bo gdyby Matka moja za was nie prosiła Pana Boga, tedy dawnobyście poginęli za bezzakoństwo wasze; a niedziele potwierdzajcie, młodzieńce i dziewice do cerkwi i kościoła chodźcie; ojców, matek i bliźnich swoich szanujcie; świadectwa kłamliwego wystrzegajcie się, jałmużnę ubogim dawajcie, za co ja dam wam królestwo niebieskie, pokój wieczny i odpuszczenie grzechów. Przykazuję wam przez proroki i apostoły, cherubiny i serafiny, iż Ja prawdziwy Chrystus syn Boży, mocą Bóstwa swego ten list pisał, a któryby człowiek temu listowi nie wierzył, tedy takowy będzie przeklęty i potępiony z niewiernymi a umrze nagłą śmiercią. Przykazuję też wam, który człowiek z was ten list przy sobie bę-

dzie mieć i nosić, dawajże on i innym czytać, tedy będzie zbawienie duszne miał i męki wiecznej ujdzie; ani grom, ani błyskawica onemu nie zaszkodzi. Ja Jezus Chrystus syn Boga żywego i z czystej Maryi Panny Dziewicy narodzony“.

Racz mi oświadczenie podać tego listu: w roku od narodzenia Jezusa Chrystusa 1599 miesiąca Maja 1 dnia. Święty Janie, Chrzcielu Pana naszego Jezusa Chzystusa w Jordańskich strumieniach, i mnie racz też grzesznego ochrzścić, aby mnie szkaradni djabli nie zaszkodziли; święty ojciec Mikołaju dopomóż mnie, gdyż ty prędki pomocnik w każdym utrapieniu, ubłagaj, umódl Jezusa Chrystusa za mnie grzesznego. Amen.

Sen przenaświętszej Panny.

Zasnęła była przenaświętsza Panna Boga Rodzica w Brytanii na górze Oliwnej i przyszedł do niej Pan Chrystus Jezus, syn onej najmilszy, i mówi: Matko moja najmilsza, spisz-li albo-li słyszysz? I mówi: Spałam, alem się ocknęła i śnił mi się dziwny sen o Tobie: widziałam cię w ogroju pojmanego i związanego, przed Annasza, Kajfasza, Pilata, Heroda przywiedzionego, u słupa przywiazanego, z twej świętej głowy krew strumieniami płynęła, a twoje przenaświętsze ciało jak skorupa się padało. Matko moja, prawdziwy ten sen: kto ten list będzie miał albo przy sobie, onego nosić będzie, ten łaskę moją i przyjaźń od wszystkich ludzi będzie miał, i duszy odpuszczenie grzechów, a przy onego śmierci tam będę i ty matko moja najmilsza ze wszystkimi anioły, i duszę onego weźmiesz do Królestwa Niebieskiego, a kto tego listu żąda, ten zbawienie wieczne otrzyma. Panu i Bogu naszemu cześć i chwała na wieki wieków. Amen. Pisano ten sen albo list pod rokiem 1546 miesiąca Augusta 25 dnia ¹⁾.

Придивляючи ся уважно текстови сього листа ми мусимо завважити поперед усього, що мову його як і взагалі мову цілого Ліписця Ёрличевого польський видавець сильно змодернізував і виглядив, так що властиво оригінального тексту „Листу Христового“, такого, як його написав Ёрлич, ми не знаємо. Далі важно зазначити, що й той текст, який фігурує у виданю Войціцького, вказує виразно на те, що се не жаден польський оригінал, тільки dokonаний кимось, правдоподібно самим Ёрlichem, переклад із руської

¹⁾ Latopisiec albo Kroniczka Joachima Jerlicza, z rękopismu wydał K. Wł. Wojcicki. Warszawa 1653, t. II, стр. 41—45.

мови. Вказують на се виразнієнькі рутенїзми в мові Листу, отже такі, як улюблений і доси руськими дїрниками, а Поляками невживаний прикметник „pazarański“, яя назва Lwowski парієзові замісь польського Leonowi, як żadne oręż, руське жадне оруже, по польськи żaden oręż, „tęcze i proch“, де tęcze зо-всім невідповідно стоїть зам. руського „тучи“, уживанє залюбки епітету Матери божої „Boga Rodzica“, непривичного для польського вуха; „a niedziele potwierdzajcie“ — по польськи не дав ніякого значіння і вияснюєть ся тільки зі слів руської аналогічної версії (див. у нас Угнівський текст, стор. 68), де сказано виразно: „бисти все тоє твердо хранили, що вас сей лист навчаєть“; bezza-koństwo, слово на силу перекованє з руського, у Поляків невжи-ване; сюди належить також згадка про сьв. Миколая у приписці до листу. На той сам слїд ведуть також очевидні непорозуміння перекладача, як ось те, що він не зрозумівши руського „100 дний відпусту“ поклав за те безмісну фразу: „tedy ten człowiek na dzień 1000 grzechów odpustu ma“, себто на се конто може що дня допускати ся 1000 гріхів. Проф. Веселовский передрукувавши сей текст (Опыты, Журн. Мин. нар. проев. Мартъ 1876 р. стор. 102—103) не завважив його руського походження і видав його за репре-зентанта польської редакції сего твору, де фігурують папа Лев III і його „брат“ Карло Великий. На скільки сей текст ріжнить ся від тексту справді розширеного серед польського народа, можна буде зміркувати з порівняннє. Маю в своїй рукописній збірці два тексти польського „Listu Niebieskiego“ з двох ріжних околиць західної Га-личини, один писаний десь у першій половині XIX в. (се видно крім паперу та почерка також зі старомодної правописі), а другий коло р. 1870. Хоча перший рукопис писаний старанно, а другий досить недбало, то все таки їх тексти декуди доповняють себе. Кладучи основою текст А, я подаю доповненнє з В в гранчастих скобках у тексті, а варіанти в нотах. Додаю, що копія В має в додатку статю про 12 пятниць п. з. Obserbowanie (sic!) 12 Piątków Pana Jezusa Chrystusa z pisma S. cd Klemensa Papierza, ktore w poście o chlebie i wodzie. На жаль, текст тут значно ушкоджений миша-ми. Подаю лише кінцеву приписку: Kto ten list ukradnie, temu r[ęka odpadnie]; kto go schowa pod futro, temu zazwonią jutro. Zapomocą Bożą napisano list ten dnia 18 Kwietnia 8....

List Niebieski.

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus na wieki wieków. Amen.

W imię Ojca i Syna i Ducha świętego¹⁾. Te słowa są zesłane od samego Pana Boga Leonowi Papieżowi, a on posłał go bratu swemu Królowi Braciewieckiemu²⁾, gdzie miał takowo moc: kto by go chciał czytać lub przepisać [lub z pilnością słuchać], to mu się sam otworzył. Był zjawiony na górze Oliwnej w ziemi Loretańskiej (в пукон. B. Brytańskiej) i przed obrazem Michała Archanioła, był złotemi literami napisany, a żaden człowiek nie mógł widzieć, na czem ten list wisiał. Ma zaś takową moc, że kto go czyta albo z pilnością słucha, ten dostąpi sto lat odpustu³⁾; jeżeli kto z białogłow⁴⁾ w cięży zostaje i przy sobie ten list nosi, szczęśliwie i prędko porodzi. Kto ten list przy sobie nosi, temu ani ogień ani woda, ani czary ani szatańskie najazdy szkodzić nie będą mogli, bo Jezus na straży w dnie i w nocy i w każdej godzinie [i na każdym miejscu] na wieki wieków; nawet przeciw nieprzyjaciom pewnym będzie i wiele nieprzyjaciół zwycięży przeżegnawszy się krzyżem świętym mówiąc te słowa; „Panie Jezu Chryste, strzeż mię [od wszelkiego złego duszę moją i ciało moje; w Tobie nadzieję pokładam, ponieważ Ty strzeżesz mię]⁵⁾ w dzień i w nocy i w godzinę śmierci naszej. W imię Ojca i Syna i Ducha świętego, oświeć i broń nas od wszystkiego złego i od chytróści czartowskiej, od wszystkich nieprzyjaciół widomych i niewidomych. Dopomóż mi Panie Jezu Chryste przez wylanie krwi Twojej przenaświętszej, którąś z boku Twego świętego wylać raczył dla zbawienia duszy mojej“.

Ja Jezus Chrystus napominam was, abyście wierzyli, że ja jestem Syn Boga z Panny Maryi narodzony. Ten list pisałem prawdziwą ręką dla prawdziwych katolików swoich, których odkupiłem na krzyżu krwią swoją przenaświętszą i wyzwoliłem z mąk piekielnych i nieskończonych. Przekazuje wam mocą bóstwa swego, abyście święta uroczyste i niedzielne święcili i zachowywali, żadnych robót nie robili a nawet w ogrodach korzenia⁶⁾, które są na pożytek ciałom waszém, nie kopali. — Przekazuje wam, abyście wszyscy, starzy i młodzi bez żadnej wymowy do kościoła bożego chodzili, Mszy św., kazania i nauczania słowa boskiego z pilnością słuchali, występki zaniechali, chytróści nie zażywali⁷⁾, podług przykazania mego żyli i tak się podług tego listu sprawowali,

1) Орце речене в В. пропушено.

2) Епитет лише в В.

3) В В. takowy człowiek ma sto dni odpustu.

4) В В. a która niewiasta.

5) В В. через помилку всі слова взяті в скобки пропушено.

6) В. jarzyn.

7) В. zazdrości i chitrości i gusłowania nie zaczynali.

[lecz zawsze podług woli Ojca mego żyli], a dam zdrowie ciałom waszym [i zbawienie duszom waszym]. Jeżeli tego zachowywać nie będziecie, co ten list każe, będę was karał gradami, piorunami, strasznym powietrzem, srogiemi błyskawicami, wojną nieskączoną i różnemi plagami ¹⁾, pobudzę i wzruszę króla na króla, pana na pana, miasto na miasto, wieś na wieś, sąsiada na sąsiada, oycy na syna, matki na córki, żone na męża, męża na żone, brata na brata, siostry na siostry, i wyciągnę miecz z gniewem na was. Będzie zamieszanie, rozlanie krwi między wami i wielka nienawiść. Strach na was padać będą, ieden od drugiego uciekać będzie, a praca i majątek wasz w niwec się obróca; bydło wasze drapieżne zwierzęta pożerać będą, posiadanie wasze puste zostanie i pamiątki żadnej po was nie będzie. A jeżeli się tém napomnieniem nie poprawicie, to was jeszcze większą karą karać będę. Dopuszczę nieurodzaj na ziemię waszą, deszczu nie będzie kiedy potrzeba, ziemia iak żelazna nie da obfitu żadnego. Napuszczę myszy, szarańczy, gąsienicy, które wszystko poniszczą to co wyda [ziemia] na pokarm ciałom waszem. Będziecie głodu morzyć ²⁾ i marnie wyginiecie. Kto by zaś jeszcze po tém ukaraniu został, a tak nie będzie żył, iak ten list przekazuje, to dopuszcze na nich czarne ptaki, które po powietrzu latać będą i kasać was będą. Przykazuje wam, żebyście w sobote przed nieiszporami wszystkie roboty pokończyli. Matkę Moją abyście szanowali, bo gdyby Matka Moja za was się nie modliła, dawno bym was był wygubił za sprośne grzechy wasze i złości. Kto by ten list miał w domu swoim, aby go wszystkim czytać dawał, a takowy człowiek choć by miał grzechów iak gwiazd na niebie, wszystkie mu odpuszczone będą nie tylko na tym ale i na tamtym świecie. A kto by ten list miał a drugim nie pożyczal, takowy człowiek odrzucony będzie od królestwa Mego. A jeśli kto u siebie lub w domu przez niedbalstwo ten list trzyma, błogosławieństwa nie będzie miał. A kto go w poszanówku trzyma, będzie miał łaskę u mnie, przyiaźń u ludzi i bez sakramentu św. spowiedzi nie umrze i przy śmierci pokaże mu się Jezus z Matką swoją, weźmie dusze jego z ciała i zaprowadzi ją do królestwa niebieskiego, któremu koniec nie będzie na wieki wieków. — Amen.

Що до старочеської літератури, то маємо відомости про розширення і популярність деяких апокріфів, як прим. Нікодимового євангелія, Листу небесного та Слова Методія Патарського, якого друки відомі з 1571 і 1578 р. (Истринь, Откровение Меодія Па-

¹⁾ В. ptakami.

²⁾ В. będziecie z głodu marli.

тарського стор. 22). Можемо одначе сказати, що вплив спеціально есхатологічних апокріфів на широкі круги старочеської суспільності був далеко менший, як у східних та південних Славян; фантазія прим. старочеських поетів та моралістів стоїть твердо на реальнім ґрунті малюючи навіть такі річи, як смерть і суд по смерті, різні роди людських пороків, різні космогонічні погляди і т. и. Із старочеських творів захованих до нашого часу, мають звязок із циклем есхатологічних апокріфів ось які:

1) Захована в тзв. Сьвятівітськїм рукописї поемка „Alan“, віршована перерїбка латинської середньовікової книги славного схолястика Alanus ab Insulis пз. Anticlaudianus, а властиво перерїбка латинського витяга з тої книги. Перерїбка хоч загалом вірно держить ся оригіналу, все таки декуди відступає від нього, користуєть ся иншими жерелами чи, навіть, як думає видавець, проф. Патера, людовою традицією¹⁾. Се проба алегоричного викладу космогонії, де між иншим змальовано мандрівку Розуму по всїй планетарній системї, описано пекло й Сатану:

Tvt wzwyedye take sedyeny
luczyferowo stworzenye,
prwe natael gmye gmyegesse,
potom luczyfer slowyesse...
stworzon byl w nebeskem racy,
puol hodyny byl w tom kragy ;
kdy sye poczal protywyty,
tut gey buoh казал strczyty
do bydla wyecz buduczyeho,
a do pekla horuczyeho. (Patera op. cit. 34).

З пекла Розум тільки при помочи Милосердя видобуваєть ся і оглядає небо і процес сотвореня сьвіта (Patera op. cit. 1—57).

Інтересна особливо пісня „O smrtedlnosti“, захована в тїй самїй збірці (стор. 92—107) та в пізнїйших чеських співанниках. Се приклад того, як мало впливу на старочеських поетів мали власне есхатологічні апокріфи про смерть, розставанє душі з тілом і т. и. Автор очевидно не має в своїй уяві ніякого з тих образів, які так розширені прим. у наших духовних піснях про смерть та суд і були зачерпнені зі старих теологічних концепцій, відомих також на Заходї (спїлка смерті з Сатаною і демонами, образн польована демонів на душу людську, тіло як союзник смерті в бо-

¹⁾ Див. Adolf Patera, Swatovitský rukopis. V Praze 1886, стор XXV.

роті з душою і т. п.). Старочеський автор зовсім не хапаєть ся тих картин, але малює ряд реалістичних образків, підправлених декуди гумором і взятих далеко більше з житєвої обсервації, ніж із середньовікової фантазії:

Smrt wždy stogy v podwoyge,
Gyez ne wydysz, tudyez stogye,
Znamenawa skutky twogye,
Ne wydess s ny nykdy boye (op. cit. 95).

Теж саме треба сказати про поемку „O sedmimescietma kázniech“, де вичислено 26 ріжних людських пороків, і також не бачимо ніде мотивів взятих із апокріфів, окрім хіба таких далеких натаків, як прим. сей:

Pycha s nebe gyst strczena,
W peklo gyst pohrzyzena. (ст. 147).

Так само наскрізь реалістичним духом пронята моралізаційна поемка „O ryetu studnyczyech“ (тамже 152—158). Автор покликаєть ся часто на Давида, на євангеліє, обік того на „Катона правого майстра“ (ст. 156), але те, що цитує з них, перероблене наскрізь по чеськи, виглядає радше на чеські людські приказки, як на вчені цитати, прим. отся характеристика бідности:

Chudoba nauczy krasty,
Chudoba vely lhaty,
Chudoba knyzeze
K hrzyechu przywody pro penyeze (ст. 154).

Ніякої містики тут ані сліду. Сю обсервацію потверджує преінтересний віршований виклад десяти заповідій божих, захований у тзв. Градецькім рукописі, опублікованім тимже проф. Патерою¹⁾. Чи візьмемо „třetie kazanie“ (стор. 274—290), де говорить ся про зьвятковане неділі і кидаеть ся громи на танці, пісні та недільні гулянки („lepi by bylo orati, niż v neděli tancevati“), чи „šeste kazanie“ про чужоложство, розмальоване широко і *con amore* (стор. 283—309), — скрізь бачимо реалістичні малюнки життя і нехить до апокріфічної символіки.

В новійшій чеській науці бачимо від самих її перших кроків пильну увагу до всякого рода старих памяток, в тім числі й до апокріфів. „Батько славістики“, великий учитель чеського відродже-

¹⁾ Adolf Patera, Hradecký rukopis. V Praze 1881, стор. 264—356.

ня Йосиф Добровський і сам збирав такі пам'ятки розтрушені в мало відомих та занедбаних рукописах, і вияснював у своїх писаннях їх жерела та значінє. В збірці Вацлава Ганки „Starobyła sklada-nie“ подано значну колекцію старочеських текстів, в тім числі й апокріфів. Над ними працювали й пізнійші дослідники, Шафарик, Юнгман, Тіфтрунк, Файфалік, Іречек, Патера¹⁾. Найновіша доба внесла й тут значне оживленє, виказавши конечність роздвляти чеські пам'ятки в звязку з иншими славянськими та західноєвропейськими появами. Праці Ч. Зібрта, Ю. Полівки, Тідля і цілого ряду молодших дослідників виявляють не лише зацікавленє Чехів сею літературою, але також їх пильність, серйозність і добре, систематичне вишколенє, якому може позавидувати велика часть прим. російських учених.

У південних Славян, головнò Сербо-Хорватів і Болгар, імпульс до студіюваня апокріфічного письменства дала головнò інтересна історична поява — ересь богомільства, що припадає в самий заранок християнізації тих народів і своїми впливами доходить ще й до наших днів. Літературно-історичні проблеми звязані з богомільством, такі як „болгарський піп Єремія“ і його твори зазначені в старих слав. індексах, як фальшивий Апокаліпсис Івана богослова, знайдений у Провансії в часі альбігойських війн, як відгуки богомільських поглядів у світогляді, піснях, казках і віруванях південних і північних Славян, усе те мусіло цікавити вчених і то не лише південнославянських, бо богомільство було, як відомо, імпульсом до витвореня великого сектантського руху в середньовіковій Європі, званого під назвами Катарів, Патаренів, Альбігойців, Бугрів і т. в. Праці проф. Ягіча (Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga, knjiga prva, Staro doba. U Zagrebu 1876) та Фр. Рачкого (Bogomili i Patereni, друковану в Rad-i jugoslav. Akademije 1868, кн. VII-VIII) можна вважати вихідною точкою для дальших публікацій і студій Югославян також на полі апокріфічної літератури. Органом їх були зразу видавані Югославянською Академією наук у Загребі Starine, в яких V томі проф. Ягіч пз. „Opisi i izvodi iz nekolik slovanskych rukopisa“ подав поперед усього опис берлинського пергаменового (болгарського з XIV в.) збірного рукопису, що колись був власністю Вука-Караджича і містить у собі між иншим також найстарші тексти деяких апокріфічних катехізмів. Проф. Ягіч опублікував тут переважну часть тих текстів і до-

¹⁾ Огляд тих старших праць, зрештою далеко неповний, див. Jar. Vlček, Dějiny české literatury, t. I, v Praze 1893—97.

дав до них цінні літературно-історичні уваги. В XVI томі того видання Ст. Новакович подав передруком збірочку апокріфів, що були поміщені в „Сборнику“ Божицара Вуковича з р. 1520, друкованим у Венеції¹⁾. Стрічаємо там між иншим Слово св. Павла о исходѣ душевнѣмъ, перерібку відповідного уступу „Павлово видѣніа“, далі відомий апокріф про 70 імен божих з додатком невеличкого впроосоодвіта. В книжках XXI і XXII подав Ю. Полівка тексти цілого ряду старих сербо-болгарських апокріфів, захованих у рукописах зібраних Шафариком і перехованих у праському Музеї. Маємо там між иншим чотири тексти впроосоодвітів, толковане притчі про Самарянина, Исправленіе о новом завете, значний уривок Видѣніа св. Павла, Вопросы пресв. Богородице о 7 грѣховъ, легенду про дванацять пятниць і 72 імена Богородиці. Надто опублікував тут Ст. Новакович старосербський текст апокріфа про Еноха (кн. XVI, ст. 70—96) і Варухово Откровеніе (кн. XVIII, стор. 203-209). Його „Исторія српске књижевности“, призначена для шкільного ужитку (маю під рукою друге „зовсім перероблене виданє“ з р. 1871) задля своїх тісних рамок дуже мало могла присвятити місця тій літературі.

В Болгарії зроблено за остатніх 20 літ не мало для розслідження старого письменства і особливо людової традиції. Головно „Сборникъ за народни умотворенія, наука и книжнина“, видаваний болгарським міністерством нар. просьвіти, дав інтересні матеріали і праці. Поминаючи друковані в нїм розвідки М. Драгоманова, де часто доторкають ся й есхатологічні апокріфи, назву тут головню публікацію д. Начова пз. Тиквешки рѣкописъ (кн. VIII, IX і X), де між иншим надруковао болгарські перерібки ось яких есхатологічних апокріфів: Разумник о всем удросе отче (VIII, 402-405), Смерть Авраама (VIII, 411-413), Видѣніе стаго Павла, вже възнесенъ быт аглом на нбо (IX, 100—113), Слово о соудѣ и о втором пршшестви гнемъ (IX, 69—74). До кожного д. Начов додав у X кн. свої уваги, з яких важна особливо розвідка про „Разумник“ (стор. 118—138). В т. XII дав С. Аргиров уваги і виписки з болгарського рукопису, що зберігаєть ся в Люблянї²⁾, де поміщено між иншим тав. „Слово Дамаскина мозаха, іподіякона і Студита про конєць свѣта і про Антихриста і про другу появу Господа нашого Ісуса

¹⁾ St. Novaković, Apokrifi iz štampanih zbornika Božidara Vukovića. (Starine, t. XV.).

²⁾ С. Аргировъ, Люблянскія български рѣкописъ отъ XVII вѣкъ (Сборн. за нар. умов. т. XII, ст. 463—559).

Христа". Се слово — популярна перерібка Слова свв. Іполіта і було вже з того самого рукопису опубліковане Срезневським (Сказанія обь Антихристеѣ, стор. . . .). До текету люблянського рукопису д. Аргиров додав у кн. XVI—XVII простору розвідку про його мову (стор. 246—313). В тім самім подвійнім томі „Сборника“ подав д. Н. Начов коротку бібліографічну звістку та деякі виписки з Аджарського рукопису XVIII в., де містять ся ось які есхатологічні апокріфи: Слово святого апостола Павла откровеніємъ о праведным и грѣшным, Слово праведного Авраама егда приде ему архангелъ Михаилъ въ домъ его, Слово св. Іоанна о послѣднемъ врѣменѣ о покаянiю, Слово о Антихристово царство како хочеть царствовати, Слово о Сивиллѣ еже есть прѣмощдра, Слово открьвеніе светіе Богородици въпрошеніємъ о ѿ. грѣсехъ, Слово о воскресеніе Вароухова, Слово Настасію чръноризицу како възведена бысть на небеса, Слово кѣ. прѣсвети пятѣкъ светаго Фрема, Протълкованіе отъ Адама и от богословца, Слово отца нашего Агапія. Із сього матеріялу д. Начов опублікував Слово о Антихристово царство (стор. 486—488) і Слово открьвеніе светіе Богородици въпрошеніємъ о ѿ. грѣсехъ (стор. 499), коротенький апокріф невідомий у інших Славян.

В додатку згадаємо ще тут про есхатологічні апокріфи у Румунів. В р. 1883 видав др. М. Гастер цінну книжечку „Literatura populara Romana“, де зазначено та в виривках подано ось які есхатологічні апокріфи розповсюднені у Румунів: апокаліпеіс ап. Павла (стор. 357—361), „Лист Матери божої“, властиво знане апокріфічне оповіданє про хід Богородиці по муках (стор. 372—370), Лист Господа нашого Ісуса Христа, себто Епістоля про неділю (стор. 361—381), „Легенда про п'ятницю“ (перерібка з італійської Vita di S-a Veneta), і Легенда про 12 п'ятниць (ст. 381—392), Открьвеніе про свв. литургію, себто знане й у нас видіне Анфілога (ст. 445—458). Для публікації апокріфічних пам'яток румунського письменства зробив багато проф. Петричейку-Гиждеу (Petriceicu Hăşdeu, Cuvente den bătrâni, 2 томи, мені недоступне). Щедро користував ся апокріфами, головню румунськими, також Лазар Шайнен у своїй просторій студії про румунські казки (Lazar Săineanu, Basmele Române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătura cu basmele popularelor învecinate şi ale tuturor popoarelor Române. Bucureşti 1895, стор. 1114), див. особливо повісті про мандрівки різних героїв до некла (стор. 412—446), повісті релігійні (стор. 841—910). Інтересні розділи присвятив славянським апокріфам, в тім числі також есхатологічним, цитований уже румунський учений М. Гас-

тер у своїй популярній книжці „Ilchester lectures on Greeko-slavonic literature and its relation to the folk-lore of Europe during the Middle Ages“, London 1887, див. особливо розд. II (стор. 15—45), присвячений богомільству та його впливові на славянське письменство, та розд. III (стор. 46—65), де детально обговорено оповідання про Антихриста, про Листи небесні і т. и.

Від р. 1876 почав у Берліні за ініціативою і заходом проф. Ягіча виходити журнал присвячений спеціально славянській філології в найширшій значіню сего слова (Archiv für slavische Philologie). Здвижений зразу головню працею проф. Ягіча він швидко здобув собі одно з чільних місць у європейській науковій публіцистиці і став ся з огляду на свою солідність та ширину наукової методи взірцевим і авторитетним органом. Усі виднійші спеціалісти славянського і неславянського походження протягом минулих 30 літ забирали в нім голос, усі важнійші праці, що доторкають ся мови, літератури, культури Славян, були тут обговорені компетентними дослідниками. Розумієть ся, що й на полі студіюваня апокріфічного письменства тут було кинено не мало плодючих зерен і подано не мало ширших праць, особливо в монографіях і критичних замітках самого редактора, який з подиву гідною свіжістю ума і доси не перестає слідити за всім, що творить ся на широкій ниві славистики. Подаю тут огляд важнійших праць, що торкають ся спеціально апокріфів есхатологічного циклю.

Варто поперед усього зазначити статю В. Ягіча „Zur Apokryphen-Literatur“ (т. V, стор. 676—682) написану з приводу появи російських збірок та праць Порфірева, та статю Воселовского „Der Stein Alatur in den Lokalsagen Palästinas und der Legende vom Gral“ (т. VI, 33—72), бо в обох сих статях крім цінного матеріялу було немало влучних вказівок що до самої методи трактованя апокріфічних легенд. Інтересні причинки нашого земляка, проф. Е. Калужняцкого, поміщувані в Archiv-і, доторкають ся переважно візій та апокаліпс, як ось „Zur Geschichte der Wanderung des „Traumes der Mutter Gottes“ (т. VI, стор. 628—930), де крім деяких уваг подано три галицько-руські текети „Сну Богородиці“. З приводу обробленої проф. Брікнером чеської та російської верзії так званої Visio Tundali (т. XII, стор. 192—212 і т. XIII, стор. 318, польська верзія) подав проф. Калужняцкий один церковно-славянський причинок аналогічної форми, тзв. Слово о Таксіотъ, що часто переписувало ся в наших старих збірниках, див. Е. Kałuźniacki, Zur Literatur der Visionen in der Art der Visio Tundali (т. XVI, стор. 42—45). Про видіне св. Павла дав гарну працю проф. Цолівка

(Polivka, Zur Visio S. Pauli, т. XVI, стор. 611—615); він же обробив також апокріф про смерть Авраама (Die apokryphische Erzählung vom Tode Abrahams, т. XVІІІ, стор. 112—125). Др. Іван Мільчетич подав причинок про Люцідарій у Хорватів та його порівнане з чеським (Ivan Milčetić, Ueber den kroatischen und böhmischen Lucidarius, т. XIX, стор. 556—563), а Е. Калужняцкий інтересну статю про видіне Анфілога (Die Legende von der Visio Anphilogs, т. XXV, стор. 101—108), де вказав грецьке жерело руського оповідання. На се саме оповідане звернув увагу проф. Веселовский у своїй праці „Zur Frage über die Heimat vom heiligen Gral“ (т. XXІІІ, стор. 421—385). Статя Райка Нахтігала про „Бесѣду трехъ святителей“ була вже згадана вище.

Надію ся, що й моя збірка буде імпульсом і дасть матеріял до дальших праць над сими апокріфами.

I. Катехізми на апокріфічні теми.

А. Рукописе XVI в. (Оссол. ч. 41) стор. 367—369.

(Въпрѣс ѿ Фрѣкти Григоріа вѣслова ѿ Насиліа).

Насилій¹⁾. Что ест начало?

Григоріи. Прѣваа вина вѣтораго виновнаго.

Насилей. Се ли вѣторое виновное сѣшнѣк вѣсели са въ оутрѣбоу дѣчу?

Григорей. Сѣшнѣк.

Насилей. Како нѣ ест разоумѣти, ѿко сѣшѣем а не дѣйством ѿзиде?

Григорей. Переміа рече: се Бѣ нашъ ѿ не прѣложитъ са ѿнѣкъ къ немѣ, ѿ проче. по сем же на земли ѿви са ѿ съ чѣкы пожи ѿ чѣкы ест, ѿ кто разоумѣеть ѿ?

Насилей. ѿще сѣшнѣно съниде, ѿвилъ са въ оутрѣбоу дѣчи ѿ видѣнью [sic!], ѿко въ ней сподобивъ са вѣселити.

Григоріи. Ни тѣ ѿви са, ни та видѣ его.

Насилей. То ѿнѣдѣ вѣде вѣселитъ са въ ней. видѣла еб ѿ вы.

Григоріи. То ебмаже мы не видимъ свѣдѣнъ дѣшъ? то дѣйствъ ли не ѿмаѣ ѿхъ?

Насилій. Но вѣкмы, ѿко ѿмамы дѣла.

Григоріи. Видаше Мрїа, ѿко вѣнжтрѣ вѣкъ въ ней Бѣ. но ѿмжшїи етѣи дѣхъ вѣдѣтъ, ѿко ѿмжт ѿ; ѿ дѣйства, ѿще ѿ не видѣтъ дѣла.

¹⁾ Дописано північною рукою

Василей. Стїи видѣша Бѣ, а ст҃го Дѣла не видѣша.

Григорїи. Кто сътъ видѣли?

Василей. Авраа^{мъ} прѣвое, іави во^о, рече, Бг҃ъ Авраа^моу.

Григорей. Іави са Бѣ не ество^{мъ}, но іавленїе^{мъ}. рече во Г҃ъ: Авраа^{мъ} възвесели са, да видить днь мой, и видѣ и възрадова са, немѣнень мой, невремен'ный днь нарича, но съвѣтъ его наричетъ днь.

Василїево. То ни ли Іаквѣ видѣ, рек: видѣхъ Бѣ лице^{мъ} въ лице, и спсе ми са дша?

Григорей. Бѣм, аky чѣка видѣ и той зрѣ, аг҃льскыи же пѣт въ видѣ листвичнѣм видѣ, аky съ чѣко^{мъ} ворѣ са проти-влаше са.

Василїево. Да ѿ чего оубо рече: Бѣ видѣхъ?

Григорїи. ѿ дѣства, еже вѣ на стегнѣ, и ѿ възхѣда-исхѣда аг҃льска, имъ^{жъ} и покош'нѣ преименова Іилѣ.

Василїево. Или Іув рекъ: слышанїе^{мъ} оубо слоуха слыша^{хъ} та прежде, нѣк же ѡко мое видѣ та?

Григорїи. Бѣ еври и въ ѡблацѣхъ.

Василей. То ни ли Моисеи же лице^{мъ} славень вѣ, ѿ нем же речено высть, іако бусты къ бусто^{мъ} весѣдоую к немѣ, а не прит'чею?

Григорей. Приложи: и славоу Гнѣю видѣти, а не ество вѣїе. глѣмъ во: възва Г҃ъ Моисею, и средѣ ѡблака видѣша славоу его, высть аky ѡгнь пала.

Василей. Не Іилѣ ли, иже са възхити?

Григорей. Ни ли Іилѣ. слыша во и гла^о тонокъ, вкноутрѣ во рече: ивидеши пред Гмѣ на горѣ, и се минеть Г҃ъ. и дхѣ крѣпо^ю разора вы^о и съкроушаа горы пред Гмѣ; и по дѣк троусъ, но не въ трѣск Г҃ъ; и по трѣск ѡгнь, но не въ ѡгни Г҃ъ; и по ѡгни гла^о хлада тонка, тоу же Г҃ъ. се^{жъ} Іилѣ наложи ѡв'чннѣ на лице свое, ни во смѣ развѣкти.

Василей. Ни ли Ісаиѣ рѣ: видѣхъ Г҃а и Герафими ѡкрѣть его?

Григорїи. Не точїю Ісаиѣ не видѣ, но и Герафими не видѣт. Ісаиѣ во виденїе видѣ. писано во ест: ви^{хъ} иже видѣ Ісаиѣ; Герафими^{жъ}, им'же и крила сътъ, закривахъ двѣма лице, не трѣпаще видѣти славы вѣїа. ел'ма^{жъ} ти вол'ши същи невнъ^{хъ} дхѣвъ тоу нждаше е инно дышѣщим видѣти?

Василей. Да како оубо прѣркъ глѣтъ: видѣхъ Г҃а сѣдаща на прѣтлѣ и все войнество предстоѣще ѿ десноую и ѿ лѣвоую? инѣде^{жъ}: прїйдоша^{жъ} аг҃ли предстати пред Гмѣ. Како си^{хъ} сице

глемъ^х без л'жи глши невидима Гл ѿ дх'ов'ны^х чинъ? Или л'жоу^х пр'орци си и агг'ли?

Григорій. Не си л'жѣт, ни видѣша Бѣ. Бѣ ко не видѣ никто^х, но единачадый, ꙗко^х писано.

Басилей. ꙗще си видѣли, то не л'жѣт.

Григорей. ꙗще ти си видѣли, то Гл л'жет. ꙗще ли си не видѣли, то си л'гоутъ. да по текѣ единачастъ л'жетъ.

Басилей. Да что оубо противоу семоу рече^х?

Григорій. Въѿобрази са на^о ради слово. писано въ е^{от}: воинство агг'льское предстояще ѿ десноюу и ѿ л'воюу, и ктѣ, речеть, прельстить ꙗхава? и паки: прїдоша агг'ли, прїде^х и д'аволь с ними. да по текѣ и прельсть вжде^т ѿ Бѣ и ꙗкы друугъ вжїи? и д'аволь вѣждоваше съ Бг'ѿ^х, вѣсх'одит' же на н'вса и ис'ходитъ? но не вжди ни сице сего разоум'кти, ни въ е^{от} неправды пред Бг'ѿ, и л'жа ни по коей же части. еже оубо глѣют: видѣх'ѿ^х славоу, то истиньствоуѣтъ. ество^х Бѣ не видѣ никто^х, но единачадый точїю. а е^х: ктѣ прельстить ꙗхава, или еже: прїде д'аволь, назнаменуѣтъ поппщенїе вжїе; томѣ въ не хотащоу или не попоуцающѣ не моцїно е^{от} вѣкм сжпротивїе ёмоу сѣтворити.

Басилей. Ни агг'льскаго ества видѣть члци?

Григорій. ꙗко^х и агг'ли вжїа ества не видѣт, тако^х ни агг'льска члци, но славоу точїю, и то^х оучастїе^х.

Басилей. ꙗвраа^х како видѣ?

Григорій. ꙗкы члкъ. тѣмже и телець и шпрѣснокъ ꙗкы члкъ^х готоваше.

Басилей. Мврсн како видѣ?

[Григорій]. Въ виденїи огненѣ, и възва рече: агг'ль въ ѣгни, пламене вжпина.

Басилей. Мрїа мати Гнѣ Гаврїила како видѣ?

Григорій. Въ ѿбразѣ члчстѣ, тѣмже не вкрываше размышляющїи.

Басилей. Невидимаго ли ради ества ихъ невидими сѣт, или величства дѣла словы, и^х ѿдрѣжать ѣ?

Григорій. Ѧвоѣго дѣла.

Басилей. Како ꙗша агг'ли съ ꙗвраамо^х и Гл по вѣскренїи?

Григорій. Агг'ли ꙗко снцѣ иссачаѣтъ подлежащоу влагоу, к' неже ꙗще приблизит' са, ничто же въ свое ество прїемла; тако^х и тї изыша подлежащаа вращ'на, ничто^х въ свое ество прїемлающе. Гл же ꙗкы ѣгнь съведе вѣлое, прїемла испенлаше, ѿставлаше своемъ вѣмѣждо свонство. точїюже масло и фи-

міань (пах'нѣчи¹) шьтоурить къ своє єс'тво прїемла, тако^ж ѿ тѣ^х по ѿстин'нѣ ѿ по приточномоу ѡбразоу, ꙗко^ж са^м єв'кдѣй пир свои.

Отсей діяльоѣ, без натяків на апокрїфи, переклад із грецького, що повстав десь у X. віці, вчасно був перекладений на церковно-славянську мову і ввійшов між иньшим у славний „Изборникъ“ кн. Святослава з р. 1073. Хоча він і не має безпосереднього звязку з дальшими катехізмами опертими на апокрїфах, то все таки можливо, що послужив їх взірцем. Див. про нього Н. О. Красносельцевъ, Къ вопросу о греческихъ источникахъ „Бесѣды трехъ святителей“, Одесса 1890, стор. 23—32; В. Н. Мочульскій, Слѣды народной Библии въ славянской и древнерусской письменности, Одесса 1894, стор. 29.

Б. Калуський рукопис XVIII. в. стор. 10—16.

(Копроси с'тихъ ѡтецъ).

1. Копро°. Что первое вило?

Ѡв'кт. Слово ѿ. вило.

2. Копро°. Слово что естъ?

Ѡв'кт. Бг'ъ кылъ слово.

3. Копро°. Кто виля ѿ. ѿг'ля на нѣсехъ?

Ѡв'кт. Сатана ѿ. ѿг'ля виля.

4. Копро°. На чомъ земля стоит?

Ѡв'кт. На водѣ.

5. Копро°. Я вода на чом?

Ѡв'кт. На шгнѣ.

6. Копро°. Я шгонь на чомъ?

Ѡв'кт. На сов'ктехъ вж'нхъ.

7. Копро°. Гдѣ насади Бг'ъ рай?

Ѡв'кт. Во єдемѣ на востоцѣ.

8. Копро°. Коли сотвори Бг'ъ небо и землю ѿ вса состави воднаѣ?

Ѡв'кт. В' понедѣлок небо ѿ землю, во второкъ насади рай, во средѣ настаѣи водѣ во мори, в' четвертокъ с'нце ѿ м'ксѣцъ ѿ зв'здѣ, в' пятокъ гади и птица и в'сако по родѣ, в' свѣтѣ Адама ѿ глини, тако ѿ євѣ ѿ ребра єго, в' нѣлю почѣи ѿ вѣхъ дѣлѣ своихъ ѿ свѣтѣлѣ єго.

¹) Дописано на маргінесі курсивою, пізнійшою рукою.

9. **Вопро°.** Икъ **Адамъ** великъ т'кломъ билъ?
Ѡв'ктъ. Во висотѣ 3. лактїи а в' широтѣ 1. лактїи.
10. **Вопро°.** И **Ева** икъ велика т'кломъ билъ?
Ѡв'ктъ. Во висотѣ 1. лак. а в широтѣ 1/2.
11. **Вопро°.** Икимъ **языкомъ** **Адамъ** говорилъ?
Ѡв'ктъ. Искірїйскїмъ.
12. **Вопро°.** Кто первїй мертвецъ билъ на землїи?
Ѡв'ктъ. **Авель** синъ **Адамовъ**.
13. **Вопро°.** Колко билъ **Авель** не хованный?
Ѡв'ктъ. 1. л'кт.
14. **Вопро°.** Почто поставїи **Бгъ** **Кайна** со **Авною**?
Ѡв'ктъ. Да нехай видат на землїи все зло и добро.
15. **Вопро°.** Кто набучилъ **клянати** сѧ на востокъ?
Ѡв'ктъ. **Моисей** на горѣ **Сїнайской**.
16. **Вопро°.** Которїмъ **языкомъ** **Хс** в'детъ на с'дїти?
Ѡв'ктъ. Искірїйскїмъ.
17. **Вопро°.** Икъ званно **Ѡца Авраамова**?
Ѡв'ктъ. **Терех** по евр'їскѣ.
18. **Вопро°.** Икъ же звано **женѣ Тереховѣ**, **м'трѣ Авраамовѣ**?
Ѡв'ктъ. **Масло** по евр'їскѣ.
19. **Вопро°.** Икъ **Авраамовѣ** **женѣ** званно?
Ѡв'ктъ. **Сарра**, таи родїи **Исаака**.
20. **Вопро°.** Икъ званно **Ѡца Ілїйна**?
Ѡв'ктъ. **Совакъ**.
21. **Вопро°.** Икъ званно **Ѡца Лазарева**?
Ѡв'ктъ. **Симонъ фарисей**.
22. **Вопро°.** Кто два рази!) **с'мртіи** в'всїи?
Ѡв'ктъ. **Лазарь** **дрвгъ Христовъ**.
23. **Вопро°.** При **котором** **црїи** **распять** **вїсть** **Хс**?
Ѡв'ктъ. При **црїи** **Игемонъ**, при **Понтїйскомъ** **Пїлатъ**.
24. **Вопро°.** Длѧ **чого** **Хс** **склонилъ** **главѣ** на деснїю **странѣ**?
Ѡв'ктъ. Длѧ **того**, **авї** **в'крили** **в' Хс** **и** **клянати** **сѧ** **ѣмѣ**.
25. **Вопро°.** Икъ **томѣ** **їма**, **їже** **б'дари** **Хс** **в' ланитѣ**?
Ѡв'ктъ. **Ийръ**, **и** **їгоже** **исц'кли** **Хс** **при** **ѡв'чей** **к'пелїи**.
26. **Вопро°.** Икъ **їма** **томѣ** **агг'лѣ**, **їже** **сид'клъ** **на** **камени**?
Ѡв'ктъ. **Колойлъ**.
27. **Вопро°.** **Что** **ест** **конархита**?
Ѡв'ктъ. **Мкет** **агг'лѣ**.

1) В рукопис. ризи.

28. **Вопро.** Что ест черноризецъ?
Ѡвѣт. Мксто Хероуима.
29. **Вопро.** Ѡ. стоахѠ, два глаголахѠ, ѣ. обличахѠ, вї. дивнши са.
Ѡвѣт. Ѡ. вѣ годннї, егда Хс̄ всѣдовалъ іс̄ Гамарани-
 ною, ѣ. шеличи — патъ мѣжей ѣмѣла, вї. апѣоловѣ
 дивнша са.
30. **Вопро.** Ѡкъ той жонк ѣма вѣло?
Ѡвѣт. Фотїа.
31. **Вопро.** Дла чога чїтает са пѣвннѣ [sic!] ѣ-а ѣ Ѡ-а?
Ѡвѣт. Дла того: ѣ. годннї Хѣ поймано, а Ѡ. годннї на
 крѣтъ распато.
32. **Вопро.** Кто полчкарта столпа содѣла?
Ѡвѣт. Прорѣк ѣлїа, егда закаучїлѣ вїлѣ ѣбо на мѣїѣ
 Ѡ. ѣ на лѣкта ѣ.
33. **Вопро.** Кто ѣ. мѣтвецѣ вїлѣ на землї?
Ѡвѣт. Ѡвель снѣ ѣдамовѣ.
34. **Вопро.** Кто ѣ. кролемѣ вїлѣ на землї?
Ѡвѣт. Гевронѣ.
35. **Вопро.** За колко лѣтъ Ноє ковчегѣ вѣдовалѣ?
Ѡвѣт. Ѡ. лѣтъ вѣдовал.
36. **Вопро.** Ѡкъ ковчегѣ великѣ вїлѣ?
Ѡвѣт. Сто локотѣ вїлѣ во висотѣ, а в шїротѣ ѣ.
37. **Вопро.** Гдежѣ его вѣдовалѣ Ноє?
Ѡвѣт. На горахѣ Араратскїхѣ.
38. **Вопро.** Колко потопа вїлѣ на землї?
Ѡвѣт. м. днїѣ ѣ м. ноцїѣ.
39. **Вопро.** Где ѣстрагѣ¹⁾ ковчегѣ?
Ѡвѣт. На горахѣ Араратскїхѣ.
40. **Вопро.** Колко Ноє малѣ снѣовѣ?
Ѡвѣт. Трї: Гїма, Хама... (кїнцѣ не стає).

Отсе уривок апокрїфічного катехїзіса, відомого в науцї під назвою „Бесѣда трехъ святїтелей“, якого тексти в рїзних варїантах опублїкували Пыпїнѣ, Памятники старинной русской литературы, вып. третїй. С. Петербургѣ, 1862, стор. 169—178; Н. С. Тихонравовѣ, Памятники отреченной русской литературы II, стор. 429—448; И. Я. Порфирьевѣ, Апокрифическія сказанїя о новозавѣтныхъ лицахъ и событїяхъ, стор. 378—402; Jagić, Starine V, 69—73, Новаковїѣ, Starine VI, 47—55; Polivka, Sta-

¹⁾ В рукоп. ѣстрагѣ.

гине XXII, 195—206 і якому детальну працю присвятив В. Н. Мочульскій, Слѣды народної Біблії въ славянскої и древнерусскої письменности, Одесса 1894. Наш текст належить до тої групи, яку проф. Мочульскій зачисляє до першої редакції і якої зазначає три сербські копії, з яких одна опублікована Ст. Новаковичем у його хрестоматії „Примери“, див. ор. сіт. ст. 63. Детальніше див. передмову.

В. Рукопис Георгія Білявського з XVIII в., стор. 483—488.

[Въ просы — початку і титулу нема].

1. Въ про^о: Что промови^а **И**да^а, кды да^а емс **Б**ѣ днѣс?
- Ѡ**в^кт: Рече **И**да^а: а^ал^лг^гіа.
2. Въ про^о: Что е^{ст} а^ал^лг^гіа?
- Ѡ**в^кт: Хва^алю та **Г**и.
3. Въ про^о: Колко любаше **Б**ѣ **И**дама?
- Ѡ**в^кт: Колко любит^к **Ѡ**ц^а с^аа сво^его.
4. Въ про^о: Колко **И**да^а пребы^а в рани?
- Ѡ**в^кт: **Ѡ** шестого ча^о до де^вятого.
5. Въ про^о: Кто по рж^етв^к состар^ка с^а и паки к^к д^утровс^а м^тр^ню в^нїде?
- Ѡ**в^кт: **И**да^а **Ѡ** земл^к создал с^а и паки в^землю в^нїде.
6. Въ про^о: Чїй гла^о слышано было **Ѡ** востока и до запада?
- Ѡ**в^кт: **Ѡ**ввин, кды **К**лин^к зави^а **И**вела врата сво^его.
7. Въ про^о: Когда д^умре четвертаа ча^о мира?
- Ѡ**в^кт: **Ѡ**гда д^уви **К**лин^к **И**вела.
8. Въ про^о: Что с^вт седм^к м^шенїй?
- Ѡ**в^кт: Что рече **Б**ѣ: а. **Б**а прог^нквал, в. **Ѡ**ца **Ѡ**скорбил^к, г. м^тр^к безчад^нс сотвори^а, д. врата д^уви^а, е. кро^в про^лїа^а, ж. землю **Ѡ**скверни^а, з. а^ада **Ѡ**вн^ови^а.
9. Въ про^о: Кто найперве нарече **Б**а на земли?
- Ѡ**в^кт: Дїаволь, кды мови^а к^к **Ѡ**в^к: што ка^а запов^кда^а **Б**ѣ не їсти.
10. Въ про^о: Котора^а два корета с^а и любовїю разл^счаета с^а?
- Ѡ**в^кт: Дн^ь и ноц^к.
11. Въ про^о: Кто не рожден^к **Ѡ** ч^лк^к и кто не д^умерл^к?
- Ѡ**в^кт: **И**да^а не рожден^к і д^умр^лк^к, а **И**лїа рожд^ен^к и не д^умерл^к.
12. Въ про^о: Кто дважды д^умира^а?
- Ѡ**в^кт: Лазар праведн^ь.

13. Бъ про^о: Колко мъжій кѣговѣщеніе^м въій^м родиша са на
земли?
 Ѡвѣт: З. А. Еифъ, в. Еноухъ, г. Исаакъ, д. Еамфонъ,
 е. Еамонлъ, з. Бѣд, з. Іванъ крѣтите^а.
14. Бъ про^о: Кто сѣт д. рози на земли?
 Ѡвѣт: Востокъ, западъ, сѣверъ, югъ.
15. Бъ про^о: На колко частій раздѣли са море?
 Ѡвѣт. На вѣ. пѣтій.
16. Бъ про^о: Древанъ ключъ, а воданъ замок: зацъ провѣже,
 а ловецъ дѣтопе.
 Ѡвѣт: Древанъ ключъ естъ Мойсеивъ жезлъ, а воданъ замок
 — море; Мойсей съ жиды проиде, а фараонъ дѣтопе.
17. Бъ про^о: Кто солгавъ спѣсе са?
 Ѡвѣт: Петръ, кадъ рече: не вѣмъ чѣка того Хѣ.
18. Бъ про^о: Кто правдѣ реклъ погиве?
 Ѡвѣт: Іюда продадъ Гѣ и рече: егоже азъ любжѣ, того^а
 ѣмѣте.
19. Бъ про^о: Коего ради прѣдника градъ спѣсет са Ѡ смѣрти?
 Ѡвѣт: Енгоръ градъ, и Лотъ ѣзвѣжавъ изъ Еодомѣ и вѣнѣнде
 въ Еидонъ [sic!] градъ.
20. Бъ про^о: Кто не дѣмре и не возмердѣ и не ѣстѣк и не
 погрѣвен?
 Ѡвѣт: Е Еодомѣ жена Лотова.
21. Бъ про^о: Гдѣ стѣдень изъ тепло^м измѣшлетъ са?
 Ѡвѣт: Въ Еодомѣ, въ Гоморѣ градъ и дѣгѣе горащое.
22. Бъ про^о: Колко лѣтъ Ѡ Іадама до потопа?
 Ѡвѣт: 7в. и смѣ.
23. Бъ про^о: Колько потопъ вода стошла на земли?
 Ѡвѣт: гѣ. мѣцій.
24. Бъ про^о: Кто надѣчи^а кланати са Боу на вѣстокъ и погрѣ-
 каютъ са?
 Ѡвѣт: Мойсей на горѣ Еиндѣстѣй
25. Бъ про^о: Кто кувѣ и Леввитъ?
 Ѡвѣт: Кувѣ законъ въій, а Леввитъ зако^н ветхій.
26. Бъ про^о: Кто ѣзбави^а прѣднаго мъжа Ѡ смѣрти?
 Ѡвѣт: Овенъ Исаака сѣна Авраамова.
27. [Бъ про^о: . . . . .].
 [Ѡвѣт:] Въ Еодомѣ прѣрочествова пѣс Лото^а.
28. Бъ про^о: Кто есть з. земля а двѣ тмѣ моретѣ?
 Ѡвѣт: з. земля есть з. хлѣбъ, а двѣ тмѣ — двѣ рыбѣ.

29. Въ про°: Кто дар гавковъ плащеницю ѿ неистканна принеде,
и дарова емѣ Бѣ, ѣгоже не ѿмѣяше на сѣвѣ?
Ѣвѣт: Бѣ жена владница, слезы принеде Боу, а плащеница
ж Боу дарованѣа, и [приятѣ] ѿвѣщеніе грѣховъ, иуже
не ѿмѣа на сѣвѣ Бѣ.
30. Въ про°: Какъ жена солгавши ѿзбави ѿ смерти своѣго мужа?
Ѣвѣт: Сарра рекши Авимелеху: брат ми Авраамъ.
31. Въ про°: Колко прѣвы Хс въ Египтѣ?
Ѣвѣт: і. мѣцій.
32. Въ про°: Въ чѣмъ домѣ мешка Хс въ Египтѣ?
Ѣвѣт: Въ домѣ Хланокѣ.
33. Въ про°: Какъ ѿма ѡдаришемъ за ланитѣ Хс?
Ѣвѣт: Іаирѣ, ѣгоже ѿсѣкли Хс при ѡвчѣй кѣпели.
34. Въ про°: Какъ раба ѡвланчи Петра?
Ѣвѣт: Миллда, е^х скажетъ сѣ просащѣа. А вивый Бѣ на
преданіи ѿма емѣ Фисанѣ. а кто крѣтѣ чини на рас-
патіе, іма емѣ Іалакѣ. А проводыи рѣбра Ісви на крѣтѣ
копѣемъ, ѿма емѣ Логинѣ. И разбойникомъ ѿмена еди-
номъ, и^х ран, Дизма, ѣже е^{от} сила, дрѣгомъ Ізина^х,
ѣже ѣсть Агеста. А кто снал тѣло сна вѣа с крѣта —
Іѡсифѣ съ Никодимомъ.
35. Въ про°: Кто вѣшед на высотѣ и паѣни паѣн?
Ѣвѣт: Хс на крѣтѣ паѣни дѣвола.
36. Въ про°: Какъ два аггла ѡвалнста камен ѿ дверѣй гроба?
Ѣвѣт: Единномъ ѿма Калси^х, а дрѣгомъ Зайлѣ.
37. Въ про°: Колко ѣсть мирносоиць помазавши Гѣ?
Ѣвѣт: ѡ. Лазарева, вѣ. владница, гѣ. фарисѣва. Иныя же
ѿзыдоша и не ѡверѣтоша ѣго, южъ во вы^х воскре^с Хс.
38. Въ про°: Кды не было ни нѣа ни землѣ, гдѣ вы^х Хс?
Ѣвѣт: На аѣри на крилѣ вѣтрѣнѣхъ, и паки же на стѣй
ѣго совѣсти.
39. Въ про°: Что ѣсть четная тройца?
Ѣвѣт: Спнтрахи^х, иже жидове и привѣдоша на распатіе.
40. Въ про°: Колко е^{от} аггла дѣ прѣтла Гсна?
Ѣвѣт: рѣ. тисачѣй те^х. А на седмомъ нѣси безъ числа аггла.
41. Въ про°: Колко е^{от} Хѣвы ѿмен?
Ѣвѣт: оѣ., толко и Бѣи, толко ѣсть апѣлѣ, толко ѣсть
ѡстрововѣ велики^х в мори, толко ізыковъ на землѣ,
толко члонковъ, толко и колѣзній въ члѣвѣхъ.
42. Въ про°: Который свѣп на трехъ ногѣ ходитъ?
Ѣвѣт: Члѣкѣ.

43. Въ про°: Колко поповъ живы^х ѿ колко мртвы^х?
 Отвѣтъ: Два: Іѡанъ бжсчкнновенный бысть, а Ілїа живъ есть до прїшествїа Іс Хва.
44. Въ про°: Когда члвкъ крщенье естъ?
 Отвѣтъ: Отъ верху до пояса.
45. Въ про°: Какъ два съ Бгомъ всѣдоваста, единъ живъ, а др҃гой мртвъ?
 Отвѣтъ: Мойсей мртвъ, а Ілїа живъ.
46. Въ про°: Колко есть вѣтровъ?
 Отвѣтъ: вѣ.
47. Въ про°: Какъ два еспостата борета са?
 Отвѣтъ: Тѣло съ дшю: дша на спенїе, а тѣло на мирскїа похоти.
48. В о про°: Мертвый хождаетъ, а живый спаше?
 Отвѣтъ: Існа въ чревѣ кутевѣ.
49. В о про°: Колко составъ въ члвцѣ?
 Отвѣтъ: тѣл., толко ѿ днїй в роцѣ.
50. В о про°: Откуда зачаша са апѡли вѣ.?
 Отвѣтъ: Отъ дха бжїа.
51. В о про°: На чемъ земля стоитъ?
 Отвѣтъ: На водѣ, вода на камени, камень на ѡгни, а ѡгнь на четырехъ столпѣхъ. Столпи четири бж҃гланствы.
52. Въ про°: Риза нетканная, а студенецъ неисчерпаемый.
 Отвѣтъ: Риза нетканная нбо, а студенецъ Бж҃а.
53. Въ про°: Единнаго ѿскаху, три ѡбрѣтаху.
 Отвѣтъ: Бгда ѿскаху Константинъ і Елена кр҃ста Хва, ѿ знашли с нимъ два разбойника.
54. Въ про°: Про что глава свою Хс преклони^х на право на кр҃тѣ?
 Отвѣтъ: Да невѣрющїе і бж҃зрат ѿ поклонатъ са бмс.
55. Въ про°: Кто ѡ апѡтлѣ не погрѣвенъ?
 Отвѣтъ: Іѡанъ бж҃ословъ.
56. Въ про°: Кто естъ правовѣрїю бж҃ствъ?
 Отвѣтъ: Мысль къ Боу не престанала.
57. Въ про°: Что вода превыше нбеса?
 Отвѣтъ: Вода, ѿже Іѡанъ ѿзлїа на верху Гень.
58. Въ про°: Кто дланїю покрывъ нбеса?
 Отвѣтъ: Іѡанъ возложилъ рѣкѣ на верху Гень.
59. Въ про°: Чїй снѣ Мойсей?
 Отвѣтъ: Лотовъ.
60. Въ про°: Что естъ црковъ?
 Отвѣтъ: Земное нбо.

61. Вѣпро°: Что естъ врѣхъ цркви?
 Овѣт: Глава Гнѣ.
26. Вѣпро°: Что естъ ѡлтаръ?
 Овѣт: Гробъ Г°нѣ.
63. Вѣпро°: Что естъ верхъ ѡлтарю?
 Овѣт: Пластица.
64. Вѣпро°: Что естъ трапеза?
 Овѣт: Перси Г°нѣ.
65. Вѣпро°: Что естъ дари?
 Овѣт: Хѣ.
66. Вѣпро°: Что естъ лыжица?
 Овѣт: Бѣ. [зверха дописано: ѡгнѣ].
67. [Вѣпро°: Что естъ] кадилница?
 Овѣт: Бѣд.
68. Вѣпро°: Что естъ димѣан?
 Овѣт: Дѣхъ стѣй.
69. Вѣпро°: Что естъ амвон?
 Овѣт: Равна гора.
70. Вѣпро°: Что естъ ѣвглѣе?
 Овѣт: Оуѣста Гнѣ.
71. Вѣпро°: Что естъ столпи ѡлтарю?
 Овѣт: Колѣнкъ Г°ни.
72. Вѣпро°: Что естъ порогъ ѡлтарю?
 Овѣт: Войни стрѣдщій гроба Г°нѣ.
73. Вѣпро°: Что естъ двѣри цркви?
 Овѣт: Яггльскій ѡбраз. Бѣ нашѣмъ слава.

Се окрема редакція „Весѣды трехъ святителей“; про її відносни до инших надрукованих доси текстів див. передмову.

Г. Рукописе Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 174—177.

(Вопроситъ стѣй Касилій, ѡповѣдає стѣй Григорій вѣсловъ).

1. Копр°: Кто двоє воретъ сѣ в мирѣ силнѣе?
 Овѣт: Животъ и смѣртъ.
2. Копр°: Кто первій пророкъ вѣжій тѣнкъ?
 Овѣт: Ядамъ. Ёгда ёго Бѣ творецъ сотвориъ ї в раю ёго посадилъ, в той часъ Ядаъ бѣснѣлъ. Рече Г°дъ:

„Идаме, что еси видѣлъ во снѣ?“ Рече Идам: „Видѣ-
лемъ Ісѣ Хри на крѣтѣкѣ распіятаго“.

3. Вопросъ: Кто два рази дѣмиралъ?

Отвѣтъ: Лазарь, ѿгоже Бѣтъ четверодневнога воскресѣ въ
Биданіи.

4. Вопросъ: Кто ѿ пророкъ живѣтъ погребенъ вѣтъ, гробъ ѿже
его суждаше, а въ немъ мертвецъ поѣше?

Отвѣтъ: Іѡна во чревѣ китовѣ.

5. Вопросъ: Кто ѿ строби матерніа рожд сѣа ѿ паки во
стробѣ вниде?

Отвѣтъ: Идамъ ѿ земли созданъ ѿ паки въ землю въ шолѣ.

6. Вопросъ: Которіа мати своѣа дѣти поѣдетъ?

Отвѣтъ: Море на вѣсѣтъкѣ выпущаетъ ѿ себе волни ѿ паки
въ себе прійметъ.

7. Вопросъ: Которій градъ, къ немѣ же пѣти немашъ?

Отвѣтъ: Ноєвъ ковчегъ.

8. Вопросъ: Кто солгавъ спасе сѣа, а кто ѿстиннѣ рекъ погине?

Отвѣтъ: Петръ солга ѿ сѣе сѣа гла: „не вѣмъ чѣкка“; Иса
погине за безвѣіе.

9. Вопросъ: Которій непоставленъ попъ на земли, ѿ пѣвецъ
владнѣи, ѿ палимаръ ѿ ѡметникъ?

Отвѣтъ: Попъ непоставленъ Іѡанъ крѣтителъ, а пѣвецъ
владнѣи црѣ Дѣдъ, а палимаръ ѿ ѡметникъ апостолъ
Петръ.

10. Вопросъ: Прійде богатій до небогаго гла: „Даждъ ми, братѣ,
чого ѿ мене немашъ“?

Отвѣтъ: Хри ѿ Іѡанна крѣщеніа просилъ.

11. Вопросъ: Которіи звѣркъ со Ноємъ во ковчезѣ не би?

Отвѣтъ: Рыба.

12. Вопросъ: Воднѣ замкъ, древлннѣи ключъ, зайць стѣккъ,
а ловець стондъ.

Отвѣтъ: Моисей раздѣлилъ воду жезлоу, Чермное море прѣ-
шолъ по суху, а фараонъ ѿтондъ.

13. Вопросъ: Кто не рожденъ то смер?

Отвѣтъ: Идамъ.

14. Вопросъ: Кто не погребенъ вѣтъ ѿ пророкъ на земли?

Отвѣтъ: Моисей пророкъ.

15. Вопросъ: Кто первій мертвецъ вѣтъ на земли?

Отвѣтъ: Авель снѣ Идамовъ, ѿгда бѣвитій ѿ Канны.

16. Вопросъ: Которимъ земліа ѡсквернена вѣтъ?

Отвѣтъ: ѿгда бѣви Канны Авели.

17. **Вопро°:** Премѣдрость созда свѣтъ хра^м і стверди столпѣ седмѣ?
- Ѡвѣт:** Премѣдрость — слово бжїе, избра свѣтъ храм — премѣдрость, дѣвицѣ Ѡ всѣхъ родовъ, і воплоти сѣа Хсѣ Ѡ нѣа, да спасетъ мир ѿ ствердитъ столповъ седмѣ — вселенскихъ соборовъ, ѿмиже ствердила сѣа православная вѣра.
18. **Вопро°:** Что ѿнесе древо живоущее їз рай?
- Ѡвѣт:** Ангѣлъ Господень даде Ендѣ г. прѣти, и Ендѣ прине° Ѡцѣ своему Адамѣ.
19. **Вопро°:** Чемѣ душа челоѣческаѣа во адѣ ѿшла предъ Хсѣвимъ рождествомъ?
- Ѡвѣт:** Грѣхъ ради Адама.
20. **Вопро°:** Кто сего свѣта сокровище ѡверктъ?
- Ѡвѣт:** Егда крѣти Іѡанъ Хсѣга во Іѡрдани.
21. **Вопро°:** Кто сего свѣта сокровище сокри?
- Ѡвѣт:** Іѡсифъ, егда положилъ тѣло Хсѣо во гробѣ.
22. **Вопро°:** Которій первій мертвецъ вистъ на земли ѿ кто первѣе погребенъ вистъ?
- Ѡвѣт:** Адам сѣа своего Аѡвеля г. дни на рѣкахъ носилъ ї не зналъ, гдѣ ёго подѣкти, ѿ плача сѣа надъ ним. п рече ёмѣ ангѣлъ: „Адаме, что твориши, чемѣ сѣа своего земли не ѡдаш, іако земля ѿ в землю нех ѡиде“. В той ча° Адам сѣа своего влужи^т в разсклинѣ каменнѣю.
23. **Вопро°:** Которій первій іерей на земли вистъ?
- Ѡвѣт:** Мелхиседекъ, егда блгослови Аѡвраама.
24. **Вопро°:** Бездна безднѣ призываетъ во гласѣ хлѣбїй твоихъ.
- Ѡвѣт:** Ѡцѣ Енѣа призываетъ, егда вистъ на крѣтѣ.
25. **Вопро°:** Кто первѣе Бга Бгѣомъ назвалъ?
- Ѡвѣт:** Сатанайлъ реклъ: „Ти ёси Бгѣ Бгѣомъ“, егда с небесъ зверженный вилъ.
26. **Вопро°:** Что сѣтъ д. рози во мори?
- Ѡвѣт:** Четири евангелисти.
27. **Вопро°:** Что сѣтъ три свѣтила просѣвѣющіа¹⁾ всѣакого члѣка вкрѣщаюга?
- Ѡвѣт:** Ѡцѣ ѿ Енѣа ѿ Дхъ сѣїй.
28. **Вопро°:** Что ёсѣтъ земная тройца оучительная?
- Ѡвѣт:** Василиї, Григорій, Іѡаннъ Златоустѣ.

1) В рукоп. просѣвѣющаго.

29. **Вопро°:** Кто на свѣтѣ позна^а грамотѣ ѿ чїи ѣсть книга?
Овѣт: Сидѣ снѣ **И**адамовѣ.
30. **Въпро°:** Чїи гласѣ ѿ востока слышанныи до запада?
Овѣт: **Е**гда проклаиалъ **Б**гѣ творецѣ **К**аина.
31. **Вопро°:** Которая часть свѣта вмѣрла четвертая?
Овѣт: **Е**гда дѣви **К**аинѣ **И**вѣла.
32. **Вопро°:** Когда возрадовало сѧ море?
Овѣт: **Е**гда ѿзїшоуа **Н**ой с ковчега.
33. **Вопро°:** Кто ѿ апостолоу не погребенѣ вистѣ?
Овѣт: **И**ѡаннѣ **Б**огословѣ.
34. **Вопро°:** Кто ѣсть вишїи нѣа ѿ ширїи?
Овѣт: Вишѣша в **Х**рѣта предитечева рѣка, **Е**гда крѣтилъ **Х**рѣта, а ширша нѣа дѣтреба прѣтон **Б**гѣи.
35. **Вопро°:** Колко составкѣвъ [sic!] оу челоуѣцѣ?
Овѣт: тѣи.
36. **Вопро°:** На чомѣ земля стоитѣ?
Овѣт: На водах.
37. **Вопро°:** Я вода на чомѣ стоитѣ?
Овѣт: На камени. Я камень на чотироу столпахѣ.
38. **Вопро°:** Я столпи что сѣтъ?
Овѣт: Чѣтири **Е**вангелисти, иже извѣра **Д**хѣ стїи.
39. **Вопро°:** Колко поповѣ мертвѣхѣ, а кѣлко живѣхѣ?
Овѣт: **И**ѡаннѣс прѣтечи дѣсккновѣнно гласѣ, а **И**лїа живѣ ѣсть ѿ взятїи на нѣво аки..
40. **Вопро°:** **О** чого сѣнце сотворѣнно?
Овѣт: **О** рѣси рѣз вѣїихѣ.
41. **Вопро°:** Я мѣцѣ ѿ чого созданѣ ѣсть?
Овѣт: **О** мїра алеко повѣтра, то ѣсть ѿ воздуха.
42. **Вопро°:** Что ѣсть **О**цѣ ѿ **С**нѣ ѿ **Д**хѣ стїи?
Овѣт: **О**цѣ ѣсть **Б**гѣ, **С**нѣ ѣсть животѣ, **Д**хѣ стїи ѣсть ѡгнѣ.
43. **Вопро°:** Гди не вїло нѣа ѿ землѣ, гдѣ **Б**гѣ билѣ?
Овѣт: На крилкѣ вѣтрѣнкѣ ѿ на лѣрк¹⁾ ѿ на совѣсти вѣїи, ѡкоже писанїе рече: **Д**хѣ стѣ ношаше сѧ верхѣ води.
44. **Вопро°:** Кѣлко рѣкѣ в морїа вїходитѣ?
Овѣт: **Д**.

1) В рукопис. **Е**зѣркѣ.

45. Бъ про°: Оцъ мѧ роди^х і аз роди^х матер дѣте^х моим,
и жена моѧ родить ѿцѧ моимѧ матер.

Ѿвѣт: Гдѣ созда Адама, ѿ Адама вьсть Ева, ѿ Еви
роди сѧ чистаѧ Бца ѿ скмене по плоти ихъ.

Се дальшій відравок „Бесеѣды трехъ святителей“; про його
відносили до инших і до цілости див. передмову.

Д. Рукопис Георгія Білавського стор. 489—490.

Бъ прошеніѧ стѣхъ стазаній и размно.

1. Бъ про°: Кто два стоиѧ, два течѧ, два развѣчаѧ са?

Ѿвѣт: Днѣ и ноцѣ стоѧт, сѧнце и мѣцъ свѣѧтѧт, и бо
и земля развѣчают дша ѿ теле° прѣднихъ члѣкъ.

2. Бъ про°: Кто ѡсел порикаѧ и пе° полыгаѧ?

Ѿвѣт: Егда поидѣ Адам искати сѧ своего Явела, всѧде
на ѡсла, еже ѡсел порикаѧ: „Чыте пола и горы, брат
брата сви!“ И еже пе° полыгаѧ, глѧ во има: „Явел,
Явел, Явел“, томѧ познанѧ въ крѣви Явелевѣ, да вѣ-
щѧет всѧкой твари мертво тѣло Явелево.

3. Бъ про°: Кто первѣ погребенъ вьсть на землѧ?

Ѿвѣт: Егда носи Адам сѧ своего Явела р. днѧ, и ви-
дѣѧ гѡрлицю погребшю птицю въ пѣсцѣ, тогда А-
дамъ погребѣ сѧ въ землю.

4. Бъ про°: Какъ два ворѣѧ са до пришествіѧ Хѣѧ?

Ѿвѣт: Живот и смѣрть. Въ Хѣѧ же пришествіѣ ѡдолѣ-
етъ живот воскресіѧ.

5. Бъ про°: Кто несоставлен поп и ѡмѣтникъ діакъ, пѣвецъ
владникъ?

Ѿвѣт: Поп вьсть Іѡанъ и діакъ Петръ, пѣвецъ Дѣдъ.

6. Бъ про°: Который праведник не глѧ д. мѣцій и и. днѧ?

Ѿвѣт: Захаріѧ пророк.

7. Бъ про°: Когда ве° миръ возрадова са?

Ѿвѣт: Егда Ной и с ковчега и зыйде.

8. Бъ про°: Ѿцъ ма роди, аз же родих матер дѣте^х свои^х
и женѧ свѣк, жена же моѧ роди ѿцѧ моимѧ мѣрѣ.

Ѿвѣт: Бѣ созда Адама и ѿ Адама Ева, и вьсть Бца
ѿ скмени ихъ по плоти.

9. Бъ про°: Который поп вь^х первѣ по потопѣ?

Ѿвѣт: Мелхиседекъ.

10. Въ про°: Кто вѣженъ мѡж, ѡже не ѡде на совѣт неч°твнхъ?
 Ѡвѣт: Ѡсифъ вѣгоѡбразный.
11. Въ про°: Котораи тварь не была з Ноемъ в ковчезѣ?
 Ѡвѣт: Рыба.
12. В о про°: Который градъ стоит на земли, а пѣти к себѣ не ѡмаетъ?
 Ѡвѣт: Ноевъ ковчегъ стоит на горахъ Араратскихъ.
13. Въ про°: Кто естъ Ѡцѣ и Снѣ и Дхѣ стый?
 Ѡвѣт: Ѡцѣ естъ Бж, Снѣ естъ живот, стый Дхѣ естъ ѡгнь.
14. Въ про°: Шесть стоахъ, а два глахъ, пат ѡбличахъ, а вѣ дивнша са.
 Ѡвѣт: Ча° вѣ с., егда гла Хс съ Самаряныною, два гласта — Хс съ женою, ѡбличаше ей пат мѡжей, вѣ дивнша са ап.ли.
15. Въ про°: Кто мрѣтвый живаго кришетъ?
 Ѡвѣт: Рба мрѣтва дшс живс кршетъ.
16. Въ про°: Стдденецъ естъ глбвок, аще не пригнеши оужа, не ѡмаши дна досагнсти.
 Ѡвѣт: Стдденецъ дста члкс, а оужи.. [кинця нема].

І ще одинъ відривокъ із „Бесѣды трехъ святителей“, див. передмову.

Е. Боршевицький рукопис 1713 року.

[Шитана и Ѡповѣди].

1. П. Колко етъ именъ Хр°товнхъ?

Ѡ. Седемьдесятъ и двѣ. толко и Бци и Апостоловѣ всѣхъ, толкожъ и остров(ов)ъ великихъ на мори, толко и ѡзиковѣ на земли и волкзній в человекѣхъ.

2. П. Прѡйде багатый до нищаго и просилъ единаго, которого не малъ, и далъ емъ нищій.

Ѡ. Хр°тосъ всемогій пришоу до Івана и просилъ единаго, то етъ крѣпнша, и далъ емъ нищій, то етъ Іванъ его крѣпша.

3. П. Гробъ хожаде, а мертвій в немъ поѡше.

Ѡ. Івана въ чрекѣ китовѣ.

4. П. Кто родик сѧ ѿ мертвѣи мѣре ѿ паки ѡпаде во ѡтровоѧ матернюю?
- О. Ядамъ роди сѧ, то еѣтъ созданъ ѿд' зем'ли ѿ паки к землю внїде.
5. П. Кто внїде съ плотию на нѣо?
- О. Ілїа, Іенухъ, Іванъ Бѣословъ.
6. П. Кто роди сѧ не ѡумеръ, а кто не роди сѧ а ѡумеръ?
- О. Ілїа роди сѧ не ѡмеръ, Ядамъ не роди сѧ а ѡмеръ.
7. П. Кто по потопокъ первїй попъ былъ?
- О. Мелухиседекъ былъ первїй попъ.
8. П. Кто влженъ мѡжъ, ѿже неїде на совѣтъ нечестивыхъ?
- О. Ішсифъ влгоѡбразнїй.
9. П. Которое мѣсто дороги до себе не маеть?
- О. Ковчегъ Ноевъ стоит на горахъ ѿ не маеть дороги до себе.
10. П. Ѣкѡдѧ зачат сѧ вї. апостолокъ?
- П. Ѣ Дхѧ стѡго.
11. П. На чомъ земля стонтъ?
- О. На водѣ, а вода на камени, а каменъ на ѡгни, а ѡгнь на чотирехъ столпкхъ, а четири столпи на вѣжѡй совѣсти, еже еѣтъ на силахъ божиихъ.
12. П. Кто два рази смерти вкѡси?
- О. Лазаръ праведнн.
13. П. Коли Бѣъ створи небо и землю?
- О. Е понеделокъ зотвори Бѣъ нѣо ѿ землю, днѣ ѿ ноцѣ ѿ всю вселеннїю, вѣ второкъ сотворилъ ѿли насадилъ рай, вѣ средѡ настави водѡ вѣ мори ѿ всякое сѣмъи ѿ былѣе ѿ древо творащее плод, емѡ же сѣмъи его в нем по родѡ ѿ по подобїю, в четвертокъ сотвори мѣцъ разлѡчающее сѧ междѡ днѣмъ ѿ междѡ ноцїю, такожде ѿ звѣзди, в пѡтокъ сотворилъ гади ѿ птица лѣтающїи по тверди небной ѿ благослови ѿхъ, в свѡтѡ сотворилъ Ядама ѡд части глини ѿ Бѡѡ ѿд' ребра Ядамова, в недѣлю спочилъ ѿдѣ всѣхъ дѣлаъ своихъ ѿ ѡсти ѿ.
14. П. На колко части разлѡчи Бѣъ Ядамовѡ часть?
- О. На седмъ части: а. даль емѡ Бѡѡ любовъ Явраамовѡ, б. часть даль емѡ Бѣъ силѡ Самсоновѡ, г. часть даль емѡ Бѣъ богатство Ішкова¹⁾, д. часть даль емѡ Бѣъ красѡтѡ Ішсифовѡ, е. часть даль емѡ Бѣъ кротѡсть

¹⁾ Надруковано хибно: Іваново.

Давидовъ, њ. часть далъ ѓмъ Бгѣ мудрость Саламо-
новъ, њ. часть далъ ѓмъ Бгѣ Ивесаломови власи ѓго
сѣъ Давидовъ.

15. П. Кто сидеть вышше Гѣда на престолѣ?
О. Ядамъ, ѓгда ѓмъ далъ Бгѣ дшшъ.
16. П. Гѣкдъ зачатъ съ лзы, клевета, худла, злость, ненависть?
О. Ёгда застрѣлилъ Ламехъ Каина, тогда.. злыи в злѣ да
оумретъ.
17. П. Деcать ключовъ, замокъ вѣданъ¹⁾, заиць оутече, а ло-
вещъ оувиазнетъ.
О. Моисей море жезломъ пресѣче и людий проведе, а Фа-
рѣшнѣк во слѣдъ ѓго пожене и оутоне²⁾.
18. П. Горе томъ градъ, в немже црѣ младъ, рано поюще
и їдшце.
О. Градъ ѓсть члѣвекъ, сердце и оумъ црѣ того, рече дшши
и ткла.
19. П. Колко жиды равотали в Ёгиптѣ?
О. Штириѣта трийцать и двѣ лѣтѣ.
20. П. Гѣ колко части Ядамъ сотворенъ?
О. Гѣ осмій: а. части ѡдъ земли ткла, в. части [ѡ] мора
кровъ, г. части ѡдъ камене кости, д. части ѡдъ снѣца
ѡчи, е. части ѡдъ ѡблака мисли, њ. части ѡдъ ѡгня
теплота, з. части ѡдъ вѣтра дыханіе, и. части ѡдъ
свѣта водрность. по семъ самъ вдишнѣвъ Гдѣ дшхъ
свой стый.
21. П. Гдѣ ѡгнь со мразомъ собираетъ сѣ?
О. Бѣ Годомѣ и Гоморѣ.
22. П. Кто члѣвкъ ѓсть врагъ домашній?
О. Злая жена со мѣжомъ в совокѣпѣ маетъ сѣ на єдинѣ,
а въ сердце своемъ ѡкаинномъ засе ѓмъ мыслить.

Се не текст, а уривки тексту, знайденого д. Н. Вахнянином
у серни 1868 р. в Боршевичах перемиського пов. в рукописѣ з по-
чатку XVIII. в. Рукопис, без початку і кінця і мабуть з люкою в се-
рединѣ, складав ся з 12 карток, писаних руським скорописом, а по
части латинкою, і то, як значило ся на віддертій половинѣ 13-ої
картки, якимось „паном Степаном“ у 1713 році. На перших двох
картках містила ся, як бачимо з отих уривків, Бесѣда трьох сьвя-
тителів, із якої д. Вахнянин надрукував у „Правді“ 1869 р. (стор.

¹⁾ Надруковано: въ ѡдѣвнѣ. ²⁾ В друку оутоне.

143, 151—152 і 190) мабуть не все, що було в рукописі, а тільки деякі питання й відповіді, цікавіші для нього, бо між поодинокими їх групами (між 3 і 4, між 9 і 10, між 16 і 17) подавав ряди точок, зазначаючи пропуски. На жаль, сам рукопис у д. Вахнянина затратив ся, от тим то ми друкуємо сей текст із „Правди“, справляючи лише деякі його помилки. Решту рукопису займав Люцідарій.

Ж. Сокольський рукопис стор. 293.

(Уривок питань і відповідей без початку). Дѣтки Гѣдь Бѣтъ велими любитъ, ѡсобливе тыи, которыи до наѣкъ оумислѣ свой прикладають и смѣти велими жадають.

Нѣгде не читаемъ в писмѣ, аби Хѣ мѣла коли смѣяти, але все плакалъ. Бо гды сѣ народилъ, плакалъ; над мѣсто^м Іеролимо^м плакалъ, на крѣтѣк плакалъ, над Лазаро^м плакалъ, ѡво згола бѣве^с живот Хѣкъ былъ ѡплаканный.

1. Пытанъе. Ѣколько было миро, которы^м помазала Маріа носкъ Гѣдни?

[Ѣповѣд]. Ёгда реди сѣ Гѣдь, вземши вава ѡ кѣпели во сосѣд и погребе в тойже пещерѣ. и ёгда блѣгоколи Гѣдь, по љ. лѣтѣх ѡкры сѣ и іави сѣ во сокровенном мѣстѣк стое миро, исполнаше мѣсто тѣ блѣгошаніѣ ѡ мира ѡного, іако дивити сѣ пастыре^м. и іскавшѣ ёгѡ не ѡбрѣтоша. нѣ Маріа ѡбрѣте ёгѡ и не вѣдаше, что е^{ст}. да ёгда вниде Гѣдь в до^м Симона прокаженнаго, помаза главѣ Гнѣю ѡны^м миро^м.

2. [Пытанъе]. Котораѣ Маріа помаза носкъ Гѣдни?

[Ѣповѣд]. Сестра Лазарева и Марти.

3. [Пытанъе]. Тксѣѣ вышла книги?

Рече старецъ: Пророци книги сотвориша, придоша же ѡци наша и дѣлаша іѣ. Бывшіа же по си^х наѣчиша сѣ и^м из оуст. Приде же род нашъ, сей написа іѣ и положи во ѡконци празды.

І се також з внемком вступу відривок із „Бесѣды трехъ святителей“, пор. Пыпинъ, Памятники Ш, стор. 170, питанѣ 26.

3. Рукопис Іллї Яремецького-Білахевича, стор. 218.

(Статя без титулу). 1. Б недѣлю сотворилъ Бгъ нѣво и землю, днь и ношь и всю вселеннѣю. в понеделекъ сотвори снѣце, мѣць

и звѣзды и вся небесная. во второкъ насади рай. в средѣ оустави вода в мори. в четвертокъ сотвори скоти, гади и птици и вся звѣрїе. в пятокъ сотвори **И**адама ѿ чистой глини, в субботѣ днѣ даль ѣмѣ.

2. Вопрос. На колико частей раздѣливъ **Б**гъ часть **И**адамову?

Овѣтъ. а-я часть — даль **И**враамѣ вѣолюбство; вторая часть — даль силѣ **С**амсонѣ; третья часть да^а . . . . .¹⁾; четвертая часть даль красотѣ **И**сидѣ; пятая часть даль кротость **Д**авидѣ; шестая часть мудрость **С**оломонѣ; седмая часть даль **И**еремомѣ власи златїе, снѣ **Д**авидѣ.

3. Вопрос. Колико любилъ **Б**гъ **И**адама?

Овѣтъ. Колико любитъ **О**цъ снѣ своего.

4. Вопрос. Кто сидитъ више **Г**ода на прѣтолѣ?

Овѣтъ. **И**адамъ, ѣгда даль ѣмѣ **Б**гъ днѣ.

5. Вопрос. **О**уба зачала си лѣжа, зависть, клевета, злость, худа, ненависть, татка, силованїе?

Овѣтъ. **Е**гда застрѣливъ **Л**амехъ **К**айна, тогда рече **Г**одъ: зайи за лѣ да погнѣетъ. **И** постави **Г**одъ **К**айна со лѣною, да сзритъ все злое на земли и колико зла ѿ него зача си, и да сзритъ вѣла, ѣлика лишнѣ си. . . слѣпъ и како застрѣлилъ **К**айна, и водѣше его юноша, и егда дѣзрѣ **К**айна яко звѣра в трѣтїю, и направѣше ѣмѣ лѣкъ.

Отея статья — початокъ ширшого апокр. катехізіса, який опублікував Тихонравов (Памятники II, стор. 448—454) під титулом „Вопро^с стѣго **С**вѣрѣма ѿ стѣ^н **В**асилии и все^н исправленнїа“. На болгарську кзпїю сього твору в однім збірнику з XVI в. вказав Мочульскїй (Слѣды народной Библіи, стор. 56 під ч. 18), другу пізнїйшу болгарську дв. тамже стор. 58 під ч. 27, третю тамже під ч. 29, четверту стор. 59 під ч. 30 під титулом: **С**лово сказаннїе ѿ **к**ытїе. Зрештою деякими своїми питаннями сей катехізіс вяжеть ся з **Б**есїдою трѣохъ свѣтителѣв, пор. попереднїй текст.

I. Рукописе **И**ллї **Я**ремецького-**В**їлахевича, стор. 166—168.

(**С**лово о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ повчителное счителем).

1. [Вопрос]: Повѣж ми, что ѣсть іермонахъ или попъ, что ѣсть епископъ, что ѣсть дїаконъ, что ѣсть дїакъ?

¹⁾ Двох слів не можна відчитати.

Овѣтъ: Епископъ ѣсть во мѣсто вѣдки на земли, іермо-
нахъ ѣсть во мѣсто хрѣсвица, попъ ѣсть во мѣсто апо-
стола, дїаконъ ѣсть во мѣсто стїхъ ѿцѣкъ, іже ѡзаконили
закон Хѣвъ, вкрѣс хрїстіанскую, дїакъ ѣсть во мѣсто
мѣника.

2. **Вопро:** Что сѣтъ свѣтлїа ризи цркви?

Овѣтъ: Ико рече Гѣдь: ризи моѣ свѣтлї сѣтъ іако свѣтъ.

3. **Вопро:** Что ѣсть дїаконъ веселїй гла° во церкви?

Овѣтъ: Ико стїе ѿци проповѣдали закон Хѣвъ, вкрѣс
хрїстіанскую.

4. **Вопро:** Что ѣсть ѡлтар? что сѣтъ свѣци? что ли ѣсть
кадилница? что ѣсть крило°? что ли ѣсть дякъ при кри-
лосѣ стоячи? что ли ѣсть стїа трапеза?

Овѣтъ: Кадилница ѣсть масти дорогїе, валса^м, смирно
і алой, іже принесоша мирнесици на гробъ Гѣнь. Трапеза
ѣсть покровъ гробѣ. А крило° ѣсть камень на гробѣ. Дякъ
конархает — дѣгль на камени гробнѣ^м сидѣше проповѣдѣ
воскресїе Хѣво.

5. **Вопро:** Что ѣсть кѣвокъ? что ѣсть ложица? что ѣсть
свинтар? что ѣсть ножикъ? что ли сѣтъ ребрца? что ли сѣтъ
покровци на стѣомѣ блюдѣ?

Овѣтъ: Кѣвокъ ѣсть іже Гѣдь нїкъ Іѣкъ Хѣ на тайной
вечери даѣше ѡченнико^м с него пити, і еже на крѣтъ возне-
сеша Гѣда жидове, желчо^м і ѡцтом напоиша. Ложица ѣсть
еже заѣшиша его. Свинтар ѣсть гѣба і тростъ. Ножикъ
ѣсть копїа, нею же Логин сотник прокодоша Хѣта. Ребрца
ѣсть звѣзда, іже ста над Бифїеѡмом. Покровци сѣтъ два
стиги, ихъ же постави Пилатъ на ѡбѣк странѣ себе, ѣгда
приведоша Хѣта предъ Пилата; тогда слѣги Пилатови покло-
ниша сѣ і скорїша Хѣта; того ради сѣтъ покровци на стѣомѣ
блюдѣ.

6. **Вопро:** Что ѣсть іерею верхъ глава ѡстриженнаѣ?

Овѣтъ: То ѣсть терновїй вѣнецъ, еже возложиша на
главѣ Хѣтѣ.

7. [**Вопросъ:** Что ѣсть свѣтильникъ, еже грядетъ предъ іерѡ^м?]

[**Овѣтъ:**] Свѣтильникъ, еже грядетъ предъ іерѡ^м, тѣ ѣсть
корсѣрь, слѣга Пилатовъ, іже вѣкъ возлюбленїй оу Пилата.
Пилат ѡ Хѣтѣ помисливъ і рече: „Корсѣре, пойдї і приведи
Хѣта“. Корсѣрь стоѣ предъ Пилатомъ і поклонивъ сѣ і поцѣк-
лова^м землю ѡ рече: „Гѣди, Гѣди, Іѣе Хѣте, грядї, грядї,
зовѣтъ тѣ Пилатъ“. Тогда Пилатъ почѣди сѣ велѣми

й рече: „Корсѣре, что ти глѣшь? Хс̄ ѣсть не тѣт, не з нами, — како зчѣет? Что ти глѣшь?“ Корсѣръ рече: „Пане мой Пилате, Гдѣ все знаетъ і все вѣдает, і тое видитъ й нѣкъ со айглан глѣтъ“. Тогда Пилат почѣди сѣ велико, егда ѿ корсѣра ѡслыша ѿнѣй гласъ, і зжасенъ вѣк велми й рече: „Нѣкъ ти ѡразумѣле тое?“ Корсѣръ рече: „Пилате, пане мой, егда мене посла въ Іеролимъ, тогда видѣхъ, иж дѣти єврейскіе вѣтки постылахъ емѡ глѣюще: ѡсана во вишнѣ“. Й все корсѣръ по истиннѣк Пилатѡ сказа. Й рече Пилат: „Твори, врате, шо разумѣеш“. Егда же свидѣла корсѣръ веденнаго Хста пред Пилата, й ийдѣ і постелѣ платно глѣюще: „Гди Ісѣ Хте, зде по платнѡ постѣни“. І того ради свѣтилиникъ грѣдет пред іреѣмъ.
Бѣѡ ишемѡ слава во вѣки вѣкоѡ. *Аминь*

Се один из катехизмів екзегетичного характеру, що в старій Руси звали ся Разумниками, пор. Тихонравовъ, ор. сіт. II, 439, 442. І ся група текстів вяжесть ся з Бесеідою трьох свѣтителів, пор. више у нас текст В, питава 60 — 73.

К. Комарнянський Измараїд XVII в. стор. 200.

(*Статя без титулу, додана до „Слова стѣго Макарія ѿ причащенія“*). Вѣ про ѡ. Яще добро ест по всѡ днѣ причащатиѡ, или чрез днѣ по недѣли токмо?

Ѣвѣт. Се не ймаѣт єдинаго ѡвѣкта. сѣт во нѣціи, иж по всѡ днѣ достоит иж причащати сѡ, и сѣт пакы йнѣи, иж недостойнѣ причащенія ѡнѣд. сѣт пакы нѣціи ѡудалающеѡ ѿ тѣи й пакы безъ вѣтагновенія сѣгрѣшающе, и соут нѣціи на сохраненіе причащаюѣ сѡ; сѣт же нѣціи, иж недостойнѣк причащаюѣ сѡ воѣше мѣсто дающе Сатанѣ, вѣсєгда і ѡпитеміи не приемлющей противъ грѣхоѡ своѣх. вѣ Іоудѡ пакы со хлѣвоѡ Сатана воиіндеѣ воѣ; тако й тѣи недостойнѣи, нечѣтїи ѡ грѣхоѡ даюѣ мѣста Сатанѣ во дшїи своѣи, возърацаѡ сѡ на таковаѡ дѣла іѡ пеѡ на своѡ блеватинѣ. стѣи ѡланѣ вѣслов рече: „Не дадите стѣго пѣсѡ ни помѣтайте висер пред свинаями“. и сѣт дрѣсїи, мѡѣт сѡ причащающей сѡ сохраниѣ ѡ грѣхоѡ. како недостойн причастиѡ сѡ ймаѣт прѣститиѡ ѡ грѣхоѡ? ноу на воѣшїи сѣд прїидѣт. а сѣт йнѣи плачѣщїе сѡ и рыдающе во сѣвѣ, нѣ й прощїнїе грѣхоѡ прїймѣт, и просто во скорѣк рекоу: свѣт ест члѣкоу.

І се очевидно відривок із якогось Розумника.

Л. Рукописе о. Теодора з Дубівця стор. 167—169.

(Въпроси и отвѣты евангельскихъ словесъ какъ сказана Писаниемъ и фелогомъ Григоріемъ).

1. [Въпрос]. Члкъ съхощаши въ Иерусалима въ Ерихонъ. и что сѣхтъ развѣдники, и что естъ ѿдѣланіе, еже съвлекоша с' него, и что соутъ ѿзвѣи, и мнѣхъ дѣзвнша члкъ, и что сѣхтъ ѿставляшій его иедева жива, и что естъ іерей и что естъ и леѵитъ, и что естъ Самаранинъ? что естъ масло и что естъ вино и что сѣхтъ ѿбазаніа, и что естъ скотъ, и что естъ гостинница, и что естъ два пкназа, и что естъ ѿбѣтованіе, еже рече: въздамъ възрацъ са, и что естъ поутъ Самаранина?

Отвѣт. Ерусалимъ естъ рай, Ерихонъ естъ миръ, члкъ естъ съшеды въ Иерусалима въ Ерихонъ. еже естъ миро, се прѣвозданный Адамъ, и спадъ бо иъз раа въниде въ Ерихонъ и развѣдники нападоша на нь, и ж[е] лоукавныа соутъ, неприазни, дѣвнща, и ж съвлекоша с' него ѿдѣланіе весомртное, въ нежъ вѣ ѿвлеченъ преже съгрѣшеніа, и ѿдѣлаша и листвѣемъ سموков'нымъ, и мнѣхъ листвѣемъ ѿдевал'кло естъ и грѣко, по грѣсѣхъ же дѣвелство стрѣте и грѣхомъ и гнѣвомъ мнѣгимъ, и того ради ѿвлече ихъ въ листвѣе سموков'ное. и дѣзвнша и, и еже сѣхтъ житіа сего стрѣти: въ потѣ лица своѣго сънѣсти хлѣвъ свой, и трѣнне и влѣчецъ възраститъ ти земля, и въ печалехъ родниши чада своа, а не въ жизни, понеже пристоупи заповѣдъ бжїю. не вѣ мртво ѿниждъ, егда прїиде. по времени жъ етери съхоща поутемъ іерей и видѣвъ и мимо иде, такожде и леѵитъ мимо иде.

2. Въпросъ. Что естъ іерей?

Отвѣт. Іерей Моусеѣвъ законъ. Леѵитъ естъ прорчѣтво, еже по повеленію бжїю прїидѣхтъ въ ищцѣленіа, а ѿзвамъ положеніа развѣдники, и не могоша ихъ ищцѣлити мимоидоша. сима жъ не мог'шиа възвести лежащаго и щцѣлити его, прїиде жъ Самаранинъ, еже естъ влѣдка Хсѣ, хранителъ дшамъ нашимъ, Самаранинъ же ради того сказуеъ са. и ниѣкъ Самаранинъ поутемъ градмъ прїиде надъ ѿнь и рече: сего ради плотъ прїахъ, сего ради стрѣти плотстѣкы повиноухъ са. видѣвъ и смилн [са] и пристоупль ѿбазаніа ѿзвѣи его и възлаа масло и вино.

3. Въпросъ. Что сѣхтъ ѿбазаніа и масло и вино?

Отвѣт. ѿбазаніа соутъ ѿбѣтованіа Хсѣа, масло жъ помазаніе, и вино танна вѣра. снхъ трехъ ради дхѣвныа ниша ѿзвѣи ищцѣлаютъ [са]. Въсадѣ же на своѣи скотъ дѣзвѣннаго развѣдники¹⁾,

¹⁾ В рукоп. развѣдника.

їако тож свою глѣт Хс̄ѣ плоть, юж на° рад̄ прїат, їакож глѣть Ісаїа прр°къ: то̄ недоуги наша вѣзат ѿ болѣзни наша понесъ. ѿ вѣведе ѿ вѣ гостиници, ѣже ест̄ стѣла цркви, ѿ поскрѣкѣ ѿ нем прѣвое сам. ѿ на ѡтрїй днѣ изшѣд два пѣнеза да° гостинникоу.

4. [Въ прр°с]. Что ест̄ Павел ѿ что ест̄ два сребрники?!

Ѡвѣт. Стѣм ап°ль Павел ѿнесе ѿязыки цркви. а сребрника ест̄ два, иж Бѣ дае̄т по воскр°нїи ѿзбавленїе ѿ бл҃гдтѣ, ветухї ѿ новїи завѣт, ѣже да° гостинникоу гл҃а: поскрѣби ѿ мнѣ! ѣже аще приложиши, азъ ѣгда вѣзвращѣ°, вѣздам ти.

5. [Въ прр°с]. А [что есть] ѣже вѣзвращѣ° вѣздам ти?

Ѡвѣт. Ёже ест̄ второе пришествїе, ѣгда маєт сждити живым ѿ мртвым, тогда ти вѣздает, їакож Павел ап°ль глѣт: добрым же трудоу трудоу сам, теченїе скончах, вѣрѣ сѣблюдох, тѣмже предлежит ми вѣнец праведный сждїа, не мнѣ единому, но вѣсѣм любяцим ѿбавленїа.

Отся статья — частина ексезетичного діяльога, яким вияснювано значїне евангельських притч. Сей цїкль обїймав толковане 18 притч, пор. В. Н. Мочульскїй, Слѣды народной Библии в славянской и древне-русской письменности стор. 52, 61 і Starine V, 80—87; сербський текст сього толкованя з рукописеного Номоканона XV—XVI віку з праського національного музею (із збірки рукописів Шафарика ч. 10) видав проф. Ю. Полївка (Starine, т. XXI).

М. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 146—147.

[Розмова про души померших].

1. Вѣ прр°с. Кждѣ ѿдет душа праведных?

Ѡвѣт. Слыши Дѣда гл҃юща: душа ихъ вѣ бл҃гнѣ вѣдворит сѣ и племя ихъ наслѣднт землю.

2. У прр°с. Грѣшныхъ душа камо идоут?

Ѡвѣт. Слыши Дѣда гл҃юща: вѣзвратѣт сѣ грѣшници вѣ ад, вѣси закъвающи Бѣга грѣшноуоу душѣ дрѣжать аг҃ли дѣ. днїи бѣ себе, нѣжли поманоут ю вѣ млтѣвах, или млтѣнию сѣтворѣт бѣбогим за ню. пще ли не бѣдет памѣти ѿ ней на земли, то паки дрѣжат ѣ. днїи ѿ мѣ. днїи бѣ себе чающе²⁾, нѣжли бѣдоут како бѣбогаго ѿли ѿдѣют ѿли накрѣмѣт ѿли напоѣт, ѿли поп

¹⁾ Се питане через ягусь помилку без титулика покладено аж за відповїдо. Текст поцсований. ²⁾ В рукоп. гл҃юще.

поманет ю, дшоу тжю, на земли бѹ мѣтвах. И потом минет м. днѣй, даже ѡ ней нк^о мл^отынк^о оубогим ни ѡ когож, ни ѡ сьродник, ни ѡ иного никогоже, и рѣ^а дши тѣи агган стѣй: „Ѣди оубо гла дше въ мжкоу и въ т'моу кром'кшнюж“.

3. Упр^о. Идет ли дша ѡ дшѣ тамо или ни?

[Ѣв'кт]. Слыши Дѣда глѹща: хлѣбъ агг^лкѣй іаде члѣк, и пищу нк^оною питает са. гр'кшных дша ѡ па'хи до пантикоетной недѣи тогда свѣт видат, и то такожде им пища ест.

4. Упр^о. И иже св'цѣж зажигают и мл^отыню творат, ест ли то за нк^о или ни?

Ѣв'кт. Велика мл^оть, велика памат, велико ест веселіе дшам тым. Іако Бѣ поманюу Іадама и ѡбрадова са ёмоу, тако и дша тла такюж радостію великою радует са.

Отея статья — відривок апскріфічного катехізма відомого під назвою „Вопроси Іоанна Богослова Аврааму на Єлеонской горк“, якого три відміни надрукував Тіхонравов (Памятники II, 197—212).

Н. Сокольський рукопис стор. 338—356.

(Люцидар ѡ знаймшючий ѡ реча^х сотворенных на нк^{си} и на земли, з грецкого на рѣский переложен').

1. Пытае^т счѣнкъ майстра своего: Ик вкрити во единого Бга?

Ѣповѣдае^т майстер: Так мае^ш вкрити, иж Бгъ ест во тройци, а тройца ест во единомъ возствк.

2. Ученикъ: Ик са може^т на троє дклити?

Майстеръ: Бедлбгъ сннца, на которомъ ест свѣло^{ст}, красота и горячо^{ст}, а вжды еднакъ с ты^х тро^х ѡдно ест. Так и сѣла Тройца единомъ ест правдыкое вжество: где ест ѡцъ, тѣтъ ест и снъ, где снъ, тѣт ест и дхъ стый.

3. Счѣнкъ: Поневаж тые три речи не могѣт роздклити са, гды снъ принялъ человечество, такъ теж принялъ ѡтецъ и дхъ стый?

Майстеръ: Гды видимо сннце, тогда може^ш зрѣти добре, як таа речъ залежит, во сннце не може^т нкды раздклити са, але слонечнбю мае^т свѣтло^{ст}, красъ и горячо^{ст}. И ѡ ты^х тро^х речей маемо особливе три дары: ѡтецъ на^о сотворилъ, снъ насъ ѡкшпилъ, а дхъ стый насъ освятилъ. и такъ ест сѣла Тройца в свои^х стыхъ дкл^ахъ всегда, а не вилъ разлбченый Бгъ и не вбде^т.

4. Оу́чнкъ. Ужес ми повѣдалъ ѿ сотворителю; повѣж ми ѿ ш сотвореню его.

Майстеръ. Оу́чнкъ не смѣлъ глѣбоко пытати анѣ мовити, во простыя люде, глѣбокою речъ слышачи, не добре розсмѣю^т и впадаю^т во блѣд. Прето так томѣ потреба вѣрити, иж былъ Бгъ завжды ѿ вѣде^т до конца.

5. Оу́чнкъ. Чи былъ Бгъ первой, нижъ свѣтъ станѣлъ?

Майстеръ. Былъ самъ Бгъ, але того створеня не было передъ тымъ.

6. Оу́чнкъ. Ики^х ѿвычае^х створи^х Бгъ свѣтъ?

Майстеръ. Сотворилъ Бгъ свѣтъ мѣдростию своею, счинилъ вставичнѣю землю, ѿ моцю свою подтвердилъ.

7. Оу́чнкъ. Иково было, иа^к свѣта не было?

Майстеръ. Ничого иного не было, тыко тма зовема хуашъ, а в той было чтыри живѣлы: вгѣ^х, вода, земля, вѣтер.

8. Оу́чнкъ. Шо найпервей Бгъ сотворилъ?

Майстеръ. Небо, а пото^к землю, анѣла и йнаи всѣа, а на штаток чѣла.

9. Оу́чен. Ик первого анѣла звано?

Майстеръ. Люцифер, того Бгъ красного сотворил, а шн распышал ся велми пыхою, помысливъ Бгѣ ся ровнати, и для того звержен е^{ст} з неба аж до горячого пекла под землю, а былъ тылко пол години в небѣ.

10. У́чен. Для чого его сотворилъ Бгъ, поневаж его скинѣлъ з неба?

Майстеръ. Про то, абы выбраныи аѣглове бжѣи были потвержены его впадкоу. во гды Люцифер спалъ з неба, тогда аѣглове были моцю бжѣю потвержены, же юж далѣ з ласки бжеи выпасти не могѣтъ.

11. Оу́чнкъ. Ик пекло сотворено?

Майстеръ. Б тѣю години, як Люцифер помыслилъ Бгѣ ровнати ся, тогда е^{ст} пекло сотворено чѣдо^к бжѣинъ.

12. Оу́чен. Иково е^{ст} пекло?

Майстеръ. Пекло е^{ст} йма на се^к свѣтѣ, а над нею мгла точит ся, же жаден живой дойти та^к не може^т.

13. У́чен. Чи має дно пекло?

Майстеръ. Пекло зверхѣ узко, а зъ исподѣ широко, которое широты ништо не може^т дойти швром единого Бга, а так е^{ст} глѣбоко, же многие дшн завжды летя^т, а нѣколи дна не долѣтаю^т.

14. Учен. Колко ѿменъ имаѣ пекло?

Майстер. Зоветъ сѧ въ писмѣхъ Ласбсъ морласъ, то еѣтъ ложе смерти, во тамъ дѣи грѣшныя горѧтъ; зоветъ сѧ Ёрар, то еѣтъ земля тѣмноты, сѣрки, дыма ѿ смрадѣ, земля запамяталая, во шъ тыхъ дѣшѣхъ, которые въ пекло пойдѣтъ, нѣгды памяти предъ царѣмъ небеснымъ не вѣдѣтъ; называетъ сѧ мѣка, плачъ шчей, скреготане звковъ. въ той землѣхъ и горячостѣхъ ништо не можеѣ повѣдати, тыѣко котрыя сѣтъ въ пеклѣхъ. зоветъ сѧ Кгеенна, то еѣтъ шген пекельный, во сѣй шгон дочасный противко шного шгна пекельного тѣкнеѣ еѣтъ. вторая мѣка темноѣ, таѣхъ и диаволы мѣчатъ сѧ. зовѣтъ сѧ смѣток, черкъ нешмирающій, зоветъ сѧ и рѣка шгенная, которая скрозъ пекло течѣтъ, а тѣмъ барзо смердитъ смолоу и сѣркоу, а такъ велики стѣдена, же всѣхъ шгнѣхъ пекельныя перемагаѣтъ.

15. Оучен. Гдѣ сѣтъ мѣки?

Майстер. На землѣхъ сѣтъ въ вѣжѣхъ тѣмнищи, таѣхъ мѣки приимѣютъ дѣи тыя, которые маюѣ выти сѣсныя.

16. Оучен. Шо еѣтъ ѿво?

Майстер. ѿво еѣтъ твердоѣтъ и закладъ сотворенъ, же вѣжитъ ѿ вѣходѣ до заходѣ, а на немъ сѣнце и мѣць.

17. Оучен. Шк походитъ, ижъ ѿво вѣжитъ, сѣнце и мѣць?

Майстер. Подъ некоѣхъ немашъ ничего, на чоѣхъ бы мѣкло стояти, гдыжъ еѣтъ ѿво крѣглое, а прѣто его Бѣгъ такъ постановилъ, же не можеѣ на едномъ мѣсцѣхъ стояти.

18. Оученикъ. Шк еѣтъ вѣставлено ѿво?

Майстер. Нево еѣтъ вѣставлено зъ живѣолъ, а еѣтъ подобно зеленой водѣхъ, на тоѣхъ мѣць ходитъ. дрѣгое ѿво шгнистое барвы, на тоѣхъ сѣнце ходитъ. третое ѿво модрое барвы, на тоѣхъ звѣзды ходитъ. а далѣй надъ закладомъ въ невоѣхъ емпирейскомъ саѣхъ Бѣгъ пребываетъ [со] сѣтymi аѣглы своими.

19. Оучен. Шо въ двоѣхъ тыѣхъ небесеѣхъ?

Майстер. ѿ землѣхъ ажъ до мѣца сѣтъ злыя дѣшове, а тыѣхъ на то поставлено, абы наѣхъ перешкожали въ добрыѣхъ дѣчинкаѣхъ, а до злого приводили; тыѣхъ зовѣтъ сѧ цѣлодемонсѣхъ, то еѣтъ злого водители. тынъ на себѣ берѣтъ тѣло ѿ повѣтра, гды се хотѣтъ наѣхъ зѣявити. и тыѣхъ диаволы мѣчатъ сѧ на повѣтраѣхъ, на шблѣцѣхъ ажъ до сѣднаго дна. ѿ ѿ мѣца ажъ до звѣздъ сѣтъ аѣглы вѣставлены, абы наѣхъ стерегли и ѿ злого коронили.

20. Оучен. Шк еѣтъ сотворено сѣнце?

Майстер. Сѣнце сотворено четвертого дна, а ѿ сѣнца швѣѣтъ свѣтъ шкрашеѣ еѣтъ.

21. Оўчен. Где е^{ст} сотворенъ Ядамъ?

Майстер. На востоцк на то^м мѣсцѣ, где зовѣт Гевронъ. ѿ тамъ звалъ Бгъ ѡтецъ рѣкою своею землѣ и сотворилъ его и кодхнсалъ дшѣ в него и свелъ его в рай. И з рѣбра его сотворилъ емѣ женѣ Евѣ. ѿ тамъ Ядамъ нарекъ ѿмена всемѣ створеню, которое Бгъ створилъ. И гды Ядамъ змералъ, теды несено тѣло его до того мѣсца, де его Бгъ сотворилъ.

22. Оўчен. Где е^{ст} рай?

Майстер. На вѣход слнца на се^м свѣтѣ на земли е^{ст}, але е^{ст} вышше всего свѣта.

23. Учен. Поневаж е^{ст} на земли рай, чомѣж та^м нихто не доходит?

Майстер. Бо сѣт перед нимъ горы высокиє, лѣсы великиє ѿ пѣстынк, прето та^м не може нихто дойти.

24. Оўчен. Як долго былъ Ядамъ в рай, гды согрѣшилъ?

Майстер. Шесть годинъ.

25. Оўчен. Тыи швоци, которыи были сотворены для члѣка, на що были швернены, гды вы^м Ядамъ выгнан з раю?

Майстер. Тое дерево не росте по розници, и так тые дшѣ, которые зостают в рай, наслаждают са тыми швоцами.

26. Оўчен. Тымъ дшам не потрека ѿсти анк пити, ко хто ксть и пѣт, то мѣсцѣ покармѣ заживати¹⁾?

Майстер. Таа реч е^{ст} ш телесном покармѣ, але дшѣ, которые сѣт в рай, того не прагнѣт, ко як дшѣ сѣт дхѣвныє, так же ѿ покармѣ в рай дхѣвный.

27. Оўчен. Як вы са люде родили, гды вы Ядамъ в рай зосталъ?

Майстер. С позрени пожадлиности промысло^м вѣжим, то^мко привитавши са мѣж из женою, рѣки собѣ стиснѣвши, и зараз роспѣтивши са, так са мѣло дити родити без грѣха.

28. Оўчен. Як много жилъ Ядамъ на свѣтѣ?

Майстер. Десят сот и трицат лѣт. И Каинъ Авелѣ брата своего роженого забилъ в трицати лѣтѣх, ѿ ѡ того часѣ почали са люде забивати и неприятелѣ стали.

29. Учен. Кто Ядамѣ имя перве далъ?

Майстер. Имя тое принесли чтыри аγγлы каждый ѿ своєи стороны по словѣ, з востока, запада, свѣвера и юга, а тые слова брали ѿ чтырехъ звѣздъ.

¹⁾ Сѣ два слова перечеркнено і на маргінесі написано тою самою рукою: жити.

30. Учен'. Кто первой игры вымыслилъ?

Майстер. Даме^x м'клъ три сѣы, шдного звано Ковз, др8-гого Ивалъ, третого Базавалъ, и тот игры вымыслилъ. Ковз былъ ковалем и почалъ ковати ш м'кди и сребра. а тые три браты м'кли сестр8 имени^x Немита, таи первой вымыслила, как д'кти колыхати.

31. Учен'. Кто первой былъ крелем на св'кт'к?

Майстер. Ной м'клъ три сѣы, и ш тых люде на трое розд'клили сѣ: с первого сѣа Нока Ифета пошли крелеве, княжата, кашеланы, воеводы; з др8гого сѣа его Сифа [sic!] пошли патриархи, метрополиты и вск д'ховны люде; з третого сѣа Хама пошли простые люде.

32. Учен'. Шк звано дивола, котрый Свв8 прелстилъ?

Майстер. Квизма Люлемъ, то ест шден с княжат печелны^x.

33. Учен'. Повѣжъ мнѣ ш сотвореню св'кта.

Майстер. Св'ктъ то^t ест шкр8глаый, але свк^o шелитый ест море^x, котрый плавлет к мори как жолтокъ к' яйци.

34. Учен'. Чим земля ствержена, иж не може^t потонсти, понекаж плавлет к' мори какъ жолтокъ к' яйци?

Майстер. Земл' не держит ништо, ты^xко самъ Б'гъ, а так много вод школо земл' течет, иж гды бы што былъ въ швлаках, не вид'ка бы сѣ ем8 св'кт сей ничего иного, ты^xко как п'кназ, во вск жродла идѣт з моря, и вск р'кки за^o идѣт в море.

35. Учен'. На ко'лко частей св'кт сей ест розд'кленъ?

Майстер'. На чтыри части розд'клено. Першаа чает зовет сѣ Азия, втораа Европа, третиа Африка, четвертаа Америка¹⁾.

36. Учен'. Повѣж ми ш той части, которю зовѣт Азия.

Майст. Азия починает сѣ где с'нце сходит. Я к раи ест шдна ст'дны, с которе текѣт р'кки чтыри. Першаа зовет сѣ Фиссон, втораа Шцанъ, третиа Тигръ, четвертаа Шфратъ.

37. Учен'. Куда текѣт тые р'кки?

Майстер. Шцан течет скроз Индию и проходит един8 гор8, которю зовѣт Птан^o, а штола течет скроз м'ринскю землю в Червоное море. Тигръ и Шфратъ текѣт скрозъ шдн8 гор8, которю зовѣт Патра^o, а штола течет скрозъ един8 землю, котораа зовѣт сѣ Армения, и тые воды текѣт шчевисто з раю шдною землею аж до гор, котрые ест именованы.

¹⁾ Два остатні слова дописано над рядом.

38 Учен. Которая земля близше ѿ раю?

Маистер. Так на^м свѣдчи^т писмо: до раю жаден человек^{къ} телесный дойти не может, поневаж школо раю сѣт горы великие, а в ни^х лежат смокове и гадове и дивные звѣрята, которые боронят вх^од^с, иж жаден чл^ккъ до него дойти не может. Подле раю е^{ст} одна земля, которая зовѣт ся Ин^дїа, по одной вод^к названо Ин^дїа, которая течѣт в Червоное море, и тою р^ккою снадно дойти до раю, во из одной стороны течет дивное море, а в др^гое Ин^дїа, а до того великие п^шри, же бы за чтыри л^кта не могла перейти. Язна разд^клена е^{ст} на тридцать земель и тры, а сѣт в ней розмантне люде и высокии горы. В той земли е^{ст} тры гор^к: одна гора Германа^с, др^гая Театри^с, третая Орет^с. на ты^х гор^ах^х ростѣт дерево так высокое, же его пов^ктра школает. На ты^х гор^ах^х сѣт люде на локот^ъ в звыш^ь. тые люде в тры л^кта починают ся плодити, а семого л^кта стар^кют ся, а шемого шмирают^ь. е^{ст} та^м два штровы, в котры^х е^{ст} много золота и сребра, а з^кма через рок^ъ вываѣ^т, а в рок два разы цвѣтет и ш^воц вываѣ^т. а подле тоѣ горы золото, а до того золота жаден дойти не может для смоков и гадов и черени гадовитого, которые золота корона^т. а межи тою горою, котор^ю зовѣт Камен^с, и межи мор^е^м, та^м загналъ цар Александр ты^х людей, котрын зыме, Го^гъ и Ма^го^гъ. тые люде не едят ничего иного, шдно зв^кры шеликии. В др^гой Ин^дїи сѣт люде, которые называют ся Матровиты, в звыш шдинадцат локтей, с перед^с як лев^ъ, а маю^т п^кры и пазногти як каня. В одной волости сѣт люде, которые зовѣт ся Ягрометы, тыи маю^т в сов^к велик^ю горячо^{ст}, и гды се зойд^шт къ шдно м^ксце, то сами ся попадають. Пото^м лежит шдна воло^с, в которой сѣт люде такни, же гды штец^ъ лео matka застар^кют ся, а през старо^{ст} свою не мог^шт ни ходити ни сид^кти, теды приатели и^х зложивши на дрова спали^т и^х и в^кр^шют, иж и^х д^ши ко в^шс ид^шт, а ш^то приате^т скон^х зверѣ^т, то не згр^кшит. Сѣт теж люде шдны такий швычай маючие, иж гды се и^х приатели застар^кют^ь, теды шни добре и^х кормят^ь, и гды юж в^шд^шт добре табсты, то шни и^х забивают и добре шваривши едят^ь; а если ш^то з ни^х того чинити не в^шде^т, то сам^ъ зави^т в^шдет^ь. Третяи воло^{ст}, в которой перец^ъ ростѣт, с ты^х то людей, шю на два локт^к в звыш^ь, и ш ты^х перец^ъ иде^т. а таи воло^{ст} полна е^{ст} гад^с. а гды перец^ъ дойзр^кѣ^т, тогды тые люде перец^ъ з выл^е^м запаляют^ь, а гадове ш шгня шв^кгаю^т, а перец^ъ чорен избирают, а ш^и с прир^ожена своего в^кл^ъ е^{ст}. В четв^ртой Ин^дїи сѣт люде такни, иж маю^т паты на перед, а палци назад, а на р^бка^х и нога^х по шем-

надцат палцов маю^т, а головы маю^т пески, а шдѣваю^т ся косматинѣ^м и шкѣрами звѣрят, которы^х шедираю^т. Я гды хоти^т мовити, то раз мови^т, а дрѣгий раз брѣхне^т. Прето зовѣт их пескми головами. Ёстѣ^т теж люде, гди ся им дѣкти роди^т, то червоны сѣт; а гды бѣдѣт средовѣчными, вѣчне не шмираю^т. Пото^м сѣт люде плодови^{ты}, же шдна жена шроди^т шатнацат, а не трвалыѣ, толко шсим лѣт живы бываю^т, потом^у шмираю^т. Ёстѣ^т теж люде, которыѣ шднѣ ногѣ маю^т, але тыи люде прѣдше вѣрѣлю^т, нѣжли пта^х лѣтает, а таи их нога велми широка: ко гды бывает горячо^{ст} великаи, то ляже^т на земли, а ш снѣца накрывѣ^т ся ногою и так се шхолоди^т; так же и перед дождѣ^м ногою шкрывѣ^т ся. Ёст за^о люде, которыѣ маю^т на челѣк рогѣ а шко шдно. нише люде сѣт без головы, а шчи в персе^х маю^т, а в мѣсто носа и гбѣы маю^т двѣ дыри, а шатине на хрѣстѣ^к. зновѣ сѣт люде подле воды, которыѣ зовѣт ся Чамастыи, а тыѣ люде живы ш шело^к пахнѣчи^х. Я если гдѣ идѣт, то шелоко при совѣ^к маю^т; а гды бы шелоко не было при ни^х, то зараз шмираю^т и зараз межи тыми людами повѣтрне встает^ь. Ёст теж нѣкоторыѣ шстро^вы хворосто^м зарослыѣ, в котры^х ростѣ^т лѣсныи швоцѣ; а гды дозрѣ^т, то в молодыѣ гѣсеници швертает ся, пото^м падѣт с того дерева в водѣ, и гды потонѣт, то вне^т шживѣт и по водѣ плавлют, а если з воды вилѣзѣт, то зараз шмираю^т, так же и^х люде ховаю^т и королю за великкиѣ подарки даю^т.

39. Шчен. Чи бываю^т тыѣ люде в шполитости з собою, гдыж розныѣ родичи и^х?

Маштер. Бѣ^т и^х раздѣлилѣ водами и горами, же ся нѣгды не шходят ш едно мѣсце.

40. Шчен. Такѣ и на^ш писмо повѣда^т, же ты^х людеи много пошло ш Ядама, а шк же то е^{ст}, же люде даное и^х прирѣжене перемѣнили?

Маштер. Гды былѣ Яда^м з раю выгнанѣ, зналѣ каждое корѣне, шковое е^{ст} моци, и если бы его котораи невѣста коштовала, то ей плод не в челѣвѣчию твар, але в иннѣю перемѣнилѣ се. для того Яда^м перестерега^т дочкѣ свою, акы того корѣни не копала, лечѣ шна не слѣшала и шедши накопила и зараз се ей плод перемѣнилѣ. В той земли Инди^и сѣт гадове так великѣе, же и ѣлени пожираю^т, и такѣ сѣт моцны, же и через море названоѣ шкилно^м плаваю^т. В той же земли естѣ^т шдно звѣриа, которое зовѣтѣ гала, и маетѣ два роги, каждый рогѣ е^{ст} на два стѣпнѣ. Я гды се с кимѣ бѣтѣ, то единѣ рогѣ положитѣ, а дрѣгимѣ сѣчетѣ; и тоѣ звѣриа не бонт ся ничего, толко барвы червоное бонт ся.

Есть же тамъ иное звѣря иннокентаврѣ, млучое головоу человекчию, а рѣки толко до пѣпа, на чтыроу ногау конскиху, а тѣло млетъ какъ конь, а шчи лвини, а рогъ млетъ ясный а штрый какъ бритва, а такъ есть сердито, же шо колвекъ порвет, то зараз забѣт. слоневъ тежъ множество. Е тоен земли приходитъ шдин камень магнесъ, тож тягнетъ к совѣ желѣзо. тамже есть и вода на йма Галнесъ, в той водѣ есть черепахи такъ великие, на сто локотъ в ширѣ и вдовжѣ, а тые люде в шкорспаху ихъ дома вѣдѣютъ. и тамъ есть камень адамант, а такъ твердъ, ижъ его не розвѣтъ ничимъ, толко козайю кровью.

41. Учен. Ужемъ ся насладхалъ в Инди. Повѣжъ ми в той земли, которая Персидею зоветъ ся.

Манистер. Персида починаетъ ся с рѣки названой Тигръ. в той земли шден есть город, которого зовѣтъ Персида. найпервей с тое земли приходитъ камень пирет; тотъ камѣн пирет паритъ какъ кропива. а дрѣвнн есть камень силевсъ, того прибываетъ и швыаетъ какъ мѣца.

42. Ученк. Повѣжъ ми в той земли, которую зовѣтъ Мезопотамія.

Манистеръ. Мезопотамія млетъ има по двоуху рѣкаху, которые скрозъ тѣю землю идѣтъ. и в той земли есть мѣсто Вавилонъ. тое мѣсто стало по потоку рѣкѣ фѣ. школо того мѣста мѣр такъ долгий, яко миль 6., и млетъ в совѣ сто врамъ мосондзовыху. Тоe мѣсто звѣдовалъ единъ шлербымъ, которо[го] звано Немротъ, снѣ Хсвовъ, а потомъ Навходоносор царь перский, але тепер пѣст. в той земли есть шдна волостъ Аравиа, штоль приходитъ кадило. Есть тежъ та гора Хорневъ, посполите звана Синай, на той горѣ Гопды Бѣ Мойсеики законъ далъ, в той земли есть мѣсто Дамаскъ, которое штавилъ Авраамъ, и подле него тры мѣста Тигр, Сидон и Ливанда; там починаетъ ся рѣка Йорданъ. тѣт лежитъ земля Палестина и мѣсто Юдея, где мешкаѣ Юда снѣ Иакова патрїархи, с которого кролеке пошли; тѣт мѣсто Хананаи ш Хамового снѣ Каннана. в той земли лежитъ Йералимъ тоe мѣсто надаѣ Симъ, снѣ Ноевъ, первый сцѣнникъ. в тѣю землю Филистинѣ плынетъ море Червоное, которое такъ есть свѣтло, же в неѣ на днѣ наименшю рыбакѣ видно. Потоѣ починаетъ ся Египетъ, та шдно мѣсто Тевиа, тамъ есть гора высокая Араратская. в той земли есть двѣ горѣ, шдной има Арменїа, на той горѣ стоитъ корабель Ноев з дерева шровленый, которые не гниютъ до сѣдѣ вѣжо; дрѣвнн гора Аравїа, на той горѣ золото найвыборнѣйшее родитъ ся. Тамъ лежитъ Кападокїа, Ефѣс, Понт, Константинополь,

тамже меншаа Язіа кончит ся; та^м лежи^т тѣло Івана вѣо- слова.

43. Учен. Повѣж ми в той сторонѣ, которая зовет ся Европа.

М а н и с т е р. Европа починает ся в моря шнийского в ко- стокъ до шкианс Гиберни, а подлѣж в Португаліи, то ест в кро- левства гишпанского аж до рѣки Данаю, который Сармацію в Язній, то ест в Татар дѣли^т, на шест сот и шестдесят ми^а растя- гает ся. Я Европа сама в шир миль двѣстѣ чтырдесят и пять нѣ- мецки^х [миле^т]. ма^т, теж Европа в совѣ волно^{ст} приятельскю, ижъ волно в вѣдногo королевства до дрѣгогo кѣх^ат и всѣк землѣк сходитъ что хоче^т, пракъ писаны^т сжила^т. Починает ся Европа в вѣходѣ слнца в рѣки Донс, а с полѣдня в моря грецкого названогo Іоникс^м, где ся в Малою Язию раздѣчаетъ. в той третей части положена ест Сармация, в которой тепер мовимо, краина досыт широкаа и знаменитаа, много народов и королевствъ в совѣ замикаетъ. Яковѣм¹ двоякаа ест Сармация, одна татарская або Язитицкая, на далшомъ вѣходнѣмъ вѣрегѣ рѣки Донс и Волги, в которой мешкаю^т Татары заволстїи и дрѣгнѣ врди их на пасма раздѣлены; дрѣгаа Сармація Европейская, называю^т ей наша, в которой мешкаю^т Поляки, Русь, Литва, Мазѣрове, Прусски, Поморчики, Инфлантчики, Москва, Готды, Яланы. Колоша и Татарове, ко- торые на томъ вѣрегѣ Донс рѣки полѣдношное, недалеко моря Бѣжинс мешкаю^т. Таа Сармация в вѣходѣ рѣка Танисъ, то ест Донъ и взеро Мѣское в Язни лѣчи^т, а в вѣходѣ Бисла, в полѣдня горы венгерские, а в полночи море^м Нѣмецки^м краина их власнаа разрываетъ.

44. Учен. Ужес мнѣ в частѣх свѣта повѣдалъ. Повѣжъ ми третюю частъ, прошѣ ты, в Америцѣ.

М а н и с т е р. Америка починает ся на полѣдню, распостерла ся аж до лепкого моря. в той сторонѣ великие сѣт волости, звѣрѣ и гадѣ много. в той земли пады^т сѣрое мѣсо. тамъ ест вѣдна стѣдня, же жаденъ не може^т ей пити, а в ночи такъ ест горяча, же ей не може^т ся палец^м доткнѣти.

45. Учен. Южес ми повѣдалъ в все^м свѣтѣк, повѣж ми в ты^х вѣстрова^х, которые сѣт на морю, яки^х можеш знати.

М а н и с т е р. Першій вѣстров Ципре^о, вторій Критъ, третій Толкос, где золотые крѣшци, четвѣртыи Долос, той першій сказыа ся по потопѣк, с того вѣстрова камен мрамѣръ и алабастръ при- ходитъ. Пото^м шестыи вѣстровъ Сибель, вѣтола была Сибилы родом Селла.

46. Учен. Уже^н сѧ всего насладѹалъ. Повѣж ми, якъ слышѹхетнѹкло тоѡ дерево, с которо^{го} крестъ стѣи^ии ѡчиненъ е^{ст}?

Мастер. Того дерева немашъ нѣгде^ни краю.

47. Учен. И^{къ} тоѡ дерево вынесено з раю?

Мастер. Ядѡ сѧ былъ ро^ухоровалъ на смерти, и послалъ сѧ своего Сифа до аггла Херсви^{ма}, который стереже^т раю, дабы емѡ послалъ лѣкарство, с которо^{го} бы могъ быти живъ. Те^мды аггла сломилъ розкѡ с того дерева, що посре^дк раю стонтъ, с которо^{го} Ядамъ и Евва згрѣшили, и далъ емѡ ангелъ рекъчи: „Неси^жь и ѡдай своемѡ ѡцѡ, а пото^м сткни емѡ [8] голова^х его; а если та^я розка заквѣне^т, то штецъ твои здоровъ вѣдетъ“. Я гды сѧ сѣ^нк вернѡлъ, а Ядѡ уже^н бы^л смерлъ, те^мды Сифъ выносилъ агглаское напо^минене и розказане, сткнѡлъ тѡю квѣткѡ с голова^х, с которо^е квѣтки выросло дерево, и с того ѡчиненъ бы^л крестъ стѣи^ии, и ѡ него Ядѡмъ ѡздоровленъ и всѣ хрестiane.

48. Учен. Што значи^т Ядѡмова голова, которѡю под крестомъ малюютъ?

Мастер. Соломонъ ѡдно^{го} часѡ кѹалъ на поле для про^свѣщаннѡи и знайшолъ ѡдно^{го} чѣвѣка, а ш^ти вывралъ Ядѡмовѡс головѡ. и познавши Соломонъ (во была велика), взялъ ѡнъ в рѣки и рекъ: „Бѡди похвалена ѡ Бѣа и ѡ мене!“ и приложилъ ѡнъ к серцѡ своемѡ и поцѣловавши кинѡл ѡнъ перед се^бе и трѡтилъ ѡнъ ногою мовачи: „Бѡди проклята на кѣкки!“ и ѡчинилъ тоѡ трик^рст, велбилъ и проклиналъ, а пото^м взявши ѡнъ поне^о до Иерѡлимѡс и вложилъ в расколнѡи каменнѡю и назвалъ горѡ Голгофѡ. мѣсто лѡбное, на которо^м мѣсцѡ крестъ Хѡ распявши поставили, и то^{гда} Ядѡмъ е^{ст} ѡздоровленъ и всѣ патриархѡве в ѡхланѡх. и для того Ядѡмовѡс головѡ под распятие^м малюютъ.

49. Учен. Для чо^{го} Соломонъ три разы хвалилъ, а три разы проклиналъ?

Мастер. През тоѡ хвалилъ, же^смо з не^н пошли, а шо клѡлъ, прето же^смо в гнѣвѡ вѣи^ии впа^ли.

50. Учен. Ѣ^ко^н зѣма приходитъ?

Мастер. И^{къ} горячо^{ст} походитъ ѡ слонца, во сѣнцѡ е^{ст} горяче над нами, ходитъ близко и ѡ того мѡемъ тепло; а зѣ^кмою вѣжи^т сѣнцѡ кокомъ низко и ѡ насъ далеко, и ты^н мѡемъ стѡдены. во вода е^{ст} холодна и холо^д ѡ се^бе пѡска^ет, и што^ж дѣлѡи^т сѧ на двоѡ, зѣ^кма и лѣ^то.

51. Учен. Повѣж ми, поне^{ва}ж [сѣнцѡ] лѣтѣ^т над нами близко, а зѣ^кмѣ^т кокомъ далеко, чемѡ днѣ [зѣ^кмѣ^т] малый а лѣ^тѣ^т великий?

Майстер. Тот свѣтъ е^{ст} правѣ круглый какъ яблоко, а мы посре^дкъ свѣта. а гды идетъ с^лнце надъ нами, теды его найдалей видимъ, а моцъ и прѣдко^{ст} и горячо^{ст} великю в со^бк^м маючи, не рыхло подъ землю зайдѣ^т и ты^м е^{ст} д^нь великий. а з^км^к идѣ^т бокомъ с^лнце и не маѣ^т моци такое какъ л^кт^м, бо м^длико е^{ст}, и рыхло подъ землю заходи^т, и ты^м з^км^к д^нь малый, бо в л^кт^к с^лнце подъ землю в ночи б^кжи^т боко^м и прѣдко^{ст} взийде^т, и ты^м е^{ст} ночь малая; а в зим^к также с^лнце иде^т землю подъ нами, а не боко^м и не прѣдко^{ст} взийде^т изъ земли, и ты^м зим^к ночь велика.

52. **Учен.** И^кь б^гъ далеко с^лнце постави^т надъ м^оцѣ^м и зв^кзды, понекажъ на ш^дно^м н^бк^т таи св^ктло^{ст} б^жа е^{ст}?

Майстер. Такъ далеко ѿ земли до м^оца, какъ ѿ м^оца до с^лнца, а ѿ с^лнца до зв^кздъ. зв^кзды болшю моцъ маю^т, гды^м на найвышшомъ н^бк^т стоятъ.

53. **Учен.** Пов^кжъ ми ѿ планета^х не^ны^х.

Майстер. Семъ планетъ не^ны^х, межи ними с^лнце а м^оцъ, тые на^м найколше с^джатъ, а др^бги^х е^{ст} пятъ, яко то с^др^дс^к, тотъ б^кжитъ такъ высоко, же заледко в тридцатъ л^кт^к б^кг^к свой выполнитъ; Ювишъ, Марсь, Венера, Мерк^ср^дшъ.

54. **Учен.** И^к тые с^бт планеты великие, м^оцъ, с^лнце и зв^кзды?

Майстер. С^бтрол^огове пов^кдаю^т, же м^оцъ, какъ полный, такъ е^{ст} велик, какъ ш^ве^о св^ктъ сей, а с^лнце болше ѿ м^оца, а зв^кзды еще болше.

55. **Учен.** С^лнце и м^оцъ види^т ся ш^днымъ. взросто^м, а зв^кзды менше.

Майстер. Зв^кзды с^бт сами в со^бк^м барзо велики, а про самю высоко^{ст} ѿ земли до н^ба здю^т ся на^м барзо малыми. бо гды бы с^лнце такъ далеко ѿ на^с было какъ зв^кзды, то бы се вид^кло на^м меншее нижли зв^кзда.

56. **Учен.** И^кого прир^ожена с^бт зв^кзды?

Майстер. Зв^кзды с^бт з чотыро^х материй, и значитъ ся тое, же вс^к д^шн, которые прих^оди^т ѿ б^га всемог^щого ко ш^живленю т^кла дитинного в матерней ш^трок^к, теды какъ б^гъ п^бсти^т д^шн на св^кт, то каждая д^ша беретъ прир^ожене ѿ зв^кзды.

57. **Учен.** И^к розознати людское прир^ожене?

Майстер. Некоторые зв^кзды с^бт ст^деного прир^ожения, и^ншие горячого, а и^ншие мокрог^о, и^ншие теж с^хого. По томъ и ч^лкъ, который е^{ст} з^кмного прир^ожения, тоти с^бт нев^кнны; а которыи мокрог^о прир^ожены, тоти много м^ови^т и л^жт; а ко-

торыя ѿ горячого, тыи срогѣи и до жо^х сквапливыя; а которые сѣхого, тыи люде стѣбливыя.

58. Учен. Чемъ мѣца привываетъ и свываетъ?

Маистер. Гды мѣць настаетъ, в тотъ ча^о много на себѣ беретъ землѣ и воды, прето не маєтъ своен свѣтлости; а якъ привываетъ, в тотъ ча^о ѿ слонца беретъ свѣтло^{от} и полный, ясный выкаетъ.

59. Учен. Шо е^{от} черного ѿ мѣсяцѣ? люде простые мовятъ, же то Клин Авелы носятъ.

Маистер. Повѣдале^х ти, иж мѣць взыва^х ѿ себѣ землѣ и воды много, а беретъ свѣтло^{от} и горячо^{от} ѿ слнца, а гды е^{от} полный, тогда таа земля черно^{от} показѣтъ в мѣци.

60. Учен. Про шо сѣ мѣць затмѣваетъ?

Маистер. Гды вѣдетъ двѣ недѣли мѣцю, тогда часто приходитъ на противкѣ слнца и слнце вѣдетъ на вдной сторонѣ земли, а мѣць на дрѣгое, тогда свѣтло^{от} перекажѣтъ, слнце моцю своєю шимѣтъ свѣтло^{от} мѣцови.

61. Учен. Повѣжъ мнѣ ѿ звѣздѣ кометѣ.

Маистер. Таа звѣзда не яви^т сѣ ты^{ко} гды сѣ ѿмѣна стане^т в королевствѣ албо цю иного. ѿ той звѣздѣ значатъ астролюгове, иж пѣсти^т ѿ себѣ пропорцію тѣю, а таа звѣзда не бѣжитъ межи звѣздами иншими.

62. Учен. За колко денъ шенѣтъ сѣ дитѣ в матерней стравѣ?

Маистер. Речъ таа в вѣой таемници и не е^{от} слышны члѣкъ ѿповѣдати и мовити, бо ни хто сѣ томѣ не присмотрилъ. во каждая жона маєтъ коморкѣ, котра се зовѣтъ матрицѣ. таа зверхѣ космата е^{от} длатого, авы лѣпше плодъ держала. котраа коморка маєтъ печатей се^х в совѣ, и не дивно вы, хоча вы котраа невѣста е^х дѣтей породила разо^х. а гды сѣ дитѣ почати маєтъ, тогда е^{от} на семъ дний шенѣтъ сѣ якъ шелочко во кроки, а потомъ сѣ тоѣ зойде^т посполѣ и стане^т сѣ якъ зглагоаное молоко, семого дния ствердитъ сѣ и ведлѣгъ ѿвычаю ростѣтъ емѣ тѣло и кожа. а в чотырѣдсѣатый днѣ Гдѣ Бѣкъ влиѣтъ в тоѣ тѣло днѣ, и бываетъ члѣкъ, а по девѣти мѣцѣ^х роди^т сѣ.

63. Учен. Гды сѣ дитѣ почне^т ѿ матерней стравѣ, чи^х е^{от} живко, поки сѣ не шроди^т?

Маистер. В женско^х животѣ е^{от} двѣ жилѣ тонких, и в тѣю коморкѣ дитѣати покармѣ иде^т, а тыѣ двѣ жилы тонкиѣ походѣтъ ѿ персей, и сѣѣтъ дитѣ, котры^х покармомъ живитъ сѣ до пороженѣ, ѿ то^х и жены розвѣмѣютъ.

64. Учен. Як сотворен є^{от} мозокъ 8 члкъ?

Млистер. Мозок на трое роздѣлен: шдна ча^{от} кладне^т смысло^м, а дрѣгаѣ роздѣмо^м, третѣя памѣтѣю, поцтѣвносѣю, и такъ є^{от} члкъ головы здоровое

65. Учен. Як пазногти?

Млистер. О росы, котраѣ иде^т в сѣдца.

66. Учен. Про цю люде сивнют?

Млистер. Якъ дѣти маютъ вѣлше волосѣ, гды до лѣт приходѣ^т, переменѣю^т сѣ, такъ и сивые волосѣ з влагѣсти припадо^т вододрѣкъ натѣры и прироженѣ млдего.

67. Учен. То кжеє ми повѣдалъ, так каждаѣ речъ має^т початок. Повѣж ми, який конецъ возме^т?

Млистер. Гды члкъ смирает, дѣѣ иде^т до раю справедливанѣ, а грѣшнаѣ до мѣкѣ вѣчны^х, а предсе конца не возме^т праведныѣ в радости, а грѣшныѣ в мѣка^х.

68. Учен. Шо сѣ вѣде^т дѣяти 8 сѣдний день?

Млистер. Тогды нѣко новое вѣде^т и земля чистѣѣ вѣде^т такъ крышталъ, во шгне^м вчисти^т сѣ. Тогды лѣглы вострѣбѣтъ, а мертвыѣ востанѣ^т, и кождаѣ в свои^х дѣлѣ^х или прослави^т сѣ или вѣсѣди^т сѣ.

69. Учен. Якъ великѣю мило^{от} вѣдѣт мѣти побожныѣ дѣѣи в Бѣга во ден сѣдний?

Млистер. Побожныѣ дѣѣи вѣдѣт подобныѣ лѣгло^м не^оны^м. во ш жадной пожадликовѣ мѣслѣты не вѣдѣ^т и шден дрѣгого люкѣти вѣде^т, не вѣдѣ^т коѣти сѣ смерти. але радо^{от} вѣчнѣю вѣдѣ^т мѣти. Которое радости рачъ и на^о домѣститѣи црѣтѣвѣшѣи Хѣ, сѣдний в непристѣпной слакѣ во єдино^м вѣжѣствѣ со безначалны^м шце^м и со прѣсвятѣмъ влѣгнѣмъ и животворѣци^м дѣхо^м всегда и нѣк и во вѣки вѣко^м. Аминь.

Прототип Люцидарія був зложеній при дворі бруншвіцького князя Генриха Льва при кінці XII в. по німецьки в цілі популяризації всеї суми тодішнього знання серед простого народу. У XIII і XIV віці здобув собі Люцидарій значне розширення по Німеччині, в Данії та Нідерляндах; при кінці XIV віку його перекладено на чеську мову, в XV в. на польську, а віден на нашу. В першій половині XVI в. вчений теолог Максим Грек (ум. 1553 р.) уважив кінечним остро полемізувати з ним, і се найдавніший слід його розширення на Русь. Найдавніші руські рукописи Люцидарія сягають початку XVII в. Їх багато, та всі вони рижнять ся лише більшим або меншим укороченем супротив німецького прототипа. Одну

з найстарших копій опублікував Тихонравов у своїм журналі Лѣтописи русской литературы и древностей, Москва 1859, т. I, стор. 41—66; з пізнійшої копії XVII в. Соловецкої бібліотеки текст опублікував Порфирев (И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки, див. Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ, т. LII, N. 4. С. Петербургъ 1890, стор. 417—471). Из студій про сю книгу найважнійші Karl Schorbach, Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius und seine Bearbeitungen in fremden Sprachen. Strassburg 1894, стор. 276, і А. С. Архангельскій, Къ исторіи древне-русскаго Луцидаріуса. Сличеніе славяно-русскихъ и древне-нѣмецкихъ текстовъ. Казань 1899. Детальнѣйше про наш текет у порівнаню з тими, що опублікували російські вчені, див. у передмові. Текет писаний у рукописі курсивом, per extensum. Для догідности дослѣду я додав тут, як і при иньших діяльотах, нумерацію питањь.

О. Боршевицький рукопис із 1713 р.

(Уривок із Луцидарія).

12. Оу [чень]. Якъ есть пекло сотворено?

М [айстеръ]. Пекло есть ѣма, та ѣтъ на семь свѣтък, а предъ нимъ есть мгла и тьма точит сѧ, ижъ жадній человекъ живий не можетъ тамъ дойти.

13. Оу. Чи маєтъ пекло дно?

М. Пекло есть зверхъ дузко, а зыподъ широко, а той широкости не можетъ дойти конца кромѣ Бѣа ѣдинаго, а такъ есть глбоко, же много дшъ летитъ завжди, а дна николи не долетятъ.

14. Оу. Колко именъ маєтъ пекло?

М Первое зовет сѧ въ писмѣ сватомъ локсъ мортисъ, ложе смерти, ко дшъ тамъ тонстъ. Другое зовет сѧ стагнсмъ игнисъ, то есть ѡзеро ѡгненное, ко дшъ грѣшній горятъ в немъ. Третье зовет сѧ терра тиневрова¹⁾, то ѣсть земля темности, ко таѧ стежка, которая идетъ до пекла, полна ѣсть смолы и сѣрки, димъ и смородъ. Четверта зовет сѧ терра ѡвлѣкѡнѣкъ, то ѣсть земля запамиталана, ко тѣи дшъ, которѣи ѣдстъ въ пекло, нѣгды не вѣдстъ предъ Царемъ всемогущимъ. Пятое зовет сѧ тартаръ,

¹⁾ На мартинесі поправлено: тиневровъ.

то ёсть мѣка, плачь ѡчный ѿ скрежетъ звонъ; о той земли ѿ горячости никто не може повѣдѣти, которая ёсть въ пеклѣ. Шестая геѣна, то ёсть ѡгнь пекѣльный; нашъ ѡгнь противъ пекѣльнаго ѿкъ тѣнь. Семое зоветъ сѧ Ахиронъ. Осмое зоветъ сѧ Барратръмъ. Деятое то ёсть темность ѿ мѣченіе, во сѧ тамъ дѣволи мечутъ сюда и тѣда [подовне] ѿскрамъ ѡгна. Десятое зоветъ сѧ Цереврѣсъ, червь негасимый, во черви пожираютъ тѣло, а пекло пожираетъ дѣшы злѣе. Одинацѣтое зоветъ сѧ Фресотръмъ, то ёсть рѣка, которая лежитъ скрозь пекло; таѧ вода смердитъ смолою ѿ скркою, а такъ зимнаѧ, же ѡгнь пекѣльный перемагаетъ.

15. Оу. Где сѣтъ мѣки?

М. На земли сѣтъ к кожой таемници, тѣтъ дѣшы мѣки прѣймѣютъ, которѧ маютъ спасенныи кыти.

16. Оу. Шо то ёсть небо?

М. Ёсть твердостъ ѿбо ѿ такъ сотворено, ижъ завжды вѣжитъ ѡ востокѣ ажъ до западѣ, ѿ на немъ лежитъ сѣнце ѿ мѣць.

17. Оу. Икъ походитъ, же ѿбо вѣжитъ и мѣць?

М. Подъ невомъ немашъ нѣчого, на чомъ кы мало стоѧти, во ѿбо ѡкрѣглое ѿ простое. Бѣтъ такъ поставилъ, ижъ не можетъ на ѣдномъ мѣсцѣ стоѧти.

18. Оу. Икъ ёсть дѣстановленно ѿбо?

М. пбо ёсть дѣстановленно з живиловъ, а ёсть подовне зеленой водѣ. на томъ ёсть третое ѿбо мѣдрой барки, на томъ звѣзды ходѧтъ, а далѣи надъ закладомъ самъ Гдѣ Бѣтъ пре вываецъ со стѣми аѣгли своими.

19. Оу. Ёще о тихъ двоухъ небахъ.

М. Ижъ ѡ землѣ до мѣца сѣтъ злѣе дѣшы, тѣи постановленнѧ, акы намъ перискаждали в добрыхъ дѣчинкахъ, а кѣ зломѣ наводѧтъ, тѣи зовѣтъ сѧ кавцедеморѣсъ, злого нахѣдомци; тѣи верѣтъ на севе тѣло ѡдъ повѣтра, гды намъ хотѧтъ сѧ зѧвити, а мѣчатъ сѧ тыи дѣволи на повѣтрѣ въ ѡблакахъ ажъ до сѣднаго днѧ. а ѡ мѣца ажъ до звѣздъ сѣтъ аѣгли, тѣи на то дѣстановленни, акы насъ ѡстерегали ѿ коронили ѡ всего зла.

21. Оу. Где ёсть Ядамъ сотворенъ?

М. К томъ мѣстѣ, где зовѣтъ Некромъ и Бромъ. а тамъ взѧлъ Хрѣтосъ рѣкою своею землѣ ѿ сотворилъ ёго ѿ ввелъ ёго до раю, ѿ зѣ рѣвра ёго сотворилъ ёмѣ женѣ Евѣ. ѿ тамъ Ядамъ дѣложилъ ѧмена всемѣ сотвореню, которое Бѣтъ сотворилъ. а гди Ядамъ дѣмеръ, тогда несенно тѣло ёго до того мѣсца, где

сотворенъ былъ, и наполненна ѣсть тайя ѣма, з которои сотворенъ былъ.

22. Оў. Где ѣсть рай?

М. На входъ сннца ѣсть на семъ свѣтѣ, а ѣсть вышше всего свѣта.

23. Оў. Поневажъ рай на земли, чемъ тамъ дойти не можна?

М. Бо сѣтъ гори великіе предъ нимъ, лѣси пѣстїе и птахи и млы, през то не можетъ тамъ нѣхто дойти.

24. Оў. Ыкъ долго былъ Адамъ въ раю?

М. Одъ трійцатого часа до девятаго.

25. Оў. Тыи швоци, котрии были сотворенни для челоука, на що были шверненни, гди зъ раю Адамъ выгнанъ?

М. Не ростѣтъ по порожници, ко ѣдїятъ дши, котрии в раю сѣтъ.

26. Оў. Тамтимъ дшамъ не потреба ѣсти и пити, ко кто ѣтъ и пїетъ, то мѣситъ кормъ заживати.

М. Такъ то ѣтъ речъ ш телесномъ покармѣ, того не пражнѣтъ дши, котрии сѣтъ в раю; ко ѣкъ дши сѣтъ дшховнии, так тежъ и покармъ дшховнии; ѣкъ сннце зъ сѣнкѣ водъ вытїагетъ, такъ дши заживають своего покармъ въ раю.

27. Оў. Ыкъ вы са люде родили, гди вы былъ Адамъ не согрѣшилъ и зосталъ въ раю?

М. С позрина пожадлиности промисломъ божиимъ, тилко привитавши са сѣвѣ мѣжъ ѣзъ женою, станѣвши з совою, стисѣвши са за рѣки, засѣ роснѣстїат сїа, и такъ са мѣли люде родити безъ грѣха.

29. Оў. Кто Адамови первѣ їмїа принеслъ?

М. Ёмнїа тое принесли чотыры аїглы, каждїй шдъ своей стороны по словѣ, а тїи слова брали шдъ чтырехъ звѣздъ.

30. Оў. Хто первїе їгри вымыслилъ?

М. Лемехъ мѣлъ три сны, единаго званного Осъ, дрѣрого Ёзавель, третаго Софалъ, тотъ їгри вымыслилъ, швелъ тої пѣнкъ. Флїодреафе былъ ковалемъ шдъ мѣди и зелѣза и сребра. а тїи братїа мѣли єдинъ сестрѣ їменемъ Ньюмѣїа, найпервѣїи вымыслила дѣти колїсати.

31. Оў. Хто найпервѣїи кролемъ былъ?

М. Ной три сїи мѣлъ, то на трое люде раздѣленни: зъ перваго сїа Аїфета пошли кролеке, княжата и коеводы, зъ дрѣгаго зъ Сима пошли патриархи, владыки, дшховнии, а зъ третаго, котораго званно Хамъ, зъ того пошли люде прѣстїи.

32. Оў. Іакъ званно дїавола, которій знадїаъ Адама ѿ Євс к раю?

М. Їевсскъ Калисѡнъ, то естъ єдинъ.

33. Оў. Повѣдѣжъ менѣ ѡ сотвореню свѣта.

М. Свѣтъ естъ право ѡкрѡглїй, а єстъ оувесъ ѡблїтїй моремъ, которїй плаваєтъ въ мори, іакъ жолтокъ въ ійци.

34. Оў. Чимъ земліа оутвержденна, іжъ не можетъ оутвердїти, поневажъ плавають въ морї іакъ въ ійци жолтокъ?

М. Землѣ не держитъ нѣхто [ї] нѣчого инного, толко самъ Бгъ. іакъ много естъ водъ ѡколо землѣ течетъ, такъ хто бы былъ въ ѡблакахъ, не здалъ бы сіа емѡ свѣтъ нѣчого ширїй іакъ пѣназъ, во всѣ жродла ідѣтъ зъ мора, ѿ всїа засъ до мора рѣки текѣтъ.

35. Оў. На колко части свѣтъ раздѣленъ?

М. На штири части. а.-іа зовет сіа Азіа, в.-іа Європіа, г.-іа зовет сіа Афраїга, д.-іа зовет сіа Офраїга.

36. Оў. Повѣдѣжъ же ми ѡ той части, которїа зовет сіа Азіа.

М. Азіа починает сіа где сѣнце сходитъ, а въ раю єсть єдина стѣдна, с той стѣднѣ чотири рѣки текѣтъ: а. Тисонъ, в. Зеѡнъ, г. Тигръ, д. Єфрафъ.

37. Оў. Кадїй текѣтъ тїи рѣки?

М. Тисонъ течетъ скрозъ Індію, а течетъ черезъ єдинѡ горѡ, которѡю зовѣтъ Атласъ, а ѡдѣ той течетъ скрозъ Маринскѡю земліа оў Червоное море. Тигръ ѿ Єфрафъ текѣтъ скрозъ єдинѡ горѡ, которѡю зовѣтъ Патрѡсиа, а ѡдѣ той течетъ скрозъ єдинѡ земліа, которїа зовет сіа Арвенїа, а тїи воды текѣтъ очевисте єдиною земліа ажъ до тихъ горъ, которїи сѣтъ іменованїи.

Передруковуємо тут той шматок Люцідарїа, який із Боршевницького рукопису опублікував д. Н. Вахнянин у Правді 1869 р. стор. 190, 285—286. Текст сього рукопису був, як бачимо, декуди докладнїйшїй від Сокольєського, хоч декуди й скупїйшїй, бо прим. у нашїм відривку бракує йому питань 20 і 28 з відповїдями до них.

Н. Сокольський рукопис стор. 303.

(Словеса избранная). 1. Отець мѧ роди, аз же роди^х себѣ женѧ, жена же моя роди мнѣ дитѧ, дитѧ^ж мое роди Оцѧ моємѧ матер, ѡ то реклъ Ядѧ.

Толкованіе. Отець е^{ст} Бѣгъ, иже созда Ядама, ѡ вынавши О него ребро, создалъ ѣмѧ женѧ, ѡ нейже рече: роди^х себѣ женѧ, а жена моя роди дитѧ, ѡз неѧ же роди сѧ Бѣдѧ. Тоє^ж рече: дитѧ мое роди Оцѧ моємѧ мѣрѣ, то е^{ст} Престѣю Бѣѧ.

2. Шо е^{ст} Гогъ и Магогъ? Гогъ е^{ст} Антихрист, а Магогъ войско ѣго.

На долинкѣ Іѡсафатовой страшный сѣдъ вѣдетъ в' недѣлю, ѧле Бѣ вѣсть, в' ѧкѣю.

Тамже стор. 356.

3. О небѧхъ якъ много ихъ е^{ст}. Повѣдають философовѣ и астрологовѣ, же шдинадцатъ небѣ знайдѣтъ сѧ. Перше е^{ст} ѡбо найниже, на которомъ мѣць; дрѣгоє нѣбо е^{ст}, на которомъ планета е^{ст} Меркурѣшъ; третее ѡбо е^{ст}, на которомъ планета Венерѧ, четвертое ѡбо (кѣнця не став).

Оба отѣ уривки, се частини Люцидарѧ девчому відмінного від того, який надруковано више. Початкова загадка першого уривка відповідає питаню 45 нашого тексту Г і пит. 8 тексту Д, оба відривки Бесѣды трехъ святителей. Другий уривок пор. наш Люцидар пит. 18.

О. Плісниський Василянський рукопис XVII в.

(Банкетъ дѣховний, безъ початку).

що в діалогу теразнѣйшомъ маемъ,
 пребачте теразъ, васмоцѣювъ жадаемъ
 квѣли дѣтокъ, котріє сѣт в школь.
 Будемъ розмовляти и родичомъ квѣль,
 бы на насъ были потомъ бачнѣйшіє
 и до своихъ домовъ пріємнѣйшіє.

1. **Пытанье.** Прошу ты брате на банкетъ духовный, бысми на квестіе отповѣдалъ, которіе ся будут мною освѣдчати.

Отповѣд. И овшем, брате мой, пытай ся, на вшистка ти доводне з волею Божею отповѣмъ.

2. **Пытанье.** Много крот человекъ каждый на свѣт ся родит, добрая бы реч о томъ знати.

Отповѣд. Три разы родить ся. Першій разъ з отца и матки по плоти. Другій разъ през крещеніе от воды и духа. Третій разъ родит ся на змертвыхъстанье еверального суду Христова.

3. **Пытанье.** Адамъ продокъ и праотець нашъ бывши в раю и по выгнаню з рая много становъ в собѣ малъ?

Отповѣд. Чтыры станы в собѣ мѣлъ: першій, гды был в раю безъ грѣха, другій по выгнаню з рая, третій во благовѣстіи новаго тестаменту Іеус Христова, четвертый в остатномъ судѣ.

4. **Пытанье.** Душа человекъчая много станов в собѣ маеть?

Отповѣд. Три маеть станы. Першій в тѣлѣ, другій без тѣла, третій во божественном тѣлѣ по змертвыхъстаню.

5. **Пытанье.** Душа если маеть покой завше, пытаюся?

Отповѣд. Не завше, брате, маеть покой и добрая душа, гдыж в тѣлѣ человеком бывши не маеть покою, але война уставичная, ведлугъ псалма: от юности моя мнози борутся со мною страсти. По смерти зась маеть дочесный покой, а по змертвыхъстаню вѣчный одержит покой.

6. **Пытанье.** Южь о том досвт. Пытаюж ты еще, еслись крещенный, як жесь ся окрестиль?

Отповѣд. Окрестилем ся въ Имя Отца и Сына и Святого Духа.

7. **Пытанье.** Если есь ся окрестиль, якъ вѣришь?

Отповѣд. Вѣрую, як церковъ каеолическая вѣритъ и якъ визнаваает символъ апостолскій, вѣрую в единого Бога и проч., при томъ статечне стою и умираю.

8. **Пытанье.** А якъ же церковь каеолическая вѣритъ?

Отповѣд. Вѣритъ во Отца и Сына и Святого Духа, в Троицу единосущную, три персоны а божество едино, вѣритъ в Отца безлѣтнаго, Сына от Отца пред вѣки рожденного, под лѣты zase з матери Дѣвы Марія, дѣвством Святого Духа. Вѣритъ Духа Святого от Отца исходящего, Сином посылаемаго. Вѣритъ иж Святые молятся завше о нас. Пріймуеть образ Святыхъ для окрасы своей. Вѣритъ змертвыхъстаню и царствію небесному.

9. **Пытанье.** Ёстьли яка таемница в церкви?

Отповѣд. Таемницъ в себѣ церков святая замыкаетъ семь, которіе называются сакраментами. Першій сакраментъ крещеніе, другій помазаніе миромъ святымъ, третій евхаристіе, то ест причастіе тѣла и крове Христовой, четвертый покаяніе либо тежъ епитемія, пятый священство, шестой малженство, седмый елеомъ святымъ остатнее помазаніе.

10. **Пытанье.** Доводне ми, брате, на все отповѣдаеш. И еще ты пытаю, могутъ ся тые сакраменты повтаряти?

Отвѣдз. Не всѣ ся повтаряютъ, едно чтыри.

11. **Пытанье.** А которіежъ ся повтаряютъ и не повтаряютъ?

Отповѣд. Якомъ реклъ, первіе чтыри сакраменты могутъ ся повтаряти, то ест малженство, покаяніе, причастіе тѣла и крове Христовы и елеомъ помазаніе. А трохъ не повтаряютъ: крещенія, миропомазанія и священства. Кто бы ихъ мѣлъ любъ важилъ ся повтаряти, грѣшитъ смертелне.

12. **Пытаня.** Много крещеній признаваешъ?

Отповѣд. Три крещеній знаю. Первое пустынно слезное, второе мученическое, третее от воды и духа.

13. **Пытанье.** В старомъ законѣ кто фѣгуровалъ крещеніе?

Отповѣд. Авраамъ от обрѣзанія и Мойсей от моря Чермнаго.

14. **Пытанье.** В новой благодати кто вперд крещеніе освѣдчилъ и покаяніе?

Отповѣд. Іоаннъ креститель на Иордани, котрый крестилъ водою, але не досконале, бо самъ ознаймилъ: я вас крещаю водою, грядый по мнѣ той вас крестити будетъ огнемъ и духомъ; а то давалъ о приходѣ Сына божія знати, от котораго вси рѣчи досконалыми стали.

15. **Пытаніе.** В старомъ законѣ читаемо: гды Мойсей на горѣ сынайской з Богомъ розговлялъ през чтыри десять днѣй, що там за розмова была и що за приказанія stondъ отнеслъ?

Отповѣд. Трудная то реч на мене таемници Божіе знати, еднакъ вкратце ведлугъ науки моеи плохой отповѣдаю. Розговлялъ Богъ през ангела до Мойсея, даючи знати бытность Адамову в раю, о и выгнаню его з рая, и о потопѣ, и о Авраамѣ, и якъ мѣлъ людъ Божій радити и научати. Маемо тоей розмовы пят книгъ Мойсеовыхъ. Давалъ тежъ знати и о приходѣ Сына божія едиnorodнаго на земли.

16. **Пытаня.** Вижу ты, брате мой, же писмо добре памятаеш. Ещежъ ми повѣжъ, много приказаній Мойсей з горы сынайской знеслъ и на чомъ писаныи?

Отповѣд. Десять приказаній на камени предорогом перстом Божиим писаныи Мойсей з горы знеслъ. Первое приказаня: Я естем Господь Богъ твой изведый тя от земля египетскія, абыс не мѣлъ боговъ опроч мене. Вторая заповѣд: абыс болванов поганскихъ не мѣлъ и не кланялся имъ. Третья: абыс не брал надаремне имене Господа Бога твоего. Четвертая: памятай день святочный святити его. Пятая: чти отца твоего и матеръ, да благо ти будетъ, и будещи долголѣтенъ на земли. Шестая: не убиещи. Седмая: не прелюбы сотвориши. Осмая: не уградеши. Девятая: абыс на ближняго своего не свѣдчил фальшиве. Десятая: абыс не прагнулъ жены ближнего своего, аиѣ маестности его, и всѣхъ речій, що колвек мает ближний твой.

17. **Пытанье.** Овыежь таблицъ, на которыхъ приказане божое написано было, стовклися и в порохъ обернулись, ажъ повторе росказаль Богъ Мойсеови на гору сынайскую пойти по приказане, що то значило?

Отповѣд. Значило в моемъ плохомъ разумѣ то, же якъ першии ся таблицъ скрушили, такъ зас неблагодарный ласки божей людъ жидовскій мѣлся о землю на вѣки ударити; и якъ оное ударене виѣвечся обернуло, такъ власне и народъ жидовскій през невѣрство виѣвечся оборочает. Другіе зас таблицы, которіе в цалѣ zostали, значили новыи людъ христіанскій, которіи в цалѣ и в ласцѣ божой оплывають вѣчне.

18. **Пытанье.** У которомъ законѣ два завѣта тую мощъ мають, на которыхъ увес законъ и пророци зависли, еслибыс памятал, прошу ознайми ми.

Отповѣд. Памятаю: любити Господа Бога своего всѣмъ сердцемъ своимъ и всею душею своею, то першій завѣтъ. Другій, любити ближняго своего якъ себе самого.

19. **Пытанье.** Сила цнотъ богословскихъ признаваеш?

Отповѣд. Три цнотъ: вѣра, надѣя и любовь.

20. **Пытанье.** Сила засъ грѣховъ смертелнихъ вѣдаеш?

Отповѣд. Седмъ грѣховъ смертелнихъ зчаю: пиха, лакомство, нечистота, заздрость, гнѣвъ, обжирство, дѣнивство.

21. **Пытанье.** Много учинковъ милосердныхъ признаваеш?

Отповѣд. Седмъ: голодного накормити, прагнущаго напоити, нагого одѣти, в темъниці сущаго свободити, хораго навѣдити, страннаго в домъ свой пріяти, мертвого до гробу отпровадити.

22. **Пытанье.** През що человекъ забавленный можежь быти?

Отповѣд. Презъ молитвы и постъ и милостиню.

23. **Пытанье.** През якіе речи Адам в раю согрѣшилъ?

Отповѣд. Для пяти речей: през виденіе очима, през слухъ ушима, през осязаніе руками, през запахъ ноздрій.

24. **Пытанье.** На якіе речи человекъ повинен завше памятати?

Отповѣд. На чтыри, то ест на смерть, на суд, на пекло и царство небесное.

25. **Пытанье.** Еше ся до квестій посполитыхъ людій удаймо. Пытаю тя брате, далек земля найвышше стоитъ?

Отповѣд. Въ единствѣ Христовом зо чтырехъ элементовъ, поневажъ в тѣлѣ увелбennom над всѣ небеса сѣдитъ по правици отца своего.

26. **Пытаня.** Многихъ святыхъ находимо, которіе еше въ утробѣ матчиной освятися? Як бис ми о томъ выводилъ?

Отповѣд. Напрод опроч самого Христа Сына Божія, которій не от крве, але от самого Духа святого плод пріемъ, пресвятая Богородица, Іоанъ креститель и пророкъ Іеремѣа.

27. **Пытанье.** Которіи дѣти сварилися первѣй, ниж ся народили?

Отповѣд. Сны Ісааковы близнята Савуль и Іаковъ нѣм се народили, въ животѣ матчином войну точили, бо один другаго за ногу тягнуль.

28. **Пытанье.** Кто Божіе приказане выполнилъ а ест затрачон?

Отповѣд. Іуда, бо гды ему Іеусе Христос пред страстію своею рекль: товаришу, оправуй тое, по щось пришолъ.

29. **Пытаня.** Кто по смерти иль и пилъ а юж болше не умираль?

Отповѣд. Іеусе Христосе.

30. **Пытаня.** Кто первій ся народилъ, нѣжели отец и matka?

Отповѣд. Дѣти Адамовы, понеже Адамъ не ест рожденъ, але сотворенъ.

31. **Пытаня.** Еше ти брате одну квестію задамъ, а в томъ и скончимо: много вод ест найчистшихъ?

Отповѣд. Пять. Первая при крещеніи, другая Іорданская, третья слезы, которіи за грѣхи вытѣкають, четвертая слезы дѣтей малыхъ, же іды ихъ родичове за выстушки каруть и в школь, пятая, котрая на млин идетъ.

Досыть же юж, брате мой милый, розмовляти, досыть, бысмо часу не обавили, бо, якъ вижу, на все ми доводне отповѣлес. Научилем ся многихъ рѣчей, за що благодарю Бога моего, и тобѣ за таковой банькетъ и розмову велце дякую.

Е п ъ л і о г.

Южъ дошелъ конецъ, на томъ теразъ стало. —
 Пребачте, бо ся розное мотало.
 Здало бы ся было вамъ уконтентовати,
 Цные слухаче, болше банькетовати.
 Еднакъ кто слухалъ и писма не знаючи,
 Сила зрозумѣль, в памяти маючи.
 Вшитких заровно просимъ, пребачте,
 Якъ то от дѣтей, ласкаве пріяти рачте;
 А свое дѣти до школы давайте,
 Бы ся учили в школь пановати
 Родичов своихъ, якъ теж и Бога знати.
 Не допускайте дѣтемъ своей воль,
 Не поблажайте, хочъ выбють в школь.
 Слезы то чистые очи вытискаютъ,
 Гды капост у школь дѣти пріймаютъ.
 Але, яе бачу, все ходять по воли,
 Ажъ хибя сотый дастъ хлопця до школы.
 Для того вѣра в Россіи угасаетъ,
 Же справу дати, яе вѣритъ, не знаетъ.
 Презъ що подданство сроего настало,
 Чемъ панство нашей Россіи упало,
 Поневажъ вѣкъ свой в пестотѣ стравили,
 А въ наукахъ бынамнѣ ся не бавили.
 Жаль то незносный — мѣвши та не мѣти,
 Прето давайте до школы свои дѣти.
 Досытъ бы на томъ — молитвы умѣти
 И вѣру свою с троха зрозумѣти.
 При семъ и тое вамъ до слуховъ приносимъ,
 За якую колвекъ працу оремусу просимъ.

Отсей катехізмъ без сумнѣву твір Украйнца, та проте він належить сюди задля декількохъ своїхъ питань і відповідей, особливо 27, 28, 29, 30, 31 і 32, що основууть ся по части на апокріфахъ, а по

части просто взяті з „Бесѣды трехъ святителей“. Інтересно, що сам автор сього катехізма виділює ті питання окремо від попередніх, шкільних, і називає їх (пит. 26) „квестіями людей посполитих“, натякаючи сим на значне розповсюджене подібних питань і відповідий серед простого народу. Отсей твір, очевидно скомпонований на те, щоб його виставлено прилюдно живими особами підчас до-річного екзамену в якійсь братській школі, де були присутні й роди-чі дітей, був опублікований мною із сього самого рукопису (тоді він був у депозиті в Ставропігійській бібліотеці, тепер лежить у бібліотеці св. Онуфрейського монастиря у Львові) в „Кіевской Старинѣ“ 1892 р., за цвітень стор. 59—70. На жаль, для отього нового видання я не міг на ново переглянути рукопису.

II. Апокаліпси про празники і обряди.

А. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 169—176.

[Ефистолія ѿ недѣли]. Пришедши в Рим въ ѿтареъ прехвалныхъ апѣлъ Петра и Павла, рекшею Гоуѣ нашемъ Іу Хоуѣ: Ико ты вси Петре камен, и на томъ каменѣ съзиждѣ црковъ мою, и врата адова не ѡудолѣютъ ей, и дамъ ти ключъ цртва небаго, егожъ скажеша на земли, вѣдетъ связанъ на нѣскѣхъ, егожъ расдрѣшите на земли, вѣдетъ раздрѣшенъ на нѣскѣхъ. ѡбксивше сѧ стѣкѣи ефистоліи над ѿлтареи цркви стѣхъ апѣлъ, ѡви сѧ въ снѣкѣ архипѣпоу глѣючи: „ѡстани, въниди въ црковъ, прочтешъ ефистолмчній моухъ“. слышавъ архипѣпъ стѣи глѣ въставъ скоро и въниде въ црковъ, ѡверѣте стѣоужъ ефистолію висѣщъ ѡ стопа [sic!] високо ѡ цркви над ѿлтареи. и призва въпѣ множество іерей и чрѣноризецъ, плакаѣ грѣко и мѣл сѧ Гѣи Гѣ. дѣи и Гѣ. ноци. мѣлѣшимъ сѧ имъ и поклони сѧ Гѣ.-ж[ди] и простеръ фелонъ свой, и прѣатъ стѣоую ефистолію, и цѣлова ю, и ѡверѣзе ю, ѡверѣте въ ней сици написано и рече: Гѣи вѣви ѡче.

„Послашанте мене, снѣве чѣчетѣи, іако даѣ ваѣ вѣрѣжъ вѣкровати, грѣхѣи попирати ваша ради стѣиѣ недѣлѣ. аще не покѣтеѣ злыѣ грѣхѣѣ вашиѣ и не ѡстанете иѣ, нѣкѣ лиѣ варѣварьскыѣ іазыкъ препѣщѣа на ваѣ, и проліаша кроѣ? ни тако вѣкры іасте егѣлію моѣмоу глѣощемоу: „нѣво и земля мимондеѣ, а словеса моѣ не мимондѣтѣ“. пѣрѣжъ на вы зимы Гѣ. стѣудены и злы, градъ, снѣкѣ сланъ, голодъ, весѣ и жавы и проугъ, гжсеница стѣи ради недѣлѣ. древоу вѣсѣкомоу плода не сотворѣоу, не соушоу за злыѣ грѣхѣи ваша. и нѣкѣ глѣю ваѣ: стѣкѣте стѣоую недѣлю, среѣ, паѣ, тѣкми во дѣиѣми земля стѣонѣ

постави° и кр°ть носаци. да° ва° бл°ть свою до сытости, пше-
ницк°, вина и ма°ла и в°сакого ш°выла насыти° ва°. ни тако в°кры
ѣсте ни прослависте имени моёго ст°го. в°довицк° и сироты пла-
ч°ща° до ва° ид°жт, а инии° д°лчнии, назии, а вы и° не творите
мл°тинк°, ни помиловасте нищи° свои° та и мон°. азъ оудалю
мл°ть свою ш° ва°. ѣзыци погании, закона нев°доущи, нищи ми-
лоуют, а вы° зако° в°доущи нищи° не миловате. ѣко° рече ст°е
ев°лае: „милова° вси нишаго, милован боудеши; даси оубоумоу,
то боу° даси в° зае°“.

„ѣще ли того не послушасте, тако ми мыс°ца моя высокая:
р°ккы и ма° высоушити, потоки и кладаск°, источники водныа.
не в°кте ли, безоумнии ч°лци а несмыслнии, аще дожда не п°щоу
на землю ни росы, и что имете жати? азъ влад°кю ва° к°с°к°
морю° и р°кками. помысли° погоубити в°сакого ч°лка единою но-
щию ст°ва ра°х нед°лк°, нж оумолиша ма ст°и мои аггли, ст°ва
м°тере моеа слезы оумл°рди° са и ш°врати° гн°кв° свои ш° ва°.
и да° ва° зако° Моисеу° на горк° Гинаистк°, и припоущаю° и
храна° запов°ди моя ѣзыци поганин; закона не в°доущи, а по
законоу твора°; а ва° да° зако° и кр°щенiе, а вы ни единомъ вины
ѣво запов°ди моеа не сохранисте. не в°кте ли, безумнии ч°лци,
ѣко в° нед°лю стоюю с°нидо° к° Ивреамоу на землю под доуб
Мавриискiи? Къ стоюю нд°лю ѣви° са Мойсею в° коупинк°. не
в°кте ли ч°лци, в° стоюю нд°лю радо° нарекоу ст°ки Бци ар°ха-
ггло° мон° Гаврило°? в° стоюю нд°лю роди° са, в° стоюю нд°лю
кр°щенiе прiа° ш° Ивана кр°гла моего, в° стоюю нед°лю хощоу
сждити живы° и мртвы°“.

„ѣще томоу в°кры не имете, то оубоу вы° ш°гне° и разв°кю
вы° ѣко пра° на востоц° в°ктрне°. се инк° к°лноу са де°ницу
мою, пр°толо° мон° высоки°! ѣще ли не чтете ни храните ст°оюю
нед°лю и праз°ник мон° ст°ы°, п°стити и ма° на вы° смii дво-
главный, да иъжда° сес°ца жена° ваши° за престоупленiе ваше
ст°ва ради нд°лк° прокла° боуде° ч°лк°, оу° д°клае° каковое д°кло
в нед°лю нж ш°тавити д°кла ш° д°. ча° в° сжботоу до п°дед°ка
свитающаго д°не. проклата бжди таа р°жа, ш°же и ме° са како-
вого д°кла в° нд°лю“.

„ѣще ли в°кры томоу не имете, но к°лноу са ва°, тако ми
мыс°ца моя высокая и ст°ы° мон° аггла°, е° во тii мла° и[ма]
мое за ве° мир°, како не зине° зема и не пожре° ва°, — и° ш°вращоу
лице свое ш° ва° за злыа гр°хи ваша, е° сътвористе скоупостию,
а не м°срдiе° нищи°. такови анадема, проклати сж° и приноут
в° д°н сжда моего м°здоу. чада ваша ш°вындоут в°сю землю“

травж ідоуще іако ско^т. так ми мѣре моеѧ прич^тыа, шестокрилаты^х Херѣви^х, множество Герафи^х, Іван[а] крѣсла моего.

„Нѣ^{ст} написан^а сіа ѣфистоліа ѿ члѣкъ ни сѣтворена е^{ст} смышленіе^м члѣчи^х, но написана е^{ст} ѿ невидимаго Бѣ. аще ѿвраще^т са кто владохоуа^нник ѿ рѣ^т, іа^к нѣ^{ст} сіа ѣфистоліа ѿ Бѣ Іс Хѣ, но члѣчы^х слышленіе^м написана, да боуде^т проклѣ^т ѿ вѣчномоу ѿгню преданъ боудеть, ѿзврѣже^т са до^м его іако Бодо^х ѿ Гоморъ, ѿ придо^т сіа дѣла его аггло^х люты^х, ѿ ведоу^т ю въ ѿгнь небѣгасимы, н^ж е^{ст} оуготован^{ны} діаволоу ѿ аггло^х его. І азь глѣю ва^м: лоу^{ше} е^{ст} Бодо^{моу} ѿ Гомороу, іако сѣсоу ѿ помилоую въ великѣи дѣнь сѣда моего, неже неимашо^{моу} вѣкры сѣ^ткѣи ѣфистоліи. ѿ не сѣ^ть са гра^х тои ѿ село тое ѿ дворъ тви, н^ж не пропише^т сѣ^ткѣ сѣю ѣфистолію съ страхо^м вѣ^жи^н ѿ со трепето^м. но да рекоу^т: ажа е^{ст}, а не ѿстин^{на}, — о горе томоу члѣкоу, ѿже не ѿме^т вѣкры книга^х сѣ^ты^х, кора са и^х ѿ рѣгла са и^х и смѣѧ са и^х. ѿ горе томоу, н^ж попа ѿклеветает^ь ѿ чрѣноризца ѿ діакона, тѣи во вѣхода^т въ црѣко^в вѣ^жію ѿ мѣтвоу твора^т за ве^о миръ. ѿ горе ты^х, н^ж а^жоу^т а ѿстин^{ны} не твора^т завѣжды вѣ срдци своѣ^х! ѿ горе ты^х. н^ж сважает дворъ съ дворо^х ѿли сѣжѣда съ сѣжѣдо^х ѿли врата съ врато^х ѿли рава съ гопдѣно^х! ѿ горе попо^х ѿли чрѣноризце^х, н^ж клоу^х твора^т а страѣа вѣ^жіа въ срдци не твора^т! ѿ горе ты^х, н^ж сребро даю^т въ ли^хвоу ѿли по насилію своѣ^{моу} шлести^т ѿ вѣзмет мѣзѣ, да боуде^т проклѣ^т въ вѣкы! проклѣ^т поп тѣ^х, н^ж не пропише^т ѣфистолію сѣю ѿ не прочитает ѣѧ пред члѣкы, ѿли срамлаѧ са ѿкріе^т ю. вѣже^х вѣде^т ве^о тѣ^х члѣкъ ѿ по^х тѣ^х, н^ж пропише^т ѣфистолію сѣю ѿ несе^т ю бѣ иный гра^х ѿ въ села ѿ по всѣ^х дворо^х; азь погоубаю грѣхѣи его вѣсѣ, аще соу^т выше главы его.

„Е^{ст}, члѣци, ва^м Ѣ. дѣи^н дѣклати, а Ѣ. дѣнь в не^длю не дѣклати ничого, но простити ѿ Ѣ. дѣи^н грѣх^о свои^х, ѿ понти на вѣскрѣ^ніе на заутрѣ^ню и лутрѣ^нію, ѿ мѣ^отиню подати ницим^а, ѿ вѣсти ницла в до^м свои. Не вѣкети [sic!] ли, члѣци, азь вла^дкю вѣсѣ^х, азь ѿ приисподни^х, азь ѣсмы вѣсѣ^х ѿцѣ ѿ мѣти, да ни вла^о ни единѣ ѿз главы вашеѧ не погнѣ^{не}т ѿ роу^{кы} моеѧ. камо хоцете бѣвѣжати ѿли сѣ^ти^о развѣ мене? ѿ горе ты^х, н^ж сварив^{ше} не соу^т просфоуры въ црѣквѣ, а не простив^{ше} не соу^т до сѣго анторгисаніа! не достоини соу^т ни пѣ^ніа сѣ^тыа црѣкве. ѿ горе томоу члѣкоу, ѿже за жива хода сѣ^ты^х дѣне^х памяти не твори^т. ѿ горе проскоур^нница^х, н^ж пекоу^т про^офоуры н^ж гнѣво^х. ѿ горе жена^х тѣ^х, н^ж скажаю^т чрева своѧ а мѣ^ваши дроу^{га} къ дрѣсѣ^к: „не повѣданва, да не после^т са іа^{ро}ст на мѣ^{сто} ѿ на попы ѿ на княсѣ

й на воары, їако не в'кдоуше не дуправляю^та. ѡ горе томоу попови, и^ж сварив'ше са поет дѹ риза^х а не прости^т са, й движе^т стѣла дары¹⁾! мѣцк в'кч'н'ки до^{ст}оинь е^{ст} й ѡгню нев'гасимомѣ. їако не лѹтр'гисае^т попь, но ар'хаггли й аггли лѹтр'гисаю^т с ним^и й в'зноса^т стѣла дары на нѣса. да како не расаде са земля, не пожре^т попа того, и^ж поет дѹ риза^х а не прости^т са! ѡ горе томоу домов'никоу, и^ж чела^х свою не повждить в нѣлю кь цркви вжїи! не до^{ст}оин^и е^{ст} лѹтр'гисанїа ни при^частїа стго^а.

їзк^ж папа римскїи, вжїи^и дх^{ом} наставле^н е^{см}. нж млю вь, братїа й д'кти мол, моужеве и жены, проданте їм'кнїе свое, кжпите клаю^т цртва нѣнаго. когатїи й дѹкосїи, кож^{до} подаванте млатыню дѹбоги^и, положите памат^т свою кь бг^{оу}, вложите пла^т мїра сего прч^енаго. са^х рет Гк^ъ: послоушанте мене, пастыра ѡв'ца^х великого, превкчнаго пре^жде в'ск'к^х в'ккь Г^а нашего її Х^а. мліте б^а дроу^т за држга, давы Г^ъ б^ъ їро^{ст} свою й гн'ккь свои вврати^т ѡ на^о, пжстїл' вь росоу на землю й ѡвїлїе свое. їако в'скорк наведе^т Г^ъ їро^{ст} свою на нев'кр'ныа, а на в'кр'ныа Г^ъ призирает. їако томоу подовае^т в'сакка слава, четк й поклонїе б^ог^{оу} й б^ог^{оу} й стмоу дх^{оу} й ннѣ и пр'но й вь в'ккы в'кко^и амнн.

Апокрїфічні листи і упїмненя з іменем самого Христа належать до дуже старої церковної традиції, пор. переписку Христову з Авгарем (Памятки II, 206, 411). Органїзація церкви як інституції державної, з певними усталеними обрядами і церемонїями, розпочата в IV віці за Константина В., сплодила нову категорїю апокрїфів — листів Христових із неба, zesланих чудесно, якими авторїзуєть ся нові інституції і надаєть ся їм значїне на рївнї з євангельською проповідю або й више неї. Спеціально сьвятковане певних празників (недїлї) і заховуване постів (пятницї та середї) було предметом тих апокаліпс. Найстаршу відомїсть про такий лист маємо в листї Ліцівіяна єпископа картагїнського з р. коло 584. Найстарший відомий нам текст, що був осуджений на римськїм місцевїм синодї 745 р., опублікував Фабріцій (Codex Aposcryphus Novi Testamenti, t. I, стор. 309—313). Славянськї тексти надрукували Пипїн (Памятники III, стор. 150—153), Тїхонравов (Памятники II, ст. 314—322). Основну розвідку про славянськї тексти і їх відносини до західно-

¹⁾ На марїнесї курсивом дописано півнійшою рукою: не годїт са їеревнї сабжєс сабжити в гн'ккь и сварк.

европейських та візантійських дав А. Н. Веселовский у своїх Опятах по исторіи развитія христіанскої легенди (Журналъ министерства нар. просвѣщенія 1876 мартъ).

Б. Стрешевецька Минея XVI в. (Оссол. ч. 3617).

[Друга епістолія].

Сѣмъ сѣмъ епістоліа Гдѣ Бга ѿ Спас[а] нашего по законѣ влѣчимъ поданна. О ѿбѣсь на землю спалъ камень малий во градѣ сѣмъ Іерѣ[лимѣ] во сѣмѣ. Сѣмѣ. Оупалъ камень съ ѿбѣсь, малъ выст[ъ] виденіемъ, ѿ не вистъ такового чѣка, леи его мѣлъ ѿ земля воздвигнути Въ тоиѣ [sic!] часъ сѣмѣ патріарха влѣжени Іѡаннѣи во сѣмѣ градѣ Іерѣ[лимѣ] ѿ во всей Палестинѣи странѣ, собравши сѣ митрополити ѿ епископи ѿ всѣ священники [ѿ] діакони оучинили молѣбъ великъю ко Гдѣ Бгѣ съ всенощ[ни]мъ [вдѣ]ніемъ три дни ѿ три ночи. ѿ во третій день снийде голо[с] съ ѿбѣсь надъ камень сѣи ѿ тогда патріа[р]ха взалъ [sic!] камень [рѣ]кою своєю ѿ вбачиль в немъ такое писаніе, слова сѣиѣ [мо]вачи:

„ѿзъ есмь вамъ послалъ ѡстерѣгаючи вас, [дл]а покаяніа вашого, хрѣтіане, ѿ дрѣвю епістолію, [пон]еже ѡ першой не покаялисте сѣ, якъ повеленно выст[ъ]. [пр]иказано, ѿ не хотѣли есте слухати слова мой вѣстивни[и]. [и] длѣа того послахъ на вас карности: ѿзики поганѣи [ва]с поплѣнати, поважѣти, в неколю поверѣти [и по]провождати. ѿ не ѡверѣлисте сѣ ѿ злихъ оучинковъ своихъ и не пошли есте дорогю правою, ѿ слова сѣи [е]вѣ[н]гѣи [мб. евангельскіи] не хотѣли есте слухати. якомъ самъ мовиль: „[ѿ]бо ѿ земля [sic!] мимондет, а слова мой не мимондѣтъ [до] вѣка“. ничтоже повеленій моихъ не радите ѿ тѣю [епістоли]ю не читите, не сѣтите. ѿ за то пѣщѣ на васъ зими ѿ вѣтри снани ѿ громи страшніи, гради, метѣл[ниц]и великіи, води поточи [sic!] кипѣщѣ из матѣи земной, [. . .] на васъ голодъ ѿ смерть лютѣю, ѿ на все имѣніе [ваше], трасена ѿ многое знаменіе ѿ сѣрѣбъ, не познали [. . .] якого лица моего. гнѣвъ мой на васъ ест[ъ] за зліи [оучин]ки ваша ѿ за сѣмю нѣлю. ѿ не вѣстѣ, смѣртніи [чѣ]лци, иже дахъ вамъ на землю всего добра, хлѣба, [вин]а, мѣдѣ ѿ ѡвоци, всего до ситостыи вашихъ, а ви все [. . .] та вашихъ престѣнаете, Бга не читите ѿ не держите [въ чис]лотѣи ѿ в набоженствѣ црковномъ, але впаистеса [в сѣтъ] діаволскѣю ѿ в дѣла его скверніи, ѡсквернили есте [. . .]. ѿ за то восхотѣхъ

погубити всю землю [. . . .] земні, и древа ваша посущш и шимъ ѿ вас вода и не вѣдете м[али] что пити. и вѣдѣ [sic!] на вас все злое, и ж не храните повеленій моихъ, шчества моего рѣчнаго не стережете. ѿ ней [. . .] шливій человек[и] и многопохотлив[и] и живиі! ненави[дите], един дрѣвомъ пригодѣ радѣте[те] са и един дрѣг[ого] ѿклеветѣте. [. . .] вас ждеть мѣк[а] вѣчнаа и оу[довницъ] не вспомага[ете] и не жалѣте и мѣсти на ни[цихъ] не маете, си[ротамъ] кривѣс чинит[е]. горші есте ѿ поган, и ж не мають закона, и то[. . .] по законѣ своемъ мѣсть чинать. а я камъ зак[онъ] даль, а ви [го] не держите, але ѿсквер[нени] есте нечестъми [?] вашими [таи]ними, и не знаете[те] ѡкжнни и прещенни, [яко] азъ вѣ стѣю. нѣлю послахъ архайгла Гавриіла вѣ Назаредѣ вѣговѣстити мѣри мои пречисти ѡ народженіи моемъ, в нѣлю рождество мое было, [в нѣлю] воскрѣніе [к. 356 г.] из мертвыхъ, и я дама ѿ ада извед[охъ], в нѣлю вознес[еніе] мое на небо высть. в нѣлю дахъ вамъ законъ пророкомъ Моисеимъ на горѣ Синайской [. . .] горші есте ѿ поган. не вѣсте, окаяни, и ж нѣлю вѣдѣ сѣдити живимъ и мертвимъ, и вѣсѣ свѣтъ, и воздамъ комѣждо [по дѣ]ломъ его: якъ кто заслѣжитъ, такъ и заплатѣ возметъ. [кото]рій добрій по законѣ моемъ, и за то ихъ вѣдѣ звати [на п]равицѣ мою и во црѣство ихъ прѣмѣ, а которой чиниіа [sic!] [злїй] дѣла, я ѿженѣ ихъ ѿ себѣ, коли оуслышатъ гласъ мой великій [и ст]рашныи во уши всѣмъ: „ѿтидѣте ѿ мене [нер]адївиі во мѣкѣ вѣчною, во мѣсто діаволе, тамъ житіе [ваш]е во градѣ діаволскомъ съ погани творачими [зла]“. азъ же кленѣ са вамъ десницею моею вѣчною [вис]окою и прѣоломъ моимъ пречѣстимъ: аще не оставите са [злос]ти вашихъ, пошлю на васъ страхъ и трепетъ великі. [и стѣ]ю неделю аще которой члѣкъ безпачтливїй [. . .] юни не ѿставитъ дѣло свое къ свѣтѣ ѿ девятаго часа до понеделка восходѣ слнца, да вѣдетъ проклатъ. [кто] оучинитъ беззаконство и грѣ[хъ]къ законопрѣстѣпниі [во] стѣмъ дни, в нѣлю, в средѣ и в пятокъ, [к]котоїи стїа днї претерпѣлемъ распатїа и смѣрть [лют]ю, таковїй вѣдетъ проклатъ. Глѣю вамъ: чтите нѣлю, патницѣ и средѣ в чистотѣ и в добромъ хотѣниі, [мол]ните са и в мѣитвахъ навѣне пребивайте. теми во [мѣт]вами выкавите са ѿ ада и дамъ вамъ радость на дшїи [и на] тѣлѣ, и землю во сладкѣ пицѣ, всѣхъ влѣ [земни]хъ до ситостїи вашихъ. Глѣю вамъ: в средѣ и в пятокъ [рыбы] да не ясте, а мѣков[и]те во постїи стѣмъ в законенниа [. . .] имъ в празники гѣскїа и прѣстѣмъ Бѣа. аще кто [ястъ в ср]едѣ и пятокъ рыбы, разораетъ црковъ [. . . .] анадема ѿ ѡца моего нѣснаго [. . .] мѣре

моѣа [попаленъ] вѣдетъ ѡгнемъ несогараемимъ. да развѣте, коли
 би ви дни стѣи законенни и празднии вѣгословенни молитвами
 и пѣнїемъ цѣковнимъ препровождаете тѣи дни стѣ [. . .], глїю вамъ,
 и к[ле]нѣ са престо[лом] моимъ стѣмъ, же юж ѡ сего [дне] не
 пошлю вамъ третью епистолю такуюю, яко сїю. аще не пока-
 ет[е са], ѡтверзѣ нбо и пролие на [вас] дождъ съ к[. . .] на-
 валнымъ [. . .] февралѣ. и сожжѣ всакъ [. . .] земни. и пак[и]
 пошлю на васъ дождъ съ кро[вїю] и ѡгнемъ, и пож[ж]етъ ѡгнь
 ѡ ли[ца] всеа земля. и паки пошлю на васъ звѣреи [. . .]
 и живихъ васъ пойдятъ. и ѡимѣ ѡ васъ аща солнечна свѣта сего,
 и вѣдетъ темностьъ вели[каа] и не вѣдете видѣти [. . .]. по-
 шлю на васъ громи страшни со нѣсъ и блискавицѣ, [а]би есте по-
 горѣли. тогда вѣдете ѡткопавати гроби мертвымъ и плакати
 начнете: „востаните, [оу]мерли, видите [. . .] рше не може
 [. . .] терпѣти [. . .] ючениа Гдѣа [. . .] ими мы
 [. . .] гробы ваша [. . .] тамо погребемъ [. . .] юж не можемъ
 [. . .] терпѣти [. . .] сти и преце[нїа] Гдѣа [. . .] да плачемъ
 [вели]кимъ и горкимъ [. . .] тѣ ридати [. . .] да нбо
 [sic] [. . .] тогда ѡвернѣ [лиц]е свое ѡ васъ [. . .] вѣдѣ васъ
 [ка]рати до вѣка [. . .] же оучинили [. . .] а злыи и лживи
 и строптивїи, не любите [еди]нъ другаго. загвѣлю васъ на вѣки
 и приидете [. . .] и загибелїи и к' чужоложнїки и чужол[ож]-
 ницѣ. о горе вамъ! Злимъ пѣтемъ есте пошлы пакъ [. . .] дом-
 лане ол[. . .] васъ ждетъ [. . .] пѣназъ да [. . .] и такъ [. . .]
 чужољство [. . .] навиваете [. . .] го[ре] вамъ, оскв[ерни]ли есте
 з[акон] вѣи и црков[. . .] бви загвѣ [. . .] заплатѣ и [. . .]
 оубогихъ ли[шаете], сиротъ не ж[алѣ]те и крив[ди] имъ чинит[е . . .]
 зотокъ [. . .] мѣ [. . .] законъ [. . .] дахъ. П[. . .] цркви
 [. . .] а ви его [. . .] црковъ [. . .] стѣ [. . .] на омите
 грѣховъ вашихъ, слѣха [. . .] единъ другомъ [. . .] до бконъ.
 и все есте на ворожкахъ и волхвахъ и все [си]ла дѣвол[скаа]
 [. . .] нїте. лѣпше [ви] са таковомъ [с] члѣкѣ [не ро]дїти. О го-
 [ре] вамъ, безаконнии! чемъ [не ст]рахаєте са [. . .] са не роса-
 [дет]ъ земля [и по]жретъ васъ [. . .] неподержанїа
 вашего, недобрїи, хитѣланїи, нищи [. . .] гордїи, невѣгодарни.
 видите тихаго члѣка и правого срдца и про[ста]го, а вы его оуязв-
 лаете и з него са насмѣваете и шидите, единъ на другаго при-
 [сага]ете именемъ моимъ, [кле]нете са [ак] старїи т[акъ] моло-
 дїи [не]престанно. Злостїи вашихъ [. . .] цркви [. . .] стѣа
 оз[. . .] шайте [. . .] и рано д[. . .] оуставите на мѣтѣ,
 на оубогихъ мѣсть майте и жалите ихъ. о горе томъ, иж [. . .]

злословить или оукрелеть чернца. О горе то[м]ѣ, иже [зло]словить
гѣдна своего дѣховнаго! какъ сѧ емѣ [. . .]еста незапа[. . .] ѡни
во сѣть [. . .]ни Гдѣви [. . .]вдѣ сѣаго [. . .]она повѣ[. . .]ть
не попу[. . .]лет [. . .]ко но [. . .]ца Хѣ [. . .]црковѣ стѣю
[ѡ гор]ѣ томѣ [. . .] ѡсѣждлет [. . .]иши колшаго,
[ст]аршаго, [. . .]сваго [. . .] всѧде сѧ [. . .] гроба [. . .]
звѣ[ра л]ютаго, и не вкрить во стѣю црковѣ и Тронцѣ [. . .]ого
томѣ [. . .] ж.лими [. . . . .] или крѣтнымъ сѣомъ своимъ
и крѣвными своими.

Натаки на те, що для укріплення святкованя недѣлі та інших
празників Христос із неба не один лист, а два або навіть
три, стрічають ся зарівно в східніх текстах (грецьким і етіопським),
як і в західніх. Середньовікові флягеллянти вірили в три епістолії,
але додавали, що дві з них заховано, а тільки одна дійшла до відома
людей (див. Веселовскій, Опыты, Ж. М. Н. Пр. 1877, май, ст.
122). Славянські тексти сеї другої епістолії, скільки знаю, доси
не були опубліковані, хоч їх зміст у основі згідний з першою
і можна її вважати хіба окремою редакцією першої. Один такий
текст згаданий у Архимандр. Леоніда, Описаніе рукописей
гр. Уварова, IV, 254. Отсей текст, написаний на маргінесах Стра-
шевицької Миней з XVI в. значно ушкоджений при оправі книги,
надто ще декуди повишкрябуваний а пізнійше заліплений папером,
відчистив та відчитав я і опублікував у додатку до своєї розвідки
„Карпаторуське письменство XVII—XVIII віків“ стор. 24—27, відки
й передруковую його тут.

В. Рукопис Георгія Білявського з XVIII в. стор. 529—539.

(Слово по всѧмъ нѣла. Сѣа епістолѣа ѣ посланіе
вжѣе до Іерѣлима сѣомъ члѣкомъ. Гѣ влѣви про-
чести).

Послѣшайте мене, сѣове члѣти, скажѣ ваѣ ѡ стѣкѣ недѣли.
Кды было въ лѣто хчѣ. въ градѣ Іерѣлимѣ, было глѣ из ѣва
невидимый: „Слышите, людѣ мои, члѣкоубѣа глѣвни! во скорѣ,
моваю ваѣ, сотворѣ мѣсть за ваша дѣла лѣвава ѣ зла“. По
сеѣ камень спаде с ѣвѣсѣ великій ѣ стѣдеѣ въ стѣомъ градѣ Іерѣли-
мѣ, а тагшты ѣго не можеѣ никтоже ѣповѣсти. Въ той же дѣнѣ
патрѣархъ іерѣлимскѣй соборѣ сотвори, и призвав ѣппы, іерѣви
ѣ черноризцов ѣ множество людѣй, ѣ молебны пѣша по ѣ дѣнѣ
ѣ по ѣ. ноци, плачѣще сѧ ѣ молаще сѧ Гѣу Бѣу. ѣ взѣѣ по сеѣ

каменъ патрїархъ ѿ рече: „По вѣи помощи ѿ по повеленію нехай камень сїи развѣтъ сѧ!“ И нашо^х в не^х Бѣгомъ написанный свитокъ.

„Слышите людїе, снѣве члѣтїи, ѿ много заповѣдаю ва^х, а вы не вѣроуаєте ѿ ни хѣваєте слово^е мон^х. колико слышасте, а не хѣцете развѣкти. Ибо ѿ земля превѣкнѣтъ сѧ, а слово мое не змѣкнѣтъ сѧ. И знаки лѣтѣ^х и мѣци ѿ дни коротаю^т сѧ. Слышите всѧ ѧзыци, ѿже под ѿбесемя! Если не послышасте слова и писанїѧ моего, пѣщѧ на ва^е ѧзыки многїи, и пролїю^т кровъ вашъ за ваше безаконїе и непослышанїе. И еще пѣщѧ на ва^е мразъ ѿ трѣ^е ѿ глѧдъ ѿ вѣгнь палимый, прѣзи и гѣсѣлницѣ члѣко^х ѿ ското^х за стѣо нїдлю ѿ воскрѣнїе Хѣво, за сре^х ѿ патѣ^х ѿ всѧ праздници Гѣл. Ѣмоли за ва^е стѣлѧ Бѣца, аггліи ѿ прѣрци ѿ всїи стѣи мѣнници. И зѣкъ ѣсмѣ Гѣ Бѣъ вашъ, ѿже первое ѿ второе посла^х ва^х ѿ невидимаго ѡца Гѣ нѣшого Іс Хѣ. видите ѿ слышите писанїе мое ѿ зако^х мой, ѿ всѧко ѿзбавленїе много. И вы начаша зла дѣла ѿ горшѧа творити. Сиротѣ ѿ вдовицѣ идѣтъ за вами плачѣще сѧ, а вы не помиловасте ихъ; не вѣдете ѿ Бѣ помиловани. Иле [не]вкрѣнїи творѧтъ мѣтїна, а вы не подасте ѡубоги^х, вратїи моей, ѿ не помиловасте ихъ. азъ даю ва^х плоды землю ѿ всѧки^х древо^х. И азъ извѣснѣ рѣкки ваша ѿ исто^хчници за злыѧ грѣхїи ваша. Пѣщѧ на ва^е зимы гѣ. стѣденыѧ, грады ѿ сланы ѿ снѣги, глѧдъ ѿ троски ѿ всѧкїй гадъ, ѣдалю лѣкѣс свою ѿ ва^е. И зїци поганїи закона не знаю^т, а по законѣ творѧтъ ѿ ѡубоги^х любѧтъ. Свѣглицѣ мо^х: „Милова^т ѣси, помилованѣ вѣдиши; если дашъ ѡубогомѣ, тѣ вѣзлѣ^х даѣши“. Если того не слышасте, то клѣнѣ сѧ мышцею моею: рѣкки извѣснѣ, потоки, кладѧзѣк, исто^хчници водныѧ. а если дожда не пѣщѧ на землю, ани росы, што вѣдете жати? И зѣкъ владнѣ море^х ѿ рѣкками, ѿ помысли^х загвѣннїи всѧкаго злѧго за стѣсїю нѣдлю. Иле ѡумолиша мѧ стѣи мои аггліи ѿ стѣлѧ мѣре моеѧ слезы, ѿ ѡумилосердїѣ сѧ на ва^е, ѡврати^х гнѣкѣ свои ѿ ва^е ѿ да^х ва^х законѣ крѣпнїемѣ свои^х, а вѣ законѣ ваше^х не хѣдите, ни ѣдиноѧ заповѣди моеѧ не захѣваєте, воскрѣнїе Гѣне не чѣтите, вѣ нѣдлю ѿ вѣ средѣ ѿ патѣк, ѿ праздниковъ гѣдѣки^х не празднѣете вѣдѧг писма правдивого. Не знаете, безвѣмнїи члѣци: вѣ стѣсїю нѣдлю ѿзвїйдо^х ко Авраѧмѣ на землю подъ дѣвѣ Ма^хврїйскїй, ѿ вѣ стѣсїю нѣдлю ѧвнѣ сѧ Мойсею вѣ кѣспнїкѣ; вѣ стѣсїю нѣдлю начѧтокъ нашеѧмѣ сїѣнїю: вѣлѣговѣсти^х архѧггѣлѣ радость прѣтѣкїи Бѣци дѣк Мрїи вѣ Назарѣдѣк; вѣ стѣсїю нѣдлю крѣпнїе прѣѧхѣ ѿ Іѡанна вѣ Іѡрдани. а вѣ патѣк сотвори^х Идама перѧго члѣка, ѿ вѣ патѣк расѧша мене жидѣе на крѣтѣк, рѣцѣк ѿ нѣзѣк мои, ѿ копїемѣ рекра моѧ провѣдоша за злыѧ грѣхїи ваша. И еще в нѣдлю воскрѣ^х ѿ мрѣтѣвѣ^х

и мѣртвахъ со собою воскресихъ. И иныи чудеса и знаменья великиа в нѣдлю сотворихъ. И еще въ сѣдню нѣдлю прииде сѣднати живыхъ и мѣртвахъ и заплатити каждому за служенъ ведла дѣчинков ихъ. и если томъ дне не крѣсите, то шже въ ва огне и розвѣю ва яко прахъ на востокѣ вѣтрохъ. то какъ са ва прѣоло мои страшныи и десницею моею високою, и порфириою моею, еже ми прѣотый верухъ шкнаетъ дѣхъ мой стѣна! и если кто не хранитъ ани празднуетъ стѣна нѣдлѣ и праздниковъ гдѣски, а в среѣ и патокъ постомъ и мѣтвими и мѣтвинами, а праздники гнѣ чѣтѣ со любовію и чистотою и прославѣте Ба, и встанте са ш злы дѣчинков ваши, и шверзѣте лѣкаствѣе ш дѣхъ ваши, и мешкайте со любовію и правдою на земли. Если кто читѣ дни тѣхъ, праздники гнѣ, нѣдлю, среѣ и патокъ, вѣдетъ имѣти ш Ба чѣкъ той живо и црѣтво вѣчное, и свѣща его не дѣгасаетъ, и на сѣд не приидѣт. Але если кто не читѣ днѣи тѣхъ, вѣдетъ въ шгни неогасимо и въ тѣмъ кроушной и въ смолѣ горашой. Вѣдетъ имѣти чѣкъ той мѣкѣ вѣчною, и вѣдетъ проклат чѣкъ, иже не шстави дѣла своѣго в свѣтѣ ш дѣго чаѣ през нѣдлю до понеделка свѣтающаго. Проклата вѣдетъ рѣка та, которая имѣе са нѣакоу роботу в нѣдлю. И если не встанете са злы дѣла ваши и злостѣи сконъ, шшѣ на ва свѣри двоголвыи и змѣа крылатѣ, и шкѣдѣтъ срдца ваша. И затворѣ шѣо и не шшѣ дожда на землю. И еще шверзѣ всѣ з. шѣкъ и шдождѣ на ва каминѣ шгниное и водѣ клеочѣшю. И еще априлѣ мѣа шшѣ на ва въ мѣсто дожда кров шгниннѣю, и погѣблю жита ваша и всако древо изѣшѣ, и шшѣ на ва рати, войны, злою смѣртію дѣмрете за сѣдню нѣдлю. И еще шѣна мѣа вѣ. днѣ шшѣ на ва градъ и шгнь, дѣзрю, камо са дѣжете и скрѣете, невози мои! И еще шктворѣа мѣа ш. ден сотворѣ смѣто великѣ, да дѣжаснетъ са ве мирѣ; скотѣ ваша изморю, и шшѣ на ва птица двоголвыи, изѣаѣтъ сѣца женѣ ваши. и еще шшѣ тѣмъ великѣю и звѣри дикны: главы ихъ лвоу, крыла ихъ шрловы, а власы жестокѣа. и да восколѣбѣетъ са дрѣгъ за дрѣга, яко хищници ко тѣмъ вѣдѣт, а фарисѣи готованныи на крау, и поаѣа тѣла ваше. Слышите, и не изѣкните изъ рѣки моеа. Тогда возопѣете яко звѣрѣе припадающе земли. И начнѣтъ роскоповати грѣвы мѣртвахъ, и вѣдѣтъ мовити такъ: „шѣъ и мати наша, приѣмѣте въ наѣ тамо к сѣкѣ!“ И не дѣслышѣ плача вашего и рыданѣа вашего за грѣхѣи ваша, ани помилѣю ва за ваше некрѣство, — тако глѣтъ Гѣ. О горе ва, братѣ, если не навернете са ко мнѣ, а не покаете са нечистѣхъ грѣховъ вашихъ. Гнѣ і шростъ приидѣт на ва. А се слышите наоѣки писанѣа моѣго и творите

любов и правда, і еще насыщъ ва° и да° ва° всякъ и зъбиліе. азъ
 ко есмъ многомѣтив и мѣрдъ, роскаа° ѿ злоба° людски°. И рече
 Гк̄: Слышите, братіе, злотворци, лютри, ѿмѣтници, клевет-
 ници, ѿсѣдливци и потворци, аживии оучители и сквернии, слѣпїи
 срѣдцемъ, блазнителїи, ѿ лѣкави дшѣнбци, лестивии вѣдници,
 помизатели, безвожници, безаконици, сребролювци, кровопійци,
 ѿ діавола оучаще са всякому безаконію и неправдѣ! Зако° и
 правда ѿстависте, а словѣ° мои не послѣдшаете, ѿмѣтающе са
 братїи и сестрѣ кровны и кѣмъ свои не чтите, крѣщеніе копи-
 раете и не любите дрѣг дрѣга. Ѹказани и прѣсѣдшници, ѿ преко-
 словци немѣтвики, завистници! возлюбисте тму, а свѣтъ поста-
 вили ете. како ка° земля не пожретъ ѿказанны! Ѹ гравители
 и мѣнїа многа, немѣтливо сребро и збираете, а оубоги не милуете.
 ѿ слѣпїи, ѿ лѣкави, бездмїи члци, который ѿвѣт даеъ въ
 днѣ сѣдний предъ Бг̄мъ? чада ваша прїимѣт клѣтвѣ и клеветѣ,
 и жрати имате травѣ, и лежати маете на° ско° по земли. а книг̄
 мои не слѣхаете, ни попо° мои не чтите, ни прѣдѣныи мои,
 ти во молѣтїи ма мое за ве° миръ°.

Запекно естъ посланіе сіе ѿ невидимаго ѿца Гд̄а ишого Іс̄
 Хд̄а. Икетъ написана сіа епистола ѿ члвкѣ, але ѿ Бг̄а. Еше если
 въ кто ѿбра° са владоухани°, а мови°, иж не естъ сіа епистола
 ѿ Бг̄а, але члчески смышленіе оуставленна ест, вѣдеъ проклатї и
 вкчномѣ ѿгню предаъ вѣдетъ и прїимѣт клѣтвѣ и разорит са до°
 его іако Годомъ и Гоморъ. И предаотъ са дша его аггло, лютыи
 и поведеъ са къ ѿгнь вкчный недугасимый, што оубготованныи
 діаволъ и слѣга° его. Са° Гк̄ рече: іако тажко вѣвѣдѣ сквозѣ
 и главк̄ оуха пройти, та° и грѣшники въ црѣтво иже°ное вїйти.
 Легчайше вѣдеъ Годомъ и Гоморъ въ днѣ сѣдний, нели ты° лю-
 де°, што не крѣсютъ писанію стѣмъ правдикомѣ. Проклати соуъ на
 вѣки! Не сїсеъ са градъ или ве°, иже не пропишеъ епистола са со
 страхомъ вїїи и трепетомъ. иже въ мовили: „ажа ест а не правда“,
 проклати сѣт. Ѹ горе члкъ томѣ, иж не вкрїтї и ни слѣхаетъ пиѣма
 стго. Ѹ горе члкъ томѣ, иже пона оубкараетъ или ѿклеветает, или
 черноризца или діакона! Тин во вхрѣдаъ къ црѣковъ вїїю и мо-
 литвы творѣт за ве° мир. Ѹ горе и лютк̄ члкъ, иже не по правдѣ
 мовѣт и свѣдчат и творѣт на невиннаго члка! Ѹ горе члкъ томѣ
 и сѣдїа° не по правдѣ сѣдѣщи или посѣдѣ емлющи, а сирота°
 и вдовица° не помагающи. Ѹ горе клеветнико° и гравителе° и за-
 виднико° и злобнико°. Ѹ горе вѣднико°! Ѹ горе дающе° сребро
 въ лихвѣ, а сами хрѣдаъ ко црѣковъ, гордаъ властію своею. да про-
 клатї сїїнник той, иже не прочитаеъ писанїа своего предъ народомъ,

й вѣде^т преда^н в^кчномѣ ѡгню, и^ж срама ради крыет ю. Бл^овен^к й бл^ожен^к с^цїникъ или ч^лк^к той, и^ж препише^т сек^к свито^к с^їй й пошле^т в^к и^ный градъ й села й по вс^кмъ дворомъ. Если має^т гр^кхи превыше г^лвы его, пог^лблю й ѡп^лш^л вс^л гр^кхи ёго. **О** горе попл^л томѣ, и^ж не наб^лчи^т д^кт^їй своихъ д^ховны^х й на покаи^ніе й на с^їпасеніе не приводитъ. **О** горе попови томѣ, и^ж пое^т в риза^х скар^н са а не прости^н са. движе^т с^тыа дары! м^лц^к в^кчной до^лст^н е^{ст}. **И**г^лли, арх^лг^лли ли^тргислю^т й возноса^т с^тыа дары на н^бо^л. дивно, и^ж не розсаде^т са земля й не пожре^т попл^л того. **О** горе томѣ ч^лк^с домо^лвник^с, и^ж не твори^т памяти с^ты^м д^не^м й праздни^кмъ г^од^ски^м. **О** горе жена^х, и^ж раскажа^т чрева сво^л й зеліе п^їю^т, што^о вы д^кт^їй не родили, й мови^т др^лга др^лз^лк^к: „не пов^кдайте ником^с, што^кы не зна^н к^рк^к или поп^л. нев^ло^лвен^к с^цїникъ той ѡ бл^л, и^ж не на^лчае^т д^кт^їй свои^х д^ховны^х закон^с в^лж^їю. Тако г^лет^к Г^л: „азъ ёсм^л Г^л Б^л ваш, вы ёсте люде^л мои, й стра^{ст} пр^лм^л за ва^л й за гр^кхи ваш^к. Не в^ксте ли, без^лм^лн^їи ч^лл^ци, азъ и^сс^лшаю море за ваша прег^лк^лшен^їл. азъ ёсм^л везд^л й ѡко мое все види^т. ка^ко хо^лцете д^лв^кжати или сокрыти са ѡ всеви^лди^лмаго ѡка моего? И дал^л ва^л ш^л е^{ст} д^нїй робити, а сед^лмый д^нїй в н^лд^лю, што^кы пойти в^к ц^рков^к на вечерню й на о^лт^рню, на ли^трг^їю, непрестанно Б^оу мели^т са, кан^л. св^кл^лш^л й прос^лфоры с чистотою й без^л г^лк^кс, со любов^кїю принос^кт^к в^к ц^рков^к с^тб^ю Г^ню, й праздни^ков с^ты^х г^од^ски^х не забывайте, в н^лд^лю не преда^лвайте а^ни к^лп^лш^їте“.

Братіе, йм^кете скар^ко^л много, й не да^лсте с^ты^м [ц^рк^лва^л], й не коха^лете са д^л х^лвала^х в^лж^їн^лхъ, с^ты^х ли^трг^їа^ххъ, й не пода^лсте д^лво^лг^ни^л, сирота^л й вдовица^л, сл^лк^лпы^л й х^лромы^л, маломощны^л. для того дано ва^л йм^кн^їл й скар^кы, што^кы м^ло^лты^нл д^лво^лг^ни^л д^лста^лвичне была. самъ Г^л река^л: „Бл^лни милостиви, йко т^їи поми^лловани вѣд^лт в^к ц^рт^лв^їи“. а к^лмиро^л жертвы не твор^кте, ѡц^ю й м^лтри злого слова не мовте, й на покаи^ніе прійд^кте, гр^кхов кайте са. вѣди вс^кмъ посл^лшлюци^м й твора^лци^м по розказанію в^лж^їю й сподо^лви^л са д^лслишати ласка^лвого слова глас^л в^лж^їл, кды реч[ет]: „Прійд^кте бл^овенн^їи ѡца моего, й в^кчны^х бл^гк^к насладите са, што згото^лв^л Б^л люб^лаци^л ёго“, кды прійде^т й сп^лс^лет^к вс^кхъ сл^лж^лаци^х ѡм^с в^крно, пр^лв^лд^лныхъ в^лведе^т в^к ц^ртво св^кт^лое, а гр^кшны^х пошле^т в^к м^лк^с в^кч^лн^ю. Б^оу йшем^с сла^л.

З огляду на велику популярність цього апокріфа подаю тут збірку його текстів різних редакцій старших і новіших, зібраних

з ріжних сторін нашого краю. Про їх взаїмні відносини див. передмову.

Г. Рукопис Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 111—113.

(Слово ѿ стѣой недѣли, сіе встѣ въ епистолѣа, приказаніе Г^одне, слова положе^н). Епистолію посла Г^одь на скрижалєхъ каменнихъ в Іер^олимъ до стѣа стѣихъ.

„Глишите, снѣве челоувѣчестіи. Іако сотвори^х ва^м посланіе, препирати людей погани^х ѿ некр^ни^х во стѣю недѣлю. ѿ не престѣпаймо слова стѣаго в^сглѣа глѣюще: Іако и земля мимо ідетъ, а слова Х^ви не мимо пойдутъ. аще н^длю не сохраните и словъ Х^окихъ не соблюдите, напѣшѣ на ва^о поганиа іазици ѿ крокъ ва^шшѣ проліють. ѿ горе ва^х члѣвци тогда вѣдетъ, аще не ѿмете в^кри^си епистоліи! напѣшѣ на ва^о зими лютіа, снѣги, мрази, зной слань, трави и древа не дадѣтъ плодовъ своихъ. напѣшѣ на ва^ск прѣзи ѿ г^осе^нници, пѣсія мѣхи і скиппи во вса прѣдѣли ва^{ша}. ѿ не мала зла сотворю ва^м за стѣю н^длю, аще покаете ся, пода^х ва^х скою б^лгодать, вина і елєа змножѣ. Іа змолиша мѣ стѣе агган, арх^агган, апостоли ѿ м^лтви м^тре моєа пр^отѣа Б^ги, и змилосерди^х ся ѿ ѿврати^х гнѣв^ъ мой ѿ ва^с. а ви в^кри не іасте, ѿ мѣа моє не прослависте, сирѣ^ч, вдовиць, ници^х, збоги^х м^лтвию не сотвористе. да како м^лть свою на ва^о ѿвращѣ? нехри^отїа^нскїе іазици ведлѣгъ своего законѣ милостиню творять, а ви закон мой маєте, а ведлѣгъ законѣ ся не справуєте. іакоже рече в^сглѣе: аще хто помилѣетъ збогаго, то са^м помилванъ вѣдетъ. Но се паки глѣ ва^м: читите, читите стѣю н^длю ѿ праздники господскїа и нарочитихъ стѣихъ, средѣ и патокъ [и] понеделокъ постѣте, трими во дни земля стоитъ ѿ вса твердь. ѿ аще не в^крѣете слова^х мои^х, тако положѣ на ва^с високѣю мшицѣ мою: рѣки ѿ ма^х ізвѣштити, істочникъ кладязей за многаи грѣхи ва^{ша}, и здрѣ, камо ся подѣете бездѣмнїи члѣвци, несмысленнїи срѣдцѣмъ. Евреѣ^м да^х зако^н на горѣ Синайстей, а шни не престѣпаютьъ заповѣдей вѣжїи^х; а ва^м да^х зако^н крещенїа моего. а ви ни єдинїа заповѣди моєа не сохранисте. не в^ксте, іако аз во стѣю н^длю члѣка сотвори^х по ѿбразѣ своемѣ і по подобїю, во стѣю н^длю іави^х ся во купинѣ Моисею, во стѣю н^длю б^лговѣстїе прине^о арх^агг^а Гаври^л М^ри Б^ги, во стѣю н^длю прїа^х крещенїе ѿ Івана во Іорданстей рѣцѣ. ѿ ѿстави^х ва^м зако^н крещенїа, а во злославнїи члѣвци зако^н мой престѣпаєте, книга^м стѣимъ, писмѣ не

вкрите. во стѹю ндлю хоцш васъ прійти всѣхъ сѣдити, вса пле-
мена земная, живиѣ и мертвиѣхъ. но аще не имаете вкри стѹимъ
книгамъ моимъ, перевкю ва° іако праѣ земній и проклинѣ ва° де-
сницу мою і державниѣ моимъ престолоѣ. аще не читите стѹю
ндлю, средѣ, шатокъ, понеделокъ не постите и прочиѣ праздни-
ковъ стѹхъ не стѹте, то напѣшѣ на ва° змѣи триглавниѣ и начнѣт
ва° іасти и сосѣци жѣнѣ вашиѣ начнѣтъ сѣати за стѹю ндлю. Про-
клатъ, проклатъ той члѣккъ, которій дклатѣтъ во стѹю ндлю! але
покинен в сѣвквотѣ, егда задзвонятъ до вечерни, всіакоѣ дкло
покинѣти из рѣкѣ і не дклати аж до понеделка слнца восхо-
дѣща. и идѣт до цркѣ стѹой в ндлю и во праздниѣ стѹихъ. и не-
сѣтъ скѣпѣшѣ, ладаѣ, проѣфори. и прославиѣ імя мое стѹе. а аще
ли не покаете сѣа, ѡвращѣ лице мое ѡ ва° и ѡвращѣ ѣко и напѣшѣ
на ва° каменіе горящѣе и стрѣли ѡгнеѣниѣа, да сожжѣтъ вса члѣки
зліѣа. и напѣшѣ на ва° войны многіѣ, да злою смѣртію оѹмрете за
стѹю ндлю. Сотворю мѣтеж по всѣй земли, да ѡжаснѣѣ сѣа всѣакъ
человѣккъ. і напѣшѣ на грѣшниковъ змѣи, звѣкріѣ лютіѣа, имѣю-
щѣа оѹста лквни, крилк ѡрлѣ, и звѣдѣтъ чада ваша и плод ваѣ
погубѣлѣтъ. тогда будѣте над гробами мѣртвими мовити плачѣще
горко: „братіѣа наша, пріймѣтъ на° до сѣбѣ!“ да наглою смѣртію
ѡмрете за стѹю ндлю. злославниѣ члѣвци, почто ажете, вѣдѣ тво-
рите, а творца своего не воспоманете и не держите его во срѣдцѣхъ
своихъ? ѡметниѣци, кровопроѣци, лживѣ прѣрици, верхнѣ оѹчителѣѣ,
слѣповодѣци, лицемѣри, сѣвѣролюбѣци, кривотворѣци, кривосѣдѣци,
хрѣтоворѣци, кривепродавѣци, вратокъ своихъ ненавѣстителѣѣ,
ѡцѣ, мѣре досадителѣѣ, кѣмовъ своихъ нечителѣѣ, кѣпци злодѣѣ-
телѣѣ! почто возлюбистѣ тмѣ, а свѣтъ ѡставистѣ? и не подаете
ѡ ѡбнаниѣ своихъ оѹвогиѣ, не послѣшаетѣ заповѣдѣи Хѣѣихъ. ни
прѣдвниѣхъ Хѣѣихъ, же молатъ Гѣдѣа Бѣга за весь мир? а ви не
вѣстѣте, во которій ча° сѣдѣ страшній ва° зайдѣтъ. тогда нѣ едиѣ
не можете сѣа ѡпирати грѣшникъ на сѣдѣ страшноѣ. Проклатъ
всѣакъ члѣккъ, которій работѣетъ в недѣлю и в свѣата стѹіѣ дѣиѣ своиѣ
го погибѣлѣ. ѡ горе ваѣ, члѣвци зліѣ, почто не покаете сѣа ѡ занѣхъ
дклатъ своихъ? аз еѣ на ѣвси и на зѣмли ѡтѣцъ будѣщаго вѣкѣа.
аще которій правокрѣниѣ хрѣтіѣаниѣ сѣ. днѣи дклатѣтъ, а в стѹю
ндлю идѣтъ во цркѣ стѹю и молиѣ сѣа за грѣхи своиѣ и слѣ-
хаетъ ниѣма стѣго, епистолѣи сѣа, и выполняетъ сѣдмъ сакра-
ментѣовъ стѹихъ и вистѣркѣает сѣа грѣховъ своихъ, то той ѡтри-
маѣт коронѣ в царствѣки нѣѣномъ. а которій члѣккъ вѣдѣт грѣшнѣти
грѣхамѣ смертельными и не покаѣт сѣа грѣховъ своихъ, то поидѣт
во мѣкѣ вѣчнѣиѣ. Апо 1748 E. l. B.

Д. Дрогобицький рукопис стор. 2—4.

[Лист небесний]. Бо іма Єѡца і Єна і сѣго Дхѣ аминь. Тие слова сѣне на сей свѣтѣ ѿ самаго Гѣда Бѣга сѣтѣйшому патрїарскѣ вѣина града Иерусалиму і в'сеи Палестин [sic!], иж са тон лист найшоѣ в цркви столичнои кокресенни Гѣда Бѣга і Єиса нашого Іса Хѣ прѣтолѣк. и ѡзнаймили патрїарскѣ, патрїарха послаѣ его до Рима до папи Ава, а папѣжѣ послаѣ его до Полци до короля его млѣти Жигмунѣта, ави его казаѣ полати по всѣх свѣтѣх и панствѣх своему и розних городов, где би са коѣвекѣ знаходило христіанство. і той лист найшол са в зеѣли Британской на горѣ ѡливной в храмѣ сѣго архистратига Михаїла пред ѡбразом его, иж жаден члѣвкѣ не мога его видѣти, на чоѣ тон лист висѣѣ, и хто его хотѣлѣ читати албо переписовати, то саѣ са ему ѡбориѣ. і написаѣ биѣ золотими лѣтерами, иж:

„И правдивий Іс Хѣ Єнѣ вѣий той листѣ написаѣ и то листѣ такую моцѣ маеѣ, гди его кто читаѣ албо с пиѣноѣтно слушаѣт, тому члѣвкѣ сто днї ѡпущенне грѣхов буѣѣт. і котораи неѣкста веремѣннаа а тоѣ листѣ прї совѣкѣ носити буѣѣт, то легѣко ѡроча породитѣ. а в котором дому той листѣ буѣѣт, в тоѣ дому нѣчо злого шкодити не буѣѣт: анѣ ѡгнѣ, анѣ чари, анѣ инѣше речи шкодити не могуѣт. а хтокоѣвекѣ в поѣтливости тие слова сѣне мѣти буѣѣт, той всѣхѣх неприѣтели звитажитѣ і ѡ всѣхѣх неприѣтелей і людей приязнь мѣти вѣдетѣѣ. Іс Хѣ со мною и ѡкоронца мон, Іс Хѣ стережеѣ мене во дни і в ноци и на всякии чаѣ, іако [сам] ѡсѣтиѣ тие слова [. . .] і метѣ ѡсѣтити раба своего ѡ в'сего злого днавоѣскаго наваѣденнїа. прошѣ тебе, Гѣди, през мѣку твою сѣю і кроѣ, которую пролаѣ из вѣку твоего сѣго.

Глеѣт Іс Хѣ: „Приказѣю ваѣ і ѡбываю моцнью вѣтѣка своего, авиѣте днѣ нѣднни сѣили и жадних робѣт не робили, анѣ корѣни в городаѣ скѣнѣ не копали і на пожитокѣ свои не ѡвертали. тоѣ ваѣ приказѣю, жеѣвѣте [з] жидами докроволне не йли і не пили, иж іа правдивий Єнѣ вѣий тон листѣ написаѣ, авиѣте са добре справовали на тоѣ свѣтѣх і тому листѣ вѣрили. шест днїи далѣѣ ваѣ робити, а седмїи совѣкѣ зоставилѣ [ем] і постановилѣѣ его на добрии оѣчинки, а не на злоѣ. не сотвориши всякаго дѣла, і снѣ твои і ѡрокѣ твои и ѡрѣковнїца твоя, воѣ твои і ѡсла твое і веѣ скоѣ твои, и прииелеѣ ѡбїтати оѣ тебе. Приказѣю ваѣ во вечер сѣботнни попрѣтати ѡ всякиѣх робѣт для поѣтливости мѣти моєи. бо гди би мѣка моєа до Бѣга Єѡца моєго не молила

сія, давно висте погинули. прето в' неділю каждый члкъ маєт ити до цркви на молитву, старий и молодий, з офкрами, розмишляючи ш грксе^х свон^х. а єли то для поцтиво^{ти} мтїки моєи чинити не будете, буду ва^о карати голодо^х и войною строгаю, напущу на ва^о пружи поганиє, котории працю вашу поада^т, же еди^х ва^о пожене^т тисящу, а два тму. а котории ви^оте сія zostали по то^х мон^х караню, а не хоткли ви^оте сія покаити, то ко^шни^х каранє^х буду ва^о карати. Побужу короля на короля, мкето на мкето, пана на пана, еди^х на другою, шца на сїа, брата на брата, дщєр на матер своєю, невкстку на свєкроху своєю, и кровопитиє будєт и ненавист меже вами будєт. а єли и по то^х караню не покаете сія, то са^х так Бг^х мєки^о: нво и земля мимондє, а словеса мон не могу^т мимонти. и єли єще не поправите сія, то перепущу на ва^о птаху черниє смрозливнє, которнє прик-таючи будут ва^о кусати, же и еди^х ш ва^о не скрнєт сія, и ш тих^х птахок злосє повктра почнет сія. а гди не покаете сія єще, буду ва^о карати голодо^х и нестерпиви^х мором^х и висканицєю, градо^х шгнєнни^х и иними карностями неизмкрними. а гди поправите сія и полкпшкєтє, все то оўскро^{лю} и пнху вашє швергу. а то далє^х вам, ави^оте знали гн^к мон и справєдливо^{ст} мою. оупоминаю ва^о дав^{ною} ласкою моєю, ави^оте прєтали всакн^х зли^х оўчинков^х чинити, ави^оте до цркви кожєи завше ходили и за-казаниє читали сїа и во сєдмий дн^х жадни^х робо^т не робкєтє, ш грксе^х (*Кінця не став*).

Отсей відривок був у перве опублікований мною в „Зорі“ 1886 р. стор. 186.

Е. Калуський рукописе стор. 27—33.

[Друга епістолія про неділю, початку нема].

...них^х, и для того послах на ва^о карности: ізники ва^о поплкнат, повпажут и в неколю и в работу поверут и запровадят. и не швернули есте сія ш злих^х оўчинков своих^х, и не пошли есте дорогою правкою, и слов^х моих^х єггаских^х не хоткли есте слухати, якъ емъ самъ мовилъ: нво и земля мнмо иде, а словеса моєи не могу^т ити во вкки. и ни во чимже повелєній моих^х не радите и стїю неділю не читєтє и не стїтє, и за то пущє на ва^о зими зли^х и вктри силнїи, гради и метклицк и снєги великїи. води поточнїи кипущу из матки земнє, дам на ва^о голод

и смертъ лютую ѿ на все имѣніе ваше ѿ много знаменїа и скорби. ѿ не покашались сѧ, ꙗко ѿ лица моего гнѣвъ мой на ва° естъ за злї оучинки вашѣ ѿ за стѹю неделю, ижѣ Бг҃а не чтите ѿ [не] держите в чистости ѿ в набоженствѣ церковномъ, але вопалисте сѧ во похот диволскую ѿ в дѣла его сквернїи, ѿсквернили есте стѹю землю ѿ неделю. ѿ не вѣсте, смертныи чловеци, ижѣ вамъ даю на землю всего доброго, хлѣба, вина, мѣду ѿ швоцу, и всего до ситости, а ви все во злостяхъ своихъ преступаете. ѿ за тое восхотѣхъ погубити всю землю ѿ всѣхъ чловекъ ѿ лица всея земля, ѿ оурожай земнїи ѿ древа ваша пошуму [sic!] ѿ шиму ѿ ва° води ѿ не будете имѣти що пити, ѿ зведу на ва° все злое, ижѣ не храните повеленїи моихъ ѿ шчества моего вѣчнаго не стережете. ѿ непослушливии члѣвци, наймнопохотливи ѿ лживї ѿ не[на]вистнїи, единъ другаго не[на]видите, ѿклеветуете, злої пригодѣ радуете сѧ. за тое ва° жде мѹка вѣчна. ѿ зупадлаго не спомагаете ѿ не жааете, ѿ сиротамъ кривду чините. Горшїи есте ѿ погановъ, що не знаютъ закона, ѿ тоти по закону своему чинятъ мѣстѣ. а ижѣ вамъ [законъ] стїи далъ, а ви его не слухаете и [не]: держите чисто, але ѿсквернили есте нечистотами своими телесными. ѿ не знаете, шканинїи ѿ прелцинїи [sic!]: азъ во стѣю неделю послахъ архѣгла Гавриїла во град Назаретъ влговѣстити Мрїи моеи пречистої ш нарожденїи моем; в неделю воскре° емъ ѿз мертвихъ ѿ ѿдама ѿ ада изведохъ; в неделю вознесенїе мое на небо ви°; в неделю дахъ вамъ законъ ѿ пророкомъ Мойсѣемъ на шчищенїе грѣховъ вашихъ. Горши есте ѿ погановъ, не вѣсте, же в неделю будѣ судити живихъ ѿ мертвихъ ѿ весь свѣтъ, ѿ кождамъ кождому по дѣломъ его: кто какъ заслужитъ, такъ ѿ заплату шмет. Которїи чинили добрї оучинки по закону моему, ѿ за тое ихъ буду знати, на правци моеї правими ѿ во царство ихъ прїйму; а которїи чинили злїи дѣла, а ѧ ѿженѣ ихъ ѿ себе. Коли оуслишатъ гла° мо° великїи ѿ страшнїи: „шидѣте ѿ мене шканинїи и нерадивїи во мѹку вѣчную, во мѣсто диволе! тамъ житїе ваше, во градѣ диволскомъ со погани творашимъ злая“. азъ клену сѧ вамъ десницею моею високою ѿ престоломъ моимъ прѣтимъ: аще не штаете злостѣ своихъ, пошлю на ва° страхъ, трепетъ великїи за стѹю неделю. аще котрїи чловекъ безпашатливїи не штаетъ дѣло свое в субботу ѿ деьятаго часа до понеделка восходѣ слнца, да будетъ проклятъ. ѿ кто оучинитъ беззаконство ѿ грѣхъ в тнѣ стїи дни, [в нихъ же азъ] претерпѣлъ распїатїе ѿ смрть поносную, таковни будутъ прокляти. Глѹю вамъ, чтите неделю стѹю и среду ѿ па-

токъ в чистотѣ и в добро^х хотѣннѣ, поститѣ сѧ и в набоженствѣ пребивайте, тими ко дѣли вневашѣ сѧ ѿ ада. и да^х вамъ радо^{ст} на души и на тѣлѣ, и землю во сладкую пищу. Глаголю вамъ, в среду и в пятокъ ризи да не ясте, а мѣнуйте в пости стѣна, токмо в праздники Господскія и прѣстїа Бѣа; аще кто ястъ ризи в среду и в пятокъ, разорает закон и црковъ стѣю, во погибелѣ ему то будетъ ѿ ѿца небесного моего и прѣстїа Бѣа матере моея, и горѣти будетъ огнемъ несогораемымъ, да разумѣете, коли будаю^т дни в законени и благословенїи мѣтвѣми и пѣнїемъ црковнимъ. Глаголю вамъ и клену сѧ десницею моею и престоломъ моимъ, иже ѿ сего часу не пошлю вамъ третью епистолию, какъ ѿ сѧ не покаете сѧ. ѿверзу небо и пролѣю дожд со кровию мѣся февруарїа, и сожжу всѧ плоди земнїи. и паки пошлю на ва^с дождъ со кровию и огнемъ навалимымъ, и пожетъ ва^с огонь ѿ лица всѧ земли. и паки пошлю на ва^с звѣрїа лютаго и живїхъ ва^с поидѣт. и шину ѿ ва^с луча солнечна свѣта сего, и не будете видѣти еден другаго. и зошлю на ва^с громи страшїи и блискавицѣ с небе^с, авистѣ погорѣли. тогда будете ѿкопавати гроби оумерлихъ и плакати будете голосо^м великимъ: „Востанѣте оумерлїи и видите горе наше живущимъ на семъ свѣтѣ, а ми пойдѣмъ во гроби ваша, во южъ не можемъ терпѣти ярости Господня, же послаа Г^сдѣ за зло^{ст} нашу, цюсмо чинили“. и тогда плачемъ великимъ будете ридати ѿ земли на небо, и тогда ѿверну лице свое ѿ ва^с и не будѣ ва^с слѣхати во вѣки, понеже оумчинили есте сѧ зли и лживїи, не любите едина другаго. загубяю ва^с на вѣки и преидете в неволю. радует сѧ вѣдѣ едина другаго и погибелїи. ѿ ви чужеложники и чужеложници! ѿ горе вамъ, злимъ путѣмъ есте пошли, какъ Годомліане. в лютаи ва^с ждѣт мѣка. грошѣ свои даете и так чужоложство навиваете. в горе вамъ, шквернили есте землю и зако^н бжїи и црковъ стѣю. ѿвїи загубляютъ за платѣ оубогїхъ людей, сирот не жалуете и кривду чините. за то ва^с ждѣт мѣка вѣчнаѧ. а вамъ закон дал по правнѣ церковно^м, а ви црковъ стѣю штавили, котраи вамъ естъ на чищенїе грѣховъ вашихъ. слѣхаете еден другаго сусѣд под шномъ, все есте на волхвѣ^х и всѧ дѣла дїавольскїа чините. лѣпше ви сѧ такому человеку не родити. в горе вамъ, безаконїи, чему не страхаете сѧ, какъ не разсѣдет сѧ земля и живїхъ ва^с не пожрет? какїи швѣтѣ дасте на шном свѣтѣ пред лице^м моимъ? если сѧ не покаете ѿ злостей вашихъ, видите шканїи, же южъ погнѣнете из дѣтми и во всѣмъ домомъ своимъ. Глаголю вамъ, авистѣ сѧ прѣстали того воздержанїа вашого, недобрїи,

хитланій, пишній, гордїи! видите тихаго человека и простаго и праваго срдца, а ви его оуязвляете и з него ся насмѣваете и шидите, единъ на другого присагаете именемъ моимъ, кленете ся якъ старїи такъ молодїи. перестанте ѿ злостий вашихъ, церкви стїи оукрашанте и рано до неи вставанте на молитву, и на свогихъ млѣть манте, и жалуйте ихъ в нещастю. ѿ горе тому, ижъ оукариетъ ѿца и злословитъ или оукариетъ черци. ѿ горе тому, ижъ злословитъ гдѣнина своего дхѣвнаго! такъ ся ему дуста не запалиат! они сѣтъ вѣрни гдѣви и правду стѣго закона повѣдаютъ. не попа дѣкариетъ, но законодавца Хѣ... стѣю. ѿ горе тому, ижъ шсуждаетъ мениїи колшаго и старшаго! такаго разсидетъ ся оутрѣва, такъ звѣри лютаго. ѿ горе тому, ижъ не вѣритъ во Троицу стѣю и церковь. ѿ горе тому, ижъ злими слови впадетъ во грѣхъ не кумо^х свои^х или с кривни^х свои^х или [с] снѣомъ своимъ. ѿ горе тому, которїи [не] по правдѣ ѿчизну и поля и маетности приимѣтъ для богатства своего. а не видишь, безумній человекъ, [яко] нѣкъ есте^с а зоутра оумрешъ и тоѣ на дрѣтого зоставишь? а ти за тоѣ пойдешь на вѣки до ада преисподнаго. ѿ горе тому, ижъ кошовши до церкви шепче, един за дрѣтого ѿ свѣцкихъ реча^х, а не со страхѣмъ стѣнтъ. ѿ горе тому попови, ижъ сваривши са.. *(Кіиця не став).*

Маемо тут другу, на жаль також неповну перерїбку тав. другої епістолїи, якої старший текст подано више під Б.

Ж. Угнівський рукопис XIX в.

(Обвѣщенїе листѣ ѿ стѣаго ѿца Пѣвса з. папи римска къ року 1632). Слова сѣтъ сватїи на сей свѣтъ ѿ самаго Господа Бѣа зсланк, которїи были лѣтерами золотими написанїи, гдѣ жаденъ человекъ не могъ того знати, в котромъ мѣсци той листъ былъ. Я маетъ таковъ мовѣ, ижъ кто его читаетъ або зъ оувагою слѣхаетъ, той человекъ сто дни одшѣтъ достѣпитъ. Я котора жѣна временною зостаеъ а при собѣ той листъ носити вѣдетъ, таа дитѣ легко породитъ. В котромъ мѣсци той листъ былъ або къ домѣ, то томѣ домови лѣк чари лѣк вѣди шатанскїи шкѣдити не могѣтъ, нео Ісѣсъ Господъ [sic!] хоронитъ насъ во дни и в ночи и в каждой години.

Сей листъ изакленій на горѣ Оливной в земли Бретанской предъ сватимъ архангеломъ Михаиломъ в тѣи слова написаній :
 „И Исусъ Христосъ, Синъ Бѣга живаго, изъ пречистой Дѣви Маріи народеній, тон листъ писалемъ для истеннихъ монахъ кафтолическѣхъ христіанъ, которихемъ на крестѣ кровкю своєю все-сватійшою отъ печалнихъ неволѣ и мѣкъ несконченнихъ откѣпиль.

„Приказѣю вамъ силою божества моего, да вистити дни [сватуи] сватили, жаднихъ работъ вашихъ не робили. ибо далемъ вамъ шестъ дни, въ которихъ вамъ работати волно естъ, а седмій день, то [есть] неделю, ѿ оставилъ и посватилъ отъ всѣхъ дѣла и трѣдовъ вашихъ.

„Приказѣю вамъ, да вистите в той день набоженствомъ сѣ трѣдали, дни орочите сватковали, слѣгъ монахъ сватихъ да вистити все въ чести имѣли, которіи молат сѣ предъ велечествомъ моимъ. Въ свѣотѣ предъ вечернюю, неспорамі¹⁾ да вистите всѣ ваши работи оукочили, а то на честь Матере моеи вселюбезнѣишой, ибо елиби сѣ мати моѣ за вами не молила (сѣ), сргою смертю давно вистити погивѣли.

„Далото приказѣю вамъ, висте въ нидѣлю и в свата каждѣ изъ васъ до церкви ходили, старіи такъ жѣ и молодіи безъ жадной вимови, памѣтаючи на смерть и на страснѣи сѣдѣ, слѣхати слѣжки божой и казана слова божого зъ оувагою, що вамъ естъ чрезъ оуста моѣ подано.

„Приказѣю и обѣщаю вамъ силою божества моего, вистити все тобъ твердо хранили, що сей листъ васъ наѣчетъ. И если такъ дѣлати вѣдете, то вамъ дамъ дощѣ раній въ пригодномъ часѣ, земля издастъ вамъ плодъ доволній, оумножѣ сини и дщери ваша от востока слонца до запада, миръ, покой и зъгода вѣдетъ на земли вашей, не падетъ на васъ наименшій страхъ, и всего, що тилко сѣбѣ жадаете, дамъ вамъ.

„Но если приказана моего не заховаете, то оукараю васъ голодомъ и страшною вѣною и розличними допѣстами. Подѣшѣ и порѣшѣ великѣхъ цара на цара, пана на пана, мѣкто на мѣкто, село на село, отца на сына, сына на отца, врата на сестрѣ, сестрѣ на брата, матеръ на дочкѣ, дочкѣ на матеръ, мѣжей на жени, жени на мѣжей, воздвигнѣ и взвѣдѣжѣ многю ненавѣст междѣ вами, крове пролитѣ, злости незноснѣи, оумножат сѣ заздрость великаѣ противо дрѣгимъ, и дрѣгъ отъ дрѣга оутѣкати вѣдете. дѣла рѣкъ вашихъ великіи вороги забирати вѣдѣтъ, и видло

¹⁾ З польського nieszpory, вечерня, переверчено з лат. vesper.

ваше дикіи звѣри пожирати вѣдѣть. Сини и дщери вашѣа погублю, славѣ вашѣ от вас отемлю и марне погинете такъ, ижъ памѣтки по васъ не остане, и доми вашѣа пѣсто останѣт.

„А котори ви сѣ по той карѣк остави, а ще противо горшѣ чинили, то еще горшою карою караніи вѣдѣть: допсѣш [sic!] на нихъ черніи птичи родное, котрое помеждѣ васъ лѣтаючи меровое повѣтра размножати и розносити вѣдѣть, неплодство на землю, саранчѣ и розличніи робацтва, которомѣ конча [sic!] не вѣдетъ; погризѣт от земли изданіи животности, неко стане для васъ ѣкъ мѣдане, не пѣститъ дощѣ жадного, а земля ѣкъ желізо, плодѣ жадного не прозавнеть и гладомъ оумрети.

„Котрій ви засѣ томѣ листови не вѣриль, той человекъ да вѣдетъ проклатъ и от царствѣа моего отлѣченъ на вѣкѣк амѣн“.

Кто ви сей листь при себѣ носиль лѣтъ [sic!] къ домѣ своемъ зъ оучтивостію заховаль, той человекъ хотай ви так много грѣхов имѣль, колко звѣздъ на небѣк, трави на земли, листа на деревѣк, пѣскѣ къ морѣ, то всѣ грѣхе [sic!] емѣ отпѣщеніи вѣдѣть не токмо на томѣ, но и на тамтомѣ свѣтѣк. Кто засѣ сей листь обезчестиль, сей и вѣри къ немъ не иметь, проклати дѣсѣ [sic! зам. дѣши] таковихъ погубеніи.

Тойже человекъ, котрой къ правой вѣрѣк живет и вѣрто [sic! зам. твердо] хранить, що сей листь нащѣе и приказѣе, отримаеъ ласкѣ от мене, приазни от лудей, без скатихъ сакраментовъ и спокѣди не оумреть, а при смерти его ѣ самъ вѣдѣ и мати мож се ангели возмѣтъ дѣшѣ его и запровадѣтъ до царства небеснаго на вѣчнѣа часи. Амѣн.

Рукописе 8-о, записані 4 картки полууставним письмом. Під титулом підпис: Wiktor Bilik, roko 1861, grudnia 7. Маємо тут найновіший тип Листу небесного, перекладений з польського, який витісненв у значній мірі старші редакції, що були популярні у нас у XVII—XVIII в.

3) Бачванський рукописе XIX. в. Михайла Туринського, стор. 11—16.

(Лист небесний). Сей листь вистъ бѣ грока вѣаго бѣ Іерсалимѣ, листь Іса Назарейска црѣ іудейска. Ро йма Ѣца ѣ Сна ѣ стго Дѣа. аминь. Тыи стѣ слова на сей свѣтѣк ѣ самого Гѣда

ишего Іса Хр^ота посланный Лвовк¹⁾ папѣ живи, а Левъ тебѣ оу-
чтивши его послалъ королю своему противъ неприятелей. И той
листъ такъсю силѣ имаетъ: хто бы его хотѣлъ читати albo
с пилностію савхати, такови чѣткѣ на штераетъ дни ѿпшченіе
грѣховъ своихъ маеть и жаднаѣ рѣчь злаѣ шкودити емѣ не
можетъ. И которомъ домѣ той листъ вѣдетъ, томѣ домѣ жад-
наѣ рѣчь злаѣ ѿбразити не можетъ. И котораѣ жена вѣдѣчи
времени, то естъ таготна, а той листъ при совѣ и мѣкти вѣдетъ,
теди ѿтроча легко породитъ, мовачи тѣи стѣи слова: „Ісѣ надо
мною и со мною, мой естъ ѿборонца, Ісѣ мене стережетъ ѿ
какаго злого во дни и в ноци и каждѣю годинѣ ѿ дивкола
проклатого. прото прошѣ тебе Г^ода Б^га моего презъ мѣкѣ твою
стѣю, котори еси терпилъ, за насъ всѣхъ грѣшнихъ кровъ свою
пренаисватѣшю проливалъ, рачъ стѣи Іѡане прроче и предитече,
кр^отителю Хр^отовъ, котораго еси Г^ода Б^га ишего Іса Хр^ота во
иѡрданстѣ рѣцѣ крестѣлъ, и ѿстерѣгаи ма грѣшнаго ѿ ѿгна
и меча и стрелѣк сохрани, аки мнѣ ничего злого шкодити не
могло“.

И сей листъ и знайденъ естъ во земли Британской на гори
ѿливной предъ ѿбразомъ стѣаго архангѣла Михайла. Кто бы ѣго
хотѣлъ читати albo переписатьи, самъ сѣ емѣ ѿтворилъ. И тотъ
листъ написанъ билъ златима лѣтерами, иже мовитъ: „А Ісѣ
Хр^отосъ, С^нъ Б^га вышнаго, приказѣю вамъ силою вѣства своего,
ависте днѣ недѣлныи святили и жадныхъ роботъ не робили, ни
коренѣ во заградахъ не копали подъ²⁾ оутратою днѣи вашихъ.
и жевисте вѣрили и молили сѣ. и жѣ правдиви С^нъ вѣжій силою
вѣства своего той листъ писалъ и оучналъ, ависте сѣ добре спра-
вовали на томъ свѣтѣ. во вамъ далъ шестъ дни роботни, а во
оденъ седми недѣлю, ѿсвативши ѣго на доброе дѣло и ѣчинокъ
ко ѿпочивни хвали своей. И ежели не вѣдете ведлю моею заповѣди
творити, то вѣдѣ голодомъ и повитромъ злимъ и войною ка-
рати, и повѣдѣдѣ на васъ црѣ на црѣ, корола на корола, пѣа на
пѣа, мѣсто на мѣсто, ѿтець на сѣа, сѣи на ѿтца, братъ на
брата, мѣти на дщери, дщера на мѣтѣ свою. и вѣдетъ межи вами
великое кровѣпролітїе. всѣхъ васъ оухромлю и пихѣ ѿ васъ ѿимѣ.
и вѣдѣ еще васъ карати громами и влистанїемъ, ависте познали
гнѣвъ мой вѣжїи, а то про то, про прегрѣшенїе виѣ. еще васъ
напоминаю з ласки моеи стѣи, котори естъ днѣ недѣла, ависте
до цркви ходили, а злухъ оучинокѣ не творили. если не вѣдете

¹⁾ В рукоп. влк. ²⁾ В рукоп. на.

то чинити, ёще препѣвъ на васъ птохи [sic!] чорніа, котори лѣтаючи на васъ вѣдѣтъ кричати, вѣсати, ѿ которихъ злое повитрохъ походить вѣдѣтъ. ѿ прѣказѣю камъ, ависте в свѣотѣ по вѣчѣрнѣк не робили для пречистой мѣтки моеѣ. бо если би мѣтка моя за васъ не молила са, южъ би сте давно погинѣли ѿ горкою смертїю померли.

„ѿ в недѣлю повиненъ кожди члѣкъ ажъ стари такъ млади з дѣтми ѿ со женами своими до цркви ходити ѿ размышлати ѿ грѣсехъ своихъ, што согрѣшили. ёще васъ ѿ тѣю стѣю недѣлю ѿпоминаю през' маткѣ мою, ависте крико не присагали, ѿменемъ моймъ не клали са, ни неѣмъ ни землю, ёѣ ёже ни ни, бо а васъ створилъ по ѿбразѣ моему ѿ по подобїю, ависте людїе мой гнѣвъ моего не пожадали, ёденъ дрѣглаго не закивали, свѣдѣтельства фалшиваго не свѣчили, ницими, дѣвогими не гордили, ѿца ѿ маткѣ ѿ старшихъ сановали, то естѣ дѣчтили. ёсли вѣдете такъ творити, то дамъ вамъ црѣтко нѣсное, покоѣи вѣчни.

„ѿ при семъ приказѣю вамъ, ависте томѣ листѣ за кирѣ дали. то естѣ тимъ словамъ котори члѣккъ не вѣрѣетъ, той члѣккъ проклатъ вѣдѣтъ ѿ помретъ горкою смертїю. ѿ котори члѣккъ томѣ листѣ вѣрѣетъ ѿ тон листъ дѣ себе ѿмѣкти вѣдѣтъ, ёго раздавалъ ѿ домѣ до домѣ читати ѿ преписовати, то если вы той члѣккъ грѣховъ малъ ажъ пѣскѣ во морѣ або ажъ н[а] нѣтъ звѣздъ, то емѣ всѣ грѣхи ѿпѣщени вѣдѣтъ ѿ црѣтїа нѣснаго достѣпитъ“.

Емѣ же да вѣдѣтъ честъ ѿ хвала на вѣки вѣкомъ аминь.

Рукопис Михайла Туринського, привезений д. В. Гнатюком из Бачки, містить серед ньших памяток також отсей лист, попереджений иншим апокріфом, звїеним сном Богородиці, який друкуємо далї.

I. Яйковецький рукопис XIX в.

(Лист небесный). Бо има ѿца ѿ Сина ѿ ст҃аго Духа. аминь. Сїи листъ ѿ самого Г҃а да нашего Ісуса Христа оу повѣтрѣ завлєный. Ісусъ Христосъ Назаренський, царь Іудейскїй. Ісусъ Христосъ на крестѣ ѿск҃нылъ кровью своею ѿдама; мѣсто

ловное рай высть. Сїи слова возвѣстыва съ сватый евангелистъ Марко¹⁾.

а. Сїи листъ зависа на горѣ Оливной во земли Британской передъ образомъ сватаго архистратига Михаила на повѣтрѣ висачи, а золотыми лѣтерами вѣль написанный. ѿ не мѣгкѣ нѣхто того листа в рѣки взиты и нѣхто²⁾ не выдѣла потомѣ, где са той³⁾ листъ подѣла.

б. Тойже⁴⁾ листъ хто читаетъ албо⁵⁾ переписуетъ албо⁵⁾ съ полностыю⁶⁾ слѣхаетъ, то р. дней⁷⁾ отпсѣтѣ отримаетъ.

в. Папа римскій переписалъ ѿ посвятилъ, своимѣ братѣ королю ѿ послалъ на оборонѣ протѣвѣ неприатела.

г. Котора жена времена⁸⁾ той листъ при собѣ носитъ, то безъ великой болесты породитъ дитѣ.

д. Во которомъ домѣ той листъ вѣдетъ, томѣ⁹⁾ домови анѣ огонь, анѣ перенъ, анѣ чаровникъ, анѣ жадна рѣчь зла шкоднѣ не вѣде¹⁰⁾.

е. ѿ было писмо такое¹¹⁾. »И Исѣсъ¹²⁾ Хрѣтосъ, Сїиъ кожїи правдивїи, съ пречистой дѣвы Марїи нарoжденый такъ правдивѣ¹³⁾ той листъ писалемъ¹⁴⁾ для правовернїхъ христїанъ мoнхъ, которїхъ откѣпилемъ кровкю своєю ѿ неволѣ печалонї.

ж. »Приказѣю вамъ, абысте неделаю сватили, а жаднїхъ работъ не робили, анѣ в городахъ корѣна не кепали а дѣшамъ вашимъ [з. на покармъ] не давали. ко ѿ вамъ далъ шесть день¹⁵⁾ дѣлаты, а седмїи день, то есть неделаю, посватилемъ собѣ и сватимъ [з. своимъ] бѣгодникомъ, которїи за вами са молатъ передъ манстатомъ моимъ.

з. »Приказѣю вамъ, абысте до церкви ходили и дѣтей¹⁶⁾ поможности наоучали¹⁷⁾, а до церкви стон водили ѿ слѣжби божи слѣхали и о мѣкахъ Хрѣтовнїхъ и о грѣсѣхъ своихъ разпаматовали.

и. »Припаматающе¹⁸⁾ на смѣрть и страшнїи сѣдъ [з. божи] и сватаго евангелїа слѣхали и приказанїе мое заховали¹⁹⁾, то вамъ дамъ царство небесное.

й. »И мовлю то, абысте такъ слѣхали, акъ васъ той листъ набуаетъ, то вамъ дамъ дощъ ранїи и пѣзднїи, то есть лѣто

1) Отсей початок. крім першої формули, в Яйковецькїм рукописї vacat; беремо його з Завадївського рукопису, з якого далї вишеуємо варїанти 2) з. нѣктоже 3) з. сей 4) з. Сїи же 5) з. или 6) з. съ бѣлагою 7) з. таковїи человекъ три дни. 8) з. времена 9) з. то семѣ 10) з. не зашкодытъ 11) з. такової мовы 12) Я. акъ Исѣсъ; з. Гедь Бїгъ тако Исѣсъ 13) з. справяданїе 14) з. дод. своєю рѣкою 15) з. дней 16) з. дѣти свои 17) з. оучили 18) з. припоминаючи 19) з. слѣхати и приказана моего.

и веснѣ во время своеѣ, земля ваша дастъ плодъ скѣи зѣло, древо и скоты ваша дадутъ плодъ свой.

ѿ. „Гинове ваша дадутъ [плодъ] и щеры¹⁾ [каша] разпрострѣт са²⁾ ѿ востока сонца ажъ до захода, миръ и покой дамъ на земли, и бѣдѣты яко спашїи и не имѣющїи страхъ нѣ ѿ кого. ѿ дамъ [З. камъ] здравїе тѣломъ³⁾ и дѣшамъ вашимъ спасенїе и много [З. лѣтъ] пржитїе, и чего ѿ мене бѣдете потребвбаты.

вї. „Я акъ⁴⁾ того всего не злѣчаютъ а легко съекъ тое бѣдете поважаты, то настѣпитъ на васъ кара тая, то есть бѣдѣ васъ караты гнѣкомъ справедливымъ, громамы страшливыми, блїскавицами огнистыми ѿ тѣчами и бѣрами, градами незѣкренными.

гї. „И повѣждѣ и перепшѣ на васъ корола на корола, мѣсто на мѣсто, пана на пана, сосѣдѣ на сосѣдѣ⁵⁾, сына на ѿца, ѿца на сына, [З. брата на брата], мамѣ на донкѣ, донкѣ на мамѣ⁶⁾, и бѣде междѣ вами великое кровопролитїе, задрость, ненависть дрѣгъ на дрѣга, дрѣгъ дрѣга своего ѡмеритъ и любви межи вами не бѣдетъ.

дї. „Страхи на васъ напшѣ, и бѣдете ѡгнѣкаты ѿ домѣкъ сконхъ. орѣжне огнисте⁷⁾ пошлю на васъ. земля не дастъ плода своего, ѿ дамъ васъ врагамъ вашимъ, которїи ненавидатъ васъ.

її. „И на скоты ваша дивнїи звѣри пошлю и пождатъ ихъ, и вамъ пожитокъ ѡпадетъ. и люди ваша погбѣлю и камъ погибелъ ѡчїню, ѿ пѣдеты со шѣмомъ ѿко Содома и Го[мо]рїа⁸⁾.

зї. [З. „Въ той часъ] дома ваша пѣсто бѣдѣтъ ѿ небо дощѣ не пѣститъ. а дамъ вамъ небо яко мѣданое а землю яко камѣною, и не сотворитъ⁹⁾ плода зѣ себе. то мое первое каранїе.

зї. „Я второе каранїе: которїи са по такомъ [З. каранїю] зостанете, а не съотѣбликосте са поправити, то еще гѣкршимъ [З. ѿ вѣлшымъ] караннемъ бѣдѣ васъ карати.

нї. „Потворы¹⁰⁾ пшѣ, птахи чернѣ на землю¹¹⁾, которїи бѣдѣтъ лѣтаты съ пскамаи желѣзными и камъ очи выкдаты, ѿ которихъ са повѣтрѣ тѣжке множиты бѣде.

1) З. дщерать 2) З. разпрострѣ ихъ 3) Я. наименшїи 4) З. ели 5) З. сосѣда на сосѣда. 6) З. мамѣ на цѣрѣк а цѣрѣк на мамѣ 7) З. Войны 8) З. Содома и Гоморїа 9) З. сдѣлать 10) З. по парк. 11) Дадї се знач. в З. вас.

дї. „И еши на ныхъ написѣхъ гады на землю¹⁾ ихъ, прѣзи, то естъ шараньчѣ и гбселнїю, и поадатъ плодъ [З. земли вашей и травѣ всакѣ, и оупадетъ плодъ] скотамъ вашимъ [З. и вамъ самимъ], и вы вѣдете ѿ голодѣ²⁾ великаго слѣк погивати и нагасю смертїю ѿмираты.

кї. „И хто вы томѣ³⁾ листови не хотѣвъ вкриты, такїй⁴⁾ человекъ проклатъ и отлѣченъ царствѣа моего.

кѣ. „И ак са поправите, то а сѣ до васъ привернѣ⁵⁾ и обѣцаю мое божество святое.

кѣ. „И еше васъ наказю: во которомъ домѣ той листъ [З. вѣдетъ], аби его давати читаты [З. и переписовати] ѿ домѣ до домѣ, не борониты.

кѣ. „И хто вы его хотѣвъ оу себи танти, таковїй человекъ проклатъ [З. естъ] и отлѣченъ царствѣа моего.

кѣ. „И хто вы его переписавъ и имѣлъ въ домѣ своемъ, ажевы зѣ оуцтыкостїю [З. и ѿшанованїемъ] ховавъ, таковїй человекъ хотѣй [З. вы] имѣлъ грѣхокъ акъ много звѣздъ на небѣ аже пѣскѣ оу морѣ аже листа на деревѣ, [З. травы на земли], то вся грѣхи емѣ отлѣченъ [З. сѣтъ] въ семъ и вѣдѣшомъ вѣкѣ.

кѣ. „На доводъ того [З. листа] въспомнѣмъ⁶⁾ сѣк митара и развойника, акомъ ѿпсстылъ имъ и даровалъ царство небесное. и акъ васъ сей листъ наѣчаетъ, абысте са такъ справовали⁷⁾ подъ дѣшною оутратою спасенна вѣчнаго⁸⁾.

кѣ. „И хто [З. вы] его переписавъ со вѣрою, естъ таковїй человекъ и вѣде ласкѣ мою маты и приазнѣ ѿ⁹⁾ всѣхъ людей, и безъ sacramentѣ сватаго не ѿмретъ, и передъ смертїю его моя матка вѣдетъ и со ангели возмѣтъ дѣшѣ его и запровадатъ до царства [З. моего] небесного, которомъ не вѣдетъ конца во вѣки вѣковъ⁴⁾. аминь.

Отсей текст друкую в двухъ рукописѣхъ, писанихъ полууставомъ XIX. в. Одинъ рукописъ, покладенный в основу, знайдений мною у селянина Михайла Семчишина в Яйкївцѣхъ, жидачївскаго пов., а другїй присланнїй менѣ селяниномъ Федемъ Дергаломъ изъ Завадова стрїйскаго пов. (значено в ноткахъ одинъ рукописъ Я, а другїй З).

¹⁾ Доси З. вас. ²⁾ Я. людѣ ³⁾ З. семѣ ⁴⁾ З. таковой ⁵⁾ З. и ѿ до васъ ѿвернѣ са. ⁶⁾ З. вспомни ⁷⁾ Я. вас. ⁸⁾ Я. подъ дѣшнїемъ затрацемъ [sic!] дѣшъ вашихъ ⁹⁾ З. оу.

К. Львівський друк 1903 р. стор. 3—10.

(Лист Божій). Бо има Отца † и Сына † и святаго Духа † Яминь. Навкѣ сватѣ, въ томѣхъ Листѣхъ Божомѣхъ знаходачѣ сѣ, принесѣ самѣ кожественный нашѣ Спаситель Іисусѣхъ Хрїстосѣхъ, едиnorodный Сынѣхъ Божій зѣ неба на землю. которѣ по цѣломѣхъ свѣтѣхъ розпространалѣхъ, въ сердцахѣхъ людскихѣхъ зашепалалѣхъ, всѣхѣхъ людей ведла навкѣ того Божого Листѣхъ живучихѣ оуже на земли за жита ихѣ привогато и щедро надгорждалалѣхъ, а по смерти невладемымѣхъ вѣнцамѣхъ въ царствѣхъ небесномѣхъ платилѣхъ. Еслиже кто навкѣ той сѣбѣхати не хотѣлѣхъ, совѣкѣ тѣю легковажилѣхъ и яко грѣшникѣхъ непоправный житѣе владне и мерзке провадилѣхъ и вѣкрѣ сватѣхъ передѣхъ недоувѣрками и нехрестами зневажалѣхъ, того досагала справедливѣсть Божѣа оуже тѣтѣхъ за жита на земли, а по смерти втрѣчала го въ тѣмѣхъ кромѣшнѣю, гдѣ самѣхъ плачѣхъ и скрежетѣхъ звѣдѣхъ.

Кто навкѣ того Листѣхъ Божого въ своемѣхъ сердци носитѣхъ, часто тойже Листѣхъ совѣкѣхъ перечитѣе, его всегда яко найдорозжие сокровище въ своемѣхъ домѣхъ переходѣе и самѣхъ и съ цѣлою родиною ведла него жїе, той достѣпитѣхъ великой ласки Божой, и Богѣхъ дастѣхъ емѣхъ тое, чого его сердце совѣкѣхъ жалае, и стане сѣ емѣхъ такѣхъ, якѣхъ онѣхъ совѣкѣхъ оуложилѣхъ и оурадилѣхъ, о чемѣхъ самѣхъ Господѣхъ Богѣхъ запевнае тѣа, человекѣхъ, въ 19. псалмѣхъ словами: „Дастѣхъ ти Господѣхъ по сердцу твоємѣхъ, и весь совѣтѣхъ твой исполнитѣхъ“.

Листѣхъ той поживилѣхъ сѣ на горѣхъ Селеонскѣй въ земли Єрѣссалимскѣй, передѣхъ иконою св. Архистратига Муханна въ воздухѣхъ висачи, золотими вѣквами написанный, и никто не мѣгѣхъ приближити сѣа, цювы его въ свои рѣки взати. Доперва Патрїархѣхъ Єрѣссалимскїй взалѣхъ его, переписалѣхъ и послалѣхъ своимѣхъ братѣхъ царевни на оборонѣхъ противѣхъ враговѣхъ.

Навкѣ сего Листѣхъ Божого есть: Я есмѣхъ Господѣхъ Богѣхъ Іисусѣхъ Хрїстосѣхъ, едиnorodный Сынѣхъ Божїй, отѣхъ Бога Отца прежде всѣхѣхъ вѣкѣхъ рожденный, единосѣщный Богѣхъ Отца, сшедый зѣ небесѣхъ и народженный зѣ Пречистой Дѣквы Марїи. Я тѣхъхъ завѣдалѣхъ, человекѣхъ, на твоего Спасителя; на Того, которїй на кождомѣхъ крокѣхъ лише добѣе людямѣхъ ровилѣхъ: недѣжныхѣхъ оудоровадалѣхъ, калѣки исцѣлаалѣхъ, нещастливыхѣхъ и сѣмѣючихѣхъ потѣшалѣхъ. Згадай совѣкѣхъ, о человекѣхъ, на безчисленнїи мои довродѣкїства и на невычерпанѣе жерело Божого милосердїа, перенеси сѣа

мыслею и сердцемъ твоимъ на горѣ Голготѣ, где посередѣ неписанныхъ мукъ и страданій, посередѣ мора злобы и подлости — виситъ на крестѣ твой вожественный Спаситель и где зо страхъ сонце закрывае свои лучи, земля тресе са, скалы разпадаютъ са, а взрѣшеніи гробы тѣла оубоившихъ свѣтскыи ѡтдаютъ! Провѣди са зо снѣ твоего грѣховного, о человекѣ, и погланъ на зраненного Спасителя, погланъ на Его тернами зраненъ Головы и сокрѣши сердце твое! Виджь, се скалы пѣкають зо страхъ, вся природа тресе са на сей страшный видъ, а сердца ожесточиліи непоправныхъ христіанъ не могутъ са сокрѣшити. Разбойникъ на крестѣ съ Мною висачій покаалъ са, а жалбючи за грѣхи, воскликнулъ: Помани ма Господи, егда прійдеши въ царство Твое!“ Простилъ - емъ найбольшомъ грѣшникъ — разбойникъ на крестѣ, и отворилъ - емъ емъ двери до царства небесного, тожь и тебе, человекѣ, возъмъ до Себе, до царства небесного, тѣлько выполнай тее, що товѣ къ тѣмъ Листѣмъ наказью.

Ото приказью всемъ моимъ правобѣрнымъ христіанамъ, которыхъ И Кровию Своею на крестѣ исполнилъ, шовысьте въ Бога единого въ Троици сватѣй яко Найвысшаго Пана вѣрили, въ Немъ всю вашу надѣю покладали, Его надъ все любили, Емъ честь и славу отдавали и Емъ посланныи бѣли. Такожъ приказью вамъ, шовысьте свате Имя Бже легкомысленно не вымавали, шовысьте одніи другимъ не клеветали и не оуживали огидныхъ и образливыхъ словѣтъ, шовысьте ложно и легкодѣшно не присагали, ани надаремно не кожили са.

Приказью вамъ, шовысьте въ день Святий т. е. въ Недѣлю и оубочистіи Свата, побожний и когѣгодній оубинки творили, а особинко вкладаю на васъ сватый обовазокъ: въ Недѣлю и Свата Сладжевы Божой и надки дѣховной сабхати и отъ всякой тажкой працѣ и грѣшныхъ забавъ вздержати са, понеже И далъ вамъ шесть днѣй до рокоты, а седмый день т. е. Недѣлю лишилъ - емъ Собѣ и Моимъ сватымъ Оубодникамъ Божиимъ, котріи за васъ передъ престоломъ Высшшаго неперестанно молатъ са.

Приказью вамъ, родичей своихъ и начальникѣмъ дѣховныхъ и свѣтскихъ шановати, любити, сабхати и за нихъ молити са, тогда можете надѣкати са въ семъ житію опѣки и благословенія Бжего, а въ другѣмъ житію вѣчнои шасливости. На тее далъ - емъ вамъ 4 запискѣды: „Чти отца твоего и мать твою“ сказалъ - емъ выразно: „иже злословитъ отца или мать, смертію да оумретъ“.

Приказью вамъ выстерѣгати са гнѣвъ, ненависти, колотнѣ, свѣречкѣ и вѣйки, но цювыскте одинѣ дрѣгого любили и взаимно себѣ помагали и себе кепирали. Особенно выстерѣгайте са пѣанства, яко наибольшаго корога кашого, котре есть жереломъ всего злого, кеплюще вамъ и вашимъ дѣточкамъ пропасть и погивель кѣчнѣ! Читайте въ Письмѣ св. золотѣ слова, Мною голошенѣ: „И не оупивайте са виномъ, къ немже есть блаждѣ, но паче исполняйте са дѣхомъ, глаголюще себѣ къ исцѣлкѣмъ и пѣснѣмъ и пѣннѣмъ дѣховнымъ, воспѣвающе и поюще въ сердцахъ вашихъ Господеки“. Я нынѣ не въ одномъ селѣ можна съ св. Пророкомъ сказати, цю нашѣ „раки овладѣша нами“, а вы властителѣ и дѣдичѣ вашей правѣдной землѣ — сталискте са рабами!

Приказью вамъ цювыскте не давали никоу збѣршенѣ или совлазни, але выховѣйте дѣти вашѣ къ побожности и страскѣ вожомъ.

Оупникайте всякой нечистотѣ и всякихъ безвѣстидныхъ мыслей и похотей, т. е. всего того, цювыскте са встыдати мѣскли.

Заказью вамъ вытѣгати рѣки вашѣ за чѣжимъ довромъ и маеткомъ; паматайте, цювыскте не кривдили вдѣокъ и сирѣтъ и не затримовали заплаты сабгамъ и наемникамъ вашимъ, во за чѣжѣ кривдѣ изайю мѣсть мою на васъ. Приказью вамъ, цювыскте постановленѣи посты захувѣвали и дѣла милосерднѣи творили, паматаючи на Мои слова: „Прощаемъ зѣ тебе дай и хотѣщаго отъ тебе злати не отврати“.

Приказью вамъ, цювыскте надъ своими грѣхамъ размышляли, циро тыхже исповѣдали са, какали са и Прендѣскѣтѣишѣ Тайнѣ Евхаристѣи, т. е. Тѣло и Кровь Мою часто прѣимали и всегда Мои страсти и мѣки за васъ передъ очима мали и на смѣрть и на страшнѣи Бѣдѣ Божѣи паматаи!

Если все тое исполните, цю тое Письмо Божѣе васъ набѣче и вамъ приказѣе, то поблагословитѣ васъ Господѣ отъ горнаго Сѣона и вы оузрите благоа къ вся дни живота кашого. Пресекы и молитвы вашѣ вѣдѣтъ выслуханѣи, вамъ зниспелетъ Богъ дощѣ благопотрѣкнѣи, а веснѣ и лѣто въ свое время. Земла ваша выдѣсть вамъ плодѣ прекогатыи, а вашѣи стодолаи и рѣмна наполнѣтъ са великими богатствами. Сынове и дочери вашѣ вѣдѣтъ рости вамъ на потѣхѣи и станѣтъ са славными отъ востока до запада сонца. Миръ и свѣпокой дамъ вамъ и подамъ вамъ здравѣе и многоа прожити лѣта, если толькѣ оуслухаете

Моего голоса: „возстани спай и озаритъ та Христось“. Вставайте и покидайте ваше грѣшное житіе, насчитъ са Слова Божого и его премудрости, вѣдѣте правдивыми и свѣтлыми христїанами, „обратитеса къ Мнѣ, а спасенїи вѣдете!“

Еслиже того не выполните, цю къ томъ Листѣ Божомъ вамъ приказю, або вѣдете себѣ тсю наскъ легковажити, то испошю на васъ страшню карю: гнѣвъ Мой справедливый покрѣтитъ васъ всѣхъ и вѣдѣ васъ карати страшивымъ громомъ, блискавицами огненными, тѣчами, вѣтрами, выливами водъ и оужасными градами. Повѣдѣ и пѣшѣ короля на короля, мѣсто на мѣсто, пана на пана, село на село, сѣкъда на сѣкъда; повстанѣ сынъ на отца, отецъ на сына, братъ на брата, и вѣдетъ междѣ вами великое кровопролитїе. Любви правдивой межи вами не вѣде. На васъ страхъ пѣшѣ и вѣдете оутѣкати ѡтъ своихъ домовъ. Страшно оружїе огненное пѣшѣ на васъ. Повстанѣ голодъ — а земля не выдастъ плодѡвъ своихъ, на скоты ваши пошю заразъ и выгинѣтъ вамъ, а люди потоплю и знищѣ изъ лица земли, якъ мѣста Содома и Гомора. Дождѣ не спѣшѣ на землю, а земля вѣде якъ скала и не выдастъ жадного плода изъ себе. — То вѣдѣтъ Мои першіи кары, котры, если не поправите са, еще повѣдѣшѣ. Тогда то допѣшѣ на васъ кары такїи, якъ на царя Египетского Фараона за его непослушенство: и повстанѣтъ страшнїи и заразливїи хоровы, пошю до васъ идовитїи змїи, гѣсеницѣ, шаранчѣ, и знищѣтъ вамъ всѣ ваши плоды земнїи, и повстанѣ голодъ оужасный, ѡтъ которого вѣдѣтъ люди падати якъ мѣхи и все вамъ выгине. — А ктобы тымъ сватымъ словамъ не далъ вѣры, проклатъ и осѣжденъ вѣдетъ на погибель вѣчнѣ!

Ктоже вѣде Заповѣди Мои выполнати и ведла наскъ того Божого Листѣ жити, той не знае ніякого гора и прїймѣ его до Себе — до царства нексного.

Гляньте на вѣдного сына, на мытара, на св. Магдаленѣ, котра вѣла розпѣтницею, обернѣтъ са до Мене, якъ розбойникъ на крестѣ и вїйте са въ грѣди, мовлачи съ нимъ: „Помани ма Господи, егда прїйдеши къ царствїю Твое!“ Якъ имъ отиѣстилъ Господь Богъ грѣхи и даровалъ имъ животъ вѣчный, такъ само сѣкаетъ и вамъ, если жите ваше исправите. — Кто той Листѣ Божїи при себѣ мати и ведла него жити вѣде, той вѣде имѣти прїазнь оу всѣхъ людей, безъ св. Тайнъ не оумре,

а при смерті его Ангели сватїи возмѣтъ дѣшѣ праведника якъ праведнаго Лазара и занесѣтъ ю на лоно Авраама до царства небеснаго, которомѣ не бѣдетъ конца къ вѣки. Аминь.

Із численних друкованих видань „Листа Божого“, що виходили в Галичині від початку 70-их років, з разу у М. Білоуса в Коломиї, а далі по різних інших друкарнях і були звичайно недотепними перерібками старших рукописних текстів, вибираю отсеї, що являєть ся зразком новочасного проповідництва нащепленого на стару апокріфічну канву.

Л. Яйковецький рукопис XIX в.

[*Сон Богородиці*]. кѣ. Тѣ доводъ далѣ Ісѣсъ Хрѣтосъ матицѣ своєй, якъ бѣла заснѣла на тѣмъ мѣсци, гдѣ сѣ той листъ завила¹—, то єсть на горѣ Оливной къ земли Британской передъ образомъ святаго архистратига Михаила¹). якъ сѣ прѣта дѣла оцкнѣла²) и мовила до сына свого:

кѣ. „Синъ мѣй наймелкшій, видѣлаам тѣ оу снѣ дивне поиманаго и сказанаго, до Канфи приведеннаго. [З. предъ Пилата поставленнаго] и бѣ слѣпа каменнаго прикованаго [З. и тяжко звито[гѣ], скатованнаго, и на главѣ терновій вѣнець кложенный, и на крестѣ распятый, рѣцѣ и нозѣ и кокъ проводша и твоє тѣло їако кора ѿ древа ѿстаєтъ, такъ ѿ костей ѿстало], и твоѣ кровѣ по всей земли пролѣтаѣ была“.

кѣ. Рекъ Ісѣсъ Хрѣтосъ до матки [З. своєй]: „Матко моя наймилкшѣна, правдивій сонъ видѣлаєсъ, которий сѣ о мнѣ снылъ, то все стане сѣ в недалгомъ часѣ“.

л. Я хто сїи слова при совѣ бѣде имѣти албо къ домѣ своємъ шанувати, такоїй человекъ неприателѣ своего звѣтажитъ и по смерті своєй отримаєтъ коронѣ царствѣѣа моего и со ангели житы бѣдетъ во вѣки вѣковѣ. Аминь.

Текст узятий із того самого яйковецького рукопису, що й текст I Епїстолїї про недѣлю, з якою він злученай до купи як 27—30 роздѣли одной цѣлости.

1. 1) З.- вас. 2) З. откнѣла зо снѣ.

М. Бачванський рукопис Михайла Туринського XIX в.
стор. 10—11.

[Сон Богородиці]. Сей листъ ѿ самого Гѣда Іса Хрѣта. Сонъ пресвѣтой дѣвы Бѣродѣци Марїи спаци на горѣ ѡливной до благословенїа: Бѣди ѡма Гѣдне, славимъ ѡ славословимъ, ѿ нѣѣ дастъ Бѣкъ до вѣка начати ѡ совершати ѡ за благословенїемъ Гѣднимъ ѡзъ пресвѣтой всегда Марїи ѡ венухъ сѣтихъ. гди ѣдинаго часѣ заснула пресѣтаѣ Бѣродѣца спаци на горѣ ѡливной, ѡ пришлоѣ ко ней Ісусъ Хрѣтосъ ѡ рекнулъ до ней: „Наймилша мѣко моѣ, спишъ ѡли чѣшъ?“ ѡчкнѣла сѣ црѣтаѣ Бѣродѣца ѡ рѣкала ко сѣѣ своѣмѣ: „Сѣѣ мой наймилиши, спала емъ, але емъ сѣ ѡчкнѣла, ѡ снѣлъ сѣ мнѣ дивни сонъ ѿ тебе, же емъ вѣдѣла тебе поименнаго ѡ связаннаго предъ Янѣ, Кладѣ, ѡ ко сѣснѣ привязаннаго, ѡзъ твоей прѣчистой главы крокъ стрѣлами плинѣла, изъ твоего вѣѣсткенаго тѣла ажъ скоро ѿ древа ѡпала“.

Ісѣ Хрѣтосъ рекнулъ до ней: „Мѣко моѣ, правдиви сонъ снѣлъ сѣ тоби ѿ мнѣ, во такъ маетъ бити. ѡ котери человекъ листъ вѣдетъ при соби имѣти, вѣдетъ тои ласкѣ мою ѡмити ѡ прѣстой Мѣки моей. ѡ самъ вѣдѣ ѡ прѣтѣла Бѣдѣца мѣка моѣ ѡ агѣли возмѣтъ дѣѣѣ его до црѣтва нѣснаго на вѣки. аминь“.

Отсей текст „Сну Богородиці“ також звучевий з Епістолѣю про недѣлю (пор. више текст 3), з тою рїжницею, що тут він поставлений на чолі компіляції, хоча на первісно инший порядок текстів угазує початкова стрічка „Сей листъ ѿ самага Гѣда Іса Хрѣта“, що відносьть ся тілько до Епістолї, яка первісно мусїла наступати зараз по нїм. Апокрїф, звїений під назвою „Сон Богородиці“, належить так само як і Епістолїя про недѣлю, до надзвичайно розповсюджених у Европі; в усній передачі він зробив ся молитвою, а в писаній амулетом. Церковно-славянські тексти опублікували Пыпинъ, Памятники III, 125—127; Безсоновъ, Каляки перехожіе вып. VI; польський текст із XVII в. вставлений разом з Епістолѣю в Latopisiec Єрлича (wyd. Wojcicki, Warszawa II, 44—45). Спеціальну працю сьому апокрїфови присвятив проф. А. Н. Веселовский у своїх „Опытахъ по исторїи развитїя христїанской легенды“, ч. II, розд. III (Журналъ мин. нар. просвѣщенїя, 1876, Апрѣль, стор. 311—363).

Н. Рукопис Іллі Яремецького Білахевича, стор 91—97.

(Слово ѡ вї. пятницѣхъ ѿ ѡ градѣ Шпалѣ рокѣ вѣѣмъ ахї., ѣже ѣсть на ползѣ христїаномъ). Во западной странѣ естъ земля равна, в томже градѣ естъ множество жидовъ, градъ велїи зѣло глѣмїи Шпалѣ. Жидове маючи завше сваркѣ со христїанами ѡ вѣркѣ кждого дня, ѿногда на мѣстѣ на торговискахъ ѿ по рознїхъ мѣстѣхъ. Єднаго часѣ собрали сїа жидове ї прїшли до хрѣтїанъ ѿ мовлять: „Доколѣ ми сїю злобѣ меже собою вѣдѣхъ мати? Нїѣкѣ ви приверѣте сѣбѣ мѣжїе ѡученїе, ѿ ми также сѣбѣ мѣжїе ѡученїхъ ѡверѣхъ ѿ нехай сїа з собою тїи мѣжїе ѡученїе зопрѣтъ, ѿ вѣ той часѣ познаехъ, котораѣ вѣра ѣсть старшаѣ ѿ важнїйшаѣ. а ми послухаехъ, аще вашѣ фїлософѣ перепрет нїего, то ми крѣтити сїа вѣкѣ вѣдѣхъ; аще ли нїѣхъ перепрет вашего, ви в нашѣ вѣрѣ вѣрѣните“.

В той чаѣ ѡбверали сѣбѣ хрѣтїяне мѣжа ѡученаго хрѣтїянина їменеѣ Єзерїа, [а] жиди сѣбѣ ѡбверали также ѡченаго жидѣ їменеѣ Тарха. В той часѣ стали сїа в диспѣтахъ великїхъ з собою спирати на многѣ [?]. Жидовинѣ ѿдучи на диспѣти взялъ з собою сїа їменеѣ Малѣха. В той чаѣ стали сїа спирати велми їз собою ѡбидѣа, ѿ Малѣхъ жидовин тамже вїахъ. п войшли во великїе книги. Понеже Гѣдѣ нїѣхъ Гѣ Хѣ помоглъ нїшїмъ хрѣтїянинови переперти Тарха жидовина. Поглядѣв же жидѣ Тархѣ на Єзерїа со гнѣвоѣ ѿ рече: „Во истиннѣ, хрѣтїянин прелестил мїа, ѣсли ѿ истинна вѣра ваша, а нїша нѣсть ѿ истинна. Тако Бгѣ Мойсею на горѣ їави сїа, а вѣ показа сїа ѡ дѣи Марїа, ѣго же прѣроци проповѣдали, а поѣтоли вашѣ такѣ же вѣрѣ вашѣ стверждали ѿ проповѣдали“.

Рече жидѣ Тархѣ: „Не знаешѣ, хрѣтїянинѣ Єзерїю, ѡ вї. пятницѣхъ, которїи ѣсть не ползѣ дшамѣ вашимъ? Тоѣ рекши жидовин ѡ горести сѣдца своего ѿзїде конѣ ѡдаривши дверми, а ѣго сїѣ Малѣхъ зостал сїа з нашиѣ хрѣтїяниноѣ. п рече Єзерїѣ Малхови: „Ци вѣдаеш ти, цо твой ѡцѣ мовилѣ ѡ вї. пятницѣхъ?“

Рече Малѣхъ: „Вѣдаю“. В той чаѣ почал повѣдати нїшїмъ хрѣтїянинови все подробно ѿ мовитѣ так: „пди ѣще нїѣкѣ прѣдѣди жили, кѣнили вѣ ївди апоѣтола Іса Хѣта вашего за ѣ. сребниковѣ. п взяли ѣго на страсть, ѿ найшли в него картѣ, на которой вїло написано ѡ вї. пятницѣхъ; ѡндю картѣ прочетали [sic!] ѿ на ѡгни спалили, а Хѣта смѣртїю злою ѡморили. Єсть же меже нашими клѣтва ѿ до сегодне, лви не ѡповѣдати хрѣтїяноѣ.“

и іа теперъ вижду, іако ваша вкра добраіа єст, и теперъ хоцш ва^х сказати ѿ вї. пятницяухъ, ѿ первой аж до послѣднои пятници“.

В той ча° прїиде старій жидъ Тарухъ во храмине и сѣде и рече ко хр^отіанинови: „Вижду тїа, іако смѣщен єсли, ѿ вї. пятницяухъ не знаєшъ“.

Єлизерій в той ча° ѿверзлъ оуѣта своїа, нача повѣдати ѿ вї. пятницяухъ ѿ первой аж до послѣднои.

Рече жидовин: „Идонай, Идонай, не вѣданно було во хр^отіанєхъ ѿ вї. пятницяухъ! нѣхто, тѣлако мой сїкъ оуповѣлъ ва^х“. И той ча° зараз зарѣзла сїа своего ноже^х, и сам сїа заколовъ. Єлизерій же глєт [?] през Дх^а сѣаго свѣда^х и написа^х слово и всѣхъ хр^отіанохъ ѿповѣл ѿ вї. пятницяухъ, которїе подобаетъ хр^отіанохъ хранити и почитити.

а. пятокъ мѣца марта во з. днѣ, в него же престѣпи Идам заповѣдь вѣжїю, и згнан вистъ из рая во д. ча° дне.

в. пятокъ предъ вѣговѣщенїемъ прч^отіа Бїа, в него же сви Каниъ Авелїа, и той вистъ первїй мертвецъ на земан.

г. пятокъ страстній, в негожъ Іс^х распят сїа во д. ча° дне, возискати хотїа погнєшїаїа.

д. пятокъ предъ вознесенїемъ Господнимъ, в негожъ потопленъ вистъ Бодо^х і Гоморъ и инїе три гради во д. ча° дне.

е. пятокъ предъ сошествїемъ сѣаго Дх^а, в негожъ Агарїанє плѣкнїша много Ізїанїанъ, и згнани вїша Александр^х во ѿстровъ, вельбѣдова мїаца [sic!] іадахъ и кровъ козлію пїахъ, и расплодиша сїа во ѿстровѣ и плѣкнїша Ірїа многїе страни, и изгна ихъ Александръ во и. часъ дне.

ѕ. пятокъ предъ рождєствомъ Іѡана Кр^отитєла, в негожъ плѣкнєнъ вистъ ѿ Халден Іерсали^х; тогда ведєнни вїша три ѿроки і Єремїа пророкъ, сѣдоша на рѣцѣ вавилонстей.

з. пятокъ предъ сѣихъ апостолъ Петра і Павла, в негожъ посла Гдѣ Бгъ на землю єгипетскю рѣкою Мойсєвою і Фаронєю и претвори ихъ водѣ во кровъ во є. часъ дне.

и. пятокъ предъ сєпенїемъ прч^отіа Бїа, в негожъ Измаилїанє излѣтїи [?] іако крилатїи по морѣ во Болгаркѣ і плѣкнїша много странъ во д. ча° дне.

д. пятокъ предъ свѣкновенїемъ честнїа глави Іѡана прѣтчє, в негожъ ѡубилъ Іродъ црѣ Іѡана прѣтчє во и. ча° дне.

ї. пятокъ предъ воздвиженїемъ честнаго крѣта, в негожъ Мойсєй раздѣлїа морє, жидокъ проведъ, а Фаравїна потопа во мори во и. часъ дне.

дї. пѣтокъ предъ стѣмъ апостолю Андреемъ первоуваннимъ, в не-
гожъ взятъ кисть Іерданмъ ѿ поставленъ кисть межн двома го-
рами, ѣгоже покри ѡблакъ ѡгненнїи до втораго пришествїа Хвѣ-
вї. пѣтокъ предъ рождествомъ Хвѣимъ; в тои пѣтокъ...

Ѣгда слыша жидъ Тархъ, ѿ крикнувъ великимъ гласомъ: „Идонай,
Идонай! Не вѣданно кїло ѡ вї. пѣтницахъ ко хрѣтїанкхъ, то тѣ како
сїѣ монъ сповѣлъ!“ ѿ выавши ножъ свой зарѣзаѣ сїа своего Малуха,
ѿ самъ сїа заколовъ ножемъ. И... азъ Ѣзерїа свѣдалъ ѡ жидовина
Малуха ѡ вї. пѣтницахъ, ѿ вѣкъмъ хрѣтїаномъ подлю. Блюдежте,
кратїа, сїи пѣтницкѣ посты ѿ молитвами стѣми ѿ милостнїи,
хлѣкомъ ѿ водою, да ничтоже наѣ вредит! Бгѣ нїшѣмъ слава во
вѣки вѣкомъ аминь.

Хто тїи пѣтницкѣ вудетъ постити, то той члвкъ прїиметъ
Ѣ даровъ Дхѣа стѣаго, читаючи по вї. разъ „Ѣще нїшъ“ ѿ „Бїѣ
Дѣо“.

а. пѣтокъ въ постъ великїи хто поститъ, то той не смретъ
наглою смртїю.

б. п. предъ бѣговѣщенїемъ прѣтїа Бїа хто поститъ, той своз-
тва не сзнаетъ.

в. пѣтокъ страстнїи хто постит, то тои нѣ ѡ кого пото-
пленъ не вудетъ.

г. пѣтокъ предъ вознесенїемъ Хвѣимъ хто поститъ, то той
ѡ неприятелей своихъ волнїи вудетъ.

д. пѣтокъ предъ сошествїемъ стѣаго Дхѣа хто постит, то той
не смретъ безъ сакраментѣ стѣаго.

е. пѣтокъ предъ рождествомъ Іѡана прѣдтечи хто поститъ,
той предъ вѣкми стѣми годнїи смрти своей сзритъ.

Ѣ. пѣтокъ предъ стѣми апостолами Петромъ ѿ Павломъ хто по-
ститъ, томъ жаднаїа хороба не можетъ шкодити.

й. пѣтокъ предъ вѣпенїемъ прѣтїа Бїа хто постит, той с грѣхѣ
смртѣлно не смретъ.

к. пѣтокъ предъ свѣкновенїемъ честнїа главы Іѡана прѣдтечи
хто постит, той ѡ недостаткѣ волнїи вудетъ.

л. пѣтокъ предъ воздвиженїемъ честнаго крѣта хто поститъ,
той ѡ грѣховѣхъ первороднїихъ волнїи вудетъ.

м. пѣтокъ предъ стѣмъ апостолю Андреемъ первоуваннимъ
хто поститъ, то той прѣтѣю Бїю предъ смртїю своею дѣзрит.

н. пѣтокъ предъ рождествомъ Хвѣимъ хто поститъ, то того
дїсъ Ісъ Хсѣ прїиметъ до царства нѣснаго. Ѣмъже слава во вѣки
вѣкомъ аминь.

Славянські тексти сього апокріфа були видавані багато разів; важнійші виданя Тіхонравова, Памятники II, 323—327; другий текст тамже 327—335; Порфірева в Православномъ Собесѣдникѣ 1859 за лютий, стор. 190—195; Ягіча у його хрестоматіі Prilozi k historije književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga, 1868, ст. 55—57; Новаковича у Starine IV, 1872, стор. 25—28. Капітальну працю про сей апокріф написав проф. А. Н. Веселовскій пз. Опыты по исторіи развитія христіанской легенды, IV. Сказаніе о 12-ти пятницахъ (Журналъ мин. нар. просвѣщенія 1876, іюнь стор. 326—367) і VI. Елеверіи-Freiheit (Ж. м. н. пр. 1877, май. стор. 76—125).

О. Рукопис Івана Кузиковича, стор. 267—284.

(Слово сѣаго Ялиферіа єже єст' дшам хр°тіанскимъ). Въ западной страні єсть земля Лавра, єсть во в'ней мѣсто великое, в' немже вьсть множество жидовъ; маючі зав'ше сваркѣ со христіани ѿ вѣркѣ каждого дня, иногда в брамахъ, на торжищи, на рознихъ мѣсцахъ, и часто сѣ поєвкали. За царя Перона собрав'ша сѣ жидове и прішли ко хр°тіаномъ и моватъ: „Доколѣ сію злоєв вѣдемъ имѣти с вами? и нѣкѣ ви приверѣте сєбѣ мѣжа бѣченаго, и мы такъ тежѣ и сєбѣ пріберем', нехай сѣ з' совою перемовітъ, котораѣ єсть лѣпшаѣ вѣра, ѣ мы послухаймо. ѣще вашѣ фѣклѣоз'фѣ перепретъ нашего, то мы крѣтити сѣ вѣдемъ, ѣще ли нашѣ перепретъ вашего, то ви всѣ бѣстѣните въ нашѣ вѣрѣ“. ѿбрали сєбѣ хр°тіане мѣжа бѣченаго и менемъ Єлеферіа, а жиди сєбѣ именеъ Тарасіа, и стали сѣ спирати на многіє часы. и прилѣчи сѣ имъ въ єдинѣ часѣ, из'рекѣтъ сєбѣ всокліє мѣсце подобно, и спирати сѣ начали. и жидовинѣ идѣчи възійтъ з' совою сѣа своего и менемъ Малуха. и стали сѣ старати междѣ совою ѿбидва, ѣ Малухъ жидовинѣ сѣя таможѣ былъ. и в'внїйдоста въ великїи книги. Г'дѣ нашѣ Іс Хс̄ поможе нашемъ хр°тіанинови, же Тарасіа перепретъ. возрѣкѣтъ же жидовинѣ на Єлѣферіа со яростію и з гнѣвомъ великимъ и рече хр°тіанинови: „Войстиннѣ прелстнаѣ ма єси, истинна во ваша вѣра вьсть, ѣ наша нѣсть истинна. тако Бѣъ Моисею на горѣ Синаистѣ іави сѣ намъ, ѣ вамъ показал' сѣ ѿ Дѣи Мрїа, єгоже пр'роци ваши проповѣдали, ѣпостоли ваши со нимъ вьша, ѿобразомъ рабимъ на сєє пріемъ во подобіє чловеческое былъ“. и рече жидовинѣ: „Не вѣсте ли, хр°тіанине, ѿ дванацатѣхъ патницѣхъ, єже

ѣсть на ползѣ дѣлаѣ ваши?" рекше тѣе слова жидовинъ ѿ горести срѣдца своего ѿзйде конъ ѿдариши двѣрми, а снѣ ѣго зостал сѧ зъ нашимъ хрѣтїанїномъ. ѿ рече хрѣтїанїнъ Малухови: „Вѣдаши ли, що твої ѿцѣ мовить ѿ патницѣхъ тихъ?" ѿ рече Малухъ: „Вѣдаю“. ѿ начатъ повѣдати нашимъ хрѣтїанїнови всѣ патницѣ по рѣдѣ. ѿ мовить жидовинъ, ижъ то давно дѣло было, ажъ ѣще прадѣди нашѣ понмали вѣшего хрѣтїанина ѿ ѿнали въ него карткѣ въ рѣцѣ, а в тоѣ свиткѣ написано ѿ дванадцѣтѣхъ патницѣхъ. тѣди ѿнѣ свитокъ прадѣди наши пречитавши вѣкинули ѣго въ ѿгнѣ, ѿ самого того хрѣтїанина ѿ[мо]рили смѣртїю злою: виерали ѣмѣ ѿчи зъ головы, а потоѣ ѿсадили ѣго въ бочкѣ гвоздемъ навѣтѣю¹⁾ ѿ тамъ ѣго качали, ѿ предасть зъ васѣ дѣхъ свой. ѣсть же межъ нами итаризѣ, клатва смѣртнаѣ ѿ до сѣго днѣ не повѣдати хрѣтїаномъ ѿ дванадцѣтѣхъ патницѣхъ. ѿ іа виждѣ вѣрѣ вашѣ добрѣю хрѣтїанскѣю, хоцѣ вамъ повѣсти ѿ вї. патницѣхъ“. ѿ сказа ѣмѣ всѣ по рѣдѣ. потоѣ же прїйде ѣго ѿцѣ ѿ рече хрѣтїанови: „Іако замислиѣ ѿ вї. патницѣхъ?" ѿ начатъ повѣдати ѣмѣ хрѣтїанинъ, іако слыша ѿ ѣго снѣ, мовлячи: „Слѣхай, жидовине! а. пат[то]кѣ мїца марта, в нюже Іадамъ престѣпни заповѣдъ ѣжїю изгнанъ вѣсть ѿзъ райа ѿ. часѣ днѣ. ѣ. пат[то]кѣ предъ Бїлговѣщенїемъ, въ нюже ѿбѣвивъ Канїѣ Іавѣла брата своего ѣ. часа днѣ, ѿ вѣстъ мѣртвецѣ первый на землї Іадамовѣ снѣ. г. пат[то]кѣ стрѣтний, конъ же Хрѣсѣ распѣтъ са по ѿчїю ѿбѣтованїю. д. паткѣ предъ Вознесѣнїемъ Гѣднимъ, конъже пакнѣнъ вѣсть Годомъ ѿ Гоморѣ ѿ инїе три гради. е. паткѣ предъ Сошествїемъ стѣго Дѣха, конъже пакнѣши Іагаранѣ многїе страни. ж. паткѣ предъ неделю всѣхъ стѣхъ, конъже пакнѣнъ вѣсть Іерусалимъ Навѣходоносороѣ црѣмъ ѣ. часа днѣ, тогда стоалъ Іерусалимъ пѣстыѣ презъ ж. лѣтъ ѿ три. з. паткѣ предъ стїиѣ Петроѣ, конъже пола Гѣдъ казнѣи въ землю египетскѣю рѣкою Мойсеѣвою ѿ Паронїю патѣго чѣ днѣ. ѿ. паткѣ мїца Іавгѣста предъ ѿспенїемъ прѣтїа Бѣца, конъже изнїдоша Ізралитїанѣ изъ рѣкѣ фараѣновїхъ. а. паткѣ предъ ѿсѣкнове-нїемъ чѣтнїа главы Іѣвана ѿсмого часа днѣ. г. патокѣ предъ Воздвиженїемъ чѣтнаго крѣста Гѣнїа, вонъже раздѣли море Черное Мойсей ѿ провѣ Ізраїлїа, а фараѣна погрѣзи первого часа днѣ. д. патокѣ предъ стѣымъ апостолаѣ Андреѣ первозванїмъ, в онъже постави Нон ковчѣгъ межѣ двома горами а. часа днѣ. вї. патокѣ предъ Рождѣствомъ Хрѣсѣа. егда ѿслыша жидовинѣ, крикнулъ великомъ гласомъ жидовски: „Іадонай, Бгѣ великого Бгѣ!

1) В рукоп. гродзен'нѣ ентѣю.

іако никтоже не повѣлъ сего хрѣтіанинѣ, хуба снѣ мой! и ви-
налъ ножъ свой и заклавъ своего сна и мене Малаха. а Елеферій
хрѣтіанинѣ оубѣдлаъ ѿ того часѣ ѿ жидовина ѿ вѣ. па^к и всѣмъ
хрѣтіаномъ возвѣстнаъ. блюдѣмъ, кратіе, снѣ патницѣ постомъ
и мол^твами [и] милостинами. Бгѣ нашемѣ слава во вѣки
аминь.

Которій вѣдетъ постити вѣ. патницѣ, тои члвкъ прійметъ
вѣ. даровъ Дха стѣго, мовіачи патъ разовъ ѿче нашъ и Бце
дѣо. вѣстѣпивши вѣ великій постъ кто вѣдетъ постити а. пат-
ницѣ, тои не смретъ наглою смертію. в. предъ Блговѣщеніемъ, тои
оубѣдѣтъ [sic!] не дознаетъ. г. па^к стѣстнѣю, тои не вѣдетъ ѿ
нѣкого потопленіи. д. па^к предъ Вознесеніемъ Геднимъ, тои ѿ не-
пріятелей вѣдетъ звачленъ. е. па^к предъ Сошествіемъ стѣго Дха, тои
не смретъ безъ сакраментѣ стѣго. ж. па^к по Сош. предъ всѣми
стѣми, тои годинѣ смерти своей смретъ. з. па^к предъ стѣмъ
постоломъ Петроу, тои жадна хорува зашкодити не можетъ.
и. предъ Оуспеніемъ п. б., то вѣ грѣхѣ смертелномъ не смретъ. д.
па^к предъ Оускновеніемъ, тои ѿ недостаткѣмъ волній вѣдетъ.
г. па^к предъ Воздвиженіемъ, тои ѿ грѣховъ первороднихъ волнимъ
вѣдетъ. а. па^к предъ стѣмъ Андреѣмъ, тои прѣстѣю Дѣс при смерти
смретъ. вѣ. па^к предъ Рождествомъ Іс Хс^м, того Іс Хс^н прійметъ
до црѣтва негнаго. аминь.

Сей варіант тої самої Єлевтерієвої редакції слова про 12 пят-
ницъ подає деякі інтересні відміни, про які див. передмову.

II. Угнівський рукопис XIX в.

[Дванацять пятницъ]. Єписаніє дванадѣсатъ патковъ Господа
нашего Ісуса Христа, отпѣстъ має его и отъ Климента папи рим-
ского. іакъ кто поститъ о члвкѣ и водѣ, маєт мовити аѣ. отче
нашъ, аѣ. Богородице Дѣво и Подѣ твою милость, и разъ Бк-
рѣю, также Ослави.

Аша патница вѣстѣпивши вѣ великій пѣстѣ кто поститъ,
оутримає даръ Дѣха свѣтого.

Г-га патница предѣ Блговѣщеніемъ кто поститъ, оутри-
має ласкѣ кожѣю.

Г-а патница передь воскресеніемъ кто постить, от непри-
атела волній¹⁾.

Д-а патница предь вознесеніемъ кто постить, погубленъ не
вѣдетъ.

Е-та патница пред сошествіемъ сѣаго Дсха хто постить,
без стѣх sacramентовъ не оумретъ.

Ж-та патница пред сѣою Тройцою кто постить, перед смер-
тїю оузритъ Бога.

З-ма патница пред стѣмъ Іоаномъ Крестителемъ кто по-
стить, оу неволѣ волненімъ вѣдетъ.

И-ма патница предь сватимъ Петромъ и Павломъ кто
постить, въ грѣхѣ смертелномъ не оумретъ.

Д-та патница предь рождествомъ пресвѣтѣа Богородици
кто постить, оукаже сѣ [емѣ св. Бѣа] передо смертїю.

І-а патница предь сватимъ Михаїломъ кто постить, ко-
трїй сохранитъ дшш поставского [sic! зам. постившаго].

Л-а патница предь всѣми сватими и пред Филипомъ кто
постить, не дознае недостаткѣ.

Лѣ-а патница передь рождествомъ Христовимъ кто по-
стить, Господъ Богъ поставсого дшш прїиметь до царства не-
беснаго и оукажетъ со ликѣ небесними и всѣми сватими, которїи
вѣдѣт стеречи дшшк его во вѣкѣ вѣковъ. Амѣнъ.

Маємо тут аразок другої, тзв. Климентовой редакції слова про
12 пятницъ, без легенди про Елевтерія. Ся друга редакція звичайно
лучить ся з Епістолївою про недїлю.

Р. Яйковецький рукописе XIX в.

[Дванацять пятницъ]. лѣ. Тѣ посты постановленѣ ѿ Го-
спода нашего Ісуса Хрѣта, которїи мают сѣ постити черезъ вї.
патницъ [З. выраженныйхъ] сѣхожденіемъ разъ на день, а не
показѣючи по совѣ, же постишь, то отримаешъ корѣнѣ спасенїа,
ако в той постъ вї. патницъ.

ѣ. Патница постъ в першю недѣлю свѣаго великаго поста
хто постить²⁾, то наглою смертїю не оумретъ.

1) В рукоп. волний. 2) З. кто ю вѣдетъ постити.

в. Пятница постъ передъ Благовѣщеніемъ хто поститъ, то до оубиства не придетъ.

г. Пятница постъ передъ Вѣханіемъ хто поститъ, то безъ причастіа тѣла и крови Господна часть не оумретъ.

д. Пятница постъ передъ Воскресеніемъ Хрѣтовимъ хто поститъ, то отъ неприятеля коленъ вѣдетъ¹⁾.

е. Пятница постъ передъ Вознесеніемъ Господнымъ хто поститъ, то потопленъ не вѣдетъ плаваюцій по водѣ.

ж. Пятница постъ передъ Сошествіемъ стѣго Дѣха хто поститъ, смерти своей годинѣ знати вѣдетъ.

з. Пятница постъ передъ Рождествомъ прѣои Бѣы хто поститъ, то пресвятая Бѣда передъ смертію его покаже са емѣ.

и. Пятница постъ передъ Рождествомъ стѣго Іоана Крестителя хто поститъ, во хоробѣ великой не вѣдетъ [З. дод. шворочаты].

й. Пятница постъ передъ стѣимъ Петромъ и Павломъ хто поститъ, то страшнымъ не оумретъ²⁾.

ї. Пятница постъ передъ Оуспеніемъ прѣои Бѣы хто поститъ, въ недостатокѣ не вѣдетъ [З. дод. шворочаты].

л. Пятница постъ передъ Рождествомъ Хрѣтовымъ хто поститъ, то Ісусъ Хрѣтосъ покаже са емѣ передъ смертію его.

м. Пятница постъ передъ Стрѣтеніемъ Господа нашего Ісуса Хрѣта хто поститъ, то Господъ по смерти его приметъ дѣшѣ [З. егѣ] до царства небснаго, которомѣ не вѣдетъ конца во вѣки вѣковъ амѣнь.

У Завадівсьвѣм рукописѣ пятница перед рождеством Богородиці стоить не на семім місці, як у Я., а на десятім; поява Богородиці перед смертю обіцяна такому, хто постить перед Успеніем (пятница девята), а за піст перед Рождеством Богородиці обіцяно: „въ недостатокѣ не вѣдетъ шворочаты“. Се ще один варіант Климентовой редакціи Слова про 12 пятницъ, зведений до купи із двох рукописѣв, Яйковецького (Я) і Завадівського (З), у яких він був також долучений до „Листа небснаго“.

¹⁾ З. Ш своихъ неприятелей оубоанныи вѣдетъ. ²⁾ Так у З, в Я. въ хоробѣ великой не вѣдетъ.

С. Якимчицький Измараѣд XVII в. стор. 178—179.

(Слово ѿ виденїи ст҃аго ѿца Пахомїа ѿ ср҃дк[дѣ] и ѿ паткоу). Гл҃вшеи великый ѿцѣ Пахомїй, и҃хъ никогда пришедш҃ ми ѿ пстына во град потреби ради и҃вкїа и҃ видѣвъ и҃коѳо мр҃твѣца несом҃а своїма по п҃сти. и҃ видѣ два аг҃гла слѣдѣюща томоу мр҃твѣцѣ даже и҃ до гроба за ѿдрѣхъ ѳго идѣща и҃ молаше с҃а ѿ нехъ ко Боу. и҃ дивихъ с҃а много и҃ млілхъ с҃а Боу ѿкрыти ми тайн҃с҃ сїю вылаемоуа. ав҃е прїйдоста ко мнѣ во той часѣ аг҃гла ѿва и҃ рекоста ми: „Что дивїша с҃а ѿ наю, ѿче? мы есмо едыхъ среда а др҃вгїй патохъ. понеже сїй чл҃кѣ во всехъ животѣхъ своѣмъ поста с҃а средѣ и҃ пахъ, сего ради ес҃ва емѣ почетъ сѣтворихоу послѣдствѣющїи до гроба по нехъ, и҃ Бѣ думолихоу ѿпстїти емѣ вса грѣхї“. и҃ той рекше невидима выста. и҃ сказа нахъ ползы ради, да вѣрѣйте, по писанномѣ семѣ читите средѣ и҃ пахъ постохъ и҃ мл҃твами, да сподобите с҃а мл҃ти в҃жеи и҃нѣ и҃ прѣно.

Т. Тамже стор. 191—193.

(Слово ст҃го Пахомїа ѿ средѣ и҃ пахѣ). Повѣда нахъ ѿцѣ Пахомїй, іако сїдащ҃ ми во келїи своєї безѣмолествоующїи и҃ мыслїю лѣтаа подѣ и҃се, и҃ видѣ пришедша ко немоу и҃коѳо юнош҃ велми свѣтаща с҃а, и҃ др҃жаше во рѣцѣхъ своєї і ѿвєнь и҃ во др҃вскїи рѣцѣхъ нохъ, зарѣза ѿвєнь и҃ сточи кровь во сосѣдї и҃саде. се же Пахомїю сїдащ҃ и҃ велми чюдащ҃с҃. і ѿстраха е҃два провѣщахъ рече: „Г҃ї, прояви ми, что ест҃ виденїе се чюдно?“ тогда ѿвѣща е҃моу юноша: „Язѣ ес҃мь аг҃глы посланнїи ѿ Бѣ, і се е҃же видѣша, посла ма Г҃хъ к тебѣ іавити тебѣ, да скажешї чл҃кохъ, еже сказахъ. клахъ аг҃нецѣ и҃ кровь и҃зѣсѣдшю с҃а, той ест҃, и҃ж кто асть во средѣ и҃ вѣ паток сырї или млеко или іайца, во истиннѣхъ кроу іадахъ сїю. ежели виденїемъ видѣхъ млеко соущее, но нахъ видѣшихъ іако кроу ізлїантнѣхъ іадахъ и҃зѣсѣдшю с҃а. сїе же виденїе поустїи во мирѣ. и҃ рек аг҃глы невидихъ вы. ѿ сем же ѿцѣ Пахомїи думлихъ с҃а ѿ виденїи и҃ прослезыхъ с҃а помысли лакомество чл҃чѣкое, и҃з гл҃бини въздхнѣв и҃саде во тихости во келїи своєї написа слово се вахъ же, чада и҃ дроуши и҃ вратїа, почитающїхъ словесе: не и҃мѣйте лакомества во сїа днїи вѣ средѣ и҃ во паток кроу тѣхъ средѣ и҃ пахъ, еже стїи ѿци дѣстали: по

рожествк Хѣк срѣдѣ и паѣ іасти масо мирано^м, а иноко^м масло, сыр и яйца до Бѣоіавленіа. и ты^ж неѣла пред масонѣсто^м іаже ѡ мытары и ѡ фарисен, еже зовет са по арменскы зова неѣла; тогда постаѣт Армене, а на^х стїи ѡціи взаконили тѡи неѣли срѣдѣ и паѣ іасти ѡ маса и ѡ сыра. и пакы свѣтлыа неѣли велікоднаа срѣдѣ и паѣ також іасти, и неѣла пентикостнаа також повелѣша стїи ѡціи іасти масо и сыр. и во иныа среды и паѣкы никако^ж не іасти. аще сѣхранимо вѣдет тако, се два аггла, еже зовоуѣ са среда и паѣ, боудѣт ва^м помощника на страшно^м сѣдици і збавиѣ ны ѡ мѣкы. аще во достойны почитите сіа днїи стїа, то и zde ва^м вѣдѣт помощници и во днѣ ѡнаа страшній.

В Измараїдї XVI в. бібліотеки Нар. Дому у Львові (музей крил. Петрушевича рукоп. ч. 1) в. 117 б. се оповіданє (в коротшій формї) починаєть ся словами: Юже потай врагъ тинѣѣ, да вы на^х сїсенїа не приїти, сію ѡціѣ Пахомыи повѣда на^х. Веї три статї в порядку Т, С, У творять тут одну цілієть, 120-ту главу Измараїда.

У. Якимчицький Измараїд XVII в. стор. 193.

(Статя без титулу, приставлена до „Слова стїго Пахомїа ѡ средѣ и ѡ паѣткѣ“). Рече стїи Іаковъ: „Гїи, что е^{ст} мзда тѣм, иже постаѣ средѣ и паѣ?“ ѡвѣщав же Гїи і рече: „Блѣженъ е^{ст} члѣкъ той, иже кто храниѣт днїи стїа, сірѣч и^х постиѣт средѣ и паѣток. егда дїа ізыйдетъ ѡ светнаго сего жїтіа і идетъ поклонити са чѣтномоу и стѣомоу престолѣ, ѡ аггль ведома дїа та; егда вонїдетъ дїа та до г-го нѣси и срѣшѣт ю среда и паѣ съ радостїю. „Радѣи са, дїе праведнаа, много во еси трѣдила за ны троудѣщи^е и постаѣщи са и мѣлѣщи са; и^нѣк радѣвати^е и^маши во породѣ вѣчної“. и тако радующе са цѣлѣюѣ дїоу, добрѣк подвижавши^е. и глїюцима и^ма, да приїдет днѣ неѣла с масонѣщѣми, сїи посреди и^х іако дщи Снѡна преоукрашенїа свѣдїтельствѣюши^х со ни^х: „Приидѣте, видите дїиѣ добрѣк подвижавшѣа [sic!] са праведнѣа, іако вреда не и^маѣт ни мала, троудивши во са много и оукрѣпи^иши^е повѣдила е^{ст} врага“. тогда возрадуюѣт са ѡ неї всїа силы некесныа радостїю нейзѣреченїою, поюще и веселѣщей са, идоуѣт со нею ко вратѣм нѣбны^х. тогда е^{ст} мзда, иже кто постиѣт средѣ и паѣ и стїѣа неѣла храниѣт“. ѡ Хрѣк Іѣк Гїѣ наше^м.

Веї три текети, С, Т, У, взятї з рукописеного Измараїда кінця XVI або початку XVII в., що в р. 1698 належав до Івана Юрича,

обивателя з Якимчиць біля Комарна. По дослідам Яковлева (В. А. Яковлевъ, Къ литературной исторіи древне-русскихъ сборниковъ. Одесса 1893) сей тип Ізмарагда належить до тзв. другої редакції. В Ізмарагд сей твір перейшов із иншої збірки, тзв. Златоуста, де він стоїть як друге слово 23-ої глави (Яковлевъ, 198). Всі три тексти, зліплені до купи в порядку Т, С, У надрукував недавно з рукопису Київської Дух. Академії ч. 27 (XIV в.) д. В. Перетц у додатку до своєї праці Новые труды по источникамъ дѣвнiю древне-русской литературы. Критико-библиографическій обзоръ I—VIII. Київъ 1905, стор. 67—68. Уперве надрукував їх разом з розвідкою про культ середі і п'ятвиці І. Я. Порфірєв у Православномъ Собрѣдникѣ 1859 р. т. I, стор. 153—158.

Ф. Якимчицький Ізмарагд XVII в. стор. 62—63.

(Видѣнїе стѣго ѡца нашего Дородея). Видѣ стѣй ѡцѣ Дорофей пришедъ къ црѣковѣ на почитанїе заутрни дхѣ стѣхъ, егда хотаху почитати заутрнiю собравши сѧ братїа, ѡ се ѡзвѣде ѡзъ ѡлтарѧ моуѣ ко ѡбразѣ стѣтѣ стѣкѣ, носѧ ко роукоу свою потыр злат и кнѣ златоу и хода ѡ во црѣкѣ пислаше ѡмена ѡбрѣтающиѣ сѧ на почитанїе. иже не ѡбрѣталше, ѡ тѣх ѡмена напислаше. пакы же ѡ по ѡскончанїю ѡсходѧй изъ ѡлтарѧ ѡ носѧй потыр злат, и пислаше ѡмена ѡбрѣтающиѣ сѧ къ црѣкѣ до скончанїѧ дѣтрѣни. паде стѣй ѡцѣ Дорофей на ногѣ ѡго мола ѡго... глѧ: „Изъ ѡсмѣ аггѧ Гнѣ, иже преста[вленъ] есмѣ ко црѣкѣ ѡ пишѣ ѡмена ѡбрѣтающиѣ сѧ на почитанїе оутрни. ѡ пакы второѣ пишоу до скончанїѧ пѣнїѧ трѣпациѣ, и пакы возношѣ на ѡвса ко Боу, и пакы приношаемѣ блѣвенїе ѡ Гѧ Бѧ вышнаго. а иже кто не ѡбрѣтаѣт сѧ къ црѣкѣ на послѣшанїе и на почитанїе [ѡ] не трѣпациѣ до скончанїѧ пѣнїѧ или лѣкностїю или некреженїемѣ или нераденїемѣ, тѣх ѡмена не токмо не напишоу сѧ, ѡноу заглажаваю сѧ. ѡ се глѧк невидѣхъ выѣ ѡ него. стѣй же ѡцѣ Дорофей исповѣда все братїи, да разѣмѣвше ѡ потоциѣ сѧ ко црѣкѣ стѣкѣ ѡ началоу, ѡ тако трѣпимѣ до скончанїѧ, да написана боудутѣ ѡмена наша на ѡвсѣхъ. аще ли ѡбличиѣ сѧ, то многа добра лишиѣ сѧ. ноу просиѣ оу Бѧ помощи ѡ послет наѣ помощь на добра дѣла. аминѣ.

В тих Ізмарагдах другої редакції, що служили основою для дослѣду Яковлева, сеї апокаліпси про важнїсть утренї мб. не було, бо він не згадує про неї.

X. Рукопис о. Теодора в Дубівця стор. 154—160.

(Слово ѿ стѣки литѣр҃гїи ст҃го апѣла Павла). Бы^{ст} **И**н'филог ѿ цр҃ьскаго рода, не вѣдаше закона, не вѣроваше въ **Х**а **И**са, дрѣжаще ѿ тай¹⁾ лѣта поганы^х **Е**рацино^х. и поухав'шоуж **И**н'филогоу къ вратоу своѣмоу въ град **И**ер'оли^м, и видѣ^к цр҃ко^у хр҃отіанскоую, повелѣ^к слоужга^х свои^х поити къ цр҃ковь. ѿниж шедша и просиша ереж, дабы ше^т къ цр҃ю, ѿ^{же} не идаше, ваше во готовь къ стѣки слоужбѣ^к. и в'ниде^ж са^х **И**н'филогъ ѿ стѣлице вѣ^те, не токмо са^х, но и вел'блуды велаше дѹвести. **И**ерей же възбранаше и^х, а ѿни^ж дѹведоша, вел'блуды^ж падше и^{зм}рша воси²⁾). **И**н'филогъ же рече: „Хошоу видѣ^кти поганскю вѣкроу и слоужбоу и^х“. и вѣшед на полатоу и нача смотрити напасно³⁾, и^{де}ж сѣврѣшаше, са^х стѣла слоужба. и видѣ^к попа пристоупающа къ стѣки трапезѣ, и просвѣ^ти^е лице е^{го} и^а сѣнце, ризы^ж е^{го} и^ако ѡгнь, и пристоупи къ стѣмоу жрѣтов'никоу. и не показа е^{моу} **Б**жѣ поганомоу проѣжры, нж показа е^{моу} **Б**жѣ дѣтище, ѿбраз свои, и мно^жство а^нглы стоаще ѡкрѣ^ть съ ѿроужіе^х. и нача попъ закалати дѣтище. видѣ^к поганыи цр҃ь и рече: „Ище вы зде были родители дѣтища сего видѣ^кли, и дѹбили вы ереж сего“. и постави стражѹ **И**н'филогъ ѿколо ереж. в'дари къ рекра, и дѹжасе са^х зрако^х, а^бѣе и^{ст}ече кровь и вода. и видѣ^к **И**н'филогъ таковоѣ чудо, и видѣ^к люди приносяща свѣтлыа дары, а дрѣгїа гноусныа, а^нглыж взымающи свѣтлыа и кладоущи на ѿл'тар, а гноусныа мечюще на ѡгнь.

По скончаній же того егда рече поп: „**Б**лѣ^нви вѣдкѹ“, въ той час стѣла цр҃квь [ста] ледана, а ѿл'тарь ѡгнен. видѣ^кв' же цр҃ь и почжди са. егда рече поп: „**О** плакающих и пжтшествіющих“, тогда видѣ^к цр҃ь море и корабель плавающ. егда рече поп: „Прѣтоую чѣтоую“, въ той час пристоупиша мно^жство а^нглы подевши роуцѣ^к за ве^о мирь хр҃отіанскїи мѣще^о **Б**о^у. егда ерей сѣтвори выход, тогда **М**ихан^т е^х попа за ржкоу и веде^т, и **Г**авриль за дрѣжю. егда ерей начнет глѣти мол^{ит}: „**Б**же стын и на стѣх почива“, тогда мно^жство а^нглы подымат а^ппѣ^л, рече **М**ихан^т: „**В**ш'м'кѣ!“ а **Г**авриль рече: „**М**ирь в'скѣ!“ егда же занде попъ за трапезоу, начинает сѣдлаище, глѣт: „**Ц**р҃ю нѣсныи ѡтѣкшителю“, а^бѣе пристоупиша два а^нглы пое^хше ереж ведоша пред стѣоую трапезоу. и начне^т чѣти е^вглѣе, в' то время **т**. а^нглы вѣзнимают слова

1) Вас. вѣта. 2) В. измрша вѣси. 3) В. опасно.

та с похвалою, несж^т на нбо. тогда глѣтъ попъ: „Ик млѣстивый ѿ члѣколювецъ Бѣ еси“, тогда вышедъ ѿ свѣта ѿлѣтарѣ аѣглы носѣ стѣкляницуу пламѣнѣ вина¹⁾, то ест^т мира, ѿ знаменаеѣтъ предстоѣщаѣ люди. егда попъ начнеѣтъ глѣтати: „Оглашеніи ѿзындѣте“, тогда аѣглы събравѣше грѣшники кедоутъ конъ исѣ црѣкве, и праведники ѡставлѣѣтъ²⁾. егда же речеѣтъ попъ: „Ико да под дрѣжавою твою“, тогда сънѣдоутъ аѣглы вѣжій свѣтѣли, дрѣжаща въ рѣжкѣ ѡрѣжжіа ѡгньнаѣ, а дрѣжи темній аѣглы влазнаще, ѡклядающе злы мыслѣ, ѡбмѣтающе сѣтми вреѣ, хотѣща прелѣстити. ѿ не возмогоша донѣти двѣри ѿлѣтарѣ, стрѣктаютъ бо исѣ вѣжій аѣглы ѿмѣща ѡрѣжжіа пламенныѣ, ѿ ѡженоутъ темныѣ аѣглы прече³⁾. тогда възмоутъ сѣ сѣ множеством⁴⁾ аѣглы поюще: „сѣ сѣ сѣ Гѣ“. тако въземше престѣла ѿ ставѣтъ на сѣтѣи трапезѣ. такъ глѣтъ попъ: „Блѣските, сѣтѣи аѣглы“, ѡни же глѣютъ: „Многа лѣта, чѣсныѣ ѡче! Дѣхъ сѣтѣи наидетъ на тѣ ѿ сила Вышнаго ѡсѣкниѣтъ тѣ“. тогда сънѣдетъ Дѣхъ сѣтѣи ѿ почѣетъ ѿко голоубъ на предлежачиѣ дарѣхъ, ѿ сплѣкнитъ сѣ хрѣмъ сѣго Дѣа.

Глѣтъ попъ: „Исплѣкниѣ мѣтвы наѣ Гѣи“. По ѿскончаніи же того глѣтъ попъ: „Миръ всѣмъ!“ дѣаконъ: „Възлюбиѣ дрѣжѣ дрѣжѣ“, тогда Хѣ прѣидетъ ѿ вѣ. аѣоловъ ѿ члѣколютъ сѣтѣю трапезѣ ѿ слоужащаѣ. видѣвъ же ѿнѣфилогъ великое чудо ѿ къдѣви сѣ. ѿ глѣтъ дѣаконъ ѡбразубѣ сѣоую Гроцѣ, глѣтъ: „Двѣри, двѣри, прѣмдрѣтѣю“, потомъ речеѣтъ: „Станѣтъ доврѣ, станѣтъ съ страхомъ“, тогда сѣнѣдетъ Дѣхъ сѣтѣи на вреѣ ѿ покрѣетъ ѿго. речеѣтъ попъ: „Вънѣмѣтъ сѣтоѣ възношеніѣ“, тогда возмѣтъ сѣ агнецъ вѣжій ѿ станѣтъ на въздѣжѣ, сънѣдетъ два Хѣрѣжѣма [sic!], станѣтъ ѡкрѣтъ трапезѣ. ѿ речеѣтъ попъ: „Повѣдноую пѣѣ ти естѣ⁵⁾“, тогда възмоутъ сѣ Хѣрѣжѣма поѣѣща, закрывающѣ лица своѣ ѡ неприкосновенныѣ славы, множествомъ аѣглы поюще: „сѣ сѣ сѣ Гѣ“. тогда ѡбкрыютъ сѣ ѣ. ѿбсеѣ ѿ прѣидетъ Гѣ съ высоты. глѣтъ попъ: „Прѣимѣте ѿ ѣдѣте, сѣ естѣ тѣло мое, еже за вы за многыѣ“, тогда исполнитъ сѣ хрѣмъ разубѣма, тогда сѣтѣи аѣглы рассмотрѣвшѣ тѣнноу глѣютъ: „ѿминѣ“, тогда тѣло приложитъ сѣ до половины въ хлѣбѣ. Попъ възглѣетъ: „Шѣте ѡ немъ въси, сѣ естѣ кровь моя новаго завѣта“, [тогда] въси исплѣкнѣтъ сѣ разубѣма, да разубѣкѣютъ, ѿко велика ѿ страшна сила [Гѣа]. глѣтъ попъ: „Сѣтѣкѣри къдѣко ѡубо сѣи хлѣбѣ чѣтноѣ тѣло Гѣ нѣшего Іс Хѣ, а ѿже въ чаши сѣи, сама чѣтнаѣ кровь Хѣ твоѣго. приложи ѡбсе Дѣхъ тѣкѣи сѣтѣи“, тогда аѣглы въземлютъ грѣхѣмъ ѡ члѣкъ [и] ѡгньѣ

1) В. вас. 2) В. оставлѣкт. 3) В. проч. 4) В. възнесоутъ сѣ множество. 5) В. поще.

сѣжигаютъ. ѿда рече по: „Израдно прѣтѣи и чѣтнѣи“, тогда сѣщи дѣла къ тѣмъ дверѣмъ вѣрзуютъ, сѣ, и ты прѣеаютъ, а не тленнѣи процкитаютъ. рече по: „Дажде на ѿединѣми оустѣ“, тогда стануѣтъ хрѣтїане ѿдиномыслѣно. ѿгда рече по: „И сподоби ны вѣдко съ дрѣзнокенїе“, людїе: „Ѿче нашѣ“, — рече Инфилогъ: „Добрѣ глѣютъ, іако ба ѿще глѣт и призываютъ, да не ѿлоучитъ ихъ ѿ своѣго црѣства, но ѿбѣщѣннѣи сѣтворитъ чѣтнѣи таинѣ“. ѿгда рече по: „Главы ваша Гѣн приклонитѣ“, а по мѣткою: „Бѣ стѣи, живан въ вышнѣ“, тогда изыде ѿгль ивъ ѿлѣтарѣ, носитъ вѣнѣцѣ, начнетъ вѣскладати вѣнѣца на предстоѣщаа люди съ страхомъ на мѣткѣ, а [вѣ] покѣстоѣющаа вѣстоупаетъ дѣволъ, авы вѣлшїи повѣкети глѣли къ цркви. ѿгда рече по: „Блѣгдѣю и щедротами“, таже мѣ. „Вѣннѣи Гѣи Іѣ Хѣ“, в тоѣ время прїиде сѣ Хѣ и раздробити тѣкло чѣтноѣ своѣю рѣкою, и прѣчтноѣю подаѣтъ Коѣ кров, и ѿщїи срѣкшоѣтъ дары чѣтнѣи. донѣже поставатъ предъ самѣмъ Гѣмъ. Видѣтѣ же поганѣи црѣ и ѿжасѣ сѣ. напишоѣтъ и ма ѿреѣ того предъ Бѣгомъ, прѣемлетъ іерей ѿ самого ба прѣчтнѣи дары и чѣтноѣю кровъ невидимаго Гѣи нѣшего Іѣ Хѣ. тогда рече по: „Вѣзнеси сѣ на нѣса бѣи и по всѣи земли слава твоѣ“. видѣтъ Инфилогъ ѿреѣ проскѣтивше ѿакъ сѣнце. и рече по: „Прости прѣемше“, тогда скобожденѣ по ѿ грѣховъ кылатъ.

Скончавшѣ сѣ стѣи сѣжѣтѣ, и принесѣ ѿмѣж по просѣрѣ, рече: „Вѣзми, црѣю“. рече ѿмоѣ црѣ: „Видѣтѣ тѣ, ѿкааннѣ, чнѣ ѿси слоужнѣ, иже дѣтище ѿси зарѣзаль“. и нѣ же рече: „Нѣстѣ, црѣю, ѿже ты глѣши, но ѿ ти ѿсѣмъ принесѣ, ты ѿсѣмъ слоужнѣ“. рече Инфилотъ: „Изь тѣ видѣтѣ, іако дѣтище зарѣзаль ѿси“. рече кѣ немоѣ іерей: „Такоѣго чюда никтоже не видѣ, ни стѣи ѿщїи Іѣла, Василїи, ни Григорїи, ѿже ты, црѣю, видѣтѣ“. Рече ѿмоѣ црѣ: „Ѿче, крѣти ма кон ѿже ѿси слоужилѣ“. рече ѿмоѣ іерей: „Не смѣю, црѣю, но понѣква къ патрїархоѣ“. ѿн же иде. патрїархѣ ѿго крѣти къ и ма ѿща и сна и стѣго дѣла, и постриже ѿго къ сѣимѣ. ѿн же рече: „Ѿче, чнѣ спѣсти дѣла?“ рече ѿмоѣ патрїархѣ: „Иди къ братоѣ своѣмоѣ“. ѿн же послушавѣ и кѣкѣ на ѿсѣлѣ и поїха ѿ срацинѣскоѣю зѣмлю къ братоѣ своѣмоѣ именеѣ Кликанцою. ѿнѣже не познаша ѿго, но повѣдахоѣ црѣви Кликанцою; ѿнѣже мнѣхѣ, іако пороугаетъ сѣ и. ѿнѣже сѣнеѣ клоубокъ и рече: „Изь ѿсѣмъ братъ твоѣ. но вѣси ли, братѣ, іако погибѣлъ ѿстѣ къ вѣркѣ сѣ“. рече ѿмоѣ Кликанецѣ: „Кто тѣ прѣлѣти, братѣ? какоѣю ѿдеждоѣ и мѣѣши на совѣтѣ?“ ѿнѣже покѣда ѿмоѣ, ѿлико вышѣе чюдо ѿ не ѿ стѣи слоужѣтѣ. ѿнѣмоѣже вѣкровашоѣ Хоѣ и рече ѿмоѣ: „Крѣти ма, братѣ, ѿже ѿ Хѣ Исоѣскѣ Гѣи нашеѣ“.

и поидоша ђба, начаста проповѣдати ѡ вѣркѣ и ѡ законѣ и ѡ кываючи^х чюд^к^х Хвѣ^к^х. и сего ради поганїи Грацини вѣсташа на^и и повиша и^х ненавидаше закона Хва. ѡни^х побинени быша, съ ними са ѡстїиша и. ѡтрок, и предаша Боу^и къ ржц^к дїаа скоа, и дне^о црїе покланают^и са моцеш ѡго. И мы вѣрнїи почитае^м пламат их твораще волю вжїю, страждоуци^х и алчюци^х и жаждоуци^х мл^отына твораща и дроу^т съ дрог^ох смирающе^о сї^онїа ради дїи, славаще стѡюю Троицоу ѡца и сїа и стѡго дх^а нїѣ и прѣно.

Текст отьсього апокрїфа — чи навмисно вкорочений, чи з якоїсь коротшой копїи (недоступного менї рукопису ч. XVIII святаоноу-фрейської Василїанської бїблїотеки у Львовї), опублїкував проф. Калужняцкїй у своїй статї „Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и письма, находящихся въ библїотекахъ и архивахъ львовскихъ“, помїщеної у другїм томї „Трудовъ третьяго археологическаго съѣзда въ Россїи, Кїевъ 1878, стор. 213—321“, на стор. 238—240 тої працї. Текст Калужняцкого послуживъ проф. Веселовскому темою до дослїду „Амфилогъ-Evalach въ легендѣ о св. Гралѣ“ (Разысканїя въ области русскаго духовнаго стиха XVII). Недавно проф. Калужняцкїй присвятив також спеціальну працю сьому апокрїфови в Archiv für sl. Philologie, т. XXV, стор. 101—108 пз. Die Legende von der Vision Amphilog's und der Λόγος ιστορικὸς des Gregorios Dekapolites, де вказано грецьке жерело сеї статї.

Ц. Рукопис Георгїя Білявського, стор. 440—445.

(Слово ѡ стїкї литургїи стѡго ап^ола Павла ѡ Прелога). Бысть Инфилогъ ѡ црѣскаго реда, не вѣдаше закона и не вѣрова^т распатомъ Хвѣ, и держа^т Гарацены. И поїхалъ Инфилогъ къ братѣ своему къ Іер^олимъ, и видѣвъ та^к црков хр^отїанскю повел^к слѣга^т свои^х ити къ црков по іер^ол, и мл^ахъ ѡго, да иде къ црѣ; ѡн же не послаша^т и^х, ваше во гото^о ко стѡй литургїи. И вїиде къ црков Инфилогъ, не то^ко са^х, но и с вервлюды. Іерей же заборона^т ѡмъ гл^а: „їако готов ѡсмъ къ стѡй литургїи“. и пали вервлюды и поздыхали. И рекъ Инфилогъ: „Хоцѣ видѣти вѣрѣ вашѣ поганьскю и слѣжеѣ“. И вѣшедъ въ ѡлтар и нача смотрити пишно, їако соверша^т са стѡла литургїа.

И видѣвъ поганый црѣк пона пристѣпающа ко стѣму прѣтолѣ, и просвѣти са лице ѡго їако слнце, и ризы ѡго были їако ѡгненны. И пристѣпи къ жертвенникѣ и не показа Бх^а поганомъ црѣк

просфорѣ, но показа дѣтище, ѡбраз свой, и множество ѡколо его стѣхъ аггловъ стоаще съ ѡрѡжіемъ.

И нача поп закалати дѣтище. Видѣвъ же поганый црѣкъ и рече: „Аще бы были родители сѣ дѣтища сего, сѣкли бы іерея того“. И авіе црѣкъ Инфилогъ постави стражѣ ѡколо іерея. Іерей же вдари копіемъ въ ребра, они же ѡжасне сѣ зракомъ, і авіе истече кровъ и вода. Видѣвъ же Инфилогъ црѣкъ таковое чѣдо, и видѣвъ людіе приносяще свѣтлыя бараны, а дрѡвїа гнюсныя, и агглы вземающе свѣтлыя и кладѡще на ѡлтаръ, а гнюсныя измѣтающе на ѡгнь.

По скончанїи же того егда рече поп: „Блѡви влѣдко“, — в той чаѣ ста црѣковъ леданаѡ, ѡлтаръ же ѡгненный. Видѣвъ же тоѣ црѣкъ и почѡди сѣ.

Егда же рече поп: „О плавающи и въ пѣть шествѡущи“, тогда црѣкъ видѣ кораблѣк плавающїи и море.

Егда рече поп: „Прѣтѣю чѣтѣю“, — в то время пристѣпиша множество агглы, и подоймѣт рѣцѣк за веѣ мир молаще сѣ Боуѣ.

Егда же іерей сотвори вѣходъ, тогда архагглы Михаилъ и Гавріилъ ѣмше по странахъ за рѣки попа ведѣт.

Егда іерей нача глѣти мѣтвѣс: „Бже стѣй и на стѣхъ ѡпочиваѣ“, — в то время множество агглы подолѣ подоймѣт апѣлъ, і архагглы Михайѣ рече: „Вонмѣмъ!“ и Гавріилъ рече: „Миръ всѣхъ!“

Егдаже зайде поп за прѣтолъ и скончаѣт сѣдалище и глѣт: „Црѣю ивѣный“, — авіе же пристѣпиша два агглы поемше іерея и ведоша предъ стѣю трапезѣ.

И начне чести стѣѣ ѣвѣліе, и в то время тѣ аггловъ възимают слова та и съ похвалою ѡносаѣт на иво.

И егда глѣтѣкъ поп: „Ико мѣтвѣ и чѣколювецъ Бжѣ еси“, — тогда выхѡдитѣ агглы из ѡлтара, носѣ чашѣ полнѣю мира, и знаменаетѣ предносащаѣ со страхомъ.

Егда начне поп глѣти: „Ѣлицы ѡглашенныи ивѣидѣте“, — тогда агглы свѣзавше грѣшники ведѣт вон, а справедливыѣ ѡставляюѣт.

Егда же поп глѣтѣтъ: „Ико да подъ державою твою всегда храними“, — тогда снїдѣт агглы свѣтлыя держаще в рѣкахъ ѡрѡжіа, а дрѡвїа темныя, влазнаще і ѡкладающе мысли злыя, ѡбмѣтающе сѣтми люди, іерея ловаще прелестити, и не возмогоша.

Егда же іерей идетѣ со чѣтными дари, і ѡ дверехъ ѡлтара іерея срѣктаютѣ ѡгненныя агглы, и мѣще пламенныя ѡрѡжіа въ рѣкахъ, и ѡганаюѣт темныя агглы на странѣ. Тогда возмеѣт сѣ

и ноштво аггль впиюще: „стѣ, стѣ, стѣ Гѣ Саваѡдѣ“. И тако возмѣт прѣстаи ѡ іеруса и стават на стѡй трапезѣ.

И егда глѣтъ поп: „Блѡвите, стѣи аггли“, — ѡни же глѣютъ: „Многаа лѣта, чѣтныи ѡче! Дхѣ стѣий найде на та и сила Бишнаго ѡскниѣ та!“ — Тогда снѣде Дхѣ стѣий і ѡпочивает на предлежащиѣ дараѣ, тогда исполнит сѣ храѣ ве стѣго Дхѣ.

[Егда же] глѣтъ поп: „Исполниѣ мѣтвы наѣ ко Гоѣ“, таѣ глѣтъ поп: „Мир веѣѣ“, дѣакон: „Возлюбиѣ дрѣгѣ дрѣга“, — тогда прѣиде сѣ Хѣ со вѣ. апѣлы и цѣлѣют стѣоѣю трапезѣ и сѣдѣжащаго. Видѣ же Инфилоѣ црѣ великое чѣдо и почѣди сѣ велии.

Глѣтъ дѣаконъ къ ѡбразуѣ стѣѣю Тройцю: „Двери, двери, прѣмдрѡстѣю конѣкм!“ И глѣютъ: „Вѣрѣю къ ѣдиноѣго Бѣ“. И по сѣмъ рече: „Станѣ добрѣ, станѣкм со страхѡмъ“, — тогда снѣде Дхѣ стѣий на іеруса и покрываѣтъ стѣѣ дараѣ.

Рече поп: „Вонѣкмъ стѣѡе возношенѣ“, — тогда вознесѣт сѣ агнеѣкъ вѣжѣи и ста на воздѣскѣ, и снѣдетѣ два Херѣвима и стаѣѣ ѡкрѣтъ трапезы.

Глѣтъ попѣ: „Повѣднѣю пѣснѣ поюще“, — тогда возмѣт сѣ Херѣвими поюще и закрывающе лица своѣ, и множество аггль поюще: „Стѣ, стѣ, стѣ Гѣ Саваѡдѣ!“

И глѣтъ поп: „Прѣймѣте і ѣдите, сѣ еѣт тѣкло мое“, — тогда исполнит сѣ храѣ стѣѣхъ разѣума, и тогда стѣи аггли разсмѡтрѣвши стѣѣю тайнѣ глѣютъ: „Аминѣ“. Тогда тѣкло прѣложи сѣ къ половинѣ хлѣба.

И глѣтъ поп: „Пѣйте ѡ немъ вси, сѣ еѣтъ кров моѣ новаѣго завѣта“, — тогда вси исполнат сѣ разѣума, да разѣмѣютъ, ѣко велика сила страшнаѣго Бѣ.

Глѣтъ поп: „Сѡтвори оѣво хлѣвѣ сѣѣ чѣтноѣ тѣкло Гѣ нашего Іѣ Хѣ, ѣ еже въ чаши чѣтнаѣи кров Хѣ твоеѣго, прѣложи ѡвѡе Дхѣмъ твоимъ стѣмъ“, — тогда аггли възимаютъ грѣхѣи ѡ чѣкъ і ѡгнеѣмъ жжигаютъ.

Егда рече поп: „Израднѣи прѣтѣѣи чистѣѣи“, — тогда дѣѣѣ сѣѣщиѣмъ въ тѣмѣк дѣврѣк ѡверзают сѣ, тѣѣ иѣ прѣѣмлет, ѣ нетленнѣи процвѣтаютъ.

И егда рече поп: „И даждѣ намъ ѣдиными ѡѣсты и ѣдинымъ срѣдѣемъ“, — тогда станѣт вси ѣдиномыслаѣще.

И егда рече поп: „И спѡдови наѣ вѣдѣко“, и людѣе глѣютъ мѣтвы: „ѡче нѣѣѣ і же ѣси на нѣсѣхъ“, — и рече Инфилоѣ црѣ: „До-

бре гліють, иж Бѣ ѿцемъ называють, даже не ѡбачит на° црѣтва своѣго, по ѡбещаники сотвори° стѣхъ таинъ°.

Ѳгда же рече° діако°: „Главы ваша Гѣи приклонѣте“, тогда глѣть поп мѣтвс: „Бже стѣй живый во вышнихъ“, — тогда иъыйде дѣгль из дверій ѡлтара носаци вкѣца в рѣкахъ, и начнетъ класти на предстоацихъ на мѣтвк со страхомъ, на повѣствѣющам же и на зломыслицихъ всѣдаетъ діаколь, авы колшю повѣсть и никчемность възносили.

Ѳгда же рече поп: „Блгдтію и щедротами“, — в то время прійде са° Хс и своєю чѣтною рѣкою раздравлетъ пречѣтное тѣло и пречѣтѣ кров и дастъ Боу° ѡцс, и срѣщет чѣтныа дари, дондеже поставят са пред Гмѣ. Видѣв же поганый Инфилогъ црѣ і оу-жасе са. И напишѣт и ма іѣреѣ пред Гмѣ. И тогда пріемлет іѣрей ѡ самого Бѣ ѡца дари прѣткѣ и чѣтнѣю кровъ Гѣ ишо Іс Хѣ невидимо.

Ѳгда глѣть поп: „Вознесый са на нѣса Бѣ“, — и видѣ Инфилогъ црѣ іѣреѣ просвѣтивша са іако сѣнце.

Ѳгда глѣть поп: „Прости пріемше“, тогда іѣрей свобожденъ выстѣ ѡ грѣхов.

Ѳкончав же іѣрей стѣсю литургію и принесе Инфилогѣ просфорѣ и рече: „Возми, црѣс“. И рече црѣ: „Видѣхъ, чи° єси слѣжи“, ѡ капане, іако дѣтище єси заклааъ°.

Ѳн же рече: „Не дѣтище іа закла°, єже ты црѣс глѣши, но профѣрою, иже єсмъ прежде прине°, и ты° іа слѣжи“.

Инфилогъ црѣ наки рече: „Иъъ видѣхъ, іако дѣтище єси закла° и зарѣзала°“.

И рече къ немѣ іѣрей: „Таковыа повѣсти и чѣда никогда не слышѣхъ и не видѣхъ“.

И рече ємс црѣ: „Видѣхъ, іако велик єот Бѣ хрѣтѣанскій!“

І авѣе в той ча° крѣти са са° и всѣ вѣс своѣ повелѣ крѣтити, и всѣ люди своѣ повелѣ крѣтити по блгдти вѣей и всѣстаго и животворящаго Дѣа. Боу° нашему слава во вѣки вѣком, ѡмин.

Отя редакція, як бачимо, не знае нічого про пізнійше апостольство і мученицьку смерть Амфілога.

Ч. Йоаннікій Галятовський „Неко новое“ к. 52—53.

(Історія ѡ ѡкровен.). Инфилогъ царѣ Сарацинскій поганихъ в Іерѣлимѣ пришолъ до цркви на слѣжѣс вѣсѣю, и в той

часть видѣла Хѣ ѣкѡ дитатко малое, которое священникъ на ѡлтарѣ зарѣзалъ, dlatego поставилъ сторожѡ ѡколо того сѣенника, жебы не ѡутеклъ. Гды мовилъ сѣенникъ: „Прѣстѡю, чистѡю ѡ превѣгословеннѡю славнѡю Вѣдчицѡ нашѡ Бѣородицѡ“ ѡ проч., в' той часѣ пришло множество ѡггловѣ, котормъ поднесши рѣки, за вѣсь мѣрѣ хрѣтѣанскѡй молили сѡ Бѣс. а гды мовилъ сѣенникъ: „Израднѣ ѡ прѣстѡю, чѣтой, превѣгословенной славной Вѣдчици нашей Бѣи ѡ рѣнѡ Дѣк Мѣи“, на той часѣ дѣшамъ вѣ тмѣ вѣдчнм' дѣри ѡтворили сѡ. по сѡжѣкѣ Бѣжѡй сѣенник' царѣки принеслъ просѣфорѡ, мовилъ ѣмѡ царѣ: „Видѣлемъ тебе, нещасливый чѣвѣче, жесть дитѡ зарѣзалъ ѡ тымъ ѣсѡ сѡжиль“. ѡказалъ священникъ: „Такого чѣда ни стѡи ѡци Вѡсиль ѡ Григорѡй не видѣли, ѡкоє ты царѡ видѣлъ“. почѣвши тоє царѣ в' Хѣ ѡвѣрилъ ѡ ѡкрѣщенный ѡ патриѡрхи Йерѡлимского ѡ в' сѡнимѡ ѡвлеченыи потомъ вѣхалъ в' землю Гѡрацинскѡю до брата своего на ѡмѡ Вѡнканца, ѡ того до Хѣ навѣрѣнѡлъ ѡ ѡкрѣстилъ, котормъ ѡбѡдва почали Хѣ проповѣдати, dlatego Гѡрацини поганѣ ѡхъ позѡвѣдали.

На єю популярну перерѣбку повѣсти про вѣзѡ Амѣолога звернув увагу уперве проф. Н. Сумцов у євоѡй працѣ Очерки истѡриѡ южнѡруссѡихъ апокрѡическихъ сказанѡй п пѣсень (Кѡевскѡя Старина 1887, сентябрь стор. 51 і д.).

Ш. Рукопис Георгѡ Вѡлявського стор. 318—326.

(Слово стѡго препѡдобнаго ѡца ѡ Пѡвѡла Испѡвѣдника ѡ стѡи литѡргѡи). Былъ Андѡлогѣ цѣрѣ рода сѡрацинского, поганинѣ, ѡ прѡйхалъ до брата своего до Йерѡсалимѡ, ѡ вѣидѣ цѣрковѣ близко палацѡ брата своего, казалъ сѡбгѡмъ своѡмъ пойти до йерѡв, хотѡчи розмовити сѡ з нимъ ѡ вѣкри хрѣтѣанской. ѡ пошли сѡбгѡ до цѣрквы прощачи йерѡв, абы пришѡлъ до ѡного цѣрѡ сѡрацинского. йерѡй же не ѡшѡлъ, ко пригѡтовил сѡ ко стѡи литѡргѡи. сѡбгѡ же пришедши повѣдѡша цѣрѡю, ѡко гѡтѡет сѡ до сѡжѣкы вѣжѡи, ѡ сѡго ради не придет к тебѣ. ѡ вѣдѡвши ѡнѡи цѣрѣ прѣдко пошѡлъ сѡмъ к' цѣрквѣ, ѡ сѡкѣ велѡможи ѣго ѡ двѡранѣ с нимъ ѡ з велѡлюдѡми. ѡ вошедши ко цѣрковѣ рѣче цѣрѣ до йерѡв: „Пѡнеже не послѡшалъ ѣси мене йерѡю ѡ неѡшѡлъ ко мнѣ на прозѡвѡ мою, то аз' сѡмъ прѡйдохъ к тебѣ“.

Іерей же рече: „Видишь, црѣю, ѡзъ же з Бгѡмъ приготовил са розмовѡ мѣти ѡ емѡ слѡжити, а до тебе трѣдно выло пойти. прошѡ тѡ, црѣю, не перешкодѡ мнѣ, хоцѡ во литѡргію стѣю ѡмѣти“.

Сповѣдалъ црѣ: „Не пойдѡ ѡ ѡзъ, нехай присмотрю са со своими вел'можами ѡ дворанами и з вел'людями“.

И рече іерей цареви: „Болно текѣ, црѣю, жартовати, ѡле ѡнѡ Бгѣ не любитѣ такихъ жартовѣ ѡ вел'людовѣ твоихъ не трѣбуетѣ до селѡгѣ своихъ“.

И на тыхъ мѣсцехъ вел'люды скоро поздихали, а ѡнѡ црѣ томѡ ѡздѡмѣла са пригодѣ такой неслуханной, казалъ вел'люды повиколѣккати, ѡ до іереѡ мовналъ: „Южѣ са Бгѣ твой помстилъ на мнѣ, ѡле ѡ не ѡидѡ, ѡзъ зовачѡ, ѡкѣ литѡргію ѡправлати вѡдешѣ; хоцѡ ско ѡвидѣти вѣрѡ вашѡ ѡ Бга вашего, ѡкѣ вы слѡжите емѡ“. Іерей же не могѡщи са зѡести напасти ѡ котѣде во ѡттарѣ ѡ нача проскомидію правити, а ѡнѡ црѣ присѣтѡни са близко ѡ нача дивити са з пилностію, ѡкѣ где ѡправсет са слѡжеѡ вѣжѡ. тогда ѡвидѣ црѣ поганѡи іереѡ, гди пристѡпилъ ко престолѡ, просѣкти са лице ѡго ѡки сѣнце ѡ ризы ѡго ѡкѣ ѡгненны. ѡ пристѡни к' жертовникѡ ѡ взать проѡфорѡ ѡ копѣе к' рѡцѣк своѡи ѡ нача завладати ѡгнецѣ стѡи. а црѣю поганскомѡ здало са на жертовникѣ множество стѡихъ ѡггѡлѣ со ѡрѡжѡемъ в'коло іереѡ, ѡ помислилъ, ѡкѣ ѡное дитѡ не плачет' ѡ цю ѡсть за ѡцѣ, же дитѡ свое дѡетѣ на такое мордерство. ѡ гди іерей в'дарилъ копѣемъ кѣ стѡи ѡгнецѣ, а црѣю здало са видѣти, же дитѡ вдарилъ в кокѣ, с котораго потекла кровѣ ѡ вода, ѡ ѡггѡлѣ Гдѣнь поставилъ кѣлѣхѣ ѡ понесе тѡю кровѣ на неко. ѡ видѣлѣ тежѣ зновѡ людей многихъ приносачи вранѡвѣ тманихъ, ѡ которихъ тежѣ ѡвырѡли ѡггѡлѣ телеснѡи ѡ метали на ѡгнь ѡ палили. видѣ тежѣ зновѡ людей в' в'ломѣ ѡдѣкню, которѡе приносили свѣтѡлѡе варанки; ѡ брали ѡггѡлѣ свѣтѡлѡи ѡ клали на жертовникѣ пред іереѡ, а іерей зѣ рѡкѣ своихъ давалъ ѡггѡломъ дрѡгимъ, которѡи ѡносили к' ѡко.

По скончаніи тѡ же, гди рекѣ іерей: „Блѡгослови вѡдѡ“, в той часѣ зчиниласѣ церков ѡкѣ кристалѣ видѣла, а ѡттарѣ ѡкѣ ѡгненный. видѡчи тѡе црѣ задивѡвал са. гди [іерей] рекѣ: „О плавающихъ ѡ пѡтѡшествѡщихъ на мори“, в той часѣ [видѣ црѣ] море ѡ корабѣк на морѣ плавающѡи. гди рекѣ: „Прѣстѡю, чистѡю ѡ блѡгословеннѡю дѣвѡ Мрѡю“, в той часѣ пристѡпило ѡггѡлѣ множество ѡ поднимаютѣ рѡки со іереѡмъ за весь мѡрѣ молачи са Бгѡ. а гди воходѣ іерей чинилъ со свѣтѡлѡемъ, тогда дрѡхаггѡлѣ [Михѡ-

накъ и Гавріиль по странахъ за рѣки іереѣ ведѣтъ. а ѣгда іерей начать глголати: „Ико стѣ еси Бже нашъ и на свати ѡпочиваши“, в той часъ агглов' множество з дола подимютъ са, и архайгль Михайль рече: „Вонемѣ“, а Гавріиль рече: „Миръ всѣмъ“. Ёгда же іерей зайде за престоль и кончатъ сѣдалище и да глеть: „Црю ивннй“, и акые пристѣпиша два аггли и по емша іереѣ ведоша предъ стѣю трапезѣ. и начнетъ стѣе еулаіе, и в то время триста аггль пристѣпиша и возымаютъ слова тїи и со похвалами вносаѣтъ в иво. тогда выходитъ аггль из олтаря носачи чашѣ полнѣ мира и помазетъ предстоѣщїѣ люди со страхомъ. егда начнетъ іерей глголати: „Лицы ѡглашеннїи изыйдите“. тогда аггли свазавше гркшники и ведѣтъ с церкви и пречъ, а справедливыхъ оставлають. егда же іерей возглаголетъ: „Ико да под державою твою“, тогда снїдѣтъ аггли свѣтліе держаще в' рѣкахъ ѡржіе, а дрѣгїѣ темнїѣ блазнаше прелестїю, и не возмогша. егда іерей идетъ со чест'ними дарами, и встрѣтають аггли его имѣщїѣ пламенное ѡржіе в' рѣкахъ, ѡгнають темнїѣ аггловъ на сторонѣ. тогда возмѣтъ са множество аггловъ и воспоютъ: „Стѣ, стѣ, стѣ“ съ вознїю великою пади на волкъна: „Стѣ, стѣ, стѣ Гдѣ Саваофтѣ“. а дрѣгїѣ аггли берѣтъ стѣѣ дари изъ рѣкъ іереѣ и ставлають на свѣтїю трапезѣ. егда іерей глголетъ: „Бгословите стѣи аггли“, ѡни же глють: „Многа ты лкта, честнїй ѡче! дѣхъ свѣтїй ѡскнїтъ та и сила вышнаго снїдетъ на та“. тогда іерей рече: „Да снїидетъ и ѡпочиваетъ на предлежащихъ снхъ дарахъ“, тогда исполни са весь олтарь запахѣ стѣаго Дхѣ. и паки глеть іерей: „Исполнимъ молитви наша Гдѣи“. потомъ глеть: „Миръ всѣмъ“, а діаконъ: „Возлюбимъ дрѣгъ дрѣга“, тогда гласъ прїиде, Хс со апостоли, и цѣлбють стѣю трапезѣ.

Видѣвши тоѣ все црѣ поганскїѣ, чѣдо такое великое, и здивоваѣ са велми. діакон глеть: „Изобразїюци стѣю трапезѣ. двери, двери, премѣдростїю конми!“ и глють всѣ: „Вкрѣемъ во динаго Бга“. и потомъ рече: „Станемъ доврѣ, станѣмъ“, тогда снїиде Дхъ стѣи на іереѣ и покрѣтъ стѣѣ дари. и рече іерей: „Вонемѣ стѣе возношенїе“, тогда возметъ са агниць вжїи и станетъ на возѣскѣ, и снїдѣтъ два Херѣвими и станѣтъ ѡкрестъ трапезы. и глголетъ іерей: „Покѣднїю пѣснь поюще“, тогда возмѣти [sic!] ѡнїе Херѣвими пѣтн: „Стѣ“, закрывающе лица своѣ, множество аггль с ними, припадше на колкъна, покрѣюще стихъ: „Стѣ, стѣ, стѣ Гдѣ Саваофтѣ“. тогда и... анитъ са смири [sic!] небеса и самъ Гдѣ [низо]идетъ из оной

высоти. и глголетъ іерей: „Прійміте, їдїте, сіе єсть т'кло мое“, тогда ісполни сѧ храмъ ст'ый разѡма, и агглан гл'ютъ: „аминь“. тогда приложит сѧ хл'квѣ в половинѣ во ст'ое т'кло. и глголетъ іерей: „Пийте ѿ неѧ вси, сѧ єсть кровь моя новаго зав'ѣта“, тогда вси исполниша сѧ разѡма, да разѡм'ют все, іако велика тайна єсть, сила страш'наго Б'га. тогда іерей гл'етъ: „Сотвори ѡубо хл'квѣ сей честное т'кло Гдѧ наш'го Іс Хрѧ, а єже в чаши, честная кровь, и преложи ѧ дх'омъ твомъ ст'ымъ“, тогда агглан в'зымають гр'ѣхи ѿ челоу'ккѣ и ѡгнемъ ѡпалають. єгда речетъ: „Израднѣ“, тогда вышнимъ во тм'к двери ѡверзают сѧ и тма ѡмет сѧ и темность ѡсвѣснетъ, а нетл'нїе процк'таетъ, то єсть свѣтлость ѡгорнетъ. и рече іерей: „И даждь намъ вл'дко їднимъ ср'цемъ“, тогда вси стануть єдино мислаще. єгда же іерей рече: „Сподоби насъ вл'дко“, тогда вси людїе начн'уть глголати: „Ѡче нашъ, иже єси на небесѣх“. И слыша цр'ь Филогенъ и рече: „Докре гл'ютъ, іако Б'га ѡцемъ называютъ“. и до него ѡлвчи... сѧ креста ст'аго, но ѡбещаника сотвори и таинъ. дїаконъ рече: „главы ваша Гдѣви приклоните“. тогда іерей глголетъ [преклонь гла]вѣ: „Бже ст'ыхъ“, тогда ивыиде аггль из двери ѡлтарѧ носѧ в'кнци [Кинця не став].

Отсе проба популярної, декуди досить свободної перерібки повісти про Амфілога, новий доказ її популярности серед нашої громади.

Щ. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 475.

(Єїє знаменїє пройви Бж' архистратига^м Михайла^м) людє^м їнлєвы^м сьблюдла и^х ѿ в'сакого зла, ѡказак' и^х в^х м'цє^х два днї злыѧ, в н'кже ни^хтоже не починати никаковы^х д'к^х, на пжт же не пойти ни кров' пжцати, ни с'кати, ни садити, ни бракъ творити, ни кжплю д'клати, ни домо^х ставити.

М'ца марта ѧ. ѡ.

М'ца апри^а г. ѡ.

М'ца мая ѡ. ѡ.

М'ца їю^н г. ѡ.

М'ца їю^л г. ѡ.

М'ца ав'гж^{ст} д. ѡ.

М'ца сеп^т г. ѡ.

Мѣца ѡѣ ѡ. ѣ.

Мѣца ноѣ ѣ. ѡ.

Мѣца дѣк ѣ. ѡ.

Мѣца гѣѣ ѣ. ѡ.

Мѣца фѣѣ ѣ. ѡ.

Бѣ тыа ли дны разболиѣ са, не в'танеѣ ѡ ложа; а родить ли са в' тыа дны, то не живѣ длѣго бываѣтъ.

Сей невеличкий текст, властиво належный до групи ворожбитських писань, друкуємо тут задля апокаліптичної форми, яку дає йому початковий його рядок. У рукописі він поміщений безпосередно за „Послѣдованіємъ церковнаго пѣнія и собранія всего лѣта“, себто за календарем цілого року (стор. 430—475). Анальоґічна стаття з апокаліптичною формулою (їже сказа ѡ ѡкѣѣѣ Бѣ Ѣхарѣ, сїѣнникѣ своѣмѣ, да ведомо сѣтворить сїѣ снѣмѣ члѣвчскіймѣ) надрукована у Тихонравова (Памятники отреченной русской литературы, т. II, ст. 386).

III. Апокаліпси про загробове жыте.

А. Уніварський рукопис XVIII в. стор. 392—401.

(Слово ш сѣтомъ Явраамък, егда яви сѣ емъ архистратигъ Муханлъ). Бонегда скончаша сѣ днѣ шцѣ Явраамъ, глѣ Гѣдъ ко архистратигъ Муханас: „Понди ко Явраамъ и рѣци емъ, да ѡзійдет ѡ житиѣ сего и да распорядит домъ свой, что комъ, и да наготовитъ сѣбѣ домовинъ ко смерти“.

Иде Муханлъ ко Явраамъ и наиде его сидѣщаго предъ врати своими, ѡи поздоровилъ его Муханлъ. Баше же старѡи Явраамъ и не познаше, кто естъ. ѡ рече Явраамъ емъ: „ѡкъдѣ еси члѣвче?“ ѡ рече емъ Муханлъ: „Подорожнѡи естемъ человекъ“. Рече Явраамъ: „Посѣди сѣ мене, вонѡиди во домъ мой, вечер' ѡже естъ, ѡ почиешъ сѣ мене, а завтра пойдешъ, где сѡчѣ“. ѡ воспросилъ Муханлъ Явраамъ: „Повѣчѣ ми, акъ текъ има, господине?“ Рече [Явраамъ]: „Мнѣ естъ има Явраамъ“. Рече Муханлъ: „Слишахъ тѣ мѡжа любимаго, ишовъ емъ до тебе мѡ днѡи“.

Тото вѣсѣдѡющимъ имъ и призва Явраамъ сѣа своего Ісака и рече емъ: „Пойди, чадо, приведи тел'ца! трѡденъ естъ гостѣ нѡишъ“. ѡ привѣде Ісакъ тел'ца подъ дѣвѣ великѣ сѣкло, ѡмѣкаѡ на сокъ вѣт'вѡи тѡ. и слиша Явраамъ ѡ вѣт'вѡи гласъ глаголющъ: „сѣтѣ сѣ. сѣ. Гѣдъ“. Сокривѡи Явраамъ тайнъ во сѣрѣци своемъ и помышлалше: „Что ѡшетѣ вѣти тайна сѣа?“ Рече Явраамъ сѣнъ своему Ісаку: „Заколѣте три баранки и зварите ихъ. да ѡми; прѡйде ми радость днѣсѣ“. Призва Явраамъ сѣа своего Ісака ѡ рече: „Чадо мое, сѣнъ мой любимѡи, востани, налѣи води во сѣмивалныцѣ, да смыю рѣки и ноги гостѣви нашемъ милѡмъ“. Розсмѣвъ Явраамъ

во срѣдци своемъ, ако ѡже послѣднее налитіе рѣкомійки сѣа. Слышавъ же Ісакъ ѡ ѡцѣ своего словеса сѣа восплака са и принесе рѣкомійкѣ и рече ѡцѣ своемъ: „ѡ что естъ, ѡче, слово твое, ако послѣднее налитіе рѣкомійки ѿ ѡвлити ѿ нозѣ гостевѣ нѣшемъ?“

Видѣвъ Авраамъ сѣа своего плачуща са Ісака ѿ самъ плака са со нымъ. И видѣ нхъ архангелъ Михаилъ плачущихъ са ѿ восплака са ѿ ѡнъ со ными, ѿ виша слези его ако пламень ѡгненній. Слышавъши же Сара плачущихъ са ѿ оубѣгла ѿ комори ѿ рече имъ: „Дла чого плачете са?“ Рече Авраамъ: „Нѣтъ намъ зла, а ти ровнѣ бѣ коморѣ дѣло свое“.

И выстъ ношъ, и возйде же Михаилъ на ѿбо и поклонѣ са бѣгъ. Егда во снѣце заходитъ, вси ангелъ поклоняютъ са бѣгъ, то естъ первѣи поклонщици. Рече архангелъ Михаилъ ко Господу бѣгъ: „Послалъ ма еси, Годи, повѣди[ти] ѡ смерѣти, ави ѡишолъ мира земнаго, а азъ, Годи, не смѣлъ емъ емъ повѣдѣти ѡ смерѣти его, во прѣвднъ естъ члвкъ. самъ, Годи, послѣ памат емъ ѡ смерѣти его, да самъ разсѣмѣетъ, а не ѡ мене слышитъ. великаа естъ речъ ѿйти ѡ свѣта того земнаго“.

Рече Годи архангелъ Михаилъ: „Пойди ко Аврааму! егда авиши са емъ, аждъ и пѣ со нымъ, азъ же налѣжѣ сонъ на Ісака сѣа его, да свѣстъ смерѣтъ ѡцевскію“.

Прйдеже архангелъ Михаилъ ко Аврааму, ѡбрѣте сготованнѣю вечерѣ, аждъша же ѿ пиша ѿ веселиша са. И рече Авраамъ сѣа своемъ Ісакъ: „Постели постѣлъ гостевѣ нѣшемъ“.

И поиде архангелъ Михаилъ спати. Рече Ісакъ ко архангелу Михаилу: „Годи, егда и ма едѣ спати с токою?“

Рече Авраамъ: „Иди сѣа во коморѣ спати“. Во ѣ. же часъ ноци видѣ Ісакъ сонъ, воставъ ѿде ко ѡцѣ своемъ [ѿ] рече емъ: „ѡче, ѡверзи мнѣ двери, нехай са насмотрю на тебе!“ И паде Ісакъ на вѣю ѡцѣ своего ѿ плака са горѣко ѿ цѣловалъ его. И восплака са ѿ Авраамъ, ѿ плака са архангелъ Михаилъ. Слышавъши же Сара плачъ нхъ прйшедши рече имъ: „Дла чого, дла кой причины плачете?“ И рече Михаилъ: „Нѣ дла чого. ѡзметъ са Авраамъ ѿ ѡлѣчитъ са ѡ васъ ѿ ѡ землѣ на ѿбо, ѿ ѡ члвкъ ѡишествіе“.

Зразсѣмѣла Сара словеса архангела Михаила, ѿко славнаа речъ ѡ него вышла. Рече Сара ко архангелу Михаилу: „Како смѣлъ еси поздоривѣши насъ и гостити са во домѣ нѣшемъ?“ Рече Авраамъ ко архангелу Михаилу: „И маю ѡ[л]шенъ быти ѡ всѣхъ члвкъ на землѣ?“ Зразсѣмѣла Авраамъ речъ славнѣю ѡ

ар'хаїгла Михаїла, авилъ са вси тѣ к нам¹⁾). Ставъ ар'хаїгла Михаїла Авраам питати а'во звѣдовати: „Кто вси ти, Гѣди?“ И рече: „Аз' есмь ар'хаїгль Михаїлъ“. И рече Авраам: „По що пришовъ еси тѣтъ до мене?“ [И рече ар'хаїгль Михаїлъ]: „Скажетъ Ісакъ снѣ твой“. И рече Авраам: „Снѣ мой милій Ісаче, что еси видѣлъ во снѣ?“ И рече Ісакъ: „Видѣлем снѣнце и мѣсацъ на главѣ мои, а снѣ гость из'наалъ снѣнце из'глави моеа. Я а просилемъ с' него, реклъ есмъ: „Гѣди мой, не ѿимѣи свѣтлости моеа, свѣта того домъ моего“. Рече ар'хаїгль Михаїлъ: „Во неделю рано возметъ са дшѣ ѿца твоего на нѣвса, а тѣло ѿстанетъ са на зем'ли, аж' скончатъ са седмъ тисащъ лѣтъ вѣка сего и востанетъ всака плотъ чловека“. И рече Авраам Михаїлс: „Молю тѣ, нехай не ѿйде из' тѣла, аж' оўзрю дѣло на небеси и на земли преждѣ смер'ти“. Ѿ сем же рече ар'хаїгль: „Пондс ко Бгѣ ѿцѣ, како повелитъ ми, то скажѣ ти, Авраамѣ“.

Возйде же ар'хаїгль Михаїлъ на небеса и глѣ ѿ Авраамѣ Бгѣ. Рече Гѣдъ ар'хаїглас: „Иди, пойми Авраама ис' тѣломъ на небеса, покажи есмъ всѣ, что речетъ на то, что ест' на земли, во ми дрѣгъ естъ Авраам“.

Тогда поем Михаїлъ Авраама на небеса и приведе на рѣкѣ. Узрѣ Авраам двоа врата, единѣ малѣа, а дрѣгѣа великѣа, и посредѣ ихъ сидѣше мѣжъ старѣ, [и] великѣ соборѣ шкрѣт' него аггловѣ, онъ же мѣжъ веселание са и плакаше, и лѣпше веселостию избиваше.

Рече ар'хаїгль Михаїлъ: „Знаеш' ли сего члѣва?“ Рече Авраам: „Нѣт, Гѣди“. [Рече ар'хаїгль]: „Видиш' ли ѿбой врата? сѣа корота широкаа во мѣкѣ, а тѣснаа во рай. а мѣжъ великѣ сей естъ Ядам. що есъ дшѣкъ видѣкъ ѿсходѣща ис' тѣла, ѿ него сѣтъ. Егда видишъ его плачѣща са, дамъ того плаче, во много ихъ идетъ во мѣкѣ, болшѣа часть, дамъ того плачетъ са; а к рай найменшѣа часть идетъ, и дамъ того смѣетъ са, во со радостію йдетъ в рай!“

Рече Авраам ко ар'хаїглас: „Не могъ вихъ а сквозѣ тѣснѣе врата пойти. Многіе не вхѣдатъ во на“. И восплака са Авраам глѣа: „Ѿ горе мнѣ, что сотворс! аз' и естемъ члѣкѣ грѣш'ній, како могс тѣсними врати в рай влѣсти? тѣлко ѿрокѣ, которомъ десатъ лѣт, той тѣлко вийде единѣ!“ Рече ар'хаїгль Михаїлъ:

¹⁾ Епіводу з Сарою від слів „слышавши же Сара“ аж до отсих слів, що являють ся немов відривком якоїсь промови, в гречьнім тексті зовсім нема. В тексті Тихонова тут також неначе ягась прогалина.

„И ты единъ вонїдешъ; мнози подобны тебѣ воходятъ въ мира сего; а колѣшла частъ ихъ воходятъ во широкаа врата“. Стоящїи же Авраамъ, и в той час видѣвъ, же два аггла погнаша седѣмъ тем дшїъ, и вса сїа во мѣкс поидоша. И рече Авраамъ: „Вса сїа во мѣкс поидоша?“ И рече архаггелъ Муханалъ: „Вса сїа“. [И рече Авраамъ]: „Пошадї, Гѣди, дшїъ тѣхъ привезѣти во рай!“

„Не пошадитъ сѧ“, рече Муханалъ. „Пошклетъ сѧ, але не вѣрѣте сѧ достойнѣ, и развѣ тотѣ, еа же агглы принесе ис правдами во рѣцѣ. Аще вѣращетъ сѧ дшїа изъ грѣхами, то поведе сѧ со грѣшныки во мѣкс вѣчнѣю“.

Рече же Авраамъ Муханалъ: „Гѣмъ тем дшїъ ци введѣтъ аггли ко мѣкс?“

Рече Авраамъ ко архаггелу Муханалу: „Колѣко дшїъ вѣзметъ агглы на кождїи днїъ и на кождїю ношѣ?“

Рече архаггелъ Муханалъ ко Аврааму: „Смерть не введетъ на мѣсто сѧ, даже ви видѣ сѧ дшїю“.

Услїшавъ же Авраамъ дшїкъ во мѣкахъ вопїюща: „Помилуй насъ Гѣди, помилуй насъ!“ Рече же сѧ дшїа: „Како могѣ помилувати васъ? ви не помилували есте дшїю и дщерїи и синовѣ своихъ, но крѣтали есте на плотъ чрева своего“. Рекли тїи дшїкѣ: „Нѣстѣ во насъ ни прелюбодѣканїа, нѣ разкою“. И рече сѧ дшїа: „Принесѣте ми писанїе!“ И прїиде с писанїемъ мѣжъ великъ сѣкло, имѣахъ на главѣкъ своей три вѣнцѣкъ, сего мѣжа зовахъ на послѣшество; дерѣжа же тотъ мѣжъ златїю тростѣю ко рѣцѣкъ своей. Рече сѧ дшїа: „Величєны грѣхи тїхъ дшїъ“. И рекѣтъ тїи дшїкѣ: „Вѣ вѣканїи есмо! како можемъ глаголати, же не маемъ прелюбодѣканїи анѣ розвою! А ми по смерѣти мѣжей своихъ со инѣшими мѣжами грѣхи творили, и снѣи и дщерѣкъ своей погѣбили, а инѣшии грѣхи творили!“ И мовли тїи дшїкѣ, возопїша велѣми: „Вѣ горе намъ, ако забїли есмо грѣхи тїи, а тѣгѣ не замыша грѣховѣ ншїихъ!“ И взаша дшїкѣ тотї со гнѣвомъ и мѣчаще ихъ сѣкло. И рече Авраамъ [сѧ] сѧ дшїи: „Гѣди, кто сей члѣвѣкъ?“

И рече архаггелъ Муханалъ Аврааму: „Вѣцѣ твои енохѣ, книгѣ вѣчїа, то естѣ писарѣ, постави его [бгѣ] на послѣшество написовати беззаконїа чловѣческаа и неправды“.

Рече Авраамъ ко архаггелу Муханалу: „Можетъ ли енохѣ вѣповѣсти въ всѣхъ дшїкѣ?“

Рече емс Муханалъ: „Пописати емс всѣ дшїкѣ порѣчивѣ Пїѣ бгѣ, и аще котораа дшїа не помилувана вѣдетъ въ Гѣда бгѣа, то злѣ мѣчїти сѧ вѣдетъ“.

Рече Г'дъ ко арх'агглас Муханлс: „Аще Авраам б'дет тебе ѿ цю питати, показъи ѿ сотвори емс, др'сг' ко ми ест'“.

Понесе арх'агггль Авраама на твер'дк'и ѿблацик. ѿ позр'кв'к Авраам на землю ѿ свид'к чл'ька прелюбоуджаніе твораше. Рече Авраам ко арх'аггглас Муханлс: „Нехай ѿпаде ѿгн'ъ, да ѿспалит их!“ ѿ вид'к ѿных развивающе разбойнык' ѿ рече ко арх'аггглас: „Нехай ѿзй'д'ст' зв'кріе ѿ пождат их!“

Рече Г'дъ ко арх'аггглас: „Понеси Авраама не землю, пог'бвилъ би всакъ твар'ъ, еже ест' на зем'ли, не помилувалъ би ныкогоже, ѿбо не сотвори [их] не мовит'ъ: покайт' са гр'ѣховъ своих, а Г'дъ пріймет' кающих' са гр'ѣшных' людей ѿ прімет'ъ ко цр'т'во свое н'сное“.

ѿ знесе арх'агггль Муханл' на землю Авраама. Егда скончаша са дн'е Авраамс ѿ прист'снп см'рт'ъ к немс взати дш'с его. ѿ показа арх'агггль Муханл' Авраамс см'рт'ъ, сотворі ю страшн'ю, св'х'ю, зб'ят'с'ю, р'еврат'с, голкнат'с'ю ѿ с кривою, ѿстрою косою ѿ з' грабл'ами ѿ з' м'кт'лою, ѿ приведе ю пред' Авраама. З'зр'к' же Авраам см'рт'ъ ѿчима своима ѿ оубо'м са з'кло ѿ почалъ би питати ал'бо зв'ѣдовати: „Кто еси ти, скажи ми са? егда та з'зр'к'х'ъ ѿ оубо'ах' са вел'ми“.

Рече емс: „Азъ ем'ъ см'рт'ъ“.

Рече Авраам: „По ч'то такъ ес' страшнаа бар'зо?“

Рече же см'рт'ъ Авраамови: „То а такъ гр'ѣшником люта ѿ страшнаа, а праведником бар'зо крас'наа ѿ чистаа, непокаланнаа“.

З'краси же арх'агггль Муханл' см'рт'ъ красотою бар'зо великою. Авраам же з'диви са ѿ оуспе, арх'агггль же Муханл' з'звалъ дш'с Авраамск' [sic!] ѿ т'кла ѿ ѿнеслъ еа до небесных' ѿбнителей. К'г'с нш'емс ко Троици славимомс ѿц'с' і ѿн'с' ѿ ст'омс' Дх'с, емс же чест'ъ ѿ хвала [н'к'] ѿ през' нескончоніи в'ѣки в'кком. Амин'ъ.

Про апокріф пз. Апокаліпсис Авраама, а радше про його вхід на небо згадують старохристиянські письменники Епіфаній, Атаназій та Оріген. До нас мабуть не дійшов сей старий апокріф, правдоподібно жидівського походження, ватомісь заховав ся по грецьки та по церковнославянськи апокріф пз. Заповіт Авраама, християнська перерібка того старого жидівського апокріфа. Грецький текст із віденського рукопису опублікував А. Васильєв у своїй збірці *Anecdota graeco-byzantina, pars prior, Mosquae 1893, стор. 292—307*, а з більшим критичним апаратом по кількох рукописах Р. Джемс у серії *Texts and studies*, том. II, вип. 2 (R. James, *The Testa-*

ment of Abraham, Cambridge, at the university press, 1893). Церковно-славянський текст із рукопису XVII в. надрукував Тихонравов у недокінченім третім томі своєї збірки пз. Апокрифическія сказанія, стор. 29—41, виданім у світ по смерті Тихонравова в додатку до 58 тому Сборника отд. русскаго языка и словесности имп. Академіи Наукъ. С. Петербургъ 1895.

Б. Рукопис Московського Успенського собора XII в. к. 90—95.

(М^оца маина въ ѿ. дѣѣ. Видѣннїе іеже видѣ стѣи Исаїа пр^оркъ сѣѣ Ямосовъ). Въ двѣдесатьноіе лѣ^то црѣтворюющю Езекию црю Иудѣю приде Исаїа сѣѣ Ямосовъ ѿ Насоусъ сѣѣ Сабвовъ¹⁾ къ Езекии въ Йерусалимъ. и къшдѣ скде на одрѣ црѣвѣ²⁾. и вси князи йерусалимьстїи, съвѣтѣннїи црѣви и каженнїи стомахоу прѣдѣ нимъ³⁾. и придоша же и възвѣса⁴⁾ и ѿ селѣ и съ горы пррци и сїове пррчѣстнїи⁵⁾, слышавѣше Исаїа іако приде ѿ Галгалъ къ Езекии, и цѣлова іего въкоупъ же и вѣговѣститѣ іемоу ѿ хотѣшнѣхъ быти⁶⁾. вънїгда възвѣла словеса всѣа истиньнаѣа, дѣѣ стѣи нанде нанѣ и вси видѣша, слышахоу же вѣщаннїа стѣго дѣѣ. призѣва во и црѣ и пррци вси, и вънїдоу іеіако же ихъ оверѣте сѣ тоу въ коупѣ. вѣ же Мухѣи ѿ Ананнїа старѣцѣ ѿ ѿнѣ, и іеіако скдѣаше одесноу ѿ ѿшоуую іего. и іеіако оуслѣшаша глѣ стѣго дѣѣ, прѣклоннїа колѣна и въспѣша Боу въшнѣмоу, почивающоу въ стѣхъ и такоу силоу въ словеса въ мирѣ даровавѣшю. глѣющю же іемоу стѣннѣмъ дѣѣмъ въ оуслѣшаннїе всѣмъ, вънезапоу оумлѣче и къ томоу не видѣше стоащнѣхъ прѣдѣ нимъ. очї же іего вѣкашете ѿвѣрѣстѣ, оуста же затворена, обаче вѣдоуновеннїе дѣѣ вѣаше съ нимъ. и непѣщивахъ вси, іако въспрїятѣ вѣсѣ Исаїа, пррци же разоумѣша, іако въ явленнїи вѣ, видѣннїе же, іеже видѣ, не вѣаше ѿ вѣка сего, нѣ ѿ потаеннаго ѿ всѣакоу плѣти. и іеіако прѣста ѿ видѣннїа и възврати сѣ къ сѣ, и повѣдѣ Езекиевнїи и сїоу іего Насооу⁷⁾ и Мухѣю и прочнѣмъ прркомѣ глѣ:

¹⁾ Хл. Исаковъ, у Копт. Исаїв. ²⁾ Копт. дод.: і хоча йому подавали крісло, не хотів сісти на ньому. І почав Ісаїа з королем Езекиєю говорити слова віри і справедливостї. ³⁾ Копт. сидїли довкола нього. ⁴⁾ Хлуд. ѿ вси, Копт. із сусїднїх повїтїв. ⁵⁾ Копт. подає їх число 40. ⁶⁾ Копт. І вони прийшли, щоб привитати його і послухати його мови, і щоб він поклав свою руку на них, аби вони пророкували і аби він чув їх пророкованє, і всі вони були перед Ісаїєю. ⁷⁾ Хлуд. Насооу.

»Въкнегда прорицахъ къ слоуха, іегоже слышасте, видѣхъ англа славына не по слакѣ англа, іаже вьсѣгда видѣхъ, нѣ естероу славоу велию стѣ имоуща, іаже не могахъ съповѣдати. и іемъ ма за роукоу вѣзде ма на вьсотоу. азъ же рѣхъ: »Кѣто іеси ты, како ти іе има и како ма вѣзносиши?« сила бо ми дана вѣст глати съ нимъ. тѣгда ѡвѣщавъ рече: »Іегда вѣзведеу та вѣ вѣходъ и покажю ти видѣніе, іегоже радьма посланъ іемъ, тѣгда разоумѣиши, кѣто іемъ азъ. а имени моего не оувѣси, зане хоцши пакы вѣзвратити са вѣ тѣло свое. и іегда вѣзнесоу та, оузриши«. и радъ вѣхъ, іако кротъко ѡвѣща ми. и рече ми: »Вѣзвradoва ли са, зане кротъко ѡвѣщахъ ти? и вѣщшаго мене оузриши кротѣиша и сѣмотрѣливѣиша, хотѣща бесѣдовати съ тобою, больша большаго, свѣтлѣиша и мирнѣиша. на се бо посланъ іемъ, да провѣщю тѣбѣ си вѣса«.

»И вѣзидохъ же и азъ и онъ на твърды, и видѣхъ тоу бранъ велию, Сотону и силы іего, и противѣща са благочестию, и іедино іединого закидаши¹⁾; іако же іестъ на земли, тако іестъ и на твърди, образи бо твърдымъ сѣде соутъ на земли. и рѣхъ англови: »Чѣто іестъ рать си и завидѣ и опълчєніе?« и ѡвѣща ми и рече: »Си бранъ іестъ дѣвола, и не имать почити, дондеже придетъ, іегоже хоцши видѣти, и оубиєтъ дѣтъмъ силы своєи«.

»Потомъ вѣзведе ма на соуща вѣше твърди, іеже іестъ първоє нѣко. и видѣхъ тоу прѣстоль по срѣдѣ, и на немъ сѣдѣиць англа вѣ велицѣ чєсти. и одєсноую іего сѣдѣща и обшою англы; інакоу же славоу имѣхоу иже одєсноую, и поухоу іединѣмъ гласѣмъ, а иже ошоую, вѣ слѣдъ ихъ поухоу, пѣ же ихъ не вѣшѣ іако и десныихъ. вѣпросихъ же англа вѣдѣщаго ма: »Комоу пѣ си вѣсѣлаієма іестъ?« ѡвѣщавъ глѣ ми: »Велицѣи слакѣ вѣжин соущи на седмѣмъ нѣси, и сѣоу іего любимоу, ѡнюдоуже посланъ іемъ къ тѣбѣ«.

»И пакы вѣзведе ма на вѣторое нѣко, вѣсота же нѣсе вѣлаше іако ѡ първаго нѣсе до земли. видѣхъ же тоу іако и на първѣмъ нѣси десныша и шоуша англы, и пѣ вѣщши паче първѣхъ, и падъ на лица своємъ поклонихъ са имъ. и не обѣсти мене англа наставлѣи ма: »Не поклонѣи са ни прѣстолоу ни

¹⁾ Хлуд. іединого іединомуу закидаща; Копт. і там я бачив Саммаїла і сили його, і велика боротьба йшла против нього, і ангели Сотони були завидючі один на одного.

англоу Ѡ нѣсѣ. сего бо ради посъланъ іесемь наставити тебе. іемоу же ти азъ рекоу тѣкъмо надъ вѣсѣми прѣстола... и одежа и вѣнцы, іегоже оузриши Ѡселѣ оуже¹⁾. и въздрадовахъ са радостію велиною зѣло, іако така іестъ коньина вѣдѣшимъ вѣшнього и вѣчного, възлюбленаго ёмоу сѣа, и іако Ѡ а҃н҃гла сѣаго дѣла си тамо исходати.

„И възведе ма на третіеіе нѣо, и тамо такоже видѣхъ малъ прѣстолъ, и десныи и шоуиа а҃н҃глы. обаче памать вѣка сего тамо не именоваше са, измѣноваше же са слава дѣла моего, іако възсхожахъ на нѣо. и рѣхъ: „Ничтоже Ѡ оного сѣде не именується са“. и Ѡвѣща ми а҃н҃галъ и рече ми: „Ничтоже не мѣнитъ са за немошь іего; ничтоже сѣде оутантъ са тамо дѣіемъ твоихъ“. пѣ^о же, іеже поахъ, и словословіе сѣдащаго, и а҃н҃галъ ваще вѣкаше вѣторого.

„И пакы възведе ма на четвѣртсеіе нѣо, многъмъ больша вѣкаше. и тоу пакы видѣхъ прѣстолъ и десныи и шоуиа а҃н҃глы, и си пакы поахоу, и слава и пѣніе [десныхъ] а҃н҃галъ больши вѣкаше шоуныхъ, и слава сѣдащаго больши вѣкаше а҃н҃галъ соущихъ одесною, слава же ихъ такоже прѣспѣваюци нижнихъ.

„И възидохомъ на пѣтоіе нѣо, и тоу пакы видѣхъ леіонты вѣнцѣныи, и слава ихъ и пѣ^о славныхиши четвѣртаго нѣсе. азъ же въздиохъ са многоу множествѣ, оузрѣхъ а҃н҃галы различныи добротами оукрашены, когождо слакоу свою имоуца, и славамоу живоущаго на вѣсотахъ, іегоже има не іави са вѣсакон пакти, іако такоу слакоу дасть а҃н҃галомъ на коіемъждо нѣси. и Ѡвѣщавъ а҃н҃галъ г҃ла ми: „Что подиви са о семъ? не си іедини лици, нѣси бо видилъ непроходимыхъ силъ тѣмъ а҃н҃галскы“.

„Пакы же възведе ма на вѣздоухъ шестаго нѣсе, и видѣхъ слакоу велию на немъ, іакоу же не видѣхъ на патѣмъ нѣси. видѣхъ бо а҃н҃галы вѣ славѣ мнозѣ, чины силъ притранныхъ и лимотекоуща²⁾, пѣснь же ихъ сѣа и чюдна вѣкаше. и рѣхъ а҃н҃галови водащемоу ма: „Что іестъ іеже вижю, г҃и мои?“ и г҃ла ми: „Нѣсмь азъ тѣбѣ г҃ъ, нѣ сѣвѣтъникъ“³⁾. и пакы рече: „Ѡ ше-

¹⁾ Славянскій текст у обох списках тут скорочений так, що робить ся зовсім незрозумілим. У Копт. промова ан҃гела виглядає так: „Не кланяй ся ані а҃н҃галови, ані престолави, що належать до шістьох небес, на те бо я посланий вести тебе. а҃ж скажу тобі [тому поклонити ся] в сему небу. Бо над усіма небесами і їх а҃н҃галми поставлений твій престол, а також твоє одежа і корона, яку маєш побачити“. ²⁾ Так в обох слав. списках, у Копт. а҃н҃гали в великій славі. ³⁾ Копт. товариш. І я запитав іще раз і мовив до нього: „Чому тут а҃н҃гали розділені по парі?“

стаго нѣсе ни прѣстола, ни шоуиухъ аѳгль, нъ ѿ силы седмаго нѣсе строима соуть, идеже іестъ именинъи тѣи иночадъи сѣкъ іего, и вса нѣса и аѳглы іего послоушають. азъ же посланъ іесемъ възвестъ тебе сѣмо, іако да видиши славоу сию и Гѣ възсѣхъ нѣсѣ и аѳгль и сила. глѣю ти, Исайе, никъто же въ плѣти мира ѡного хота възвратити са члѣккъ видѣннѣе, іеже ты видиши, ни видѣти възможетъ, іеже ты хоцши видѣти, занѣ ти іестъ въ жрѣбни Гнѣ прити сѣмо“. възвеличихъ же Гѣ моего поа, іако въ жрѣбни іего ѿхожю. и глѣ ми: „Югда ис плѣти сѣмо възвратиши са хотѣннѣемъ оѣемъ, тѣгда възпримеши одежу свою и тѣгда ты боудеши равнѣ аѳгломъ соущимъ въ семѣмъ нѣси“.

„И възведе ма на шестою нѣсо. и прѣстола тоу оуже не вѣкаше, ни десѣтиухъ, ни шоуиухъ аѳгль, нъ вси имѣахоу іединъ въззоръ, и пѣ о ихъ равна. и дастъ ми са, да и азъ поахъ съ ними, и аѳгль, іеже съ мною възховѣ, іако слава ихъ вѣкаше іедина, и славмаахоу оѣа възсѣхъ и възлюбленого сѣа¹⁾ и сѣго дѣха вси іединѣми оусты поахоу, нъ не тацѣмъ, іакѣ имѣахоу на патѣмъ нѣси, нъ инацѣмъ глѣомъ. и свѣтъ много велми вѣкаше. и іегда вѣхъ на шестѣмъ нѣси, мнѣахъ свѣтъ іеже на патѣмъ нѣси тѣмоу соущѣ. и въздрадовахъ са зѣло и възсѣхъ дароующемоу таковаи приѣмлюцимъ млѣть іего. и помолухъ са аѳглоу наставляющемоу ма, да кътомуу не възвращѣ са въ миръ съ плѣтѣнни. глѣю же вамъ, іако многа тѣма іестъ сѣде. аѳгль же наставляи ма глѣ ми: „Чѣто іако въздрадова са о свѣтѣ семъ? кольми паче въздрадоуеши са и възвеселиши са, іегда оубриши свѣта праваго нѣсе, идеже сѣдитъ нѣсѣнъи оѣи и іединочадъи іего сѣъ, идеже ѡпѣлѣченни и прѣстолаты и вѣкнѣцы лежать правѣднѣимъ. а ѿ томъ, іеже не възвратити са тебѣ въ плѣть свою, не оу вѣкма коньчати са прити сѣмо“. си слышавъ оскръбѣхъ зѣло. и глѣ ми: „Не скръби ниже боуди драхлъ!“

„И възнесе ма на аѳръ седмаго нѣсе, и слышахъ глѣо глѣющѣ ми: „Доколѣ въ плѣти²⁾ хотаи жити възсѣдѣть?“ и оубоахъ са зѣло и трепетьнъ възхъ и пакы инъ глѣо слышахъ глѣющѣ: „Не дѣйте, да възидеть достоинникъ вѣжи, сѣде бо іестъ одежа“. и възпросихъ аѳгла соущаго съ мною: „Кѣто іестъ възбранаи ми, кѣто іестъ пакы повелѣваи ми възити?“ и рече ми: „Возбранни оубо іеже надъ поющими из небесъ аѳгль, и по-

¹⁾ Копт. дод. Хриета. ²⁾ Копт. живе в чужинѣ.

велькыи ти съ іестъ снѣ вѣжи. а имене іемоу не можеша слышати, дондѣже ис пѣти своєюи изидеши“.

„И іако възидохоуѣ на семое нѣбо, и видѣху тоу свѣтъ дивнѣ и неповѣдимыи, и а́н҃глы вѣщислѣны и правдыиыкы. видѣху ѣтеры ишѣдѣше Ѡ одежъ пѣтнѣиныхъ и соуцаи въ одежахъ вѣщнѣиныхъ, и вѣахоу въ славѣ велицѣ стоаще; обаче на прѣстолѣхъ своихъ не сѣдахоу, вѣнцы же славы ихъ вѣахоу на нихъ. и въпросиху а́н҃гла и рѣху: „Почѣто ѡдежа приаша и прѣстолъ славы и вѣнцы не приѣмлють?“ и г҃ла ми: „Не приѣмлють ихъ нынѣ, дондѣже сънидетъ снѣ вѣжи съ испѣрѣва; обаче вѣдають, чии соутъ прѣстоли ихъ и коіе вѣнцы. іегда сънидетъ и воудеть не въ зрацѣ вашемъ, и князь мира того снѣ іего радѣма простѣреть роуцѣ свои на нѣ, и ѡбѣсать и на дрѣвѣ и оубиеть и не вѣдѣи кѣто іестъ, и сънидетъ въ а́дѣ, и наго и поусто поставитъ се призрание, иметь же и княза съмѣрять пѣтнѣику и сътѣреть всю силу іего, и вѣстанеть г҃. днѣ имѣи ѣтеры правдыиыкы по всей вселенѣи¹⁾, и възидеть пакы на нѣса, — тѣгда приемоутъ си прѣстолы свои и вѣнцы“.

„И по словесѣхъ сихъ рѣху іемоу: „На нѣ же та въпросиху на пѣрвѣемъ нѣси, скажи ми, съде во ѡвѣща са мнѣ съказати: како въ ономъ мирѣ вѣваемѣи съде вѣдома соутъ?“ іеще ми г҃лющю съ нимъ, се іетеръ а́н҃глъ [Ѡ] стоащихъ славнѣи вельми възведѣшаго ма и въсѣху а́н҃глъ, и показа ми книги, и разг҃ноувѣ дасть ми. и видѣху писмена, вахоу не іако вѣка сего, и почѣтоухъ іа, и се дѣянниа Иѣрслама²⁾ вахоу тоу написана, и іетеръ члѣкъ видѣху дѣла, ихъ же а́зъ не вѣдаху. оувѣдаху оубо въ истинноу, іако ничѣто же не оутантъ са на седмѣемъ нѣси въ мирѣ вѣваемѣиныхъ.

„И въпросиху а́н҃гла: „Кѣто оубо іестъ съ прѣспѣваии а́н҃глы въ славѣ своєюи?“ и ѡвѣщавъ рече ми: „Прѣспѣваии а́н҃глы съ іестъ великыи а́р҃х҃а́н҃глъ Михаилъ, мола вѣнноу за члѣкъство“. видѣху же одежа многы и прѣстолы и вѣнцыа многы лежаща а́н҃глоуѣ; сиа одежа и прѣстоли и вѣнцыа тѣмъ блюдоми соутъ. и г҃ла ми: „Сихъ одежъ мнози лишаютъ са Ѡ оного мира, вѣровавѣше словеси оногоу, о немъже г҃ла са тѣкѣ“.

¹⁾ Текст попований, у Хлуд. на́кѣи іетеры правдыиыкы съ собою, и пошлетъ свое проповѣдныкы по всей вселенѣи. ²⁾ Копт. і ото там були списані дѣла дѣтѣи Израіля і дѣла такихъ людѣи, якихъ я не знаю.

„И ѡбращь сѧ видѣхъ Гѧ въ славѣ велицѣ, и ѡужастыиъ вѣхъ зѣло. и пристѡупиша къ нѣмоу вси ѡже видѣхъ правды-
ники, и поклониша сѧ ѣмоу поюще єдинѣмъ глаголю. и тѣ
вѣкаше подобныиъ имъ, и вѣсѣ слава ихъ ѡко ѡнѣхъ. И тѣгда
пристѡупи Михаилъ и поклони сѧ, и съ нимъ вси ангели покло-
ниша сѧ и вѣспѣша и; и прѣобрази сѧ пакы и вѣсѣ ѡко ангелъ.
тѣгда рече ми ангелъ водни ма: „Сѣмоу поклони сѧ и вѣспѡи“.
и поклонихъ сѧ и вѣспѣхъ ѣмоу. И гла ми ангелъ: „Сѣ єсть
Гѧ всѣа славы, юже видѣ“.

„И єще ѣмоу глѡщую видѣхъ иного прѣславна подобна
ѣмоу по всемоу, и правдыници пристѡупиша и поклониша сѧ
и вѣспѣша и сѣмоу, и тѣ вѣспѣ съ ними и не прѣобрази же
сѧ по видѡмъ ихъ. и съ нимъ придоша ангели и поклониша сѧ
ѣмоу. и рече ми ангелъ: „Поклони сѧ и вѣспѡи ѣмоу“. И покло-
нихъ сѧ и вѣспѣхъ ѣмоу. и пакы друугаго въ славѣ велицѣ
видѣхъ ишѣдѣша, и вѣпросихъ ангела: „Кѣто сѣ єсть?“ и гла
ми: „Поклони сѧ ѣмоу, сѣ бо єсть ангельскаго дѣа глѡщаго въ
тебѣ и въ вѣсѣхъ правдыницѣхъ“.

„И по нихъ ина єстѣра неизглѣема явлаше сѧ слава, ѣѡже
азѣ ѡвѣрстама очима дѣа моего не вѣзможѣ видѣти, ни вѣз-
веде ма, ни вси ангели, ѡже видѣхъ покланяюща сѧ Гѣи; развѣ
тѣкѣмо правдыники видѣхъ въ силѣ велицѣ зѣраща къ славѣ
єго. И пристѡупи къ нимъ пѣрвѣѣе Гѧ мои и ангелъ дѣовна,
и поклониста сѧ и вѣспѣста и дѣва тѣкѣмо, и тѣгда вси
правдыници поклониша сѧ, и съ ними Михаилъ и ангели вси
поклониша сѧ и вѣспѣша.

„Потѡмъ слышахъ глаголю тоу и пѣсни же слышахъ по ѡвси
вѣсѡдаща на Сѧ. ѡвсѣ, и вси славлахоу того, єгоже не можахъ
азѣ славы видѣти. всѧ же Сѧ. ѡвсѣ пѣсѣ не тѣкѣмо слышима,
нѣ и видима вѣкаше. и гла ми ангелъ: „Сѣ єсть єдинъ вѣчныиъ
въ вѣшныимъ вѣцѣхъ живыи и въ стѣныхъ почиваи, єгоже ни
именѣ можемъ тѣрпѣти, иже поємъ єсть стѣшимъ дѣмъ въ
ѡстѣхъ правдыныхъ“.

„И по сѣмъ слышахъ глаголю вѣчнаго глѡща: „Гѧ сѣоу, изиди
и сѣлѣзи съ вѣсѣхъ ѡвсѣ, и боуди въ мирѣ, и даже и до ангела
соущаго въ адѣ, прѣобразивъ сѧ по образѡмъ ихъ, и не позна-
ють тебе ни ангели, ни князи вѣка того, и соудиши князю и анг-
ломъ єго и мироу овладѡмому имъ, занѣ ѡвѣргоша сѧ мене
и рѣша: „Мы єсѣмъ и развѣ наѣ никѣтоже єсть инѣ“. и єгдаже
ѡ земаѧ вѣзнесеши сѧ, къ томоу не прѣобразиши сѧ по ѡвси,
нѣ въ славѣ велицѣ вѣзидеши и сѣдѣши одѣсноую мене. и тѣгда

поклонати са тѣмъ князи и силы и а҃нгли и въсе начало ѿвсѣ-
нныихъ и земьныихъ и прѣисподьнныихъ“.

„Сию слышахъ великоюю славою заповѣдающею Гѣи моемоу.
И тѣгда възиде Гѣи ѿ семаго ѿвсѣ и съниде на шестою ѿво.
и а҃нглѣ наставляши мѧ рече: „Разоумѣи Исание и виждь боудоще
прѣображеніе и сънитіе іего“. іако видѣша а҃нгли, възспѣша
и исхвалиша и, не прѣобрази бо са по видомъ ихъ. и азъ же
въспѣхъ съ ними. и іако съниде на пѣтою ѿво, и прѣокрази са
по образу а҃нглѣ тѣхъ. и не възспѣша іего ни поклониша са,
вѣ бо іего образъ іако и онѣхъ. съниде же на четвъртою ѿво,
и іави са имъ по възороу ихъ, и не възспѣша іего, вѣаше бо
іако по възороу ихъ. приде же на третіе ѿво и на вѣторою и на
първоею прѣобразоуи са на кождо ихъ, тѣмъже ни поахоу
ни покланахоу са іемоу, іаваше бо са подобьнъ имъ, показо-
ваше же знаменіа на коемъждо ѿвсѣ стрѣ[гоу]щимъ врата.
съниде же на твърдѣ, идеже князь вѣка сего сѣдѣтъ, и тоу
дасть знаменіе, и образъ вѣаше іего іако и тѣхъ, и не просла-
виша ни пѣша іего. съниде же и къ а҃нглѣмъ възвѣща сего и
вѣаше акы іединъ ѿ нихъ, и не дасть знаменіа имъ, ни вѣпро-
сиша ко іего.

„И по сихъ глѧ ми а҃нглѣ: „Разоумѣи, Исание сѣи ѿмосовъ,
на се бо посѣланъ іесмъ ѿ Гѣи въса тѣмъ оуказати. ни прѣже ко
кѣто видѣ, ни по тѣмъ видѣти възможеть, іакоже ты видиши
и слышалъ іеси“. и се видѣхъ подобьна іако сѣа члѣвча и съ
члѣвкы поживъ въ мирѣ, и не познаша іего. и видѣхъ възхо-
дѣще на твърдѣ, и оуже не вѣаше по зракоу ихъ прѣобразоуи
са; видѣвшѣ же и въси а҃нгли оужаснѣша са и поклоняюще са
глѧхоу: „Како оутан са на° Гѣи посрѣдѣ ѿ не познахомъ ѿра-
славкы!“ и отъ първаго ѿвсѣ възхожаше славынѣи, и не прѣобра-
зоваше са, нъ въси а҃нгли и деснии и шюни и на срѣднимъ
прѣстолѣ сѣдан, и поклониша са іемоу и възспѣша глѧюще:
„Како прѣиде мимо ны Гѣи и не оувѣдѣхомъ ни поклонихомъ
са іемоу“. И тако възиде на вѣторою и на третіею и на че-
твъртѣю и на пѣтою и на шестою ѿво, обаче на възсѣхъ ѿвсѣхъ
слава іего прилагаше са. и іако възиде на семою ѿво, възспѣша
и въси правдынници и въси а҃нгли и въса силы. и тѣгда видѣхъ
ѿ, іако сѣде ѿдесноую великыа славы, іаже не могъ видѣти.

„И а҃нглѣ дѣшоваго видѣхъ сѣдѣща ошоуюю, и глѧ ми:
„Довѣльно ти, Исание. оувѣдѣ, ихъ же никтоже не оувѣдѣ ѿ плѣ-
тоскыхъ сѣшевъ. ни ѡко видѣ, ни оухо слыша, ни срѣдце чело-
вѣкоу не възиде, іелико оуготова Бѣи любашимъ и“. И рече ми:

„Възврати са въ одежу свою, донѣдеже вѣрѣма дѣии твоихъ испълънитъ са, и тѣгда придѣши ми сѣмо“.

„Си видѣхъ Исана“, — рече стопащимъ окрѣстъ него. и слышавъши си прѣдвѣрнаа прославиша и възспѣша бѣ давъшаго такоу бѣгодать члѣкомъ. рече же Ѣзекіеви црю: „Конъчина вѣка сего и все видѣнне се съвоудеть са въ послѣднимъ родѣ“. и заклать са не възвѣстити сѣомъ Излекомъ ни словесъ сихъ дати на писанне всакомоу члѣкоу, „нѣ елико аще разоумѣете ѿ црл реченаа въ пррѣцѣхъ, такоаа разоумѣите вси. въ же вѣдите о стѣкмъ дѣк, да примете ѡдежу вашу и прѣстолаты и вѣннца славы на нѣсѣхъ лежаща“. и прѣста глѣа и изиде ѿ Ѣзекіа црл. Томуже Боу нашему слава и нѣна и присно и въ вѣкы вѣкомъ ами^п.

Отся апокаліпса, одна з найстарших памяток старохристиянської літератури, написана мабуть ще в II в. по Хр. грецькою мовою. Її згадують грецькі та латинські отці церкви Ориген, Епіфаній, Амброзій, Еронім та старі індекси неправих книг; грецький оригінал одначе швидко забув ся і аж у р. 1900 із нього віднайдено невеличкий уривок. Цілість, себто апокаліпса про вхід Ісаїї на небо та легенда про його замучене заховала ся лише в коптійськїм перекладі; славянськїй переклад, доконаний іще в першій добі славянського письменства, заховав лиш апокаліпсу. З неї відомі всего дві копії: одна сербська, в рукописі з XIV в., опублікована А. Н. Поповим у його „Описаніи рукописей библиотеки Хлудова“, стор. 414—419, і одна українсько-руська, захована в пергаментовім рукописі з XII в., що переховуєть ся в бібліотеці Успенського собора в Москві. І сей текст опублікував у перше А. Н. Попов у своїй збірці „Библиографические материалы“ при описі того рукопису; другий раз опубліковано наш апокріф 1899 р. в Чтеніяхъ моск. общ. ист. и древностей (т. 189) у повнім виданю цілого тексту Успенського рукопису, зладженім під редакцією ак. Шахматова і Лаврова (стор. ркѣ—рлѣ), при чім до південно-руського тексту додано варіанти з сербського. Передруковуючи се остатне видане нашого тексту я даю в нотках вибір варіантів сербського тексту та порівнане його з коптійським (у німецькїм перекладі І. Флеммінга в збірнім виданю Dr. Edgar Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Uebersetzung und mit Einleitungen, Tübingen und Leipzig 1904, стор. 202—305).

В. Измайд XVI в. (бібліот. Нар. Дому, муз. Петрушевича,
ч. 1), к. 116.

(Слово ѿ видѣніа Павла ап^ола). Тако Гк^ъ прорк^ъ глѣтъ: „Доколѣ съгрѣшаѣте ѿ прилагаѣте грѣхы на грѣхы, ѿ прогнѣваѣте сътворшаго вы? но ѿстанете неправдѣ ѿ навѣкнете добротворити и мл^отви боудете, да спсете са^а. вса бо тварѣ велѣнію вжїю повинюют са, толико члѣци престѣпають вжїа заповѣди. многажды бо сн^це молаше са гл^а Бг^оу: „Гї в^са съдрѣжай, доколѣ неправдѣ члѣч терпниши ѿ безаконїи многы? вели, Гї, да ѿ пожгоу, да не творатъ зла^а. ѿ гла^о же ёмоу высть гл^а: „Язѣ в^са си съвѣдѣ, ѿ видить ѿко мое, но трѣплю их, покаінію даю врѣм^а; аще ли не покают^ь са^а), то соужю их тогда“.

М^оць же ѿ звѣзды молахоу са гл^оюще Бг^оу: „На^а, Гї, далѣ ёси ѿ власти свѣтити в^ь ношь. доколѣ призри^х на незаконное влоудство ѿ давленїе дѣтїи ѿ развонство ѿ тат^ьбы? повели, да погоуби^х злотворшаѣ члѣкы“. ѿ вы^{от} имѣ гла^о гл^оюще: „Видить в^са ѿко мое, но чаю ѿбрашенїа их; аще ли не кают^ь са, соужю их тогда“.

Море же ѿ рѣкы вѣпахоу молаше са Бг^оу: „Рѣци на^а, Гї, да погоуби^х злїа члѣкы, ѿже по на^а плавающе развивають ѿ творятъ зла^а“. ѿ вы^{от} гла^о к ним^ъ: „Язѣ вса Ches^ька свѣдѣ, но аще не покают^ь са, соужю тогда имѣ“.

И земля же вѣзпи просаши са на члѣкы: „Язѣ, Гї, паче тварѣ ѿ всѣх^ъ) ѿсоужена ёсмѣ ѿ не могу влоуда, тат^ьбы ѿ волухованїи, клеветы и прочїх^ъ трѣпѣти злобѣ, ѿко снѣ досадоу родителе^х творить ѿ дѣци мѣри ѿ братѣ братоу многи неправды члѣци творатъ. повели ми, Гї, да не прорацию в^скїаны^х за злобы их, да голоду^х ѿзмроутъ“. ѿ вы^{от} гла^о гл^а: „Язѣ оубо вѣдѣх^ъ в^са ѿ ничто са мене не оутантъ, вса бо соутъ ѿвѣажена прѣ^ч ѿчїма мойма; аще ли кто са не каѣтъ^ь), азѣ соужю ёмс“.

Слышите ли, члѣци, како в^са тварѣ повинѣет са Бг^ъ, а мы поч^то коли ёго не творим^ъ, самохотѣ црѣства вжїа лишаём^ь са? Остаем^ъ, братїе, злобѣ наши^х ѿ на всахъ чл^о блг^дри^х Бг^а. ѿко бо сн^цю заходашю в^си людѣстїи аггли къ Бг^оу поклонит са ѿдоутъ, дѣла приносяще члѣска^а, ли добра, ли зла. бл^ово^оз^ниваго члѣка агглѣ радоуѣ са ѿдетъ къ Бг^оу на поклоненїе, а злаго члѣс

1) П. дод. и прїдѣтъ ко мнѣ. 2) П. паче всах^ъ твари. 3) П. аще ли не покаются, прїдѣтъ ко мнѣ.

а́ггаъ плача ѿдеѣтъ къ Бгѡу [и] гдѣтъ : „Гїи вса сѣдрѣжанъ, повели ми, да не вѣдоу съ злымъ ѿ грѣшныѣмъ симъ, токмо во ѿма твоє нарицаєт, а бѣгаєтъ плоти, а грѣхы прилагает вѣсегда къ грѣху¹⁾ ѿ ни ѿдиноа мѣтвы не творит ѿ сѣрца ни въ днѣи ни въ ноци, ѿ на подавїе съгбени ѿмаѣ роуцѣк, токмо зѣвриаетъ а не даєтъ“. ѿ гла Гк : „Не ѿставляйте ѿ тѣк²⁾, ѿгда таѣи²⁾ прїи-моутъ покаїанїе; аще ли сѣ не покаюѣтъ, егда къ мнѣ прїидѣтъ, азъ соужю и^м“.

Такоже ѿ зѡутра въ а. чаѣ днѣи а́ггли приходать члѣвстїи на поклоненїе Бгѡу, ѡвѣтѣ ѿ члѣвцѣхъ дающе, что въ ноци коудоутъ сѣтворили, вкѣса дѣла наша ѿ мысли ноциналъ и днѣвѣналъ творенїа вса ѿбѣявлена соутъ предъ Бгѡмъ. того дѣла, братїе ѿ сѣстры, на вѣсакъ днѣ ѿ ноци бл҃годарите Гдѣ Бгѡа, в конецъ во днѣи [ѿ] вѣ конецъ ноци, въ оуреченыи чаѣ вѣсегда а́ггли всѣхъ наѣ на поклоненїе Бгѡу приходатъ. не мозѣмъ никто наѣ ни ѿдиноа ноци преминуѣти не молиѣше сѣ Бгѡс. да не ѿпечаалиѣ храниѣла нашего а́ггла. ноци ко на двѣе разлоучена : ѿ тѣла на покон, ѿ днѣи на спїснїе. Бгѡс ѿшемеѣ слаѣ ѿ дрѣкѣ.

Отсей уступ — початок апокрифа відомого в науцї пв. Павлове видїне, але в грецькїм текстї, віднайденїм Тїшевдорфом, ѿого нема ; він заховав ся в сирийськїм та латинськїм перекладї повнїйшого грецького ориґіналу, — див. про се увагу до слїдуючого уривка. Церковно-славянськїй текст отього уривка надрукував у перве Порфирев у „Православномъ Собесѣдникѣ“ 1858 р., а потїм Пипїн у своїй збїрцї „Памятники старинной русской литературы“ т. III (1862), стор. 132—133. Декїлька варїантїв сього Пипїнового тексту (II) супроти нашого зазначено в нотках. Наш текст відповїдає главамъ 3—7 латинського тексту по виданю *Apostropha anecdota* by Montague Rhodes James, vol. II, стор. 11—13.

Г. Черемиськїй Прѡлоѣ XVII в. (ЛП. В. 5) і Мединицькїй Прѡлоѣ XVII в. стор. 79—85.

(Слово ѿ ѡпїстолїи сѣаго а́пѡла Павла ѿ тварїи члѡвечьстѣкїй). Сынѡве члѣвстїи, бл҃ските Бгѡ воспрѣстанїи

¹⁾ П. дод. акы стрѣла летитъ. ²⁾ П. нѣкїи.

на всѣ¹⁾ часы днѣ и ноцѣ. и еще заходящѣ снѣцоу въси а́ггли-
моужетѣи и женстѣи²⁾ възыдоутъ къ Боу́ и поклонатъ сѧ и³⁾ при-
несоутъ дѣла къ[го]ждо, ѡже съгрѣшаютъ члци ѿ оутра и³⁾ до
вечера, люво добраа, люво злаа. ест же а́ггль доброго члка и идетъ
радуа сѧ къ Боу́; и ест а́ггль злаго члка и идетъ плача сѧ къ
Боу́. и въси въсходатъ ѿвѣтъ даючи Боу́ ѿ дѣлаѣх члчкыѣхъ.

И ѣзыде дхъ вжїи³⁾ на срѣтенїе им ѿ Бѧ и рече им: „Ѧ-
коудж прїидете, мои а́ггли, носаше вркма влгыѣх дѣла и млтвы
четныа?“ [и] ѿвѣщашъ: „Мы прїидохом ѿ онѣх ѡрекшнх сѧ
ѿ счастья мирскыѣх ѣмени ради твоего стѧго, и глѣши⁴⁾: „Ѧче
нашъ, ѣже еси на нбсех, да стїт сѧ ѣма твое, да прїидетъ црѣтко
твое, да воудетъ кола твоа ѣко на нбси и на зем'ли“, и скитаю-
щнх сѧ въ градѣх, ѣзгоними и⁵⁾ хжлими, вїемн и⁶⁾ ѡбливаемн,
по всѣк часы плачуше ск⁷⁾ и желажше, прѣходящаа⁸⁾ ѣз града
въ град за слово стѣе твое, и прѣпосани днѣ и ноцѣ, въ рж-
каѣх ѣмѣше млтвыню. Мыж а́ггли их чоудим сѧ зрѣше трѣпк-
нїа их“.

И въст гла° к ним глѧ: „Да се есте вкдоуше⁹⁾, ѣко здѣ вам
стоащимъ моа влгдѣтъ съ ними ест, ѣко снѣ мой възлюбелный
прѣдстоитъ по всѣк часы слоужа им, никогда же ѿставлаж их“.
ѣко и пакы ѣдоша а́ггли слоужити им.

И се двоусїи а́ггли ѿ нїх прїидоша прѣд прѣтлѣ вжїи, тїи
же поклонѣху сѧ и рїдаху¹⁰⁾. и се¹¹⁾ дхъ вжїи сънїде на срѣ-
тенїе им, и въст гла° к ним глѧ: „Ѧкоудж прїидете, а́ггли мои,
носаше вркмена тажклаа?“ — „Мыж градем ѿ [ѿ]нїх нарицаж-
щнх ѣма твое, пакти ѡгодїа твораще, и¹²⁾ ни единож млтвы
чистым срѣцем не сътворишж. чтѣ [ко] потреба нам слоужити
таковым грѣшникм?“ и рече [им]: „Идѣте не прѣстажше слоу-
жите им, до ндеже ѡбрататъ сѧ и покажт сѧ и прїидоутъ къ мнѣ,
азъ тогда соуждоу им“.

Бидите вѣ, снѣве чловечстїи, ѣко въскѣ дѣла на зем'ли а́ггли
възносат на нбса прѣд Бѧ, люво добраа, люво злаа. да вѣдоуше
сїе въси¹³⁾ беспрѣстани влѣвите Гѧ.

Иъ же Павелъ въск¹⁴⁾ въ дѣк стѣк и ѿвѣщавъ а́ггль рече
им: „Въскѣдствоу мн, Пав'ле, да ти покажж мѣсто стѣх, и
познаѣши мѣсто праведных, ѣдѣже¹⁵⁾ носими соут дшѣк¹⁶⁾ пра-
ведных“.

1) М. воеа. 2) женскѣи и. 3) вое. 4) М. глѣшнми. 5) Перв. плачущнх сѧ, потїм
поправлено плачуше. 6) М. прїиходащаа. 7) М. Се есте да вкдоуше. 8) М. поклонѣха сѧ
и рїдаху. 9) М. вое. 10) М. вое. вкдоуше си воеа. 11) М. вѣх. 12) М. нде. 13) М. дша. 14) М. вѣх.
15) М. нде. 16) М. дша.

И пакы сънїйдоховѣ къ подвезднїе, ѿдѣж¹⁾ тѣма е^о ѿ ад. „И тоу тї покажу дїла грѣшныхъ. къ кое мѣсто ѿносаѣ са²⁾. ѿ поїдоховѣ на твердь ѿ възрѣховѣ Сатонѣ ѿ ангелы ѿго ѿ власти ѿ старѣшныны ѿго. ѿ вѣж тѣу ерани ѿ ѿплѣченїа, дроуг дроугоу закидаше. ѿ вѣ тоу доухъ завидливкѣ вѣлаза³⁾ въ срдца⁴⁾ члѣа, ѿ тоу вѣше доухъ клеветливкѣ ѿ блондннѣ ѿ неправедннѣ ѿ гнѣвливкѣ. ѿ тоу вѣж⁴⁾ дрѣжителн ѿ лоукавїи двси вѣлазаше⁵⁾ въ срдца властитель⁶⁾, да оубїетѣ дроуг дроуга.

И въпроснхъ аггла, [ѿ] ѿвѣщавъ аггль ѿ рече ми: „Ее соут властелн земнїи⁷⁾ ѿ княси мира. сїи соут посылаѣми по дшк⁸⁾ невѣрннхъ людѣ⁹⁾ въ крама¹⁰⁾ смѣрїти, не ѿмѣшж¹¹⁾ вѣ вѣкры Коу ни оуповашж на Ба ни на ѿма ѿго“.

И възрѣвъ на ѿбо ѿ видѣхъ [хъ] ѿны ангелы, ѿх же лица свѣтат са ѿко слнце, ѿ подѣсаны помысы златыми, ѿ почѣтъ великоу ѿмѣще¹²⁾ на скитахъ¹³⁾ скоухъ, ѿ написано вѣше ѿмѣ¹⁴⁾ вѣжїе на ннхъ, ѿ ѿсплѣнь вѣсежъ красоты ѿ кротостн ѿ млѣти. ѿ въпроснхъ аггла: „Кѣторкѣ соут, гї?“ ѿвѣщавъ ѿ рече ми: „Ее соут аггли праведннхъ члѣкѣ, ѿ тїи соут посылаѣми по двшѣ вѣрннхъ“.

И рѣхъ емоу: „Вѣси ли праведннцн ѿ грѣшннцн знають са, егда думїрають?“ ѿ рече ми аггль: „Еъзри долоу на землѣ¹⁵⁾!“ ѿ видѣхъ вѣ^о мїрь, вѣше вѣ ни въ чтоже прѣдо множ. ѿ рѣхъ къ агглоу: „Ее ли е^{ст} величество члѣе вѣсоуе матоуще са?“ ѿ ѿвѣщавъ аггль рече ми: „Ее соут ѿже ѿ дутра до вечера сжше“.

И оузрѣхъ облакѣ огнень распростерѣтъ вѣше надо вѣкм мїршм, ѿ рѣхъ: „Что сѣ е^{ст}, гї?“ ѿ рече ми: „Ее е^{сть} безаконїе смѣшено съ млѣтвми безаконннхъ ѿ грѣшннхъ члѣкѣ“. ѿзъ же вѣсплакахъ са ѿ рѣхъ¹⁶⁾ къ агглоу: „Хотѣль вѣхъ видѣти дїла праведннхъ ѿ грѣшннхъ, кимъ образомъ ѿсходатѣ ѿ мїра сего“. ѿвѣщавъ аггль рече ми¹⁷⁾: „Еъзри долоу!“ ѿ сѣзрѣхъ [долоу] ѿ видѣхъ члѣа думїражца. ѿ рече ми аггль: „Ее праведннкѣ кѣ“. ѿ сѣзрѣхъ долоу ѿ видѣхъ дѣла ѿго, ѿже сѣтвори за ѿма вожїе въ вѣсемъ жнтїи своемъ, ѿже пожит, ѿ вѣса прѣдѣндошж прѣдъ нимъ в тѣ^о чѣ^о. ѿ видѣхъ оубже конѣчавша^о, ѿ оверѣте покѣ ѿ дрѣзновенїе. ѿ прѣ[д]сташа блазїи аггли [коупно] ѿ злїи, ѿ видѣхъ, ѿко [влагѣ] члѣкѣ, вѣса злыжъ же не оверѣтоша мѣста в немъ. блазїи же аггли вѣашж дшж ѿго ѿ вѣшж¹⁸⁾ хранаше ѿ, дондеже ѿзынде

1) М. ѿдеже. 2) М. вѣходѣ. 3) П. срдце. 4) М. вѣж. 5) вѣходѣщїи. 6) М. властителемѣ. 7) М. земльнн. 8) дїла. 9) члѣкѣ. 10) времѣа. 11) аша. 12) П. ѿмѣше. 13) М. ѿдѣждѣхъ. 14) ѿма. 15) землю. 16) М. рече. 17) В обохъ рукоп. емоу. 18) М. вѣше.

и сѣ тѣлесѣ. и възаша дшѣж тоу и трикраты рекоша: „Дшѣ, пшзнан тѣло свое, ѿнждѣ же иъзде! достонитъ ко ти паки вѣзвратити [са] въ свое мѣсто къ днѣ вѣскрѣнїа, да вѣспрїимеши ѿгото- ванна¹⁾ съ всѣми праведными“. и прїемше дшѣ ѿ тѣла, цѣло- ваша ю іако и зидема сѣща, и рѣша єи: „Мжжан са, понеже сѣтвори волю вѣжїю на земли сѣща!“²⁾. прїиде аггль хранимый жѣ по вса дни и рече єи: „Радюи са, дшѣ, аз бѣ радуж са, ѿ тѣкѣ, іако сѣтвори волю вѣжїж живжци на земли. аз бѣ вѣзно- шах по вса дни къ Боу дѣла твоа влѣга“. також и Дхѣ иъзиде на срѣтенїе єж и глѣ єи: „Дшѣ, не смоуцай са ни ѿсомнай са³⁾, нж прїиди на мѣсто, єгоже єси не вѣдала николи ж. вждж тї и аз помѣстїи, ѿврѣтоух бѣ влѣдѣти и аз в тебе [и] покѣ, єлико врѣмѣ вух с тобою⁴⁾“. и Дхѣ идѣше прѣд ню⁵⁾ на нѣса. и иъзиде на срѣтенїе завѣтливый Сотона и рече: „Камо идѣши⁶⁾, дшѣ, и дрѣзаєши вѣзвїти хотащи на нѣса? пожди⁷⁾, да видимъ, нѣсть ли что ѿ наших⁸⁾, и по семъ взиди, душе, на небеса, но- сима ангелы ко престолу Вседержителя Бога“.

Потомъ же созрѣхъ долу и видѣхъ челоуѣка умирающа, и рече ми ангель: „А се грѣшникъ есть“. и бѣ види дѣлъ его, иже сотвори на земли во всемъ житїи своемъ, и вся предѣсташа въ часъ той. Мурины предѣсташа предъ нимъ, и вземше душу его несоша [и] затвориша ю во тмѣ и сѣни смертїи, идѣже суть душа грѣшныхъ плачуща отъ вѣка, чающа послѣдняго воскресенїа и дня суднаго, аже уготова себѣ дѣлы своими злыми живущїи на земли, да не погубитъ грѣшныи праведнаго. И не восхотѣ бо Господь помиловати его, зане не послуша гласа господня, но возгорѣ ся гнѣвъ божїи и ревность на челоуѣцѣ томъ, зане не послуша гласа господня и согрѣши, — на душу ту его, кто оправдаетъ ся на соборищехъ грѣшныхъ? И возгорѣ бо ся огонь, гладъ, градъ, смерть, иже вся та створенному грѣшнымъ, месть нечестивымъ, огонь, червь, вражда, мечь и рана на незаконныя створенна суть. чада мерзка бывають грѣшникъ; творяи грѣшныхъ отъ дьявола есть, яко искони Сотона согрѣшаеть.

Воистинну нечестивъ глаголется еже къ Богу грѣхъ: яко стѣнь телеси, тако идущимъ грѣси содеянїи и вѣслѣдуютъ образующе ся.

1) П. оуготованїа. 2) П. сжцѣс. 3) М. ѿсомни са. 4) М. ѿ тѣкѣ. 5) М. предомною. 6) М. течши. 7) М. постѣи. 8) На тїм уриваєтъ ся текст апокрїфа в обох наших ко- пїях, по чїм у П. покладено формулу: Боу нашемѣ слава. Даю тут для повноти до- инчене тексту з Пипїна, лишаячи без поправок численнїи недоладности його тексту.

Аще бо тщета слѣпому солнца сего не видящу, колика тщета грѣшному истиннаго свѣта лишившу ся. О колико постенеси, человѣче! о колико востресеси ся, егда узриши свѣтлость праведныхъ и въ пресвѣтломъ разлученіи даровъ, унильство же грѣшныхъ въ величѣ твѣ, которая... Речеши въ сердца своемъ: „Охъ мнѣ не отвергшему ся грѣховнаго бремени! нынѣ убо со ангелы быхъ былъ! нынѣ убо яко небесныхъ благъ насыщал ся быхъ! О злого совѣта, маловременнаго ради наслажденія грѣховнаго безконечныя мучимъ есмъ! сладости ради плотныя огню [мя] предасть праведенъ судъ. Зовемъ бже и не послушахъ; учимъ бже и не внимахъ; свидѣтельствоваху ми, азъ же смѣяхъ ся; грѣховныхъ ради дѣлъ родство огненное ожидаетъ меня и болѣзнено сѣтованіе и неправды. въ жити семъ да не водворит ся мерзокъ и нечистъ, пѣя неправедно вино. якоже незрѣтъ грезнѣ зубомъ на вредъ и дымъ очима, тако въ беззаконіи пребывающимъ пагуба въ нихъ зла беззаконныхъ нечистотъ предъ Богомъ. О окаянны азъ, не помянухъ, яко Богъ умъ соблюдаетъ и душа чуетъ гласъ. помыслихъ на грѣхъ въ собѣ глаголя: „Милостивъ есть Богъ, пощадитъ мя въскорѣ“, а не помыслихъ, яко Богъ ангелъ согрѣшившихъ не пощадитъ, но пленицамъ мракъ и на судъ преда мучимы блюсти“.

Кто похвалитъ ся чисто имѣти сердце, или кто дерзнетъ чистъ быти отъ грѣха? Человѣкъ на земли нѣсть правдивъ, аще рече: грѣха не имамъ. Мы сами ся льстимъ, нѣсть истинны въ насъ, яко никтоже безъ грѣха, токмо единъ Богъ. Остави согрѣшенія ближнимъ своимъ, и тогда молящу ти ся грѣхи твои распылютъ ся. Избавленіе мужу богатство, огонь распалющи ся угаситъ вода, а милостыня очиститъ грѣхи. Горе ожидающимъ дни Господня. Въскую вамъ есть грѣшницы день Господень? тма и не просвѣтитъ ся; великъ день Господень велико просвѣтитъ ся зѣло, — кто будетъ ему достоянъ? Токмо правіи сердцемъ и умомъ къ Богу. не будетъ бо тамо предъ толкущимъ ни препираніе словесъ, ни украсти могуща суда истинны; не послѣдуютъ бо тамо помощницы, ни имѣніе, ни величаніе сановное, но путь и отъ другъ и отъ помощникъ уединенъ, безсовѣтенъ; посрамленъ каждо сѣтуя, долу поникъ, уединенъ бо со дерзновенія. Аможе аще кто возведетъ очи свои, явѣ узритъ дѣлъ своихъ образы. якоже бо и стѣны телесн, тако и душамъ грѣси вослѣдуютъ, явѣ дѣлеса наша въ образу. Аще сего ради нѣсть тамо мощно отврещи ся дѣлъ своихъ, но заграждаютъ ся уста тамо грѣшникомъ, сами дѣлествуя душѣ, не гласъ испущающе, но показавше ся яже намъ здѣяна, аще не заглядимъ здѣ покаянiемъ, милостинею и постомъ. Братія, разумѣти,

гдѣ отцы наши и дѣти, гдѣ суть апостоли и пророцы! егда здѣ въ вѣкы живутъ? но всяка человекская слава яко цвѣтъ травный; яко сѣно ишетъ и цвѣтъ отпадетъ, тако наше житіе. Но попецѣм ся о душахъ нашихъ, доколь есмы живи, и сотворимъ милостыню по силѣ нашей, да спасем ся. Богу нашему слава нынѣ...

Апокріф відомий у славянських індексах ложних книг під написом Павлово видѣніе (в грецьких *Paulou ὄρασις*, з лат. *Visio Pauli*) був католицькою перерібною єретицькою апокаліпсею, про яку згадують християнські письменники III—IV віків, Оріген, Созомен, Єпіфаній Кипрський і інші. Сей старий оригінал затратив ся, тай пізнійшої перерібки грецький текст уважав ся затраченим, поки в р. 1843 не віднайшов його К. Тішендорф, який уперве й опублікував його в часописі *Theologische Studien und Kritiken*, ч. 24 (1851 р.), а пізніше в своїй збірці *Apocalypses arosyphae*, стор. 34—60. Тимчасом був віднайдений сирійський текст сеї апокаліпси, який оказав ся перекладом із грецького, але значно повнішого від того, що віднайшов Тішендорф. Користуючи ся тим сирійським текстом (в англійським перекладі Перкінса, поміченим у *Journal of the American Oriental Society*, t. VIII, 1869) при редакovanню своєї збірки *Apocalypses arosyphae* Тішендорф, притягаючи до порівняння також латинські середньовікові версії, зроблені з грецького оригінала повнішого від того, який опублікував він, висловив погляд, що ті уступи, яких нема в теперішнім тексті, а які є в сирійським і в латинських, належали до грецького оригіналу; екстраваганції самого сирійського тексту, яких нема в грецьким ані в латинських, належать до фантазії самого сирійського перерібника. Тішендорф одначе не знав, що крім сирійської і латинської мови Павлове видѣне було давно перекладене також на церковно-славянську мову і також із оригінала повнішого від теперішнього грецького тексту, значить, також і сей переклад придатний для реституції грецького оригінала. Два відривки з того перекладу, з одного рукописного „Сборника“ з бібліотеки Погодіна опублікував 1862 р. Пипін у третім томі видання *Памятники старинной русской литературы*, издаваемыя графомъ Григоріємъ Кушелевымъ Безбородко, стор. 125—123. Перший відривок, що має в рукописі титул „Четвертокъ ѿ недѣли поста, слово ѿ епистолин святаго апостола Павла, како быкъ въ дѣскъ скатк и видѣк, како дѣши праведныхъ и грѣшныхъ представляют ся“, починаеть ся словами: „Сынове человекчестїи, благословите вѣзпрестани Бога“ і відповідає нашому проложному текстови. Другий відривок із вступної части апокріфа, де містить ся плач сонця

і землі на людські гріхи, був опублікований у-перве Порфиревим у „Православномъ Собесѣдникѣ“ 1858 р., а потім Шипіним (ор. cit. стор. 132—143) пз. Вѣстникъ в. недѣли сѣго поста отъ Єпископи сѣго апостола Павла. Цілість сього апокріфа, з новгородського рукоп. XV в. була опублікована Тихонравовим у його Памятникахъ отреч. русс. литерат. т. II. стор. 40—58. Пор. И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ, С. Петербургъ 1890, стор. 108—109 і спеціальні праці про сей апокріф: Hermann Brandes, Visio S. Pauli, ein Beitrag zur Visionslitteratur mit einem deutschen und zwei lateinischen Texten. Halle 1885, та Л. Шепелевичъ, Апокрифическое „Видѣніе св. Павла“, ч. I, Харьковъ 1891 і ч. II, Харьковъ 1892. В додатку до першої часті сеї студії надруковано (стор. 106—119) інтересну перерібку сього апокріфа на нову болгарську мову (з рукоп. проф. Дрінова з поч. XIX в.) та декілька текстів відривків із вступної часті. Див. надто нашу передмову.

Д. Рукописний збірник XII в. Троїцької Сергієвої Лаври.

[Слово пресвятыя Богородицы велми душеполезно о покои всего мира. Гл бл°ви отче].

1. [Хоть св. Богородица помолити ся къ Г°ду Бу нашему на горѣ Еліоньстѣй: „Во имя Отца и Сна и св. Дха, да снидетъ архангелъ Михаилъ, и 400 ангелъ съ нимъ, 100 отъ востока, 100 отъ запада, 100 отъ полудня, 100 отъ полунощъ“. [И пришедъ] и цѣлова благодатную Михаилъ со англы и рече: „Радуй ся отчее исполненіе. радуй ся сыновне пребываніе. радуй ся св. духа похвало. радуй ся Х҃и утвержденіе. радуй ся Давидово прореченіе. радуй ся святое поклоненіе. радуй ся пророческое проповѣданіе. радуй ся превышная всѣхъ у престола божія“.

Рече же благодатная ко арханглу Михаилу: „Радуй ся [и] ты архистратиге, радуй ся Михаиле первый воинства, святого д҃ха певелѣніе. радуй ся архистратиге, шестокрыльству похвала. радуй ся Михаиле архистратиге, мучителемъ попраіе, а престолу владыки достоинно стоиши. Радуй ся Михаиле, [свѣтилнче] просвѣщенія никакоже угасая. Радуй ся архистратиге, первый воинне, хотя вострубити и убудити отъ вѣка умершая. Радуй ся Михаиле, первый всѣмъ небеснымъ силамъ, первый же и до престола божія вся англы прославльшаго“.

2. [Бца хотящи дабы видѣла, како ся душа мучать, и рече Михаилу архистратигу: „Исповѣждь ми, яже суть на земли всяческая“.

И рече къ ней архистратигъ Михаилъ: „Якоже речеши, благодатная, азъ всяческая тебѣ исповѣмъ“.

И рече къ нему св. Бца: „Колько есть мукъ, идѣже мучит ся родъ христіанскій?“

И рече къ ней архистратигъ Михаилъ: „Неизрекомыи суть мукы“.

Рече къ нему благодатная: „Исповѣжь ми на нѣси и на земли“.

3. [Тогда повелѣ архистратигъ явити ся ангеломъ отъ полудне, и отверае ся ад. И видѣ въ адѣ мучащая ся, и баше ту множество мужъ и женъ, и вопль многъ баше. И вопроши благодатная архистратига: „Кто си суть?“

И рече архистратигъ: „Сіи суть, иже не вѣрваша въ отца¹⁾ и сѣа и стго дха, нъ забыша Бѣ и вѣрваша юже нѣмъ бѣ тварь Бѣ на работу створилъ, то то они все богы прозваша: сѣнце и мѣць, и землю и водоу, звѣри и гады, то сетнѣе и члвчѣсека мена²⁾ та оутриа Троиана, Велеса, Пероуна на бѣмъ ѿбратиша, бѣсомъ злымъ вѣрваша, до и доселѣ мракъмъ злымъ одържими соуть. того радѣ еде тако моучать сѣ“.

4. И видѣ на друзмъ мѣстѣ тьмоу великоу, и речъ стаи гжа: „Что есть тьма си и кто соуть пребывающен въ нѣей?“

И речъ архистратигъ: „Многы дша прѣбѣ[ва]ютъ въ мѣстѣ томъ“.

И речъ стаи Бца: „Да ѿиметь сѣ тьма си, да бѣмъ видѣла и тѣ моукоу“.

И ѿвѣщаша англи стрѣгоущен мѣкоу: „Поручено нѣмъ есть, да не видѣтъ свѣта, дондѣже явнѣ сѣ Снъ твои блгын паче ѣ. сѣнчъ свѣтлѣншъ“.

И прискърбна бѣстъ стаи Бца и къ англѣмъ възведе очи свои, и възрѣ на невидимыи прѣстолѣ бца своего и речъ: „Въ нѣмъ бца и сна и стго дха да отъиметь сѣ тьма си, да бѣмъ видѣла [сію муку]“.

¹⁾ Доси в рукоп. Тр. С. Лаври вас., доповнено Срезневскимъ з иншого рукопису.

²⁾ Тихонравов читас: члвчч окамената.

И ѿ са тьма и з̄. нбсѣ яви ся [и ту пребѣ]ваше множество народѣ, мужѣ и женѣ, и възплъ много бы^{от} и глас^с великѣ исхожаше. и видѣвши ѿ прѣстаѣ Бца и рече къ нимѣ плачюци са съ слъзми: „Что сътвориште, бѣднѣицѣ оканьни и недостоини, и како въ семѣ постигосте са?“¹⁾

Не бѣ гласа ѿ нихъ ни ѿвѣта. и рекоша англи стрѣгущен: „Почто не глесте?“ и рекоша моучащѣ ся: „Блгодатьнаѣ, ѿ вѣка нѣсемъ свѣта видѣли, да не можемъ възрѣти горѣ“.

И възрѣвши на ни стаѣ Бца и възплака са вельми. и видѣвшѣ ю моучащѣ ся рекоша къ неѣ: „Како нѣ ѣси приситила, стаѣ Бце. нѣ свѣ твоѣ блгодатьнѣи на землю приходи и не възпроси нас. то ни Авраамѣ прадѣдѣ, ни Моисѣ прѣркѣ, ни Иѡанѣ крѣстителѣ, то ни апѣлъ Павелѣ, възлюблѣникѣ бжѣи, нѣ тѣ прѣстаѣ Бце и застоупниче, тѣ ѣси родоу крѣстьянѣскоу стѣна, тѣ молѣши Ба, како ѣси насѣ приситила бѣднѣицѣхъ“.

Тогда речѣ стаѣ Бца къ архистратѣгу [Михаѣлоу]: „Что ѣсть съгрѣшениѣ тѣхъ?“

И [рече Михаѣл]: „Си соуть, иже не вѣрѡваша в [отца и сна и] стго дха, то ни в тѣ, стаѣ Бце, и не хотѣша проповѣдати имени твоѣго, ѡкоже ѿ тебе роди ся Гь нашъ Іс Хс, плѣтъ приимѣ оѣсти землю крѣщеннѣемъ, да того дѣла [въ] томѣ мѣстѣ моучать са“.

И пакѣ просельзашѣ ся стаѣ Бце и рече къ нимѣ: „Почто съблазните са? не вѣсте ли вѣи, ѡко же мои има четѣ все създаниѣ?“ То рекши стаѣ Бца, и пакѣ тьма паде на нихъ.

5. И речѣ къ неѣ архистратѣгѣ: „Коудѣ хоцѣши, блгодатьнаѣ, да изидемъ, на полоудне или на полоунощѣ?“

И речѣ блгодатьнаѣ: „Да изидемъ на полоудне“. И тѣгда обратиша са хѣровими и серафими и ѿ. англѣ изведоша Бцю на полоудне, иде же рѣка исхожаше огньна. и тоу блще множество мужѣ и женѣ, и блхоу погружени ови до поѣса, ови до пазоухоу, ови до шиѣ, и друзни до върха. и видѣвши стаѣ Бца възъши гла^смѣ великѣмъ и възпроси архистратѣга: „Котори се соуть, иже до поѣса въ огни погружени?“

И рече къ неѣ архистратѣгѣ: „Си соуть, иже оѣцю [и] мтрѣ[ню] клатвоу приѣша, да за то седе моучать са ѡко и проклатни“.

И пакѣ речѣ Бца: „Иже соуть подѣ пазоусѣ въ огни, котори свѣтъ?“

И речѣ къ неѣ архистратѣгѣ: „Си соуть иже приенѣи кумѣ били корѣще ѿ, а блудѣ друзни твѡрѣхоу, да за то ти седе моучать са“.

И рече престаи Бца: „А иже соуть до шна въ пламени огню, котори соуть?“

И рече къ неи англь: „Си соуть, иже мѣса иша члвча, да за то ти сде моучать сѧ тако“.

И ре^х стаи [Бца: „А] си до върха соуть въвържени въ пламени огньи, котори соуть се?“

И рече архистратигъ: „Си соуть, гже, иже кръсть чь^ни държаще кльноуть ся лъжамъ: „Тако ми силы чьтнаго кръста!“ ѡго же англи зръще трепещють и съ страхомъ покланяють сѧ ѡмоу, того же члвци държаще кльноуть ся въ нъ, не вѣдоуще, какова моука ожидаеть ихъ. того ради тако мѣчат сѧ“.

6. И оувидѣ стаи Бца моужа висѣщ^и за нозѣ и чьрвье идѧхоу ѡго. и въпроси англа: „Кто съ ѡеть, что ли грѣхъ стьвориль ѡеть?“

И ре^х к неи архистратигъ: „Съ ѡеть иже приклады имаше на злато свое и на сребро, да за то на вѣкы моучить сѧ“.

И видѣ женоу висѣщю по зюбы, и различныи змиѣ исхожахоу из оустъ ѡи и идѧхоу [тѣло] ѡи. и видѣвши престаи въпроси англа: „Кто ѡеть жена си, что ли грѣхъ ѡи?“

И ѡвѣща архистратигъ и рече: „Та ѡеть, гже, ѡеже хожаше по ближныи свои и по соусѣдомъ послоушаючи, что глть, и слагаючи словеса неприязнина, съважаючи на сварь, да того ради сиче моучить сѧ“.

И ре^х стаи Бца: „Добрь бы было члвкоу тому, да ся бы не ражалъ“.

7. И ре^х к неи Михаилъ: „И ѡеще, стаи Бце, нѣси видѣла великыхъ моукъ“.

И ре^х стаи къ англоу: „Издѣмъ, да походимъ, да видимъ всѧ моукы“.

И ре^х Михаилъ: „Коудъ хочещи, блгодатнаи, да придемъ?“

И ре^х стаи: „На полоунощъ“.

И обратиша сѧ хероувими и серафими и ѡ^н. англь, изведоша блгодатноюу на полоунощъ. и бы^{ст} облакъ огньнъ распроетьрьтъ посрѣдѣ ѡго, и одрове ѡко и пламень и огнь, на нихъ лежаше множество моужъ и женъ. и видѣвши стаи и въздыше и ре^х къ архистратигу: „Кто сѣ соут и что соуть съгрѣшали?“

И ре^х архистратигъ: „Си соуть, гже, иже въ стоую неѧлю да заоутръню не вѣстають, нъ лѣняще сѧ лежать ѡко и мьртли, да за то ти моучать сѧ“.

И ре^х стаи Бца: „Да аще кто не можетъ вѣстати, что да створили?“

И рече Михайлъ: „Послушай, престаи: аще комоу загорить сѧ храмина на четверо и обидеть и огнь и съгорить не мога вѣстати, то таковы не имать грѣха“.

И видѣ на дрозѣмъ мѣстѣ столѣ огньчѣ, и на нихъ множество народа, и моужь и женѣ, изгарахоу на нихъ. и въпроси архистратига престаи: [„Кто соуть си и каи съгрѣшеніи ихъ?“

И рече: „Си соуть] иже поповѣ не чьтоуть, то ни вѣстають имѣ, ѡгда приходать ѿ цркве бжійѣ, да того ради моучать сѧ“.

9. И оувидѣ стаи древо желѣзно, [имѣющѣ отрасли и вѣтвиѣ желѣзнчѣ], и вѣршиѣ вѣтвиѣ того имѣаше оудѣ желѣзнчѣ, и баше тоу висѣщихъ множество моужь и женѣ за изъкѣ. и видѣвши стаи просльзи сѧ и въпроси Михайла: „Кто си соуть, что ли съгрѣшеніи ихъ?“

И рече архистратигъ: „Се соуть клеветьници, свѣдѣници и ѡже различа брата ѿ брата и моужѣ ѿ женѣ своихъ“. и рече Михайлъ: „Послушай, престаи, да ти азъ скажу сихъ. аще кто хоташе крѣтити сѧ или покаити сѧ грѣхъ своихъ, то ти разглаголаху и не поучахоу спсению, да того ради тако сѧ моучать съдѣ¹⁾ на вѣкѣ“.

10. И видѣ стаи на дрозѣмъ мѣстѣ висѣща моужа за четверо, за всѧ краи ногѣтти ѡго, исхожаше крѣвь вельми зѣло, и изъкѣ ѡго вѣзаше сѧ ѿ пламене огньнаго, и не можаше вѣздѣхноути ни рещи: „Ги помилоу мѧ!“ и видѣвши ѡго престаи Бѣа и вѣсплака сѧ и рече: „Ги помилоуи!“ г-и створи млтвоу, и приде къ нѣи англь, иже обладаше моуками, отрѣшити изъкѣ моужевѣ томоу. и въпроси престаи: „Кто съ ѡсть бѣдѣчѣи члвкѣ приѣмляи сию моукоу?“

И рече англь: „Съ ѡсть иконамѣ и цркви слоужитель, и не творѧ воли бжійѣ, нѣ да продашаше съсоудѣ, имѣниѣ црквоноѣ, и глаше, иже цркви работають, то ѿ цркве питають сѧ, и того ради моучить сѧ сѣде“.

И рече престаи: „Ико же ѡсть сътворилъ, тако и приѣмлетъ“.

И пакѣ ѡмоу англь свѣза ѡмоу изъкѣ.

И рече архистратигъ: „Поиди, гже, да ти покажу, кѣде моучать иерѣи“.

И видѣ попѣ висѣща, ѿ краи ногѣтти исхожаше огнь, ѿ тѣмене ихъ, и опалишеша ѧ. и видѣвши престаи и рече: „Кто си соуть, что ли съгрѣшеніи ихъ?“

1) В рукоп. сѧ.

И рече Михайлъ: „Се соуть литургѣи слоужитици и предстоище престолоу бжию и достовни еѣ творѣще. да ѣгда проскоумисахоу проскоуроу и не хранѣхоу и ронѣхоу кропиць на землю, яко и звѣзды бжиы, тогда страшныи престолъ колѣбаше еѣ и подъножиѣ бжиѣ трепеташе. да того ради тако мочать еѣ“.

12. И видѣ стаѣ моужа, и змии крилатъ имѣющъ три главы, ѣдина же бѣ глава къ очима моужю, а ѣкъ къ оустомъ ѣго. и рече прстаѣ архистратигу: „Кто съ ѣсть бѣдныи члвѣъ, яко не можеть ѣдѣхноути ѣ змии сего?“

И рече архистратигъ: „Съ ѣсть, гже, иже стѣи книгы прочиташе и еуаглыи самъ не послушаше; люди оучаше, а самъ не творѣше воли бжиы, блoudѣмъ и вѣмъ безаконѣемъ“. и рече архистратигъ силы Гна: „Понди, прстаѣ, да ти покажю, кде еѣ мочить чинъ англѣскыи и апѣльскыи“.

И оувидѣ стаѣ, къ[дѣ¹] лежахоу [людіе] на пламени огненемъ, и ядыше их червь неусыпая. И рече стаѣ: „Кто си суть?“

И отвѣща Михайлъ: „Си суть, иже образъ англѣски носятъ и апостольски на земли, величающыи [сѣ] патріархи и епѣпи, славныи имени, и словяху благословити отцы святіи, но на небеси не зваша сѣ святіи, не сотвориша бо яко бо англѣскій и апѣльскій образъ носиша, да того ради тако мучать сѣ“.

14. И видѣ прстаѣ жены висѣща за вся ногти, и пламень исхожаше изъ устѣ ихъ и опаляше вся, а змія исхожаше изъ пламени того и прилѣпляхоу[сѣ] къ нимъ. и вопіяху, глаголаше: „Помилуйте нас, яко мы едины мучим сѣ паче вѣхъ мукъ“.

И рече святая прослезивши сѣ: „Что естъ согрѣшеніе тѣхъ?“

И рече архистратигъ: „То суть попадые, иже поповъ своихъ не почѣтоша и по смерти ихъ идоша за мужъ, да того ради мучать сѣ“.

15. И видѣ другія жены во огни лежаща и различныи змія ядыху ихъ. И рече святая: „Что согрѣшеніе ихъ?“

И отвѣща Михайлъ. „То суть монастыря черницы, яже телѣса своя продаша на блудъ, да того ради здѣ мучат сѣ“.

16. И рече архистратигъ: „Поди пресвятая и покажу ти, гдѣ [сѣ] мучить множество грѣшникъ“.

И видѣ святая рѣку огненую, и видѣніе рѣки тоя яко огонь текущи, и пояда всю землю, и посередѣ волны тоя множество

¹) Тут у рукоп. Тр. С. Лаври бракуе одной картки; текст дополнив Срезневский в инышого, не означенного ближе рукопису.

грѣшникъ. И видѣвши Бця прослезил се и рече: „Что есть согрѣшеніе ихъ?“

Рече архистратигъ: „То суть блудницы и любодѣица, тати, иже послуша(ша) и отаи, что ближніи глѣтъ, свадницы и клеветницы, иже чужіи нивы ужинаху или урояху [sic зам. уоряху], иже брени си остани дождидаютъ, иже ядятъ труды чужіи и ма(л)жены и разлучаютъ, пьяницы, немилостиви князи, епископи и патриарси и цари, иже не сотвориша воля божія, сребролюбци, иже ляхву емлютъ, беззаконници“.

Слышавше то претая Бца прослезил се и рече: „О люте грѣшникомъ!“ И рече ко архистратигу: „Тяжко согрѣшающимъ [лѣпѣ бы было], дабы се не ражали“.

17. И рече къ ней Михайлъ: „Почто се плачеша, святая? Нѣси ли видѣла великихъ мукъ?“

И рече пресвятая¹⁾: „Поведи мѧ, да вижду всѧ моукы“.

И рече къ ней Михайлъ: „Кудѣ хочеша, блгдательная, да изидемъ, на вѣстокъ ли или на западъ, или въ рай? на десно ли или на лѣво, иде же соуть великия моукы?“

И рече претая: „Издѣмъ на лѣвоу страну“.

И слово рекши претая и обратиша сѧ хѣровими и серафими и ѱ. англы, изведоша престоую ѿ вѣстокъ на лѣвоу страну. и близъ рѣкы томъ бѣше тма мрачна, и тоу лежаше множество моужь и женъ, и клокотаху яко въ котлѣ, и яко морские вълны и ображаютъ сѧ надъ грѣшникы: да егда вълны въсхожаху и погружаху грѣшникы тысяцю локтѣ, и не можашъ рещи: „Помилоуи ны правдыны соудии!“ и даше же и чръв неосущаи и скръжьтъ зубомъ. и видѣвше престоую англи стрѣгшии [ихъ] възъпиша вси ѣдинѣми оусты глюще: „Стъ, стъ, стъ ѣси Боже и ты Бце, блгословимъ тѧ и сна бжия родившаго сѧ ѿ тебе! яко бо ѿ вѣка не видѣхомъ свѣта, и днѣ видимъ свѣтъ тебе ради, Бце“. и пакы възъпиша вси единѣмъ гласѣмъ глюще: „Радоуи сѧ блгдательная Бце, радоуи сѧ превѣщеніе вѣчнаго свѣта, радоуи сѧ и ты архистратиге Михайле молѧ сѧ влдцѣ за всь миръ! мы бо видимъ грѣшныи моучащѧ сѧ и зѣло скръбимъ“.

И видѣвши Бца англи скръбныи, оунылыи грѣшникъ ради, ѿ вѣсплака сѧ претая. и възъпиша вси ѣдинѣмъ гласѣмъ глюще: „Добрѣ ѣсте пришли въ тмоу снѣ, да ны видить, како ны ѣсте мѧка“. и помолѧ сѧ претая съ архангльмъ, и слыша плачь грѣшныхъ. и въздвигоша глаѣ свои възъпиюще и глюще: „Ги помилоуи

¹⁾ Доси сягае прогалина в рукоп. Тр. С. Лаври.

вѣны! да яко опростиша млтву, оустави сѧ боурѧ рѣчьнаѧ и вѣлны огньныѧ, и явиша сѧ грѣшныи яко и зѣрна горюшчыѧ. ꙗ видѣвъши стаѧ прослѣзи сѧ и рече: „Что ѣсть рѣка си вѣлны ѣи?“

И рече къ ѿнеи архистратигъ: „Си рѣка всѧ смольна, а вѣлны ѣи всѧ огньныѧ. а иже сѧ моучать, то соуть Жидове, иже моучиша Га нашего Исѧ Ха Сна бжиа, и вси языци, иже крѣстиша сѧ въ имѧ оца и сна и стого дха, иже крѣстныѧе соуще ти вѣроуютъ въ дѣмонныѧ, и ѿвергоша сѧ Ба ꙗ стого крѣщениѧ, и ѣже блондъ сѣтвориша о стѣм крѣщениѧ съ коумны своими и съ матерьми своими и съ дѣщерьми своими, и отравьници, (и)же ядѣше оуморають члвкы, и оруужиѧемъ оубиваю(тъ), иже давалъ дѣти свои, и того ради моучать сѧ противоу дѣломъ своимъ“.

И рече стаѧ: „По дѣлом ихъ боуди тако“. ꙗ пакы навде на ни боурьнаѧ рѣка и огньныѧ вѣлны и тѣма покры и. и рече Михаилъ къ Бце: „Аще сѧ кто затворить въ тѣмѣ сеи, нѣсть памяти о немъ отъ Ба“. и рече престаѧ: „О люте грѣшникомъ, яко неосыпаѧемны ѣсть пламы огни сего“.

18. И рече къ ѿнеи архистратигъ: „Поѿди, престаѧ, да ти покажу езеро огньно, да видиши, кде си моучить родъ крѣстныѧьскъ“.

Видѣ и оуслыша плачь и вѣплъ ѿ нихъ, а онѣхъ не бѣ видѣти. и рече: „Котори се соуть, что ли сѣгрѣшениѧ ихъ ѣсть?“

И рече къ ѿнеи Михаилъ: „Се соуть иже крѣстиша сѧ и крѣтъ словѣмъ нарицахоу, а дшаволи дѣла творѧще и погоубиша врѣмѧ поканню, и того ради тако еде моучать сѧ“.

19. И рече престаѧ къ архистратигоу: „При ѣдиной млтвѣ молю ти сѧ, да вѣниду и азъ, да сѧ моучю съ крѣстнычъ, понѣже чада нарекоша сѧ сна моего“.

И рече архистратигъ: „Почиваѧ въ раѧ“.

И рече престаѧ: „Молю ти сѧ, подвѣгни вѣниѣства ѣ. нбѣсъ и всѧ воинѣства англ, да сѧ молимъ за грѣшныѧи, не бы ли насъ оуслышалъ Гь Бъ и помиловалъ ихъ“.

[И рече архистратигъ]: „Живѣ Гь Бъ, имѧ ѣго велико ѣ-шдѧ на днь. и ѣ. на ноѣ. ѣгда хвалоу приносимъ влдцѣ, и за грѣшнычъ, гже, Гви покланѧемъ сѧ, да ни хоудѣ насъ послушаѧтъ влдка“¹⁾.

И рече престаѧ Бца: „Молимъ ти сѧ, поведи вѣниѣствоу англѣскомоу, и възнесетъ мѧ на высотоу нбѣсноую, и поставите мѧ прѣдъ невидимымъ оцѣмъ“.

¹⁾ По гречьки: *ἀλλ' εἰς οὐδὲν λογίζεται ἡμῶς* — нѣзачо вважае ꙗ нас.

20. И повелѣ архистратигъ, и предъсташа хъровимъ и серафинъ и възнесоша блгдательною на вѣсоу нбнсьною и поставиша ю прѣдъ невидимымъ оцмъ оу прѣстола. и възведе роуцѣ свои къ блгдательному сноу своему и ре^х: „Помилоуи, влдко, грѣшныи, яко видѣхъ я и не могу търпѣти, да сѧ моучю и азъ съ кръстьяны“.

И приде гла^с къ нѣи гла: „Како хочю тыи помиловати, а вижю гвоздни въ дланьхъ сноу моему? да не имамъ како я тѣхъ помиловати“.

И ре^х [прѣтая]: „Влдко, не молю сѧ за невѣрныи Жиды, нъ за кръстьяны молю твоѣ млсрднѣ“.

И приде къ ней гла^с гла: „Азъ вижю, яко братиа моиѧ не помиловаша, да нѣсть ми како тѣхъ помиловати“.

И ре^х пакы прѣтая: „Помилоуи влдко грѣшныи, помилоуи Ги тварь роукоу своею, яко по всей земли твоѣ имѧ нарицають, и въ моукахъ и на ведекому мѣстѣ и по всей земли глюще: „Прѣтая гже Бце помаган намъ!“ и ѡгда ражають сѧ и глетъ: „Стая Бце, помози ми!“

Тѣгда рече къ нѣи Гь: „Послушай, прѣтая Бце влдчце, нѣсть того члвка, иже не молитъ имене твоего, азъ же не оставляю тѣхъ то ни на нбси ни на земли“.

И рече прѣтая Бца: „Кде ѡсть Моиси прркъ, кде ли соуть вси пррци и вѣ оци, иже грѣха не твористе николи же? кде ли Павелъ възлюбленикъ бжи? кде ли ѡсть недѣла, похвала кръстьянскаѧ? кде ли ѡсть сила чьстнаго крста, имьже Адама и Ювъгоу Ѡ клѧтвы избави?“

Тѣгда Михаилъ архистратигъ и вси англи рекоша: „Помилоуи влдко грѣшныи!“ Тѣгда Моиси възъпи гла: „Помилоуи влдко, яко азъ законъ твой дахъ имъ“. тѣгда Павелъ възъпи гла: „Помлоуи влдко, како азъ ѡпистолиа твоѧ принесохъ црквѧмъ“.

И ре^х Гь Бъ: „Послушайте вси вѣ, аще [есть] по еунглю моему или по закону моему, и аще ѡсть по ѡунгльскому проповѣданю, ѡеже проповѣда Иоанъ, (и по) ѡпистолиамъ, иже принесе Павль, то такъ соудъ примоуть“.

И [не] оумѣшь чсо ради рещи англи, толико: „Помілоуи, правдѣнь ѡси Ги!“

И ре^х прѣтая Бца: „Помилоуи влдко грѣшныи, яко ти еунглиѣ твоѣ приша и законъ твой съхранша“.

Тѣгда рече къ нѣи Гь: „Послушай, прѣтая, аще кто тѣхъ сътвори зло не покаѧ сѧ, нѣ Ѡ работы, да добрѣ глѣши. яко же закону твоему поучиша сѧ и пакы сътвориша зло? ѡгда не

ѿдаша злаго, азъ что да рекоу, яко ѿсть речено: дасть тѣмъ про-
тивоу злобѣ ихъ“. Тѣгда и вси стии слышавъши влдоку не смѣша
что ѿвѣщати.

И видѣвъши претая, яко вси не оуспѣша ничеюже, и Гь стѣхъ
не послуша, нъ оудалаетъ млетъ свою ѿ грѣшникъ, и ре^ч претая:
„Кде ѿсть архистратигъ Гаврилъ, иже възвѣсти мнѣ: „Радоуи сѧ!“
яко же прѣже всѣхъ вѣкъ въземляше оца, и нынѣ на грѣшникы
не призираетъ? кде ѿсть великыи, иже градъ носить на версѣ
своемъ, и на единой земли? за неприязнина дѣла члвча съкалана
б^ч земли, и посла Гь (сына) своего, и оутвѣрди плодъ земьныи.
кде соуть слоужители престола? кде ѿсть Иѡванъ бгословьць?
почто не ѡвисте сѧ съ нами на мольбоу влдцѣ за крѣстныи
грѣшникы? не видите ли мене плачущоу сѧ за грѣшныи? при-
дѣте вси англи соущи на нбсехъ, придѣте вси правѣднии, иже
Гь оправди! вамъ дано ѿсть молити сѧ за грѣшныи. приди и ты
Михаиле, ты ѿси пьрвыи бесплѣтныи до прѣстола Бжии,
повели и всѣмъ, да припадемъ предъ невидимымъ оцмъ, и не под-
вижимъ себе, дондеже послушаютъ насъ Бъ и помилоуютъ грѣш-
ныи“.

Тѣгда паде сѧ Михаилъ ниць лицемъ своимъ предъ престолемъ,
и вся силы нбснныи и вси чини бесплѣтныихъ. и видѣ влдка
мольбоу стѣхихъ, и оумилосърди сѧ сна ради своего единачадаго,
и рече: „Съниди сноу мой възлюблени, и вижь мольбу стѣхихъ,
и ѡви лице свое на грѣшникы“.

И съшьдъ Гь ѿ невидимаго престола, и оувидѣша и въ тѣмъ
соущи, и възъпнша вси единѣмъ гла^чмъ глюще: „Помилоуи ны,
ене бжии, помилоуи ны, цѣсарю всѣхъ вѣкъ!“

И ре^ч влдка: „Слышите вси! рай насадихъ и члвка създахъ
по образу своему, и поставихъ и гѣна раѣви, и животъ вѣчныи
дахъ имъ. они же ослоухоу створиша и въ своемъ хотѣнии съгрѣ-
шиша, и предаша сѧ смърти. азъ же не бѣхъ хотѣлъ обзурѣти
дѣла роукоу своею моуцима ѿ дивола, и сънидохъ на землю
и всплѣтихъ сѧ ѿ двци, възнесохъ сѧ на крѣтъ, да свободю и ѿ
работы и ѿ пьрвыи клатвы. водныи просихъ и даша ми зълчи
размѣшенны съ оцѣтмъ; роуцѣ мой създаста члвка, и въ гробъ
въложиша мѧ. да и въ адъ сънидохъ и врага своего попьрахъ,
избранныи свои възскрѣсихъ и Юрданъ блгословихъ, да вы прощю
ѿ пьрвыи клатвы. и вы небрегосте сѧ покаити своихъ грѣхъ,
въ крѣстныи сѧ твораща словѣмъ тѣчию, а заповѣди моихъ не
съблюдосте. да того ради обрѣтосте сѧ въ огнѣ негасимѣмъ, да не
имамъ васъ помиловати. нынѣ же за млерднѣ оца моего, яко

посла ма к вамъ, и за млтвѣ мотре моѣи, яко плака са много за васъ, и за Михаила архистратига завѣтоу, и за множество мчнкѣ моихъ, яко много тродиша са за васъ, ꙗ се даю вамъ моучащнмъ са днь и ноцѣ, ѿ великаго четвъртка до стѣи пантнкостіи вмѣти вѣи покон, и прославити оца и сна и стого дха“. и ѿвѣщаша вси: „Слава мѣлосердню твоѣмоу!“ слава оцю и сноу и стомоу дху нѣи прнсно и въ в...

Отсе найстаршій відомий церковнославянський текст апокріфа, званого звичайно „Хсжденіє Богородици по мукамъ“. Сей текст опублікував І. Срезневський із неописаного докладнійше пергаменового рукопису Троїцької Сергієвої Лаври, виготовленого на його думку перед р. 1200, у т. X Извѣстій втораго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ за 1863 р., шпальти 551—577, рівнобіжно з грецьким текстом, виписаним із одного рукопису віденської надв. бібліотеки. Рукопис, із якого Срезневський видав староруський текст, неповний, бракує одної картки на початку і одної в середині. На жаль, Срезневський видав текст досить недбало, транскрибуючи його на гражданку з захованем (не всюди консеквентним) властивостей кирильського письма. Не вважаючи на ті хибн ми передруковуємо сей текст із заведенням Срезневським (за Тішендорфом) поділом на глави, для вигоди при студіях над тими пізнійшими карпаторуськими текстами сього апокріфа, яких збірку подаємо далі. Інший церковнославянський текст із пізнійшого рукопису (з р. 1602) опублікував А. Пипін у своїй збірці Памятники старинной русской литературы, т. III, стор. 118—124, виписуючи тільки в нотах деякі варіанти із отсего найстаршого тексту. Зовсім точно видав текст апокріфа з того самого рукопису Троїцької Лаври Н. Тіхонравов (Памятники отреченной русской литературы т. II, ст. 23—30), і ми користувалися його виданем при справлюваню тексту Срезневського; надто додав Тіхонравов ще один старосербський текст із рукопису XV в. (ор. cit. стор. 30—39). Уривки иньшого старосербського тексту з рукоп. XVI в. опублікував Ст. Новакович (Starine t. XVI, ст. 91—92); повний старохорватський текст із рукоп. XV в. видав Ягіч (Arkiv za povjestnicu jugoslovansku, т. IX, ст. 110—118 та Prilozi ст. 46—54); пізній сербський текст (уривок) з рукопису XVII в. подав Ю. Полівка (Starine т. XXII, ст. 203—204). Староруський текст Срезневського з паралельним румунським видав Петричейку Гиждеу (B. Petriceicu-Nasdeu, Cartile poporane ale Românilor, т. II, 313—367). Грецький текст отсего апокріфа з римського рукопису XVI в. видав Васи-

лѣв у своїй збірці *Anecdota graeco-byzantina*, *Mosquae* 1893, стор. 125—134, а потім М. Р. Джемс у першій томі своєї збірки *Aprocypha anecdota*, *Cambridge* 1893, стор. 115—126. Спеціальну працю присвятив цьому апокріфові Н. Бокадоровъ, *Легенда о хожденіи Богородицы по мукамъ*, помішену в збірці *Изборникъ кievскій посвященный Т. Д. Флоринскому*, *Кievъ* 1905.

Е. Рукопис о. Іллі Яремецького-Білахевича, XVIII в.,
стор. 1—22.

Ї кровеніє мѣжъ тяжкихъ поганихъ црѣй нечестивихъ и инихъ злосливихъ грѣшниковъ, през аї гла **Миханла престои Дѣи Бїїи, матери Гѣда нїего Ії Хтїа, ѿ Геронїма Бїзнакца**¹⁾.

[Ков. гл. VII] Рече сїла Бїїа: „Ще вѣдетъ волн человекъ и не можетъ встати, якъ пондетъ?“

Рече **Миханл**: „Слиши сїла Бїїе! Ще вѣдетъ закъ волнѣ, и встати не постелѣ не можетъ, аще би и постѣлъ пѣд ним запаливъ, а волнїи жеби на ней изгорѣвъ, шпѣстиат си емѣ грѣхи и спасен вѣдетъ. Я аще с постелѣ можетъ оутечи, як би подъ неджим запаливъ, ш, то грѣшнїи и не шпѣстиют мѣ си грѣхи, же штечи можетъ видѣчи на себе тяжкѣю пригодѣ, а до церкве сїой кажет, що не может понти. То той члвкъ вѣдет мѣченїи на тїх постеляхъ огненныхъ, аще вѣдет лѣнивїи до церкве сїой“.

Рече сїла Бїїа: „Для чого? Чи ж тїе людїе вѣдѣчи здрави не хотїят їти до церкви?“

Рече **Миханл**: „Слиши сїла Бїїе! Иковїи людїе дїаволю волю творїят, и тѣло нхъ ослабити. Єгда іерей и дїакъ входѣтъ в церковь Хїїс сїїю и задзвонїят во дзвони, в той часъ дїаволь тѣло сномъ наложитъ, єдинъ вѣскъ къ глакѣ шнитит, др҃гїи вѣскъ з верха налаже, третїи вѣскъ в ноги емѣ хѣкает. И для того лѣнивїихъ людїей не допускаяют до церкве стон“.

Ѣ - а мѣка.

VIII. Видѣк сїла Бїїа ѣ-ю мѣкѣ шкрѣтнїю: столпн шгненинн, а на тїх столпахъ виситъ множество мѣжїи и женъ шкпѣтани

¹⁾ Такой титулъ выписанїи над сторїнками текста.

юзами огненними за ноги і за рѣки, и крикъ ѿ ѿнихъ людей великій звѣло і мѣка немилостива. Єдини сидять на ѿгненнихъ столахъ, кричатъ страшливе: „Ѡх, ѡх, ѡх, горе, горе намъ!“

Рече сѣла Бѣа Михаилъ: „Что согрѣшили сѣа?“

Рече Михаилъ: „Слиши сѣла Бѣе! Тѣи то людѣе, їже не ставали до церкви стѣи на всеноцинаа пѣнїа, на стрени, на слѣжби стѣи не ходили, сѣи такъ мѣчатъ сѣа“.

И - ѡ мѣка. О ѡсѣжденїихъ людехъ.

IX. Бидѣ сѣла Бѣа много вѣтѣй ѿгненнихъ и сѣжѣ желѣзїнїа, множество на нїхъ висѣще мѣжей и женѣ за ѡзїки, и кричатъ безъ милости: „Горе намъ! Бѣда намъ, вѣда смажнимъ!“ Оувидѣвши нѣхъ сѣла Бѣа зотѣхнула ѿ сердца своего и рече ко Михаилъ: „Что согрѣшили сѣа?“

Рече Михъ: „Слиши, сѣла Бѣе! Сѣи сѣтъ людѣе кленѣщїи сѣа лжею; ѡсѣждали, ѡклеветали людѣе неправдою; церковнаа имѣнїа потѣ, їдять, ѡклеветали попа; и попѣ аще кого ѡклеветалѣ, а не по правдѣ, їли ближнїй ближняго, їли сѣсѣдѣ сѣсѣда, сего ради такъ мѣчатъ сѣа“.

Рече Михъ: „Сѣла дѣо Бѣе, пондемъ и покажѣ ти, гдѣ мѣчатъ сѣа їерен, попи!“

Мѣка ѡ їерейскаа, грѣшнїихъ.

XI. Бидѣ сѣла Бѣа ѡ-ю мѣка: ѿгненнїй ровѣ, пропасть, глѣбина неизмѣримла, їже недокѣ возрѣти; в той пропасти ѿгнь страшнїй їз сѣркою страшно гѣчитъ изо дна аж до верха. През тѣи пропасти кладї желѣзїнїа ѿгнїстїа положенїе. До тїхъ кладїй за ноги привязанїе человекїи на долѣ главами, а ѿгнь ѿ верха главѣ аж до ногѣ нѣхъ страшне палитѣ и пожиглетъ немилостиве. Крикъ ѿ нїхъ велїй: „Ѡх, ѡх, ѡх намъ смажнимъ! Горе, горе намъ грѣшнимъ!“

И увидѣвши тоє сѣла Бѣа зотѣхнула ѿ сердца своего и рече: „Повѣжъ ми, сѣнїй Михъ, что согрѣшили сѣа?“

Рече Михъ: „Слиши, сѣла Бѣа, азъ ти повѣмъ. Тѣи сѣтѣ человекїи їерен, попи, слѣжителїе престола вожїю. Литургїають, тогда некеснїа сїаи, сѣнце, мѣць, звѣзды и страшнїа престоли движѣтъ сѣа, архїгѣли. лїгїи оужасаютъ сѣа, Херѣвїми, Серафїми трепещѣтѣ подножїю Господню со страхомъ, а їерен не боїаще сѣа

Бога не со, страхом и со небреженіем и со лжию, во владѣ, во панствахъ великихъ, безъ поста, во гнѣвѣ, безъ правила своего исходить въ шатра и не дослѣживши по истиннѣ. Сего ради за такіе дѣла таксю тяжксю мѣкс пріймѣт^а.

Мѣка і. Ё дѣкахъ грѣшнихъ.

Видѣ стѣла Бѣа і-ю мѣкс: тамже недалеко ровѣ и дѣврѣ гдѣской зѣло, в томже ровѣ звѣрїе, имже не вѣ числа, а кождїи звѣрѣ триглавнїи. Меже тими звѣрми видѣ стѣла Бѣа чѣвки: звѣрїе тм чѣвкомъ глави торгають, іадать, дрѣгїе звѣрїе оуста іадать, третїе звѣрїе іазикѣ торгають, а іадогнати сіа не мѣгѣтъ, во сѣтъ шпѣтаннїи ѕзами пекелними рѣцѣ и нѣзѣ.

Рече стѣла Бѣа: „Повѣж ми, стїи Мнѣ, что сіа людїе сѣтъ?“

Рече Мнѣ: „Слнши, стѣла Бѣе! Сїи естѣ чѣловѣци дѣки; чтѣтъ, а чтѣще лжѣтъ, крадѣтъ, владѣ творїат и нїнѣ на тѣе прїводїат. Сего ради тако мѣчат' сіа“.

Мѣка лї. Ё іноцѣхъ, іермонасѣхъ и монасѣхъ грѣшнихъ.

XII. Видѣ стѣла Бѣа лї. мѣкѣ іночѣсксю: видѣ тѣже чѣвци висїаще за ногї, шпѣтаннїи ко столпамъ и перекладамъ, звѣрїе страшноє нѣ іадать, торгають немилостиве; вопль ѿ шнїхъ чѣловѣковѣ великїи барзо: „Ѓхъ, шхъ, шхъ, горе, горе намъ шкѣшнїимъ!“

Рече стѣла Бѣа: „Повѣж ми стїи Мнѣ, что согрѣшили сіа?“

Рече Мнѣ: „Слнши стѣла Бѣе! Тїи то сѣтъ чѣловѣци чернорїзци, іноци, іже ѕчатѣ людїи законѣ вѣаго, а самї сіа прїлюбодѣїствомъ, владѣмъ, нечїстотою шквернїли, по мирѣ сіа за панствомъ оуганїли, волочїли. Лѣтше вї видѣти чѣвкѣ мертвѣаго на вѣльблудѣ іздыащаго, нѣжли законнїка, інока панїцю по мирѣ волочащаго и празднїе слова глѣющаго и дѣдокѣ, скрипокѣ и нїнѣ игрїи слѣхѣющаго. Сего ради тако мѣчат' сіа“.

Мѣка вї. Архїепископовъ, мїтрополїтѣ, єпископовъ грѣшнихъ.

XIII. Видѣ стѣла Бѣа вї. мѣкс архїепископѣсксю, мїтрополїтѣсксю і єпископѣсксю, архїмандрїтѣсксю. Видѣ стѣла Бѣа оудѣль,

глубина веліа, вгнь с тои глѣбини страшно палаетъ, и в тои глѣвинѣ червіе ѿгненное несъипаемое. Видѣ сѣла Бѣа в том вгни и в том червію человекци лежаше, червѣ их страшно точитъ вгненній, вопль ѿ нихъ: „Ѡх, вх, вх, нам смажним!“

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣй арх. Мих., что за грѣшници?“

Рече Мих.: „Слиши сѣла Бѣе! Тѣи то сѣтъ грѣшници, їже во а҃ггаскїа лики швелоша сѣ на землн, патриарси, папѣжеве, архиепископи, митрополитове, епископи, архимандритове, старшіе нареченни виша, а не сотворше волѣ вѣй, владници, запойци, сребролюбци немилостивїи. Сего ради тако за такїе дѣла тако мѣчат сѣ“.

Мѣка гї. Ѡ женахъ, попадахъ грѣшныхъ.

XIV. Видѣ сѣла Бѣа гї. мѣкѣ. Ѡзеро вгненное, во езерѣ звѣрие страшнїе, голоднїе и лютїе аки лви шкрѣтнїе, и гадѣ вгненній. Посредѣ того езера вгненного столпи вгненнїе, а до тихъ столпѣвѣ жени привязаннѣ за шѣа, пламень пожигаше ихъ вгненній и звѣрїе їдять и торгають вгненнїе за сердце, сѣкѣтъ жили, торгають чресла и всѣа члонки. Крикѣ ѿ нихъ великій барзо, плачѣтъ, глѣють: „Помилѣйте нас, ми грѣшнѣи жени въ пламени том мѣчим сѣ! Горѣ нам грѣшним, смажним!“

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣй ар. Мих., что сѣтъ за грѣхи ихъ?“

Рече Мих.: „Слиши сѣла Бѣе, аз ти повѣмъ. Тѣи то сѣтъ жени попадѣ, влад творять из за мѣжа своего и по смерти мѣжей своихъ поповѣ. За тоѣ мѣчат сѣ“.

Мѣка дї. Ѡ женахъ черноризицахъ грѣшнихъ.

XV. Видѣ сѣла Бѣа мѣкѣ дї. Таможе жени вистаще во вгни на столпахъ ї владнцахъ прижитїи, єдин за ноги, дрѣгїе за рѣки, третїе за главы, и звѣрїе вгненнїе їдяхъ им оуста, торгають, рѣвѣтъ немилостивїе. И крикѣ ѿ нихъ великій барзо: „Ѡх, вх, вх, нам вѣдним! Бѣда нам грѣшним!“

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣй ар. Мих., что согрѣшили тѣи жени?“

Рече Мих.: „Слиши сѣла Госпоже, аз ти повѣмъ. Тѣи то сѣтъ жѣни черницѣ, мнишки, їже предаша [тѣлѣса] своѣа на владѣ,“

покинувши габѣтъ стій, мантию, влачиша ся ѿ монастыра ст. своего і поидоша в пѣть погикелній меже свѣцкїе людїе, или поиде за мѣжа, і блѣд творят, дїаволою волю творят. Сего ради тако мѣчат ся“.

**Мѣка єї. Ѡ злодѣех, разбойницех, пѣницех
грѣшних.**

XVI. Видѣ стѣа Бѣа мѣкѣ єї. ѡгнь шкромѣшній, море огненное и змѣшанное со кровїю, а в том мори множество народа посреде моря, мѣжей и женъ, мѣдницъ и девицъ гораше вса грѣшници. Крикъ ѿ нихъ: „Ѡх, ѡх, ѡх нам смажним!“

Видѣвши стѣа Бѣа зотхнѣла ѿ срдца своего. Рече стѣа Бѣа: „Покѣ ми стій арх. Мих., что согрѣшили сїа людїе?“

Рече Мих.: „Слиши стѣа Бѣе! Тїи то сѣтъ грѣшници пре-любодѣйци, злодѣеє, клеветници, паници, разбойници, потварци, їже не постиать во стїа пости, иже изѣдаютъ чѣжїа дома, шпойци, запойци, немилостивїи црїе, князи, властителиє сребро-любци“.

Сїе видѣвши и слышавши стѣа Бѣа зотхнѣла ѿ срдца своего и рече: „Горе, горе грѣшником сим!“

Рече Мих.: „Престѣа Бѣе, поиди и покажѣ ти мѣки жи-довскїе“.

Рече стѣа Бѣа: „Покажи ми стїй Мих. вса!“

Мѣки ст. жидовскїе і еллинскїе и иныхъ геретикъ.

XVII. Видѣ стѣа Бѣа пекло жидовское и еллинское, иже надъ всѣмъ пекла страшнѣйшїа и грознѣйшїа шкрѣтное, грозное, всѣмъ пекламъ матица, родство ѡгненное, немилостивое, егоже мѣки дїаволи трепещѣтъ. Тамъ пеклѣ има Тартар, на немже вѣтри ѡгненнїа и волни мощне колѣблют сѣ под самое нѣо, а посреде пропасти свѣта нѣколи немашъ, но там море сверѣное, всрливое, ѡгненное, бездна невгасима, глѣбина еѣ. ф. не. миль глѣбинѣ сего моря. Непристанне кипить сѣркою и смолою ѡгненною люто, и жѣплемъ страшнимъ клекотит и гримить, лютѣше ѿ. раз ѿ сего ѡгна, которїй называет ся Тартар.

Рече арх. Мих.: „Хочиши стѣа Бѣе, да покажѣ ти внѣтрѣ срдца пекелности, гдѣ дїаволи вѣдѣтъ ся мѣчити и жидовскїй народ, що сїа твоего распинали?“

Рече ст. Бѣда: „Покажи ми стѣи Мух. вся мѣки!“
 Рече Мух.: „Недостойно тебѣ, стѣи Бѣе, такихъ мѣкъ шкрѣтнихъ и страшнихъ и смраднихъ шглядати“.

Рече ст. Бѣда: „Како глѣбина семѣ пеклѣ?“

Рече Мух.: „Глѣбини, стѣи Бѣе: такаи пропасть и глѣбина, якъ ѿ востока до запада, якъ ѿ землѣ до неба. Есть тои глѣбини ѿ ѿ. ѿнѣ миль. Бѣвши человеккови ѿ. лѣтъ и жеви взяла камѣнь и кинѣла из ѣсеи сили своєї в тое пекло и пропасть, теѣи вѣдетъ летѣти лѣтъ три, нѣмъ на дно долетитъ. Там есть тѣи шкромѣшнаи, лежатъ к ней шгнѣ страшнѣи“.

Рече стѣи Бѣда: „Стѣи Мух., ци не мож би видѣти шгнѣ той, шкѣи ѿн ѣсть?“

Рече Мух.: „Глѣ, стѣи Бѣе, ѿалом „Хвали дше мои Гдѣ“ свѣсь до конца!“ Глѣтъ Мух.: „Ст. ст. ст!“ І рече Мух. херѣвимѣ: „Возми каѣцѣк и поѣди во тѣю ѿхланѣ и возми шгню страшнаго“. В тои час херѣвимѣ полетѣла паче стрѣли, яко молнѣи блиснетъ, и оухватѣла оуглаѣ еѣн каѣцѣами и винес его во скорѣк, нѣжѣ стѣи Бѣда вимовѣла ѿалом. Тогда шгнѣ шнѣи санѣлъ аж под небо. Тогда небеса распалиѣт ся канѣша (?), землѣа страхом потрасе ся, а каѣцѣк яко воскъ растопѣли ся“.

Рече Мух.: „Видиш, стѣи Дѣе, шгнѣ пекелнѣи!“

Рече стѣи Бѣда: „Виджѣ, але его кинѣте назадъ“.

В тои часъ повелѣ Мух. кинѣти херѣвимѣ той шгнѣ назадъ. И пошолѣ той шгнѣ прѣдко, и стрѣцаѣтъ и шѣмѣкъ и оупал на свое мѣсце. Там в тое пекло поѣдѣтъ грѣшници со дѣяволи на вѣки вѣком.

Мѣки зѣ. царей поганихъ Нерона, Декѣа, Маѣимѣана, Дѣшкѣтѣана, Несторѣа, Пилата, Каѣфи, Ірода, Янни и прочѣихъ.

XXIII. Видѣ стѣи Бѣда далѣ рѣкѣ клѣкочѣшѣю, шгненнѣю, страшнѣю, яко сверѣкое море попадающе грѣшники, зарѣстѣю шѣмѣше страшно, яко гром грѣмѣше, пламенѣм блискающе, вѣтрами шгненними і вѣрами, ѿ них же землѣа и каменѣе таѣше яко воскъ на триста миль, вѣтра же того жаѣн грѣшникъ не втечет. Рѣки страшнѣи во пропасти понируютъ, гдѣ три лѣта каменѣ летит. Я во пропасти на днѣ беззаконници сидѣт, невѣрници и которѣе Сѣна Бѣѣа распинали, со людою мѣчат ся. Видѣ стѣи Бѣда с ними царѣ нечестивѣе: Неронѣ, Несторѣа и Дѣатлитѣан (sic!),

Іродъ і Декій, Максиміанъ, игемон, Каиафа вѣбворецъ со Іудеоу на самомъ днѣ ко пропасти, а Іуда в Сатани на донѣ мѣчитъ ся безъ милости оу пащцѣхъ вгненнаго звѣря Левидама. Тартаръ рѣка вѣетъ ся на нѣхъ. Беззаконне согрѣшили, беззаконне и мѣчатъ ся. Не можахъ к томѣ рещи ничтоже, но токмо мовалъ: „Бс-дѣ праведній, помилуй насъ!“ И дахъ нѣхъ черкѣ несплаеміи, звѣри вгненніа торгають нѣхъ, имже не вѣкъ числа; гади, смокове сѣкаше нѣхъ непрестанно; жаби, іащорици, миши, прѣзїа и шершеница, пещїа мѣхи, им же не вѣкъ числа“.

Видѣвши престала Бѣа шкрстїи мѣки и рече: „Горе грѣшникомъ симъ, іако безъ конца мѣка имъ!“

Оу видѣши беззаконници мѣчиміи стѣю Бѣс и козопиша ко ней єдинѣмъ гласомъ велїимъ гл҃юще: „Радѣй ся вл҃гвеннаа Бѣе Дѣо, свѣтѣ незаходящїи! Радѣй ся и ти, архистратїже Мїханле! Радѣйте ся вса аг҃ли вѣїи! Молкѣте ся Бѣс за миръ хрїстїанскїй и за насъ грѣшнїхъ! Іако ми грѣшнїи беззаконници ѿ вѣка свѣта не видѣхомъ, а теперъ тебе ради видимъ свѣтъ. Не можемъ зрѣти до гори и долѣ, бо на насъ рѣка клокочущаа, очї пламень изъ смолою заливаетъ, а теперъ оутишила ся рѣка грїмащаа и мѣка вслакла намъ тебе ради, престала Бѣе!“

Тое видѣвши стѣла Бѣа и рече: „Горе грѣшникомъ симъ!“ И рече стѣла: „Повѣжъ ми, стїи ар. Мїх., что согрѣшили сїа?“

Рече Мїх.: „Слиши, стѣла Бѣе! Сїа рѣка вгненнаа естѣ родство вгню, в немже мѣчатъ ся вгдѣвїици жидове, распенше Сїа вѣїа Гдѣ нашего Іс Хтѣ. Во Тройцѣ стѣю не вѣкровали, вса іазици поганстїи тебе, стѣла Бѣе, не визнавали, іако не тебе родилъ ся Гдѣ нашъ Іс Хсѣ, правдивїи Месїа“.

И пакї шнїхъ грѣшниковъ покрїла тма.

Рече Мїх.: „Слиши стѣла Бѣе, ци хоцешъ видѣти мѣкѣ хрїстїанскѣю, гдѣ вѣдѣтъ ся за грѣхи мѣчїи?“

Рече стѣла Бѣа: „Молю ти ся, стїи арх. Мїх., ѿкрїй вса мѣки, да вїжѣ нѣхъ своимїи вчїма!“

Мѣка иї. хрїстїановъ грѣшнїхъ.

XVIII. Видѣкъ стѣла Бѣа єзеро вгненное клокочущое, сѣрка и смола з вгнемъ, вѣтромъ и вѣрею вгненною, шѣмъ на немъ страшнїи гѣчитъ іако громъ, по немѣхъ хїтають ся волнї аждо неба. Видѣкъ стѣла Бѣа в немъ дѣшъ грѣшнїхъ много, старїхъ і младихъ, вопль нѣхъ и крикъ: „Ѡхъ, вхъ, вхъ намъ смажнїмъ!“

Рече сѣла Бѣа: „Которѣи то сѣт хрѣтіани?“

Рече Мих.: „Слиши, сѣла Бѣе! Бо їма Хѣо шѣщали сѣ в крещенїе сѣоѣ, а дїаволскїа дѣла творили, покаянїе негѣбили, не послухали сѣихъ шѣцъ заповѣдїи, крѣтъ сѣїи посквернили владомъ, нечистотою со нехрїстіанами, ї нїа грѣхи тажкїа творили, не копачи сѣ Бѣа, ї безъ покаянїа померли. ї сего ради тако мѣчат сѣа“.

Рече Мих.: „Хоцши, сѣла Бѣе, да покажѣ ти мѣкѣ тажкѣю, зїмѣ несогрѣемю, ѣ. кратъ моцнѣйшю ѡ сѣа зїми?“

Рече сѣла Бѣа: „Молю тя, сѣїи Мих., покажи ми всѣа мѣста мѣчимїа!“

Тогда пристѣпиша ѣ. сотъ архангѣлъ, херувимовъ, серафимовъ, и взїаша сѣю Бѣс на сѣверъ, ко полноци.

Мѣка дї. Ѣ чародѣхъ, корожкахъ, чаровникахъ
ї прочїихъ.

Видѣ сѣла Бѣа на сѣверї дѣврѣ глѣвинѣ велѣю, з обоухъ вѣкѣкъ сѣїи лѣданїе, а з верхѣ зацѣпенно лю о мразомъ, їако на триста сажень ко глѣвинѣ мрѣза. Там зїма несогрѣемѣа, там неосвѣтїмѣа, и там скрежѣтъ (sic!) грѣшници звѣами.

Рече сѣла Бѣа: „Ѣхъ. їакъ страшно мѣсце сїе ї лютїи мрѣз!“

Рече Мих.: „Сѣла Бѣе, сїа мѣка велѣми зїмнѣа нечестївїи людемъ, їжѣ на землї творѣтъ чародѣанїа. шѣваженїе, волхвованїе, ворожество вѣсковское ї їже хвалѣтъ сѣа дѣхї своїми нечїстїми“.

Видѣ сѣла Бѣа таможде под лѣдом множество мѣжей и женѣ, шѣцѣноша мразомъ їако лѣдѣ. нагїе сѣдѣще на днѣ, їскри мрѣзнїа ѡ нїхъ їсхождаше, ї крикъ непрестаннїи ѡнїихъ: „Ѣхъ, шѣ, шѣ намъ грѣшнїи! Бѣда, вѣда намъ!“

Рече сѣла Бѣа Мих.: „Что согрѣшили сїа?“

Рече Мих.: „Слиши сѣла Бѣе! Сїа то сѣтъ грѣшници немилостївїе, богачѣ: ѡпїхали оубогїихъ ѡ кратъ своїихъ и померзали сїротї и оубогїе предъ вратї ихъ. Сего ради тако мѣчат сѣа“.

Рече Мих.: „Пойдемъ, сѣла Бѣе, на востокъ!“

Рече Дѣва Мрїа: „Покажи ми всѣа мѣста мѣчимїа!“

Тогда взїаша сѣю Бѣс ангѣли на востокъ.

Повѣсть к. в проклатом Екимнѣ рикающем на
дшш гркш.

Видѣ стѣла Бѣа седмѣ езер глѣвоких. Першее езеро — глѣбина
его неизмѣримаа, смрадѣ скрчаній зо дна емѣ походитѣ ѿ вгня,
кврениа дима, пропасть, ровѣ, широта.

Рече стѣла Бѣа: „Ци глѣбина велѣа в той пропасти?“

Рече Мих.: „Т. милѣ, стѣла Бѣе. Я на днѣ есть в той про-
пасти оу первой вгнѣ, второй пропасти зима несогрѣмаа, в тре-
той пропасти звѣрѣе, в четвертой гадѣ, ящорици, скорпиѣ, в пя-
той червѣе нешмирающее. минни, жаки. в шестой пропасти птица,
мшравлѣ. глѣелница, шершеница и шчи, в седмой пропасти тма
нескѣтимаа, плачѣ нестолимѣй“. ѿ пропасти крикѣ великѣ,
а безѣ тѣи пропасти оужи протажени, кладци хибкѣе и sz'кѣе,
же нѣгде слѣдѣс ножномѣ оумѣстити ся. На брезѣ кладокѣ тих
сидит великѣй зѣло яко гора мѣж вѣсковскѣй ѿменем Екименѣ:
смрад велми страшнѣй ѿ пащки емѣ походитѣ, ѿ розниа пащекѣ
яко пропасть; глава его яко змѣа, а на глѣвѣ емѣ роги яко
в тѣра; шчи страшне блискают якѣ вгнем розно шчи его (sic!);
гбкн емѣ яко дѣбели, зѣви емѣ яко серпи, язникѣ емѣ долгѣй яко
плѣмень вгнестѣй; ноги емѣ яко ѣ лка долгѣе; рѣки емѣ зоцренин,
оуди емѣ яко сѣрпѣ; рѣка емѣ деснаа простерта на воздѣскѣ, ве-
рет нечестивѣа дшшѣ оумѣтаа нѣ под ноги своа во пропасть.
Егдаже вѣси принесѣт гркшнѣю дшш, тогда той Екименѣ радѣет
ся велми и кажетѣ тим дшшамѣ ити через тоти sz'кѣе кладки
хибкѣе. Яще котераа дшш велми гркшнаа, то шпадѣтѣ в тѣю
пропасть глѣвокию. една одной хватаетѣ ся. Тогда проклатѣй
Екименѣ радѣет ся в гркшной дшш. I спитѣ моцне яко мертвѣ.
ѿ немже Дѣдѣ написалѣ в псалмѣ ѣ. „поснах смѣщен“. Егдаже
дѣгли принесѣтѣ праведнѣю дшш, то зараз праведна дшш пойде
просто кладциами, в нѣх же пророкѣ написалѣ в псалмѣ ч. : „жи-
вѣй в помощи вишнаго, во кровѣ Бѣа нѣаго водворит ся“.

Видѣ стѣла Бѣа през пропасти прелѣктающѣа легко праведнѣа
дшшѣ, в нѣх же Дѣдѣ написалѣ : „даша ми крилѣ яко голѣвинѣ
и полечѣс и почѣю“. Тогда видѣ тоѣ проклатѣй Екимен засмѣтит
ся, возрикаетѣ яко лѣвѣ, в немже пророкѣ рече псал. ѣг. : „положи
тмѣ и вистѣ ношѣ“. Во ради ви дѣаволи вси дшшѣ подбити под
ноги своа. Дла того роснѣтит вса воа своа, каже на гркшѣ
зводити, приводити. Егдаже прѣднѣю дшш дѣгли несѣтѣ, в той
час шбачитѣ нѣх проклатѣй Екименѣ, смѣте ся страхом великим
и вса воа его, и засмѣтит ся со всѣми вѣси своими.

Мѣска кѣ. Ирода црѣа и воинов его, іже избилн во
Бифлѣѡмк мѣднцѣ дї. тисѣщѣ Хѣта шѣкаючи.

Видѣ прѣстѣла Госпожа посредѣ сѣрки кипищей црѣи много
и воиновъ ихъ много сота (sic!) народа. Крикѣ ѿ нихъ непре-
станно: „Ѧхъ, шхъ, шхъ!“

Рече стѣла Бѣца: „Повѣж ми, стїй архъ. Мнхъ., что за грѣ-
хи ихъ?“

Рече Мнхъ.: „Слиши стѣла Бѣце. Сей естѣ Иродѣ црѣъ нече-
стивїй и жолнѣре его, иже избилн дї. тисѣщѣ мѣднцѣ во Би-
флѣѡмском повѣтѣк подча° рождества Хѣва. И инїа Ироди и црѣе
нечестивїа, и той Иродѣ, иже Іѡанс прѣдтечи главѣ оутѣалѣ, сего
ради тако мѣчат сѣа“.

кѣ. Мѣска Каннова і война того, иже Іс Хѣта оударилѣ
по лицѣ рѣскою предъ Янною архїтереемъ, і инїе воинн,
іже вичовали Ісѣа.

Видѣ стѣла Бѣца тѣжѣ дѣверѣ глѣвоксю, а в том дѣверѣ лютїа
звѣкрїе триглавнїа крилатїа, тамже со ними лютаа птица и мѣ-
равакѣ и комѣркѣ іакѣ ѡрли великїа, шершеница і ѡси, и мже не
вѣкѣ числа, а посредѣкѣ тихъ звѣкровѣ два человекѣкки, ѣденѣ великїй,
дрѣгїй малїй, і много с ними людей грѣшнихъ мѣчат сѣа. Лютїа
звѣкрїе єдни за ноги гризѣтѣ, єдни за чресла торгаютѣ, єдни
звѣкрїе шѣвши сѣа коло него, а птица шчи имъ зоветѣ, торгаетѣ,
на дѣнь и на ночь два кротѣ і зѣдѣтѣ, шѣнаживши і зѣвши имъ
тѣкло, тѣлако имъ кости зостѣнѣтѣ, и жили сторгаютѣ. Тамже
недалеко єстѣ єзеро животворное, вода живаа. Ѧнаа птаха і зѣв-
ши, шзобавши имъ тѣкло, тѣлако кости останѣтѣ сѣа, и летит птаха
на тоє шзеро, живѣю водѣ, і там сѣа кѣплютѣ и набираютѣ води
тои животворнои на крила, и прилетѣтѣ надъ кости тїе и стра-
сѣтѣ сѣа надъ костьми тими, и в той часъ заразъ тѣкло поростѣтѣ.
І зновѣ начнѣтѣ іести, торгати шнїе птахи тихъ двоухъ человекѣковѣ
и прочїихъ грѣшниковѣ. Тогда ѿ тихъ грѣшниковѣ крикѣ на тѣ-
мнѣ похѣдїтѣ.

Рече є. Дѣа Мрїїа: „Повѣж ми, стїй архъ. Мнхъ., что согрѣ-
шили сѣа?“

Рече Мнхъ.: „Слиши стѣла Бѣце. Видишъ того чѣлка великаго?
што естѣ снѣ Іадамѣкѣ Каннѣ. А той дрѣгїй меншїй, што естѣ

той, іже Гѣда нїего Іс Хѣта ѡдарил по лицѣ, аж из ног оупал предѣ архїерейм Янною. І нїни, что вичовали Іс Хѣта и что стрегли, сего ради тако мѣчат сѧ“.

Рече сѣла Бѣа: „По дѣлом им!“

Потом показаша ей аггли і нїни црѣй нечестивих: во пещерах „вх“ і „ах“ (во)пїютъ, іже сѧ Бѣс ровнали.

Сѣта же пройдоша пропастьї сѧ, идоша сквоз пещи и гори непроходимїа. Рече Мнх: „Хоцеши ли, сѣла Бѣе, покажѣ ти мѣста вѣсовскїа и мешканїе их?“

Рече сѣла Бѣа: „Покажи ми, сѣт. Мнх!“

Мѣста кѣ. Мел'ныковъ и мѣрочниковъ грѣшныхъ.

Видѣ сѣла Бѣа море свхое барзо, глѣбина недозрима, якъ ѡ землѣ до неба. Видѣ градъ, мѣсто темное, всюдѣ желѣзом шкованно, врата, брами желѣзїа, на вратах вїла і кїаки желѣзїа, весь градъ покритїй толсто на четиридесѧть сажень. Но рекъ Мнхандъ: „Во кїама ѡца и сїа и сѣго дѣа аминь!“ Тогда оупали всѧ стѣни, растопїша сѧ яко лед. Видѣ престѣла Бѣа посредѣ града яко прах везчисленних вѣсовъ, мѣчаще дїшъ грѣшних. Видѣ проклатѣго црїа престолъ нечестивїй темнїй яко смола. На престолѣ сидит нечестивїй црѣ вѣсовскїй Фемаркїй, темнїй паче смоли; предстоѧтъ емѣ вѣси, їмже не вѣк числа, і темнїй и смраднїй. Пред престолом его много дїшъ грѣшних мѣчат сѧ. Видѣ престѣла Бѣа през градъ темнїй переклади желѣзїа протяженни и гад и вгнь. Пред кладами много дїшъ грѣшних вштанни гѣрѣк ногами, вкрѣтное кѣменїе якъ мѣнное коло ко шїамъ им попривязѣванно, и вгнь под ними вѣси мѣшкѣми роздїмѣютъ, а нїїа во вгненних фолюшах мѣчат сѧ. Крикъ: „Сѣх! вх! вх! Горѣ, горѣ нам грѣшним!“

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣїй арх. Мнх., что сѣа человекци согрѣшили?“

Рече Мнх: „Слїши, сѣла Бѣе! Сѣа сѣт человекци хѣдожники, мелники, мѣрочники, іже не по правдѣ сѣмена чѣжїа и мѣки брали, крали, сего ради тако мѣчат сѧ“.

Мѣста кѣ. сребролювцем, златолювцем, золотарем, лихваром грѣшним.

Видѣ сѣла Бѣа члѣвки хѣдожники, іже ни рѣками ни ногами не могѣтъ рѣшїти, во сѣтъ вштаннїе ко кладом желѣзним

златими ланцѣхъ. Єдни вѣси шгнь под ними мѣшками подіарѣют, дрѣгіе злато и сребро варять, во ѡста им наливаетъ кипачое.

Рече стѣла Бїа: „Повѣж ми, стїй арх. Мнх., что согрѣшили сїа!“

Рече Мнх.: „Єлиши стѣла Бїе, сїа то грѣшници сребролюбци и златолюбци, лихонци, золотарѣ і лихварѣ. Сего ради тако мѣчат сїа“.

Мѣка кѣ. злодѣем, разбойником, клеветником,
лѣбедником.

Бидѣ стѣла Бїа члѣвки шѣшени сребними и златими ланцѣхъ за шїю, а гаками за язики, а шгнь под ними дїаволи мѣшками подіарѣютъ.

Рече стѣла Бїа: „Что согрѣшили сїа?“

Рече Мнх.: „Єлиши стѣла Бїе! Іже висїце за шїю, то злодѣе сѣт, разбойници, а сїа цю висїть гаками и ѡдницами за язики, сїа сѣт лѣбедници и клеветници: до царей и пановѣ сребра и злата давали, на дрѣгихъ накладали позиваючи сїа, і сего ради тако мѣчат сїа“.

Мѣка кѣ. ш людехъ, которїи вразди, границѣ зашрѣютъ, насѣни, плодъ крали в дрѣгихъ людехъ не болчи сїа Бїа.

Бидѣ стѣла Бїа челоуѣковѣ множество лежаще на шгни, а вѣси им палить, а инїе вѣси в ротъ землю ізъ шгнем в ротъ пхают и каменїе горячое. И крикѣ ш нихъ велїй зѣло: „Охъ, шхъ, шхъ нам смажним, грѣшним!“

Рече стѣла Бїа: „Повѣж ми, стїй арх. Мнх., что согрѣшили сїа?“

Рече Мнх.: „Єлиши стѣла Бїе, сїи челоуѣци шрателїе земли, вразди или границѣ зашрѣвали, сѣмена и плодъ крали чѣжїе, сего ради тако мѣчат сїа“.

Мѣка кѣ. О малотѣйцахъ, ковалѣхъ грѣшныхъ.

Бидѣ стѣла Бїа члѣвки мѣчаща сїа ш шгненнихъ пещерахъ, вѣси под ними шгнь димахъ, а инїа вѣси горящїа желѣза ш ротъ

бють, а инѣа оуѣа вертиять горящими рожнами, а инѣа тѣло им шипають огненными клѣцями, а инѣа млатами бють непрестанне. Крикъ ихъ велій: „Горе, горе намъ грѣшнымъ!“

Рече стѣла Госпожа: „Повѣжъ ми, стѣй арх. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Елиши стѣла Бѣе, сѣа то члѣвци сѣтъ млато-вѣйци, ковалѣк, крали чѣжѣа желѣза, когда работали, сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣска кѣ. Ѡ ткачахъ грѣшныхъ.

Бидѣ стѣла Бѣа члѣвки огненными юзами шпѣтаниѣ до столповѣ, а вѣси имъ ирѣти, ѡуста роздирають и ѡ ротѣ имъ клѣвки пѣають, и нитки имъ изъ очѣй падѣтъ, и ѡдежда на нихъ непрестанне горитѣ.

Рече стѣла Бѣа Дѣа: „Повѣжъ ми, стѣй арх. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Елиши стѣла Бѣе, сѣа члѣвци злодѣятелѣе ткачѣк: пражѣк, полотна чѣжѣк крали, сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣска кѣ. Ѡ кравцахъ грѣшныхъ.

Бидѣ стѣла Бѣа члѣвки и жени на шни жжѣтъ сѣа немилостивѣ, а вѣси имъ желѣзо, гвоздѣе изъ шнемъ оу ротѣ и в очѣ бють, и ѡдежда на нихъ непрестанне горитѣ, тѣло ихъ смажитъ сѣа немилостивѣ.

Рече стѣла Бѣа: „Повѣжъ ми, стѣй арх. Мих., цю за грѣхи тихъ людей?“

Рече Мих.: „Елиши стѣла Госпоже, сѣа то естъ члѣвци кравцѣк, за грѣхи своя тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣска ѣ. кѣшнѣрамъ, шевцамъ, римарамъ грѣшнымъ.

Бидѣ стѣла Бѣа члѣвки и жени ижжѣтъ сѣа на шни немилостивѣ, а вѣси имъ оуста разгрѣвають и во ѡста волнѣ и кожѣ изъ огнемъ пѣають, дрѣгимъ на шни золѣ кипачѣю лѣютъ, ногти желѣзными распаливши тѣло имъ рѣтъ, гвозди штри з огнемъ в очѣ, во ѡста бють.

Рече сѣла Бѣда: „Повѣж ми, сѣй арх. Мих., что согрѣшили людѣ сѣа?“

Рече Мих.: „Слиши сѣла Бѣе, сѣа человекци злодѣкателѣе кѣшикрѣк, шевцѣк и римарѣк, сего ради мѣчат сѣа“.

Мѣка лѣ. ѿ тихъ людехъ, що крадѣтъ сѣла.

Бидѣ сѣй Миханлъ и Бѣда Марѣа: члѣвки и жени на ѡгни лежатъ, а вѣси им оу ротъ соль из огнем, роуѣ кипицѣю лют, в ноздрѣк и на ѡчи лѣютъ.

Рече сѣла Бѣда: „Повѣж ми, сѣй арх. Мих., що согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Слиши сѣла Бѣе, тѣнто сѣтъ людѣ, що крадѣтъ соль, сего ради тако мѣчат сѣа“.

Мѣка лѣ. ѿ тихъ, що крадѣтъ пчолн и птица.

Бидѣ сѣла Бѣда человекки с ѡгни стоять, а птица им тѣло зобаше, шершеница, ѡси, комарѣк тѣло их кѣсают немилостивѣе.

Рече сѣла Бѣда: „Повѣж ми, арх. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече арх. Мих.: „Слиши сѣла Бѣе, сѣа то сѣтъ члѣвци, що крадѣтъ птица и пчели“.

Мѣка лѣ. ѿ паныцѣхъ, забойцѣхъ, шпойцѣхъ и иныхъ.

Бидѣ сѣла Бѣда члѣвци висѣше за ноги і за рѣки ѡпѣтани юзами ѡгненними; единн дѣволи ѡгнь подмѣхѣют, а дрѣгѣе вѣси смѣлѣ (sic!), сѣкрѣс, золь смраднѣй кипицѣй з огнем лютѣт во ѡста, и пороу и каменѣе горячѣе вѣютъ в писокъ з огнемъ.

Рече сѣла Бѣда: „Повѣж ми, сѣй арх. Мих., что за грѣшници сѣа?“

Рече Мих.: „Слиши сѣла Бѣе, сѣи человекци паницѣк, запойци, а дрѣгѣе ѡбѣдци, забойци, іже рано падѣше в свѣта, в недѣлю, на силѣ, сего ради тако мѣчат сѣа“.

МѸка лѢ. Ѡ сѸдїжхъ кровопїйцахъ, сквернождцахъ.

Бидѣ ст҃аѧ Бїѧ езеро кривавое, кровъ из огнемъ клекотитъ, и въ томъ езерѣ множество мѸжей и женъ стоѧхъ по оуста, по шїю въ томъ езерѣ кривакомъ, и кровъ пїюще оумершѧ ї адѣ гадѣй.

Рече ст҃аѧ Бїѧ: „Повѣжъ ми, стїй арх. Мїх., что согрѣшили сїѧ?“

Рече Мїх.: „Слиши ст҃аѧ Бїѣ, сїѧ сѸтѣ человекѧ грѣшници, сѸдїѧ немилостивїи, не по правдѣ сѸдили, кровъ чуждѸ пили, во не по правдѣ сѸдѣ сѸдили, кровопїйци, мздомци, забойци ї скверножди, сїѧ ради тако мѸчатъ сѧ“.

МѸка лѢ. Ѡ сребролюбцехъ и золотолюбцехъ грѣшныхъ.

Бидѣ ст҃аѧ Бїѧ езеро ѡгненно, злато и сребро въ немъ люто барзо їскрѣно клекотитъ. Въ томъ езерѣ безчисленнаѧ народа мѸчитъ сѧ.

Рече ст҃аѧ Бїѧ: „Повѣжъ ми, стїй арх. Мїх., что согрѣшили сїѧ дшѣкѣ?“

Рече Мїх.: „Слиши ст҃аѧ Госпоже, сїѧ человекѧ сребролюбци и золотолюбци, лїхварѣ, сїѧ ради тако мѸчатъ сѧ“.

МѸка лѢ. Ѡ тихъ людехъ, что робѧтъ въ стѢѸю недѣлю и въ свѧта господскїѧ и бѣородичнїѧ и нарочитїхъ стїхъ, и инїи тежъ неврѣници и немилостивїи князѣ и пани и прочїи.

Бидѣ ст҃аѧ Бїѧ много дшѣ грѣшнїхъ, мѸжей и женъ, иже дѣлаютъ, робѧтъ въ насилїю тяжкомъ въ работѣ: едни камѣни носятъ дшѣ, а дрѸгїѧ дшѣ зелѣзо, третїѧ дшѣ глинѧ, четвѣртїѧ дшѣ водѧ; во великомъ насилїю всѧ работѧютъ ними и мѸчатъ тихъ дшѣ грѣшнїхъ.

Рече ст҃аѧ Бїѧ: „Повѣжъ ми, стїй арх. Мїх., что то за грѣшнїци?“

Рече Мїх.: „Слиши ст҃аѧ Бїѣ, сїѧ сѸтѣ грѣшнїци неврѣници: въ сѧ вѣїѧ и во воскресенїѧ не хотѣли вѣровати, а инїи немилостивїи цѣрк., князѣ, властїтелѧ, оубогимъ людемъ Ѡ нихъ нѣжда великаѧ бѣла, а дрѸгїѧ тежъ работѧюще въ недѣлю и во

празники господскія и вѣгородичніа и нарочитиѹ стѣхъ, се҃го ради тако мѣчат сѣа“.

Рече стѣа Госпожа: „Что ѡни ѣдытъ?“

Рече Миѹ: „Проходитъ ихъ оуглѣе ѡгненное“.

Рече стѣа Бѣа: „На що ѡнѣ дѣѣ носятъ и такъ сѣа мѣчатъ тѣю глино, камѣни, зелѣзо, вода? Що то ѡни мѣрѣютъ, кѣютъ, лѣпятъ?“

Рече Миѹ: „Ѣлиши стѣа Бѣе, азъ ти повѣмъ. Мѣрѣютъ дѣаволи градъ нечистѣй і темнѣй нечестиваго цѣра, и тими дѣами тяжко робѣтъ. І ставѣаютъ той градъ, мѣрѣютъ цѣлѣй рѣккѣ аж до воскресѣніа Хѣа҃го, до великоднѣа; а такъ прѣйде великѣ день и заспѣваютъ „Хѣ воскрес“ в полнощи, то в той часъ той градъ потрясетъ сѣа, на земѣю впадѣтъ мѣри каменнѣа, покрѣшатъ сѣа на прахъ всѣк тѣи мѣри и палаци. По недѣли же стѣа҃го апостола Ѣоми зновъ ѡнѣ дѣаволи начнѣтъ нечестивѣй ѡнѣ замокъ градъ, то начнѣтъ дѣами тяжко робити и мѣчитѣ дѣѣ грѣшнѣк, начнѣтъ мѣровати, вѣдовати зновъ аж до воскресѣніа Хѣа през цѣлѣй рокъ“.

Рече Миѹанѣлъ: „Пойдемъ, стѣа Бѣе, ко Ѣдемъ в дамаскѣю земѣю и ѡзришъ, гдѣ дѣѣ христіанскѣѣ ѡсѣлаютъ сѣа“.

Рече стѣа Бѣа: „Покажи ми, стѣй Миѹ. всѣа, да видѣшъ ихъ“. Тогда пристѣпнѣша цѣ. сотъ а҃глѣ и понесоша стѣю Госпожѣ в дамаскѣю земѣю.

лѣ. Ѣ дѣахъ которѣи милостиню творили и в поканѣи померли, за тоѣ ихъ през пропасть милостина преноситъ.

Видѣ стѣа Бѣа на задной странѣ Ѣдема оудоль, глѣбинѣ ѡвдѣвъ дозрѣти. През тѣа глѣбокѣа провали темность гѣстаа, а в провалеѹ мгла шкрѣтнаа, темность непросѣктимаа. На дол глѣбини естѣ врата, імя ей Ісафатовъ, а под вратами на долной странѣ кладница положенна, полъзка ѣко лѣд, оузкая ижъ нѣгдѣ вѣстрѣ нѣжномѣ вомѣстити сѣа. Видѣ стѣа Бѣа много дѣѣ а҃гли проваднѣли ко кладницамъ, бо предъ тими кладницами вѣдетъ каждая дѣа, іли грѣшна іли правѣдна. Видѣ стѣа Бѣа дѣѣ, що єдни прѣходѣтъ през глѣбинѣ, а єдни много падоша во глѣбинѣ, а єдни сидѣтъ на брезѣ.

Рече Мих.: „Єїа то дїѣ покаанници ї милостиню творили и в покаанїи померли ї милостиня их приносятъ през глѣбинѣ, во їхъ покрила милостиня“.

лї. Которїе вѣдѣт дїѣ прелѣтаты и рѣкѣ вгнѣннѣю чистителнѣю по верха: сѣхмонаси, їермонаси и єри праведнїе, черноризци, земнїи аїгли, небеснїи человекци, и свѣцкїе прав[еднїе].

Видѣ прѣсла Бїа дїѣ прелѣтающїи през внѣю чистителнѣю вгнѣннѣю рѣкѣ.

Рече сїла Бїа: „Що то за дїѣ, же такъ по верхи прелѣтают легко тѣю вгнѣннѣю рѣкѣ?“

Рече Мих.: „Єїа Бїе, што тїи дїѣ черноризци, сѣхмници, їермонаси, їєри, иже нарекоша сѣ на земли аїгли, и свѣцкїе человекци стѣи, їже правдиве на сѣм свѣтѣ в законѣ їноческом Глѣ Бїе оубоудили постом, молитвами, чистотою, оубожеством, послѣшанїем и иними оучинками їноческими. И провадѣть их аїгли кїїи из мѣстѣ страшнихъ во пресвѣтлаи мѣста веселѣа, во горнѣ швїтели, во надра Авраама, Ісаака, Іакова, ї тамо сѣ на вѣки вѣдѣт веселити“.

лѣ. Є дїѣ ахъ, иже за живота своего свѣци давахъ до церквїи стїх и милостиню и шдеждѣ оубогим людем.

Видѣ сїла Бїа дїѣ грѣшнїа ї праведнїа во вратах Ісафатовихъ, єдини яко ластовици квѣлѣть, єдини яко голѣби гѣкають, єдини яко пчели гѣдѣтъ, єдини єдних на совѣ несиать, єдини приwdѣянни добре, дрѣгїе голоднїе, єдини наги сидѣть, пред єдними свѣтила єсно горяхъ, пред єдними трапеза стоѣть ї ѣдѣть, а пред єдними нѣчого нѣмаш ї нѣчого не ѣдѣть, а єдни во тмѣ неосвѣтимои кричатъ нагѣ и голоднѣ.

Рече сїла Бїа: „Повѣж ми, стїи ар. Мих., що то за дїѣ, що єдни єдних на совѣ несиать?“

Рече Мих.: „Забойци на совѣ несиать, а что свѣтила пред ними єсно горять и трапезають и приwdѣянни, то за живота своего свѣци во церквах стїх зажигали, лѣчнїхъ, голоднїх накормили, нагих приwdѣли, жаждѣщих напоили, и пакѣ на

земли за нихъ память творять, то в той час имъ радость великая виваетъ“.

Рече Мух.: „Хоцеша стѣла Бѣе видѣти, да покажѣ ти, гдѣ праведнѣи дшѣ спочиваютъ?“

Рече стѣла Бѣа: „Молю ти, стѣи арх. Мух., покажи ми всѣ“.

В той часъ пристѣпша ѿ. сотъ архѣглъ і понесоша стѣлю Госпожѣ на востокъ.

М. 60 чистецъ.

Потомъ прейдоша прейдѣтъ і мѣдѣниѣхъ седмъ горъ и митарствъ къ. На воздѣскъ врата вѣсовская, а на каждѣхъ вратахъ или степеняхъ, сходахъ зоспинаютъ грѣшнихъ дшѣ. Потомъ прейдоша ко чистителномъ огню, то есть чистителной рѣкѣ, в полъ огня з водою, ефирскѣй, влачнѣй, безсмертнѣй, и называетъ ся чистецъ: полъ з водою пламень розликаетъ грѣшнѣхъ огненнѣю, и с той пламени огонь стрѣкаетъ грѣшнихъ і праведнихъ на р. и ѡ. миль и приводитъ ихъ до полюрована.

Видѣ прѣстѣла Бѣа посредкъ огня дшѣ множество в томъ чистецѣ: едни поверху шнои рѣки преходятъ, ѣнѣа посредкъ глѣзнѣй, а ѣнѣа по колѣна, а ѣнѣа по поясъ, а ѣнѣа по перси, а ѣнѣа по шю.

Рече стѣла Бѣа: „Повѣж ми, стѣи арх. Мух., что сѣтъ за грѣхи тихъ людей?“

Рече Мух.: „Слиши стѣла Бѣе, сѣа то рѣка огненная, в полъ вода з огнемъ, што называетъ ся чистецъ, в немже дшѣ полюрѣютъ ся, которѣи грѣшили несмертельными грѣхами, десѣтеро приказанѣй вѣже выполнили. Которѣи по верха преходятъ, што есть дшѣ праведныхъ людей, а которѣи вридѣтъ по колѣна, што ихъ грѣхи вошѣе сѣтъ, а которѣи еше глѣвше, то еше ихъ грѣхи вошѣе сѣтъ, а которѣе аж по шю вридѣтъ, ш то такихъ грѣхи барзо тяжкѣе и великѣе сѣтъ“.

Рече стѣла Бѣа: „Ци на многѣе часи полюрѣютъ ся тѣи дшѣ?“

Рече Мух.: „Христѣанскѣе на сорокъ днѣ ико во снѣ страховани мѣкъ прѣймѣтъ, а нехристѣанскѣе много грѣшили, страшно претерпѣтъ пламене мокраго ѡ элемента ефирскаго огня, а христѣанскѣе м. днѣ полюрѣютъ ся огнемъ, ико во снѣ страховани мѣкъ прѣймѣтъ, то ѡ огню исходятъ свѣтлѣе ико злато полюрованное і встѣпѣютъ праведнѣе во свѣтлѣа мѣста, надра явра-

ама, Ісаака, Іакова, іако писаніе глѣть: пройдохом сквозь шгнь и вода, ізведе нас ко покой“.

Бг҃с ншѣмѣ слава ко вѣки вѣком аминь.

Отсей текст був уже опублікований мною в Житю і Слові, 1894, т. II, стор. 81—88 і 224—237. Про нього дивн Бокадоровъ ор. cit. стор. 76—81.

Ж. Рукопис Георгія Білявського, XVIII в. стор. 36—48.

(Ѓкрытіе моукъ прѣстѣй Бгр҃ци, ѡжъ шгладала, гдѣ мѣчатъ сѣ гр҃шныи).

I. Гдѣ молила сѣ прѣтѣла г҃пжа Бца сн҃с своемѣ моваши: [„Сн҃с мой,] зошли ст҃го архадг҃ла Михаила, жѣмы ми показала мѣши присподна“. Тогда снидѣ Михаилъ архадг҃лъ и с нимъ мноства аг҃лъ: сто ш юга, сто ш запада, сто ш сквера, сто ш востока, ѡ поклонили сѣ вси прѣстѣй Бци до землк. ѡ рече Михаилъ: „Радш сѣ Бце, шчѣе сѣаніе, [сѣса] рождѣши всей вселенншй, ст҃го дх҃а ісполненіе“.

Рече стѣла Бца: „Радш сѣ Михаиле архадг҃гле, вѣхъ превшшій бѣ прѣтѣла вѣжѣл невидимаго шца“. ѡ такъ похвалила вси стѣи аг҃ли.

II. Потомъ рече архадг҃глас Михаилс: „Повѣж ми, стѣй архадг҃гле Михаиле все, що ест на нѣси ѡ на земли ѡ ко прѣисподниѣ земли“.

ѡ рече архадг҃ггль Михаилс: „Что ми розказалъ, шбравованна, снѣ твон Гк, тоѣ ти повѣж“.

Рече стѣла Бца: „Покажи ми вѣк мѣши, гдѣ сѣ мѣчатъ гр҃шныи дш҃к“.

III. Тогда Михаилъ казаѣ штворити сѣ пеклѣ. ѡ кды сѣ пекло штворило, тѣды тамъ видѣла стѣла Бца мѣши ѡ жены плачѣт и крычатъ великиѣ голосоѣ. ѡ рече стѣла Бца ко Михаилс: „Що сѣи согрѣшили?“

Рече стѣй архадг҃ггль Михаилс: „Тын то соѣ, иж не вѣрвали вѣ шца и снѣ ѡ ст҃го дх҃а, поганын жидове, и дла того так мѣчатъ сѣ“.

IV. Потомъ видѣла стѣла Бца на иншоѣ мѣсци тамъ великѣю барзо ѡ рече ко Михаилс: „Що в той тмѣ ест?“

ѡ рече Михаилс: „Много в ней дш҃ъ естѣ“.

Рече сѣла Бѣа: „Нехай тма сіа подоймет са, жебы видѣла тыи дѣк“.

Рекли: „Зака^в маемо великій, жебы тыи дѣк нѣколи свѣта не видѣли“.

И зафрасовала са сѣла Бѣа, возрѣла на нѣо ѿ рекла: „Во ѿма ѿца і сѣа і сѣго дѣа нехай же ѿбачѣ мѣкс сію!“ И зара^в поднала са тма над мѣкою къ горѣ, ѿ ѿбачила сѣла Бѣа, иж тѣт лежи^т множество мѣжей ѿ жен, а ѿ ни^х ѿсходи^т великій крѣ ѿ пла^ч. Видѣвши сѣла Бѣа расплакала са.

Рече сѣый Михаилъ: „Чемѣ, ѿканнныи, не глѣте ко Бѣи?“

Рекли мѣчащій са: „Ик еси к на^х пришла, Бѣе? мы свѣта нѣкды не видимо ѿ мѣки великій терпимо. Сѣй твой влѣвнннй зышолъ был на земаю ѿ не ѿшолъ к на^х; ни ѿма^х крѣтите^х, ни ѿбраамъ, ни апѣлъ Павѣ^х, но ты, сѣла Бѣе, застѣпнице, мѣащи са за хрѣтѣаннѣ“.

Рече сѣла Бѣа ко Михаилу: „Что сѣи согрѣшили ѿканннныи?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѣт некрѣнныи, поганѣи, некрѣщеннѣи, которыи не визнавали сѣои тройци ѿца і сѣа і сѣго дѣа, има твоѣ, Бѣе, не ѿповѣдали, же ис тебе ѿс Хсѣ, и дла того так мѣчат са“.

Рече сѣла Бѣа: „Дла чого, ѿканннныи, прѣстѣли са есте? аѣо есте не слыѣали, же вса тва^р ѿма мое слави^т?“

Потом зновѣ покрыла и^х тма.

V. Рече Михаилъ: „Пойдѣмо, сѣла Бѣе, гдѣ тече^т ѿгненнаа рѣка“.

Пришла сѣла Бѣа до ѿгненной рѣки і ѿбачила, аѣо в той рѣкѣ множество мѣжей и женѣ, едны до пояса въ ѿгни стоатѣ, дрѣгѣи до персѣи, ѿныи до шѣи, а ѿныи до верха.

Рече сѣла Бѣа: „Что тыи согрѣшили, же до пояса стоатѣ въ ѿгни?“

Рече Михаилъ: „Гѣпже, тыи то сѣт, иж ѿчѣю и мѣрною кла^т твѣ прѣстѣпили ѿ не дѣали, дла того так мѣчат са“.

[Рече сѣла Бѣа:] „ѿ сѣи что согрѣшили, что до персѣи стоатѣ въ ѿгни?“

Рече Михаилъ: „Тыи то, що кѣмо^х скон^х доганаѣли, сварили са з ними, ѿца ѿ маткѣ ламѣи, въ прѣлюводѣкѣствѣ ѿсквѣрили са, а того са не каѣли, дла того так мѣчат са“.

Рече сѣла Бѣа: „ѿ сѣи что согрѣшили, которыи до шѣи стоатѣ въ ѿгни?“

Рече Михаилъ: „Тыи то, иже чужое добро ѣли и пили, то ест же крали, розкивали и невинного до оутраты доводили, то для того так мѣчат сѧ“.

[Рече сѧла Бѣда:] „И тѣи что согрѣшили, которыи до верха стоять въ ѡгни?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѧт, же дѣти свои родивши и мѣтали шамъ и свинѧмъ поидати, для того так мѣчат сѧ. Иныи держачи чѣтныи крѣтъ, крыкомъ великии кленѣт сѧ, мовачи неправдѣ, и присагали на кривдѣ, для того так мѣчат сѧ. И дрѣгѣи томѣ крѣтѣ безпрестанно кланяют сѧ во ѡгни со страхомъ, тыи сѧт клеветници, присажници, ѡбядници, кривосѣдци, потворци, для того так мѣчат сѧ“.

VI. Видѣла сѧла Бѣда людиѣ стрѣглав висѣщихъ, а звѣри дикѣи ѡдѣтъ ѡхъ, а не могѣт ѡзѣсти, а ѡни кричатъ. Рече сѧла Бѣда Михаилъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѧт, которыи слышаютъ подъ чужими домами и звѣдѣютъ сѣвѣда со сѣвѣдомъ, ѡбмовляють и лѣгѣтъ злыи слова, для того так мѣчатъ сѧ“.

VII. Потома пристѣпили ѡ. аѣглъ и понесли сѣбю Бѣю ко западѣ. И тѣмъ сѧла Бѣда видѣла ѡблакъ ѡгненный великъ варзо, а посередеи него пламя. Тамъ тыѣ ѡдрѣи много, а на ниѣ лежатъ множество людѣи и горѣтъ въ ѡгни. Видѣвши тоѣ сѧла Бѣда въздхнѣла и рече Михаилъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѧт, ѡжѣ на оутрени сѣго воскрѣнѧ лежали ѡко мѣтвыи, а до цѣкви не хотѣли ѡйти, для того так мѣчат сѧ“.

Рече сѧла Бѣда: „И коли кто хорый не можеѣ встати, ѡк той маеть вѣйти?“

Рече Михаилъ: „Если бы доѣ горѣла, а ѡн бы не могѣлъ вѣлѣзти, аж бы згорѣлъ, то той маеть ѡпѣщенѣе“.

VIII. Видѣла сѧла Бѣда столи ѡгненныи, а на ниѣ сидѣтъ множество людѣи. Рече сѧла Бѣда ко Михаилъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѧт, ѡж не оустали противъ попа, кды идетъ ѡ стѣнъ лѣтргѣи изъ цѣкве, слыживши слыжѣвъ вѣжю, для того так мѣчат сѧ“.

IX. Видѣла сѧла Бѣда древа много, а на тыѣ дрѣвѣхъ вѣтѣе ѡгненное, а на кѣтѣю ланцѣховъ много желѣзныѣ, а на ниѣ висѣтъ множество людѣи за ѡзыки. Видѣвши тоѣ сѧла Бѣда и рече Михаилъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѣт, которыи сѧ дармо клинѣт, хѣланици, клеветници, присажници, потварци, которыи ѡбмовляютъ, ѡсѣждаютъ, напастѣютъ, кривосѣдци, ненавистници, смѣховалци, паници, дла того так мѣчат сѧ. Я за языки висѧт, то дла того, же языкоу чѣла ѡбавит, чога предъ людьми ѡ предъ паномъ неславше оудастъ ѡ ѡбмовитъ“.

X. Потоу на другомъ мѣсци видѣла сѣла Бѣа чѣки, а ѡни висѧтъ за рѣки ѡ за ноги, а ѡ ниу течетъ кров, из оустъ горитъ полумѣнь, аж не можеу ѡдѣхнѣти. То видѣвши сѣла Бѣа расплакала сѧ ѡ рече ѡ-ж.: „Гѡ помилѡи ихъ!“ И рече: „Что сѡи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѣт, же цѣрквы вѣѡи держат, а волѣ вѣѡи не творѧт, цѣрквное добро ѡдѧт ѡ пѡютъ мовачи: „Рако-таемъ цѣквау, ѡ цѣкве живи боудеу“. И такъ цѣрквы ѡбдирают, то за пропиваютъ, дла того так мѣчат сѧ“.

XI. Рече Михаилъ: „Пѡйди, сѣла Бѣе, покажѣ ти, где мѣчат сѧ попу“.

И видѣла сѣла Бѣа попу, а ѡни висѧтъ за ноги, а ѡгнь ѡ головы ажъ до ногъ палитъ ихъ. Рече сѣла Бѣа: „Что сѡи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѣт славжитѡи прѣдѡ вѣѡю, во кды славжѣѡ вѣѡю славжатъ, тогда всѧ нѣсныѧ силы и свѣзды страшаюу сѧ, прѣдѡлъ движитъ сѧ, подножѣе Гѡе трасетъ сѧ, а ѡни не вѣсѧтъ сѧ, ѡ не страшаюу сѧ, дла того так мѣчат сѧ“.

XII. Видѣ сѣла Бѣа чѣки, а в ниу звѣри троглавниѡ, ѣдино ѡдетъ до ѡчѡй, а двѣ до оустъ. Рече сѣла Бѣа: „Кто тѣ сѣт, же не можеу ѡзвѣти звѣра сѣго?“

Рече Михаилъ: „То сѣт дѡици, же читаючи лѣст, несправедливе читают, ѡко естѣ написано, дла того так мѣчат сѧ“.

Тѣт же ѡ ниѡи чѣци висѧтъ стрѡглав, а звѣровѣ ѡдѧтъ ихъ. Рече сѣла Бѣа: „Что сѡи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи сѣт черноризци, которѡи законѡ вѣѡю оудчатъ, а сами волѣ вѣѡи не чинѧтъ, дла того так мѣчат сѧ“.

Рече Михаилъ: „Пѡйди, сѣла Бѣе, ѡгладай, где мѣчат сѧ патрѡарси и вѣдѡки ѡ вси дѣхнѡи“.

XIII. И пришедши сѣла Бѣа на ѡное мѣсце видѣла множество лежащиѣ въ ѡгни, ѡ черви небѡсыпающѡи ѡдѧхѣ ихъ. Рече сѣла Бѣа: „Что сѡи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи то сѣт патрѡарси, епѡпи, попу ѡ всѧ старшина, которѡи ѡблѧчали сѧ во сѣтителскѡй ѡвраѡ, а волѣ вѣѡи не чинѧли, дла того так мѣчат сѧ“.

XIV. Видѣла стѣла Бѣа жены, а ѡни висат ѿ пламень и^х пали^т ѡ ногъ до головы, ѿ зновѣ звѣреке торгают и^х ѿ падат, а ѡни крычат въздыхаючи ѿ мовачи: „Змиаѣйте сѧ над нами, во барзо в то^х пламени мѣчимо сѧ“.

Рече стѣла Бѣа: „Что ты согрѣшили?“

Рече Михаи^л: „Ты то сѣт попадѣи, которыи по смѣрти мѣ-жѣй свои^х влоуд чинили, то дла того так мѣчат сѧ“.

XV. Видѣла стѣла Бѣа жены висаѣи въ ѡгни, а звѣри падаѣт и^х ѡуста. Рече стѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаи^л: „Ты то сѣтъ черницѣк, которыи пострыгши сѧ въ чернической ѡбразѣ влад творили, дла того так мѣчат сѧ“.

XVI. Видѣ стѣла Бѣа ѡгнь кремѣшнѣй, а в не^х множество народа, а та^х пла^ч ѿ крѣк великѣй. Видѣвши то стѣла Бѣа расплакала сѧ ѿ рекала: „Что ты согрѣшили?“

Рече Михаи^л: „Ты то сѣт цѣрк, кѣзѣ ѿ вшелакаа старшина, которыи не чинили волѣ вѣжи, так теж ѿныи грѣшници, разбойници, клеветници, пѣилицѣк, лихварѣк, сребролюбци, которыи на ѡубоги^х людѣи не маю^т мѣрдѣа ѿ которѣи не постаѣтъ сѧ во стѣла посты, разабчают мѣжа со женою, ѿ ныныи злобници, а ты^х злы^х речѣи не каали сѧ ѿ не покѣтовали сѧ, дла того так мѣчат сѧ“.

Слышавши то стѣла Бѣа расплакала сѧ ѿ рекала: „Ѡ горе вам, грѣшници! чѣмѣж ѣсте сѧ того на земли не каали ѿ не покѣтовали, товы то^ут не были ѣсте“.

XVII. Потом поидѣ далѣ стѣла Бѣа, ѿ тамѣ ѡбачила рѣкѣ ѡгненнѣю, клеветницѣю а страшнѣю, а ѡна пожират всѣ грѣшники в секе. же аж не могу^т промовити: „Ѡ дне прѣднѣй, помилѣй нас!“ Я и^х падаѣт черви неоусыпающѣи ѿ скрежет звѣный ѿ звѣри незличнѣи. Видѣвши тѣт тын, цю сѧ мѣча^т, стѣю Бѣю, крикѣли к ней голосо^м велики^м мовачи: „Радѣй сѧ, вѣвеннаѣ Бѣе дѣо, свѣтене заходимѣй! Радѣй сѧ [ѿ] ты архистратѣже вѣжѣй Михаи^ле ѿ вси стѣи аѣгли вѣжи! Молите сѧ непрестанно за весь мирѣ христанѣскѣй, которыи пришли ѣсте навѣжати насѣ грѣшны^х, вды^м мѣ ѡ вѣка свѣта не видимо, а ѿнк дла тебе Бѣе видимо свѣтъ“.

Видѣвши то стѣла Бѣа расплакала сѧ ѿ рече: „Ѡ горе грѣшникомѣ тымѣ, цюж то ѡни согрѣшили?“

Рече Михаи^л: „То естѣ рѣка ѡгненнаѣ, с которои сѧ ѡгнь роди^т, а в ней мѣчи^т сѧ рѣд жидовскѣй, которыи распали Гѣнѣго Іѣ Ха^н, ѿ вси ѣзыци поганетѣи, которыи тебе не ѿповѣдали

и которыи бѣдѣ чинили и съсѣдами, и травнищи, которыи дѣти свои подавали, для того так мѣчат сѧ.

Рече стѣла Бѣа: „По дѣломъ ихъ бѣди имъ!“

И зновѣ покрыла ихъ инаѧ рѣка.

Рече Михаилъ: „Если хочешь, прѣтаѧ Бѣе, покажѣ ти, гдѣ мѣчат сѧ ввѣрѣ хрѣтѣанскѣй“.

Рече стѣла Бѣа: „Сѣкрыи ми всѣ мѣки“.

И видѣла стѣла Бѣа ѡзеро ѡгненное клекотѣщее, а волны хитают сѧ аж до нѣбѣ, а в немъ старыи и молодыи мѣчат сѧ, множество мѣжей и женѣ.

Рече стѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи сѣт хрѣтѣане, которыи на крѣщенѣи ѡбѣщали сѧ Бѣу, а потѣмъ дѣволевскѣи дѣла чинили, а крѣщенѣе погрѣшили, и не слѣхали заповѣди ѡцевскѣи и мѣтринскѣи, для того так мѣчат сѧ“.

XIX. Рече стѣла Бѣа: „Подвигни, стѣый архѣаггѣле Михаиле, вси аѣггѣли, помолим сѧ Гѣи за грѣшники сѣи“.

Тогда вси аѣггѣли мѣвили: „Гѣи, змиаѣй сѧ над грѣшниками сими хрѣтѣаны! ѡслыши наѣ Гѣи!“

Рече Миѣ: „Ѡ великѣ есть Бѣи и велико имѣ его, ѡслышиѣ насѣ“.

Рече стѣла Бѣа Михаилъ: „Нехай же мѣ поставѣть прѣд Гѣи и Ѡ Хѣи“.

И взвалъ аѣггѣли прѣчѣтѣю Бѣи и поставили ѡу прѣтѣла вѣжѣа. Ѡна же ставши воздѣхала и знаящи рѣцѣк свои прѣчѣтыи ко прѣтѣла вѣжѣю и рече: „Помилѣй Гѣи хрѣтѣаны, во видѣлаѣ ихъ вѣ мѣкаѣ, же не могѣт тѣрпѣти“.

Рече ей Гѣи: „Икоѣмъ я маю ихъ помилѣвати, а ѡни своѣи братѣи не помилѣвали? Не машѣ того чѣла, жеки имени моего не помѣнаѣла, а ѡни не хотѣли имени моего призывати, и такѣ сами в мѣкѣ ѡдали сѧ, а я имъ хочѣ платити вѣдѣлѣгѣ заслѣги ихъ“.

То слышавши прѣчѣтаѧ Бѣа рече ко стѣмъ Михаилъ: „Плачѣ сѧ непрестанно, аж змиаѣет сѧ Гѣи над грѣшники“.

Тогда Михаилъ падъ на землю лицѣмъ и вси аѣггѣли с нимъ. и видѣ Гѣи моленѣ ихъ и мѣрдова ѡ нихъ и рече сѣви своемъ: „Иди и ѡви ихъ лице свое и мѣк имъ: „Нѣк за милѣсердѣе ѡца моего и за мѣтѣк мѣтре моеѧ и безплотныѣ моиѣхъ аѣггѣлѣ и всѣхъ стѣхъ моиѣхъ, же ма ѡумолиша за ваѣ, для того даѣ вамъ мѣчаѣщиѣ сѧ во дни и в ноци покой и радѣсть и веселѣе вѣ свѣтѣ стѣхъ ѡ воскрѣнѣа моего до сошѣствѣа стѣго дѣа“.

Услышавши тоє стѣла Бѣа ѿ вси а҃гли рекаи вси єдинымъ гласомъ: „Слава мѣрдїю твоємъ, вѣдо! Слава црѣтїю твоємъ! Слава благости твоей со вѣзначѣныи ти шцѣмъ ѿ съ прѣтымъ ѿ вѣлимъ ѿ животворящии тѣ дхѣомъ ѿнѣ ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкоѣ“. Аминь.

Отсей текст далеко близший до первовзору, нѣж перерѣбка Яремьцького-Бѣлахевича, а стилистично майже скрѣзь скороченный супроти первовзору.

3. Рукописе Івана Кузиковича, XVIII в., стор. 161—179.

(Слово ѿ шкровокѣи мѣкѣ, єгда ходила прѣстѣла Бѣа зъ Муханлоѣ, гдѣ мѣчит сѣ родъ хрѣтїанскїи).

I. Прѣстѣла Бѣа Марїа, мѣти Гѣда нѣшего Иѣса Хѣа зѣпросила, сѣа своєго, аби а҃гли ѿстѣпили ѿ востока сто, ѿ сѣвера сто, ѿ юга сто, ѿ запада сто. ѿ поклонили сѣ єѣ, стѣи Бѣи, ѿ рече Муханлоѣ: „Радѣи сѣ дѣо прѣстѣла рождыла Гѣда слави вселенной! радѣи сѣ стѣго дхѣа воплощенїе ѿ дѣтвержденїе! радѣи сѣ всѣхъ стѣхъ просвѣщенїе ѿ шглашенїе!“

Рече стѣла Бѣа до Муханла: „Радѣи сѣ Муханле, коєводо всѣхъ невесныхъ ѿ земныхъ ѿ надъ всѣми превѣшїи зѣ прѣстола кѣїта стоѣщи! радѣи сѣ Муханле, невидимаго шца сѣнанїе, всен вселеннѣкѣи предстѣтелю, шестокрилатїи похвало, поправши мѣчитѣла ѿ дѣвола! радѣи сѣ Муханле хотѣа вострѣвити ѿ востанїи зѣмершнѣхъ, ѿ кто похвала всѣхъ а҃ггловъ“.

II. Потомъ рече ко Муханла стѣла Бѣа, аби шкрилъ всѣхъ мѣкѣ прѣйсподнѣ, гдѣ мѣчит сѣ родъ хрѣсти[ан]скїи.

III. ѿ повелѣк Муханлоѣ зѣнѣти а҃дѣс, ѿ шблчила прѣстѣла Бѣа множество людей, мѣжен ѿ женъ во шгни великомъ стоѣщи ѿ велми плачѣщи. ѿ рече Муханлоѣ: „То єстѣ тѣи, прѣстѣла Бѣе, которїи шца ѿ матеръ зневажали, во шца ѿ сѣа ѿ дхѣа стѣго не вѣрили, поганїе жидове, дла того так сѣ мѣчатѣ“.

IV. Тѣтѣ по семъ на ѿномъ мѣкѣсѣ зѣвѣдѣла прѣстѣла Бѣа тѣмѣ великѣю народѣ во тѣмѣ сидѣщиѣхъ. ѿ рече Муханлоѣ: „То єстѣ тѣи, которїи не каѣали сѣ грѣхѣовъ своихъ мерскихъ, ѿ сѣгрѣшнѣвши много ѿ соромѣкли сѣ ѿсповѣдати предъ свѣщенникомъ своимъ грѣхѣовъ стѣднѣхъ“.

Прѣстаѡ Бѣа поднѣши [sic!] ѡчи в' неко ѡ рече: „Но ѡма ѡца ѡ сна ѡ стѡго дѣа, да вѡтѣмет са тма сѡа ѡ покрнетъ все нѣо!“

И рекоша аггли: „Ѣгда, Бѣа, маемо заповѣдъ ѡ невидимаго Бѣа ѡца не видѣти ѡмъ нѣколи свѣта, дондеже просвѣтитъ сѣъ твои седмицею ѡ днѣмъ паче сѣнца“.

Потомъ видѣ прѣстаѡ Бѣа лежаща во мѡщѣ множество мѡжей ѡ женъ, вопль ѡ плачь великѡй выст' в' них' ѡ прослезн са прѣстаѡ Бѣа ѡ рече: „Ѣ ѡкаанѡи, ѡкъ тѣтъ превнваете?“

Ѣни же рекоша: „Мы тѣтъ ѡ вѣка свѣта не видимъ ѡ не можемъ зрѣти горѣ, лежитъ пекло клокочущее над нами“. ѡ рекоша: „Прѣстаѡ Бѣе, ты-с' насъ навѣдаша са! моли са сѣъ своимъ, нехай сѣъ твои бѣгословеннѡ бѣговолитъ снѣти на землю ѡ посѣтитъ на° в' тыхъ мѡкахъ. не прѡдетъ до насъ анѣ Явраамъ, ни Іванъ крѣтителъ, ни апѣлъ Павелъ посѣт[ит]ъ на°, а ти прѣстаѡ Бѣе, миръ всемъ застѣпнице, навѣджала насъ, моли[ш] са за христяне, волаешъ до насъ, а ми не маемо слова к тебѣ мовити во смолк, Ѣ великой мѡщѣ“.

И рече прѣстаѡ Бѣа ко Михаѡл: „Что за грѣх сотворилъ?“

Рече Михаѡл: „То сѣтъ тѡи поганѡе, которѡи тебе, прѣстаѡ дѣо, не визнавали, ѡко ис тебе роди са Гедъ Бѣъ“.

И рече прѣстаѡ Бѣа: „Ѣкаанѡи, чи не слышалисте, ѡко ѡма мое вса тваръ славитъ? нехай ѡхъ покрнетъ тма горшаѡ на вѣки!“

V. Рече Михаѡл до стѡн Бѣи: „Где хоцѣши снѣдемъ?“

Рече Бѣа: „Да ѡзвѣдемъ на югъ“.

И заразъ аггли вѣѡи прѣтѣю Бѣъ ѡзвѣдоша на югъ, где течетъ рѣка ѡгненнаѡ. тамъ множество мѡжен ѡ женъ, ѣдини до пожара, дрѡгѡи стоѡтъ по грѣди, ѡвѡи по шѡю, ѡвѡи до верхъ во ѡгни стоѡтъ. рече прѣстаѡ Бѣа: „Что сѡи согрѣшили?“

Рече Михаѡл: „То сѣтъ тѡи, которѡи клѡли ѡцъ своимъ ѡ матерѣ своей, для того такъ са мѡчат, ѡко проклатѡи“.

Речетъ прѣстаѡ Бѣа: „Я тѡи, цѡ по грѣди во ѡгни стоѡтъ?“

[Рече Михаѡл]: „То тѡи кѡмам своимъ досаждали, не жили [сѣ] собою докре, але словами злими дѡновнѡили совѣ, вили са, ѣдинъ на дрѡгаго рѡкою зводилъ ѡ во прѣсвѣдѡанѡи сквернили са. для того са во томъ ѡгни мѡчат са“.

Рече прѣстаѡ Бѣа: „А тѡи что согрѣшили, ѡжъ до шѡи во ѡгни стоѡтъ?“

Рече Михайлъ : „Сїи сѣтъ, ѿже ѿдають мѣса члѣвскїи“.

Рече прѣстаѡ Бѣа : „Иже же можетъ ѿсти тѣла дрѡга своего?“

Рече Михайлъ : „Слиши, сѣла Бѣа, ѡто тїи сѣтъ владнїици, сотворившїи владѣ, нечистотѣ ѿ расказиша во ѡтробѣк своей сѣкламъ дѣкти своѡ ѿ рожденїѡ ѡломъ и свинїѡмъ дають, для того сѡ такъ мѣчат сѡ ; тїи, которїи насочиша на кратїю ѿли сѣсѣдѣ на сѣсѣда ѿли дрѡгѣ на дрѡга пред царями, пред па-нами, пред властитѣлми неправедными, то тїи где мѣчат сѡ“.

Рече Бѣа : „А сїи, иже до верха во ѡгни стоѡтъ?“

Рече Михайлъ : „То тїи сѣтъ, иже крѣтъ честнїи на сѣкѣ держатъ, а кленѣт сѡ лѣжою ѿ присагают на криво, ѿ ѡубогимъ кривѣс чинѡтъ ѿ в церкви говораѣ стоѡчи, то тїи во ѡгни мѣчатъ сѡ“.

Рече прѣстаѡ Бѣа : „Бѣди имъ по дѣломъ ихъ ! тѣтъ имъ естѣ мѣка великаѡ, ѣще на нихъ паде болшаѡ“.

VI. По семъ видѣк прѣстаѡ Бѣа члѣвѡ висѡща за ноги стрѣмъ главѣ, ѿ звѣри ѿсхождаѡ ѿз ѡустъ ѣго ѿ реви (sic!) ѿдають ихъ ѿ черви падаѡ ѿз сѣтъ ѣла великїе. речетъ прѣстаѡ Бѣа : „Что за грѣхъ?“

Рече Михайлъ : „То сѣтъ тїи послѡшнїици под чѣжиѡ до-момъ, клеветнїици, мовити злаѡ на сѣсѣда, разлѣчаютъ мѣжа ѿ жоною“.

Рече прѣстаѡ Бѣа : „Лѣчеш ви ѿмъ не родити сѡ, нѣжели такъ мѣчити сѡ“.

VII. Рече Михайлъ : „Пондѣмо ко западѣ, прѣстаѡ (sic!) Бѣа“. ѿ заразѣ аѣглѡ возведѡша прѣстѣю Бѣс ко западѣ. ѿ тамъ видѣк множество мѣжен ѿ женѣ во ѡгни горѡтъ великомъ, ѿ змїи двоуглавнїе ѿдають ѡуста ихъ. ѿ рече прѣстаѡ Бѣа : „Что симъ за грѣхъ естѣ?“

Рече Михайлъ : „То сѣтъ тїи, иже не вставѡють на ѡутре-ню в неделю в сѣбю на молитвѣ, лежатъ, челѡди своѡ не вѣ-дають, ѡфѣркы не приносѡтъ“.

Рече прѣстаѡ Бѣа : „А если члѣвкѣ колѣнъ вѣдетъ, ѡкъ млетъ понти до церкви?“

Рече Михайлъ : „Аще ѿмет сѡ домъ ѣго на всѣк страни ѿ не можетъ ѿзвѣгнѣти, томѣ ѡпѣстѡтъ сѡ грѣхи ѣго ; аще вѣдетъ цѣлѣ ѿ здравѣ, а не поѿдетъ до церкви ѿ лица своего не пере-хреститъ, слѣжен кожон не вислѣхаетъ, видимо такъ сѡ безсѣр-манѣ мѣчатъ сѡ, [вѣ] ѡгни горитъ, пламени ѡгниномъ“.

VIII. По семъ видѣ прѣстаѣ Бѣа на третомъ мѣсцѣ столпѣ ѡгниеннѣ, ѿ на томъ столпѣ горитъ множество мѡжей ѿ женъ. рече прѣстаѣ Бѣа: „Я сѣи что согрѣшили?“

Рече Муханлъ: „То сѣтъ тѣи, ѿжъ зневажали сѣенниковъ, которѣи Бѣа просѣтъ за нѣхъ ѿ за весь миръ“.

IX. Далѣ възрѣла прѣстаѣ Бѣа древо великое, а квѣкти ѡгнестѣе на томъ дрѣвѣ, а на тихъ квѣктахъ были сѣдѣки желѣзніе, гдѣ висѣло множество мѡжей ѿ женъ за гаки. ѡбачивши прѣстаѣ Бѣа ѿ просѣзи сѣ ѿ стала питати сѣ Муханла, что сѣи согрѣшили. ѡповѣлъ сѣмъ Муханлъ: „То сѣтъ тѣи, которѣи присягаютъ на криво ѿ свѣдчатъ несправедливе ѿ разъбчатъ братѣю ѡ братѣи“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „Како можетъ кто разъбчати братѣю?“

Рече Муханлъ: „Послѣшай, прѣстаѣ Бѣе, азъ ти повѣмъ. гдѣ кто хоцетъ до вѣри нашей православной крестити сѣ, а ѡнъ ѡведетъ ѡ крещеніа, то тѣи сѣтъ“.

X. ѡбачила прѣстаѣ Бѣа на дрѣгомъ мѣсцѣ чѣлка висѣща за рѣки ѿ за ногѣ, а за ногѣи его кровъ течетъ, ѿ стала питати Муханла: „Кто се естъ ѡкашнѣи, что согрѣшилъ?“

Рече Муханлъ: „То естъ, прѣстаѣ Бѣе, ѿжъ церквою не добре справѣютъ ѿ церковнѣе добра на свой пожитокъ ѡвертаютъ ѿ црквою вѣжею не добре справѣютъ ѿ ѡдимѣютъ сѣенникомъ ѿ дѣкамъ, слѣгамъ церковнымъ“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „По дѣломъ нѣхъ да вѣдетъ имъ!“

XI. Рече Муханлъ: „Гдѣ пойдѣмо, прѣстаѣ Бѣе? азъ ти покажѣ, гдѣ сѣ мѣчатъ попи ѿ бѣвѣсѣ причѣ церковнѣи“.

ѿ обачила прѣстаѣ Бѣа попа за ноги висѣща, ѿ ѡгнѣ под нимъ горитъ. рече Муханлъ: „Попи, слѣжителѣе престолѣ Гѣдню, цю не со страхомъ стоѣли, гдѣ слѣжѣв вожѣю слѣжили“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „Всѣи нѣса ѿ звѣзди здригаютъ сѣ ѿ престолъ страшнѣи издвигнет сѣ ѿ подножѣе пана ѿ зѣавитѣла нашего, ѿ дла того такъ сѣ мѣчатъ“.

XII. ѿ обачила прѣстаѣ Бѣа человекѣ, ѿ звѣри пернатѣе с трома головами ѿдѣятъ его: едни ѿдѣятъ еѣмѣ ѡчи, а дрѣгѣе ѿдѣятъ еѣмѣ сѣдце, а третѣе ѿдѣятъ еѣмѣ мозокъ. рече прѣстаѣ Бѣа: „Я то кто естъ, ѿжъ не може его нѣкто изволити ѡ звѣра того?“

Рече Муханлъ ко прѣстои Бѣи: „Той естъ дѣакъ ѿ чтецъ, ѿжъ четѣтъ не по него, гордитъ, лжетъ предъ Богомъ ѿ добримѣи людми, ѿ дла того сѣ такъ мѣчатъ“.

XIII. И на томъ мѣсцѣ видѣ прѣста Бѣа члвкв стремъ главк во ѡгни, и рече прѣста Бѣа: „И сеи члвкк цю согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Сеи ёсть чтець, которїи ѡучитъ людей, а самъ прелюбоудкствїе непрестане чинитъ, през то ласкѣ боже-ственнїю не наслѣдитъ, црѣтвїа небеснаго“.

XIV. И ѡбачила прѣста Бѣа жени висшца за ноги, и пламенъ ѡгнїстїи из ѡстѣ ихъ исходитъ, и звкрїе злїе їдѣтъ ихъ, и почали плачемъ великимъ плакати: „Помилиши насъ, прѣста Бѣе, іако ми горше всѣхъ мѣчимо са!“

Слишавши Бѣа и рече Михаилъ: „Се ёсть попадѣ, которїи владѣ творятъ и неправдѣ клеветѣ, для того такъ са мѣчатъ“.

XV. И тамъ ѡбачила прѣста Бѣа мѣжен и женъ лежащихъ во ѡгни, и гади двоуглавнїе їдѣтъ оуста ихъ. рече прѣста Бѣа: „И сїи что согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Сеи естъ чернецъ, которїи тѣло свое предае на вѣтк (sic!) по мирѣ ходѣчи, панствомъ забавляючи са, для того такъ са мѣчатъ“.

Рече прѣста Бѣа: „По дѣломъ ихъ да вѣдетъ имъ!“

И пристѣпили аггїи и вѣзали чесно прѣстїю Бѣс на небо и на тронъ Бѣа ѡца и сїа и стаго дѣа. аминь.

Отсей текст, хоча значно близше держить ся старого оригіналу, зближаеъ ся до перерїбки Яремецького Білахевича своїмъ закінченем, у якому нема молитви Богородиці за грїшникїв.

II. Рукопис Михайла Туринського з Балинець у Бачці, перепис. 1897 р.

(Сїе слово барзъ потребно ѡ покої всего мира).

I. Богородица святая хотящи помолити ся Гѣду Богу нашему Ісу Христу на гори Єлеонской во имя ѡца и сїна и святаго духа, да свидетъ архангелъ Михаилъ, да повѣсти о мукахъ небеснихъ и земнихъ. Слово возвицавши, сице архангелъ Михаилъ и 400 ангели съ нимъ, 100 ѡ востока, 100 ѡ полноци, 100 ѡ поладня, 100 ѡ западу. И цїлова благодатную Михаилъ со ангелами и рече вѣ: „Радуй ся ѡче исполненїе, радуй ся синовне пребиванїе, радуй ся стаго дѣа похвало, радуй ся хрїстіяномъ оутверженїе, радуй ся Давидово пророченїе, радуй ся святое поклоненїе, радуй ся про-

роческое проповиданіе, радуй ся превишняя всихъ оу престола божія!“

Рече же благодатная къ архангелу Михаилу: „Радуй ся ты, архистратигже, перви воинъ невидимаго Ѡца, служителю и свитилниче Божи; радуй ся перви воинства святого духа повелѣние, радуй ся архистратигже, шестокрилетву похвало; радуй ся Михаиле архистратигже, мучителемъ поправление; радуй ся Михаиле, просвищеніе и возбуди Ѡ вѣка оумершия; радуй ся Михаиле, перши до престола божого прославшаго“.

II. Бца хотящи муки видѣти, како души мучат ся въ адѣ, рече къ архистратигу Михаилу: „Повець ми, цо суть на земли всяческая?“

И рече къ Богородици Михаилъ: „Якоже речеши, благодатная, шипцо теби повимъ и поводзим це по мукахъ, гдѣ мучат ся“.

И рече к нему стая Бца: „Кельо есть во мукахъ, цо ше мучат родъ християнски?“

И рече к ней Михаилъ архистратигъ: „Нъвиповедзени муки тоти, нъ маю числа“.

И рече стая Бца: „Повець мы на небеси и на земли!“

III. Ходящи по мукахъ святая Богородица, тогда Михаилъ явши ся ангеломъ Ѡ поладня и Ѡвори адъ и вѣдѣ во адѣ мучаща ся. и есть тамъ вельо хлопи и жени, и плачь велки и ридание и скрежьеть зубовъ. И питаше стая Бца: „Кто си суть?“

И рече Михаилъ: „То тоти ту, цо нъ верья во Ѡца и сина и стага дха, цо забули за Бога и не вѣроваша; цо Богъ себе на роботу сотворель, тс то вони припознали за Бога себе, слунко и мешаць и землю и воду и звири и гади, то хладокъ человека, то есть цинь, або с камня направеный ідоли, и тимъ вѣроваша и за [Бо]гохъ ихъ почитовали, и за то ту ше муча на вѣки вѣковъ“.

IV. И видѣ на другомъ месту тму велику и рече стая Бца: „Что сја суть? за что ту есть тма и хто оу ней есть?“

И рече Михаилъ: „Вельо души пребиваю ту и муча ше“.

И рече святая Бца: „Да будзе видно, да видзимъ ихъ муки!“

И рекоша ангели стрегущи муку: „Поручение ни есть, да не вѣдятъ свѣта, довдеже яви ся синъ твой благи седемъ разъ Ѡ слунка“.

И прискорбна бысть стая Бца ко ангеломъ и возведе шчи свои и попатри на невидими престоль Ѡца своего и рече: „Во имя Ѡца и сина и стаго духа, да штитет ся тма, дабы видѣла тоту муку велику!“

И вежме ше тма, ѿ седемъ небесъ яви ся, и пребываше множество народа, иже числа нѣ маю, мужъ и жен; и плачъ велики и скрежетъ зубовъ и бистъ гласъ велвкы ше чуе.

И видѣ прстая Бца и рече ко нимъ плачуци со слезами: „Что сотворилисте, бидници, ѡкаянїя, недостойни? Якъ ту ви ше на тото место злоокаяне [достали]?“

И нѣ дали грѣшници нѣякей бешеди, ѡвита прѣтей Бци дѣви Марїи. И рекоша ангель ко грѣшнѣкомъ: „Чомъ не глаголете?“ Рекоша гришнѣцы, цо ше тамъ муча: „Ѡ благодатная, ѿ вѣка нѣсмъ свѣта вѣдѣли и горе нѣ можеже попатриць“. И возривши стая Бца и възплака ся жалосно, якъ ихъ оувидѣвше мучащи ся. И рекоша къ ней грѣшнѣцы: „Ѡ стая Бца, како пришла еси ко намъ ѡкаянимъ? Но синъ твой благодатни и на землю пришолъ и не възпроситъ насъ, анѣ Авраамъ, прадѣтъ нашъ, анѣ апостоли! Но ти пртая Бца, заступнице еси роду хрїстіанскому, помочнице, ти молишь Бога ѡ насъ, како просветила бидныхъ!“

Тогда рече стая Бца ко Михаилу архистратигу: „Что ихъ таке естъ согришение?“ И рече Михаилъ: „Тоти суть, иже не вироваша во Ѡца и сына и духа стаго, анѣ во тя, пртая Бца, не вироваша, яко воистину мати божїя еси; не хотяше вировати, яко ѿ тебе чистой дѣви Марїи родил ся Іеусъ Хрєсъ и Богъ нашъ, плоть прїялъ и ѡсвятилъ землю крещениемъ своимъ. Та за то су ту и муча ше во вики виковъ аминь“.

И паки росплака ся стая Бца и ко нимъ [рече]: „Чом соблазните ся? Не висте ли, яко мое имя вироваша вси роди хрїстіанскїя и все создание почитуе мене?“ Тогда тото рекше пртая Бца, и жашѣ таки на нихъ тма нападе, якоже и бысть.

V. Рече ко ней Михаилъ: „Кадзи хоцеши, да изидемо, на полудне, або на полноць?“

И рече благодатная: „Изидемо на полудне!“

Тогда ѡбратиша ся херувими и серафими и 400 ангели и ведоша Богородицу на полудне, идѣже рика ѡгненная жаше. И ту било множество мужъ и женъ, були позавальовани ту едни до пасу, други до пазуховъ, а трети до верха. И видѣвши стая Богородица и возопи гласомъ великимъ и възпроси архистратига Михаила: „Котори то су до пояса во ѡгнѣ погруженнї?“

И рече Михаилъ: „Тоти су до пояса во ѡгнѣ, иже ѿ отецъ и матерехъ своихъ клятву прїяша; та за то ше ту муча, же су прекляти“. И паки рече свята Бца: „А цо по подѣ пазухи во ѡгнѣ?“ И рече къ ней Михаилъ: „Сїи суть куми били каряще ся, а други блудъ творяху. За то ше терасъ ту муча на вѣки вѣковъ“. И рече стая Бца: „А вже цо до ший во пламенѣ ѡгню котори суть?“

[И рече къ ней Михайлъ]: „Иже мяса ядшая человекъ, и за то ту ше такъ терасъ муча на вѣки вѣковъ“. И рече стая Бца: „А тоти, цо до верха суть во ѿгнѣ, во пламенѣ тимъ вержени, котори то суть, цо таке согрѣшиша?“ И рече Марій: „Сїи суть, госпоже, иже крестъ чесни держаще, кленут ся лжами: „Таковими силы чеснаго креста!“ егоже ангели зряще трепещуть и со страхомъ поклоняют ся ему, а человекъи того креста клену ше и лаю Бога, не видза, яка ихъ мука ту чекала! Та за то ше ту муча на вѣки терасъ“.

VI. И видѣ стая Бца мужа висяща за ноги и хробаци ядыху его. А стая Бца возпроси ангела: „Тко то естъ, яки грѣхъ сотворилъ естъ?“ И рече к ней Михайлъ архангелъ: „Тоти ту естъ, муча ше, иже приклады имаше на злато свое и на сребро, та за то на вѣки ту ше муча“.

И видѣ стая Бца жену висяща за зубъ и различная змїи изсходаху изо оустъ ея и ядаху ея. И видѣвши пртая Бца и возпроси ангела: „Что естъ сїя жена, яки ей грѣхъ?“ И ѿвищаше говоритъ ей ангелъ: „Тота жена така була, еже походила по блвжннихъ своихъ и суевѣдовъ, послушающе, что тамъ говорятъ. И тота жена иншакъ гутори и циганѣ, ѿгваря, едно зъ другимъ сквачуе, да ше вадза; кетъ зосъ человекомъ, бешедуе крашне; докъ мало дальей подзе, та его ѿгваря, тамъ иншакъ оужъ гутори; та за то ту ше терасъ муча на вѣкъ“.

И рече ста Бца: „Добро би било такому человеку, да ше анѣ на тотъ свить не народель“.

VII. И рече к ней Михайлъ: „Ище стая Бца не видѣла великии муки!“ И Бца рече: „Да изидемъ и да походимъ, шицки муки да видимъ!“ И рече арх. Мхлъ: „Кадзи да пойдземе, благодатная?“ — „На полнощъ“, — рече стая Бца. И ѿбратиша ся херувими и серафими и тельо ангели, же имъ числа нѣеть, и ведоша благодатную на полнощъ. И биеть хмара ѿгнена роширена, а на ней посредѣ лежаще множество му[жи и] жени тамъ мучащи ся. И видѣвши стая Бца, и воздихнула и рече Марій къ архангелу: „Кто то суть ту и [що] таке согрѣшили?“ И рече Михайлъ: „Тоти, стая Господже, цо стую недѣлу на утренѣ льеновали ше стануцъ зосъ посцелахъ и презъ сягую службу божую льежа здравн; и за то ше терасъ муча ту на вѣки“.

И рече стая Бца: „Да аще кто не можетъ, та цо да робя?“ И рече Мхлъ анлъ: „Послушай, аще кому загорит ся храмнина на червлено и ѿбедеть ѿгнен и загорит ся, не мога востати, таки не маю грѣха“.

VIII. И видѣ на другимъ месту столи ѿгнени и на нихъ множество народа, мужъ и женъ горя. И вопроси стая Бца Михаила: „Хто то, цо тамъ, яки грихи ихъ суть?“ И рече Михаилъ архангелъ: „Тоти то су, цо попохъ не поштовали; то ни встають имъ видат правду свою“.

IX. И видѣ стая Бца древо желѣзно, цо мало конарп желѣзни, и вельо на тихъ конарохъ ѿ верху до сподку виша позаквачовани; на тихъ конарохъ виша гришнѣци, мужи и жени, за ланки. И видѣ стая Бца и розплаче ся и рече: „Хто то суть и яке согришенне мали?“

И рече Михаилъ архангелъ: „То суть клеветници и звадлѣвци, иже разлучиша брата ѿ жени и мужа ѿ жени“. И рече Михаилъ: „Послухай, прѣта Господже, да ти азъ скажу ѿ тихъ: аще кто хотяще крестити ся и покаяти ся ѿ гриховъ своихъ, тоти гутори и не поучах ся спасения, для того ради мучат ся тако на вики виковъ“.

X. И видѣ стая Бца на другимъ месту висаща мужа и жену, за ноги и за руки виши, и кровь ше зъ нѣхъ леее и языкъ ихъ зязавше ѿ пламеня, да нѣе можу нѣчь гуториць, анѣ повесць: „Гди, Гди, помилуй насъ!“ И видѣ стая Бца ихъ в рече: „Гди помилуй ихъ!“ И сотвори молитву ихъ; и приде ко ним ангелъ божи, иже ѿбладаша муками, и ѿриши имъ языкъ. И вопроси стая Бца: „Кто то естъ человек, иже иматъ таку велику муку?“ И рече ангелъ: „То естъ іконъ льебо попъ, церкви служитель, и ныи творель волю божію, цо му було дано. Говорить Іезекиль пророкъ оу главы 34, стихъ 24, 10: Такъ говоритъ Гдь Богъ пастирямъ, ктори сами себе пашу, а нѣе ѿвци мой: „Послухайце, пастирие мой, такъ говоритъ Гдь Богъ: оутрацимъ ѿ нѣхъ пасенія ѿвдохъ моихъ и нѣе буду ведей ихъ пасць, мой ѿвци, и нѣе буду пасць себе самихъ для пищею своєю“. Но продаваше сосуди, иминне церковное, и глаголаша: „Иже церкви работаетъ, то ѿ церкви питае ся“. И за то мучат ся ти на вики виковъ аминь“. — И рече ста Бца: „Якоже сотвори, тако приемлетъ“. И пакы зашъ ему ангелъ языкъ связа и мучи ше тамъ на вики виковъ.

XII. И видѣ тамъ стая Бца мужа — змій крилатъ имиюще три главы: една ему была глава ко ѿчима, а друга була ко оустамъ его. И рече ста Бца: „И то человекъ не може ѿдорваць тоти главы ѿ того змійю“. И рече Михаилъ: „Стая Господже! стія книги читаль и стое евангеліе, тотъ самъ нѣе вироваль и нѣе послушаше; люди оучаше, а самъ нѣе творяше волю божію, блудом и веимъ безаконнимъ живяше“.

XIV. И видѣ стая Бца жени висяща за нохци во пламеню и змія вихождаше изъ того ѿгна и гу нѣмъ ше прилѣтуе. И видѣ стая Бца прослезилъ ся и рече: „Что естъ тихъ согришение таке?“ И рече Михайлъ: „То суть панѣ матки, цо своихъ попохъ нѣе поштовали и оу блуду жили и цо смерти ихъ цо ше одаю за мужа; та за то ше тѣразъ тагъ муча на вѣки“.

XVI. И рече Михайлъ: „Пойди гдѣ, та ти покажу, прта Бце, множество гришниковъ, [цо] мучатъ ся на вики“. И видѣ прта Бца рѣку ѿгнаю и видѣние води тей яко кровь текущая, и пояде всю землю. И штретку тей рики множество народа гришниковъ. И видѣ стая Бца и розплаче ся барзъ жалосно и рече: „Что естъ согришение тихъ?“ И рече Михайлъ архистратигъ: „То суть блудници и любодѣйци и клеветници и цо чужіе нѣви або людчки поля, або цо на силу ѿташе, же то его, и заплаци оу суду зозъ пенъежми потаѣмно: и зозъ женами цо ше разлучую и пришагу потаи; и пѣянѣци и немилостиви князи, епископи и владикове и попове и патриархи, иже не сотвориша волю божію, и сребролюбци, иже наднѣвцу ѿ дненѣчара ѿдачю и нѣе даю тельо, кельо доходзи, и безаконици“. Слышавше то пртая Бца и расплака ся и рече: „Гю люто грѣшникамъ!“ И рече стая Бца къ архистратигу Михайлу: „Тяжко согришающимъ! Льенше би було, да ше не родзели на тотъ шветъ“.

XVII. И Михайлъ рече пртой Бци: „Чомъ плачешъ, стая? Ище ти не видѣла великия муки!“

И рече стая: „Поводи мене, да виджу вся муки!“ И рече Михайлъ: „Куди хоцешъ, пртая Бце, да изидемо? На востокъ, или на запатъ, или в рай, или на десно, или на лево, идѣже великия муки?“ И рече прта Бца: „Изидемъ на левую страну; поводъ ме“.

Рекше ста Бца ѿбратили ся херувими и серафими и ангели, иже нѣстъ числа, и ведоша пртую Бцу на востокъ на левую страну; и блискъ тей рики бяше тма велѣка; и ту лежаше жесто мужъ и женъ у вру, яко оу котлу; оу морю глѣбоко су грѣшники на езерѣвата на спотку и не можаху кричаць на праведного судію: „Помилуй насъ!“ Ядаше ихъ тамъ хробаци и бишь скрежетъ зубовъ и слыша плачь велики. Возвигоша плачь велики свой и вопиюще и глаголюще: „Гди помилуй насъ!“ Да яко ѿпростиша ся молитву, оустави ся буря великая и искра ѿгненія горя и печаци су. И видѣ стая Бца и прослезилъ ся и рече: „Что естъ рика тота и цо оу ней естъ?“

И ей Михайлъ рече: „Тота вода шицка смольена, зозъ смолу и огняна е; и ту ше муча на вики гришнѣци и тоти конца нѣе маю: и тоти, цо Гда нашего Іса Хрта н[а] крѣтъ розопяли,

сина божія, и шицки язичници и поганье, иже не крестиша ся во имя Ѡца сна стаго дха; и ту тоти, иже блудь твориша и со куми своима и съ матерми своїми и съ щерми своїма, и дѣвами живаше, цо пресъ закона, цо тримали стари законъ, цо булъ предъ потопоу и цо почали презъ жиць: и мушелъ даць Гдь Бгъ на нѣхъ велѣку кару и шицко потопель створенье за 40 днѣ оу води; 7 ѡстали и суть тоти, иже да видят дѣти своя, и за то ше такъ ту муча противу дѣлогъ своихъ. — И рече стая Бца: „По дѣламъ ихъ буди тако“. И паки найде на нихъ тма велка, якоже и бысть.

И рече Михаилъ къ Бци: „Хто ше ту достанье и ту ше затвори во тми сей, вѣстѣ помянути отъ Бра“. — И рече пртая Бца: „**Г**о пешко грѣшнѣку тому во пламеню тому!“

XVIII. И рече Михаилъ къ Бци: „Пойди, прѣтая, да ти покажу ѡзеро ѡгнено, да видиши, гди мучит ся родъ христіянски!“ И видѣ и слиша плачь велики ѡ нихъ многи. И рече: „Котори то суть, цо согрешеніе ихъ естъ?“ И рече благодатней Бци: „То суть, иже цо ше кресца и крестъ не льемъ словомъ нарицахъ, а дѣяволово дѣла творя; и погубиша, не потримаю, цо себе задаю покаянїе: сами ше подеиму, же такъ буду посциць и шицко буду тримаць, цо до христіянскей должности требаше оїму [sic! зам. іому] справоваць якъ православни христіянъ, а то вецка ше подиканѣ предъ Богомъ небесним. Таки христіянъ, цо ше клее предъ Богомъ, най патри оу евангелій оу главы 23, стиху 20 ѡ Маея: „Иже оубо кленет ся имъ и сущимъ верху его; иже кленет ся церквею, кае ше и живущимъ в ней и кленет ся небесомъ, клее ше и престоломъ божимъ и сидащимъ“. Жалует ся на такихъ Богъ и не возлюблеша его: оустами своими внемлуть ись числа такихъ жлеоучителей, за которихъ гутори стое евангелїе, цо приходять во ѡдеждахъ ѡвчїихъ, а зо днука же суть волци гашиши и хичници. На такихъ ше исполниело тото слово: „Егоже гласъ землю поколеба тогда, нынѣ же ѡбитова глаголя: ище еднєю азъ потрясу не токмо землю, но и небомъ“. (Апостоль, зачало 333). И того ради мучат ся ту тоти на вѣки виковъ аминь“.

XIX. И рече стая Бца къ Михаилу: „При единой молитви молю ти ся, да сниду и азъ, да ся мучу со крестьяни, понеже нарекоша ся чада мои, сина моего!“ И рече Михаилъ: „Почивай в рай“. И рече стая Бца: „Молю ти ся, и подвигни воинствами седамъ и вся ангели, да ше помолимъ за грѣшника, небн насъ оуслишелъ Гдь Бгъ“... „имя его велико на седемъ днѣ и седемъ ноци; ему хвалу приносимъ Богу и за грѣшнїя, Госпоже, Гду поклонимъ ся, да насъ послушаеть владика“. И рече пртая Бца: „Молити ся“.

XX. И повели англькму воинству, и вознесу стую Бцу на высоту небесную. И поставиша стую Бцу преть невидимимъ ѿцомъ оу престола сину своему, и воздвигне руки своя святая Бца къ благодатному сину своему и рече: „Помилуй, владико, грѣшния, яко видѣхъ я ихъ муки и не могу терпити, да ся мучу и азъ со крестяни“. И приде гласъ къ ней, глаголя: „Како хочу тѣя помиловати? Видимъ гвозди и терасъ во дланяхъ и ногахъ и ребро пребите моего сына, бо его и терасъ грѣшнѣци ѿбновяли [sic!] рани на ново до сего дня. Якъ ихъ могу помиловати за таке великсе безаконїе?“

И рече стая Бца: „Владико, не молю ся за невірния жиди, но за хрїстіянохъ молю твое милосердіе“.

Приде гласъ глаголя: „Азъ вижу, яко братія моя не помилваша, да нѣ ми како тѣхъ помилувати“.

И рече паки стая Бца: „Помилуй, Гди владико, грѣшния! Помилуй, Гди, тварь руку своєю, яко по всей землѣ твое имя нарицають и во мукахъ и на всякомъ мѣстѣ и по всей землѣ“.

И приде гласъ до ней глаголюще: „Пртая Бце, владичице, нѣсть того челоувѣка, ѣже не любитъ имени твоего. Азъ же не ѿставляю, до на небеси и на землѣ“.

И рече стая Бца: „Гди есть Мойсей пророкъ и шицки пророца и шицки мученици и шицки святихъ, и Павелъ апостол, иже грѣха не сотворили николиже? гди есть Недѣля, похвала хрїстіянска? гди есть ли сила чеснаго крѣста, иже Адамъ и Ева ѿ клятви избави?“

Тогда Михаилъ и вси англи и Мойсей и Іѡанъ и Павелъ и вси святи рекоша: „Помилуй, владико, грѣшния!“ И рече Гдъ Бгъ: „Послушайте вси ви! Аще по евангелїи моему або закону моему и аще есть по евангелскому проповиданїю, еже проповидяше Іѡанъ, то тако судъ прївмутъ“.

[И не] вмиеши что рещи ангели, толяко: „Помилуй, Гди, праведни еси!“ И рече стая Бца: „Помилуй владико грѣшния, яко ти евгліе прияша и законъ твой сохраниша“. Тогда рече ко ней Гдъ: „Послушай, пртая, аще кто тѣхъ сотвори зло, но не каютъ ся ѿ работи злей, да добри глаголаши, яко закону твоему поучиша ся и паки сотвориша злое, егда нѣ ѿ Адама злаго, азъ что да реку? яко есть речено: подасть тимъ противу злоби ихъ“.

Тогда вси сѣти слишавши владикю глаголюще, не емиша что ѿвещати. И видѣ стая Бца, яко вси не оуспиша ничтоже и Гдъ сѣтихъ не послушаше, но удаляетъ милость свою ѿ грѣшниковъ, и рече стая Бца: „Гдѣ есть архїстратїихъ Гавриилъ, иже возвести

миѣ: „Радуй ся!“ якоже прежде всихъ вѣкъ внемляше ѡтца и нинѣ на грѣшнѣки не призираетъ? гдѣ есть велики... и гратъ носить на верстѣ своемъ и на единой земли, за неприязненя дѣла челоѡвѣческая искаляна бысть земля, и посла Гдѣ Сна и оутвердити плоть земли? Гдѣ суть служители престола, гдѣ есть Іванъ бого-словецъ? Чом ше не явице з нами на молбу владици за крестяньски грѣшники? Не видите ли мене плачущу ся за грѣшники? Придите шицки ангели и сущихъ на небесихъ, прїидите шицки праведни, иже Гдѣ ѡправди и вамъ дано есть молити ся за грѣшныя. Приди и ти, Михаиле, ти есть перви безплотнымъ и до престола божїя, повелѣ зъ всемъ, да покльекаме предъ невиднимъ ѡцомъ и нѣе поставаме зозъ жеми, докъ послушаетъ насъ Богъ и помилуетъ грѣшники“.

Тогда покльекали лицемъ до земли претъ престоломъ божимъ шицки ангели и серафими и шицки с^{ти} зозъ прѣтую Бцу. И видѣ владику молбу стихъ и оумилосерди ся сина ради своего единогодного, и рече: „Сину мой возлюблени, виждѣ молбу стихъ и яви лице свое на грѣшники“.

И яви ше грѣшникомъ Господъ ѡ своіого престола, и оувидѣша вси грѣшници Гда Бга во тми сущи и возопиша гласомъ велимъ, единимъ вси глаголюще: „Помилуй насъ, сине божи, помилуй насъ, црю вихъ вѣковъ!“

И рече владики: „Слышите вси грѣшнѣци! Рай насадихъ и челоѡвика создахъ по ѡбразу своему и поставихъ и господина раевн и животь вични дахъ имъ. Сѣни же ѡелуху иствориша и своимъ хотѣниемъ согрѣшиша и предаша смерти. Азъ же не бихъ хотѣлъ ѡбозрити дѣла руку своею мучима ѡ дїявола, снидохъ на землю и воплоти ся въ дѣвицу и вознесохъ на крестъ, да свобожду я ѡ работи и ѡ первїя клятви. Води самъ питахъ, да ми даю, и даша ми желчію змишена зозъ ѡцтомъ. Руки мои сотвориша челоѡвика, руки жидовскїя мя ко кресту приковаша и во гроби мя положиша; да и во адъ снидохъ и врага своего попрахъ, избрани своя воскресихъ и Сурданъ благословихъ, да висвободу ѡ первїя клятви. И ви небрегосте покаянья грѣховъ своихъ; по хрїстїянски нѣе робице, точїю словомъ; заповиди мой нѣе творце. Та за то теразъ горице во ѡгнѣ неогасаемимъ, да не имамъ васъ помилвати. Нынѣ же за милосердїе ѡтца моего, ї яко послаша [ме] к вамъ, и за молитви матери моей, яко плаче барзъ вельо, за вас ше модлѣ и зозъ архлмъ Михаиломъ из вельома мучениками монма, до труднаша ся за васъ — и се даю вамъ мучащим ся день

и ноцъ, ѿ великаго штвартку до стаго пятикоства имити ви покой и прославите ѿца и сина и стаго духа“.

И ѿвицаша грѣшнѣци, шипки гришнѣци: „Слава милосердію твему, Гди!“ Слава ѿцу и сину, стому дху на вѣки аминь.

Отсей текст, язиково найбільше зближений до місцевого бачванського діалекту, являєть ся про те що до змісту найблизший до найстаршого русько-славянського тексту. Из бачванського оригіналу переписав д. В. Гнатюк.

К. Рукопис Успенського Собора в Москві, XII в., к. 287—292.

Є̅ казаннє о̅ѣ̅а нашего Яганиа, чксо ради оставляють роды и домы свои, и жены и дѣкти, и къ зьмѣше кръсть и идоуть къ слѣдъ Гѣ̅, яко же ѣвангѣліє велить. Гѣ̅ блг̅ви о̅ч̅е̅:“

Яганиа о̅ѣ̅ нашъ измлада начатъ Бѣ̅ воати сѧ и заповѣди єго хранити. живѣть въ домоу своємъ шестнадцате лѣт̅, и тако изиде къ манастырь и прѣкы къ манастыри шестнадцате лѣт̅ мола сѧ Го̅у дн̅ и ноцъ гл̅а: „Гѣ̅, сѣкажи ми, чксо ради оставляють домы свои и роды и къ слѣдъ тебе идоуть?“ такоже ємоу молащ̅ сѧ, оуслышана бѣ̅ст̅ мѣтва єго, въ декатын ча̅ ноци гл̅а бѣ̅ст̅ къ ємоу гл̅а: „Яганиє, рабе мои, мѣтва твоѧ вѣшьдѣши къ мнѣ приата бѣ̅ст̅, и се извожю тѧ из манастыра и ведоу тѧ къ поути мои. и єгда изидеши из манастыра и оузырши орьлѣ, и амо же тѧ ведесть, иди по нємъ“. Яганиа же рече: „Боуди има Гѣ̅ блг̅ословлено ѿ сел̅к̅ и до вѣка“.

И вѣставъ излѣзе ис цркви и сѣбѣра всѧ калогеры и рече имъ: „Братниа, кого хочете да поставлю вамъ игоумєна къ себе мѣсто?“ Братниа же рекоша къ ємоу: „А ты сѧ камо хоцѣши дѣкти ѿ насъ?“ Яганиа же рече къ нимъ: „Гѣ̅ Бѣ̅ ѿводитъ ма ѿ васъ, и азъ идоу къ поути Гѣ̅а, вѣ же кого хочете да поставлю вамъ старѣвшиноу?“ калогери же рекоша: „Єго же ты изволиши и поставиши намъ игоумєна“. Яганиа же постави имъ игоумєна брата старѣшиаго, и оустроивъ ѧ и цѣкловакъ к̅, изиде из манастыра рекъ: „Миръ вамъ и Гѣ̅ сѣ̅ вами“.

И єгда поиде поуцьмъ, оузырѣ ѧ орьлѣ идоуць сѣ̅ нѣсе къ сѣвѣ, и испѣлѣни сѧ дх̅т̅мъ ст̅ын̅мъ Яганиа. орьлѣ же пришьдѣ

къ нѣмоу поиде прѣдъ нимъ поуть кажа. Яганин же идѣаше съ тѣшаниемъ по поути къ сѣдѣ ѿ него, и доведе и орля морьскыя лоукы, и ѿиде ѿ него. Яганин же стоимше на мори мысла, камо бы прѣшлять морьскою глаубиноу. вѣше бо и звѣрь лють въ лоукахъ морьскыихъ, иже изѣдѣаше члѣкы. Яганин же оужасьнѣ бы^{от} вельми, и тако же ѿиде ѿ него орля, и не домышлѣаше сѣ, камо ити.

Стои бо оузрѣ корабль плавающѣ, и въздрадова сѣ вельми и приближи сѣ къ морю. и видѣ въ корабли дѣтищѣ и дѣва моужа велика. и ѿгда поклонити сѣ хотѣ и рещи: „Добрѣ ходите и добрѣ вы поустѣ боуди!“ — тѣгда малыи дѣтищѣ пярквѣше рече къ Яганию: „Ягание, съдравѣ ли ѿеси и чѣто дѣиши съде въ лоукахъ сихъ морьскыихъ? и не вѣси ли, яко звѣрь лють ѿестъ съде и изѣстѣ тѣ“. Яганин же рече къ младемоу дѣтищоу: „Кѣто ти има моѣ повѣда, како ли ма знаѣши?“ малыи же же дѣтищѣ рече: „Ягание, а ты не знаѣши ли мене? нѣкъ ли азъ близъ манастира твоего соуѣдѣхъ, нѣ ли мнѣ оѣъ (оньсица има ѿмоу рекъ) и братиѣ моѣ не вѣси ли яко оучатъ сѣ оу тебе въ манастири?“ и въскмѣ имена повѣда. Яганин же въздѣвъ роуцѣ помолѣ сѣ Гоу глѣа: „Прославаю тѣ, Гї, яко съподобилъ ма ѿеси Гї оверѣти члѣка своего племеньника въ поустынахъ сихъ и въ глаубеннахъ морьскыихъ“.

Малыи же дѣтищѣ рече: „О Ягание, чѣто ѿестъ поуть твои и камо хоши ити?“ и рече Яганин: „Не вѣкъ мѣста ни нарока, камо хошу ити, нѣ Гѣ Бѣ мои поуть ѿестъ“. малыи же дѣтищѣ рече: „Ягание, вѣлѣзи къ намъ въ корабль и прѣвеземъ тѣ, аможе хошеши ити“. Яганин же вѣлѣзъ въ корабль и посѣдѣвъ мало ѿ поути и ѿ троуда, въздрѣмакъ сѣ и ѿсѣпе. и ѿгда оусѣпе, повелѣ малыи дѣтищѣ великыи ма моужема: „Възьмѣша и принѣсѣта чрѣкъ море!“ и положше и и се ищезоша ѿ него.

Яганин же оубоудивъ сѣ ѿ сѣна и не видѣ корабля ни малаго дѣтища, и вѣставъ ѿтоудѣ приде въ мѣста нѣкъа нѣкъа дома. и оверѣте тоу дрѣва различна и цвѣтты цвѣтоуща различны, и овоца различны, ихъ же не видѣ никѣтоже николиже. сѣдахоу же пѣтицѣ на дрѣвѣхъ тѣхъ различны и моуща одежда, оѣкъмъ вѣше яко злато чернѣ, а дроугыи мѣ багърано, нѣкъмъ чървлене, а дроугыи мѣ синѣ и зелено, и различныи красотами и пѣстротами оукрашены, дроугыи же вѣкы яко и снѣгъ. вѣсѣхъ бо гласи вѣхоу различны, и цвѣктахоу сѣдѣше дроуга къ дроузѣ, и поахоу пѣсни различны, ова вѣ-

ликъмь гласомь, а друугыи льгъкъмь гласомь, а друугыи тьнъкъмь гласомь и п'книемь, инъи же дивьнъмь гласомь, яко во каажьдо по радоу нхъ и по подобию. п'ксни же нхъ и слава велика, акоаже никъто же слышалъ на семь свѣт'к, ни вид'кти иматъ. Ягании же напослоушавъ сѧ и напитаъ сѧ Ѡ овоца и испочивъ Ѡ троудѧ глѧ въ свѣк: „Сего ради Гѣ Бѣ мои привелъ мѧ естъ сѣмо, и не имамъ Ѡити Ѡсюдоу, нъ обрацю си мѣсто подобно, идеже вьртоградъ сѣтворивъ, и съде жи вотъ свои съконьчаю“. и тако поужажа, кѣде сѣтворить вьртоградъ свои, и обр'кте поутъ подъ овозьмь и сѣде при поутѧ глѧ: „Подобаеть члвкоу приити по пѣти семоу, иже ми съкажетъ мѣста си, каи соутъ“.

И посѣд'кв мало и оузыр'к идеуща вѣ. моужа въ в'клахъ ризахъ, идеуща къ свѣѣ поутьмь. вьздрадова сѧ радостно великою, и иегда приелижи[ша] сѧ къ нѣмоу, оузыр'к Іса въ славѣ великѣ. вьставъ же Ягании прииде къ нимъ, и иегда хот'к поклонити сѧ [и] рещи: „Добр'к въ боуди поутъ!“ тьгда великыи моужь рече: „Гьдравъ ли іеси, Ягание, и чьто естъ поутъ твои?“ и рече Ягании: „Гѣ Бѣ мои поутъ естъ“. и постоавъ мало Ягании, вид'к окрѣстъ иего лица члвчьска многа, и пѣтица перьнатъи и п'ксни и славоу великоу. и падъ поклови сѧ¹⁾ прѣдъ нимъ глѧ: „Гѣ, кѣто ты іеси и сиа вѣ. моужа, и яко вижю окрѣ тебе лица члвчьска мьнога и пѣтиц'к перьнатъи и славоу великоу? и сиа мѣста каи соутъ, въ нихъ же се азъ іесмы?“ рече же великыи моужь: „Ѡ Ягание, по чьто тако дьръзаетиши и по чьто мене вьпрашаеши? нъ обаче съкажю ти вьса, да сѧ не блазниши. азъ іесмы гла° глѧвъи тев'к въ манастыри: „Изиди въ пѣть мои!“ азъ іесмы орьлъ, иже ст'к-нъмь поутъ тев'к казахъ. азъ іесмы д'ктиць малъи, иже тѧ чр'кесъ море пр'квезохъ. азъ іесмы Гѣ Бѣ творьць нѣоу и земли и вьсеи видимъи и невидимъи, си же вѣ. мѣжа ап'ли соутъ. си же лица, ѡже видиши, х'кровими и сѣрафими соутъ. слава же си, юже видиши, вьсылаема естъ сѣдѧщоумоу на сем'кмь нѣси. мѣста же си ранскаи соутъ. овоца же си — пица ап'льскаи и правьдънъиухъ дшѣ естъ. пѣтица же, ѡже слышиши, небесъныи соутъ, слава же нхъ и п'книи на нѣса вьсылаеть сѧ сѣдѧщоумоу на пр'кестол'к х'кровимьст'к“.

Рече же Ягании: „Гѣ, помилуи мѧ и дажь ми, да не изл'зоу из др'квъ сиухъ, нъ да съде съконьчаю животъ свои“. Гѣ же

¹⁾ В рукоп. поклонихъ сѧ.

рече къ нѣмоу: „Нѣсмь тебе сего ради привелъ сѣмо, нѣ оже рече: „Се мѣ ѿставихомъ всѣмъ и въ сѣдѣхъ тебе идохомъ и чѣто нѣмъ боудеть?“ то се иди и оузыриши славу бжѣства сего“.

И рече Яганинъ: „Гїѣ, камо велиши ити?“ и рече Гкѣ: „Идеши по поутѣ сѣмоу, по нѣмоу же мѣ приидохомъ къ тебѣ, и шѣдѣ приидеши къ стѣнамъ, таже соутъ ѿ землѣ до нѣсе. и обрашеши стѣжицю малоу, и по стѣжици тои идеши и обрашеши окънѣце мало въ стѣнѣ, и тѣлѣкнеши къ нѣ, и изидеть къ тебѣ чело-вѣкъ старъ, и поимъ тѣ въведеть въ стѣноу, и жи ти сѣкажетъ тамо всѣмъ. и иегда изидеши и идеши пакы по стѣжцѣ, и доидеши лоукы морскыя, и оузыриши кораблицъ малъ въ мори и вї. мѣжа въ нѣмъ, и вѣлѣвши къ нимъ, и доидете въ градъ, вѣнже хотатъ ити. и иегда изидоутъ граждане противоу вамъ, изидеть и жена съ ними въ скверныхъ ризахъ, простовласа, и оже ти начнетъ велѣти, сѣтвори иѣ“.

Яганинъ же поклоникъ сѣ поиде по поутѣ, по нѣмоу же настаи и Гкѣ. и шѣдѣ много шѣрѣте стѣноу, таже стонтъ до нѣсе. и пришѣдѣ обрѣте стѣжицю малоу и по стѣжици шѣдѣ обрѣте окънѣце мало въ стѣнахъ. и тѣлѣкноувъ вѣзва, и изиде къ нѣмоу чѣвкъ и рече нѣмоу: „Что иестъ поутъ твоя?“ Яганинъ же рече: „Бжѣ тѣ моя поутъ иестъ“. и рече нѣмоу чѣвкъ: „Гдѣ не приходилъ въ плѣти сѣ ни прѣже тебе ни по тебѣ имать прити“. Яганинъ же сѣказа нѣмоу всѣмъ, елико сѣказа нѣмоу Гкѣ, и како изведенъ бы^т изъ манастира, и како орьлѣ казаше нѣмоу поутъ стѣнѣмъ, и како прѣведенъ бысть [чрезъ] море, и како яви сѣ нѣмоу Гкѣ съ вї.-те диплома въ славѣ велицѣ. „Ѣнюдоу бо посѣла ма сѣмо, рекъ: „Иди поутѣмъ симъ, и обрашеши стѣнѣ высокы, и гладди стѣжницѣ малы и по нѣи шѣдѣ обрашеши окънѣце мало въ стѣнѣ, и тѣлѣкноувъ вѣзовеши. и изидеть къ тебѣ чѣвкъ старъ, иже въведеть тѣ тамо и сѣкажетъ ти всѣмъ.“

Рече же старъ чѣвкъ: „Боуди вола Гїѣ“. и имъ за роукоу Яганина проведе и стѣнѣ. и иегда вѣниде Яганинъ вѣноутрь, оузырѣ свѣтъ седмерицею свѣтѣлѣи сего свѣта, очи же иего не можаста зрѣти на свѣтъ, и паде ницъ на земан. поимъ же ма чѣвкъ старъ приведе къ крестоу¹⁾, иего же вѣше вѣсота до нѣсе, и вѣцѣше сѣ паче сѣнца. и поклоннста сѣ прѣдѣ крѣмъ и сѣтворнста мѣтѣв, и тако начатъ Яганинъ тѣрпѣти свѣтъ. и поимъ приведе и идеже стѣши одръ нѣмоу и тѣрѣза оукрашена ѿ ка-

1) В рукоп. хоѣ.

мениа Драгаго, и лежаше хлѣбъ на нѣн вѣлки снѣга. видѣхъ во оу одра кладазь вѣлки млѣка и слажки мѣдоу, виногради же стоахоу различно имоуще грьздовнѣ, ово багърано, ово чървлено, ово вѣло, и овоца имоуца различны и цвѣтцы и житиѣ, іего же не видѣ никътоже.

И рече Ягани старомоу чловѣкоу: „Гїї, сѣкажи ми, чкъто се, іеже вижю?“ и рече іемоу: „Ѡ вратѣ мои Яганиѣ, почкъто глѣши ми Гїї? іельма же жидове не нарекоша Бїї нашего Бїї, нѣ ркоша: „льстьць естъ и злодѣи“, и имѣше оубиша и распаша и на кръстѣ? али ты мнѣ глѣши Гїї, а хотацоу оумрѣти и сѣ пѣрстию сѣмѣнти са. нѣ окаче сѣкажю ти, да са не клазниши. азъ іесль Иліа Тезвитѣнинъ, іего же вѣзнесоша колесница огньны и кони огньни. и Гѣ бѣгослови ма подѣ нѣсьмь и сѣниде и посади ма сѣде, и сѣде живоу до вѣторого пришѣткни Гїїа. си же вса, іеже видиши, дїѣ соутъ члѣвчскыа, тоѣк ѣвилы са грьздовнѣмь, поне во живѣ члѣвкѣ не можеть видѣти дїѣ члѣвчскѣ. сѣ же кладазь пороца са наричетъ и исходить въ дрѣва ранскаа. сѣ же свѣтъ анѣльскѣ іестъ и правдѣнчнхъ дїѣ. сѣ же одрѣ и трѣпеза твореннѣ роукоу Гїїю. хлѣбъ же сѣ нѣсьнчн іестъ и правдѣнчнхъ дїѣ. источникъ же сѣ анѣлн пнютъ и правдѣнчн члѣвци“. видѣхъ же и ина вращѣна, ихъ же сласти нѣ оудовъ сѣказати, нѣ^{от} во имѣ притѣча на сѣмь свѣтѣ, ихъ же во сласти и вонѣ члѣвчска оустга не могутъ исповѣдати, простаа же іаде іако и млѣко и мѣдѣ. и вѣзьмь дасть ми Ѡ источника вѣкоусити. и просвѣтѣ ми са оумѣ. и понмѣ ма приведе къ трѣпезѣ, и видѣхъ хлѣбъ цѣлѣ и іако не оуломлено Ѡ него ничътоже. Иліа же сѣказа ми вса, ихъ же не оудовъ сѣказати никомоу же, и приведе ма пакы къ кръстоу, и сѣтвори мѣтвоу сѣ мною, и изведе ма изъ окъннца. и іако поклонихѣ и цѣловахѣ, и рече ми Иліа: „Мирѣ ти боуди, Ягани! иди въ поути Гїїа и Гѣ Бїї сѣ тобою“. азъ же поклонивъ са поидохъ по поути, іеже ми показа Иліа.

И тако шкдѣ многы дїи доидохъ мора, и погладахъ по морю и видѣхъ корабль идоущѣ къ сѣвѣ, и вї. моужа въ нѣмь. и іегда приближиша са къ мнѣ, глѣхъ имѣ: „Добрѣ ходите и добрѣ вѣ боуди поути!“ Ѡвѣрша и ркоша: „Послушаи тебе Бїї твои, добрѣ старѣче!“ Ягани же рече къ нимъ: „Вѣзьмѣте ма сѣ собою въ корабль и идоу сѣ вами въ градѣ, вѣнъ же хочете ити“. они же глѣша къ іемоу: „Мѣ се третнѣіе лѣто заблудихомъ въ мори и не вѣмъ, камо ити. вратнѣ же наша

измроша отъ глада и зимы и ѿ бурк морскыа, мы же доселк живи иемъ, яко ни хлѣва ни воды многы дѣи не насытихомъ са и нѣ днѣ нѣ ночью оумремъ. и аще ты примемъ, и ты съ нами оумрѣши и боли намъ грѣхъ приложиши“. Ягани же рече къ нимъ: „Възмѣте ма съ собою, Гѣ Бѣ печать са животъмы нашимъ“. и глѣша ѿмоу корабльници: „Въниди, рабе вѣжи, къ намъ, аще имаша брашьно съ собою, да понѣ ты сїсенъ боудѣши“. Ягани же въниде къ нимъ, и видѣвъ ѿ тако зѣло немощни соуть, и милосърдовавъ о нихъ сътвори мѣтвоу, и посадивъ ѿ въ корабли въза оукроухъ, иже ѿмоу дастъ Илия въ рани, и прѣклони и на четири части, и хвалоу въздавъ въдасть и вѣ-те моужема, и ѣша и насытиша са. и четвертоую часть, юже остави, цѣла въ^{от} пакы, яко и не оумомлено ѿ неа ничто же видѣвъше же корабльници славоу божию възъпиша къ Яганию глѣюще: „Рабе вѣжи, помилуи ны, не ходи ѿ насъ, да о оукроуск семь плаваемъ глѣвинты морскыа“. Ягани же рече: „Боуди волѣ Гѣ!“ и рече корабльникомъ: „Поставите вѣтрила“. они же поставиша, приде же вѣтръ волѣю вѣжию и принесѣ ѿ ѿдиноу часѣ въ градъ скои, ѿ негоже плаваша оукиана не вѣдаще камо ити, и ѿгда присташа оу града, изидоша гражане противоу имъ въпиюще: „Изидѣте, яко и братиѣ наша придоша, нухъ же се третиею лѣто гласа не слышухомъ“. и шѣдъше цѣловаша ѿ. глѣхоу же къ нимъ корабльници: „И ѿще въстѣ гласа нашего не слышали, аще не вѣ Бѣ посѣлалъ раба своего къ намъ, ѿго же ради принесени въходъ въ градъ“. гражане же прославиша Бѣ. и изидѣ жена из града въ сквърньнахъ ризахъ простокласа, пришѣдъши поклони са прѣдъ Яганиемъ плачющи са и глѣючи: „Рабе вѣжи Ягание, помилуи ма!“ Ягани же глѣше: „Что... дѣши¹⁾ къ мѣнѣ?“ жена же въпиаше прѣдъ всѣмъ народъмы: „Псиди, рабе вѣжи, яко сѣи мои се патъинадесѣте дѣи мъртвъ лежить. Гѣ во не да ми ѿго погрѣти глѣ: „Пожиди Гѣ. дѣи, донѣдеже придетъ корабль и вѣ-те моужа въ немы, и калоугеръ съ ними, има ѿмоу Ягани. того поимъши веди, да въскрѣситъ сѣа твоего“. Ягани же поманоу, ѿже рече ѿмоу Ісѣ, и въставъ иде въ слѣдъ жены водимъ ѿю, и вѣ корабльника и всѣи гражане. Ягани же въниде въ хлѣвиноу, иде же лекаше сѣи ѿна на одрѣ, и сътвори мѣтвоу, и въза оукроухъ, иже ѿмоу дастъ Илия, и положи на лицѣ ѿго. и сѣде отрочиши

¹⁾ В оригиналі затерто кілька літер.

на одрѣ, и имѣ и за роукоу вѣдасть мѣри. мѣри же ієго про-
слави Бѣ. и вси гражанѣ глѣхоу къ Яганию: „Раве вѣни, не ходи
ѿ насѣ, и іако мѣ обѣчани имамѣ, да иже оумреть, пакѣ ожи-
виши и“. и не дадохоу іємоу изити из града, и корабельници не
рачахоу остати ієго глѣше: „Идемѣ и мѣ съ товою любо по
соухоу любо по водѣ, іамо же хошени ити“. прѣвѣ же тоу семь
дѣни. вѣ ієдиноу же ноцѣ приде анѣль Гѣкъ къ іємоу и изведе
и из града и рече іємоу: „Иди подѣлаѣтъ мѣра, и донѣдеже
обращени мѣкето оустетованіє тѣвѣ, іаже ко сѣдѣ напишени іаже
ти сказа Гѣ видѣниши и іаже походи мѣста Гѣа“. и то рекѣ
анѣль Гѣкъ ѿнде ѿ ієго.

Ягани же іде подѣлаѣтъ мѣра многы дѣни, и обрѣте
стѣны вѣсокы, и видѣ двѣрца вѣ стѣнахѣ, и вѣлѣзе вѣ на
по степенѣмѣ. и видѣ хлѣвиноу оустроієноу и одрѣ вѣ шен,
и постела на одрѣ, и вѣлѣзѣ вѣ хлѣвиноу сѣтвори мѣтвоу,
и сѣдѣ написа чѣтєніє сѣ. и ієгда сѣконѣча волею вожиєю, при-
вѣрженѣ вѣтѣ вѣтрѣмѣ къ іємоу кораклѣ. и излѣзѣ Ягани
вѣдасть корабельникомѣ чѣтєніє сѣ глѣ: „Несѣши вѣданиѣ па-
триархоу вѣ Иѣрѣсамѣ, да іє вѣдасть вѣ всѣа цѣркви, да іє
чѣтоутѣ“. блаженѣи же Ягани прѣвѣсть вѣ хлѣвинци тои
мѣ. лѣтѣ, и сѣконѣча животѣ свои ѿ оумроуєтѣ, иже іємоу дастѣ
Иана, и прѣдасть дѣхѣ свои слава прѣстѣоую трѣцю оцѣ и сѣа
и стѣго дѣа нѣвна и присно и вѣ вѣкѣ вѣкомѣ. аминѣ.“

Отсе оповіданє мѣстѣи єя в тѣм самѣм перѣгаменовѣм рукописѣ
XII в., з якого взятє й оповіданє про вхѣд Ісаїї на небо. Його на-
друкував А. Н. Попов у першѣм випуску своѣх Библиографическихъ
матеріаловѣ, стор. 44—47. Коротку перерѣбку єєї лѣгєнди з руко-
пису XIII в. помѣстѣив А. Н. Писѣн у своѣм виданю Памятники ста-
рѣинной русекой литературы т. III, стор. 134.

К. Рукописє о. Яроцкого пароха Добрѣвлянського, XVIII в.

(Муз. Петр. в бѣбл. Нар. Дому ч. 111), стор. 33—75.

(Мѣцѣа марта во кѣ. дѣнь. Жытѣє прѣбнѣнои Ѡєѣдѣоры,
іаже много вѣ днєхѣ своихъ послѣжи и прѣбнѣномѣ
Басилію Новомѣ). Блаженнаѣа Ѡєѣдѣора іночєскѣй чинѣ на сѣ
прѣлѣмѣши прѣстѣави сѣа ко Гѣдѣу, іаже много во днєхѣ своихъ по-
слѣжи прѣбнѣномуѣ Басилію. й вси єлицѣ дѣѣвнѣю любовѣ ко прѣ-

вному имѣху старцу стѣму, всѣхъ во любезнѣ пріемлюци бѣгими словеси бѣтѣшаше, кротка же бѣ и мѣтѣва, Хрѣтолюбѣва и цѣломѣрѣнна, исполненна разума дѣховнаго. Пріидеже Григорію желаніе оубѣдати, гдѣ шкрѣтаеть ся по преставленіи Ѳеодора, которію часть оубѣдила, в' деснихъ ли или в шѣихъ сподобила ся ликованія ѿ Бѣга мѣтѣы і Ѳради оубѣднаго ради своего старцу послуженія. Сѣя помышляюци мѣшаше часто прѣвнаго Василія, да скажетъ ему іже ѿ немъ, вѣроваше во несумѣнно, іако нѣсть тавно оубѣднику вѣію Василію ѿ дѣшѣ ея. и егда многими частими и прилѣжными мѣнами стѣжилъ стѣму старцу, ѿнѣ не хоти в' конецъ ѿпечалити дѣховнаго своего сѣа, помѣнѣвъ ся ѿ немъ ко Гдѣу, іако да во видѣніи шкрѣтаеть ся ему іже ѿ Ѳеодорѣ. в ту оубѣ нощѣ пѣчилюци Григоріи видѣ в' соннѣмъ видѣніи бѣженнѣю Ѳеодору во швителѣ скѣтлой оубѣготованной ѿ Бѣга Василію прѣвному, іаже нѣсною ѿшѣваема кѣ слакою і неизреченнѣхъ благъ исполненна. В той швителѣ прѣвнага Ѳеодора мѣтвами оубѣдника вѣіа водворенна вѣ, ему же во оубѣднѣ и трудолюбнѣ в мырѣ семъ лѣта доволѣна послужила, того и швителѣи в' жизни бѣгословеннѣи жителница киты [sic!] сподови ся мѣтвами его стѣими. Видѣвъ же ю Григорій возрадова ся и доволною тою всѣдою, аки іакѣ виваемсю оубѣтѣши ся. вопросы же ю, сладко [ли] разлѣчи са ѿ тѣла, како пріиде нѣждѣ смертнѣю, что при скончаніи своемъ видѣ, іако преминѣла воздѣшныа дѣхи. она же нача повѣстѣвати емѣ снѣ:

»Чадѣ Григоріе, страшнѣи вѣри вопросилъ еси, іаже и вошпѣманнѣи оубѣасно. зряѣ во лица. иѣ же николи же слышиѣ. и что рѣку, лютаа и тяжкаа, іаже не надѣхѣхъ ся, стрѣтоша мѣ тогда. [нѣ] дѣкаѣ моихъ ради, но мѣтвами и помощію своего шѣаннѣго прѣвнаго Василія еси ми легка вѣша. како же ти, ш чадѣ, исповѣмъ волѣзнь тѣленѣю, лютость же и вѣдѣ вивающѣю оубѣмирающѣ? іако же ко кто нагъ впадаѣтъ во шгнѣ великѣ, гора же и негѣкаа в' пепелѣ шкрѣтаѣтъ ся, тако волѣзнь смертнаа и горнѣи раздѣченія часѣ раздѣшаетъ чѣвка. конетинѣ ко люта естѣ смерть подѣвнымъ мнѣ грѣшникомъ, іако и азъ грѣховѣ вѣхъ дѣкѣтелница; ш прѣвнѣнихъ не ѣкѣмъ.

»Егда оубѣ ко кѣцѣ житія моего приближитъ ся и наѣта чѣ раздѣченна ѿ тѣла, видѣ[хъ] множество оубѣднѣхъ шкрѣстѣ шдѣра моего ставшихъ, иѣ же лица аки сажа и смола вѣхѣ шчернѣна, шчѣже аки оубѣглие шгнѣно, иѣ же видѣннѣе толь люто іако и сама естѣ геенна шгнѣнаа. толѣко начаша творити молви и мѣтежъ ѿвѣ рѣвѣше іако

скоти и звѣри, иньи тако пси лаюци, иньи виюци тако волци, иньи тако сквини вопіюци, вси же взираюци на мя горахъ сѧ, горахъ сѧ, оустремляхъ сѧ зүкъ скрежещүци и пожрѣти мя авіе хотяци. Готовляхү же хартїи, аки ви чаюци судїю нѣкогого прїити тамо, и свитѣки развивахү, к нимъ же написа^{на} виша всѧ злата моя дѣла. Тогда оубо сѧ дїша моя, высть в страск и трепетк велицѣмъ. И не доволна мы высть горесть смертнаѧ, но и тихъ Единповъ страшнихъ грозное зрѣнїе и ѧрость выть мнѣ ѧко другая смерть лютѣйшаѧ. Обращает же шчи мои скмо ї швами, еже ви не видѣти ли страшнихъ лицъ ихъ, не слышати гласа ихъ, но не можа^т сѧ їзвити тѣхъ, всюди во ихъ без числа зряхъ шатающихъ сѧ, и не вѣ помогающаго мнѣ в таковой вѣдѣ. Изнемогши ми до конца оубрѣхъ два скѣтоноснїи аггли кожїи ко мнѣ приходящи ко образк краснихъ юношъ, ихъже красоти израши невозможно. лица ихъ вяхү прескѣтлѣйшаѧ, шчи любезнѣк взирающїи, власи глави ихъ аки снѣгъ вѣлїи, златовидное показющїи блещанїе, ѡдежди бїѡ ѧко молнїи вяхъ, преноса^{ни} поѧси златими по сосцү крѣтаобразно. тыи приближивше сѧ ко шдрѣ моему ста^{та} шдѣнїю мене, нѣчто тихо дрѣгъ ко дрѣгъ вѣсѣдющїе. азъ же видѣвши єю радостна вѣхъ срѣцемъ, и веселима на нѧ¹) взирахъ шчима. Черныѧ же шчи Единнїи видѣвши сихъ содрагнїша сѧ и шстѣнїши подалече. рече же єди^н скѣтоноснїи юноша ко темнимъ со ѧростїю глагола: »Ѣ вѣстуднїи, проклатїи и мрачнїи, злобнїи рода члѣкчѣкаго вреда, почто всегда прѣваряете ко оумирающимъ приходити²) и творяще мовнїи оустрашаєте и смѣшяете всякю ш тѣла разлѣчающю сѧ дїш? но не велми радшїте сѧ, зде во не швращете ничесо же, ико вжїе естѣ с нею милосердїе, нѣсть вамъ ча^{ти} ни жрѣїта во дїшї сїи«.

»Еще авіе возшаташа сѧ Единнїи, велїи клнчѣ и молвү сотворшѣ, и начаше показовати дѣла моя злата ш юно^{ти} содѣя^{на}ѧ, и глаголахъ: »Ничто же ли к ней и татѣк? а снѧ грѣхнїи чїа сѣт? не шна ли содѣя снѧ и снѧ?« Тако молваци стояхъ ждѣще смерти. І се прїиде смерть ѧко левъ рикаѧ, шразомъ сѣкло страшна, подєвїа аки ви члѣкчѣкаго, но тѣла шнюдъ не имүца, ш самихъ точїю костей члѣкчѣкнхъ нагнхъ составлѣ^{на}. Пошаше же различнїѧ шрудїа къ мученїю, мечи, стрѣли, копїа, варди, коси, серпнї, пїли, сокири, тєсли, шскорди ї ўднїи и їнѣнаѧ нѣкаѧ незлємаѧ. То оубрѣвши смїрѣ^{на}ѧ моя дїша вострєпєта ш страхѧ. І рѣста стѣшн аггли ко смерти: »Что мед-

¹) В рукоп. на ми. ²) В рукоп. приходитя.

лиши? раздрѣши, не имать во много тяжестій грѣхovníа“. І авіе та приступѣши ко мнѣ взятъ малій ѿскордѣ і начатъ ѿсѣцати первѣе нозѣ мои, потомъ рѣцѣ, таже і нѣкми ѿрѣдїи ѿныа вса бѣды моя разслабѣваше, члены ѿ костей раздрѣлающїи. не имѣху рѣцѣ ни ногѣ і все тѣло мое ѿмѣртвѣ, ни можаху двигнути сѧ прочее. Таже взятъ тѣслу і ѿсѣче главу мою, и кому не можаху подвигнути главы, чужда ко ми бысть. По сїхъ всѣху сотворивши ми нѣкое растворенїе і ко бѣстолу моему придѣвши нуждею напои ми: тол же вѣ горко напоенїе то, іако не могуци стерпѣти дїа́ла моя содрогну сѧ і ѿскочи ѿ тѣла іако ѿверже́на нуждею. І авіе прїяста ю свѣтоноснїи а́гглы на рѣки своя. Возрѣху же воспѣть и видѣху тѣло мое лежаще бездушно, нечувствѣно і недвижимо. іако же ко кто соклечетъ сѧ ѿ ѿдежди своєї и повергши ю стоитъ смотря на ню, снѣ азъ смотрѣху на тѣло мое. іакоже іако ѿдежди соклакоху сѧ, і удилаху сѧ зѣло. держащимъ же ми стѣлымъ а́ггломъ ѿвступивша вѣсн ко ѿвразѣху Едїнѣповъ вившїи, коіюще: „Множество грѣховъ имать дїа́ла та, да ѿвѣщаетъ бѣго намъ!“ а показваху грѣхи моя, стѣни [же] а́гглы ѿскачу¹⁾ добриѣ моухъ дѣла и ѿвѣрѣгаху бл҃гдѣтїю Г҃дню, велика того помощїю содѣлаху сѧ; собираху бѣго вса іаже когда сотвориху добра: аще когда мѣстїню дадоху оубогимъ или накормїху алчущаго или жаждущаго напои его или стѣлымъ послѣжиху или стра́наго воведоху в до́х или посѣтих волнаго и в темници сѣдѣщаго, аще со оубердїемъ когда прїйдоху ко цр҃квѣ и помолих сѧ со змненїемъ и слезами, или пѣнїа и чтенїа церковнаго послѣшаху со вниманїемъ, или принесох димїанъ и свѣци или кое приношенїе, или влилаху древяное масло в кадїла на просвѣщенїе стѣнъ ѿконъ и левїзѣ іа со благовѣнїем; аще постих сѧ и во́держах сѧ в сре́ди, в пѣтїи и вса стѣна пости, или колїки поклонїи сотвориху и неспанїа ношїна, или во́дхнѣвъ когда ѿ ср҃ца ко Б҃г҃у и плакаху ѿ грѣсеху моїхъ, или исповѣдаху Б҃г҃у прѣ́ дѣхovníимъ ѿцемъ грѣхи моя и сердечнимъ шнїху жалѣнїемъ и дозвѣтїорїху за нѧ; аще ближнимъ что добро сотвориху и на враждѣющаго ми не прогнѣваху сѧ, или претерпѣху кѣю досадѣ и ѿкорїзнѣ и не памятозлочеествоваху, и во́даху доброе за злое или смирих сѧ, іако ѿ чуждей вѣдѣ прѣстѣнаху и поколѣзноваху и пострадаху [со] страждѣщимъ, іако плачущаго оутѣшиху и подаху кому рѣку помощїи, іако поспѣше́твваху кому в добромъ дѣлѣ, іако ѿ

1) В рукоп. ѿскати.

злаго дѣла кого ѿвратихъ, іли шкратихъ шчи мои ѿ суети или ѿдержажуъ языкъ мой ѿ клеветки, а́жи и́ клевети и́ ѿ суетслова. І вса інаи моя а́ще и́ млакншаа докраи дѣланіа едино по другомъ собираху і готовлаху та положити на мѣриа́къ противу злухъ дѣла́къ моихъ. Едншпи же видяще скрежетаху на миа зуби своими, хотѣли ко виша а́бѣ похитити миа ѿ рукъ а́ггаскихъ и́ низвести ко дно а́дево.

„Тѣмъ временемъ іаки сиа тамо нечаянно прѣдѣній ѿцѣишъ Насилин і гла ко а́ггломъ стѣмъ: „Годна моя, сиа дша много послужила ми естъ ѿгождаючи старости мой. Млнхъ сиа бѣко ѿ неи ко Бгѹ и́ даровала ми естъ ю“. то рекши ізвѣтъ ѿ нѣдръ своихъ мѣшиць червленъ поля (мнѣхъ же азъ в мѣшицу томъ залу чисту быти) і даде стѣмъ а́ггломъ гла: „Егда воздушная мытарства миновати будете и начнѣтъ а́бкави дшн и́стязовати дшн сѣю, вы іскушѹйте ю́ силъ ѿ долговъ ея. азъ ко блгдтѹю вѣжѹю богаты есмъ собравъ много сокровище ѿ потовъ моихъ и трудовъ, і дарю мѣшиць сѣи дшн послужившей ми“. Сиа рекши ѿде. а́бкави же вѣсове сиа видѣше в' недоумѣиш¹⁾ влхъ, таже воздвижни плачевнѣи гласи невидими виша. И паки и паки оугодникъ вѣжнѣ Насилин прѣиде носий со собою сосѹди много елиа чѣта и мира многоцѣнна, иже по единому ѿверзла вса вѣана на миа, и иполнихъ сиа благооуханіа дѣовнаго и познахъ, яко измѣнихъ сиа и влхъ свѣтла зѣло. Рече же паки прѣдовныи ко стѣмъ а́ггломъ: „Годна моя. егда вса подообающая совершите дшн сѣи, тогда в' оуготованныи мнѣ ѿ Господа воведѣта ю, да пребываетъ тамъ“. Сиа рекши невидимъ виѣ. а́ггли же стѣи нешиа миа и́ по воздхъ на вѣотокъ идехомъ.

Мытарство перков.

„Грядѹщимъ намъ ѿ зема́къ ко висотѣ нѣнѣи в началѣ стрѣгоша на° воздушнѣи дшн перваго мытарства, на намъ же істязѹютъ сиа грѣси словѣ и́ глаголовъ чѣвчскихъ празднихъ, влнхъ, сквернихъ, везчинныхъ. и́ а́бѣ тѹ стахомъ... і изнесоша к намъ многіа свѣтки, в' ннхъ же написана влху вса мѣса слова ѿ юности моя ізречѣннѣа. а́ще когда проглахъ что непотребно і кощѹни дѣихъ в младости мой, и́ смѣхотворѣннѣа, якоже швычан естъ юнымъ, зряхъ тамо написана²⁾ вса моя вѣслова, сквернослова, мнрскіа вѣзъстѹднѣа нѣсны, везчиннаа

1) В рукоп. в недоумѣишн. 2) В рукоп. написн.

восклицанія, смѣшенія і реготн. и ѡбличаху ми тѣмъ показующе времена і мѣста, елика, когда, гдѣ, с кимъ суетъними вѣсѣдами ѡспражнихъ сѧ и прогнѣвахъ словеси мои и Бѣга, ниже вѣмънахъ сѣбѣ то в' грѣхъ, ни ісповѣдахъ сѧ ѡиу дѣховному, ни казахъ сѧ. Сѧ видѣши молчашъ аки безгласна, не имущу что ѡвѣдати лукавима дѣхо^{мъ}, істинно ко ѡбличаху; ѡдивляхъ сѧ же в' сѣбѣ, како то в' нихъ незавѣдно, еже толь многими прейде лѣти, чего азъ давно захихъ і ниже въ бѣмѣ потомъ когда помисляхъ, ѡниже аки дне^ю глѣннаи мнѣ предлагаху всѧ по дровну и по тоньку істязующе, и воспомануша всѧ та яко быша тако. молча[ще]и же мнѣ и стидѣши сѧ в' купѣ і трепирушии ѡ страха, стѣи аггли водашии ма противъ тѣмъ грѣхомъ моимъ положиша нѣчто ѡ добрыхъ дѣлѣхъ моихъ послѣде жившихъ, недоставшаи же наполниша ѡ дарованія прѣдвѣнаго Василія ѡца моего, і икупивша ма, и ідохомъ ѡтуду внише.

Митарство второе.

И приближихомъ сѧ ко другому митарству глѣмому лѣжи, на немъ же істязуетъ сѧ всяко слово ложное і наипаче кляткопреступленія, призванія імени Г^одня в' сѣбѣ, лжеісвѣдительства, ѡвѣтовъ Бѣги солѣкиныхъ неисполненіе, ісповѣданіе грѣховъ не по істиннѣхъ кивающе і инѣнаи тѣмъ подобнаи ложнаи. дѣхи же того митарства іари и сверѣки, крѣико настоѣщи и істязующи. Іже егда ѡдержаша на^о, азъ по дровьну іспитовати начаша. і ѡблич^{ена} в'хъ в' двою: яко смѣчти сѧ інегда в' нѣкѣхъ малыхъ вѣрѣхъ солгати, ни в' мѣкиныхъ сѣбѣ то ко грѣхъ, і яко множицею студа ради не по істиннѣхъ ісповѣдахъ сѧ прѣ^д ѡцемъ моимъ дѣховнимъ. кляткопреступленія же и лжеісвѣдительства и прочнихъ тѣмъ подобнихъ¹⁾ не ѡвѣрѣгоша ко мнѣ благодатію Хр^оговою. ѡваче и ѡвѣрѣто^{хъ} сѧ ко мнѣ ѡнѣхъ лжи и хотяху ма похитити ѡ рѣкъ водашии ма, но стѣи аггли нѣчто ѡ моихъ вѣрѣхъ дѣлѣхъ, проче же благодатію ѡ дарованія ѡца моего противу тѣмъ грѣхомъ положивше и купивша ма²⁾, [и] ідохомъ внише безвѣдно.

Митарство третье.

Таже достигохомъ инаго митарства, еже глашаше сѧ бити ѡсудѣніа и³⁾ клевети. тамо егда ѡдержани в'хромъ, видѣхъ,

1) В рукоп. подсвиримъ, 2) В рукоп. сѧ, 3) В рукоп. ѡ.

коликъ тяжекъ грѣхъ, еже ѡсудити грѣху чуждѣму, своихъ грѣховъ не смотриши. такихихъ ко лютии истязатели и^нспитую^т яко антихристовъ, санъ Христовъ предвосходивши¹⁾ и сотворшихъ ся судіями і гвѣтелями ближнимъ своимъ, сами сущи тмами ѡсужденія достонни. Но ко мнѣ кагдѣтѣю Х^вою не много что тамо шбрѣтеша, себлюдоухъ ко себе ѡпасно во вса дни живота моего, еже не ѡсудити ныкого же ни ѡкаветати ни посмѣяти си кому ни хуанти кого; ѡбаче іногда по случаю слушающу ѿнихъ ѡсуждающихъ іли каветающихъ іли кому посмѣвающихъ^н ся оу томъ винахъ ѿмъ іли к тѣмже малое нѣкое ѡ не ѡпаства приложихъ слово, і авіе весищихъ ся зрящи в себѣ, но и то ми во самое ѡсужденіе і кавету ѡ истязателей поставляемо бѣ. І тамо оуко дарованіе^н прѣкнзго Василиа искупивше ма аггакъ стѣи, ѿ ідеши со мною вишии.

Митарство четвертое.

„ѿ доспѣхомъ ѿнаго мытарства, еже чревоугодіа глѣт^н ся, і авіе ѿзбѣгоша противу на^о сквернии тѣи дуси радующе ся аки ѡбрѣтаемои ѿмъ користи. ѿ видѣхъ ѡбрази духовъ тѣхъ сѣкло инкарadni, ѡбразующіи собою сластолюбивыхъ чревоѡвисниковъ і мерзостныхъ паницъ, ѡ нихъ же ѡвѣи показоваху ся несити клауда и коноки с іаствїями, ѡвни же чаши и корчаги с питїями. зряше ся же іаства та и питїе то гнои смердящѣ і мерзость клеветинная, авлаху ся оуко быти аки пресире^нни і пани і скачущїи пред чудицами, ѿ вса по подобію корчемниковъ і пирующихъ твєриху, ругаючи ся дшамъ грѣшнымъ к мытарству ѿхъ приводящихъ. Тѣи ѡвнїедѣше на^о іако пси ѿ оудержавше, авіе принесоша пред мене вса моя ѡвастїа, ігда тайно іадохъ іли чрезъ силу ѿ потребу іадохъ, іли ѡ оутре яко свинїа іадо^н бѣ молитви и крѣ^ннаго знаменїа, и колькрати во стѣи по^нти прежде ѡвнчнаго правила црковнаго іадохъ, іли прежде ѡвѣда ѡ невоздержанїа вкусихъ что, іли на ѡвѣдѣк чре^н мѣру премца^н ся. такожде и панства моя показовахъ мнѣ, представляючи чаши ѿ сосуди, ѿз нихъ [же] оунивахъ ся, и число шнихъ чашъ, глаголюще: „Толїко чашъ и^нпила еси в оноє время, на шномъ пирѣ с тѣми человекки. во другое же время на дрѣгомъ мѣстѣк толїкими чашами оупивала ся еси до бѣпамятєвїа и блєванїа, и ^нкнзъ инамо, инаго времени, толїко скланищѣ и^нпила еси вина іли инаго питїа, і толь много пировала еси со

1) Очевидно зам. предвосхитившихъ.

сопѣла ми і мусикію, пласуци, плещуци, поюци і скачуци
 Їгда приводима вѣла еси во до^х твои, толь ізнемогла еси,
 ѿ безсмертнаго пѣанства“. Єще показоваху ми і тыа чаши,
 іаже когда в постїиа дны рано гостей ради іли немоши ради
 раздрѣшивши пѣахъ до ѡрнїтїа, ни во грѣхъ то вѣкнїхъ, ни
 каахъ сїа, и другїхъ на то призвахъ, приведохъ; іли в пра^д-
 ничїиа и неделѣнїиа дни прежде стѣи литургїи по случаю чашу
 нѣгдакѣ испїухъ, всїа та ми і инѣнаа моа чревоу[го]дїа предстак-
 лаху и їстїаховаху, и радоваху сїа, аки оуже и мѹще ма в' рѹ-
 кахъ своихъ и в' дно адово низвести хотїаще. Язъ же трепетахъ
 видїащи себе тѣми ѿвѣнчену, не и мѹщу что противу ѿвѣщати.
 Стѣи агглы иземше доволно ѿ дарованїа прпѣвнаго Василїа
 противу тѣмъ за ма искуплєнїе положиша, тїнже ѡзрѣвше
 искуплєнїе мое воскричаша, молви же и мѹтежъ велиї сотвориша
 вопїюще: „Горе нам, погукнѹхомъ¹⁾ трудъ нашъ, погїбе наша
 надежда!“ І пущаху по воздуху хартїи, іаже імѣяху на ма
 написани. Язъ же то зрїащи веселихъ сїа, і идохохъ ѿтуда без-
 пакостно. Грїадѹще же вѣсѣдоваху стѣи агглы съ совою глѹще:
 „Во истїнну, великѹю помощь іматъ дша сїа ѿ угодника вѣїа
 Василїа, і аще би не того мѣтви помагали єї, многѹю нѹжду
 претерпѣти імѣише преходїащи воздушнїа їспїанїа“. Язъ же
 приемши дерзновенїе рекохъ ко стѣымъ агглоумъ: „Господина
 моа, мнїтъ ми сїа, іако никтоже вѣсть ѿ живѹщихъ на
 земли, что зде биваетъ і что ѿжидаетъ дшѹ грѣшнѹю по
 смерти“. ѿвѣщаста ми стѣи аггли: „Єгда не свѣдїтелствѹють
 ѿ сїхъ вѣстевѣнаа писанїа повсегда в' црѣвахъ чтомаа, ѿ сїѣ-
 нїхъ слѹжителей вѣїнѹхъ проповѣдѹемаа? но привративши сїа
 ко земнимъ сѹетамъ неврегѹтъ ѿ том', мнїаще же сласть быти
 всєднєвноє насїщенїе і пѣанство, іадать по всїа дни без сїтости
 і оупивають сїа безъ страха вѣїа, і мѹще себѣ чрево вѣ Бга
 мѣсто, ни помїшляюци ѿ вѹдѹщей жизни, ни памїатѣствѹють
 писанїа глѹщаго: „Горе вамъ насїщенїи и нѣк, іако возалѣчете,
 і пѣанѣствѹюци возжаждете“. басны мнїатъ писанїе стѣе і жи-
 вѹтъ в' неверженїи і пространѣствѣк со тимпани і лики пїрѹюще
 і на всїакъ днѣ, іакоже іегагглекїи когатїи веселише сїа свѣтло.
 ѿвѣче єлици ѿ ныхъ сѹтъ мѣтївїи и мѣрднїи и влгодѣтель-
 ствѹють нишимъ і ѹбогимъ и помагають тревѹющимъ помо-
 ци, тїи бѹдѹкъ грѣхо^х своимъ полѹчаютъ ѿ Бга прощєнїе і про-
 ходятъ мытарства без пакости, мѣтїнк ради своа. Глѣтъ ко

¹⁾ В рукоп. погнѣхом.

писаніе: „мѣтѣныя ѡчищають грѣхи ѡ смерти і збавляютъ і творить ѡбръкѣти животъ вѣчній“. Я ѡже не тратѣ сѧ мѣтѣными ѡчистити грѣховъ своихъ, тѣмъ не возможно бѣтъ избити снхъ іспитанїи, похищаютъ бо ѡхъ тїи, іхъ же видѣла еси темно-ѡбразнѣ мытарствѣ князи, і мучаще люте низводятъ в' сокровища адова ѡ держать¹⁾ ѡхъ во уззахъ до страшнаго суда Хѣа. Но ѡ тебѣ не возможно би преминути сына, аще не би получила еси іскуплєніе ѡ дарованїа Василїа прѣбнаго“.

Митарство пѣтое.

„Тако всѣдущ²⁾ дойдохомъ митарства інаго, глѣмаго лѣности, і дѣже истязуютъ сѧ в' сѧ дни ѡ часи въ праздности провозженїа і удержаютъ сѧ тунеядци чуждїа трудн снѣдающїи, і наемници прїемлюще мзду, по долъжности же мзди не дѣлающїи. Такожде истязуютъ сѧ тамо и тїи, іже не радятъ ѡ хвалѣ вѣіей и лѣнатъ сѧ во праздники і неделѣнїи дни ѡти на оутреню и на вѣестве^ннїю литургїю і на инаа славословіа вѣїа. оуныніе же і невреженїе іспитуетъ сѧ тамо ѡ каждого іли мирскаго іли дѣховнаго лѣность и нерадѣніе ѡ дїи свои взискуетъ сѧ по тоньку. І мнози ѡтуду низводятъ сѧ в' пропасть. тамо і азъ много іспитуема вѣхъ, і не возможно би мнѣ свободной быти ѡ долговъ грѣха ѡнаго, аще не би ісполнило недостатчества моего дарованїе Василїа прѣбнаго, імъ же іскупивши сѧ взята вѣхъ ѡтуду.“

Митарство шестое.

„ѡ ідохомъ мимо митарство тѣбѣ, на немъ же аще мало ѡ воспашени вихомъ, не много тамо давше преминухомъ, не ѡбръкте сѧ бо во мнѣ тѣбѣа кромѣ бившїа в' дитиньствѣ моемъ сѣло малїа із' нерозумїа.“

Митарство седмое.

„ѡтуду прїидохомъ ко митарству сребролюбїа і скупости, но ѡ то прїидохомъ, покривающу бо ма Гѣду в' жизни моей не печяхъ сѧ ѡ многомъ стязанїи, ниже вѣхъ сребролюбїа, но тѣми, іаже ми Гѣдъ послалше, доволствовахъ сѧ, ни вѣхъ скупа: іаже имѣхъ, подахъ оусердно тѣхъ требующимъ.“

¹⁾ В рукоп. держажъ. ²⁾ В рукоп. всѣдою.

Митарство шестое.

Градуще [sic!] висше оубчиномъ митарство глѣмое лихви, идѣже истяззю^т ся дающіи сребро свое во лихву, і сквернаа приѡбрѣтєніа творящіи, мшелонмѣци же і чуждаго присконтелїе. Тамо істязатели испитѣно ѡвискавшє іаже ѡ мнѣ і ничтоже ѡбрѣтѣше, скрежеташу на ма зѡби своими, ми же [пойдохомъ] вишше благодаряще Бѣга.

Митарство девятое.

И постигохомъ митарство неправди, на не^х же истяззуютъ ся вси сѹдїи неправеднїи, намъ здѣ сѹдїищїи і ѡправдающїи. Таможе істяззуютъ ся бѹдєрѣжанїе мѣди наемъничїи і мѣрила неправеднаа дѣющїихъ куплю и что либо неправеднѣк творимое вѣзискуетъ ся тамо. Но ми бѣгодатїю Хѡю пройдохомъ то бездѣкано, мало что давше.

Митарство десятое.

Такоже і еже потомъ вѣ митарство глѣмое зависти, мнѣхомъ ничтоже давше, никому же во когда позавидѣхъ. Ище же і испитовашє ся таможе нелюбовѣ, братоненавидѣнїе, недруголюбіе, ненавистѣ, ѡбаче Хѡвимъ милосердіемъ вѣ всѣхъ тѣхъ испитанїахъ неповина ѡбрѣтохъ ся. Точно іа^ростѣ скреж[ещ]щїихъ на ма вѣсовѣ видѣхъ и uboiach sia, и ідохомъ вишше радующе ся.

Митарство первое на десят.

Подобнимъ ѡбразомъ проидохомъ и горєти митарство. Гордостно надменїи дѣи істяззуютъ ѡ тѣщєславїи, самолюбїи, презорствѣ, величанїи. Тамо вѣзискуетъ ся прилѣжно то, аще кто не воздалъ долѣжнїа чєсти родителємъ, ѡцѣ і матери, такоже старѣйшинамъ ѡ Бѣга на власти постановлєнимъ, и аще прєслуша^х іхъ колькратїи ѡ каковїхъ дѣлєхъ и прочаа гордостнаа дѣла и словєса тѣщєславнаа. То митарство ми прохѡдїаще мало сѣкло противу^ѣположихомъ и вѣхомъ свободни.

Митарство второе на десят.

По семъ злопомнѣнїа митарство предста намъ, на немже немилѡтївно истяззєми биваю^т держащїи во срѣцахъ своїхъ злобѣ на ближнѣго и воздающїи зло за зло, и ѡтѣдѣ со многою старѣтїю низводятъ ся злобными дѣхи во тартарѣ. Милосердіе же Гѣдне и тамо ма покри, не держахъ] во злоби ни на

когоже, ни памятозлобствова^х ѿ содѣянныхъ мнѣ пакостехъ, но паче ко враждующимъ на мѧ и мѧихъ безлюбїе и любовь по силѣ моеи явила^х имъ, благимъ злое повѣждаючи и ничимъ же должна бити на митарствѣ томъ шербтоухъ сѧ. и рихадѣ ѿ томъ вѣсове, яко свободна ѿхождахъ ѿ люти^х рѣкъ ихъ, ми же далѣе идохомъ веселѧще сѧ ѿ Господѣ.

Митарство третье на десѧт.

„Вопроси^х же водашихъ мѧ стѣмъ аггломъ глаголющи: „Молю сѧ вама, Г^одна, скажите ми, ѿкъсѧ сѧ страшныи воздѣшныи власти всѧ злая дѣла всѣхъ члѣковъ во всемъ мирѣ живущихъ¹⁾, якоже и моя не точию явѣ сотворена, но и яже в' таннѣ, извѣстно тѧи явѧчаю^т“ и ѿвѣщаєста стѣи агглан глаголюще: „Всѧкъ христининъ ѿ стѧго крещенїа приемлѣ^т Б^гомъ даннаго сѣвѣ аггала хранителя, иже невидимо хранитъ челоѡкѣка, наставляетъ его во дни и в ноци на всякое дѣло благое во всѧ дни живота его даже до страшнаго часа, и напишетъ всѧ того добра дѣла в житїи своемъ, за нѧ же би члѣкѣ томѣ полѣчити ѿ Б^га мило^{ст} и вѣчное в нѣ^бномъ цр^твїи воздаянїе. такожде и тѧи князь желаючи всего рода челоѡческаго ко своей привлещи погивели, единаго ѿ лѣкавихъ дѣховъ прѣставляетъ, іже во слѣдѣ члѣка ходящи назиретъ всѧ того ѿ юности дѣла злая, на нѧже его и пощряютъ козми своими, і собираетъ что лико недобрѣ члѣкѣ содѣетъ. ѿходят же ко митарствамъ ѿ юности тамо грѣхи члѣка, всѧкъ грѣхъ в прислѣшающее томѣ митарство вписуѧ, і потому свѣдоми сѣтъ князе^х воздѣшнымъ всѧ грѣхи всѣхъ члѣкѣ во всемъ мирѣ. Егда дѧа разлѣчитъ сѧ ѿ тѣла і ко создателю своему в нѣ^бнаѧ в зїйти тшитъ сѧ, тогда лѣкавїи ѿны возвращаютъ ей показующе написанны грѣхитїа. и аще иматъ дѧа волѣе добрихъ дѣлѣ, ниже грѣховѣ, не могѣтъ ѡдѣржати еѧ; аще же грѣховѣ волѣе в ней ѡбращѣтъ, ѡдѣржатъ ю на время і затворяютъ в темници невидѣнїа Б^га і мѣчатъ, поеликѣ сила вѣаѧ мѣчннѣ нѣмъ пошсетнѣ, дондеже та дѧа цр^ковными мѣтвами [очиститъ сѧ]. І аще же каѧ дѧа ѡбращетъ сѧ толь грѣшна и мерзостна²⁾ Б^гѣ, яко не вѣдетъ ей спѣнїа надежди, но вѣчнаѧ погивель ѡжидетъ ю, тѣю лѣе низводитъ во безднѣ, і дѣже и сѣвѣ имѣтъ ко вѣчнымъ мѣкамъ ѡготованное мѣсто. І тамо держатъ ю до втораго пришествїа Г^одна, яже пото^х с тѣломъ иматъ сннннѣ в кнѣкѣ в

1) В рукоп. живущимъ. 2) В рукоп. мерзости.

гееннѣ ѡгненнѣ мѣчнѣ. Ёще же і сіе вѣждѣ, іако симѣ пѣтемѣ восхѡдятѣ і истязаніе подемяютѣ тѣи точію, аще сѣтъ вѣрою и сѣмѣ крѣщеніемъ просвѣщеніи; невѣрніи же Ёлини, і доносѣжители і Ёрацини и вси члѣдїи Бѣга сѣмо не приходятѣ: ёще живи сѣще тѣломѣ погребенніи сѣтъ во адѣ дѣлами своими; ёгда оумираютѣ, авѣе безѣ всякаго іспитанія дѣи ихѣ вѣзимаютѣ вѣсове іако свою часть истѣю і низводятѣ во гееннѣскѣю пропасть“.

Митарство четвертое на десѣтъ.

„Ёиѣ сѣмѣ аггломѣ ко мнѣ бесѣдѣющимѣ вѣнїдохомѣ во митарство оубѣйства, вѣнемѣже не точію разбойничества істязѣютѣ сѣ, но и всякаѣ рана, всякое оубдареніе чимѣ либо и где либо, по плещима іли по главѣ іли вѣ ланитѣ зашшеніе, іли по вѣи іли пуханіе со гнѣвомѣ, всѣ та по тонѣкѣ іспитѣютѣ сѣ и на мѣрилѣ полагаютѣ сѣ. Но ми тамо мало что положше пройдохомѣ добрѣ.“

Митарство пятое на десѣтъ.

„И миновахомѣ митарство чародѣканія, ѡбѣанія, ѡтравленія¹⁾, шептовѣ и призыванія вѣсовѣ. вѣхѣ же дѣси тѣи подѡвни четвероноги^х гадо^х і скорѣпїамѣ, змїямѣ же і ехїднамѣ і жавамѣ, страшно же і мерзостѣно тѣхѣ вѣ видѣніе. Но тамо ничтоже на ми ѡбрътѣ сѣ бѣгодатію Гѣда моего, і пройдохомѣ авѣе ничтоже давѣше. восклицавѣ же на ми ярище сѣ ѡнни дѣси і глахѣ: „Прїидеши на вѣднанѣ мѣста; оубзрѣтѣ, аще ѡ тѣхѣ и звѣжиши!“

„Восхѡдитимѣ же намѣ горѣ вопросихѣ водѣщихѣ ми аггловѣ сѣхѣ: „Гѣдна моя, вси ли хриѣтїанѣстїи члѣвци митарства сѣѣ проходѣтѣ і нѣстѣ ли возможно члѣкѣс коемѣс пройти сѣмо безѣ стязанія і страха на митарствахѣ вѣнѣмаемо? ѡвѣщѣста ми сѣи аггли: „Нѣстѣ інаго пѣти дѣламѣ вѣкрнимѣ: ко нѣси восхѡдятѣ, вси грядѣтѣ, іакоже ти, точію подѡвнїи тѣвѣ грѣшнїики, іже несовершенство грѣховѣ своихѣ исповѣданіе сотвориша, стидѣще сѣ и оубтаекающе предѣ ѡцемѣ дѣховнимѣ сѣднанѣ дѣла своѣ; аще кто по истиннѣ всѣ своѣ злѣа дѣла ісповѣстѣ и жалѣетѣ і каетѣ сѣ ѡ содѣянныхѣ злѣихѣ, тѣхѣ грѣхи невидимо заглаждѣютѣ сѣ вѣїнамѣ мѣрдїемѣ, и ёгда дѣѣ такоѣа сѣмо грядѣтѣ, воздѣшнїи істязатели раз-

¹⁾ В рукоп. ѡправленія.

гнѣше своѣ книги ничтоже ѡбрѣтаютъ написано на ню и не могутъ ей никоимъ пакости сотворити ни бѣсстрашити. И восхотѣ дѣла радѣюще сѣ ко прѣтолѣ бѣгодати. И ты аще би еси совершеннѣю вѣсѣхъ грѣхѣхъ твоихъ по истиннѣ сотворила исповѣдь и по разрѣшеніи дозвѣтѣ, не поднѣла би еси таковыхъ грозныхъ истязаній и страховъ на митарствахъ; ѡбаче поможе те, іако давно оуже престала еси согрѣшати смѣртнѣ и добродѣтельно прочѣя доволнаѣ лѣта житіѣ своего проводила еси, а нынѣ помогоша ти мѣтви прѣвнаго ѡца Василіѣ, ѣмѣже много послѣжила еси бѣсерднѣ“.

Митарство шестое на десѣтѣ.

„Тако вѣсѣдѣюще доидохомъ митарства вѣднаго, на немъ же истязѣтъ сѣ всякое любодѣіѣніе и бѣмное грѣха вѣднаго мечтаніе, сквернаго прикосновеніѣ, сквернаѣже ѡсѣзаніѣ и страстнаѣ помисли же в' томъ, бѣмедленіе и сонноленіе [на] бѣслаженіе. княз' же митарства того сѣдѣше на прѣтолѣ своемъ ѡволченъ во ѡдеждѣ сквернѣ и смраднѣ, пѣчною кровавою ѡкропленнѣю¹⁾, еуже ѡнъ іако црѣкою вѣграницю красѣше сѣ. И вѣсовъ множество предстоѣше ѣмѣ. Тѣи видѣше мѣ тамо много чѣдѣше сѣ, іако достигохъ до нихъ, и изнесѣ написаннѣя вѣднаѣя моѣ дѣла ѡбличахъ мѣ показѣюще лица, с ними же когда грѣшихъ в' дѣѣ ли іако в' ноци, и мѣста, на немъже грѣхъ с кимъ содѣлахъ. И не ѣмѣлахъ что ѡвѣщати, точію трепѣтахъ ѡ страха и ѣсполнѣхъ сѣ стѣда. Глѣше же за мѣ стѣи агглі ко вѣсомъ: „Но ѡстала ѣсть дѣлѣ вѣднихъ ѡ многихъ лѣтѣ, и проче в' чистотѣ и воздержаніи поживѣ постничѣски“. ѡвѣщѣста вѣсѣ: „И мѣ вѣми, іако дав'но престала ѡ грѣха, но не по истиннѣ исповѣда сѣ пред ѡцемъ дѣховнимъ, ниже пріѣтъ ѡ него подѣвающіѣ заповѣди ко дозвѣтѣнію ѡ грѣсѣхъ, сего ради наша ѣсть. бѣво іако ѡстав[ив]ше ю намъ ѡидѣте, іако ѣскѣпѣте ю добримѣ дѣлѣ“. И положнѣа агглі стѣи много дѣлѣ моихъ, многа еже ѡ дарованіѣ Василіѣ прѣвнаго, и іако ѣзвѣхъ сѣ вѣди лютѣи, и іако дохомъ вѣнше.

Митарство седмoe на десѣтѣ.

„Таже постигохомъ митарство прѣлюводѣиноѣ, іакоже истязѣютъ сѣ грѣхи в' сѣпрѣжествѣ живѣщихъ, вѣри же сѣпрѣжескіѣ дрѣгѣ ко дрѣгѣ не сохрѣняющіѣхъ ни соблѣдующіѣхъ ложа своего

¹⁾ В рукоп. ѡкропленною.

нєскверна. Такождє и похищенїа на владѣ, ѿ насилїа владнаа, здѣже ѿ лицѣ Бѣгови ѡсѣреннихъ, чистотѣ свою Хѣви ѡбѣщавшихъ но не сокладшихъ паденїа владнаа грознѣ испитѣютъ ся. На томѣ митарствѣ азъ много показухъ ся вѣти должна ѿ ѡбличенна¹⁾ вѣхъ яко прелюбоудѣица. І оубже хотяхъ мѣ сквернїи дѣси ѿ немлѣтивїи їстїазати їли похитити ѡ рѣкѣ аγγаскихъ ї низвести во дно адово, но стїи аγγан много с ними прѣвше ся ѿ всѣа моѣа трѣди ѿ подвиги потомѣ жившаа на предѣ носѣщи едка²⁾ искѣпиша мѣ не тако моими добримѣ дѣли, ꙗже всѣа тамо до послѣднаго положиша, ꙗкоже ѡ дара ѡца моего Василїа много сѣкло вземъше на мѣкрило возложиша противѣ моѣа кезаконїи, ѿ поемше мѣ далѣе пондоша.

Митарство ѡ смое на деса^т.

„Приближихо^т ся ко митарствѣ содомъскѣ, на немѣ же їстїазѣютъ ся грѣхѣи паче естественїа мѣжескіа ї женѣскїа ѿ совокѣпленїе со вѣси ї со безсловесными животнїными, ї крокодемѣшенїа и їнѣлаа сквернѣишаа ѡтаи киваемаа, їхъ же стїдно ѿ воспоманѣти. Кнѣзи того митарства скараднѣишии зряше ся паче вѣсѣхъ скараднїхъ ѿ мерзостнїхъ вѣсовѣ, всѣхъ гноемѣ смраднїмѣ ѡкалавѣ, ї слѣги его такожде, смрадѣ їхѣ нестерѣпимїи, словѣразїе ихѣ неизреченно ї неизказаннаа ѿхѣ ꙗрость ѿ лютость. тїи спѣшно противѣ намѣ їзшедше ѿ вѣстѣпиша ни, но млѣтїю Гѣднею ничтоже тамо на мѣ шѣрѣтше ѡбѣгоша [со] стѣдомѣ. мѣ же радѣюще [си] пройдохомѣ. І глѣста ко мнѣ стїи аγγан: „Видѣла еси, Ѡѡodoro, страшнїи, скараднїи митарства владнїи. вѣждѣ бѣво, ꙗко мало котораа дѣла минлетѣ ꙗ без напасти, понеже всѣхъ мирѣ возлѣ соблазнокѣ ї сквернѣ лежитѣ ї кси члѣвци сѣтѣ сластолюбиви ї владолубиви, ѿ прилежитѣ помїшленїе члѣва на зламѣ ѡ юности его, ї едка кто себѣ блюдетѣ ѡ нечистотѣ владнїхѣ. мало бѣтѣ оумерщѣвляющїхъ своѣа плотѣскїа похоти, мало бѣво и митарствѣ сїхѣ свободно прохѣдѣтѣ, но множайшии здѣ дошедѣше лѣвїе погибѣютѣ. лютїи ко владнїхѣ дѣлѣ їстїазатели похищѣютѣ владнїческіа дѣи ї низвѣлачѣютѣ во адѣ горѣцѣкѣ мѣчаще, ї хвалѣт ся владнїхѣ митарствѣ кнѣзи глѣюще: „Мы едни паче всѣхѣ ѡ нашихѣ митарствѣ ї сполняемѣ ѡгненное родѣство во адѣ“. ти же, Ѡѡodoro, блѣгодарї Бѣга, ꙗко се оубже преминѣла еси та владнаа їстїазанїа млѣтѣками ѡца твоего прїѣвнаго Василїа, ї оубже котомѣ не оубриши зла ни страха“.

¹⁾ В рукоп. ѡбличенна. ²⁾ В рукоп. егда.

Митарство девѣтое на десѣтѣ.

„По семъ прїидохомъ ко митарствѣ ѳреси, і дѣже истязаютъ сѣ неправѣи ѿ вѣркѣ мѣдрованїа, ѿстѣпѣства ѿ православнога ісповѣданїа вѣри, недокрѣства, сѣмнїкнїа во вѣркѣ, хѣли на стїню и прочаѣ тѣмъ подобнаѣ. То митарство безъ іспитанїа таже ѿ мнѣ прїидохомъ, и оуже недалече вратъ небеснїхъ вѣхомъ.

Митарство двѣдцѣтое.

„Но і еше стрѣтоша наѣ зловнїи двѣси послѣднаго митарства, ѣже немилосердїа і жестосердїа. жестоци вѣхѣ истязатели тїи, и князь ихъ лютѣе зрѣше сѣ же сїхъ и дѣрнїа ѿ парости, дїшлїи ѿгнемъ немилосердїа. Тамо безъ милости іспитѣютъ сѣ дїи немилосерднїхъ, і аще кто ѿвращетъ сѣ и многїа совершившїи подвиги, пости же и мѣтви, аще кто и чїстотѣ соблюде несквернѣ і истомнї¹⁾ воздержанїемъ тѣло свое, немилосерденъ же вѣ и немилостивъ, затворїаѣ дѣтровоѣ своєю ближнемѣ, той ѿ того митарства низвѣачитъ сѣ долѣ и в' безоднѣ адстїи затворїаетъ сѣ, ни полѣчаетъ мѣти во вѣки. Но ми бѣгодѣтїю Хѣю и то митарство прїидохомъ безвѣдно, помогшїмъ всюдѣ мѣтвамъ прѣвнаго Насїлїа, даровавшаго ѿ своихъ добрїхъ дѣлаъ много на мое іспїленїе.

„Таже ко самїмъ вратомъ нѣбнїмъ со радостїю прїеближѣхомъ сѣ, горнїхъ митарствѣ иъзвїше. вѣхѣ же врата нѣбнаѣ іако хрустѣль пресѣктель, и сїанїе зрѣше сѣ неизреченное, і юноши в' нїхъ стоѣхѣ слнцѣѿбразнїи, иже видѣвше ма рѣками дѣггескїма водїмѣ веселїа ісполнїша сѣ, радѣюще сѣ ѿ мнѣ, іако вѣїимъ мл'рдїемъ покрїваема иъзвїхъ ѿ митарствѣ воздѣшнїхъ. любезнѣ дѣво на° оустрѣтїше вовѣдоша внѣтрѣ. что же тамъ видѣхѣ и что слншахѣ, ѿ чадо Грїгорїе (глѣтъ прѣбнаѣ Ѳеодора), нѣкетъ возможно ісповѣсти по дровнѣ. видѣхѣ во таже ѿко члѣвч'кое не видѣ, и слншахѣ ѣже дѣхо николи же слнша ни на срѣце комѣ ѿ на земли живѣщнїхъ в'їїдоша та бѣгїа. Прїведенна же вѣхѣ прѣ прѣтолѣ вѣїї непрїѣтѣннїа слави, ѿвѣстїмъ херѣвнїми, серафїмї и множе'твоѣмъ вои нѣбнїхъ, неизреченнїми пѣснї внѣ слѣвнїхъ бѣга. и падши поклонїхъ сѣ невидїмомѣ и недокѣдомомѣ вожествѣ. и воспѣша нѣбнїа слн пѣснѣ пресладкѣ прославїше вѣїе мл'рдїе грѣхами людскїми непрѣдолѣннѣ²⁾. и прїїде гла° ѿ велѣкнїа слави, повѣлѣвающѣ тѣмъжде водї-

¹⁾ В рукоп. истиннїи. ²⁾ В рукоп. и прѣдолѣннѣ.

ци^х ма стїмъ аггломъ, да вед^ш ма видѣти вся шкители сти^хъ, такожде и вся мѣки грѣшнихъ, и потомъ да оупокоя^т ма во шкители вѣженнаго Василїа. водима оуко вѣхъ вспадъ ѿ видѣхъ прекра^{на}а селенїа и шкители многи любащимъ Бѣга оуготованнїа, предисполненїа слави и вѣгодати. показовахъ же ми водащїи ма шсовно шкители апостолскїа, шсовно пророческїа, шсовно м^ническїа, шсовно стїтелескїа, ѿ коегождо чина стїхъ шсовни шкители; каажде шкитель красоти неизреченнїа, в широтѣ и долготѣ рекла ви^х яко Цариградъ подобна, но несоравненно краснѣйша, многи пресвѣтлї полати нерѣкотворенѣни ѿмѣшеня, всюдѣ же в^ѣ шкителехъ тѣхъ слышаше ся гла^ѣ радости ѿ веселїа дѣховнаго ѿ зряхъ ся лицї празднѣющихъ. вси же видѣхше ма радовахъ ся ш моемъ сїсенїи, оустрѣтахъ же и лобизахъ хвалаще Г^ѣ да избавшаго ма ш сктей вражїихъ.

„По шбхожденїи же шнѣхъ шкителей низведена вѣхъ в^ѣ прїисподнаа землѣ ѿ видѣхъ страннаа ѿ нестерпимаа лютїа мѣки во адѣ грѣшник^ѣ оуготованнаа, таже показѣюще ми аггли стѣи глаголаста: „Виждъ, Ошдоро, ш коликихъ ти мѣкѣ ѿзбавилъ естъ Г^ѣ мѣтками бѣгодника своего Василїа“. слышавъ же тамо вопль, плачъ ѿ горкое риданїе свѣщихъ в^ѣ тѣхъ мѣкахъ: швїи „горе“ вопїахъ, швїиже „лютѣ“ ѿ „сви“ восклицавъ, ѿнїи день рожденїа своего проклїнахъ, но никтоже вѣ мѣсрдствїа ш ннѣхъ.

„Таже ведше ма штѣдѣ приведоша ма в сїю, юже видиши, прѣвнаго шца ѿшего Василїа шкитель ѿ бѣпокоиша ма здѣ. Рече же ми: „Ннѣк прѣвнїй Василїй поминанїе ш тѣвѣ творитъ“, ѿ развѣмѣхъ, яко за четиридесѣ^т днїи по моемъ ш тѣла развѣченїи прїидохъ на мѣсто сїе покойно“.

Та вся Григорїю во сонѣнѣмъ видѣнїи ѿзрече прѣвнаа Ошдора ѿ показа емѣ всю красотѣ тоа шкители ѿ богатства дѣховнаа, многотрѣднїми потами шца вѣженнаго собраннаа, наслажденїа же ѿ славѣ ѿ различнїа садове златолиственнїа ѿ многоплодовитаа, ѿ все веселїе дѣховное. Говерѣшившъ же ся видѣнїю воспрїанъ ш сна Григорїй и в сѣвѣк ви^ѣ чѣдѣше ся ш видѣннѣхъ ѿ слышаннѣхъ ш вѣженнїа Ошдори. ѿ воставъ забѣтра понде ко прѣвному Василїю вѣгословити ся ш него по шбачаю. шнѣже вопроси его глїа: „Чадѣ Григорїе, гдѣ билъ еси в сїю ноцѣ?“ шнѣже аки ничтоже вѣдїй рече: „Почивалъ, шче, на шдрѣ моемъ“. Старецъ же рече: „Вѣмъ, яко тѣломъ на шдрѣ почивалъ еси, дѣ^ѣ же ннѣдѣ билъ еси. вѣгда забилъ еси, колико шкри

тебѣ Бгѣ ноши сея в' сонѣнїемъ видѣнїи? се получилъ еси желемое, Ѳеодоръ видѣлъ еси ѿ иже ѿ ней ѿ тоя самыя слышалъ еси ѿ в' мои ѡбители вилъ еси, ѿ иже бгѣодатїю Хвою оуготованна мнѣ сѣтъ малаго ради моего трдѣа, ѿ всѣа созерцалъ еси".

Григорїй же то ѿ прѣбнаго слышавъ позна, яко сонъ ѣго не привидѣнїе, но вжїе емѣ высть ѡкровенїе мѣтвами прѣбнаго ісходатайствованное. ѿ бгѣодарище Бга ѿ поклонилъ сѣа ѡцѣа своему бжѣенному ѿ довольное ѿ него прїять пдѣченїе.

Тойже Григорїй в' ивнѣное время попѣщенїемъ бжѣимъ в'палъ в'к в' иккое ѿ в'рк сѣмнїе, чѣдше ко прилѣжно ветхаго закона книги поминаше ко ѣмѣ своеѣ, яко добрк Ісдеа в'крѣютъ, ѿ пребываше в' томъ помислѣ на долѣк. Развѣмѣвъ же то дхѣомъ прозорлївїй старецъ ѡбличилъ ѣго, ѿ по многомъ дѣвѣшанїи паки ѿспросилъ емѣ ѿ Бга ѡкровенїе. ѿ паки Григорїи во снѣ видѣ дивное видѣнїе ѿ страшномъ сѣдѣ бжѣи, ѿ сованїи на сѣдѣ всего рода члѣвческаго, видѣ сѣдїю на прѣтолѣ сѣдїаца ѿ всѣа праведники ѡдѣсенїю, грѣшники же ѡшѣюю стоащїи ѿ сѣдїмиа по дѣломъ своимъ.

Видѣ же ѿ всѣа Ісдеа не в'рѣовавшїа во Христа со прочими ѣзїки ѡсѣдженїа и посланїа в' гееннѣ ѡгненнѣю, ѿ такоже ѡсѣженїе грѣшниковъ, сїце ѡправданїе стїхъ видѣ, ѿ чесомъ самъ Григорїй сѣкло пространно написа, еже ѡвѣрѣкает сѣа во великомъ мѣнеи четѣи, здеже сокращенїе повѣствованное время естѣ кончити.

По доволнїи оубо житїа своего лѣтѣхъ, по трдѣхъ ѿ подвїзѣхъ жестока житїа, по многихъ содѣянныхъ¹⁾ чѣдѣсѣ, прореченїа же и дарованїа волащїимъ исцѣленїа прѣподобнїи ѡцѣа нашѣа Басїлїи изнемагала старѣтїю ко блаженнїки кончинѣ своеи приближи сѣа. Приведен во в'к ис пѣстинѣ в' Цариградѣ в' среднїхъ его лѣтѣхъ, в' Цариградѣ пожи лѣтѣ яко пѣтдѣсѣат, ѿ близъ ста лѣтѣ ѡ роженїа своего проводивъ, на безконечнѣю жизнь, идеже лѣта не ѡсѣдѣкїю, прїидѣ. прѣдоуводѣ же кончанїе свое, прѣдоуветїи чѣо оученикѣ своему возлюбленному Григорїю.

Имїаше же Григорїй ѡбичаи стѣю великѣю четїридѣсѣатнїцѣ затворїати сѣа в' домѣ своемъ в' ложнїци своеи и неисходно даже до стѣиа пасхи в' постѣ ѿ мѣтвахъ пребывати, множество полагающїи поклонѣвъ ѿ всѣа ноци безъ сна провождающїи. Єднїною дѣво стѣїи четїридѣсѣатнїци приклижившїи сѣа прїидѣ Григорїй ко

¹⁾ В рукоп. содѣянная.

прїдкомъ прїяти по ѡбичаю благословенїе на предлежащїй емъ постнїй в' затворѣ подвигъ. Прїдковнїй же много к немъ ѡ пользѣ души бесѣдовавъ ѡ благословенїе подавъ на конецъ рече: „Иди, чадо, с миромъ во домъ твои, мене же тѣлесными твоими ѡчима не ѡмаши оубрѣти болѣе в' жизни сей“. то рекши прослезивша і ѡбѣемъ Григорїа любезнѣк лобиза его. ѡнъ же падъ [на] нозѣ того четныа ѡмочи іа слезами, плача ѡ ридая ѡ раздѣченїи его, ѡ довольно плакавъ поиде ѡ затвори сѧ на постѣ, яко же бѣ емъ ѡбичан. а прїдковнїй Василїй ѡ средопостнїки седмици марта во кѣ. днѣ во праздникѣ блговѣщенїа прѣтїа Бѣи стѣю свою душъ предаде в' рѣцѣк Гѣла своего. четное же его тѣло погребенъно вистѣ во монастырѣ стїхъ мѣникъ Флора ѡ Лавра. ѡ бѣ видѣнїе нѣкоемъ четнѣ мужѣ в' Цариградѣ, домъ великъ и чѣденъ зряше сѧ, і врата златомъ ѡ каменїемъ многоцѣннимъ оубрашенна. над вратами же бѣ написано златими словеси сице: „Ѡбитель ѡ покой вѣчнїй блженнаго Василїа Новаго“. то мужъ ѡнъ прочетъ оудивляше сѧ красотѣ зданїа домъ того, ѡ се юноша нѣкїи прекрасенъ изшедъ глѧ емъ: „Что чѣдиши сѧ, члвче? хоцеша ли видѣти чѣднѣ?“ ѡ ѡверзе ѡнаа врата, ѡ зряхъ сѧ в'нѣтрѣ полати превисоки ѡ пречѣдни, нхъ же красота всякъ оу члвчѣ превосходитъ, ѡ прїдковнїй Василїй на царѣствѣк прѣтолѣ во велицен сидѧше славѣк и [со] многими пречѣдними ѡ пресвѣтлыми мужи и юношами. зряхъ же сѧ тамо и садове пречрѣнїи и всѧ зримаа радѣти, веселїа вяхъ пренѣполненна. оуслишаша же глаѣ ѡз внѣтрѣ глїай: „Таково возданїе по преставленїи приемлютъ вси возлюбивши Бѣа ѡ томъ оусерѣдно послѣживши“. То видѣнїе мужъ ѡнъ многимъ повѣда ѡ вси слышавши прославяхъ Бога ѡ почитахъ¹⁾ память оученика кожїа. того мѣтвами Хрѣте Боже сїен наѣ. Яминъ.

Святїй Василїй Новїй — особа історична, він умер 944 р. і його житє було швидко по його смерти описане його учеником Григорїєм. Та головну часть того опису займають не дїла сѣв. Василїа, а вїзїї Григорїа, головнож вїзїя про його розмову з помершою недавно церед тим хозяйкою сѣв. Василїа Теодорою про воздушнї митарства, і друга вїзїя про страшнїй суд. Видаючи грецький текст житїя в додатку до третього мартового тома Acta Sanctorum Боляндиста викинули ті епізоди, якї по грецьки вперве опублїкував із старого рукопису моск. Синодальної бїблїотеки проф. А. Н. Весе-

¹⁾ В рукоп. почитахъ.

ловский (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, выпускъ пятый, СПб. 1889, приложение стор. 3—82), подавши перед тим у XII. главѣ „Разысканій“ (тамже стор. 117—172) деякі уваги про зміст цього твору. Перед тим спеціально говорив про сю візію в звязку з іншими подібними Сахаровъ, Эсхатологическія сказанія въ древне-русской письменности. Оповідане сьв. Теодори про митарства було відоме ще в домонгольській Русі (пор. Владимировъ, Древнерусская литература кіевского періода стор. 111—113), та найстарший звисний рукопис цього твору в церковно-славянськѣм перекладі (з відтінками сербщини) належить до XIV, а може аж до XV в. Він іще не опублікований в повні; не опубліковані й два пізнійші варіанти перекладу, що містять ся в Макарієвих Четьях Минеях під д. 26 марта; виврки старшого варіанта подав проф. Веселовский у тексті своєї статі (ор. cit. 123, 124, 130—134). Зміст переповідає в статі „Сказанія о Мытарствахъ“ поміщеній у журналі Духовная Бесѣда 1866 р. N. 7. Наш текст очевидно новіша перерібка старого перекладу і визначаєть ся церковщиною чистою, немов підшліфованою та позбавленою всяких архаїзмів, з українським відтінком у правописі. Крім візії про Теодору він містить також короткий переповід візії про страшний суд і оповідане про смерть сьв. Василя.

Л. Рукопис Степана Самборини стор. 55—71.

Слово стого ѿца нашего Кірила ѿ исходѣ дшн и ѿ к. митарствахъ. Прологъ мѣца февраліа кѣ.).

Сиа же тини не свѣдатъ мнози, сїю намъ Кірилъ филозофъ повѣда. не того бо дѣла сотворени быхомъ, да тмы и пнемъ и в различныхъ ризи ѿблчимъ сѧ, но да сгождеши Бг҃с ползчимъ ѿнаѧ благаѧ. не питаемъ бо в писанїи, сїго ради ѿ истинны заблждаемъ, а не помышляемъ, како почтилъ ны Бг҃ъ, како во матернкѣ створекѣ созда и ѿживилъ ны и како ижевелъ ны ѿтсѣдѣ и вразумилъ. егда бо всакъ крицаемъ бываєтъ младенецъ, тогда Бг҃ъ аг҃ла посилаетъ на сохраненїе емѣ; сотонникъ же аг҃лъ, егда во мислѣ придетъ, бываєтъ даемы члѣкѣ. аще ли кто во правдѣ прывываєтъ, властѣ над нимъ аг҃лъ [Гн҃ь] приемлетъ и ѿ злодѣйства лѣкаваго ижебавляетъ. и всѧ написветъ аг҃лъ дѣла его благаѧ иже ѿ юности. егда же прывывати начнетъ во злобѣ кто, то старшинство лѣкавыи приемлетъ над нимъ и вслѣдъ его хода всѧ грѣху его написветъ нощныѧ и дневныѧ, помышленїѧ

и мысли. а́ггль же Гднь ѡ таковѣмъ плачетъ са члѣвѣк. положено же грѣшнымъ поклонію время, да аще са кто покаетъ ѡ неподобныхъ своихъ дѣла, то а́гглъ Гднь старѣкство и властъ приемлетъ над нимъ, а лѣквыи плачетъ злѣк.

Пакі же сѣтъ во члѣвѣцѣхъ мнози, иже не вѣршютъ и л'же мнатъ, яко питаеми сѣтъ во смѣрти члѣвчскіа дша, егда и́сходатъ ѡ тѣла. поставил во естъ Бгъ три испитаніа члѣвкѣ всакомѣ: первое, егда разлѣчаетъ са дша ѡ тѣла. прийдѣтъ во первѣе вѣси и вса са представатъ злаа дѣла, иже и́здѣцка и до старости творилъ, [и] ѡвивающе харитинныа свиткі ѡбличаютъ сво дшѣ, вса са повѣдающе грѣхи, иже сотвори во всемъ житіи, глѡуще: „Егда забыла еси содѣжавши, но намъ во памяти вса написана сѣтъ“. по семъ два прийдѣтъ ѡ Бга а́ггла по дшѣ послани. егда сіа дша взыритъ, вжаснетъ са велми, лице и лѣпота измѣкнитъ са, рѣцѣк и носѣк премолкнетъ, и слѣхъ а с ним и языкъ молчаніемъ затворитъ са, и шчю зракъ премѣкнитъ са, ѡбразъ изпад[а]етъ и шметъ лютѣк. и за самъ смѣртъ явитъ са, и тако и́ждею страшною и́зидетъ ѡ тѣла дша. и станеть держима на свое зра тѣло, яко бы кто совлѣк са¹⁾ из ризи своеа и потомъ станѣа на ню зра²⁾. тако станеть дша [дрѣжима] зраци на тѣло, ѡ него же и́зиде, и шмилено ко а́ггломъ взираючи и видачи³⁾ вса своа дѣла предложена⁴⁾ пред собою, злаа же и довраа. и возвѣсатъ ѡбоа на превѣсахъ⁵⁾, каа прѣтагнѣтъ. и по семъ дшѣ воземше понесѣтъ на воздѣхъ ко второмѣ испитанію, идеже естъ ѣ. мытарствѣ Бгомъ на воздѣск встроена пред враты и́вными на испитаніе всакиа дша ѡ телесе и́сходщиа на небесный на возходъ.

Да слышымъ в[ко] братіе и сестры, старшій и младшій, сказаніе ѡ и́вномъ восхожденіи и ѡ мытарствахъ, иже вса наша испитаютъ твореніа, иже содѣахомъ ѡ молодости нашеи⁶⁾ даже и до смертнаго времени и часа!

Ѧ-е мытарство лжа, елико солгахомъ во всемъ житий нашемъ.

Ѣ-е мытарство клевета, елико клеветахомъ ѡ юности [и до смерти] и до старости.

Ѥ-е мытарство зависть, еже закидѣхомъ комѣ когда.

Ѧ-е мытарство гнѣвъ, еже на [кого] многи дши гнѣвахомъ са и ко церкви не простивше са со братомъ ходихомъ.

¹⁾ П. и́зволокъ са. ²⁾ П. сталь зра е́и. ³⁾ П. видѣ. ⁴⁾ П. представлена. ⁵⁾ П. въ и́звѣсѣхъ и́звѣшаема. ⁶⁾ П. ѡ младенства и́шего.

Ѣ-е мытарство ярость, ꙗже на чада или на рабы или на нина ꙗрим са без правды, бнюще неповинныа или порабоцѣюще сѣбѣ свободныа.

Ѕ-е мытарство гордость, еже величавимъ са и гордимъ са сами иныа зничжающе и скарающе.

З-е мытарство васни, срамословіе, кощѣны, пласание, игри всакїа, гѣсли, [сопѣли], пѣсни кѣсовскїа и плесканіе на пирахъ выклаемо и позоры.

И-е мытарство рѣзойманіе, грабленіе и еже по мздѣ сѣдатъ и на дарѣ сѣднїи винныхъ прощаютъ.

Ў-е мытарство тщеславіе, еже славитъ са когда симъ не бывши члѣвчкїа ради похвалы.

Й-е мытарство сребролюбіе и златолюбіе¹⁾ и еже собираютъ много и сокриваютъ, Бѣга же ради не даютъ.

Л-е мытарство панство, еже зпнваемъ са и до шѣкда пїемъ, вси во тїи чашѣ ѿ кѣсовъ ѡзочтени²⁾ сѣтъ, запоиства и времени, когда что сотворихомъ в панствѣ.

В-е мытарство злопомнѣніе, егда загникавши са на кого и мовитъ: „До смѣрти емѣ не забѣдѣ“.

Г-е мытарство чародѣйство, корожка³⁾, потвари⁴⁾, назы.

Д-е мытарство ѡбладеніе, еже незаконное ꙗденіе, то са ѡбладеніе имензеть, равное [sic! зам. ранное] ꙗденіе и полѣденое, а ѣ [писанїи] речено дважды днѣмъ ꙗсти, на ѡбѣдѣ и во вечерь⁶⁾, и то кромѣ говѣнїа, среды и пѣткї, и застра⁷⁾ и полѣдне, то невольнымъ, тѣжко дѣлающимъ⁸⁾ трижды ꙗсти ѡдастъ са грѣхъ.

Е-е мытарство ересъ всакаа, еже в пострѣт⁹⁾ и во ѡчехъ¹⁰⁾ и в ползъ и в птичье граніе¹¹⁾ вкрѣютъ, еже младыи¹²⁾ впадаютъ до женитвы во блѣдѣ.

З-е мытарство прелюбоудѣаніе, еже ѡ женѣ своихъ блѣдатъ мужїе со инокми, а жены со чужими мужми, и во племени во бракъ понатїе и со родомъ близкїмъ по плоти блѣженїе.

З-е мытарство разкон, збнїство всакоє и бїеніе до крове, рваніе класъ и торганїе брады.

И-е мытарство татка и всакоє краденїе; вса сїа изтѣзаютъ мытомци, кѣсове дѣла члѣвчкїа.

1) П. дописано на марѣ. лнхва. 2) П. ищѣтны. 3) П. водхвованїе. 4) П. потворы. 5) П. незаконно ꙗсти. 6) П. на оужинѣ. 7) П. заоучтокъ. 8) П. дѣло творѣщимъ. 9) П. в чехъ, стрѣчю. 11) П. в' птичь граи. 12) П. оужин.

дѣ-е мытарство влѣженіе всякое еже со скотомъ и мѣжескімъ поломъ и со владницами, и рѣчный владѣ, и неподобство злопагбное, еже ничтоже, кратіе, не стѣитъ са, но ѡвѣтъ ѡ вѣхъ дати.

кѣ-е мытарство скѣпость, немлѣрдие и аще вѣдемъ сьбогомъ досадили или свой родъ в недостаткѣ ѡставихомъ и из дома игнахомъ¹⁾ не даше иже вѣ требѣ. аще ко и вса вѣжѣ исправихомъ заповѣди, а немлѣстиви к нимѣщимъ²⁾ вѣдемъ, ни рабомъ своимъ доволно іасти даемъ, ни ѡдѣканіа, ѡни же глада и наготи не терпаше крадѣтъ и разбиваютъ, или мы безвинно казнимъ ихъ и насилѣемъ илѣкшыми дѣлы³⁾, вѣхъ сихъ с кратѣ ибсныхъ вѣскове илѣзѣютъ мимоходащій дѣи вбличающе и пренирають грѣшника.

Ище ли добра дѣла имать дѣа и истинное покаяніе, та тѣмни искѣшающіи са⁴⁾ вса [си] минѣетъ и во ибснаѣ врата радѣющіи са воходитъ, іако избеаи са вѣсковѣ лѣкавыхъ. и агглы стрѣтающе цѣлѣютъ ю и радѣющіи са ко престолѣ вѣжю несѣтъ. и со нею покланяютъ са подножю Гѣдню. и потомъ Гѣднимъ повеленіемъ показѣетъ ей агглы ѡбителн стѣхъ и райскаѣ двѣркѣ⁵⁾ и ибсныхъ полаты и горный Иѣрсалимъ. праведнымъ дѣа илѣходяще цѣлѣютъ ю, и по семъ агглы соведетъ [и], идеже грѣшныхъ дѣа, и мѣста ей показѣютъ, идеже имъ мѣчити са. сѣа же вса мѣста ѡвходитъ дѣа праведнаго за мѣ. дѣни, и потомъ во мѣсто покойно вѣдѣтъ ю, идеже дѣа праведнихъ сѣтъ во веселіи до конечнаго воскресеніа.

Вѣхъ же грѣшныхъ дѣа егда ѡ тѣла илѣидетъ, и предстаѣтъ ей лѣкавыи вѣси, вса еѣ предложатъ грѣхи, иже содѣа ѡ юности и до старости, вса имѣщи написаны во свиткѣхъ, и начнѣтъ ю шбличати ѡвбикающе свиткѣ. а не вѣдетъ л[и] сѣла прѣкти са⁶⁾ имъ, понеже и лѣкта и мѣцѣк и времена, дѣи и часы и празници со паматію списани имѣтъ, еже кождо согрѣши, и во кое лѣкто и во который мѣцъ и во кое время и во кій часъ, или во который празникъ, или до шѣѣда или по шѣѣдѣ, или во дѣнь или в ноцѣ. аще вѣдетъ исповѣдавъ ѡцѣ дѣвномѣ и епитімию приалъ и пакн не ѡбратилъ са на тыжде злобы, то невидимо дѣхъ стѣий заглажаетъ свиткѣ, вѣси же скорѣатъ не полбчивше. аще ли кто стѣитъ грѣхи своа ѡцѣ дѣвномѣ и не повѣдавъ, то

1) П. ѡслали. 2) В рукоп. через помилку к нимъ имѣщимъ. 3) П. илѣанше дѣламъ.

4) П. илѣкѣшающіи са. 5) П. райскаѣ двори. 6) П. ѡ не вѣдетъ лѣк ѡпрѣкти са.

люто ёмѡ вѣдет'. аще ли и ѿцѡ повѣдает' кто и ѿцѡ стыда сѡ дѡра ради епитимию за грѣхѡ не даст' вѣдетъ и не возтагнѡдѡ, дабы ктомѡ не сотвориѡ зла, таковогѡ грѣси незаглаженн сѡтъ во свитцѣхѣ вѣсковскѣхѣ, но всѡ иписаны. такова ѡба приимѡта безконечнѡю мѡкс со вѣкс, понеже ѿцѡ вѣдал его грѣхѡ епитимию емѡ не дал', а ши вѣдѡй, иже потаковника сѡвѣ иъзыка [sic!], и каа сѡ ѡ него. и потом' восхитима та дѡла вываетъ лѡкавыми вѣкс и внем' лютѣ, не дающе ей и до перваго мытарства донти, и затворают во тмѣ, идеже грѣшнѡхѣ дѡла сѡтъ [ѡ вѣка] держими, и тамо плащѡще [sic!] ждѡтъ сѡда¹⁾ великаго, егда Гѡдѡ придет' сѡдѡти всѣм'.

Паки же мнози соблазнѡт' сѡ глѡюще, іако ѡже на земли стѡхѡ нѣсть вѣдет'. и то глѡюще погикают' мнози²⁾; инии же слышавше ѡ нихѣ слабѣют и с пѡсти праваго зтѡпают' [sic!] и погикают'. мнози видаще а злѣк живѡща во невѣденіи и акі не истинѡ мнѡт', ёже Гѡдѡ во евангеліи рече: „Не превѣдет' род' сей, дондеже всѡ сѡ вѣдѡт'. аминь глѡ кам', нѡ и земля мимо идет', словеса же моѡ не преидѡт ни иъзмѣнат' сѡ“. се сказѡет' толкѡдѡ евангелистѣ Лѡка ѡ стѡхѣ: до скончаніѡ мѡрѡ праведнѡи не ѡскѡдѣют', нѡ же и земля премѣнитъ сѡ. и Матѡей евангелист' такожде свѣдѡтелствует', и бѡсловѣ Иѡанѣ, и апѡтлѣ Павел' рече: „Не вси во ѡмрем', но вси иъзмѣним' сѡ; во мновеніи ѡка, рек', во скорѣ³⁾. егда во вси члѡвци иъмрѡт', тогда мнози праведнѡи ѡстанѡт сѡ живи, Бѡгомѣ влѡдомѡ, дѡи ихѣ ѡ тѣла не разлѡчнѡши сѡ“. и мнози и инии стѡи прорекѡша ѡ сем': аще кто питает' во стѡхѣ книгахѣ, то ѡбращѡет'. „Всѡкъ во, рече, ищѡи ѡбращѡетъ“.

Се ѡже, братѣе, конец' приходѡтъ мирѡ, и мало речѡнѡхѣ⁴⁾ лѣтѣ ѡсталѡ ѡже, и мало естѣ нашего живѡта и вѣка. се же видите, еже Гѡдѡ рече, совывает' сѡ. рече во: „Вѡстѡти во имѡт' іъзыкѣ на ѡзык' и црѡтво на царство и князи и князи, и братѣ на брата ѡрѡжѡе искѡет', и вѣдѡт' гладѡ⁵⁾ и много пагѡбѡи и трѡси по мѣстом'“. по скончаніи же того всего ещѣ трѣм' ѡставшем' лѣтом' седмыа тѡсѡца вѣдет' црѡтво Антихрѡстова. по скончаніи же трѣхѣ лѣтѣ црѡтва его слнѡце и лѡна померкнет' и нѡса свѡют' сѡ во свѡтокѣ, и силѡи нѣбѡсныа іавѡт' сѡ и пове-

¹⁾ П. плачѡще сѣдѡтъ ждоѡще сѡда. ²⁾ П. дод. и м'ногы ѡны в' слабѡсть свѡдѡт.

³⁾ П. вѣ корѣѣ. ⁴⁾ П. ѡрѡчен'нѡхѣ. ⁵⁾ П. голодѡи.

леннемъ вѣѣимъ вострѣватъ Михаилъ ѿ Гавріилъ, и во скорѣ воскреснѣтъ мѣртвыи, первѣе праведныи, свѣтали по добродѣтели ихъ, послѣди же грѣшници ѡтемнѣвшии по злымъ дѣломъ ихъ. ѿ по семъ Сѣѣъ вѣѣй съ славою с ѿбѣсъ придетъ, хотѣ съдѣити мирѣ всемъ ѿ ѡдати комѣждо по дѣломъ его. ѿ потечетъ ѡ востока негасимыи ѡгонь, горы и камени ѿ древа пожигающии ѿ мора ѿсѣшла. ѿ всякое животное движущее сѣ ѡ ярости ѡгна того ѿко воскъ растегае сѣ ѿ согоритъ. и исквоскъ ѡгнь той всемъ родѣ члѣвчѣ проти. вѣдетъ же тогда скорѣкъ и колезнь ѿ печалъ люта тѣмъ, иже зде ѡ грѣсѣхъ не скорѣкли, но во многѣ пици ѿ пѣанствѣ ѿ во владѣ ѿ во прочихъ злобахъ дни своѣ ѿжидиша [sic!]: на тѣхъ ярость вѣѣѣ вѣдетъ, а праведнимъ хладъ пакитъ сѣ, ѿкоже трѣемъ ѡтрокомъ. иже нѣкоторый малаѣ ѿмѣще согрѣшениа, тѣмъ сѣхъ ѡчиститъ ѡгнемъ ѿсквѣнъ сѣ, ѿ телеса ѿмъ просвѣтатъ сѣ. а праведныи во свѣтѣ ѿ радость ѿ во веселие видѣтъ. а грѣшныи во мѣксѣ ѡсѣдат сѣ. ѡгненаѣ же рѣка послѣживши повеленію вѣѣѣю вѣдетъ езромъ ѡгненнымъ на мѣчение грѣшныхъ, ѿ потомъ земля вѣдетъ нока ѿ кѣла паче снѣга, ѿ изидетъ трава ѿ различнии цвѣты ѿ древа, ѡ нихъ же вѣсетъ мощно ѿзрѣци члѣвеческими сеткы¹⁾. ѿкоже во сѣснѣю многи ѡбрази, тѣкожде ѿ наслажденіѣ во црѣствѣ ѿбсномъ; ѿко же различіе грѣхомъ, тако и мѣкамъ мѣста многоразлична. Се слышаше братѣе поклинмы сѣ ѡ злобѣ сконхъ, да вѣчныхъ мѣк свѣжимъ, ѿ творимъ добра дѣла. да сподовим сѣ царствіѣ небснаго благодатню Гѣда нашего Іс Хѣ, емѣже слава ѿ державѣ [sic!] во вѣкѣ вѣкомъ аминь.

Варианти виписано в Измараѣда XVI в. библ. Нар. Дома (музей кр. Петрушевича ч. 1), к. 131—134.

Оце слово було надруковане у перве Калайдовичем у його збірці Памятників російской словесности XII в. (стор. 92 ід.) між творами Кирила Туровського; пізнійші дослідники, прим. митроп. Макарій (Ист. русекой церкви т. I.) відмовили Кирилови Туровському авторства сего слова; в рукописах його автором називаєть ся зрештою иноді Кирило філософ або єв. Авраамій Смоленський, пор. Порфирьевъ, Исторія русекой словесности, ч. I, изд. II Казань 1879, ст. 374.

¹⁾ Далі П. вас.

М. Ославський рукопис XVII в. (Бібл. Нар. Дому, муз. Петрушевича ч. 189), к. 108 v. — 121 r.

(Йже вк стѣхъ ѿца нашего Кирилла архієпископа Алѣксандрійскаго слово ѿ сходѣ дши ѿ тѣла ѿ страшномъ второ^{мъ} пришествіи Хр^{то}вокомъ зѣло дше-полезно, преведеное ѿ елинѣска на словенѣскій, ѿ пакі на простѣйшій ѿзыккъ съ ѿсправленіемъ).

Бою са смерти, ѿко горкостію мнѣ ёсть; страхую са ѿгна нечелнаго, ѿковѣмъ кезконеченъ ёсть; лажю са з'гритана збѣнаго, ѿковѣмъ не ёсть ѿчастникомъ теплоты; бою са темности, не ёсть ковѣмъ ѿчастницею свѣта; бою са ѿггль на сѣдѣ, немилосѣрди ковѣмъ сѣт'; лажю са розмышлал днѣ ѿный страшики непредарованого сѣдилища, маестатѣ срѣгого, сѣди неперанатого; страхую са рѣки ѿгнестей, котра прѣ сѣдо^{мъ} ѿнымъ теченіемъ волочи са ѿ найсрѣжше вѣкти поломенемъ вѣдетъ, ѿ выѣстринного ѿрѣжѣа; бою са неѿвѣгнѣщихъ мѣчныхъ мѣстцѣ; кою са мѣки конца не ѿмѣщей; кою са темности глѣвокой; кою са лицѣховъ нерозорканыхъ, з'гритана збѣнаго, плача неѿтолимага, неѿвѣгнѣчого фѣкана. ѿнѣ ко ѿскаржителѣ трековати вѣде сѣдѣа ѿный, ѿнѣ свѣдковъ, ѿнѣ ѿбѣвѣтелей, ѿнѣ доводовъ, але цюколикѣ сотворилисмо ѿ мовили ѿ помышлали, принесетъ к' посредокъ прѣд ѿчи согрѣшившихъ. на тотъ часъ жаденъ ѿ прѣдстоѣщихъ не выретъ ѿ мѣченїа, ѿнѣ ѿтцѣ, ѿнѣ мати, ѿнѣ сынѣ, ѿнѣ жаденъ ѿ покривныхъ, ни сѣкдѣ, ни товаринѣ, ни спомогател, ни маестностей давана, ни богатства достатнѣ, ни мѣстѣта пыхоты; але тѣе все ѿкъ пороухъ ѿ попѣлъ ѿгнано вѣде^т, ѿ ѣдинъ тѣло, который сѣдити са вѣдетъ ѿ справахъ своихъ, любѣ вызволяющій, любѣ ѿсѣждающій подыйметъ декрѣ^т. вѣда мнѣ. вѣда мнѣ, совѣсти неѣтыгѣючой на ма, ѿ рестрѣ волающѣ ѿ начающѣ ма: ѿухъ дше к' нечистотныхъ ѿ к' товѣ [2] кридкихъ справѣ! ѿ ѿкъ вѣдованѣ телесное сплюгавилемъ ѿ стѣ^нтвой дхѣ ѿскорвилемъ! ѿ Бжѣ, правдивые справы твоѣ ѿ непѣнатѣ спѣражена твоѣ: дам дочастного грѣха солодокости несмертелно мѣчи^{мъ} выкаю! справедливый декрѣтѣ вѣжїи: гдымъ к' зываный выль, не сѣхалемъ; наказовано ма, не поймовалемъ; свѣдоцтва привожено ми, ѿ ѿмъ са насмѣвалъ, любѣ познавалемъ ѿ розмѣкти не хотѣлемъ ѿ не вѣрилемъ, но въ недѣлоести ѿ лѣкнѣствѣк ѿ мерзѣности ѿ шемраухъ ѿ гѣкаухъ ѿ вѣрливостѣ насоложовалем са, ѿ звытки стрѣжчи ѿ к' нестѣтахъ кохѣючи са

и весело ховлючи тратилемъ мон лѣта и мѣсяци и дни в' до-
 частныхъ и сказительныхъ и земныхъ, працючи и рожачи и кло-
 потачи сѧ, намнѣи розумомъ не поймоваемъ и не помышлалъ,
 ѡковы страхъ и држенѧ и сконанѧ и тяжкость вѣдетъ мѣти
 и видѣти дѣла, гдѣ ѡ тѣла розвѣстити сѧ ѣй прійдетъ. Настѣ-
 патъ ко на насъ войска и моцы ибѣныи, и неприѣтелскаѧ потѣж-
 ность, старшій темностей, свѣтовладци з'драдливостей, мы-
 тництвѣ первѣйшій дѣрадники и словесъ кадачк и рахмистры
 повѣтрѣныѧ, а со ними чѣвоказойца дѣвола въ злости найпо-
 тѣжкѣйшій, которого ѡзыккъ ѡкъ бритва выѡстреннаѧ, и ѡ ко-
 торомъ пророкъ мовитъ: „Стрѣли потѣжного выѡстренїи со жи-
 раткомъ пѣстынничимъ, и оуловляючи ѡко лѣкъ во ѡгороженю
 своемъ“, змїи великїи, ѡстѣпникъ, а дѣ роз'звѣлающїи пащекѣ
 свою, князь ѡвластей темности, маючи смертнѣю моцъ, и вы-
 ѡбращенамъ нѣкакїи пометѣ тримаючи дѣшк, наносачи и вылича-
 ючи всѣ (ѡхъ мнѣ!) справы, цюколавекъ дѣломъ и словомъ,
 в' розумѣ и в' невѣдомости, неправости и выстѣпкахъ ѡ моло-
 дости ажъ до дна ѡстатнѣго того горко вывадовати вѣдѣтъ.
 Нѣжъ ѡкового страхѣ и трвоги чекашъ дѣше мѣти къ дѣшъ
 ѡнїи, позираючи на страшивыхъ и дивныхъ и срогїихъ и неми-
 лосердныхъ и нетїихїхъ вѣсовъ, власнѣ ѡковы мѣриновъ ѡчер-
 нѣлїихъ ѡбстоѧщихъ! Поневажъ и то самое ѣдино видовиско
 сроз'ше еѡт над всакїю мѣкѣ, на котрыхъ позираючи дѣла трво-
 жит сѧ, навалности нахѣдають на ню, стегнѣт, нѣдитъ собою и
 кванїт сѧ до бѣжїихъ аїгловъ ѡ тѣла привѣгши.

Держит сѧ тѣды дѣла ѡ стѣхъ аїглѣ по воздѣхѣ прохѣ-
 дачи, и возношаема нахѣдитъ мытництвѣ стрѣвчихъ восхѣдѣ,
 и затримїивающихъ и короначихъ к'стѣпнѣющимъ дѣшамъ. Каж-
 дое во мытництвѣ ѡсобавнїи грѣхи приносятъ ѣй: ѡвое ѡбмо-
 виска, цюколавекъ ѡстѣнами, ѡзыкомъ ѡ клѣмства и присяги и
 клѣтвѣпрѣстѣства и порожныхъ мовъ и шкарадныхъ и марныхъ
 словъ, и ѡвжирѣтва з'бытнаго и нечистотнѣго винопитїѧ, и звы-
 течныхъ смѣховъ и вридѣвнїихъ, и цюкованъ шпетныхъ и плю-
 гавыхъ, и спѣвана нечистѣго. Стѣи засѣ аїглїи дѣшъ ѡуправляющїи
 приносятъ и тѣи цюколавекъ ѡстѣнами и ѡзыкомъ мовилисѣмо
 ѡ добрыхъ рѣчахъ: мѣткы, дѣкованѧ, цѣлѣмы, пѣсени, пѣнїѧ
 и спѣвана дѣховныѧ, читана писмъ, и цюколавекъ ѡстѣнами и ѡ-
 зыкомъ найлѣкѣшла Бѣгови предѣносилахомъ.

Второе мытництвѣ позирана ѡчїима и цюколавекъ ѡ
 спросного поглада и порожнаго и неответѣганного ѡзирана сѧ
 и мрѣгана ѡчїима и пожадливостей лѣкавыхъ.

Третье мытарство слухана и цюколвекъ таковыи смывъ словъ нечисти дху рады приимють.

Четвертое мытарство повдхана, запаха, добровольности намазована са, пожадливе завдхана, котры нектстамъ, танечницамъ и шетечницамъ пристоятъ.

Пятое мытарство, цюколвекъ и в'лапленамъ рбчнимъ хитрие и сроеге речи стали са.

Иные зась злословие мытарства задрости и запалчивости и порожней хлювы и выношена са, надѣности и гнѣва, выстрогоркости тежъ и замтрена, в'шетечности и роспѣсти и псоты, закойства и чарована и иныхъ бѣсъ бридкихъ и нечистыхъ рокотъ, которухъ в' теперѣшней часъ не ест' реч' и часъ шпорѣдати, але на иной часъ нехай шложенъ вѣдѣтъ. и просто такъ поединкомъ каждая намытност, дѣшевная и каждый грѣхъ шсоболивого мытника маетъ и выбадача.

И дша на таковыи и колшеи и далеко не мале тухъ позираючи, ш таковыи страхъ и држана и корѣс здает са в той часъ мѣти, поки ажъ декретъ шстатней приидеть и шсобожене ей вѣдетъ. тамъ настѣпитъ година болести и оутрапена и тажкого стогнана и недѣткшного, поки не шбачит, цю за конецъ. Бозкий во моци шпорѣ даваекъ твари нечистыхъ дховъ, и шни добрыи ей приносятъ справы, словный и пополненыи и помыслные, бѣмнеи и розбмные. Дша зась в' посередѣ стоачи в' страхъ и в' здрыганю до всѣхъ дѣлаъ и справъ и словесъ еа, алко шсѣдивши са звязана вѣдетъ, алко бѣсправедлививши са вызволит са; власными во лицѣхъ грѣховъ своихъ скрепована зостанеть, и ели вѣдетъ годна побожне и бѣсгодне поживши, приимѣтъ ю аггли, и южъ безъ фрасѣнкъ вѣдѣчи идеть, маючи сопѣтниковъ стѣхъ моци (по писаномѣ), яко веселачихъ са всѣхъ мешкана бѣ тебе. В тотъ часъ выполнит са, цю было речено: „Шѣкже колеть, фрасѣнокъ и вѣдхана“. На той часъ позвѣвши прехитрныхъ, згннлыхъ и страшливыхъ дховъ шныхъ идеть во шню некиповѣдимю радость. И ели найдѣ са в' недкалости и нечистотѣ поживши, бѣслышитъ найсерожший шный голосъ: „Да поймет са невозможный, абы не видѣлаъ хвали панской!“ В той часъ постигнѣтъ ю дны запалчивости и фрасѣнки и тажкости и стогнана, дны памороки и темностей. На той часъ шпѣствивши ю стѣн бѣжи аггли, порѣвѣтъ ю мѣрины, шные бѣксы, и в'ючи ю безъ лютости спровожають на землю, и роставши ю на пѣлкъ, бѣвергѣтъ ю звязаню лицѣхъ нерозвзваными в' землю темностнню и паморочнню, в' найгдѣвши стороны, в' пропасть и вѣзна

и темницѣ ядовы, где сѣтъ затарасованыя дѣлѣ грѣшниковѣ ѿ кѣкка дѣмерлыхъ (як' мовитъ Іѡвѣ справедливый), в' землю паморочнѣю и чорнистѣю, в' землю темностей вѣчныхъ, где нѣмашъ свѣта анѣ житїа члѣвомъ, але колест' вѣквѣста и фрасѣнокъ нѣ маючїй конца, и плачъ без прѣстан'кѣ и згритана звѣковъ голосное и вздыхана неоусыпаючое. Тамъ вѣда, вѣда бѣставичнаа, тамъ „ѡхъ мнѣ, ѡхъ мнѣ!“ тамъ кричатъ и нѣмашъ кто вы помогаѣ; волають, и нѣкого не ѣсть, авы выбавилъ. Неможнаа речъ выповѣсти тажкость ѡнѣю, не можетъ выречи ѣзыкъ колести тамошней, лежачиухъ и замкнѣныхъ дѣлѣ; бѣставлютъ к'шелакин бѣста чловечин ѡбавити страха и стрепета ѡного; нѣмашъ оустъ людзкихъ могучиухъ вымовити ѡкрѣжена и плачъ иухъ. вздыхають непрѣстане и без' ѡпочинкѣ, але жадного не ѣсть, авы змиловал сѣ; кричатъ з глѣбкостї, а жаденъ не слѣхает'; лamentsють, а жаденъ не выбавляетъ; волають и бют сѣ, а жаденъ милосерда не показѣтъ.

И той часѣ где хлюва свѣта сего, где прожнаа хвала, где рескешн, где заживана, где достатнїй бан'кеты, где фантази, где вчасована сѣ, где строй, где маетности, где зацное бѣроженѣ, где вселена сѣ, где бѣрода тѣла, где бѣкраса женскаѣ ѡбладнаѣ и непотрѣкнаѣ? где в' той часѣ смѣлость роснѣстнаѣ и безстыднаѣ? где в' той часѣ строена сѣ шатное, где роскошь понд'наѣ, нечѣста и бридкаѣ, где мерзкое мѣжеложство к пожадлиности зрадливой кохачи сѣ? где ѡлейками и мастми мажѣчин сѣ и пѣзмѣючїи сѣ? где з вѣзнами и пицалками кино пїючїи? где в' той часѣ крѣнобрѣность и безрадно живѣчиухъ, где в' добрѣ кохана сѣ и з навѣтковъ кохана и ѡ нихъ незлѣткована сѣ? где в' той часѣ пыла, котораѣ к'шѣсткими гнѣшлет сѣ, а сѣбе шѣсъ роздѣмѣтъ выти? где в' той часѣ прожнѣсть и марнаѣ члѣвѣкаѣ похвалка, где непогамованаѣ и ненасицонаѣ нечѣстота, где моць и ѡкрѣстѣнство? где в' тотъ ча° црѣ, где князь, где игдѣменъ, где в' прѣложнѣствахъ, где надимаючїи сѣ в' великости и скарвахъ, и бѣбогнѣхъ не милѣючїи и ѡ Бѣга недѣлючїи? где игриска и зо пси ловѣ чиначїи? где в' тотъ часѣ выносачїи сѣ и глѣмлачїи и без' фрасѣниковъ живѣчин? где коштовнїи шаты и постѣлѣ мак'ко стройнїи? где вынесамѣ вѣдинки палацокъ и широкость подвора? где в' роснѣсткѣ машкаючїи? на тотъ часѣ котрїи ѡблчатъ, з'дѣмѣкати сѣ вѣдѣтъ и злѣкнѣтъ сѣ и зачѣдѣют сѣ, заколають и засмѣтивши сѣ порѣшат сѣ. страхъ ѡбыйдетъ ихъ и колестъ, як' вы тѣю, котраѣ родитъ; дѣхомъ вѣсликы зотрени вѣдѣтъ и зникнѣвшїи. Где в' тотъ часѣ фило-

воф'кство мѣдрецкѣ, гдѣ риторовѣ барзо краснаа вымова и надаремнаа нѣхъ хитрость? вѣда имѣ, засмѣтат са, порѣшат са іако пѣаній, и вса мѣдрост нѣхъ полкнена вѣдетъ. гдѣ мѣдрецъ, гдѣ набченый, гдѣ в' диспѣтаціей кохлючій са тогосвѣтней? в' кратѣа, помысл'те, іаковыми пристоитъ намъ быти шпоръ дяучимъ поединковый, цюколкекъ справи мимо, люко велико, люво мало, ажъ и до порожнаго слова шпоръ дамо справедливо мѣсдѣи! іаковыми пристоитъ намъ быти во часъ шнѣий, и если найдемъ ласкѣ предъ бѣгомъ, абысмо весолый находили са, гдѣ насъ поставатъ по правни црѣа. іаковыми пристоитъ намъ быти, если хочемъ позыскати радость шнѣю невиповѣдимю, гдѣ речетъ црѣъ црѣтвѣицихъ вѣсдѣчимъ по правни єго з' лагодностю: „Прійдѣте бѣжелкленій шѣа моего, шдѣдич'те з'готованное вамъ црѣтво ш початкѣ свѣкта“. В' тотъ часъ шдѣдичимо шнѣе добра, котрые ни шко видѣло, ни оуѣхо слышало, ни на срѣце члѣвкѣ припали, іаковые зготовалъ бѣгъ коханкомъ. ш южъ на той часъ без' фраснѣкѣ востанемъ далей не коачи са жадного страхъ!

Помысл'мо тежъ и ш грѣшниковѣ несконченой мѣцкѣ, гдѣ припрыважени вѣдѣтъ предъ маестатъ страшливый! іаковаа ган'ба нѣхъ найдетъ предъ справедливымъ сдѣію, гдѣ шпорѣ не вѣдѣтъ могли дати! іаковаа сромота поткаетъ нѣхъ, гдѣ шлѣчат нѣхъ по лѣкниці црѣа! іаковаа темность нападетъ на нѣхъ, гдѣ мовити вѣдетъ до нѣхъ з' гнѣкомъ своимъ и заналчивостю своєю засмѣтитъ нѣхъ, гдѣ речетъ до нѣхъ: „Шидѣте ш мене выклатый до шгна вѣчного, з'готованного діаволѣ и сдѣгамъ єго!“ Бѣда мнѣ, вѣда мнѣ, іаковый фраснокъ и болестъ, иична и страхъ и тремтѣна подиметъ дѣхъ нѣхъ, гдѣ вѣдетъ крикъ всѣхъ мѣсарей нѣбѣнѣхъ мѣкачѣхъ: „Да швернѣт са грѣшници во адѣкѣ пропасть!“ Бѣда, вѣда! іаковымъ плачемъ заколютъ ревѣчи и плачѣчи и ламентѣючи и вѣочи, порвани вѣдѣтъ мѣчити са горко на вѣкѣнѣстѣий лѣкта. шхъ мнѣ, шхъ мнѣ, іаковоє мѣсто, гдѣ єсть крикъ и згрѣтанаа зѣво, котрое называють Тартаръ, котрого сам діаволъ лакает са. Бѣда, вѣда, іаковаа єсть геенна печелнаа, шгна нѣгдѣ не оугасяючаа, жѣсчла а не свѣктача! шхъ мнѣ, шхъ мнѣ, іаковый єсть неспачій и іадовитый черкъ! вѣда, вѣда, іаковаа єсть темность шкрѣтнаа а закиѣ траваючаа! шхъ мнѣ, шхъ мнѣ, іаковый сѣтъ слѣги шнѣий, котрый в' слѣткахъ немилосердѣный и нешѣтостивый, нарѣгают са ко и прозатъ сего. Тогдѣ мѣченый волати вѣдѣтъ безъ престанкѣ, а выкавляючаа нѣкѣтъ; вѣдѣтъ кричати ко бѣгѣ, а не бѣслѣшнѣтъ нѣхъ; в' той часъ познають, же порожнее нѣхъ все, цюколкекъ в' житій томъ

было, и цю роздумѣли тѣтъ добрыхъ быти и оутѣхи полни, вад
 жолчъ и іадъ горького горчѣишии ѡвернѣт сѧ. Бѣда грѣшникомъ!
 гды грѣшници восплачѣтъ, а справедливи тѣшат сѧ; гды спра-
 ведливи по правни стоатъ, а грѣшныи в' смѣткахъ; гды спра-
 ведливыи покою заживають, а грѣшници ревѣтъ; гды справе-
 дливыи в' зашиш, а грѣшныи в' вѣрности и бѣтранию. Бѣда
 грѣшникомъ! Гды справедливыи выхваляють сѧ, а ѡни декре-
 тѣют сѧ. Бѣда грѣшникомъ! Гды справедливыи заживають всѧ-
 кого добра, а грѣшныи ѡстрадаваючи в' здыхають. Бѣда грѣш-
 никомъ! Гды справедливыи клѣват сѧ, а ѡны нарѣгаемы выва-
 ютъ; справедливыи в' стѣсти, а грѣшныи в' жиратѣ; справе-
 дливыи хлюкат сѧ, а грѣшныи потеплають сѧ; справедливыи
 в' паллацхъ стѣхъ, а грѣшныи в' заточню в' кѣнстемъ; спра-
 ведливыи бѣсашатъ: „Прійдѣте бѣсѣлаеннїи ѡца моего, ѡдѣ-
 дичте зготованное вамъ крѡлѣство ѡ початѣ свѣта“, а грѣш-
 ныи бѣсашатъ: „Идѣте ѡ мене выклѣтїи во ѡгнь в' кѣнстѣи,
 зготованныи дѣволѣ и сѣгамъ єго“; справедливыи до раѣ,
 а грѣшныи до ѡг'на неоугасающого; справедливыи роскошѣютъ,
 а грѣшныи потеплають сѧ; справедливыи выкрикають, а грѣш-
 ныи крепованы бывають; справедливыи сѣквають, а грѣшныи
 плачѣтъ; справедливыи тристѣе, а грѣшныи тримѣчмѣе; спра-
 ведливыи в' сѣкваню, а грѣшныи в' пропасти; справедливыи
 в' сполечности з' Авраамомъ, а грѣшныи в' кипѣнахъ велѣарскыѣ
 ѡлво злослицца; справедливыи на покою, и грѣшныи в' потопѣню;
 справедливыи прохолождѣют сѧ, а грѣшныи ѡсмолюют сѧ; спра-
 ведливыи тѣшат сѧ, а грѣшныи нѣвзѣю высыхають; справе-
 дливыи хлѣпат сѧ, а грѣшныи тонѣютъ; справедливыи вывыша-
 ют сѧ, а грѣшныи понижают сѧ; справедливыи ѡгрѣкають сѧ,
 а грѣшныи ѡкоптѣвають; справедливыи всѣхъ добръ сыты
 бывають, а грѣшныи клопочѣт сѧ; справедливыи бѣресѣлають
 лице воз'коє, а грѣшныи бѣгнѣтають тварь ѡгнѣстѣю; справе-
 дливыи начинѧ выворное, а грѣшныи пенѣрена печелное; справе-
 дливыи золото распаленнѣе и сѣкро спробованное и камѣнѧ доро-
 гоцѣнное, а грѣшныи дрова, солома, сѣно, ѡгню поднѧта; спра-
 ведливыи пишица крѡлевскаѧ, а грѣшныи полова погивѣ'наѧ;
 справедливыи насѣнѧ выворное, а грѣшныи ковѣль ѡгнѣви; спра-
 ведливыи соль повожнѧѧ, а грѣшныи смродъ и злыи запахъ;
 справедливыи привѣтокъ панскїи непокаланныи, а грѣшныи дома
 вѣсомъ ѡплюгавленныи; справедливыи в' паллацѣ, а грѣшныи
 в' паморокѣ вѣрливомъ; справедливыи з' ѡг'глы выкрикають,
 а грѣшныи з' вѣсы лѧментѣютъ; справедливыи в' посродѣ свѣта,

а грѣшный в' посредкѣ темности; справедливый ѿ оутѣшителя потѣхъ заживаютъ, а грѣшнїи з' вѣсы мѣчатъ са; справедливый предстоатъ маестатови панскомѣ, а грѣшнїи предстоатъ памороцк' мѣчител'скомѣ; справедливый оуставичне вѣзираютъ на ѿблича Хѣо, а грѣшнїи оуставичне стоатъ предъ тварїю дѣволюскою; справедливый соравняютъ са аѣглом', а грѣшный равняютъ са дѣволомъ; справедливый молитвы приносятъ, а грѣшнїи lamentъ непрестаючїи; справедливый высоко, а грѣшнїи глѣбоко; справедливый на нѣси, а грѣшный в' пропасти; справедливый во житїи вѣкѣистомъ, а грѣшнїи в' смѣрти з'гнѣланой; справедливый во рѣкахъ вѣїихъ, а грѣшнїи на мѣсцехъ дѣволюскихъ; справедливїи з' Бѣгомъ, а грѣшнїи з' шатаномъ.

Бѣда грѣшнико^а, іако ѿлѣчатъ са ѿ справедливыхъ. вѣда грѣшнико^а, іако в' нагос'ти зостаютьъ справы ихъ ѿ кнована срѣцъ іавнимн стараютъ са. вѣда грѣшником', іако ѿбцована помысл'наа строфѣютъ са ѿ намовы привротныхъ смыслокъ ѿбѣжовыми вываютьъ ѿ з'потварае' са ихъ помыслъ! вѣда грѣшникомъ, іако в'згорженїи ѿ стѣхъ аѣглъ, а мерзкїи сѣтъ стѣмъ мѣшникомъ. вѣда грѣшникомъ, іако ѿгонятъ са ѿ палацъ ло^аницъ. вѣда грѣшникомъ в' той часъ самый распачъ, вѣда в' той часъ оутрапна, вѣда в' той часъ примѣшна. с'рого естъ ѿдѣленѣ быти ѿ стѣхъ, с'рожне же ѿверженѣ быти ѿ Бѣа, ѿ с'ромотна речъ естъ скрепованымъ быти рѣкамъ ѿ ногамъ ѿ во ѿгнь в'киненѣ. оудрѣчена естъ ѿдосланѣ быти в' темность крайнюю, страшнѣйше же з'гритати з'бвани ѿ топнѣкти. тажко кезпрестанне мѣкѣ терпѣкти, а ѿкрѣтѣность естъ паленѣ быти іазыкѣ. неіакоствико ест' жеврати кроплѣ води ѿ не позыскати, а горкость во ѿгни быти ѿ волати ѿ ратѣнкѣ не ѿдержати. непрекытый аковѣкъ тамо падолъ ѿ мѣры не маючѣа пропасть, не іазвѣгное затарасована, не іазвѣзень загамованный, неперескоченаа стѣна темничнаа, неіакоствикїи сторожк', темнистаа тѣрма, нероскованїе ѿкови, нерозорванные кайданы, сѣровыи ѿ нетихый цекларк' полонена ѿного, ѿстрозатвердѣклые пазѣрк' ѿ непереломаемые, ѿкрѣтные выдѣлчые жилы ѿ быстро врачые смолы, смордливаа сѣрка, распаленныа лѣжка ѿные, неѿггасяючїи жиратокъ чадѣ полный ѿ шпетне смордѣчѣе хрѣбацтво; непрекытное сѣдилице, неѿгладаючїи са на тваръ сѣдѣа, неѿпѣщное сѣдовое мѣсцѣ, посоромоченые твари потѣжныхъ ѿ велможей! з'богїи тамъ кролеве, неѿѣками мѣдрѣче, глѣбыми ѿ неіакоствыми риторове, шаленїи богатїи ѿ неіакоствыми похлѣбстваа зрадливыхъ писарокъ, понатые превротности злосливыхъ, іавные ѿпачности лѣхварокъ,

засмердѣлый запахъ в' сребрѣ кохлючих' са, іавный ѡбладниковъ налогъ, трескливій, шаленый; всѣ справы згола наги и ѡкрытый предъ ними вѣдѣтъ.

Бѣда грѣшникомъ! Брыдкїи, мерзенїи и нечистїи сѣтъ предъ Бѣгомъ; ѡкалани са ихъ дѣлѣ; іакъ смердатъ ихъ тѣла ѡ роспѣтныѣ справ и непогамованого в' шетеченства! іакъ ѡшкарадили тѣла и дѣлѣ свои презъ незахована шаты стѣго крѣщенїа! іакъ своволне и невстыдливе ѡежирствѣ и пїанствѣ непогамованомѣ, засмердѣлый скарекъ черева, калдѣнъ в' нѣтрнїи маючїи сытость в' постагненїю не держали са! але млетность свою брѣхови повѣривши, в' затишѣ валаючи са дни и лѣта свои потратили, выносачи са в' мыслахъ шпетныхъ и злыхъ замыслахъ, в' порожной мовѣ и шетечныхъ спѣкванухъ! іакъ премѣнили срѣце слѣпотою, не взавши в' роздѣмъ бѣчасництво Хѣо и выречена са дїавола! іакъ ѡвернѣли са ѡ правой дороги, а в' темности шаленства нахѣдачи са и снова лѣкнивства в' давъши себе в' самое дно геены пекелной затопили са! іакъ бѣтратили свѣтлость цнотѣ побожныхъ, закохавши са в' темности грѣховной, лбы рачїи ходити широкимъ и простороннымъ гостинцемъ и стѣежкою злости! іакъ забыли ѡ пристїю пана и Бѣа, избавителя нїего, и великихъ, невылѣчоныхъ его добродѣйствахъ! чистыми ставши са ѡ коды козкого крѣщенїа и Дѣа стѣго, и красными ѡ запахѣ весела, а для малой роскоши ненакїстными и брїдкими, чѣжими ставши са такъ великихъ почестей, а поддали са дѣхови порѣбства и шетеченствѣ.

Бѣда ѡпѣстившимъ сыноположенїе и бѣдавшим са за того свѣтными роскошами! бѣда в' слѣдѣ ходачимъ за того свѣтными марностами! бѣда кохлючим са в' темности грѣховной! бѣда ѡпѣщаючи свѣтлость правдивїю! бѣда нахѣдачим са в' ночи грѣха! бѣда ѡпѣщаючимъ днѣ до познана Бѣа! бѣда напленнымъ злыхъ намѣкнетостей во рѣготанїю! бѣда здобачим са, лбы бѣловити дѣлѣ до нерадного сполкована и роспѣетокъ, непогамована нечистого! заправды сѣтъ ѣсть дїаволска бѣвор', котрїи кохлут са и шѣкаютъ того, а котрый за з'бавленными хотѣтъ выти, в' погорженїю ѣсть. бѣда клеветчїимъ ѣдинъ на дрѣбного; бѣда ѡшкїиваючимъ и расколы чїначимъ и колотникомъ; бѣда кленѣчим са для роскошована; бѣда крївопрїсажцомъ, бѣда ѡпїиваючим са.

Шасливый засъ тотъ, котрый себе плохимъ чїнитъ и покорнымъ, а то для Бѣа, и легче важитъ, и посѣждаетъ, — таковый

Ѡ Бѣа найвышшого вывышнымъ вѣдетъ ѿ Ѡ аѣглъ в' пошано-
 ваню, ѿ на сѣдѣ по лѣквици не вѣдѣт стоати. щасливый члѣвкъ,
 котрый трѣваетъ на молитвахъ ѿ терпимый в' постахъ, ѿ ко-
 хает са в' чѣйносттахъ, ѿ потѣжне борет са ѿ Ѡтрѣчаетъ сонъ,
 ѿ накланяетъ колѣна до землѣ на чинена хвалы Бѣс, вѣчи в' перси,
 вѣчи са по твари, вносачи рѣцѣ на повѣтра, подносачи ѡчи
 на ѿво до пана ѿ приводачи советъ на мисль на маестатѣ хвалы
 сѣдлачого ѿ срѣца роззираючого ѿ вѣтрности вывадиваючого.
 таковой заживати вѣдетъ вѣквистих' доврѣ, снѣмъ ѿ вратомъ
 ѿ товаришомъ ѿ дѣдичом' Бѣс станет са; того л'снѣкти вѣдетъ
 ѡвлича ѿкоже снѣце в' днѣ сѣдныи в' ѿсномъ црѣтвѣ. Кто ко-
 хает са в' правдѣ, товаришъ вѣжѣи находит са; кто зась лю-
 битъ л'гати, товаришъ вѣсомъ ставает са. кто ненавидитъ
 з'дрази, виволенъ вѣваетъ Ѡ присаги; а кто терпиме зноситъ
 напасти, шкъ визнаваца коронованъ вѣваетъ пред маестатом'
 панским'; кто зась нарѣкаетъ ѿ тескнитъ советъ в' припадковухъ
 вѣдахъ ѿ потыкаючихъ фрѣсвнкахъ, бѣтисквѣчи ѿ вѣюзначи,
 тотъ з'вѣдидилъ ѿ розвѣмъ глѣпый маетъ. Скромный зась ѿ ти-
 хѣи ѿ покорного бѣмыслъ Ѡ Бѣа вывышный ѿ шанованъ вѣдетъ
 Ѡ аѣглъ ѿ похваленъ Ѡ члѣвкъ; а пышный ѿ сердитый ѿ гнѣвли-
 выи выклатый ѣстъ Ѡ Бѣа. того покарм в' мѣсто грѣнъ вин-
 ныхъ горкость вѣсковскаа, вино зась запалчивост' смочаа ѿ напои
 ѿдѣ бѣжовый недѣлѣчоный. непокаланѣи срѣцемъ позирлютъ на
 славу вѣжѣю, а ѡшпеченый на розвѣмъ видат дѣвола, а вѣлаца
 котрый злостей нарѣвали ѿ спросные рѣчи мыслили ѿ поднѣщали
 са злостю на ближнаго, заворонено ѿм' вѣдет' з' Бѣом' вчасниц'-
 тва. котрый зась лице ѡлѣкками намазѣють ѿ полочки выти-
 рають ѿ навѣлюют са ѿ в' зеркалѣ [з]добат са, аки могли бѣло-
 вити ѿ звести дѣш до вшетеченства ѿ пожадлиности мѣры не
 маючой ѿ на похоть шатанскѣю, таковыи в' днѣ сѣда Ѡ Бѣа по-
 чтеныи не найдѣт са, але ѿкъ погорженые ѿ недѣвалые в' прика-
 занухъ вѣкиухъ мѣкс терпѣкти срого вѣдѣтѣ. котрий погладлютъ
 с' пожадлиностю на бѣродѣ чѣжѣю, ѡздобы райской ѡстрадавлютъ.
 котрий тѣшат са ѡ бѣпадкѣ дрѣвнѣхъ, сами себе ѡваклюютъ. ко-
 трий пожадають на чѣжоѣ, власныхъ ѡпадають ѿ тратат'. ко-
 трий в' порожней хлювѣ кохают са ѿ надѣтый ѿ похлѣкци людз-
 кѣи, з' дѣволомъ ѡсѣдат са, ѡвѣдники зась з' шатаномъ
 мѣчити са вѣдѣтѣ. котрий тѣло над потребѣ тѣчатъ, голодомъ
 дѣш забывлютъ. котрий бѣмыслѣ без' примѣсѣ вытѣпнѣють а не
 кают са, з' невѣрными мѣчити са вѣдѣтѣ; мѣрачѣи зась до
 себе: „Покисмо молоды, грѣшкѣмъ, а на старость каати са

вѣдемъ“, ѿ вѣсовъ насмѣвани таковыи бывають и ѿшквиваютъ са, и ѿкъ власне зъ ѿхоти грѣшачи, покѣты годными не ставаютьъ са, але в' молодости ѿ смертельнаго сер'па пожинаны бываютьъ, ѿко Аммонъ кроль жидов'скій, котрый Бѣа на гнѣвъ побѣдилъ хытлыми своими замыслами и шкарадными его вымыслами. котрии моватъ: „Днесъ грѣшимъ, а застра каати са вѣдемъ“, таковыи ѿшквиваны стали са в' замыслахъ своихъ и потемнѣло естъ нерозсѣдне ихъ сердце и инѣшний днѣ стратили тѣло сказивши и сплюгавивши и днѣ споганивши и розвѣмъ ѿслаквивши и сѣмнѣна помѣшавше, застрійшій днѣ стратили. котрии зась не жалѣють ѿ дѣпадкѣ в'шетенства и не ламен'твуютъ ѿ смродливыхъ роспѣстахъ и не смѣтат' са ѿ в'падению в' пропасть мѣжеложства и не плачѣтъ ѿ порѣвствкѣ рѣчномъ, таковыи ѿкшеки не могѣтъ вседѣшно до покѣти прійти ѿ минѣвшихъ вѣствѣпахъ, анѣ добре са исправити, нѣмъ цю за тымъ настѣпитъ. котрый не шквиваетъ цю стратили, и цю мѣли стѣречи не заховали и не рахѣютъ са зъ скыткомъ навѣтымъ, але в'шелакии спосокомъ, и не стараючи са ростропне, и не почѣвваючи са в' мѣтвахъ, таковыи зневолеными ставаю^т са ѿ нечистыхъ помысловъ, а ставши са ихъ¹⁾ неволниками, поддаютъ са зломѣ налогови. котрии зась не зевколають и не покѣжаютъ са в' трезвости до фаломскихъ пѣсней, дѣкрадомъ ѿшквиваютъ са ѿ хитрыхъ помысловъ. котрии не почѣваютъ са в' повинности послѣшенства возкихъ приказаній, лечъ снова лѣквивства себе поддавши, испатма дѣкнами глѣными далеко ѿ палацѣ замкнены станѣтъ са. котрии брони постнѣсю легце поважили, ѿ ѿбжирѣстка завиклавають см и нечистокорителнаго грѣха сами бывають са. котрии возкїи приказана не заховали, ѿ вѣсовъ пожираютъ са и в' геенѣ ѿгнѣствю ѿсѣждають са. котрии црковнаго дѣчастництва себе ѿдалали, неприятельми вѣжїими ставають са, а вѣсомъ товаришкѣ.

Нехай тебѣ поган'вено вѣдетъ в'шелакое кацѣрство безецныхъ еретиковъ! нехай потѣмлено вѣдетъ поколѣна невѣрныхъ! нехай в' потоп'кна станетъ са з'корыще жидовское! нехай потѣмлатъ са нечистаа сѣта Бѣа ѿвергнухъ са жидовъ! Іди лѣовѣмъ до свѣдѣчяючїи срдца и вѣдтрности выкадѣючїи и ѿстрѣкїишїи надъ шелакии мечъ ѿкѣсторонно ѿстрый, настѣпѣай ажъ до розлѣчена тѣла и днѣк, составовъ и мозгѣ, и розсѣджаючїи помысли и довѣткпы засѣдетъ сѣдити, в' тотъ часъ южъ не малыхъ нѣкотрыхъ

¹⁾ В рукоп. ѿжъ.

Ѡ многихъ, а з'гола всѣхъ ѡказалыхъ ѡгладашъ. ѡн'к з'гола скѣра ѡвеча колка ѡкрыти возмозетъ, ѡн'к пороухъ к'ндрій затанти справъ помыслныхъ. жадное ковѣмъ створена не ѡкрыто ѣстъ предъ сѣдачимъ, але вшелакій речн наги и ѡказалыи предъ ѡчима б'го.

Претожъ возкими приказан'ми противъ телеснымъ намѣтностямъ влачмо, покараймо смыслы порожей хвалы, поднесѣмъ прочинко давола войнѣ, ѡзвероймо сѣ на вытрезвена мысли, ѡспиваймо мысли грѣховнѣа, заховаймо мѣтвѣ спокойнѣю, розвѣмъ бачный, мысль чѣлѣю, сѣмнѣна чистое, в'стремежливостъ ѡуставичнѣю, постъ цирый, любовь неѡбладнѣю, чистостъ правдикѣю, в'стыдливостъ непокаланѣю, покорѣ нехитрѣю, цѣалмовъ спѣвана непрестающее, читана безъ порожей хвалы, на колѣна ѡпадна не надѣтое, прозвѣ неѡуставаючѣю, помешкана на земли в' чистости, розмовѣ правдикѣю, прината гостѣ немаркотливое, терпливостъ в'дачнѣю, ѡамѣжнѣ невыбѣдѣючѣю. ѡстрѣю запалчивостъ на заточена ѡшлемъ, гнѣвъ ѡженемъ, гнѣбностъ ѡразимъ, сердитостъ ѡвѣимъ, трескливостъ змакчимъ, в' срѣкѣрѣ кохана сѣ высѣшѣмъ, и не лажаймо сѣ посполитой всѣхъ смѣрти, роздаю людзкого жытѣла; рачей котраа в'чнѣ погѣблѣетъ люд', той ѡвбоймо сѣ. смѣртъ бо правдикѣа не розбѣчаетъ дѣш Ѡ тѣла, але розбѣчаетъ дѣш Ѡ б'га. б'гъ ѣстъ жикотомъ, а котрѣй Ѡ жикота розбѣчаетъ сѣ, ѡморѣетъ ѡфнѣностъ ко б'гу, ѡковы животъ стратилъ. понекажъ смѣртъ дѣвола ѣстъ и ѡтецъ смѣрти, настѣпѣетъ ѡкъ неприатель коевный потѣбный и ѡзверѣетъ сѣ, ѡкы насъ в' стѣухъ днѣхъ поразити могла и незверѣчѣ, зачимъ рекнетъ: „Звѣтажилѣ“ Хѣвухъ жолѣкровъ показанѣмъ ѡкрасы в'клоголовской и Ѡ чѣства слѣха ѡдорвалемъ прожною хвалою и ѡвжирствомъ ѡтопилемъ! потрафилемъ на нѣхъ в' конецъ добрыхъ ѡчинковъ, а ѡвклялемъ пожадливостями и ѡвласкосталемъ винопѣйствомъ, ѡдорвалемъ и вкиндлемъ нѣхъ в' пропасть в'шетечнства“. не тѣшможъ теда нечисты вѣсовъ, поневажъ б'гъ нишъ всѣмъ чѣвекомъ ѣстъ ѡзбавитѣль, а вѣсомъ гѣвѣтѣль. ѡбовѣмъ и мы поневажъ с' тѣлами забчилисмо сѣ, то и смѣрти подлегисмо. потыкаймо сѣ рачей мѣжественно, ѡкысмо нечистый вѣсы з'вѣтажили. если бовѣмъ страхъ вѣжѣй ховлемо в' срѣдцѣхъ нашихъ и роспамѣткана ѡ смѣрти в' дѣш ѡвнести вѣдемъ, бы тежъ и всѣ вѣсы на насъ з'бройне коевали, жаднымъ способомъ шкодыты намъ не змогѣтъ, лечъ ѡкъ ѡвѣцѣ довыключый стѣкнѣ ѡкажѣт' сѣ и ѡкъ [на] мѣрѣ потѣбный на насъ

трафать. абовѣмъ Бгѣ со нами вѣдетъ, которомъ належитъ хвала, честь и возможность на вѣки вѣчныхъ. аминь.

Конецъ съ Бгѣмъ вса дающимъ намъ благоа,

Ѣмъ же ничтоже оуспѣетъ зависть злаа.

И ны же не даюшъ трѣдъ что оуспѣветъ,

Ико и даюшъ зависть в' чемъ запинаетъ.

Чи справді се слово належитъ перу Кирила Александрийського (умер літом 444 р.), можна дуже сумнівати ся, хоча його шумна риторика досить підходить до стилю автентичних Кирилових писань. Не відомо також, чи наш текст перекладений справді із церковно-славянського, чи може радше з польського оригіналу.

Н. Рукопис Степана Самборини стор. 26—47.

(Повѣсть преподобнаго Ѡца ншго Макарія).

Ходай нѣкогда преподобный Ѡцѣ ншѣ Макарій во пѣстыни, послѣдовалаше емъ ангель Гѣднь, и глѣ емъ аггль: „Блѣски, авка!“ Ѡнъ же шбращъ са рече емъ: „Бгѣ да блѣвитъ тѣ, чадо!“ и видѣи сице млада калѣгера поминшаше, іако самъ естъ Ѡ пѣстына градыи? пришедъ же шко мало глагола сѣый ко немъ: „Виждѣ тѣ, чадо, и чѣждѣ са, что сице чѣдно видение твоє и добр' видѣ лица твоего. азъ ко никогда же видѣх' ко человецкх' таковыа красоты. сего ради заклинаю тѣ Бгѣмъ вышнѣм', іако да речии ми истин'нѣ“. аггль же рече емъ: „Блѣски, авка! азъ шко нѣсм' чловекъ мира сего, но аггль послан' Ѡ Бгѣ вседержителя, навчити тѣ тайнам', іаже Ѡ многа ймаши желаніє свидѣти. и что шко хоцшии, вопросы, и рекѣ тебѣ“. старецъ же падъ блѣгодараше Бгѣ глагола: „Блѣгодарю тѣ, Гѣи Бжѣ мой, іако не презрѣлъ еси мене грѣшнаго, но послал' ми еси аггла твоего сѣтого навчити ма тайнам', іаже Ѡ многа времеи желах' навикнѣти Ѡ Гѣда!“ тогда глѣ емъ аггль: „Глѣи, авка, глѣи ми, на что колиши?“ старецъ же пакі сотвори метаніє и вопросы его глѣа: „Речи ми, сѣи агглѣ, аще шсощии познавають дрсгъ дрсга во вѣцѣ шном'?“ и Ѡвѣщав аггль рече емъ: „Глиши, авка: іакоже во вѣцѣ сем' члѣци со вечера легше и штро воставше и стрѣтают' са, поздравляют' дрсгъ дрсга и зняютъ, тако сѣтъ и тамо дшѣ праведныхъ, дрсгъ дрсга зняютъ и тѣхъ, и хже никогда же знахъ, шкровенієм' вѣим' зняютъ. глѣю же: праведни; грѣшныи же и сего лишени сѣтъ“.

Паки же вопросы старец: „Речи ми, Годи мой, по разлѣченіи дѣи члвчєи ѿ тѣла что вываецъ и како, и чєсого ради поминана по всопшыхъ вывають?“ Гл҃а емѸ аг҃ла: „Слиши, ав҃ка! по разлѣченіи дѣи ѿ тѣла члвчєи приємлютъ ю стѣи аг҃ли ѿ восходат на нѣса поклонити сѧ Бг҃Ѹ вседержителю. ѿ земля же даже до нѣсѸ восходы акі лѣствица, ѿ на коемждо стєпени чинѸ, сирѣчь полкъ вѣсовскій, ѿже глаголютъ сѧ мытарства. и что вываецъ? стрѣтають дѣиѸ несомѸю ѿ стѣх аг҃ла, ѿ приносятъ лѣкавыи дх҃овє списаніє грѣхѸвѸ ѿ показють та аг҃ломѸ гл҃юще: „Того мѣца ѿ ко тон дѣи сотвори сѧ дѣи тѸа ѿ сицевѸа грѣхи: ѿли вкраде, ѿли совлѣди, ѿли прєлюбождѣствовѧ, ѿли вѣнство сотвори, ѿли малакїю ѿли ѿно что ѿ лѣкавыхъ грѣхѸвѸ содѣла“, даже ѿ до празнаго слова ко мѣркѸ свѣаго, всѣ ко грѣхи члѸвчєстїи дѣмонїи пишѣтъ. аг҃ли же такожде, ѿ тѸи показють добраѧ дѣла, ѿще что содѣла ко мѣркѸ: ѿли пости сѧ, ѿли млѣтню творашє, ѿли млѧ сѧ ѿ исповѣдал сѧ, ѿли слѣжашє ѿ покланїє ѿстинѸное ѿмѣка, ѿли колѣнопоклонїє, ѿли страннопрїємство, ѿли ѿно что бл҃го сотвори. ѿ штокмают сѧ, ѿ аще ѿвращѣтъ сѧ сѧ равна ѿли в покланїи дѣи ѿ дѣаниѸ бл҃га ѿмѣщи, ѿ поємлютъ ю стѣи аг҃ли ѿ восходатъ на вышнїи стєпень ко ѿномѸ мытарствѸ. ѿ тамо пакі шѣрѣтають ѿно мытарство горшєє, скрежѣиѸще звѣкы своимїи на ню, ѿ паки ѿстазанїє тамо лютѣше ѿ болшєє, ѿ нѣдатъ сѧ похитити в милєнѸю дѣиѸ ѿ рѣкѸ аг҃лаѣскїхъ. дѣи же страхѸмѸ сопратѣтъ сѧ [sic!] ѿ трепетѸмѸ, ѿ ѿко мѣгѣщи крыетъ сѧ ко шѣаѣнихъ аг҃лаѣскїхъ. стѣи же аг҃ли подвизаютъ сѧ, ѿко да свокодат в милєнѸю дѣиѸ ѿ рѣкѸ дѣмонскїхъ. ѿ аще ѿтѣдѸ свокодитъ сѧ, поємлютъ ю аг҃ли ѿ восходатъ на вышнїи стєпенѸ, ѿ пакі тамо ѿстазанїє страшно. такоє пришѣрѣктєнїє вєгои дѣи: аг҃ли ѿли дѣмонїи. ѿ аще ѿтѣдѸ свокодитъ сѧ, поємлютъ ю аг҃ли стѣи, ѿ восходитъ на вышнїи стєпень, ѿ простѣкѸ рєчи, до вратѸ небєсныхъ. ѿ тамо стонтъ мытарѣство влѣженїа. ѿ кто ѿповѣсть, ѿчѣ чєснїи, смѣтєнїє нно ѿ страхѸ, ѿже творѣтъ нечїстѸє шнїи дѣмонїи! ѿ каковѸ трепетѸ наводитъ шѣаанкїи дѣи копнюще ѿ глаголюще: „Нѣси ли совлѣдилъ ѿ вѣсквернилъ стѣю ѿдѣждѸ крїєнїа твоего? нѣси ли ѿпоганилъ аг҃лаѣское шѣрашенїє? сѧ ннѣкѸ ѿдєши! гдѣ тѣшиши сѧ пойти? возвратишы сѧ ко вѣчныѸа мѣкї!“ тогда аще ѿвращѣтъ сѧ дѣи ѿ вѣждєна, возвращаютъ ю дѣмонїи лѣкавыи ко тѸмѸ лѣдѸмѸ, ко мѣкєтѸ страшно ѿ волѣзѣно, ѿ горє дѣи ѿной! доврѣкє, да вѣ сѧ не родилъ члѣкѸ тѣи. ѿ кто ѿповѣсть нѣждѸ ѿнѣ, чєснїи ѿчѣ! ѿли кїи ѿзыкѸ ѿзрєчєтъ волѣзѣнѸ ѿнѣю ѿ подвїгѸ!

Аггль есмь ѿ трепещѣ томленія шнаго. аще же шбращетъ сѧ дша чиста ѿ безгрѣшна, преходитъ со радостію многою на нѣса, ѿ стрѣтаютъ ю свѣтлѣи аггль стѣи чини со свѣщами ѿ димѣномъ, ѿ лобзуютъ ю ѿ предпосилаютъ ю до престола владична, и покланяютъ сѧ престолѣ Бѣга вседержителя. и тогда зритъ лики аггльскія ѿ всѣхъ стѣхъ, пкнѣа аггльскаа, красотѣ неизреченю. Кто ѿповѣтеть, чесныи шче, радость шнд неисповѣдимю! вопроша же ма еси ѿ ш поминаніахъ како ѿ чесога ради бывають? ѿ шко ш ни хъ повѣмъ ти. третини бывають, понеже до трехъ днѣи шправляетъ сѧ дша на митарствѣхъ ѿ не прихходитъ на поклоненіе; сего ради творатъ сѧ третини ѿ предпосилаетъ сѧ ко Гѣдѣ ш дшѣи молба, ѿ шблагаетъ сѧ с поклоненіемъ в кѣпк; ѿ по поклоненіи возвращаютъ ю аггли ѿ показыютъ еи в мѣрк мѣста, ѿде же хождаше во животѣ своемъ, ѿ воспоминаютъ дѣканіе еѧ блѣгаа же ѿ злаа глаголюще еи: „Зде шкралъ еси, зде сокладилъ еси, зде шглѣалъ еси, тѣ прелюводѣкалъ еси, зде швилъ еси, зде клалъ сѧ еси, зде дѣктораствѣкнѣе сотворилъ еси, зде малакїю, зде завидѣкнѣе сотворилъ еси, зде хѣшилъ еси, тамо восхитилъ еси, зде сварилъ сѧ еси, зде билъ сѧ еси“. тамо же пакѣ показыютъ еи аггли стѣи аще блѣго сотвори, глѣющи еи: „Зде сотворилъ еси млтню, тамо пестилъ сѧ еси, зде сотворилъ еси поканіе, тамо литѣргїю, зде творилъ еси млтвы. тамо параклисъ, зде творилъ еси кденіа, тамо шлалмонпкнѣа, зде творилъ еси стоаніа, тѣ страгнаго помиловалъ еси“, и просто рещи, всѧ, елика сотвори блѣгаа ѿ злаа, показыютъ еи даже до днѣ скончанія еѧ. ѿ во дѣ. днѣ прихходитъ пакѣ на поклоненіе, іако же ѿ во третїи, ѿ творитъ сѧ пакѣ паматъ ѿ препосилаетъ сѧ ко Бѣ ш дшѣи. при второмъ же поклоненіи несѣтъ пакѣ дшѣи во мирѣ аггли ѿ показыютъ еи рай, Шлешна, нѣдро Авраамле, шбители праведныхъ. радость шндю неисповѣдимю, и раддетъ сѧ дша видащи сѣа, ѿ молитъ стѣхъ аггль, да еи тѣ вселатъ со праведными. потомъ пакѣ показыютъ еи мѣкѣ грѣшныхъ глѣющи еи: „Се естъ червь недспѣающїи, сей естъ глѣмыи тартаръ, се естъ шгнь вѣчныи, се естъ тма вѣчнаа“, и всѧ мѣкѣ грѣшныхъ сказыютъ еси. нѣстъ же, шче чѣстныи. тагцеша мѣкѣ, іакоже блѣднѣ шверю ѿ прелюводѣю свшс ѿ слѣжащѣ. ѿ прочее приносятъ сѧ пакѣ на поклоненіе во мѣ. днѣ, ѿ примѣетъ шркѣтъ и шходитъ на мѣсто, ѿдеже аще шготовано еи ш Гѣ, пачеже ѿдеже сама свѣк шготовала мѣсто, шркѣ по дѣканіемъ еѧ. ѿ тако посажена бываеть дша на своемъ мѣстѣ даже до шкпнаго воскресенія; раддетъ сѧ, аще ѿматъ добраа дѣканія, раддетъ сѧ ш части восприемлющи блѣгаа, совершенаго же воспрї-

атїа ѡждаючи; аще же во мнозѣхъ грѣсѣхъ сѡщи, плачетъ са и скорбитъ сидациа“.

Старецъ же глѡвоко възтѣхнѣвъ ѿ горко прослезїи са и рече: „Горе днѣю ѡномѡ, конѣже роди са члѣкъ ѡнѣй!“

Рече же емѡ аггль: „Бѣ, чѣстнѣй ѡче, грѣшникѡ. праведнѣи же блженѣ ѿ трѣблженѣ!“

Таже глѡ старецъ: „Млѣю ти са, гѡди мон, рци ми, аще ѿматъ когда ѡслабѣ грѣшникъ или конецъ мѡченїемъ его?“

Рече же емѡ аггль: „Нѣсть, чѣстнѣй ѡче! ниже мѡкѣ грѣшнѣихъ ѿмѡтъ конецъ, ниже наслажденне и радость праведнѣихъ. аще когда вса земля расѣканы пѣсокѣ ѿзличити бы са мога, ѿли капла морскаа, ѿмѣла бы конецъ ѿ мѡка грѣшнѣихъ, число ѿ конецъ такожде праведнѣихъ наслажденне. но нѣсть конца ѡбѡимъ“.

Пакѣ вопроси прѣйдѡвнѣи глѡ: „Млѣю тѡ, гѡди мон, рци мнѣ ѿ се: котѡры сѡтъ сѣтѣи млѡсрднѣишыи ко члѣкомъ. іако да млѣитъ члѣкъ свѡгѣи тѣхъ, да млѣтъ са ѡ немъ ко Гѡдѡ?“

Глѡ емѡ аггль сѣтѣи: „Сѣтѣи аггльи, но и вси сѣтѣи млѡстивїи сѡтъ ѿ любовнїи ко члѡвекомъ; но члѣвци неразѡмнїи ѿ неблѡгодарнїи, не творѡще заповѣди прѣвлѡгаго ѿ млѡтїваго Бѣга, но творѡтъ достѡйнаа грѣкѡ. сѣтѣи аггльи млѡтвїи сѡтъ велѣми ко члѣвомъ, понеже спсѣнїѡ ради члѣвчѡ свїдѣша и тыи свѣтлѣке члѣколюбца Бѣга. ѡваче ѿ влѡдчѡа наша Бѣда, сїѡ паче множае млѣитъ са Сѣтѡ своемѡ ѿ Бѣтѡ ѡ спсѣнїи члѣвчѡкомъ. ѿ сего ради годитъ са, чѣстнѣи ѡче, дабы члѣкѣ незабѡтнѣю имѣлѣ памѡтъ ко владнїци нашѣи Бѣдѣ во зѡтѣхъ ѿ сѣдци своемъ днѣю ѿ ношїю. но ненавнїснїкѣ дѣволъ прѣлѡцѡетъ члѣкѡ, ѿ тако невлѡгодарнѣи бѡваетъ, молнтѡвами бо еѡ миръ даже доселѣк спѡсѡетъ са. прѣѡбнѡдѡше бо члѣвци Бѣга ѿ сѣтѣихъ его, ѿ сего ради сѣдце ѿхъ... неправо млѣтъ са ѿ неблѡвнїишыи бѡвѡютъ“.

Глѡ сѣтѣи пакѣ старецъ: „Млѣю тѡ, гѡди мон, рци ми ѿ се: кое прѣгрѣшнїе тагчанїше естѣ ѡ ннѣхъ?“

Глѡ аггль емѡ: „Всѡкъ грѣхъ, чѣстнѣй ѡче, разлѡчаетъ члѣка ѡ Бѣга; злѡпѡмнѣнїе ѿ тѣсѡславїе надъ всѣмъ грѣхѣи, тыи еднїи доколнїи сѡтъ погрѣзїтїи члѣкѡ во адѡвѡ пропѡстъ“.

Глѡ пакѣ старецъ аггль: „Вопрошаю тѡ, гѡди мон, ѿ ѡ семъ, кнїи грѣхъ паче ѿнѣхъ ненавнїдитъ Бѣгъ?“

Глѡ емѡ аггль Гѡднѣ: „Рѣхъ ти, іако злѡпѡмнѣнїе ѿ тѣсѡславїе вса ѿнѣа грѣхѣи прѣвосѡхѡдатъ; тыи еднїи доколнїи сѡтъ всѣ миръ погрѣзїтїи. іако тѣсѡславїѡ ради Ядамѡ изъ рѡлѡ изгнѡнѣи бѡстъ, за тѣсѡлавїе прѡкѡстѡтелѣ аггль бѡстѣ ѡстѡпннїкѣ, тѣсѡ-

славѣ ради фарісеѣ трѣдѣ и всакѣ добродѣтелѣ погѣби, и вси имѣше там мѣчити са вѣдѣт'.

Пакі старец' глѣ (ѣмс) агглас: „Вопрошаю тѣ, гѣди мой, ѣи ѡ семѣ, кѣи члѣвци паче ѣнѣх' мѣчат' са?“

Глѣ ѣмс агглас: „Рѣх' ти, ѣко тѣиславѣ ѣи злопомнѣнѣе ѣмѣшин. ѡвѣче ест' мѣка под мѣкою, ѣдеже ѣдолскѣе нерен мѣчат' са ѣи христіанскѣе вѣдѣщи ѣи сѣвжаще, ѣже акі некрѣбюще ѣи прѣвѣдѣщи ежѣствениѣ тайны; такожде вѣдѣщи ѣи ноци ѣи инокинк. повеже, честнын старче, ѡпадшын аггласкѣи ликѣ ѣмат' напоулити са ѡ стѣго ѣи ѡсѣнаго чина, ѣвѣк иноческаго, ѣи стати к тѣх' мѣсто ѣи к тѣх' чести ѣко же перѣвѣке. ѣи тогда прѣвѣжитѣ са коницѣ. тѣм же ѣко не сохранише ѣи тоѣ чѣтнѣя стѣйна во великое бесчестѣе ѣи мѣкі ѡшлиутѣ са; но ѣи прѣстѣпюще ежѣствениѣ законы нерен, прѣвѣдѣщнѣи славословіе ежѣе ради мирскѣх' попеченѣи, ѣи тын дадѣт' слово во днѣ сѣднын. ѣко ѣнѣшнее время дѣланѣя ест' част', вѣдѣщини же воздѣаннѣя. ѡ пианчивых' же нереох' ѣи монахох' что ти ѣмам' глаголати? великі тѣх' мѣкі ѡжидают', аще не покают' са“.

Рече ѣмс старец': „Пакі рци ми, гѣди мон, ѣже прѣвѣвидит' днѣ стѣго воскрѣнѣя Гѣда нѣшго Іс Хѣ, ѣмѣт' ли за сѣе кѣи грѣх'?“

Глѣ ѣмс агглас: „Горе тѣм', ѣко великіе мѣкі тѣх' ждѣт'. аще во кто прѣвѣвидит' днѣ воскрѣнѣя Гѣда нашого Іс Хѣ, самаго Гѣда прѣвѣвидит', ѣко же Иуден. пишет' во, ѣко проклат' ест' ѡн, ѣже аще не ѣспразнит' са ѣвѣк ѡ вечернѣя сѣботи даже до свитающаго понеделѣка. ѣи аже во аще кто почтил' днѣ воскрѣнѣя Гѣда нѣшго Іс Хѣ, самаго Гѣда почитаетѣ. такожде ѣи всѣ вѣдчнѣя празникѣи ѣи стѣх' великѣх', ѡбрѣтает' во тои помощь во днѣ нѣжды, ѣко многое ѣмѣтѣ дерзновение ко Гѣдѣ ѣи еже аще чего просѣт', приемлют' ѡ прѣвѣлагаго Хѣа. но вѣка сѣго члѣци сѣветнѣя са во попечениѣх' сѣветнаго житѣя ѣи ѣзнаша [sic!] страх' вѣжѣи ѣи любов' ко ближнемѣ ѡ срѣца своего, ѣи послѣдоваше коли плоти своеи. ѣи горе тѣм'! вѣжд, чѣтнын старче, ѣко всак' не почитали днѣ Хѣа воскрѣнѣя, Гѣда не ѣзрит'“.

Тогда возтѣхнѣк' старец' ѣи горко прослезнѣ са рече: „Горе нам' грѣшним'!“

Рече же ѣмс агглас: „Вопрошай, что хошиши, час' во естѣ понти ми на прѣдстоѣнѣе ѣи славословіе Гѣда моего“.

Пакі же старец' воздѣхнѣкѣ ѣи рече: „Се добрѣ рав' Гѣда моего в нѣждѣ ест', ѣко да не прѣзрит', но да ѡдастѣ всегда сла-

вословіе Б҃гѣ, нелицественъ ѿ безгрѣшенъ сынъ. мы же прѣстныи ѿ грѣшныи не печемъ сѧ ѿ сп҃сѣнїи нашемъ добрѣ“.

Пакі старецъ г҃ла: „Млїю тѧ, г҃и мой, іако да речеши ми ѿ се, кѣмъ мѣтвы приличны паче мнихоу?“

Рече ем҃с аг҃гль: „Ище естъ кто книженъ, сирѣчъ смѣла грамотѣ, Дѣды Фламы; ище естъ простъ, да глаголетъ: „Г҃е ди Іс Х҃е помѣди мѧ грѣшнаго!“ сѧ мѣтва возможна естъ всѣмъ, ѿбо мнози ѿ книжнїи ѿставаше всѧ ѿ сїю мѣтвы держаще спасоша сѧ. ѿ сїю мѣтвы могѣтъ держати маадый ѿ старый, мѣжѣ ѿ жены; ѿ ѿже хотѣи сп҃сѣти сѧ даржитъ [sic!] сїю мѣтвы на всакомъ мѣстѣ и всако время, аще во келїи, аще во днѣи, аще в ноци, сѣданїи ѿ ѿдыи здѣвъ молит сѧ; доволна бо естѣ хотѣшемъ сп҃сѣти сѧ“.

Г҃ла пакі авва Макариѣ аг҃гль: „Рци ми, г҃е ди, ѿ се, аще ѿбращетъ сѧ члѣвкъ, ѿ нащитъ ѿнаго грѣшнаго, ѿведе его ѿ грѣха ѿ наставитъ на п҃стъ сп҃сѣнїѧ, ѿматъ ли кѣю мзда?“

Рече ем҃с аг҃гль: „Писано естъ: иже аще ѿзведетъ достойное ѿ недостойнаго, іако зета мѧ вѣдетъ, той сп҃сетъ ѿ своєю дш҃ѣ ѿ всакаго грѣха. іако же совѣтѣдѧ ѿномѣ ѿ наводѣи на дѣло злое не точїю ѿнаго погѣбляетъ, но ѿ своєю дш҃ѣ предаетъ Сатанѣ. ѿ естъ сїи грѣхъ великъ привести кого до погнѣбѣи, іакоже ѿ велика мзда естъ ѿвести члѣвка ѿ грѣха ѿ нащити спасеномъ п҃сти“.

Сѧ рекъ аг҃гль Г҃е днь таже г҃ла ко старцѣ: „Бл҃гови, авва! спаси сѧ ѿ крѣпи сѧ возмала ѿ Г҃дѣ!“ ѿ возлетѣкъ иде на небеса, старецъ же падъ покосни сѧ г҃ла: „Иди со миромъ ѿ предстои стѣки Трѣци мѣлѧ ѿ мнѣ грѣшномъ“ ѿ бл҃годаривъ бл҃ возврати сѧ во вертепъ свои бл҃га ѿ слава Г҃е да показавшего ем҃с сѧ. ѿ здѣшнѣи время сказа сѧ вѣрномъ кратѣ во славу Свѣтѣ ѿ Свѣтѣ ѿ стѣомъ Дх҃ѣ ѿнѣкъ ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкомъ. аминѣ.

О. Рукопис о. Івана Дашовського з Гадиноквець з р. 1736,
(Бібліот. Нар. Дому ч. 126), стор. 57—62.

(Слово дш҃есп҃сительное, которое възнайменное ѿ аг҃гла стѣомъ прѣдвѣномъ Макарию египетскомъ ѿ тайнаѣ вѣжїиѣ нескѣдомыѣ). Єдногѣ часѣ ходѣчи по п҃стїни стѣи прѣдвѣный Макариѣ египетский, тедиѣ авва сѧ ем҃с аг҃гль вѣжїиѣ з бока идѣчи и мови: „Бл҃гови ѿче“. Макариѣ же

рекаъ емс: „Блѣвенъ Бгѣ нехай вѣдеѣ и простиѣ та“. прѣдѣный же Макарий видачи его молодого с вѣзерснкс чернецо, красного вѣдѣчи над мѣрс, мовиѣ емс стѣый Макарий: „Виждѣ тебе и дивсю са, же такъ дивное видѣнїе твое и красное лица твоего виждѣ, нѣгди боѣ еше не видѣлаъ жежи людьми таковой красоти, какъ тебе красного виждѣ. для того заклинаю та Бгѣ, жежи сми повѣлаъ правдѣ, что ты естеѣ и ѡвѣлаъ?“

Ѡповѣлаъ ѡныи стѣомс и мовиѣ: „И не естеѣ члѣкъ сего свѣтъный, але ѣ естем аѣглаъ, посланныи естеѣ ѡ Бгѣ вседержителя ѡзнаймити и показати тобѣ тайны вѣжїи, котріе ѡ многихъ лѣтъ вѣдати жадаши. а чога хочешъ знати, повѣлаъ ѣ тобѣ“.

Старецъ же Макарий чѣючи тоѣ спалъ на землю и похвалиѣ Гѣда Бгѣ мовачи: „Слава тобѣ Гѣди Бжѣ мой, же мене негодного и многогрѣшного сабс своего не оставиѣ есѣ и не занехаѣ ма. але послааъ есѣ до мене аѣгла] своего стѣго сповѣсти мнѣ скритїи тайны твои стѣи, чога не вѣдаю ѣ не домышлаю са ѣ розумъ мой короткий не досагнетъ ѣ не дойдѣт, которыѣ таиннѣ ѡ многихъ лѣт жадаем вѣдати ѡ тебе, сотворителя моего“.

И тогда рекаъ емс аѣглаъ вѣжїи: „Ѡче, просиѣ с мене, чога хочешъ с мене довѣдати са, жежиѣ тобѣ сповѣлаъ“.

Старецъ же зновѣ спалъ на землю ѣ поклонил са емс ѣ со страхѣмъ нечаѣ питати аѣгла вѣжѣго мовачи: „Повѣж мнѣ, аѣгле стѣый, какъ преставаѣши са, котріи зидѣтъ изъ сего свѣта на тамтой свѣтъ, чи познаюѣ са тамъ ѡни единнѣ дрѣгого, то еѣт мѣжъ жонс, жена мѣжа, чи познаюѣ са ѡны тамъ?“

Ѡповѣлаъ аѣглаъ: „Садхай, Ѡче, яко во люде на дрѣгий дѣѣ вѣстави ѡ сна, зострѣтивши са единнѣ из дрѣгиѣ витаюѣ са и поздороваюѣ са, так и тамъ дѣѣ праведныѣ и грѣшныѣ едны дрѣгиѣ знаюѣ; и не тиѣко знаемїѣ, котріи кривїи и з родѣ ихъ, познавати са вѣдѣтъ, але и ти, котріи ѣ не видали са, если сѣт совѣ кривїи, то познаваюѣ са тамъ вѣжїиѣ ѡкровенїемъ. праведнїи и грѣшнїи все тоѣ ѡ Бгѣ мѣютъ; праведнїи во црѣтѣи вѣжїи познаваюѣ са, а грѣшнїи во адѣк познаваюѣ са“.

Зновѣ там запитѣ старецъ аѣгла вѣжѣго мовачи: „Повѣж же мнѣ, аѣгле вѣжїи и пане мой, гди разлѣчи са дѣѣ ѡ тѣла, цо ѣй тогда вѣваеѣтъ, котрой дѣѣи люде и поминанїе чинаѣ заразъ?“

Ѡповѣлаъ аѣглаъ мовачи: „Садхай Ѡче, по разлѣченїи дѣѣи ѡ тѣла людского, то заразъ верѣтъ тѣю дѣѣи аѣглы стѣи ѣ идѣтъ из ню поклонити са изъ земаѣк до ѣва до самон столицѣ до Бгѣ вседержителя. Естѣ тиѣ дорога до ѣва яко сходи, яко сте-

пены, и на кождѣхъ сходахъ есть полки дѣвоискій, котрии позасѣдланіи на тѣхъ сходахъ дѣвоискоє. а тѣи сходи называюутъ сѧ митарства. а иишои дороги и гостинца немаш до црѣтѧ иѣиногѧ, тилко тими сходами. а гди аггли стѣи несѣтъ до ѡба дшѣ, тѣдѣжъ заразѣ дѣвоискоє переходѧтъ и стрѣчаютъ тѣю дшѣ, и приносѧтъ карти, на коториѣ картаѣ написано всѣмъ грѣхѣи тои дшѣ. и перечѧтъ сѧ тѣмъ дѣвоискоє з агглами стѣими за тѣю дшѣ мовачи: „Сѧ дшѧ того а того рекѣ, того а того мѣца, того а того дна и в тѣю ноцѣ грѣшила, той и той грѣхѣи чинила, а жадного дѣла за грѣхѣи, анѣ покѣти анѣ сповѣди не чинила. крадѧтъ, свивѧтъ людии, и скривжаѧтъ, напастоваѧтъ многиѣ людии, скѣпный был до збогиѣ людии, злыи и немѣлостивый быѧтъ, ззростивый быѧтъ, стокрадѧца былѣ, паницѧ быѧтъ, вѣдникѣ и чужолюжникѣ быѧтъ, людии зневажаѧтъ, лѣнивый до црѣи, до набоженства быѧтъ, шклевѣталѣ и шемовѣлѧ людии, зло за зло ѡдавалѣ. и всѣмъ грѣхѣи тѣмъ на тѣхъ митарствахъ показѣютъ тѣмъ дшѧм, котрихъ аггли провадѧтъ до ѡба, и прешкодѣ великѣю дшѧм дѣвоискоє чинаѧтъ, заповѣгаюутъ и не допѣскаюут до ѡба. и стѣи тѣи аггли также сковождаючи и короначи тѣю дшѣ, тѣдѣжъ также своѣи писма дѣвоискоє показѣюутъ, и если иакѣи добрии дѣла коли зчиниѧтъ, алко постѣлѧтъ цирѣ, алко мѣиѣ сѧ Гѣдѣ Бѣѣ цирѣ, алко и сповѣдаѧтъ сѧ правдиѣ не затаюючи жадного грѣха, алко правдиѣ покалѧ сѧ и перѣстаѧ грѣшити, алко поклоновѣ за иакѣи грѣхѣи кнакадѣсѧтъ. Здарѣи жалѣючи, же грѣхѣи Гѣдѣ Бѣѣ прогнѣвалѣ, алко заплакалѣ з глѣбокости сердѣчнои згадавши своѣи грѣхѣи тажкий, алко слѣзѣи бѣѣи в стѣи и нѣдлѣи дни часто наймалѣ и збогиѣи шлѣдѣи давал, алко сторонного до домѣ своѣго приѣмовалѣ, алко нагого, збогого коли приѣдегнѣлѣ, алко хорого навѣдилѣ збогого и истиѣи емѣ подавалѣ, алко в темници сидѣчѣго навѣдиѣи и зволилѣ с темници, алко зкривдѣженного ѡ напасти вѣзавилѣ, — тѣдѣжъ тѣи дѣла добрии аггли стѣи написѣюутъ во книгаѣ своиѣ, и тѣи дѣла добрии противъ злыѣ дѣлаѣ на вѣгѣ кладѣтъ. еслижъ знайдѣтъ сѧ дѣла добрии ровнии противъ злыѣ дѣлаѣ, то волѣлѧ тѣмъ дшѧ вѣдѣѣ ѡ того митарства. и берѣтъ тѣю дшѣ аггли стѣи, вихѣдаѧтъ з нею на вииший стѣпѣнѣ до иишого митарства. во тамъ кѣ. всѣхъ митарствѣ еѣт. тѣдѣжъ в кождѣмъ митарствѣ дѣвоискоє сѣтѣи и переходѧтъ и застѣпаюутъ дорогѣи и не допѣскаюут до ѡба и тѣрѣвѣютъ дшѣ... хотѣчи ѡнѣти и виторгнѣти тѣю дшѣ ѡ рѣкѣ аглѣскиѣ. дшѧ же вѣдѣлаѧ страхѣи великиѣ зѣнѣтаѣ вѣдѣчи дрижиѣи и бѣѣи сѧ. стѣи же аггли моцно шпѣраюутъ сѧ короначи дшѣ ѡ дѣвоискоє, жеѣи могли ѡсководити дшѣ ѡ рѣкѣ дѣвоискоє.

кладѣчи добріи дѣла противъ злыхъ дѣлъ, и елижъ ѿтѣдѣ
 визволятъ тѣю дѣш, то вертѣтъ ѿ а҃глы и провадѣтъ еѣ еще на
 вышній стѣнѣ, еще до иного мытарства, и таѣ зновѣ випи-
 тованаѣ страшное выветѣтъ, и тогда дѣволы шнѣи и а҃глы стѣми
 мецно спираюѣ са зо вшлѣкиѣ випитанаѣ, тѣрѣбюѣ са показѣючи
 кождѣи своѣи папѣри и рѣстры, а найбарзѣкѣи стараючи са а҃глы
 стѣми, якѣ бы могли привѣкѣти [sic!] ѣ шкоренити и вирвати
 вѣдѣшю дѣш. ино комѣ бы могла достати са таѣ дѣа, чи
 а҃глоѣ, чи дѣволоѣ? тѣдиѣ рада бы дѣа кождаѣ до нѣба, але
 грѣхѣи не допѣскают. еслиѣ и ѿтѣдѣ а҃глы тѣю дѣш визволят,
 тѣдиѣ вертѣтъ ѿ а҃глы стѣми и выходѣтъ еще выше ажѣ до вратѣ
 нѣбныѣ, на которѣи дѣволы выше всеѣхъ мытарствѣи зостаюѣт.
 хѣтож и випокѣсти можѣтъ шнѣи страхи и тѣрѣвована дѣволаское
 шныѣ вѣдѣныѣ дѣшѣмѣ, чѣтныи ѿче, тѣмѣ дѣаѣ, котрѣи выходѣтъ
 до нѣба! и шкѣи страхи таѣи дѣволы тогда знаходѣтъ на вѣдѣ-
 нѣю дѣш, кричачи и волаючи з великимѣ нарѣканѣмѣ, не допѣ-
 скаючи дѣш далѣи пойти до нѣба мовачи: „Стѣи, почекаѣ, не
 иди! чомѣ такѣ смѣле и безпечне важиш са тѣст ити? леѣ не
 вѣдѣашѣ, якѣ еѣ шѣквернила ѣ шшѣтила стѣе крѣшнѣе грѣхѣами
 шпѣтнѣми, блѣдствоѣ нечистиѣ и чѣжоложствомѣ? леѣ не показѣлаѣ
 еѣ и не помазад еѣ ѿдѣждѣ а҃глаского шѣраза, в которѣи шдѣ-
 гнѣа еѣ са выѣ и шѣкѣдал еѣ са бѣсѣ в чистотѣи шѣе вѣкѣ
 своѣи, презѣ все житѣе своѣе чистоѣт держати и во стѣости прѣвы-
 вати? а ты... шѣлажѣши са грѣхѣами нечистиѣми и шѣкѣтницѣи своѣи
 не захѣваши ѣ шшѣтѣиши са якѣ тѣст важиш са пойти до
 нѣба? стѣи, не иди! якѣ тѣда мѣешѣ пройти? леѣож тѣст шѣлѣкр-
 ствомѣ хочѣши наѣ тѣстѣи ѣзѣсти? гдѣ ѣнѣк пойдѣшѣ, не давши
 слѣшного вѣводѣ из себе? знаѣмо ко, же мѣсиш са зновѣи вернѣсти
 назад к темнѣѣ адѣскѣю, а пойти мѣсиш до вѣчныѣ мѣкѣи пекѣ-
 ныѣ“. и тогда еслиѣ знаѣдѣтъ са нещѣсливаѣ дѣа шѣсѣжденѣю
 годна, же ви многѣи грѣхѣи еѣи перемѣгали, то вырѣваюѣ тѣю дѣш
 шнѣи зѣи мытнѣики, немѣлѣстѣиѣи дѣволавоѣе, из рѣкѣи а҃гласкѣи ви-
 рѣваюѣт и несѣтъ ѿи в темнѣѣ адѣскѣю прѣисподнѣю, в темнѣи и
 мрачнѣи мѣсѣа волѣзненнѣи, и великѣю тогда вѣдѣтъ вѣдѣ тер-
 пѣкѣи шнѣа дѣа нещѣнаѣ, и лѣкнѣи вы, гдѣи ви са не родиѣ той
 чѣкѣи. хѣтож можѣтъ и випокѣсти шнѣю нѣсѣдѣи и мѣки, котрѣю
 таѣ терпѣкѣи вѣдѣтъ дѣш грѣшнѣи, чѣтныи ѿче! та еѣстѣмѣ а҃глы
 вѣжѣи вѣдѣчи, а страшѣ са карзо и дрижѣи шнѣи пекѣлыѣ мѣкѣи.
 ѣ еслиѣ знаѣдѣтъ са дѣа чѣста и вѣгрѣшѣна, то таѣ дѣа пе-
 рѣходиѣт и промѣнѣтъ в радѣстѣю всеѣ тѣи мѣсѣа неѣспечнѣи, котрѣи
 южѣ мовѣлѣѣ, на котрѣи мѣсѣахѣи позасѣдали мытнѣици зѣиѣи

дѣхове, и виходитъ тѣмъ дѣла зъ великою радостію на нѣса. и стрѣчаютъ еи агглы стѣи свѣтліи изъ свѣщами ѿ кадиломъ краснопахнѣчи^а, и цѣлуютъ тѣмъ дѣла агглы стѣи и проваждѣтъ еи найперше до самого майстатѣ вѣдки Хѣ. и тамъ поклоняетъ сѣ прѣтола вседержителя Хѣ Гѣда, тамже видитъ полки стѣхъ аггловъ и архангловъ и чѣетъ тамъ спѣвана агглаское, и всѣхъ стѣхъ тамъ видитъ. и вѣдѣтъ радovati сѣ всѣ стѣи со дѣи шной радостію невивѣдимую. ш той бо радости нѣбной невивѣдимой хто можетъ и вивѣстити, чѣтнѣи шче!^а

„Еще ты^а ш поминаніахъ вѣспни^а питаю тѣ, аггле стѣи, ѿкъ и дѣла чога вѣваю^а поминаніа за преставлѣши^а сѣ дѣла^а? чи е^{ст} имъ фалта ѿкла и радѣнокъ ѿкнѣи зъ того, же чинимо имъ поминаніе?“

Шповѣкъ емѣ на тоѣ агглѣ и мовитъ: „Ш то^а, що питаши^а, шче, повѣмъ ѿ тоѣкъ певно. Третинѣи, то е^{ст} третого дѣла по шмершихъ дѣлахъ котриѣ шправшютъ сѣ, дѣла того вѣваю^а по шмерши^а третинѣи, поневажъ третого дѣла южъ колѣла дѣла вѣваѣтъ ш мѣтаретѣкъ и ш тѣрваций дѣволскихъ и приходитъ на поклоненіе до самого прѣтола вѣдчного, то е^{ст} до майстатѣ Бѣа вседержителя, и кланяетъ сѣ Хѣ Бѣс; дѣла того третинѣи чинаѣтъ третого дѣла по шмершомъ, мѣтѣи до Гѣда Бѣа за дѣи ихъ шправшютъ. ѿ по поклоненіи тамъ посилаетъ сѣ тѣмъ дѣла ш Бѣа со агглами зновѣ на сей свѣтъ на мѣсца сѣи земнѣи свѣткѣи, показовати вѣдѣтъ агглы той дѣи, гдѣ шо чинила и справовала на землѣи вѣдѣчи еще в тѣкѣк: злоѣ и доброе живѣчи на землѣи, и показовати вѣдѣтъ агглы той дѣи всѣ мѣсца, на котри^а мѣсца^а шо гдѣ чинила, припоминати и згадовати вѣдѣтъ ей агглы кождѣи [к]рокъ по крокъ, шо гдѣ чинила, и кождого мѣца покаже^а, шо гдѣ тѣмъ дѣла чинила, и кождѣи дѣнъ вѣдѣтъ показовати, котрого дѣла ѿ котриѣи години гдѣ ходилъ и шо гдѣ починалъ, и всѣ зѣи дѣла показовати вѣдѣтъ ѿ мовити вѣдѣтъ: „Што тѣт еѣкъ шравкъ тоѣи и тоѣи зъ того и в тога чѣка, а тѣт еѣкъ шквѣтѣлакъ тога чѣка, а тѣт еѣкъ вѣдѣкъ чѣжоложетѣка чини^а с тѣмъ и с ти^а чѣко^а лѣво з не вѣкѣстою, а тѣт присага^а на криво, а тѣт еѣкъ свѣдѣчи^а фалшивѣ за наемъ^а. и все тоѣ агглы той дѣи, шо гдѣ чинила, то тоѣ все показовали еи. Зновѣ ти^а показшютъ агглы стѣи той дѣи еще и тоѣ, гдѣ шо гдѣ доброе чинила на котромъ мѣсцѣ, и моватъ той дѣи: „Што еѣкъ тѣт на семъ мѣсцѣ мѣстниѣи швоги^а людѣи чини^а, а тѣт пости^а сѣ еи, а тѣт нагого приwdгѣлъ еи швогого, а тѣт шкривдженного вѣкави^а еи и шворони^а еи ш напасти. а на семъ мѣсцѣ хорого навѣди^а еи и послѣжи^а еи емѣ ѿ по-

живилъ еси его, а тѣт сторонного в домъ свой принял еси его, а тѣт в темници сидачого накорми^т еси и визволи^т еси его с темницк. а тѣт за грѣхи покѣтова^т еси, а тѣт молебнѣ и акафи^о до пр^отой Б^ги прочита^т еси albo и найми^т еси, aby за тебе прочитано. а тѣт мѣтвы до Г^ода Б^га ст^го ѿправала еси, а тѣт^к всеощного и ст^рн^к и сл^бжвы б^жои висл^хла еси, а тѣт^к на сем м^ксцѣ грѣхи свои спомин^вши и заплака^т есь и до Г^ода Б^га з се^го с^рца своего в^зд^хн^л есь за грѣхи свои. а тѣт на се^т м^ксцѣ поклоны з великою жалостію за грѣхи свои ѿправова^т еси^т. и такъ почавши ѿ з^рожена чл^чкого ажъ до кончини житіа его ш^око^твекъ доброе albo злое з^чини^т гдѣ, то тое все той д^ши аг^гли ст^ыи тогда показ^ют до девяти дн^й. а во десатый д^нь вых^од^ат аг^гли з тою д^шію зновѣ на н^бо, и ид^т зновѣ поклонити с^а пр^отог^о Г^одню, iako тежъ и во третій д^нь чинили, гд^и ѿправ^ютъ с^ѣненици сл^бжвѣ б^жію до Г^ода Б^га, що называю^т с^а девятины. такъ ты^ж и по др^ггомъ поклоненіи ѿной д^шк^і, гд^ы поклонивши с^а столиц^и Г^оней, гдѣ самъ сид^т Б^гъ, те^ди зновѣ ид^т аг^гли ст^ыи на землю з тою д^шію, и показ^ютъ ей рай роскошн^й. во рай на земл^и е^ст сотворен^ный, которій рай самъ Б^гъ насади^т и з^фнд^овалъ. и той рай той д^ши показ^ютъ аг^гли, спокойн^іи м^ксца, праведникъ веселое м^ксце ѿ мешкана зготованное згодникомъ б^жимъ. и розм^нт^іи сади и дерева райск^іи ш^ощн^іи показ^ютъ, мешкана радосн^іи и в^кчн^іи. на т^іи радосн^іи и весел^іи мешкана смотрачи и гладачи ѿназъ д^ша те^ди^ж заб^влает ты^х давн^ыхъ всѣхъ см^ѣтн^ыхъ и прискорбн^іхъ мн^дл^іхъ в^кд^ѣ и скорб^іей сегос^вк^тн^ыхъ, ф^рас^нковъ земн^ыхъ. и тамъ в^бд^ѣчи д^ша в тихъ райск^іхъ м^ксца^х весел^іхъ и радос^ныхъ, те^ди^ж прос^ит т^а д^ша аг^гло^в ст^ыхъ, ж^ебы тамъ еи в раю зоставили мешкати межи праведными. аг^гли же бер^ѣт ш^нд^ю д^шіѣ изъ раю и ид^т з нею до страшн^ыхъ м^ксцѣхъ, до м^ѣк^іхъ в^кчн^іхъ пекелн^ыхъ, и показ^ютъ ей, той д^ши, мовачи: „Ѵто^ж с^іи м^ксца в^кчн^іхъ м^ѣк^іхъ ест^ь, котор^іи зготованы с^ѣтъ д^іаволѣ и сл^бг^а его и тымъ, котор^іи чинатъ волю его, то е^ст грѣшникамъ. а с^ѣе м^ксце е^ст червы ѿгн^неныи в^кчн^іи нешмирающ^іи, кот^ріи завше д^ши грѣшн^ыхъ во ш^гны гриз^ѣтъ ѿ скр^ѣзь ихъ т^ѣла и д^ши точатъ. а с^іе м^ксце е^ст адъ, то е^ст пропа^т, присподн^ал, безодн^а гл^бкокаа. а с^іе ти^ж м^ксце е^ст смола кип^лачаа и смродъ ш^петн^ый“. тамже и иншіи м^ѣски пекелн^іи страшн^ыи аг^гли те^й д^ши показ^ютъ и моватъ: „Ѵтож то т^іи м^ѣски, кот^ріи каждомъ по годности и вел^дг^ѣ засл^бги ихъ, что iакъ засл^бжи^т, т^іи м^ѣски наготованы с^ѣтъ грѣшникомъ“. ест^ь ти^ж ѿ иншіи, тажшіи ѿ горшіи м^ѣски, надъ всѣхъ

мѣкъ страшишій, а найбарзкій немаш тажши^х и горши^х мѣкъ
яко сѣенико^м, котрїи владѣ и нечистотѣ и чужело^мство и пан-
ство чинятъ и в тихъ грѣхѣхъ владѣчи литѣргїю вжѣ^{от}вннїю,
слажкѣ вжѣ^ю слажатъ, не боачи са сѣда вжѣ^ю. котрїи называютъ
са свѣтъ мирѣ, то е^{от} свѣтлость свѣтѣ, а они так чиначи не
естъ свѣтло^{от} свѣтѣ, але темно^{от} свѣтѣ, во не еднѣ дшѣ людскїю
скон^м злымъ житїемъ до мѣкъ некаяныхъ вкчнхъ закали на ны^х
дивачи са. тїи всѣ мѣки аггали стїи показовали шной дшї. зновѣ
ти^м во четиридесатый днѣ по смерти чловеческой, гди тѣтъ на
земли сѣеници млатъ са до Гда Бга за дшѣ, гди видѣт ѿ тѣла,
в четиридесатъ днїи паматъ сѣеници ѿправсїотъ, котрїи называютъ
са сорочины. теды^м зновѣ в сорокъ днїи приходитъ таа дшѣ
з аггалами на поклонїе до прѣла, то е^{от} до майстатѣ самого
владки Хд Бга нашего. и в той часъ роскажѣт Гдѣ нашъ Іс Хс,
жебы дшѣ шнѣю посадили на мѣсци шномъ, где сама соекъ за-
слажила и зготовила, и тамъ посажена и спсоезна ввваертъ ажъ
до второго приходѣ Хрвокого, то е^{от} сѣдѣ вжѣ^ю. еслиж... [Далѣ
бракуе мб. картка рукопису].

[И мовил стїи Макарїи: „Повѣж] ми, который естъ грѣхъ
над иншихъ тажчайшии и котрий естъ мерзенишійшии грѣхъ
Бгѣ^м ѿповѣлкѣ емѣ аггаль Гдань мовачи: „Кождый грѣхъ
розсчает ѿ Бга, але найбарзкій грѣхъ е^{от} найгоршии злопомнї-
нїе, то е^{от} гнѣвъ, той во естъ грѣхъ над иншихъ грѣховъ. такъ
ти^м и гордость и надѣто^{от}, сей грѣхъ естъ гордо^{от}, найснаднѣ
можетъ спровадити ажъ во адѣвѣ пропа^{от}. сей грѣхъ еднѣ пере-
ходи^т и перевышлетъ иншии всѣ грѣхи. иншии же грѣхи маю^т волю
и моць свою злостїю шве^о свѣтъ погшвннї. а то^м для гордости
и для прѣжнїи слави Ядама из раю вигнано было, для гордости
шнїи перкостоятѣ^т, то е^{от} Денница и Свѣтоносцѣ, который над
аггалами былъ старшии, а през гордо^{от} сталъ са темности нача^т
никъ и ѿтшнникъ и вжїи сопротивникъ дѣволѣ. для гордости
и фарисей працк добри^х шчинковъ своихъ штратилъ, и всѣ тїи,
котрїи во гордости превывали, то тїи всѣ погивли. такъ тижъ
и злопомнїтелѣ, котрїи долго на срдцѣ гнѣвѣ а на мысли злое
комѣ паматаю^т, теди^м тїи над иншихъ грѣшниковъ в пеклѣ мѣ-
чатъ са. Сѣеници же владно живѣчи, котрїи во Хвїи вкрѣ пре-
вывающи, а неправо ѿ нѣ зашо соекъ свое сѣиство и слажкѣ
вжѣ^ю мѣючи, панствїюци и вжѣ^{от}вннїи тлнны Хвїи злымъ скон^м
житїемъ звекажаючи, то тїи в горши мѣкахъ мѣчити са владѣтъ.
и иноки и сѣеники сокашднїши, а не пекаю^т са, то со Ісдою
вкчнѣ превывати владѣтъ“.

Зновитъ прѣдвѣный Макарий до а҃гла мовачи: „Питаю тѣ еще, пане мой, а҃гле стѣий, и ш то^х, як ти^ж, чи корзо вѣкѣ семѣ вѣде^т конецъ?“

Ѡповѣлъ а҃гла вѣий: „Того не вѣдаю, анк а҃ли анк жаднїи ѡгодники вѣи и крути [sic!] нѣхто не вѣдае^т ш то^х, ти^жко самъ единъ Хс̄ Бг̄ъ тое вѣдае^т, тїи лѣта и вѣки. во своей владзи положилъ тое, чи борзо конецъ вѣкѣ семѣ вѣде^т, ти^жко тое вѣдаемо, же которий а҃гло^х вѣдѣчи... [одно слово нечитке], которого вигнано з десатого хорѣ а҃гльскаго презъ гордость з ѡсѣми а҃глами своими аж до присподной темности мрачной, которий названный естъ Сатана, которий хорѣ десатый порожный самозсталъ, гди ихъ зогнано ѡтѣлъ, теде^ж тое знаемо, же ежели той десатий хорѣ а҃гльскїй наполнитъ самъ полный дѣлами стѣими и праведными, яко и перше бы^т повный, то тогда близко конецъ вѣкѣ семѣ вѣде^т, то юж и сѣдъ вѣий вѣдетъ“.

Зновъ ти^ж запиталъ прѣдвѣный Макарий а҃гла вѣжого мовачи: „Повѣжъ же мы еще, пане мой: тїи, котрїи не шанѣютъ стѣ вѣихъ и ндлий стѣихъ, дний воскреснїа Хѣого, чи великий грѣхъ мѣють тїи люде?“

Ѡповѣлъ а҃гла вѣий и мови^т: „Ѡхъ горе тымъ людемъ и великаа мѣка печелнаа ѡжидаетъ, же не деаютъ и не стѣатъ дний Гѣни^х, дний недѣлан^х воскреснїа! самого Бг̄а нѣвощо во мѣкнаютъ, яко жидове не вѣрнїи. Пишетъ во самъ в писмѣ стѣомъ, жебы кождий хрѣстїанинъ приготова^л самъ до того дна стѣго недѣланого ѡ вечера сѣботного ажъ до свитающаго понедѣлака с побожностью великою, во хто чититъ и шанѣтъ дни недѣланїи и дни стѣи, то самого Хс̄а Гѣда чититъ и шанѣтъ. такъ ти^ж и всѣ господскїи стѣа и стѣи^х вѣихъ великихъ ѡгодниковъ Хѣомъ хто чититъ и шанѣтъ, то той знаидетъ ласкѣ ѡ Бг̄а и ѡ стѣи^х его в той часъ, гди приидетъ всего свѣта сѣдити Бг̄ъ; и в той часъ велики^х помощниковъ совѣ члѣкъ знаидетъ стѣи^х вѣи^х, котрихъ вѣдетъ читити и шанѣвати. во стѣи вѣи, заслѣжонїи вѣдѣчи ѡ Бг̄а, теде^ж великѣю смѣлоот и прїстѣпъ мѣють до Гѣда Бг̄а стѣго. теде^ж тїи стѣи мѡгѣтъ спросити за грѣхи наши и своимъ мѣтвами вибачатъ на ѡ скѣтый дѣволскихъ. а котрий ти^ж члѣкъ албо не вѣста не чититъ и не шанѣтъ дний недѣланїи^х и стѣи^х вѣихъ, то той не шбачитъ ласкавого Гѣда Бг̄а стѣго на себе“.

И тогда вѣздхнѣла старецъ Макарий в горкости срдца своего и реклъ: „Ѡ горе на^х грѣшника^х, шшкани^х марностью сего свѣтною!“

Реклъ же аггль вѣий до старца: „Питай ма, ѿче чѣтныи, еще ш цю; цю сучошь, повѣмъ товѣ, во южъ часъ естъ и мнѣ пойти предъ Гѣда моего на славословіе“.

Зновѣ тиж мови старецъ до аггла мовачи: „Прошъ та, пане мой, и ш тоѣ, котораѣ еѣт мѣтва найпотребнѣйша и Бѣс прѣемнѣйша?“

Реклъ же емѣ аггль Гѣднѣ: „Если котрий счиѣ са писма читати, и ѿалтирѣ смѣѣ читати, то ѿалми Дѣдѣи соединяють его со Хрѣтоѣ. а еслиѣ естъ хѣто простый, не счиенный, то сѣю нехай читаѣт завше, котраѣ снаднѣйшаѣ над всѣхъ мѣтвѣ естъ и легшаѣ, а Гѣдѣ Бѣс стѣомѣ блѣгѣпрѣятнаѣ еѣт, то еѣт: „Гѣди Іѣе Хрѣте, снѣ вѣий, помѣй ма грѣшнаго!“ ко тиѣ и многиѣ сѣиѣ, зоставивши писма всѣ, а сѣю мѣтвѣ еднѣ тиѣко держачи и читаючи еѣ завше сѣсенными были. Сѣю мѣтвѣ: „Гѣди Іѣе Хѣ, Снѣ вѣий, помѣй ма грѣшнаго!“ могѣтъ держати старѣи и молодѣи люде. и невѣсты и хѣтоколкеѣ хѣчеѣ сѣсти са, то сѣю мѣтвѣ нехай во сѣтаѣ завше держитъ и на каждоѣ мѣсѣцѣ гдѣкоѣвѣкъ всѣдѣѣ, в келѣи ѣи в дорозѣкѣ всѣдѣчи, чи в днѣ чи в ноци, лѣгаючи ѣи вѣстаючи, снадѣчи и хѣдѣчи тѣю мѣтвѣ завше читати, абы завше мѣти са и во сѣтахъ еѣ мѣти и все випѣскати еѣ зъ сѣтѣ, але завше абы мѣти са Гѣдѣ Бѣс стѣомѣ. хѣрѣсѣючиѣ найбарѣѣй повиннѣ тѣю мѣтвѣ читати совѣк, хѣчай и лежачи але и сидѣчи; тои мѣтвѣ завше ѿ каждого хрѣтіанина Гѣдѣ Бѣѣ хѣчеѣ, абы мовиѣ до Бѣа, и контентѣѣ са нею Гѣдѣ Бѣѣ; хѣчай ви хѣто и не смѣклъ воѣше, то и тою самою едною мѣтвѣю сѣсенный всѣдѣѣ, абы тиѣко чоѣо иншого, ледаѣйкого чоѣо не мыслиѣт, то и тою мѣтвѣю сѣсенный всѣдѣѣт“.

Зновѣ мови старецъ до аггла: „Повѣжъ же ми, аггле сѣый и пане мой, еще и тоѣ: если чѣкъ иакого грѣшника ѿведеѣт ѿ грѣха и наставиѣт и насчиѣт его на сѣсеннѣю дорозѣ, абы южъ воше не грѣшиѣт и ѿ того часѣ абы добре са справоваѣт предъ Бѣгомъ, чи всѣдѣѣт той чѣкъ мѣти иакѣю за то ѿ Бѣа заплаѣт, цю ѿ грѣха грѣшника порадою доброю ѿведеѣтъ?“

Ѧповѣклъ емѣ аггль Гѣднѣ на тоѣ мовачи: „Мовиѣт Хѣѣ: „Изродаѣ чѣноѣ ѿ недостѣйного иако моѣ сѣта мѣти всѣдѣѣт“. ѿтож если хѣто насчитъ кого и ѿведеѣт его ѿ злоѣи дорѣги и ѿ злыѣ дѣклъ и ѿ грѣховѣ его на пѣт сѣсенный ѿвернѣѣт, теѣдѣж той великѣю заплаѣт ѿ Бѣа ѿдержитъ за ѿного грѣшника, же вибавиѣт и ѿстерѣѣтъ его ѿ мѣкъ пекѣлиѣ; теѣдѣѣ великѣю заплаѣт и нагородѣ таковѣи ѿ Бѣа приѣмѣт. зновѣ если бы хѣто радиѣлъ кого и до злоѣи приводиѣт и счиѣлъ в дѣло злоѣ, то таковѣи злий

порадца не тилко шного дшѣ погѣбитъ злѣю радѣ даючи, але и свою дшѣ вкѣчнѣ дѣаволови ѿда^{от} на мѣски вкѣчнѣи. Бо то грѣхъ карзо тяжкий естъ, гди хто кого до якого грѣха вчитъ и приводи^т“.

Поти^м же аггль Г^однь реклъ до прѣднего Макарія: „Нѣ, ѿче Макаріе, сѣсай сѣ и вкрѣплай сѣ во подвижѣ иноческо^м и бл҃сви“.

Тое рѣкши аггль възлетѣлъ ѿ него до горы и пошолъ на нѣво. старецъ же Макарий поклони^т сѣ аж до землѣк и мови^т: „Иди во мирѣ, пане мой, аггле стѣий, слѣжителю Г^однь, и предстаны стѣой Тр^оци и Б^гѣ единаесциномѣ, и мѣи сѣ ѿ мнѣ грѣшномѣ“.

Потом же поджована чини старецъ Макарий славахи прѣстоѣ има Б^жоѣ, же емѣ таковоѣ извѣщеніе и такови тайны презѣ аггла своего показалъ. а поти^м вирнѣ сѣ старецъ до своего манастира и до целіи, и тѣи всѣ рѣчи, цю слыша^т ѿ аггла, повѣдалъ всей братіи своей. шны тиж тоѣ слышачи карзо дивовали сѣ томѣ. Б^гѣ нашемѣ слава, честь в Тройцы стѣой славимомѣ ѿцѣ и с^нѣ и стѣомѣ Д^хѣ нѣнк и пр^оно и на вѣки вѣкомѣ. аминь.

Рокѣ 1495. мѣца юліа зѣ. Іванъ Дашовский прѣзвитеръ Гадинковский в Шиповцахъ.

II. Измараѣд XVI в. (бібліот. Петрушевича ч. 1), к. 42.

(Гла^в стѣго й ѿ а^н мѣтнѣаго ѿ исходѣ дшѣи). Зкло многоъ стра^х ѿвѣдержитъ дшѣю тогда нестѣзлемѣ въ исх^одѣ еѣ ѿ тѣла. се во вѣше стѣмѣ явленѣ ѿ Семіѣна столѣпника ѿкровеніемѣ. йко во по разлѣченіи дшѣи ѿ тѣла срашѣтъ ю въсходѣцю ѿ земля на нѣво лицѣ вѣсковъ кождо въ своѣи толѣпѣ: ѿви клеветы й прозорѣства йщюще, егда волю и^х вѣ совѣк йма^т, а йны закнѣсти, тѣдѣвы, ѿвиды, гнѣва, ярости, грѣдости, пѣанѣства, вѣлженіа, ѿвѣяденіа, скѣпости, немѣрдѣа. всѣ^х си^х ѿвѣщю^т вѣскове; аще в не^х волю свою познаю^т, то не ѿстава^т оуѣвѣи дшѣи далѣ йти. егда во до йвси ѿ земля дшѣа въсх^одѣ йма^т, аггли стѣи ѿпроче еѣа соу^т, а не помогаю^т еѣи, развѣе дѣла добраіи й истинное покайніе съ исправленіемѣ. ѿ се^м прѣвѣын по всѣ дшѣи й по всѣ часы мыслѣаше й въ страскѣ ѿ то^х часѣк смѣртнѣкмъ бывѣк носаше на памѣ стѣго Лариѣна слово, йже гѣше егда прѣставити сѣ хотѣ: „Ѿ смиренѣа дшѣе, й. лѣ^т работала еси Хо^у

и войши са хотаци ийти? чѣколювецъ естъ Бѣ, ийти. се слово блженны и млотивыи Іѡаннѣ патріархѣ на оумѣ си имаше всегда и глалше скръбаци: „и. лѣтъ работавъ прѣбывши Лариѡнѣ Хѣи, и чудеса многы сътворивъ и мртвыи въскрешавъ, а вооа са смертнаго часа. ѡ оубѣгый, грѣшныи Іѡаннѣ, что имаше сътворити, егда та срѣщютъ велици, сровѣи, немлотивѣи мытари истазующе та? и к' которымъ прѣво ѡвѣщати възможши, ко лживы ли вѣсомъ или к' клеветливы, к' немстиковы ли или ротаци са во лжию?“ и помоли са глалше: „Бѣ, ты и въспрѣти, зане вса крѣпость чѣла не може противъ и. ты ГИ даждъ наставныи на стѣла агглы съхраняюща ны. много бо на на естъ неистовство вѣсвско и много трепѣтъ пѣчныи въздѣха сего. аще бо ѡ града въ градѣ по земли ходяще тревоуемъ водаща ны, да не заклоуди въ непроходна мѣста или въ рѣкы или въ пѣстыню и погыбнемъ, а исходаще на дѣгій съ поуѣтъ вѣчныи много наставникъ крѣпокъ вѣиухъ агглы тревоуемъ на помощь нашѣ.“

Се и исхоженіи дѣи ѡ телеси и к' небеси въсхоѣ, се блженнаго вѣомѣраа дѣчнѣа, да и мы потци са ѡ смертнѣхъ часѣхъ скорбы и печаль имѣти и ѡ восхоженіи к' небеси помышлати и зготовити добраа дѣла хотащаа ийти с' нами, да застоупатъ ны въ часѣ тыи вѣдѣныи и не дадатъ ни прикоснути са к' на противныи сила. Бѣ ишемъ слава съ ѡумѣ и с' стѣмъ дѣомъ.

Р. Мединицкый Пролог XVII в. стор. 39—42.

(Слово ѡ исходѣ дѣи и воходѣ на ивса по смрти). Блженный Іѡаннѣ млотивый ѡ памяти смртнѣи и ѡ исходѣ дѣи прѣно глше, іако вѣ ѣмоу ѡкровено ѡ стѣо Семѣѡна столпника. ѡ исходащи бо, рече, дѣи ис телесе и хотаци възйти дѣи на ивса дѣсрѣтають ю лица вѣсовъ и пытаютъ ѡ прѣвѣѣ лжѣ и клеветы, да аще того не покаала са воудет, тѣ оудержана воудеть ѡ вѣсовъ. и пакы выше оудрѣтають вѣси дѣи и пытаютъ блуда и величаніа; аще и сиѣ покаала са воудеть, тѣ ивкавитъ са ѡ ни. много запинаніа, истазаніа дѣи ѡ вѣсовъ, идоущи до ивсе: по сеѣ іарости и зависти и гнѣва, грѣденіа и срамословіа и непокорства, лихва, сребролюбіа, пѣнства, злопомненіа, чародѣаніа, потвороѣ, ѡвѣденіа, братоненавиденіа, дѣвѣиства, татвы, немилосердіа. и егда же ѡкааніа дѣи ѡ земля до ивсе идетъ, кроѣ ѣа стѣи агглы сжт и не помагаютъ ѣи, нѣ сама дѣи ѡ собѣ слово ѡдаваѣтъ и покааніемъ и добрыми

дѣлы, и коле вѣсего млѣтнею. ѣгоже во грѣхѣ завиденіемъ зде не покаетъ сѧ, ѿ насилѧ вѣсов'скиѣ мытар [погибаетъ]. да се вѣдоуще братіе оубоимъ сѧ горкаго того часа, ѣгда срѣщуютъ ны сѣровѣи ѿни и немилостивѣи мытари, ко ниѣ же недоубѣмѣти начнеѣ что рещи. тѣмъ ииѣкъ покаимы сѧ ѿ вѣсего [sic!] зла и по силѣ нашей сътвориѣ милостыню, могоущаѧ ны проводити ѿ земля на иѣса и ѿ вѣсов'скаго бѣдрѣжаніѧ. многа бѣво еѣтѣ ненависть иѣ на наѣ и великъ намъ страхъ и велика вѣгда вѣздоуха того. иѣво ѿ града того вѣ ииѣ градъ на земли идоуща трекоуеѣтѣ проводящиѣ ны, да не заблоудниѣше вѣ злаѧ вѣпадемъ иѣли во иѣкѣиѣ проходъ иѣли разбойники иѣизмолимы; колко паче настав'ники иѣли вѣжественныѣ роуковоѣ трекоуемъ идоущи на долгиѣи ѿныѣи и вѣчны поутъ, ѣже еѣтъ смѣртный днѣ и ѿ тѣла дѣи иѣсходъ, ѣго же не можеѣ никоудѣ же минуѣти.

С. Бібл. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевича ч. 165,
стор. 141—148), рукоп. XVIII в.

(Слово ѿ дѣла грѣшныѣ, какова сѣтъ и кѣ како-виѣ мѣсцѣѣ знайдѣшѣтъ сѧ, блаженныѣ Андрей Хрѣта ради юродивиѣ ѿ семѣ повѣда вѣлженномъ Спифанню, любимомъ своемъ). Бѣкѣ кто именеѣ Иванъ Келестеновиѣтѣ, юноша любимыѣ Спифанневи, и во грѣсѣкѣ вѣдноѣ валише сѧ, іѣко свинниѣ вѣ кадѣ лежашѣ. множицею и наказоваѣ бытъ вѣлженнымъ Спифаніемъ прѣтати ѿ таковаго грѣха, и не хоташѣ воѣ ѿкланныѣ ѿвратитиѣ ѿ пѣти своего лѣкаваго. гла вѣлжениѣ Андрей ко Спифанню: „Ище толико томъ речшѣ, толико воѣ поѣмѣетъ сѧ тѣвѣкѣ, вѣ во ѿжесточиѣ [сѧ] еѣтѣ и занѣстиѣ и поракощѣ вѣдноѣ вѣсѣ, то ни Гѣдѣ ѿвратиѣтъ его. Подѣи сѧ ѣво и подѣвизай сѧ, возлюбленное мое чадо, ѣлико можешѣи, да не когда приѣдетъ Гѣдѣ прѣвѣсти наѣ ѿ здѣшныѣ, наследствемъ вѣлгата, іѣже ѣво не видѣкѣ ни ѣхо слыша ни на сердѣце чѣлѣкѣсѣ возиѣде“.

Совѣршившѣ сѧ времени ѣво ѿити ѣво Іѣваннѣ ѿ слокеѣ покаянниѣ и своего емѣ развращеніѧ, видѣкѣ во снѣкѣ Спифаніемъ прѣдѣнаго Андрейѣ идоуща сквозѣкѣ мѣста злопроходна и смрадна и зѣло злошеѣтвеннаѧ, держаща свѣцѣсѣ, ѣже свѣтити емѣ сквозѣкѣ мрачное ѿно мѣсто. мнѣшѣ же подъ землю емѣ быти. и ѿбѣвала емѣ, зря во тамо темниѣсѣ и затвориѣ и заклапиѣ и ѣзи различнаѧ, и тма. И тамо много мѣкѣ и ѣжовъ, и во дрѣвѣхъ ѣжилицѣ змиѣи и ѣхидныѣ и лѣпидиѣ и враныѣ и птыца неситыѣи и смрадныѣ, и

звѣрїе ѿ пси ѿ ѿнаи прочаи вѣхъ тамо, яко невозможно ѿск[а-
за]ти. Конегда вѣхъ сїа, видѣше вса, послѣди до^идоша во мѣ-
сто смраднѣ, во не^иже не вѣше ѿно ничто, точию мотила члѣ-
ч^икаи ѿ песиа. ѿ рече Єпифанїе¹⁾ бѣженномъ: „Млїю ти^о, что зде
до^идох^о? Во сїа ли вѣст^и подвиг^и наш^и, да зде види^и ѿкланнаи
вышла?“

ѿ глѣ блаженный: „Ни, чадо, но да видиши мѣсто, ѿдеже
ѿва^и дрѣг^и твой стѣжа^и вѣст^и. сїа во мотила содѣлованїа егѡ ѿ
трѣд^и ѿ подвиг^и егѡ. но возри сѣмо ѿ виждѣ, что сѣт^и на-
писана“.

Возри сево Єпифанїе ѿ видѣ, се така^ица мрач^инаи на воз-
дѣскѣ, ѿ на ней написано: „Сѡвите^и вѣчнаи ѿ мѣчїе нѣжно ѿвана
Келестеинова“ — тако вѣше ѿмаи ѡцѣ егѡ. ѿ рече Єпифанїе: „Горе
мнѣ грѣшномъ, зде ни враг^и мой да ви дошед. что вѣша мо-
тила сїа?“

ѿ рече бѣженны^и: „ѿже подобнаи дѣлающей ѿваннѣ, ѿли
мѣжи ѿли жени, зде ѿмѣт^и вѣти, ѿ мают собрати гно^и ѿ мотила,
яко конегда скончают^и сѡ, да наситїа^и сїа дїша их^и веригаи сви-
зани. ѿ по во^икресенїи телесе^и, тогда ве^ими ѿгнѣви вѣдѣт^и пре-
дани“.

Єпифанїе же вопроси бѣженнаго ѡ видѣнїю ѡни^и мѣ^и ѿ пе^и
ѿ ядов ѿ вѣк^и ѿже тамо сѡготовленны^и. ѿ глѣ рѣдѣ. ѿн^идрїй:
„Сїа вса безаконны^и ѿ грѣшны^и сѣтъ“.

Єпифанїе рече: „ѿви мнѣ, Годи мой, ѿ что таковомъ сѣставѣ
члѣчски^и дїшам^и слѣчает^и сїа?“

ѿ рече рѣдѣ: „Не тако, чадо мое любимое, на на^о ради
Бгѣ тако сїа видѣти сѡготовки, показав коегождо, каковим^и ви-
дѣны^и сподоблае^и сїа: ѡви сѣт^и свѣ^ица^и, ѡви сѣт^и любодѣем^и,
ѡви влѣдник^и, ѿниа сѣдомлавно^и ѿ татѣм^и ѿ сребролюбце^и ѿ
еретик^и ѿ трѣславни^и ѿ прочим^и прегрѣшени^и поработивши себе.
сїи же сѣт^и дїша, ѿже приложиша сїа ското^и несмысленны^и ѿ сподо-
биша сїа ѿ. сего ради Гѣдѣ такови^и видѣнїе^и зрїти сїа ти^и сѡго-
тока, ѿ како нарече^и сїа дїша ѡны^и. ѿбо свѣици дїша юнѣт^и сїа
яко скорпиа, ѿдолослѣжитѣли ж яко пра^и смѣрдячїи, любодѣи
яко^и зми погѣбѣл^ише, во^их^иов ѿ ба^иников^и яко зми, скотоложников
яко миши ѿ яко червїа пѣа на земли повержена, влѣдник^и дїши
яко свинїа, татѣ^и яко волки, клеветник^и яко лисици, сребро-
любце^и яко слѣмаки, гнѣвливи^и яко звѣриа, злопомниви^и яко
схїдїни, ложе^и яко змиа, лакомим^и яко коня, паница^и яко вѣ-

¹⁾ В рукоп. Єпифанїе.

снбюцихъ, еретикохъ яко гной, владникомъ яко капилбюцихъ, — такови сѣтъ яко ѡсли, прелееникохъ мѡжехъ и женахъ яко врана, свадникохъ яко крѡки, неправедникохъ и неправедно сѣдѡщимъ яко скнныша, кричашихъ прегбдникохъ яко днѡвилохъ крицаа, плещбцихъ яко іроднѡда и тако ..“

Тако вѣсѣдоваше прѡдѣнный ко Єпифанію. І выстъ возкнѡ Єпифаніе и ѡжасе сѡ ѡ видѣннѡи. Утрѡ же кившѡ повѣда нѣкто Єпифанію, яко любимихъ твоей Іѡанъ ѡгненныхъ содержи хъ естъ недѡгохъ. онъ же слышавъ прослезнѡ сѡ [и] рече: „Горе моему недѡтачествѡ, яко се вѡтъ видимое!“ И воставъ поиде на посѣщение егѡ. яко видѣ егѡ ѡгненнѡи недѡгохъ содержи ма, рече: „ѡки мнѣ страшномѡ сѡмѡ видѣннѡи! Ге влѡженнаго Андреѡ проречение!“

Видѣвъ же егѡ Іѡанъ воздѡхнѡ изъ глѡбинны срдца и рече: „Помѡи сѡ ѡ мнѣ, сѣче вѡжнѡи, егда пощадитъ мѡ Бѣгъ и прѡститъ мѡ ѡ сего и не подасть мнѡ кончины житнѡи“.

Чеснѡи же Єпифаніе рече: „Гѡдѡ, кратѡ, да сотвори хъ, еже на полѡзъ естѡ, той во вѣстѡ трѡвѡемѡи. азъ же грѣшнѡи не имѡ хъ ти что ѡспѣкти. мѡи ѡко Бѣга, и то хъ ти имѡ хъ сотворити вѡгое“.

Днѡ ѡ днѡ же разслабѣ ѡкашннѡи, и стече тѣло егѡ яко вода на землю, и измѣкнѡ сѡ лице егѡ и рѡтѡспнша сѡ кости егѡ и разтан сѡ, яко же ѡстрашити сѡ вѣкмъ зрящихъ и вопѣкти: „Гѡди помилѡи!“ И тако [сконча] житнѡе свое, поверженъ (?) до ада вѣчнагѡ ѡгна. Бѣс нашѡмѡ слава во вѣки. Аминѡ.

Т. Рукопис Іллї Яромѡцького Білахевича, стор. 97—100.

(Слово ѡ нѡсходѣ дѡи, егда разрѡчае сѡ ѡ тѣла на ѡнѡи вѣкѡхъ). Ище хто добре чинитѡ на землѡи, то вѡдетъ їмѣти добре на нѡснѡ. ище ли мѡтѡви творилѡ, или повѡсни по силѣ своей, или мѡтннѡ давалѡ по силѣ ѡ працѣ рѡкѡ своихъ, или свѣтнѡ до цѣркѡи давалѡ, или працювалѡ ведѡе Хрѡта и стѡихъ егѡ, то все ѡггѡлѡ пишѡтѡ, и потѡ¹⁾, лѡканіе и жажди, или ѡ працѣ правѡи прикѡннѡлѡ до цѣркѡи стѡи, или нагого ѡдѣлѡлѡ, или волнаго посѣтнѡлѡ, или в напѡстѣ рѡтовѡл, в тягѡтѣ комѡ помогѡлѡ, или до грѡбѡ мѡртѡва ѡпровѡднѡлѡ, или памѡитѡ творнѡ ѡмѡршнѡмѡ, то все ѡггѡлѡ пишѡтѡ и предъ Бѣга показѡютѡ, на каждо днѡ и ннѣкѡ, ѡ-го часа, ѡ. часа, ѡ. часа. Ище ли пакн псалтиръ свѣк ѡпѣкѡсетѡ, ѡгалми на кождѡи днѡ и часѡ, или слѡжѡвѡ

¹⁾ В рукоп. полѡ.

себѣ закъниѣ, или чаѣто помазвалаѣ сѧ елеемъ стѣмъ и ѡфѣкрокалаѣ сѧ честною кровію і тѣлаѣ Хѡвимъ, и визнавши на сѧ всѧ злости на исповѣди предъ сповѣдникомъ и в похвѣлкѣ ѡумерша, и во погребѣлкѣ пѣсней книжнихъ погребутъ ѣго, аще ли ѡ працѣ память творять тритини или девятини и полѣсорочини и тридесѧтини и сорочини, то тѣмъ дѣламъ великаѧ польза и леѣкое сконани: ѣгда разрѣчаетъ сѧ ѡ тѣла, то аѣгли леѣко тѣю дѣшъ керѣтъ, то таѧ дѣла не бѣде видѣти темности книѣзей бѣсовскихъ, токмо видитъ пресвѣтлѧ аѣглокѣ.

Тогда дѣла една, когда аѣгли несѣтъ еи предъ бѣга, и прохѣдѧтъ врата митарскіе безъ возкранѣнѧ; предъ тѣми дѣлами лютеѣ митарства і ѡгнь ѡ элемента ѣфирскаго безъ страхѣванѧ леѣко минаетъ и ничтоже нѣхъ пламень не кредитъ, и врата нѣвнѧ безъ страха проѣдетъ. Гаѣ Хѣ простираетъ рѣцѣ свои и керетъ ѡ аѣглѣ и цѣлаетъ нѣхъ. Потомъ тихъ дѣшъ послаютъ ко вѣчнѣе ѡкителѧ ко стѣмъ во пресвѣтлѧй рай, по лацѣнскомѣ ѧзѣкѣ „порадостъ“, по ѣврейскомѣ зранѣ прѣвѣтлѧй.

Аще ли хриѣтианинѣ грѣшнѧй ѡумретъ, то вѣльми страшно и тяжко той дѣшъ биваетъ разлѣчити сѧ ѡ грѣшнаго тѣла. аще ли исповѣдала сѧ и в законѣ ѡумерла, предцѧ ѣи биваетъ полза, але мало. аще ѡлаѣтиръ за ѣго дѣшъ прочитаютъ кѣ. каѣнизмъ, то таѧ дѣла кѣ. митарствѣкѣ, вратъ митарскихъ з великиѣ стѣязанѣе проѣдетъ. аще ли пѣсени Моисѣеви прочитаютъ, то седмѣ вратъ нѣвнѣхъ безъ возкранѣнѧ проѣде, мѣ. дѣшъ постраждетъ страхѣванѧ и пламене ѡ ѡгнѧ элемента ѣфирскаго, чистаго ѡгнѧ, пошлютъ ѣи ко вратомъ райскимъ.

Аще ли хриѣтианскѧй чѣлвѣкъ грѣшнѧй беззаконно погребатъ сѧ, то не даѣтъ ѣмѣ дойти перваго митарства. и несѣтъ тѣю дѣшъ назадъ до вратъ Ісаѣатовихъ ко юѣдолъ темной мѣски. в темной мрацѣ свѣта не видѧтъ, тамо дѣшъ грѣшнѧй ѧко лѣви ричатъ, в риданю нѣхъ мѣски великѧй. Тѣлако имъ радость биваетъ, аще в которѧй дѣшъ и часъ на семъ свѣтѣ до церкви свѣцѣс и сѣлжѣс вѣжю за тѣю дѣшъ ѡправѣютъ, или ѡ працѣ рѣкѣ своиѣ даѣтъ чѣлвѣкъ до цѣкви лаѣаѣ, прѣѣфори. то цю тѣ доверѣ на семъ свѣтѣ сѣчинилъ, то на ѡноѣ свѣтѣ с привѣткомъ ѡбращетъ сто крат. И свѣтъ тѣмъ дѣламъ великѧй восѧи в той дѣшъ, и пища нѣхъ аѣглѣскаѧ прохѣдитъ. аще ли іреѣм і ермонаѣхомъ даѣтъ грамоти четати или четелникомъ или ѡвогимъ за нѣхъ дѣшъ млѣтиню даѣтъ ѡ працѣ рѣкѣ своиѣ, или свѣцѣс, или прикривали наготѣс ѣкогнѣхъ люѣей за ѣмершиѣхъ ризою, то нѣхъ в той дѣшъ и свѣтлѣсть и радость великаѧ и с запаѣомъ нѣхъ прохѣдиѣ сѣнанѣе.

І пакы ѿ пятка вечера до полночи свѣтитъ свѣтъ и^а великъ, аж дрѣгъ дрѣга лице видѣтъ ѿ познають ся. ѿ пакы при слѣжбахъ стѣхъ і при праздникахъ Господскихъ ѿ при стѣхъ днѣхъ свѣтъ имъ великій восіаетъ, і ѿ великого дне воскресенія Хѣа до пятикостнійа нѣди то имъ свѣтъ ѿ радость биваетъ велика. в той пѣтокъ пятикостнійа нѣди во вечер во ѡ. ча^о пошщеніемъ вѣчимъ на сей свѣтній свѣтъ дшамъ на смотреніе милн^а родичовъ своихъ ѿ мѣста гробницъ телесъ своихъ, то имъ цю тоу хрѣтіанскимъ праведнымъ грѣшнымъ ѿпдѣтъ биваетъ ѿ вечерняго пятка до полночи на неделокъ; потомъ ѿкамененіемъ ставаютъ на своихъ мѣстахъ.

У. Перемиський Пролог XVII в. ЛII, В. 5, стор.

(Слово Нифон^а, іако вѣ послѣднемъ издыханіи слѣзами ѿ м^ал^ат^ам^анею дѣгодиль Бг^оу). Кидѣ прѣдвѣи Нифон^а двѣ аγγла възносяща дшѣ на нѣо. іако приближиста са къ мѣздомѣствѣ, влоуженію ѿ къ инѣмъ грѣховнымъ силамъ, начашѣ внаси мытомци гнѣвати са ѿ възмоуцати са глѣще: „Како вы дрѣзаѣте дшѣ нести мимо ны, нашу сжщѣ?“ ѿ глѣста аγγла къ нимъ: „Како е^{ст} ваша?“ ѿ глѣша ѿни: „И до смѣрти вѣсе зло сѣтвори, ѿ се е^{ст} наша. дшѣ сѣ стрѣми порабоцѣна ѿ безпокланія е^{ст} дѣмерла ѿ ни къ смѣрти грѣха са не ѿстала, даже дѣмере рака грѣхѣ. ѿ се е^{ст} нашъ дѣлателъ ѿ доселѣ“.

Тогда глѣ ідин ѿ аγγла вѣжѣ къ нимъ: „По истиннѣ мы ни вамъ ни ѿцѣ вашему дѣволѣ вѣры имѣ^а, вѣсѣкожъ во лѣжѣ исплѣнени е^{сте} лѣкавін. нѣ да вѣдетъ призванъ аγγла вѣжѣ, ѿже вѣ стѣмъ крѣщеніи данъ вы^{ст} на съблюденіе е^{мо}у; тѣ повѣстъ истинноу“. ѿ призванъ вы^{ст} тѣ. ѿ глѣ е^{мо}у аγγла: „Рѣци мнѣ, дшѣ си покaлa са е^{ст} безаконій своихъ, ѿли вѣ грѣсѣхъ дѣмере?“ ѿвѣща аγγла ѿ рече: „Язѣ [ни] чѣкъ е^{смь}, ни доухъ лоукавіи, да хошѣ рѣци лѣжѣ, іакожъ ѿ сѣи вѣсен. нѣ по словѣ Гѣ нашего Іс Хѣ глѣ камъ, іако в ѡнъ же ча^о нача болѣти, ѿ нача слѣзити ѿпоклѣдѣ грѣхы свои, ѿ престретъ рѣцѣ на нѣо мѣлаше са Бг^оу. аще простилъ е^{ст} ей, Бѣ владѣетъ, слава праведному сѣдѣ е^{го}“.

Онъ слышавше свѣтоносній аγγла нарѣгашѣ са дѣволѣ ѿ вѣсѣмъ е^{го}. вѣсенъ же ѿвѣщашѣ глѣще: „Аще достоинно е^{ст} сѣмъ сѣсенѣ выти, тѣгда прѣиметъ е^о миръ сѣсеніе ѿ вси грѣшній, а мы оуко вѣсѣе тѣоудимъ са“. тогда реконѣ стѣи аγγла: „Нѣнѣмаѣте,

окааннїи, ꙗко ёліко ест нх ѿ юности сѣгрѣшило, то всего того простиа е. Бгъ, ꙗще всего того покает са стѣнѣ ѿбоко ѿ слѣдѣ ѿ творѣ мѣтына ѿбогым. да что са кам мнит, ѿкааннїи. свѣрїе дивїи: лѣпо ли ест дши сей спїнїе полоучити, или ни, Бж тѣм сждит. ѿже на свѣт ѿповѣданїем ѿыдошж, ꙗвѣ вѣсе ѿкаемое свѣт ест. тѣмъже ёліко ѿповѣдают члвци съ слѣсами грѣхы скож къ Боу къ смѣренїи многѣ ѿ въ столнїи, ѿстѣпают злаго дѣла. мѣтивъ еш Бж ѿдаст им грѣхы, а въ ннх же безаконїих ѿмрет члкъ ѿстаенных ѿ Бга, тѣм сждит Бж ѿ ѿблнчает къ безконечнымъ мѣкы. се рекоста аггла ѿ посрамїста дшхы лѣквыж, ѿ тако ѿйдошж къ кратомъ вѣнымъ, ѿ спїсена въст дша тла ѿ Хѣ Іск Гїи нашем, ёмоуж...

Ф. Бачванський рукопис Михайла Туринського XIX в.
стор. 205—208.

(Размишленїе ѿ геенѣ ѿгненой). Но первнхъ той ѿгнѣ геенски, ѿже вѣдетъ грѣшнхъ палити на вїки, вѣдетъ всегда жеци, никогда же сожетъ, ꙗко да вичное безъ конца наноситъ мѣченїе. ѿвн, колъ люти вос'пламенїти ѿгнѣ, что ѿ немъ самъ дѣволакъ во виснемъ челокицѣ сказа глагола къ свѣщеникѣ вопрошающѣ: „Видннн ли сѣа великнѣ гори? хотай вы вси желѣзныѣ вѣли, ѿ егда вы са кергли въ геенѣ пекеансїю, за полъ миншти растопили вы са ꙗко вода“. Г) страшнѣ ѿгна сего лютоствѣ, кто не оуконт са тебе! Самъ пророкъ Ісана дасть вѣщанїе: „Кто ѿ касъ возможетъ прѣквати со ѿгнемъ вичнымъ?“ рас'ждай, грѣшна дшѣ, котомъ ѿгна еше ѿ змѣ прѣестественїемъ ѿобразомъ ѿкаанн терпннн вѣдѣт, что Іск Хрѣтѣ ѿобразнѣ скрежетанїе звѣамъ, ёже ѿ змнн прннн ѿмать. ѿ колъ ѿжасно мѣчннн ѿхъ вѣдетъ, болшою лютоствѣю нежелн кѣхъ мразовъ ѿ початкѣ свннн прѣвосходнтъ. ѿ вѣдетъ смрадъ нестерпннн, ꙗко всѣ свѣта сего мерзостн тламо ѿзлнют са. ѿ тако не лѣмъ во ѿгнѣ, но и во смрадѣ мерзостномъ во вїки лѣжати вѣдѣтъ. ѿ вѣдетъ гладъ вичны тѣжннн ѿмъ, ꙗко тѣло ѿ глада зо себе таргати вѣдѣ, но ѿ ѿннмъ не насѣтѣт са. ѿ вѣдетъ жажда неѣсмотрнма, ѿ вѣдѣ ѿхъ дѣволаки со смолою ѿ снркою ѿ ѿловомъ растопленнмъ мерзостїю смрадчю напавати, но и тымъ пнннемъ! проклатымъ жаждн своеѣ не столѣтъ, чрѣсѣ всѣ вѣчностъ капѣ водн не даде са ѿмъ. Г) несітѣ гортанн ѿѣжнрцовъ, пнннцовъ на такоствѣ речѣс прндѣ! ѿ вѣдетъ лю-

тихъ звирей дѣргизеніе, вѣдѣтъ дѣволи прѣтворати са ѡдвигати змиами и люто ѡпасіюще са и мѣ коло глави, и прѣзкло збѣлами жвакати, таргати и хъ вѣдѣтъ. ѡ дѣше, пчели дѣргизеніа терпяти не можеша, а како звирей пекелнихъ терзаніа мислиши? и вѣдетъ страшни мѣки на Авципера пекелного днѣ и ноцѣ взираати; ѣще горше вѣде ко оуши приходити страшного гласа стѣканіемъ, гдѣніемъ, криканіемъ, егда демони оужасны проидѣтъ гласи: и сами погнеше ѡ жалю плачѣше и колѣзней непрестано ричати вѣдѣтъ. ѡтѣдѣ подѣмати себѣ мислю, грѣшна дѣше, когда междѣ сто хорима чрезѣ ѣдинѣ ноцѣ вѣлъ еси, ѡни бы стогнали, ины кашалли, ины хралли, дрѣги плакали, — коль нестерпимѣю ноцѣ и миль бы еси. но что сѣ естѣ ко сравненію геенской ноци, гдѣ не сто людей риканіа, но безѣчисленіхъ, тмами темъ, миліонъ миліонѣвъ. оуки, коль нестерпимо на новѣсімъ ѡгни понести невозможно, а тамо ко вкнѣ зносити проклати принѣждены вѣдѣтъ. и страшное мѣченіе сѣ вѣдетъ: кто ко геенѣ низведе са спать, или на вѣкъ, или долѣ главѣ, и такѣ чрезѣ цѣлѣю вичность ко тѣснотѣ лежати вѣдѣтъ, ни рѣкою ни главою ны с перстомъ двигнѣти можѣтъ, и бо вси ѡкорки въ сосѣдѣ стиснени вѣдѣ. ѡ грѣшны человекѣ, како себѣ ко мнѣхнѣхъ постелѣхъ возлагаша, тѣлесно похоти дѣгождаши, — како ко вкнѣ толь страшномъ и тѣсномъ ѡдрѣ возлѣ, жиши пекелномъ ѡгнѣ!

Х. Рукопис о. Івана Прислопскаго з р. 1760,
карта 315—330.

(Краткое описаніе ѡ чыстцѣ святаго Патрікіа котораго Момкрикій и Бароній Стѣдѣо^н зовѣ. з животѣкъ сватыхъ вынѣтѣ).

Же такѣ цесливѣ вшитѣ Гикернѣю Патрікій стѣий накернѣ, Гдѣ Бѣ з непрекращного милосерда своего справити рачнѣ, который мѣ далѣ в рѣкѣ такѣ чѣдѣ, ѣкѣ са в животѣ ѣгѣ некотры вѣспоминали, и казана ѣго, котре чинилѣ ѣ караню злы по смѣрти и заплатѣ десрѣх, ѡчивѣстѣмъ выведѣх потвѣрдити хтѣлѣ, дѣ грѣбѣго и до вѣрнѣа твердого народѣ. ко гдѣ тамъ што повѣдалѣ ѣ пришломъ животѣ, з тѣрдности докѣрвали, ѣжѣ бы того досѣкѣннѣомъ сами дознали. молилѣ са ищи ты^н горатчѣй вискѣпѣ стѣий за и хъ збѣаѣнѣа, придаючи до молитвы по^{ст} и ииши тѣла дѣмертѣлѣнѣа.

В томъ сѣ мѣ показала Гѣ Ісѣ видимо ѿ запровадилъ го на мѣсце пѣсте ѿ та^а мѣ показала ісѣснню темнѣ под земаіовъ, до которой в'ходжіна было ѡкрѣглѣ, ѿ рюкъ: „Кто колвекъ правдивѣк покѣтѣючій а ко в'крѣк статочный войде в' тотѣ ісѣснню ѿ вытырватъ в' ней прѣ днѣ ѣднѣ ѿ ноцѣ, ѡчищенный всѣде ѡ вшиткыхъ грѣховъ, котрыми презъ цѣлый животъ Бѣга ѡбражалъ. а прѣшедши презъ нѣк ѡбачитъ кара на слы^т, а ѣжели вытырватъ статочный в' в'кри, всѣде видѣла ѿ радости бѣгословенныхъ“. В тимъ зникнѣла панъ Ісѣ, зоставлючи стѣго Патріціѣша ѿли Патрікіа, ѿз видѣна свога ѿ з' показана ісѣснѣк велѣе ѡб'тѣшеного, ко сѣ сподѣвала, же то мало быти помочѣ веліомъ до навернѣна. ѿ зѣсдоваалъ црѣковъ на ѡномъ мѣсци ѿ ѡсади^а прѣ ней кановники под рѣслово стѣго Явѣстина. ѿ в'ходило тамъ велѣ людѣи за часок стѣго Патрікіа, з' котрыхъ некотры тамъ з'гынѣли, а некотры сѣ щесливѣк вертали ѿ ѡ мѣскахъ, котрыхъ дознали, ѿ ѡ радостахъ, котры видѣли, свѣдоцтво давали, што велѣ исперало казана стѣго Патрікіа, же нѣхъ на потимъ з' в'кровъ лѣпшовъ прѣймовано. В замкнѣнню ѣсть то то тамъ мѣсце, мѣромъ ѡбтѣченѣ ѿши ѡ стѣго Патрікіа, котрый постановилъ, абы тамъ жа денѣ не в'ходилъ, ѣно котрый вы малъ дозволѣна ѡ висѣна, а доверованѣк х'тѣла за грѣхы свои покѣтовати.

Котромъ звыка ѡраджати висѣнѣ, абы тамъ не в'ходилъ, ѿжѣ велѣ людѣи ѡ тамталъ сѣ не вертатъ. а ле ѣжели статочнѣк проситъ, дае мѣ ли^{от} до прѣѡра, прѣложеного мѣсца, котрый листъ прочитакши такъ же мѣ ради^т, абы совѣк ѿнѣшѣ покѣтѣ ѡбралъ, а до чы^{от}ца не в'ходилъ з' небезпеченствомъ, іакого дознали, котры сѣ ѡтамталъ не вернѣли. ѣжели ѣднакъ статочнѣк проситъ, провадитъ го до црѣкви, абы сѣ тамъ молилъ ѿ постилъ презъ днѣи ѣ. а то ѡправивши слыжѣс стѣс ма [sic!], ѿ дае мѣ сакраментъ прѣнайстѣйшій ѿ водокъ го сѣіѣновъ покропиши провадитъ з' процесіювѣ ѿ з' ѣктеніями до двѣрѣи чы^{от}ца, ѿ ѡтворивши мѣ и^т при вшиткыхъ еще мѣ разъ мовитъ ѿ ѡ повѣдатъ наѣзды непрѣятѣлскы, в' котрыхъ тамъ людѣи велѣ згынѣло. а гды статочнѣк тырватъ в' прѣдсѣззатю, вшиткы капланы даютъ мѣ бѣгословенство, а ѡнъ молитѣк сѣ вшиткыхъ залицяючи в'ходитъ кресто^а сѣ стѣмъ жегнаючи, а прѣѡръ двѣри замыкатъ ѿ з' процесіювѣк поверта^т до црѣкви. а на заіотрѣ ѡ тойже годинѣ с' токъ процесіювѣк до тыхъ же двѣрѣи прѣходитъ ѿ ѡверат и^т; ѣжели при нѣхъ знайде члѣкѣка поверненого, то го з' весѣліомъ до црѣкви провадитъ ѿ тамъ на дрѣгы^т ѣ, днѣи

молитви ѿ постѣ zostавлять; а ежели дрѣгого дна двери ѿворикши тотъ самъ члѣвкъ не знайде, певны сѣтъ того, же тамъ згинѣлъ, ѿ дверѣкъ заперши ѿходат. што вшитко прикладомъ бднымыъ покажѣ.

Ѿвѣсь неажый жолнѣркъ короля англѣскаго Стефана, слѣжачи члѣ немалый войскѣ, за позволѣніемъ королевскыъ выѣхалъ з овозѣ хотѣачи в Гибернїи рѣдичи навидѣти. тамъ мешкаючи почалъ совѣкъ на память приводити зброднѣкъ, котры рѣбилъ слѣжачи в войскѣ, ѿко чѣдже выдѣралъ, ѿко цркви гвалтиль ѿ добра ѿхъ наѣжджалъ ѿ шарпалъ, ѿко самъ спросности велкыя допѣцалъ. за котры жалѣючи пошолъ до вѣскѣна единого на сповѣдѣ. вискѣнъ варзо го строфоваѣ ѿ такъ самъ житѣ з ташковѣ ѿобразѣкъ вѣжого маестатѣ. чого ѿнъ варзѣ жалѣючи мовиѣ до вискѣна: „Понекажемъ такъ тяжко, ѿко мовишь ѿ твердишь, ѿбразилъ створителя моего, хцѣ чинити за сласти мои покѣтъ надъ вшиткы покѣты найташѣ. ѿважѣ самъ для ѿпѣщїна ѿхъ войти до чистѣца стѣго Патрїкїа“. ѿраждалъ мѣ то вискѣнъ мѣ качи, же тамъ велѣ людїи гынѣ, иншѣ мѣ покѣтъ прїяти радилъ. мановитѣкъ жебѣ рачей до ажого клашторѣ вѣспилъ ѿ тамъ ѿстрый животъ ведѣчи ажъ до смѣрти покѣтовалъ. на што жолнѣркъ ѿповѣлъ, же то може быти потимъ, але перше ѿправю покѣтъ в чистѣци испомненоѣ.

Видачи вискѣнъ статочнѣ волю егѣ до покѣты ѿ неѿмѣкннѣ предсавзатѣ, далъ мѣ розгрѣшїна ѿ лиѣ до преора мѣсѣа ѿного, залицаючи мѣ го, авы такъ з нимъ постѣповалъ, ѿко самъ звычайнѣкъ постѣпѣ з тыми, котры совѣкъ такой покѣты просатъ. што вшитко бѣчїнилъ преорѣ: розраджалъ ѿко моглъ, иншѣ покѣтъ радилъ. в цркви самъ млїти ѿ постити през днїи патнатѣцѣтъ казалъ ѿ вшитко то з нимъ бѣчїнилъ. ѿко вышѣ описано. запроваджый тѣмъ по слѣжѣкѣ ѿ прїчастїи з процесїюкъ до дверїи ѿ ѿстане, авы самъ розмыслѣлъ, ѿ преѣра бѣломнѣный, статочнѣкѣ ѿ мѣжнѣкѣ крестомъ самъ стѣмъ прежегнакши, гды мѣ ѿхъ ѿворено, кошолъ до ѿскынѣкѣ, а преѣръ дверѣкѣ замкнѣлъ ѿ з процесїюкъ до цркви самъ повернѣлъ.

Ишолъ к темнѣстѣ што далѣ то болшиѣ. ажъ нерыѣло з далека почало самъ бѣказовати малѣ свѣтло, прѣтик котромъ ѿдѣчи вышолъ ѿкобы на ажесї поле, такъ ѿскѣченѣ, ѿко тѣ бываѣтъ свѣтло по заходѣкѣ слнѣца. на тоѣ поли трафилъ на салю велкѣ без стѣкнѣ на филарѣ стоажѣ, котрѣ докола ѿвышѣдши прїсмотраючи самъ бѣднѣковѣ вспаналомѣ, гды вошѣ до ней ѿ скла днѣсѣче самъ вѣздовѣкѣ ей вштрной, бѣзрїлѣ еї. мѣжїи в бѣкыѣ шатахъ, ѿкобы

з законниковъ до себе идѣчи^х, и былъ ѿ ни^х привитаный къ їма панскѣ. с тыхъ еден' скоро з нимъ сѣли, такъ мовила до него: „Нехай вѣде вѣгословеный Бгъ всемогщій, котрый та натхнѣлъ предсавзатіомъ, же [съ] вошолъ до того чистца за грѣхы твои. але ежели собк не вѣдеш мѣжнѣ и статочнѣ постѣповалъ, и на тѣлѣ и на дшѣ загнѣнешъ. аловѣкмъ зараз, скоро ѿтал выйдемъ, в'паде тѣ веле чортовъ, котры ти мѣкы ташкы задавати вѣдѣтъ и ици тѣ^хшими погрожати, и намавати та вѣдѣтъ, жебысь са назад вернѣлъ, ѡбѣцѣючи тѣ до дверей, котрымис' вошол', ѡпровоадити. ежели мѣками ѡстрашени и ѡбѣдницами нѣ ѡшканыи на ихъ радѣ позволиш и вѣдеш са хтѣлъ вернѣти, згынешъ; а ежели статочнѣ вѣдешъ тырвалъ в' вѣрн. покладаячи в' панѣ Бгѣ надѣю твою, и ани мѣками, ани грозками, ани ѡбѣдницами [нѣ] дамъ са ѡвести и мѣжнѣ¹⁾ ними погордиш, не тилко вѣдеш ѡчищенный зо кшиткы грѣховъ, але и мѣкы са насмотришь, котры злы^х сѣт' зготованы, и ѡпочнѣна, котрого справедлики заживляю^т, ѡбачишь. Бга завсе май в' срдцѣ и памяти, а иле раз тѣ мѣчити вѣдѣтъ, зыкай пана ниго Іса Хрѣта; през зыканыя имени егѡ завсе вѣдешъ ѡ каждой мѣкы кывачлennyй. а мы южъ тѣ долше з тобовъ машкати не можеме, але тѣ Бгѣ вскхъмогщомъ порѣчаме“. и такъ давши мѣ вѣгословенство ѡдышли.

Зоставши самъ смѣлкый жолнѣръ додавалъ собк срдца до кою, вѣрковъ и надѣюв ѡзброенный, взилаячи наковнѣ Іса Хрѣта али^х знагла ѡколо салк ѡвой сталъ са розрѣхъ и згѣлкъ такий, якъкы кшиток' свѣтъ малъ кыти кывереный; и гды кы кшиткы люде ѡраз' вреско^х срогымъ са ѡзывали, кшиткы звѣрата и безтый рычали, квичали и вѣчали, страшнѣйшого кы трѣскѣ и замѣшана ѡчинити не могли. на котре жолнѣръ ѡ страхѣ, кы была не ласка вѣла з нимъ, а прѣсторога мѣжовъ ѡны^х не попередила, ѡ роззмѣ кы былъ ѡдышолъ алько ѡдѣмрти мѣскѣлъ. Затѣ гѣрмо^х велкы^х в'пали до салк в осоклахъ спресны^х и з драганіомъ го витали смѣкючи са з него, а мова^т: „Ииши люде, котры намъ слѣжатъ, не прихѣдат до на^о аж по смѣрти, але^о ты са в на^о, котры^х есь слѣжилъ, такъ закохалъ и так-е^о на^о ѡчтити хтѣлъ, ижъ не чекаючи смѣрти нам-еь са иъз' тѣло^х из дшов ѡдати рачилъ, жебы^о л'кп'шѣ ѡ на^о заплатѣ малъ. вѣдешъ малъ ажъ наз'бытъ, штос' заслжилъ. Пришолѣ тѣ, жебысь терпѣлъ за грѣхы свой. естѣ тѣ ѡ на^о колѣсти, ѡтрапѣна по достаткѣ,

1) На марг. дописано: смѣло.

вѣдѣшь то виш'ко бѣ на° малъ а^{жк} до сытости. Але жесъ на^х такъ в'крнк' до того часѣ слѣжилъ, бѣчинити ти тотѣ ласкѣ хъеме, жевы° ници, покы смѣртъ не прѣйде, зажилъ довол'к св'кта ѿ пот'кх' ѣго, послѣхаш' ли рады нашои а повернѣти вохъещъ, нашто ѣжели позволиш, мы тѣ здорово допровадиме до двѣри, котрымѣ тѣ кошолъ°.

Але мѣжний жолн'кръ Хр^{от}ов ѡни страхами грозными, ѡни похлѣбными дал' са звести, ѡко бы того не слѣхалъ, гордачи ними нич' не ѡпов'кдалъ. што видачи шатани зг'рѣтали на него зѣками ѿ срог'ый ѡгенъ к оной сали нав'ктили ѿ жолн'кра до него зѣказавши мѣ рѣкы ѿ ногы вшмарили ѿ вилами го жел'зными розпалеными в ним' превѣтали. А ѡнъ гды мѣ ѡгенъ доймавати почалъ, маючи Бѣга въ срдцѣ заколалъ: „Ісѣ Хр^{от}е, змиаѣй са надомнов!“ ажъ ѡгенъ вшитокъ зникнѣлъ, а ѡнъ зосталъ нѣв'раженный. што ѡв'кажючи кра^х болше срдце на не-прѣтелеа, которого такъ лачно зыванѣомъ ѣмени Хр^{от}оваго звѣтжити могалъ, в томъ чорти кр'кчачи ѿ з' гн'квомъ нар'ккаючи к росып'кѣ пошан, а кѣлка и^х жолн'кра порвали ѿ тагли презъ широкѣ а пѣстѣ крайнѣ ѿ темнѣ, в котрой мѣ доймавалъ в'кторъ зимный, тихый, але в'кроз проникаючѣй. Рѣкниок ишли черной земл'к, а поти^х долинокъ, в котрѣ скоро вошли, слышанный былъ з далека кр'ккъ, плачь ѿ нар'ккана ѡкогы вшиткого г'минѣ людѣй ѡвойи плоти, голыхъ, на земли на твар лежачи^х, а до ней з рѣкы ѿ ногы гвоздами жел'зными ѡгнистыми прикиты^х, которы ѡ колести здали са же землю жер'ли колаючи: „Прѣпѣсть! Прѣпѣсть! Змиаѣй са!“ люко тамъ никого не видати было, абы са змиловалъ ѿ выпѣстналъ, ѣно чортек по нухъ скачѣчихъ а вичами ѿхъ срог'ыми с'ккѣчи^х, котры до жолн'кра мовили: „Того вшиткого [завнашъ] на сок'к, ежели не призволиш вернѣти са назад до двѣрѣй, котрымѣ кошолъ, до котры^х тѣ мы з покоѣомъ допровадиме“. але ѡнъ не вѣрилъ ѿ ѡкѡ пред тымъ горд'клъ ними. зѣавши го теж' шатани, на землю го пошмарили ѿ тымижъ мѣками, котры вид'клъ, транити го хт'ѣли, але скоро вымовилъ: „Ісѣ Хр^{от}е, змиаѣй са надомновъ!“ вшитко занѣхати мѣсѣли.

Поркали го потимъ ѿ тагнѣли на ѿнше поле, где видѣлъ тѣ^жши мѣкы, ко на нюмъ взнакъ лежали вшитки до земл'к прикованы, а на некотрыхъ сидѣли смоци ѡгнисты ѿ жерли ѿхъ кѣсаючи зѣками ѡгнистыми, на некотры^х вѣнжоче ѿ жевы велкы ѡгнисты с'кѣдачи шѣй, перси, тваръ ѿ вшиткѡ т'кло и^х страшн'к кѣсали ѿ клѣ, а надто чортѣ по нухъ ѡко ѿ по перши^х в'кгали ѿ вичами ѡгнистыми и^х доймавали. ѡкалъ плачь велкый ѿ смѣтне

нарѣканиа бѹха пробивали. ѿ то поле людіи нѣдзныѣ полне такѣ долге было, же го не могаѣ през'рѣти. Проквали са ѿ тѣ оны демонки словѣ радок' своіовѣ, іако пред тимѣ, але ѿхѣ ѿправнаѣ не слѣхаючи иѣ іако ѿ пред тыѣ. а гды го прибивати хѣтѣли гвоздами на мѣкы, іакы тамѣ дрѣгы терѣкли, зываніомѣ імена Ісусового зываѣ вшиткого, же мѣ нич' бѹчинити не могли.

На третоѣ поли видѣлаѣ полно людіи ѿвоей плоти до землѣк так' гѣсто гвоздами ѿгнистыми прикованыѣ, же ѿ верха головы ажѣ до стопы ноги мѣсца не было на жаднымѣ, ёдно шыры гвозды, в котрыхѣ мѣкаѣ такѣ ёнчали, іако посполитѣ в тѣмѣкой хоробѣ юѣ силы не маючи ёнчатѣ люде ванско смѣрти вѣдѣчи. а до того вѣтер' зимный ѿхѣ проникаѣ, а черти вѣгаючи по нихѣ вичами иѣ срого деймовали. И тѣ черти над жолнѣроѣ ничѣ своего не доказали ани мѣками, ѿ котрыхѣ го выбавило зываніа прѣстого імени Ісѣ.

Тоѣ са стало на четвертоѣ поли ѿгнистоѣ, всюды ѿ рожныхѣ мѣкѣ полнымѣ. шибеницѣ тамѣ найболше было, на котрыхѣ вѣсѣли на ланцѣшкаѣ ѿгнистыѣ ёдны за ноги, дрѣгы за рѣкы, дрѣгы за колосы, дрѣгы на гакаѣ повѣшано за ѿчи, за носы, за гѣмвы, за перси ѿ иѣнши члонки; ёдныѣ в панваѣхѣ смажино, дрѣгыѣ на рожнаѣхѣ ѿвертано, а з верха на нѣ ѿловѣ алако мѣдѣ топлено ѿ срогоѣмѣ ѿгнемѣ ѿхѣ печено. были надто ѿ вичи ѿгнисты ѿ вшиткы помыслны катовнѣк иѣнши, ѿ в' нихѣ врескѣ срогоѣй, плаканаѣ, котрого жаден ізвыѣ вымовити не може. вышолѣ з того вшиткого жолнѣрѣ не позвалаючи нич' шатановки ани на ѿхѣ грозвы двѣючи, за зываніомѣ набожнымѣ імени Ісѣ. а в тыѣ мѣкаѣхѣ видѣлаѣ некотрыѣ с товариства негды своего.

Ѹ того мѣсца гнали го шатани на иѣнше, на котриомѣ видѣлаѣ коло велике, ѿгнистѣ, гаковѣ ѿстрыѣ полне, на котрыхѣ вѣсѣло людіи рѣчѣ незличена, котры дрѣками ѿгнистыми гды черти ѿвертали, такѣ прѣткымѣ ѿвертаніомѣ, іажѣ ёдного ѿ дрѣгого розознати не было. мовили до него, же на тоѣ колѣ вѣдѣшѣ, ёжели ѿгаль повернѣсти не сѹчешѣ. а гды не зовалаѣ, прѣтко го шарили на не, але зываючи імени панского з'стѣпнаѣ на долѣ без жадного ѿвѣражіна.

По тим го порвали ѿ провадили до якого велкого домѣ, з котрого дымѣ выходилѣ ѿ горячост' така ѿгнаѣ, же стати мѣскаѣ ѿ далей постѣпити не могаѣ. ѿ рекла мѣ: „Дзна то тѣ ёѣ, в котрой са з' дрѣгыми конечнѣк змыти мѣснѣк“. ѿ гды го тамѣ гвалтомѣ впухали, видѣлаѣ іаковы стѣднѣ: такѣ гѣсты, же трѣдно было ѿ постѣпити мѣджи ними, а в ниѣ кышкли

рожны крѣщѣк, а к крѣщѣк^ѣ кыпѣли люде ѣдны згола понѣрены, дрѣгы по шчи, по коргы [sic!], по шю, до половины персей, по поасѣ, по колѣна, до полѣ голеній, дрѣгы тамѣ ѣдно^ю ного^ю столан албо рѣкы шѣк албо ѣднѣ тилко змоченѣ мали, а шиткы ѿ колести незносной крѣчали. ѿ мовили чорти до него: „Ѵто^ю ѿ ты лѣжнѣк тѣ зажнешѣ, ѣсли на^ю не послѣхашѣ“. в тюм^ѣ го взали ѿ шмарили в ѣднѣ стѣдню, але скоро рюкѣ: „Ісѣ Хѣ змиаѣ са надомновѣ!“ колнѣй вышолѣ без ѿбражѣна.

З лазнѣк го занесли на высокѣ горѣ, на которой мѣ показовали такѣ келе людѣй ѿ коей плоти, ижѣ възландомѣ ихѣ здала мѣ са мала личка тыхѣ, котрыхѣ доталѣ видѣлѣ в мѣкахѣ, а шиткы в страхѣ были чекаючи з тремчинѣомѣ страшной а новой мѣкы. ѿ мовили мѣ: „Того, чего са тоты боатѣ, дознашѣ, ѣсли са не мыслиш вернѣти“. ледво того домакади, алитѣ знагла ѿ полночи припалѣ вѣкторѣ гвалтовный, котрый ѿ самыхѣ чортовѣ з^ѣ жолнѣро^ю пюрвалѣ, шиткы^ѣ шныхѣ людѣй ѿз дрѣгой стороны горы вшмарилѣ в рѣкѣ барзѣ смроданѣвѣ, а незноснѣ зимнѣ, з котрой са гды котрый хѣлѣк поднести, чорти го по водѣ вѣгаючи гвалто^ю го на габениѣ понѣрали. ѿ тѣ плачѣ и крѣкѣ дла незносного зимна было доситѣ. ѿтерпѣ штоколѣкѣ ѿ тѣ жолнѣрѣ, але вырекши „Ісѣ Хѣ змиаѣ са надомновѣ!“ знашо^ю са над рѣкѣомѣ на дрѣгом берѣгѣ без шкоды.

Потым^ѣ го тагнѣли на полѣдне, ѿкаль поломѣкнѣ сѣрчысте парили, котры выпадали ѿ ковы з стѣднѣ габѣкою, а во поломѣнахѣ люде ѿко ѿскры гѣсто ѿгнисты разѣ вылѣтокади, дрѣгый разѣ впадали в стѣдню, при которой мовили: „Тота стѣднѣ брама ѣстѣ пекелнѣ, тѣ е^{стѣ} мешканѣ нѣше! а ѿжѣсь намѣ барзѣ пиано сѣджилѣ, тѣ з нами без конца бѣдешѣ мешкалѣ. во ѣжели тамѣ раз войдешѣ ѿ з^ѣ дѣшо^ю, згынѣшѣ ѿ на вѣкки не выйдешѣ. ѣднакѣ ѿци волнѣй кыти мѣсишѣ, ѣжели позволѣшѣ до дѣрѣй, котрыми^ѣ кошолѣ, повернѣти“. але шнѣ ѿѣфаючи в^ѣ панѣ Бѣсѣ ѿ помочи ѣго, котрой южѣ такѣ веле дозналѣ, ѿ грозѣами ѿ шѣкднѣицами ѿхѣ погорджалѣ. тѣды розгнѣваны чорти зопхнѣли жолнѣкра в^ѣ стѣдню ѿ сами до ней повпадали. котры^ѣ тамѣ летачи ѿмѣ габѣше, ты^ѣ шырше стѣдню видѣлѣ ѿ та^ѣши мѣкы терпѣлѣ, в котрой са ажѣ запамѣталѣ ѿ ѿмена зѣавитѣла былѣ запомнѣлѣ. але з дарѣ ежѣго пришоуши к^ѣ совѣ зѣвола^ю: „Ісѣ Хѣ, змиаѣ са надо мновѣ!“ ѿ зараз го поломѣкнѣ на верхѣ вышмарилѣ ѿ при стѣднѣ поставилѣ.

Тамѣ стоачи а никого не видачи, задѣмѣвши са не зналѣ, гдѣ са малѣ ѿвернѣти. ажѣ кѣлка дѣховѣ нечисты^ѣ новы^ѣ з^ѣ стѣднѣк

выпало ѿ рик'ан до него: „ѿ ты тѣ чого стоишь? товариство наше повѣли, же тѣ ест' некло. знай же ѿ тюмъ, же солгали, бо то наш ѣсть звычай завсе агати, авысме где правда [sic! зам. правдо^н] не можеме, клам'ствомъ ѿшѣк'ваючи звитажали. Тѣ на то^н мѣсци некла немашъ, але мы тѣ до него тераз заведеме^н. ѿ тагнѣчи го с триско^н велкы приш'ли над рѣкѣ широкѣ ѿ смородликѣ, полнѣ ѿгна с'крчистого, ѿ рекли мѣ: „Знай же ѿ тюмъ, же под тогъ рѣкковъ ест' некло!“ ѿ през ѿнѣ рѣкѣ былъ мо^н страшный ѿ до преста дла тріохъ причинъ трѣднй, ко былъ и слиский барз' и ѡзкый ѿ такъ высокый, же в долинѣ позрити з него страшно было ѿ небезпечно. ѿ казали койти на не ѿ рѣкѣ преходити, ѿ мовили, же мы вѣтровъ ѿ вѣхровъ порѣшнме, котрыми тѣ в рѣкѣ зопхнеме, зачим' тѣ товариство наше, котре видишь в рѣкѣ, порве ѿ погрѣзи, аж до некла. ѣднакъ ѣжели ѿ тераз ѿци позволишь назад сѣ вернѣти, здорово до ѿчизны твоей повернешъ.“ але вѣрнй жолнѣръ Хр^нтовъ мыслачи, ѿкъ веле разы былъ ѿ Хр^нга выкавленнй, зываючи ѿмени ѿ тѣ найстѣйшого ѣго смѣло кошодѣ на мо^н ѿ полегкѣ ѿдѣчи дозналъ, же не былъ такъ слиский, ѿко сѣ здадо, а далѣ ѿдѣчи што разъ то мѣ сѣ здадѣ ширшій, аж былъ такъ широкый. же ѿ козы на ню^н сѣ мѣнати могли. тѣ юж чортн не могли за нимъ постѣпити далѣ, але вреско^н ѿкрѣтнмъ ѿ коланіомъ так' го преражали, же мѣ сѣ здадо прикрѣйша з него мѣка, ни^н была котра ѿ тых', котры предтымъ терпѣлъ. з рѣкы тежъ дрѣгы кочергами ѿгнисты[ми] ѿ гаками зразити го ѡсилочали з того мостѣ, але го доткнѣти не могли, ѿ такъ за помочѣ вѣжовъ безпечнѣ мо^н прѣвы^н ѿ воленъ зосталъ ѿ неприѣтелей, котры го доталъ рожными мѣками ѿ страхами ѡтрапили.

ѿ тимъ ѿдѣчи веселовъ ровниновъ ѡбачилъ пред совокъ мѣръ высокый, дивнѣ ѡздобнй, в' котрыхъ видѣлъ брѣйнѣ ѣднѣ, але запертѣ. а зближаючи сѣ далѣ ѡбачи^н, же была дорогыми каменами насаджена ѿ дивновъ свѣтлостю ѿснѣюча. а постѣпѣючи ближе ко ней видѣлъ, же была на ѣго приста ѡверена, а з ней выникнѣл' запахъ такъ вѣдчнй, иж бы сѣ з нимъ не поровналъ запахъ жаденъ того свѣта, любо бы сѣ вшитокъ в валсамъ ѿ в ни^нши рѣчи пахнѣчи ѡвернѣли. а чѣлъ го добрѣ ѡподадѣ ѿ ней вѣдѣчи, ѿ з него такъ взл^н силѣ, иж' сѣ мѣ здадо, же могла южъ зносити вшиткы ѡны мѣкы прѣшли без прикрости. ѿ гды ѿци ближе к' брѣйнѣ приходи^н, ѡзри^нлъ выходячѣ к' совѣ процесію дивнѣ свѣтлѣ ѿ громаднѣ, ѿкой ни^нгда не видѣлъ на ты^н свѣтѣ. были тамъ люде розны^н станокъ

и годности, вѣскѣни, шпати, мнѣхы, каплани ѿ карици, кажды́ в шаткѣ веде станѣ и годности. были люде свѣцкы шкѣой плоти, а шиткы з' чтю велковѣ жолнѣра ѿ з' радостю прѣимовали и з' спѣваніомѣ вѣдчным' нѣгды тѣ неслыханымѣ в' крѣйноѣ го впровадили, ѿ тамѣ шиткы розходили сѣ з' процесіѣ, кажды́ на мѣсце свое. два тѣако вискѣни прѣ немѣ встали. котрого междѣ сѣ взяли ѿ провадили го показѣючи мѣ мѣсца шѣоны веселы помѣшкана, ѿ мовали до него: „Бѣгословенны́ Гѣ Бѣ нѣшѣ, котрый ти дати рачнѣ статочнѣк вытырвати к мѣкахѣ, прѣз котрыѣ прѣходилѣ, ѿ дѣкрѣнаѣ дѣшѣ твою, жѣ не всталаѣ“.

Видѣлѣ тамѣ хѣдѣчи по мѣсца шѣомѣ такѣ веселы ѿ вѣдчны рѣчи, котрыхѣ жаденѣ азыкѣ выповѣсти не може. свѣтлоѣ такѣ свѣтлаѣ, же ѿко гаснѣ ясност свѣчи при слонцѣ, та[к] слѣнце прѣ ней ѿ ясноѣ ѣго гаснѣти бы мѣскала. ночи там' нѣгды не машѣ, во ѿка найяснѣйшого свѣтлоѣ заксѣ тамѣ свѣтиѣ. здадо мѣ сѣ, же хѣдиѣ по лѣкаѣ ѿ полаѣ роскошныѣ межди кѣкѣ-тамы ѿ деревьями сличной шѣдѣвы, котрыхѣ самымѣ запахоѣ жити бы моглаѣ без конца. гды бы мѣ тамѣ жити было позволено ак найдоашѣ широкоѣ ѿ долгоѣ мѣсца такѣ роскошного непрѣзрена, к котрыѣ така велкоѣ людѣ к личѣѣ видѣлѣ, ѿкой не видѣлѣ жаденѣ в тѣмѣ животѣк, прѣходѣчѣ, ѿко шѣнѣ розѣмѣлѣ, личѣѣ людѣй шиткыѣ, котры на тоѣ чаѣ жили на свѣтѣк. мешкали тамѣ некнымѣ порѣдкоѣ ѿковы на хѣры розложены, хѣалов пансков дѣставичновѣ ѿ вѣдчныѣ спѣваніомѣ забавлены, ѣденѣ шѣ дрѣгого так' рожный в оздовѣ шаѣ ѿ пекности тѣварѣй, ѿко рожна ѣѣ свѣзда шѣ звѣзды ясностю. а каждого знати было, ѿкого тѣ былѣ станѣ, свѣцкѣого цѣли дѣховного алко законного. веселы шиткы такѣ кажды́ з' своего власного ѿко и з' дрѣгмыѣ шиткыѣ шѣста, на котрыѣ смѣтрачи жолнѣрѣ дивнѣ сѣ дѣвеселѣлѣ, а шѣни теж шиткы смѣтрачи на него, гды прѣходилѣ, бѣгословили Гѣ Бѣа за выкакаѣна ѣго з' рѣкѣ непрѣятѣлѣй ѿ тѣшили сѣ з' прѣста тамѣ ѣго. не чѣлѣ тамѣ ани зимна, ани горячости, ани жадной рѣчи, котра бы гѣ дѣразити алко засмѣтити могла; шитко до дѣподѣвана, до смакѣ, до потѣхы ѿ дѣконтѣнтована далеко колше, ниж' сѣ вымовити може.

ѿ в тѣмѣ рекла до него вискѣни: „Шѣтожѣсѣ, братѣ, за кѣжѣвъ помѣчѣ видѣлѣ, чогаѣ прагнѣлѣ, видѣлѣѣ ковѣмѣ тѣ ѿдѣчи мѣкы грѣшниковѣ, видѣлѣѣ ѿ тѣ зачатѣ шѣпочнѣна спра-вѣдливыхѣ. бѣгословенный нехай вѣдѣ створитѣль ѿ шѣкѣпитѣль шиткыѣ, за котрогоѣ ласковѣ прѣходѣчи прѣз мѣкы статочнѣкѣ сокѣк починалѣ, жеѣ вытырваѣ. тѣраз ти повѣмѣ, шѣто то были

за мѣкы, през котры^о прѣходилъ, ѿ што то за мѣсце щесливѣ, на котре тѣ смотриш. мѣсце то рай е^{от} земный, з^о которого дла грѣхъ непослѣшенства выгнаны выль першій члѣвкъ Адамъ. ал-бо вѣм скоро не слѣхуючи Бѣга престѣпилъ приказаня ѣго, смо-трѣти на то, на што ты теряз смотришь, ѿ ѡвше^н заживати далеко болшого веселя без поровнана далѣ мѣ не позволено. тѣ самого Бѣга до себе мовачого слышалъ, чи^{от}ость срѣца высокого виджѣнѣ внѣтрного и виджѣнѣ аггеловъ стѣхъ тѣ моглъ заживати, але скоро през непослѣше^нство выпадъ з такъ велкого щес-та, свѣтло дши, котре малъ, стратилъ, же вѣдѣчи в чти не позна^н ѣи. ѿ поровнаны вы^н з выдлаты нерозс^нными, ѿ ста^н са н^н подовны, ѿ за ѣго грѣхъ поточ^нство вшитко ѣго ако ѿ ѡнъ са^н ѡсѣджене е^{от} на смѣрть. ѿ врыдкы грѣхъ непослѣшенства! але ласкавостю порѣшены на милосердикшій Бѣгъ над нѣдзовъ народъ люцкого сна ского на^н далъ ѣдинородного, жебы члѣвко^н са ста^н панъ нашъ Ис Хс, которого вѣрѣ прѣймѣючи прѣ^о кре^{от} выказлены ѡ грѣх^н такъ бѣчинковы^н ако ѿ ѡ первородного заслѣжилисме вер-нѣсти са до той ѡнчизны. але жесме шатѣ на крестѣ на^н данѣ невинности змазали грѣхами, котры^н сме са прѣ^о слабо^{от} тѣла допѣстили, потреба на^н было прѣ^о покѣтѣ за бѣчинены грѣхы гла-дати ѡпѣци^н. А же сме жыючи достаточнѣ прѣ^н смѣртю не вы-покѣтовали, по смѣрти сме то в мѣка^н, котры^о видѣлъ, чи^{от}цо-выхъ выплачали, ѣдны долше, дрѣгы коротше ведлѣг^н заслѣгы каждого. вшиткы бовѣм^н, котры тѣ ѣстесме, прѣ^о ѡны мѣсца прѣшансме, ниж-есме са на то ѡпочнѣнѣ достаали; ѿ ѡвы вшит-кы, котры^н есь в мѣка^н видѣлъ, крѣмъ ты^н [цо] на долѣ в^н пе-клѣ сѣт^н, скоро вѣдѣт^н ѡнчизны, на тое мѣсце прѣйдѣт^н ѿ вѣдѣт^н звавлены. ѿ каждого днѣ до на^о прихода^н ѡнчизны, котры^н з ве-селѣомъ прѣймѣеме, ако сме ѿ тебе прѣшли. жаден з нѣ не зна (вижавши ѿ собѣне комѣ ѡбѣвлѣнѣ), ако долго тамъ ма терпѣти. Ратованы быти могѣт^н лѣтѣргѣлами стѣыми, ѡламѣми, молит-вами, ѣламѣжнами, котры за нѣ чѣнат^н, ко са бѣ менши мѣкы ѿз^н ташихъ на лекши вывают^н принесены ако ѿ зо вшиткы^н выва-лены. ѿ на ти^н тѣ мѣксѣ жадѣ^н з на^о не зна, ци долго тѣ вѣде, ци коротко. ѡто видиш, же жадной мѣкы не терпиме ѿ покою вшиткого заживаме: годны ѣднакъ ѿци не ѣстесме вѣстѣпити вы^нше на заживанѣ радостѣй стѣхъ вѣжихъ, а днѣ поднесѣнѣ ни^ого на вы^нше ѡно щесѣ ѿ благословенство жаден з на^о знати не може, аж ча^о ѡ Бѣ назначеный прѣидѣ. Ка^ндого днѣ товари-ства нашего тѣ прѣывад^н ѿ бѣывад^н, ко каждого днѣ до на^о не-

котры з мѣкъ приходаѣ, а декотры до нѣа на заживана кро-
левства з Бѣгомъ вѣчного Шходаѣ.

По тыѣ го запровадили на горѣ ѣднѣ и показали мѣ нѣо,
котре мѣ са видѣло ѣко золото найперѣднѣйше, коли са в огни
топи. и повѣли мѣ, же то еѣт врюйна раю нѣсного, „преѣ котрѣ
входаѣ тоты, котры таѣ ѣ наѣ вѣтѣпѣют. але и то машѣ знати,
же кожного днѣа раѣ маваме покармѣ з' нѣа ѣ пана Бѣа, ко-
трого з дарѣ ѣго и ты з нами смаковати вѣдешѣ“. Того дома-
вали, а ѣто з'тѣповалѣ з нѣа ѣковы поломѣнкѣ ѣгннстѣи и ѣ-
крылѣ вшиток' рай земный. и зарѣа ѣковы на промѣнкѣ подѣла-
ный бѣсѣдши на главѣ каждого вшиток' к нѣк' вхѣдиль, чего на
согѣ и жолнѣр' дозналѣ, з' чего почѣлѣ тавѣ роѣкошныѣ смак'
солодоксти на дѣи и на тѣклѣ, же не зналѣ, ци жыкый кылѣ,
ци ѣмерый, в сладкостн ѣной неако захвчнннй. але тотѣ го-
дина прѣако премнѣла. и мовил до него: „Тот' еѣт покармѣ,
котрыѣ наѣ Бѣѣ честѣе раѣ на каждый днѣа, а тоты, котрыѣ ѣ
наѣ до нѣа бере, ѣставичнѣк го заживають и без конца заживати
вѣдѣт' на вѣки“.

„И такѣ, вратѣ милый, поневаж-ѣ видѣлѣ по чаѣти, чего-сѣ
жадаѣ, што за ѣпочнѣна маюѣ и амыѣ потѣхѣ заживати вѣдѣтѣ
справѣдливы, и дозналѣ што за мѣкы терпѣ грѣшнннн, юж' чаѣ,
ѣвыѣ са вернѣлѣ товѣ дорогоѣ, котрок-ѣ, пришоѣлѣ. а ежели ѣ того
часѣ терѣвѣкше и стѣвнннѣк жити вѣдешѣ, не тлюко ѣ того ѣпоч-
нѣна мѣсѣа, але и ѣ мѣсѣи к' нѣк' на вѣки безпечннѣ кыти
можешѣ. але ежели, чего Бѣже не дай, сле жити вѣдешѣ и жи-
вотѣ твой любѣностями тѣлесными помажешѣ, ѣтоѣ самѣ ви-
дѣлѣ и позналѣ, ѣкы тѣ мѣкы чекають, котрыѣ не ѣдешѣ.
Повертай же безпечнѣк, ко ѣни чор'ти, котрыѣ еѣ са насмо-
трѣлѣ, шкодннн ти в' туюѣ часѣк мѣгѣт', и ѣвшемѣ з далека тѣ
мннати вѣдѣтѣ, ѣни мѣкы, котрыѣ видѣлѣ, жадной прикрости
не ѣчинаѣ“.

Тыми словы засмѣчннѣ жолнѣрѣ з плачоѣ проснѣлѣ вискѣ-
покѣ бѣпадаючи нѣ до ногѣ, жѣкы го ѣ такого цнѣстѣ не ѣдал-
лѣли и на нѣдѣѣ скѣкта того и небезпечннства, к' котрыѣ бы
з ѣаомности люцкой згынѣти [могѣлѣ], не ѣсылѣли. ѣповѣли:
„То кыти не може, ако ты хѣщешѣ, але то кыти мѣснѣтѣ, ѣко
тоѣ, што наѣ и тебе створнѣ, постановннн рачнѣлѣ. ѣнѣ самѣ
знаѣ, што комѣ пожиточно еѣтѣ. и провадннн го до крннны раю,
котроѣ скоро вышоѣ, давшн мѣ клягословѣнѣтво заперлн. и так'
ѣхѣднлѣ жалоснннн поплакнѣваючы, же на нѣдѣѣ скѣкта [и] небез-
печннство повертѣти са мѣсѣлѣ. и дѣчи тов же дорогов, котроѣ

былъ пришолъ, ани мѣкы жадной не ъзналъ, ани чортовъ видѣлъ, хнѣа з далека ѡтѣккаючихъ, ажъ сѣ велижилъ до салѣ звышъ ѡписаной. до котрой гды вошолъ, пришли до него пѣнаѣце мѣжовъ ѡныѣ, котры мѣ тамъ наѣкѣ дали были, ѡко сѣ малъ в доросѣ ѡней справовати, ѡ выхвалали пана Бѣга, тѣшачи сѣ зъ щесливого повернѣна ѡго, ѡ мовили: „Звитажиасѣ, брате милый, хвали же пана Бѣга, котрый тѣ помочѣ своѡговъ ратовалъ. знаме, же сѣ прѣ мѣкы, котры мѣжнѣк вытырвалъ, ѡчищенный еѡт ѡ вшиткы грѣхѡвъ твойхъ. вѣдъ же ѡстрожнѣйшій на поти! але ѡто в ойчызнѣ твой ютренка вхѡдитъ, поспѣш сѣ што прѣдше ѡѡстѣпаючи з ѡскынѣ до горы, абы прѣѡрѣ ѡправивши лѣтѣргѡю [гды] зъ процесѡвъ прѣидѣ до дверѡй, а тебе вы не нашолъ, зконтривши ѡ товѣ не замкнѣлъ ѡхъ ѡ не ѡишолъ до цѣрки“.

Жолнѣръ тѣды вѣзавши вѣгословенство спѣшно сѣ малъ ко горѣ ѡ вчасно пришолъ до дверѡй той же години, коли ѡхъ прѣорѣ ѡтвералъ. ѡ ѡбачивши го хвалили вшиткы пана Бѣга з веселѣемъ за щесливе повернѣна ѡго, ѡ провадили го до цѣрки, гдѣ ѡго прѣорѣ зоставилъ на дрѣгы ѡтѣ. днѡй мѣтвы, котрѣ ѡправивши ѡ знакъ крѣта панского ѡко пѣлгримъ прѣавши, вышолъ к доросѣ до землѣ стѡй навидѣти грѡвъ панскый ѡ ѡны мѣксѣ сты, котры навидѣвши вернѣл сѣ до Янглѡй до крола Стефана, мыслачи ѡ житю законноѣ. за ѡго радов прилѣчилъ сѣ до Гилверта мнѡха законѣ стѣго Бенедикта, котромѣ кроль далъ в Гилвертѡй мѣксѣ на клашторѣ, тамъ жилъ стѡбаниѣк ѡ щесливѣ скончалъ.

Повѣсть тотѣ ѡ него слышалъ тоѣ же Гилвертѣскъ, а ѡ Гилверта ѡтѣ слышалъ Генрикѣсѣ Галтерѡнсенѣ мнѡхъ тогоѣ законѣ, котрый ѡтѣ ѡписалъ такъ ѡко сѣ тѣ немаѣ до слова положилъ. Испоминаѣ истѡрѡю ѡ прѡймѣ за правдиѣсѣ Дѡнисѡй Картѣзианскѡй в книгаѣ своиѣ Libro de Novissimis articulis 48 et in Colloquio de defunctis particulari, articulo 24, ѡ веле ѡныхъ поважныхъ ѡвѡторовъ. пытаютъ сѣ ѡ спѡсовѣ, ѡкыѣ сѣ то дѣлалѡ, ци прѣ захвѣчына в дѣхѣ, ци власнѣк вѣдѣчѡмѣ. Павѣлъ стѣмѡй ѡ своимъ захвѣчыню до третѡго нѣа мовилъ, же не зналъ, ежели то в тѣклѣ было, ци кроѣ тѣкла. але ѡнѣсѣ жолнѣрѣ статѡчнѣк то твердилъ завсе, же то вшитко, што видѣлъ, слышалъ, терпѣлъ, в тѣклѣ власноѣ видѣлъ ѡ терпѣлъ. быти то могло, же ѡчи тѣкла ѡго сѡловъ вѣжѡвъ ѡмѡцнѣны ѡ над природженѡй триѣ поднесены видѣти могли дѣхы такъ слы ѡко ѡ добры; быти тѣѣ могло, же то вшитко в дѣхѣ тѡлко видѣлъ ѡ терпѣлъ, любо ѡнѣк того до себе не зналъ ѡ ѡначи розѣмѣлъ. Подѡвныи рѣчи читаѣе в ѡбѣав-

лкію Івана св. ѿ пророковъ в писмѣ стѣмъ ѿ св. сѣго Григоріа в' дѣльоглѣхъ ѿ св. иншихъ авторовъ. Бжѣ, дай на тѣ выпокстовати за грѣхы, жебыме чица не знавши достади са на покѣ вѣчныи. Сію істерію пренисалъ ѿцѣ Іванъ Прислѣпскый, прѣзвѣтер' Каманскый, з полской книжици друкѣваною рокѣ 1760.

Отсе оповідане про чистилище св. Патрікія, перекладене, як каже сам автор, із польської друкованої книжечки мовою дуже попсованою польонізмами, інтересе головню задля свого лемківського кольориту. Що до самої апокаліпси, то вона має досить богату літературу і зваблює до себе численних робітників головню тому, що послужила основою для поеми старофранцузької поетеси Марії де Франс „Espurgatoire Saint Patriz“. Основою поеми був той сам текст монаха Генріха Сальтерейського, який послужив основою й нашого оповідання. Сей текст був одначе протягом віків так часто і основно перероблюваний, що треба було не мало праці і пошукувань по бібліотеках, аби знайти оригінал, який би можна було вважати дійсним жерелом французької поеми. Диви про се Dr. Selmar Eckleben, Die älteste Schilderung vom Fegefeuer des heil. Patricius, Halle 1885; Ed. Mall, Zur Geschichte der Legende vom Purgatorium des heil. Patricius (Romanische Forschungen т. VI); G. P. Krapp, The Legend of Saint Patriks Purgatory, ist later literary history, Baltimore 1900, і T. Atkinson Jenkins, The Espurgatoire Saint Patriz of Marie de France with a text of the latin original, Chicago 1903.

Ф. Бібліотека Нар. Дому (музей о. Петрушевича ч. 85)
Миняя XVII в.

(Въ тож дѣнь слово сѣго Патрікіа ѣпѣа ѿ исходашии ѿ землѣ ѿгни въ различныхъ мѣстѣхъ). Сѣи ѿ сѣнночѣникъ Патрікіа глѣть, яко двѣ мѣстѣ дѣготова бжѣ, ѣдино многы блѣгъ, ѿхъ праведнии наслаждаѣт са, ѿ дрѣгоє тѣмъ ѿ ѿгниа, ѿдеже грѣшнии моучат са. Яко ѿгни не точѣ на землѣ по[ло]жи ест бжѣ, нжѣ ѿ [на] ѿеси ест ѿгни ѿ вода ѿ на вѣрѣхъ землѣ, вода же ест прѣисподнѣкѣ глѣмла бездна, ѿ неа яко сино точитъ источници на живот нашъ. ѿ ѿ ѿгниа теплѣа воды ѿсхѣдаѣт. даѣ и под землѣж ѿгни моученіе ѣсть дшѣ грѣшныи, яко ѿ прѣисподнѣкѣ лѣдѣнаа вода тар'таръ, ѿдеже ѣсть ѣлинскы вѣ слоугы моучатъ. сѣи же Пишнѣи глѣть, яко азъ

Іоудеа прошед ѿ прешед Іордан видѣхъ землю свѣдѣтельствующиѣ
 гнѣвъ вѣѣи до сего днѣ на творациѣ грѣху, ѿ видѣхъ дѣхъ смра-
 дехъ ѿсходѣщи ѿ землю ѿгнѣхъ палимоу ѿ непричастноу всего плода
 ѿ всакаго влажнаго сщества. ѿ се оубо ѿдалеча видѣхъ сиклѣи-
 скии тѣмныи кѣраши са ѿгнѣхъ, ѿ се свѣдѣтельствующѣхъ вахъ ѿ вѣ-
 дѣщиѣхъ ѿгнѣхъ сѣда ради ѿ Бѣхъ кываѣраго. видѣхъ же ѿ горѣ то-
 чащѣхъ страшныи ѿгнѣхъ іако и водѣхъ три сохъ сажѣхъ выше горы,
 а в далѣхъ до сѣхъ. поприць, иже за сѣхъ. днѣи похѣже землю тѣхъ горѣ
 ѿ каменїе, дондеже Стефанѣхъ прѣдѣвныи епѣхъ ѿшед съ крѣхъ по-
 моли са Боу ѿ преста ѿгнѣхъ.

В отсѣм текетѣ, що часто трапляеть ся в наших рукописних
 Прологахъ і Минеяхъ XVII в., интересна власне згадка про св. Па-
 трикія, та про Етну, причѣм вулкани вважають ся вибухами пе-
 кольного огню. Интересно, що про ідею чистилища тут, як і слѣд
 у церковній квізі православної церкви, нема вѣякоу згадки.

IV. Апокаліпси про конаецъ свѣта.

А. Сваричѣвскій Измараѣд XVI в. Бібліот. Нар. Дому у Львові
(муз. о. Петрушевича ч. 1) к. 167—168.

(Прорчество Исайно сѣа Імосова, и^{же} прорчествова с' рыданнѣмъ о послѣднихъ днѣхъ провидѣвъ дх^ъ стѣмъ хотѣши^{хъ} быти ны. бл^оки ш^ъ). **Ѡ** члци, слышите, тако глѣт^ъ Г^ъ, и внемлѣте глы бустъ мои^{хъ}, и приклоните б^уши ваши въ свѣктъ моего ѣзыка. вы мои лю^{дѣ} и азъ вашъ **Б^ъ**, ѣскоупи^{хъ} вы **Ѡ** діавола лѣсти кровію своєю и нареку^{хъ} вы совѣ сны. вы^{же} не іако ш^ъю ми послѣжите ни акы Г^ъюу поракотастѣ, но чюжи славы моеѣ выстѣ, чюдесѣ^{хъ} мои^{хъ} не есте в^ъкры и запо в^ъди мои **Ѡ**врѣгостѣ. того д^ѣлаа боудѣт^ъ на вы гнѣвъ мой в' послѣд^ная д^ни, занѣ неправда многа въ васъ б^умножит^ъ сѣ и смиреніѣ **Ѡ**врѣжено, завистъ и лѣсть гнѣвъ жируѣтъ въ васъ, погыбѣ ѣстинна, л'жа покры землю. чада рш^ътѣла своѣ бѣчест воую^т, и възнавидит^ъ вратъ врата, и дрѣгъ дрѣга завистію снѣсть, и свою д^ѣщерь м^ти на клоудъ предасть. д^ѣкти не сты д^ѣкти сѣ начноут^ъ родитель своихъ, а б^учитѣли ѣхъ запоици и лицем^ѣкри боудоут^ъ, а чер^ньници срамослов^ѣци и кощюн^ѣт^ници боудоут^ъ, а к^нзи немл^ѣтивѣи, соуд^ѣиѣ неправед^ни, не боудоут^ъ ѣз^ѣбав^ѣлаш^ѣ хоуды^{хъ} ѣз^ѣ роуки силян^ѣ. и въс^ѣплачютъ в^ѣдовы и сироты не ѣмоуще застѣпника, занѣ к^нзи не смираю^т власт^ѣи и властѣли не с^ѣжалат сѣ моучащѣ х^ѣдыа. и в^ѣзыщѣт^ъ жена посѣг^ѣноути моужа, а не моужъ жены. и боудоут^ъ знаменіа въ с^нци и в' л^ѣн^ѣк^ѣ, и голш^ѣ въ вс^ѣк^ѣ страна^{хъ}, и тоуга ѣзыку^{хъ} и мл^ѣва въ град^ѣхъ. вложю ѣростъ

в' срѣца кнѣземъ вашнѣмъ, и боудоуть многы рати, ни бѣпочіеть
 коюа родъ на ршѣ. и кѣстанетъ ѡзыкъ на ѡзыкъ, и ѡщѣ противъ
 снѡу съ брѣжнѣмъ, и браѣ на брата брѡужіе коуеть, и другъ на
 друга готовнѣ стрѣлы и копіе. и посмѣетъ сѧ работннѣ свобод-
 номъ, а живын мерѣтвомъ кѣрѣвноуеѣ. горе тогда коудеть не-
 празнымъ и дощнѣмъ. и наведоу рать иноплемнннѣ на странѣ
 кашу, и даѣ вы в' полонѣ поганнѣмъ за бѣмноженіе зловы кашеѧ
 и многыа ради неправды. бѣсквернны дѣщера ваши коудоутъ и по-
 работаюѣ поганнѣ дѣкти ваши, снѣи и дѣщери, а ваша кровѣ ѡко вода
 силна пролетъ сѧ. хоробрѣи мечеѧ падоутъ, и повѣгнете никыѣ же-
 номнн. тоу бѣконтѣ сѧ, и дѣже нѣотъ страшннѣ; ѣдинъ ратннѣ стѡ
 ваѣ поженѣтъ, а ѡ ста повѣгнетъ тѣма ваѣ. и плоти ваша коудоутъ на
 снѣдъ звѣреѣ и пѣтицаѣ, а кости ваша на позорѣ в' сакомъ жи-
 вотнѣ. съ градъ днѣѣ поуеѣтъ, а бѣтро и нѣ паѣннѣ быѣтъ, и ѡ
 десѣти градъ снѣдоутъ сѧ в' еднѣ жить. горе ти тогда бѣдетъ,
 непокоривын ршѣ чѣль, занѣ казаѣ вы, вы не послоушѣлисте;
 бѣчиѣ вы, не вннмаеѣ, выеѣ аѣкы аспіда глаоуѣхы. сеѣо ради роу-
 коу свою съ гнѣвнѣ наведоу на вы и лице скѡе съ ѡрѡстнѣ вѣз-
 ведоу на вы. ѡрннѣ вы ѡ срѣца моѣгѡ, пролю на вы гнѣвѣ свои
 и ѡрѡстѣ свою пѣщю на вы. котѡмъ бѣже не помноуѡу ваѣ ни бѣ-
 слышю глаѣ плача вашѣго. ѡнѣмоу ѡ срѣцѣ вашнѣ мѣрѡстѣ, и ра-
 зѣма не бѣдетъ в' ваѣ. котѡмъ не аѣкы Гѣ коудоу ваѣ, занѣ вы
 ѡврѣгѡсте сѧ мене, и азъ ѡврѣгоу вы сѧ. бѣмножнѣте во злаѣ
 и неправдоу вѣзлюбнѣте. того дѣла иѣво аѣкы мѣдѣно и землю
 аѣкы желѣзноуѡу положю, иѣво росы не даеѣтъ, а землѣ плода сво-
 его. и бѣпѣстѣетъ землѣ ваша, и аще кто коудеѣтъ в' сѣкѣлѣ стѡ съсоуѣ
 жнѣа, и тѣ съверетъ ѡдннѣ съсоуѣ. и сѣете в' тѣлю сѣмене ва-
 ша, бѣпоуеѣтѣ сѣлѣ вашнѣ красѡта, и наведѣ на вы проуѣгы и оуѣкн-
 ннѣа, хроуѣсты и сѣрнны, и поѡдыѣ бѣстанѣкы плоѣ вашнѣ. в' гра-
 дѣѣ соуѣцаѣ голоднѣ бѣморю, а иже на поли, брѡужіемъ погоуѣлаю.
 и повѣгнѣтѣ в' пѣстынѣа ваша городы, занѣ злаѣ творнѣте, а мо-
 нѣхъ повелѣннѣ ѡврѣгѡсте сѧ. того дѣла звѣри зѣла наведѣ, да
 поѡдѣатъ скѡты ваша, и не коудеѣтъ пасомы стаѣдъ, не вѣспоѣтъ ра-
 таи на ннѣвѣ вашнѣ и волѣ ѡрема на шнѣи не понесетъ. не коудеѣтъ
 живѡущѣаго в' сѣлѣѣ вашнѣ, и родѣтѣ ннѣвы ваша быѣе. домовѣ
 велнѣцнѣи поуѣсты коудоутъ, а поуѣти трѣннѣмъ порѡстоутъ. наведоу на
 вы страшны гады и пѣсьѣа моуѣхы послаю, начѣноутъ плѡтѣ вашѡ
 ѡсти и млѣденцеѣ пнѣти кровѣ и вѣкннѣа истрѣзѣати. мнѡгѣ плачѣ
 и рыданіе в' ваѣ коудеѣтъ тогда. погоуѣлаю рыбы в' водаѣ и пнѣца
 летающѣа и звѣри на пнѣщю предѣнныа, а землѣа ваша котѡмъ не
 даеѣтъ плода, вннграды морѡзнѣмъ пораѣю, рѣкы прѣсоуѣшно. занѣ

азъ миаѣи ѿ дам не прѣстаю, а вы твораще зло не бѣпочисте,
 сего ради шѣвнечете землю аки скоты травою грызѣще. дождь на
 землю не боудеть ни нога не шѣмочит сѣ шѣ росы. горе, горе вѣ-
 деть ти тогда, бѣбѣги роде члѣчъ, зане бѣоставили ма бѣсте ѿ правды
 не творите. тогда бѣстанете злобѣ ваши, зане голоду шѣ плоть
 ваша ѿз'неможеть. ѿ преложю вѣ пла шѣ празднигы ваша, а ѿг'рица
 в' рыданіе. ѿ пѣсты сѣтворю грады ваша, не боудеть къ црква шѣ
 приходѣща ни бѣбѣгаго просѣща. положю дома ваша в' погивеніе,
 в'си ходѣщи по ни шѣ оужаснѣт сѣ. ѿко пра рас'сѣю вы вѣ страны
 поганы шѣ за бѣмноженіе злогы вашей. шѣпѣст'кѣть сѣль ваши кра-
 сота, а плоть ваша шѣ голода почер'нѣть. злато ѿ сребро ѿ мно-
 гоц'к'ныма ризы по поути лагоу, но н'к'т кто нѣ ем'ла. вси бо
 голоду шѣ нач'ноуть мѣрети тогда, а дѣвчк'я краса ни къ ч'то шѣ
 вѣдет, но кто кого мога ѿз'к'астъ: бѣи сн'к'да шѣ чада, а чада своѣ
 рош'теле. зане ѿспол'ни сѣ земля безакон'я ѿ вѣзлюбивша не-
 правдоу члѣвци вѣлае правды, ѿ шѣставльше свѣтъ т'моу прѣана,
 в'сѣ своѣ лѣта в' поустоши ѿ в' безш'мѣн пожиша. слышите, снѣве
 члѣст'и, неложна творите словеса Г'я, боуду т' во всѣ си. не
 боудеть того храма, ѿдѣже мр'твица н'к'т, ѿ не боудеть кто
 пог'р'к'ана нѣ, в'си бо недоу шѣ обѣяти боуду т' ѿ тоу га вѣскомѣ
 срѣцю. тогда цр'к' люд'и не застоупитъ, ни лю шѣ цр'к', ни поми-
 лоуѣть шѣ ц'к' снѣ, ни снѣ шѣ ц'к', ни боудеть вѣ ва° мѣста ра'ости,
 но вездѣ плачь ѿ лютое рыданіе. тогда цр'и ѿ князи вѣсплачу т'
 горц'к', слезы кровавыма ѿпоуцающе. тогда не боудеть вѣ ва° ко-
 цю шѣ ни ѿгрѣ ни оустьк' смѣк'юще сѣ, но в'си кричатъ, вѣп'ютъ:
 „Горе на! Горе на! Погыбле шѣ зл'к!“ тогда не боудеть кон'и
 вор'зых ни слоуг'ъ, ѿ нач'ноуть члѣвци оумирающе падати. ѿ бѣ-
 мреть бѣтроча в' роукоу мтр'ню. тогда боудеть вѣ ва° гор'ко
 стонаніе ѿ шѣ крича [sic!] копла вашего потрясет сѣ земля. снѣце
 помрѣкне, ѿ лоуна преложит сѣ в' кровѣ. тогда вѣсплачеть зем-
 ла аки дѣца крас'на, ѿ море ѿ рѣкы ѿ всѣа прѣисподнаа, Гадъ,
 бездна вѣсплачеть велег'но аки вѣ троукоу златокованоу. ѿ аг'гли
 вѣсплачють видаще вѣз ма'ги погыбнѣощѣ рѣц' члѣвчъ за бѣмно-
 женіе злогы. ѿн'тихр'отъ же ѿрк' сѣ вѣк'сы нач'нетъ ходити прѣль-
 цаа члѣкы, дон'деже снѣдетъ Г'я шѣ даи вѣсѣмъ по дѣкломъ.

Отсе „Пророчество“, повне библіїных ремінісценцій, декуди
 зближене також до тексту „Епістолїї о недѣли“, се правдоподобно
 твір староруської літератури, написаний під вражінєм перших та-
 тарських нападів десь у XIV віці. Воно появляеть ся в Ізмарагді
 тав. другої редакції, зложенім у XIV—XV в., і відеи переходить

також в інші рукописні збірки та знає ріжних перерібок, як бачимо з слідуочого тексту.

В. Рукопис Георгія Білявського XVIII в. стор. 563—570.

(Слово стго пророка Йсаїа ў послѣднихъ днѣхъ. Гї кльви ѿ прочети). Тако глѣтъ Гї: Слышите сїнове члѣстїи, внемайте глы оустъ монхъ. Неложны творите словеса вжїа. Приклоните оухо ваше въ ркѣ языка моего. Вы людїе мон есте, ѿ дъ Гї Бж ва^ш, ѿскпнхъ ва° свою кровїю ѿ работы вражїа, нарекохъ ва° іако сїнове мон есте, но вы іако не ѿцѣ служите мїи, ани іако Боу поравотасте, чжды высте славы моеа, чюдесе^х монхъ не іасте вкры ѿ всеа заповѣди моеа ѿвергосте сѧ. Сего ради наведѣ на ва° рѣкѣ мою со гнѣвохъ ѿ іаростїю въ послѣднѣа дни. Пшпѣ на ва° гнѣкѣ мой, ѿринѣ ва° ѿ лица своего ѿ ктоль не восхоушѣ помиловати ва°, зане наполни^т сѧ всеа земля безаконїа вашего. вѣдѣтъ въ ва° матежъ великїи ѿ погнѣне^т смиренїе ѿ ажа ваша покрыѣтъ землю, ѿ оумножа^т сѧ безаконїа ваша. зависть ѿ лѣсть пожикѣтъ въ ва° ѿ неправда, а ѿ истинна погнѣе. ѿ безчествуютъ чада родителѣа своа, ѿ ѿцїи начнѣтъ гнѣшати сѧ чадѣ сконхъ. Тогда возненавидѣтъ бра^т брата, дрѣгѣ дрѣга завидѣти ѿмѣст. Прѣда^т мѣти чадо свое на вѣдѣ, чада начнѣтъ не стидѣти сѧ родителїи своихъ. вѣдѣтъ ко оучителїе ихъ лицемѣри. тогда князи ихъ немлѣтнѣи вѣдѣтъ ѿ сѣдїи ихъ неправднѣи, ѿ не вѣдѣтъ ѿзбавляющаго ннїа ѿ силна. Восплачѣтъ сѧ сироты ѿ вдовица не ѿмѣщи соекъ помощи ѿ застѣпленїа, зане кнзи ихъ не смѣюще сѧ, властители не помилѣютъ млчаще оубогїа. Тогда возыщѣтъ посагнѣти мѣжа жена, а не мѣж жены. вѣдѣтъ знаменїа въ снїци ѿ лѣнїкѣ, станѣтъ глади части въ странахъ вашихъ. тогда вѣдѣтъ іазнїкохъ тѣсга ѿ мо^тва въ градѣхъ вашихъ. ѿ вложѣ іарость кнзе^х вашихъ въ срѣца, ѿ встанѣтъ бра^т въ вѣскѣ странахъ, ѿ не престанѣтъ воююще ро^х на ро^х, не ѿпочиваѣ іазыкѣ на іазыкѣ. Тогда встанѣтъ ѿцѣкѣ на снѣ съ ѿрѣжїемъ, снѣ на ѿцѣа извлече мѣхъ, бра^т на брата ѿскѣтъ копїе, ближнїи на ближнего оубготоваѣтъ стрѣлы. Посмѣѣтъ сѧ свободнїи вѣдѣшїемѣ въ работѣкѣ, завидѣти вѣдѣтъ живнїи мртвнїхъ. ѿ горе вѣдѣтъ тогда родашнїхъ сѧ! наведѣ на ва° рати ѿ поплѣкнати землю вашѣ, порадыютъ сѧ ва^х врази ваши, ѿ да^х ва° въ радость іазыкомѣ не знающнхъ Бѣа за многое безаконїе ваше. ѿскверна^т поганїи дщера ваша, сїнове ваши поравотаютъ поганнхъ. Пролїе^т сѧ кровъ ваша іако вода силнаа, ѿ сильнїи ваши паде^т подъ мечемъ. По-

вѣгнете ники же гоними, оустрашите сѧ ѡдеже не вѣ страхъ. И пошлю въ срѣдца ваша дѣжа и страхъ, и пожнеѣтѣ каѡ едиѣ сто, а сто [иѣ] ваѡ пожнеѣтѣ тмѣ. Тогда вѣдѣтѣ пѣсты гради и села ваша, и снѣдѣтѣ сѧ ѡ седми градоѣ въ едиѣ градъ. Ѣ горе тогда вѣдѣтѣ, ѡ каѣнный роде члѣчкѣи! Изъ Гѣ Бѣ ваш дѣчиѣ ваѡ и не послашасте мене и слоѡе моѣхъ, вы ѡко ѡспиды глѣхѣи, затыкаѡщи дѣши свои. Сего ради понесѣ на каѡ ѡрѡсть свою, рѣкѣ мою съ гнѣвоѣ и лице свое со стѣдоѣ, ѡко свое ѡко два люта. показѣа глѣтѣ Гѣ: Ѣдыѣ ваѡ ѡ лица своего и котмѣ не помилѡю ваѡ и не послашѡю плача вашего. Ѣймѣ мѣдроѡтѣ и разѣ ѡ срѣдцѣ вашѣ, начнете съмыслити ѡко дѣктиѣа младѣа; восколѣклете сѧ ѡко пѣани. Не почѣѣтѣ дѣхъ мой въ каѡ, не вѣдѣ ваѣ ѡко Гѣ Бѣ ваѣ, нѡ ѡко врагъ вашъ, творѣа каѣ все злое, нѡ прѣали ѣсте лицемѣрство, неправѣа возлюбисте паче правды, свѣтъ ѡставили ѣсте, а тмѣа возлюбисте, ѡвергосте сѧ мене и ѡмени моего, и аѡ ѡвергѣ сѧ ваѡ. Даѣ ваѣ ѡко мѣдѣа, а землѡ желѣзнѣа. землѣа не даѡтѣ плода своего, а ѡко не даѡтѣ росы, что ѡмете ѡсти и пити и къ что ѡвѣчете сѧ? Ѣпѣстѣтѣ землѣа ваѣ, ѡкоже рече великѣи Моѣсей: „Ѣожѣтѣ дреѡа маслѣчѣа и полѣ ихъ не сотвориѣтѣ ѡды“. Ѣще кто восѣтѣтѣ сто мѣрѣа житѣа, и ни едиѣа собереѣтѣ. Ѣпѣстѣтѣ красота сеѣа вашѣа, не дѣзрите стаѣа вашѣа пасѣиѣа сѧ на гораѣ, ни рѣтанъ вашѣа не воспоѡтѣ на никаѣа вашѣахъ. Навѣдѣа на ваѡ пѣѣа мѣхѣи, начнѣтѣ ѡсти паѡтѣа вашѣа и пити кровъ дѣктѣи вашѣа, ѡсторгати начнѣтѣ зѣкниѣкѣа. Ѣстанки ваша погѣблѡю ѡрѣжемѣа, а вѣдѣцѣа въ градѣкѣа моѣа всѣа глѣдоѣ ѡзъ морю, и покѣгнете къ пѣстыа грады. Изъ Гѣ Бѣ ваѣ не прѣйдѣа къ ваѣ, нѡ погѣблѡю каѡ ѡ вопла страшного. Навѣдѣа на землѡ вашѣа зѣкра ѡ дожитѣа и пѣадаѣа скоты ваша и дѣмалены ваѡ сотвориѣтѣ, и не ѡвращете живѣщей въ сѣлѣхъ вашѣахъ. Нивы ваша начнѣтѣ родити вылѣе и колѣцѣа. Вѣдѣтѣ въ ваѡ печѣа велика. Тогда едиѣныѣ мѣтвыѣа легко вѣдѣтѣ и ѡже не рѣдѣиѣа сѧ. и не вѣдѣтѣа птиѣкѣа парѣиѣа по въздѣхѣа, и погѣблѡю рыѣкѣа въ водаѣа, и рѣкки ваша прѣсѣноѣа ѡкоѣа сѣлѣчѣа, винограды ваша пораѣжѣа зноѣа, вѣата ваша пѣста вѣдѣтѣа. Сего ради ѡвѣйдете всю землѡ ѡко скоѣа ѡдѣщей травѣа, възыщете насытити сѧ и не ѡвращете. Изъ Гѣ Бѣ ваѣа положѣа ѡко аки мѣдѣа а землѡ аки желѣзнѣа. Тогда ѡвѣлаѣа не прѣидѣтѣ по землѣаи вашѣа, нога ваша не ѡмочитѣ сѧ ѡ росы. Ѣ горе не ѡмѣщиѣа вѣкы стѣаѣа кнѣгаѣа! Тогда ѡстѣпитѣ ѡ каѡ все лицемѣрство, ѣже ѡстанете творити безаконѣе.

Слышите, снѡе члѣчкѣи, доколѣ гнѣклете Гѣ Бѣа своего? се пакѣа покаѣѣа ваѣа дѣѣа погѣблѣи вашѣа. погѣблѡю чада ваша и ваѡ

самѣхъ погублю. положѣ праздники ваша во плачъ и ѿгрица ваша въ рыданіе и слезы, грады ваша и села ваша сотворѣ пѣсты, цркви ваша станѣ не ѡглашены и не вѣдѣтъ прихѡдѣлаго к вамъ ни бѣгогаго сидѣлаго прѣ црквию. Положѣ дома ваша въ ижезновеніе, дѣныи вѣдете, іако прѣ вѣтрохъ разѣкю васъ въ странахъ вашихъ. врази ваши порадоуютъ сѧ вамъ. Почеркѣтъ плоть ваша ѡ знои снчнаго, злато и сребро ваше ни во чтоже вѣдѣтъ и многоцѣнныи рызы. тогда пѣти ваши ѡпѣстѣкютъ, доброта дѣцѣ вашихъ ни въ что вѣдѣтъ, имѣтъ насыпати сѧ каждо чадѣ своихъ и сѣнѣдѣтъ ѡци чадѣ своихъ, зане наполни сѧ всѧ земля безаконна, возлюбисте неправдѣ паче правды, свѣтъ ѡстависте, а тмѣ воспріасте. Иждисте лѣта своѧ къ пѣстоиствѣкѣ, къ всакохъ самѣхъ и ѿгрицахъ и пласаніихъ вѣсовскихъ.

Слышите, снѡе члѣчѣтѣи, и внемлите глѡи оустѣхъ моихъ. самъ сотвори сѧ словеса снѡ; иво и земля мимѡидѣтъ, словеса же моя не мимѡидѣтъ, не измѣнитъ сѧ словеса снѡ. Но во послѣднѡи лѣта не вѣдѣтъ того храма. в неже не вѣдѣтъ мрѣтвца; и не вѣдѣтъ погрѣкающаго трѣпохъ вашихъ. Тогда не ѡворонитъ црѣхъ людѣи, ни людѣе црѣхъ, не помилѣетъ ѡцѣкѣ снѡ ни снѣхъ ѡца. тогда не ѡвращѣтъ сѧ въ вѣ мѣсто радостно; тогда восплачетъ сѧ црѣе и вѣ мир, горко начнѣтъ кричати: „Горе намъ, братіе возлюбленнаи, горе намъ! что сотвори? дѣже погублемъ!“ Тогда не ѡзрю оустѣхъ вашихъ смѣкюцихъ сѧ дрѣхъ со дрѣгохъ, братѣхъ со братѡхъ. Тогда начнѣтъ дѣмирати ѡтрѡча в мѣре своѣи на лѡнѣхъ; ѡхвативши сѧ мѣти со дщѣрѣю дѣмрета. тогда вѣдѣтъ горкое стогнаніе и крѣхъ; ѡ плача и крѣчаниа того потрясетъ сѧ земля, снѣце померкнѣтъ и лѡна къ крохѣхъ прѣлежитъ сѧ. Тогда восплачетъ сѧ земля іако краснаѧ дѣва за погубѣтѣхъ рода члѣчѣкаго, и восплачетъ сѧ море съ рѣкѣми и всѧ глѣбина прѣисподнѡи іако въ трѣвѣхъ златокованнѣю. Тогда восплачютъ сѧ аггѣли видѣци, іако въ мѣсти погубѣетъ родъ члѣчѣкѣи за дѣмноженіе безаконнѡи своѣго. Антихристѣхъ начнѣтъ ходити съ всѣми вѣсѣхъ своимѣи прѣдѣла члѣкѣи [и] дѣмершвала, дондеже прѣидетъ Гѣ Савѡдъ воздати комѣждо по дѣлохъ ѣго. Боѣу нашимъ слава въ вѣкѣхъ вѣкохъ. аминь.

Отся новіиша перерібка старої Ізмарагдової статї виявляє і в лексіцї і в стилю стільки відмін від попереднього тексту, що замість виписувати масу варіантів я волів подати її тут у повні. Одинокий доси відомий текст із рукоп. Соловецкої бібліот. з XVII—XVIII в. опублікував П.рѣфїрев (Апокр. сказанія о ветхозавѣтнихъ лицахъ и событіяхъ по рукоп. Солов. бібліот. стор. 263—268).

В. Сваричівський Ізжараїд XVI в. в бібл. Нар. Дому.
(Муз. о. Петрушевича ч. 1) к. 203—204.

(Послѣднее видѣние стого прорка Данила. влѣ-
говѣ). Тако глеть Гѣ в'седръжитель: „Горе товѣ зѣмли, ѣгда
аггльское скипетро в' товѣ црѣтворюеть“. тогда повелѣ Гѣ в'се-
дръжитель единомуу ѿ аггль скоухъ глѣ: „Ѣниди ѣ въз'ми
ѣстин'ноу ѣ миръ ѿ зѣмля, ѣ сѣтвори, да снѣдять члѣвци
дрюгъ дрюгоу плотъ ѣхъ“. посла ѣ дрюгыа агглы, ѣ оубо еди-
номуу рече: „Ѣниди на страны сѣвера ѣ на ѡстрова ѣ знаменаѣ ми
ѣа. ѣ рѣдѣ. и [ѡ]убо двѣ части поврѣзи и третюю же въз'ми“. (ѣ
дрюгомѣ рече: „Ѣниди на запажныа страны ѣ знаменаѣ ми ѣа. сѣ.
ѣ ѡубо двѣ части поврѣзи и третюю же воз'ми“) ¹⁾. и третѣмому
агглюу рече: „Ѣниди на Асию и Фроугию ѣ Галатию ѣ на самоую
мѣрѣ градшмѣ, ѣ знаменаѣ ми ѣа. т. ѣ. ѣ. ѣ ѡубо двѣ части по-
врѣзи ѣ третюю же въз'ми“. ѣ горе товѣ, зѣмля, ѿ моукъ, ѣже
ѣмать пѣстити Гѣ в'седръжитель на тѣ: проугы дивѣ ѣ вѣзъ-
кров'ные ѣмать пѣстити на тѣ ²⁾ ѣ ни же живот'но ни дрѣво [нѣ]
ѣмоутъ ѡставити на непокаѣвшѣхъ сѣ за многаѣ тѣхъ безако-
ниа ѣ неправды. ѣ оуранитъ ѣ мѣць нѣ, дондеже ѡставшѣи
нач'ноутъ вѣжити ѡумрѣшихъ ѣ рекоутъ: „Блѣжени ѣсте, ѣако не
прилоучисте сѣ вѣ днѣ сѣа“. ѣ повелѣнѣемъ вѣжимъ в'зыидеть
ѡг'нь ѿ мора ѣ зѣмлю живоу сѣзвждеть ³⁾ море. ѣ найдетъ на
седмохоломаго ѣ ѡвератитъ лице свое на западъ сѣнцю, и горе
товѣ, сед'мохоломыи, ѿ таковаго гнѣва. ѣгда ѡкроужиши сѣ вон
многими ѣ проповѣдиша сѣ ⁴⁾ ѣако за малоу вѣщъ, ѣ в'расныи
стѣкны твои падѣтъ ѣако смоков'ничное лѣствѣе, ѣ внидетъ ѡтроча
в' тѣ оумалена скипетро поставити, ѣ в' немъ не пребоудеть.
ѣ в'ложитъ роуцѣ с'кон вѣ стѣаи вѣжѣ жрт'веннаѣ ѣ стѣаи по-
требитъ ѣ дастъ снѣшмъ погыбели. ѣ вѣстане змѣи спѣи ѣ по-
разитъ ѡтроча, дивидимъ же ѣго ѡбелекъ вѣзвеличитъ ѣмѣ свое
в' малѣ. ѣ снѣше же погыбелныи ѡтвердив'ше сѣ дадаѣ лица
свои к' западѣ сѣнцѣ, ѣ тако дастъ змѣи спѣи смѣрть прѣб'ноу
ѣ ѡдръжитъ седмохоломаго рѣсыи ѣзыкѣ шестыи, пѣтыи на[са-
ди]тъ ⁵⁾ в' немъ вѣзлѣ [ѣ] снѣдять ѿ него мнози вѣ ѡмщенѣе стѣымъ.
оудръжатъ же вѣсточнѣю промысленици трѣе, на западѣ же нѣкто

¹⁾ Те, що взято мною в скобки, дописано свѣжѣйшим чорпиллом на чистѣм подѣ
над текстом. ²⁾ Унд. дод. ѣ. казни. ³⁾ Унд. сѣзвждеть. ⁴⁾ Унд. протыкиши сѣ. ⁵⁾ Унд.
пѣтыи насадить, Vas. ετη εξ και περτε. και φτευθησομαι.

промышленій и вѣсточною. и по сиѣ въздвигнетъ сѧ самозаконныи и со иныѣ, и инѣ великѣ дивискиденѣ¹⁾, и звѣютъ Измаилѣты и поженуѣтъ ихѣ до Колоніе. и сматѣт сѧ²⁾ иъзыци сѣдацин, иже соуѣтъ на сѣвернѣи странѣ, и вѣси сѣвернымъ пойдутѣ сѣ лютѣкишимѣ гнѣвомѣ и снидутѣ до великыа рѣкы, и разоучат сѧ на д. начала. прѣваа дѣво часть ѡзимѣтѣ въ Сѣфесѣ, вѣторая же вѣ Меллагинѣ³⁾, третия⁴⁾ на краи пола иже естъ Перѣгамѣ, четвертая въ Бифинѣ⁵⁾. и звѣруѣтъ древа многая, исходатѣ самѣю и Сириѣ⁶⁾. тогда сматѣут сѧ²⁾ иъзыци сѣдацин на южнѣмѣ дѣглѣ, и вѣстанетѣ великыи Филипѣ съ иъзыкы ии. и сверѣут сѧ вѣ седмохолмѣмѣ и вѣдараѣ вѣи, иже не быѣ никѣлиже, и потекуѣтъ въ ѡдѣльнѣхѣ и дѣлицахѣ седмохолмаго тако рѣкы крови чѣчѣскаа, и вѣзмѣтит сѧ море ѡ крови до тѣснаго дѣстїа⁶⁾. тогда Вѣоусѣ⁷⁾ възопнѣтъ и Скеролафѣ⁸⁾ вѣсплачетѣ, и Стафѣринѣ⁹⁾ речетѣ: „Станитѣ, мирѣ вамѣ! ѡмѣщеніе сїе на непослушавѣшихѣ. иъйдете на десныи страны седмохолмаго, и ѡбращетѣ чѣка дѣ двою столѣпоу стоиѣще съ сѣд[ин]ами праведными и млѣтѣица, носѣща нищаа, вѣзоромѣ ѡстра, разоумѣмѣ же кротѣка, среднѣю вѣрѣстою, и мѣюща на деснои нозѣкѣ посреди голени велѣгѣ. възмѣте еѣго и вѣкнчатѣ црѣ¹⁰⁾. и вѣзѣше четыри аггѣл живоносныи възведеуѣтъ еѣго въ стѣою Сѣфѣю и вѣкнчаютѣ црѣ, и дадатѣ вѣ десноѣю еѣго роукоу ѡроужїе глѣюще емоу: „Моужай сѧ и повѣжѣан крагы скоа“. и вѣспрїемѣ ѡрѣжїе ѡ аггѣла и поразитѣ Измаилѣты, Сѣфиѡпе, Фроуѣи, Татарѣ и всѣ роѣ. и дѣво Измаилѣты раздѣлитѣ на трѣе: прѣвѣю часть погоубитѣ ѡроужнемѣ, второѣю крѣтитѣ, третнѣю же ѡженетѣ сѣ великою ирѣстнѣю до единодѣбѣнаго. и [въ] възвращнїе еѣго ѡкрыют сѧ скровища земнѣа и вѣси ѡвѣатѣкїѣтъ и никѣтоже нищѣ боудетѣ, и земля дастѣ плодѣ свои седмирицию, [ѡ] ѡроужїа ратнѣа сѣтворатѣ серповѣ. и црѣтѣвоуѣтъ лѣтѣ лѣ. и по немѣ црѣтѣвоуѣтъ¹⁰⁾ и нѣ ѡ него, и тако продѣвидѣвъ смѣрѣтъ свою идетѣ въ Иерѣусалимѣ, да предастѣ црѣтво свое Бѣоу. и ѡтѣле вѣцрѣат сѧ четыри сынове еѣго, прѣвыи вѣ Римѣ, вѣторыи въ Алекѣандрїи, третни в седмохолмѣмѣ, д. вѣ Гелѣоуни. и сїи сами ратѣоюще сѧ вѣвоннатѣ сїѣнныкы [и] ииѣкы, снидут сѧ межю собою на вранѣ и ни единаѣ ѡ нихѣ спѣсетѣ, въ еже не быти моужю потребоуѣ. и сице вѣцрѣит сѧ инѣ вѣ Ге-

1) Так і Унд. Vas. *Λύκος ἀγρωειδής*. 2) Унд. смѣтѣт сѧ. 3) Унд. Меллагитѣ, Vas. *Μαλάγρι*. 4) Унд. Виданин, Vas. *Βιθυνίαν*. 5) Так і Унд. Vas. *εις ὄρει*. 6) Vas. *τὰ στενὰ Ἀβύδου*. 7) Vas. *Βοῦς*. 8) Vas. *ξηρόλαρος*. 9) Vas. *σταθῶρι*. 10) Унд. вѣстанитѣ, Vas. *βασιλεύσει*.

лоуни в' лѣта мала, и акѣе проседет' сѧ Измѣрна и Купрь ѿ вѣтренаго вих'ра¹⁾ в' мори. и тако вѣщ'рыт сѧ Ан'тихристѣ и с'дѣкѣть чудеса прикид'книѣ и възвеличить Юудеѣ, и раскопанныѣ²⁾ съзиждеть. и коудѣуть глады, троусы, просѣданіа на всѣхъ мѣстѣхъ, вѣды пресох'ноуть и дождь на землю не дастъ [сѧ]. тогда нѣса съвиют сѧ и аггѣли вѣжи вѣстроубать, и ѿ вѣка мртвыѣ вѣстанѣуть, Гѣ же напрасно прійдетъ соудити живыѣ и мртвыѣмъ, ёмоу же слава въ вѣкы вѣкы³⁾ ами³⁾.

Горѣ товѣ, седмохол'мыи градѣ, ёгда какъ Констан'тинѣ славословит сѧ на здѣхъ твоиѣ. тогда приелижи сѧ падение и погоубленіе сил'ныѣ твоиѣ, иже в' неправ'дѣ соудациѣ. И Констан'тинѣ дѣвѣаго предрѣжаніе. зри жи ти и иже вѣжа мѣрстоуи и вѣжественая носѧ на рамѣ, да не и прахъ дѣничиженіе коудеть ти, и брадоу, доль в окъ праведно ѡстрижши, вел'ми непотребенѣ коудеши и самъ и дѣвѣиствено съвѣтникѣ сѣнноначал'никѣ, ёмоу же и ма ѡкрыѣт сѧ, помазаніи. тезоименитыи же Ахимѣ, мртвѣ сѧ мала заб'венѣ видаше мнози, аще и никто сего зреть, яко ѿ пѣанѣст'ва же іавит сѧ, в'незапоу скипетро ѡвѣд'р'жить славно Цриградѣ. стол'пѣ дѣво іавише сѧ въ градѣ стѣкмѣ проповѣдникѣ, іавивыи сѧ трици зоветъ вел'ма. Ико и мѣки прѣсти скон серповни, се ёсть срѣпѣ запѣст'книа, и на Бышнаго похоулитъ. Кроуцѣмъ нагѣ произиде ие камене везъслѣнеч'нагѣ, іако и к'тороמוу свѣтацоу начинаѣть житію ѡвразѣ пакы живота истиннагѣ.

Отсе пророцтво — бѣльше полѣтичвыи памфлет, нѣж дѣйсвыи апокріф — повѣтало в Византіи на основі якогѣ старшого жерела. Найстарше съвѣдоцтво про його істноване маемо в вірменскѣм перекладѣ, що походить із VII в. Пізнійше воно богато разів перероблювало ся. Проф. Истрин (В. Истринѣ, Откровеніе Меѣодіа Патарекаго и апокрифическія Видѣнія Данила въ византіиской и славянорусской литературахъ. Москва 1897, стор. 255) доказуе, що на церковнославянскѣ мову воно було перекладане три рази і кождий раз із вношѣ грецкѣ редакціи. Наш текст найблизше сходить ся з тим, який надрукував М. Сперанскій із рукопису Ундольского з XV в. (Библиографическіе матеріалы собранныя А. Н. Поповымъ, изданныя подѣ редакціей М. Сперанскаго (XV—XIX) Москва 1889, стор. 95—98, у нас значено Унд.), тѣлько наш текст вірнійше дер-

¹⁾ Унд. дыханіа. ²⁾ Так і Унд. Vas. дод. *рабѣ*. ³⁾ Тут кінчать ся текст Унд.

жить ся грецького оригіналу і має повнійше закінчене. Грецький текст, якому відповідає наш текст, надрукований у Васильева (A. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina, Mosquae 1893), стор. 43—47, у нас значено Vas. Уступу, який відповідав би кінцевому уступови нашого тексту, ані в грецьких текстах опублікованих д. Істрином, ані в славянських перекладах не знаходжу.

Г. Іспаський рукопис XVIII в. стор. 12—22.

(Слово сѣаго Іѡанна вѣслова ѡ вознесєніи Гѡда нашего Ісѡа Христа). Се азъ Іѡаннъ пришедши на горѣ Оаворскѣхъ, на нєнже показа намъ пречистое ѿ вѣстєвнєное свое тѣло, ѿ не могѹщѣ ми зрѣти ѿ падєхъ ницѣ на землю. ѿ возшедшѣ ми на мѣсто, ѿ возрѣхъ ѡчима на ѿко, ѿ воздѣкѣ рѣцѣ на ѿко ко высотѣ, ѿ помолихъ сѡ ко Гѡдѣ ѿ рѣхъ: „Гѡди Ісѣ Хѣ, ѿсподоби мѡ раба твоего ѿ дѣсмѣшати гласъ твой, ѿ надѹчи мѡ ѡ пришествіи твоемъ, что хоцєтъ [быти] въ ѡстатніє времена, како хоцєтъ быти ѿко ѿ землѡ, сѣнце ѿ лѣна ѿ звѣзды, вєгда хоцєши пріити ѿко ѡкрыти? послѣшѡи мене, раба твоего“. ѿ сотвори хъ з. (сєдмъ) днѣи мола сѡ. ѿ по сємъ ѡблѡкъ свѣтелъ косѣити мѡ ѿ постави мѡ верѹхъ горы предѣ лицємъ нѣвнѣмъ. ѿ вые гласъ с' нѣсе глѡ: „Возри, рабе Гѡднѣ Іѡанне, ѿ разѹмѣй!“

И возрѣ[хъ] горѣ ѿ видѣ[хъ] ѿко ѡверсто ѿ сѹдѡт с' ѿвєсе аромати, влѣгодѹханіѡ много ѿ видѣнїє свѣтло пачє сѣнца свѣтлѡ сѡ. ѿ пакы слышахъ гласъ глѣщїи: „Возри, правєднїи Іѡанне!“ ѿ возрѣхъ ѿ видѣхъ книги лежѡщїѡ, ѿмѣѡй сѣмъ горѣ, таже ѿхъ ѿ вѣмъ чєловѣчєскїи не можєть разѹмѣти, ѿмѣщи печѡти сѣмъ. ѿ рѣхъ: „Гѡди, слышахъ гласъ раба своего ѿ ѡкры ми все, что писѡно во книгѡхъ сѹхъ“.

И слыша[хъ] гласъ глѣющѣ ми: „Слыши, правєднїи Іѡанне! сѣѡ книги, єже видиши лежѡщїѡ, то сѣтъ писѡнїѡ єже на ѿвєси ѿ на землѡ, ѿко познахъ ѿ по всей пєщи чєловѣчєстѣки“. ѿ рѣхъ: „Гѡди, что хоцєтъ быти во времена тѡ, ѿ что принєсѣтъ?“

И слышахъ гласъ сѣ ѿвєсе: „Слыши, правєднїи Іѡанне, хотѡть быти времена тѡ ѡвѣлїѡ, много пшєницѣ ѿ вина ѿ ароматы, ѿко ѿвѣсть никѡлиже вѣло на землѡ ѿ не мѡєтъ быти потѡмъ, дѡндеже прїидєтъ время. тѡгда клѡсъ пшєнничнїѡ . . .“

а(ро)матница вина родить мѣрж¹⁾. а потом не ѡбращет сѧ на лица всеи земли ни пшеници ни вина“.

И пакы рѣхъ: „Годи, потомъ что хоцетъ кйти?“

И слышахъ гласъ: „Слыши, праведный Іѡанне, тогда явит сѧ ѡмѣстник мой глѣмый Антихристъ, ѡбчанныи во тмѣ кро- мѣшнюю“.

И рѣхъ: „Годи, жковъ ёсть ѡнь?“

И слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши, Іѡанне, лице его мрачно и власы его на главѣ ѡстры ѡкъ стрѣлы; крови ёмоу ѡкъ сви- нны, ѡко ёмоу десное ѡкъ свѣзда ивъ ѡустръ исходящое, а дру- гое ѡкъ ѡу лва; ѡуста его лакти, а зѣби его пади; персти его ѡкъ серпи, стѣпа ногѣ его дванадцать лактїи, и на лицѣ его бѣдетъ написано: Антихристъ дѣяколъ. до иѣсе вознесе сѧ и до ада снїдетъ, творан ажѣ приведенным²⁾. тогда сотворю небо аки мѣдано, да ни роси испжтитъ на землю, искрыж ѡблакы во по- слѣднихъ земли, и скрыж крылкѣ кѣтрини, да кѣтръ ни звѣтетъ на землю“.

И пакы рѣхъ: „Годи, колко лѣтъ ти хъ бѣдетъ на земли?“

Слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши Іѡанне, три лѣта бѣдетъ ѡкъ три мѡцѣ, а три мѡцѣ ѡкъ три нѣлѣ, а три нѣлѣ ѡкъ три днѣ, а три днѣ три часи, а три часи ѡкъ три четверти, ѡкоже рече древле прѡркъ Дѣдъ: „Престолъ его на земли поврженъ, ѡма- лилъ еси дни времени его и ѡблыжалъ еси его стѣдом“. тогда пошлю Илїж и Еноха на ѡбличенїе его, и ѡбличатъ тїе его ѡко ажа и прелестника. тогда зѣют сѧ на жертковницѣ, ѡже рече прѡркъ: „Тогда возложатъ на ѡлтарь твой телца“.

И рѣхъ: „И потомъ, Годи, что хоцши³⁾ сотворити?“

Слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши Іѡанне, тогда скончает сѧ всяка вещь человекѣская живдцѧ на земли“.

И рѣхъ: „И потомъ, Годи, что бѣдетъ?“

И рече Годи: „Повеж агломъ, да возмѣтъ ѡвни жни ле- жащїа на ѡблѣхъ, и сонїдетъ с' иѣсе Мухана и Гаврїаль, и вострѣбелатъ в роги тїи ѡкоже рече древле прѡркъ Давидъ: „гласомъ трѣвы рожаны, и ѡслышите ѡ конца до конца вселен- наж“. и ѡ гласа того потрѣсет сѧ вся земля, ѡко рече прѡркъ: „Пред гласомъ древле всякаж трѣтїа предстанѣтъ“. тогда во- скреснетъ вся плоть человекѣская ѡ конца до конца“.

¹⁾ Тїх. класъ пшеничныи поцѣтитъ кобель, и матрица лознаа сотворитъ сто грезновъ.

²⁾ Зам. привидѣнїемъ. ³⁾ В рукоп. хоцитъ.

И рѣхъ: „Я потомъ, Гѣди, что вѣдетъ? ѿмершии ѿ вѣка, а дрѣгѣи близъ кончини кѣпно ли воскреснѣтъ?“

Слышахъ глаголющій: „Слыши Іванне! всака вещь чело-вѣческаа воскреснетъ ѿ тридцать лѣтъ“.

[И рѣхъ]: „Мѣжескѣи полъ ѿмершии ѣ старѣи, дрѣгѣи жноши на воскресеніе каціи вѣдѣтъ?“

И слышахъ гласъ глѣщій: „Икож пчела во единъ ѿбразъ ѣ тако вси во едино вѣдѣтъ; сѣетъ сѣ во тлѣннѣи, а востаетъ во нетлѣннѣи. всакаа вещь вопрошенна вѣдетъ; на воскресеніе во ни женатъ сѣ, ни посагаютъ, но сѣтъ ѣко аггли вѣи“.

И рѣхъ: „Гѣди, вѣдетъ ли сѣ знати дрѣгъ со дрѣгомъ, ѣли познаетъ ѿцъ члдо свое, ѣли младо ѿмершово, ѣли мати дитѣ свое, мѣста домовъ своихъ?“

Слышахъ гласъ глѣщій: „Слыши, Іванне, ѣко же рече праведныи Дѣдъ: „Человѣкѣ ѣко трава днѣ его ѣ ѣко цвѣтъ селныи, тако ѿцѣтѣтъ“. ѣ ѣко дхъ прондетъ в немъ ѣ не вѣдетъ ѣ не познаетъ мѣста своего ѣ возврататъ сѣ в землю своѣ; в той днѣ погнѣнѣтъ всѣ помышленѣ ѣхъ“.

И пакѣ рѣхъ: „Гѣди, а потомъ что вѣдетъ?“

И рече Гѣдъ: „Пошлю аггли моѣ на лице всеѣ землѣ, ѣ возмѣтъ ѿ землѣ всечѣное вѣлѣѣ ѣ чѣсныи креѣ ѣ книги чѣстныи ѣ сосѣди црковныи, ѣ вознесѣтъ ѣ на ѿблѣцѣхъ: чѣсныи креѣ и книги чѣстныи, на немже простерѣ прѣчѣстїи свои рѣцѣ, и вси чины агглѣтїи поклонѣтъ сѣ емоу. ѣ тогда вознесѣтъ сѣ прѣвдници на ѿблѣцѣхъ, ѣкоже рече апѣлъ Павелъ: „Кѣпно восхѣтѣмъ сѣ на ѿблѣцѣхъ во стрѣтеніе Гѣдне на воздѣскѣ“. ѣ тогда ѣзыдѣтъ всѣ лѣжавїи дѣси, ѣже во везднѣхъ жже на землѣ, ѣдеже конѣхъ на лицы всеѣ землѣ, ѣ раждегѣ¹⁾ землѣ, ѣ згоритъ землѣ на пѣтьдѣсѣтъ ѣ девѣтъ лѣктїи, изгорѣтъ горы ѣ низпадѣтъ ѣ сокрѣшатъ сѣ, ѣзгоритъ всѣко древо ѣ всака птица парѣщѣа по воздѣхѣ. ѣ потомъ не вѣдетъ движащѣа на лицы всеѣ землѣ ничтожъ, ѣ вѣдетъ всѣ землѣ недвижима“.

И пакѣ рѣхъ: „Гѣди, а потомъ что хоцишь сотворити?“

И слышахъ гласъ глѣщій: „Тогда ѿпечѣтажъ чѣтри страны ѣ звѣютъ вѣтры на лице всеѣ землѣ ѣ развѣютъ всѣкѣ ѣскрѣжъ ѣ вѣдетъ землѣ ѣкѣ харѣтїа не ѣмѣши на сѣвѣ начѣрганїа, ни горы, ни холмы, ни каменїа, ни вертепѣ, ни пещѣри, но вѣдетъ лице земное ѿ востока до запада ѣко трапѣза вѣла, загоритъ сѣ

¹⁾ В рукоп. жаждетъ.

срдце земное ѿ возопіеть тѣ[ко] ко мнѣ земля: „И ѿзъ дѣвою пред токож, Годи, ѿ нѣсть ко мнѣ грѣхѣ“. такоже рече проркъ Дѣдъ: „Окропиши ма ѿсопом ѿ ѿчищѣ са, ѿмыши ма, ѿ паче свѣга свѣлаж са“. ѿпаки Дѣдъ рече: „Всака дѣврѣ ѿполнит са ѿ всака гора ѿ холми наполнат са, ѿ вждет стропотнаа ко правдѣ ѿ ѿстрѣи в' пѣти гладки, ѿ возрит вса плот спасеніа вѣѣа“.

И паки рѣхъ: „Годи, а потом что хоцешъ сотворити?“

Слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши правѣдныи Іванне! тогда ѿчистит са земля ѿ грѣха, ѿполнит са земля блгоууханіа многого, понеже хоцѣ сонити на на. ѿ тогда ѿ небесъ честныи крестъ ѿзыдетъ ѿ тысяща аггль со нимъ ѿдше пред [ѿ] вслѣдъ его, шкож рекохъ прежде. тогда ѿвѣит са знаменіе сна человекѣскаго со силою ѿ словож многож. тогда ѿвзраѣ дѣлателѣ неправѣднѣи со слѣгами своими ѿ поскрежѣжтъ збѣы своими велии. нечистѣи дѣмонѣи тогда невидимою силож дръжими вждѣт, не можтъ камо вѣжати, ѿ поскрежѣжтъ збѣы своими глѣще ѣмоу: „Вгда ѣсть сила твоа, Сатано, како еси прелстилъ? ѿпадохомъ славы вѣѣа, ѣже ѿмѣхом ѿ него. се градѣ самъ зждитѣль всакон вещи человекѣстѣи. лютѣ оубо намъ, ѿко во тмѣ кромѣшнюю ѿсылаютъ насъ“.

Рѣхъ: „И потомъ, Годи, что вѣдетъ?“

И слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши Іванне, тогда пошлаѣ агглан со небесе, ѿ возопіжтъ гласомъ великимъ глѣ: „Слыши ѿбо ѿ земля, ѿ крѣпи са, сонсхождѣ по тоѣк, глѣтъ Годи“. ѿ ѿслышатъ глаѣ аггла вѣѣа ѿ конца до конца вселеннаа ѿ ко везднахъ. тогда подвигнѣт са силы аггльѣа ѿ конца до конца небесъ, подвигнѣт са вси чины аггльѣтѣи, Херѣвнмы и Серафимы, ѿ вждетъ соборъ великѣи на небесех, подвигнѣт са заповѣ небесных. тогда вѣдет ѿужаѣ ѿ страхъ в свѣслкихъ. тогда раздѣрѣт са нѣса ѿ востока до запада ѿ сонидѣтъ на землю множество аггль, ѿмѣже нѣсть числа, исплѣнит са¹⁾ лице земное коннѣ аггльѣкихъ. тогда развѣрзѣт са сокровища нѣеннаа, ѿзнесѣт все-свѣтлаѣ кандило²⁾ ѿ всѣблгоууханное, ѿ вышныи Іерлѣмѣ ѿкож невѣктѣ ѿкрушѣннѣ, ѿзнесѣт на земля все. ѿ тогда пондѣт предомнож тма тмами аггль несѣжѣе престолъ ѿ вопіжѣе: „Сѣтъ, сѣтъ, сѣтъ Годи Саваѣдѣ, ѿпольнѣ ѿбо ѿ земля славы своѣа“. тогда прѣидѣ со силож многож на ѣблацѣхъ, ѿ тогда поклонат са вса колѣна нѣеннаа ѿ земнаа ѿ прѣисподнаа. ѿ тогда ѣстѣлит са ѿбо тѣе, тогда ѿзыдѣжтъ на земля ѿ знѣжѣт ѿже на

¹⁾ В рукоп. исплѣнит са. ²⁾ В рукоп. кандило.

дѣръ. и всака плотъ челоуѣческаѧ и всакъ дхъ лѣкави с' Антихристомъ прїидѣтъ предъ ма на землѧ и оунылыи иобремененнїи“.

И паки рѣхъ: „Гѣди, како хощетъ выти нѣса и како ѡдина станѣтъ сѣнце и лѣна и звѣзды?“

Тогда слышахъ гла° глѣщѣхъ: „Возры, прѣдныи Іѡанне!“

И возрѣхъ и видѣхъ агнецъ чтири роги и мѣще. и рече ми: „Тогда повелѣ знести книги, ѣже видиши, и рече: кто разгнетъ книги сѣа?“ и рече ми все множество аггль моухъ: „Дадатъ сѧ книги агнецѧ моємѧ и разгнетъ“. Егдаже ѡверзетъ сѧ первая печать, тогда звѣзды спадѣтъ с' нѣсе; егда ѡверзетъ втораѧ печать, скрѣетъ сѧ сѣнце и лѣна и котомѧ не вѣдетъ еѧ. и егда ѡверзетъ третѧѧ печать, нѣса свѣѣтъ сѧ и вѣдетъ дѣръ пѣстѣ якожъ прежде рекохъ апѣль Навелъ: „Дѣла рѣжѣ твоѣѧ сѣтъ нѣса, та погивнѣтъ, ты же пребываеши во рѣки“. егда ѡверзетъ четвѣртаѧ печать, и ѡверзетъ землѧ и ѡкрыетъ сѧ сѣдище на земли. егда ѡверзетъ ца пѣтаѧ печать, рѣки посѣхнѣтъ. егда ѡверзетъ шестаѧ печать, море изсакне. егда ѡверзетъ сѧ седмаѧ печать, ѡкрыетъ сѧ дѣтъ“.

И рѣхъ: „Гѣди, которыи хощатъ вопрошени выти?“

И слышахъ гласъ глѣщїи: „Слыши Іѡанне, лѣкави дѣи со Антихристомъ, пошлю ихъ во тмѣ кромѣшнѧѧ, и деже скрежѣтъ звѣкоѣ, якоѣ рекохъ: „Снѣове црѣтвїѧ изгнанныи вѣдѣтъ во тмѣ кромѣшную“.

И рѣхъ: „Гѣди, гдѣ тма кромѣшнаѧѧ, в' которомъ мѣщѣкъ лежитъ?“

И слышахъ гласъ глѣщїи: „Слыши, праведныи Іѡанне! ѡкъ може мѣсѣ 8 тридцать лѣтъ зростомъ камень ѡзме и пѣтитъ на дно во глѣбинѣ, и три лѣта летитъ и дна не доидетъ, тамъ ѣсть тма кромѣшнаѧѧ, якоѣ [рек]оухъ прѣркъ Дѣдъ: „Покры ма тма и землѧ“.

И рѣхъ: „Гѣди, а потомъ которыи языкъ ѡпрошенъ выти млетъ?“

И слышахъ гла° глѣщїи: „Иже вѣроваша во лѣнс и звѣзды и во идолы, а стѣжѣ вѣрѣѣ ѡскверниша, не вѣрѣжѣте стѣомѧ во скресенїѣ во Ѡца и Снѣа и стѣаго Дхѣа. тогда повелю имъ ити во дѣтъ, якоѣ рече прѣркъ Дѣдъ: „Возвратѣтъ сѧ грѣшници во дѣтъ и вси языци закывающе Бгѣа“. тоиѣ рече: „Ико ѡвча на заколенїѣ во дѣтъ сѣтъ, смерть ѡпасетъ ихъ“.

И паки рѣхъ: „И потомъ, Гѣди, которїи ѡпрошени маютъ выти?“

И слышах глаголющии: „Слыши, прѣднии Іоанне, вопрошении вѣдѣтъ распеншии ма жидоке, и пошлаю ихъ ѿже во преисподнии ѡгонь, якоже рече пророкъ Дѣдъ: „Возваши и не вѣ спасали, ко Гѣдѣ, и не ѡслашаше ихъ“. и пакы Паве^{ас} рече: „Беззаконно согрѣшиша, беззаконно погнуша и осуждении вѣдѣтъ“.

И рѣхъ: „Гѣди, ѿже крѣщеніе прѣаша стѣе?“

Слышах глаголющии: „Прѣднии Іоанне, тогда спрошенъ [вѣдетъ] родъ хрѣтіанскій пріемши четвое крѣщеніе мон^е повеленіемъ, и сокерт аггли прѣдныѣ ѿ грѣшныѣ, и станст прѣднии ѡдеснѣю мене, а грѣшнии ѡшнѣю мене. прѣднии просвѣтлат са ѿкъ снѣце, а грѣшнии помрачат са ѿкъ звѣзды ивсныѣ; ѡвы свѣтлы, ѡвы темни; тако прѣдници просвѣтлат са, а грѣшнии помрачат са“.

И пакы рѣхъ: „Гѣди, кск хрѣтіане ко єдинѣ мѣкс пондѣтъ: патрїархи, црїе и князи, збогїе и когатїе?“

И слысахъ глаголющии: „Слыши, прѣднии Іоанне, пророкъ Дѣдъ рече: „Терпѣніе збогїе не погнѣет до конца“, а патрїархи грѣшнии и епѣпи, црїе и князы погнании вѣдѣтъ во тмѣ кромѣшнюю ѿкъ скотъ и вси восплачѣтъ са ѿко мѣдници. и раздѣлат са грѣшнии ѡвы во ѡгнннѣю рѣкс, ѡвы ѡ черкѣ недѣсыпающїи, ѡвы ко мѣкс рознѣ. и тако раздѣлат са грѣшнии“.

И пакы рѣхъ: „Гѣди, а прѣдници [гдѣ] водворат са?“

И слысахъ глаголющии: „Слыши, прѣднии Іоанне! ѡкрыет са рани прѣднымъ и вѣдетъ вса земля рани. и бѣдѣтъ прѣднии со аггли кѣпно, якоже рече прѣднии Дѣдъ кѣпно со Дхѣ^о стѣимъ: „Прѣднии наслѣдѣтъ землю и вселѣтъ са на неї“.

И пакы рѣхъ: „Гѣди, koliko числомъ аггль и человекча рода, вси равно сѣтъ?“

И слысахъ глаголющии: „Слыши, Іоанне, koliko число аггль, токо человекча рода, якоже рече пророкъ Дѣдъ: „Поставлю престолъ мой ѡзыко по числѣ аггль вѣїихъ“.

И рѣхъ: „Я потомъ, Гѣди, что хоцеш сотворити и како хоцет миръ быти, ѡкры ми все“.

Слысахъ глаголющии: „Слыши, прѣднии Іоанне, тогда не вѣдет волѣзни ни печали ни воздиханїа ни слѣ ни разбою, ни ѡ злѣ памяти не бѣдетъ, ни братоненавидѣнїа, ни ро^енаго дѣла несправди, ни риданїа, ни гланїа ѡ злѣ, ни печали житенскїа, ни любви златѣ, ни сребрѣ помышленїа, ни прѣзнїа злаго, ни дхѣ лѣкаваго, ни смерти, ни ноши, но всегда день и вси єдино стадо бѣдѣтъ, и всѣхъ єдинъ пастырь бѣдетъ, еже прѣде реко^е: иже ѡвца ѡ двора моего не сѣтъ, и тїа ми подокаетъ привести“.

Христосъ глаше: „Слыши, прѣднїи Іѡанне! Се все оуслышак¹⁾ предан²⁾ вѣрны³⁾ человекко⁴⁾, а некѣрнїи да не потопчѣтъ вѣсера ногама своима“.

Се же ми слыша⁵⁾ гла⁶⁾, и сонемъ сѣмъ ѡблакъ и постави мѣ на Ѡворѣ. Бѣжъ нашемъ слава во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Два церковно-славянскїи тексти отъ этого апокрїфа надрукувавъ Тихонравовъ (Памятники отреченной русской литературы, СПб. 1863, т. II, стор. 174—196), одинъ изъ рукопису Синодальной библіотеки XV в. а другой изъ рукопису тойжъ библіотеки зъ XVI в. Нашъ текстъ виявляеться новїшою перерїбкою апокрїфа, стилїстично відмінною відъ обохъ текстівъ Тихонравова, особливо при кінці.

Д. Рукописъ Народного Дому (Музей Петрушевича ч. 148)
XVII в, стор. 67—90.

(. . . . . номъ дни и ѡ послѣднїхъ лѣтѣхъ. Гїи влѣкн. за мѣтвѣ). І. Бѣдомо воуди всѣмъ, пѣ же [дѣвою] бы^{от} Іадамъ и Ѣвѣ, иже изгнанъ бы^{от} изъ раа. и роди сїа Канна и сестроу е^{го} Каламаноу, и пакы по љ. лѣтѣхъ роди сїа Авелъ и дщеръ Дивероу. миноувши же р. лѣтомъ кѣ-мъ нача ставати сѣмъ Кайнъ на Авелъ брата своѣго и оуби е^{го} діаволнмъ навѣтомъ. сїи Авѣ прѣвѣи бы^{от} мѣтвѣ на землї. тѣгда Іадамъ и Ѣвѣ видѣ смѣрть сїа своѣго Авелъ и плака сѣмъ е^{го} много горѣцѣ. миноувши же р. лѣто^{хъ} прѣвое же [тысящи] роди сѣмъ въ прѣвѣхъ вѣхъ въ љ-ноѣ лѣто роди сѣмъ Сиѣвъ, моу^{жъ} жидовинъ по ѡкразѣ Іадамлю. въ ѣ.-е љ.-е лѣта раскѣрѣпиша сѣмъ сїове Каннови. ѡ сестрѣмъ начаша жены поимати сѣмъ. разоумѣвъ же Іадамъ и бы^{от} ѡ то^{хъ} скрѣвѣ^н село. въ пѣтисотное лѣто прѣвой тысящи вѣшнїо похотїю жены ѡбратиша^о жены на влоу^{хъ}. и бы^{от} въ ѣдинѣхъ вродѣ ѡскрѣвнїша^о скрѣвнѣмъ влждомъ ѡ сїовѣмъ братѣмъ вѣица Кайна въ љ-ноѣ лѣто жикота Іадамла. и оумрѣ Іадамъ и бывѣ ѣ. сот лѣт и љ. прѣвой тысящи. Сиѣвъ же изведе племъ своѣ ѡ племени Канна³⁾ на горѣхъ нѣкоу^{жъ} близѣхъ соущѣхъ рабѣ; Канна чада [начаша] жити съ родетво^{мъ} своимъ на мѣстѣхъ, идеже гнѣвноѣ оубїиство бы^{от} и сїи конецъ братоу своѣмоу сѣтворїи. и бы^{от}

¹⁾ В рукоп. оуслышакъ. ²⁾ В рукоп. прежде. ³⁾ В рукоп. Сиѣвъ же племъ ѡ Канна ижде Сиѣвъ племъ своѣ.

же сре^а сжщж ѿ. ѿ ѿ. ле^а вѣсташа злокозніи людіе, пронорливій ѿ безако^нній, испльниша^о безаконїа всакаго, ѿ снова Кайновы^а, ѿ тоу вы^{от} чадо Ламѣха слѣпаго бѣвншаго Кайна, ѿныже діаво^о прїодолквѣ сими дѣлы коз^нними. въ ѡ.-ѣ же лѣкто второй ти-соуци воле разгорѣша^о члѣци на влоу^а ѿ выша грѣше прѣввыа, нача ша ско^тски жити, на са бусѣдати, ѿ тако ѿ Кайнов род нача сквр^нныа влоуд творити. въ ѡ.-сотное лѣкто Аредова живота ѿ. приложи лоукавый діаволь ѿ проноркливый ра^т влж^а прелести снй Битови на дщирѣ Кайновы, вѣпадоша снова Битови (на дщирѣ) в ро^а грѣхувный. ѿ разгнѣва са на ни^а Гѣ Бѣ гнѣво^а велики^а за злое ѿхъ безаконїе, еже ѿсквр^нниша вою землю ѿ всѣми безаконїи.

II. Скончашема са двѣма тысоуцома лѣтома посла Гѣ Бѣ аѣгла своѣго к Ноѣви блговѣстити ёмоу ѿ потопѣ. ѿ ре^ч ёмоу аѣгль Гнѣ пришед к Ноѣви глѣ: „Посла ма Гѣ к тобѣ, Ноѣ, хочѣ^т потопѣ поустити на землю, зане же испльниша^о людіе безаконїа. ѿ рѣци люде^а, да покаю^т са ѿ грѣсѣхъ своихъ, ѿ ѿда^т ѿмѣ гнѣва своѣго. а ты на^чни здати ковчагъ ѿ женѣ твоѣи ѿ снѣомѣ твоимѣ ѿ жена^а снова твои^а“. ѿзынде Но^а на гороу Аравитскоую, нача здати ковчагъ, іако же повелѣ аѣгль Гнѣ. ѿскони же діаволь ненависникъ родоу члѣж, ѿ прико^не са женѣ Ноѣвѣк ѿ ре^ч: „Спытай, где ходитъ Ноѣ“. ѿна же ре^ч діаволоу: „Крѣпо^е ё^{от} моуж мой, не исповѣсть ми“. тѣгда ре^ч ко не^а діаволь: „Ёсть трава на^а рѣкою, виѣт са ѿколо древа, ѿ взѣше ѿ того древа цвѣтоу бѣкваси ѿз моукою ѿ напои ёго, ѿ сповѣсть ти все“. ѿ сънїиде Ноѣ ѿз горы по ѿбычаю пища ради — тако ѿмѣаше ѿбычай, завжды приходаще ѿ-м мѣца^а по вса ты^а ѡ. лѣт. ѿ зшед ѿз горы ѿ женѣ рече: „Дай ми квасъ пити, іако вожада^а са ѿ дѣла своѣго“. ѿна же налиавши чашж ѿ да^{от} ёмоу пити. ѿнѣ же ре^ч: „Жено, да^а ѿ ёще“. ѿ испивъ ѿ-ю чашж ѿ лаже ѿпочити ѿ ре^ч, юко велѣ дѣло сътвори^а. ѿна же на^а ласкавыми словеси вѣпрошати ёго: „Гнѣ, скажи ми, где ходишь?“ ѿнѣ же ёи не сказа. ѿна же болше на^а ласкати ѿколо него діаволи^а набѣченїем^а, ѿ лѣстивыми словеси глѣци. Ноѣ же ре^ч: „Присла Гѣ Бѣ къ мнѣ аѣгла своѣго ѿ ре^ч ми: „Хочѣ^т Бѣ пото^а поустити на землю“, ѿ повелѣ ми кѣкча^а дѣлати ѿ вѣнїити мнѣ с тобою ѿ снѣомѣ наю ѿ жена^а и^а. ѿ създа^а ёго ѡ. лѣт“. ѿ на бѣтрѣ вѣставъ ѿ шед по ѿбыча[ю] своѣмоу на гороу; іако вѣзынде ѿ бѣзрѣ ковчагъ на^а пра^а раззорень. ѿ плака са Ноѣ мѣ. дїи. іави^а ёмоу аѣгль Гнѣ ѿ глѣ: „Не рекохъ ли ти, не повѣдай женѣ своѣи? а ты почто

повѣлъ ёси женѣ своѣй дѣло своѣ? того ради речеши Гѣ дѣло твоѣ. то нѣтъ ѿда ёсть Гѣ грѣхъ твоѣ, на нѣни паки здати второѣ“. показа ёмоу всѣ древа по имену каждое негниюще и рече ёмоу: „ѿ всѣхъ тѣхъхъ дрѣвъ съдѣлаеши ковчегъ“. Нои же ѿвѣче сѣ къ власаницю и не прилѣпи сѣ къ женѣ своѣй и главы своѣя не чесаше никогда. [авіе] же нача дѣлати ковчегъ и сътвори ёго за ѿ. лѣт. и съшедъ ѿзъ горы велаше людемъ каати грѣхъ свои. ѿниже ёго не послушаше. и рече агглы к Ноѣви: „Ноѣ, поиди к ковчегъ и жена твоѣ и сѣнове твоѣ и жени сѣновъ твоѣхъ. поиди съ съвою по двоѣ всакого животного и ѿ четверногихъ, ѿ гада и ѿ птиць“. и рече Нои къ агглоу: „Вакко хоцоу съзвати ѿ всакого животного?“ и агглы же прине ёмоу вѣнце съ нѣсе и рече ёмоу: „Бѣи ѿ вѣнце ста напротивоу ковчага“. ѿн же сътвори тако, яко же повелѣ ёмъ агглы Гѣнъ, и съзва ё. сот и ѿ. вса... (Далѣ в рукописѣ бракуе кѣлькохъ карток).

IV. ...по всѣи земли роса. и вѣст тако. и рече Гедѣви: „Да како съвероу, Гѣи, Ёильтаны, во вси развѣгоша?“ и сънесе ёмоу агглы Гѣнъ съ нѣсе рече ѿвна ѿвраламла, и рече ёмоу: „Бѣстроуви къ рога“¹⁾. ѿнъ же възвѣлъ и на тѣ трѣжити на тоцѣ своѣмъ стоѣ. и вѣст гла ѿ того рога яко грохъ великъ, и вси слышаше, гдѣ кълѣвекъ вѣхъ кто, или во поустинахъ живши, или въ горахъ, или въ пропастьхъ земныхъ, сънѣидоша къ ёмоу ѿвсѣдоу гѣ. моужѣи. и рече къ ёмоу агглы Гѣнъ: „Не дай ѣмъ воды пити по три дѣи, а въ третѣи дѣи повели ѣмъ водоу пити безъ съсоудовъ: къторѣи ѣмѣхъ пити почръпѣа, тѣхъ сѣ тими поиди. ѿрѣжѣ маи на моужѣ и мечѣ и копѣи и фанар и троубѣ“. и сѣе рекъ агглы невидѣи вѣст. Гедѣви же не дастъ ѣмъ воды пити по словеси аггловоу, и въ гѣ. дѣи [повелѣ] ѣмъ водоу пити, а ѿвѣи прилогѣхъ, а ѿвѣи пригрѣщами. ѿвѣра и хъ тѣ. моужѣи, а ѣниухъ ѿпоустѣи, кто гдѣ вѣхъ, а сѣмъ повелѣ врати ѿроужѣе копѣи и мечѣ и фанар [и] трѣбѣи, и поидѣ противъ Ёзмайлови. ёгда стрѣкти ѣхъ, тѣгда Гѣ покры Ёзмайловичѣ и темныхъ ѿблѣкохъ, а Гедѣви сътвори Бѣ дѣи свѣтель. тѣгда Гедѣви рече: „ѿще ѣзъ ѿ Бѣа моѣго ѿ всего срѣца вѣрою и аще ми вѣст дано сѣхъ повѣдѣти“ — и въземъ мечѣ под копѣцъ, поѣмъ сѣбѣгоу со совою поидѣ въ пѣкы ѣхъ. приѣхъ къ вежи, ѿни же рекоша: „Кто ёст?“ ѿнъ же рече: „Стадникъ ёсмъ, ѿ стада хоцоу“. и лежаста ѿ вежи два и хъ Ёзмайловичѣ, ёдинъ старъ, а двоугѣи млад, на врѣндѣцѣхъ, и рече младшѣи старѣишемоу: „Видѣхъ сонѣ: сѣ полоуденной страны и сѣ высокоу горы ѿ грѣже

¹⁾ В рукоп. вѣстроу въ и рога.

са пшеничнаго тѣста ѿ іачныѣ кроуны с доемъ ѿ с масломъ смѣшено, ѿ довали са до ле҃гомиць [нашиѣ] ѿ сѣтре црѣи нашиѣ. старѣишій рече: „Сего ли не разоумѣши, іако ѿс полоуденной страны выйдеть пророкъ ѿ именемъ Гедеѡнь, ѿ зклетъ наѣ црѣѣ“. Гедеѡнь же сіа слышакъ ѿ рече къ собѣ: „Въ истынѣхъ ми повелѣ сѣхъ повѣдѣти“. ѿ вышедъ ѿс пѣкъ повелѣ сконѣ всекъмъ врати фанарѣ съ свѣщами, къзнести на коніе, ѿ встоупити повелѣ ѡколо ѿ Измайловичъ. ѿ тако поидоша по единомъ дръгѣ ѡ друга, ѿ вѣстроубиша къ триста трѣвъ въ едиѣ чаѣ. ѡни же дѣскочиша ѿ видѣша ѡколо себе глаѣ троубъ множество ѿ ѡ страха повѣгоша. настоупивъ Гедеѡнъ ѿ дѣвнѣ Ѧрива ѿ Зика ѿ Зевна ѿ Салмона, ѿ разѣи все силы нѣ ѿ встало ѿхъ і. племеѣ, а ѿнде каже ѿ. племеѣ, ѿ тыѣ загна въ поустыню Ѧмьстрика, ѡкоудъ прѣидоша ѿ еше же ѿнѣ; тамо расплодиша са ѿхъ множество.

V. Сказаніе ѡ Змалътанехъ. Прѣйти ѿмъ еше единою на последнехъ летеѣ ѡз. попленаѣ всюѡхъ землю ѿ дондоуѣ до Рима, ѿ повѣждени коудоуѣ дважды ѡ Римлянѣ, а въ третее Римѣ възмоуѣ. а не въ всю землю дондоуѣ, до Галата великаго не дондоуѣ. ѿже еѣ за Римомъ. въ томъ Гаватѣ съвоудет са реченное, ѿже рече еѣ прорѣкъ Іезекіа: „Сѣѣ члѣчъ, съзови свѣркѣ съ поустинѣ ѿ привави ѿ а҃гли, съверѣте са ѿ прѣидѣте, дѣготовалъ еѣ ѿмъ іады великою: прѣидеѣ сѣнѣжте пѣкъ сѣнѣѣ ѿ сѣйте кровъ коарьскоуюѣ“. въ тоѣ Гаватѣ надоуѣ вси коаре і еретици елиньстѣи прѣѣ ѡрѣжѣемъ Измайловичъ. ѿ велика сѣча коудеть, іако воль тритѣакъ дѣтъѣ кровѣ дѣгонетѣ. понеже Бѣ нарече Измайла дыкиѣ козломъ. съ гнѣвоомъ ѿ съ іаростію великою послани выша по всей земли на члѣкы ѿ на скоты ѿ на свѣри ѿ на всяка древа творащѣа плоды. ѿ вѣдеѣ пришествіе нѣ казнь ѿ коазнь безъ милости. ѿ поидоуѣ предъ ними дѣ. ізыкы ѿ дѣ. изви ѿ погивели, пагѣва ѿ тлѣ ѿ ѡпоустѣнїе. ѿ рече Гѣ къ Іѣілю: „Люблаѣ дѣво кожоуѣ та къ землю ѡвѣтѣованѣнью, ѿно грѣхъ ради вашиѣ предаю ваѣ сѣмъ Измайловыѣ; подаю ѿмъ силоу, да прѣимѣт землю все хрѣтѣаньскѣю, грѣхъ ради вашиѣ ѿ безаконїѣ“. ѡблѣчаюѣ са въ вѣждничла ризы, іако жени красѣ са худѣща по дѣлицаѣ градныѣ, прѣмѣнишаѣ въ требованїе невественное, іакоже аѣпѣль рече: „Іако жены нѣ тако ѿ мужѣ нѣ твораѣ ѿ прѣмѣкшаюѣ са ед[ин]оѣ женѣ ѡцѣ ѿ сѣѣ ѿ братѣ“. тѣго ради прѣмѣдрїѣ Павелъ рече, провидѣвъ дѣхъ стѣѣ предъ многими лѣты, рече ѡ ныѣ: „Сего ради предаѣ нѣ Бѣ въ сѣмѣрѣ ѿ въ страсти ѿ въ безчестїе, ѿ жены прѣмѣкшаюѣ са требованїе, рече бѣство. ѿ тако мужїе ѡставнѣше вицеѣ женскыѣ ѿ разгорѣшаѣ сами на са ѿ съ

моужкѣ твораше влоу^а. сего ради преда^{от} н^х Бѣ въ роуцѣхъ поганыхъ. ѿскрънени боудоуть въси и въ н^х мѣсто сїове Измайлони. и придана бжде^т земля перьска въ тав и въ пагоувоу живоуцихъ на не^х, и пѣнени боудоуть и искчени Елади и Греци, въ пѣни вѣдоша ѡстѣрви прѣстїи, и поустъ боудеть Египеть и Асирїа и по Ирм[ен]о^а печални бждоуть и влачими боудоуть без млати, и просити боудоуть ѿ си^нны^х ѣ. мѣрь злата, и не бжде^т живѣцихъ въ Египтѣ и въ Асирїи, и печали напѣнит сѧ земля и ѡвида. и боуде^т множество н^х яко прѣго^х. и боудеть на ны^х глады мнози и смѣрть възнесе^т срѣце ѡбвилюцихъ. и вѣждовати начноут высокоу на Бѣ до времени ѡставленїаго имъ црѣва и до числа лѣтомы, до ѣ.ми мѣць. и црѣв владати вв[одоу]ть и до исхода севернаго. и ввѣдуть под властїю н^х члѣци и скоты и птицѣхъ невнѣа по водѣхъ морескаа. владѣти имоуть горами и поустинами и свѣркѣхъ и древоми и прѣстїю землею и каменїемъ и вѣкми ѡбилиемъ. и в ни^х боудоуть домове богатїи, злата и срѣвера много, и каменїа многоцѣннаго, и ризы и хлѣбы мнози чисти. и все тѣмъ выша, просити боудоуть дани сиротѣ и вдовицѣхъ и в черноризицѣхъ. и всѧ^х стра^х и ѡжа^х, и ѡбогимъ начноут роугати^{сѧ}. а по законуу вѣжїю кто боуде^т въ печални и въ тоускѣхъ и въ скръвни вси живоуцихъ на земли, и боудеть поут ѿ мора и до мора, ѿ вѣстока и до запада и сѣвера и ѡфра^{та}. и боуду^т поуты н^х печальни, и пойдоуть по немоу старци и ѡвѣсїи и когатїи и нищїи, и алчнїи и жаднїи, и скванїи. и тѣгда влѣжити начноуть мртвїи, яко же і ап^{ль} Павл^х рече. аще не прїидеть прѣвоѣ попущенїе и не ѡвнїть члѣкоу попущенїа безаконїа, и казнѣ прїимоутъ вси живоуцихъ на земли. и ѿскрънѣт сѧ земля крѣвїю, ѡдрѣжити пло^х свои^х. послани на ѡпоустѣкнїе идоущи и по поустини ѡроужїа своѧ клати начноут, ѿ женьскы^х чресель младенца истрѣгати имоутъ и ѿ рж^х мѣркны^х. раби ис^с своимї господаринами влѣд начноут творити и въ стѣмѣ днѣхъ затворивше искжсать народы хр^тїаньскыа, якоже ап^{ль} Павл^х рече: „Не сѣт вси хр^тїань, и ѣлико ѿ ни^х съвраша^{сѧ}, вси поклонїша^{сѧ} Валѣноу, а стѣмѣ икона^м не поклонїша^{сѧ}. и тѣмъ людеи и ильстїи помиловани боудоут в таковаа времена пр^чны^х Измайлони. мало ѡвращет сѧ хр^тїань по истиннѣкѣ, якоже рече Гѣ: „Мнози тогда ѡвръгоут сѧ ѿ вѣкры стѣмѣ и ѿ четнаго кр^{ста} и ѿ причастїа стѣмѣ таннѣ, никимъ же ноудн^н, но точно по воли своєї“. рече ап^{ль} Павл^х, яко въ послѣднѣмѣ лѣкта ѡстоупать етери ѿ вѣкры и боудоуть имъ лѣкта злїа, и боудоуть злато любити, и величавїи хоуанїи и родителемъ противнїи дїаколемъ надѣченїемъ, недѣкротими и влоу-

долюбци, а не кголюбиви, шбраз имоуши вжїи и славы егш
 ѡмкѣтающе. въ время казни начнутъ злато любити и брати,
 и ризоємци и ѡмѣтници и дшгоубци и слоуги дѣволоу коу-
 доу. а боцїи сѧ никтоу^ж коудоутъ приникати. а сїове Изма-
 йлови зан велими коудоутъ. и не вѣдетъ на кнениа ради въ стѣхъ
 црква, слоужевъ вжїи^х, доколѣ и скончаѣтъ сѧ число цртва и^х. иже
 придръжаше всю землю глады и смрти и зможлютъ члци, и ра-
 сыплаютъ сѧ по все^т земли іако прѣсть. а казнь вѣдетъ въ вечерь,
 а заутра не може^т вѣстати. велика казнь коуде ѡ Бѣа, а правед-
 нымъ Гѣ потрѣпнѣти и ре^ттъ имъ: „Блжни есте, егда поносѧ^т
 вамъ, ижденоу^т вы и рекоу^т всѧ^х зо^х глѣ на вы жжше мене ради.
 радоуйте^{сѧ} и веселите^{сѧ}, іако мзда ваша многа естъ [на] нѣсе^х“.

VI. Печалъ ѡ Измайльтань іако чѣть прїимоу^т члвци. и за-
 поустѣтъ Прѣсида и поморьскаа земля и греческаа и Анкіа
 и Исѣрїа и Патрикѣа живоуци близъ и^х. пакнише Гака^т великы^х
 пондоу^т къ швчю полю, и ставши на швчи поли дѣкрасѧ сѧ порти
 кезыцинными и похвалѧ сѧ рекоуци: „Гдѣ соу^т нарѣцаемїи
 хр^тіане? тожъ погибона ѡ роук наши^х, ѡ ни^х же. рекоша, намъ
 было погибноути. и не истинно рекоша слова, но Бѣ на нѣсе^х, а мы
 на земли“.

Е^{ст} же море Ефиупьскоѣ, на немъ же е^{ст} град Ефиупїа.
 к то^х во градѣ ре^т прорко^х Езекїемъ: „Ефиупїа варить роука
 еѧ къ Бѣж“. мѣтка хр^тіаньскаа іако троубы на нѣво кѣпїюци къ
 Бѣж. „И тѣ е^{ст} град Ефиупїа, и поидѣмъ до него“. и дѣставше
 пондоу^т. и прїидоу^т къ вратомъ златы^х, иже соу^т заключенна
 и з давны^х лѣт; никому^ж не шврѣзоу^т сѧ, а имъ шврѣзоу^т сѧ
 вжїи^х повеленїемъ. и внидоу^т сѧ коуци люди, и досѣкоу^т сѧ до
 стоуи Ѧсофїи, ѡ ней же проркъ ре^т: „Вѣстанетъ на ни^х црѣ Ми-
 хайлъ“. ѡ ни^х аггль кѣзьма его и з Рима принесѣ се и положи
 его къ стоїи Ѧсофїи и въ шлтари. тѣгда кр^тіане и зѣглюще^{сѧ}
 во стоую Ѧсофїю кѣпїюци: „Ѧ горе на^х, братїа, буже погыба-
 емъ ѡ Измайловичи си^х!“ ѡн же іако ѡ сна вѣставъ и вѣзе^х ме^т
 сої, ре^т, іако борзъ кѣнь поидѣ^т противоу и^х съ іарестїю великою,
 нанесѣ на ници^х ме^т сої съ гнѣво^х велики^х. аггль Гѣхъ ходи^а и с
 ни^х, шврати сѧ по ни^х по Миханлъ, раздѣли сѧ срдце и^х іако
 вода. а тѣло и^х іако воскъ, и моужетко и^х ни къ что^ж вы^{ст}. ѡ
 страха повѣгноу^т не могоуци зрѣти противоу силѣ кжїи. швїи
 съвѣнїи коудѧт, а и нїи разѣгнани вждоу^т іако скот. принуужени
 и зыци Измайльтане пришедше поклонѧ сѧ Миханлоу црїю
 глше: „Гнѣ, пакнїници есмо, кр^тіане“. ѡнъ же начне ѡпоуцати
 кождо [въ] своѣ шчество. тогда Измайловичѣ разѣгнаны съѣ-

коуплат са на бѣчи поли, ставши на конѣхъ дѣ стрименѣхъ на нѣноу^т даати оружіа и луки своа къ бѣгоу гл҃ше: „Все бы^х еси да^х на^х оружіе пакнѣти всѣ землю, а нѣкѣ ѿна^х еси ѿ насъ цр҃ство, то дѣ же ѿи ми ѿ оружіе свое ѿ насъ“. тогда къ земше злата и сребра много, пришедше поклонат са на колѣнѣхъ гл҃ше: „Беликій црю Михайле, намъ бы^х бѣ да^х цр҃ство твое. прїидохо^х поклонити са тебѣ. что велиши ракомъ, да твориши, понеже къ роукоу твою есмо“. тѣгда Михайла цр҃ь пеработи^х ихъ рако^х свои^х.

VII. И коудеть на нихъ іаре^х грецкыи р҃-рицею, бѣ бы^х ме^х и^х скрѣва и тоуга велика. лѣчнѣи и жаднѣи коудот ракоу, и жену и^х и дѣти и^х на нѣноу^т ракотати. и коудотъ и^х гладо^х морити и наготоу и роботоу великою ѿдрѣжимѣи коудотъ ракотакни в нихъ. коудет цр҃ства Михайлова л. лѣт и г. не коудет рати по всеи земли. дѣстроить грады и сѣтвори^х стѣмъ цр҃кви, сѣтворитъ поут до Іерусалима и до Синайѣ и до ѿндіѣ, іакоже были вѣ прѣкѣа днѣи и при прѣкѣхъ цр҃ей. и лучнѣи тѣго коудеть. и дѣстрои^х митрополиты, и сѣниздетъ стѣла стѣмъ, іако было при Соломонѣ. и колше тѣго коудеть. дѣстрои^х митрополити и патрїархы и вѣдкы и попы іако прѣе [sic!] было, и вса бѣклады при цри Михайловѣ, еже ѿ іадама сѣкровинна сѣтъ, ѿкрыют са, вшитки скаркове. ѿн же іме^х сыпати лопатами людемъ злато и сребро, и коудеть нищѣи іако воарникъ, а воарнѣ іако князь, а князи іако цри. и не вѣдетъ тата ани развонника, ни ризоимца, ни завидящаго, ани чародѣѣ. ни сварника; всако злодѣиство дѣаколе погивнѣт. вѣдетъ радо^{ст} и вѣлѣе велико, іадоуще и пїюще іако^х и при Ной вса л. лѣт. закоудотъ вса и вѣдоутъ іасти и пити безъ мѣры, не злю^х ни щѣа ани мѣре, къпадоутъ вѣ прѣлюбодѣиство сѣ родо^х своймъ. разгнѣклет са на ны^х бѣ гнѣво^х великымъ за зла и^х безаконїа. повелѣ бѣ Михайлоу сѣкрыти^х вѣ ѿстровѣхъ морескїи, прѣкоудетъ тѣ до врѣчѣнаго днѣ. ѿврѣзе Гѣ страны западниѣ, иже заключены Александромъ Макидонскымъ. иже Филип вѣ оцѣ еѣго, цр҃ь макидонь... *(Кінця в рукописі нема)*

Сей текст — уривок апокріфа відомого в науці під назвою „Слово Методія Патарського про початок світа і про останні віки“. Сей апокріф, написаний по дослідям Гутшміда в Византії в роках 676—678, був на грецьким ґрунті багато разів перероблюваний і з ріжних редакцій дза рази перекладений на церковно-славянську мову. Наш текст, на жаль неповний задля знищеного стану рукопису, належить до тзв. інтерпольованої редакції, що крім грецького Слова Методія Патарського має вставки з Видінія Даниїла та ріж-

них оповідань про Антихриста. Пор. В. Истринъ, Откровеніе Меѳодія Патарскаго, стор. 9, 175 і далі 115—131 і 9 (ц.-слав. текст, відки взято поділ на глави і деякі доповненя (покладені в гранчатих скобках). Зрештою наш текст значно ріжнить ся від того, що надрукував Істрин (з рукоп. Моск. архіва Мініст. заграничних справ XVI—XVII в.), так само мало сходять ся із чотирма текстами надрукованими Тіховраховим (Памятники русской отреченной литературы, т. II. стор. 213—281).

Е. Рукопис XVII в. в моім посіданю, стор. 28—58.

(Слово стго ѿца Меѳодіа ѿ початку свѣта и ѿ послѣднихъ днѣхъ. Гїи к'ви)... (Початок сього слова був надрукований частинами в першій томї отсеї збірки, див. *Памятки I*, 26—28, 34—35, 36, 68—71, 74—77, 106—107, 268—270; тут друкуємо кінцеву часть). Єще же имъ [Измаїлтянам] расплодивше са и выйти єще єдиною на послѣднихъ л'ктехъ семой тисачи и попл'кнннті имѣтъ всю землю. дойдѣтъ и до Римѣ и повѣдени вѣдѣтъ дважди ѿ Римлянъ, а во третее Римъ возмѣтъ, но не всю землю ихъ. дойдѣтъ же и до Гогата великаго за Римою. ѿ томъ во Гатовк' велицѣмъ вѣдеъ са реченое пророкомъ Єзекїилою: „Сїи члвчъ, созокїи ск'ри ибстыннїа г'ла: зверк'тъ са и прїидете, ѿг'товаъ всми великѣмъ їаде, прїид'кте и з'їадите плоть сылнихъ и снїите кровь коар'скю“. К тою во Гатовк' падѣтъ вси коарє єлнїстїи и гречестїи, и тако падѣтъ ѿржїемъ вси ѿ племени Измаїлока. Велика же ск'ча вѣдеъ велми, їако волъ третїаѣ ѿг'нетъ ѿ кр'ки; понеже нарече Бг'ъ Измаїла дївїимъ козломъ, їако со гн'кво и їаростїю посланъ вьот по всен земли на ч'лки и на скоти и на зв'ѣри и на ксакоє древо твораще плодъ. и вѣдеъ пришествїе ихъ казнь бж'аа вѣ м'л'тн. и поидѣтъ пред ними чтири їазки: погнѣль, пагуба, тла и ѿп'ствїе. рече во Бг'ъ їїаю: „Не любай ковожѣ тл к' землю ѿб'ктованїа, но гр'кхъ ради вашнхъ предаъ ва сїомъ Измаїловимъ“. Видите, їако не любл ихъ даѣтъ имъ сна, да прїимѣтъ землю хр'тїанскю, но гр'кхъ ради хр'тїанскнхъ и вѣзаконїа ихъ тако имъ твори. Єще во твораѣ: ѿблачаѣ са мѣжїе во каднннцн рызи, и пакн жени красюѣт' ходяще по ѿлицахъ м'ѣскнхъ. и прѣм'ннша вѣщное тревоканїе во нец'рное. їако же Павелъ апостоль рекъ: „Такожде и жени ихъ їакоже и мѣжн тое твораѣ, прїм'к'шаюѣтъ во са єдиной женѣ ѿц'ъ и сн'ъ и кратъ“. того ради прѣ-

мудрый Павелъ пр[о]зрѣвъ дѣломъ прежде мнози лѣти рече ѿ нѣхъ: „Сего ради Бгъ предасть а во страхъ вѣчестіа. жены ихъ премѣниша тревованіе чре, встѣтко, такожде и мѣжѣ ѿставивше тревованіе вещей женскихъ и разгорѣша са сами на себѣ, с мѣжи вѣзаконіе твораци“. сего ради Бгъ предастъ ихъ во рѣки вѣзаконныкомъ, и ѿ ныхъ попадѣтъ во грѣхъ и ѿскверненни вѣдѣтъ жены ихъ, и во ихъ мѣсто вѣдѣтъ снѣве Измайлони. и предана вѣдетъ земля перскаа во тлю и во пагубѣ, и жившій на ней во пакны кедоми вѣдѣтъ. Армени пакненіемъ и мечѣ погнѣнѣтъ, земля рѣскаа ѿпсѣтѣтъ, жившій на ней и сѣчени вѣдѣтъ, ѿстроги поморѣстїи псѣткі вѣдѣтъ, и жившій на ныхъ во пакны и в' посѣченіе вѣдѣтъ. Египетъ и Исрїа по іаремъ во печали вѣдѣтъ и влачими вѣдѣтъ кѣ мѣти, и просити имѣтъ на единомъ ѿ сильныхъ скмъ мѣрѣ злата, и вѣдѣтъ жившїа во Египтѣ и во Исрїи седмицу паче пакныкъ. Печали напоятъ са земля ѿбыденныа ѿ четырехъ вѣтровъ вѣннхъ, и вѣдѣтъ тревовани множествомъ, и вѣдетъ на ныхъ гладъ и смѣрть. И вознесѣ са срдце дѣвнннхъ и вѣскловати начнѣтъ висоцѣ на Бга до времени црѣтва дѣставленнаго имъ числа и до седми мѣцей. и владѣти начнѣтъ до исхода сѣверскаго и до запада, и вѣдѣтъ вси под властію нѣ; члвци же и скоты и птица нѣнныа и подводнаа морскаа под власть ихъ падѣтъ. и владѣти начнѣтъ горы и псѣтынами и звѣрми лѣжними и древо и перѣстїю земною и каменїемъ, и все ѿбиліе земное в' ныхъ вѣдетъ, и домове когатыхъ и приношеніе всако, злато и серебро, каменїе многоцѣнно и ризы чѣтїе, все тѣмъ принесено вѣдетъ, и возвеселитъ са срдце дѣвнннхъ. тогда без мѣти вѣдѣтъ и просити имѣтъ даны дѣ сыротѣ и вдовицѣ и в' черцокъ, и всакъ страхъ стѣжаютъ дѣвогимъ, и нардгати са начнѣтъ худашимъ по законѣ вжїю. и вѣдѣтъ в' жалости и скоревы вси жившїи на земли. и вѣдетъ мѣрость ихъ и наказаніе ны во что же, и вѣдетъ, пѣтъ ихъ ѿ моря до моря, ѿ востокъ до западъ, ѿ сѣвера до Ефранта. и вѣдетъ пѣтъ ихъ пѣтъ печали, и пойдѣтъ по немѣ старци и старца, дѣвогїи и когатїи, и алчнїи и жажднїи, и свазани вѣдѣтъ, и влжннн начнѣтъ мртвнхъ, іакоже рече аплъ Павелъ. Аще не прїидетъ первое попсѣткнїе казни, казнь прїймѣтъ вси жившїи на земли, и ѿсквернитъ са земля кровїю. и дѣдѣржитъ земля плодъ свой, послани во свѣтъ на ѿпсѣткнїе, скверни во свѣтъ и сквернѣ чиннѣ. іако іадше ис псѣтынѣ, и ѿрѣжїе свое копѣхѣ во тѣла людскїе, а млашца начнѣтъ исторгати ѿ мѣрей ѿз рѣкы и разбивати. а со своими женами начнѣтъ владѣ творити во

стѣхъ мѣсцехъ, рекше во црквахъ. И пеленами стѣхъ конкѣ имѣтъ покривати и скоти своя начнѣтъ во црквахъ затворати. вѣдѣтъ рѣчию проказивы, искѣшающе родъ хрѣтіанскій, іакоже стѣи апѣль Павелъ рече: „Не сѣтъ вси хрѣтіане, но ѣлико ихъ седмь тысячъ ѣзера сѣ, иже не поклониша сѣ колѣнкѣ своихъ Баалъ, тѣмъ людіе Іудѣи помѣловани быша“. Такжеже и тогда во время ѣзмаилатеско мало сѣ ѡбращетъ хрѣтіанъ по истиннѣ, іакоже во еѡгліи Гдѣ рече; мнози тогда ѡвергѣтъ сѣ ѡ вѣри стѣи хрѣтіанскѣи и ѡ чѣтнаго крѣта и ѡ причастїа стѣхъ тайнѣ, никимъ же мѣчними, но по воли. сѣе развѣмѣвъ стѣи апѣль Павелъ проповѣда глѣ: „Ико во послѣднихъ дѣи ѡстѣпатъ ѡ вѣри, послѣшающе дѣховъ лѣстивыхъ и надѣкъ вѣсовскихъ“. и вѣдѣтъ имѣ лѣта зла, вѣдѣтъ дрѣгъ дрѣга ненавидѣще, златолюбци, величави, хѣбниці, родителемъ протывныци, вѣзакѣныци, дѣиволи недѣкротымѣи, не твораще доброты, предатели дрѣжнѣи, вѣдолобци паче ѣ не вѣолобци, ѡбразъ имѣще вѣжїи, силы же ѣго ѡмѣщѣе сѣ. тѣмъ и немощни іавѣтъ сѣ во время стрѣти, начнѣтъ во себе гониты, и златограбители, разоймцы, таты, ѡмѣтницы, разбойниці, дѣегѣбцы. и тѣи вѣдѣтъ сѣвги дѣи тѣхъ, койшїи же сѣ Бѣа ни во чтоже вѣдѣтъ прѣѣ ѡчима ихъ. вѣдѣтъ во сѣове Ізмайлѣви зан сѣло, и престанетъ сѣвжа вѣжа во црквахъ стѣхъ и пѣкнїе стѣе престанетъ вѣ той часѣ, дондеже скончатъ сѣ число црѣтва ихъ, имже предержатъ всю землю. и скончатъ сѣ печаль во человекѣхъ, гради и смѣрти измѣножаютъ члѣвци и раснплютъ сѣ по всей земли іако персть, и ѣна казнь вѣдетъ. Прѣднимъ же и вѣрниѣ потерпитъ Гѣдѣ, да сѣ ѡбличатъ избрѣнїи его, іакоже рече Гѣдѣ: „Блѣжени ѣсте, ѣгда понѣсѣтъ вамъ и ѣждѣнѣтъ вѣ и возглѣютъ на вѣе всякѣе рѣчи лѣжѣще ѣмени моего ради. Радѣйте сѣ, іавѣо мзда ваша ѣстѣ на ѣксехъ“.

VI. И печали той бывше Ізмаилатанъ іако члѣтъ прїимѣтъ члѣвци, не имѣти начнѣтъ надежди ко спѣнїю ѣзбавленїа ѡ рѣкѣ Ізмаилатанъ. и запѣстѣетъ Персида¹⁾ и поморскаѣ земля и грецкаѣ и Каликѣа [sic] и Гомѣкѣа, живѣшїи влизъ ихъ [пѣсти] станѣтъ. пѣкнѣшеже Гаватъ великїи пойдѣтъ ко Ѣѡѡѡѡ полю, и ставши на Ѣѡѡѡѡ поли дѣкрасѣтъ сѣ порти вѣзцѣкнними и похвалаѣтъ сѣ глѣюще: „Где сѣтъ нарицѣемѣи хрѣтіане, іакоже погнѣшо ѡ рѣкѣ ѣшнихъ, ѡ нихъ же рекоша наѣтъ погнѣнѣти. но Бѣтъ на ѣксехъ, ѣ мы на земли, и нѣкѣтъ прѣтикъ наѣтъ поѣ ѣксеѣ и на земли. ѣстѣ

¹⁾ В рукоп. Персида.

же море еше Ѳфтиѡпское тако нарицаемы, (ѡ томъ во градѣ Гѣдъ рече прѡркомъ Незекейло: „Ѳднѡпѡа варитъ рѣка еѡ ко Бѣс“, рекше: „мѡтви хрѣтіанскыи ѡкъ трѣки возопіють ко Бѣс. тогда во рекѣтъ Измайлтане: „ѡко) Ѳднѡпѡа хощетъ градъ ѡзвыти ѡз рекѣ нѡиухъ, но ѡдѣкмъ во мѣкмъ ёго“. Коставше пойдѣтъ, и прійдѣтъ ко вратѡмъ златимъ, ѡко сѣтъ заключены ѡз давныхъ лѣтъ и нѣкомѡ Ѳверзѣтъ сѡ, симъ же вѣжимъ повеленіемъ Ѳверзѣтъ сѡ. и пойдѣтъ и досѣкѣтъ сѡ сѣой Гофій. ѡкоже прѡркъ рече: „Востанетъ на нухъ црѣ ѡ нищи“. ѡггль ко Мухайлъ возметъ ёго ѡ Рима и приспоможетъ ёго во сѣой Гофій во ѡлтари. тогда хрѣтіане совѣжаѣтъ сѡ во сѣсѡ Гофію во црковъ глѡще: „Горе намъ, братіе, ѡко погибаетъ ѡ Измайлитовъ сѡхъ!“ ѡнъ же возвнетъ ѡко ѡ сна и возметъ мечъ свой и пойдѣтъ противѡ со великою ѡростію, и нанесетъ мѣчъ свой со гнѣвою на нухъ, и ѡггль Гнъ с нымъ ѡвратитъ сѡ на нухъ. тогда ѡзмайлтеское срдце разліетъ сѡ ѡко вода и тѣло ѡхъ растаетъ ѡко воскъ, и мѡжество ѡхъ вѣдетъ ни во чтоже. и ѡ страха того повѣрнѣтъ, не мѡгѡще зрѣти противѡ силы вѣіа. ѡвѡи же ѡзвѣены вѣдѣтъ, ѡ ѡнѡи ѡзгнанны вѣдѣтъ ѡко скотъ ѡ страхѡ вѣіа. и тогда ѡзыци ѡзмайлтескіа пришедши поклѡнатъ сѡ Мухайлѡ црѡ глѡще: „Гѣди црѡ, мы плѣнныци ёсмо на хрѣтіане“. ѡнъ же начнѣтъ ѡпѡщати ѡхъ коеждѡ во свою ѡчизнѡ. Тогда же Измайлѡвичи розгнанныи совѡкѡпатъ сѡ на ѡвчи кѡпели. ставши на конѣхъ во стрименѣхъ начнѣтъ давати Бѣс рѣки своѡ и ѡрѡжіе глѡще: „Бжѣ, далъ ёси оубѡ былъ намъ сымъ ѡрѡжіемъ поплѣнѡити землю, ѡ нѣк ѡнавѣ ёси ѡ на црѣтво, то дѡже ѡрѡжіе свое возми ѡ на!“ Тогда же коземши златѡ и сребро и ѡнего много и пришедше поклѡнатъ сѡ на колѣнахъ своихъ глѡще: „Ѳ великій црѡ Муханѡе, намъ былъ Бѣс далъ црѣтво сѣе, ѡ нѣк ѡ насъ ѡнавѣ и товѣ далъ црѣтво, и се пришлисмо поклѡнѡити сѡ товѣ. цѡ намъ скажешъ слѡгамъ своимъ робѡти, ѡко дѡже в рѡвахъ твоихъ ёсмы“. Тогда же Мухайлъ црѣ скажетъ ѡмъ робѡти людемъ своимъ.

VII. И вѣдетъ ѡремъ греческій стѡрицю на нухъ. и ѡвѡймѣтъ ѡ скорѣхъ и вѣда велика, и алчна и жаждна, и вѣдѣтъ неволныки сами и жени и дѣти ѡхъ такожде поравѡтаюѣтъ дѡ нухъ, и вѣдетъ ракота ѡхъ горши стѡрицю. вѣдетъ же црѣтво Муханѡво трицѡтъ лѣтъ и три, и не вѣдетъ войны по всемѡ свѣтѡ. дѡстройтъ дороги до Іерѡлма и до Синаѡ и до Инѣдіа, ѡко же было при первихъ црѣхъ, и болше того вѣдетъ. и поставитъ патрѡрхи и мѡтрополитѡкъ, вѣки же и понокъ. и ѡватъ сѡ скарбы

ко црѣтво ёго, котрѣи ѿ Адама похованы были, и начнеѣ сипати лопатами по всемъ царствѣ всѣмъ людемъ, и ѿбогатѣютъ вси. и вѣдѣтъ дѣвогѣи ѿкъ панове, а панове ѿкъ крѣлеве, и не вѣдѣтъ злодѣевъ ны разбойниковъ, ни резоймца, ни завидящаго, ны чародѣла, ни сверелника. и всакіе дѣчинки дѣволскіе престанѣтъ. и вѣдѣтъ радо^{от} велика и веселіе, и вѣдѣтъ ѿдѣше и пїюще, ѿкоже бы^{от} при Ной ко всѣхъ трицѣтъ лѣтъ и трохъ. И пото^х заблѣдѣтъ са и начнѣтъ ѿсти и пити без мѣри и не знати начнѣтъ ѿца своего и мѣре, и впаде^{тъ} в ѣлюбодѣйства со родо^х своимъ. И разгнѣвае^{тъ} са на ныхъ Гдѣ Бгѣ гнѣвомъ велики^х за злїи дѣчинки ихъ, и повелѣтъ Михаїлѣ сховати са во ѿстрѣвѣхъ морскихъ. Михаїлѣ же воставѣ и внїдетѣ во корабель, и вѣнесѣтъ ёго Бгѣ вѣтро^х во ёдинъ ѿстрѣв морскїй, и превѣдетѣ тамо до рече^{на}го часѣ. И ѿверзетѣ Бгѣ горы западнїа, ѿже заключи Аляксандрѣ. Ёгда же вѣ Филиппъ царѣ македонскїй, ѿцѣ Аляксандрѣ, то Филиппъ¹⁾ Македонцѣ вѣк и поа^{тъ} женѣ Алимѣпїадѣ, дщерьѣ Фоловѣ, црѣа ёдиѿпска, ѿ нея же роди са Аляксандрѣ царѣ Гречиньнѣ, храворѣ велми. и дѣчиньнѣ Аляксандрѣ Аляксандрїю великѣ, и црѣтвѣва в ѣней лѣтъ двѣнадцѣтъ. Сїи ко Аляксандрѣ шедѣ на востокѣ и дѣви Дарїа царѣ персакаго, и ѿтолѣ шедѣ дѣвы царѣ індїскаго Пѣра, поковѣвавъ многїи землѣ и гвроди, и пошѣвъ воюючи до землѣ, ѿже нарицае^{тъ} са подѣслѣчнаа, идеже видѣк нечистьа члѣвки, иже сѣтъ Афетѣови вѣдци. и дѣзрѣкѣ Аляксандрѣ нечистѣтѣ ихъ и заднѣвал са: ѿдѣхѣ ко всако животное, жѣвеліе, тварѣ, гнѣсно бо е^{от} и скарадѣно, и карамеры и мышн и ко^{кы} и змїи, и мрѣтвѣхъ тѣкло, и скѣты нечѣтъа, и зверженїа женскаа, и дѣкти своа мѣртвїа, и всакое животное нечистѣе; не тилко то ёдно, але и мрѣтвѣхъ не погрѣваю^{тъ}, но ѿдѣхѣ. то все видѣчи Аляксандрѣ вѣвающаа в ѣны^х скверны и возкоа са глѣа: „Ёгда како сїи дойдѣтъ мѣста стѣаго и землѣ стѣон, и ѿскверна^{тъ} ёи скверными ѿденїи“. И нача млѣти са Бгѣ, и повелѣк собрати вса мѣжи и жены ихъ и дѣкти, и погна ѣ и самѣ понде ко слѣдѣ ихъ, дондеже внїдоша мимо скверѣ, и не вѣк лѣзѣк влѣзѣти к нимъ ныже слѣзѣти ѿ ныхъ. тогда же Аляксандрѣ помлѣив са Бгѣ страхѣомъ великимъ, и повелѣк Гдѣ Бгѣ горамъ скверѣски^х иствѣпити са. повеленїе^х вѣжїимъ иствѣпиша са гори, но не стѣпиша са тилко двѣнадѣсѣтъ лако^т. Аляксандрѣ закока нествѣплѣше са мѣсце врати желѣзными и зѣвыкѣ сѣнкѣнтѣомъ; ёгда же восхѣта^{тъ} разѣкци секирами врати,

¹⁾ В рукоп. Филипѣ.

то не вѣдетъ ѿмъ л'зк' р'кч' во ёсть такова сѣнкитъ, да ни желкзо ёго с'кчетъ, ни ѿгнь сожжетъ. во послѣднѣа же дни на скончанїи мира Гогъ ѿ Магогъ на землю Іїл'квю выйдѣтъ, ёже сѣтъ цари іазычестїи, іаже запечата Ілѣѣндеръ ѿв онѣ странѣ с'квера. сеже сѣтъ ѿмена ихъ: Гогъ ѿ Магогъ ѿ Іннѣга ѿ Нагогъ ѿ Іфназъ ѿ Фида ѿ Фотинъ ѿ Ёсинъ і Оунъ ѿ Ёфарзъ, Левкимъ ѿ Ізаръ, Фатїанъ, Хахонъ ѿ Ізмазотъ, Бамїанъ, Іфакъ, Ілалї, Галтиръ, члѣкоіадци, нарицаемїа пѣсїа главы, сїи двѣцѣтъ ѿ чтири царк', ёже загна Ілѣѣндеръ за горы. Гогъ же вѣдетъ крилатъ, ѿ держатъ ёго на чтири страни чтирма чепїи двѣдцѣтъ члѣккъ, авы не залет'каъ; а ѿного вѣдетъ шесть рѣккъ, а ѿного вѣдетъ скотїи ноги, а ѿныхъ вѣдетъ пѣсїа главы. ѿ по Мухаїловѣ цр'тв'к за беззаконїе людїи т'ѣхъ ѿверзетъ Бгъ горы западнїа, ѿ воскочитъ з нухъ Гогъ, Магогъ ѿ Антога ѿ Ігнь ѿ ѿныхъ двѣдцѣ царей. ѿ подвижеъ сѣ земля ѿ лица ихъ. ѿ смѣтѣтъ сѣ члѣци ѿ начнѣтъ в'кгати ѿ крити сѣ во горахъ ѿ в' печерахъ ѿ во гробѣхъ, ѿзмирати начнѣтъ ѿ страха, ѿ не вѣдеъ комѣ погрѣкати телесъ ихъ. Ізшедшїи во ѿнїи поганове начнѣтъ іасти плотъ члѣккю ѿ кровъ пити іако водѣ, ѿ всѣ нечистїа ѿ гнѣснаѣ іасти начнѣтъ, змїа ѿ скоропїа, іннїа гады ѿ мертвечинѣ всѣкѣ, ѿ закалати¹⁾ начнѣтъ младенцы ѿ пекѣще іасти ихъ. істлѣтъ землю ѿ ѿсквернѣтъ ю ѿ не вѣдетъ терпѣцаго на ней. протекѣтъ сїи людїе во третое лѣто даже до Іер'лїма ѿ послетъ Бгъ архїстратїга Мухаїла, ѿ пос'кчетъ ихъ ношїю на Ісафатовк бѣдоли.

VIII. Тогда востанѣтъ н'ккто Рахїль ѿныхъ²⁾ снѣвъ³⁾ беззаконныхъ, ѿ вѣдеъ во градк сѣмъ три лѣта, ѿ сотворитъ беззаконїе велїе, іако же не было ѿс початкѣ свѣта ѿ до конца не вѣдетъ. ѿ повелїтъ совокѣпити сѣ ѿцѣ со дочкою ѿ братѣ со сестрою; іако кто тако не сотворитъ, смрти преданъ вѣдетъ. повелїтъ совокѣпити сѣ чернцѣ с черницею, ѿ вѣдетъ беззаконїе см'кшено горк бѣкѣйства многого. Іа самъ совокѣпитъ сѣ со матерїю, со дочкою ѿ со сестрою своєю. ѿ разгнѣваеъ сѣ Гдѣ Бгъ іаростїю великою на нухъ ѿ повелїтъ громѣ ѿ молнїямъ без престани страшно ісходити на землю. ѿ многи тогда грады ѿгнѣхъ пожжени вѣдѣтъ. ѿ того часѣ члѣци ѿ бѣраженїа страшнаго грома того бѣстраск великохъ разслабѣютъ, ѿ бѣумирати начнѣтъ мнози ѿ ѿ молнїа изгоратъ. Горе же тогда всѣмъ вѣдетъ, се же беззаконное цр'ство погѣбелено вѣдетъ. ѿ днѣи же т'ѣхъ влжени живѣшїи

1) В рукоп. закалати. 2) Істр. Рахїаннѣ снѣвъ.

в' римстемъ градѣ люво в Ризѣ и въ Арапіи и въ Патриле во ѡстровѣ и в' Калѡзрѣ градѣ: в тѣхъ же градѣхъ иже са кто вселитъ, да почитетъ. И инде всюды войны и смѣщеніа горка велика вѣдѣтъ, іако же рече Гѣдъ: „Слышати имате брани, смѣщеніа во тыа кончины“. и потомъ востанетъ царь во градѣ семъ, золь ѡмѣтныкъ Іс Хѣъ, и превратитъ на ѣлинскію вѣрѣ и сотвориъ во стѣхъ мѣстѣхъ идоли, а цркви стѣа пожжетъ, и чѣтнаго крѣта наречеъ ладилце, и поповскій чинъ возненавидитъ, и сотвориъ скѣс во людѣхъ. и тогда предасть дрѣгъ дрѣга на смѣрть, и братъ врата, и ѡцъ сѣа и сѣъ ѡца. и мнози не покораѣ са злобѣ ѣго, то тѣи со Хрѣтомъ црѣтовати вѣдѣтъ. Вѣдеъ же того часѣ звони и трѣси велицы на небесѣхъ. Тогда вѣдѣтъ ѡстрови дѣмономъ искѣдалища и гадѣ гнѣзда, и востанетъ црѣ на црѣ, и вѣдетъ печаль и тѣга велика. іавитъ са со нѣси ѡгнь іако молніа борзостію ѡсѣнаюци все лице земли, да вси сѣе оувидѣтъ, іако се начало волѣземъ. кончавшѣ же са црѣтѣс семѣ прійдетъ иишій царь ѡ Арава во град сей. и при црѣтѣ ѣго зверѣт са вси добріи, и животворящаго крѣта древо повеленіемъ вѣимъ дасть са црѣи томѣ. и пришедеъ во Іерѣлимъ и станетъ на мѣстѣ, идеже стоѣстѣ нозѣ Гѣда иишго Іса Хрѣта, и предасть своѣма рѣкама чѣтное древо и вѣнецъ, и дѣш свою в' рѣцѣ Гѣдѣ Бѣс своѣмѣ предасть.

И потоъ црѣтовати начнѣтъ три юноши безъстѣдніа, и превѣдѣтъ в' мирѣ днѣи сто и ѡмнадесаъ. и потоъ разгнѣваши са и ѣдинъ в'нїдетъ в Селѣнь и рече: „Ты ѣси Селѣнь град неразглавленъ [sic!], ты ѡдолѣши врагоъ своиъ“. Тогда виженетъ люди иъ семи лѣтѣ мѣжи, пономъ и черѣмъ дасть ѡрѣжіа на брань, и сотвориъ корава велика и пришеъ преъ врата и речетъ: „Радѣи са Риме три юници и мѣа! мечъ твой ѡстрѣ ѣстѣ, стрѣлы твоѣ части сѣтъ, честенъ ѣси ты, да держи вѣрѣ свою, да не испадеъ ие тебе. Бѣжени во сѣтъ живѣщїи во тѣѣ“. Тогда зверѣт черніа реди, и внїдѣтъ междѣ Дила и Идила, жда противныхъ скоухъ. И третїи вратъ бѣстроитъ воѣ ѡ Фрѣгїа и Галатїа и ѡ Арамени и ѡ Арава, и внїдетъ в Селѣнь глѣа: „Селѣнь разглавленъ вѣдетъ и погинеъ во вѣки“. и станѣтъ противѣ собѣ и сотвораѣ скѣс великѣ междѣ собою, и сосѣкѣтъ са вси, и всѣ три црѣе оувѣенны вѣдѣтъ, и пролѣет са кровь грѣческаѣ іакъ тѣча великаѣ. и попликѣтъ людѣ иъскѣченїи со кровїю в' море, и не ѡстанеъ са ни ѣдинъ ѡ нухъ. и смѣнетъ са море со кровїю и хъ за дванадѣтъ поприцѣ. Тогда вѣдетъ всѣа жена вдова, и тогда начнѣтъ искати скѣмъ женѣ ѣдинаго мѣжа и не найдѣтъ. и слышавше ѡ ичѣа землѣ ѡрѣци ѡнїи прїидѣтъ

к нимъ и начнѣтъ владѣть творити с ними ꙗкоже свинѣа не смѣшавше. Тогда влѣжени вѣдѣтъ и треклѣжени и [же] в' горахъ Бгѣ славащей и зла сего не зраше, но ѿ собѣ вѣдѣтъ пекше сѧ, чающе великой мѣл'ти, доброй агници, хоташе заклани быти Христа ради ѿ лукаваго Антихриста.

И потоѣ востанѣ жена именеѣ Монода ѿ Понта, и царствовати начнѣтъ во градѣ семъ, и вѣдетъ вѣсѣа потворница, діавола дщи. Во дни же еѧ вѣдѣтъ рати и бѣвѣйства по всѣмъ бѣлицамъ и дворомъ, и бѣвѣтъ дрѣгъ дрѣга и снѣкъ ѿца и ѿцѣ сѣа и братѣ брата, и вѣдетъ злоба многа во градѣ семъ, и во стѣхъ црквахъ вѣдѣтъ вѣдѣи и гѣсли и павсанѣа, пѣсени сатанинскѣи и порѣганѣа, ꙗкоже члѣккъ не видѣтъ николиже и не видѣти можетъ. и та нечестиваѧ царица начнѣтъ Бгѣмъ себе творити и ѿсквернитъ стѣи ѿлтарѣ, и своѣ срамъ ѿмивши ѿсквернитъ люди гречестѣи, и стѣа стѣхъ нечтити начнѣтъ, и разграбитъ всѧ посѣди црковныѧ, и зверетъ ѿбрази, стѣа стѣхъ, ѣв'глѣа и всѧ книги црковныѧ, и сотворитъ громадѣ великѣ и зажжетъ, и цркви раздрѣшатъ. И ѣскати начнѣтъ мощей стѣхъ и не ѿвращѣтъ, Бгѣ во сохраниѣтъ ѣхъ. тогда речеѣ ѿкааннаѣ такъ: „Ѹ нарицаемый Хрѣте, чи ѿблѣкнилаѣ ти сѧ ѣсмъ, погѣбенѣа памѣт твою ѿ земля? се во ѣси видѣлаѣ маломощне, что ѣсмо тѣвѣк сотворила, и не моглаѣ ѣси ни поне власѣ главы моѣа коснѣти сѧ“. се слово рече лютаѧ лѣвица, и колше сего рече, ѣже ѣсть срамъ повѣдати горшаѧ дѣла. разгнѣвав же сѧ Бгѣмъ ꙗростѣю великою и простретъ рѣкѣ свою на град сей, и послетъ Бгѣмъ аггла своего Михаила и подрѣжеѣт переть под градомъ серпомъ. и ѿвернеѣт жерновоѣ, и бѣдаритъ скипетромъ, и тако погрѣзитъ ѣго со людьми во глѣбынѣ морекѣю, и тако погинеѣт град сей. ѿстанѣтъ же сѧ столпѣ ѣдинъ на торгѣ, ѣгоже црѣ Константинкѣ радѣа сѧ постави, в неѣ же сѣтъ влѣжены чѣтныѧ гвозди Гѣднѣа, ѣмы же пригвожденно высть тѣло Гѣдне на крѣтѣк. тѣи гвоздѣа запечатаны верхѣ столпа во златѣмъ колванѣ Константиноѣ црѣмъ блюдѣмо до втораго пришествѣа Гѣднѣа. приходѣше же кораблѣнници вазати начнѣтъ ко столпѣ томѣ корабли своѧ и плакати сѧ начнѣтъ глѣюще: „Градъ нашъ старѣи погрѣженъ ѣсть, конѣже приходѣше кѣплю дѣлахоѣ и ѿбогатѣхоѣ“. вѣдеѣтъ же плача того днѣи чтирьдѣсѣаѣ.

IX. И тогда ѣваѣтъ сѧ три гради: Харазинъ, Биѣсанда, Капернаоумъ. и въ томъ Харазинѣ вѣдетъ черница дѣвои и вѣдетъ сидѣщи в кѣли своѣи и бѣслышитъ птахѣ поющѣ во ѡградѣ своѣмъ таковѣи пѣсени, ꙗко ни оумъ члѣвчѣкѣи смѣслити не мо-

же. ѿна же ѿшклавши ѡкно схоцетъ посмотрити на ню, и птица возлетѣвши ѡдариѣ са в лице черницѣ тоа, и в тоу часѣ зачнеѣ са в ней сѣи пагубѣ и родиѣ са Антихристѣ, Готона. воскормленъ вѣдетъ во Визсандѣ и царствовати иметъ в Капернаѡмѣ. Сего ради Годъ Бгѣ рече: „Горе тебѣ Харазонъ, горе тебѣ Вифсаида, горе тебѣ Капернаѡмъ, яко возносиѣ са до нбсѣ до адѣ спадешѣ“. Тогда повеленіемъ вжїимъ прїдетъ црѣ Михаилъ из ѡстреховѣ морскиѣ и сѣдетъ во Іеролимѣ црѣмъ на дванадцатѣ лѣтѣ црѣтва. тогда пришеѣ сѣи пагубѣ ис Капернаѡма и послажитъ Михаилъ црѣс во Іеролимѣ, и вѣдетъ возлюбленъ Михаиломъ, и вѣдетъ ѡу него первїи во слѣгахъ. Михаилъ же царѣ знаетъ его, кто естѣ, а ѿнѣ Михаилъ знаетъ, но послажитъ емѣ повеленіемъ вжїимъ. егда же прѣдетъ дванадцатѣ лѣтѣ Михаилъ црѣс, тогда сынъ пагубѣ начнеѣ ходити по своей коли и проѡблаѣ свое црѣтво. егдаже вышло дванадцатѣ лѣтѣ, тогда црѣ Михаилъ прїдетъ на мѣсто Голгеды, идеже распѣ са Годъ ншѣ Іс Хс. Тогда снѣдетъ крѣтъ со нбсѣ и станеѣ предъ ны, ѿнѣ же снемъ вкнѣцѣ из себе и положивъ на крѣтъ, веѣмъ людемъ видѡщи, и воздвижъ рѡцѣ свои на нѣко, и предастѣ црѣтво хрѣтіанское Бгѣс и ѿцѣ. Тогда сеѡдеѣ са прѣрочество Дѡдово глѡуще: „Во послѣднѡмъ днѣ ѡѡнѡмъ варитъ рѡка еѡ ко Бгѣс“, сирѣчь вкра хрѣтіанская изидетъ с вкнѣцѣ ко Бгѣс на нѣко. Тогда Михаилъ црѣ предастѣ дшѣ свою в рѡцѣ Бгѣс. тогда вси людеѣ воскричатъ горѣцѣ вопїюще: „Горе на, братїе, яко ѡуже погико[омъ] дне, юже бо зайде намъ полде[нное] снѣце“.

X. Тогда раздрѡшнтѣ са всякаѣ власть и старѣншинство. тогда ѡбличиѣ са сынѣ погикели родивїи са ѿ племени Данока, по прѣрочествѣ Іакова патрїархи, еже рече: „Видѣхѣ змїа лежаща на пѣти, и мающа конѣ за пѣтѣ. и сѣдѣ конѣ на заднѡю ногѣ жда изѡбавленїѣ ѿ Бга“. Шоужѣ естѣ конѣ? что послѣднїи днѣ. такожде вѣдѣтъ тогда стїи яко на кони сѣдѡща на вѣркѣ, приходити начнѣтъ на сына пагубы, ѿнѣ же начнеѣтъ влазнити злїи знаменїи своиѣ и чѣдотворенїи, ко ѡчїю мечтовѣ, и творити ко начнеѣ чѣдеса и знамена многа на земли: гораѣ повелитъ приходити с мѣста на мѣсто ино, снѣце во тѣмѣ и мѣцѣ ко кровѣ прѣложитъ, и тѣми лживїи мечты и знаменїи аще вы чымъ могаѣ прѣстїити изѡбра[нїѣ] вжїѣ. яко же видѣвѣ патрїархѣ ѡумныма ѡчїима и развѣвѣ хотѡша быти ѿ прѣстїваго змїѣ, рекше ѿ снѣ пагубы, печаль и вѣдѣ члѣкоѣ, снѣ глѣ: „ѿ лица твоего Годи члѣвчскѣ родѣ снѣнѣѣ пожди“. Годѣ емѣ еце

ѿвѣща: „Ище вы есмѣ мощно прелстити ивераннѣи моѣ“. Выйдетъ ко снѣ пагубѣ во Иерусалимъ и сѣдетъ во цркви яко Бгъ, члвкъ сый тѣло, ѿ чрева мѣрнаго рожденъ, а не ѿ члвкъ, но по плоти колѣна Давога. такожде Юда предави Гѣда ѿ тогоже колѣна Давога. вѣдетъ цртковати есмѣ три лѣта, а три лѣта есмѣ вѣдѣтъ яко три мѣци, а три мѣци якъ три нѣди, а три нѣди якъ три дни, а три дни якъ три часи, а три часи якъ три черти. единого же лѣто вѣдетъ становитъ яко члвкъ, а второго лѣта вѣдѣтъ власи главы его и брады яко стрѣлы, а ѿко его вѣдетъ яко заранна звѣзда, а другоѣ ѿко яко лѣв. а ногти рѣкъ его и ногъ вѣдѣтъ яко серпы, а стопа ногѣ его вѣдетъ дѣкѣ пады. и ѡмножитъ са злоба его, и многы прелсти вѣрвати к себе, а не вѣрбующи к' него начне извивати. тѣи же цртковати имѣтъ со Хрѣтомъ во вѣки, а вѣровавши к' него с нимъ пойдѣтъ во ѿгнь негасимый. Гѣдъ же Бгъ не хотѣ погивающѣ снѣвъ члвчскихъ, и х' же и скѣпи кровью своею, повелѣтъ Іаи и Енохѣ ис пѣстинѣ зойти. и ѿбличатъ прелесть его предъ всѣми члвки. люде же видѣвши его посрамленна и ѿвезличенна ѿ равѣ вѣиныхъ, тогда ѡзратъ на челѣ его написано: Антихрестъ, повѣжа ѿ него. Антихрестъ же ѡвидѣвъ себе ѿбличенна и ѿ всѣхъ некрома, разгнѣваши са гнѣвомъ и царстѣю великою ѡскѣнетъ Іаю и Еноха на жертвеницѣхъ. яко же во нѣци глѣютъ, яко ѿ Іаины крови зажжетъ са земля, але не естъ такъ, но аггль повеленіе вѣимъ зажжетъ землю. Антихрестъ же вознесетъ са с полкомъ своимъ на воздѣхъ на ѿблацикъхъ предъ Бгомъ. тогда сошлетъ Гѣдъ аггль своего на землю, и возметъ чѣтнѣе свое еггль и сосѣди црковнѣи и крѣтъ и гвоздѣа рѣкъ его и ногъ, и вознесетъ на нѣо. тогда вознесѣтъ са прѣдницы ѡбвѣнни ѿ Антихреста на ѿблацикъхъ на нѣо, и начне земля горѣти, и згоритъ пѣ сотъ лакотѣ во глѣвынѣ. и изгоратъ горы великѣи, и згоритъ всако древо и весь скотъ и весь гадъ и всака птица. тогда ѿверзетъ Бгъ чотири вѣтри великѣи, востокъ, западъ, югъ и скверъ, и развѣютъ всакѣ сквернѣ и всакъ прахъ ѿ землѣ. и не вѣдетъ на ней ны горы, ны камѣнѣи, ны вертепа, но вѣдетъ яко хартѣа. Тогда послетъ Бгъ аггль сконхъ Миханѣла и Гаврѣила, и возмѣтъ рога ѿвна лежаща на ѿблацикъхъ, и снѣдѣтъ на землю и вострѣбѣтъ во полѣнощѣ. и ѿ гласа трѣвѣ тѣхъ потрѣсе са земля. тогда же телеса ѿснѣютъ са во гровѣхъ яко павчина. и вострѣбѣта ѿ крѣхъ, и телеса созиждѣтъ са. егда вострѣбѣтъ предъ зарамѣи, тогда же воскреснетъ всака плѣ, члвчѣка ѿ востока до запада. и вѣдетъ

всакъ члвкъ во тридцатъ лѣтъ во единъ возрастъ. тогда снїдетъ со нбси великій чѣтнїй крѣтъ с тисащами аггль и дѣщи^х пред нимъ. тогда аггль возопїетъ гласомъ велики^х глѣ: „Слиши земле и крѣпи са! глѣтъ Гѣдъ: днѣсь во сужбѣ со нбси на тѣ“. и вѣдѣтъ гласъ той слышати ѿ востока и до запада и во везднахъ. тогда вѣзрѣ Антихрестъ со савгами своими, хотѣ вѣжати, тогда же невидимою силою держими вѣдѣтъ и не возмогѣтъ вѣжати. тогда же спадѣтъ звѣзды и не вѣдетъ сннца ны лбны, затвора^т са нбса и совїют са, и море пресакне^т. Тогда снїдетъ Бгъ на землю сѣдити всѣмъ, и прежде всѣхъ ѿсѣдитъ Антихреста и силы его и пошлетъ его во тѣмь кромѣшнюю. и пото^х ѿсѣжденъ вѣдетъ родъ еврейскїй, и пошлетъ его во адъ прейсподнїй. и пото^х впрошенъ вѣдетъ родъ хрѣтїанскїй, иже приаша стѣе крѣщенїе. тогда повелѣтъ аггломъ своимъ и зрѣ[ши]ти прѣднихъ ѿ грѣшныкъ. и станѣтъ вси прѣднїй ѿдѣсно Бга и просѣкта^т са іако сннце, а грѣшнїи помраченны вѣдѣтъ. и рече имъ Гѣдъ прѣдныи сѣдѣа: „Ѿидѣте ѿ мене проклатїи во ѿгнь вѣчныи, вѣготованнїи дѣволѣ и аггело^х его, іако не сотвористе вола моего“. Тогда погнаны вѣдѣтъ іако ско^т и раздѣлат са по дѣло^х своимъ: ѿвїи во ѿгненнѣю рѣкѣ, а ннїи во червѣ небѣсплаемый, а ннїи во седмобѣстнїи кладѣзѣ, ѿвїи въ тѣмь, а ннїи во смолѣ, и тако вѣдѣтъ во вѣки мѣчити са. Тогда же рече ѿдѣсно праведнымъ своимъ: „Прїидѣте влѣгвеннїи ѿца моего, наслѣдѣйте вѣготованное вамъ царствїе, іако сотвористе волю мою и терпѣли всакѣ стрѣтъ на земли имени моего ради. а ннѣк прїидѣте и прїемаѣте іаже вѣготова ва^х ѿцѣ мой црѣтво нбсное“. тогожъ царствїа, братїе, желающе, потрн^х са потрѣдити са ко Бгѣ постомъ и мѣтвами и мѣтинами, да прїимемъ црѣтво нбсное ѿ Хрѣтѣ Ісѣк Гѣдѣ нше^х, емѣ же слава подобаетъ всако во вѣки аминь.

Сей текст відповідає остатнім шести главам (V—X) так званої інтерпольованої редакції Слова Методїя Патарського, надрукованої Істріном оп. cit. стор. 121—131, відки беремо поділ на глави і деякі варіанти подані під текстом.

Ж. Бібліотека Народного Дому (Муз. Петрушевича, рукопис 105), XVIII в., збірка о. Павла Свідзїнського к. а. — ма.

(Глоко стго Мѣродїа епѣпа Іерѣлимского ѿ царствѣ Михаиловѣ и ѿ царствїи Антихрестовѣ и ѿ

ѡ статныхъ днѣхъ, зачинаемъ презъ моцъ милостиваго Б҃га ѿ Е҃нѣа единогоднаго ѿ ст҃го Дх҃а). [Пропускаемо по-
чатокъ подобный до тексту Е і друкуемо лише конецъ, к. 15 об.
до 41].

V. Ѣтола ѣще д. родъ разплодившимъ ся, тедый зновѣ во по-
слѣднѣи лѣта ѿз. маюѣ паѣннѣи всю землю. ѿ дойдѣтъ до Ри-
мѣ, ѿ прогнани маюѣ быти ѣ-ж[ды] ѡ Римлян, а за третимъ
разомъ возмѣтъ Римъ, а не всю землю. ѿ дойдѣтъ до великаго
Гавата, што вѣтъ за Римомъ. ѡ томъ во Гаватѣ вѣполнитъ ся
слово реченное проркомъ Езекиилемъ, в томъ во Гаватѣ падѣтъ вси ко-
шарѣ елѣнстѣи предѣ ѡрѣжемъ войны Измаиловы. великаѣ бокѣмъ
сѣкѣтъ бѣдетъ, ижъ трѣгакъ быкъ оуѣтонетъ во кровѣ ихъ. а бо-
вѣмъ для той причины, ижъ самъ Б҃гъ назвалъ Измаила дикимъ
звѣремъ, з гнѣвомъ и з ѡпалностю великою послани бѣдѣтъ по
всей землѣ на человеки, на скоты, звѣркѣ ѿ на всакое древо тво-
родѣщее плодъ. бѣдетъ же ихъ прихѣжденіе казнь бж҃иѣ безъ ми-
лости; пойдѣтъ предъ ними д. ѡзвы погивѣльныя: погивѣлъ, тма,
ѡпѣстѣнїе, пагѣва, ѡко же самъ Гдѣъ мовилъ ѿлю: „Любѣща оу-
ведѣ тебе вѣ землю ѡбѣщанию, но для грѣхѣвъ вашиѣ предаю
ваѣ снѣѣ Измаиловы. видѣте, што не люблю ихъ, але предаю
ихъ, подаю ихъ силѣ, да прѣймѣтъ всю землю хр҃тиѣнскѣю дѣла¹⁾
безаконїа ихъ ѿ для грѣхѣвъ ихъ тѣмъ то Измаиломъ велю чинити“.
ѡволокаютъ бо ся во бѣднѣи ризы, шковы власне невѣста кра-
ситъ ся ходѣчи по бѣлицѣхъ мѣсцѣиѣ. преминѣли минѣщие хотѣнїе
в неминѣщие, ѡко же апѣла рече: „Ѣкоже жѣны ихъ такоже ѿ мѣ-
жѣи ихъ чинѣтъ“. а жити малѣ изъ единою женою ѡцѣ, снѣ и краѣ,
а бокѣмъ тежъ для той причины апѣла Павелъ реѣ, ѡбачивши тоѣ
Дх҃омъ ст҃ымъ предъ многими лѣты. реѣ ѡ нѣхъ: „Дѣла того
предалъ ихъ Гдѣъ Б҃гъ в мѣкѣ ѿ во вѣзчестїе, жѣны же преминѣли
хотѣнїе черезъ порѣ, такожде ѿ мѣжи ѡстѣпивши вѣщѣи женскиѣ
рожжѣдѣтъ ся сами на себе, мѣжъ со мѣжеѣ чинити бѣдѣтъ [кѣдѣтъ]“.
бѣдѣтъ оу нѣхъ снѣѣ Измаиловы, и предана тежъ бѣдѣтъ земля
перскаѣ во тѣлю ѿ пагѣвѣ. которѣи на той чаѣ жити маюѣ, паѣ-
нѣи бѣдѣтъ, и горници оуѣво падѣтъ вѣ паѣнкѣ, а ѡстровы морскѣи
пѣсти бѣдѣтъ и волочими безъ малѣ. просити бѣдѣтъ оу ѣдного
з. мѣркѣ золота оу силныхъ, а которѣи бѣдѣтъ во Египтѣ ѿ во
Саронѣ, печали наполнитъ ся земля ѡбидѣннаѣ. ѿ множество ихъ
бѣдетъ много ѡко прѣгове, бѣдѣтъ тежъ на нѣхъ голоди мнози.
срѣдѣ вознесетъ ся смѣрти бѣвѣнѣющихъ ѿ зло мислити бѣдѣтъ на

¹⁾ В рукоп. дѣла.

самаго Бѣа до того часа, пока имъ подано бѣде тоѣ црство, до
 личеы лѣтъ 3. моцъ бѣдѣтъ мѣти до восхода скверскаго.
 а бѣдѣтъ под ихъ панованемъ члѣци и скоты, птица нѣсныя, по-
 воды людскія; ѡбладати бѣдѣтъ горами, пѣстынями, звѣрми,
 древои и всѣми землями, драгоценнымъ каменіемъ, и все добро
 земное бѣде ѡу нихъ, а дома ихъ богати на золото и сребро и на
 каменіе многоцѣнное, на шати многоцѣннѣе, хлѣбъ чистій. то
 все ѡу нихъ бѣде, видирати маю податки в сирѣ и вдовицѣ
 и ѡу дѣловыхъ становѣ, ѡу сѣенниковѣ, ѡу законниковѣ, и всяк
 страхъ стѣжаа изъ боги смѣшати ся бѣдѣтъ. которіи ведѣдѣтъ
 своего законѣ держати бѣдѣтъ, а по волѣ еѡй ходити бѣдѣтъ,
 то тыи завжды в печали и смѣткѣ бѣдѣтъ. такъ тежъ и всѣ чи-
 нити бѣдѣтъ на земли. и бѣдѣтъ дороги и гостинцѣ колный ѡ
 моря до моря, ѡ восходъ солнца до западъ, ѡ пѣлочи до Ефрада.
 и бѣдѣтъ гостинцѣ в нихъ смѣтныи, пойдѣтъ за ними старши
 и ѡубоги, богати, ниши, алчныи, жаждѣщи, связанныи, бѣдѣтъ
 хвалити тыхъ, которіи померѣли, ѡко ре стѣи апѣлъ Павелъ:
 „Коли не прійдетъ первое пощѣненіе, тедый не ѡвѣститъ члѣкѣ без-
 законіе“. казнѣ пріймѣтъ, которіи бѣдѣтъ на земли; ѡсквернитъ
 ся земля кровми ихъ, запустѣетъ и не даѣтъ плода. молодіи
 дѣти [бѣдѣтъ] повивати в рѣкахъ матерныхъ, ао нѣкакъ ихъ свои
 мѣже изкавати ѡ рѣкѣ ихъ, а ѡни бѣдѣтъ вѣдѣ чинити во стѣи
 дны ѡу стѣи церкквахъ, ѡу стѣи мѣсцехъ, наворочаючи тежъ к томѣ
 вѣдѣ родъ хрѣтианскій, ѡко апѣлъ Павелъ повѣдаѣтъ: „Не всѣ
 хрѣтиане, цоколевѣкъ ихъ выкрало ся. цо ся не поклонили волѣ,
 но стѣи икона“. пото тежъ и люде Илѣвы помиловани бѣдѣтъ,
 а в той часъ мало сѣ найдетъ хрѣтианина заправды, ѡко самъ
 Гѣдъ рече ѡусты своими стѣими: „Много тогда ѡкинутъ ся вѣры
 стѣи и честного крѣта и причастна стѣихъ тани“. Ене во стѣи апѣлъ
 Павелъ мовилъ, ижъ во послѣдныи дны ѡстѣпаѣтъ нѣци ѡ вѣры.
 и бѣдѣтъ и лѣта злая, и бѣдѣтъ золото и сребро люкити и ѡу
 щиплости бѣдѣтъ, а своихъ родителей бѣдѣтъ хлѣити спротив-
 ляючи ся и, диаволи неѡкротими, а бѣдѣтъ вѣдѣ любви, а нищо
 докрое; ѡбразъ на соѣ держачи вѣи, а славы еѡ ѡкидати ся
 бѣдѣтъ. коли прійдетъ на нихъ така казнѣ ѡу иакій колвакъ часъ,
 почнѣтъ скарки звикати, ризоемци, лихвари, слѣги диавольскія
 бѣдѣтъ. [Доколѣ] бѣдѣтъ снове Измаиловы, хвалы вѣи, то еѣтъ
 спѣваня не вѣде ѡу стѣихъ церкквахъ, доколе выполнитъ ся число цар-
 ства ихъ, цо землю бѣдѣтъ держати всю. и скѣпитъ ся печѣ в лю-
 дѣхъ, бѣдѣтъ голоды частый и моря и великій сѣхоты, то еѣтъ
 великій клопеты и недостатки межѣ людми. разсыпаѣтъ ся ѡко

макъ, казни бѣжиа вѣдѣтъ на нихъ: лѣгши оу вечер, а по ранѣ не станеъ зъ фрасѣнкѣ великого. казни ѿ Бѣга на людей вѣдетъ. прѣдныи тогда потерпѣтъ Гѣдѣ, и рече такъ Бѣгъ оусты своимъ стѣми: „Бѣвѣни вы, коли си зъ ва^о насмѣвати вѣдѣтъ, выженѣтъ вѣсъ, говорити вѣдѣтъ на ва^о всякъю рѣчь лживю имени моего ради. Радѣйте си и веселите си, ꙗко мзда ваша многа естъ на не-весеухъ“.

VI. Я печаль ꙗко чѣстѣ ѿ Измаилѣанъ прѣймѣтъ члѣвци. запѣ-стѣкетъ Персид[а] поморская. Ясѣриа и Патрикѣа, котораи живѣтъ вѣзико нихъ. сплѣкнѣши Гавад великѣй прѣйдѣтъ ко ѿвчиполю. Ставши на ѿвчиполю ѡкрашати себѣ шатами драгоцѣнными вѣдѣтъ, похваляючи си говорѣчи: „Где сѣтъ званныи хрѣтиане? ѡто южъ погивали ѿ насъ, а ѡ нихъ было мовленно, ижъ бы наѣ ѿ нихъ было загинѣти. но не по правдѣ сѣ слово мовили, но Гѣдѣ на неесеъ, а мы на земли, и кѣклии владѣе“.

Есть тежъ море Едиѡпское, а на то^е мори естъ городъ Едиѡпниа. ѡ то^е ко городѣкъ са^е Гѣдѣ рече: „Едиѡпниа вари^е рѣки еѣ ко Бѣс“, рѣвчи: мѣтва хрѣстианская ꙗко трѣба на неѣо кличѣчи ко Бѣс. „той городъ Едиѡпниа ѣзвѣленъ естѣ ѿ рѣкъ нашихъ, пойдѣмо до него“. вставши пойдѣтъ, и прѣйдѣтъ ко золотыи коротамъ, що замкнѣни сѣтъ зъ давныхъ лѣтъ, никомѣ же не ѡтворѣтъ си, а и^и ѡтворѣтъ си вѣжѣмъ повелѣнемъ. и ѡвкойдѣтъ сѣкѣвчи людей, и досѣкѣтъ си до стѣой Гофѣи, ѡ которой же прѣрѣкъ рече. повстанѣтъ на нихъ царъ Михаѣлъ ѿ нѣциухъ, аѣглъ возметъ ѣго ѿ Рима и принесѣтъ его, положи^е оу стѣой Гофѣи ѣ ѡтарѣ. тогда тамъ хрѣтиане ѣзвѣкнѣтъ си до стѣой Гофѣи кличѣчи: „Ѡ горе намъ, ѡуже погиваемъ ѿ Измаѣловичъ сихъ!“ Михаѣлъ же ꙗко бы ѿ сна возсталъ, и выйме мѣ^е свой и рече: „Дайте прѣдѣкѣи ко^е и пойдѣмъ противко ни“. и зъ гнѣвомъ великии и наложи^е мечъ свой изъ ѣростию, аѣглъ же, который вѣдетъ ходити изъ Михаѣломъ, ѡвернетъ си на нихъ изъ Михаѣломъ и стане^е противко нихъ. а Измаѣловичъ сѣрѣца заразы станѣтъ ꙗко вода, а тѣло ꙗко воскъ, а хрѣбро^е ихъ и гѣрдѣстъ ничѣтоже станѣтъ; ѿ страха того повѣкнѣтъ и не могѣтъ смѣотрити прѣтивъ слыы бѣжиа. едиини повити вѣдѣтъ, а дрѣгѣи розыгнаны, а ѣнныи розѣкнѣтъ си ꙗко ско^е. который южъ полонены хрѣтиане ѿ Измаѣлѣанъ, принѣжены оу поганѣкѣс, пришедши поклонѣатъ си царѣ Михаѣлѣ: „Гѣдне Михаѣле, полонены есмо хрѣтиане“. тедей царъ Михаѣлъ каждомѣ скаже^е ѣти до свои ѡчизны. в той часъ розогнанныи Измаѣловичи соверѣтъ си на ѿвчѣ поле и ставши на конѣхъ почнѣтъ ѡдавѣти ѡрѣжие свое ѿ себе и лѣки свои ко Бѣс

мовичи так: „Тым то ѿрѣжие^х далъ былъ ёси на^х всю землю из'воевати, а нѣѣ Финалъ ёси ѿ насъ царство наше, то юж Фими ѿ насъ ѿрѣжие свое“. тогда взявши злата и сребра много, пришедше поклонятъ сѧ царѣ Михаилѣ, падѣтъ на колѣнахъ своихъ мовичи такъ: „Ѡ великій царѣ Михаилѣ, намъ былъ бгѣкъ далъ царство сѣе, а теперъ пришломо поклонити сѧ тобѣ. шож нѣѣ намъ велишъ чинити, слава^х своимъ, мы тое оучинимо; вѣшмы, в' рѣкахъ твоихъ [ёсмо]“. Тогда же царъ Михаилъ скажетъ нѣѣ слѣжити ѡу своимъ людемъ, [VII.] во вѣдѣ в ни^х покорно^{ст} велика, такоже грѣческаѧ была оу ни^х, и ёще ѡу стократъ быти маѣ^х. и ѿбыде^т нѣѣ скорбѣ и смѣтокъ великій, алчни и жаждни вѣдѣтъ панове Измаиловичи тѣи; жены и дѣти и^х в ты^х то вѣдѣтъ слѣжити, которыи в ни^х слѣжили. вѣдетъ царства Михаилова ѧ. лѣтъ. в той же часъ не вѣдетъ войны по всей земли, царъ же Михаилъ поставитъ города, покѣдетъ стѣны цркви, ѡучинитъ дорогѣ волнѣю до Иерусалима, до Синая и до Индїи, ѧко было оу першии дни, при первыхъ царехъ, и ёще лѣпшей того вѣдетъ. и вѣдѣтъ церковь стѣна стѣныхъ. ѧкоже было при царѣ Соломони, и воше того ёще вѣдетъ. поставитъ патриархи, митрополиты, вѣдѣки и сѣенники. при цари тежъ Михаилѣ ѧвѣтъ сѧ поклажаи, то естъ товари. скарки, що ѿ Идама сѣкованныи. ѡнже иметъ много сипати сребро и злато людемъ. акорѣмъ вѣдѣтъ оубоги ико вѣаре, а воаре ѧко князи, а князи ѧко цари. не вѣде^т в той часъ разбойника ни тежъ завидѣшаго. ни того, що бы кто ѿ кого лихвѣ вралъ, ни желѣзныи, анѣ мѣзики, ни грача ѧкожеж колвакъ вѣсовскаго; всякое дѣяние злое, диаволское погнѣнетъ, вѣдетъ же радо^{ст} и веселие великое, акорѣмъ тежъ вѣдѣтъ ѧсти и пити, ѧко же было при Нои, то естъ во вся тѣи ѧ. лѣтъ. вѣдѣтъ же ѧсти и пити везъ мѣри, не знати вѣдетъ ни ѿца ни матери, и ѡпадѣтъ оу прѣлюбодѣйство великое изъ своимъ племени^х. разгнѣваѣтъ сѧ на ни^х Гѣдъ гнѣвомъ велики^х за злое ихъ беззаконїе. И велитъ¹) Гѣдъ бгѣкъ Михаилѣ сѣхоронити сѧ во ѡстровъ морской, и превѣдетъ та^х до мовленного времени. ѡвори^т Гѣдъ стороны западнии, що замкнѣлъ царъ Ялѣξανдеръ Македонскїи. що Филиппъ былъ ѿца его, царъ Македонскїи, поѧлъ женѣ Ялимъниадѣ оу Филиппа царя Едишскаго, ѿ которогож родилъ сѧ царъ Ялѣξανдеръ Гречинъ, иж былъ храбръ велии, ѡучинилъ Ялѣξανдрию великѣю и царствовалъ к ней двѣ. лѣтъ. Сей во царъ Ялѣξανдеръ, шедши на во^{ст}окъ. ѡубилъ царя перскаго Дария Мѣ-

¹) В рукоп. оубиваѣтъ.

данина, и Штола шол' и дѣкиа царя Пори Понтейского, поврал' многия землѣ и города. такъ теж пришола' воюючи до землѣ сѣнечной, левѣкмъ там ѡбачилъ людъ дивный, Афетовы видки. ѡбачилъ Александръ великѣю нечистотѣ ихъ и задивовал' сѧ и^{хъ}, ижъ или вшелское полчище жикотное шкарадное, то естѣ скверци, мыши, коты, змии и мертвыхъ плоти, и скоты нечисти и изверги женскія, и или дѣти свои мертвыи, всякѣю твар и живый гад¹⁾, а мертвыхъ своихъ не ховали, [но] поидали. сию всю видѣла' Александръ нечистотѣ ихъ и дѣвола' сѧ и рекъ: „Еслиж, повѣдает, сѧ дойдѣт' мѣст' стѣхъ земли той и спогани^т скверною ижею своею?“ Почалъ Александръ молити сѧ Г^од^у Б^ог^у карзо и розказалъ собрати мѣжи и жены и дѣти ихъ, и погнала' сѧ дѣслѣды ихъ за ними. кды вышли мимо сквер, в тойже ча^е Александръ помолилъ сѧ Г^од^у Б^ог^у со страхомъ великимъ, велѣла' Г^од^у Б^ог^у горамъ скверскимъ иствѣпити сѧ, и ѡбыйти и^{хъ}, гори же тыи на розказани бжїе иствѣпили сѧ, еднож сѧ ихъ не иствѣпило вѣлоко. Александръ то мѣсце, що сѧ не иствѣпило, заковал' ворота желѣзными и запечаталъ сѣклинто^{мъ}, а той то сѣклинтъ естѣ такового прирожена, иже го не може^т ѡгнѣ разплати, ни желѣзомъ рѣкати, а вѣстрѣ же коро^т за тѣ. поприщ' кѣниною насадилъ. И во послѣдныи дни по пророчествѣ Езекиелевъ говорячи: „Поисконченню мѣри Гогъ и Магогъ на землю Ийлевъ выйдѣтъ“, ижъ сѣтъ цари иноязычныи, которыхъ запечаталъ Александръ ѡб ѡнѣ страннѣ сквера. И се сѣтъ имена тымъ старшимъ царемъ: Гогъ, Магогъ, Аноаногъ, Хи^ннадиха, Фитиш^ъ, Суритиш^ъ, Хахонъ, Ярозом^ъ, Іарманад, Фарав, Фалій, Салтарѣй, чѣкоидецѣ, називают' сѧ пещей головы, то естѣ самоиды. Сихъ же царей кѣ.., що загнала' ихъ Александръ и затвердѣла' ихъ. Гогъ же вѣдетъ крилатый. держати его вѣдѣт' на чтыры стороны чтыри мѣры тѣми кѣ. чѣвка, авы где не залетѣла. а в инныхъ же 5. рѣкѣ, во инныхъ скотїи ноги, а дѣ инныхъ пещей. Посли же царства Мухайлова за злое везаконїе людей тыхъ ѡтворитъ Г^од^у стороны западныи, выскочитъ Гогъ и Магогъ и Анааногъ и инный царѣ кѣ.. ажъ земля потрясѣт' сѧ ѡ лика и^{хъ}. тѣдый по всемѣ свѣтѣ засмѣтѣт' сѧ люде, вѣдѣтъ вѣгати и хоронити сѧ во горахъ и во пещерахъ и во гробѣхъ, и зо страхомъ дѣмирати почнѣтъ, ѡ страха ихъ не вѣдетъ комѣ погрѣвати ихъ. тѣдый вышедши погане вѣдѣт' исти тѣла ихъ, пити вѣдѣт' кровь ихъ яко водѣ, и все нечистое и гнѣсное вѣдѣтъ исти, змѣи и скорпиї.

1) В рукоп. град.

и зарѣзовати вѣдѣтъ дѣти молодѣи и пѣсчи исти вѣдѣтъ. выпѣстоша всю землю и ѡскверниа ю, не вѣдетъ же того, которій бы зтѣрпѣлъ. тѣдый прійдѣтъ до Рима 7-го лѣта. в той часъ пришеде Гдѣ Бѣ арханѣла своего Михайла, посѣче ихъ всѣхъ на Ягафетовѣхъ поли низѣ.

VIII. Тогда вѣстанѣтъ никто Иленихъ, ѡ синовѣхъ безаконныхъ, потоѣ царствовати вѣдеѣтъ ѡ Ерѣсалимѣ 7. лѣта и оуѣчиниѣ безаконіе великое, иже таковое не было исе початкѣ свѣта и до конца не вѣдеѣтъ. и скажетъ поймоватиѣ ѡцѣ изъ цѣркою, а братѣ изъ сестрою, а гдыже кто не оуѣчинитъ такъ, шѣ его смѣрти предаѣтъ. и зколитъ быти мнихови изъ мнишкою, то еѣтъ черцви зъ черницею, и вѣдетъ безаконіе смѣшенное, горшій ѡубѣйства и волшей; а самъ вѣдетъ зъ маткою, сестрою и цѣркою. разгнѣваетъ сѣа Гдѣ на нихъ гнѣвомъ великимъ, и спѣститъ Гдѣ на землю громы и молнию страшно и сильно кѣзъ престанкѣ, многи грады, мѣста, села пожжени вѣдѣтъ. люде к той чаѣ падѣтъ ѡ ѡрѣжия сианаге, жалостію великою разслабленни вѣдѣтъ и нагле ѡумирати вѣдѣтъ. много людеи в той часъ ѡ влыскавици погорѣтъ. ѡ горе, то еѣтъ вѣда тыѣ людеѣ, которіи тогда на той чаѣ вѣдѣтъ, доколѣ выгнѣленное вѣдеѣтъ беззаконное царство. во дни же тыи вѣдѣтъ хваленный тыи, которіи вѣдѣтъ жити къ Римѣ алѣво въ Ирани, алѣво въ Перти, алѣво въ ѡстровѣ алѣво въ Калѣгородѣ. в тыхъ же то мѣстахъ или городѣхъ хто на той чаѣ тогда вѣдеѣтъ, почитѣтъ ѡ всего того, а гдѣиндеи вѣдѣтъ войны и вѣрки великіи, іако самъ Гдѣ рече ѡусты свѣими стѣими: „Слышите, абие начнѣтъ кончинѣ“. И потоѣ повстанѣтъ ѡ городѣ томѣ іединъ цар названный ѡмѣтникъ Хѣѣ, ѡвернетъ людеи на елинѣскѣю вѣрѣ, поставитъ на мѣсцѣхъ стѣихъ идолы, то еѣтъ болваны, а черкви стѣиѣ поналитъ, а честный крѣтъ назовѣтъ лѣдице, а становѣ дѣховныхъ, то еѣтъ сѣѣнниковѣ ненавидѣти вѣдеѣтъ. ѡѣчинитъ дивѣ великій межи людемъ: в той чаѣ предаѣтъ іединъ дрѣгого на смѣртъ, ѡцѣ сѣа, а сѣѣ ѡца, братъ брата, всѣ покарѣтъ сѣа. тогда вѣдѣтъ ѡстровы дѣѣколоѣхъ привытки а гадѣ гнѣзда. в той чаѣ вѣдѣтъ звоны и страхи великіи на некѣсѣтъ, повстанѣтъ цар на царѣ, вѣдеѣтъ печалъ велика и явитъ сѣа ѡгнѣ изъ неба, іакъ бы влыскавица во прѣдкости, ѡскѣчати вѣдеѣтъ всю землю. в той часъ вѣдеѣтъ початокъ всей злости. Сконѣчавши сѣа семѣ царствѣхъ прійдетъ нашъ царъ ѡ городъ той, царство же іего вѣдеѣтъ стѣое и до врое, животворѣщаго крѣта древо дѣржачи. пришедши же до Іерѣсалиѣ станѣтъ на мѣсцѣ, гдѣе стоѣали носѣкъ Гдѣа ниѣго Іѣ Хѣ, прѣдаѣтъ чѣтное древо, кѣкнѣцѣ цѣрѣковный, а дѣшѣ свою в рѣцѣ

живого Бѣла. Потоѣ же царствовати вѣдѣтъ три молодцѣ несро-
маживныи, превадѣтъ ѿ мѣрѣ пѣлтораста днѣй, ѿ разгнѣваетъ
сѧ единѣ на дрѣгого, сами на себе. единѣ войдетъ ѿ Гѣнѣ ѿ такѣ
рече: „Ты ѿдолѣишь неприѣтелеѣ моиѣ“. тогда выженѣ на койнѣ
мѣжи и дѣти, которѣ вѣдеѣ лѣтъ ѿ. ѿ меншиѣ, розкажеѣ черцоѣ
зброю брати ѿ на войнѣ ити. пришедши ко воротаѣ Рима рече: „
Риѣ три лица держачи, меѣ твой ѿстрѣ ѿ стрѣлы твой ѿстры
сѣтъ, бѣженныѣ, которѣй живѣтъ в неѣ“. тогда выберетъ рочныѣ
род, ѿвойдетъ межаѣ Дила ѿ Надѣла, ждаѣй своиѣ. а иншиѣ
братѣ выберетъ себѣ сѣлги ѿ Месопотамни, ѿ Калѣды, ѿ ѿ-
строва, поженѣ на войнѣ всѣ люде, сѣнники ѿ черцѣ ѿ всѣ
дѣокныи станы. ѿ згнѣкомѣ великиѣ пойдѣтъ вѣ Александрию. тѣтъ
ждаѣи ѿмѣтъ противныхъ своиѣ. а третѣй братѣ нарядитъ себѣ
сѣлги всѣ ѿ Фригѣи ѿ Галатѣи ѿ ѿ Фравѣи ѿ ѿрматы. ѿ станѣтъ
противо себе, ѿучинѣтъ себѣ сѣчѣ великѣю межи совою, поскѣдѣтъ
сѧ на штѣки, ѿубиенни вѣдѣтъ всѣ гѣ. царѣ, пролетѣ сѧ кровѣ
греческаѣ, попынѣтъ люде сѣченниѣ с кровню вѣ море. ни ѿдинѣ
не ѿстанѣтъ сѧ с ниѣ цѣлѣй, и змѣшаетъ сѧ море зѣ кровню за
кѣ. мѣлаѣ морскыхъ. авсѣѣѣ в той чаѣ не ѣдна жена вѣдетъ вдова; в
той чаѣ вѣдѣтъ зѣ. женѣ вѣти сѧ ѿ шѣкати ѣдногѣ мѣжа ѿ не
знайдѣтъ. ѿслышавши то молодцѣ молодыи вѣдѣчи ѿз ѿнниѣ
земля прѣйдѣтъ ко ниѣ ѿ вѣдѣтъ с ниѣи вѣдѣ чинити ѿко
скинѣ несмысленныѣ. ѿко во гораѣ ѿ во пещерахъ Бѣс сѣлжаѣе,
то тѣѣ в той чаѣ зла не ѿчинѣтъ, но ѿ себѣ печаловати сѧ вѣ-
дѣтъ, ѿжидѣючи великоѣ мѣти, добриѣ агнѣци, хотѣчи быти
заклани для Хѣ ѿ злогѣ Антихриѣта.

ѿ потомъ повстанѣтъ жена ѿдна ѿменемъ Мѣнѣ денѣа названа,
ѿ Понѣта, царствовати вѣдетъ ѿ Иерѣсалимѣ. тѣѣ вѣдетъ вѣѣва,
потворица, дѣшволова дочка. во днѣ же тѣѣ вѣдѣтъ койны ѿ ѿ-
вѣѣства великѣѣ по всѣхъ санахъ и по дворахъ. тогда ѿбѣнетъ
ѣдинѣ дрѣгогѣ, ѿцѣ сѣа а сѣѣ ѿца, братъ брата, вѣдетъ злока
велика. на той часѣ вѣдѣтъ ѿ городѣ тоѣ вѣдѣды, гѣслы, пѣѣ-
санныѣ ѿ стѣухъ церквахъ, пѣсѣни шатанскѣи, ѿо чѣѣѣѣ таковыѣ
злости николиже не видалѣ. тако во нечестиваѣ царица Бѣѣѣ себе
погѣбѣнтъ, ѿсквернитъ во вѣдѣствѣѣ своиѣ стѣѣѣ ѿлѣтарѣ ѿ своиѣ
соромоѣ ѿмывши ѿпоганиѣ греческаѣ люди. а стѣухъ не чѣсти
почнѣтъ, розграбитъ цѣрковныѣ сосѣды, ѿучинитъ громадѣ великѣю
ѿ жажѣтъ. ѿ стѣухъ церквахъ почнѣтъ шѣкати стѣухъ моѣѣѣ
ѿ не знайдѣтъ, авовѣѣѣ Гѣдѣ Бѣѣѣ сокрыетъ ихъ. ѿ рече ѿкаѣн-
наѣ царица: „Бѣѣ, ѿбѣлила сѣи тебѣ, погѣбѣнти пѣмѣѣ твою ѿ зем-
ля. се во еси видѣлаѣ, ѿо ѿ чиню, а мало можѣшь противко менѣ,

не можешъ ни волосо^х главы мой доткнѣти си^а. таковыя вѣдетъ мовити лютаѧ царица ѿ ѿнныи слова, горшѧ, ш^х, же розвѣмъ сказати не може^т. ѿ разгнѣваетъ си Г^одѣ Б^гѣ гнѣво^х велики^х на той градъ Іерусалимъ, ѿ зоше^т Г^одѣ арх^ггла Гавриила ѿ подд^ри-жетъ серпо^х городъ той ѿ разпорошин^т, ѿ ударитъ скипетро^х ѿ по-томъ оу мори ѿзъ людами, ѿ такъ погвѣленъ вѣдетъ городъ той, тилко си ѡстане столпъ ѣдинъ, що стонѣ на торгѣ, оу которомъ ч^отныя гвозды Г^одны, которыми выль прибитъ Г^одѣ нашъ на кр^отѣ; тыи гвозды сѣтъ запечатаны верхъ столпа оу золото^х начиню Костянтиномъ царемъ, храними же до второго пришествия Х^рста. приходачи къ томѣ столпови кънци вязати ѿмѣтъ кораблѣ ѿ плакати вѣдѣтъ нарѣкаючи: „Се городъ нашъ старый погвѣленъ естъ, оу которѧи приходачи торговали есмо и ѡ негосмо бога-тнан“. и вѣде^т плачъ до м^ѣ. днѧй.

А пото^х ѡвѣстятъ си три города, що ѿнѣ с^охованы сѣтъ во горахъ, ѣдинъ городъ С^кни, ѣ. Висаида, третій Капернаѣмъ. оу томъ же С^кни черница вѣдетъ дѣвкою, сѣдѧчи оу келѧи своей оуслишитъ птаха спѣваючого оу городѣ то^х, таковаѧ во п^кенъ его вѣдетъ, що же оумъ чловечѧй не можетъ додумѣти си. ѿ ѡна ѡсвѣвши ѡкно зошечетъ посмотрити на него; той же птахъ подлетѣвши оударитъ криломъ ѡ лице черницы той, ѿ роди^т си Антисотона. авовѣмъ голдованъ мае^т быти оу Висаидѣ, а царствовати мае^т ѡ Капернаѣмѣ, авовѣмъ тежъ для той причины самъ Г^одѣ рече оусты своими стѣыми потриротъ мовючи: „Ѣ вѣда товѣ Висаидо! ѡ лютѣ товѣ С^кни! ѡ зле товѣ Капернаѣме! вознесѣ си еси до ѿва, а снѧдишь до ада“. авовѣмъ тежъ на розказанѧ вѣне прѧдетъ царъ Мухаилъ ѿзъ ѡстрова морскаго и вѣде оу Іерусалимѣ царемъ на вѣ. царствѧый. в той часѣ прѧде снѣ всемѣ злѣ ѿзъ Капернаѣма, ѿ сѣжити вѣдетъ царѣ Мухаилѣ ѡ Іерусалимѣ, ѿ вѣдетъ барзо любимъ Мухаилѣ, ѿ вѣдетъ старши^х надъ всѣми сѣдѧми ѡ Мухаила. Мухаилъ же вѣде^т знати, хто ѡнъ естъ, вѣнемъ розказанѧемъ; Антисотона вѣдетъ такъ тежъ его знати, хто ѡнъ естъ, ѿ вѣде^т сѣжити ѣмѣ вѣнимъ розказанѧемъ. а гды вѣдетъ ѣмѣ ѡ Мухаила ѿ. лѣтъ царствѧючи, в той ча^о вѣдетъ ходити снѣ всей злости, прошваяти вѣдетъ свое царство. а гды южъ выполнитъ си вѣ. лѣтъ, то в той часѣ прѧдетъ царѣ Мухаилъ на мѣсто Голгоды, гдѣже выль разпѧтъ Х^рстъ Б^гѣ нашъ. в той ча^о соидетъ кр^отѣ Г^однѣ с неба ѿ стане^т предъ ни^х, Мухаилъ же снѧвши коронѣ свою з себе положи^т на кр^отѣ всѣмъ людемъ смотряци^х, ѿ поднесетъ рѣки своя къ небу

и ѿдаст' царство в' рѣцѣ Бѣсѣ ѿцѣ. в' той часѣ выполнит' сѧ пророчество Дѣво, що мовилъ: „Во послѣдныя дни дочки Єдиѿпинны, Ѳала царя єдиѿпинского“. Для той то причины рекъ такъ: „Єдиѿпиня варить' рѣка єѧ ко Бѣсѣ“. во послѣдныя дни покажетъ сѧ крѣтъ на нѣкѣ всѣмъ смотрищи^а. в' той часѣ Михан^а преда^т дѣхъ свой в' рѣцѣ Бѣсѣ и заснетъ вѣчнымъ сномъ. тогда всѣ люде закричатъ великимъ голосомъ, горко кричачи: „Ѳ горе намъ, кратіе, южъ погибаетъ, ѿнѣкѣ во намъ зашло послѣднее солнце“. тогда порѣшитъ сѧ всякая вла^{ст} и всякое старѣшенство, и тогда ѿкликнетъ сѧ сѣѣ всякой неправды и злести, которой то народитъ сѧ ѿ племени Дан'нова по проречеству Іакова патриархи, якъ рекъ: „Видѣхъ змию лежачю при пѣти, ѧмаючи коня за пѣтѣ, и сѣлъ кѣнѣ на заднюю ногѣ ждѣчи избавленіѧ ѿ Бѣга“. а шо жъ то есть конѣ? кѣнѣ е^{ст} ѧ избавленіе во послѣдній день; где во коли вѣдѣтъ стѣны, то ѧко бы власне сѣдишь на вѣри твердой. Приходити ѧмѣтъ на сѧ злести, ѿнѣ же великимъ становити сѧ вѣдѣтъ, вѣдетъ' людемъ влазнити и мѣтити и дива чинити хитларство^а своѧ и своєю потварностию. и вѣдетъ чинити чѣда великіи по землі, а горамъ роз'кажетъ переходити изъ мѣсца на дрѣгое мѣсце, а солнце во тмѣ, а мѣць ѿвернетъ во кров' темнѣ. и живыми своими мечты вѣдетъ' перекладати знаменіе, и жъ бы ємѣ якъ не перелестити и ѿ вѣры ѿлѣчити выверанныхъ вѣжнѣхъ. іако самъ Гѣдѣ рекъ, видѣхъ своѧма ѿчима неживыми, разсмѣлкѣ, що рекъ, що маєт' быти; перелести во змиа, рекомо ѿ сѧ пагѣвы, на той чѣ великъ смѣтокъ вѣде^т людемъ, такъ мовлячи: „Ѳ лица твоего члѣчскомѣ родѣ избавленіе даждѣ!“ Гѣдѣ же на тыхъ мѣсцѣхъ ѿказъ: „Коли вы то ємѣ мощно выверанныхъ вѣжнѣхъ всѣхъ' прелестити“. во днѣхъ сѧ злостивого во Іерусалимѣ вѣдетъ' царствовати Антисотона, іако члѣкѣ вѣдетъ' тѣломъ, а ѿ черева матере рождѣнъ, а не ѿ члѣчскаго сѣмени маєт' быти рождѣнъ, но по плоти ѿ колѣна Данова. вѣде^т царства его ѣ. лѣта, а ѣ. лѣта іако ѣ. мѣци, а ѣ. мѣць аки ѣ. неделѣ, а ѣ. неделѣ аки ѣ. дни, а ѣ. дни аки ѣ. часы, а ѣ. часы аки ѣ. чреты. Єдиногѣ же лѣта ѣ царствіи своѣ становити сѧ вѣдетъ' іако члѣкѣ, а дрѣгого лѣта вѣдетъ' мѣти волосы на головѣ и на кородѣ іако стрѣлы, пракоє ѿко звѣзда зорная, а лѣвое ѿко іако ѣ лѣва, а пазногты ѣ рѣкѣ и ѣ ногѣ его іако сѣрпы, а стопы оу его двоухъ пѣдѣй. размножитъ сѧ злостѣ его вел'ми, перелеститъ к' совѣ вѣкровати, а которой не вѣдѣтъ вѣкровати в' него, то тыхъ вѣде^т сѣчи и гѣвити. Тыи то со Хрѣстомъ на вѣки црствовати вѣдѣтъ. А который тежъ вѣдѣтъ' вѣрнѣти в' него, тоты с' нимъ пойдѣтъ во ѿгнѣ вѣчный и неогасимый

на вѣки мѣчити ся. а Г°дъ не терпѣи погнающихъ сѣоу члвчскихъ, которыхъ и испилъ честною си кровию, и для той причины розкажетъ Г°дъ Бгъ Іаи и Еноуѣ ѡ величїи его. ѡ третее лкто царства его прїидетъ изъ раю Іаи и Еноуѣ яко бы ѡ пстынкъ на ѡбличенїе сопротивномѣ, и ѡбличатъ его предъ людьми лестца, и ѡбвѣиватъ всѣмъ людемъ, що написано писмо^м, то естъ лктерами на челк его, що онъ естъ Антихристъ, и ѡбвѣиватъ то всѣ люде, що написано на челк его Антихристъ, то естъ лктерами имя его. в той ча° покѣнѣтъ всѣ люде ѡ него, а Антихристъ вѣдаши и самъ ѡ себѣ, яко ѡбличенъ естъ, ижъ такъ естъ, и разгнѣваетъ ся гнѣвомъ великимъ на Іаию и Еноуѣ, и засчетъ Іаию и Еноуѣ ѡу церкви на жертвенницѣ, а не такъ яко нѣкоторїи говорѣ мовачи, ижъ бы ѡ крове Іаиной земля ся мѣла зажжчи; но не естъ то такъ, но аггль на розказани вожи принесетъ ѡгнь изъ иба и зажжетъ землю. И Антихристъ ѡу тотъ ча° вознесетъ ся на ѡволока со всѣми сѣбгами своимїи и со всѣмъ полкомъ своимъ переведетъ на ѡволоцехъ. в той ча° зошетъ Г°дъ аггль своего и вознесетъ всечестное еѣггль и сосѣды церковныя, крѣтъ, гвозды рѣкы и ногъ его на некса. тогда вознесени вѣдѣтъ прѣднїи на некса на ѡблцехъ, которїи вѣдѣтъ завїтїи ѡ Антихриста. вѣдетъ земля горѣти изъ глѣвныя аф. лако^т, и згорѣтъ всѣ горы высокїи, скоты, гады и все птаство. конѣже ча° ѡтвори Г°дъ д. вѣтры: восто^к, западъ, сѣверъ и югъ, розкѣютъ всѣмъ скверно^{ст} и всѣмъ пороухъ ѡ землѣ, не вѣдетъ на ней ни горы ни камене, ни долины, ни ѡдрїны, но всѣ земля вѣдетъ рѣвна яко карта, а вѣла лѣши нѣжши снѣгъ. во той ча° пошетъ Г°дъ Бгъ архаггль Михаїла и Гавриїла, и возмѣтъ трѣбы алеко роги ѡвни на ѡблцехъ, и затрѣвятъ в роги тыи ѡ пдночи. ѡ голосъ того потрясетъ ся земля ѡ востока слонца до запада. в той ча° тѣло каждого члвка ѡснѣетъ ся яко паѣчїна ѡу грѣкхъ. пото^м затрѣвятъ ѡ вѣроглашенїи, в той ча° тѣло на каждо^м члвци станеть нетлѣнно. а гды засъ затрѣвятъ третее предъ зорамїи, в той часъ стане^т всѣмъ пло^т члвча ѡ вѣхода слонца до запада, вѣдетъ каждый человекъ яко выль Іаи и Ева, такїи же возрастомъ. тогда изыдетъ изъ некса крѣтъ Г°днѣ великїи со а. ангель, которїи предъ нимъ вѣдѣтъ ити. в той ча° аггль закончѣтъ велико^м голосо^м мовачи: „Земле, крѣпи ся и слыши, ииѣ во прѣходжѣ къ токѣ“. а той голо^с вѣдетъ слышанъ ѡ вѣхода слонца до запада и во вѣднѣхъ, то естъ ѡу пропастьехъ земныхъ. Тоѣ ѡбвѣивши Антихристъ изъ сѣбгами своимїи вѣдетъ скреготати зѣбы и сѣоцѣ прикѣнѣти, но в той часъ невидимою силою ѡдѣржанъ

вѣдѣтъ ѿ не козможетъ прибѣчи. тогды звѣзды спадѣтъ з неба, а мѣся не вѣдетъ, а слонце затвори, ся, а небеса зовют ся ѿкъ харты списокъ, а море высуше. Е той часъ прійде Гдѣ на землю сѣдиди живыѣ ѿ мер'твыѣ, а найперше всѣхъ ѿсѣдиди Антихриста, пошлетъ ѣго ѡу тмѣ кромѣшнюю. потомъ ѿсѣдиди вѣдетъ родъ жидовскій, пошлетъ ихъ ѡу адъ присподнѣи. потомъ запытанъ вѣдетъ родъ хрѣтианскій, цю приѣлъ крещеніе стѣе. тогды розкаже Гдѣ ангелоу своимъ Влавити прѣдныхъ ѿ грѣшныхъ, ѿ ста нѣтъ прѣдныхъ ликове по правой сторонѣ ѡу Бѣга, просвѣтитъ ся ѿко слонце, а гришници потѣмнѣютъ ѿ вѣдѣтъ ѿко тма темная. ѿ рече Гдѣ до гришныхъ: „Ѣидѣте ѿ мене проклятыи во ѿгнѣ вѣчний ѡуготованныи диаволѣ ѿ агглоу его, во не чинилисте волѣ мой ѿ розказани моего“. в той часъ погнани вѣдѣтъ, ѿко паствѣхъ скотинѣ провади до ѿкоры, ѿ разлѣчени вѣдѣтъ ѡу различныи мѣки: едины ѡу ѿгненню рѣкѣ за свои земли дѣла, а иншии [ѡу] неѡусыпающію черкѣ, а иншии ѡу седмоустыи колодезѣ, а иншии ѡу мѣкѣ, а иншии ѡу смолѣ кипищю. ѿ такъ ихъ быти во таковыхъ мѣкахъ безъ конѣца. Потомъ рече Гдѣ тыѣ, который на правой сторонѣ вѣдѣтъ: „Прійдѣте вѣгословенный ѿца моего, наслѣдѣйте ѡуготованное ваѣ царство небесное ис початкѣ свѣта, который сотворилъ ѣсте волю мою ѿ притерпѣли ѣсте всякую мѣкѣ ради ѿмени моего, а ѿнѣкъ же прійдѣте ѿ пріймѣте ѡуготованное ваѣ царство ѿвсеное ѿ початкѣ свѣта“.

Тогожъ царствина, вратина, желающе понѣди секе Бѣс постоу и молиткою, да ѿ мы же сподоблени вѣдемъ тогожъ царствина прияти со ѿцемъ ѿ со снѣомъ и со прѣстѣомъ дѣхомъ, которомъ ѿ на гришныхъ нехай вѣдетъ честь и хвала во вѣки вѣкомѣ. Аминѣ.

Се популярный і декуди свѣдѣний перекладъ текста подекуди вѣдѣнного вѣд попереднього, хоч тоѣ самоѣ редакціи.

3. Рукопис Стефана Теслевцоваго, поч. XVIII в., стор. 559—622.

[Ѣ послѣдныѣ дѣи хъ] . . . потѣ ѿ такъ тогѣ потѣ злетѣкѣши ѿзъ дерева вдарытъ крылома своимъ дѣцю в лице; ѿна дѣца моцно са настраши, ѿ в тоѣ часѣ зачнетъ [са] во стрѣкѣ еѣ Антихрѣомъ, снѣ погнѣланѣи, прійметъ на секе плѣтъ прирѣжѣна люцѣкого ѿ вѣдѣтъ Ш[атан] во плоти. Але то все са стане през волю вѣсѣю. знаѣ ѿ слыши каждаѣ, даа чѣго то Бѣкъ довертливый до-

пѣсти Ан'тихристови родити сѧ во плот' члвчс ѿзъ шной дѣцк; толко слвхай... дла ѡкой то причины: авы Шатан злосливый ѿ дѣвола проклатый по страшно, сѣдк о... сѧ ѿ шн мѣчилъ ѿ авы мкс члвк на т[как]. Поневаже дѣвола ест' безплотный ѿ безтелесный, ѣдно дхъ, а то юж с тѣло^м вѣдет' оуверже^н во шгенъ на вѣчныя мѣки. И так зачавши тла дѣца во строкк своей шроча вѣдет' носити мѡцей дѣвѡт, а потомъ народит' сѧ шроча велми прекрасное ѿ предивное, ѿ многіе ѡзыци ш рождествк его возрадуют' сѧ ѿ вѣдѣткъ говорити: „Тепер' сѧ на^м народит' црѣ велможный!“ Также ѿ Жыдове ради вѣдѣт' ѿ рекѣтк: „Теперѣ [намѣ] добрыя лѣта пришли, иж то сѧ нам народит' М[есїа]ншѣ когаты, которій на^м оуспѣхъ шбогати“^т. [А той сѧ] Ан'тихрист' народит' в' [Хора]зинк мѣстѣ, а згод[ѣт сѧ оу] Еифсандк, а жыти вѣдет' в' Капер'наѣмк. И дла того то рек Бгъ во стѡмъ еврѣи: „Горе тѣвк Хоразине! Горе тѡвк Еифсандо! Яце в' Тирѣ ѿ Сидонѣ кышла... кыли в' тѣвк, древле оубо во в'ретици пока[ли сѧ] кыша. И ты Капер'наѣме, іже до нѣсѣ вознесе сѧ славою своею, але ѿыйдеши скоро до перисподны^х ада“. За то, иж в ты^х мѣста^х трѣ^х народит' сѧ сынъ пагубѣ ѿ воспытан вѣдет' врагѣ вжій, во плоти Шата^н, ѿ шнн его первкїи прїймѣт' за црѣ [ѿ за] Бга ѿ поклонѣт' сѧ ѣмс іако Бгс. Но горе и^м всѣм... в тое время вѣдет'. мнози во покѣствіют'... и повѣдают' розно и розманто ш Ан'тихристѣ, іакъ има^т прїйти на свѣтѣ сѣи видимый. Герони^м свѣтый ре^к, иж из дѣицк сѧ народит', а стый Іван Бгословъ шписѣтѣ во свое^м бгословіи рекѣчи: „Во послѣднѣм дни оумножѣт' сѧ в люде^х вѣстѣство і шстѣн'ство ш правдикой вѣкры Хвѣ“. И так сѧ Ан'тихристѣ народит' с посредкѣ шстѣнцевѣ, вылѣзе ѿ выйде^тк...асти іак ѿзъ колѡта нечистого ѿ калс смродливого, то ест' з меже поганы^х народов и захѡднѣ краекъ, ...е во в'решѣ нѣмецкѣю, заправды добре шписалѣ стый Іван Бгослов, иж то Ан'тихристѣ выйде^тк [изъ землѣ] шстѣн'ства, во юж і ннѣ ест' много шстѣнцевѣ ш вѣкры православной Хвѣ, і естѣ много влюзнѣр'цевѣ на стѣю вѣкрѣ Хр'товѣ ѿ на самого Еѡа Бжого; пол'но безаконїа, пол'но вшетѣности ѿ вшелакой неправды, ѿ то ест' всѣ таковыя гнѣздо Ан'тихристово, і Антихристѣ ѿде^т во мирѣ і ннѣ юж ест' во мирѣ ѿ вла^{ст} свою простираѣт' меже шойми наймишми коханками невидимо, поневаже еще невидѣн естѣ ѿ не пришо^т часѣ его. Пред Ан'тихристовы^м во приходѡмъ покаже^т нам писмо стѡе, ижъ маѣ быти много нестроенїй, колѣзный тажкихъ, ижъ ш початкѣ свѣкта не было ѿ в' послѣдѣ юж не вѣдетѣ [такихъ]. И такъ Ан'тихристѣ народивши

са вѣдетъ са годовати до в'ремене своего, іак' то перше еѣт на-
писано, иж то має жыти в мѣстѣ в Капер'наумѣ до часѣ своего
злого вел'ми.

О женѣ Мандонѣ црѣци поганой [и] невѣрной.
Бо к' тоє время вѣдеѣ црѣца жона именемъ Ман'дона, с поколѣна
Исирока. Вѣдеѣ црѣцю зѣ-мь лѣтѣ. таа црѣца вѣдеѣ злаа и лю-
таа, безкожнаа и немилостиваа, безстѣднаа и лскаваа безцѣ-
ница, ѡклааннаа геретычка. ко дни во црѣства еѣ вѣдеѣ многоє
безаконіє и нечистота великаа. Бо таа нечестиваа црѣца оустави-
тиѣ таковий ѡбывай: роскажеѣ совокупити са ѡцери изъ дѣв'-
кою, мѣры изъ сном', братови из сестрою, свекрови з нечест'кою.
И так люде начнѣтъ за еѣ повеленіемъ вѣдѣ творыти и беза-
коніа іако скоты несмысленныа іако свинѣ іако ѡмы безстѣд-
ныє. Гламаѣ вѣдеѣ безцѣница нечѣстываа, вѣдеѣ со многими
іак'не без соромѣ вѣдѣ творыти іако ѡнца вѣстѣднаа, начнеѣ
выкоренати крѣс хрѣтіан'скію и зако" вѣжый, сцѣн'никовѣ и учи-
телей роскажеѣ гвенти, книги стѣий роскажеѣ збирати і ѡгнемъ па-
ланти, і вшитки церковныи сосѣды крѣпити роскажеѣ, а в' црѣваѣ
стѣихъ роскажеѣ вѣдѣ и безаконіа творыти. И ѡсквер'ниѣ ѡлтарѣ
стѣий, а крѣтъ Хвѣ наречеѣ гладилце. И м'ногіє безаконіа ѡмно-
жаѣ са ко дни црѣства еѣ. и вѣдеѣ закойство великоє по санаѣ
и по домахъ: ѡвѣтѣтъ ѡцѣ сна и снѣ ѡца, кратъ брата, сѣсѣдѣ
сѣсѣда, покрѣв'ный покрѣв'ного своего. И нѣкомѣ тогда вѣдеѣ по-
грѣкати мрѣтвыѣ трѣпковѣ, вѣдѣ са многоє тогда валаѣ са по
дорогаѣ и по санаѣ. И горе тогда вѣдетъ веліє. І еще начнеѣ таа
безстѣдница Мандона гладати тѣлѣ стѣихъ, акы иѣ ѡгнемъ палити,
аде не знаидеть, ко не допѣстиѣ Гѣдѣ Бѣѣ до ѡгодниковъ своихъ
стѣихъ на порѣганіє. И на то" са еще еѣ не станет' досытъ,
и почнеѣ еще вѣзвѣстити іазыкоѣ своімъ мѣрз'киѣ на самого Го-
творытелѣ нѣѣного, начнеѣ махати в' нѣо и злоречити на Бѣа
рекзчи: „Ѣто еѣт моа моцѣ, еѣт сила кол'шаа ѡ тебе! І естемъ
моцнѣйшаа над тебе. видиш, Бѣѣ, иж выкорениламъ і ѡп'лѣнилаѣ
и выгвѣвила слакѣ твою на земаи! Црѣкви твоі ѡпѣстошилаѣ и в'
нѣквечѣ ѡвернѣлаѣ законѣ твоі! И так елѣ ѡчинила, іакъ моа
вола хотѣла. И не могъ еси Бѣѣ ѡдолѣти силѣ моеи, моцѣ ко
моа великаа и влаѣ широкаа на ѡвѣ свѣтъ, грозва еѣт моа
страш'наа и сегола. Не могъ еси Бѣѣ и колеса головы моеи при-
коснѣти са. Ѣто а еѣтеѣ црѣца моц'наа и [вѣ] силѣ великои,
спѣстошилаѣ хвалѣ [твою] и в' нѣквечѣ ѡвернѣлаѣ, и вѣдѣ црѣтко-
вати на кѣки вѣз' жадного клопѣтѣ и фрасн'кѣ. И ко [ѣстемъ]
моц'наа и великаа". И так вѣдеѣ вѣзвѣстити [безстѣдно и] ина

многа словеса изрече́ злыа, и́ж не лкно и́з гл҃ати и́ писати оу-
стыдно. Тогда́ же [Бѣъ оубнѣвет сѧ] и́ не стерпнѣтъ волше
хшлы еѣ и́ безстѣдства, кореннѣа и́ близнѣкрства; велми сѧ на
ню разнѣкветъ и́ пошлет архангела своего Мухайла, коекодс
нѣснаго. Тогда́ Мухайлъ архангелъ зорветъ еѣ со престола
цр҃ского за волоса гол[овы] еѣ передъ всѣми людьми и́ поднесѣтъ
еѣ к горс високо, всѣ люде вѣдѣтъ тое видѣти, и́ подрѣже́тъ еѣ
серпоу над мороу и́ вдары́тъ еѣ люто ѡ себе и́ погрѣзитъ еѣ
к море, и́ поидѣтъ со шмоу страшныи до преисподныи Яда на
вѣчнне мѣки со дѣволоу. Видѣвши то велможи еѣ и́ кси люде
[бѣко]а́тъ сѧ велми, видачи такъ срочю помѣстѣ ѡ Бѣа и́ лютю
сѣрткѣ и́ вѣчнню погнелѣ тоей нр҃асливой и́ гордой, пышнои,
безстѣдной и́ ѡкланной цр҃цк Манѣдоны. И начнѣтъ воати сѧ
[Бѣа] неснаго и́ плакати и́ каати сѧ злы дѣла свои [и́ зло]стей,
и́ швернѣтъ сѧ до Гѣда Бѣ со слезами и́ с плачю великимъ.
И такъ то скончелѣ сѧ цр҃ство той то проклатой и́ мерзккой,
шкр҃тной и́ безстѣдной цр҃цк Манѣдоны. Бѣс ннѣмѣ слава всегда
и́ ннѣ и́ прѣно и́ во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Оу трѣхъ юношахъ цр҃ехъ, братѣихъ рожиныхъ, и́ ѡ
страшной и́ кривакой войнѣ и́ ѡ погнелѣ люцккой.
Ннѣкъ намъ, наймнѣшнѣ хр҃тїанѣ, принадлежитъ вѣсѣда днѣнаа,
страхъ и́ жалости исполненнаа, тылко сѧ з каѣ каждый инло
прислѣхай.

По затраченію тойто цр҃цк Манѣдоны вѣдѣтъ цр҃ствовати трѣ
мѣденѣцы, брати родныѣ, ѡ племене Давыдова, снѣве цр҃ского родс,
ѣдиногѣ ѡца и́ мѣтере, ѣдиномѣ имѣа Гарѣдиконъ, дрѣгомѣ Ле-
вишнѣ, а третемѣ Мѣдишнѣ. Тыѣ сѧ возмѣтъ моцно за вѣсе
цр҃ство греческое, и́ вѣдѣтъ жыти из собою мирно тры лѣта. По-
том начнѣтъ враждѣ меже собою и́ почнѣтъ немирно жыти,
и́ ѣдин дрѣгомѣ не схочет сѧ покорыти, и́ко всѣ трѣ цр҃кѣ сѣтъ.
И розорѣтъ сѧ на тры цр҃ства: старшій бра́тъ Гарѣдиконъ, той
возмѣтъ под свою моцъ стороны полѣденныа и́ сѣде́тъ цр҃ѣ в' Ёр҃с-
лимѣк; дрѣгій братъ Левишнѣ, той прїѣметъ власть свою на за-
ходныи сторонаи и́ сѣде́тъ цр҃ѣ в' Рымѣк; третій Мѣдишн, той
прїѣметъ власт свою на восточныи сторонаи, на сѣверскыхъ горахъ,
и́ сѣде́тъ цр҃ѣмъ в' великоу мѣстѣк сѣверномъ Рызѣ нарицаем[ом]ъ.
И такъ сѧ роздѣла́тъ на трѣѣ, и́ начнѣтъ мѣкти великю ненави-
ст меже собою, и́ подвигнѣтъ вран и́ войнѣ. Старшій бра́тъ Гарѣдикон
зверѣтъ великю войска силѣ, и́ пришовши стѣне́тъ под Рымоу; се-
редѣщій Левишнѣ моцно сѧ запре́тъ зо вѣсѣми силами своими
в' Рымѣк, ждати вѣде́тъ свойхъ сопротивныи. Потоу и́ третій братъ

наймолодшій Мидіѡн начне збирати войско своего црства, и зверет войско барзо великое, начне гнати нещадно, и стары не пощади. И вде выгнати шроча в семи лкте на койн. И пото еще сж емс мало войска оувиди, начне и поповъ гнати, на шстаток и чернѡц¹⁾ подае шршже и пожене на койн. И поиде з великими силами, и вде барзо великое войско, тажко вде земли, и тогда сж земля восколквлет. И той притагне до Рымс мощно и грозно, и сам пришедши стане оу коротъ железны и рече: „Радш сж, Рyme, мксто мощное, славное и великое! Тры булицк имкени тверды и стрклы твож в тевк часты сѣтъ, и рыцарове твои мощны сѣтъ. И хто шдолке силк твоей, и хто з меже на тре славс своею покаже, то его вдени на вкки ккчны“. А потомъ зеклае голосо велики и рече: „Выходи, выходи, брате мой милый, на койн! Чомс сж бавиш южесмо готоки“. Войска же школо Рымс безчисленный и незаченный предстоати вде. Теды выде и шный брат Левинъ з мкста из Рымс из своими силами и потсгою. И так тогда здойме сж шшитка земля на койн. Тогда выствивши старшій брат Гардикс стане говорити рекши: „Мои наймилшје, любые братя и црве, послухайте вы мои всекды и порады, цю ж вамъ рекс. Не трамо мы войска своего битвою, але намъ цремъ самыш подобает бити сж и шдарити, и который сж з меже на шстане, тот вде цремъ всемъ свктс“. И шгодно выт шное слово его всекмъ, и заповѣда оускмъ тре войскамъ, авы сж не квапили до войны кити з собою. И так шные тры црк докывши мечовъ своиух и звкншт сж оу едно и там шдара сж мощно меже собою, и шпадшт всек тры црк мртвы, и зсккшт сж им мечк, и приймшт кончинс свою. Видквши то войско и, иж всек тры црк мртвы зостант, и засмѣта сж келми и в распак оупадшт, не маючи собк приводс жадного, начншт мощно сж межи собою сами бити. И так ш виликой войны и крыкс и ш конскаго ирѣзана и ш множества безчисленнаго войска и ш земнаго порошс слнце сж затми, свктъ померкне, и вде сѣча велика и страшна, иж ш початкш свкта не было и послѣдъ того юж такое не вде. И так оупадшт всек тры войска мртвыми, и ни едно сж ш ни не шстане живой. И та тршпов многое множество вде без личьвы. И там сж много крове пролкѣ, тогда оу крики во трытак оутонѣ. Бо гды тогды кровь шко быстрые потоки потекшт, и тогды море за вѣ. миа кровю

¹⁾ В рукоп. чернѡц

са зм'кнулѣт'. И стра^х тогда вѣдѣт' великій, смѣток, тажко^{ст} и бо-
ле^{ст} и в'ѣда, горе невымов'ное и погнел лютаа людемъ. И тогда
юж ѡп'стѣт' земля греческая и смал'кет' мѣжеского пола; тогда
ко всякая жена вдова вѣдѣт'. И вѣдѣт' тогда с'кмъ женъ единого
мѣжа гладати и не знайдѣт'. И так почв'ши иноплеменници и з-
май'тескіа, пришов'ши начнѣт' жыти со женами вѣдно іако
скот. И потомъ по малѣ малѣ начнѣт' са плодити Грекове, много
ко тогда оупаде в'кры хр'стіанской и цр'квей сты^х ѡ невозможн^х
Твр'ковъ. Але ко и^х доп'сти^т Г'дь Бж' пановати, але не многіе
л'кта. И тое все перенѣсти^т Бг'ъ доворотливый за гр'куи ниѣ ве-
ликіе и за ниѣ безаконіа и злые д'кла и неправды. И так са
скончаѣт' цр'ство ѡных тро^х м'дденцевъ цр'ей, тро^х братій рожен-
ныхъ. Великого гер'вѣ вѣдѣт' і единого ѡца и м'тре с'нове, и на
ты^х са даледале св'ктъ оуре^с корочати вѣдѣт'. Бг'с ниѣмѣ слава
ко в'кки в'ѣком'. Аминь.

О Михайл'к цр'с греческо^м і ш его побожности.
И потом по ѡном смѣт'кѣ і спадкѣ и тажкости невымовной
наст'пѣт' л'кта докрые, спокойны, радостны, в'ѣтаты ко днѣ цр'-
ства Михайлова.

Тогда повеленіемъ вж'ймъ постане^т и з островов мор'ски^х из
восточныхъ сторонъ цр'ъ именем Михайл'а. И вѣдѣт' цр'емъ на
звесь св'ктъ сей ѡ востока до запада і ѡ полнощи на стра^хны
полде^нныа. Томѣ са поклонѣт' вси цр'іе земные, и той вѣдѣт' са-
модержецъ и вѣдѣт' тогда по всей земли едина ст'ла в'кра
хр'стіанская. И той цр'ъ Михайл'ъ повѣдѣт' цр'квы стыѣ многіе
и скраси^т и^х, и многіе кожниц'к нек'р'ны^х ѡверне^т на цр'квы.
И встроит' п'ст' ѡ мора до мора. Вѣдѣт' тишина по всемѣ св'ктѣс,
ѡвернѣт' са людіе ко Г'дѣ Бг'с скоемѣ, и змилѣѣт' са Г'дь Бг'ъ
над людами своими іако сотворыт'ѣ, и пода^{ст} им такого госпо-
дара и цр'а в'лгочестивого. Тогда цр'ъ Михайл'ъ вж'ймъ пове-
леніемъ саде^т цр'емъ въ Ер'лимъ и вѣдѣт' цр'ствовать л. л'ктъ,
в'лгочестивый и в'говойный, и во вс'кухъ запов'дѣ^т Г'днѣ^х ходити
вѣдѣт'. Тогда миръ вѣдѣт' и тишина велиа на звесь св'ктъ, не
вѣдѣт' тогда войны н'где, но в'се мирно вѣдѣт'. Ко тогда мечк,
зброи, коп'а и инъшіе ѡр'ужіе военныа оушитко иск'ют' на
п'бги и на рала и зброю залишат'. Вѣдѣт' людем великаа радо^{ст}
и веселіе; іако было ко дни Ноеви, такъ и тогда вѣдѣт', але еще
надто, ко въ тое время за цр'ства Михайлова іака^т са многіе
скар'бы и поклажай ѡ в'кка с'хованные: золото, ср'кbero, перла,
женч'бги, д'аменты, кам'кна дорогоц'к'ное, п'кназей без числа.

Бо тогда срѣкро, золото, жен'чбги вѣдѣт лопатами тѣскати и не вѣдѣт крати, бо вѣдѣт каждомъ всякого достаткѣ: полно вѣдѣт жыта, пшеницѣ, ѡливы, ѡвоцов, волов, коней, и ѡвецъ, вшелакиѣ достатков. И тогда люде ѡбѣгат'кют: вѣдѣт тогда князѣѣ ѡко црѣкѣ, бѣгаты люде ѡко сенаторѣкѣ, бѣвогѣѣ ѡко паны, калѣки ѡко солѣтмысы, сироты, оудовицѣкѣ, вѣдныѣ ѡбогат'кют, боаре вѣдѣт ѡко ководы, ков'двшкѣ ѡко велможы. И множит' са слава велѣа: не вѣдѣт тогда завидящаго ни разбойника, ни злодѣевъ анѣ рѣзоновъ нѣ жebraковъ, но все ровно вѣдѣт, и не жадны нѣчого ѣдин оудрѣгого, но каждый всего вѣдѣт мѣти, чого вѣдѣт потреба. Тогда вѣдѣт радо^{ст} великаа всѣмъ людемъ презъ тыѣ трийцать лѣтъ.

И коли са выполнит' иѣ. лѣтъ црѣствѣ Мухайловѣ, тогда бжымъ повелѣнѣмъ прѣидетъ Антихри^{ст} иѣс Капернаѣма послѣжити Мухайлови. И црѣ Мухайлъ вѣдѣт знати его, что естѣ, а ѡнѣ Мухайла, але то нѣкомѣ иномѣ не вѣдѣт ѡбавнѣ до времени своего. Послѣжитъ Мухайлови вѣ. лѣтъ, и бчинитъ ѣго старѣшимъ слѣгою. И так люде жывбчи презъ тыѣ л. лѣтъ в достаткаѣ и в роскошаѣ великиѣ разгорд'кют и роспыши'кют и розсковолат' са велѣми, и начнѣт владно жыти и незаконно и сквер'но и нечѣсто, начнѣт не боати са бѣга, многи влады бумножат' са. Црѣ же Мухайлъ вѣдѣт иѣ буминнати всѣхъ, и не вѣдѣт ѣго слѣхати. И коли са юж вѣдѣт' выполнати лѣта црѣствѣ Мухайловѣ, тогда юж Антихри^{ст} начнѣт по своей воли ходити проак'лаючи свое црѣство. И потом, коли са юж выполнитъ л. лѣтъ Мухайловомѣ црѣствѣ, тогда Мухайлъ црѣ иѣверѣт всѣхъ людѣй и в'сѣхъ своихъ вел'можъ, и выйдѣт изъ нима на горѣ Голгодѣ, иѣже распы' былъ Гедъ нѣѣѣ Ис Хс снѣ бжымъ. И з'верѣт са к' немѣ людѣ и сѣин'ници, и начнѣт буминнати всѣхъ людѣй и страхѣ бжѣа буминнати, пропок'даючи имъ кончинѣ жытѣа. И потомъ стане творити мѣтвы до Гедѣ бѣга за све^о свѣтѣкѣ. И тогда са явнѣ знаменѣ на той горѣ, и выйдѣт изъ нѣва крѣтѣ прѣсвѣтлыи и стане прѣдѣ црѣмъ. Тогда црѣ Мухайлъ иѣдоймѣт изъ своей головы коронѣ и в'кнецѣ црѣскѣй, и поклонит' са со слезами до землѣкѣ и поц'каветъ крѣтѣ Хбѣ и возложитъ на крѣтѣ коронѣ свою и в'кнецѣ золотый. И так зновѣ пойдѣт крѣтѣ в' нѣво; всѣ люде вѣдѣт тоѣ видѣти. И потомъ по мѣтлаѣ ѡвер'нѣвши са црѣ до людѣй зновѣ стане иѣ буминнати со слезами многими словесы своими, стоати моцно оудѣ в'рѣкѣ своей, авы са не перѣщали и не ѡстѣпали ѡ бѣга. И так скончав'ши до нѣхъ всекдѣ свою поклонит' са имъ до землѣкѣ низко со слезами оудмилно, и начнѣт ц'кловати

велмож' свои^х любезно і ѿ цен'никовъ проценіе брати с ними пол'цаючи и^х Г^одѣ Б^гс и в'се цр'ство свое. І ѿстѣпивши ѿ низ мало поклонит' са до земл'к на восток трыкро^т и поднесе^т рѣки свои к горѣ, и там восхита^т ёго ѿ люц'ки^х ѿчій невидиме силы Г^на, тамъ зновѣ на выспы мор'скіа, ѿкола был принесен силою в'жїею. Я цр'ство полещит' Б^гс і ѿц'с в рѣц'к. Вид'к'вши то люде гор'ко восплачут' са и возрыдают' по своем цр'с правом и рекст': „Горе на^х, братїе, погинемо теперъ. То нам св'к'тило йсно вел'ми слнце през тыѣ л. л'ктъ, и нѣ же на на^о настѣпае^т тма темнаа. И цю юж вѣдемо ѿкланный чинити? ѿнал юж Б^гъ ѿ на^о доброго нашего г^одѣра“. И вѣдѣт оу великом жалю вси люде и засмѣта^т са слав'ный и вѣдѣт говорить: „Се южъ приходит' и настѣпае^т горе второе таж'кости и колести, великіе вѣды и пагѣвы ѿ Антихрыста и слѣгъ его, понеже пришо^т ча^о его принати цр'ство свое и вла^{ст} на в'сей вселенной св'кта сего и прислѣдовати избран'ы^х в'жы^х“. И так са скончае^т цр'ство Мухайлово. Б^гс ишемѣ слава во в'ки в'комъ. Аминь.

О цр'ствѣ Ан'тихрыстовѣ. Тогда Ан'тихры^{ст} возме^т са за в'се цр'ство мощно и сиано. Зараз сѣде^т на столици цр'кой, прїиме^т власт' свою и начнет' роспростирати широко. Я пото^м пейде^т до Капер'наѣма, там' приве^т соек' моци и слѣгъ вѣрны^х, ѡвоѣм' Хоразмыане, Вифсайдане и Капер'наѣм'ци поклона^т са емѣ дла своей славы, иж то оу и^х сторона^х народил' са таковый цр'к. И ради емѣ вѣдѣт вел'ми и прїимѣтъ его за цр'а, не толко за цр'а, але и за в'га. И живши там' мало, приспособивши соек' моци и слѣгъ ведѣгъ своей вол'к, и прїиде^т до Іер'лима с потѣгою и з грозою своею, и та^к начне^т прел'цати людеи розманто: вѣде^т ѿген з нѣа зводити и горы преставаляти ѿ мѣста на мѣсто и мр'твы^х воскрешати приведе^{нїе}м своимъ вѣсов'ским' ложным' и меч[т]ами дѣволскими во ѿчахъ люц'кихъ. И многїе чѣда вѣде^т показовати, лбы як моглъ прел'стити избранныхъ в'жы^х и до себе притагнѣти, рекчи: „Ѹто а есте^х Б^гъ ишъ, в'крѣйте мн'к!“

Потреба нам и тоѣ знати, наймилшїи хр'отїане, яков вѣде^т Ан'тихры^{ст}, іакон твары и станѣ, понеже писмо стѣе дла^т нам наскѣ и пересторогѣ, и колко л'ктъ вѣде^т цр'тковати. Вѣде^т цр'тковати тры л'кта и м'цей 5. ведѣгъ стѣго Кырѣла, гдѣ так написано: „время и пол времени“. Вѣдѣт ко такїе тры л'кта як тры м'ц'к, а тры м'ц'к іако тры ндѣли, а тры ндѣли іако тры днїи, прикоротит ко Г^одѣ днїе време^{нїе} его ведѣгъ стѣго ер'лїа избран'ны^х ради своихъ. Яле предѣа тажкїе и смѣт'ныѣ и страшївыѣ

дѣи вѣдѣт. Вѣдѣт же Интихры^{от} лицем карзо красен', а вѣдѣна его злотнесто ꙗко ѡген'. И першого лѣта своего и дрого вѣдѣт красен', а на третее лѣто ѡгрывокат'кетъ, и волосы его на головкѣ вѣдѣт ꙗко стрѣлы, а ѡко его едно, правое вѣдѣт ꙗко зорница, а дрого ꙗко лѣво, и колшій палець на правой его нозѣ сокрѣшен, и вѣдѣт свѣкровѣразен и лютый карзо. И так сѣвѣши Интихры^{от} на столици многи^х до себе приверне^т, ины^х през виденіе ложное, ины^х ѡсла^кпнѣт ѡчи и^х срѣвером и злотом и шатами многоцѣнными. Тогда во все перше поклонѣт сѣ емѣ триѡкаанныи Жыдове и пріймѣтъ его за вѣа и за Месію своего богатога. Потом Нѣмцѣ, Тѣрци, Татарѣ, Ягаранѣ, Махаметчики и ины поганѣ. Так' теж' и хрѣтїанъ много прелстѣт сѣ для мѣтности и скарѣвѣ, для марнѣности и роскоши свѣта сего. Но горе таковым вѣдет. Вѣдет во Интихрыст ѡколо себе и мѣкти свои^х слѣгъ крылатыхъ, шатанскихъ апѣологовъ, пророковъ ложныхъ, и вѣдѣт вести много на поклоненіе. И которіе сѣ емѣ поклонѣт, тым подѣет знак свой Интихрыстов на чолѣ ако на рѣцѣ правой. Того ради стѣи Іван Бѣословъ речет чиначи нам пересторога, где так мовит' в соборном своем посланіи: „Возлюбленныи, не вѣлакомѣ дѣхѣ вѣрѣйте, но искѣшайте дѣи, ꙗже ѡ Бѣа сѣт. Аще и спокѣдѣет Іс Хѣ во плоти пришедшаго, той ест вѣжїи, а если не и спокѣдѣет Іс Хѣ во плоти пришедшаго, то не ест вѣжїи, але Интихрыстов. Мнози во илживые пророци кнїйдѣтъ в миръ прелѣцлюци чѣлвы“. Оуби мнѣ, кѣжъ сѣт и дѣсь полно слѣгъ Интихрыстовы^х и предитчїи, ꙗвне сѣ ѡказали в народѣ люцкомѣ, полно ѡстѣнцевъ, лакомцевъ, влюзнѣрцев на стѣю вѣрѣс Хѣс и на црковѣ вѣжїю, полно драпѣжцевъ, кривоприсѣжцевъ, ѡбдырниковъ, лихваровъ, бѣвнїицевъ, кровопролїицевъ, геретыков безбожныхъ, сѣдѣевъ несправедливыхъ, пышны^х, надѣты^х, своевольны^х людей, лакомцевъ, роскошников сего свѣта, злы^х чѣлковъ, гордыхъ, немлосердныхъ, ѡщепенцовъ, мѣчителей, гонителей, зрайцевъ, и то сѣт вѣк мѣстце Интихрыстова, ѡбывателя темнаго и спадлаго Вавилонѣ, и то сѣт слѣги и предитчи Интихрыстоки, давно юж готѣют мѣстце своемѣ панѣ, зачим прїидет сам, ꙗко то слышите ꙗвне дѣсь, ꙗким ѡбвычѣем прїидет и пановати вѣдет из своими слѣгами. Запракѣды рѣкѣ во [за]палчнѣности срѣдца моего, иж то дѣсь ѡславѣла вѣра Хѣа в народѣ хрѣтїанском: не толко жѣвы претерпѣти мѣл' хто ꙗкои мѣки за Хѣа алѣко за вѣрѣс свою, але коли бы бра^х хто в него козла алѣко поросѣ короставое, то бы сѣ зараз запрѣтила Хѣа сѣа вѣжїю и вѣры свои. Шо то сѣ ꙗвне показѣет в народѣ ниѣом' люцком, а не толко тогда, коли

Ан'тихрист прійдет зо срогостю великою. Тогда х'то са емѢ не схочет поклонити ї его за Б'га м'кти, тогож роскажет мордовати њ лютою см'ртїю ѡморити. Але пак притерп'квши дочаснїю м'кс њ см'рт'к тоты прїймст'к в'кнец' ѡ Б'га њ в'чный живот'к во цр'тв'к н'б'сном'к; мнози во тогды ѡубоат са м'к'к дочасн'к, поклонат' са емѢ њ в'д'д'т его мати за Б'га, але пак горе таковым в'д'дет ѡ в'чных м'ках пекелных посполѢ со Ан'тихристом њ со д'яволы. Мнози во тогды прелстат са ї ѡрек'дт са Х'ї с'на в'ж'їа. Тогда са выполнит слово и виденїе ст'ого Іакова патрїархи Іер'слимскаго, гдѣ так рек: „Вид'клем'к во виденїи моем на поли в'кжачого коня в'клого яко сн'г'к'к, красного велми и бер'зого, њ дивилем са много на него; њ той конь в'кжаше њр'зал'к. Потом вид'клем змїа великаго, лет'кл'к страшно, а ко¹⁾ в'кжаше ѡ востока на полд'не. Ы той змїи великїи постиже коня на поли и с'к'дси егѡ за прав'сїю ног'Ѣ заднюю, њ прис'кл'к конь¹⁾ за заднюю ног'Ѣ њ нача храмати. Яз' же вид'х'х' њ жал ми было вел'ми. Ы той змїи ѡхромивши того коня прот'к'к'к ѡ востока до запада шикаючи њ свищ'чи страш'но, и своа са вса вселеннаа њ вострепета вел'ми ѡ страх'Ѣ того лютого змїа“. Заправды, наймиашиѢ хр'стїане, годны . . . [дал'ї бракуе картки рукопису].

Ѡ власти њ моци Ан'тїхристовой. И так Ан'тихрист прикравши сов'к' моци и пот'вги пойдет їз' Ер'лима до Рима, приспособляючи сов'к' силы по всей вселенной. Ы тогды са емѢ поклонат' Едїшпане, њ многих там поморд'дет. Ы там са выполнит пророчество Д'едова: „Едїшп'їа предварыт р'к'Ѣ свою ко Б'г'Ѣ цр'ствїа земнаа“, возмет'к во под себе цр'їа едїшп'скаго зо в'к'м'к достатком его њ зо всюю пот'вгою. Тогда в'д'д'т'к Едїшпане волати њ крычати до Б'га ѡ см'рт'к. Ы ѡтол пойдет до Рима срого и грозно, њ пришедши до Рима заморд'дет'к њ задавит пап'кжа римскаго, нам'кетника ст'го ап'ла Петра, њ прїимет ѡ Х'ї кор'в'Ѣ за м'нїе. И тогды Ан'тїхрист с'дет ѡ цр'кви ст'ого ап'ла Петра на престол'к с плотїю яко Б'г'к, Шатан'к злосливый, њ превознесет са властїю своею над всякаго Б'га, њ поставит ѡколо себе наш'штат'к'к аг'глов'к Шатанок'к крылатых, пророков ил'жыных и ап'лок'к. Ы тогды повелит с'д'гам своим'к приводити до себе ѡс'с'х'х'к народов на поклоненїе. Ы которїе са емѢ поклонат, тым даст знак свой на чоло або на р'к'Ѣ прав'сїю; а которїе са емѢ не поклонат'к, тых роскажет м'д'чити лютыми м'ками. Ы так тогды н'к'гдѣ в'д'дет ан'к к'спити

1) В рукоп. коня.

анк продати тым людям, которіе не вѣдѣтъ мѣти знакъ Ан'тихристовъ на челѣкѣ albo на рѣцѣкѣ правой, толко тымъ волю вѣдетъ продати-кѣпити, которіе вѣдѣтъ мѣти знакъ его. И тогда горе вѣдетъ веліе. И такъ Ан'тихристъ изголадѣтъ ѿ козметъ подъ моцъ свою оубѣсь свѣтъ ѿ востока до запада, ѿ полддне до полноци, до великаго моря ѿкѣланскаго, ѿ моцъ свою простретъ яко Бгъ до часѣ. Но горе тебѣ, діаволе! Яко хотѣла еси властъ въ началѣ свѣта ровный быти Бгѣ, ѿ сталъ самъ еси діаволомъ, а въ кончинѣ свѣта превознеси самъ Бгомъ ѿ пойдѣши южъ на вѣчныя мѣки изъ скончи поклонниками патнованными, ѿ горѣко ти вѣдетъ веліе, ѿкѣланый! И тогда протекѣтъ сѣбѣ Ан'тихристовы всю вселеннью гладючи кѣрныхъ вѣжыхъ, приводачи ихъ на поклоненіе; вѣдѣтъ тогда и по пѣстынахъ гладати, изъ горъ каманыхъ и зъ верти вѣдѣтъ волочити на поклоненіе Ан'тихристѣ, ѿ много тогда позостанетъ мѣчниковъ стѣхъ новыхъ. Южъ бо давно першій мѣчникъ стѣхъ просѣтъ Гѣда Бга ѿ кончинѣ свѣта, авы ѿдеметилъ крове ихъ; ѿ реченно имъ ѿ Бга, авы еще претѣрпѣли мало для новыхъ мѣчниковъ вратій сконхъ, которіе пріймѣтъ мѣки ѿ Ан'тихриста. Тогда бо великое горе вѣдетъ, вѣдѣтъ и страхъ, мордырства ѿ гоненія, ѿ нѣгде вѣдетъ скрыти самъ тогда передъ страхомъ великимъ. Тогда Ан'тихристъ изголадѣтъ оубѣ свѣтъ, подъ моцъ свою возметъ ѿ не мнѣетъ жадной дѣлкѣ, малого и великаго, кролевъ и князей ѿ вшиткихъ заровно скажетъ вести на поклонъ свой Ан'тихристовъ.

Ѹ пришествію Іаѣи і Ѹноха і Ѹанна Бгѣослова і ѿ смѣрти ихъ. Бо дѣи црѣтва Ан'тихристовъ тогда выйдѣтъ ѿ пѣстынкѣ трыѣ ѿсовы стѣхъ вѣжыхъ, которые дѣсь въ рай зъ дѣлами ѿ сѣтѣлами: Ѹнохъ еще передъ потопою водною взятъ естъ въ рай, а Іаѣа на ѿгненномъ возѣкѣ занесенъ до рѣю, Іванъ дѣвѣственникъ такожъ взятъ живъ. И тымъ не безъ причыны сѣтъ стѣмъ побраны ѿ ѿнкѣ сѣтъ живые; толко ѿмѣкай оубѣ сѣхати плано ѿ раздѣлкѣ ѿт . . . вѣскѣдѣ изъ того слова, и тѣ выслѣхавши дознаши ѿ томъ сѣвшной причыны. Естъ правдиваа рѣчь для того, бо ихъ пошлетъ Бгъ ѿбѣсый, авы то ѿвеличили Ан'тихриста. Тѣды Іаѣа стѣхъ прійдетъ оубѣоминати Жыдовъ, авы то не вѣкрыли Ан'тихристови, а Ѹнохъ прійдетъ оубѣоминати иншихъ языковъ некрѣщенныхъ, авы пристѣпили до Гѣда истыннаго, ѿповѣдаючи имъ, яко въ первомъ вѣкѣ Бгъ погѣбилъ некрѣрныхъ за злое; а стѣхъ Іванъ Бгѣословъ прійдетъ оубѣоминати хрѣтіанъ живючи въ новой вѣгодати, авы то не вѣкрыли Ан'тихристѣ ѿ сѣбѣамъ его ложнымъ. И такъ прійшовши всѣкъ трыѣ стѣхъ станѣтъ предъ Ан'тихристомъ і ѿвеличатъ его предъ

бѹсѣми людьми рекъши имъ: „Чемъ есте сѧ прелестили? Не вѣрѹйте сѧ погубленомъ, во то естъ Ан'тихристъ, во плоти Шатанъ. хто вѣдетъ въ него вѣрвати, то на вѣки погинетъ“. Тогда люди почѣвши то е начинѣтъ клати сѧ прелщенїѧ своего, ꙗ сзратъ на чолѣ его написано естъ „Ан'тихристъ“, ꙗ сѹжатъ сѧ велии ꙗ начинѣтъ ѿ него ѹтѣкати пречъ. Видѣвши то е Ан'тихристъ, такое свое посрамленїе ꙗ ѡбличенїе, розсердитъ сѧ люто на стѹхъ вѣхъ ꙗ повелитъ ихъ постинвати оусѣхъ трехъ. ꙗ такъ ты стѹи Снохъ, Іаѡ, Іѡанъ Бгословъ тогда прїимѣтъ смѣрть ꙗ вѣдѣтъ мѣртвѹе повержены на блци въ Ерѡлимѣ ꙗ вѣдѣтъ лежати три дни и полъ дня. Тогда видѣвши слѣги Ан'тихристовы ꙗ велможы его и пророки ꙗлжыкы смѣрть стѹхъ, ꙗ вѣдѣтъ сѧ радovati смѣрти ихъ рекъши: „Теперѣ южъ весѣла нѣ ꙗ вѣчное панѣство!“ ꙗ вѣдѣтъ велии весолы, ꙗ вѣдѣтъ сѧ юндыковати, единъ дрѣгомъ посылати питкы, кѣтры дорогой. ꙗ по тѹхъ трехъ дней ꙗ полднѣ зновъ ихъ воскреситъ Бгъ нѣснѹи ꙗ ѡживѣтъ зновъ ꙗ невидимы вѣдѣтъ нѣкомъ. Видѣвши то е зловѣрные зновъ сѧ засмѣтатъ ꙗ начинѣтъ ихъ гладати, але ихъ не знайдѣтъ. ꙗ еще тогда Ан'тихристъ горшїи сѧ ѹчинитъ ꙗ лютѣишїи, ꙗ великїе вѣдетъ людемъ вѣды чинити. ꙗ в томъ южъ часѣ карности настѣпатъ на Ан'тихриста ꙗ слѣгъ его патнованыхъ ꙗ поклонниковъ его, настѣпатъ ѿ Бга нѣснаго лютыя карности и волѣсти великїе посланъныи¹⁾ ѿ Бга ѡзъ неба.

Ѹ карностиѡхъ вѣи ихъ на самого Ан'тихриста и слѣгъ его патнованыхъ, презъ седми аѣгловъ вѣхъхъ, которые зготованны сѣтъ давно вылати седми чашъ гнѣвъ вѣго на столицю Ан'тихристовъ ꙗ на самого его. Апѡкалиѡсїсѣ главо сї. По семъ пошетъ Гдѣ ѿ престола славы своего седми аѣгловъ ѡмѣщихъ седми фѣлаъ або чашїи гнѣвъ вѣго на слѣгъ Ан'тихристовыхъ ꙗ на самого Ан'тихриста. Тогда першїи аѣглъ вылетѣтъ чашѣ гнѣвъ вѣго на столицю Ан'тихристовъ, ꙗ станетъ црѣтво его темно ꙗ мрачно ꙗ смрадъ исполъненно. ꙗ потомъ дрѣгїи аѣглъ вѣїи вылетѣтъ чашѣ гнѣвъ вѣїѡ на слѣгъ его патнованыхъ, ꙗ спадетъ на нихъ волѣзнь тяжкаѡ короста, паршикий гнойъ смердѣи, стрѣпы великїе ѿ головы до пѡт, колачки, скѣлы, спырчки злыи и вѣроды нѣсцѣланыи не толко изъ верхъ, але ꙗ въ нѣтрехъ. ꙗ вѣдѣтъ смердѣти ꙗко ѡ смродливые, ѿ которо смрадъ вѣдетъ повѣтра злое, ꙗ вѣдѣтъ велии гинѣти, але к томъ нѣколи не смрѣтъ на вѣки. Потомъ третїи аѣглъ вылетѣтъ чашѣ гнѣвъ

¹⁾ В рукоп. посланїицѹхъ.

вѣѣа на рѣки и источники и потоки и кирицик, и станет вода горкая яко жолчь, а потоки и кирицик потекутъ кривавыѣ. И не вѣдет им что пити, слагам Антхристовым, и вѣдѣтъ кров хлѣпяти яко ѡфы голодныи и грызти вѣдѣтъ сами тѣло свое и азыки свои вѣдѣтъ жвати из колѣсти великон. И вѣдѣтъ злоречити на Бѣга в' вѣдѣтъ своей великой, и вѣдѣтъ воздихати. Тогда водный стихъи аггль речетъ великим голосомъ: „Великій еси, ГИ! Слава тебѣ Хѣ Бѣ и правы сѣды твои, яко дал еси им пити кровъ, корогом своимъ, которые проливали кров на земли невинныхъ людей, стѣхъ вѣжыхъ твоихъ. Нехай же пють дѣсь кровъ горкую!“ И такъ тогда не вѣдетъ что пити слагам Антхристовым; срѣкоро и золото вѣдетъ съа тогда по пѣстѣхъ валати напрасно; тогда бѣзрѣкши срѣкоро члѣккъ изъ далека, якъ теперь драгомѣтѣс вѣдетъ вѣкнѣти; шн вѣдетъ гадати, ижъ вода съа ванщит, ано срѣкоро; зновѣ его повержетъ и нѣзачю вѣдетъ. Тогда съа исполнитъ слово написанное черезъ пророка Аввакѣма, где такъ рекъ: „Егда во рѣкахъ прогнѣквалиши съа, ГИ? Егда во рѣкахъ прѣстъ твоѣхъ или во моря гнѣккъ твоѣхъ?“ Тогда во море и вса рѣки во кровъ прѣтворѣтъ съа; вѣкрнымъ же Хѣымъ вѣдетъ что пити, покажетъ имъ Гѣдъ водѣ солодкою, а зловѣкрнымъ закрыто вѣдетъ селенѣа бѣдѣшнѣскаа, и вѣбоатъ съа нѣхъ кровы земля Мадымскѣа. И велика вѣдѣа тогда вѣдетъ на слагъ Антхристовыхъ и поклонниковъ его патнованыхъ.

Потомъ четвертый аггль Гѣднѣхъ вылькетъ чашѣ гнѣвѣс вѣѣа на воздухъ, и станетъ воздухъ теменъ, и станѣтъ съа бласканиа страшнаа, пожыгательнаа, громы страшнаа великии и перѣсны бѣбикательнаа и страхъ великій, ижъ ѡ начала свѣта не было такъ. И тогда ѡ страхѣ великаго вѣдѣтъ люде помирати.

И пятый аггль Гѣнѣхъ вылькетъ чашѣ гнѣвѣс вѣѣа на снѣце, и станетъ снѣце горячѣе, и вѣдетъ горячѣстю своею палити слагъ Антхристовыхъ великии мощно. И тогда имъ лютѣи горе вѣдетъ: вѣдѣтъ бѣтѣкати въ лѣскъ и пѣстынѣкъ и многии вѣдѣтъ крыти съа въ горы и въ распалины каменныи, и вѣдѣтъ волати голосомъ великимъ рѣкчи: „Горы, горы, оупадте на насъ и покрывте наѣ изъ нашими дѣточками ѡ лица страхѣ вѣѣа, во южъ пришелъ днѣхъ гнѣвѣсъ его. Горе намъ бѣ съхъ нестерпимыхъ волѣзнихъ, яко погнѣлемъ дѣсь“. Горе тогда годѣющимъ персами дѣкти свои! Горе тогда вѣдетъ беремѣкнымъ женамъ! И мнози тогда вѣдѣтъ съа задыхати ѡ горячѣсти и вѣдѣтъ азыки свои грызти и злоречити и блѣзнити на Гѣда Бѣга и на Гнѣа его наймнѣшого, Гѣда нѣего

Ис Ха, и не восхотят показати са. И колѣлъ бы са таковой чѣвкъ на сей свѣтъ не родити.

Потом же шестый дѣнь Гднь вылетет чаша гнѣвъ бжїа на великую рѣку Ффрат, которая идет из раа, абы таа рѣка высухла, абы так было через ню прийти войска бжѣомъ великомъ и дивномъ. Бѣдет во тое войско дивное и не сега свѣта: конь бѣдет из головою лавою и бѣволюю, а вмѣсто его хвоста бѣдет змѣа и довитая на шѣст' локот. Я крыла в каждого коня дивныя. Я коевникъ на каждом' кони бѣдет сидѣти бѣ зверою ѿгнистой, а в рѣцѣ своей мѣти бѣдет гакъ желѣзныи доугїи. Я з рота того коня бѣдет выводити ѿгенъ на два локти¹⁾. И то бѣдет войско великое бжѣе и дивное и страшное велики. И той коевникъ тым гакимъ имет за шїю слѣгъ Ан'тїхрыстова и бѣдет вести по при коня. Оубы, шѣхъ, вѣда! И с передъ бѣдет зо р'та конскаго ѿгенъ жечи, а з задъ бѣдетъ и довитая змѣа грызти. И такїе то мѣки и карности бѣдѣт слѣгамъ и поклонникомъ Ан'тїхрыстовымъ, и не поможет им панъ ихъ и бѣгъ ничтоже. Тако во Гѣ бѣ добротливый еще на земли ѿдомстит врагомъ своимъ, которые преслѣдовали стѣхъ и збранныхъ слѣгъ его. Никто же во моцный іако же бѣгъ ншѣ. И тако воздаст мѣстѣ врагомъ своимъ, кровъ во снѣгъ бжїихъ ѿмщенїе творитъ и ненавидящимъ его воздастъ.

Я потом седмый дѣнь Гднь вылетет чаша гнѣвъ бжїа на прѣтѣ Ан'тїхрыстовъ и на самаго Ан'тїхрыста, и станетъ црѣтво его темное и смѣтно, колѣзненно, и вса сила его ѿслабѣтъ. И поразитъ его Гдъ бѣгъ слѣпотою в приреженю люцкомъ, и ѿслабѣтъ сила его, іакоже рекъ стѣи Іванъ бѣгословъ: „И видѣхъ и се свѣръ еже вѣ, и не вѣ; былъ, и нѣстъ, и ѿбразъ его и змѣни са. И се изъ стѣи его и звыдоша сѣмъ жавъ великихъ барзо, то ест сѣмъ дѣховъ нечѣтыхъ, которыми мечты выша дѣволевскїа и привенїа ложная, іаже твора предъ чѣвкїи“. И цю и зойшло и з стѣи его сѣмъ жавъ, то естъ и ж то дѣхъ нечѣтые выишли изъ Ан'тїхрыста, и жъ его ѿблѣа стѣдомъ и немоцїю изъ гнѣвъ седмой чашкѣ. Іюжъ штыметъ са ѿ него моцъ и црѣтво, и сила его погинетъ, самъ же погнѣаетъ и бѣдетъ потопленъ во ѿзеро жѣпелное, то ест сѣрчаное, ѿгнѣнное, с поклонниками своими патноваными на вѣчныя мѣки. И такъ, наймилише хрѣтїане, и скончатъ са црѣтво Ан'тїхрыстова. Мы же вѣрныи бжїе воздаймо творцѣ своимъ хва-

¹⁾ У Теслевцоваго сього слова нема, доповнїю його з рукопису Народного Дому ч. 126.

лѣ, чест' и поклон во Троици единомѣ Бг҃сѣ Б҃цѣ и Сн҃ѣ и стомѣ Дх҃сѣ і нн҃і; и прѣно и во вѣки вѣкомъ аминь.

Ѡ запаленію землѣ и згорѣнію всѣхъ стѣхій и элементовъ свѣта сего дочаснаго. Тѣтъ намъ, братіе наймилише, днѣкъ предналежитъ всѣгда оужаснаа и страшнаа, жалости и трепетѣ исполненна Ѡ запаленію землѣ і Ѡ цр҃твѣкѣ Антѣхристовѣкѣ. Южъ настѣпитъ кончина вѣка сего, ижъ млетъ изгорѣти земля и вычистити сѣ и вышлѣровать Ѡ всѣхъ нечѣтѣхъ и сквернѣхъ. Мнози бо невѣрный и гдѣныи можатъ, ѣкъ вы Ѡ Иліиной крѣе млетъ сѣ запаалити всѣа земля; але то еѣтъ лож и неправда; если хочешъ знати Ѡ запаленію землѣ, прислухай сѣ пиано на томъ словѣкѣ, ѣкъ сѣ запаалитъ і ѣкъ вѣдетъ горѣти, ѣкъ рекъ стѣхій Іѡанъ Бг҃ословъ. По карности Антѣхристовой и слѣдѣ его иыидетъ изъ нѣка аггѣль вѣій и возьметъ Ѡ землѣ крѣтъ і вѣгѣліе и гвозды, которыми привито тѣло Х҃во, копѣе и трѣстъ на нѣво. А потомъ аггѣль Г҃днѣ возьметъ ѡгна нѣвнаго емпѣрейскаго и сошедши зажжетъ землю. И тогда земля начнетъ горѣти мощно, бо тогда той ѡгнѣ займетъ ѡвѣс свѣтъ силно и страшно; такъ мощный ѡгнѣй ѡгнѣ вѣдетъ, ижъ горы великіе и камѣнаа тажи вѣдетъ Ѡ него власне ѣкъ воскѣ, и вѣдетъ земля горѣти ѡу гдѣнишъ сто локотъ, а звышки той потопѣ поты займетъ, поки были воды потопныи. Повѣдаетъ писмо стѣе бг҃ословское, поки была звышъ вода Ноевыхъ днѣй, и потолка звышъ займетъ потопѣ ѡгненный во днѣ послѣдній. Бо тогда ѡгнѣй ѡгнѣистый потопѣ займетъ и затопитъ ѡвѣсѣ свѣтъ мощно своєю; трѣдно вѣдетъ и тажко ѡборонити сѣ або сѣ скрыти. Иидѣвши то Антѣхристъ вознесетъ сѣ на ѡблаки с полкомѣ своимѣ и не возможетъ нѣгдѣ ѡтѣкати; держати его вѣдетъ на ѡблацѣхъ сила вѣйнаа ажъ до прихода Х҃ва на землю и до своего прѣднаго сѣда.

И такъ погорѣвши все цю еѣтъ на земли, море высухнетъ и рѣки, дѣрева и лѣсы, дѣрѣвы, сады и великіе пѣстынѣкѣ и всѣ дѣрева погорѣтъ и ни во что сѣ ѡвернѣтъ, звѣры и гдѣы, скоты и члѣвци, все тое згорѣтъ, птицѣкѣ лѣтѣющіи по воздухѣхъ погорѣтъ. Тогда во нѣса в трѣвѣхъ сѣ зовіютъ вѣійимѣ промысломъ и силою, звѣзды всѣ на землю спадѣтъ власне ѣкъ листъ ѡлетитъ изъ дѣрева Ѡ вѣйнаго вѣтрѣ албо ѣкъ полова; снѣце, мѣць, все то сѣ перемѣнитъ, во тое все сѣетѣкѣ сѣажитъ, ѣкъ пишетъ Свѣслѣастъ в главѣкѣ ѡсмой: „Свѣта свѣтѣкѣ и всѣческаа свѣта“, просто рекши: прожностъ и марностъ все, цю еѣтъ подъ снѣцемѣхъ. Зновѣ Фалмиста стѣхій пишетъ в сто первомъ Фалмѣкѣ в тотѣхъ спѣсовѣхъ рекѣчи: „И началѣ свѣта ты Г҃ди землю ѡсновалѣ еси, и нѣса твоѣхъ рѣкѣхъ еѣтъ рѣкота; та по-

гигиѣтъ, ꙗко кы са ѡенокат, ꙗ вшитко новое вѣдет ꙗ непремѣнно, ты же ГИ тожде еси“, ꙗковы рече: един ты еси БГѣ, що ꙗ перше был ꙗ во вѣки пребываши, ꙗ царствѣ его не вѣдет конца. Миръ сей видимый, на немже мы живемо, все, що ест на свѣтѣ, то все погинет ꙗ стихіи свѣта сего розсыпаны вѣдѣтъ, земля, море, рѣки, сѣнце, мѣць, звѣзды, воздухъ, все са тоє ѡчѣстит, всемо томѣ потреба ѡчищеніа ꙗ полюрацій. Слѣхай каждый и знай, для чего то земля вѣдет горѣти. ꙗ то для того, иж ѡ дакихъ вѣков ѡскверненна ꙗ споганена многими люгавствы ꙗ нечистотами, блѣдами содомскими, кровопролитіемъ, разбойничествомъ, испоганены дороги, стежки, лѣсы, дѣржавы ꙗ пола, кирицѣ ꙗ потоки, горы ꙗ скалы, вертепы ꙗ камѣны; нѣтъ того мѣста, абы не было споганено злосливыми члѣки ꙗ беззаконными людьми. ꙗ до того споганена земля скарбами несправедливими: ѡ чужыхъ прибытковъ разбивиши, оукраши в землю сокрывают; так же споганена земля мѣта ꙗша ѡ пожадниковъ, то ест ѡ лихваровъ незбожныхъ, немлѣтивыхъ, иж великіе лихвы верѣтъ и въ землю тѣлают. Горе таковымъ вѣдет в днѣ сѣдний! И ѡными многими беззаконіи земля ѡскверненна мѣта ꙗша. ꙗ по правдѣ морѣ еѣ мѣкою назвати, ꙗ каждый то совѣ может раздѣкти, для чего ти ест, члѣче, земля мѣкою. ꙗ то для того, иж то та ѡ земля БГѣ сотворыла ꙗ зновѣ в ню пойдешъ; зновѣ, иж тебе, члѣче мѣзерный, земля презабает ꙗ родит кашлакѣ плоды ꙗ пожытки ꙗ годѣет та ꙗко мѣи дитѣ свое. ꙗ ты, ѡкашанный члѣче ꙗ безданный невдаченъ еси такой ласки, скверниши, поганиши мѣкѣ свою. Подовало кы нам еѣ стѣти, а не сквернити. И для того то потреба земли ѡчищеніа ꙗ пѣлерацій. Зновѣ ест томѣ дрѣгаа причина, для чего то са земля ѡчѣстит ѡгнем. ꙗ то для того, иж Гѣдь БГѣ сам прійдет на землю со нѣсе со всѣми силами нѣсными сѣдти живыхъ и мртвыхъ, ꙗ абы то земля была чѣта, сѣта и непорочнаа, без жадной замазы.

ꙗ так земля перегорыт ꙗ переполарѣет са и вѣдет свѣтла и чѣта ꙗко кристалъ ꙗ вѣла ꙗко свѣтъ албо хартіа, то ест папѣркѣ. Тогда исполнит са слово написанное: „І ѡчѣстит Гѣдь землю людій своихъ“. Море такожде ѡскверненно войнами многими, забойствомъ, кровопролитіемъ, гдыж то ꙗ на моря выкаютъ сильный войны и кровопролитіе ꙗ разбой ꙗ ѡныи речн злые, нечѣты; ꙗ ѡскверненно ест море, ꙗ для того водной стихіи потреба ѡчищеніа. Воздухъ теж споганенъ ꙗ ѡскверненъ скварами, дымомъ жертвъ нечѣтыхъ, которіе приношено вѣсомъ а не вѣсѣ. Бо гдыж ꙗдолопоклонники не толко вѣромъ своимъ нечѣтымъ приносили ѡ

живины ѡфѣры, але сѣи ѿ дѣвки своей палили ѿ подавали вѣсом в подарѡнокъ, ѿ ѡными сквернами многими ѡскверненъ естъ воздѡхъ, ѿ дла того то потреба ѡчищенїа. И такъ Гѡдь нѣтъ Іс Хсѣ, вѣчнаа правда, Бгѣ нѣтъ ѡчѣстит ѡгнемъ емфирейскимъ вѣкъ элемента, и вса стнхѣи вѣка сего темнаго вѣдѡтъ розсыпаны. И потомъ снѣдетъ Хсѣ снѣ вжѣи на земаю ко слакѣ своей на сѣдѣ зо вѣкми силами своейми ѿвѣными, вѣкмъ воздати каждомѡ по дѣломѡ сего на вѣки вѣчныхїи. Аминь.

Ѡ пришествїи Хрѣтоу вѣ на сѣдѣ прѣкдныи. И по ѡныхъ смѣткахъ ѿ по тяжкихъ болезнѣхъ заразъ настѣплетъ сѣдѣ вжѣи. И перше вѣдетъ приходъ Снѣа вжѣи. Мнози ко стѣи ѿ фѣкаѡзофове ѿ тѣѡлогѡе ѿ вѣсловци ѡписѡютъ ѡ второмъ пришествїи Хрѣомѡ ѿ ѡ страшномъ сѣдѣ вжѣомѡ розно, ѿ розманто повѣдѡютъ, але подъ заслоною, ко гдыжъ ѡ страшномъ сѣдѣ вжѣомѡ ѿ ѡ сѣдномѡ днѣи ани аѣглове вжѣи не знаѡтъ, ани чѣвкѡ. И если вы тѡ выстѣпнѣши хѣто ѡ невѣрныхъ ѿ рекъ мнѣ: „То и Хсѣ снѣ чѣвческой не знаетъ ѡ сѣдномъ днѣи, ани аѣглове вжѣи, ани чѣвкѡ?“ таковома ѡповѣмѡ, ижъ жадный чѣвкѡ не знаетъ, а Хсѣ снѣ вжѣи знаетъ, ижъ сотворѣла властїю своею временна ѿ аѣта; той знаетъ ѿ мысли сѣдца нѣтъ ѿ помышленїа, знаетъ ѡ приходѣкѡ своемъ ѿ ѡ сѣдѣ; а снѣ чѣвческой ѿнынѣ не знаетъ ѡца; [ѡцѣ] не сѣдитъ никомѡже, но сѣдѣ оуѣе далъ естъ снѡки, то такъ вы не знаѡ снѣ вжѣи? И ѿнынѣ никтоже вѣстъ. Ище вы знаѡ чѣвкѡ днѣ сѣднїи, то вы каждый чѣвкѡ ко знѡлостъ пришѡлъ ѿ недѡлостѡ, мѡвилъ вы: „На цѡжъ маю на семѡ свѣтѣкѡ працювати, мѡровати, вѣдовати, книги дрѣковати, писати, ѡрати, сѣкати, ѿное дѣло свѣтѡвое дѣлати, а то южъ тогда аѡко тогда вѣдетъ сѣдѣ вжѣи“. И то вы людѣ ко знѡлостъ пришѡли ѿ много вы са на семъ свѣтѣкѡ людѣи лежаныхъ знаѡдокало, ѿ тогда вы людѣи нѣ ко что са ѡвернѣли ѿ спасти вы са [нѣкто] не могѡтъ. Але то Бгѣ доворотливый не далъ ѡ томъ знати чѣвкомъ ани аѣглома ѡ днѣи ѿ часѣкѡ сѣдномъ, толко познаваемо з розныхъ навѣкѡ писма стѡго ѡ много частїи презъ пророковъ, апѣтоловъ, презъ вѣсловцевѣ ѿ тѣѡлогѡевѣ, которые присмотрѣли са докре презъ Дхѡ стѡго ѡ страшномъ сѣдѣ вжѣомѡ [говѡратъ]. Покажетъ намъ писмо стѡе: „Ище вы знаѡ домѡ вѣдка, в которѡю стражъ [злѡдѣи] прїидетъ, мѡилъ вы са ѿ не далъ вы подкѡпати хѣрама своего“. Покажетъ намъ, абыѡмо закише готовы были на сѣдѣ вжѣи, ко гдыжъ чѣвче не знаѡшъ, коли тѡ постигнетъ сѣдѣ вжѣи, ѿли на свитаню, ѿли ѡ полѣднѣи, ѿли вечерѡмъ, ѿли ѡ полѣноци, ѿли ѡ вѣроглшенїи, а вѣ чѡмъ тѡ смѣрть застанетъ, оуѣ томъ тѡ Бгѣ сѣдити вѣдетъ. еслиѡ живъ в добрыхъ справахъ, добре тѡ ѡсѣдитъ; еслиѡ жыа оуѣ злѡхъ тѡвоихъ

справах, злыи ти ѿ сѣдѣ бѣдет. Ещѣ бо ѿ на семъ свѣтѣ члѣкови смѣрть и сѣдѣ, лбы теж был готовымъ завше. И ѿ сѣдномъ днѣ нѣхто не можетъ знати, ни члѣкѣ ани аггѣ, толко познаваемъ то част[н]о ѿ писма стѣго. Мнози ко теѡлѡгоге дешкирѣютъ ѿ повѣдаютъ ѿ ѡписѣютъ ѿ выводятъ намъ фѣлѡзофове ѿ кончинѣ свѣта ѿ днѣ сѣдномъ розно ѿ розманто. Едны мокаѣ такъ: колко было лѣтъ ѿ сотворена свѣта до рождества Хѣа, толко бѣдетъ лѣтъ ѿ рождества Хѣа до страшнаго его сѣда ѿ пришествѣа; а ѿныѣ ѡписѣютъ, коли сѣа ѿсполнитъ ѡсемъ тысячѣи лѣтъ ѿ сотворена свѣта, ѿ тогда бѣдетъ страшный сѣдѣ вѣжѣи ѿ кончина вѣка сѣго. Мы же розвѣмѣемо словесемъ стѣго пророка Аввакума с тайнаго его пророчества в' главѣ третей, гдѣ такъ рекъ: „Гдѣи оуслышахъ слѡхъ твой ѿ вѡахъ сѣа! Гдѣи, развѣмѣхъ дѣла твоѣа ѿ дивнѡхъ сѣа. Посредѣ двѡхъ животныхъ познанъ бѣдѣши; внигда приближати сѣа лѣтомъ, познанъ бѣде; внигда прѣйде время, яви сѣа“. Слышите, наймнѣше хрѣтіанѣ, слова того стѣго пророка Аввакума, иж то намъ яснѣ ѿ выразнѣ ѡписалъ приходъ сѣа вѣжѣа, ѿ вѣа его приходы показалъ, першѣи ѿ послѣдний. Першѣи приходъ его на землю ѿ воплощенѣ ѿ дѣвы показѣтъ, иж рекъ: „Посредѣ двѡхъ животныхъ познанъ бѣдѣши“, то естъ иж Хѣ сѣа вѣжѣи в' посередѣ вѣкѡвъ народилъ сѣа ѿ авиѣа сѣа на сѣа падѡлѣ земный. И що рече: „Коли приближатъ сѣа лѣта, познанъ бѣдѣши“, то естъ, коли была Хѣ в' лѣтѣхъ 5. дѣтинства своего выросши, тогда сталъ творыти преславныѣ чѣда свои на земли, ѿ тогда его мнози ѡпознали, иж то естъ сѣа вѣжѣи, ѿ тогда познанъ быстъ владѣниками, мытарѣ, грѣшниками ѿ разбойниками. И што рекъ: „Егда прѣйдеѣ время, явиши сѣа“, тѣтъ намъ мѣжѣ стѣи ѡзнаймѣетъ явленѣ сѣа вѣжѣа в' днѣ сѣдний. ѡписалъ ясно лѣта ѿ временна посередѣ вѣкѡвъ ѿ два приходы Хѣа: един приходъ ѿ дѣвы, а дрѡгѣи послѣдний днѣ страшнаго его сѣда. Яво знаю: першѣи приходъ Хѣа былъ радостный ѿ звѣдѣналъ намъ ѡ воплощенѣ ѿ смѣртѣи ѿ ада, а дрѡгѣи приходъ его на землю бѣдетъ страшный ѿ грозный на грѣшниковъ не кающѣхъ сѣа ѿ на гѣрѣтыковъ. Много бо ко днѣ Антѣхрѣстова бѣдетъ ихъ тогда сѣа знайдовати, золота ѿ шлова, пшеницѣ ѿ половы, то естъ справедливыхъ ѿ грѣшныхъ. И то пророкъ стѣи Аввакумъ провидѣвши такѡ тайнѣ вѣжѣи ѿ рекъ: „Гдѣи, оуслышахъ слѡхъ твой ѿ вѡахъ сѣа“. ѡ наймнѣше мой хрѣтіанѣ, чѣете, якъ естъ [страшный] сѣдѣ Хѣа, иж пророкъ стѣи бѣдѣчи задрыжалъ ѿ вѡаѣа сѣа. И мы грѣшныи што ѿ сѡбѣ розвѣмѣемо, коли прѣйдеѣ страшный сѣдѣ вѣжѣи? якъ ѿстерѣпимо томѣ страхѡви великомѣ? якъ сѣа явиѣмо лицѣ его бѣдѣчи в' такихъ

скверныхъ грѣхѣхъ ѿишѣ? Ѽтожъ маємо сѣшныи ѿ справедливыи доводъ ѿ второмъ пришествіи Хвѣомъ! Я до того еще надто вѣрнѣишій вѣзоншагъ самъ Гѣдъ нишъ Іс Хс снѣ вжій, самъ рекъ: „Ѽто градъ екъ, ѿдѣ екъ, прійдѣ, ѿ влажинѣ тотъ, иже блюдетъ рызы своѣ, да не нагъ ходитъ“. Ишковый, рекъ, цѣсливыи то члѣвкъ, который памѣтаетъ ѿ смѣрти і ѿ страшномъ сѣдѣ вжѣомъ ѿ захѣвѣетъ сѣ в добрыхъ справахъ своихъ. Я голый члѣвкъ то сѣ роззмѣтетъ, который живетъ в невозможности и в злостахъ ѿ в брыдкихъ грѣхѣхъ своихъ, безъ покаяніѣ, владетъ сѣ ѿкъ свиная в калѣ, в гнусныхъ грѣхѣхъ своихъ. Таковыи члѣвкъ голый естъ влѣгодати ѿ ласки вжій ѿ пѣстъ естъ дѣла вжѣыхъ, ѿ такомъ то страшенъ естъ днѣ сѣдныи, ѿ повстанетъ на мѣки вѣчныѣ. Показѣетъ намъ писмо стѣе ѿ кончинѣ вѣкѣ ѿ приходъ Хвѣъ. Бо коли то самъ его стѣла маѣтъ рекъ: „вѣдетъ приходъ снѣ члѣвческаго вѣкъма ѿвне: власне ѿкъ вѣскавица ѿсходитъ ѿ востока до запада, такъ вѣдетъ пришествіе мое“, глѣтъ Гѣдъ, і живитъ сѣ знаменіе снѣ члѣвческаго на ѿбсѣ, то естъ крѣтъ Хвѣъ. Потымъ роскажетъ Гѣдъ Бгѣъ чѣтыромъ великимъ вѣктромъ, то естъ востокъ, западъ, полѣдню, сѣверъ востати и розвѣкати оубѣ прахъ ѿ лица земаѣ, авы не было нѣчѣго на нѣи сквернаго и нечѣтаго. Я тогда всѣака нечистота пойдѣтъ во адъ. Тогда Гѣ нишъ Іс Хс снѣ вжій ѿзыдетъ со ѿбсѣ со вѣкъма силами своими во славѣ великой ѿ дивной; предъ нимъ вѣдѣтъ ѿти агглы, архѣагглы, Сѣрафимы, Хѣревимы шѣстокрылатыѣ ѿ многошѣктыи, всѣ силы ѿбсѣныѣ снѣйдѣтъ на сѣдѣ, изнесѣтъ прѣтолѣ майстатѣ вжѣого, крѣтъ и копѣѣ ѿ трѣстъ на сѣкѣдѣтелство ѿстынѣкъ. Я прѣскѣтитъ сѣ крѣтъ Хвѣъ пачѣ сѣнца, ѿ поставитъ сѣ майстатъ вжій во домѣ Дѣдовѣкъ, ѿ ѿныхъ прѣтоловъ вѣ. апѣлъ Хвѣыхъ, ѿ которыхъ рекъ Іванъ Бгѣсловѣкъ дѣ своей вѣсловіи: „И видѣхъ мѣсто красное, Іерѣлимъ новыи, ѿстѣпѣющій з нѣла, дѣукрашенъ ѿко не вѣста мѣжеви своѣмъ“. Потомъ изыдетъ Гѣдъ нишъ Іс Хс на ѿблацѣхъ ѿбсѣныхъ несимъ прѣславно, ѿ прійдетъ на земаю ѿ влѣкитъ екъ і ѿстѣтитъ. Тогда аггъль земныи возопѣетъ гласомъ крѣпкимъ ѿ речѣтъ: „Радѣи сѣ, земаѣ, ѿ весели сѣ, се во сотворытелъ твой ѿдетъ на тѣ і ѿчѣститъ тѣ і ѿстѣтитъ тѣ зо вѣкъхъ нечѣстѣтъ люцѣныхъ, ѿзнести сѣдѣ враговъ своихъ на тѣвѣ. Ты же южъ вѣдѣши чѣта ѿ стѣ ѿ спокойна“. Я сѣдетъ Бгѣъ на прѣтолѣ славы своѣа.

Ѽ востанію нашѣмъ на сѣдѣ, ѿкъ маютъ мѣртвыи ѿ живыи вѣкъ востати. Тогда заразомъ пошлетъ Гѣдъ чѣтырохъ аггловъ великихъ и роскажетъ имъ трѣвити вѣ трѣбы на всѣ чѣтыры части свѣкта. Трѣва намъ знати, в котѣіе то роги вѣдѣтъ трѣвити тогда агглове. Ѽтожъ сѣхъай пѣлаѣ і ѿчи сѣ из нѣкъш-

него слова сего. Гды Авраам хотѣлъ сна зарѣзати Ісаака Бѣс на ѡфкрѣ, тогда явилъ сѧ Авраамѣ аггль ѡ не далъ емѣ сна зарѣзати, але показала емѣ барана ѡ садѣ Савковѣ, привязаннаго до дѣрка масличнаго. И тогда Авраамъ прославилъ Бѣа ѡ истина сна своего Ісаака ѡ вознесъ на ѡфкрѣ Бѣс ѡнаго баранка. Тое то проѡбразило ѡ баранкѣ снѣ вѣломѣ, который сѧ принесъ ѡфкрѣю Бѣс ѡ ѡцѣ своемѣ, агнецъ всего мира Іс Хс снѣ вѣй за всѣ скѣтъ. И той баранок мѣлъ на совѣ чотыры рога, ѡ коли згорѣлъ на ѡгни, а рога его не згорѣли. И тогда аггль Геднѣ Михаилъ взял тоты рога и вѣсѣ ихъ к рай іако жертвѣ и спрагал ихъ. И коли тамъ пришолъ Ісаакъ, Іаковъ ѡ Авраамъ ѡцѣ ихъ, ѡ тамъ Авраамъ ѡфкрѣ свой ѡнозналъ свое знаменіе. И к тые то рога во днѣ послѣдній вострѣбат агглове ко истыннѣ за правды. Тогда вѣымъ повеленіемъ начнѣтъ трѣкити агглове вѣымъ: Михаилъ вострѣбитъ на восточнѣю сторону, Гаврыилъ на западнѣю сторону, Оурыилъ на полѣднѣю, Рафайилъ на полѣнощнѣю. И такъ затрѣбатъ трѣкратъ, разъ ѡ полѣнощи, дрѣгій разъ ѡ кѣроглашеніи, а третій разъ на зорахѣ, то ест на свитаню. И коли затрѣбатъ першій разъ ѡ полночи, тогда тѣла мѣтвыхъ во гровѣхъ ѡснѣютъ сѧ іако падчина; тогда каждый аггль хранитель ко ѡкомгнию принесетъ чѣвка своего костъ до костѣй ѡ составъ до состава. И коли затрѣбатъ ѡ кѣрѣхъ, тогда всѣ тѣла мѣтвые подѣгнѣтъ сѧ кости тѣломъ а состави поважѣтъ сѧ жылами презъ моцѣ вѣйо, ѡ станѣтъ тѣла цѣловы такъ іако были во гровѣ положенны, кромѣ ѡдежѣ, во мы всѣ голый станѣмо на сѣдѣ вѣымъ: чѣвкѣ голый сѧ народитъ на скѣтъ, голый ѡ на сѣдѣ ѡстанетъ; тылко сѧ каждый прійѡдѣкетъ крѣжмою, которымъ сѧ на крѣпленію ѡ сѣнника покрывает. И коше на немъ ѡной ѡдежѣ не вѣдет, во то все света, хочай бы іакѣхъ дороговѣнныхъ шатѣ на мѣтвого накладно, хотъ злата, хотъ сѣбѣла або клѣнотовъ дороговѣнныхъ, все тое не чѣвкомъ не ѡстанетъ на сѣдѣ, ено справы нашѣ хочѣ добрый, а хочѣ злый, тое все света чѣвчал. И тое намъ потреба знати, іакѣ персоны во ѡдежахъ станѣтъ на сѣдѣ. Отожъ слѣхай! Встанѣтъ патрїархи, митрополиты, вѣдки, архимандрыты, игѣмены, иноци, сѣнници, дѣконы, тые тылко станѣтъ на сѣдѣ каждый ѡ своемъ станѣ стѣомѣ, поневажъ на нѣхъ ѡдежа сѣннаѧ, власне іако дрѣгій разъ сѧ крѣтили, коли сѧ на свой чинѣ посѣлал. И хто тоей ѡдежѣ своей на семъ скѣтѣ не ѡсквернитъ, той сѧ з нею просѣкѣтитъ пачѣ слнца во црѣвѣ нѣснемѣ. И котры на семъ скѣтѣ живѣчи ѡсквернили стѣителскѣю свою ѡдежѣ, тые пойдѣтъ изъ нею на кѣчныя мѣки. Также ста-

нѣтъ и црѣк, королѣк, аже пак мовлю, царѣк; тогѣ сѣт помазанцѣ вѣжн, а і тые то ѡмѣнно станѣт ѡ инѣшихъ людей. Яле и тыѣ бѣ справахѣ злыхъ не поможетъ имъ титѣль нѣ великнй. И такъ то треба намъ знати каждомѣ. Я коли агглы вѣжн затрѣбатъ третнй разъ на свнтаню, тогды той голосъ вѣдетъ моцнѣншнй седмн великнхъ громовѣ. И тогды ѡ того голоса бѣушратъ сѣ вѣсове і ѣжасетъ сѣ адѣ и задрыжатъ всѣ прнсподнѣа сторона. Ко ѡпн-свѣгѣ писмо стѣе, нж страшннй сѣд вѣдетъ ѡ полночн в нѣлю вѣдабѣгѣ тоѣ причнны, нж то было рождество Хѣѣ в нѣлю ѡ полночн, крѣннн Гѣдне в нѣлю ѡ полночн, страстн прѣстѣе ѡ полночн, воскресннѣ Хѣѣ в нѣлю ѡ полночн, також и второе прншествнѣ вѣдетъ в нѣлю ѡ полночн, по глѣщемѣ словѣ его во стѣомъ еѣгалнн: „Кѣпалъ вѣсть ко полночн и женихъ прндетъ, вѣдѣте готовѣмъ ко стрѣтннѣ“. женихъ прнходитъ, то еѣт Хѣ снѣ вѣжн всѣ-коѣк вѣкрнѣн днѣк, а днѣа всѣкаѣ еѣт вѣкрнѣа ѡблѣоенннца Хѣѣа, пакъ апѣлъ Павелъ напнсалъ доводне бѣу своемъ зачалѣ двѣста сѣмъ-дѣсѣатомъ: „Иже Гѣдѣ во гласѣ арѣхаггловѣ и ко трѣвѣк вѣжн снн-детъ со нѣсе, и мрѣтвнй ѡ Хрѣтѣк вѣскреснѣтъ перѣвѣкѣ, потомъ живнй ѡставѣшнн, оѣ едно с ннмн вѣдемъ на ѡблѣцѣхѣ ко стрѣтннѣ Гѣдне на воздѣскѣ“. чѣнн невѣкрннкс, цю апѣлъ Павелъ мовнт, нж то мрѣтвнй ѡ Хрѣтѣк вѣскреснѣтъ перѣвѣкѣ. Тѣстѣ еѣтъ справа днѣвнаѣа возкаѣа, нж то перше мрѣтвнй вѣскреснѣтъ і ѣстанѣтъ оѣск изъ грѣбовъ свонѣхѣ, которнѣ сѣтъ на полн, которнѣ на вонкѣ погнѣбан и розно кости нѣхъ свѣкры аже птнцѣк рознеслн. Я тоѣ всѣ сѣ мѣснтъ совѣкннтн: пакъ перше былѣ члѣвкѣ, такѣ и на сѣдѣ вѣжн бѣустанѣтъ кажднй члѣвкѣ цѣлѣнй и живнй, пакъ стѣнй прѣрокъ црѣ Дѣдѣ мовнт: „Послѣнн дѣхѣ свон и сознждѣтъ сѣа, і ѡбнѣновншн лице землн“, поневажъ землѣа вѣдетъ нова, чѣста, стѣа, непорочна. Я коли третнй разъ агглы затрѣбатъ, тогды всѣкаѣа плѣтѣ вѣскреснт сѣа, малѣе и великнѣ, когатын і ѣвогнн, кажднй бѣустанѣтъ на сѣдѣ Хѣтѣовнй радъ и не раднй, снаю агглы вѣжн выволоктѣтъ изъ грѣба, хочѣн вы и не хотѣклѣ. Чѣнн грѣкшннкс нещѣаслнвнй, и ты герѣтыкѣ поганнй, и ты невѣкрннкс злѣослнвнй, мѣснш бѣу-стѣнн на сѣдѣ вѣжнй. И тогды в ѣокомгннню всѣк бѣустанѣмо. Сѣтъ многнѣ невѣкрннн и глѣпын люде, которнй не вѣкрѣютѣтъ, нж то маю мрѣтвнй вѣскреснѣтн; не толко невѣкрннй герѣтыковѣ проклатнн, аже и ннѣк хрѣтнѣанѣ сѣтъ многнѣ, цю томѣ не вѣкрѣ-ютѣтъ. Яле горе таковымъ вѣдетѣ въ днѣ сѣдннй! Прнслѣхѣн же сѣа теперѣ кажднй на сѣмѣ моемѣ словѣ, что чѣетѣ з насѣ хрѣтнѣанѣк, и ты малѣовѣкрннй и глѣпнй члѣвче, и ты злнй невѣкрннкс и безаконннй герѣтыкѣ, пакъ тн вѣводнтъ писмо стѣе вѣскре-

еенію мѣртвахъ, едно пилю слыхай. Еслиж' ты не вѣрнѣшь вос-
кресенію мѣртвахъ и мовишъ такъ: „Не ест то правда, ѡжъ бы
то мѣртвае дѣстали, во южъ пог'ниютъ и пороухъ имъ не вѣдетъ
и кости ихъ росыпаютъ са и розно вѣдѣтъ“. И зновѣ иныя глѣп'цѣ
повѣдаютъ, ижъ то погоратъ и попѣлкъ ихъ южъ не встанетъ, и пакъ то
маютъ дѣстати цѣлы зновѣ? И инѣшыіе изъ нашихъ хр'стіанъ глѣпе
совѣкъ повѣдаютъ мовачи такъ, ижъто потола естъ члѣвкъ, доки
живъ вѣдетъ; а коли, мовитъ, вмереть, то власне пакъ маръжелина,
то южъ нѣколи не ѡживетъ. То злыи сѣтъ люде, невѣрныи. Ѣтожъ
прислыхай са каждый! Коли ес' са родил на сей свѣтъъ види-
мый, ци зналъ ес', пакъ ес' са родил? Ёще та свѣдѣю, повѣжъ ми
и тое, коли са дитѣ почнетъ дѣ матерней дѣтровоу, гдѣ са емѣ
тамъ возмѣтъ кости и составы са поснѣютъ и жылы са по нихъ
поважѣтъ и кожоу са покрывутъ? И коли са на сей свѣтъъ наро-
дитъ и стаетъ са члѣвкъ зо всѣмъ совершенный и возвращаетъ
[sic!] оу возрастъ свой, и дошедши времени своего такъ дѣмретъ.
Претожъ повѣжъ ми, ѡколь во втровоу матерней возмѣтъ са
кости, жылы и составы, кровъ, кожа? пакъ ѡживетъ? Чимъ тамъ
дитѣ естъ живо, доки са народитъ? Знаешъ ли тое, повѣжъ ми!
Але не знаешъ. Ѣтожъ и тои тѣмнищѣ бжій знати не можешъ.
Который та бжій во чрѣкѣ мѣрнѣкъ зложылъ и на сей свѣтъъ види-
мый пѣстилъ зѣполного члѣка, такъ же та и на страшный сѣдъ
свой воскреситъ моцоу бжѣства своего стѣго. Зновѣ свѣрвоу и ско-
ты ѡ плодѣ прироженного, такожъ свѣра ако птицѣкъ подчасъ
плодѣ своего ѡкъ са родатъ, або шоколовкѣкъ на свѣтъѣк? Присмо-
тры са, глѣп'че невѣрный: коли яйце знесетъ, то в' немъ не естъ
нѣчого, толко желтокъ, вѣлокъ, пѣква и скаралѣца; а коли птау
на нихъ сѣдитъ время свое, то ѡколъ са тамъ возмѣтъ кости, со-
ставы, жылы, кровъ и мясо потачоу и прѣдетъ въ него дѣхъ жи-
вый и ѡживетъ и подѣгнетъ са пѣвромъ и выводитъ на свѣтъъ и
станетъ са совершеннымъ птау? Повѣжъ ми, невѣрникѣ, хто тымъ
справѣтъ и ѡживляетъ? Але знаю, ижъ речешъ, ажъ самъ бжій нѣс-
ный. И то естъ правда, а не ты члѣче своимъ злымъ невѣр'ствомъ.
Ѣтожъ и мѣртвахъ тойже бжій всемогущій естъ зновѣ моценъ воскре-
сити и кажѣю дѣшъ въ тѣло зновѣ дѣслати, поневажъ бжій добро-
тливый вѣдоуца и творецъ естъ всѣхъ речій видимыхъ и неви-
димыхъ, той мѣрвитъ и живитъ, дѣветъ и жыва сотворитъ. Не
такъ тебе сотворылъ, члѣче мѣзер'ный, ѡко скота або свѣра
або птицю, до котрой ты са самъ своимъ безмѣемъ ров'наешъ
Скотинѣ сотворылъ бжій разъ живѣ быти и не клѣжылъ въ ню дѣи

своей воз'кой, як ѿ тебе вложила дѣш стѣ, чѣтѣ, самовластнѣ, безсмер'тнѣ. И в' скотинѣ кров' его дѣша, такожъ и во звѣрѣхъ и в' птици. И для того члѣвкѣ запрѣтилъ Бгѣ, абы то не кети крове скотачой, во тыхъ нич'тоже не дѣстаютъ на сѣдѣ вѣйи, а члѣвкѣ дѣстанетъ на сѣдѣ изъ дѣшоу и с' тѣломъ. Моцен во тѣ Бгѣ воскресити на сѣдѣ своей, хотъ вые' и не хотѣла; претожъ не прѣцпай са союймъ маломынымъ злоукрѣемъ и глѣпымъ развѣмомъ и не сѣди рѣчи своеа и не зав'давай ажкѣ Бгѣ и творцѣ своему, але са корзо сподѣвай на себе сѣдѣ вѣйи. Хотъ ес' грѣшенъ, а хотъ прѣденъ, не свойдѣш са смѣрти, а по смѣрти дѣстати на сѣдѣ вѣйи. Претожъ са не ровнай скотати безсловесномѣ. Прислѣхай са каждый члѣвче, якъ тѣ Бгѣ сотворыла, не такъ якъ скота. Коли Бгѣ складила члѣвка, то пер'ше оуакина емѣ тѣло изъ землѣ самой черной. И что речетъ: „Ѿ пер'сти естѣ члѣвкѣ“. една ес'т земла, але то не едино еи назвиско, где такъ мовитъ стѣи Іванѣ Дамаскинѣ: „Перстѣ вземъ зыждителъ мой Ѿ землѣ и тѣло ми созда“. Ѿтожъ перста развѣмѣи: глина синяа и вѣлаа. И цю мовитъ „Ѿ землѣ“, для того мовитъ, ижъ то все ес'т земла мѣка нѣша. Ѿтожъ чѣи, члѣвче, Ѿ чого тѣ Бгѣ сотворыла! тѣло Ѿ землѣ, кости Ѿ камене, кровъ Ѿ воды, шчи Ѿ сѣнца, теплота ес'т Ѿ свѣтла, дыхана Ѿ вѣтра, мысл' естъ Ѿ шѣлака, слезы Ѿ росы. И такъ тѣ Бгѣ докританвий Ѿ шѣми частѣи сотворыла, потомъ же котхнѣла в' тебе дѣша своего вѣшественнаго, дѣш чѣтѣ, стѣ, непорочнѣ, самодѣйствиннѣ, шѣладателнѣ, развѣмнѣ, безсмер'тнѣ, вѣчнѣ, не такъ якъ скотинѣ. И для того то скотинѣ не треба воскресѣнѣа, а намъ треба воскресѣнѣа его. Ѿтожъ члѣвче мѣзер'ный, машѣ доводы, дѣпорочный злоукрѣникъ и ты безвѣмный хрѣстѣанине, абы са не прѣцпалъ своимъ безвѣмствомъ, але завше воздавала хвала творцѣ своему, абы его стѣшоу млѣть не прогнѣвала, абы тѣ не воскресла на мѣки пекельныя, але абы воскресла на животъ вѣчный во црѣство свое вѣчное, которомѣ нехай вѣдетъ чѣть и слава во вѣки вѣкомѣ. Аминь.

Ѿ сохранию всѣхъ народѣвъ на сѣдѣ вѣйи. Тогда аггловѣ вѣйи начнѣтъ приносити народѣвъ и з'верѣтъ ихъ в' борзомъ часѣ Ѿ всѣхъ чотырохъ частѣи свѣта, розныхъ народѣвъ и языковъ предъ майстатѣ вѣйи. И тамъ дѣскъ станѣтъ во единомъ возрастѣ, всѣ во трийцати лѣтѣхъ, во единого Адама, а женскѣи полѣ во единѣ Евѣ. Хочай бы что на семъ свѣтѣ сто лѣтъ жыла ал'ко тысячъ лѣтъ, то всѣ во трийцатѣ лѣтѣхъ станѣтъ кромѣ малыхъ дѣтѣи. Тогда во море и пекло и адъ Ѿдастъ дѣшнѣикухъ на сѣдѣ вѣйи. Тогда коли вѣдетъ аггль дѣшъ с' тѣломъ

проводити на сѣдѣ, то вѣдетъ еѣ цѣловати любезно и радовати сѣ, если вѣдетъ душа праведная; а если вѣдетъ грѣшная, то аггль вѣдетъ плакати и вѣдетъ жалосная, во гды нееднаковый тѣла востанѣтъ. Во которѣе безъ грѣха померли в покаянїи, оу сповѣди и с причастїемъ тѣла и крове Хѣмы, тые повстанѣтъ чѣсты, свѣтлы, вѣлы, любезны, веселы, радостны, и по томѣ вѣдѣт ихъ знати оуспѣхъ прѣдныхъ. Я которые тѣтъ помирли живѣчи в грѣсехъ и в' злѣстахъ, во безаконїи, без покаянїа, таковые оустанѣтъ черны яко мѣрыны, темны, смѣтны, помраченны, плачливы. Я поганые ѣзыци паршивые, стрѣпавы, гнойны, пюгаво смродливые, свѣдровкїе, и по томѣ грѣшниковъ вѣдѣт знати. И там еце передъ сѣдомъ начнѣтъ горко плакати погивели своей и познаютъ сами себе, и жъ ни сѣтъ грѣшныи. И такъ станетъ множество всякого народа. Тогда Моисей стѣый приведетъ родъ жидовскїй и покажетъ имъ Хѣ сѣна вѣжїа на шелацкѣхъ сѣдѣщаго во славу великой; видѣвши же тое то грѣшники восплачѣтъ сѣ горко погивели своей. Тогда исполнитъ сѣ слово написанное во стѣомъ еврѣи: „И возвратъ нан' его же проводоша“. Потомъ предстанѣтъ „Нѣм'цк, Тврци, Татарове изъ своимъ Махометомъ, и инѣшїе многїе ѣзыци непросѣщенныи, то еѣтъ некрещенныи народове и геретыковѣ, поганые колѣвохвалци, и долопоклонници. И тогда оузыратъ крѣтъ Хѣ паче сѣнца сѣающе, и посрамѣтъ сѣ тогда вси врази вѣжїи. И оузыритъ всякое ѣко тогда Хѣ сѣна вѣжїа, и завѣстыдѣтъ сѣ и вѣоятъ сѣ велии и вострепещѣтъ и начнѣтъ каати сѣ и плакати сѣ, але южъ невчасно. И вѣдѣтъ такъ мовити: „О горе намъ, и жъ есмо хулили Хѣ сѣна вѣжїа и не вѣкрылисмо емѣ!“ Тогда Гдѣ нїкъ Ис Хѣ раскажетъ аггломъ поставлати праведныхъ по правой сторонѣ майстатѣ своего, а грѣшниковъ по лѣвой сторонѣ. И тамъ вѣдетъ грѣшнымъ раздѣченїе ѣ праведныхъ власне якъ кто пастѣхъ ѣвцы раздѣчаетъ ѣ козлищѣ. Прѣдныхъ называетъ ѣвечками, а грѣшниковъ козлами смродливыми. И такъ перевакѣетъ всѣхъ Хѣ сѣна вѣжїи. Тогда всякаа тварь станетъ сѣмиленна и трепетна. Тогда вѣдетъ грѣшникомъ страхъ великїй. И тамъ ѣ майстатѣ вѣжїа потечетъ рѣкка ѣгненнаа трѣскаючи и шѣмачи люто и срогѣ на страхъ грѣшникомъ и поганомъ и всѣмъ хрѣтіаномъ своавольнымъ, незаконно живѣщимъ. Я зновѣ той ѣгень, который вѣдетъ палити землю, избѣретъ сѣ во едно мѣсце и станетъ моремъ ѣгнїстымъ и потечетъ долиною яко дѣвромъ Ясафовымъ, оудолїемъ плачевнымъ. И для того то оудолїемъ сѣ плачевнымъ называетъ ѣ стѣого пророка Дѣда: ѣписѣтъ оу ѣсалмѣкъ вѣсм'десѣтъ третомъ, и жъ тамъ в рѣцѣ ѣгненной восплачѣтъ сѣ всѣ

грѣшници. А теперь той дѣврѣ сѣхъ ест, але страшный глѣбн-
ною. Покѣдают фклѣозофове, иж той ест [дѣврѣ] до самон пре-
исподней, пошол в пекельныя стороны, и тамъ сѣ... [далѣ бракуе
дѣи картки рукопису] ... с погаными и нечистыми языками и со
дѣволы вѣдѣт мѣчити без конца. Насъ же вѣрныхъ своихъ захо-
вай ѿ тыхъ мѣкъ пекельныхъ сѣс вѣжый, единородное слово, прежде
вѣкъ рожденный и ѿ дѣвы на земли воплощенный, и тебѣ ѿ на-
днѣс чѣсть и слава и инѣ и прѣно и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Ѿ призванію праведныхъ во црѣтво нѣсное и ѿ
влаженной жызни вѣдѣшаго вѣка. По шномъ страшномъ
сѣдѣ вѣкомъ и по декретѣ правосѣднаго Бѣга и по ѿдосланію
вѣсѣхъ грѣшниковъ до пекла, тогда южъ речетъ Хсѣ сѣ въжій до
праведныхъ, котры вѣдѣтъ по правци вѣжой, тыми словы мо-
вачи: „Прійдѣте бл҃женный ѿца моего, насѣдѣйте илзготован-
ное вамъ ест црѣтво нѣсное ѿ початкѣ свѣта“. Той голосъ коли
бѣчѣютъ праведный, тогда имъ станетъ радостъ невымовная и ре-
селѣе вѣчное над главою ихъ. Праведныхъ вѣжыхъ еще тогда по-
тѣшитъ сѣ въжій, коли вѣдетъ до нихъ мовити тыми словы:
„Прійди ко мнѣ дѣше праведна, прійди ѿлюбѣннице моя, прійди
красная моя, прійди голѣнице сладкая моя, прійди ластовнице
моя бѣтѣшная, прійди избранныя моя, прійди коханаая моя,
прійди іасная моя и ѿмиленная моя, прійди превкрашенная моя,
прійди хрѣтолюбнице моя, прійди ко мнѣ дѣше сѣла! Выйди с по-
рохѣ темнаго, из порохѣ земнаго, илз тѣсноты смѣртной, илс тем-
ного вѣкѣ свѣта того, из неколѣ марности и порохѣ земнаго!
Выйди из раготы фараѣновы, ѿ покѣсѣ дѣволѣскихъ! Прійди
ко мнѣ, превождѣлѣнная, выйди илс темнаго Вавилона до пре-
сѣвѣтлаго Сѣвна! Выйди ѿ покѣсѣ дѣховѣ нечѣтыхъ до сѣтыхъ
аѣглокѣ пресѣвѣтлыхъ! Прійди до жениха своего Хѣ сѣна вѣжого!
Выйди во чертогъ мой! Оуслыши сѣтыхъ аѣглѣ прекрасный и ра-
достный голосъ, гдѣ вѣдѣчныя пѣсни аѣглы спѣвають, а правед-
ныхъ до црѣтка призываютъ. Прійдѣте, дѣшѣ праведный и сѣтый,
выбранный вѣжый! Прійди, дѣше сѣла праведная, прійми корѣнѣ
ѿ рѣки жениха Хѣ своего, корола и пана аѣглаского нѣсного!
Прійми ѿдежѣ іаснѣю, свѣтлѣю, шатѣ прекраснѣю солнечнѣю!
Прійми корѣнѣ золотѣю а надѣю еще и сѣтѣю! Прійми в рѣки
чѣчечѣкѣ райскѣю прекраснаго дѣрева, котораа тебѣ з давныхъ вѣ-
ковѣ наготованная и в сокровищахъ моихъ нѣсныхъ захованная!
Прійди, ѿлюбѣннице, дѣше моя и праведная, прійми совѣк вѣчно¹⁾

¹⁾ В скобкахъ додано: часть.

прекрасное, нѣо паче всего свѣта іасное! Прійди к радости Гѣда своего, всѣхъ нѣсныхъ границъ пана нѣснаго, прійми совѣк за шчество и подрѣжество аггаское!“

Бо каждая душа стѣла и праведная пишетъ са шбллюбенница, а Хс женихъ естъ каждой душѣ стѣи. И коли таковой голосъ почѣютъ праведници, тогда наполнатъ са великой радости и весела невимовного и восхвалатъ Гѣда. И в той часъ ихъ покрываютъ шбллки пресвѣтлыя и поднесѣтъ ихъ на высотѣ во великой славѣ, ясности, и пойдѣтъ со Хрѣтомъ женихомъ своимъ к' нѣтрѣ нѣсной крайны, во пренѣсныя прекрасныя дворы, меже аггаскіе хоры.

Тамъ ихъ вѣдѣтъ агглы стрѣчати,
Веселыя пѣсны спѣвати,
Радостію великою вѣдѣтъ ихъ витати,
Бо невесныхъ, пресвѣтлыхъ крайнахъ
Праведныхъ вѣдѣтъ поздравляти.
Тамъ праведници к' нѣкъ возвеселятъ са,
Ико сѣнце шитки просвѣтятъ са.

Тамъ во первыхъ возвеселятъ са праведници, коли дѣвойдѣтъ в нѣсныя предѣлы, коли оузратъ нѣо прекрасное и наддѣръ вели иасное. Возвеселятъ са праведници, коли дѣвратъ стѣхъ аггловѣ, Херовимовѣ и Герофимовѣ шестокрылатыхъ и многошчитыхъ. Тамъ са возвеселятъ прѣдвдници з виденія красоты нѣсной, а потомъ возвеселятъ са прѣдвдникъ, коли дѣвидитъ надеждѣ всего свѣта, цѣс нѣснѣю и земнѣю, прѣстѣю Бѣс мѣрѣ вѣію, прѣвыше всѣхъ хоров аггаскихъ, свѣташѣію са паче сѣнца. Возвеселятъ са прѣдвдници, коли дѣслышатъ пѣсны прекрасныя аггаскіе паче громовѣ поющихъ шлелѣа. И похититъ ихъ и напылетъ и напоитъ ихъ свѣтъ трышнѣтельного вѣѣтѣа. И такъ еще са возвеселятъ прѣдвдници з виденія лица вѣіа, ижъ то дѣвидѣтъ лице вѣіе по мѣркѣ данное имъ видѣти, іако в зерцалѣ, колко можетъ комкетити створенѣ подлое лице створителя своего. И то имъ вѣдетъ нешприкранный покармъ на вѣки. И то естъ стѣхъ корѣнацѣа, которой то корѣнаціи прагнетъ видѣти шко аггаское, которой дѣготовалъ Бѣ тымъ, которые его любятъ и наследѣютъ и волю его стѣю выполняють. Тогда то агглове со стѣыми равно пріймѣтъ корѣнацѣю и такъ вѣдѣтъ на вѣки нешкончаемъ всѣ со Хрѣтомъ жыти во цѣтѣ нѣсномъ. И то са пишетъ жынь вѣдѣшаго вѣкѣ, іакъ читаемо дѣ повесѣднекомъ нѣіомъ исповѣданію вѣры: „Чаю воскресенія мѣрѣтыхъ и жынь вѣдѣшаго вѣкѣ“. Бо тоѣ маѣтъ быти, ижъ то всѣ воскреснемъ изъ мѣрѣтыхъ, всѣ ишмѣнимъ

такю великую махынѣ сего видимаго свѣта ѡсвѣчает ѡсностю своею ѡ веселостъ всѣмъ людемъ подаютъ, а тогда ѡкъ не маєт ѡснѣишоко надъ сѣнце выгы, коли станетъ тмами темъ сол'нецъ, стѣхъ ѡ прѣднѣхъ вѣхъ? Бо южъ тогда самъ Хѣ снѣ вѣхъ снѣ снѣцемъ вѣдетъ ѡ стѣхъ вѣхъ всѣмъ сѣ южъ тогда просвѣтатъ ѡко снѣце снѣ видимое ѡ дочасное. Таковажъ вѣдетъ радостъ невывомнажъ стѣхъ вѣхъмъ во црѣствѣ нѣсномъ, а дѣло ихъ ѡ работѣ вѣдетъ тамо всѣгда со аглы Бѣга непрестанно хвалити во нѣсныхъ веселыхъ, выхвалити нѣснаго ѡ доворотливаго Бѣга ѡ творца своего, добраго дав'ца ѡ короля нѣснаго. И такъ праведници ѡстанутъ во ѡмытлахъ нѣсныхъ, вѣдѣтъ жити во вѣки вѣчныя ѡ неискончаемыя во црѣствѣ нѣсномъ, котораго то црѣства ѡ насъ грѣшныхъ сподоки Хрѣсте Бѣже нѣхъ, Троице стѣла, Оче ѡ Оне ѡ стѣхъ Душе, тамъ не товою жити ѡ тебе хвалити на вѣки вѣчный. Аминь.

О свѣтѣ, ѡковѣ вѣдетъ ѡннѣхъ ѡ землѣ ѡ що на ней за люде жити вѣдѣтъ. ѡкъ пише писмо стѣе ѡ вѣдѣщомъ вѣцѣ, ижъ то настѣнитъ во второмъ прѣшествѣи вѣкъ радостный, вѣкъ веселый, вѣкъ безконечный, вѣкъ непрѣмѣнный, которѣи сѣмъ нѣгда не прѣмѣнитъ ѡ конца емѣ нѣгда не вѣдетъ. Прѣднѣхъ пойдѣтъ в ѡно со Хрѣтомъ во црѣство нѣсное ѡ тамъ вѣдѣтъ в радостѣ великой на вѣчныя роды. И не то намъ, наимилнѣе хрѣстиане, потреба знати, ѡкъ сей низкѣи вѣдетъ свѣтъ во второмъ прѣшествѣи Хѣомъ ѡ акажъ его красота вѣдетъ ѡ што на немъ за люде зостанутъ ѡ жкъ сѣмъ вѣдѣтъ заходити ѡ що ихъ за дѣло еще вѣдетъ. И то каждый прѣслѣхай сѣмъ плано, ѡкъ ѡписѣютъ ѡсно ѡ доводнѣ нѣхъ вѣсловци ѡ теѡлогоре, ѡко то стѣхъ ѡванъ Бѣгословъ ѡ Дѣвнѣсий Прѣѡпагита ѡ Грѣгорѣи Назѣанскѣи во своей тайной вѣгословѣи в ѣ книзѣ Ковлейотеци в главѣ мѣ. Коли возметъ Бѣгъ доворотливый в ѡно прѣднѣхъ, то южъ ѡстанетъ сѣмъ свѣтъ сей видимый ѡ землѣ, которажъ переполарѣетъ сѣмъ ѡ перегорытъ ѡ вѣдетъ чѣта ѡко крыш'талъ ѡ свѣтла. И свѣтъ сей таковъ вѣдетъ: землѣ вѣдетъ гладка, ровна, чѣстѣла, не вѣдетъ на нѣи горъ высокѣхъ, непрѣстѣпныхъ, не вѣдетъ нѣсты[нѣ] анѣ лѣса, не вѣдетъ ѡ свѣкровъ лютыхъ, ани потѣтъ анѣ смоковъ анѣ гадовъ ѡдогнѣтыхъ ѡ всажѣхъ вѣстѣхъ, которыя теѣперъ сѣтъ. Исе теѣ погнѣетъ ѡ погорытъ ѡгнемъ, а скверна ѡ нечѣстота всѣмъ во гееннѣ пойдѣтъ. Тогда южъ не вѣдетъ ани мѣца ани снѣнца ани свѣздѣ, ко то все сѣтъ дочасно ѡ светное, все сѣмъ теѣ ѡмнѣетъ ѡ перѣмѣнитъ сѣмъ. Иле южъ тогда вѣдетъ свѣтлостъ трысѣатѣлнаго вѣжества, ѡкъ в ѡвѣкъ такъ ѡ на земахъ ровный свѣтъ вѣдетъ, ѡ не потреба тогда вѣдетъ снѣнца, ко южъ тогда не вѣдетъ анѣ ночи анѣ дѣла,

но всегда ровная свѣтлостъ вѣдетъ безъ вѣры на кѣки, всегда прекрасная, сладкая, иже оумъ члвчій не змыслитъ, анѣ ѡко не видѣло, анѣ оуха не чсла иѣколи, иже зготовитъ Бгъ справедливымъ своимъ мощю своего вѣстра. Бо южъ тогда не вѣдетъ анѣ зимы анѣ лѣта, но все ровная теплота вѣдетъ, тихая и стѣшная, безъ вѣры на вѣчные кѣки. Все во тогда старое кѣка сего дочасное ѡминетъ и мимидетъ и все погинетъ, а вѣчное и нетлѣнное настѣпитъ. Вѣдетъ иже новое и земля новая, свѣтъ веселый и радостный на кѣки безконечные, свѣтъ тихій, свѣтъ невѣры и стѣшный на кѣки. Бо тогда вѣдѣтъ жити люде чѣтые и нескверные. Прислухай са пиано каждый, которіе то люде встанѣтъ на земли по страшномъ сѣдѣ вѣкомъ, іакъ то ѡ томъ ѡписѣетъ в егословіи рыторской сладкогланвой и спсѣнной оу книзѣ названной Перло многоцѣнное оу главѣк ѡстатной. Оу той книзѣ пишетъ, иже то на семъ свѣтѣ таковыя люде настанѣтъ, которіе не заслужили анѣ иже анѣ тежъ мѣкъ печелныхъ, іакъ то ѡрочата некрѣпныя хрѣстіанскіе, такъ то и ѡрочатка жидовскіе и ѡрочатка некрѣпныхъ народовъ, которіе малые помирали не дознаючи всакого . . . и колвохвалства. Такъ тежъ хрѣстіанскіе дѣточки, которіе помираютъ непросѣщенныя аже некрѣпныя, таковыя са переполарѣютъ ѡгнемъ емѣфирейскимъ, коли вѣдетъ земля горѣти. Такъ тежъ ѡписѣютъ, иже ты дѣточки в мѣки печелныя не пойдѣтъ, але и црѣства иже не дойдѣтъ и лица вѣго видѣти не вѣдѣтъ по глѣ Гено: „Хто са не ѡродитъ ѡ воды и дѣа сѣго, таковыи не дойдѣтъ во црѣство иже не“. Такъ тежъ и старіе многіе вѣдѣтъ, иже мѣкъ печелныхъ не заслужатъ, але и в црѣство иже не дойдѣтъ и лица вѣго видѣти не вѣдѣтъ. Але предца и на тыхъ іако свѣтлая завше вѣдетъ свѣтити, и такіе то люде на земли встанѣтъ. И иже женщины и иныя нечѣсто родящій са, ты не встанѣтъ на сѣдѣ вѣжій. И такъ ты люде на земли вѣдѣтъ жити вѣчными часы не смираючи иѣколи, хвалачи Бга непрестанно іако творца своего. Бо южъ тогда и на земли которіе са встанѣтъ, не потреба имъ вѣдетъ анѣ ѡрати иѣ склати, иѣ вѣдовати анѣ копати, иѣ прасты иѣ ткати, во на шитки вѣдѣтъ сыты ѡ иже манны и сладости невѣры на кѣки, вѣдѣтъ ѡдежныя свѣтлостю иже не Бга и свѣта. И такъ и ты вѣдѣтъ іакъ аглы. Такова вѣдетъ жизньъ вѣдѣщаго кѣка, которой то жизни аже вѣчности и на грѣшныхъ сподоки црѣ превѣчный Хѣ Бже иже тамъ жити и теке творца своего хвалити со ѡцемъ и сѣымъ дѣомъ и иже и прѣно и во кѣки вѣкомъ ѡминь. Конѣцъ книзѣ сей ѡ послѣднихъ дѣехъ.

Сей твір — популярна перерібка Слова Methodія Патарського з різними додатками взятими головню з Апокаліпси св. Івана, та також із деяких інших теологічних та апокріфічних книг (прим. притча про коня і змія з Битія XLIX, 17, ширше в апокріфі „Заповіт Якова“, пор. Памятки I, стор. 151). Важний тут цитат із Церла многоцѣнного Транквіліона Ставровецького, бо він не лише дає нам дату (1649 р.), ранше якої не міг повстати сей твір, але надто доказує, що не вважаючи на численні польонізми се не переклад із польського, а твір доконаний Русином і руською мовою.

3. Бібліотека Нар. Дому, рукоп. 126 із XVIII в.

[Із осьього рукопису, що в головному, декуди зовсім дословно сходить ся з текстом Теслевцьового, та на жаль також не має ані початку, ані кінця, подаємо лише деякі виривки, щоб доповнити прогалини тексту Теслевцьового. Уривок розпочинається оповіданем про Мандону, потім іде розділ „**Г** трієх царєх **Ф** племєнє **Д**їидова“, яких імена: Соркилов, Левнон і Менднон. Далі йде „**Г**лово ш кѣгочєстиковом црїю **М**ихаилѣ архистратигѣ“, себто про його друге панованє, про яке одначе оповідаєть ся те, що в Слові Methodія було говорено про перше. Далі йде „**Г**лово о прїшєствїю **А**нтїхрїстовѣ и ѿ сѣдѣхъ его“. Виписуємо віден виклад видїня Якова, якого й тут так само невірню як і в текстї Теслевцьового названо патріархом єрусалимським].

Заправду, наймнїшїи хрѣтїанє, оуважмож слова їт. Іакова патріархи Ієрусалимского, і шннєє видѣнїє его; прислѣхайте сѣ тѣ пилю кождїй з наѣ викладѣ шнихъ словъ. Что єсть конь вѣклїй, и что єсть змій срєгїй? конь вѣклїй, то єсть вѣра чистаѣ хрѣтїанскаѣ вѣло снающѣѣ, ѿ пожеї житїє людєй кожїнхъ законъ Хрѣтовъ, которїй завше прѣдкїи вѣкгомъ вѣжитъ через поле, то єсть чрезъ двє свѣтѣ ѿ вѣкѣ живота чловєческаго, а змія страшнїй ѿ лютїй ѿ западѣ на свѣтихъ кожїнхъ прєслѣдованихъ, которїхъ ѿмена сѣтѣ написанно во книгахъ животнїихъ, срєгїй двакол во плоти прїйдєтѣ на сєй свѣтѣ, народитѣ сѣ син нагвнїй, то єсть Антихрїстѣ, вїдєт и вилєтитѣ из стороны за-

ходних краєв'. а цю догонит коня и сѣснѣтъ за ногѣ заднѣю, то єсть Антихристѣ прелѣститѣ избраннихъ кожнѣхъ ѿ православної вѣри. начнѣтъ жити християне ко своему нечѣрствѣю, їже ся запрѣчатѣ ѿ ѿрѣдѣтъ сына бжїна ѿ крещенна стѣго ѿ прїймѣтъ печать ѿ знаменїе на челахъ або на рѣкахъ своихъ правихъ, патно Антихристово. а цю¹⁾ конь присидѣтъ на ногѣ, то значить, ижѣ четвертая часть спадѣтъ вѣри православної, і торгнет ся і ѿторгнетѣ ся змїи вселѣкаїи дияволѣ, яко Іѿанѣ стїи ѣ своей богословїи рече, їже „видѣхъ змїю на небеси седмоглавнѣю, которая мѣла на сѣвѣкѣ роговѣ і. и фѣстов ѣ., которимъ хрѣстомъ своимъ сторѣгнѣла четвѣртѣю частѣ звѣздѣ небеснихъ и положи ихъ в темность вѣчнѣю“. змїи єсть дияволъ ко плоти, то єсть Антихристѣ, а седмѣ голов ѣ. дхѣвѣ нечистихъ вѣсковскихъ силнихъ имѣти вѣдѣтъ, которими вѣдѣтъ чѣда творити и мечти диявольскїе в ѿчахъ людскихъ, а і. роговѣ вѣдѣтъ з ним і. царей, а ѿнѣ самъ єдинатѣцятїи панѣючїи над ними. а ѣ. фѣстов, то єсть ѣ. потѣбностей власти мощной. а цю сторѣкѣ дѣю часть звѣздѣ небеснихъ ко тмѣ, то єсть иже прелѣститѣ и пригнѣет до себе вѣрѣющихъ ко Хрѣга часть четвѣртѣю хрѣтиан фѣстомъ, то єсть мощю свою и сѣрѣостию, ѿ введе ихъ из собою ко неканѣю пропасть на мѣки вѣчнїе до пропасти темной. то єсть виклади істиннїи. імѣнїи ѣши слышати да слышнѣтъ.

(Далѣ їдутъ роздѣли „Слово о власти ѿ мощи Антихристовѣ ѿ савѣгѣ его“, ѿ „Седмѣ аѣгловѣ и седмѣ гнѣковѣ кожнѣхъ на злѣго Антихриста“ (перерѣбка з Апокаліпси єв. Івана), „Слово ѿ запалѣнїи зѣмлѣ ѿ царѣства Антихристовѣ“ і дальша глава без окремого титулу, хоч і віддѣлена від попередньої словом Finis покладеним на кінці попередньої глави та півперечною лінією з відступом, де оповїдаєть ся про прихїд Сина божого на суд; дальша гл. також без титулу про трубленѣ на суд і воскресєнє мертвих, дальша про приводженє всѣхъ народѣв на суд. Вїймаємо з неї кінцевїи уступ, якъ також друкуємо дальшїи роздѣл, щобъ заповнити прогалїну в текетї Теслевцьового зазначену на стор. 316]. Повѣдѣютъ филозофовѣ, ижъ той дѣврѣ до самой прїисподнѣкѣ поїшоу к неканѣиє страни, ѿ такъ ся ѿнѣла рѣка розалла ѿгненна по неканѣ всѣмѣ ѿ стало ся страшное море гѣенское. ѿ по дѣкретѣкѣ кожѣм ѿ страшное его судѣкѣ речѣтъ Хѣ синѣ кожїи: „ѿидѣте ѿ мене проклатїи ко ѿгнѣ вѣчнїи дѣготованнїи дияволѣ ѿ аѣгломѣ его“. ѿхѣ якїи

¹⁾ В рукоп. аще.

страшній ѿ смѣтній декретъ вѣдетъ на грѣшниковъ! Такою голосъ оучѣвши грѣшници горко заплачѣтъ, ѿ спадетъ страхъ великій ѿ жалъ тяжкій, ѿ такъ ихъ займѣтъ диаволъ искание, страшнѣе, немилостивѣе въ вичахъ ѿгнѣстими, ѿ поженѣтъ ихъ къ рѣкѣ ѿгнѣстѣю, которая то рѣка потечетъ долиною либо оудолѣемъ плачевнымъ вѣдѣтъ сѣго Фалмиста Давида, где такъ мовитъ: „Ю юдолѣкъ плачевнѣк, ѿдѣже положи“. ѿ такъ сѣ грѣшнѣе восплачѣтъ къ той рѣкѣ ѿ погикелъ вѣчной. аминь.

Слово ѿ краинѣкъ прѣисподной. ѿ краинѣкъ прѣисподной либо сторонѣкъ, которѣю зовѣтъ пекломъ, многѣ пророци ѿ богослове нѣтъ ѿписѣють ѿ той сторонѣкъ прѣисподной, називаютъ еѣ Триаторомъ [sic, зам. Тартаромъ] либо пекломъ. тѣюжъ краинѣкъ ѿписѣтъ единѣкъ тѣмълетъ Крепосѣкъ оу книзѣкъ Янокрисѣкъ: „Темнотѣ потраченнаѣ, Бѣ, темнѣетъ на вѣки ѿ не просвѣщаетъ сѣ солнцемъ“. гдѣжъ естѣ ко прѣисподной странѣкъ нѣкоторѣа краинѣа ѿдѣланнаѣ. бо гдѣжъ подземнаѣ не всѣа темнаѣ, але вѣдѣтъ богословцевъ, где такъ ѿписѣють, же солнце ѿсвѣщаетъ ѿ подземнѣю странѣкъ, нѣкоторѣю часть странѣкъ¹⁾: когда тѣ естѣ ноцѣкъ, а тамъ естѣ день, а когда тѣ естѣ день, а тамъ естѣ ноцѣкъ. але то естѣ единѣа краинѣа подземнаѣ смѣтнаѣ ѿ мрачнаѣ, темнаѣ ѿ страшнаѣ, которѣю Богъ доворотливѣй ѿдалѣкъ на мѣшканѣа Сатанѣкъ ѿ сѣбѣамъ его, такъ тежъ ѿ грѣшникомъ, ѿ таѣа страна називаетъ сѣ пекломъ, ко въ той странѣкъ море сѣкрѣстѣе ѿгнемъ горящее, съ которого сходитъ дѣмъ смраднѣй, ѿ ѿное море непрестанно ѿдѣмѣтъ ѿ кипитъ пѣкнами. а въ той странѣкъ царѣкъ естѣ дѣмонъ страшнѣй дѣтѣлѣкнѣй Нелѣвракъ либо вѣтъ, Люциперѣкъ пекелнѣй. полата его темнѣй адѣкъ, а престолѣкъ его смокъ лютѣй. той црѣкъ Сатана²⁾ надѣчаетъ смока и ада, акѣ вѣнѣцѣалѣкъ сѣ пацѣки своѣи вѣтрѣкъ вѣрливѣй, ѿ тамъ вѣходѣтъ вѣтри. вѣри [ѿ] страшного сапана, ѿ тѣе вѣтри ѿ вѣри розганѣють геенское море, хвѣлѣкъ великѣе ѿ страшнѣе мѣцѣтъ, ѿ тоѣ море розливаетъ сѣ по всеѣ странѣкъ той. ѿ не естѣ тамъ покоѣа дѣн ѿ ноцѣкъ, ко ѿсѣ того моря вѣходитѣкъ пламенъ стрѣгоаго ѿ лютаго ѿгнѣа, ѿ тоѣ називаетъ сѣ Геѣна, ѿгнѣкъ вѣчнѣй ѿ нѣгдѣ не ѿгасѣющѣкъ. Прѣислѣхай сѣ каждѣй пиано, православноѣ хрѣтѣанинѣ, акѣ тамъ ѿ той странѣкъ ѿвѣвателѣи ѿ мѣшканѣкъ! тамъ грѣшнѣе повѣзани ланцѣхамѣ желѣзными ѿгнѣстими, ѿ то естѣ ѿвѣвателѣкъ вѣчноѣ неволѣкъ. а царѣкъ надъ ними диаволѣкъ несѣтѣй ѿ страшнѣй. ѿдѣкѣанѣе къ той странѣкъ ѿгнѣкъ горящѣй ѿ пламенѣкъ геѣнскѣй, которѣе грѣшники вѣдѣтъ его пожирати. напитокъ ихъ смола кипѣцаѣа ѿ дѣмъ сѣкрѣ-

1) В рукоп. странѣ. 2) Сапана.

чистѣй. такъ съ той странѣ плачь, крикъ, стогнана непрестано, день ѿ ночи: „Ахъ! оуби мнѣ! Бѣда и горе невмѣрное!“ тамъ съ той странѣ постѣла ѿгнинная пламенемъ посланная ѿ димомъ горкимъ покрита; ниной роскоши не естъ съ той странѣ. О грѣшници, чѣйте ѿ покайте съ живота своего, во чѣте, какіе тамъ сѣтъ роскоши. ѿ несчастливѣе грѣшници, сего свѣта роскошници, чого съ квапите в тѣю страну ѿйти, съ которой нѣколи немашъ свѣта, але завше темность? Зде немашъ жадного дня ѿ часа волного, тило панѣщина, вѣчній мѣки ѿ дивола. Претож прошъ васъ, братіе, чѣйте, иковіе роскоши в той страной ѿ смѣтной краинѣ, съ которою таа рѣка понесетъ всѣхъ грѣшниковъ не кающихъ съ грѣховъ своихъ. костанѣмо с каа ѿ волота, акимо не спали во море геенское меже мешканцѣ смѣтнѣе, немилостивѣе дивола. востанѣте, лѣнивѣе, поднесѣте ѿчи ваша на висотѣ небеснѣю, тамъ где агли кожій весело спѣвають, праведниковъ к свѣтѣ призываютъ. ѿдѣте спѣшно в тѣю небеснѣю страну, где црѣкъ слави Гдѣ нашъ Іс Хсѣ, вѣчная правда, жнегъ ѿ кролюетъ со ѿцемъ и синомъ и стѣмъ Дхѣомъ, которомъ слава во вѣки. Аминь.

Кожде чѣство ѿ кождѣй чаднокъ ѿдѣленѣю мѣксъ прѣиметь, когда грѣшниковъ ѿженѣтъ съ некаю на вѣчнѣю мѣксъ, где съ южъ вѣдетъ вѣчнѣ мѣчити дѣша днѣ ѿ ночи непрестанно. ѿ жаден чаднокъ грѣшной дѣши не еднѣ мѣксъ вѣдетъ терпѣти, але кожде чѣство грѣшной дѣши свою кромѣшнюю мѣксъ прѣиметь. першоѣ ѿко естъ в тѣлѣ, которѣ съ мѣчити вѣдетъ, же смотрѣло на семъ свѣтѣ на красотѣ женъ владнѣихъ и на чѣжѣе доврѣ задростило, тако то сѣкро ѿ злато, маетности, ѿдеждаъ краснѣ, ѿ то завидѣвши свѣтѣ привлацѣло, ѿ справѣ вачивши тайло, ѿ за тоѣ вѣдетъ съ мѣчити в некаѣ плачемъ вѣчнимъ, слези вливаючи кровавѣе непрестанно, ѿ завше вѣдетъ смотрѣти на диволов.

ѿ чѣство слѣшанѣе, которѣ то на томъ свѣтѣ радо вѣло слѣхати словѣ лако нѣсенъ стройнѣихъ, мѣзникъ веселихъ, лестнѣихъ женъ владнѣихъ, радѣ несправедливѣихъ, шептовъ израдливѣихъ. тогда оухѣ вѣдетъ мѣчити съ такъ, же чѣти не вѣдетъ нѣчого, тило крикъ, плачь, стогнана ѿжаснаго, самѣихъ на себѣ нарѣкванѣа.

Г. ѿвонанѣе чѣство естъ в тѣлѣ;

Д. естъ чѣство вѣшенѣа, тогда мѣчити [съ] маеть своєю ѿдѣленѣю мѣкою, которѣ на семъ свѣтѣ радо вѣло кохати съ ѿ потравахъ роскошнѣихъ ѿ напоухъ в постѣ стѣе ѿ во праздники

весеіе, кѣшало маса сквернихъ ѿ нечистихъ, ѿное некладслово-
ное безъ времени ѡживати; тое такъ мѣчити ся вѣдетъ: нити
ѿ исти день ѿ ноцѣ непрестанно.

Ѣ. чѣство то естъ рѣки, которіи ради вѣли на семъ свѣтѣ
взяти скверни ѿ стѣдана ѡди, ѡдрапѣжно крали чѣжѡ працю
ѿ кровъ неповинѡ проливали, а ноги тяжко на розкоі ѿ крадѣжъ
ѿ кровопролитіе хѣдили, ѿ прочая скверни топтали, — тое рѣки
ѿ ноги такъ ся вѣдѣтъ мѣчити показавши ланцѣхуами во вѣч-
ной неволи, съ которой не видѣтъ нѣколи.

Ѥ. чѣство естъ сердце, которое на семъ свѣтѣ наполнило ся
ярости, злости ведаѡ стѣго евангиста Матѣеа, таково срдце вѣ-
детъ колѣкти в некаѣ колестію барзо великою со всѣми вѣстро-
стями своими.

Ѧ. чѣство естъ мысль, во смолѣ вѣдегъ ся мѣчити розѡмъ,
приводячи къ раскоши сего свѣта, мовитъ такъ, же жилъ чѡвекъ
на семъ свѣтѣ якъ внаѣ когачъ albo славенъ, во вшелявнихъ до-
статкахъ ѡплакаѣ [sic!], гоіно веселѣлъ ся, вино разливалъ, ви-
крикаѣ, а ѡ ѡгни некаломъ нѣхто крапѣ води не дасть; приво-
дячи свѣѣ на память шати дорогіе, а тѡ сидѣть голіе срамотою
покритіи и наготою вѣчною; приводячи свѣѣ на память скарки
великіе, шкатѣли златомъ наполненіи, конѣ цѣсовіе в злато ѿ в
срѣкро ѡбвраніи, гостини частіе, красніе игри на стрѣнахъ, танцѣ,
скоки ѿ вшелякѣ раскоши, якъ жилъ чѡвекъкъ на семъ свѣтѣ,
ѿ потомъ прійдетъ до самой дѣи, пристанѣтъ до ней вшелякѣ
тяжкости, колести ѿ мѣки розніе. ѿ такъ къ грѣшникове вѣдѣтъ
в вѣдѣ великою ѿ начинѣтъ на себе нарѣкати, яко пси голодніе
вѣдѣтъ сами тѣло свое гризти и сами себе проклинати ѿ роди-
чѣкъ своіхъ ѿ той день, в которіи ся родили [на] свѣтѣ, в го-
рѣсти великою ѿ распачи тяжкою вѣдѣтъ ѿ на самого Бога зло-
ричати ѿ на сына кожѡа влюзвити. ѿ дѣи грѣшнѡю яко ѡдо-
витій гадъ робачество вѣдетъ гризти. ѿ такъ пси колести на грѣш-
никовъ ѡпадѣтъ. Єще писмо стѣе повѣдаетъ намъ такъ: на страш-
номъ сѣдѣкѣ познаютъ ся вси, ѡцѣ ѿ мати из синомъ, синъ з ѡцемъ
ѿ з маткою, братъ з братомъ, сестра з сестрою, мѣжъ з женою,
приятель з приятелемъ, товаришъ с товаришомъ, сѣкѣдъ з сѣкѣ-
домъ не тѣлко з близкимъ, але з далекимъ, не тѣлко хрѣтіана [sic!],
але ѿ поганіе ѡзници з некрѣпими, але помощи еден дрѣгомѡ не
дасть ѿ вѣдѣтъ плачание колати — нѣхто не помилѣтъ; вѣ-
дѣтъ кричати — нѣхто не пожалѣтъ; вѣдѣтъ ѡ стѣихъ ѿ ѡ
аггловъ ѡверненни ѿ ѡ Кѣа ѡдаленни. Солнце свѣта не дасть
видѣти ѿ розно ѿхъ развѣчитъ; едни вѣдѣтъ плавати в рѣцѣ

вѣнної, а ѿнїе в смолк кипащою, ѿнїе во вѣнїи негасимомъ, ѿнїе во мори лютом, ѿнїе в зимк несегрѣемой, ѿнїе в черкѣ неспяющом, ѿнїе во тмк непросвѣтимою, ѿнїе в дим скрчистїи горкїи и смраднїи, ѿнїе пойдѣтъ во адъ смѣтнїи ѿ непросвѣтнїи, ѿнїе пойдѣтъ в седмоустнїи кладяз'. О грѣшници, чѣйте великїе ѿ люте мѣки под декретом кожїм, которїе то мѣчити ся вѣдѣтъ на вѣчнїе часи! Но яко црѣтїю нечесномъ не вѣдет конца, такъ грѣшници вѣдѣтъ горкїи и не згорятъ во вѣки з дѣлами с тѣлом. ещє знай, иж не толко грѣшнїе дѣи по сѣдѣ кожом мѣчити ся вѣдѣтъ, но ѿ дїаволи ѿ дѣхїи ихъ безплоднїи на мѣкс тогда пойдѣтъ. Гдє такъ сам Хс синъ кожїи мовить: „Сїидѣте ѿ мене проклатїе во вѣнїи вѣчнїи зготованїи дїавола ѿ а҃глам его“, Асципѣс ѿ сасгам его на вѣчнїе вѣки. ѿ заткорить ся некло на вѣчнїе часи ѿ там вѣдѣтъ грѣшници с поганими ѿ нечистими язїки ѿ дїаволи вѣчне мѣчити ся. а на^е всѣхъ вѣрнїхъ захочай ѿ тих мѣк' некланїхъ, Боже єдинороднїи, которомъ ѿ на^е чєстк ѿ хвала ко вѣки вѣком. Амин. Finis.

За сям ідуть іще три сторїнки рукопису згіднї з текстом Телєвцьєвого.

I. Рукописе Теодора Поповича Тухлянського з XVIII в. (Ossol. рукоп. 2189, к. 36 v. — 47 v.).

Исторїи ѿ женк Мандонк црїци безбожнїи и кєстїалкнїи. finis. Но послѣднїа дни и лѣта вѣдет црѣтєковати жена Мандона ѿ поколѣнїа Ясєрова. Там црїца вѣдет злаа, лютаа, немилостїва, безбожна¹⁾, нечѣтаа, нераднїаа, поганнїаа, пюгакнїаа. Єлиши, іакови вѣдѣтъ справи єа! Но дни во црѣтєва єа оумножатъ єа владїи великїе пѣстен рознєсти, сконїи волн. там ко то црїца повелит сѣщнїииков и оучителїи гѣбити и вѣрѣс хрїстїанскєю викорнїти, книги сѣши повелитъ зєирати и вѣнїем палити, а ко црѣквах сѣшх повелитъ владїи творнїти и wskєрнїтъ шатари сѣши, а крѣтъ Хрѣвъ наречет гладїицєм, то єст' шивенїцєю, и вѣдѣтъ рєгати єа иконам сѣшм и повелитъ вѣнїем палити иконы сѣши и єаа сосѣди црѣковнїа. и вѣдет искати сѣшх тѣлѣк на порѣганїє, але то не даєт єи Бгъ знантїи их и закрїєт ѿ вѣчнїю

¹⁾ Далї в писано ще ҃ав немилостива, та потїм узято в євобки.

ея оубоудников стыхъ своихъ. Тамъ то беззаконїа злаа повелитъ
 совокупити сѧ ѡцви со дочкою, мѣри со синомъ, братови со
 сестрою, свекрови со нежѣткою, а котерни би спротивныи вѣ
 волѣ вѣ, тихъ повелитъ гвѣити и тратити. Самажъ вѣдетъ без-
 стѣднѣа и нестыдливѣа: вѣдетъ со многими шкѣи вѣдѣтъ творити
 яко ѡцѣа нечѣтаа, и ина много бѣстѣаства тогда оумножатъ
 сѧ во дни во црѣства вѣа, нуже здѣ стѣдѣ естъ и во книги пи-
 сати. тогда во, братие, оумножатъ сѧ великїе сварови и вѣдѣи,
 нечѣтота, беззаконїа, скверни, погивѣли, законства. тогда во
 закнати вѣдетъ ѡцѣ сѣа, сѣтъ ѡцѣа, кратъ врата, приѣта
 приѣтаа, свѣдѣ susida, и вѣдетъ великое злоество во вѣкѣхъ
 дворахъ и домахъ, по дорогахъ и по разнѣтиахъ, по садѣхъ, по
 оулицѣхъ, гдѣ кто кого зможеетъ. И вѣдѣтъ тогда трѣни мертвиѣ
 по оулицѣхъ вѣлати сѧ и не вѣдетъ комѣ ну погрѣвати. Оубоудетъ
 немилосердїе повсюдѣ, горе тогда, братие, вѣдетъ! Яле то все за-
 даа нашихъ заихъ справѣ и дѣлакъ доидѣтитъ то Гдѣ Бгѣ
 и подасть такѣю злою црѣсѣ, аби сѧ витратни и вѣдѣли
 злое люде, понеже оумножитъ сѧ много злоети. И вѣдетъ до-
 вротанин Бгѣ гвѣити царями, заими королями, панами немилосер-
 дивими, конками, морями, голодами, злоествомъ и многими
 пакѣками и вѣдами, понеже даае даае размножатъ сѧ великїе
 злоети в людехъ, якѣ то оуже и теперѣ и днѣ естѣ много зло-
 ети, прѣхирѣства, хитванства, неправди, злоети, непослѣшенства
 законѣ вѣго, несправедливости, своен воли, ѡстѣнства ѡ пра-
 вон вѣри, полноти гнѣвѣ, ненависти, драпѣжства, лѣпѣжства, кри-
 конприсѣжства и лжѣ, сваровѣ, тажки, лихонѣства, ненависти
 и прочинѣхъ злоети. Оуби мнѣ, мире мѣзерни! Кто би мѣлакъ по-
 достаткѣ ѡписати твои злоети! Прочежъ помолѣи и слезами за-
 трѣ, оубавши во ѡ старого прѣрока аж до самого малого
 ѡрока, не знаидѣи в томъ злосливомъ мирѣ, аби хто вѣа безъ по-
 рока, не весь мирѣ во закъ лежитъ. Днесѣ во не токмо королѣ¹⁾
 и црѣк, кнѣзѣ и пани и прѣстїе люди оу злоестѣхъ сѧ и в лѣвак-
 стѣвѣк кохлѣютъ, але то юж и сами арципѣкѣши и вѣкѣши и иинше
 рѣскїе митрополѣти, вѣдѣи, архимандрити, игѣмени, черци,
 чапани, дѣховнїи, оучитѣле, книжнїици писменныи, прѣсто рекши
 оушитки напили сѧ того свѣкта ѡ вѣдѣни чашн, несправедли-
 кости и злоетни мира сего, и вшитки полны сѣтъ лѣвакѣства, зради
 и неправди. Оуби горе, оуби вѣда! всегди полно злоети, во вѣкѣхъ
 полно неправди, яко прѣрокъ мовитъ: „Исѣакъ чѣвѣкъ ложъ естъ прѣдъ

1) В рукоп. королѣ

Бѣм. Оуби мнѣ, злослівни мире! оуби мнѣ, темнии Вавилоне, неможе нѣхто вирети твоєи вѣди. хочаи би еск пророки з гробокъ побѣстали, еце би, мизернии мире, твоихъ злостей и вѣдъ недостаткѣ нѣгди не шпсали. Оуби мнѣ, скѣте мѣзернии, оуби мнѣ, скѣте оупадни, оуби мнѣ, скѣте вѣднии, оуби тебѣ, розкошникѣ несправедливни, неправедникѣ злосливни, хитванникѣ того мѣзерного скѣта! Горе тебѣ, мире темни и оупадни Вавилоне из твоими злими шиватели, злосливнии человекци. (Пророкъ сѣши називает Вавилономъ темнимъ миръ сей злосливни, обиватели его члѣви зане и несправедливие, котории не стоат оу правдѣ и проча). Оубоже на тебе, Вавилоне темнии, мире злосливни, идет оупадокъ ѿ нѣснаго Бѣа, ко юж сѣ стала давно к тебѣ великаѣ трикога, (слухати новини, ко юж к тебѣ сѣтъ оусюгди шербини). Оупадѣт' твои стѣнки и толстѣи мѣри, настѣпают на тебе, Вавилоне, ѿ всѣхъ сторонъ вѣди шко чернии хмѣри. Нѣкомѣ твои шербини шправити, ко мѣсиш за свои злостей до шстаткѣ оупасти, и за дѣла нашихъ те, братие, великихъ злостей дошсетити Шѣ Бѣ дократавни такѣю самю црѣс Мандонѣ. И вѣдетъ зала, лютаѣ и безбожнаѣ црѣца, и вѣдетъ црѣствovati дѣла и великѣю вѣдѣш чинити и вѣрѣ хрѣстианскѣю вѣдетъ шстоштити. И еце еи на томъ не станет' сѣ дошит, и почнетъ еце злоречити и вѣзвнѣти изикомъ своимъ на нечеснаго Бѣа: не токмо вѣдет' црѣцею сѣ називати, але и богинню, и ставши передъ оушнѣткими людами, вѣдетъ оу нѣбо махати и злоречити и Бѣш дократати рекѣчи: Нѣж, Бѣе, котории живеш на нѣбѣ, которого ѣ анѣ сама тебе, вѣдѣши великаѣ и моцнаѣ богинна, тебе не видю, анѣ теж мои люде. Шож тепер оуспѣеш и шож ми оучиниши? Я то емъ цркви твои шбѣстошила, приказана твоє розпошила, вѣрѣш вѣкоренѣла, свою емъ великѣю моцъ и властъ разширила, оустави твои погѣвала. Такъ емъ оучинила, шкъ сама хотѣла. Шож еси мѣнѣ оучинила своимъ вѣжѣствомъ? Претикъ мои силѣ и моци не могъ еси и волосѣ единомѣ прикоснѣти сѣ глави мои. Штемъ моцнаѣ богинна, моѣ ко сила великаѣ шдолакла и твою славу шшѣстошила".

О Бѣ долготерпеливии,
тоже еси до помсти безбожнии и злии неквапанкии!
Терпѣшии Бѣ, нашимъ злостемъ, хотѣши нѣшего показниа
за дѣла нѣшего спасениа.

Тогда, братие, на тоты гнѣсные и гнѣнные и плюгавѣе слова еи не штерпитъ Гѣкъ Бѣкъ и пошлетъ архангѣла своего,

великого небснаго воеводѣ Михаила, аки еи погубил. Тогда стѣи Михаил пришедши со небесе порвет еи за волосы пред оубѣли людми из стола црского и поднесет еи над морем високо оу горѣ, веѣм людем видаще, и поднесши еи високо подрѣжет еи серпом люто и оударит еи скѣптром и погубит еи з великим шѣмом оу море аж до самаго пропаднаго ада, до печельнаго црства, и тамо поиде на вѣчные мѣки. И то оувидѣши людие такѣю строгѣю и страшнѣю погивел свои кролевон, восплачѣт сѣ горко и возридают, и нападѣтъ на них страх великий. И начнѣтъ молити сѣ нѣсному Бгѣ и почнѣтъ клати сѣ злости своих, реѣчи оу горести свои великон: „Ѡ горе нам, братие, горе, тепер погиваем!“ И тако сѣ скончат црство шнон безвожнн црци Ман'дони црство. Бгѣ нѣемѣ слава вегда нѣк и прѣно и во вѣки вѣком. Амѣнѣ.

Повѣсть ѡ трех юношах црѣх, кратнихъ роднихъ. Во то время по тон злои црци Ман'донѣ востанѣтъ три млдци братиѣ роднѣк с поколѣна Давидова, королевские сѣны, и вѣдѣтъ црствовать ко людем. Единѣ сѣдет црѣм во Ерѣсалимѣ, дрѣгии сѣреднии сѣдетѣ црѣмъ оу славномѣ мѣстѣ Римѣ и примет власт свою, третии меншии сѣдет царем оу Литвѣ на сиверних, то естѣ полѣноцннихъ сторонах, оу Ризѣ, великом мѣстѣ Литовском, и примет власт свою. И тако шние триѣ братѣ поживѣтъ междѣ собою тихо и мирно през три лѣта. И потом по трех лѣтѣх начнѣтъ враждѣ междѣ сокою. И старшии брат изберет потѣжное воево, оубѣк полѣденинн и восточннн стороны, многое множество люда, и поидет до Римѣ и тѣ станет и вѣдет ждати противннхъ своих. И сѣредннй брат изберетѣ оубѣю силѣ западннѣю, многое множество, и затворит сѣ оу Римѣ, вѣдет ждати противннхъ своих. Но и третии братѣ также изберет воинѣ великѣю, оубѣю сторонѣ полѣноцнннѣю, и тон потагнетѣ до Римѣ, и вѣдет идѣчи приспособати сѣ и воево, и ещѣ сѣ емѣ мало издастѣ воево, и потом поженет и старнхъ людеи и шрочат оу семи лѣтѣх, крем малихъ дѣтѣи сѣбчнхъ перси; по том поженет попок', на шетаток поженет и черцовѣ. И тон изберет братѣ третии без' числа воево, аж земля вѣдетѣ стогнати, и пришедши до Римѣ вѣдет ждати противннхъ своих. И приндет пред ворота желѣзние римские и рече: „Радѣи сѣ, Римѣ, мѣсто славное и великое, три оулицѣ имаешѣ оу сокѣ моцннхъ, тверднхъ и желѣзннхъ, и стрѣли твоѣ части сѣтъ, и хто в тоѣкѣ господар' вѣдет?“ И потом велегласно возопнет глѣ: „Виходи, виходи, братѣ, оубѣ

есмо готски на кони!“ И вистъпило войско из Рима безчисленно яко саранча, и тогда тажко вдетъ земли. И рече старшини братъ: „Слишите, братиѣ моя, послаханте мене, братиѣ, и мои поради. Шкода намъ людсво своего подвижати на кони, але то намъ подобаетъ самимъ црѣмъ оударити сѣ. Вотринъ сѣ зъ межи насъ остане, тотъ вдетъ кролемъ оусемъ свѣтс“. И тоє слово его похваляли оускъ и тако вскъ трне братиѣ изкѣвши сѣ конми оуедино, истали сѣ мощно мечами своими и пали оускъ три мѣрткѣ, и тако скончаютъ сѣ шне три братиѣ.

Видачи то людие таковою смертю сконхъ господарю, засмѣтатъ сѣ велики и оупадѣтъ оу роспачъ великою и не сѣютъ едни дрѣгимъ сѣ похилити, и оударятъ сѣ оускъ три воска сианне мощно, рѣкчи: „Если ниѣкъ господарѣкъ погибелъ и померелъ, неханже и мы помремъ на нѣхъ послѣзкъ царскю“. И станѣтъ бити сѣ сианно и мощно, и вдетъ тамъ крикъ великинъ и гонка и сѣчъ страшная и кониѣ тажка и незносна, ижъ ѿначала мирсъ така не вѣла и потомъ такои не вѣде. Тогда во братие ѿ людского крика и страха и трѣвеного рика и ѿ стрѣвкии огиетонъ и ѿ стрѣла и ѿ конского ристаниѣ и ѿ пороха сѣнца не видѣти вдетъ и свѣтъ померкнетъ и земля потрасе сѣ. И падѣтъ оуса три конска мѣртви и не едни ѿ ныхъ сѣ не востанетъ живи. И тамо трѣнсъ безчисленного вдетъ и кровъ яко вистрѣе рѣчки потекѣтъ, и тогда оу кровѣ той тритакъ выкъ оутонетъ и конѣкъ потенѣтъ и оу крови сѣ позаливають, и трѣни мѣртви оу кровню оу море поплавѣтъ. И тогда море изъ кровню тоєю за вѣ. миль измѣшлетъ сѣ. И горе тогда вдетъ и оупадокъ великинъ людюмъ вдетъ, и вигинѣтъ человеци. И тогда всяка жена оудова вдетъ, и вдетъ тогда сѣмъ женискати едного мѣжа и не знаидѣтъ. Тогда почѣвши то изъ за моря Измаилтане, Тѣрци принидѣтъ и возпримѣтъ землю всю грѣческою и помѣстѣтъ живи тѣѣ и коцрѣтъ сѣ на мѣ. лѣтъ и повѣдѣютъ вожницю своего Махомета. И вѣсѣдетъ тогда вѣкра хрѣтанскаѣ.

Всемъ томъ, братие, подобаетъ бити презъ допѣщивѣе вѣже грѣхъ ради нашихъ. И вѣдѣтъ людие ѿ Зманѣктанъ оу великои тажкости и ракотатѣ сѣ тажко, класне яко Жици вили оу Фаравна оу Египтѣ, тако и тогда вдетъ. И восплачѣтъ сѣ людие горѣко и [вѣдѣтъ] волати оу великои горести сѣрца своего до Бѣга небесного. И тако сѣ скончатъ второе горе. Бѣ же слава во вѣки вѣкомъ. Аминъ.

Рацаѣ ѿ цари Муханѣк, како боудѣтъ царемъ тритѣцѣтъ лѣтъ. И по сѣмъ во второмъ горѣ и смѣтнихъ и во-

лезненних лѣтѣхъ настѣпатъ людемъ лѣта добріе, шѣфити, розкошніе и радосные и веселіе, тихіе, спокойніе вѣрзо, пошлетъ ко Гдѣ Бгѣ црѣ бл҃гочѣстивого греческаго, именемъ Муханла. Я потомъ црѣ Муханла придетъ вожимъ повелѣніемъ ѿ восточной стороны изъ морскихъ штрововъ и сѣдетъ црѣмъ ко Єрусалимѣ на л. лѣтѣ. Тои црѣ вѣдетъ вѣвожнии, тихіи, смиреннии, покорнии, доворотливи, и тои оутвердитъ вѣрѣ греческѣю хрѣстанскѣю, поалаетъ вѣжніцѣ всѣ Махометови. И тои вѣдетъ црѣкви сѣтѣмъ строити, пѣтъ мирѣ ѿ мора до мора на всѣ стороны четири того свѣта. Тогда ко в то время стрѣлаѣ всю и мечѣ, панцери, то то все искѣютъ на рила [sic] и пѣдги, не вѣдетъ ко тогда воины, вѣдѣтъ ко тогда лѣта тихіе, спокойніе. И тогда са ѿкріютъ скарѣи многиа и сокровища ѿ многихъ лѣтѣ сокровенни, сребро, золото, перла, жемч҃уги, дороги кристалѣ, каменіе самосѣктане, крѣжцѣ, пѣназѣ, ѿ вѣдѣтъ врати невозвратно. И тогда грѣши вѣдѣтъ лопатами таскати, и ѿбогатѣютъ всѣ люди, вѣдѣтъ ко тогда богатіе яко царѣ, паны яко королѣ, шлахта яко княжата, оубогие яко пани, сироти, оудовицѣ, слѣги и слѣжници и калѣки вшитки вѣдѣтъ яко монархи, и в каждого вѣдетъ доситъ оусѣго. Не вѣдетъ ко тогда завидѣцаго, ни жѣбраковъ, ни просащихъ, ни розвоиниковъ, ни злодѣевъ, ни ризѣновѣ, ни комороховѣ. И тотъ црѣ вѣдетъ самодержицѣ и црѣ вси подсолнечной, то естѣ всѣмъ томъ видѣщомъ мирѣ; црѣствовати вѣдетъ л. лѣтѣ, и тогда вѣдетъ едино стадо и единѣ пастирѣ, то естѣ единая хрѣстанская вѣра и един хрѣстанскіи црѣ. И тогда люди пожнѣтъ оу великой радости и розкоши безъ всякой скорби и безъ напасти. И коли вѣдетъ вѣ лѣтѣ црѣствѣ Муханловомъ, тогда вѣжимъ повелѣніемъ придетъ Антихрѣстѣ не Капернаѣма. Бо са Антихрѣстъ оуродитъ оу мѣстѣ Капернаѣмѣ, а згодѣетъ са оу Зині мѣстѣ, а перше царство его и властъ вѣдетъ имѣти оу Вифсандѣ городѣ. Да того ради рече ко еврѣани сѣомъ: „Горѣ тѣвѣ, Капернаѣме, горѣ тѣвѣ Зинѣ, горѣ тѣвѣ Хоразинѣ, яко вознесете са до шѣлак, а снидете до ада“. И тогда Антихрѣстъ прішедше послѣжитъ Муханла. Муханла его вѣдетъ знати, а шнѣ Муханла: и оучинитъ его Муханла старшимъ слѣгою оу себе. Тогда ко Антихрѣстѣ вѣдетъ оуроди вѣрзо красной и невимовной красоти и шати на совѣ вѣдетъ имѣти золотіе, вѣцпати са яко промен и любѣ[м] вѣдетъ всѣмъ людемъ и ѿ всѣхъ имѣти вѣдетъ великѣю прижнѣ и погарѣ. Я люди не знати вѣдѣтъ, ижъ шнѣ естѣ снѣ погарѣ, Антихрѣстѣ. Я коли са вѣдѣтъ вѣполнати дни и лѣта и времена црѣствѣ Муханловомъ, тогда Антихрѣстъ почнетъ ходити по сѣбѣи коли, проявляючи свое црѣство. Е то время

за ти розкошине лѣта люди разскръкнуѡтъ сѧ, розвѣдают сѧ и оумножат сѧ зѣло, и почнѡтъ вѣдати, из законѡ вѣжого вистѣпати, црѣ же Михаилъ ихъ вѣдетъ оупоминати и гнѣвъ вѣжии имъ шповѣдати, але мнози з нихъ не вѣдѡтъ его послѣшати. И коли придетъ конецъ црѣствѡ его и вистѡитъ ѿ лѣтъ, тогда црѣ Михаилъ избѣретъ людеи своихъ преложенихъ, свѣренниковъ, и самъ из ними изнидетъ на горѡ Голгоѡдѡ, идеже вистѣ распатъ Гдѣи ншѣ Іс Хсѣ, и ставши тамъ почнетъ со слезами оупоминати, аби стоjali мощно оу вѣркѣ свои и аби сѧ божали Бгѡа, приводачи имъ карности и гнѣвъ вѣжій и шповѣдаючи имъ кончини свѣкта сего и шповѣдаючи имъ црѣство Антихристово и аби сѧ емѡ не поддавали и не слѡхали его. Я такъ впрѣки до ныхъ таковыи слова и наоукѡ, швѣрнетъ сѧ на востокъ, начнетъ творити молитви до Гдѡа Бгѡа ш всемъ мирѣ и ш людехъ, аби ихъ оутвердилъ и оумоцилъ оу правон вѣркѣ и во едино мишление, и воставши ѿ молитви поднесетъ до гори трикротъ рѣки свои, и тѣтъ изнидетъ к немѡ из неба крѣствъ Хвѣи и станетъ предъ нимъ. И тогда црѣ Михаилъ изнавши из себѣ коронѡ и вѣкнѣцъ золотни царскии и положитъ на крѣствъ и падши поклонитъ сѧ три кротъ и поцалѡетъ крѣствъ Хвѣи со слезами, и поидетъ крѣствъ с короною и з вѣкнѣцемъ в небо, всѣмъ людемъ видацимъ. Я по томъ зновѡ обернетъ сѧ ко людемъ и поклонитъ сѧ до земали и сотворитъ прощение со слезами и начнетъ цѣловати скащениковъ и коеводѣ своихъ порядкомъ, и швѣрнетъ сѧ на востокъ и поклонитъ сѧ три кротъ и поднесетъ рѣки свои в горѡ, и тѣтъ его возхититъ невидимо сіла Гнѡа ѿ ѡчи людскихъ и занесетъ его зновѡ тамо, ѿколъ вил пришолѣ, а црѣство свое предастъ в рѣцѣ Бгѡс. И тако скончатъ сѧ царство Михаилово.

То видѣвши людеи возплачѡтъ сѧ горко по своемъ господарѣ, и шхвативши сѧ дрѡгѣ со дрѡгомъ начнѡтъ горко рыдати и плакати рѣччи: „Ѧ горе намъ, братие, горе намъ. Било оу насъ полѡденное слнце, ясное свѣктило през тихъ ѿ лѣтъ, а тепѣрѣ какъ видимъ южъ настѣпила на насъ темнѡстъ мрачнаѧ и смѡтокъ горкии, ѡнаѧ во Гдѣи Бгѣи ѿ насъ господара нашего наимишого. Горе, горе намъ, братие, и что тепѣр оуспѣемъ и каково вѣдетъ житие наше?“ И тако настѣпитъ южъ црѣство Антихристово. Бгѡс же на шимѡ слава ѡнкъ и прѣсно и во вѣки вѣкомъ. Амѣнъ.

Ѧ црѣствѣ Антихристовѣи и днѣхъ послѣднихъ. Тогда Антихристъ вѣзметъ сѧ за все црѣство и сѡдетъ на столицѣ црѣскомъ и почнетъ власть свою широко, и почнетъ собирати слѡгѣ розмантихъ, аѣстѡдовъ и пророковъ ложнихъ, ангеловъ крилатихъ, ша-

танок во плоты, и вѣдет нарицати сѧ не токмо црѣм, але и Богом, вѣдет мечтами своими ложными творити великие чѣда, вѣдет' из неба огонь изводити и горы переставлати из мѣсца на иное мѣсце: тои горѣ повелит на тотѣ сторонѣ, а тои на тотѣ перити; и вѣдет мертвихъ воскршати, а то все вѣдет чинити мечтами и привиденми дьяволскими, речеши: „А то а естем Бгъ, Менша богати, поклоните ми сѧ, а я вас шбогачѣ“. А котори сѧ емѣ поклонат, тм даст знак' свои, цѣхѣ на челѣк albo на рѣцѣк правои, положитѣ антири своего титѣдѣ Антихрестового. А которѣ не сѣхотѣт емѣ поклонити сѧ, тѣх повелит мордовати и лютими мѣками розкажет мѣчити. Але таковне малии час претерпат, але великѣю ласкѣ примѣт ѿ Бга оу црѣствѣк небесном. А котори сѧ емѣ поклонат, тни примѣт' мѣки некланни вѣчнини из своим паном и вѣдом. Тогда во мнози прелстѣт сѧ, инне през чѣда его ложние, инне през богатства и скрби, марности того скѣта, инне прелстѣт сѧ през страх, волчи сѧ грозни его ѿ мѣк, и много пристанет к немѣ. И сѣдет во Иерусалимѣк во цркви на престолѣк яко Бгъ з плотню шатанскою и многихъ прелстит и потагнет до сѣк. И зокравши потѣдѣ великѣю поидет на свою ѿчизнѣ до тѣх трехъ мѣст', до Капернаума, до Хоразинѣ и Вндсанди, и там заразом оушитки сѧ емѣ поклонат со радостию великѣю [sic!] и примѣт его совѣк за Бга; а надто Жидове, котори чекают его приходѣ ѿ многихъ лѣт, тни сѧ емѣ перше поклонат и дари богатие ѿ него примѣт'. И тѣ Антихрест сѣдет црѣм на три лѣта, а вѣкъм доидетитѣ емѣ Гдѣ Бгъ докровлинии црѣствовати, а тне три лѣта вѣдѣт яко три мѣци, а три мѣци вѣдѣт яко три недели, а три недели яко три дни, прекратит во Гдѣ дни и времена его изкраннихъ ради своихъ. А ѿтол приндет до Римѣ, и пришед до Римѣ Антихрест, и тамо замордѣет папѣжа римского, намѣстника стѣго апѣсла Петра, сам сѣдет на престолѣк во цркви апостолскои со плотню своею яко Бгъ, и многихъ до сѣк потагнет и згодѣет под' своею моцѣ. Многое множество безчисленное поклонат сѧ емѣ: Тѣрки, Татарове, Жидове, Пѣмци и прочая народи, и хрестіан много сѧ прелстѣт и вѣдѣт ниѣкти кождни знакѣ Антихрестов на челѣк или на рѣцѣк, а котори не вѣдѣтъ мѣкти знакѣ Антихрестового на челѣк albo на рѣцѣк правои, томѣ не волю вѣдет нѣк вѣпити нѣк продати. И горе тогда великое на земли вѣдет и вѣда чѣвком. И тако Антихрестѣк оувѣсь тот свѣт изгодѣит под' моц' свою, и вѣдет слѣгѣ своихъ послати по истинѣхъ, искати стѣхъ вѣжихъ оугодников, и розкажет приводити на поклоненіе до

себе. Тогда савги Антихрестови вѣдѣтъ ходити по пѣстинахъ и вѣдѣтъ колочити изъ пещеръ и розѣклии каменныхъ пѣстелниковъ стѣхъ и вѣдѣтъ приводити къ Антихресту на поклонение. И много тогда вѣдетъ в то время мѣчениковъ Хѣихъ новыхъ, савгъ стѣхъ. Давно во пресѣтъ першнн мѣченики Хѣи Гѣа Бѣа ѡ кончинѣ и ѡ страшнн сѣд вѣжнн, ави пришла помѣста на нхъ мѣчителн. И речено вистѣ имѣ, ави еше потерпѣли время для братнн своихъ, новыхъ мѣчениковъ. И тако Антихрестъ взметъ и зголдѣетъ оуѣе свѣтъ подъ моцъ свою. Тѣтъ имъ писмо стѣое даетъ пересторогѣ, яковъ вѣдетъ Антихрестъ: першого лѣкта своего црѣстка вѣдетъ барзо красннн, а на дрѣгое лѣкто шрѣкѣетъ, а на третие лѣкто вѣдѣтъ волоси голови и борода его яко стрѣкли, а яко правое вѣдетъ лѣное яко зорница, а дрѣгое акн оу лѣа, а на нозѣк правонъ палецъ его сокрѣшенъ и зкѣрообразнъ вѣдетъ, и свѣрѣжнъ, лютъ, зель, страшнн, и тако вѣдетъ Антихрестъ.

Се уривокъ (хоча в рукописѣ поданнй якъ цѣлѣсть) ширшої пере-рѣбки „Книги о днѣхъ послѣднихъ“. Сей текстъ бувъ опублікованнй зъ деяквми пропусками та хибннми лѣкціями дромъ Ом. Калитовскимъ у його книжечцѣ „Апокрифична латература“, Львѣв 1884, стор. 35—46. Розбѣр його див. Истринъ, Откровеніе Мефодія Патарскаго, стор. 198—202.

Л. Рукописъ Оссола. ч. 92 (XVI в.), стор. 14—51.

(Иже къ стѣхъ ѡца нашего Ип'полита, вѣженикѣйшаго мѣника, папы римскаго, слово ѡ скончанію мира и ѡ Антихрестѣ и ѡ вторѣмъ пришествіи Гѣише^н Іс Хѣа, в неѣлаю мѣоп оустижю. вѣки ѡ^н). I. Поне^н оуѣе вѣжннн прорци ѡчи намѣ къша, съкровенны^н видѣннѣ намъ явлѣюци ради житиѣ, ради явленнѣ и пришествіѣ стѣго дѣа, и не бѣречнннѣ глѣюци съвершиша^н. тѣмъ же всѣмъ изъ послѣжде родкъ^н велико видѣннѣ и дѣяннѣ живонислаша. сего ради и сѣа вѣжнѣ ежъ с плотнѣю пришествіе мироки проповѣдавиѣ, еже ѡ прѣтѣнѣ и вѣа Мрѣа рожденнѣ и възвращеннѣ, и еже съ члѣккы пожитиѣ и сопрѣвѣваннѣ и на крѣпнннн показаннѣ его и всѣмъ члѣкомъ бывшиѣ порожденнѣ и назданнѣ банею наквѣвѣтѣа, чудеса^н и иже при крѣтѣк вѣжною^н страсть и иже тогда роуганнѣ¹⁾, иже ѡ Іѡдей прѣтерпѣк,

¹⁾ Д. поржаннѣ.

погрѣшеніе же е^т ѿ ѣже въ ады съшествіе ѿ е^в ѿ вѣка дшамъ въсхоженіа¹⁾, ѿ ѣже²⁾ ѿзбавленіе ѿ смртныхъ тлѣ, ѿ ѣже из мртвыхъ того животворнаго встаніа³⁾ ѿ всего мира назданіе, ѿ ѣже на нбса къзніс[ні]а въсх^в, ѿ дха приатіе, ёмоуже⁴⁾ ап^ли сподовіша⁵⁾, ѿ накы второѣ пришествіе хотѣше дустрашити всаческаа, ноуждѣнк⁶⁾ во зраше прывыкаѣми всѣ предпоказаша⁷⁾.

II. Тѣмъ же ѿ скончаніа днѣ ѿзыѣвшиа, ѿже в послѣднѣхъ временѣхъ, и врага ѿстоупника іавленіе ѿ прелщеніе члком ѿ цр^твѣа ёго начало ѿ скончаніе ѿ сѣдино пришествіе ѿ праведныхъ жизнь ѿ грѣшнымъ сїсеніе прорекоса, да всѣ мы къ оумк⁸⁾ носѣца тѣ⁹⁾ на каждый днѣ ѿ ча¹⁰⁾ іако чада цр^ковнаа видѣше, іако ѿта¹¹⁾ ёдина-ѿли ёдина чер^тта ѿ нхъ не погнвнет, іакож сїсеное слово предр^т. ноужно¹²⁾ вѣм е^т¹³⁾ ѿврѣсти ѿчеса ср^дцѣ ванн¹⁴⁾ ѿ приатіе ѣже хотѣс глѣти слово, всако¹⁵⁾ во оужаса ѿ страха ѿспѣн покѣсть хотѣша іакити¹⁶⁾, скончаніа сирк¹⁷⁾ всемирное, вражнѣ ѿ дѣвола преле^т ѿ по сн¹⁸⁾ Гѣ нашего Іс¹⁹⁾ Хѣ второе пришествіе.

III. Ѣкѣсѣс дѣво, хр²⁰⁾толюбци, прїимем начало ѿ что начнемъ ѿ что покѣткоюѣмъ? Кое глѣми²¹⁾ свѣдѣтелство приведе²²⁾ но ѿ ѿже²³⁾ слово начах²⁴⁾, сн²⁵⁾ къ средѣс приведе²⁶⁾ вкрн²⁷⁾ свѣдѣтелѣ, ѿзвѣстѣюще глѣми²⁸⁾ іавленіа, ѿ послѣжде ѿ ап²⁹⁾л³⁰⁾искоѣ [sic!] дѣчнїе, наче же прорчество, како повсюдѣ по вселеннїи³¹⁾ троубѣ³²⁾ скончаніа днѣ. іако ѿ сн³³⁾, іа³⁴⁾ не оубывшаа показаша³⁵⁾ ѿ хотѣшою іавити сѣ доукавы³⁶⁾ члкъ преле^т ѿ злосѣвѣтїе ѿзыѣвшиа. прїнеси дѣво прорка Ісаню, іако первоучника въ средѣс приведе³⁷⁾ ѿ временїи скончаніа на³⁸⁾ наоучающою³⁹⁾. что дѣво ре⁴⁰⁾: „Земля ваша поуста, грады ваши ѿгнѣ⁴¹⁾ пожьжени, страну вашу пред вами чужьн⁴²⁾ поїдѣть. ѿставлена боудѣ⁴³⁾ дци Сиѡна іако⁴⁴⁾ сѣнь къ киноградк⁴⁵⁾ ѿ іако ѿвоцное хранилице въ верѣтоградк⁴⁶⁾ ѿ іако град ѿвѣстон⁴⁷⁾. видѣ прорка къзлюбленне ѿсанїе. ёгоже⁴⁸⁾ прежде колицк⁴⁹⁾ родок ѿ времени предр^т. іако⁵⁰⁾ ѿ Іоуде⁵¹⁾ се слово прорчествока, ниже ѿ Сиѡнк⁵²⁾ градк⁵³⁾, но ѿ стѣки цр^кки. Сиѡнк⁵⁴⁾ во цр^квѣ, сирк⁵⁵⁾ юже⁵⁶⁾ ѿ іазыкк⁵⁷⁾ приведшю сѣ невѣтѣс⁵⁸⁾ вси прорцы показаша.

1) Д. въсхоженіе. 2) Д. же ѿ избавленіе. 3) Д. животворное встаніе. 4) Д. дод. ёво. 5) Д. дод. ѿ рекоса. 6) Д. носѣце тѣ. 7) Д. ѿта. 8) Д. ёво. 9) Д. зам. сего: всѣмъ. 10) Д. дод. и сн[са] днѣ вашнхъ. 11) Д. нхѣ. 12) Д. вкрнѣ. 13) Д. вселенка. 14) Д. прѣдпоказаша. 15) Д. назбачоца. 16) Д. тоуждн. Рум. чождн. 17) Д. киноградк. 18) Д. ѣже. 19) Д. не во. 20) Д. іаже.

IV. Тѣмъ же ѿ второму свидѣтелю слово простре, комъ²⁸ рече¹⁾ семъ? Слыши Іѡсѣе такова гласаца велеглаго: „Въ дни ѡны наведе, Гѣ вѣтръ жгѹщъ ѡ поустына на ню²⁾ и изсоушитъ жыли еѧ ѿ поуститъ³⁾ источники еѧ, ѿ вси тоѧ съсоуди къжде-лѣннѣй потревати сѧ, ꙗко съпротивиша сѧ вѣки въ ѡрѣжнѣй падѣтъ ѿ пороучники⁴⁾ еѧ безъ вѣсти боудать⁵⁾, ѿ ꙗже въ черкѣ скесѣмъ ѿмоуше⁶⁾ расадоу⁷⁾ сѧ“. кѣи бо ѿны вѣтръ жгѹщъ иже ѡ поустына? но развѣе Антиѡхристъ⁷⁾ хотай ѡвити. ѿ иссоухнѣтъ жылы водамъ ѿ плоди древеннѣ⁸⁾ в лѣта еѣго, ꙗко вождедѣлѣша дѣломъ еѣго члѣцы, тѣмъ же ѿ ѡвнѣ сѧ им ѿ рабѣтѣю⁹⁾ еѣмъ в нечѣтѣтѣ еѣго.

V. Зри согласіе прѣрка ко прѣрѣку! навикнѣте⁹⁾ другаго подобна глѣщаѧ. Ямо¹⁰⁾ бо тѣжде согла¹¹⁾но прѣрѣчѣства: „Тако глѣтъ Гѣ, сего ради ѡнели ѡ печалисте ницаго ѿ дары ѿ избранна приасте ѡ него, дома бо създасте, ѿ не ѿмате пожити в ни¹²⁾; винограды въждедѣлѣннѣмъ насадисте, ѿ не ѿмате пити вино ни¹³⁾. ꙗко позна¹⁴⁾ многа нечѣтѣѧ ваша, попираюци праведна¹⁰⁾, приемлю¹¹⁾ ѿзмѣннѣ¹²⁾, ѿ ѡубогнѣ въ кратѣкѣ¹³⁾ ѡублащѣе. сего ради разоумѣла ѿ въ кратѣкѣ¹³⁾ время ѡно ѡумлѣкнѣтъ, ꙗко время сло естъ“. навикни, възлюбленнѣ, ѿже тогда члѣкѣ¹⁴⁾ лоукавство, како въсуширѣтъ дома ѿ села ѿ праведное ѡ праведнаго ѡемлюще. еѧ бо сѧ вѣждѣтъ, да вѣси, ꙗко конѣнна еѣт. тѣмъ же познали прѣдрѣтѣ прѣрѣж¹⁴⁾ ѿ ѡкровеннѣ хотѣще быти въ дни ѡны, ꙗко всѣ прѣрѣцы, ꙗкоже прѣдрѣкоуш¹⁵⁾, ꙗко же древеннѣ ѿзыѣвши, сице ѿ ѿже послѣжде хотѣща быти велеглаго ѿзрѣкоша.

VI. Но да не слово все на прѣрѣкы ѿстоимъ, еѣдинаго въспоманѣннѣ на предлежаща възвѣде¹⁶⁾. чтожъ ѿ Мнѣи предглѣтъ? „Тако глѣтъ Гѣ на прѣрки лѣстаща люди твоѧ¹⁵⁾, хапющаѧ на пѣтѣ¹⁷⁾ сконѣ ѿ проповѣдлюще¹⁶⁾ ѡ себе. ѿ не даѣтъ сѧ въ дѣста ихъ, приближиша нанѣ бранѣ. сего ради ѿ ноцѣ вамъ боудѣтъ видѣннѣ, ѿ тѣмъ вамъ боудѣтъ вълѣхуваннѣ, ѿ зайдетъ сѣнце ѡ прѣрѣковъ ѿ потемнѣтѣ на ни¹⁸⁾ днѣ, ѿ посрамѣтъ сѧ блюдѣще сонѣа, ѿ подсмѣкнѣннѣ боудѣтъ вълѣхуѣѣщѣѣ“. сѧ прѣдрѣвѣтѣковахо¹⁷⁾, да разоумѣете¹⁷⁾ на послѣдок хотѣща быти болѣзнь ѿ молѣвѣ ѿ всѣхъ члѣкъ еѣже дроу¹⁸⁾ дроуѣ¹⁸⁾ развращеннѣ ѿ закнѣ¹⁸⁾ ѿ ненавнѣ¹⁸⁾ ѿ рвеннѣ, пастыремъ еѣже ѡ ѡвца¹⁸⁾ небреженнѣ ѿ людемъ¹⁸⁾ еѣже ко свѣщеннѣкомъ непокорѣства належа¹⁸⁾ннѣ.

1) Д. і Р. вас. 2) Д. на. 3) Д. ѡпѣтит. 4) Д. подрѣжнѣй. 5) Д. вѣждѣт. 6) Д. ѿмѣла. 7) Д. антихрист. 8) Д. древеннѣ. 9) Д. навикни. 10) Д. праведное. 11) Д. приемлюще. 12) Д. ѿзмѣннѣ. 13) Д. і Р. вас. 14) Д. прѣрѣ. 15) Д. молѣ. 16) Д. проповѣдѣщаѧ. 17) В рукоп. разоумѣете. 18) Д. людемъ.

VII. Зане всѣ во своей воли ходять, и родители чада възненавидать, и чада на родителя възложат руки, и жена своего мужа предаст на смерть, и мужъ свою жену на соуднице поведестъ яко повинною. вѣдки к рабѣмъ безчлѣвече стажжт, и раби ко вѣдкамъ непокорни належаиельмъ противит сѧ¹⁾. старческии сидни никто²⁾ постыдыт сѧ, и юнаго красотоу никто³⁾ дщедригт. цркви бжиа якоже простий храми боудутъ, и развращенія црквнаа всюдѣ боудѣт. писанія неврегома коудут, и кражіа пксни всюдѣ пкты боудут, блждове и прелюбодѣйство⁴⁾ и клѣтвы землю⁵⁾ исплѣнать. штравы и чародѣянїа и басни до конца въ мнѣшии сѧ хр^отианкхъ боудутъ. тогда вѣстанутъ лживїи прорцы и лжиан⁶⁾ли⁷⁾, чародѣи не⁸⁾ члци, тлетворници. золтворници, лжоуше дрѣг дрѣгѣ, прелюбодѣе⁹⁾, хищници, лихонмци, заклинатели, клеветници, пастыри якоже шци¹⁰⁾ боудѣтъ, а сѣеници ажѣ възлюбелать; иноци, черноризци¹¹⁾ мирскаа кожелаютъ. богатїи немлрдїемъ шдкѣаютъ сѧ¹²⁾, князи дубогомѣ не имѣтъ¹³⁾ помощи, силнїи щедроты шложатъ, сѣдиѣ праведное ш праведнаго възмоут и мздами шслѣплѣмнїи неправдѣ приторыгнѣтъ.

VIII. И что глѣю ш члкохъ, идеже и сами¹⁴⁾ стихниа своего чина швергоут сѧ! троуци въ всякомъ градѣ, глади въ всякой странѣ, громове со страшными молниами, дома и села пожигающе. темнїи вѣтри землю и море безмѣрно سموуцают. земна бесплодїа, морскїи шумъ и молѣва несѣтернимаа на дшдѣ члчкы. и боудутъ знаменїа въ слнци, знаменїа въ лннѣ, звѣздамъ превобращенїе, вѣстанїа языкомъ, вѣздѣхѣ неразтворенїа, градныа грѣды по лицѣ всеа земли. зимно безчинїе, мразове различнїи, зноеве несѣтерпимнїи, молнїа напраснаа, запаленїа нечлѣмыа и единою просто¹⁵⁾ земное рыданїе и плач дщткшенїа не имѣт. ш еже во думножити сѧ грѣхоу иъсѣакнетъ любви многихъ. тѣмъ же сиѣ всѣѣ мате¹⁶⁾ и бесчинїе Гѣ въ егѣлий възывелѣтъ глѣ: „Блюдѣте сѧ, да не прелщени боудете, мнози бо прийдутъ въ има мое глѣюще, яко азъ ѣсмь и время мое приближи сѧ. да не дубо прелстите сѧ во слѣд ихъ. егда же дщслышите врани и нестроенїа, да не дубонте сѧ, подобаетъ симъ быти перкине, но не лбнїе кончина“. навикнѣмъ сѣсенѣа словеса, како въсегда намъ дщтвержати запороучаетъ¹⁷⁾: „Блюдѣте, да не прелщени боудете, мнози бо прийдѣт ш имени моемъ, глѣюще, яко азъ ѣсмь!“

1) Д. противят сѧ. 2) Д. прѣлюбодѣйства. 3) Д. земля. 4) Д. лжнїи апсан. 5) Д. Р. вас. 6) Д. дод. любодѣе. 7) Д. вѣлци. 8) Так і в Р., у Д. вас. 9) Д. шдкѣт сѧ. 10) Д. не имѣт. 11) Д. самыа. 12) Д. дод. вѣс. 13) Д. сѧ намъ запоржчат.

IX. Ико по ѣже възнести са ёмоу ко ѿцоу быст ѿ нихъ чтожь¹⁾, и възсташа нѣци глюще. ико аз ёсмь Хс̄, ико же Симонъ вълхвов²⁾, и ини³⁾ мнози, и мже инк̄ нк̄ст̄ имень възспоминати. тѣмже в послѣднѣа дни скончаніа подобаетъ пакн възстати ажехротосо^х людемь⁴⁾. мжем глощем, ико азъ ёсмь Хс̄. и мнози прелстят, и мнози ѿ члкъ притекжт ѿ востокъ да^х и до запада⁵⁾ и ѿ сѣвера да^х до моря, глюще: »Ге⁶⁾ Хс̄«. но соуетноё моудрованіе стажавше и писаніа прилежнѣ не прочитающе, неправѣа мѣрствоующе възвышуют и ма, ѣже ѿверксти не възмогутъ. подобаетъ во симь первѣе быти и тако іавити са сн̄с погнѣельномъ, сирѣ^х диаволоу.

X. Ёноудс^х и бѣословци апѣли и звѣстюще Га Іс̄ Х̄а свѣдѣтельство каждо ихъ показа скѣрньных и тлетворных члкъ показаніе, и проповѣдаша⁷⁾ тѣхъ неправѣднѣа дѣянїа. первын Петръ, камен цркви и вѣры, ёгоже ѡублжи Хс̄ Бѣ нашъ, ѡчтѣль црковнын, прѣвѣи ѡчнѣк, иже ключа црѣствїа имѣа, набѣчи на⁸⁾ гл̄а: »Ге же прежде вѣдѣти⁸⁾, чада, ико в послѣднѣа дни внидоут⁹⁾ роугателе по свои^х¹⁰⁾ похотехъ ходяще, и в ва^о коудѣт ложнїи ѡчтѣли, иже ведоут ёреси погнѣельнѣа«. сим согласоует Іван бѣослов, възлюбленный Хс̄ѡм, зываа: »Ивѣк соут чада дїавола и инк̄ Антихр̄тї мнози выша. но да не прельстыте^о къ слѣд ихъ. не всякомъ дѣхъ вѣрвите, ико мнози лжнпрорцы в мир внидоша«. та^х Іуда Іаковъ подобнаа симь глѣт: »В послѣднее время коудоут ругателѣ по свои^х ходяще похотехъ нечѣтѣвухъ. сн̄ соут иже безстраха тѣхъ пасжнн¹¹⁾. разумѣте ли бѣословиц и апѣль согласїе и ёдиномыслїе ѡчтѣльства ихъ?

XI. Послоушанте прочее Павлово дрѣзновенїе, како ѿ¹²⁾ тлковыи іавѣ ѿкрывает: »Блюдѣте злыи дѣлателѣ! блюдѣте разсѣчєнїе! блюдѣте, да не кто въ ва^о коудет крадын философією и тщею лєстїю! блюдѣте, како ѡпасно ходите, ико днїе злїи соут«. прочее кто имат ѿвѣщати, слыша сїа въ цркви ѿ прорковъ же и апѣль и ѿ Бга, и не попечетъ^о ѿ¹³⁾ дша своёа прилѣжанїе и ѿ времени скончанїи и ѿ часѣ разлѣченїа¹⁴⁾ ѡномъ, вънъ же хоцємь предстати пред сѣдищемъ Хс̄вым?

XII. По скончанїа словоу конец давшє, ѿбратим покѣст̄ на послѣдшющеи намъ хотѣщаа рещи^о. приведѣ же¹⁵⁾ въ средѣ достовѣрна свѣдѣтелѣ, прорка Данила, иже сонїа Навъходоносорѣ

¹⁾ Д. что. ²⁾ Д. влхвв. ³⁾ Д. вас. ⁴⁾ Д. лжехротемъ, Р. так як у нас. ⁵⁾ Д. западъ. ⁶⁾ Д. ге̄е. ⁷⁾ Д. дод. іавк. ⁸⁾ Д. вѣдѣте. ⁹⁾ Д. внидоут. ¹⁰⁾ Д. дод. ихъ. ¹¹⁾ Д. пасжнн. ¹²⁾ Д. вас. ¹³⁾ Д. ѡ. ¹⁴⁾ Д. вас., Р. як у нас. ¹⁵⁾ Р. вас.

разрѣши ѿ ѿ начала црѣтвѣа да^ж до скончанѣа показа поут небу-
клонен шествовати хоташим въ истинны ѡвленѣи. что во пророк
Навѣходоносороу ѡзрече? „Зрѣше¹⁶⁾, ѿ црѣю, ѿ се ѡбраз велии
стойще пред лицем твоим, емоу^ж глава злата, мышца²⁾ ѿ рамена
сребръныи, листи, чрево ѿ стегнѣк мѣданы, голени желѣзны, нозѣ
ча^{ст} нѣкла желѣзнаа ѿ ча^{ст} скѣделнаа. зрѣше, дондеже ѡскече³⁾ ка-
мен без роук ѿ порази ѡбраз на нозѣ желѣзныи ѿ скѣделныи,
ѿстини до конца. тогда ѿстиниша са коупно скоудел ѿ желѣзо
ѿ мѣд ѿ сребро ѿ злато ѿ выша ѡко пра^х ѿ гоумна жатвеннаго.
ѿ камень поразивыи ѡбраз бы^{ст} в гороу велию ѿ испльни всю
землю⁴⁾.

XIII. Тѣмъ же совѣкъжпѣише снх ѿ видѣнѣе самого Данила,
ѿдиноу повѣ^{ст} ѡбон^х сѣтворимъ, показоующе, како согла^{на}
ѿ истинна вѣше видѣннаа прорком. глеть ко сѣе проркѣ: „ѿзь
Даниль зрѣхъ, ѿ се четыре вѣтры ѿбѣни прѣидоша на море великое,
ѿ четыре звѣри велиции въсходаше ѿ моря, разньствѣюще дрѣг
ѿ дрѣга, первый ѡко лѣвица, крѣлкѣ³⁾ ѿ ѡко же ѡрлѣ. зрѣхъ,
дондеже ѡздастъ крилкѣ свой ѿ взат са ѿ земля, ѿ на нога^х
чѣч^{кы} ста, ѿ срѣдце чѣкоу⁴⁾ да^{ст} са ѿ. ѿ се звѣр вторыи подо-
вен мѣдведею, ѿ на странѣ ста, ѿ три ребра въ оустѣхъ ѿго. зрѣхъ,
ѿ се звѣр третѣи, ѡко же пардость⁵⁾, ѿ томѣ крылкѣ че[ты]ре
птичлаа превыше ѿго, ѿ главы четыре звѣрю. послѣжде сего зрѣхъ,
ѿ се звѣр четвѣртѣи страшен ѿ ѡудивлаа ѿ крѣпок село, зоувы
ѿго желѣзни ѿ ногти ѿго мѣданы, пожда ѿ истнѣклаа ѿ прочлаа
ногама свойма попираа. ѿ той разньствѣа вѣше паче всѣхъ звѣ-
рей, ѿже преже ѿгв, ѿ мѣка деса⁷⁾ рогъ. вмина⁶⁾ ѡубо рогов⁷⁾ ѿго,
ѿ се рогъ мал ѿзынде посреди нѣхъ, ѿ трѣе рози пред ним, ѿ ѿско-
рениша⁸⁾ ѿ лица ѿго, ѿ се ѡко ѡчи в розѣ сем ѿ ѡуста глѣущаа
вел^{ми}“.

XIV. Ѣл^{ма} ѡубо не ѡубоуь разумьна мнѣть⁸⁾ снл, ѡже
тайнѣк реченлаа ѿ прорка, ничто^ж ѿ сн^х сѣкры^х к[’] познанѣю ѿже
оумъ ѿмоуци⁹⁾. прѣваго звѣрѣа рѣ^х Данил^х сиреч лѣвицѣ, ѿже
ѿ моря въсходашею, вавилонское бывше црѣтво въ мирѣ¹⁰⁾
назнаменовѣть. тѣо соуце ѡбразѣа злата¹¹⁾ глава. а ѿже глеть
крѣлкѣ ѿго ѡко ѡрлоу, зане кѣзнесе^т са црѣ Навоходоносор ѿ на
Бѣ възвеличи⁸⁾. таже рѣ^х, ѡко падша¹²⁾ крилкѣ ѿго, ѡко низложи
са ѿмоу слава ѿ изгнан бы^{ст} ѿ црѣтва своего. а ѿже рѣци

¹⁾ Д. дод. реч. ²⁾ Д. дод. реч. ³⁾ Д. и крѣлкѣ. ⁴⁾ Д. чѣка. ⁵⁾ Д. пардос. ⁶⁾ Д. вѣни-
маах. ⁷⁾ Д. роговомѣ. ⁸⁾ В рукоп. мнѣсть. ⁹⁾ Д. ѿмѣцимѣ. ¹⁰⁾ В рукоп. в римѣ.
¹¹⁾ Д. златаго. ¹²⁾ Д. реч ѿпадоша.

„и срѣще чѣлка да^{от} са емѣ“ и на ногахъ чѣлчкы^х ста“, зане покал са и познак себе, ѣко чѣлкы е^{от}, и да^{от} славу Бѣгови. Се показавъ^х перва^х звѣра посовне¹⁾).

XV. По лѣвици оубо втора^х звѣра зрит проркы подобна²⁾ медведю, еже вѣше Персе, по Вавилонкно^х во деръжаше Персе. а еже глѣт³⁾ три ребра въ бѣстк^х зра^х, три ѣзыки показа: Персы, Мѣданы и Вавилонаны, е^{же} показаша⁴⁾ по златк сребро ѡбразом. се третій звѣр пардо^о, иже вѣше Ёлнне, по Персо^х во Алеѡандръ Македонскый оудрѣжа, раздрѣшивѣ⁵⁾ Даріа, иже показа са въ ѡбразк мѣди. а еже глѣти: „четыре крыла птича и четыре главы звѣрѣ“, ѡвестивѣише показа, ѣко раздрѣли са на четыре части црство Алеѡандрово, четыры во главы имѣаше, четыры црства, иже ѡ него вѣставшаша, скончавшѣ во са Алеѡандрѣ раздрѣли^о црство его на четыры части. се и третій, егоже⁶⁾ рекохо^х.

XVI. Потом же⁷⁾ четвертаго звѣра страшна и дѣжасающаго, зѣвы его желѣзны и ногты его мѣданы. Который сий? но римское црство, еже естъ желѣзо, имѣже соукроушат са [sic] ѡже преже его црства и ѡвладееть вса⁸⁾ земля црствіа, по сем оубо что ѡстаеть сказати нам? развѣк слѣдовѣи ногъ ѡбраза, в ни^х же ча^{от} оубо желѣзна, ча^{от} же скоуделна, смѣшена въ едно ѡбом. тѣно во ѡбыѣви десѣтми персты нш^х ѡбраза десѣт црствѣ, иже ѡ него вѣстающы^х, ѣко же сказа Данила: „Смотрѣ^х во звѣра, сирѣч четвертаго, и десѣть роговъ по немъ, въ ни^х же вѣзыде ни рогъ ѡже⁹⁾ ѡрасль, и три ѡже преже сего¹⁰⁾ ѡскорени“. его же ѡвладееть рога ѡрасль? самого Антихрста быти, н^{же} вѣстати¹¹⁾ хоует іудейское црство, трѣе же рози. и[же]¹²⁾ хотать ѡ него ѡскоренити са, три црства ѡвладееть: єгипетское, [ливійское]¹³⁾ і едишпское, нх же оубиеть ѡполченіемъ врани, ѣко оудрѣжавъ всѣхъ. лють во сы мѣтль, скрѣбъ и гоненіе на стѣхъ сътворитъ взима^о на нѣ.

XVII. Зриши ли, ѣко Данила црствіемъ деръжавый Навѣходоносороу сказа? видиши ли, како тѣла ѡбразы всѣм концемъ изяви? разумѣ ли, како четыре^х звѣремъ ѣже из мора вѣсхоженіе намъ предпоказа? прочла же¹⁴⁾ ѡ части реченнаѣ ѡ Антихрстк не сокрѣемъ вамъ, но ѣлико вѣзможно проркы ради и писаніемъ

1) Д. подобіе. 2) Д. подокна. 3) Так Д., в нашѣм рукоп. через помилку: аглѣ. 4) Так і Р., Д. показа са. 5) Д. раздрѣшивѣ. 6) Д. третіго. 7) Д. дод, рѣч. 8) Д. всѣх. 9) Д. ѣко. 10) Д. его. 11) Д. вѣстанити. 12) Так Д., у нас и. 13) Так. Д., у нас лишено пугте мѣсте. 14) Д. проче ѣже, Р. проче же.

въспроповѣмъ¹⁾ еже на всю землю преле^{ст} его и законопрестоупное прохождение²⁾).

XVIII. Гоуѣ во Ісѣх Хоуѣ по плоти на землю пришедшѣ ѿ стѣмъ чѣтыа дѣмъ, Иѣудино плема въспримшѣ и ѿ негоже прошед црѣкое сродство иъзыви по Іаковоу, иже въ блѣвннѣ възглашающемоу ко своѣмоу снѣу: „Іюда, тебе въсхваллатъ братїа твоа, роуцѣ твои на плещѣ вра^х [sic!] твои^х. скимен лѣвов Иѣуда, ѿ ѿрасли снѣж мой възиде, възлегъ по^{не}³⁾ іако левъ, і іако скимен кто възвоудитъ его? не ѿскоудѣетъ княз ѿ Іоуды, ни^х въждѣ ѿ стогноу⁴⁾ его, донде^ж ѡубо прїидеть, емоу^ж шадитъ са⁵⁾, и тои іазыком чапнѣ“. видѣ ли Іаковаа глѣмъ ко Иѣудѣ глѣмы и на Гѣдѣ исплѣняемы? таковаа^ж ѡубо і ѿ Антихрѣстѣ патриархъ възываетъ. тѣмже іако же ѿ Іюдѣ прорчествова, такожде и ѿ снѣк своѣм Данѣ, ибо Іюда снѣ емоу ваше четвертын, и Дан же ваше и то снѣ емоу седмый. и что оубо ѿ нем ре^х: „Да коудетъ Дан смїи при пѣти сѣдѣ, хаплаа патѣ коню“. смїи кый ѡубо сый? но и^х иъз начала лстецъ, прелестивый Іадама.

XIX. Но поне^ж многи^х ради достонитъ показати глѣмаа, не ѿблѣкнм са⁶⁾, іако оубо къ истинноу ѿ колѣкна Данова хоуетъ родити^о и противн^о⁷⁾ емѣ моучителъ снѣ, црѣ и соудїа лютын, дїаволь. ре^х прорѣкъ: „Данъ соудитъ людем своимъ, іако снѣ єдино снѣ⁸⁾ плема ѿ Іилѣ“. но речетъ кто, іако ѿ колѣкна Данова роди са и сѣди людемъ двадесатъ лѣт. еже во ѿ Самсонѣ ѿчасти кы^{ст}, съврѣшеное же на Антихрѣстѣ исплѣнитъ са. глѣть во Іере-мїа сице: „Спѣх⁹⁾ ѿ Дана ѡуслышимъ, корзостїю конѣ єго потрасетъ са всѣа земля“. и пакы Моусѣ ре^х: „Скимен лѣвов Дан, и иъскочитъ ѿ Васана“. но іако да не сѣгрѣшитъ¹⁰⁾ кто ѿ снѣк реченъ быти глѣтъ сѣ, да поставитъ оумъ! „Данъ, ре^х, скимен лѣвовъ“. колѣкно именован¹¹⁾ Данова, ѿбылѣви предлежаще. ѿ нѣ же хоуетъ дїаволъ родити са. іако же во ѿ колѣкна Іоудова раждѣтъ^о Хсѣ, сице и ѿ колѣкна Данова родитъ са Антихрѣсть. Гоуѣ оубо и снѣсоу нашему снѣжъ вжїю ради црѣскаго и славноаго лѣвѣ предповѣданѣ, тѣмже^ж ѿбразомъ и дїавола подобнѣ лѣва пронарекѣша писанїа, и¹²⁾ мѣтлѣное его и ноужное івалѣше.

XX. По вѣсемѣ ѡубо хоуетъ ѡуподовити са лстецъ снѣжъ вжїжъ. левъ Хсѣ, левъ и Антихрѣсть; іави са Хсѣ агнець, и тѣи лвнѣ

1) Д. възспроповѣмъ. 2) Д. прихождение. 3) Д. песна. 4) Д. стогноу. 5) Д. шадити
са. 6) Д. иъблѣкн са. 7) Д. противити са. 8) Д. вас. 9) Д. снѣсѣх. 10) Д. погрѣшитъ.
11) Д. именованъ. 12) вас.

са іако агнецъ, внѣтръ сѣ вѣтъкъ. ѡбрѣзанъ спсѣ в' мирѣ выстѣ, и тѣи подовнѣ ѡбрѣзанъ коудет. посла Хсѣ ап'лы въ в'са ѡзыки, и тѣи послет подовнѣ лѣжныа ап'лы. съвокоупи расточныа ѡвца спсѣ, и тѣ подовнѣ съверетъ расточныа люды. дастъ Гѣ знаменіе иже к него вѣрѣющимъ, чотныи крѣсть, и той подовнѣ дастъ свое знаменіе. въ ѡбразѣ члчи іакѣ Гѣ, и той подовнѣ въ ѡбраз¹⁾ члчи иъдег. ѡ ѡврѣ Хсѣ въса, и той ѡ Іудѣ родит са. показа спсѣ свою пакт іако²⁾ цркъвѣ и въскрси триднѣвно, и той въставит въ Іерсѣлмѣ камень храм. и сѣа дѣво лѣтна ёго кознованіа къ прочи³⁾ иъзѣавлена быша⁴⁾, вѣдома коудот и моуцим оумк⁵⁾.

XXI. Ибо ѡбоим пришествіемъ Хѣым ѡ писаній набуцихом са. и пер'воѣ дѣво по плоти бывше⁴⁾ бесчестно, занѣ⁵⁾ смирену іавити са ёмоу; аще и второе ёго пришествіе проповѣд'ка са⁶⁾ славно, іако приде ѡ иксѣ со силою агг'ла и со славою ѡчно. пер'вомоу дѣво того пришествію Іѡна крѣстѣ⁷⁾ и м'каше пред'тче, второמו⁸⁾ ёго, в нем же хошет прийти съ славою. ѡноха і Иліѣ и ѡанна вѣслова іавити хошетъ. зрѣ⁸⁾ влѣдчнѣ члклоуіе, іако в послѣднѣ⁹⁾ време⁹⁾ како члчскый род промышлѣтъ и мироуѣтъ, іако ни¹⁰⁾ тогда кромѣ пр'оркѣ на¹⁰⁾ ѡставлѣтъ, но т'к¹¹⁾ послетъ к набуциноу нашемоу и ѡбрацѣнію и звѣщѣнію ѡ сопротивнаго пришествію, іако¹²⁾ рече ѡ сем Даниил провѣщавъ. глѣтъ ко: „Завѣт завѣщаю седмица ёдинна и в пол седмицы възметъ са моа жертка и жраніа¹³⁾“. ёдиноу ко седмыцѣ сед'м'кхъ лѣт показаніе назнаменоват, іаже дѣво на послѣдокъ коудет¹⁴⁾. и дѣво пол сед'мица възмѣт ѡва пр'орка со Іѡаном, ёже проповѣдати къ всем мирѣ ѡ Антихрѣстѣ¹¹⁾ пришествіи, сирѣч днѣи ѡ. и с. и з. ѡболчѣни въ вретѣща, иже сътворат знаменіа и чюдеса, въ ёже тако¹²⁾ оумолити и ѡбратити члчи в' покааніе за прѣвѣзмѣрѣное т'к¹³⁾ везаконіе и нечестіе. и иже въсхошетъ т'к¹⁴⁾ ѡзловити, ѡгнь иъдег иъз оуст [и¹⁴⁾] и поіастъ враги и¹⁴⁾. тѣи и моут вла¹⁴⁾ дѣржати ико, да не ѡждитъ дождь въ днѣи пришествіа Антихрѣстова и въды ѡбратити въ кровь и поразити землю всакію¹⁴⁾ ізвою, іако¹⁴⁾ аже хотѣт. и ёгда проповѣдат сѣа всѣа, ѡроужием ѡ діавола падоут и исплѣнат моученіе своё, іакоже рече іи сѣа Даниил провидѣ, іако

1) Д. ѡбразѣ. 2) Д. бывше. 3) Так Р., Д. оумолити. 4) Так і Р., Д. бывше. 5) Так і Р., Д. за ёже. 6) Д. проповѣда са. 7) Д. крѣстѣ. 8) Д. иъри. 9) Д. жрѣніе. 10) Д. вѣдѣт. 11) Д. антихрѣстовѣ. 12) Д. пои' тако. 13) Д. прѣвѣзмѣрѣе те. 14) Д. въскрѣж.

звѣр въсходѣи ѿ бездны сѣтворитъ с ними брань, сирѣчь со ѿноушымъ і Ілією и ѿанномъ, и повѣдиѣтъ иѣ и оубиетъ иѣхъ, за еѣ не хотати¹⁾ тѣмъ дати славоу діаволю²⁾, сирѣчь възрастѣшомъ маломъ рогоу. иже възнесѣ прочеѣ мыслию, начнетъ себѣ величати и славити іако бѣга, гонѣа стѣла и хоула бѣ.

XXII. Но понеже послѣдованіе повѣсти поноуди прійти на дѣи црѣствіа противника³⁾ ѿного, ноужно еѣтъ рѣши прѣвѣе іаже ѿ роженіи іго и ѿ възрастѣ, и тогда к повѣсти сей приведоху слово. іако же оубо предрекохомъ, въ иѣ всѣхъ иѣзравнити сѣа хоуцетъ сѣсѣа нашѣмъ діаволъ и сѣи погнѣбелнѣи. тако ко иѣзавлѣетъ⁴⁾ намъ показаніе. елма во сѣиъ мироу сѣсти хотѣа родъ члѣчъ, ѿ чѣтыа и прѣснодѣвы Мрїа родитѣ и ѿобразомъ плоти попра врага силою своего вѣѣства, тѣмъже ѿобразомъ и диаволъ ѿ сверныа жены иѣзидеть на землю, родитъ же сѣа по привидѣнїю ѿ дѣвцы. бѣтъ ко плоѣски⁵⁾ к намъ прійде по плоти нашѣ, іаже⁶⁾ сѣтвори іадамъ и всѣмъ иѣже ѿ іадама развѣкъ грѣхѣа. диаволъ же іаще иѣ плоѣтъ прійметъ, иѣ⁷⁾ тоу въ привидѣнїи. каковоу⁸⁾ не сѣзда плоти, иѣ иѣ ратѣуѣтъ всегда, в сѣиѣ ѿвлечетъ сѣа. тѣжъ непѣрѣжю, възлюбленїи, мечтателенъ плоти своеѣмъ соущестѣвъ въспрїиметь сосѣуд⁹⁾. сего ради иѣ ѿ дѣвы іако кы рѣши родитъ сѣа, іако дѣхъ, іаще иѣ плоѣтъ многиѣ іавитъ сѣа тогда¹⁰⁾. иже¹¹⁾ во дѣвѣкъ родити, іединъ вѣцъ познахуѣмъ плотоносца непрелестна¹²⁾ родивыше¹³⁾ сѣса. елма Моусѣи глѣеть: »Всѣако мужескїи полѣ разверзѣа ложесна стѣо Гѣи наречѣтъ сѣа«. ѿгда¹⁴⁾ во враѣ стѣиѣ стѣи наречетъ сѣа? ни, каже, ни оубо¹⁵⁾, но іако же враѣ не разверзѣтъ ложесна, сице ниже плоѣтъ иѣстинно възметъ. иѣ ѿверѣжетъ сѣа; іако же иѣ Хѣ дѣиѣлы иѣзбра, такожде иѣ ѿнъ соврѣшенъ соворѣж¹⁶⁾ оубѣиѣкъ прійметъ, подобны тогова завдѣиѣства соущѣи¹⁷⁾.

XXIII. Иперваѣ іудейскїи іазыкѣ възлюбитѣ. по сиѣ же всѣхъ знаменїа сѣтворитъ иѣ чюдеса страшна, но не по иѣстиннѣкѣ, но по привидѣнїю, іако прелстити подобныа сѣвѣкъ нечѣтѣвныа; іаще мощѣно, иѣ иѣзбраннѣи ѿставити ѿ любви Хѣи. но вѣ первыѣ іго родитѣ сѣа кротокъ, тихъ, любезенъ, влѣгогѣвѣннѣи¹⁸⁾, муротворивъ, ненавидѣа неправдѣ, ненавидѣа иѣ мзды, иѣ долослѣуженїа ѿвращѣа сѣа, писанїа любѣа, сѣиѣннѣиѣкѣ стыдѣа¹⁹⁾, сѣднны почитѣа, вѣждъ не

1) Д. хотѣти. 2) Д. диаволъ. 3) Д. съпротивнаго. 4) Д. иѣзавлѣетъ. 5) Д. пѣльскїи. 6) Д. дод. самѣ. 7) Д. иѣ иѣ. 8) Д. како во ѣ же. 9) Р. соуд. 10) Д. иѣже тогда. 11) Д. іеже. 12) Д. непрѣлестно. 13) Д. родивыше. 14) Д. еда. 15) Д. ни оубо, никакоѣ. 16) Д. соворѣж. 17) Д. сѣиѣ. 18) Д. влѣгогѣвѣннѣи. 19) Д. стыдѣа сѣа, Р. стыдѣа сѣа.

пріемла, прелюбоудѣиства гнѣшала са, шѣлѣганіѣ не внимаа, клатвы шрѣваа, странюлюбивѣ, нищелюбивѣ, мѣстивѣ, таже ѿ чюдеса сътворитѣ, прокаженѣныа ѡчишала, раславленѣныа въздвизала, вѣсы шгона, ш¹⁾ далныа шк ѡ настоащиа извѣститѣ, мртвыа възсталаа, вдовицаа помагала, нищиа застѣпала, любвай всѣхъ, сварацала са чѣкы прѣк[мѣкнаа]²⁾ въ любовь ѿ глѣрекѣ³⁾: „Да не зайдетъ сѣнце въ гнѣвѣвашемъ. злата⁴⁾ не сгажитѣ, сребра не възлюбит, богатство ѡмразит.

XXIV. Гіа⁵⁾ творитѣ лѣстивѣ смѣ ѿ лѣкавѣ ѿ всѣхъ хотѣ прѣстити ѿ въ еже сътворити єго црѣ. ѿ єгда видѣт єго людіє ѿ народ⁶⁾ ѿ толики доврѣдѣтели ѿ таковыа єго сили, всѣ вкоупѣ єдинѣмъ разоумѣмъ съверѣутъ са въ еже сътворити єго црѣ. ѿ паче⁷⁾ єврейскій рш⁸⁾, іако па⁹⁾ всѣхъ възлюбленъ боудет ѡ слмого дѣтла⁷⁾, глѣюще к себѣ: „Єгда шѣрацетъ са сицевѣ⁸⁾ влѣгѣ ѿ праведнѣ члѣкѣ к родѣ нашемъ? израднѣ⁹⁾, іакожъ предрекохом¹⁰⁾, єврейскій родъ мнѣще, іако црѣство нѣ хотѣтъ възстати прочее, ѿ потѣшатъ са всачески, іако да того видѣтъ к таковѣмъ началствію. ѿ прійдоуть к немѣ глѣюще: „Вси тебе покарѣемъ са, всѣ на та дѣповѣемъ, тебе познаѣемъ праведнаго къ всѣмъ землѣ, всѣ тобою сѣсти¹⁰⁾ надѣемъ¹¹⁾ ѿ оусты твоими пріймемъ соудъ съвершенъ ѿ не дарочѣтеленъ.

XXV. Іа¹²⁾ ѿсперка дѣво лѣстивѣ прійемъ ложь, ѿ безаконный шречетъ са славы своєа. члѣци¹³⁾ пребоудѣутъ молѣще єго ѿ поставлѣють¹³⁾ єго црѣ. ѿ по си¹⁴⁾ възнесетъ са срѣдцемъ ѿ ѿже перѣвѣ¹⁴⁾ кроткій, боудетъ жестокъ; ѿ ѿ¹⁵⁾ любовь гонѣ. боудетъ¹⁵⁾ немѣстивѣ; ѿ ѿже срѣдцемъ смиренный, боудетъ жестокъ ѿ безчлѣченъ; ѿ ѿже неправдоу ненавидѣи, праведныа поженетъ. таже възнесетъ са во своемъ црѣствіи, шпѣлѣчитъ бранѣ ѿ три црѣ дѣвѣетъ гнѣвомъ: єгипетскаго, ѿ ливійскаго ѿ єдриспскаго. ѿ по си¹⁶⁾ сътворитъ црѣговѣ¹⁶⁾ въ Іерѣсамѣ ѿ воставитъ са¹⁷⁾ Іудеѣмъ. та¹⁷⁾ възнесетъ са срѣдцемъ на всакагъ члѣка не точію жь, но ѿ на бгѣ хѣлныа речетъ, непѣшѣа ѡкажннѣ, іако црѣ боудетъ на землѣ да¹⁸⁾ до вѣка, не вѣднѣи всѣстрастнѣ, іако црѣство єго вѣскорѣкъ разоритъ са ѿ воспрійметъ дѣготованнѣ емѣ шгнѣ со всѣми покарѣющими¹⁸⁾ томѣ ѿ сослѣжущими томѣ¹⁸⁾. Даниїлѣ дѣво рекѣшѣ: „[Єдмицѣ єдинныа по-

1) Д. ш. 2) Д. прѣмѣкнѣж. 3) Д. реч. 4) Д. злато. 5) Д. И сѣа. 6) Д. народи. 7) Д. мѣтлѣ. 8) Д. сице. 9) Д. израднѣ. 10) Так і Р., Д. предрекохъ. 11) Д. надѣемъ са. 12) Д. ѿ. 13) Так і Р., Д. поставлѣат. 14) Д. прѣвѣ. 15) В рукоп. боудѣт. 16) Д. дод. нже. 17) Д. іж. 18) Д. слѣжущими емѣ.

ставла завѣтъ мой, седмь лѣтъ показа, въ полъ седмици проповѣдати проркомъ и въ полъ] 1) седмици, сирѣчь в трѣхъ и пол црѣстветь Ии'тихрѣтъ на земли, и по семъ възметъ сѧ црѣство его и сила 2). зрите ли, хрѣстолюбци, какова 3) скръбъ въ днѣхъ шнѣхъ вѣдетъ, ѡкова же не бы^{от} ѿ сложеніа мнрѣ ни иматъ быти. тогда безаконный възнесетъ сѧ 4) срѣцемъ, соверетъ себѣ вѣсы въ шкразѣ члѣни и призвавшаа того на црѣство шмразити и многи дѣла шсквернитъ.

XXVI. Сотворитъ бо себѣ начальники ѿ вѣсовъ и не кътомуу коудетъ блѣгъговѣнни 5), но ве^о вѣсѣхъ 6) жестокъ, гнѣвливъ, наглъ коудетъ, лютъ, ѡръ, нестроенъ 7), страшенъ, ненавистенъ, не кротокъ, мерзвъкъ, моучителъ, лоукавъ и спѣша въврещи в ровъ погибелный ве^о родъ члѣскѣи. бумножитъ знаменіа ложнаа 8), людемъ бо вѣсмъ вѣсхвалляюцимъ его мечтаній ради възоветъ гласомъ крѣпкимъ, ѡкоже поколѣвати^о мѣстѣ, в немже множества томѣ предѣстоудтъ: „Разумѣйте, людѣе, глѣ, колѣна, ѡзици мою великоюу вла^{от} и силоу и крѣпш^{от} моего црѣства! кто силенъ, ѡко же азъ? кто бѣгъ велій развѣ мене? кто власти моей сопротивъ станеть?“ преставитъ горы предъ шчима зрацихъ, шествоудтъ по морю немокрыми 9) стопами, сведетъ шгнь съ нѣсъ, сътворитъ днѣ тмоу и ношъ днѣ, слнце бо превратитъ ѡможе хошетъ, и лоуноу також 10), и единоу просто всѧ стихіа, землю и море силоу мечтаній свошъ предъ зрацими покажетъ послушны. аще бо самъ не ѡвѣлаа сѧ ии'къ снѣ погибелный 11), на^о ратоудъ кознемъ 12) и заколеніемъ шводлитъ и оудстремляетъ, то и тогда 13) самъ егда хошетъ самошвѣркъ-звѣк 14) прийти [и] начноутъ зрѣти его члѣци истинны 15), что бую и ли ктое 16) не сотворитъ лоукавство и леть и мечтаніа, въ бже всѧ члѣки прелстити и шставиши ѿ праваго поути и ѿ дверей црѣствіа?

XXVII. Та^к по си^х небо не да^{от} росоу свою, швлаци не дадутъ водоу, земля шврѣжетъ сѧ плодови свошъ, море исплѣнитъ сѧ смрада, рыбы его ишомроутъ, рѣкы ишосѣхноу[т], влата ишсакнжт, стоуденьци шскоудкютъ, звѣрїе и 17) члѣки въстаноутъ, скоти и четвероногаа помроутъ, члѣци ѿ глада и жажы 18)

1) Сихъ слівъ у нашихъ рукоп. нема, доповняемо в Д. 2) Д. слава. 3) Д. ѡкова.

4) Такъ и Р. Д. възнесъ сѧ. 5) Д. блѣгъговѣнникъ. 6) Д. въ вѣсѣхъ. 7) Д. нестроень. 8) Р. ложнаа, Д. ложикъ. 9) Д. немъкрыцими, Р. немокрыцими. 10) Д. такожде. 11) Д. дод. невидимо.

12) Д. къ коземъ. 13) Д. тогда, Р. то тогда. 14) Д. самошвѣркъ. 15) Д. истинно.

16) Д. кое. 17) Д. на. 18) Д. жажды.

скон'чаютъ сѧ, ѿцѣ сѧ ѡбыйметъ ѿ мѣи дщерь, вкоупѣ
оумроутъ, ѿ не коудеть погрѣкѡщаго ихъ, но ѿ земля всѧ ѿ те-
ле° повергоуты¹⁾ оумръшихъ смрада исплѣнить сѧ, море же не
пріемла рѣчныѧ строуѧ смрадѸ подовнѣ късмр'дить сѧ ѿ сло-
вонїа безчисленѧго ѿ гнѡса исплѣнить сѧ. тогда глад крѣпок по
всѣ земли, тогда риданїе недѣт'к[шимо]²⁾, тогда плачъ вем'крен,
тогда стонанїе[е]³⁾ непрестанно, тогда оубѣжатъ члѣцы мртвѡы глѡще
к нимъ: „Ѹврѣз'кте гровы ваша ѿ прїим'к[те] на° ѡкланнны⁴⁾!
Ѹврѣз'кте сѣкровища ваша ко прїятнїю оумлен'ны⁵⁾ на° сродник
ѿ вѣдомы⁶⁾! влѣженнѡ вы, ѡко не видѣте днї сїѧ! влѣженнѡ вы,
ѡко жизнь сїю колезноу ю не достигосте видѣти ниже глад сїю
недѣт'кшннн, ниже ноужб⁴⁾ сїю ѡбѣдрѣжащю ю днїа наша“.

XXVIII. Таже повеленїа скверннн на каждо градъ послеть
ѿ вѣзаконенїа по всѣхъ странахъ со вѣсы же ѿ сочювственннми члѣки
глѡще, ѡко: „Црѣ великїѡ ѡви° всѣ земли ѿ прїидѣте всѣ покло-
ним⁵⁾ сѧ ѣмоу. прїидѣте всѣ ѿ видѣте крѣпокъ еѣго ѿ слоу. сѣ
во ѿ жито вамъ подастъ ѿ вино вамъ дароуетъ, ѿ богатство много-
цѣкн'но ѿ чести великїа. повеленїемъ во еѣго всѧ земля ѿ море
послоушаетъ. прїидѣте всѣ к немѸ!“ ѿ всѣ тѣсноты ради пицнннѧ
к немоу прїидѣтъ ѿ поклонатъ сѧ ѣмоу. ѿ дастъ ѿмъ знаменїе⁶⁾
на роуцѣ деснѣ ѿ на челѣ, да не кто чѣстннѣ крѣсть ѿ животко-
ращїѡ сѣтворитъ десноу⁷⁾ роукою на челѣ. но сказана роука еѣго
коудеть ѿ Ѹтоли⁸⁾ власти не ѿмать знаменати своѧ оубды, но пре-
лестннкоу преложитъ сѧ⁹⁾ ѿ томоу ѣдиномоу послѣжитъ. ѿ по-
неже таковомоу покланїа нѣст, всакомоу во ѡвѣ, ѡко погнѣе
ѿ Крѣ ѿ ѿ члѣк. ѿ дароуетъ тѣмъ лестецъ малы снѣди печати
ради своѧ скверннѧ, печати же еѣго ѿже на челѣ ѿ на десноу
роуцѣ, еѣго вѣсть число Ѱ. ѿ Ѣ. ѿ Ѣ. ѡко¹⁰⁾ же неп'цнсю, не ко ѡ-
пасно свѣмъ сего писанїа. многа во ѿмена в числѣ семъ ѡврѣта-
ютъ сѧ, соутъ же сїѧ: злы¹¹⁾ во¹²⁾, ѡгнець неправеднн, древлеза-
внстнн, потрасеть вельми, шейнан¹¹⁾, ѣже глѣтъ сѧ пренсподнн
вѣ° ѿ „Ѹрицаю сѧ“, ѣже паче должно вѣтъ глѣти¹²⁾, влѣма же
ѿ прежде слоугъ своихъ ради сопостать врагъ, сирѣч ѿ долослоу-
жителѡ мѣнкомъ Хѣымъ повелѣваше глѣ: „Ѹреци сѧ распатаго
ѿ ѿ доломъ поклони сѧ!“

XXIX. Таково нѣчто ѿ при доброуненавнсть[нн]цѣк коудоут¹³⁾,
„Ѹрицаю сѧ — глѡще — печати ѿ глѡ, тров'цоу¹⁴⁾ ѿ боу ѿ земли,

¹⁾ Д. въврѣгннхъ, Р. повергоутнхъ. ²⁾ Доповнено в Д. ³⁾ Д. стонанїе. ⁴⁾ Д. нѣждж. ⁵⁾ Д. поклоннн. ⁶⁾ Д. начрѣтанїе, Р. знаменїе. ⁷⁾ Д. дод. еѣго. ⁸⁾ Д. Ѹтолѣ. ⁹⁾ Д. прїложитъ сѧ. ¹⁰⁾ Д. ѿ ѡко. ¹¹⁾ Д. Титанк. ¹²⁾ Так ѿ Р., Д. глѣти сѧ. ¹³⁾ Д. влѣдетъ. ¹⁴⁾ Д. творца.

Щрицаю са крїенїа, Щрицаю са слоужбы моєа ѿ тѣхъ прилагаю са ѿ вѣроу¹⁾. се ко ѿ прорци, Снохъ же [и] Иліа преже проповѣдаше²⁾, іако „да не вѣроуѣте хоташе моу прїити ѿ іавити са врагѹ, зане л'стецъ ест ѿ тлитель ѿ снѣ погивел'ннѣ ѿ лститъ всѣхъ ва³⁾. се го ради ѿ оубїнѣтъ ѿхъ шроужїемъ⁴⁾ поразїнѣ ѿхъ. видѣсте ли прелестъ вражїю? оубѣдите козни лстїваго, како всачески ѿстави хотет оумъ члѣком! вѣсы во своа покажетъ іакоже агглы свѣтла, ѿ кїнїнства бесплот'на приведеть, ѿмже нѣсть числа, ѿ предъ всѣми покажетъ себе на ѿбо вземлема со троубами и со гласы ѿ ѿзвѣки⁵⁾ неизчетными ѿ вѣплемъ⁶⁾ крѣпкимъ вѣсхвалаюцимъ єго неїспокѣдимымы [sic!] пѣсми, ѿ влїстаѣтъ са⁷⁾ іако свѣтъ, ѿже тмѣ наслѣдникъ. ѿ когда оубо іакоже на нѣса вѣзлѣтаетъ, когда же на землю сходитъ со славою многою, когда же іако аггломъ вѣсомъ⁸⁾ заповѣдаѣтъ творити повеленїа є⁹⁾ съ многимъ страхомъ ѿ трепетомъ. тогда послетъ [вѣ] горы ѿ вѣртенѣ¹⁰⁾ ѿ вѣ пропасти земныа вѣсковскїа плѣки, вѣ ѣже вѣзыскати¹¹⁾ ѿ изоубрѣсти шкрывшаа са ѿ шчїю єго, ѿ тѣхъ привести на поклоненїе ємъ. ѿ оубо покарюшїхъ са ємоу знаменаетъ печатїю своєю, не хоташїхъ же того послушати томленїми ѿ неїсчєт'ными моуками лютыми¹²⁾ ѿзноуритъ, іаже ниже выша, ни¹³⁾ слоухомъ члѣскимъ слышана выша, ниже шко члѣско видѣ.

XXX. Блїжнїй, ѿже тогда подвижноутъ са на моучителя, іако вѣще мѣнѣ прѣвы¹⁾ ѿ славнїкшїнїй ѿ вышшїи ѿмоутъ показати са. іако мѣнци прѣвїи того слоуги повѣдиша, сїи же самого того снѣ погивелнаго попраша²⁾ ѿ повѣдїтели вынѣше, которымъ похваламъ ѿ вѣнїцемъ не подокать са ѿ црїа наше³⁾ Іса Хї!

XXXI. Но на предлежащїе¹⁾ вѣзвратїмъ са. егда ко ѿже тогда члѣци печать прїїмоутъ ѿ не шѣрашоутъ ница ни²⁾ вѣдоу, прїїдоутъ къ нему съ волѣзненнымъ глѣще: „Дажь намъ їсти ѿ пити, іако всїи ѿ глѣда ѿ волѣзни ѿцазаемъ, ѿ повелїи ѿбоу дати намъ дѣждь, ѿ шжени ѿ на³⁾ члѣкоїдныа свѣрѣ!“ тогда дїаволъ шѣкшїаетъ шкарѣжъ нѣ съ мношѣмъ недобмѣнїемъ глѣ: „шѣждѣ азъ дамъ вамъ їсти ѿ пити?“⁴⁾ іако нехоцетъ [дати дѣжда, земля пакї не хоцетъ]⁵⁾ ѿзростити жїта єа, шкоудоу азъ дамъ снѣди?⁶⁾ тогда слышавше глѣ лстїваго се го шкїїннїи оубѣдають, іако той єстъ лоукавый дїаволъ, ѿ плачїотъ себе колезнѣнѣ ѿ рыдаютъ вел'ми, ѿ по лицѣ роуками нач-

1) Д. проповѣдатъ глѣще. 2) Д. дод. своимъ. 3) Д. звѣки. 4) Д. вѣплемъ. 5) Д. вѣзвѣнстаетъ са. 6) Д. вѣсковомъ. 7) Д. вѣртопы. 8) Д. изыскати. 9) Д. дод. ѿ кѣзньми. 10) Д. поправше. 11) Д. дод. да. 12) Те, що в скобках, у нашїмъ рукоп. вас. і доповнено зъ Д. та Р.

ноу́ть бити са ѿ власы тер'зуютъ ѿ ногты¹⁾ ланити дероу́тъ гл'юще к себѣ: „Ѡ вѣды! Ѡ л'стиваго ѿзмѣнен'їа! Ѡ волѣзненыхъ коупла! Ѡ велика²⁾ паден'їа! како прелестихом са! како преведоухом са ко прелестникоу! како того мрежами живы бѣлокихом са! како ко сквер'ноуѡ его мрежѣ всѣ собранн выхом! како слышаше проповѣдники роу҃гахом са! како писан'їа слышаше не вразумѣхом са!“ ѿко ѿ тогда свазан'їи вещьми житейскими ѿ желан'їемъ вѣка сего, ти бѣдобѣ пристѣшатъ к д'яволоу ѿ знаменаютъ са.

XXXII. Слышашен же бж҃отвенаа писан'їа ѿ вѣркахъ та ѿмоуцай²⁾ ѿ в мысли всегда³⁾ поу҃чавающе са, мнози прелести ѡго бѣвѣгноту. разоумѣютъ ко наѣкта ѡго ѡвлен'їе ѿ лести ѡго гордыню, ѿ извѣгноту Ѡ роу҃коу ѡго ѿ в горахъ ѿ вертепахъ⁴⁾ съкрываютъ са ѿ слезами ѿ съкроушен'їемъ ср҃дца молатъ са чл҃колюбивомоу бж҃оу, ѿтой ѿсторгнетъ ихъ мрежей ѡго ѿ спсеть ихъ Ѡ съблзний ѡго лютыхъ, ѿ невидимо покрываетъ роу҃кою своею ѿже достоинѣ [ѿ] праведнѣ томоу припа[да]ющихъ.

XXXIII. Зриши ли, како в' пощен'їи с'ю⁵⁾ млтвоу творити ѿмоуць ѿже тогда ст'їи! навикни ѿ соущимъ вѣ градѣхъ ѿ всеухъ каковѣ⁶⁾ люто время ѿ дн'їе боудоуць. тогда Ѡ востокъ на запады пойдоту ѿ Ѡ западъ даже до востокъ пр'їйдѣтъ ѿ плачотъ са велики ѿ рыдають кр҃п'ко. ѿ дн'ї⁷⁾ с'їающѣ ѿжидаютъ нощ⁸⁾, да починѣтъ Ѡ трудоуь свои⁹⁾; постигшоу⁹⁾ же ноци Ѡ часты^x трѣдѣ¹⁰⁾ свои^{x11)} ѿ¹²⁾ боурей вѣздоушнихъ дн'ї вѣзыщоту, да поне бѣзреть дн'внѣ свѣт, ѿ како хотеть проче лютою съмрт'їю пр'їйти волѣзненное тѣхъ ж'їтнѣ. плачеть¹³⁾ тогда вса зем'ла, плачеть са¹⁴⁾ море ѿ вѣздоухъ, плачеть са слнцѣ ѿ луна, плачотъ са¹⁵⁾ горы ѿ холмы ѿ древа полскаа чл҃ческаго рода ради, ѿко всѣ бѣклониша Ѡ бж҃а ѿ лесцоу¹⁶⁾ оуѣкроваша, пр'їемше начертан'їе сквернаго ѿ бж҃оворца в мѣсто животворашаго кр҃ста спсѣва.

XXXIV. Плачеть¹⁷⁾ же ѿ цр҃кви бж҃їа плачеть великимъ, зане ни приношен'їа ниже кадила съвершаетъ са¹⁸⁾, ни^ж слоужба вѣдоугоднаа. с'їннѣ ко цр҃кви ѿко ѿвоцноѡ хранилицѣ боудоуць, ѿ чѣтноѡ тѣло ѿ кровь хж҃а вѣ дн'ехъ ѿнѣхъ не ѿмать ѡвнѣ са, слоужба оу҃гаснетъ, чтен'їе писан'їи не оуслышитъ са, но т'ма боудеть на чл҃цѣхъ ѿ плачъ на плачъ ѿ горе на горе. повергоуто¹⁹⁾ боу-

¹⁾ Д. ногты. ²⁾ Д. ѿмашен. ³⁾ Д. вынж. ⁴⁾ Д. вѣртопахъ. ⁵⁾ Д. каково пощен'їе и ⁶⁾ Д. каково. ⁷⁾ Д. дн'ю. ⁸⁾ Так і Р., Д. ноци. ⁹⁾ Д. постигши. ¹⁰⁾ Д. трудоуь. ¹¹⁾ Д. вас. ¹²⁾ Д. дод. Ѡ. ¹³⁾ Д. плачетъ са. ¹⁴⁾ Д. Д. дод. ѿ. ¹⁵⁾ Д. дод. коупно ѿ днѣа животнаа съ птицами, плачатъ са. ¹⁶⁾ Д. лѣстцоу. ¹⁷⁾ Д. плачатъ. ¹⁸⁾ Д. съвершатъ са. ¹⁹⁾ Д. повержето.

дѣть тогда злато ѿ сребро на мѣстах¹⁾ ѿ никтоже възметъ ни собереть²⁾ кто, но вса мерзька оустраюють°. всѣ ко еже вѣжати и сккрыти° тшати сѧ ѿ нѣгдеже възмогутъ оубѣжати сѣти³⁾ скпротивнаго. но знаменіе его ѡбносаше оудокъ вѣдомо⁴⁾ ѿ знамени томоу ѡвѣсть сѧ. внѣ страхъ, внотрѣнїи тренеть, ѿ в ноши ѿ въ днїи, на мѣстах⁵⁾ ѿ в домохъ глад ѿ жажда, на мѣстахъ мѣтеж⁶⁾ ѿ в домохъ рыданы⁷⁾, оублаютъ добротѣ⁸⁾ лицѣ ѿ ѡбразовъ, коудотъ⁹⁾ видове чѣкомъ ѡкоже мртвых¹⁰⁾, лѣпоты женскїа оубадають сѧ ѿ желаніе всѣм чѣкомъ ѿ похотъ¹¹⁾ ѡвѣгнет.

XXXV. Ниже во тогда блгооутробнїи ѿ чѣколюбнїи Бгѣ ѡставитъ родъ чѣчь недѣтѣши², но скратит днїи ѡны ѿ времяа трїехъ ѿ полъ лѣтъ сътворитъ скращенїю ѡстанька ради, ѿже в горахъ ѿ въ вертепахъ¹²⁾ сккровенныхъ, да не всѣхъ ѡнѣхъ стѣмъ пѣкъ ѡскоудѣтъ. но со тошанїем днїи¹³⁾ ти мимоткоуть, ѿ ѡиметь сѧ црѣство прелестника ѿ Антихрѣста въ скорѣ ѿ прочее въ мигновенїи ѡка. ѿ¹⁴⁾ прїидеть ѡобразъ мира сего ѿ чѣскаѧ властѣ оупразнитъ сѧ ѿ видимаѧ сѧ вса без вѣсти коудотъ.

XXXVI. Емѣ оубо ѡкоже предрекохомъ вышнимъ, възлюбленне, ѿ единой седмици на двое раздѣлиши сѧ¹⁵⁾ ѿ мерзости запоустѣнїа тогда ѡвѣвши сѧ, ѿ прѣдчѧм Гснѣмъ свое теченїе скончавшимъ, ѿ всемоу миру прочее въ скончанїю¹⁶⁾ пришедшоу что ѡстаетъ? но ѡвѣнїе Гдѣ нашего Ісѧ Хдѣ снѧ вжїа еже ѡ нѣсъ, нанѣ же оуповахомъ, ѿже ѿзведет ѿспѣненїе ѿ правдосоудїе на всѣхъ ѿже томоу не покорившихъ сѧ. глеть ко: „ѿкоже молнїа сходящїа¹⁷⁾ ѡ востокъ ѿ ѡвѣлѣтъ сѧ до западъ, снѣе коудеть ѿ пришествїе снѧ чѣскаго. ѿдеже ко коудеть троудѣ¹⁸⁾, тамо скверотъ сѧ ѿ ѡрнѣ. знаменїе ко вкрѣсное ѡ востокъ даже до запада сѧетъ¹⁹⁾ паче свѣтлости снѣчнѣмъ, ѿ възвѣститъ²⁰⁾ соудїино пришествїе ѿ ѡвѣнїе, еже ѡдати комоуждо по дѣлом его. ѡ възкрѣснїи же всѣхъ ѿ црѣствїи стѣхъ глеть Даннїа: „ѿ мнози, ѿже в земнѣи²¹⁾ персти възкрѣсноутъ. снѣи въ жизнь вѣчнѣю, а ннїи въ стоуд вѣчнѣи“. ѿ сѧ²²⁾ глеть: „Возкрѣсноутъ мртвїи ѿ възстанотъ соущїи въ гробѣхъ“. Гдѣ же нашъ глеть: „Мнозѣкъ въ ѡн днѣ оубслышат гла° снѧ вжїа ѿ оубслышавше ѿ животъ“.

1) Д. по стогнахъ. 2) Так Р., Д. без възмет. 3) Так Р., Д. сѣтен. 4) Д. вѣдоми. 5) Д. стѣгнахъ. 6) Так і Р., Д. на стѣгнахъ плащ. 7) Д. рыданїа. 8) Д. доброты. 9) Д. дод ко. 10) Д. дод ѿ. 11) Д. вас. 12) Д. вкрѣтопахъ. 13) Д. днїе. 14) Д. вас. 15) Д. раздѣлиши. 16) Д. скончанїе. 17) Д. ѿсходящїи. 18) Д. троудѣ. 19) Д. вѣсаетъ, Р. як у нас. 20) Д. възвѣсит. 21) Так Д., в нашїи рукоп. землѣи, 22) Д. ѿ Ісѧса.

XXXVII. Тогда во страшнаѣ трѣба възгласит ѿ възвоудит вск¹⁾ ѿсопша ѿ преисподнихъ земли, ѿ праведныхъ ѿ грѣшныхъ, ѿ всако ѣство ѿ ѿзыки ѿ племена²⁾ възскрсноуть въ мгновеніи ѿка ѿ предстаноуть на лиці земнѣмъ ждоуще страшнаѣ ѿ праведнаго соудѣа пришествіе [съ] страхомъ неисповѣдимымъ. ѿгнена бо рѣка исходаши со іаростію іакоже сверкпоѣ море попалитъ горы ѿ холми ѿ море потребиѣ. ѿ въздоухъ разліетъ³⁾ ѿ ражденіа⁴⁾ іакоже възскъ. звѣзды спадоуть, сѣнце преложитъ сѣ въ тѣмоу ѿ лоуна въ кровь, іако же іако харатїа⁵⁾ свѣетъ сѣ. ѿ земля вса сгоритъ дѣла ради, іаже⁶⁾ тоу разтлїша члци влоудом ѿ прелюбоудѣствы ѿ лѣжами ѿ нечестотами ѿ іадоносѣженіи ѿ оубыиствы ѿ крадми. ѿ боудетъ земля нова ѿ іако ново⁷⁾.

XXXVIII. Тогда стѣи аггли ѿтекоуть събирающе ѿзыки вса, іахъ же възвоудитъ страшный⁷⁾ глѣ троубни⁸⁾. ѿ предстаноуть соудниоу Хсвоу иже тогда⁹⁾ црїе ѿ князи, сїноначалїци, сїїнци ѿ своѣмъ пожитїи ѿвѣт доюще ѿ ѿ стадѣ, іаже нѣкїи нераденїемъ своѣмъ погоубїша ѿвца стадъ своихъ. тогда възмоуть сѣ ѿ вѣни, іаже недоволи быша женами своими, но ѿсквернїша вдовица ѿ сироты ѿ ѿбога. тогда же¹⁰⁾ предстаноуть ѿбидници, іаже паче праведнаго възсїищающе ѿ множаѣ ѿ ѿбогаго, ѿ потворяюще чѣсто злато іако нечѣсто, да ѿбогаго ѿщегат¹¹⁾ в селѣ¹²⁾, в¹³⁾ домоу ѿ в¹⁴⁾ цркви. тогда възстаноуть въ моужѣ жены со стоудомъ, іаже не съхраниша ложа своа неѿскверненна, но всаческами¹⁵⁾ добротами прелїаѣми вывше въ сконѣ похотехъ ходїша. тогда востаноуть тїи¹⁶⁾, иже любве Гснѣа не съхранише сѣктоюще ѿ ѿбыли, іако легкоую заповѣдь сїсовоу ѿтрекша¹⁷⁾ глїоущю: „Вълюбїши ближнего¹⁸⁾ своѣго іако самъ сѣ“. тогда възплачюѣ сѣ іаже мирїло¹⁹⁾ неправедноѣ іакоже ѿ ѿставы ѿ мѣры іакобы²⁰⁾ неправеднаѣ стажавыше, чающе праведнаго соудїю²¹⁾.

XXXIX. ѿ кто стерпїть многїа словеса представлянаѣ? тогда праведници просвѣтатъ сѣ іакоже сѣнце, грѣшнициже ѿбыли ѿ сѣтовани²²⁾ іакоже сѣ. ѿконъ бо праведници ѿ грѣшници не тлени възскрсноуть; праведни ѿбо да вѣчно почтоуть сѣ ѿ наслаждатъ сѣ вѣчныѣ блгѣ, грѣшници же да вѣчно моучими боу-

¹⁾ Д. вса. ²⁾ Д. племя. ³⁾ Д. разліетъ сѣ. ⁴⁾ Д. ражденїа. ⁵⁾ Д. хартїа. ⁶⁾ Д. іаже. ⁷⁾ Д. іако ново ѿ земля нова. ⁸⁾ Д. дод. ѿнѣ. ⁹⁾ Д. троубы. ¹⁰⁾ Д. иогда. ¹¹⁾ Д. вас. ¹²⁾ Д. ѿтщегат. ¹³⁾ Д. селоу. ¹⁴⁾ Д. и. ¹⁵⁾ Д. вас. ¹⁶⁾ Д. възсѣчьскими. ¹⁷⁾ Д. вас. ¹⁸⁾ Д. ѿрекше сѣ. ¹⁹⁾ Д. искрѣнѣго. ²⁰⁾ Д. мѣрїло. ²¹⁾ Д. вас. ²²⁾ В рукоп. сїднѣ. ²²⁾ Д. сѣтовани.

доут. кождѡ бо поминаетъ, ѣже который ѡркѣт да^{от} праведномуу сѣдѣи, ѡли блѣгъ ѡли зол; дѣянїа бо всѣхъ члѣкъ кождѡ своа ѣмоу ѡкроужает¹⁾, ѡли блѣга соут ѡли зла. силы бо ѡбѣныа подвижноут са ѡи вса²⁾ трепетѡм ѡи страхомъ сважоут са, ѡбо³⁾ ѡи земля ѡи пренсподнаа, ѡи всаѣк ѡзыкъ ѡсповѣ^{от} са ѣмоу ѡи ѡсповѣ^{от} градѣнаго⁴⁾ соудню праведнаго, крѣпка ѡи творѣца всѣхъ. тогда со страхомъ ѡи ѡужасомъ прїйдоутъ агглы ѡи⁵⁾ архадгглы, прѣтан ѡи⁶⁾ власти, начала, гдѣствїа многоѡчитаа, шестокрылатаа⁷⁾, хероувими же ѡи серафими съ крѣпостию вѣзываютъ: „Ѣтъ, стѣ, стѣ Гѣ Главаѡдъ вседрѣжитѣ“, ѡспавнѣ ѡи⁸⁾ славы твоа“. ѡи ѡкрѣтѣ са црѣ црѣтвоующимъ ѡи Гѣ гдѣствоующимъ ѡи сѣдѣа нелицеприѣмнѣ⁹⁾ на прѣтолѣ сѣдѣи страши^к ѡи превѣзнесеннѣ^к, ѡи всаѣа плотъ земны^к видитъ лице ѣго со страхомъ ѡи боѡзнию великою¹⁰⁾, праведнаа^к ѡи грѣшнаа.

XI. Тогда приведен¹¹⁾ коудетъ сѣъ погнѣблѣный, сѣркѣ дѣакол с вѣксы своѡи¹²⁾ ѡ агглы люты^к ѡи напрасны^к, ѡи предани коудоут ѡгню нагасимомоу ѡи червѣю недѣсыпаѣмомоу ѡи тмѣ кромѣшней. еврѣски^к сокоръ ѡузритъ ѣго въ ѡбразѣ члѣни, ѡков же сам ѡви са ѡ стѣа дѣвы съ плотию, ѡи ѡкоже ѡи тогда¹³⁾ распаша, ѡи покажет ѡи^к рѡу^к ѡи ногъ ѡзвы ѡи ревра ѣго проведенаа кошѣемъ, ѡи главоу, южъ трѣнїемъ венчаша, ѡи чѣтныи крѣтъ, ѡи ѣдиною просто вса ѡузритъ ѡудейскїи сокоръ, ѡи рыдають ѡи плачють са, ѡкоже рѣ^к прѣркы: „Ѣзрат нанѣ ѣго^к преводаша“. ѡи никто^к е^{от} помагаа им ѡли милоуа нѣ, занѣ не покыша¹⁴⁾ ни^к ѡбратиша^к ѡи пѣти своѣго лоукаваго. ѡи пойдѡут сѣи въ моукоу вѣчноую съ вѣксы ѡи съ¹⁵⁾ дѣаоломъ.

XII. Та^к съберетъ вса ѡзыки, ѡко же ѣврѣлїѣ велѣгласно взываетъ. что бо глѣтъ Ма^кдѣй блѣговѣстникъ, паче же самъ Гѣ ѣврѣлїемъ? „Ѣгда прїйдетъ сѣъ члѣчкыи въ слаѣк своѣй, ѡи съберѡут са предъ нимъ всѣ ѡзыци, ѡи разлоучатъ нѣхъ дроу^к ѡи дроуга, ѡко¹⁶⁾ пастыр ѡица ѡи козаницъ разлоучаетъ. ѡи поставитъ ѡубо ѡица ѡи дѣсноую себе, а козаница ѡишжѡю. тогда речетъ соуцимъ ѡи дѣсноую е^к: „Прїйдѣте блѣгословенїи ѡица моѣго, наследѡвите ѡи готованноѣ вамъ црѣствїѣ¹⁷⁾ ѡи съложенїа мироу“. прїйдѣте прѣрцы, ѡиже за ѡи^к мое гоними! прїйдѣте патрїарси, ѡиже преже црѣствїа моѣ, покоры^квшїи са мнѣ ѡи вѣжелѣк^квшїи моѣ црѣство¹⁸⁾!

1) Д. ѡкрѣжат. 2) Д. всѣ. 3) В рукоп. ѡбо. 4) Д. дод. сѣдѣти. 5) Д. вас. 6) Д. вас. 7) Д. шестокрылати. 8) Д. дод. ѡи земля. 9) Д. дод. ѡи сѣдѣа праведноѣ кождѡ ѡи дажи. 10) Д. великѣ. 11) В рукоп. праведн. 12) Д. дод. ѡи съ са^кгами сконани. 13) Так ѡи Р., Д. того. 14) Рукоп. не покышас. 15) Д. вас. 16) Д. ѡкож. 17) Д. црѣство. 18) Д. црѣствїѣ.

прійд'кте а́п'ан' сло страдав'шей со мною въ чл'ченіи моёмъ и въ вл'гов'кстоканіи! прійд'кте м'ч'ниці и́спов'кдав'шей мене¹⁾ пред' м'ч'тан' и м'ски многи и томленіа претр'п'к'в'ше! прійд'кте сц'енноначалниці с'лужив'ше мн'к²⁾ д'н'ю³⁾ и ноц'ю, и ч'стное т'кло моё⁴⁾ и кровь мою на всяк д'нь жр'к'в'шей!

XLII. „Прійд'кте р'п'дв'ніи, иже в гора^x и въ вертепа^{x6)} и въ⁶⁾ пропасте^x земны^x постившей с'а, и^ж пощеніемъ и м'лтвами и д'кв'ствомъ оусл'ожившей моё и́ма! прійд'кте ю́нныа въждае'к'вш'е чер'тог' и разк'к' мене жениха́ и́ного не възлюбив'шаа, іаже м'ученіемъ и постничествомъ мн'к' совокоуп'лаша⁶⁾, нетленномуу и в'с'м'ртномуу жених'у! прійд'кте ницелюбци и странюлюбци, прійд'кте иже любов' мою съхранши іако^ж азъ любов' азъ⁷⁾ ісмъ! прійд'кте, иже любови др'жащ'и с'а и смиреніа, азъ бо ісмъ мир! прійд'кте вл'св'ніи ѿца моёго, насл'к'д'айте оуб'готованное вамъ цр'ство. иже когатство възнавид'к'в'шей, иже оуб'когаго помиловав'ше, иже сиротам⁸⁾ помагав'ше, иже вдовицам⁹⁾ посетив'шей, иже алчюци^x напитав'ше, иже странныа възведеши, иже наг'а оуд'к'ав'ше¹⁰⁾, иже соущаа в темници оут'к'шив'шей, иже сл'к'пыма помогши, иже печать в'кры невредноу съхранше, иже въ цр'кв'к' мою¹¹⁾ стичющен'е, иже писан'іа моа слышав'ши, иже словесемъ моимъ оукоры'ше с'а, иже законъ мой въжде'к'в'ше, іако докр'и въи́ни¹²⁾ и́в'наго цр'ств'іа и оуб'годити ми хот'к'в'ше! прійд'кте вл'св'ніи¹³⁾, насл'к'доу'те оуб'готованное вамъ цр'ство¹⁴⁾ ѿ сложен'іа мироу. се цр'ствіе моё оуб'готови¹⁵⁾, се ра́ ѿверзеть с'а¹⁶⁾, се жени^x готов' ест, се в'к'н'цы мои пред'лежатъ, се в'с'м'ртн'е оуб'краси с'а! прійд'кте вс'к', насл'к'доу'йте оуб'готованное вамъ цр'ство ѿ сложен'іа мироу!¹⁴⁾

XLIII. Тогда ѿк'р'шаютъ праведници оуб'жасл'емн'и величествомъ чюд'есн', іако іго же не могу'т зр'к'ти¹⁷⁾ існо а́нгельск'и чинове, се¹⁸⁾ іако друга своёго ближнего¹⁹⁾ т'и зокоу'тъ; и възопи'ють ко нему: „Г'и, когда т'а вид'к'х'омъ алчюца и напитаноу? страшн'и, когда т'а вид'к'хомъ нага и оуд'к'ахомъ? в'с'м'ртн'е, когда т'а вид'к'хомъ стран'на и въведехомъ? ч'колюбче, когда т'а вид'к'хомъ болна іаи в темници и р'одохомъ к теб'к'? ты іси и^ж р'чно сый! ты іси съв'значалн'и ѿц'а и р'носж'ц'ини²⁰⁾ ст'омоу

1) Д. ма. 2) Д. дод. непорочн'к. 3) Д. д'н'іж же. 4) Д. вас. 5) Д. в'р'тпох. 6) Д. вас. 7) Д. вас. 8) Д. сир'имь. 9) Д. вдовица. 10) Д. оуд'к'ав'ши, иже немоцима постиши. 11) Д. вас. 12) Д. дод. моего. 13) Д. вас. 14) Д. цр'ствіе. 15) Д. оуб'готоа с'а. 16) Д. ѿверз'е с'а. 17) Д. з'р'к'ти. 18) Р. сего, Д. с'г'а. 19) Д. искр'янк'го. 20) Д. дод. т'а. 21) Д. с'апр'исносж'ци.

дѣла! ты еси, иже ѿ нещщнѣхъ вса съставленъ¹⁾! ты еси аггломъ и архангеломъ цркъ! ты еси, егоже трепещѣтъ бездны! ты еси свѣтомъ ѿко ризою ѡдѣваа са! ты еси сътвори на° и създавый ѿ земля! ты еси иже видимаа и невидимаа сътвори! тебѣ ѿ лица вѣглетъ вса земля, и како мы страннопримствовахом твоѣ црство и гѣство?²⁾

XLIV. Тогда пакы ѡвѣщяють цркъ црствоующиму²⁾ глѣ к нимъ: „Поеликоу сътвористе симъ меншимъ, мнѣ сътвористе, по еликоу нѣже предрекохом³⁾ страннопримствовавшей⁴⁾, ѡклекосте же и напитасте и напоите оуды моа, нищихъ⁵⁾, мнѣ сътвористе, но прйдѣте ко оубготованноу вамъ црство, насладите⁶⁾ въ вѣки вѣкомъ ѡца моего и стѣго и животворящаго дѣла“. каа оубо оуста исповѣдаѣтъ блгаа ѡна, ѿже ѡко не видѣтъ и оубо не слыша и на срѣце чѣкоу не кзыидѣ, ѿже оубготока бѣ любящимъ его!

XLV. Познасте ли радѡ⁷⁾ неѡмѣллемоую? познасте ли црство недвижимоу? разоумѣсте ли нищѣ блги⁸⁾ конѣца не имѡщемоую? навикѣте иже⁹⁾ к свѣтимъ ѡсѡбѡю колезеннымъ гла°, иже к нимъ ѡвѣща праведный сждѣа и бѣгъ кроткый въ гнѣвѣхъ безмѣрнемъ и ѡрости: „ѡидѣте ѿ мене, проклатїи, къ ѡгнь вѣчныи оубготованныи дѣволоу и аггломъ его! егда⁷⁾ ѡгнь вамъ оубготовахъ и соуд, не вамъ, но дѣволоу и аггломъ его. вы⁸⁾ ѿко свѣтѣ⁸⁾ исходатайте, прїимите то и насладенїе. ѡидѣте ѿ мене, проклатїи, къ ѡгнь вѣчныи, къ тѣмъ⁹⁾ кромѣшнѡю, оубготованныи дѣволѣ и аггломъ его. азъ здахъ¹⁰⁾ ва¹¹⁾, а иномѣ приведосте¹⁰⁾; азъ ѿ оубтробы изведохъ ва°, и ѡрекосте¹¹⁾ мене; азъ ѿ земля създахъ ка° моймъ повеленїемъ, и иномѣ приакиписте са; азъ напитѣхъ са¹²⁾ ва° и иномоу рако[та]сте; азъ землю и море на нищѣхъ вамъ и оубпокоенїе житїю даровахъ, ви же заповѣди моа не послушасте¹³⁾; азъ свѣтъ вамъ дневныи к насладенїю сътворихъ и ношь ко оубпокоенїю, вы же дѣлаи темными¹⁴⁾ мене прогнѣвасте и ѡвергосте са и стрѣтемъ двер ѡкрѣзосте. ѡидѣте оубо ѿ мене, дѣлатели неправдѣ! не видѣтъ¹⁵⁾ ва°, не познакоу ва° и¹⁶⁾ иномѣ гноу дѣлатели бысте, сѣрчѣ дѣволѣ, с нимъ же тмоу насладѣдите и небугасимыи ѡгнь и червь небусыпающїи и скрежетъ зѡбѡмъ.

1) Так і Р., Д. ставлен. 2) Так і Р., Д. црствѡующїихъ. 3) Д. прѣдрекѡхъ. 4) Д. і Р. страннопримствовасте 5) Так і Р., Д. соущїихъ. 6) Д. и ннѣ. 7) Д. егда ко. 8) Д. сла. 9) Д. тѣмъ. 10) Д. създахъ. 11) Д. вас. 12) Д. вас. 13) Д. прѣкашасте. 14) В рукоп. темными. 15) Р. вѣдѣтъ, Д. вѣда. 16) Д. вас.

XLVI. „Въззакка¹ ко ѿ не дасте ми ѿсти; въждаа²) ѿ не напоисте ма; странен бых³) ѿ не въведосте мене³); нагъ бы⁴) ѿ не ѿдажасте ма; колень, ѿ не посѣтисте мене⁵); в темници был⁶) ѿ не приѣдосте ко мнѣ. слыши ваша сътвори⁷ въ еже слышати бж⁷твенна писанїа, вы⁸ тѣ⁸ к пѣснемъ бѣсовскимъ бж⁷тготовасте ѿ ко гоуслем ѿ мѣх⁸7). ѿчи ваши сътвори⁷, въ еже зрѣти заповѣдей мон⁷ ѿ творѣти ихъ, выже к добротам ѿ влоудѣ ѿ нечистотѣ ѿ прочимъ нечистотам ѿ сквернамъ⁸) ѿврѣзосте. оуставана ко славославію ѿ ко⁹) ѿ алмом ѿ пѣніемъ¹⁰) ѿ пѣнемъ дх⁷кнымъ бж⁷тготовахъ гл҃ати ѿ побѣчатѣ⁹ всегда в писанїи моемъ чтенїемъ, вы⁸ къ оуборизнам ѿ клатвам ѿ клеветам ѿ хоулам та бж⁷тготовасте, сѣдасте¹¹) клеветамъ¹²) ближнимъ. роуцѣ вамъ къ мѣтвам ѿ молбамъ въздѣвати сътвори⁷хъ, вы же къ гравленїю¹³) ѿ бж⁷тїиства ѿ иноубїиства тѣхъ простросте¹⁴). нозѣ вамъ во бж⁷тготованїи бж⁷тїи¹⁵) мира ѿ въ цр҃квахъ ѿ домохъ стѣмъ мон⁷ бж⁷ченїи шествокати, вы⁸ ко¹⁶) въ бл҃ды ѿ прелюбождѣства ѿ в позорища ѿ въ плаганїа ѿ кыченыхъ наубчиста тѣхъ теци.

XLVII. „Раздроуши¹⁶) прочеѣ торжество, преста жїтїа позорище, приѣде преле¹⁷ его же ѿ мечтанїе, ѿ¹⁷) мнѣ приведени высте, ёмоуже преланаетъ са всако колѣно ѿвѣн¹⁸) ѿ земны ѿ приисподны. всѣ ко небрегше ѿ в житїи тленнѣм ѿ не покалѣше ѿ са ни¹⁸ бж⁷цедрившей благотвори⁷ ми, зде ничтож¹⁹) тѣмъ коудеть, развѣ ѿгнь недугасимый. чѣколювецъ ёсмь, но ѿ правдоусждивъ, [в]сѣмъ ко по достоанїю ѿдамъ мзды²⁰), всѣмъ коекождо подвигоу дарованїе дароуа. помилувати хоуш, но милванїе в сосждѣ²¹) вашѣ не зрите са ѿ нѣ²¹ того²¹). бж⁷цедрити хоуш, но ѿноуд кромѣ щедрот²²) житїи пройдоште²³). смлѣрдѣти са хоушоу, но свѣща ваша темны сѣт ѿ немилосердїа. ѿидѣте ѿ мене, ѿко соудъ безъ млѣ²⁴ти е²⁴ не сътвори⁷шимъ млѣ²⁴тѣ“.

XLVIII. Тогда ѿвѣщають ѿ тїи къ²⁴) страшномъ ѿ нелицепрїемномъ²⁵) гл҃юща²⁶): „Гїи, къгда та видѣхомъ алчна ѿли жаждаща ѿли страшна ѿли нага ѿли болна ѿли въ темници, ѿ не послабжихомъ тебѣ? Гїи, не вѣси ли на²⁷? ты на²⁷ създаа ѿси, ты

1) Д. възжаахъ са. 2) Д. кѣхъ. 3) Д. ма. 4) Д. вас. 5) Д. ма. 6) Д. кѣх. 7) Д. смѣхоу. 8) Так і в Р., Д. замѣсь оихъ двоихъ слѣвъ мае „снхъ“. 9) Д. вас. 10) Д. пѣніемъ. 11) Д. сѣдаше. 12) Д. клеветасте. 13) Д. гравленїа. 14) Д. прострѣстѣ. 15) Д. іб҃гала. 16) Д. вас. Р. раздрѣши са. 17) Д. вас. 18) Д. дод. дажно. 19) Д. дод. далї: вѣсѣмъ по которакождо трѣдоу подамъ мзду, вѣсѣмъ по которакождо подвигѣ. 20) Так і в Р., тїлько: не зритъ са, Д. не зрѣ. 21) Д. щедрот. 22) Д. прїидосте. 23) Д. къ самомѣ. 24) Д. дод. сждїи. 25) Д. гл҃це.

Ѡ четыре^х състав съдѣте^тствовал еси на^о съчетав. ты дѣла в на^о вложила еси. тебѣ веровахом, твою печат взяхом, твое крѣщеніе взяхом, та Бѣ исповѣдахом, тебе Бѣ¹⁾ познахом ѿ²⁾ съдѣтеле, ѿ тебѣ знаменїа сътворихом, тобою вѣсы ѡгнахом, тебе ради дѣйствовахом³⁾, дѣйство съхранїяхом, ѿ тебѣ паот ѿставахом, тебе ради чистотѣ взялюбїяхом, тебе ради пришлѣци на земли быхом, ѿ глѣши⁴⁾: „Не видѣ^{б)} ва^о, ѡидѣте Ѡ мене!“ тогда ѡвѣщает ѿ той к ним⁶⁾: „Исповѣдасте ма вѣдѣс, но словесем моим не покористе са, знаменїем крѣта моѣго знаменате са, но то немилосрѣдем без вѣсти сътвористе. крѣщенїе моѣ приѣсте, но заповѣди моѣ не съхранїсѣте. тѣло дѣйством ѿноуристе, но милостыня не ѿмѣсте. ѿ ѿмени моѣм вѣсы ѿзгнасте, но брато-ненавистіе Ѡ дѣш ваши^х не ѡриноуште. не вѣсак⁷⁾, кто глѣи⁸⁾ „Гї, Гї“, сїсет са⁹⁾, но творай волю мою“. ѿ пойдут сїи в моуж вѣчноую, а праведници вѣ живот вѣчный.

XLIX. Слышасте ли, возлюбленїи, Гїи ѡвѣтъ? познасте ли соудїно ѡреченїе? дувидѣсте ли, каковѣ¹⁰⁾ соудїци страшно ѡждидаеть на^о ѿ днѣ ѿ чл^о? ѿ семѣ попецѣм са вѣсегда¹¹⁾, ѿ семѣ пооучают¹²⁾ са днѣю же¹³⁾ ѿ ноцию, ѿ в домѣх¹⁴⁾ ѿ на мѣстах¹⁵⁾ ѿ въ црѣквах, да не на соудїци ѡномѣ страшнѣм ѿ нелицепрїатным¹⁶⁾ предѣстїанемѣ ѡсоужени ѿ смирены ѿ днѣи, не¹⁷⁾ со чистым дѣанїемѣ же ѿ житнїемѣ ѿ жителством ѿ исповѣданїемѣ, да речеть¹⁸⁾ к намѣ влгоѡтробный ѿ члѣколюбивый Бѣк: „Бѣра твоѣ сїсла та ест, ѿди въ мирѣ“, ѿ еже: „Добры раке влгый¹⁹⁾, вѣрнїи, ѿ малѣ выст вѣрень, надѣ многими та поставлю, вниди въ радѣ глѣ своего“. ѿже боуди вѣсѣм намѣ [влгодатїю] Глѣ наше^т Іса Хлѣ, с нимѣ же ѡтыѡу слава съ прѣстѣмѣ ѿ влгїмѣ ѿ животворящим дхѣом ѿ²⁰⁾ ѿнѣк ѿ прїсно ѿ²¹⁾ вѣкѣ вѣкомѣ ѿминь.

Слово Ипполїта про конецъ свѣта і Антихриста дїйшло до нас у двохъ версіях, із якихъ одна вважаеть ся автентичнимъ словомъ Ипполїтовимъ, а друга (власне отсея поданїи тутъ текстъ) основана на першїй версіи, в якої дословно переае роздїли XIX, XX, XXIII, XXIV і XXV у роздїлахъ XII—XV нашего текста, а розд. XIV—XV пер-

1) Д. вас. 2) Д. вас. 3) Д. вас. 4) Д. глѣши. 5) Д. вѣдѣ, Р. вѣдѣ. 6) Д. зам. к нимѣ мае глѣ; Р. к нимѣ глѣ. 7) Д. не ко вѣк, Р. як у нас. 8) Д. глѣ. 9) В рукоп. сїси ма. 10) Д. каково. 11) Д. вынж. 12) Д. пооучанїем. 13) Д. вас. 14) Д. домох. 15) Д. въ стѣгнах. 16) Д. нелицепрїатнїемѣ. 17) Д. нж. 18) Д. дод. н. 19) Д. дод. н. 20) Д. вас. 21) Д. н вѣ.

шої версії в розд. XVIII – XIX другої, розд. VI першої в розд. XX другої, розд. XLIV першої в розд. XXI другої, розд. LXIV – LXV першої в розд. XXXVI другої. Та по над се має отсе слово деякі вставки і додатки значно пізнійші від часів Іполіта. На церковно-славянську мову Слово було перекладене правдоподібно в Болгарії; бодай ті два старі тексти, які маємо в нашій рукописі з XVI і вивисавій Срезневським копії з Румянцівського музею, виявляють той сам переклад, що й болгарський текст Дечанського рукопису з XIV в. (у нас значено Д), який опублікував Срезневський (Див. И. Срезневский, Сказания объ Антихристѣ въ славянскихъ переводахъ съ замѣчаніями о славянскихъ переводахъ твореній св. Иполита. Санктпетербургъ 1874, стор. 31 – 51), відки ми й виписали варіанти подані під текстом. Ще одну новішу копію сього Слова з XVII в. містить рукопис у бібліотеці Василіянського Святооуфрейського монастиря у Львові сім. XL, стор. 63 – 157.

М. Бібліот. Осод. рукоп. 92, к. 26 об.

Иже во стѣхъ ѿца нашего Иполита папы римскаго разрѣшеніе неизреченаго ѿкровенія Іѡанна вѣсловца, сказящїе ѡ скончанїи. пишеть ся ѿкровеніе¹⁾ Іѡанна вѣсловца сїце: „Видѣхъ аггла вѣіа съходаща съ нѣси²⁾, ѿмѣща ключ³⁾ бездны и желѣзно оуже веліе в роуцѣхъ в⁴⁾. ітъ змию древнѣю, иже ѣст діавол, Сатана, и свѣза и на тысящ⁵⁾ лѣтъ и положи єго въ бездну и затвори и запечатлѣ ѡ нем, да не прелстїтъ ктомуу ізыки⁶⁾, дондеж скончлѣтъ ся ємоу тысяща лѣтъ, и по снѣ подобает ємоу ѿрешенъ быти на мало дїи⁷⁾“.

Т лѣ к⁸⁾. И⁹⁾ по ѿрѣшенїи же ємоу размисли^н. рече євглістѣ, іко свеза діавола на тысящ^{лѣтъ}¹⁰⁾. ѿшли^ж бы^{ст} сказанїе єго? ѿ вшестїе¹¹⁾ въ адѣ Іа нше^т Іса Ха в лѣтѣ ^ж. ф. и тридеса^т третїе, даже и до лѣта ^ж. наго и ф. и лѣ. го¹²⁾, вшегда и сплѣнать ся тисаща лѣтъ. інако¹³⁾ ѿрѣши^т ся Сатана по праведномѣ сждѣ вѣію и прелстїтъ¹⁴⁾ мирь до реченнаго ємоу време^н, еже три и пол лѣта, и потомѣ боудет конецѣ.

Се мабуть чи не одинокий уривок Іполітового коментарія на Апокаліпсіс, який не заховав ся ані в грецьким, ані в латинським

1) Ср. въ ѿкровенїи. 2) нѣсе. 3) ключа. 4) ємоу. 5) и тысящречю. 6) ізыкѣ. 7) мало лѣтъ. 8) вас. 9) вас. 10) Слова від яко до лѣтъ Ср. вас. 11) вшестїа. 12) Від даже до лѣ-го Ср. вас. 13) и тако. 14) прелстїти (без и).

тексті (пор. Adolf Harnack, Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius, erster Theil, 2 Hälfte. Leipzig 1893, стор. 622). Сей по славянськи захований уривок опублікував уперве Срезневський (И. Срезневский, Свѣдѣнія и замѣтки о малозвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ. СПетербургъ 1876, ч. LXXV, стор. 512), відки й виписано варіанти. Ще одну копію цього уривка опублікував М. Сперанский із пацерів А. Попова, з тзв. білоруського рукопису Чудовського монастиря з XVI в. (Библиографическіе матеріали собраныя А. Н. Поповымъ, изд. подъ редакціей Михаила Сперанскаго (XV—XIX, Москва 1889, стор. 31—32). Замість Сатана тут стоїть Сатонапл; зам. кінець — каньчина. У Срезневського і Попова стоїть далі ще ось яка хронологічна таблицка:

Ѓ Ядама до Нона, мню и до потона¹⁾ л'кт ѿ. ѿ. м. ѿ.²⁾
и ѿ Нона до Яврама ѿ. р. ѿ. и ѿ Яврама даже до Морсія
ѿ. м. д. а ѿ Морсія даже до Дѣда ф. ѿ.³⁾ д. и ѿ Дѣда же
до Ха ѿ. м. ѿ. ѿ. всего л'кт ѿ. ф. Е л'кто м. ѿ. л'к. црл Якроу-
ста⁴⁾ м'ца декабра кѣ. кѣ днѣ ѿ. кѣ ѿ. часѣ роди сѧ Гѣ нашѣ
ѿ Хѣ по плоти ѿ стѣла Бѣи и проно дѣмъ Мрїи. скверши
сѧ ѿ створенїа мироу ѿ. ф. ѿ. индикта ї. кроугѣ сѧнцѣ кѣ.
а лочны дї.

Сей додаток по всякій правдоподібности не належить перу Ішолїта, а то тому, що дата вродин Ісусових на 25. грудня була усталена в Римі аж нашою Ліберієм 354 р., значить, більше як сто літ по смерті Ішолїта, а його сучасники клали сю дату на виші дні, пор. H. Usener, Das Weihnachtsfest, Bonn 1889, стор. 52.

Н. Бачванський рукопис Михайла Туринського, XIX в.,
стор. 197—205.

(Ѓ страшномъ прїшествїи Іса Хрѣта). Когда оубо
всдетъ сіе, нѣкто же кѣстѣ, токмо єдинѣ Бѣѣ. прежде Хрѣта
прїдетѣ Інтїхрѣстѣ и роди[т] сѧ, ако глаголетѣ Іселитѣ рим-
скїи, ѿ жены скверныа, д'квицѣ н'кмиа, ѿ Еврейки сѣшей, ѿ пле-
мена Данова. ходити бѣво всдетѣ по Хрѣтѣ, чѣдеса совершитѣ

1) У Поп. сі 4 слова вас. 2) Поп. вас. 3) Поп. ѿ. 4) У Поп. 3 слова вас.

акоже и Хр^тскъ, и мертвѣя воскресѣтъ. тогда ѿкрѣетъ сѧ сѣнь пагѣбы во есакой скл^к чюдесѣ ложныхъ. ѿбаче не самъ дѣволъ во плоть претвори сѧ, акоже изъ Дамаска глаголетъ Іѡанъ, но человекъ ѿ вѣда роди сѧ и все Сатанино дѣкствие приметъ, таже благъ и кротокъ всѣмъ людемъ ѡвѣстъ сѧ, и гладъ тогда велики вѣдетъ. Антихр^тскъ оугодити людемъ вѣдетъ и божественна писанѣя проидетъ, постѣ навикнетъ¹⁾, понѣдитъ сѧ ѿ человекъ и царъ проповѣстъ [зам. сотворитъ] сѧ, и возлюбитъ множае еврейски родъ, въ Іерусалимъ проидетъ и храмъ ихъ воздвигнетъ.

Прежде седемъ лѣтъ, акоже глаголетъ пророкъ Давидъ, проидетъ Сѣнъ и Іава проповѣдающе людемъ не прѣимати его. ѡнъ же ихъ оумсчитъ и глави имъ ѡсѣчетъ. благотворити же изволити далече ѡбѣгнетъ, ѡнъ же исксѣтъ ихъ демони сконми. гладъ вѣдетъ велики, моръ, трясеніе земли, гоненіе великое, всѧ стихіи превращеніи вѣдѣтъ, ако потребити сѧ оуже всѣхъ.

По сихъ же нарасѣ проидетъ Ісѣ Хр^тскъ ако молніа, ако громъ; предидѣшѣ Гсдѣ явленіе вѣдетъ съ небесе его чесномъ крестѣ. Ангели страшно затрѣбѣтъ, мертвыхъ ѿ гробовъ возведѣтъ: „Ставайте на сѣтъ предъ Господа!“ и вси аки же брадѣши земли вѣдѣтъ на юдолъ Сафатовъ.

Проидетъ Ісѣ Хр^тскъ съ великою славою, неизъчисленными ангелами, великою свѣтлостію, ако солнце и мѣсяцъ ѿ его свѣтлості помрачатъ сѧ, и проидѣтъ сѣ имъ апостоли, пророцк, мсченицк пострадави за Хр^та, проидѣтъ съ мечами, ако да ѡмщение хришнѣкомъ нанесѣтъ. покажетъ сѧ долина ѡгнена, оу которон вѣцъ, клохъкотацъ; гскъ, вѣскъ вѣде сѧ чсти по цѣломъ свѣтѣ, дѣволн ричати страшно вѣдѣтъ. тогда грѣшницѣ жалосно восплачѣтъ сѧ, никто же не поможетъ имъ, и воскричатъ: „Гори, вергните сѧ, покрѣте насъ ѿ страха вѣка и гнѣва его!“ кто сѧ ѿ сего не ѡстрашитъ, во истинѣ гснѣ ѡгненой оученикъ вѣдетъ. (Фаломъ 49).

Агницъ пришедши сѣдетъ на престолѣ своемъ, и тогда лѣтъ вѣдетъ Антихр^тскъ, аѣе всѧ ѡкрѣютъ сѧ согрѣшенѣя коемсждо грѣшникѣ. и речетъ Хр^тскъ ко каждомъ грѣшникѣ: „ѡ строптивки человекѣ, что тебѣ не сгодно вѣстѣ во мнѣ, понеже ѿ безмѣрнѣя злоки твоея ма ѡстѣнилъ еси? присовокѣнилъ еси себе ко врагомъ. Изъ та на ѡвразъ и на подобіе мое создахъ,

¹⁾ В рукоп. навикнемъ.

свѣтомъ вири просвѣтлѣхъ, въ хрѣтіанскоѣ вири воспитанъ, своєю кровнью ѣзъкѣхъ, тебе ради подвизахъ самъ, постихъ самъ, бодрствованъ, моленія приношахъ, трудъ пѣтти воспринималъ, зноемъ кирвавимъ ѡблѣахъ самъ ѣ нынѣ безчислннѣ тажести во время житія понесохъ любви ради твоеѣ, гоненія, ѡбиди, худенія, порѡганія, ганьби, оуничтоженія, по ланітома оудареніе, на конецъ жалоснѣ смерть крестнью. **Ѣзъ Бгѣ** твои тебе ради недостонаго созданія претерпѣхъ, свидѣтелство сего крестъ сѣи, гвозди ѣ жви во тѣли моемъ на вики ѡставленія. **Внждъ** вокъ ѣ сердце глѣбоко пораненое, виждъ рѡцкѣ ѣ нози сквози пригвожденія! свидѣтелствѣетъ неко ѣ земля, ако на мое страданіе възирахъ съ великимъ жалемъ: неко ѡ жалю помрачило самъ, громами рикало, а земля ѡ жалю трепещущи трасла самъ. **Ѣ** ти, грѣшнн человекѣ, въ ничто цѣкннлѣ дѣшнѣ твою кровнью моею ѡкѣплению! ко чемъ оупотрѣвлалѣ ѣси дражнншн висеръ ѡ мене неѡцѣкненою цѣкою кѣплени? ѡ проклатѣ порожденіе, недостонне любви ѡца моего, про что возлюбилѣ ѣси со веліимъ трудомъ работати дѣволѣ врагѣ моемъ, а мене, створителя своего, съ сладостію ѡставилѣ ѣси? **Ѣзъ** та непрестано призивахъ, къ сердце тѣбѣ толкахъ, а тѣ ѡверсти не восхотѣлѣ ѣси, словеса наѣки ѣзъ ѣдинаго дѣха на дрѣге препѣстилѣ ѣси, но дѣволѣ оубѣицкѣ твоемъ радосно послѣжилѣ ѣси. **Ѣзъ** на кресткѣ простирахъ рѡцкѣ мои къ тѣбѣ, да та възпримѣ къ ѡцѣ моемъ, а ты срамилѣ самъ ѣси благодатію мою. ѡбнцахъ тѣбѣ царство нѣсное, а ти себи ѣзкралѣ пекло проклатое. ѣ рече **Гѣсъ Хрѣсъ**: „Возлюбленн дѣво апостоли мои, ѡсѣдите ѣго!“

Оубы, дѣше, коль сѣдн **Гѣса Хрѣта** страшна ѣ лютаѣ ѡблеченія погнаюцимъ! къ избраннымъ же рече: „Придите благословенн ѡца моего ѣ наследуйте дѣготованое вамъ прѣтвѣ ѡ сложенія мѣра“. ѣ по сѣаго апостола Павла словѣ ѣ тако восхнтим самъ на воздѣхъ ѣ всегда съ **Гѣдемъ** вѣдемъ. къ грѣшнымъ же речетъ: „Идите ѡ мене проклати къ ѡгнѣ вичны, дѣготовани дѣволѣ ѣ ангеломъ ѣго!“ **Ѣхъ**, дѣстрашит самъ ѣко ѣ земля, такожде ѣ сатѣй, хотѣй не ѣмъ тое речено вѣдетъ. что же грѣшнн сотворатъ, когда на нухъ гнѣвъ вѣжн ѣзлнет самъ? **Ѣ**ки пси страшно съ дѣволами рикати вѣдѣтъ, ако ѡ **Бгѣ** на вики ѡвержени, лѣдѣ пренеподномъ, гѣенскомъ ѡгню предани на вики, ѡ гѣрести сердца вспѣютъ: „Лншнхом самъ на вики **Бгѣ**, лншнхом самъ вѣчнаго съ сатѣми вичнаго влажнства, наследовахомъ проклатое во пеклѣ мѣченіе“. ѣ вѣдѣтъ крнчатн: „Процаем самъ съ вами, избранны вѣжн, во дѣже васъ къ вики не вѣзрнмъ! ви съ

Б҃гмъ въ небесныхъ сїанїахъ, а ми съ дїаволами во тми ѿ ко
генѣ вкчно. ви цр҃ткн вѣдете, а́ко во житїи Б҃га возлюбисте,
а ми оу дїавола работѣ принуждени терпѣти вѣдемъ. Бы сты
къ ширкнѣ небесной, а ми въ темницѣ тѣсной стѣнати, рикати,
пакати, въ ѡгнї на вики. ѡставаемъ та, ѡ мати вѣїа, ѡ
мати милосердіа, ей же оудодити не хотѣхомъ, для того па
гѣбы предахом сѧ. А́хъ, а́ккь кы намъ вѣло ваго, когда ви ми
та любыли, къ твоей помощи приегили! ползчили кихомъ спа
сенїе. ѡходимъ ѡ васъ, сты патриарси, пророцк: но ми кашѣ
наѣс не исполнїхомъ. ѡлчѣем сѧ ѡ васъ, апан, нхъ же оуденїа
цр҃кви вѣон не слышомъ. ѡставаемъ васъ, сты мѣченїцк,
дѣвк сатыа, пѣтемъ добродѣтели вашнхъ не ходнхомъ. оу
далаем сѧ ѡ тебе, граде горны Іерусалиме, его же капли не
сзримъ во вики, но а́ки пси въ гладк, алчи кичной скрежета
[ти] зѣбами вѣдемъ¹⁾ заключени со дїаволами на вики“.

Ѡ дше моя грѣшнаа, едно ѡ сїхъ двою слѣчит са
тебѣ: или съ ѿверзеными, или страшнїа [сѣ] нечистивыми поги
бель. Костани, ѡ дше, приа́жно вѣган къ Б҃гс, ѡстави сла
дости скита сего, но возопи къ пречистой дѣвк Мрїи, поме
щїю еѧ спасена вѣдши.

Се свободна перерїбка псевдо-Иполїтового твору надрукованого
вшеше під Л, розширена серед Русинів у Бацї. Конєць наслїдує
закїченє Слова Палладїя Мниха, що позїщенє у нас далї.

О. Сваричівський Измараїд XVI в. (Бібл. Нар. Дому, муз. А.
Петрушевича ч. 1, к. 139—144).

Слово ст҃го Ѡфр҃ма ѡ в́тором пришествїи²⁾
вѣїи. влєви ѡче. Я³⁾ егда житїа чл҃кв⁴⁾ л҃кта речена⁴⁾ сконч҃ают
сѧ, прїити ѿмат Г҃ъ съ ѿбс҃к съ⁵⁾ силою⁵⁾ ѿ со славою многю
взчисленю⁶⁾ соудити всѣм ѿ ѡдати комѣждо⁷⁾ по дѣлаш⁸⁾. цр҃к
вѣе ѿмат съ ѿбс҃к ѧвити сѧ ч҃тннхъ кр҃стѣ съ многыми а́ггль
скыми полѣкы, врагы страха⁹⁾ ѿ ѡскорѣблєнїа, а кѣр҃ннїа ж вєселѧ
ѿ прѣсїа, прѣїаклаа великаго цр҃ѧ пришествїи. сїи [и] ваще¹⁰⁾ снх

1) В рукоп. вѣтъ. 2) Я. дод. прїиде Г҃ъ с҃днѣти всѣм чл҃ком. 3) вас. 4) взре
ченнаа. 5) вас. 6) вас. 7) кождомс. 8) дод. его. и. 9) страшаа. 10) сей ѧвит.

потом предоуцша¹⁾, их² же нк^{от} мощно³⁾ изречи³⁾ страха и грози. переходит во всяка бѹма и смысла⁴⁾, их же нк^{от} мощно²⁾ изречи ли повѣдати. какъ⁵⁾ слоух в'мкстит сѣ⁶⁾, их же⁷⁾ и ѿсе не могуѣт трѣпкѣти⁸⁾! сица [sic!] во страшна чудеса нк^{от} была ѿ начала мироу, яко тогда боудет. многожды во и ѿнѣ, лице⁹⁾ мол'нѣ ли гро^м боудеть¹⁰⁾, не¹¹⁾ бѹвоим' ли¹²⁾ сѣ вел'ми? а тогда. братіе, како стерпим, егда глѣс¹³⁾ троубы страшнѣ ѿ ѿсе въпѣющ¹⁴⁾ слышимъ¹⁵⁾? тогда всяка¹⁶⁾ възраст члѣска рода кождо¹⁷⁾ въ свое т'кло в'нидет и¹⁸⁾ веленіемъ вѣимъ ѿ вѣкхъ конецъ земля съвиряютьсѣ, а земля т'кло дастъ, якоже боудеть прѣла. аще и свѣркь кого вѣдетъ растрѣзалъ¹⁹⁾, ли п'тици и рыбы разнесли, в'си во мгновеніи ѿка предстануѣт²⁰⁾, ни власъ ѿдинѣ не погынетъ.

И²¹⁾ тогда ѿгньная рѣка ѿ востока съ іаростію потечет, горы и каменіе пожигающи. источници и моря просак'нуѣт²²⁾ ѿ ѿгна того, въздоухъ потрясет' сѣ, звѣзды съ ѿсе с'падоуѣт, слнце и луна помркнѣта²³⁾, ѿсе съвѣюѣт сѣ. тогда²⁴⁾ ѿбо²⁵⁾ и земля нова боудет²⁶⁾ и аггли съ т'шаніемъ ходяще и з'бран'ныя съвиряють ѿ вѣкхъ конецъ земля, прѣтлѣ чудныи Гѣи готоват. тогда іавит сѣ²⁷⁾ знаменіе сѣа члѣска съ ѿсекъ, и²⁷⁾ животворащи крѣтѣ просѣлаи всѣ конца зем'ныя. тогда видк'ше знаменіе црѣское всакъ оуразоумкѣтъ црѣкѣ²⁸⁾ прихвд, за т'км²⁹⁾ и помыслит³⁰⁾ всакъ³¹⁾, како Хѣ оусеркѣти³²⁾. грѣшнѣи же³³⁾ вел'ми боудѣтъ скрѣб'ни чюще обоуженіа на сѣ, д'кла во пред собою в'сѣ³⁴⁾. а правед'нѣи же, млѣстви и кротци, ти³⁵⁾ боудуѣт весели, чюще³⁶⁾ с радостію іавленіа³⁷⁾ вѣіа славы. градѣт во ѿвеселити³⁸⁾ троудив'шаи сѣ его ради и³⁹⁾ трѣпк'вшая скрѣби и колѣз'ни. градѣт⁴⁰⁾, да в'кнчѣтъ млѣствыа⁴¹⁾, щедрыа; градѣт бо, да възнесет⁴²⁾ ѿбнищав'шаи⁴³⁾ его ради. градѣт⁴⁴⁾ — яко млѣкни ѿ ѿсе и аки гром великѣ⁴⁴⁾. и боудет тогда кличъ много⁴⁵⁾ и глѣсъ страшнѣ глѣщъ: „Ге соудіи градѣт⁴⁶⁾ сѣ⁴⁷⁾ — црѣ іавлѣет сѣ и сѣдіа соудіамъ ідетъ!⁴⁷⁾ се Бѣъ, вѣкх⁴⁸⁾ тво-

1) преддоуцша іават сѣ. 2) немощно. 3) Я. дод. или повѣдати. 4) Я. приходитъ во всяк оум и смыслъ. 5) каков. 6) Зам. сих двох слів у Я. страшнѣ и грознѣ. 7) иже. 8) комкстити и сотрѣпкѣти. 9) вас. 10) громы бывають. 11) то не. 12) вас. 13) а еже тогда боудеть млѣнѣа " громы а глас. 14) возепіють. 15) Як. дод. како сътрѣпнѣмъ, братіе? 16) васак. 17) чѣка кождого. 18) вас. 19) Я. боудѣт свѣркѣе кого растрѣзали. 20) востанѣт. 21) вас. 22) исакнѣт. 23) во кров приложат сѣ. 24) Як. дод. боудеть. 25) дод. ново. 26) вас. 27-27) вас. 28) црѣскѣи. 29) вас. 30) послѣт. 31) вас. 32) оусеркѣти. 33) вас. 34) Як. дод. оузраѣт. 35) и тиѣ. 36) ѿбсѣждающѣи. 37) вас. 38) ѿвеселити. 39) вас. 40) Як. дод. во. 41) дод. и. 42) дод. сѣ. 43) ѿбнищав'шаго. 44-44) вас. 45) велѣнкъ. 46) ідетъ сѣ-дити. 47-47) вас. 48) вѣкѣмъ.

рець градець, соудити всей вселенки ѿ ѿдати¹⁾ по дѣлом ко-
моуждо²⁾. тогда, братіе³⁾, потрясетъ сѧ ѿко ѿ зем'ла ѿ бездны⁴⁾
вса ѿ гласа канча того ѿ велѧ⁵⁾ звѣка трѣвнаго. тогда на вса-
кѣ члѣкѣ великъ боудеть страх ѿ трепет, тоуга ѿ ѿжасъ. тогда,
кратіе, силы ѿвсны дѣв'ноутъ сѧ ѿ предтекоуть пред пол'кы нх
мол'ніа ѿгнны⁶⁾, вихоръ великъ. ѿ на землю сндоуть ѿглы
ѿ ар'хагглы, чиновѣ страш'ніи ѿ в'си ѿвснѧи вои. тогда всако
жикот'но возопиють⁷⁾: „Бл'свнѣ грады⁸⁾ црѣ всѣхъ и творецъ!“
тогда ѿвса растоупатѣ ѿ ѿавитъ сѧ црѣ црѣмъ ѿ кнѣзъ кнѣземъ⁹⁾
ѿко мл'кнѧи страшна съ безчисленными силами. ѿ ѿз'рнть¹⁰⁾
ѿ¹¹⁾ всакоѣ члѣкѣскоѣ ѿко¹²⁾, ѿ тн¹³⁾ иже прободоша ѿ¹⁴⁾.
тогда съвероутъ сѧ, иже Іваннѣ бѣословѣ¹⁵⁾ проречѣ глѧ¹⁶⁾:
„Видѣхъ прѣстѧ в'клѣ, и великъ сѣдѧщѣ¹⁶⁾ на немъ“. тогда,
кратіе, сѧдѣтъ бѣѣ на прѣстѧкѣ славы, ѿ з'вероутъ сѧ пред не-
го¹⁸⁾ вси¹⁹⁾ ѧзыци. како, любимѧи²⁰⁾, стер'пимъ страхъ тын, егда
прѣстѧн поставѧтъ сѧ, соудѧи сѧдѣтъ ѿ книги раз'гноутъ сѧ?
тогда кождо²¹⁾ дѣла ѧвлѧна боудоутъ пред ѿглы ѿ члѣкы. тогда
кончатѣ²²⁾ прорчство Данилово глѧющее: „Язѣ Данилѣ видѣхъ,
дон'деже прѣстѧн поставиша ѿ стар'ки днѣми сѧде²³⁾: ѿд'кнѣ²⁴⁾
ѿго в'кло акы снѣгъ ѿ власы главы ѿго акы вол'на чѣта, прѣтолѣ
ѿго акы пламы²⁵⁾, кроузи²⁶⁾ ѿго ѿгнъ палан²⁷⁾. рѣка ѿгнена пред
нимъ течашѣ, т'мы т'мами слоужат ѿмоу. соудѧи сѣде²⁸⁾ ѿ
книгы раз'гноуша²⁹⁾. тогда великъ боудеть страхъ, любимѧи³⁰⁾,
егда³¹⁾ чюдныи ты³²⁾ книги раз'гноутъ сѧ, идежъ вса написана
соутъ наша дѣла ѿ помышленѧа, ѿже на семъ свѣтѣкѣ сътворихом.
но ничто, братіе, нѣ³⁰⁾ ѿтаѧено пред бѣѣмъ. пот'шимъ сѧ, люби-
мѧи³³⁾, доколе ѿсмы³⁴⁾ живи, в' тѣхъ книгахъ написанахъ грѣхы
загладити слезами ѿ покаянѧемъ ѿ мл'стыню, да спсѣмъ сѧ.

Желанѣа, любимици³⁵⁾, нѣжа ест ѧзрѣци к' вашѣмоу събранію.
въпросиша ко прѣдвнаго³⁶⁾ бѣгоѧзынныи рекѣще³⁷⁾: „Равѣ вѣѧи,
р'ци нам ѿ прочѧа, да слышимъ“.

Бл'жннѣ³⁸⁾ рече ѧмъ: „Тогда в'сака возрастѧ члѣкѣска³⁹⁾ пред
бѣѣмъ станѣтъ, вси долѣ лица поклон'ше⁴⁰⁾. ѿ слово писанѣе с'вѣ-
детъ сѧ: „Жикоу аз, глѣтъ гѣ, ѿко мнѣ поклонитъ сѧ всако ко-
лено⁴¹⁾ ѿ всако ѧзыкѣ ѿсповѣсть сѧ“. вси тогда боудоуть ѿста-

1) воздати. 2) кождоу. 3) вас. 4) дод. ѿ. 5) велкаго ѿ. 6) ѿ ѿгнъ ѿ. 7) возоп-
пѣтъ. 8) Як. дод. во имя гѣе. 9) Я. дод. и гѣ гѣк. 10) оузрат. 11) вас. 12) есте-
ство члѣкѣ. 13) дод. оузрат. 14) гѣ. 15) вас. 16) рече. 17) сѧдѧще. 18) Як. ним. 19) вса.
20) кратіа. 21) кождого. 22) скончатъ сѧ. 23) сѣде г. 24) ѿд'кнѧи. 25) пламень. 26) ѿкроуг.
27) парѧ. 28) сѧдѣтъ. 29) раз'гнѣтъ сѧ. 30) кратіа. 31) тогда. 32) вас. 33) кратіа. 34) всаю.
35) кратіе, и. 36) дод. ѿфрема. 37) рекоша. 38) дод. же. 39) всако глѣтъ возрастѣ. 40) Як.
понише. 41) поклонѧтъ сѧ вса колѣна земнаа.

зѣми ѿ всемъ житіи. тѣ жъ паче слыши боудути и скорѣни, нжъ в' лѣности жили¹⁾, предъ²⁾ собою²⁾ видаше дѣла своя злая. и начнутъ рыдающе глѣти: „Ѡ како несмыслинѣи нѣсѣмы покаѣни сѣ! в'рѣмѣ свое в' поустошь³⁾ и згвѣхомъ, въ и҃грахъ и в' питіи! что⁴⁾ ради не постиху⁵⁾ сѣ, не даваху⁶⁾ мѣстыни и любви не имѣху⁷⁾ и не каѣху⁸⁾ сѣ, егда в'к⁵⁾ покаѣнію в'рѣмѣ! по всѣмъ лѣта житіа безмнѣ⁶⁾ ижиху⁷⁾, ни к' же что сътворю⁸⁾ мимошло оуже⁹⁾ в'рѣмѣ покаѣнію и страшныи приспѣк' ча¹⁰⁾, егву¹¹⁾ слыша¹⁰⁾ многжды и не имѣху¹¹⁾ в'кры. что сътворю¹²⁾ оуже, се бо книги разгнѣша сѣ и соуд' всѣмъ есть¹³⁾ оуже!¹⁴⁾ ре¹⁵⁾ же соудѣи¹⁵⁾ Хс¹⁴⁾: „Швите дѣла. да мздоу прѣимете!¹⁵⁾ Ѡ того страшнаго глѣса смѣтутъ сѣ в'си члѣци, епископи же и и҃г҃мени и попове и діакони, црѣи же и кнѣзи и соудѣи¹⁶⁾, вѣгати и оубозѣи, и моужн и жены, и в'довы¹⁷⁾ и дѣци, и чер'ници¹⁸⁾ и чер'нищи¹⁹⁾, ктв²⁰⁾ ѿ совѣк' дастъ ѿвѣтъ и пожнеть²⁰⁾, еже боудетъ в'скѣль²¹⁾“.

Хболов'ци рѣша²¹⁾: „Рци намъ, прѣдвѣ²²⁾, ѿ чѣмъ²³⁾ прѣвѣкѣ дати предъ Бгмъ ѿвѣтъ хрѣстіаномъ²⁴⁾, что ли боудетъ комсѣ²⁵⁾ прѣиати?“

Ѡфрѣмъ ѿвѣща къ нимъ думливо глѣ: „Ѡ братіе любими²⁷⁾, хотѣлъ быхъ рѣци, иже по²⁸⁾ снхъ, но Ѡ страха задрѣжу сѣ²⁹⁾ и глѣсъ ми прѣстаѣтъ³⁰⁾, слезы ми текутъ, вел'ми бо естъ страшно“.

Бголюбви рекоша: „Ѡче стѣи, повѣжь намъ³¹⁾, да слышавше³²⁾ покаемъ сѣ“. Ѡфрѣмъ рече имъ: „Тогда, братіе, прѣвѣкѣ³³⁾ вѣдетъ и҃стѣзаніе³⁴⁾ ѿ стѣмъ крѣщеніи, еже крѣпени есмы³⁵⁾ въ и҃ма вѣжѣ въ стѣки цркви и еже ѿрицали сѣ есмы³⁶⁾ предъ послуху³⁷⁾ въ цркви³⁸⁾ глѣюще: „Ѡрицаю³⁹⁾ сѣ Сотонн⁴⁰⁾ и всѣхъ его дѣлъ“. а не ѿдинога дѣла, ни двою⁴¹⁾, ни ї-ти, ни і-ти, но всѣхъ дѣлъ Сотонинн⁴²⁾. ѿ семъ прѣвѣкѣ всего⁴³⁾ дати ѿвѣтъ. влаженъ тѣ боудеть, иже свой ѿвѣтъ и҃полнилъ. единѣмъ бо словомъ всѣхъ злобъ ѿрицаемъ сѣ предъ⁴⁴⁾ послуху въ стѣки цркви; словомъ единѣмъ всѣхъ Сотонинн⁴⁵⁾ дѣла ѿрицаемъ сѣ⁴⁴⁾, гор'дости, любадѣянїа, басней, празнословіа, л'жа, тат'бы, и҃рости, гнѣва,

1) вас. 2) вас. 3) пѣстоши. 4) чего. 5) вас. 6) безмнѣ. 7) пожнхомъ. 8) творѣ. 9) вас. 10) слышахом. 11) имѣху. 12) сотворим. 13) вас. 14) Глѣ гласомъ великимъ. 15) и прѣимѣте мзды. 16) вас. 17) вас. 18) черноризци. 19) каждый. 20) пожнеть. 21) дод. емб. 22) вас. 23) кому. 24) дод. ли. 25) или кто кому боудеть. 26) Яв. люкнїи. 27) ѿ. 28) не мого. 29) прѣстаѣтъ. 30) ми. 31) да слышимъ и слышаще. 32) вас. 33) и҃стѣзани боудемъ. 34) есмо. 35) слѣгы. 36) вас. 37) ѿрицаемъ. 38) Сотани. 39) вѣс. 40) дѣла своихъ и дѣла сатанинскихъ. 41) в.с. 42—43) вас.

гравленіа, вол'шьвы¹⁾, наоузоношеніа, см'хла, гвденъа²⁾ сон'клн, п'кснїи³⁾, пласанїа, клеветы, зависти, пїан'ства, памати⁴⁾ злобы, развоа, д'ктогоувленїа ѿ іденїа⁵⁾ ѿдоложр'твенных⁶⁾ ѿ крови іаде-
ннїа ѿ давленнїа, ѿ в'крованїа въ в'стр'к'ю, в' чех⁷⁾, в' полаз'к⁸⁾
ѿ въ птїч'ь гран⁹⁾. ѿ в'с'хъ неприїзннїа д'клес'к¹⁰⁾ Фрїцаем¹¹⁾
са, ѿже ѿ г'лати мр'зка¹²⁾. в'с'х¹²⁾ на ст'кмъ кр'щенїи Фрїцаем
са пред' многы посл'хы¹²⁾. сим бо навькохом злобамъ, єгда¹³⁾
в'х'ом дїавол' порабощенїи. м'ср'довав' же Г' ѿзбавї ны ѿ том
л'сти, секе предав' за ны ѿ кровью своєю ѿ ѿдол'скыа слоуж-
бы¹⁴⁾ ѿск'пї¹⁵⁾ ны ѿ ст'ым кр'щенїе[м] на^о породї. ѿ малымї сло-
весї в'с'х Фрекїи са єсмь¹⁶⁾ д'клъ Сотоннїа¹⁷⁾. аще кто ѿпол-
нит свое ѿв'к'анїе, в'лжн'к' коудеть. ѿ сем бо¹⁸⁾ Фреченнїа в'сакъ
в'кр'ннїа даст'¹⁹⁾ пр'в'к'е ѿв'к'тъ пред' Б'гомъ в' соудннї
ѿн' д'їк'.

ѿ²⁰⁾ в'просїша ѿ х'олуб'ци г'люще: „ѿче, ѿ²¹⁾ се²²⁾ нам
пов'к'жъ, по сїх кымъ ѿбразв' вопросїмї коудотъ?“²³⁾.

ѿфр'км' же рече: „Коудотъ в'просїмї ѿп'їи ѿ стад'к' своєм
ѿ ѿ житїи, по нїх же попове ѿ людех дадат' ѿв'к'тъ. тако
ѿгоуменъ ѿ чр'нц'к'х, по нїх дїаконї ѿ весь в'кр'ннїа ктв' како
коудет жїл'тъ, ѿ ѿ дїах' дом' своего, ѿ ѿ женах ѿ ѿ д'к'тєх
ѿ ѿ рав'к'х дати ѿмоут ѿв'к'тъ, аще не коудеть нх закон' нака-
залъ. потом в'просїмї коудотъ ц'їи ѿ кн'зи ѿ соуд'к'а ѿ кел'-
можнї ѿ в'гатїи ѿ оубозїи, малїи ѿ велицїи, м'джи ѿ жены, чер'н-
ци ѿ чер'нїци, в'сакъ кождо ѿ д'клєх ѿв'к'цает. ѿ прїметъ кождо
яко с'творїл' в'детъ на сем св'к'т'к, а не коудеть ѿзбавляю-
щаго нх. пишеть бо, яко всї предстанемъ соуднїю Х'єс, ѿ прї-
мет кождо по д'клом“.

Б'голюб'ци р'кша: „Прїдбене, рци нам ѿ в'доуцаа посл'д-
наа, [да] св'кмь довр'к“.

1) волхвоканїа. 2) дод. ст. 3) вас. 4) безъ. памати. 5) дод. рано. 6) д'кложр'твенных.
7) ѿ чеханїе. 8) вас. 9) во птїчїи ѿгры. 10) неправннїа д'кл. 11) Фрїцаю. 12) єже мр'знб.
12—13) вас. 13) тогда. 14) злобы. 15) свокоды. 16) Фрекїи єхмо са. 17) сатаннїскыа д'кл.
18) вас. 19) дати ѿматк. 20) вас. 21) вас. 22) Далї в' Якимчїц'кїм текстї пропуск. На
стор. 116 в' вїдповїдї на повїсше питанє читавмо Фрремову вїдповїдь на зовсїм
їнше питанє:

ѿфр'ем же рече вьдающїи: „Горе нам, како с'тврїлнмъ ѿгн' прїв'бр'к'шїи с'к'к!
тогда гр'кшнїци ѿндоут во моукоу, а праведнїци во жїзнь єк'чн'с'а. На с'юму кн'чїть с'я
стор. 116, а на стор. 117 починаеть с'я зовсїм їнше реченє і то з' середїнї: своего,
ѿ востогноут велмї і т. д. Рукопис не вїказує тут локи, то мусїмо прїнїати таку
помїялку, що копїст' перевертаючи картку замїсь одної перевернув двї і пропустив
таким робом двї сторони текстї.“

Ефрѣмъ рече: „Глю вы съ волѣзнію, іако не можете слышати вѣдоуща послѣди, и ѡ да оумлячю“.

Онн рекоша: „Чи страшнѣе соуть прѣкѣ реченым?“

Ефрѣмъ ѡтвѣща: „Велми соут страшнѣиша и многых слезъ достонна; іаже аще начноу повѣдати, трепеть вы принемень вса“.

Рекоша вѣлюбци: „Ѣще, рци нам, аще възможно ест, да слышавше мы останем злая дѣяти [и] покаемъ са“.

Ефрѣмъ прослезивъ са ре: „Глю съ слезами, и кѣ во азъ без слезъ си х глаати, зане послѣднѣи соуть, нам во ѡ лпѣль заповѣдано сіа вѣрным проповѣдати. выж слышавше иныа набуचितе шедше, тогда во по испытаньи твѣ явлена боудоут всѣх дѣла предъ агглы и члѣкы, тогда разлѣчени боудоут іако ѡвци ѡ козлищъ, ѡ грѣшникъ праведни, ѡвѣцами наречеть праведниа, и ж въ кротости и въ смиреніи пожили, мѣстивіи же и страннопріемци, застѣпници вѣдовамъ, надѣлающіи сироты, обидимым посевници, болашимъ посѣтителі, нагыа обдѣлающіи, миротворци. тѣи аки слнце прѣстат са, тѣм поставит ѡ Гк ѡдесноую себе, а козлища ѡшою, козлища грѣшныа наре, иже въ горди, дучніа не слышаше, все живота вѣкма в сытости и въ пѣнствѣк жиша, и немѣстивіи іакѡж вѣгатыи ѡнъ, татевіи же и клеветници, злодѣи, братоненавидци, не кающе са ѡ злобах, разбонници, гравители, пѣанци, по мздѣк соудашіи и сиротам обидници, скѣпни, жестосрѣди, гнѣванкіи, завидливкіи, ѡвѣдници, хыщници, блоудници, прелюбодѣки. тѣм того дѣла шюмо стоіанья ѡсоужени выша. речеть же црѣ свцим ѡдеснью: „Придѣте, блѣвеніи ѡца моего, наслѣдоуте ѡготованное црство ѡ начала всего мира. іако вы помиловасте, тако и азъ вы помилю. алкавшіи и жадавшіи, троудившіи са мене ради, прїидѣте, прїимѣте радостъ некончаемю и веселіе“. Я соуцим ѡшоною речеть црѣ: „Ѣидѣте ѡ мене проклатї въ ѡгнь вѣчныи ѡготованныи дѣволоу и агглоумъ его. іако вы не помиловасте, тако и азъ не помилю ва; іакѡж вы не послѣшасте дученїа, тако и азъ не слышу глаѣ плачю вѣшемѣ. моиа во воли не твористе, алчюща ма не накормисте ни напоисте, ни странна прїаисте, ни болна посѣтисте, ни нага ѡдѣкасте ма. дивколи есте слѣгы, того во волю сѣтвористе. не послѣшасте вѣрліа ни дучнкъ блженыхъ моух, и азъ того ради не слышу ва. напитали бо са есте на земли и благаа в животѣк прїали есте ѡнамо. по вса днн бо ѡнамо вѣпѣлхъ к вам книгами, но вы не послѣшасте. того дѣла глю вам: не вѣдѣ васъ, идѣте ѡ мене проклатїи въ ѡгнь вѣчныи!“ того ради грѣшніи в моукоу Ѣидоут, а праведніи в жизнь вѣчноую“.

„Мы въпросимъ тѣ — кѣлюбци рѣша прѣдѣномъ, — въ ѡди-
ноу ли мѣкоу ѡдоуть члѣвци, ли различны соуть мѣкы?“

Ефрѣмъ ѡвѣща глѣ: „Ѣ чада, различна соут мѣста мѣ-
камъ, іако въ ѡвѣліи слышите. ест кромѣшная тѣма, ѡ ѡгное рѡдѣ-
ство ѡ недѣсыпанн чѣрѣкъ ѡ скрежетъ звѣом ѡ ѡгное ѡзеро ѡ не-
стерпимая стѣдѣнь ѡ прѣисподная забѣтѣная тѣма. тако всеа
мѣкы грѣшнѣи раздѣлають ктѡмъ по дѣлаѡмъ. іако во грѣхѡмъ раз-
личіе, тако ѡ моукамъ. аще ли кто гнѣвъ ѡмыи ѡумреть, немѣ-
стивъ ѡ боудеть соудѣ, въ кромѣшную тѣмоу ѡсоудатъ сѣ. аще
ли съгрѣшима кто не каѣтъ сѣ, лютекъ на нихъ гнѣвъ ѡжѣи, іако
Манасѣи повѣда рекъ: „Не постѡнѣкъ гнѣвъ на грѣшники іарѡсти
твоѡѣ“. горе боудеть любѡдѣкамъ, пѣлницѣмъ, клѣтѣнѣкѡмъ, грабѣ-
телѣмъ, чарѡдѣлѣмъ, волѣхѡмъ! горе всемъ не трѣпащимъ вѣ законѣ
речѣнаго! горе пѣющимъ сѣ гоуслѣми, сѣ сопѣлаѡми, сѣ пѣсаніѣмъ!
горе прѣлюбѡдѣкѣмъ гоубащимъ дѣти! горе тѣмъ бѣдѣтъ, иже вѣдѣтъ
чюженъ радоуютъ сѣ ѡ желаютъ чюжего ѡмѣнѣи! горе не дающимъ
мѣзды наймѣнѣкомъ! иже во мѣздоу дрѣжатъ наймѣнѣчю, тол-
кы кровѣ проливають. горе по мѣздѣ соудащимъ! акы вѣкры
ѡмѣтѣнѣци сѣ невѣрными ѡсоудатъ сѣ. горе всемъ ѡшоую соу-
щимъ, боудѡутъ во ѡмрачѣнѣи ѡ горѣкъ вѣсплѣчють рыдающе ѡ люте
сѣ слышатъ ѡвѣтъ, иже: „Ѣ мене ѡдѣте проклатѣи!“ ѡ смѣтоутъ
сѣ егда ѡсѣлышатъ: „Не вѣдѣтъ васъ!“ а ѡнѣмъ речѣтъ црѣ: „Да
ѡдоуть грѣшнѣи въ адѣ!“ ѡнѣмъ речѣтъ: „Ѣстѣспѣте ѡ мене, дѣ-
латѣли безакѡнѣ!“ люте же ест ѡвѣтъ, еже: „Ѣидѣте въ вѣчныи
ѡгнь!“ ѡнѣиже ѡмъ ѡсѣлышатъ: „Ѣказавше рѣцѣкъ ѡ носѣкъ вѣврѣ-
зѣте ѡ въ тѣмоу кромѣшную!“ дрѣзѣи же іако пѣвели въ ѡгнь
вѣврѣгоутъ сѣ. іако же сѣспѣию многы ѡбразы, тако ѡ ѡбѣтели
многы въ црѣствѣи ѡнѣскѣмъ; ѡ іако различіе грѣхѡмъ, тако
ѡ моукамъ мѣста многа различна“.

Хѣлюбци рѣша: „Ѣче, молимъ ти сѣ, повѣжь ны, како сѣ
на мѣкы разѡучать?“

Прѣдѣвныи же прослезѣвъ сѣ ѡ въ перси кы сѣ рѣ: „Ѣ бра-
тѣе, какѣ скорѣкъ слышати хоцѣте? а кто можетъ сказати! елико
вѣ ѡмѣте слезы, плачите сѣ мною. прѣдѣте ѡ слышите, любѣмѣи,
каково грѣшнымъ ѡсоужѣнѣе, да не мозимъ ѡ сѣспѣи сѣѡемъ лѣнѣти
сѣ, ѡ каждо каѣтъ сѣ слезы ѡ грѣсѣхѣхъ ѡспѣтѣте. ѡ азѣкъ во, лю-
бѣмѣи, вѣспомяноувѣтъ страшѣное то разѡчѣнѣе велѣми ѡ томъ тоу-
жю. ѡ ѡиноудъ во грѣшнѣи же, но мы акы скѡтъ, кто каменѡсерѣдѣкъ
естъ ѡ не плачѣтъ здѣкъ часа того. разѡучатъ во сѣ црѣи ѡ кнѣзи

и епископи и игоумени и попове и чернцы и черницы, и рѣдѣ въ родоу своѣго. и кѣстоуютъ велии бѣгати немѣстѣи, но нѣко² им помощи; безъ мѣсти во соудѣ не сѣтворшимъ мѣсти, но да къ кратцѣ рѣкѣ: тогда поженѣтъ ѿ соуднища вѣюще, и пондоуть плачюще и рыдающе горѣцѣ, въеми лютеѣ, ꙗко нѣко³ лѣзѣ и на задѣ са бѣрѣкти, и оуже приближающе са видать себѣ бѣготованна, и тогда съ горькими слезами рыдающе начоуть глѣти¹): „Ѹ како бѣно врѣма²) вѣлѣности ѣсмы пожилѣ³), ѿ дѣи небрегѣше! како иныа видѣше постаща са⁴) и дающе бѣга ради имѣнїе свое, мы ни въ что мнѣхом⁵) и стѣла книги чтомы лжѣом⁶) творѣхом! горе намѣ, братїе, горе нам! тамо бѣгѣ книгами бѣчаше ны, мы⁷) не слѣшали⁸); а задѣ мы вѣпнем, а бѣгѣ нас не слышит⁹). оуже лютеѣ нам, мимо во шло покаанїа гвд¹⁰) и нѣко³ нам пособїа ни ѿ бѣгати¹¹), ни ѿ слоугѣ, ни ѿ властен, гдѣ ѿцѣ и мѣти рождшїа? гдѣ чада и рѣдѣ и дрѣзи? гдѣ црїи и князи и мѣрїи? но тїи ни себѣ не могуѣтъ помощи. ѿ горе нам грѣшнымъ и сканѣнымъ, бѣже нѣко³ ѿ молвы помощи ни покаанїю врѣмани, ни ѿ слезѣ ползы, и бѣже нѣко³ нам изкавленїа, мѣсти не бѣлоучимъ, ни бѣзримъ бѣже чиновъ стѣхъ ни рай скагѣ свѣта ни веселїа праведныхъ⁴). и начоуть рыдающе глѣти: „Ѹсите са вѣси праведници, апѣли, прѣрци и мѣнци! мирѣ ти, бѣе вѣдѣще, мѣти чѣколювца бѣга! ты ко¹²) много са троуди, да выхѣ са сѣсли, но погбѣли са ѣсмы сами¹³). сѣсите са, чиновѣ чернечестїи¹⁴), стѣли и постници и стѣла жены! мирѣ ти боуди, крѣсте чѣтныи и раю жизни и¹⁵ горнїи Іерѣсмаѣ и ты црѣство нѣсно¹⁵)! мирѣ вы боуди, ѿци и мѣри и кратїе и сестры, снѣве и дѣтери! мирѣ вы боуди, рѣдѣ и друзи, бѣже во никого вас не имамъ видѣкти. идемъ во вѣ мѣкы, ꙗже бѣготовахѣмъ себѣ дѣла злыми⁴). и тако разлоучатъ са вѣ мѣкоу ктожъ по дѣлашѣмъ, аще ли вы живи соуще покѣли са, и зѣбыли быша моукѣ и тоугѣ, ꙗже грѣшникѣмъ боудеть. и моучитѣ^с имоутъ по словеси Гнѣю леченомоу: „Черѣвѣ ихъ не бѣмереть и ѿгнѣ ихъ не бѣгаснетъ вѣлѣности живѣщихъ¹⁶)“.

1) Замѣсь усього попереднього в Як. завмо на стор. 117 ось який уступ: . . . своѣго. и восторноутъ велии богатїи немѣстѣи, и не боудетъ имъ помощи. соудъ ко безъ мѣсти не сѣтворшѣмоу мѣсти, ноу да кратцѣ рѣкѣ: тогда поженѣтъ ѿ сѣдища вѣюще, и пондоуть плачѣщей са и рыдающей горѣцѣ и вѣмїи лютеѣ, ꙗко не мощно воспат ѿвратитисѣ, и приближившей са видатъ себѣ бѣготованноѣ, тогда со горькими слезами рыдающе начнѣтъ глѣти. 2) Як. Колико время бѣно. 3) были. 4) и видѣхомъ иныхъ постившихъ са. 5) вѣмѣнїхомъ са. 6) лжѣ. 7) дод. же. 8) посадѣшахомъ 9) посадѣшатъ. 10) покаанїю часъ, 11) богатства. 12) дод. в нас грѣшныхъ. 13) сами себе есмо погбѣли. 14) миншестїи, 15,16) вас 16) иже во вѣности пожнша время свое.

„Ѣже глѣхъ вы, слышасте ли¹⁾, хѣлюбци?²⁾ ѡуже во хѣткнѣе ваше свѣршнхъ ѿ мѣвоу ваино скончахъ. се, братѣе, слышасте, готовите сѧ дѣла добрыми³⁾. слышасте бо, каково грѣшнымъ ѡсоуженіе, ѿже в'нѣ послѣшаніи закона ѿ в' неправдѣ живоуть, ѡчнѣа не внимающе стѣхъ книгъ⁴⁾. никто ва⁵⁾ не вѣслѣдѣте похотемъ⁶⁾ ѿ славѣ мира сего, любили⁶⁾. ѿже во в'дасть сѧ житію семъ⁷⁾, в'рагъ вѣи ест ѿ пагоубникъ⁸⁾ своен дѣи, ѿкѡж ѿ вѣо-словъ Іѡаннѣ глѣт. ѡставите, любими, в'са неправды ѿ вола плотныхъ, ѿ печалѣте каждо⁹⁾ ѡ предстатѣи страшна¹⁰⁾ соудѣ. тѣ¹¹⁾ во чѣ¹²⁾ велѣми ест¹³⁾ страшнѣ все¹⁴⁾ наше ѿпытаѣ житіе¹⁵⁾. ѡ сѣмъ часѣ: аѣли ѿ прѣри провѣзвѣстиша ѿ всего мира книги послѣшествоують глѣюще всѣмъ. блюдѣте же сѧ ѿ внимаите добрѣ, не в'ксте во дѣи ни часа, в'нѣже Гѣ придет. ѡ конецъ во вселенныхъ ѿ до конецъ вси ѡци стѣи проповѣдають страхъ ѿ скорѣи ѿ тѣгоу дѣи того.

Ѣ тѡмъ дѣи Ісана прѣркъ рѣт: „Придетъ Гѣ растлѣти землю ѿ¹²⁾ грѣшники погубити ѡ неа¹²⁾“ [и] пакы рѣт: „Ѣе градѣтъ Гѣ ѿ мѣзда ѿго с' нимъ“. ѿнѣ прѣркъ вѣпѣетъ глѣ: „Гѣ, оуслышахъ слоухъ твои ѿ ѡубоахъ сѧ ѿ вниде трепетъ в' кости молъ“. ѿнѣ¹³⁾ прѣркъ рѣт: „Ѣ лица Гѣа подвиже сѧ¹⁴⁾ земля вѣ дѣи мѣсти врагомъ“. ѡ семъ дѣи прѣркъ Дѣдъ рече: „Бѣ ѿвѣ придетъ, ѡгнь прѣдъ нимъ възгоритъ сѧ, ѡкрѣстѣ ѿго коурѣ велѣа“. ѡ семъ дѣи¹⁶⁾ Павелъ аѣслѣ вѣпѣетъ глѣ: „Вѣ дѣи, конже соудитъ Бѣ¹⁷⁾ танны члѣа, блюдѣте сѧ, страшно во в'пасти в' рѣцѣ Бѣа жива“. ѡ семъ дѣи великѣ аѣслѣ Петръ вѣпѣетъ глѣ: „Дѣи Гѣа ѿкы тѣтъ придетъ в' ноци, в'нѣже нѣса ж'гома прѣйдоуть ѿ стухѣи гораца растлѣють“. ѿ самѣ Гѣ¹⁷⁾ провозвѣсти глѣ: „Блюдѣте, да не ѡтагчають сѣдѣа ваша ѡвѣденіемъ ѿ пѣанствѡмъ ѿ печалѣми житѣискими, внезапно во придетъ дѣи тѣ. вдите¹⁸⁾, ѿко не в'ксте часа, конѣже соудѣ придетъ“. всегда готови вѣдете ѿ подвижайте сѧ внити тесными враты вѣ цѣрство ѿвсѡе, рекше¹⁹⁾ вѣздръжанине ѡ злѡбѣ, пощеніемъ ѿ мѣстынею по семъ вѣженномъ поути

1) вы не слышасте. 2) Як. вас. 3) Як. дод.: дондеже ѣсте во жити семъ. ѿ ѡшѣд-шнѣмъ намъ изъ сѣкта сего во ѡгнь безконечнѣи ѿ кѣк долгѣи, не моши намъ, братѣа, сѣкѣ ползы сѣтворити никѡе же. никтоже намъ можѣтъ помощи сѣтворити, ноу точѣо помо-гоуѣт намъ докраа дѣла, слышавше грѣшныхъ ѡсоужденіе і. т. д. 4) Як. дод. тѣмже, братѣе. 5) пѣтемъ тѣмъ злымъ, ни славѣ. 6) вас. 7) се во видѣте, любими, ѿже житію семъ вѣздыетъ [сѧ]. 8) губитель. 9) ѿ аѣслѣскаа вола печалѣйте сѧ. 10) соудниѣи страшномъ. 11-13) вас. 12-12) вас. 13) ѿ дроухѣи. 14) подвижа сѧ. 15) Як. дод. великѣи. 16) Зам. сѣхъ слѣвъ у Як. читаемо: Дѣи Гѣа ѿко тѣтъ прѣйдеѣтъ во ноци, конъ же во дѣи конже сѣдитъ Бѣ. 17) вас. 18) блюдите сѧ. 19) рекше.

пойдемъ, но немоуже ѿдохт¹⁾ любацин Бѣга. семѸ поутѸ шестѸла скръбна, но покои блженъ²⁾, ѿ широка врата ѿ пространны поутѸ в' пагоубѸ ведеть. рекше в' моукоу в'кчною. поут широкии, рекше вола плотныа, клоуд, пѣмство, гравленіе, без врѣмени ѿденіе, зависть ѿ проча злокы, та в' пагубѸ ведѸть. сіа вса Ѹставите³⁾ покаиіемъ ѿ въспоминанте днѸ соуда.

Се днѸ на дѸмѸ ѿмоуше⁴⁾ стѸи мѣнци не пѸсадѸли телесѸ своих, но многы претрѸпѸша мѸкы црства дѸла ѿснаго⁵⁾, ѿнѸ же в' пѸстынах ѿ в' горах жестоцѸк пожина. не мѸжи токмо, но ѿ жены многы поутем тѸкным и скръбным въ црство внидѸша. блюдѸте же⁶⁾, възлюбленіи⁷⁾, ѿ не рците никто: „Многа сътворих зла⁸⁾, не могѸ сѸсти сѸ“. ѿже во се глѸють, то тѸ' лѸстим⁹⁾ естѸ ѿ дѸавла. кто во сѸ похвалитѸ¹⁰⁾ чѸто ѿмѸкти срдце? ѿ¹¹⁾ никто естѸ без грѸха, ѿ никтѸ ѿ скверны чѸтъ, аще ѿ днѸ ѿдинѸ живота комоу¹¹⁾; токмо¹²⁾ ѿдинѸ бѸѸ без грѸха естѸ, иже плоть насѸ дѸла приѸлѸ ѿ дѸвы, хотѸ вса чѸкы сѸсти, многѸмлѸстѸк, не хотѸ смрѸти грѸшникѸм. тѸ' во реѸ: „Не прѸидѸ праведникѸ призва¹³⁾“, но грѸшных на покаиіе“. ѿ пакы реѸ: „ѿко радѸстѸ кывает на ѿвѸ Ѹ ѸдномѸ грѸшници каюшем сѸ“, ѿ „ПриходѸща¹⁴⁾ къ мнѸ не ѿждѸноу вонѸ“. то во¹⁵⁾, любимѸи, чѸколюбецѸ естѸ, всѸ на покаиіе зовыи¹⁶⁾. медлѸцих ждѸть, каюцих сѸ прѸемлетѸ. к семѸ вси прѸтецѸмъ ѿ не ѿчаимы сѸ сѸсенѸа своего. аще ѿ зло что¹⁷⁾ сътворихѸм, доколе¹⁸⁾ есмы живи¹⁸⁾, покаимѸ сѸ. ГѸ' во глѸеть; „ПридѸте къ мнѸ вси¹⁹⁾, азѸ покою²⁰⁾ вы въ²¹⁾ вышем граде²¹⁾, ѿдеже стѸи²²⁾ мои, в' радости велицѸк. придѸте покаиіемъ къ мнѸ. азѸ покою вы, ѿде²²⁾ лица ѿ чиноке праведныхѸ, ѿдеже ни скорби ни печали нѸ' естѸ, ѿдеже незаходѸи свѸт ѿ мѸтежа нѸ' естѸ ни въздыханѸа, ѿдеже закидѸщагѸ нѸ' естѸ ни ѸбѸдѸщаго²⁴⁾, ѿдеже смрѸти нѸ' естѸ ни рыданѸа, но радость всѸмъ, веселіе ѿ покои в'кчныи. Ѹбратите сѸ ѿ придѸте²⁵⁾ къ мнѸ, азѸ вы покою²⁶⁾, ѿдеже²⁷⁾ виноград животныи ѿ немерѸца²⁸⁾ свѸтъ, вода покои²⁹⁾, мѸкето веселѸа, тишины, без конѸца радости³⁰⁾. придѸте³¹⁾. азѸ покою вы³¹⁾, ѿдеже глѸсѸ праздноу-

1) ѿдоша вси. 2) вѸчныи ѿ блженныи. 3) Ѹставляюг сѸ. 4) помниающе. 5) безвѸконечнаго. 6) сѸ. 7) Як. дод. ѿ козакаго зла. 8) ѿже во зло воздавшемѸ. 9) прѸцин. 10) дод. иже. 11-11) Зам. слого в Як. Ѹже не согрѸши никоаже. 12) разѸк. 13) не призвах праведных. 14) приходѸщаа. 15) тогда. 16) зовѸт. 17) вас. 18-18) вас. 19) дод. троуждающей сѸ. 20) покою. 21-21) вас. 22-22) вас. 23) зависти. 24) ѸбѸды. 25) вас. 26) косяю. 27) во. 28) немерѸцающѸи. 29) покоица. 30) ѿ тишина безвѸконечнаа. 31-31) вас.

ющих, непрестанно аґгльское пѣніе, безконечно¹⁾ црствіе, кѣкъ неприндоуць, пѣчина щедроты ѿ чѣколюбїа, ѿде^{жс} тмы аґглы, прѣвѣнць звори, аґпсалъ ѿ проркѣ прѣвосѣданїе, патрїархъ ѿ мѣнїкъ лицї, праведныхъ похвала“. Гѣ во глеть: „Си любащїмъ мѣ зготовахъ, мѣстивымъ ѿ миротворцемъ, трѣпащїмъ скрѣви мене радї, кѣ чѣтотѣ с' правдою живоущимъ, к' трезвѣнїи. придѣте кѣ мнѣ покашнїемъ, ѿтрасше грѣховное время. никто во привѣкѣ кѣ мнѣ ѿставленъ сѣ грѣхы. но ѿвкрѣзѣте злыя ваша ѿвкычанїя ѿ наоучите сѣ докрѣ законоу, вѣсѣви во пришедше ѿвкыкоша [sic! зам. ѿвкыкоша] чарокѣ ѿ бѣобразнїю навкыкоша; гонители пришедше сами ѿзволиша бѣкоры ѿ страсти прїимати; любодѣки чѣтотоу вѣзлюбиша; разбойникѣ ѿвѣйства преставѣ вы^{ст} раю вѣселнїкѣ. придѣте кѣ мнѣ вси, ѿ азѣ вы прїимѣ кающа сѣ“.

Слышасте ли, братїе, мѣсрдїе ѿ бл҃гдаты творца наше^г? слышасте ли, како ѿвкрѣшаваетъ црство чѣколюбїецѣ кающимъ сѣ вѣсѣмъ? слышасте ли, какоу зготовка славѣ праведнымъ, мѣстивымъ? кто видѣ такова бл҃га ѿца ѿ мѣстивка! придѣте оуѣко, припадемъ ѿспоукѣдающе сѣ ѿ срѣдца вѣсѣ наша дѣла ѿ помышленїа, ѿсповѣжмы кающе сѣ, да спїсемъ сѣ. Бѣ нїшемъ слава.

Отсей твїр, хоча в титулї названий Ефремовимъ, ѿ змїету показуеть сѣ пїзнїйшимъ творомъ, нїби розмовоу Ефрема з якимсь христолоубцями, що розпитують ѿого про остатнї днї. Досеть бїдний

¹⁾ Далї Як. мая вше закінчене:

ѿ крѣпко пощїе, ѿко ѿдина ти естъ дїша ѿ ѿдино жїтїе время ѿ ѿдина сѣмрть, потомъ не боудеть азѣ ѿ дїшїи щїе. того дѣла вкыстро теченїе сѣтворимъ ногами нашими во цркви ѿ покаемъ сѣ ѿ грѣсѣхъ нашихъ вѣ прїидшїе жїтїе сѣ временно. аще ѿ ѿнкѣ не покаемъ сѣ вѣ семъ жїтїи, во нїомъ вѣкѣ что поможемъ сѣбѣ? а ѿмѣнїе наше зде ѿстанетъ сѣ, а мы ѿзѣ дѣла текмо поїдемъ. ѿко назї роднїхомъ сѣ, такъ ѿ прѣдъ бѣгомъ станемъ.

Да ѿкоже кто глеть: „дѣти ѿмаю ѿ паматї ми сѣтворатъ“. а еже, безднїи, боудутъ дѣти злї, пїаницѣ ѿли злодѣи ѿли разбойнїци ѿли казнїци, ничтожъ ѿспїкютъ ѿ паматї твоеї. всако во потоци сѣ наказати дѣти своа ѿставити всако дѣ докрѣдѣ[те]ан, нежан глати богатыхъ. аще дѣти ненаказанныа ѿставнїи, богатїи, ѿмѣнїе многое твое погсѣатъ, а сѣми ѿбнїраютъ ѿ не боуде ти паматї ѿ нїхъ. того ради пощїи сѣ ѿ дїшїи своїи. многожды на чѣкы слоучаютъ сѣ напасти, татѣи ѿ казеты ѿли ѿныа ѿ ѿсосныа матежи. тогда погмнѣтъ ѿставнїе ѿмѣнїе. ноу подоаетъ намъ, братїа, богатїи сѣ добрыми дѣла, ѿли же дїша спїсетъ сѣ, нежан богатство ѿ неправды сѣбрающе, ѿже дїшѣ свою ѿ тѣло погсѣлають. чѣче, дай же ѿ своѣго троудѣ мѣстивно, Бѣ хвала давшѣго ты мѣ, дѣтемъ давшѣго твоемъ такожде на Бѣ ѿпѣкати ѿ ѿ него чадѣ прати. той же вѣсѣмъ нївѣсѣдно дае^т бл҃гдаты свою. того дѣла должны сѣмо даати нїцимъ, тѣхъ во ради нїцихъ ѿ намъ дае^т Бѣ, да ѿбѣогмы жнї[еть] богатымъ, а богатый ѿбѣогмы спїсетъ сѣ, ѿ ѿ всѣхъ Бѣ промышляетъ. Боу^т нашѣмъ слава.

на зміст (що до цього незалежний від вище надрукованого Псевдо-Іполітового твору), він багатий на моралізаційні уступи. В наших Ізмарагдах, як бачимо, він міститься в двох редакціях. Про їх обопільні відносини та відносини до оригіналу (згідно до грецького тексту, бо Ефрем писав оригінально по сирійськи) див. передмову. Варіанти додані до тексту Сварчівського Ізмарагда, взяті з Якимчицького Ізмарагда (Як.), рукопису XVII в., власности Наук. тов. ім. Шевченка, де ця стаття міститься на стор. 111—122.

II. Рукопис Василіанського Св'ято-Онуфрейського монастиря
у Львові XVII в. ч. XL, стор. 235—321.

(В нїлю масопоустнїю, прїдвнаго дїла нашего Паладіа мнїха словѣ въ второмъ пришествїи Хрїсто-кѣ и ѿ страшномъ сѣдѣ и ѿ воудашней мщцѣ и ѿ думленїи дшїи). Нїк ѿспокѣждь сѣ, дшїе, и нїк думли сѣ и нынѣ восплачи сѣ слезы точащи непрестанно и воздыханїе немолчное воздыхаючи къ творцоу своему и Бг҃у. и нїк престани ѿ словѣ своихъ, ѿми же прогнѣкваша своего творца и Г҃да на всякъ днѣ ѿ дне провождаючи свою жизнь во грѣсѣхъ мнозѣхъ, повинуючи сѣ своимъ похотемъ и своимъ нравомъ и своимъ обычаемъ злымъ и мно[го]страстнымъ. и воздержима бывши ѿ вѣсовскихъ созѣ, и водѣща тѣ дїавола ѿкѣ конѣ крѣздою содержима, и не даюца никога же воли вѣжїа сотворити тѣкѣ. нїк же припади ко Г҃у сотворимъ тѣ, да той тѣкѣ подасть прозрѣнїе дчїю срдца твоего и разрѣшенїе плѣкницамъ согрѣшенїи твоихъ и источникъ слезъ срдчныхъ и думленїа рѣки, ѿми же возможши рѣкою дгненїю дгасити, ѿже ѿ Г҃да твоего помощїю силы его. и думли сѣ на всякъ днѣ поминаючи житїа своего кончинѣ и смертное посѣченїе ѿко неплодныа смоковницы, и думкой сѣ Бг҃а твоего и думли его прежда даже не постигнетъ вечеръ и прежде даже не постигнетъ тма тѣжкая и лютаѣ, и прежде ѿкѣта страшнаго сѣдїи, и прежде прихода страшныхъ аїгѣлъ, и прежде ѿданїа в роуцѣ лоукавыхъ вѣсовъ, и прежде ѿведенїа в мѣста темнаѣ, и прежде посаженїа в темницѣ ддовѣк, и прежде свазанїа роуцѣ и ногѣ. тогда во садени неволю содержима сѣ дшїами окаянными подоквными тѣкѣ. ѿже свое житїе злѣ проводивше, плачюще сѣ и воздыхающе ѿз глѣбены срдца своего, рыдающе горко и думильно глас ѿспѣваюче, глїюще тако къ сѣкѣ: „Горе намъ, горе!

оувы нам, оувы! оунее нам, да выхоумъ не родили са, и буже родивше са почто не бумрохомъ млади сще, да выхомъ изъвыли моуки са? и наки возрастше почто не покажомъ са и почто не плакахомъ себе и почто не постихомъ са? и что ради жадни выхомъ¹⁾, и почто милосерди не выхомъ к' ближнимъ своимъ? и почто незлобие не стажахомъ к' брати нашей? и что ради ризы имъкохомъ докры и что ради возлюбихомъ онъ свѣтъ прелестнымъ в' сласть свѣк? и что ради не Швергохомъ са мира бного суетнаго, да выхомъ изъвыли моуки са горкѣа? но ш горе нам', горе! оувы намъ, оувы!" и глѣютъ каждо ихъ к' свѣк вѣюще к' перси своа: „Кто ны изрѣчит и кто ны дастъ избавленіе? и кто ны изведетъ ис темницы са и ведетъ насъ на онъ свѣтъ, на нем же живомъ слк и бкланнк, и далъ бы бурокъ поклонію“. и смотратъ сѣмо и бнамо, давы видѣли мало нкѣквдс свѣта и малъ бы бѣткхс бѣрклн к' свѣк, но сво не имѣт ѡбрѣсти ни малы бѣткхи во вѣки. и сѣдатъ держими в' моукахъ онѣхъ слк и лютѣ, каждо по дѣломъ ихъ, ждоуще козлааніа с трепетомъ и со страхомъ мнѣзкмаъ, во бжаск келнцк сѣло и к' тоузк неисповѣдимкѣи, чающе ш сдѣи страшнаго бсжденіа и шѣкта горкаго, глѣще в свѣк сице каждо ихъ: „Горе намъ, горе! оувы намъ, оувы! како имамы бѣзрѣкти Бга и который шѣктъ имамы дати б дѣлакъ нашихъ слыхъ и беззаконныхъ! и кое шреченіе гнѣва страшнаго имамы понести по дѣломъ ншимъ беззаконнымъ?“ и тако плачютъ са сѣдаще дв дне страшнаго сдѣица.

И инкъ воспомани, дше моа, трепетное и неисповѣдимое Хгетово страшное сдѣище, хотѣща івѣити вса нша слаа дѣаніа, іже сотворихомъ слк предъ ним! тогда прїидетъ прославити бжгодники своа послажившыа імѣ вѣрою правою, грѣшники же моукамъ шдати страшнымъ и грознымъ. и положи бже начало воспоминаніа сдѣи страшнаго сдѣища хотѣщаго быти, дше моа, и аще не имаше вѣры по жестосердію твоемъ, іко иматъ прїити въ вѣтѣ сѣа вса, то воспомани самаго Гѣда вѣщающа сице: „Право глѣю вамъ, іко не иматъ прѣити родъ сей, дондеже вса сѣа вѣдѣт. нво и земля мимо ідѣт, а словеса моа не имѣтъ прѣити“. и инкъ оубо воспомани и моли са Гѣ Бгѣ твоемоу, да тѣа избавитъ страшнаго шсжденіа вѣчнаго.

Бгда оубо хотѣи прїити сдѣити праведнымъ сдѣа Гѣдъ ншѣ Ісѣ Хѣ и коздати комоуждо по дѣломъ ѣго, тогда бже прежде послетъ аглы своа с' трѣвами страшными и грозными,

1) В рукоп. черезъ посылку: не выхомъ.

и востроубѣт ѡжасно и страшно сѣло. тогда море возмѣтит сѧ и земля потрясет сѧ и пренеподнѧа вострепетѣтъ и нѣса ѡкроут сѧ. тогда по апсальскѡ словѡ мертвѣи востанѣтъ в' мгновѣніе ѡка, праведници воскресѣтъ радѣюще сѧ, чающе воспріятіѧ вѣла, грѣшници же сѣло ѡжасни, чающе мѡученіѧ и грознаго пламене.

Тогда и зидет по Гѣдню повелѣнію рѣка ѡгнена ѡ востока и сѣла люта, трескающе страшным громом и ѡжаснымъ, ѡкоже погивѣнсти твари. и начнетъ жеши землю и каменіе и дрѣвеса и звѣри и птицы, и море изсѣчитъ [sic!]. тогда нѣса погивѣнстѣ со всю лѣпотою, праведници же взати воудѣтъ на ѡблацѣхъ, сѣло свѣтли ѡкоже сѣнце, грѣшници же иметъ ѡпалаѧ жеши неѡугасающаѧ рѣка ѡгненаѧ. ѡгда же пожжетъ землю и ѡже на ней Бѣгом' сотворенаѧ дѣла, чѣлвкѣ же жгѡущи и ѡпалающе и хъ не иматъ до конца сожеши, или ѡумрети второю смертію, и ѡумрети и погивѣнсти безъ памяти, ѡкоже ѡбывай имамы на престѣвѣмъ семъ житіи: ѡще кого ѡсѡуда кою виною смертною, и ѡбїе мѡчатъ сѧ: или в' нешь в'вергѡуть, и тогда ѡко воскъ растает сѧ и безъ памяти ѡумирали выкает ѡ земли. тогда же не тако соутъ, но безсмертни воудѣтъ во вѣки вѣсконечнымъ или праведникъ, или грѣшникъ. и ѡбїе по преждедеченномъ жгѡущаѧ рѣка ѡгненаѧ, дѣла ѡже соутъ не земли пожегши, по Гѣдню повелѣнію престанет. грѣшници же во ѡпаленіи рѣкы ѡгненаѧ помрачат сѧ лица и хъ и ѡчи и все тѣло и хъ ѡко тма тѣжкая и грозная. и нападет на нѣхъ страхъ и трепет и ѡжасъ неісповѣдимъ, и ѡще вы мѡчно вѣжати или скрыти сѧ, но не имѣтъ сего полѣчити. и ѡбїе восплачѡт сѧ горѣк и ѡумилениѣ сѣло, видѡще дѣла своѧ злаѧ предъ собою; каждо и хъ что содѣѧ, видитъ время свое тѣжкое. тогда [своудет сѧ] апсломъ реченное, еже видѣ (Іоанн¹⁾): „Воудетъ нѣво ново и земля нова“. и сотворитъ Гѣдъ на ней рай праведникомъ ѡусты чѣлвчскими неісповѣдимъ, и немошно никомѡже иісповѣдати красоты [и] славы раѧ того. тогда ѡбїе ѡнѣли воудѡутъ всѣми чѣлвкы видими, не ѡкоже иінок на семъ свѣтѣк немошно видѣти.

Тогда же на западныхъ странахъ, идѣже иінок сѣнце заходѣніе имѣетъ, тоу воудетъ рѣка ѡгнаѧ ревоущи и гремѡщи шумомъ страшнымъ изъ сокровищъ земли прейсподнѧа. тоуже соутъ в' тѣхъ мѣстѣхъ и иныѧ мѡчки различныѧ, на мѡученіе грѣшникомъ воудѣтъ: ѡво оубо соутъ смола горащаѧ, иіное же червь ѡдовитыи, не ѡсыпани ни ѡумирали николѣ же; тоу же соутъ

¹⁾ На марг. Апсала, кѧ.

скрежетаніе звкомъ и тма кровѣшкнаѣ и плачь недѣтѣшнми и ино бѣко мѣсто стоуденъ и мразъ трасоуріи са и ледъ лютъ, сѣло стѣден; ино бѣко мѣсто смрадъ золь и лютъ и третѣт непостояннѣ и страхъ неисчетенъ и бѣжаск неисповѣдимъ; и йна мѣста прочихъ моукъ страшныхъ, ѣже соуть бѣготована на ѡмрение беззаконнымъ и непокоривымъ грѣшникомъ.

Ѣ десныя же страны, ѣже ѣсть востока сѣчнаго, воудет рай сотворенъ Бѣгомъ нѣснымъ дѣлателемъ вѣгим, ѣже воудет праведникомъ правымъ вѣры, бѣгодившимъ ѣмоу вѣгимъ дѣламъ, скѣтомъ неизреченнымъ сѣла и лѣчами красными, ѣже не мощно исповѣдати величѣя скѣтлости раѣ того, ймѣтъ во расти в' немъ Бѣмъ насаждена дѣресеа, различнымъ видѣнїемъ и многоцвѣтными красотами и цвѣты преоукрашенна соуть многовидными, посредѣ же раѣ краснаго и моуки страшнаѣ сокранъ воудет всакъ чѣкъ коразетъ ѡ перваго йдама и до послѣднѣаго чѣка, ѣже бѣко послѣ всѣхъ рождѣшаго [са]; нигдѣже во не ймѣтъ погнѣнсти ни власъ главныи, но все собрано Гѣднимъ повелѣнїемъ. и тогда по непорочномъ Гѣдню словеси глѣющѣмъ силы нѣсныя подкигнѣт са. Херѣскими сквозѣютъ и Ѣрафими вострепетѣтъ, анѣли возмѣтѣт са, и авїе пойдѣтъ с' нѣсе силы анѣлскїа носѣще знаменїе страшное на прѣстолѣ, ѣже ѣсть крѣтъ Гѣднѣ, на немже распѣт выстѣ ѡ йюдеи. и ѡбстоѣще ѡкрѣтъ прѣстола полцы анѣлскїхъ воинствъ и трѣвѣще страшно, прѣд ним же прѣйдѣтъ мол'ни грозныя и громи страшнїи, ѣкоже поколевати са земли и прѣсподнѣи вострепетати са.

Тогда возопїютъ анѣли сице глѣюще: „Бѣсвенъ Гѣдъ Бѣкъ Ісѣкъ Хсѣкъ, вседержитель нѣсе и земли, хотѣи сѣднн вселннѣи сѣдомъ праведнымъ!“ и авїе возопїютъ к праведникомъ глѣюще: „Радѣйте са, ѣко приближает са мзда ваша ѡ Гѣда Бѣа, нгоже ради подѣасте всакѣ скорѣ“. и пакн рекоут ѡчланнымъ ѡнѣмъ и ѡкланнымъ и не показавшимъ са, ѣже прогнѣкаша на всакъ днѣ Бѣа, ѣже соуть ѡшоуюю страну, грѣшникомъ, глѣюще к' нимъ тако: „Ѣ горе вамъ беззаконнымъ грѣшникомъ, ѣко приближает са на вы сѣдїа страшныи, хотѣи воздати моуки вѣчныя прѣтивъ согрѣшенїемъ вашимъ на ѡмрение“. и тогда снеснѣ крѣтъ Гѣднѣ поставѣт на мѣстѣ, идѣже распѣтїе прѣтерпѣкъ волъноѣ и поношенїе прїѣтъ ѡ беззаконникъ.

И по семъ ѡслышанъ воудет с' нѣсе гласъ херѣвнмскїи и сеѣрафнмскїи, и йвѣт са с' нѣесе йдоуще, носѣще прѣстолѣ Гѣднѣ страшнїи, на немъ же хотѣше скѣте сѣдан, воїюще непрестаннымъ гласомъ: „Ѣтъ, сѣтъ, сѣтъ, Гѣдъ Ѣаваудъ вседержитель!“

всленъ градыи во ѿмѧ Гѣдне, сѣдити хотѧи живымъ ѿ мертвымъ ѿ воздати комууждо по дѣломъ его!“

Тогда ѿ гласа того земля потрясетъ сѧ ѿ прѣисподнѧа востокѣютъ сѧ ѿ нѣса ѡжаснѣтъ сѧ ѿ конца ѿ до конца. боудѣтъ бо тогда ѿ прѣстола того страшнаго молнїи нестерпимаго свѣта, страшни соуть вельми, ѿ громи тресканїемъ сильнымъ. ѿ несоущи поставатъ прѣстола. ѿ дѣже сѣдити хоцетъ сѣдѧ всѣхъ. занеже свидѣтельствѣютъ книги писемныѧ. ѿко свѣсти ѣмоу во Іерусалимѣ, то бо нарицаетъ сѧ среда мїрова.

Тогда праведници видѣше, ѿкѡ приближаетъ сѧ Гѣдъ, надежда ѿхъ, вельми возрадѣютъ сѧ ѿ начнѣтъ веселити сѧ веселїемъ неизгланымъ. грѣшницы же ѡжаснѣтъ сѧ зѣло ѿ коспачютъ сѧ гласомъ ѡмилнымъ лютѣ. ѿко приближаетъ сѧ моука вѣчнаѧ ѿмъ. тогда бо тѣга велика найдетъ на нихъ ѿ страхъ, ѣгоже нѣсть мощно ѧзыкомъ ѧзглати. ѿ по семъ разкъстоупатъ сѧ нѣса страшнымъ видѣнїемъ ѿ грознымъ зрѣнїемъ, разведѣютъ сѧ на ѡбою страну сюдѧ ѿ сюдѧ, ѿ ѧвѣтъ сѧ свѣтъ среди нѣсе.

ѿ по семъ ѧвѣтъ сѧ молнїи ѿкоже ѡгнени ѿ боудѣтъ громи велицѣ ѿ страшни растекающе сѧ ѿ конецъ нѣсе ѿ до конецъ ѿхъ. тогда ѿ свѣта того ѿ молнїи многообразныхъ ѿ грома страшнаго вкоупѣтъ всѧ тварь, нѣса ѿ земля ѿ прѣисподнѧа потрясоутъ сѧ ѿ вострепещѣтъ страхомъ великимъ ѿ конца до конца.

ѿ по снхъ сѣдѧ страшныи ѧвѣтъ сѧ, сѣдѧ на ѡблацѣхъ. ѿ ѡвїе ѧнгалъ востроукѣтъ трѣвами страшными ѿ вѣстрепещѣтъ ѿ лица славы вѣстѣга ѣго всѧко созданїе ѿ сотворенїе вѣїе, Херсѣкими ѿ Герафими, ѧнгалъ ѿ ѡрхѧнгалъ. начала, власти ѿ гѣдѣства, ѿспроста рещи; ѡще вы мощно тогда покѣнѣсти всѣи твари, но ѡдержима вседержачїю рѣкою вѣїею. ѿ ѿшедѣ на ѡблацѣхъ свѣтоносныхъ сѣдетъ на прѣстолаѣ страшнѣмъ славы вѣстѣга ѣго, ѧнгалѣскимъ же предѣстоющимъ силамъ со страхомъ ѿ трепетомъ.

Тогда речетъ цѣрь гласомъ страшнымъ глѧ: „Ѣ ѣлико васѣ вѣкровѧвшїхъ вѣ мѧ ѿ ѣлико васѣ крѣстїстѣ сѧ во ѿмѧ мое, ѿ ѣлико васѣ пастѣенъ выстѣ ѡвцамъ моимъ, ѿ ѣлико васѣ расподнѣстѣ талантъ мой, ѧвѣтѣ дѣла ваши ѿ прїимѣтѣ мздоу по достоинїю ваѣмѣсѣ кождо васѣ!“ ѿ ѡвїе возмѣтѣтъ сѧ стѣлїе великаго чина ѿ меншаго, ѿже соуть не вѣрглн стада своего ѿ не неклн сѧ ѡ спасенїи ѿхъ, но токмо сѣвѣролюкїе желѧюще ѿ ризы докры ѿ красны люкѣще. ѿ горе ѿмъ тогда боудетъ. не ѿмоутъ бо что ѡвѣрѣвати ѿликоѣ слово рещи, заградѣтъ бо сѧ ѡуста нхъ. ѡще ко который стѣль неклѣтъ сѧ ѡ стадаѣ своемъ ѿ ѡ спасенїи ѿхъ доврѣтъ, во всѧкомъ строенїи спасеномъ, той ѡвѣрѣцѣтъ со дерзновенїемъ многимъ кѣ цѣрю

глаголю: „Се азъ, Госди, и дѣти моя, ѿже ми еси даль!“ и имать взати великъ почестъ ѿ Бѣга о тѣбѣ его кѣгобѣгоднѣмъ и попеченїа ради дшѣ многихъ ѿже ко спасенїю. горе же прежде реченымъ, иже не пасоша стада своего, дабы были во спасенїи и покланїемъ Бѣсѣ бѣгождали. ѿко тѣи осѣждены боудѣтъ к' вѣчнѣю мочѣсѣ каждо съ стадомъ своимъ непотребнымъ. ѿкоже плелы не имоуще сѣмене огню предаваемы бывають и сожигаемы, такоже и сїи соуть, рекоуще, сѣлае великаго чина и меншаго, иже в лѣности и небреженїи велицѣ изжиша дни своя, иже небрегоша стада своего, иже соуть патриарси и архїеѣпи и еѣскпи и по семъ іерен и діакони и еанко естъ чина сѣенническаго, и ко грѣсѣхъ мнозѣхъ проводнша жизнь свою, и горе имъ боудѣтъ тогда, егда ѿставани боудѣтъ о даннѣмъ имъ талантѣ ѿ Бѣга, и прикша не сотворнше, но лѣности ради скрѣша к' земли.

И тогда повелитъ црѣ страшныи и великїи ѿверсти книги, еже естъ ѿкроенїе тайныхъ, и ѿклена вѣдѣтъ согрѣшенїа всѣхъ члѣкѣ, и каждо бѣвидитъ предъ лицемъ своимъ вса грѣхи своя, ѿже содѣла живы на земли, ѿкоже написаны в' свитцѣ, малыа же и великїа. и тогда возматѣютъ сѣ и кострепицѣтъ царїе земстїи и кнзи велиции и коведы и вса санъ властелинскїи и вса когатыхъ чинъ, еанко ихъ естъ, иже притѣжанїе много имѣвше на земли неправдою. И горе бѣко естъ томѣ црѣю или кнзю или коемѣждо коведѣ властелинскїи имѣющѣ санъ! и люто естъ и страшно тѣмъ подати гнѣвъ ѿ Бѣга, иже неправедно и лицемѣрно сѣдѣше соудъ мзды ради неправедныхъ и козлагающа на непокинныхъ соудъ неправедныи и сотворюще праведнаго ѿко неправедна и повинна сѣдоу, и неправеднаго ѿко праведна сотворяюще, и сироты немилостивно продающе насилїемъ, и вдовнцы неправедно ѿбидѣше! тѣи ко тогда козопїють к' Бѣсѣ на обидѣщихъ и Госдѣ бѣслышнѣ ихъ к' скорѣ и воздастѣ мсть ко вѣки бесконечныхъ бѣднѣкомъ ихъ.

И горе боудѣтъ властелиномъ тѣмъ неправеднымъ, ѿко не имѣтъ тогда помощника посоветѣюща по нихъ. не сотворнша ко сѣкѣ помощника посоветѣюща на земли живоуще, еже естъ мовленїе к' братїи своей и милосердїе и застѣпленїе сиротамъ и вдовнцамъ, и попеченїе о домочадныхъ своихъ слоугѣ и рабѣ. естъ ко вѣда велика, страшна и мѣченїе бесконечное, иже не пекоутъ сѣ ни имѣють печали о домашнихъ своихъ сиротахъ, но токмо дѣломъ насилѣюще ихъ и ранами кознаше, одѣланїа же и пищи не дающе и гладомъ мораше, а дшѣми ихъ не пекоуще сѣ еже о спасенїи. Имать ко всакъ црѣ или князь или ковода слово

Ѡдати ѡ рабѣхъ сконхъ, аще ѡдежда давала им доволно и пи-
цею кормилъ до насыщенїа и дѣлом насилїа не имѣлъ, и дѣла-
ми ихъ попеклъ съ еже ѡ спасенїи. подобаетъ во всякомъ гѣднѣ
каемъждо домѣ своего раба на добраа дѣла и на вѣи поутѣ
спасеныи [накодити], еже есть сїе: ѡубїйства не творити, грабле-
нїа не имѣти, татквы не дерѣжати и не красти и прелюбы не
творити и не владити, ѡрокъ свой подавати ѡвогѣмъ, еже ми-
лостыню творити нишымъ.

Сице подобаетъ всегда ѡучити гѣднѣ сконхъ рабѣ со смире-
нїемъ многимъ, и пици съ дѣлами ихъ, еже поставити чисты
и непорочны предъ Бгѣомъ. аще ли кїи црѣ или кнѣзь или воєвода
добрѣ творилъ попеченїе рабы своїми и водилъ а со всацѣмъ
строенїемъ вѣгомъ, яко чада своа, а не яко рабы, той имать
мїсрдїе взати въ день страшныи Ѡ Гѣда и мїсць безконечнѣю
во вѣки. а иже кїи немилосердын, горда съ, жалаа светнаго и
тцаго житїа и прелесть свѣта сего имѣлъ и ѡвидѣ творилъ си-
ротамъ и вдовицамъ и слѣжащимъ емѣ слѣгамъ и ракомъ, и
въ гордости своей величаа съ над людьми и не имѣа помышленїа
сицеваго, яко вси емь созданїе Гѣне и вси плоть єдина и вси
мкромъ єдинѣмъ помазани и вси в рѣцѣ Гѣднї: єгоже хоцетъ,
ѡбогачит, и єгоже хоцет, ѡбнищаает, и всѣмъ стати предъ єди-
нѣмъ црѣмъ страшнымъ на сдѣк єго недѣвыменнѣмъ, — что ѡко
слѣише тогда вѣдетъ лѣкакомъ томѣ властелинѣ на прѣкнїи страш-
нѣмъ? яко сицевыи имать мѣчимъ быти во вѣки. тогда же
преждереченнїи црїе беззаконнїи ѡвѣтъ страшныи прїимстѣ Ѡ
Гѣда и предани имстѣ быти къ мѣкѣ вѣчнѣю.

И тогда, якоже преждереченно, сѣдши црѣ страшныи на
прѣстолѣ славы своєа повелитѣ анѣломъ прежде разлѣчити пра-
ведники Ѡ грѣшникѣ. и имстѣ разлѣчени быти, якоже ѡвцы Ѡ
козлицѣ. и вѣдстѣ поставлени праведницы Ѡ дѣсныа страны,
а грѣшницы Ѡ шѣа страны. тогда имать быти въ грѣшницѣхъ
вопль великъ зѣло и гласы ѡмилеными плачюще съ сице воз-
глютъ: „Оубы намъ, оубы! горе намъ, горе! кто насъ измо-
лит и кто насъ изкавит и кто насъ измолит Ѡ сдѣи страшнаго
ѡвѣкта и мѣки вѣчныа и грозныа? ѡуже во видим, яко конецъ
нашъ приближаетъ съ, и не имамы молѣщаго съ къ црїю ѡ насъ,
и не имамы посовѣтѣющаго намъ, и не имамы изваляю[ща]го
насъ“. найдетѣ во на нихъ тогда тѣга неиспорѣдима и страхъ
непостояненъ, и возглютъ къ воуѣзни срдца, слезы испѣлающе,
сице рекуще: „Ѡ земле, пожри насъ ѡкавнѣхъ прежде ѡвѣкта

страшна сѣдѣн! прїидите, земнїи конци, покрыйте насъ ѿчлаинныхъ прежде мѣченїа ѿгна негасимаго!“ видѣтъ во тогда дѣдолїа западнаа шѣмѣца ѡгнемъ негасимымъ ѿ непостояннымъ, трескающа лютѣ пламенемъ великимъ ѿ искрами зѣлнѣйшими, ѿ десныхъ же страны рай неїсповѣднїи свѣтлостию ѿ количествомъ краснымъ, ѿкоже ѣсть писано¹⁾: „Ихъ же ѡко не видѣ ѿ оухо не слыша ѿ на срдце члѣк не кзыде, ѿже дѣготова Бѣъ любацимъ его“. праведницыж ѿ десныхъ страны стоаще веселѣтъ сѣ видѣще рай ѿ Бѣа дѣстроенъ, ѿ радѣютъ сѣ, ѿко к него пойти ѿ к немъ кыти во вѣки. занеже дѣко стоѣтъ межю раемъ краснымъ ѿ мѣкою праведницы же ѿ грѣшницы, ѿ десныхъ дѣко страны праведницы, а ѿ шѣа страны грѣшницы.

Кїа же сѣтъ, ѿже ѡбращѣтъ сѣ тогда на деснѣй странѣ? ѿже сѣтъ праведницы, ѿже соклаюли чистотѣ дѣвства своего ѿ мѣсрди были къ братїи своей ѿ къ ближнимъ своимъ ѿ ѡкрестнымъ, ѿже сѣтъ сосѣди, ѿ далнимъ сѣшнимъ, ѿже сѣтъ ѿ иного племени, ѿ податливи ко звозѣй чади, ѿ непрезориви, ѿ не крадливи, ѿ не лживи, ѿ не сквернословцы, ѿ не чародѣки, ѿ не ѡкидливи, ѿ не дѣкїицы, ѿ не гравители, ѿ не насильницы, ѿ не ризами красѣщи сѣ, ѿ не словивїи, ѿ не коварнїи, ѿ цѣломѣдрїи, ѿ не пїаницы, ѿ не прелюводѣкци, сїи ѿмѣтъ стати ѿ десныхъ страны.

Горѣ же ѣсть тѣмъ, ѿже сѣ ѡбращѣтъ на шѣй странѣ, ѿчлаиннїи грѣшницы, ѿже ѡсквернѣющїи тѣло свое каждом ѿ прелюводѣйствомъ беззаконнымъ, ѿ немѣсрди были къ братїямъ своимъ ѿ къ ближнимъ, ѿже ѣсть къ племени средства своего, ѿ злопамѣтливїи, ѿ жестосерди, ѿ коварнїи, ѿ клеветливїи къ члѣкомъ на сосѣды своѣ, ѿ не ѿдатливїи согрѣшающимъ к нимъ всякомѣ члѣкѣ, ѿли слѣгамъ, ѿли ракомъ слѣжащимъ ѿмъ, ѿ ѿже дѣкїйство творили насилѣемъ, ѿ крали безъ костагновенїа всѣ дни живота своего, дѣпикающе сѣ пїанствомъ безмѣрнымъ ѿ глѣюще всегда сквернаа словеса, ѿ паки костающїи заутра ѿ смышляющїи злѣа дѣла, на срекролюкїе простирающе рѣцѣ ѿ собирающе безъ правды всегда, ѿ немилостивїи, ѿ неподатливїи ко збогимъ члѣкомъ, къ нищимъ просѣшимъ. сїи ѿмѣтъ стоати ѿ шѣа страны, ѿже нарицаютъ сѣ козлища, ѿже сѣтъ грѣшницы.

Тогда же преждереченнїю моукѣ видѣще беззаконнїи тїи ѿ неправеднїи грѣшницы, ѿко ѿмъ дѣготокана ѣсть, ѿ начнѣтъ молити сѣ, ѿ гласъ ѿспѣсѣтъ змиленно рекѣще, зраще на деснѣю

¹⁾ На марг. ѣ. Корин. ркз

странѣ краю ѡномѣ неизреченномѣ, к' мѣстѣ, и дѣже стѣла Бѣа
стоитъ и всѣ нѣсныя силы, и стѣи Иѡанъ прѣдча и крѣститель
Гѣднь, и вси апѣли и велицыи прѣрцы, и соворъ стѣла великихъ
православныхъ вѣры, и вси стѣи шѣы и вси стѣи мѣнцы велицыи,
сице глѡще молаше сѣ: „Ѡ прѣста гѣже Бѣдце и вѣдце Мрѣе,
мѣти страшнаго сѣдѣи и Бѣа, и вси некеснѣи аѣнгли, и всеѣткѣиши
Иѡанне прѣдче и крѣстителю Гѣднь, стѣи апѣли и прѣрцы и сцен-
нѣиши стѣла соворъ, и ѡцы прѣстѣи и мѣнцы вси, ѡмилосердите
сѣ ѡ насъ ѡкаанныхъ. и припадите к прѣстаѣ страшнаго сѣдѣи,
пролейте слезы и восплачите сѣ ѡмилено, дабы ѡмилосердна
сѣ ѡ нашемъ моленѣи на насъ кеззаконныхъ и далъ бы поне
малѣ ѡраднѣишѣ моукѣ и ослабѣ. ѡуже ко не имамы дерзно-
венѣа молити сѣ, ѣже иэзавити сѣ намъ мѣки и сѣа гонзѣнѣти
вѣды, но токмо молим сѣ, дабы легчайша мѣка была и мала
ѡрада и мала ѡслава и мало ѡутѣшенѣи и мала полза!“

Тогда аѣнгли гѣдни возглѡютъ к нимъ рекше сице: „Ѡ пре-
лестницы и кеззлѣи! ѡ сквернители кеззаконнѣи! ѡ пѣяницы
злѣи и сквернословцы смраднѣи! ѡ ѡвѣицы лютѣи! ѡ крадители
темнѣи! ѡ чародѣе и жестосердѣи, и горцыи клеветницы и лживѣи!
ѡ немилостивѣи и жестосердѣи! ѡ неѡдатанвѣи члѣскимъ грѣ-
хомъ и зѣло лѣкавѣи! ѡ презоривѣи и завистницы! ѡ хѣланицы
на Бѣа и глѣнницы коварнѣи! ѡ ѡубозѣи и лишѣии есѣхъ благоу
дѣла! ѡ непоканнѣи и ѡчлѣннѣи! ѡ горе вамъ и лютѣк вамъ,
ѡкааннѣи грѣшницы и прѣстѣпницы заповѣдемъ гѣдним! почто
прѣѡидѣте повелѣнѣа спасенаѣ творца своего и Бѣа? и что ради
не сохранисте словесе реченнаго ѡ Гѣда, ѣже вводѣа в' животъ
вѣчныи и жизньъ бесконечнѣю? и иѣк' всеѣ молите сѣ и кезз-
спѣшнѣк' слезы проливаете и безѡума припадаете змилно, не имѣще
никакоже помощи, и бесполезныи плачь простираете ѡмилно. аще
оубо высте хотѣли ѡсѣжденѣа иэзкыти ѣже в' мѣцѣк' вѣчнѣк'и ко
кѣки, то сеѡ вы показали сѣ на земли живѣще прежде смерти
своеѣа и прежде сѣда страшнаго. и иѣк' нѣсть вамъ поканѣа и
нѣсть прощенѣа согрѣшенѣемъ вашнѣмъ. и нѣсть прѣятно моле-
нѣе ваше, неподвижим ко ѣсть ѡ гнѣва сѣдѣа, неѡумолимъ ѡ
причѣнѣа и неслѣшливѣа ѡ змиленѣи. и нѣсть вамъ мѣсти ѡ него,
и нѣсть иэзакленѣа и нѣсть помощи, и нѣсть ѡславленѣа ѣже
в' малѣк, и нѣсть ѡ рыданѣи ѡутѣшенѣа, зане прогнѣвасте ѣго
злѣк“.

И тогда слышавше реченное к' нимъ ѡ аѣнглѣ ѡкааннѣи тѣи,
и вѣдѣтъ въ страск' велицѣк' и возглѡютъ иэзыцы иѣхъ въ болѣзны
лютѣк' и гортани иѣхъ прѣсышѣтъ, и ѡуста иѣхъ имѣтъ заграж-

дати сѧ, ѿ лица ихъ ѡтемяють, ѿ не имѡтъ слезъ точити бчеса ихъ. срѣца ихъ возъматѡтъ сѧ, ѿ составы костей ихъ вострепещѡтъ, ѿ тѣлеса ихъ страхомъ имѡтъ ѡдержима кыти. рѡцѣ ѿ нозѣ ихъ востраест сѧ, ѿ власи глакъ ихъ востанѡтъ, зане на ста ѡмрениѣ ѡ сѣдѣи страшнаго ѿ привлижи сѧ кончина ихъ, ѿже ѣсть вѣчнаѧ мѣка.

Тогда црѣь страшныи сѣдѧ на прѣстолѣ славы своеѧ, возрѣкъ на деснѡю странѡ к' праведнымъ ѡнѣмъ речетъ гласомъ ѡумиленнымъ ѿ жалостнымъ, ѧко ѡцѣ к' своимъ чадомъ, глѧ имъ тако: „Прїидите вѣгословнїѡ ѡцѣмъ моимъ ѿнеснымъ ѿ возлюбленїи мною, наслѣдѡйте ѡтѡтѡканное вамъ црѣстїе преже сложенїѧ всего мира. вы ко мене помилѡвасте к' животѣ вашемъ, ѿ азъ васъ помилѡю ко вѣки. вы мене не презрѣсте, ѿ азъ васъ не презрю николиже. вы мене введѡсте к' кровы ваши скорораспадающаѧ сѧ, ѿ азъ васъ введѡ в' храмы нерѣкотвореныѧ. вы мене ѧчна напїтѡстѣ, ѿ азъ васъ напїтаю пищу ѿнесною. вы мене жадна напоистѣ, ѿ азъ васъ напою воды животныѧ ко вѣки. вы мене нага сѣща ѡдѣжѡстѣ, ѿ азъ ѡдежу вас ѡдѣканїемъ свѣтломъ ѿ нетѣкнѡмъ. вы мене ради прїидѡсте ко мнѣ в' темницѡ, ѿ азъ введѡ васъ к' свѣтѣ неизреченнымъ. вы мене волна сѣща посѣктїстѣ, ѿ азъ с вами вѡдѡ не ѡдѣчаѧ сѧ васъ николиже. вы мене ради алѣвѡстѣ ѿ жадѡстѣ, ѿ вынѣ имѡте ѡсти ѿ пити на трапезѣ моеи со мною. вы мене ради ѡставистѣ дома, ѡцы ѿ матери. жены ѿ чада, ѿ рабы ѿ рабыни, ѿ ѿнѣ азъ ѣсмъ вамъ ѿ ѡцѣ ѿ мати, ѿ жена ѿ чада, ѿ рабы ѿ рабыни, ѿ послѡжю вамъ ѧко своимъ братѡмъ ѿ дрѡгомъ. ѿ слышати имѡмъ моленїе ваше. ѿ не прѣдѡшаю никѡлижи [sic!] васъ, занеже возлюбистѣ мене ѡ всего срѣдца вашего ѿ послѡжистѣ мене ради. ѿ азъ возлюблю вас ѧко ѡцѣ, ѿ всегда вѡдетъ готовѡ бѣхо мое к' прошенїю вашемъ. вы мене ради ѡставистѣ когѡтѣство тѣкнѡе, ѿ азъ вамъ дамъ стѡрнїцу когѡтѣство нетѣкнѡе ко вѣки. вы мене ради в' пѣстынахъ ѿ дѣбрѣхъ, в' горахъ ѿ пещерахъ ѿ в' пропастьехъ земныхъ жистѣ, ѿ ѿнѣ со ѧнѣлы моими имѡте жити ко вѣки. ѿ невѣгѡстѣ мира ѡнаго сласти, но попрѡстѣ ѿ ѡвѣгѡстѣ ѿ ни вѡчѡже вѣкнїстѣ пѣсни мир'скѡѧ ѿ лики ѿ тимпаны ѿ гѡсли ѿ свирѣли ѿ все веселїе онаго вѣка, ѿ не восхѡтѣте всего сѣщїихъ на земли, ѿ ѿнѣ имѡте слышати глаѡ радости ѿ пѣнїе неизреченнѣе стѣхъ моихъ ѧнѣлъ“.

Тогда по гласѣ Гѣднѡ книдетъ к' нѡхъ веселїе неизреченнѡе ѿ радость неизгѣланнаѧ, ѿ лица ихъ свѣтла воудѣтъ, ѿ ѡвѣщають со дерзновнїемъ многимъ ко Гѣдѡ глѡще сице: „Гѣди, ѧже

еси заповѣдалъ намъ, сѣа вса сохранихомъ по твоѣмъ словеси прѣчтемъ⁴.

И тогда наки возрѣкъ на шюю странѣ ирѣмъ шком и страшнѣмъ и гнѣкомъ лютымъ ко шчланнымъ ѡнкмъ грѣшникомъ и не поклавшимъ сѣа ш словъ своихъ, швѣщаетъ к' нимъ гласомъ грознымъ, якоже громъ великѣи бѣстраша и хъ лютк, глѣ имъ¹): «Шидите ш мене проклатѣи ко ѡгнь вѣчныи бѣготованнѣи дѣволѣ и ѡнгеломъ ѣго. вы ко мене не помиловасте на земли живще²), и ѡзъ не помилю васъ ко вѣки. вы мене презрѣсте к животѣ вашему, и ѡзъ презрю васъ и не возрю на васъ николиже. вы мене не введосте къ дому ваша странна сѣща, и ѡзъ не введѣ васъ къ црѣствѣ мое. вы мене ѡчна не накормисте, и ѡзъ камъ не подамъ пици ибсныа. вы мене жадна не напоисте, и ѡзъ не подамъ вамъ ни ѣдинѣа капанъ питѣа моего. вы мене нага сѣща не ѡдѣжасте, и ѡзъ камъ не дамъ ѡдежды моего црѣствѣа николиже. вы моеа заповѣди не сохранисте, и небрегосте моего словесе и не послашасте моегѣ праведнаго ѣвгѣла ни моухъ вѣстѣныхъ бѣчнкъ и писанѣа и наказанѣа и бѣченѣа блага ѣже ко спасенѣе. и ѡзъ ииѣ не послашаю рыданѣа вашего и плача. твористе ко всегда дѣла ѡтца вашего дѣвола и ѡнгель ѣго и совершисте волю ѣго и бѣгодисте ѣмъ и скончасте хотѣнѣа ѣго сала, и воспрѣасте клѣа к' животѣ вашему, и напитасте тѣлеса ваша дѣла беззаконными, каждомъ и прелюбодѣйствомъ. бѣвѣйствомъ и грабленѣи насилными и краденѣи, ажами и клеветами и сѣды лицемѣрными, златолюбѣемъ и сребролюбѣемъ наполняюще рѣцкъ сконъ бес правды, немилосерды, ѡкаанными нравы слыми ибжисте дни своа, и ииѣ не вѣмъ ва, шкоудѣ прѣйдосте ко мнѣ. Шидите ш мене со ѡтцемъ вашимъ Шатанѣю и съ вѣсы ѣго к моукѣ вѣчныю. иже прежде бѣготована ѣмъ и бѣгодникомъ, ѡнгеломъ и послѣшникомъ ѣго слымъ!» тогда слышавше шчланныи тѣи грѣшницы с плачемъ горкимъ возопѣютъ ибз' всеа крѣпости своеа, бѣмилано глѣше со слезами: «Помилай ны, вѣдко, помилай ны!»

Тогда швѣщаетъ имъ црѣ страшныи: «Право глѣо камъ, не кѣдѣ васъ молаца сѣа к' животѣ вашему ко мнѣ, ни просисте ш мене проценѣа согрѣшенѣемъ вашимъ. ѡзъ выхъ помиловалъ васъ и бѣслышалъ выхъ млѣбѣс каию со всякимъ бѣсердѣемъ моимъ, и приклонилъ выхъ бѣхо мое к' моленѣю вашему и послашалъ выхъ моленѣа вашего, выже мене к' животѣ вашему прогнѣжасте и шгорчисте бѣтробѣс шедротъ моухъ. ѡзъ же терпѣа шждидахъ пока-

¹) На марг. Мад. рѣ. ²) Передъ тѣмъ перечеркнено: к' животѣ вашему.

аніа вашегѡ ѿ ѡбрашеніа ко мнѣ ѿ золь вашихъ, зане прежде моего сѣда страшнаго многи показухъ вамъ пѣти ко спасенію, ѿ ѡбразъ дахъ вамъ собою млада васъ доврѣ. васъ ради въ плоть ѡблекохъ са, ѿ васъ ради ѡлченъ выхъ, желаа вашего спасеніа. ѿ васъ ради связанъ выхъ ѿ беззаконникъ, васъ ради поруганъ выхъ, васъ ради заплаканъ выхъ, васъ ради за ланитѡ ѡударенъ выхъ, васъ ради на крѣстѣ вознесенъ выхъ, васъ ради гвоздѡ прѣлахъ к' роукѡ ѿ ногѡ моею, васъ ради тростію вѣнъ выхъ, васъ ради ѡцта ѿ желѣчи вѣсехъ ѿ васъ ради копѣемъ прокоденъ выхъ в ребра моа, васъ ради смѣрть прѣлахъ, ва° ради ко гробѣ положенъ выхъ, васъ ради во ѡдѣ сндохъ ѿ ѿзведохъ вы ѡтоудѡ ѿ тмы на свѣтѣ, ѿ паки воскресохъ, показва вамъ воскресеніе ѿ мертвыхъ, ѿ на небеса вознесохъ са. ѿ ва° ради послахъ дхъ стѣи в миръ на апслы моа, ѿ послахъ ѡ проповѣдати црствіе мое, ѿ дахъ дхъ стѣи в' срдца ваша, ѿ поставихъ ѡчтѣи великіа ѿ премѡдрѡа книжники, ѿ нарекохъ васъ снѡвы моа ѿ братію. вы же ни тако послушасте мене, но сотвористе волю діаволю ѿ ѡнгель его. ѿ ннѣ ѡидите ѿ мене, за ѿн дѣлатели неправдѣ, в' мѣсто сготованное діаволѡ ѿ ѡнгеломъ его, не хощѣ во васъ видѣти николиже“.

Тогда ѿыздѣтъ ѡнѣли гѣдни со ѡрѡжѡи страшными ѿ ѡбыздѣтъ полки грѣшныхъ лики, еже не видѣти грѣшникомъ праведныхъ, ѿ ѿмѣтъ разбѣчати полкъ ѿ полка ѿ стадо ѿ стада ѿ ликъ ѿ лика, ѡтцы ѿ снѡвъ ѿ матери ѿ дщери, ѿ братію ѿ братѡи, ѿ сестры ѿ сестрѣ, ѿ племена ѿ племенѣ, ѿ родѣ ѿ рода, ѿ ѡужники ѿ ѡужикѣ, ѿ сѡпроуги ѿ сѡпроугѣ, еже ѣсть моужни ѿ женѣ, ѿ начнѣтъ совокѡплаати коеждо лика подобна емѡ, еже ѣсть сѣ: влѡдники коупно со влѡдницами, прелюбѡдѣйцы ѿ сквернаціѡи тѣлеса своа съ сквернителями, разбойники с' разбойники, тати с' татѣми, грабители с' грабители слыми, ѡувѣйцы со ѡвѣйцами, сѡкролюбцы съ сѡкролюбители, немилосердыа с' немилосердыми, немилостивыа с' немилостивыми ѿ беззаконники с' беззаконники ѿ некрныа с' некрными ѿ цари неправедныхъ ѿ лѡкавыа, ѿже сѣтъ прѣлаи крѣшеніе ѿ паки ѡскверниша слыми дѣла, сѡи ѿмѣтъ быти причастницы с' некрными, еже ѣсть с' некреными. ѿ ѡкѣ совокѡплаютъ коеждо лика подобна емѡ, ѡкоже павелы сказѡюще в' снопы ко времѡ жатвы, ѿ пожнѣтъ ѿхъ ѡкоже скотъ к' рѣцѣ ѡгненой ѿ ко ѿнымъ мѡкамъ, ко мѡждо по дѣломъ. ѿ возведѣтъ ѡчи своа ѡкланнѡи тѡи грѣшницы, ѿ возратѣ на свѣтѣ райскѡи ѿ на славу вѣдѡшю стѣимъ в' сѣмъ, ѿ на стѣю Бѣѡ Мрѡю, ѿже Хрѣста роди плѡтѡ, в' славу великѣ

стоащю, преволшю свщю нѣсных силъ, и възглютъ думилно конечное шреченіе, сице рекше: „Оубы намъ, како Владчихом са ш тебе, свѣте райскій! и како шдалихом са нашимъ безаконіемъ! буже тебе не ймамы видѣти и не ймамы лбчы твоихъ красныхъ зрѣти, но йдемъ ко огнь вѣчныи негасимыи. буже намъ, како ш тебе изришхом са нерадѣніемъ нашимъ, раю прекрасныи! буже не ймамы тебе видѣти ни твоихъ прекрасныхъ свѣтлостей лучныхъ, ни ймать гортань наша насладити са твоємъ пици, ни ноздри наша не ймуть швѣюхати блгодуханіа твоего неизреченнаго, но йдемъ во адъ солъ! буже намъ, како са Владчихомъ ш тебе, прѣстаж гѣже Бдце Мрїе, рождышаа сїса нашего! буже во тебе не ймамы видѣти ни твоеа славы великіа, ниже буже ймаши поманшти насъ къ моленіихъ своихъ к' рождышемъ са исъ тебе. ты много всегда прежде смерти нашеа молкѣ творила за насъ, да быхомъ сїсени были, но мы нерадвїи не послышахомъ никогда же тебе. и инѣ буже не ймамы видѣти твоего застѣпеніа и твоего покрова и твоеа помощи, зане прогнѣвахомъ тебе и йдемъ во тмс кромѣшнбю. буже намъ, како шдалихом са ш васъ, оцѣ стїи, буже во не ймамы вашего веселіа видѣти и еже съ англы житїе, но йдемъ Владчени ш васъ къ скрежетъ звѣныи! буже, како шдалихом са ш васъ, стїи мѣнцы, буже не ймамы видѣти прекрасныхъ вашихъ свѣктоносныхъ одѣканїи ризныхъ, ниже оузримъ вѣнцѣвъ прекрасныхъ, йже на главахъ вашихъ, но йдемъ к' темныхъ и скни смертныхъ, еже по вѣки мѣчити са. буже намъ, како шлоучихом са ш вашего црствїа, стїи вси, и инѣ буже не ймамы видѣти васъ црствюща с' Гѣдемъ, но йдемъ йдѣже нѣсть шрады ни мало. лютѣ намъ, лютѣ! буже намъ, буже! горе намъ, горе“!

Не ймать тогда никтоже помощи никомъ же ни малы сотворити и застѣпити чимъ или йскѣпити или йзрѣчити. и в' кѣпѣ рещи доважетъ: не йзбавит' црѣ нища, ни поможетъ нищїи црїю; ни кнзь ймать помощи слвзѣ своемъ, ниже слвга поможетъ кнзю своемъ кою виною; ни коевода ни властелин застѣпит рака своего, ниже поможетъ гѣдинъ своемъ рабѣ, ни рабъ гѣднѣ поможетъ никомъ хитротвореніемъ; ни оцѣ йзбавитъ сїа своего, ниже коюю пользѣ сотворитъ снѣ оцѣ своемъ; ни мати дщери своей, ни дщи мѣтри своей; ниже брат йзбавитъ брата своего, ни племєне своего ни средства своего рода; ниже йскѣпит мужъ жены своей, ни йзбавит, ни жена мужѣ своемъ поможетъ, но кшждо йхъ стоаще трепещѣтъ къ страсѣ ишпѣкѣдимѣ.

И тогда погонят йхъ англы гѣдни к' рѣцѣ огненкїи на врегъ. и възрѣвше назадъ себе, шндѣже погнани быша, думилно

вси возглаголють жалоснѣ сице рекуще: „Сїси сѧ, раю прекрасный ѿ сладкїи! сїси сѧ, г҃еже Б҃дце Мрїе родившаѧ Б҃га! спаси сѧ, кр҃сте пр҃стыи, раю намѣстниче! сїсите сѧ всѧ ѿвснѧ силы! сїси сѧ Іоанне пророче ѿ прѣдте, кр҃стителю г҃днѧ! сїсите сѧ ст҃лїе православнѧ вѣры! сїсите сѧ прѣдвнїи о҃цы ст҃їи! сїсите сѧ истыннїи жителїе! сїсите сѧ мѣнцы г҃днї! сїсите сѧ жены бл҃говѣрнѧ, ѿже въ постѣ просїавшїѧ ѿ во всякомъ бл҃гочестїи! ѿ всѧди камѣ спасенїе вѣчное во всѧ вѣккї, аминь!“

И тогда по шреченїи сицевыхъ словесъ оумиленныхъ ай҃ган г҃днї начнѣтъ оударающе рѣкати оубжїи с҃гненными в' рѣккѣ с҃гненсїю, ѿ двїе воскликнѣше вси гласомъ великимъ с҃кло, ѿ вѣржени вѣдѣтъ по мѣкамъ различнымъ, коеждо каѧ дѣла ѿмѣтъ по достоянїю, ѿже естъ сїѧ, рече сѧ: вѣдники ѿ прелюбоудѣи ѿ сквернителии тѣлесемъ своимъ шїдѣтъ во о҃гнь негасимыи во вѣккї, ѿ горе ѿмъ вѣдетъ, ѿкѧ никтоже ѿмъ подастъ воды когда, ни оубситъ главы ѿхъ ниже оубсѣдит перстъ едїнѧ рѣкї ѿхъ, ниже оубо капля едина возлїет сѧ на языки ѿхъ, ни пакї оубаснетъ ѿли премѣнитъ теченїе свое рѣкка, ѿли оубтинат сѧ выстрины рѣцѣк оубненѣи, но въ вѣккї не оубаснетъ никогдаже, а татїе шїдѣтъ в' страхъ непостояннѣ, ѿже естъ въ вѣккї, разбойницы пойдѣтъ в' грозѣ несповѣдимсїю ѿ тмѣ кромѣшнїю, ѿко николиже престанетъ, чароудѣи шїдѣтъ в' смрадъ соль, ѿдѣже смїи множество ѿ с҃кло іадѣснїхъ, сребролюбцы шїдѣтъ в' черкѣ несыпащїи, немилосердїи ѿ немилостивїи шїдѣтъ в' мразъ стѣденъ, ѿдѣже ледъ многъ с҃кло, оубїицы чл҃честїи шїдѣтъ в' скрежетъ, а пїаницы шїдѣтъ в' смоль горѣщїю; пласцы ѿ скірѣканицы ѿ г҃сленицы ѿ смычницы ѿ смѣхотворцы ѿ гласословцы шїдѣтъ в' плачъ небѣтѣшимыи никогдаже.

С҃гда же сїѧ мѣкї страшнѧ всѧ слыѧ грѣшники прїимѣтъ, ѿ двїе возгремитъ рѣкка оубненаѧ шѣмомъ великимъ, ѿко ѿ самѣмъ ан҃гломъ вѣїимъ оубжаснѣсти сѧ гласа рѣккї тоѧ, ѿ ѿныѧ мѣкї везднѧ возгрѣмѣтъ, ѿко оубже прѣаша грѣшники в сѣвѣ, ѿ тогда возвратитъ пламень свой рѣкка по г҃днїю велѣнїю, ѿ снїдет во о҃дъ пренеподнїи со нѣкнїи мѣками лютыи, ѿ оубдет ѿ внїдетъ по средѣ е҃го, ѿдѣже сѣдитъ Сатана связанъ с' вѣсыи своимїи, ѿ начнетъ палити дѣвола ѿ ан҃гелъ е҃го ѿ всѧ грѣшники, ѿже сѣтъ во о҃дъ сѣдени, ѿ тогда своудет сѧ фаломское слово гл҃юще¹⁾: „Да возвратѧт сѧ грѣшницы во о҃дъ ѿ вси ѿзыцы завывающїи Б҃га!“ ѿ пакї рече ай҃сѧ ѿ погубленїи дѣвола, е҃же

1) На марї. фаломъ с҃.

выти емѣ в' мѣцѣ в'чнѣй, глѣ сице¹⁾: „Гдѣ ти ѡде повѣда! гдѣ ти смерте жало грѣхѣ!“ ѡже оубо адѣ нарицаетъ сѣ заклены тверди стѣло, земля пренеподнаѣ, ѡ смерть зовома естъ дѣволѣ, ѡ жало грѣхѣ в'късы ѣго лѣкавин. ѡ сѣдетъ сѣ тогда реченное вѣоносным ѡ премѣдрымъ в'крателемъ ѡ стѣло предокрѣйшимъ вѣчителемъ Павломъ, слово глѣющее сице²⁾: „ѡко тогда вѣспразднитъ сѣ вѣако владычество ѡ сила, подоваетъ ко емѣ вѣствовати, дондеже положитъ вѣа враги под ногама своимѣ“, послѣднѣи же врагъ ѡспразднитъ сѣ смерть; естъ же ѡспраздненіе смертю второю ѡ некѣровавшу ко Хрѣста, ѡже предани воудѣт мѣкамъ в'чным, ѡ ко ѡстинѣ тогда сѣдетъ сѣ вѣспраздненіе вѣским властемъ вѣзаконнымъ, гдѣ ко естъ црѣе вѣствѣющѣи в мирѣ семѣ лѣкавѣкмъ ѡ прелестнѣкмъ? ѡко вѣже тогда вѣсть ѡхъ, ѡ гдѣ кнѣзи княземъ? ѡко вѣже погнѣша, ѡ гдѣ властели неправеднѣи? ѡко прѣберѣте ѡхъ мѣка в'чнаѣ, гдѣ сѣдѣи лицемѣкрнѣи? ѡко лицемѣкрное ѡхъ лице вѣсть видимо тогда вѣже, ѡ гдѣ золотолюбцы ѡ сребролюбцы? ѡко сгорѣша с' золотом ѡ сребром своимъ, ѡ гдѣ сѣдашѣи в' храмѣху добрых ѡ слѣжащѣи ѡмъ слѣги ѡ рабы? ѡко вѣже сѣдають ко адѣк прѣисподнѣкмъ, ѡ гдѣ ризами красѣщѣи сѣ тогда? ѡко назѣи выша сѣдающе к' темных ѡ сѣни смертнѣй, гдѣ насыщающѣи чрекса своѣ ѡдѣкми различным ѡ вѣоцкми? ѡко сѣдають ѡдѣкже смрадѣ соль, ѡ гдѣ казнашѣи вѣз' правды вѣским вѣдѣами рабы ѡ рабыни? ѡко оубо к' казни выша в'чнѣй.

ѡ пакѣ рекѣ в' кнѣк: гдѣ тогда горѣкнѣе всего мира? ѡко погнѣе ко еднѣк часѣ ѡ потопѣ в' мѣцѣ в'чнѣй ѡ дымѣ ѣго восходитъ ко вѣкки вѣка, ѡ оубо числа лѣтом не ѡмат, ѡже прѣстарѣти сѣ ѡли прѣстѣти ѡли ѡзчезнѣти в' конецъ долготы ради лѣтѣк, но ко вѣкки ѡ на вѣкки мѣченіе грѣшником, ѡ тогда прѣждереченнѣи ѡнѣли посланнѣи ѡмъ Бѣга на кѣверженіе грѣшником по мѣкам различным ѡвѣе возвратѣт сѣ к' прѣстолѣ странѣномѣ Бѣга вѣседержителя Іѣса Хрѣста ѡ вѣспоютъ ѡвѣнѣк краснѣю вси ѡнѣли ѡвѣсеннѣи ѡ херѣвкми ѡ серафимѣи, ѡрхѣнѣли ѡ начала ѡ гѣдѣствѣѣ радостно глѣюще: „Праведенъ еси Гѣди ѡ праведни сѣди твоѣ! ѡко ѡмѣстѣилъ еси кровь рабѣк твоѣх ѡ вѣспразднилъ еси црѣю прѣстѣи вѣакѣ власть, ѡ нынѣк прѣидѣ црѣствѣе твоѣ ѡ рабѣк твоѣх с токою, ѡ должни есмѣи принѣсѣти твоѣк вѣако вѣгодареніе ѡ воспѣти твоѣк ѡвѣнѣк алаѣлѣѣѣ“, ѡ падше поклѣнатъ сѣ емѣ вѣа ѡвѣсныѣ силы ѡ вси стѣи

1) На март. ѡ. Корин. рѣѣ. 2) На март. ѡ. Корин. рѣѣ.

и вси языцы ѿ четырехъ край земли, ѿ востока до запада и сѣвера и полудне. и тѣ сѣдетъ съ апѣльское слово гл҃юще сице¹⁾: „И дарова ѣмъ ѿма паче всякого ѿмене, да во ѿма Іс҃око всяко квал҃но поклонитъ съ ѿвсныхъ и земныхъ и прейподнихъ, и всякъ языкъ исповѣсть, ѿко Г҃дъ Іс҃ъ Х҃ъ к' слава Б҃гъ оц҃ъ“. и тогда речетъ Хр҃тосъ всякъ праведникомъ и всякомъ колѣнѣ, ѣлицы бл҃госгодиша ѣмъ, гл҃а тако: „Миръ вамъ тихъ и мое цр҃ствіе, и азъ с вами ѣсмъ во вся вѣки и на вѣки, и вы со мною“. и повелитъ Г҃дъ ѿверсти рай праведникомъ, иже наричетъ съ Іерусалимъ выжнѣи. и ѿверзѣтъ съ врата и херувимъ ѿстѣпитъ на странѣ вратъ знаменѣа ради страшнаго ѡр҃жѣа. въземше во тогда кр҃стъ Г҃днѣ англы и понесѣтъ прежде въ рай, послѣдующимъ ѣмъ праведникомъ. и тогда видѣвъ херувимъ стрѣги рай, вострепетѣтъ хор҃сгви цр҃скѣа, ѿкоже при распатїи Хр҃тосѣкъ прежде вниде въ рай с' кр҃стомъ; тако и тогда воудетъ, ѣгда праведницы внидѣтъ с' кр҃стомъ в рай, и с'воудѣтъ съ тогда пророчекаа словеса, ѣже рече гл҃а сице: „Ико ѿверста воудѣтъ врата твоа Іерусалиме вынѣ днѣ и ноцѣ и не затворатъ съ, вѣсти к' тебѣ силѣ языкъ, и цри нѣ ведомы иже тебѣ не послѣжатъ, и слака Ливанова к' тебѣ прїдетъ с' пѣвгомъ и кедромъ и кипарисомъ“.

Кѣа же бѣво сѣтъ, иже запѣтѣютъ не послѣживше? ѣже ѣсть грѣшницы, иже не сотворишѣ дѣла бл҃гнѣ, ѣже рай наследовати, но запѣтѣша в' мѣцѣ вѣчнѣй. Ливанъ же съ дрѣвеса тремя наричѣтъ съ праведницы, иже внити ѿмѣтъ с' кр҃стомъ в' рай.

Тогда же по прежреченномъ словеси видѣтъ праведницы по ѡр҃жѣи пламенномъ в рай, идѣже сѣла Б҃дца Мрїа внидетъ, иже родила ѣсть плотїю Хр҃ста, иже ѣсть Б҃дца. и начнѣтъ с нею веселити съ и ликовати и со англы сѣыми. рекѣже сицевымъ мѣжемъ сѣымъ и женамъ радовати съ с' рождышею Хр҃ста, иже сѣла прославляю Іоанна прорка и прѣдчю, иже в' рожденныхъ женами паче всѣхъ, и первыхъ патрїархъ Авраама и Исаака и Иакова, и премѣдраго Дѣда цр҃а, и Моисея прорка и законодавца, и прорка Ілїю и Елисея и Еноха и ѿныа праведники, иже в' ветсѣкмъ законѣ Б҃гови бѣгодиша. и иже в' новѣкмъ законѣ Хр҃тосѣкъ перѣкнѣшихъ апѣлъ Петра и Павла и ѿныа с' ними, сѣымъ сѣли, апѣлы и мѣчки и великѣа оц҃ы преподобныа и пѣстынныа жители и сѣители православныа и вся сѣымъ. ѣгда же сихъ всѣхъ праведныхъ прїиметъ рай неизреченныи, и самъ Г҃дъ внидетъ

¹⁾ На марг. Финн. сѣл.

с ними, ведши іако пастырѣ добрыи стадо своє во ѡградѣ стѣю, и начнѣтъ радovati сѧ с нимѣ вси стѣи и Гѣ с ними.

И бѣже тогда слезѣ не вѣдетъ во очію ихъ, но веселіе во вѣки. и не имать плачь вѣнити в' срѣца ихъ, но радость неизгланна. ниже видетъ в' тѣло ихъ колѣзнь, но ѡбожени боудутъ съ душами в' кѣнѣ и тѣлеса. и не имать вѣнити в' нихъ трѣдѣ ниже всака іѡза или рана, но коудѣтъ ѣстества ихъ іакѡ англѣска. и не коудѣтъ смертни іакоже инѣ, но во вѣки безсмертни коудѣтъ. и не имать найти на нихъ стѣдени мразна, ниже карѣ сѣнчныи ѡжжетъ ихъ, но вѣдет имѣ теплѣта [sic!] и хладѣ вольныи. и не имѣтъ вѣжжати сѧ ниже в'залкати сѧ, но вѣдет имѣ пища и питіе неизреченное. и не имать смрадѣ вѣнити в' ноздри ихъ, но кѣгѡуханіе вѣдетъ неизгланное имѣ. ниже вѣидет в' гортани ихъ горестъ каа лѣво. но вѣдет имѣ сладость дѣтъ стѣи. и не имѣтъ наги быти, но ѡдежда имѣ нетѣкнна іако свѣтъ вѣдетъ ѡ Гѣда. ниже имать прахъ пасти на главахъ ихъ, но вѣнѣцы имѣ на нихъ положени вѣдѣтъ іако лѣна ѡблѣкъ свѣтѣ. лица ихъ іако сѣнце восіаютъ. и коудѣтъ веселѣще сѧ бѣ дѣца чадолюбца и бѣ сѣа ѣднороднаго и бѣтѣкшителя дѣа стѣаго, бѣ ѣдинаго вѣжѣта и свѣщества в' трѣхъ составѣхъ. и бѣтѣкшеніе имѣ коудѣтъ англѣи стѣи, поюще всегда икѣснь англѣскѣю и сладѣще срѣца ихъ во вѣки бесконечныа.

Боуди же и нам' полѣчити благъ вѣчныхъ ѡ Хрѣстѣ Ісѣ Гѣдѣ нашемъ, ѣмѣ же слава со ѡцемъ и стѣимъ дѣомъ и инѣ и прѣсно и во вѣки вѣкомъ.

Який Палладій Мних був автором отього Слова, невідомо; в усякім разі не був ним відомий Палладій єпископ геленопольський, прихильник і приятель Івана Златоустого і автор відомої збірки житій єгипетських аскетів, звісної під назвою Лавсаїка (Historia Lausiaca) та діяльотого життєпису Івана Златоустого. Під назвою якогось Палладія відомий у грецькім текстї ще опис Індії, що має звязок з фантастичним романом про Александра Македонського. Наше Слово заховало ся мабуть лише в церковно-славянськім перекладі. Воно належить до найстарших памяток староруського письменства, бо було відоме у нас уже в XII в. Уперве надруковано церковний текст у Москві в збірнику з 1647 р. Новішого видання мабуть не було. Див. В. Сахаровъ, Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древнерусской письменности. Тула 1879, стор. 165, 189.

Р. Рукопис о. Теодора з Дубівця XVII в. стор. 42—59.

(Єтгw ѿца ншего Кирила патрїарха єрлимскаго ѿ сконченю свѣта ѿ ѿ Антихристѣ. с катехисмъ єго ѿ слова пѣтънацѣтого). Поневаж приставло нах знати знаки скончанїа свѣта ѿ поневаж Хѣ ѿчекаваємо, іако вымы зведени бывши не помрли ѿ живымъ Антихристоу не были ѿшжкани, бжїимъ тебѣмъ безколенїемъ поржшени апѣли пристоупили до правдивого дѣтла ѿ мовли: „Повѣжъ намъ, коли тое боудетъ ѿ котрый єстъ знакъ твоего прихода ѿ скончанїе свѣта? Ожидаемъ тѣ, ижъ млѣшъ єще прїти, але Шатанъ премѣнаетъ сѣ къ аггѣ свѣтла. повѣжъ намъ запевѣна, авымо сѣ комъ иншому к' мѣсто тее не поклонили“. Я ѿн ѿповидѣла скѣими бжѣтевными оусты, рѣкѣ шасливимъ словомъ: „Єтерѣжѣте сѣ, авы ваѣ жадень не зрадилъ“.

И вы тѣразъ сажулючи дшївными бжїима іако вы стѣ єго видѣли ѿ слышали тоеѣ ѿ до ваѣ мовачого: „Єтерѣжѣте¹⁾, авы ваѣ жаденъ не зрадилъ“ ѿ дупевѣнаетъ к' сѣ ваѣ тое слово, авы стѣ зрозумѣли. не исторїа то єстъ ѿ прошлыхъ²⁾ рѣчухъ, але проркованїе ѿ тыхъ всѣхъ, которїи маютъ быти. Не мы проржемо, бо смы ѿ не годни, але писмо ваѣ покладаетъ ѿ знаки, ѿ которыхъ мовлено. Я ты смотри, што южъ было ѿ что єще бѣдетъ, ѿ пилно єтерѣжи сѣ, кдыжъ мовить: „Єтерѣжѣте сѣ, авы ваѣ нѣхъ то не зрадилъ. многїи бѣжѣмъ прїдоутъ ко ѿмени моему глїци: „И ѿсѣмъ Хсѣ“ ѿ многихъ зведутъ“. Я то южъ было, почастї то єстъ. Симонъ ваѣхъ ѿ ѿ Менандръ ѿ иный ѿ канѣный, єго головѣный єретики, а снатъ ѿ инѣкъ сѣжѣ нѣкоторый.

Вторый знакъ. „Послышите ѿ войнахъ“, іакожъ ѿ єстъ дѣже война въ Месопотамїи Прѣсомъ изъ Греками. „Повстанетъ повѣтъ на повѣтъ ѿ панство на панство. ѿ коуджѣтъ голоды ѿ моры ѿ трескѣна землѣ мѣсцями“, а тое въсѣ дѣже было. И заѣ мовитъ: „Єтрахи з ѿка коудѣтъ ѿ великїи непогоды“. Не сѣжѣтежъ, бо не вѣдаете, к' который часъ Гѣ ваѣ прїдетъ.

Третїй знакъ. Єще смотрѣмо, що за знаки маютъ сѣ показати на дѣвочныхъ. Извакитель мовитъ: „И тогда зѣгрѣшатъ сѣ многїи ѿ єдинъ дрѣгаго выдасть ѿ зненавидитъ дрѣгѣ дрѣгѣ“.

И кды дѣслышите, ижъ вѣдки на вѣдки ѿ клирики на клириковъ ѿ иныхъ становъ дѣвочныхъ на сѣбѣ повстаючихъ, ижъ до крѣвѣ... ходачи, тогда не трѣвожъ сѣ, бо ти ѿповѣжено. Не смотриѣ того,

¹⁾ В рукоп. Єтерѣжѣте. ²⁾ В рукоп. ѿ прошлыхъ.

Хѣ ѿ небыт'ности на бытность приведена с'мѣвають мовити. И прѣше ѿк'не были геретиками, а тераз их пов'наа црков тажчи^х сѧ. Ѿстоупили члѣци ѿ правды и чешоут сѧсху приправ'ными словами, и в'ск' сѧсхуют в'дачне ар'кв'жментовъ, и в'ск' даджт сѧ намовити. Ѿдали сѧ люде ѿ правъ добры^х и болше зезволают на довн'кманое, ан'кжли похвалает самбю истотоу. ѿтож юж е^{ст} ѿшенство, а маѣмо ѿчекокати корога, и юж помалоу высылает пред совою передожджов, авы на готовое пришедши ѡстанок полонна. Стережи сѧ тогда члѣче и змоцнай твою дшюу. ѿто сѧ црков ѿсв'кдчаче пред живым Бгю. иж дуперед ѿпов'кдае^т ѿ Ан'тихрист'к, ик'жли прїдет. и если и при тов'к вждет, зда^{ст} ми сѧ л'кнше вперед в'кдати ѿ том и змоцнити сѧ. Хс прав'дивый вжйй единороднын снъ юж не прїдет ѿ земл'к. И если кто прїдет в' поустыня^х привиденїа показуючи, не выходы; „ѿв'де Хс“ ал'во „ѿвтам“ — не в'кр, на дол и на землю не смотри юж, аво в'км з' ика прїдет в'дѧка не сам единь, ѿко прѣше, ал'е з' многими агг'л'кыми т'мами ѡкржжаем, ан'к тихо, ѿк дождь на ржне, ал'е ѿк блискавица выходит ѿ в'схода слнца, а ѡказует сѧ на запад'к; так вждет и приход сна члѣчего.

И за^о мовит: „Ѿвачат сна члѣчего на ѿвлац'кх иджчого з моцоу и з славою великож. и пошет агг'лов свои^х з великим гласом“ и даак.

Але ѿк прѣше к'ды сѧ хот'ка в'члѣчити, из с панны сѧ народити ѿжидаемый Бж. дїавол дупередна и ѿврдна хитро справс зредши люд в'кванохвал'ством, л' живыми вг'ами, которїй сѧ родили і ины^х родили, авы с' хвалешем дупередивши некр'нш дучини^а правдс, так же и дрджїй раз, иж мает прїйти Хс прав'дивый, подпорс дїавол съв'к в'зав'ши гажны^х против'никовъ ѡчекованїе, а на^о болше ѿ ты^х, который ѿ жидовства, приедет ѿкого^о члѣка вол'хва и' чернокнижств'к и в' чарованю и к' кжк'глартв'к в' злое дум'кючого, хватаючого сов'к преложнство римского цр'тка, а фалшике Хом назовет сѧ и Хвым назв'їйском жидовъ зрадить, который сѧ его спод'квают, авы з' ними мешкал, а посторонних справами колшекными и кс'к'глартскими подстпжючи.

А прїдет пред тым предречен'ный Антихрист тым способом. к'ды выполнять сѧ л'кта римскаго пан'ства и близко юж вждет конец в'сего св'кта, тогда пов'станоут десѧт кролев римски^х на розны^х м'кцех, а единого часѧ пансдючих. то пак по тых единайцѧтый Антихрист кжк'глартством своим и злою хитростю пор'веть влад'ж римскжю. Трох теды пред ним крѧлюючих згол'доует, дрджїх маючи под совою. з спр'воу споконным и вачным

и разбѣнным, чистым и мѣрдным облоудне боудет сѧ показовати, а знаками и чѣдами фалшивыми, подстоупки коукгларскими жидок ѡшжавши до шадкѣ іако бы влѣнный Хсѣ, которого ѡни ѡчекѡвѡют. И на ѡстанкѣ ѡмѣнит сѧ злосливый срокѡгостями и прав алманіем, иж вѣдет переходити кѣскѣ прѣше єго кывѣши^х несправедливых и безцннх^х). и боудет дѡвѣнцєю и прикрим, немѣрдным и розмантым до вѣскѣ, а ѡсованке на на^о хрѣтіан. маючи [власть] на полчварта лѣкта так боудет ѡкроутне звытковати, аж вѣторым з іака славным прихѡдом єдннороднаго сѣла кѣгого Гѧ нашего Іс Хѧ правдивого потлѡмит сѧ, который дѡкнѣши дѣом дѡстѣ своих родствѣ дѣгннѡмѣ дастѣ єго. Того дѡчимо неплонно мовачи, але... [тут бракує мб. картка рукопису] ...фѣдоментѡу розкопает сѧ алѣво инакшнми іаковыми спосѡбами вѣсе камѣнѣ розметано вѣдет, не мѣню тѣу покритѣ вѣрѣхнѣго, але стѣкны и вѣсе кнѡутрѣ црѣковнѡе, где были хѣржвими. тогда ѡн прѣидет вѣсакими знаками и чѣдами фалшивыми, прѣкачючи вѣскѣ бакваны. И з прѣвѡтѣж людско сѧ алѣво мѣрднѣ на зрадѣ маючи, а дѡносѣд ѡкрѣтност и безчлѣче покажет, и найболѣше на стѣх вѣїнѣх. Мовит вѡвѣкм: „Ємотрѣ єм, ано рогѣ тот чинит вѡינוу из стѣми“. И зѡ на иишѡм мѣсци: „Вѣдет чѡ фрасѡкливый и фрасѡчнок, іаковый не кывѣл ѡ того часѣ, іакѣ на землѣ люди, аж до того часѣ“. Срокѣїн свѣр, змѣи великѣн, людми незитѣжѣнный, готовый пожрѣти, ѡ котором много высѡ мѣлы мовити сѣ вѣѡтѣвнаго писѡа, але тепѣрѣ дѣлѣ покѡры на том мѣїмо досѣт. Дѣлѣ тогож вѣдѣаючи спрѡтивнѡго, велико сѧ милоуѡчи бѣгѡвѣрнѣх мовѣл Гѣ, на той чѡ вѣдоучи межѣ жиды: „Нехай вѣжат на горы, а єсли сѧ кто чѡує^о моцнѣым быти, авѣ звѡро^о Шатана, нехай достѡнт, не ѡслабѣаю вѡвѣкм црѣковнѣх жил. и ѡвѣшем нехай мовит: „И кто на^о разлоучит ѡ люкѣвѣ вѣїей?“ и далѣї. але страшливый нехай вѣдѣають, а иишѣї застаповимо сѧ. Вѣдет вѡвѣкм тогда фрасѡчнок великѣ^ї, іаковый не кыв с початкоу свѣкта и потом не боудеть. Але хвалю бѣга, же велико сѧ фрасѣнкѣ на малый чѡ ѡписѡует. Мовит вѡвѣкм: „Дѣлѣ кыврѣнѣх скорочѣны боудоут дѣны тѣе“. И боудет Ивѣтихрист панѡвати толѣко полчварта лѣкта. не прѡркоуѡ, но ѡ Данила прѡрка мовѣю; так пишѣт: „Дѣлѣ сѧ к роукоу єго до времеѣ ии времеѣноу и полѣ времеѣнѣ“. времеѣ тогда є^{ст} рок єдин, вѣ которым дѡрѡстет прихѡд єго, а дѣвѣк времеѣни дрѣгѣїн лѣкта злѡсти єго, и так соут і. лѣкта, а пол рокѣ є^{ст} і. мѣцїї. И зѣс на иишѡм

1) На язрг. дописано: „тепершнїх ѡстатїїї злѡстю попереднѣ“.

мѣсци мовил тот же Данил ѿ заклав' са живым ѿго на вѣки, іако ко время ѿ во временоу ѿ пол' времени вѣдс воудоут нѣкото-
 торый мати, ѿ далкѣ: „Днов ѿ. с. ѿ з. шасливый который претрѣнитъ ѿ дождеть днѣи ѿ. т. ѿ. ѿ-го“. Дла тогожъ престоитъ
 танти са ѿ дѣкѣгати до того днѣ, в который прѣидетъ сѣч члѣй. Хтож шасливый, который дла Хѣ вѣачне моуки прѣиметъ тогда,
 над всѣхъ вѣкѣм мѣчков, так ми са мнит, тогдашнѣи мѣчки
 воудоут. ѿный вѣкѣм, што прѣвѣи были, з людьми самыми койноу
 точили, а которѣи при Ан'тихристѣ, из самым Шатаном ѿчи-
 висте покороутъ са. также тыж ѿный давнѣи кролеве принасаѣ-
 доуючи тол'ко дѣвкали, а мрткы^х не вѣскрѣшали, а тоут ѿ стра-
 хом ѿ зрадою примоушеніе злое, так иж прелѣститъ ѿ змамитъ,
 ѿсли зможетъ, найвыкорѣнѣшихъ. заледвѣ вѣкѣм тогда кто по-
 мыслитъ, авы Хѣ малъ што вѣше дѣчинити над него. Іакоюуж
 моцо тое то справоуетъ? ѿсли бы Бѣ не хотѣлъ, теды бы ѿмоу
 не дѣстоуповакъ. Яле та оупевнаеть ѿ прѣше сего ап'аль мовачи:
 „Іа дла тогож пошлетъ Бѣ таковым справы фалшоу“. Я штож
 то пошлетъ мовачи: „Дпоуститъ томоу быти, не иж бы са тым
 вымовили, але авы са ѿсѣдили невѣроуючий правдѣ“, то естъ прав-
 дикомѣ Хоу. Я дѣстоуни^а ѿмоу Бѣ ѿ в час принасаѣдована не
 иж бы ѿ тогда не могалъ боронити, але дла вытрѣвана моук
 ведле звычаю корѣноуетъ сконх мѣчковъ вѣпол и[с] своими прѣркъ
 ѿ ап'лы. [авы] на малыи ча^о потрѣкѣвши вѣчное ѿ ѿвѣное принали
 прѣтко. О чем Данилѣ мовитъ: „ѿного часѣ зваклени воудѣт
 люде твои вѣк написаннѣи в' книга^х, а пѣв'не животныхъ. Іа мно-
 го в' земли ѿ земля воудоучихъ спѣт, который пок'станоутъ
 в' жизнь вѣчноую, а тыи на гангоу вѣчноую ѿ сромотоу. ѿ ѿный
 свѣтѣт са іако свѣтила'ници [вѣ] кроуго^х нѣсныхъ, а ѿный ѿ спра-
 ведливыхъ іако звѣзды на вѣкы. Іа еше теды дѣвѣни са сам,
 члѣе. малыи вѣкѣм знаки Антихр'товы, ѿ не тол'ко сам ѿдин
 паматѣи тое, ѿ але вѣкѣм без закнѣи покѣдай. псли дѣти ма-
 еши роднѣи, то зараз наоучай ѿхъ, ѿ ѿсли кого оучити воудѣи,
 то на'прѣвѣи в томъ дѣвѣни его, авы л'живо[го] не прѣимѣлъ
 іако правдикого. тѣмница вѣкѣм дѣже справѣт са безаконства:
 страшатъ ма койны постороннѣи, страшатъ ма ѿщепенства цр-
 ковнѣи, страшитъ ма ненакнѣи вратнаѣ, авы то, ѿ чем мовѣю,
 при на^о са не звыло. пднак' же припосоуимо^о ѿ тол'ко ѿ Ан-
 тихристѣ. ждѣмож теды ѿ ѿчѣкаканмо пана з ѿна приходящего
 на ѿбелоко^х. Трѣбы ап'гаскѣи тогда затрѣватъ, ѿ кѣторыи дла
 Хѣ помрѣли, прѣше пок'станоутъ, звѣтѣзетко дѣпрѣимости прѣ-
 мжючи, авы над члѣкы поч'тѣни были, поневаж над члѣка трѣпе-

ливости принади. Яковѣм Павел айтль пишет мовачи, иж сам Гѣ в роз'сказаніи голосоу аруагглового и въ троубѣ вѣи иъмиде з ѿба, а мртвѣи дла Хѣ в'станоути прѣше, потомже мы живѣи въспаъзним, въсхитим са на шблациѣх на спотыканіе Гне на козджск, и так завѣжды съ Гмѣ вѣдем, и прочал. Къ то моуж:

Сѣго Іѡанна Златоустаго выклад на іеписисто-лію аїѡла Пакла до Ездонань [sic!] писани'жо ѡ Антихрѣтѣ и знакоу еѣго. Ап^о. в глав. Ѣ. Аїѡлѣ. „Нехай же вас нѣкто не зводит жадным спосоком, аковѣм если прѣвѣке не прїдет ѡстѣпленіе и шбѣивит са члѣк безаконїа, сїи погнел'ныи, против'ник, вывышлючи са над в'сакого зовемого Бѣа или што за Бѣа почитают“.

Златоустый на то: „Ѡ Антихрѣтѣ тоут аїѡль мовит и великій обываает тлаемницѣ, аковѣм ѡщепен'ством Антихрѣта називаѣтъ, иж маеть многих ѡ Хѣ ѡлоучити и затратити, если мочи вѣдет, и навькор'нѣишнх. А члѣк безаконїю обногож називает, аковѣм неизанченый злости вѣдет чинити а иных примѣсит абы чинили. а сном затраченїа дла того, же и сам иъгинет и многих погоубитъ. а не Шатан то боудет, але члѣк нѣакїи, которїи всакїи способъ шатанскїи потрафит, котори са вывысит своєю грѣдостю не то'лко над всакого зовемого Бѣа, але и над колваны. Не іако вы до вѣъваноухвалства приведедт людий, але сокѣ самогоу кланати са роскажет и секе за Бѣа почитати.

Ап^олѣ: „Ижъ и садет въ цркви вѣїи іако Бѣѣ показоуочи секе, иж Бѣѣ ест“. Златоустый. Не толко въ Ерслимѣ, мовит, але и въ црквах вѣїишх. и не вѣдет мовити: „а Бѣѣ ест“, але показовати, то ест кѣсити са боудет ѡказати и справами и знаками и чѣдами.

Ап^олѣ: „Не паматаете ли, ижа еше 8 ва^о живоушим тоеѣ вам мовилѣ“. Златоустый. Ижъ ѡ вѣдах, котори м'клн прїйти, слышали, „аковѣм кды смы ѡу ва^о были, мовит, повѣдали смы вам, иж мает бити зафрасовани“, а теперъ ѡказоует секе, иж нѣчого ногого не мовит, але што завѣжды мовитъ.

Ап^олѣ: „Теперъ вѣдаѣте, што еѣго задрѣжжет, але ѡкажет са, кды еѣго час прїдет“. Златоустый. Ѡ том повѣдает, котори еѣго задрѣжоует и заворонаѣтъ и запынает. А кто вы то был? много было ихъ. Дѣа сѣго повѣдали, котори спынает закон'нок'гвалтовникоу приход. а ии'шии римскѣю владзѣ мовили, с которыми и а са згажаю. аковѣм если вы хотѣлъ Павел Дѣа назвати, не мовил вы прикр[ит]о. Але тое мовил ѡ римскон вла-

дзи, аковѣм поки таа не зов'сжет са [sic!], Ан'тихрист не прійдет. Я прикрито тое мовил не хотачи непрѣзани и непотреб'ных страхов дѣчинити, аковѣм ёсли кы іавно мовиль, иж за малыи час зотрет са римская владза, зараз бы ёго изъврг'ли іако того, который зотрет. и не мовит, же тое в'рзо коудет, але што иж ѡкажет са, к'гда ёго час прійдет.

Яполъ: „Ѥже ковѣм таемница ѡправоует са неправости. т'ако тот, к'торыи теперь задрѣжвет, аж поки посредкою выникнет, и тогды ѡкрыет са законо'гвалтовник“.

Златустый: Таемницѣ ковѣм безаконства Нерона мовит іаковы к' фик'гоурѣ власного Антихр'та, аковѣм и Неронъ з'аи был и в'гом називати себе коусил са. т'ако тот, который теперь задрѣжоует, то е'т свѣтская столица и цр'ство, которіе и'нк зап'инаеть. а к'гда дѣстанет, повѣдает, и конец возмет римская владза. Тогды ѡкажет са безаконник, мовачи Антихр'ст, аковѣм кды зоп'соует са римская владза, тогды Ан'тихр'стова зачнет са владза и дрѣжжати начнет не толко свѣтского [sic! зам. свѣтскію], ино и в'ж'ю владзоу. аковѣм римское панство тогды до конца зоп'соует Антихр'ст, іако тыж и м'кдское ѡ Вавилонан зопсовано, и вавилонское ѡ Пр'съ, и пр'ское ѡ Макидонан, и макидонское ѡ Римлянъ, так же и римское ѡ Антихр'та, а Ан'тихр'стова ѡ нашего в'дкн. Тое и Даніиль пророкъ ѡповѣдалъ.

Надьто

Ѥт'ый м'чнкъ Ипполит, пап'ж римскій ѡ скончению свѣта пишжчи и ѡ Ан'тихр'ст'к іавно мовит: „Т'аъ е'т розоум, а кто мает м'дрость, нех'ай зрахоуе личвоу свѣра, аковѣм личва ч'лка и личва ёго ёсть х'. з. и з. много нандоуѣмо имень, который и'ма стародакное и славное ёсть, ал'бо пап'скос“. И'вно т'еды е'т, же то соут, которыйи тепер владноут Латинници, аковѣм на ёдиноу ч'лка переложивши бываает Латинос. Потрека т'еды в ср'дци дрѣжжати таемницѣ в'ж'ю зо страхом и з'к в'кроу заховати. Цю пророковали в'ж'ин пр'рци, авысмо са не гр'шили, к'гда в'дет. а зрозм'кѣмо к' тот час, к'гда коудет прих'одити, аковѣм и'ма ёго в'рзо вс'км ѡвѣивит са. Мовит ковѣм Даніиль: „Тыи захован'и коудоут ал'бо з'громадат са под р'кою ёго: Ёдом и Моавъ, почток с'нкъ Ам'моних, аковѣм тыи соут, которыйи коудоут преставати до него для роз'даю и кролем ёго соб'к дѣчинят“. Ёдом ковѣм соут с'ны Исавовы, а Ам'мон и Моавъ, кото-

1) На марг. тоуж рукою дописано: Титан ест б'гъ подземный, д'емон.

рый ѿ двох д'щерей Лотовых родил сѧ, ѿ ѿ бных род аж до того часѣ трѣвает. а ѿн призовет до себе люди жидовскій зо в'сѣх сторон ѿ оучинит ихъ ѿкъ свой д'кти, ѿвѣщаючи оучинити костел въ Іерусалимѣ, абы сѧ поклонили [емѣ] ѿкъ Бг҃ъ. Ико проркъ Дѣвь мовит: „Зверет всю моц свою ѿ в'сходоу снѣца ѿ до заходѣ, въторыхъ звал ѿ к'торыхъ не звал“. Єдна вовѣм седмерина ѿстатнаѧ в полѣ сѧ розд'клить, що єстѣ конецъ всего свѣта, к'торой половинци седмерины займуютъ ѡбид'ва прорки Єноу і Іаіа. ѡни вовѣм воудутъ проповѣдати оубраный въ плахты, покоутоу людем ѿ Антихрестов приход по всѣхъ сторонахъ проповѣдаючи презъ сѧ. с. ѡ. днѣй. Я поневаж не всѣк могуѣт розоумѣти, что ѿ той таємници Даніла мовил. але мы ѿ томъ нѣчого не оубтаимо ѿ разума правдивого тыхъ, который розоум досконалый мають. Чотыри вѣстыи Даніла видѣл: прѣшью л'вицѣ, мовит, выходячоую з моря, вавилонское панство повѣдает, то вовѣм єстѣ ѿбразѣ золотаѧ голова. Я по лвици второго звѣра видѣл подобного медведєви, а то были Прѣсы, абовѣм по Вавилонанохъ Прѣсы панство дрѣжали. Я што мовит: „Три рѣбра во оустѣхъ єго“, три стороны оубказуетъ: Прѣсы, Мѣды, Вавилонаны. Я потомъ третій свѣрѣ, рись, а то были Єллины, по Прѣскѣхъ вовѣмъ Іаѣксандр дрѣжал црѣство макидонское ѿ звал'чил Дарноуеса крола, ѿ тотъ показѣ сѧ мѣд. Я што мовит: „Томоу д. головы“ — на д. части розд'клило сѧ црѣство по немъ, которое самъ розд'кланѣлъ. „Потомъ, мовит, свѣр д.-й страшнѣ ѿ дивныи, соубы єго желѣзныи, ногти ємѣ мѣдѣны“. кто то має быти? Ромен, то єсть Римляне, поневаж єстѣ желѣзо ѿнѣшнее црѣство. „И видѣл єм — мовит — оуб свѣра того десѣт рогов, ѿ ѿто рогъ малый вѣзышол межѣ ними“. Тымъ оубказѣлъ, ѿжъ нѣхто не ѿнѣшій єстѣ Антихрѣсть повстаючи, тотъ вовѣмъ жидовское црѣство подвигнетъ. Я три, который выкоренили сѧ прѣдъ нимъ, три црѣк оубказуетъ, єгипетского, ливійского ѿ єфиоп'ского, которыхъ воюючи оубвѣет. И такъ всѣхъ звовавши црѣствовати воудетъ мало зѣмѣ тѣ мѣтѣлъ.

Я потомъ ѡложитъ в'сѣк црѣства тотъ, который ѿдола свѣкроушина, камѣнъ безъ роукъ ѿ горы ѿтрѣг'шій сѧ, который сталъ сѧ великаѧ гора ѿ всю землю наплѣнна, то єстѣ Хс҃, ѿ дастъ црѣство стѣмъ вышнего. Ико Даніла мовиль: „Видѣл ємъ во снѣ въ ночи, ѿ ѿто на ѿколоцѣхъ ѿвѣсныхъ ѿко снѣ члѣчи ѿшолъ ѿ до старого ден'ми дошол, ѿ томоу дано єстѣ владарство ѿ всѣк люди ѿ поколѣна народовѣ, а владза єго вѣчнаѧ, который єст ѿвѣснымъ ѿ присподнимъ црѣмъ ѿ сѣдѣѧ в'сѣкмъ назвалъ сѧ.

Се популярна компіляція есхатологічних оповідань і толковань отців церкви, зложена десь на Україні в початку XVII в. з полемічною метою. На сю мету вказує досить виразно те, що над текстом викладу Івана Златоустого (стор. 53 і 55 рукопису) написано „Зизанїа“. З огляду, що твір Зизанїї про Антихриста (Казанїє св. Кирила патріарха ієрусалимського в Антихристѣ и знакохъ его, друк. 1596 р.) маємо переписаний у тім самім рукописі о. Теодора з Дубівця (стор. 281—376), можна догадувати ся, що отця безіменна компіляція була зложена як антідот до Зизанїєвої книжки.

С. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 97—100.

Слово ѿ послѣднихъ днѣхъ. Гїи вѣски ѿче. Іже въ стѣхъ стѣла пишетъ сѣ Несторїа сложена стѣмъ Маѣимїаномъ архієпископомъ вѣлоградскимъ, ѿкожъ пишетъ ѿ послѣднихъ лѣтѣхъ, ѿко сѣ ѿмаетъ дѣкати въ седмѣи тисѣци, ижъ ѿмаетъ пополнати [сѣ] Ісаїино пророчство. Ікожъ написаа стѣи еѿганстъ Матдей ѿ послѣднихъ днѣхъ, ижъ вѣстанетъ црѣ на црѣа, пань на пана, и вѣдетъ мрѣзостъ в людехъ и маѣва ѿ градѣхъ и клевета въ ѿзыцѣхъ и нечѣтота въ [брацѣхъ] и грѣдостъ и самолюбіе и рѣзвъ и хѣла на стѣго дѣа, и пониженїе крѣста чѣтнаго, покѣстанетъ и порываеѣ сѣ кѣмъ на коѣма, побратимъ на побратима, братъ на брата, снѣ на ѿца, и вѣдоутъ несмыслъ въ книжѣочїи, поповѣ боудѣтъ пїанницѣ, и [не] вѣдѣтъ вѣрежїти ѿ стаѣдѣ вѣжѣомъ. І великъ пламенъ ждетъ таковохъ поповѣ, ижъ самъ снѣ вѣжїи сотворенїе рѣжѣю своєю совокоупи своєю крѣвїю, оупасе ѿ вражїа мѣтѣльства и поставилъ по собѣ пастьорѣкъ и оѣтѣлѣкъ, и прѣше стѣхъ вї. апѣлѣ, по нїхъ Моѿсеѣ і Аїрона, Мелѣхиседека, Захарїа и стѣхъ ѿць тѣ. и нї., имыжъ оѣтвердїи стѣою вѣкроу хрѣстіанскою. і иншіи стѣи ѿци оѣтвердїиша вѣкрѣ хрѣстіанскѣю, ѿже и до седмїцѣкъ. ѿ днѣшнїи седмїцѣ въ сто поповѣ не ѿвращетъ ѣдинаго стѣа въ стѣхъ правилѣхъ. прото Гѣ Бѣ не трѣпа зрѣти безаконїе наше ѿмаетъ поѣстити ѿлю казнь на землю.

Вѣ лѣтѣ ѿз. ѿ дѣ-го мѣца іюѣ кѣ. днѣ ижъ боудетъ таковїи градъ, дождѣ, ижъ каменїе вѣдетъ разбивати гради и мѣста, илн где кого застанетъ ѿ живыхъ, затопитъ и забїетъ. І то сѣ станетъ за годинь... на гѣ. части свѣта, и вѣдетъ великаа леѣ по . . . ¹⁾

¹⁾ Одно або два слова в рукоп. вибїдїли.

пожитковъ, никтож ни^х не возмет. претож оу тый часы боудоут завидкти жикый оумерлым и бждет двоа помста Ѡ млстиваго Бга.

Бъ лк^т з.м.й-го ро^с иж оупаде зима и бждет на землан вї. сажен, и почне^с ген. г. днѣ. а престанет априла 5. днѣ. тѣ боудоут задшати са в' домѣху и оу мѣстѣху. Бо снѣ вжїи правѣ не трѣпа зрѣти безаконїи людских, ко л'жа и неправ'да покрыла к'сю землю и ненави^ст и неправда и неприазнь поржшила гнѣвѣ вжїи на мирь. тѣ все исповѣда блженным Маѣимїанъ на Ѡшествїи свѣта сего.

И заса наказа блженный Маѣимїан: кгда бы было распоматанїе въ дѣховнои вещи, иж бы исплѣнали на кождый днѣ правило по вса днїи и недѣлк поплѣнали, завжды бы не оупоустили маѣвен прѣстыва вжїа мѣре вечерь и оутро, была бы ици ласка вжїа. а заса бы црѣ пов'стагноула коиры Ѡ велико^с граванїа, а коаре людий Ѡ великих избытков, Ѡ игорь вѣсовских и Ѡ пицалїи и вжбновъ, Ѡ пласовъ и жреїи, нечѣтоты и Ѡ пїанства, ко пїанство всемоу зломоу . . . и заса стѣх днїи въ правдѣ приходит . . . стла недѣла наче всѣх стѣх праздникѣ . . . тикѣ правдѣ. а ици пишет, иж . . . . . грозоу на сїоу и на дцїерїи своих. И заса пишет, иж бы крѣсть Гсднѣ [былъ] чѣтован и дрѣжован съ страхом и трепетом, теды бы тотѣ помстоу Ѡпросила прѣстѣа Мрїа оу сна своѣго млстиваго Бга нашего. и инк и прѣсно и в вѣкы вѣком. амин.

Отсе досить недоладно сконпоноване і недобре заховане слово (на однім розі рукопису письмо на картках від потираня пальцями а може и від вохкости виблїдло і зробило ся нечитке) виглядае як відгук якоїсь невідомої близше апокаліпси про остатні днї Максимїана, що був чимось причасний до виключеня з церкви відомого еретика Несторїа.

Т. Бібліот. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевича ч. 208), рукописний уривок, писаний скорописом XVII в. к. 5—6.

История albo новина Ѡ Инѣтихристѣ. Мнк велможные княжата и вшитки панове, и вшелякий хрѣтїанский члвчѣ. Явѣ вкдала, з' моря, з' выспы из скранны Малта названнои, к томѣ напередн'ини' мистрѣ и справца кролевства и панства

Іерусалимскаго. Узна́мѣмо тым писаным нашимъ каждомъ хрѣстианскомъ човекомъ, великомъ и маломъ, тѣю нокии, которая сѧ стала ро^е вѣиѧ ꙗхѣдъ. ѿ Вавилонской краникѣ. Так сѧ узна́мѣеть, иж е^{мо} ѿ нашихъ пословъ слышали, котори^х е^{мо} были до Вавилонѣ мѣста послали на довѣдованіа, иж слышали тамъ единѣ дивнѣю и барзо чѣднѣю нокии ѿ едноу барзо красноу и спанклоу жинѣ жидовицѣ, которѣю звано Кармѣта, котраи мешкала ѿ едноу малоу и заверсла (?) веси, такъ названоу Ѣка. теѣи таѧ жена породила барзо дикное и чѣдное дитиѧ пахолоатко, которое то дитиѧ боашѣ было черное, нежели бѣлое, а ежели бы сѧ ѿ оца мѣло почати, теѣды ѿ томъ жаднѣ чѣкъ не можетъ знати и повѣсти. але во того дитиѧте е^{сть} такаѧ тварь и постава. Напродъ маетъ короткѣю шнѣю, кончастѣю голови и долгиѣ шѣа і долгиѣ шѣта, а зѣбы маетъ ѡстрѣнѣ барзо. Чоло тежъ маетъ зморщенное барзо и тварь, а нѣс маетъ долгий и кривѣ, ѧк шрловый. а тоѣ дитиѧ ѧк сѧ народило, теѣды ѿмого днѧ почало ходити и чѣда чинити, и барзо розѣмно мовило, а то такъ, повѣдали, же сѧ на его розѣмъ великиѣ людъ барзо сѧ чѣдовалъ. ѿ тѣхъ кшисткихъ справахъ повѣдали намъ нашѣ послоче, котрыѣ е^{сми} были до Вавилонѣ мѣста послали на розвѣдѣки, и видѣли тоѣ власное дитиѧ, ѧк зъ людами жартовало и чѣда чинило великий. а то такъ скоро сѧ народило, теѣды при его нароженю ставали^о заразъ дива и зраки барзо великиѣ, такъ же того самого днѣ, коли^о народило, правѣ ѿ самое полѣдне, теѣды сѣнце по килка разъ затмѣло сѧ было, а того затмѣнѧ ѡбывателѣ ва[ви]лонскій зъ великимъ страхомъ смотрѣти и видѣти мѣскли. потомъ заразъ першиѣ ноци по нароженю того дитиѧте сказала сѧ великаѧ свѣтло^{ст} и великаѧ існо^{ст}, такъ іаковы ѡгонъ и^с повѣтриѧ падалъ надъ тымъ домомъ, вѣ которомъ сѧ народило. вѣ тоу часѣ matka сама зостала^о, а тоѣ дитиѧ на повѣтриѧ было зникнѣло. потымъ за сѧ на дрѣгнѣ денъ рано падала зъ неба манна, перлы и дорогое камѣне ѧк дождѣ, а третего днѣ за^о слышали тамъ страшнѣе шаркана, базилѣшкоче и тѣжъ ишиѣ барзо дикныѣ потвороче.

И коли сѧ за^о нашѣ посланцѣ вывѣдовали, цо бы то значило таѧ манна и дорогое камѣне, теѣды тоѣ дитиѧ за^о зновѣ сказало сѧ и такъ имъ повѣдало, ижъ таѧ манна то е^{ст} перлы и дорогое камѣне такъ сѧ знаменѣетъ великое щастіа и богатство и слава надъ тыми людьми вѣдетъ, котрыи бы вѣровали вѣ него; а цо за^о стороны того шаркана, теѣды тѣжъ тоѣ сѧ знаменѣетъ все злоѣ нещастіа дочасное и вѣчноѣ надъ тыми, котрыи бы не хотѣли вѣровати къ него. Повѣдали намъ и тоѣ нашѣ посланцѣ,

иже правѣ того часѣ, гдѣ тоѣ дитя народило сѧ, иже тои ден всѣ горы и пагорки пороспадали сѧ на двоѣ ѣ вавилонско' странѣ, гдѣ сѧ народило. Тамже един бал'ванъ барзо великий деревяны' поганский спал на землю ѣ вавилонѣ мѣстѣ и розвил сѧ на двоѣ; теде в том болванѣ на'дена ест картка, на которо' было написано так жидов'скими словы мовячи: „Южь пришло нароженѧ того Антихриста, юж сѧ народил“. на тое еше и тот велики' дивъ и взрок повѣдали нам нашѣ посланцѣ, иже того часѣ, гдѣ народил сѧ то' Антихристѣ, теде слышаны' былъ страшливы' голос з' неба тыми словы ѡгромными мовячи: „Приправте, приправте сѧ а при'мѣте сына моего! блгословенны' вѣдетъ, котры' скрѣдет в' него и не вѣдет затрачены“.

И тот глао слышаны' былъ далеко на триста мил, и так и з иншихъ земля люде приходѣт, которѣ тые дивы и зраки слышали, иже хотячи доскѣд'чити с пи'ма стго стараго и новаго законѣ, жебы то былъ власный Антихристѣ, а сыном затраченѧ и вѣчного проклятства.

Мы такъ томѣ всемо, що нам нашѣ посланцѣ з' вавилонѣ мѣста принесли и повѣдали, теде ешемо на том досыт не мали и не вѣриамо им, але през волши свѣдоцтва и дла лѣпшеш певности того всего, що сѧ там стало, тедеммо мы се'мъ нашѣ зобрали, и порадивши сѧ вѣпол вшитки, так емо наш'ли и докончили нашѣ радѣ, из межи себе д. персонѣ вобралимо, двѣ дѣовны и двѣ свѣцкии, акы похѣли до вавилонѣ мѣста, акы с правдивого свѣдоцтва тои новины акы до насъ прислали. Которѣ то послове нашѣ были там аж на самом мѣстѣ, що видѣли своими власними ѡчима того самого Антихриста, иже перед ними мовил и великиѣ чѣда чинил тотъ Антихрист: теде мертвыѣ з гробов вставали, нѣмыи промовали, глѣхии чѣли и хромыи ходили, хорни ѣздоровали. И так гдѣ на такие чѣда люде смотрѣли сѧ, теде много их скрѣвали в него, приписючи емѣ честь и моц иже бгѣ. Повѣдали нам и тоѣ нашѣ посланцѣ, же чѣда не малыи, котрым сѧ чѣдовали; але и то не меншам, иже сѧ дивовали горам и пагоркамъ, що пороспадали в пол тамже ѣ вавилонско' краинѣ, так теж и на болвана розспленого в мѣстѣ вавилонѣ, що такъ же своими ѡчима видѣли и ко гдѣ бгѣ въздыхали. Про инши чѣда вы и писати вам, але тоѣ тилко в кратцѣ вам зна'мѣемо, що сѧ стало, и посылаемо до ва. а претож вы, панове, и вы, ѡци дѣовны и всѣ навоженства хр'тианского и вѣри правдивои люде, пиано смотрѣте и всѣгда памята'те, що кончина вам сѧ зна'мѣет и ѡповѣдает сѧ ѡ том пришлом и фалшивомъ Антихристѣ. Бо за-

правды ко концу приходитъ. Леч авысте сѧ всѧк в чѧе прѧдкн' Ѡ сна пробѧдили ѧ чѧ'ными были закше ве днѧе ѧ в ноци, а Ѡ том старали°, авысте томѧ зломѧ ѧ фалшикомѧ Антихристѧ Ѡ-пирати° см'кли, а зсѧдити° не давали ѧ не в'кровали ѧмѧ, але при ѧв'їли Ис Хри°товомѧ трвали і Ѡ него не Ѡстѧпали, але ѧ живот ско' при нем скончили. амин.

Така новина стала сѧ в Вавилон'к мѧст'к рок. 1640. мѧца генвар., а принесено до Угорскои земл'к рок. 1641. члѧе. Tu ne crede malis hisce et falsis Antichristi nugis. Б'крѧ нм'кѧ ко Хѧ Ісѧ расплѧтаго, Б'га ѧстиннаго.

Отсей руський текст — переклад апокріфічної „газети“, що коло року 1640 із Угорщини були принесена до Польщі в латинським текстї і швидко розширила ся тут перекладена також на польську мову та довго наповняла жахом забобонні уми.

Додатки і поправки.

Вже значна часть отсього тому була надрукована, коли менї явила ся можливість користувати ся інтересною збіркою рукописів о. А. Петрушевича, що тепер зложена в Народнім у Львові і скагальогована здебільшого д. Свистуном. Отсе причина, що доповнення до сього тома виходять такі просторі.

До розділу I.

(Катехізми на апокріфічні теми).

II. Рукопис Народного Дому XVIII в. (Муз. о. Петрушевича ч. 213, к. 23—27).

(Вопроси сѣго Василїа Великаго и Григорїа Бѣослова).

1. Вопрос: Колко Ядам лежалъ мертвъ, гди его Гѣдъ злѣшил з ганни?

Овѣт: Я. лѣт лежал.

2. Вопрос: Что рек Ядам, гди его Бѣъ оживилъ?

Овѣт: Рек алилѣя.

3. Вопрос: Что ест алилѣя?

Овѣт: Хвалю тебе Бѣе.

4. Вопрос: Что рече Ядам, егда оживи его Бѣъ?

Овѣт: Рече: бл҃свено цр҃ство Оца и сѣа и сѣго Дѣа всегда, нинѣ и присно и во вѣки вѣком. аминь.

5. Вопрос: Кто не рожден та смер, и кто родил сѣа и не умерлъ, але мѣсит смерати?

Љвѣт: Ядам не родил ся и смерлъ. Снох ѿ Инаа родили ся и еше не померли, але мусят смерати ѿ Антихриста.

6. Вопрос: Кто на трох ногах ходит?

Љвѣт: Члвкъ, во двѣ нозѣ а третая палица.

7. Вопрос: Чий гла^о било слышано ѿ востока и до запада?

Љвѣт: Свин, гди чадородие тяжко било.

8. Вопрос: Кто первѣе Бѣа нарече?

Љвѣт: Сатана.

9. Вопрос: Колко Ядам пребив в раю?

Љвѣт: ѿ 5-го часа до 8-го.

10. Вопрос: Ключ дравян, замок водян¹⁾, зацц провѣжа, а ловец стонѣ.

Љвѣт: Ключъ дравян — жезлъ Моисеѡв, замок водян — море, зацц — Моисей, ловец — Фараон, гди гонил за Израилем и стонѣлъ.

11. Вопрос: Кто не согни и не восмердѣ?

Љвѣтѣ: Лотова жена в Содомѣ.

12. Вопрос: Где стѣдено ис теплим смѣси ся?

Љвѣт: В Содомѣ и Гоморѣ.

13. Вопрос: Кто неплодний и кто не растет?

Љвѣт: Дѣвол неплодний, камен не растет.

14. Вопрос: Сѣдинаго шѣкали, а трѣх знайшли, а иже ѡвѣтит, повѣла смерла дѣца.

Љвѣт: Сѣдинаго крѣта Гѣдня шѣкали, а ѣ. знайшли, два разбойничѣ, а третий Гѣднѣ, и не могли знати, который крѣтъ Гѣднѣ. на той час была смѣрла дѣца во Иерусалимѣ, и почали класти крѣти на дѣцѣ смѣраю. теѣди положили крѣтъ еѣдинѣ на дѣцѣ — не воскресла, положили и дрѣгий — не воскресла, а гди положили ѣ-и крѣтъ, воскресла дѣа и такѣ познали крѣтъ Хѣвѣ.

15. Вопрос: Что еѣт вода превише небес?

Љвѣтѣ: Гди стѣий Иѡан крѣтилъ Иѣа Хѣ, изливал наверхѣ Гѣднѣ, то називает ся вода превише небес.

16. Вопрос: Что еѣт кадианица?

Љвѣт: Прѣстаа Бѣа.

17. Вопрос: Что еѣт епитрахила?

Љвѣт: Ланцѣхѣ, гди веденно Хѣ за шню ланцѣхом пред Пилата на morderstwo.

18. Вопрос: Что еѣт еѣглѣ?

Љвѣт: Сѣта Гѣдня.

¹⁾ В рукоп. дравян.

19. Вопрос: Что ест коздухъ?

Ѡвѣт: Гроб вѣжнй.

20. Вопрос: Колко некес?

Ѡвѣт: 7.

22. Вопрос: Гди не било неба и земля, где Бѣъ бил?

Ѡвѣт: На повѣтрѣ, на въздухѣ, и тѣ били три комори. С тих коморахъ више Ѡцѣ и Снѣ и Дхѣ стнй на керен крилѣ вѣтрению. Так мовит Ѡламѣста: ходий на крилѣ вѣтрению, творий аггли свои дхн.

23. Вопрос: На чом земля стоит?

Ѡвѣт: На водѣ, а вода на камени, а камень на шгни, а шгнь на чотирахъ столпѣхъ, а столпи на совѣсти вѣжнй.

24. Вопрос: Для чего когѣт крилами трепещет?

Ѡвѣт: Для того, во гди слнце зайде, теде аггли и архаггли, Герафими, Хервими возмѣт слнце и зверѣтъ ѡдеждѣ слнечнѣю и коронѣ слонца и поставят на прѣтолѣ слави Гѣднѣ, а слнце яко два аггли стонт, дондеже прихѣдит чаѣ свитани; теде аггли и архаггли зверѣют слонце во одеждѣ и складают и коронѣ на слонце и несѣт на всходѣ, и несѣтъ словце прѣданѣе тѣ агглокъ. Сѣтъ кѣгѣт, котрий в мори стонт по колѣна, Жизнй имѣ когѣтѣви. и Ѡ того когѣта ест перѣ с нашихъ кѣгѣтов, перѣ под правим плечем, и той кѣгѣт запѣе мовичи: „Свѣктодавче, послѣ свѣтъ мирови!“ а тѣтешнихъ кѣгѣтов тоѣ перѣ посверѣтитъ и також спѣквают и не спѣт аж до дни, тимиж слови: „Свѣктодавче, послѣ свѣтъ мирови!“

25. Вопрос: Кака снѣстата берет сѣ?

Ѡ.: Днѣ и ноцѣ.

26. Вопрос: Что ест такове, гди звѣзда вѣзерѣнок з неба летичи и искри з себе пѣскалетъ?

Ѡвѣт: То разѣмѣем планети, гди на земли тихѣ, вѣтрѣ нема, а до того еце гди ведранѣо грает, теде под ѡблаками такѣ вѣтри спѣтикают сѣ, вѣтер з вѣтром, аж искри з себе мѣсѣт пѣскати. а люде видичи тѣе искри спадающе на землю крѣтит сѣ, разѣмѣют, же то звѣзда з неба летит, алко тежъ звѣздою сѣ дѣволѣ счинит. Я томѣ не потреба вѣрити, и тоѣ вѣчѣго вѣкомѣ не шкѣдит. Так шпнѣсѣют поѣтиковѣ, же гдени слонце на землю спѣло, теде би свѣс свѣтъ застѣпило. а звѣзда гди би з неба на землю спѣла, пол свѣта би застѣпила.

27. Вопрос: Гроб жив ходит, а мертвецъ в нем спѣквает.

Ѡвѣт: Ивна гди во чрѣвѣ китовѣ вилѣ.

28. Вопрос: Которое ремѣсло першое било?

Овѣт: Кравецтво.

29. Вопрос: Которий цвѣтъ найперше цвѣтетъ, що его свес свѣт чекает?

Овѣт: Лѣто.

30. Вопрос: Члѣкъ вѣк богат зѣло и всего имѣаше, единогоже не имѣаше, и проси ницого, и даде емѣ нищий.

Овѣт: Члѣкъ богат Хсѣ все имѣаше, крѣщенїа не имѣаше, и приде къ Іованнѣс проси крѣщенїа, и даде емѣ Іован.

31. Вопрос: Кто креѣти прѣтѣсю Бѣсѣ?

Овѣт: Петръ і Іован Бѣословѣ.

32. Вопрос: О колко частей создан биѣт Ядамъ?

Овѣт: О ѣн. О землѣ тѣло, О моря кровъ, О сѣнца вчи, О ѣвлака мислѣ, О вѣтра дѣханїе, О каменїа кости, О дѣа стѣго дѣа, власи О повѣтра.

33. Вопрос: Якъ нарече сѣ имѣ Ядамѣс?

Овѣт: Посла Гѣдѣ дѣгли и рече: „Идѣте и ищѣте члѣкс имѣ“. Михалѣ иде на востокѣ и видѣ звѣздѣ, имѣ еи Якадима, и взем О неи ѣ и принес пред Гѣда. Гавриил иде на запад и видѣ звѣздѣ имѣ еи Дикиѣ, и взят О неи д и принесе пред Гѣда. Я Рафѣил иде на полѣноцѣ и видѣ звѣздѣ, имѣ еи Марсавни, и взят О неи м и принесе пред Гѣда. И рече Гѣдѣ ко архѣглом: [Како] имѣ томѣ члѣкс? И рекоша: „Ядамѣ“. Рече Гѣдѣ: „Во правдѣ нарече сѣ имѣ емѣ Ядамѣ“.

34. [Вопрос]: Для чога постим средѣс?

[Отвѣт]: Для того, ко Іюда Жидом Хѣ продав за ѣ. сребник (сѣрдѣ. грошей) вѣ средѣс. а пятюк постим, ко Хсѣ на крѣтѣ висѣкѣ¹⁾.

35. Вопрос: Котрого мѣца Ядам создан биѣт?

Овѣт: Мѣца марта дня ѣ-го години шестю.

36. Вопрос: Колко Ядам дѣтїи марѣ?

Овѣт: Сѣновѣ ѣ. и дѣерей ѣ.

37. Вопрос: Кто солга спасе сѣ, а истиннѣс рек погине?

Овѣт: Петръ солга сѣсе сѣ, а Іюда истиннѣс рек погине.

38. Вопрос: Чо еѣт: милост и истинна стрѣтостѣ сѣ, правда и мир ѣбливизѣста сѣ?

Овѣт: Милост еѣт Бѣа, а правда и мир еѣт, гди сѣ стрѣтили прѣстѣаи Бѣа и Сѣисавѣда, цѣловѣстѣк сѣ ѣвѣ матери.

¹⁾ Отсе питанѣ з вѣдповѣдїю дописане на чистѣм полѣ рукопису вѣдмѣнним почерком.

39. Вопрос: Что ест ѿ. хлѣбовъ и что ѿ. тысящъ народовъ?

Овѣтъ: ѿ. хлѣбовъ ѿ. ран Христови.

40. Вопрос: Колко бил потоп на земли?

Овѣтъ: г҃и. мѣсяцй.

41. Вопрос: Како има волхвом принесшим дари?

Овѣтъ: Распар, Балтазар и Мелхисон.

42. Колко Х҃о бил во Египтѣ?

Овѣтъ: ҃и. мѣцй.

43. Вопрос: Како има древо, на немже Юда шѣкн сѧ?

Овѣтъ: Мирник.

44. Вопрос: Кто содѣла крѣст Х҃ѣ?

Овѣтъ: Примин жидовский Филон.

45. Вопрос: Кто проводе Х҃а на крѣтѣ?

Овѣтъ: Логин.

46. Вопрос: Како има агглом ѿвалившим камен ѿ гроба?

Овѣтъ: Има агглом Язвиль и Клазиль.

47. Вопрос: Где написа Мадей евангѣ?

Овѣтъ: Мадей написа на востоци евангѣ члвчимъ шкразомъ, Марко написа на полѣдни во Иерусалимѣ лвокимъ шкразомъ, Лука написа на сѣверн телчимъ шкразомъ, Иванъ написа на юзѣ аггскимъ шкразомъ.

48. Вопрос: Чте ест висота небеса и широта земна и глбина морска?

Овѣтъ: Оцѣ и Снѣ и Дхѣ ѿ.

49. Вопрос: Что ест д. рози на земли?

Овѣтъ: Восток и запад и сѣвер и юг.

50. Вопрос: На колко частей раздѣли Бгѣ море?

Овѣтъ: На вѣ. частей.

51. Вопрос: Что ест небеса повѣдаютъ славѣ божию?

Овѣтъ: д. Сид, в. Снох, г. Снос, д. Ной, е. Авраамъ, ж. Исаакъ, з. Иаковъ.

52. Вопрос: Члвкѣ нѣкий сохощаши ѿ Иерусалима во Иерихон и во разбойники вопадѣ.

Овѣтъ: Члвкѣ ест Ядамъ, а Иерусалимъ рай, а разбойники дѣволъ, а изви грѣхн, а иерей Моисей, а Левитъ Иван, а Самаритини Х҃ѣ, а гостинница црковъ, а гостинникъ Павел, а послѣдний контрактъ пришествіе Х҃ѣ, а масло мл҃тинна, а вино кровъ Х҃ѣ.

53. Вопрос: Кто завтра идетъ виноградъ чистити?

Ѡвѣт: Дѣлательіе апѣтоли, а приходшии во единадесатий час Мадей

54. Вопрос: Посла Гѣдь два сѣника свои глѣюще: „Идѣте во преднюю вѣсѣ, и шерицете шсла привязана и жребѣа с нимѣ“.

Ѡвѣт: Вѣсѣ еѣт мир, а шсла Жидове, а жребѣа с нимѣ хрѣтїане, а привязанїе закон, а шрѣшившии Хсѣ.

55. Вопрос: Рече Гѣдь своим сѣником: „Ви есте свѣт мирѣ“.

Ѡвѣт: Свѣт — апѣтан; іако сѣнце шсвѣщает вѣсѣ свѣтѣ, такѣ апѣтан наскою своею просвѣтили вѣсѣ хрїстїан.

56. Вопрос: Рече Гѣдь: „Ви есте соѣ иземли“.

Ѡвѣт: Соля еѣт вѣра, а земля члѣвкѣ.

57. Вопрос: Рече Іван: „Ѡже и секира при корени“.

Ѡвѣт: Корен еѣт вѣра, а секира смѣрт, а древо члѣвкѣ.

58. Вопрос: Члѣвкѣ нѣкви созда сѣкѣ храм на камени.

Ѡвѣт: Члѣвкѣ еѣт Петрѣ, а камен Хсѣ, а храмѣ вѣра, а вѣтерѣ дѣволи; а іже на пѣсѣцѣ создакїи храм Іюда Скарїштскїи, а пѣсок дѣша Іюдина.

59. Вопрос: Жена нѣкаа имѣа і. драхмѣ и погѣби едина Ѡ ниѣ, вѣжеше свѣтилникѣ шсрѣте ю.

Ѡвѣт: Жена еѣт црѣковѣ, а свѣтилникѣ крѣст, а драхмѣ і. еѣт і. чиновѣ дѣглскїиѣ, а едина Ѡ ниѣ погѣбшаа еѣт Ядам; воста во Хсѣ и шсрѣте Ядама.

60. Вопрос: Ѡподоби сѣа црѣтво небесное квасѣ, іже прїем жена сокри в мѣцѣ три сати.

Ѡвѣт: Квас еѣт Бгѣ, а три сати воскресенїе его.

61. Вопрос: Ѡподоби сѣа црѣтво небесное ѣ. Двѣмѣ мѣдрим.

Ѡвѣт: Дѣкви мѣдрѣ еѣт: вѣра, люков, смїренїе, терпенїе и млѣрдїе, а шат вѣзмнїхѣ: неразѣмїе, нетерпенїе, немлѣрдїе, нелюковѣ ко ближним, лѣкнїество до набоженства, а іже воздрѣмакшїа нераднїа ш дѣшаѣ сконѣхѣ, изгнани еѣтѣ.

62. Вопрос: Призка Ісѣ сѣники свои: швомѣ даѣт ѣ. талантѣ, швомѣ даѣт ѣ. таланта, швомѣж ѣ. талантѣ.

Ѡвѣт: ѣ. талантѣ еѣт апѣтан, а прїемшїи ѣ. еѣт еѣглїсти, а прїемши ѣ. талантѣ Іюда Скарїштскїи сокри вѣрѣ во землю.

63. Вопрос: Іак Ядам велик вѣл зрѣстом?

Ѡвѣт: ѣ. лактїи ѣ висѣтѣ, а шротѣ ѣ. лактїи; а Сѣа ѣ висѣтѣ м. лактїи, а в шротѣ ѣ. лактїи.

64. Вопрос: Іаким Ядам ізїком говорїа?

[**Ѡвѣт:**] Ісрїїскїимѣ.

66. Вопрос: Для чего читаем часи ѿ. и ѿ.?

[Ѡвѣт]: Во третюю годину Хѣ поймано, а ѿ. распали.

67. [Вопрос]: Что естъ Бѣкъ ѿ юга придетъ?

[Ѡвѣт]: То естъ ѿ полудни, во Вифлеемѣкъ ѿ пречестоу Дѣи снѣ вѣи плотію роди сѧ на земли.

68. [Вопрос]: Для чего іерей погружаетъ ѿроча, гди крѣтит, трижди во водѣ мовіачи: „Во имя Ѡца и Сна и стѣго Дѣа“?

[Ѡвѣт]: В томъ во великаѧ таемница стѣи и нероздѣланноу Троици, тридневное погребеніе Хѣо и воскресеніе вѣи показветъ сѧ.

Р. Рукопис о. Мілковича 1655 р. (Бібл. Нар. Дому, муз. о. Петрушевича ч. 134, к. 43—45).

Въпрошеніѧ стѣго Григоріѧ ѿ Ѡвѣтѣ стѣго Василіѧ.

1. Григоріѧ рече: Какъ сѧ два корета?

Василіѧ рече: Животъ ѿ смѣрти.

2. Григоріѧ рече: Какъ два свѣстата?

Василіѧ рече: Днѣ ѿ ноцѣ.

3. Григоріѧ рече: Кто солгавъ сѣсе сѧ?

Василіѧ рече: Петръ рекъ: не вѣде чѣка.

4. Григоріѧ рече: Кто истиннѣ рекъ погыбе?

Василіѧ рече: Иуда рекъ: евожъ любжу, той естъ.

5. Григоріѧ рече: Который чѣкъ полчетверта столпа постави на земли?

Василіѧ рече: Иліѧ при Ѡзавели ѿ. лкта ѿ мѣсци ѿ.

6. Григоріѧ рече: Кто праведенъ сѣи не глѧ ѿ. мѣцѣ ѿ ѿ. днѣи?

Василіѧ рече: Захаріѧ, егда видѣнѣ видѣ.

7. Григоріѧ рече: Коѣго праведника глас сѣсе ѿ сомѣрти?

Василіѧ рече: Сигоръ гора Лота, егда избѣжа изъ Содома.

8. Григоріѧ рече: Кто нѣстѣ рожденъ ѿ чѣкъ ѿ кто нѣстѣ ѡмрѣлъ?

Василіѧ рече: Ядамъ не рожденъ, а Иліѧ не ѡмрѣлъ.

9. Григоріѧ рече: Кто двакратно ѡмрѣлъ воста?

Василіѧ рече: Лазаръ.

10. Григоріѧ рече: Кто смѣрти вѣглетъ?

Василіѧ рече: Иліѧ при Ѡзавели, егда црѣтвоваше.

11. Григорій рече: Где смѣшаетъ сѧ теплота со стѣденію?

Василій рече: Во Содомѣ ѿ Гоморѣ град ѿ дугаіе ѿгненно.

12. Григорій рече: Кое хрѣдожество прѣвое на земли?

Василій рече: Шкиво, ѿгда соши ѿдамъ листвіе смоковное себѣ.

13. Григорій рече: Когда град [мб. гласъ] сонїде ѿ востока сѣнца до запада?

Василій рече: Ёгда Ева роди Кайна.

14. Григорій рече: Когда четвертаѧ часть земля дѣмре?

Василій рече: Ёгда Кайнѣ дѣви Авелѧ.

15. Григорій рече: Колико ѿдамъ прѣвѣсть во рай?

Василій рече: Ѿ 5-го часѧ до 8-го.

16. Григорій рече: Кто не рожден дѣмре?

Василій рече: ѿдамъ.

17. Григорій рече: Кто по рождествѣ состарѣвъ сѧ ѿ пакы въ дѣтробѣ матрѣню конїде?

Василій рече: ѿдамъ ѿ земляѣ возатъ бысть ѿ пакы во землю ѿїде.

18. Григорій рече: Колико лѣтъ въ Ноеви, ѿгда потопъ бысть на земли?

Василій рече: 120.

19. Григорій рече: Кто ѿ прѣрокъ живѣ погребенъ бысть ѿ гробѣ его хождаше, а мртвѣи во нем поаше?

Василій рече: Іванъ во чрекѣ китовѣ.

20. Григорій рече: Когда сѧ козрадова вес миръ?

Василій рече: Ёгда Ное ѿзлѣзе ѿс ковчега.

21. Григорій рече: Колико лѣтъ работаша ѿїлѣтѧны во Египтѣ?

Василій рече: 430 лѣтъ.

22. Григорій рече: Колико тысячѣ проїдоша море?

Василій рече: 120 тысячѣ.

23. Григорій рече: Колико лѣтъ сотвориша ѿїлѣтѧне во пѣстыни?

Василій рече: 40.

24. Григорій рече: Колико ихъ преїде Іорданъ?

Василій рече: 120 тысячѣ.

25. Григорій рече: Где воземъ бѣ прѣсти сотвори ѿдама?

Василій рече: Во земли Мадѧмѣстѣи.

26. [Григ. рече]: Где восели ѿдамъ ѿзлѣзъ ѿ раѧ?

Василій рече: Во земли Мадѧмѣстѣи посредѣ еѧ.

27. Григорій рече: Коего мѣца сотвори Бѣ Идама?

Василій рече: Марта во ѿ. во 5. час.

28. Григорій рече: Которій свѣръ не бысть во ковчезѣ?

Василій рече: Рыба.

29. Григорій рече: Кто прѣвѣе Бѣ на земли нарече?

Василій рече: Сатана, ѿгда рече Свѣвъ: что вам Бѣ рече исти?

30. Григорій рече: Что естъ, еж единого йскаѣ и три шврѣтоша; евож йскаѣ, не можаѣ швличити, но показа им мртвал дѣца?

Василій рече: Распаша Гѣ со двѣма разбойникома на трех крѣткѣхъ. и налѣзе¹⁾ стѣла Елена три крѣты. ѿгда положиша на мртвѣкѣ дѣца крѣтъ Гѣ, коста дѣца мртвала и садѣ.

31. Григорій рече: Что естъ пать земля и ѿ. тмѣ мора?

Василій рече: ѿ. хлѣбѣ и ѿ. рыбѣ, иж блѣви Бѣ.

32. Григорій рече: Кто забѣши Гѣ на преданіи?

Василій рече: Раславлен'ный, иже на швчей кѣпели, има ёмоу Сре.

33. Григорій рече: Иже сотвори Петръ шврѣши са, что са зоветѣ?

Василій рече: Бѣ сила.

34. Григорій рече: Древо, на немже швѣси са Иода, что са зоветѣ?

Василій рече: Милниѣ.

35. Григорій рече: Понесый крѣтъ Гѣднь что са зоветѣ?

Василій рече: Симонѣ Вириней.

36. Григорій рече: Проводый Гѣ копѣм что са зоветѣ?

Василій рече: Логинѣ сотникѣ.

37. Григорій рече: Распаша со Хрѣстом разбойника како зоветѣ?

Василій рече: ѿдеснѣю Гѣста, а швнѣю Дижманѣ.

38. [Бѣпрос]: Почто неидома швѣ повелѣ Бѣ прорастити земля?

Тлѣкованіе. Понеже животныхъ имена различна сѣтъ, различнаж ихъ и пит[ан]іа сотвориѣ естъ Бѣ. еже во непотребному иномѣ животѣ шв тѣхъ швѣй питаній, то дрѣгомоу потребно бѣдетѣ. не токмо во іадома швѣ сотвори Бѣ, нѣ и на цѣлѣв чѣком, пекѣ са нас ради.

¹⁾ В рукоп. нарече.

С. Рукопис Нар. Дому, XVIII в. (Муз. Петрушевича ч. 102),
стор. 584—592.

Вопроси при посѣженю.

1. Вопросъ. Сила жыдове на пшцы были?

Овѣт'. М. лѣтъ.

2. Вопросъ. Которая нектета одной ночи, одной години
сродила сѧ, той же години замѣла пошла, той же години зрела?

Овѣт'. Сѧ жена Ядамова.

3. Вопросъ. Которыи сѣны без' дѣи были?

Овѣт'. Крестъ сѣны.

4. Вопросъ. Где верх' з' врта?

Овѣт'. В лѣскѣ, во гды древо на него рѣвано, верх' там'
оставлено.

5. Вопросъ. Которыи з'вѣркъ з' Ноем' в ковчезѣ не былъ?

Овѣт'. Рыба.

6. Вопросъ. Шо ест' ѣ. стоаше, ѣ. глѣше, ѣ. ѡбличаше, вѣ.
дивиша сѧ?

Овѣт'. ѣ. годи^н выст' на день, егда Хс со Самараниною
глѣше, ѣ. Хс и Самаранина, ѣ. мѣже еѧ ѡбличаше, вѣ. ди-
виша сѧ — вѣ. апостолов', и то е то ест'.

7. Вопросъ. Шо ест' нива, что ест' вѣ. ѡраше, д. сѣаше, рѣ.
жаше, г. собираста?

Овѣт'. Нива Бѣда, вѣ. ѡраше — вѣ. апостолов', д. сѣаше
— д. евангелисти, рѣ. жаше — рѣ. ѡраше Дѣвѣ, г. собираста
— Троица с. ѡцъ, сѣнъ и дхъ сѣны.

8. Вопросъ. Шо гримитъ?

Овѣт'. Не единаково глѣютъ: Ѳеодорыт' и Яднанасій толкѣ-
ет', же хмары, которыи называют' Яркадиѧ, коли со дождо^м
идѣт'. Иншии за^о иначеи глѣют'.

9. [Вопросъ]. Шо ест' ѣ. стоаша, ѣ. тѣаша, ѣ. корета сѧ
до пришествѧ Хѣла?

Овѣт'. День и ношъ стонѣ, слонце и мѣсѧцъ течет', живот'
и смѣрт' корѣт сѧ до пришествѧ Хѣла.

10. Вопросъ. Когда Люцифер' з' нека спл'?

Овѣт'. Свѣтъ созданъ в понеделок', Сатанилѣ сплѣ во
второк'.

11. Вопросъ. Шо ест' д. ѡраше едина знесоша?

Овѣт'. д. евангелисты едина евангелѣе создаша.

12. Вопрос. **Гдѣ** былъ **Мелхиседекъ**?

Гвѣт. Не одинаково глѣютъ: едни повѣдаютъ, иж ѡнъ ѡ поганѣ былъ. азъ же такъ глѣю: былъ ѡнъ ѡ поганого ѡца, тыхъ людѣи, которые прѣдъ потопоу были, мѣ. дѣи роуи сѣ ѡ мертвыа мѣтере. егда матеръ ѣго несено до гробѣ, тогда и ѡнъ шедъ за матернею, и было то вшистки въ подѣвленю, и хотѣли его звити, и Ноѣ глѣ ко аггѣ: „Гдѣ тое дитѣ вѣдетъ въ потопъ?“ и аггѣ возвѣтъ его до Едема, гдѣ Авелъ со Енохѣмъ былъ, а по потопѣ занесъ его назадъ, и ѡнъ вѣсвилъ Авраама на патриаршество. И тако ѡ **Мелхиседекѣ**.

13. Вопросъ. Къ которонъ сторонѣ рани?

Гвѣт. На востоцѣ.

14. Вопросъ. На чѣмъ земля стоитъ?

Гвѣт. На водѣ, а вода на камени, а камѣни на огни, а огни на мглѣ, а подъ мглою азъ и тма, писмо такъ намъ повѣдаетъ.

15. Вопросъ. Гдѣ наиширше земля стоитъ?

Гвѣт. Во хрестіанствѣ.

16. Вопросъ. На чѣмъ земля хрестіанская стоитъ?

Гвѣт. На дѣ. столпѣхъ.

17. Вопросъ. Я дѣ. столпы що сѣтъ?

Гвѣт. дѣ. евангелисты на совѣсти бжѣи.

18. Вопросъ. Чи сѣтъ привѣтїи?

Гвѣт. Востокоу, югомъ, западомъ, сѣверомъ.

19. Вопросъ. Сила Ядамъ былъ во рани?

Гвѣт. Гѣ шестого часа до декагого.

20. Вопросъ. Когда миръ возрадова сѣ на земли?

Гвѣт. Егда Ноѣ съ ковчегѣ сонидѣ.

21. [Вопросъ]. Кто сѣ родилъ ѡ мертвыа мѣтере и паки вонидѣ во мертвѣю матеръ?

Гвѣт. Ядамъ ѡ земля былъ и паки во землю пошолъ.

22. Вопросъ. Сила Моисей былъ во матери хованын, яко сѣ народилъ?

Гвѣт. гѣ. мѣцы.

23. Вопросъ. Шо естъ посѣлъ нѣмыи, листъ неписаныи, а былъ такїи, же го прочтѣ?

Гвѣт. Голубецъ не смѣлъ мовити, сошецъ малинцовын неписанныи, Ноѣ го прочтѣ.

24. Вопросъ. Шо естъ: ѡцѣ мѣ роди и азъ роды сѣ совѣ же нѣ, жена же мѣ роди ѡцеви моемѣ матеръ?

Овѣтъ. Бѣѣ Ядама сотвориѣ, Ядамъ себѣ женѣ роди, Ѡ жоны Икимовы роди са стѣла Бѣородица.

25. Вопросъ. Шо естѣ: рече Ѡтроча ко матери своен: кто ми естѣ Ѡцѣ? твои Ѡцѣ и мои Ѡцѣ тобѣ дѣдѣ, ты менѣ братѣ, а а тобѣ матери?

Овѣтъ: Гды вышолѣ вылѣ Лотъ зѣ Едомѣ ѣ сотворилѣ владѣ по панѣ во щерами своими, и ѡродила една сѣла, ѣ тако гѣла до сѣа своего.

26. Вопросъ. Икѣ течетѣ слонце?

Овѣтъ. Исходитѣ на востоцѣ и несѣтъ его оу. дѣггѣ чѣрезѣ ѣво ѣ приходѣтъ з нимѣ на запад, ѡно во естѣ ѡбранно во рызы вѣжѣи. ѣ верѣтъ з него рызѣ ѣ р. дѣггѣ несѣтъ еѣ до престола вѣжого, а тѣ. иде со слонцеѣ, и сиѣ р. дѣггѣ ѡвыѣ стрѣчаютѣ, и тогда ѡбираютѣ слонце ко рызи. рыза такѣ свѣтѣла выкаетѣ, ѣко ѡгнѣ, ѣ свѣтъ вы згорилѣ, гды вы не пѣахи финиковѣи его гасили з мора водою, такѣ же аж иѣ крыла ѡгараютѣ, а без ноуѣ засѣ вырастаютѣ и тыѣ пѣаховѣ кѣгѣтомѣ нашиѣ естѣ пурѣко под скрыдѣлами, и толко ѡни на слонце махѣютѣ, то зараз когѣтомѣ са трѣсѣтъ пурѣка и поютѣ: „Пошли Гѣди свѣтъ твои мировѣ!“ гѣ.ж. егда слонце вылѣ[тит], поютѣ: „Слава Бѣѣ давшемѣ намѣ свѣтъѣ.“ и тако слонце ходитѣ.

27. Вопросъ. Шо вышше насѣ?

Овѣтъ. Вышше насѣ ѡблок, на котроѣ хмары, тутѣ же и матарствѣ кѣ, которѣи са мѣками чисцовѣи назывѣютѣ. на тоѣ ѡблакѣ слонце, на томѣ и мѣсацѣ, слонце вышше мѣца на тѣ. и на шестѣ локотѣ, звѣзды выже слонца ходѣтъ ещѣ, а потоѣ дѣрѣ золотѣи, потоѣ дѣ. ѣво, гдѣ Ядаѣ, Явраѣ, Исаак, Авков и вси стѣи и вѣ. со ними совѣстѣю естѣ. потоѣ вѣ. ѣво, потоѣ гѣ., потоѣ дѣ., потоѣ еѣ., потоѣ зѣ., потоѣ зѣ. ѣво, а потоѣ вода велика и тотѣ, которѣю Иванѣ крѣтитѣ на главѣ Хсѣѣ возилѣлѣ, а потоѣ камѣи кристаловѣи, а потоѣ мгла, потоѣ престолѣ вѣжѣи, потоѣ Бѣѣ, а потоѣ возтво, а потомѣ свѣтъ незаходимѣ.

Т. Рукопис Нар. Дому (Муз. Петрушевича 105, XVIII в.)
к. 11—12.

Питаня і відповіди, без титулу.

1. Вопросѣ. Шо до Ядама рече Гѣдѣ, гды согришилѣ во рѣи?

ВѢТЪ. Pulvis es et in pulverem reverteris. Землі єси, Ядламе, ѿ в' землю паки пойдєши.

2. Вопросъ. Чого не было в ковчезѣ Ноевѣ, то єсть которого звѣриятѣ?

ВѢТЪ. Рыбы.

3. Вопросъ. Гдѣ ковчегъ Ноевѣ стоитъ?

ВѢТЪ. На горахъ аравіицкѣхъ.

4. Вопросъ. Который сѣнь оукралъ бѣ шца своего бл҃гословеніе?

ВѢТЪ. Иаковъ бѣ шца своего Ісаака.

5. Вопросъ. Кто го на тоє привелѣ?

ВѢТЪ. Ребека матка его.

6. Вопросъ. Кто вы ся на Гдѣ Бѣа выжей родити мѣлъ?

ВѢТЪ. Коровецъ, во Бѣхъ в' жоловѣкъ ся народилъ, а воровецъ в' стропѣкъ.

7. Вопросъ. Чого Бѣхъ не малъ ѿ не вѣдѣ мѣти?

ВѢТЪ. Бѣхъ не малъ врата, не ма, грѣхъ, не малъ жены ѿ не вѣдѣ мѣти.

8. Вопросъ. Шо єсть, же прѣвѣный гришного просилъ ѿ сѣсеніе?

ВѢТЪ. Прѣвѣный былъ Никодѣмъ, просилъ гришного Пилата ѿ сѣсеніе наше, то єсть ѿ тѣло Христова.

9. Вопросъ. Много Ной мѣлъ сѣновъ?

ВѢТЪ. Чтирохъ: Симѣ, Хама ѿ Яфѣта предъ потопохъ, а по потопѣ зродилъ Мѣнта. з' Симѣ пошли каплани, дѣховный, из' Яфѣта пошла шляхта, а з' Хама пошлѣ хлопи. то єсть ровотники, а з' Мѣнта пошла Москва. Ной всѣхъ лѣтъ мѣлъ цѣн. (в. 11—12).

У. Бібліот. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевича ч. 102),
рукоп. XVIII в.

(Питаня і відповіди на ріжнихъ карткахъ, на вільнихъ місцяхъ).

1. Вопросъ. Которю рѣчку проговорилъ Ядамъ прежде, егда водаде Богъ емѣ дѣшѣ?

ВѢТЪ. Егда ѿживи Богъ Ядамѣ, ѿнѣже рече: Ялаіаіа, то єсть Ялаіаіа, хвалю тѣ Гдѣ.

2. Вопросъ. Что естъ: едного искаше, а три шербтоша?
 Ѡвѣтъ. Едного крѣта ѿ шукано, а три знайдено.

3. Вопросъ. Котрый стѣй г҃си паскъ?

Ѡвѣтъ. Трифонъ стѣй, црковъ стѣла празнетъ февваріа
 дни ѧ.

4. Вопросъ. Шо то естъ, же нагій нагого приwdѣлкъ?

Ѡвѣтъ. Нагій былъ Іванъ Крестительъ, гды крестилъ
 Хр҃та, ѿ в той часкъ приwdѣлкъ его шатою крещенна.

5. Вопросъ. Шо то естъ, же праведный грѣшного просить
 ѡ спасеніе?

Ѡвѣтъ. Праведный былъ Никодимъ, просилъ грѣшного
 Пилата ѡ спасеніе наше, то естъ ѡ тѣло Христово.

6. Вопросъ. Много водъ найчистшихъ?

Ѡвѣтъ. Пятъ знаходимъ: ѧ. вода при крещеніи, б. вода
 сцѣпенна, в. вода з шчей за грѣхн текѣние, д. вода дѣтей ма-
 лихъ слезы, гды родичи ихъ караютъ, е. вода, котораи малыи
 женетъ.

7. Вопросъ. Ѡкѣдѣс возатъ са пшеница на земли?

Ѡвѣтъ. Возатъ Михаилъ во рай поверже на земли.

8. Вопросъ. Како зачетъ са ѡгнь на земли?

Ѡвѣтъ. Архангль Михаилъ вожеже ѡгнь ѡ зѣницъ Го-
 споднихъ изнесе на землю.

9. Вопросъ. Я кто естъ дѣлавый крѣтъ на распатіе?

Ѡвѣтъ. Имна емѣ Ялакъ.

10. Вопросъ. Кто естъ проводивый ребра Ісусовы на крѣтъ
 копне?

Ѡвѣтъ. Іма емѣ Логинъ.

Ф. Рукопис о. Місковича 1655 р. (Бібл. Нар. Дому, муз. о. Пе-
 трушевича ч. 134, к. 12—13).

Вопрошеніа Антиѡха кнѣзѧ ѿ ѡвѣтъ кѣженнаго
 Іданастиѧ епѣла ѡ полезныхъ.

1. Вопросъ. Ѡ свѣстка ли свѣта сего сотворены сѣтъ ѧглы,
 или ѡ коемъ вещи?

Ѡвѣтъ. Слицкѣмъ же естъ сѣнце коле свѣздъ, толицкѣмъ
 же зракъ ѧглаский всемъ видимымъ твари.

2. Къпрос. Чим са естѣ премѣнилъ въ зракъ а҃ггльскый темень Сатана ѿ ѿбраза а҃ггльскаго?

Ѡвѣтъ. Естественом не премѣни са, нѣ мысль, ꙗкоже ѿ оумъ праведнаго ѿ грѣшнаго.

3. Къпрос. Тогда почто ѿпаде дѣволъ? препирають са мнози глѣюще, ꙗко не хотѣ поклонити са Ядамс ѿ того ради ѿпаде?

Ѡвѣтъ. Несомыслѣнным чады сицева вещь естѣ. дѣволъ ко прежде созданїа Ядамова ѿпаде, ꙗкоже Исана пророкъ рече: помысли бѣво тако, ꙗко поставлю прѣстолъ мой на ѿблацѣхъ ѿ вѣдѣ подокенъ Вышнемъ.

4. Къпрос. Къкъсю бѣгопопѣсти емс Бѣ коевати народ хрѣстїанскый?

Ѡвѣтъ. Да ѿват са любящей Бѣ ѿ лежащей ко похоти ѿблечат са. сопостатѣ бѣво не бывшѣ, то присни войны црѣвы не ѿватѣ са; да емоуж не бѣдолѣетъ дѣволъ, ѿ вкнець прїимет, зане возлюби Бѣ.

5. Къпрос. Можетъ ли ѿтравникъ оуморити члѣка?

Ѡвѣтъ. Праведнаго не можетъ, ниже приблизити са емс, грѣшнаго же бѣгомъ попѣщена может. аще ли ни, то ни на сви-нѣлахъ не ѿмать власти, ꙗкож ѿ во стѣомъ бѣглѣи слышахом.

6. Къпрос. ꙗкож се глѣють мнози, где сѣтъ нѣкъ прежде козатыа дѣла? ¹⁾

Ѡвѣтъ. Дивно ѿ страшно ѿпытанїе ѿ ѿ члѣкъ бѣтаенно. не попѣсти ко Бѣ ѿ тѣхъ возвратити са к нам никомъж ни возвѣстити, где ли камо сѣтъ ѿшедшаа ѿ нас дѣла. нѣ ѿ стѣхъ писанїй разбѣкваемъ, ꙗко ѿже сѣтъ грѣшныхъ дѣла, то во адѣ сѣтъ, ѿсподи под землею ѿ под моремъ, ꙗже рече Дѣдъ ко ѿламк: въ темныхъ ѿ скни сомрѣтнѣй ѿ во ровѣк преисподнем. ꙗкож пишеть ко ѿвѣк: во земли темнѣ ко полноци.

7. Къпрос: При комъ поа ѿвсид Мрїю не црѣве стѣа стѣхъ?

Ѡвѣтъ: Писанїе глеть ѿ скѣдителами постанн ѿоурїа жерел ѿ Захарїю сїа Барахїйна, при томъ поа. ѿ ѿбрѣзаста ю въ ѿсмый днѣ по рождестѣк таж дѣла, ѿоурїа ѿ Захарїа.

8. Къпрос: Что ест мытонмство? ²⁾

Ѡвѣтъ: Грѣхъ срама не ѿмый ѿ грабленїе насилное. то бо естѣ разбойничества закѣ. разбойникъ ко са срамлаеть крадый, а той дрѣзновенїем грабеть.

¹⁾ На марг. дописано: во дѣлахъ. ²⁾ На марг. дописано: мытникъ горшъ разбойника.

9. Гѣ нашъ Іс Хс̄ своѣма рѣкама прѣвѣ крѣтилъ стго апсала Петра, а стый Петръ апсала Андреа, а стый Андрей крѣтилъ Івана бгослова, а сый прочѣи апсалы крѣтиша, Петръ же і Іванъ бгословиць крѣтиша стѣю Бцѣс. Петръ же ѿ Андрей прежде была Іванова дѣчка, егда же дѣсѣченъ высть Іванъ, ѿ потом Хс̄ по-
ат ю.

10. Ивггліе написа Матдей во ѿ-е лкто по вознесеніи, Марко же въ ѿ-е лкто, Лука же въ ѿ. лкто. по ѿ. лктѣху написа стое евггліе Іванъ бгословъ повеленіем Іакова брата Гнѣ. Матдей ѿ ѿ. апсалъ, Марко же дѣченникъ Петров, а Лука Павлов.

11. Възлюбшѣа миро на главѣ Гнѣю жена естъ Симона про-
каженнаго, Лазорева ѿца. Симон же глѣт са послѣшаніе ѿли лов-
леніе. Кириней глѣтъ са ѿ. чѣвѣствъ ѿмыи, тѣми чѣвѣствы
послѣша взати крѣтъ Гс̄нь.

12. Я се ѿмена апостолом. Петръ, Павел, Матдей — да-
ланіе вжїе, Марко — високаа проповѣд, Лука воскрешаай, Іванъ
— влгдаты даст, Андрей — силами ѿвѣщеваай, Филипъ — рѣчнаа
дѣста, Вардоломей — снѣк повѣсивый воды, Тома — без начала
близнецъ, ѿсанна сїсалай въ вышнихъ¹⁾.

Під іменем Питанъ князя Антіоха і відповідий еп. Афанасія заховав ся просторий твір (100 питанъ), що подає виклад і пояснене ріжних темних місць із писевъа свѣ. старого і нового завіта. (Por. Cave, Scriptores ecclesiastici стор. 148). Сей твір писаний геть пізнійше по смерти Афанасія Александрійського, був давно перекладеный і на церковно-славянську мову, та в рукописях найчастійше попадають ся виривки з нього, звичайно з ще пізнійшими додатками в роді тих, яві маємо в нашім рукописі.

X. Рукопис о. Місковича з р. 1655 (Бібл. Нар. Дому, музей о. Петрушевича ч. 134, к. 31 об. — 32 об.).

Я се ѿ книгъ Пополита въпросъ²⁾.

1. Троє ми естъ немоцно развѣкти, а четвертаго не свѣде: слѣда ѿрѣз летаюу по воздухѣ, ѿ пѣти змыа ползаюца по камени, и стеза корабля плывѣца по морѣ, ѿ пѣти мѣжа въ юно-

¹⁾ На марі. дописано: Імена тѣлковыѣ апстолом что са развѣкет. ²⁾ На марі. дописано: Прит. Сѣл. гл. ѿ.

сти его, и тако жены любовдѣйца, іако садеть и змывши са и ничтож дѣетъ zde сотвориши грѣшно и безчинно.

Ѡвѣтъ. Еже рече: трое ми естъ немошно раззмѣти, а четвертаго не скѣде, слѣда ѡрла летаща по въздуху, — тѣкъ: Хѣво возшествіе на нѣса. И пѣти смѣа по камени — тѣкъ: Диволъ не ѡвръкте во слѣда грѣховнаго на телеси Хѣк. И стеса корабла по морю — тѣкъ: Цркви аки во пѣчинк морсткѣ житѣа сего надеждою іаж во Хѣ и крѣтомъ правима. И еже пѣти моужа во юности его — тѣкъ: Рожденнаго ѡ дѣа стго и ѡ прсно дѣви Маріа Бѣа; се во рече моуж, восток и ма ѣмѣ.

2. **Въпрос.** И еше же пѣти любовдѣйца.

Тѣкъ: Житіе црковное прежде, а егда вѣрова ко Хѣ, иже по соблаженіи кѣмиромъ и ѡвръгши са дивакола и ѡмывши са ѡ грѣху и ѣмши са по Хѣ и приѣмши ѡставленіе грѣхов, ничтоже нарече са сотвориши безчинно.

3. **Въпрос.** Что естъ: тремѣ зиблетъ са и трасетъ са земля, четвертаго же не можетъ понести и трѣпѣти. и аще равк коцрѣтъ са, бездмный исполнит са пицею; и аще рава ижде-нетъ госпожѣ свою и мрѣзка жона аще ключитъ са моужѣ добрѣ, четыриж соутъ нещѣемъ на земли си?

[Ѡвѣтъ]. Она же естъ моудрѣйше мудрыхъ мравѣа, имѣже некет крѣпости, и готовятъ пицѣ во жатвоу сѣвѣ. и хиролдѣа іазыкъ некрѣпокъ, еже сотвориша на камени дома своа. без црѣа естъ прѣсы, и воюютъ единаго ждѣще повеленіа. добрѣ и не безчинно и іащерица и хомѣстор рѣкама крѣпа са и ѡпираа са и дѣдокъ ѡулавляемъ бываеть, и той же живет во дворех и во полатахъ црскихъ. третіе еже вѣгочѣтно ходити, четвертое еже добрѣ приходитъ скименъ лвов, крѣпций скоти, иже не ѡвращаа са ни ѡстрашають са скота. и кокот ходѣй въ кокошихъ добрѣ ѡукрашенъ. и козелъ во ж стадах. и црѣ, глѣо, и ко народѣ во іазыки. и аще даси себе въ веселіе и простреши рѣкѣ свою съ сваромъ, и скѣшенъ вѣдеши. мелози млеко и вѣдетъ масло.

4. **[Въпрос]:** А иж рече: тремѣ зиблетъ са вса земля?

Ѡвѣтъ. Ѡцѣмъ и сѣомъ и стѣмъ дѣомъ.

5. **[Въпрос].** А четвертаго не можетъ трѣпѣти и понести?

Ѡвѣтъ. Послѣднаго іавленіа Бѣа и сѣса нашего.

6. **[Въпрос].** И хоромѣсто рѣкама са крѣпа и ѡпираа са?

[Ѡвѣтъ]. Развойникъ во прѣтаженіи рѣчинѣмъ на крѣстѣ ѡпираа са.

7 [Бъпрос]. Ъ козелъ кож стаде?

Ѡвѣтъ. Закланый за грѣхи мира.

8. [Бъпрос]. Ъ црѣ проповѣдала странамъ?

Ѡвѣтъ. Хсѣ воцаритъ са надъ странами ѡ оучитъ пророки ѡ апслы слово истинное.

Ч. Рукопис тойже к. 32—35.

Слово стго Іѡанна Златѡустаго ѡ ѡдамѣ. Ѡ дѣва земля сотвори Бѣ ѡдама. тѣмъ же ѡобразомъ ѡ дѣвы роди са Хсѣ на поновленіе ѡветшавшему члѣкѣ. Икожъ ѡ ѡдама ребро воземъ ѡ сотвори женоу ѡ не ѡхуди ѡдама, такожъ ѡ дѣвица моужа породѡ ѡ не скаси дѣства. ѡкоже ѡдамъ безъ жены роди са, такожъ ѡ дѣва безъ мѣжа мѣжа породѡ.

1. Бъпрос. Како естъ разжмѣти: дажъ не созданъ высть ѡдамъ, прежде въѡобрази са плѣтъ Хсѣа ѡ апслы?

Тлѣк. Последная Павла глѡща: тайна ѡкровенна ѡ вѣка ѡ ѡ род. влскенъ Бѣ влскеный насъ ѡ всякомъ влскени дѡхонѣ на нѣсныхъ прежде сложеніа мирѣ, прежде вѣкѣ нарекий ны на дѡскпеніе. да никто же мнитъ, ѡко Бѣ, ѡкожъ члѣкъ, егда погрѣшитъ прѣвою помощію, второю промышлаетъ, ѡ тою ѡще не ползчитъ, ко четвертой приходитъ. ѡ Бѣ не тако, нѣ дастъ законъ ѡ пророки ѡ потомъ еѡглѣе, не потомъ ползѣ дѡвѣдавъ. Икожъ ѡнако не вѣ твари быти ѡ стоати не ѡключаѣ са Хсѣ. мы дѡко члѣцы егда дѡзримъ недѡгъ, то промышлаетъ выліа. ѡ Бѣ прежде недѡга зданіа нашего вѣкъ дѡврачеваніе спснѣа нашего. мнози глѡтъ: „То видаше ли Бѣ, ѡко согрѣшити ѡдамъ ѡмать?“ азъ же глѡю, ѡко не точѡю предвидаше, ноу ѡ прежде престѡпленіа, ѡко воздвигнетъ еѡго Хсѣ сомотреніемъ. ѡ не прѣвѣ дѡмыслилъ востанѣа, нѣ прежде дѡврачеваніа воскрѣснѣе положилъ, ѡ тогда попѣстивъ ѡскѣшеніа ѡ смръть члѣкѣ, да дѡвѣкъ, чего наслаждаетъ [са] себе дѣла, что ли дѡлбчатъ Бѣ дѣла. ѡ прѣвѣ дажъ не созданъ высть ѡдамъ, дажъ не ѡвѣитъ са безаконницы, даже не родатъ са праведницы ѡ пророцы, прежде видѣ Бѣ: нѣтъ како семѣ ѡобразѣ стоати не ѡновленѣа вывишъ дѡхомъ стымъ. во ѡдамѣ ко зраше Бѣ Павла влговѣрѣа проповѣдающа ѡ во рай восхушлѣама, ѡ Петрови порѣчаѣа ключа нѣснаа, ѡ все во прѣвомъ члѣкѣ зраше Бѣ. ко корени вѣ вѣ плод. ѡко вѣ тво-

раше чѣка Бѣ, совѣтника ѿмат ѣдиночадаго сѣа ѿ поснѣшника дѣа стѣго. „Сотворимъ, рече, чѣка по образъ своему ѿ по подобію“. ѿ ѿко сотворивъ, глѣше ѿкож предкѣдатель, вѣщаше бѣво Ядамъ, ѿко съгрѣшитъ: „Согрѣшитъ бо ѿ похѣленно вѣдетъ наше зданіе“. развѣкую си глѣющаа ѿли ѿца ко сѣс ѿли сѣа ко ѿцѣ, нерастони во свѣтъ, ихъ же свѣство нерастонтъ¹⁾. нѣ „съгрѣшитъ ко Ядамъ ѿ престѣпитъ ко ѿ бѣмретъ, ѿ его дѣлама вси ѿзъци погынѣтъ ѿ похѣленно вѣдетъ наше зданіе ѿко зло бывши“.

ѿ пакы совѣтъ: „Нѣ достонтъ прежде всего бѣправленіа вращаніе. достонтъ ти, ѿ ѣдиночаде сѣе и словѣ, сианіе моѣа славы, достонтъ ти ѿще ѿ вѣкъмъ промышлѣши, зданіе же сами сотворихомъ, достонтъ ти во тѣкѣмаго чѣка ѿблѣши^о многихъ дѣла бѣчній ѿ ересій ѿ прелестій. достонтъ ти прѣати апсмы, проповѣдателя бѣжа словесе. прѣймѣши Павла проповѣдающа, прѣймѣши ѿ Петра во Рымъ идѣща, прѣймѣши ѿбѣшники апсмы нашему смотренію“.

Сѣа глѣхъ, прежде не созданъ вѣстъ Ядамъ. чимъже си ѿвѣтъ глѣтъ бо Павелъ ко Тимофею: „Чѣдо Тимофею, се пострадади еѣглѣе противѣ силѣ ѣму сѣпѣшомъ на ѿ званомъ ны званіемъ стѣмъ не по дѣломъ нашимъ, нѣ по своей воли ѿ блѣгати намъ ѿ Хрѣстѣ Иѣсѣ прежде лѣтъ вѣчныхъ ѿ прежде сложеніа мирѣ прединарекъ ѿ прежде вѣкъ даровалъ намъ, ѿкожъ зданіа чѣка прояви сѣа ѿ пронарече смотреніе сѣса нашего“.

2. [Вѣ прѣс]. Како прѣвѣке нарече сѣа ѿзъ мрѣтвихъ Хѣ?

[ѿ вѣтъ]. Прѣвѣке пришествіа его воставилъ Яліа сѣа вдовича, воставилъ Іелисѣ сѣа бѣмантанина, самъ Хѣ воскресилъ Лазара ѿ дщѣръ Яіаіровѣ ѿ сѣа вдовича. ѿще во вѣскѣ ѿ вѣ но вѣкъмъ законѣ восташа мрѣтвци, како прѣвѣнецъ ѿзъ мрѣтвихъ вѣстъ Хѣ? то оѣво ѿ ѿни ѿще восташа прежде Хѣ, нѣ воставше вси оѣмроша пакы, вѣкѣшеніа даваща вѣскрѣснѣа. Хѣ же воставъ не подпадаетъ смрѣти. того дѣлама начальникъ ѿ прѣвѣнецъ, ѿко во ѿстинѣ ктомоу не оѣмираетъ. глѣтъ оѣво Павелъ: „Хѣ воста ѿзъ мрѣтвихъ ѿ ктому не оѣмретъ ѿ смрѣтъ ѣмоу не оѣдолѣетъ“. видѣ ли старѣйшаго вѣкѣхъ? видѣ ли ѿбновляющаго родъ нашъ своимъ смотреніемъ ѿ на конецъ ѿстрѣгнѣвъ чѣка на нѣса козведе ѿ сѣде ѿдѣснѣю ѿца?

¹⁾ На марѣ. скорописомъ додано: Пѣрада ѿца со сѣомъ.

III. Рукопис Народного Дому (Музей о. Петрушевича 193)
в XVI в. к. 63 об.—72.

Въ началѣ сотвори Бгъ нѣо и землю, земля же
кѣ невидима ни оукрашенна, и тма верьхоу безъны.

1. Оупро^о: Кто е^{ст} старен Бга?

[Гв^кт]: Высота и широта и глоубина [и] каменне.

2. Оупро^о: Кто е^{ст} камен?

Гв^кт: Камен е^{ст} мти вск^м.

3. Оупро^о: Шкъ е^{ст} мти оускъм?

Гв^кт: Егда не вы^{ст} свкт, тма вы^о и вы^о камен верьхоу
безды подираемъ дхомъ стымъ, ѿ негоже прозаве Бгъ.

4. Оупро^о: Како прозаве Бж?

Гв^кт: [Токмо дхъ едынъ тогда зача са, камен цвкто^м
зелены^к, има емс африкрь, и виденем вы^{ст} паче свкта снч-
наго, идеже е^{ст} сток¹ водам¹]. дхъ стын не коуренѣ дыма;
вскври са и вы^{ст} ѿгнь, и вы^{ст} Бж ѿобразомъ ѿгн^нымъ и виде-
нѣм члкъ, ѿ него же вы^{ст} свкт.

5. Оупро^о: Что е^{ст} старен въсего творенѣ?

Гв^кт: Слово вы^{ст} реченно(?): „Искони вы^{ст} слово, и слово
вы^{ст} ѿ Бѣ и Бж вѣ сло^{во}“. Егда вѣснѣ и рече: „Боуди свктъ!“
и вы^{ст} тако, и видѣ Бж, яко добро есть.

6. Оупро^о: Въ который днь вѣснѣ Бж?

Гв^кт: В не^а.

7. Оупро^о: Въ который днь повелн свктоу быти?

Гв^к. В не^а. в томъ речено вы^{ст}: „Одѣа са свкто^м яко
ризою“.

8. Оупро^о: Егда вѣснѣ, на че^м тогда почивалъ?

Гв^к. Вы^{ст} камен драгоцѣнныи, емоу^{ск} не вѣ числа, из негоже
вѣснѣ, на то^м почивалъ Бж.

9. Оупро^о: Въ который днь Бж землю ѿсновалъ?

[Гв^к]: В не^д.

10. [Оупро^о]: Я неса?

[Гв^к]: Втор.

11. [Оупро^о]: Кто ран меновалъ, кто днь, кто нош, кто
землю?

Гв^к: Бж.

1) Отсе реченѣ дописано на полѣ внишою рукою.

12. [Оупр.]: Оу который днь Бѣ сѣтвори птици пернаты?

[Г.]: Е средѹ. Я рыбы въ четв., чѣка в пѣт, а звѣри, скоты въ соуботѣ.

13. Оупро: Г. чего?

[Г.]: Птици Г высоты нѣсныа, рыбы Г тринки морскыа, а чѣка Г земли.

14. Оупро: Кеторыѣ швычаеѣ сотворилъ?

[Г.]: Главою Г юга, десницу Г оустока, ливницу Г запада, ногама [sic!] Г полоунощи.

15. Оупро: Г много части Бѣ Ядама сѣтворилъ?

[Г тв.т.]: Г ѣ. частей.

16. Оупро: Шкъ сѣтворилъ?

[Г.]: Егда помысли Бѣ сѣтворити чѣка, тогда призвавъ высоту ѣ широтѣ ѣ глаувиноу, чаот Г юга, часть Г востока, чаот Г запада, часть Г полоунощи. и тако сѣтвори срѣце Г камене, кости Г шкляка, тѣло Г зем'ли, кровь Г воды, очи Г слнца, красѣтоу Г раю, разоуѣ Г высоты Г ш. Г г., а сонѣ Г тѣмы, а прочаѣ кромѣ числа вѣцѣх. старышаѣ дѣла ѣ. глѣмаѣ, таѣ во владѣетѣ [в]сими тыми.

17. Оупро: Шкъ сѣтворенѣ вѣот Сотона?

[Г тв.т.]: Г глаувины. Егда вѣсхотѣлъ Бѣ сѣтворити землю, ѣ думьслынкышоу ёмоу вѣздрѣкыше дѹ водоу види шбразѣ въ глаувинѣ. ѣ рече Бѣ: „Шви ми сѣ, кто еси ты?“ тогда ѣви сѣ шбразѣ чѣкъ, перси срѣвернѣи, а си оудѣлъ желѣзна, а голени мѣданыѣ, ѣакоже ѣнѣ глѣетѣ: „Посадиша сѣ съвою вѣ до коньца“. пакижѣ индѣѣ глѣтѣ: „Оуторѣже сѣ камень Г горы и сѣтре срѣкро ѣ скоудѣлъ и лыста“.

18. Оупро: Что ест гори, а что ест камень?

[Г тв.]: Гора ест дѣѣ, а камѣѣ ест Хѣѣ.

19. Упро: Кто Сѣтонѣ има нареѣ?

[Г в.]: Егда ѣви сѣ и реѣ Бѣ: „Что ти ѣма естѣ?“ ѣнѣ повѣда ёмоу: „Глѣмо ест Сотона, подножие твое“.

20. Упро: Я Бѣоу кто ѣма нарече Бѣ? так сие ест?

[Г тв.]: Реѣ Сѣтона: „Ѣ ты кто еси?“ Ѣ реѣ Бѣ: „Ѣзѣ есмѣ высота ѣ глаувина ѣ широта ѣ начало [ѣ] конѣ“, по ѣменуу рекѣше глѣмое с нами Бѣ“.

21. Упро: Что соутѣ три коморы?

[Г тв.]: Вѣѣ, широта, глаувина, глѣмое шѣцѣ и сѣѣ ѣ стѣѣи дѣѣ.

22. Упро: Екъ который днь Бѣ рай насади?

[Г в.]: Е нѣѣ.

23. [Упросъ]: Въ который днь Бѣ Адама възьвоуди ѿ възгласилъ?

[Г҃в.]: В нед.

24. Упро^о: Кто ест проркъ дѣрошениѣ на земли?

Г҃в кт: Адамъ.

25. [Упро^о]: Кто ест Адамъ?

[Г҃в.]: Егда сътворенъ бы^о Адамъ и лекашоу ѿ лѣтѣ, ѿкъ сътворенъ, а не ѿживленъ. і помысли Бѣ възьвоудити Адама, пришедъ, ста, видѣ Бѣ тѣло его ѿзыноренно ѿ воденъно, и рече къ себѣ: „Кто се сътворишь, сотонаилъ?“ речъ [Сотонаилъ]: „Аллуѣлъ, Гїѣ“, а не рече: „Иѣ“. тогда ѿбазаль стрѣпы его ѿ паки цѣла сътворишь, доуноуль, възвѣдиль. Тогда рече: „Адаме, что еси видѣлъ?“ ѿнь же възвѣднуоу рече: „Видѣхъ тѣ, Гїѣ, распатаго въ Йерѣлимѣ, а Павла стага въ Дамасцѣ, а Петра в Римѣ распата стремьглавьѣ“.

26. Упро^о: Г҃чего Адамоу сътворена бы^о помощница?

Г҃в кт: Двоѿбразна ест: а-е двѣа, в-е жена.

27. Оу^о: Кто двѣа, а кто жена?

Г҃в кт: Сътворена бы^о а-е ѿ цвѣтѣ доуравнаго въ ѿбразъ двѣства еѣ. показавъ рече: „Что сѣ ест?“ ѿнь рече: „Цвѣтецъ, Гїѣ“. а второе жена ѿ ребра его ѿ въ ѿбразъ женства еѣ. показавъ рече: „А се что ест?“ ѿньже рече: „Ико бы злато, Гїѣ“.

28. Оупро^о: Оу^о который днь Бѣ рѣи насади?

[Г҃в.]: В неѣлю.

29. [Упрос]: Оу^о который днь Адама въ рѣи възселилъ?

[Г҃в.]: В неѣ. престѣпилъ заповѣдъ в нед. изгнанъ бы^о ѿ слоушениа рѣи.

30. Упрос: Колько бы^о Адамъ въ рѣи?

[Г҃в.]: Г. часы.

31. [Упр.]: Чего ради нагъ бы^о?

Г҃в кт: Снѣди ради.

32. [Упрос]: Чего ради нареченно емоу снѣди ради?

[Г҃в.]: Иже снѣдаетъ ве^о ро^о члѣчскїй.

33. [Упр.]: Чего ради снѣдае?

[Г҃тв.]: Г҃вги ради, иже причасти^о.

34. Упро^о: Кто соут два мелюши въ жерньвахъ, единъ поемлетъ сѣ, а дрогоуи ѿставлетъ сѣ?

Г҃в кт: Жернь[нь]вы сжт высота и широта ѿ глоукинѣ, а проче снѣце ѿ мѣць. а мелюша широта земна, а прочаа миръ. а еже поемлетъ сѣ, г҃лемое дша, а тѣло ѿставлетъ сѣ.

35. Упро°: Ъ чего вы^{от} сѣтворена змиа?

Ъ в'к'т: Ъ хвоста Адамова. ѿгда сѣтвори^{нъ} вы^{от} Адамъ, [имѣаше] главоу и роуци и крыли и нозн и хвост. лежаше Адамъ лѣт ѿ. пришеде Гѣтона и раздыраи тѣло ѿго и ѡдѣт крыли и хво°, ѡ того сѣтворена вы^{от} змиа. не вѣсхотѣлъ Бѣ поверечи тѣло. дѣла роу^х скон^х. тогда призванъ вы^{от} Сотона. ре^х ѿмоу Бѣ: „Чего ради, ѡкаанне, сѣтвори^{лъ} еси?“ ре^х Гѣтона: „Того ради ѡяхъ крыли и хво^{от}, помысли^х ѡ дне^х послѣднихъ: ѿдинъ поженет тысячу, а два поженета т'мы. аще не ѡдѣ^{от}, то звѣрни и птиць не воуде^т, сами сѧ погубятъ“. Бѣ же неньшоуѣ ре^х: „Аминъ“. ѡ того часа преслоу^{лъ} сѧ ами^и стѣий. тогда Бѣ крили да^х змии.

36. Упро°: Чего ради не литае^т?

[Ъ в.]: ѿгда в'к' въ ран, тогда Гѣтона прельсти^х змию, а змиа ѿвгоу, а ѿвга Адама. тогда Адамъ нагъ ѡсталъ. тогда възыгласи^х Бѣ Адама, ре^х: „Адаме, кто тѧ прельсти^х?“ ре^х Адамъ: „Злото, Ги“. а Злото ре^х: „Змиа, Ги“. а змиа ре^х: „Гѣтона, Ги“. а Сотонѣ дана вы^{от} десатла часть црѣткѣи неснаго; порѣкнова томоу и нача творити Богомъ секе. тогда слыша Бѣ и разгнѣвалъ сѧ, ѡгнь прѣ^х ни^х прѣ^хидеть и попалитъ ѡкрѣтъ крагы ѿго. ѡ того часа ѡсвѣтиша мльнѣи вселенкноуѣю, въ той ча° гро^х вы^{от}.

37. Упро°: Что е^{ст} громъ?

[Ъ в.]: Икоже ниндей глѣтъ: „Гради иглѣи ѡгн'ни, възыгрими сѧ нѣсе Гѣ вышини, дастъ гла° скон“. ѡ того рече^{нно} вы^{от}: ѿ. ѿ. ѿ.

38. Упро°: Кто наре^{ст}?

Ъ в'к'т: Михаилъ и Гавриль, и ре^х: „Вънемлите!“

39. Упро°: Чего ради ре^х: „Вънемлите“?

[Ъ в.]: Не вѣдаше, чего рад^и вы^{от}. ѡ того часа гро^х вы^{от} не скрании ѿгглѣи ѡгненно, и стрѣлы грозныа, и мь же нк^{от} числа, икоже и ниндей глѣтъ: „Оумножиша сѧ молкнии“.

40. Упро°: Когда Гѣтона сверѣжень вы^{от} с нѣсѣ?

[Ъ в.]: Тогда, коли гро^х вы^{от}, тогда Гѣтона спаде и вси дѣи лоукавии совѣщавше [сѧ] со нимъ.

41. Упро°: . . . .¹⁾

[Ъ в.]: Адамъ ѿвга; въ той ча° давше ѿмоу мотыкоу, а женѣ праслицю и тако ѡпоусти их и ре^х: „Работайте“.

1) В текстѣ нема пропуска, але очевидно пропущено питане.

42. Упро°: Чего ради змиа не лигаеть?

[Г҃в.]: Прелести рад^х; ре^х ей Б҃҃: „Не слитай, но польси съвѣк“.

43. Упро°: Чего рад^х чѣкъ мысль маеть, а сътворити не можетъ?¹⁾

Г҃в к^т: Хвоста не имаеть.

44. Упро°: Чего ради Б҃҃ въсели сѧ къ дѣцю Мрїю?

[Г҃в.]: Ядама рад^х.

45. [Упр.]: Я въдаренїе по ланити?

[Г҃в.]: Ядама рад^х.

46. [Упр.]: Я распать въст?

[Г҃в.]: Ядама рад^х, крѣта рад^х, ѡже въст пламенное ѡр҃женїе на ѡбновленїе земьнымь.

47. [Упро°]: Чего ради наготу приа^т?

[Г҃в.]: Ядама ради, въсхотѣкъ его ѡвлѣщи в перьвоюю ѡдежю.

48. Боп.: Чего рад^х источника два на крѣтк источилъ?

[Г҃в.]: Ѧ-и Ѧвкы рад^х, а Ѧ-и Ядама рад^х. два во источники прорази во поустыни. ѡщи наша ѡд҃ща въ поусты[ни], ѡ намъ источи весоумрѣти ѡ реку свои^х.

49. Упро°: Чего ради ѡверзаль сѧ?

[Г҃в.]: Ядама ради, хотѣ избавити его ѡ многи сплетенкы пленници.

50. Упро°: Чего ради на рѣкою прииде?

[Г҃в.]: Ядама ради.

51. [Упр.]: Чего ради крѣти сѧ?

[Г҃в.]: Ядама ради.

52. [Упр.]: На котором древѣ Хсѣ распать сѧ?

[Г҃в.]: На кипариси и на пекши и кедрѣ. ѡ реченью бо: „Плоть свою възвдвизае^м“.

53. Упро°: Чего ради ѡзколил сѧ положити къ гробѣ новѣ?

Г҃в к^т: Гробъ ест анафора, глѣмое доро.

54. Упро°: Я камень ѡваленный ѡ двери гроба что ест?

[Г҃в.]: Камень ест тѣло Хсѣо.

55. Упро°: Чего ради камень възопи паче ѡваленный ѡ гроба двери?

[Г҃в.]: Ѧгда хотахоу жидове затворити животь, яко^ж ѡнь глѣть, „Ѧгоже не во мистать въси конци земля“, затвориша ѡ па-

¹⁾ Біля сего питаня на марї. приписано: Зри.

ки видѣвшиа незатворень, ропьтахуоу на стѣмъ апомы. тогда камень нестерпай възвгласи, рече: „Великаѣ твоѣ мѣть, велие тѣинство“. вѣсе по радоу повѣдалъ.

56. **Зпрод:** Что соуѣ з. радостнѣ прочтой?

Вѣт: ѿ. радость, егда Гаврииль посла^х вы^{ст} въ Назарѣфъ, рече: „Радоуи сѣ ѡбравованнаѣ, Гѣ с тобою“. како повѣдалъ двѣ радости, егда възыгра сѣ младенецъ радощами въ чрекѣ еѣ, влѣвенна ккровакши рече: „Величи дѣла моя Гѣ“. третѣѣ радости, егда породи ѣ видѣ многоѣ знамениѣ ѣ дѣвоѣ сѣ ѣ скрѣи еѣго въ ѣлѣско^тскы^х, ѣ пакы видѣ ангѣлн стоѣхуѣ ѣ поѣху¹): „Глава въ вышнихъ Бѣгоу ѣ на земли миръ“. Д.-ѣ радость въ мири глѣмое, колѣ добро е^{ст} радость вѣсемирнаѣ. е.-ѣ радость, егда дѣвоѣ сѣ ѣ повѣже въ поустыню ѣ стрѣтоша ѣи жидове, ѣ дѣвоѣ сѣ ѣ рече: „Камо сѣ подегоу^ѣ?“ ѣ рече ѡтроча: „Не коуѣ сѣ [sic!] мѣи! ѣще што ти рекоуѣ, ѣ ты рещи ѣмъ: пшеницю несоч“. пришедше жидове ѣ рекоша: „Что носишь, Мрѣе^ѣ?“ ѡна же рекоша: „Пшеницю ношю“. едѣнь же косноуѣвыѣ сѣ роукою ѣ вынѣла пшеницю, показалъ дроуѣ дроуѣдѣ. едѣнь же рече: „Перѣзи далече“. ѡ того вы^{ст} пшеница. З.-ѣ радость, егда врѣти сѣ на Иѡрдани, видѣ, ѣко море ѣ вѣтри послоушѣюѣ еѣго. З.-ѣ радост егда вѣ прежде стрѣти, повѣдѣше ѣмъ: „По воскреснѣи мое^х егда вѣскрѣноу, тоѣвѣ, мѣи моѣ, перѣвѣи ѣвлю сѣ“. егда распѣть, не вѣ тоу мѣи еѣго; егда вѣскрѣе, поуде ко Боу. помыслиша вѣ совѣк: „Кто ми ѡвалитъ камѣ^х?“ ѣ види ѡвалень, приникъ плача сѣ. ѣ рече Ис: „ѡ жено, кого ѣщиши?“ тогда дѣмольча. пакы рече: „Исѣ равнѣи, ѣже нарицѣет сѣ дѣчитель“. тогда позна, ѡ радости хотѣ ѡхватити, тогда ѡвѣтъ приѣша.

57. **Оуѣ:** Что е^{ст}: камень лежитъ на мори, на не^х сто^пкъ сребнѣи, ѣ на сто^пкъ златѣи крѣтъ; дѣ сто^пкъ стонѣтъ золотѣи столѣ, на столѣ стѣйтъ златѣѣ скрѣна, а дѣ тои скрѣни множе^{ство} сребра ѣ злата ѣ драгоцѣннаго камениѣ?

Вѣт: Камень—земля, а столѣпъ—црѣвь, а столѣ—прѣтоль, а скрѣна—ев^тлие, а сребро ѣ злато—слово вѣжѣе.

58. **Оупрод:** Что соуѣ вѣ. соупроуѣгъ вѣловъ, а сто ѣи ѣ. сѣжатели, ѣ з.-мъ жѣтелиѣи? дѣгоѣвзи сѣ ника ѣи сѣтвори ѣ. кокилинны просѣ?

Вѣт: вѣ. соупроуѣговъ воловъ вѣ. мѣцини, а р. и ѣ. снѣтелиѣи, ѡлѣмо^ѣ ѣ ѡлѣтырѣк, а з.-мъ жѣтелиѣи з. дѣи в неѣли, ѣ прочѣи сотниѣк, а ника Бѣѣ, а прочѣе ѡцѣ ѣи сѣи ѣи стѣи дѣхъ.

1) В рукоп. пою.

59. Упро°: Что е^{ст} ѝ. столѣповъ земнаго ѡснованїа, а ключи нѣсныи ѡ нѣск до пренеподнихъ земли, ѡ припоясанїа по сннцю ѡ по мороу, по м^оцю ѡ по свѣздахъ?

Ѓвѣт: Ключ е^{ст} ми^н (sic!), а ѝ-мъ сто^лпѣ ѝ-мъ днѣ^н, а припоясанїе днѣ ѡ нош.

60. Упро°: Ёгда ѡведе ѡзь ада Ядама, кого тогда ѡставилъ оужникомъ быти?

Ѓвѣт: Соломона.

61. Упро°: Чего ради ѡставленъ вы^{ст}?

Ѓвѣт: Ёгда по вознесенїи Га нашего Їс Х^а пакы вѣзв[р]ати са въ глаубиноу, тогда ре^ч адъ къ Сѣтонк: „Кто сїе е^{ст}, како не ѡстоужаетъ са на?“ ре^ч Сѣтона: „Не ѡсагнетъ ми оумъ“. тогда заключе^н вы^{ст} Сетона. тогда Соломона призва ре^ч ёмоу: „И сади тоу“, ꙗкоже ѡнъ глѣтъ: дана вы^{ст} ёмоу слава Ливанова и честь Корьмилова. ѡ того ради слоушине вѣшествїе стго дха.

62. Упро°: Кто е^{ст} Лива^н, а кто е^{ст} Корьмиль?

Ѓвѣт: Ливанъ е^{ст} высота, а Корьмиль е^{ст} широта.

63. Упро°: Что е^{ст} честь Корьмилова а слава Ливанова?

[Ѓв.]: Слава Ливанова аминь, а честь Корьмилова дша, ёже вохода въ адъ.

64. Упро°: Что е^{ст} црковъ?

[Ѓв.]: Запаона Гнѣ, рекше земное небо.

65. Упро°: Что е^{ст} запаона Гнѣ?

Ѓвѣт: Запаона е^{ст} Хс^н, егда покшениъ кѣ на кр^{ст}к.

66. Упро°: ѡ что е^{ст} раздра са?

[Ѓв.]: Ёгда распа са.

67. [Упр.]: Что е^{ст} ре^ч: разороу цркви трима днѣми, а трима нероукотворенною съзиждоу?

Ѓвѣт: а. адъ а в. ран.

68. Оупро°: Чего ради г. вратъ въ цркви?

[Ѓв.]: а. врати, ими же Хс^н оуехалъ оу Ер^олима, в. врат, ими же съниде въ а^д, г. врат, ими же вѣниде въ ран. ѡ тако ѡци наши, ꙗкоже ѡнъ глѣтъ, вѣси скосн (sic!) море проїдоша, вѣси пи^л ѡблако^м выша, вѣси въ Моисеѣ крестиша са, тоѡ ежеж врашно адоша и пиша.

69. [Упр.]: Что е^{ст} море, а что ѡблакъ, а ёже пиѣста ѡ адоста?

[Ѓв.]: Море е^{ст} црковнаа широта, приходѣ е^{ст} попъ, а ёже с ни^м, правокрний хр^отиане. а ѡбла^к ѡлѣтарь, а аденїе ѡ питїе тѣло и кровь Х^ва, а прочее слово. Тож послоушай: ёгда

ѣрен въходить въ ѡлтарь, пристуѡпаѣтъ ко сѣтому жерътовъ-
нику, ѡбразно тамъ твори^т стрѣти Хѣы.

70. [Упрос]: Что ѣст жерътовникъ?

[Ѡв.]: Ядамова глава.

71. Упрос: Я еже на ней дѣискось, потирь, свѣзда ѡ хлѣкь,
ножь, лыжица, три покровци, кадильница?

Ѡвѣтъ: Дѣискось ест мѣсто Гольгофа, иже ест лобъноѣ
мѣсто, иже Ядамовъ лобъ. а потирь подножиѣ, а свѣзда
крѣтъ, а хлѣкь Хѣ, а ножь — копиа, а три покровци — по-
слоушай. ѣгда прииде на стрѣтъ, ѡзвлекоша ѡ ѡлекоша въ
ризы своа, то ест а. наречено выст аполох. а ѣгда приклони
главоу, ѡ выст тма ѡ 3-го ча до д., тогда съшед въ ах, ѡблече сѧ
въ тмоу, въ второую ѡдежоу, наречено выст верьсемер. ѣгда въ-
зврати сѧ, выст свѣтъ, ѡблече сѧ въ ризы своа, въ всю прѣ-
вою ѡдежоу, наречено выст аерь. а лишица выст ѣефирь, не вы тоу
ѣгда распат выст. тогда прииде Иѡсифъ, Мрїи съ нимъ, видѣвъ-
ше ѣго ѡмръша, тогда Ѡсифъ ѡзал тѣло ѣго, ѡбвиль чно,
въложи въ гробъ. того ради полагает сѧ лишица, того ради
дано выст на съблюденїе сѣго хлѣва.

72. [Упрос]: Я кадильница?

[Ѡвѣтъ]: Стѧа Бѣа, ѣгда распат [сѧ], не вѣ тоу. того ради
кадильница на иноумъ мѣсти. ѣгда ерен ѡбразно творить стрѣти
Хѣы, тогда приносятъ кадильницю въ ѡбразъ Бѣа. ѣгда пришла,
види ѣго распата ѡ расплака сѧ; того ради воуди вѣдомо вѣжа^т
ѡ невѣжамъ: кадильница — Бѣа, ѡгнь — ѡчи сѧ, а филиа^т —
слезы ѣа.

73. Упрос: Чего ради ерен глѣтъ: „Ее свѣзда ста ѡдеже
верьхоу бездны?“

[Ѡв.]: Проѡбразока сѧ Бѣ ѡ вѣсакоу вещь прежде стрѣти
своа: ѡ земля верьтень а-ѡ, ѡ нѣсь свѣздоу, а ѡ поустыня
ѡсли, а ѡ воды Ердань, а ѡ глоубины камех, въ немъ же выст
клатвѣнкое, на нех же стоимѣк прѣтти носи ѣго, ѡ ада въз-
двигнѣвѣй Лазора, имы же дѣоу Бѣю.

74. Упрос: Како выст потир и подножиѣ?

Ѡвѣтъ: ѣгда раскопали землю, ѡверѣтоша лобъ, ѡ пробивъ
ѡ ѡсадивъ крѣтъ къ ню. ѣгда проводень вѣ Гѣдъ¹⁾, съниде кровь
и вода, течаша пухъ носи ѣго. тогда выст не на мнози временѣ. въ
нѣкоѣ вѣлма при Константинѣ црїи ѡцѣ ѣго Декаполити, а мти
ѣго Ѡлена крестїианы выша ѡ перьсинскон страны. ѡммыслившоу

¹⁾ В рукоп. до Гѣа.

ѣи ѿ крѣтъ, нача мочити жида лютою смѣртію, ѿ наде крѣты двѣ, вѣнѣша и въ црѣкву, а ѣдинъ не можаху, што ест влчынн. оурѣзавъ подноженіе, аггль Гнѣ оузавъ крѣтъ, а подножіе ѿстало, ѿ негоже сътворень быст потирь, потоже дано быст въ црѣкву, иже ест стѣла стѣх.

75. Оѹ: Я прѣтъ что ест?

Ѣвт: Прѣтъ глава црѣквенна, сѣдалище црѣкви, ѿпочиваніе невидимаго ѿца, слово, а проча ран. егда ерей литрѣгисае, тогда пристуѹпае ко стѣмому жрѣтовникоу възе стрѣти Хѣѣ, чѣтвыа дары, и полагаѣ их ѿво на рамкѣ, ѿво на главкѣ, ѿво на непытаемон хѣдости, пытаемон, и ѿходи лѣкви ми¹⁾ дверин, иже сѣтъ врата Бениаминави, ѿ паки воходаѣ къ рай.

76. Ыпрос: Что сѣтъ врата Бениаминави?

Ѣвкт: Ядово сѣваніе, ѿми же козведе темныа ко вѣчномѣ животѣ.

77. Ыпрос: Чего ради сотворе быст прѣтолъ ко ѿлтаріѣ?

Ѣвкт: Песадыа, великаа ест слава ѣго и велико ѿма ѣго, ѣго же трепещѣ видимаа ѿ невидимаа, хероѿимы восклицая, а серафими возопиѣ, ѣмѣ же нѣко числа, широта непроходима, высота неѿвѣстаа, токмо ѣдынъ Бѣ вѣст, ѿми же владѣеть. *[Кіиця нема].*

Щ. Рукопис о. Місковича з р. 1655 (Бібл. Нар. Дому у Львові, муз. о. Петрушевича ч. 134, к. 13 об. — 31 об.).

Вѣпросы ѿ Ѣвкты ѿ тлѣкованіа Палеѣ.

1. Вѣпрос. Яще ѿ вѣѣа водѣновеніа естѣ дѣа, то оѹво ѿ вѣѣа соѹщества естѣ?

Ѣвктѣ. То песадыаго естѣ [ѣстѣа] вѣз'честіа, еже глати ѿ свѣщества вѣѣа выти дѣи. вѣжественное ко писаніе оѹдокство содѣланіа показа, занеж рече, іако „водѣнѣ ко лице ѣго дыханіе животнѣ“. ѿ дѣивное естѣво притычетѣ. іако дѣхъ данѣ, невидим же ѿ разѣминѣ, ѿ телесныхъ толѣстѣстѣ²⁾ кромѣ естѣ ѿлѣченѣ.

2. Вѣпрос. Чесо ради ѿ ребра Ядамова сѣзда Бѣ женѣ?

Ѣвѣтѣ. Да естѣественноѹю ѿма нѣкѣю любов коложитѣ, ѿ ребрѣхъ ко лежатѣ похотныа части.

3. Вѣпрос³⁾. Почто же Бѣ дѣвола сѣтворилѣ, вѣдый такога свѣца?

¹⁾ Відсе до кіиця писано пізнійшою рукою і темнійшим чорнилом ²⁾ Іетрїн толѣстѣстѣ. ³⁾ Сього питаня у Іетрїна нема.

Вѣтъ. Бгъ влгодтїю своєю ѿ несвщнхъ къ бытїе приведе вса. аще же хотащїимъ намъ быти, възвранилъ бы тѣмъ бвати, повѣжалъ бы оубо злое вжїею влгдтїю.

4. **Въпрос¹⁾.** По что Бѣ влга ѿменѣа толико томѣ ѿреченїа лютость притыкаетъ, еже снѣди ради ѿ несгрѣшїимъ токмо. нѣ ѿ тѣмъ ѿже сѣ из него родина?

Вѣтъ. Ядамъ единого ради оуставного естѣства быти естѣство члѣское ѿменно бысть. ѿ іако се естѣствѣ Ядамовѣ согрѣшїишъ на все члѣское естѣство влгтва найдѣ.

5. **Въпрос.** Кожныя рызы како естъ размѣти?

Вѣтъ. Ѿвы оубо мртвеноую пать глїют²⁾. нѣ іако Бѣ вса ѿ несвщнхъ сътвори, такожъ ѿ кожныа рызы ѿ несвщнхъ ѿведе, требованїе ко ѿдежда ѿ не презрѣ еѣ на ны.

6. **Въпрос³⁾.** Котораа два оуби Ламехъ?

Вѣтъ. Не два. іакоже нѣкцыи глїютъ, іако „мѣжа оуби въ іавѣ севѣ ѿ юношѣ въ стрѣнѣ севѣ“, но того мѣжа юношѣ наричатъ.

7. **Въпрос.** Что ради ѿрицаетъ кровоїаженїе?

Вѣтъ. Того ради, да выша не сонѣли къ крови дшїа. ежъ естъ члѣс дшїа, такожде ѿ безсловеснымъ кров дшїа его, да не сонѣси. Киждѣ, іако безъ крови мѣса іасти повелѣ Бѣ, зане іако зелѣа повелѣ Бѣ іасти вса, бездшїно ко ест зелѣе.

8. **Въпрос⁴⁾.** Что ради оубо помолча писанїе, еже сохрѣнена бысть Сарра неврежена, въ повѣсти же іако ѿ Авимелесѣ іавѣ се ѿбави?

Вѣтъ. Хоташе Сарра тогда родити Исѣака, да не мнѣти начнѣтъ мнози сѣща Исѣака сѣа Авимелехока, іавѣстннѣк писанїе ѿбѣави, іако беззаконїа соковлннїа Сарра естъ не причастна.

9. **Въпрос⁵⁾.** Что ест, еже подложи рѣкѣ под стогно мое?

Вѣтъ. Заклннѣа его тѣмъ, ѿже сѣ хоташе Бѣ къпактїти ѿ стогна его, еже естъ ѿ племени его. прроческа бо дара сподоки сѣ, вѣдѣшїа іако настоѣщаа проповѣдаше.

¹⁾ Ист се питае вас. ²⁾ І. дод. ѿви же с коры древесъ, аз же ничтоже нхъ гїю.

³⁾ Сього питаня у Іестріна нема. ⁴⁾ За питаемъ про ідїне крови у І. стоїтъ питане про „оушїню трызѣ“, у нас ч. 68, а потїмъ іде під ч. 6. питане, якого нема в нашїмъ текетї:

В. Почто Аврааму ѿврѣзати сѣ повелѣ Бгъ?

Т. Понеже хотаху вѣноуци его вселнїи сѣ на землї чужїї, смѣсїти сѣ съ ѿзыки; да ѿлоучат сѣ ѿ прочнхъ ѿзыкѣ, повелѣ намъ ѿврѣзати сѣ, да тѣмъ знаменїемъ боудуѣт вноуци его ѿ всѣхъ ѿзыкѣ ѿлоучннн. ⁵⁾ У І. нема.

10. **Въпрос.** Что естъ сказаніе бл҃свеніа, ѿмже бл҃сви Ісаакъ Іакова?

Ѡвѣтъ. Понеже хоташе по плѣти снѣ вѣій прозавѣсти ѿ Іакова племене, того ради Ісаакъ іако прроческаго дара сподоби сѧ, прорече г҃ла: „Се конѧ снѧ моѣго, іако конѧ села ѿполнена, ѣгоже ѿ бл҃сви Г҃а“. село бо вѣтвенное писаніе наричетъ вес миръ, іакож Г҃ъ въ бл҃говѣстїихъ г҃лет, іако „село естъ вес миръ, сѧй же доброе сѧма естъ снѣ чл҃чъ“. да іакож оубо хоташѧ снѧ вѣію по плѣти пожити въ вселеннѣй, сеже естъ въ мирѣ, ѿвонѧ Ісаакъ конѧ его, сеж по плѣти естъ кивше ѣго въ миръ пришествїа. Я ѣже: „даждь ти Г҃ъ ѿ росы нѣсныѧ ѿ влагы земляныѧ“, вѣію снѧ ѿ своего племене къплѣтити сѧ прорече, роса бо нѣснаѧ по ѿномѧ г҃лемо естъ вѣство, іако же бо роса нѣснаѧ невидима бо ест ѿ невидимо ѿсходитъ ѿ сошедши всѣмъ іавк вѣдетъ, тако ѿ вѣство неѡбѧто вѣ ѿ невидимо, плѣтїю же бо видѣно быеть чл҃ком. Я ѣже рече: „множество пшеницѣ ѿ вина“, вѣтвенныхъ тани притчю творитъ, хоташе бо оубвѣнъ быти Х҃ъ Б҃ъ.

11. **Въпрос**¹⁾. Почто камень помаза Іаковъ?

Ѡвѣтъ. Имѣж ѿмаше велѣдаровитаго почести Г҃а, сѧже ѡкычай ѿматъ ѿ жены творити, приходѧще бо ѿ помазѡщїе раки стѣмъ масломъ древаномъ, ѿ помазѡють лица своѧ.

12. **Въпрос.** Что рече самъ той Іаковъ Ливѣ: „Бл҃ска тѧ Б҃ъ ногою моею“?

Ѡвѣтъ. Ногѧ пришествїе свое нарече, іако сѣ: моего ради пришествїа бл҃годѧніа прїѧлъ ѣси бл҃гостыня.

13. **Въпрос.** Что естъ ѣже клѧт сѧ Іаковъ страхомъ ѿца своего?

Ѡвѣтъ. Страхъ Іаковъ Б҃а нарече писаніе.

14. **Въпрос.** Что ради Іаковъ во Хевронѣ повелѣваетъ [тѣло свое] погребѣсти²⁾?

Ѡвѣтъ. Не гровомъ сѧ некій, но пророчествѧй снѡмъ своимъ, іако преставитъ ѧ Б҃ъ ѿ земля ѣгѣпетскыѧ ѿ дастъ имъ землю ѡбѣтованнѧж. какож ѿ скогы ѿ землю ѣгѣпетскыѧ црѣви прѧжа Іѡсѣфъ, да не бо свѣдѡсти сѧще жита ничтожъ имъ плѣзѧ творѧщѧ, точїю колшми ѡсквдѣкѡущѧ, того оубо ради скоты прѧжа црѣви.

¹⁾ У I. нема. ²⁾ Взѧте тутъ у скобки доповнѧемо з Іетрїна, у якого се питане стоїтъ передъ нашимъ 14.

15. [Въпрос. Почто поклони са Иаковъ в конце жезла Иуеифова?]¹⁾.

Овѣтъ. Да Иуеифов сонъ извѣдетъ са, видѣ ко слнце и лунѣ [и] единос надесате свѣздѣ покланяюща са емѣ.

16. Въпрос. Почто ѿ иноплеменникъ женѣ поать Моусей?

Овѣтъ. Въ образъ Хвѣ, ако же во той Еврей сый върочи иноплеменницѣ женѣ себѣ, тако и Хсѣ ѿ Еврей сый аже ѿ азыкъ люди црковѣ некрѣстѣ себѣ нарече.

17. Въпрос. Что ради естъ, ижъ кспина гораше ѿгнемъ и не согараше?

Овѣтъ. Бѣ во образъ чѣтыа дѣвы, акоже во ѿн неогнѣсимый огнь вжственною силою выла не зажже, тако и вжѣе слово въсели са ко дѣс и не йстаѣ, но двою сохрани.

18. Въпрос. Почто повелѣнно бысть Моусей ѿвѣв извѣсти?

Овѣтъ. Житѣйскыа сѣдети ѿложити, сопраженыа смртнымъ животомъ; иныи же глѣютъ, ако ѿщениа ради мѣста, и того ради весыми ногами прихощаши. аз же ничтоже сиу мна, нѣ того ради, да говѣна²⁾ его сътворитъ, да со боа знѣю повелѣваемыхъ послушаетъ, или оуча, како подокаеть стымъ слажити и вжстѣ.

19. Въпрос³⁾. Како проповѣдый Бѣ фаравново непокореніе не йспрѣва его томит?

Овѣтъ. Да вжѣе чѣколювѣе аѣвит са и фаравново сѣрвство и бездмѣе.

20. Въпрос. Почто прѣвое знаменіе крѣста⁴⁾ во змѣю преложеніемъ?

Овѣтъ. Понеже словесна естѣтва сый Фараин, сѣрвство на еврейскыа люди ймѣаше и коговидное его свѣрокидно показа, того ради свѣрообразное его ѿбличаа Бѣ жезла во змѣю преложн, прѣвое знаменіе сотвори.

21. Въпрос⁵⁾. Проказа ржчнаа что аѣклетъ?

¹⁾ Доповнено з Истрина. ²⁾ В рукоп. говѣна. ³⁾ У I. нема. ⁴⁾ I. сътвори жезла во змѣю. ⁵⁾ У I. нема. Та замѣсь сього маемо там три питаня пропуценіе в нашѣм текеті:

20. В. Что естъ волхвованіе волхвоуетъ са в тѣи?

Т. Възрастити хотѣше крадениа киноу волхвованіе соу(?)чашоу йменоуетъ.

21. Яще вса вода во кровъ преложн са, како сотвориша волсан йюпететн?

Т. Прилежаше имъ море и ѿ того водоу приносаше ѿ йскѣса такоже твердахоу.

22. В. Како градъ хотѣ навести повелѣ имъ скоты в домъ вкѣсти?

Т. Чѣколювѣкъ сѣ вѣдка съ младетію томание растворяеть. инако же ако икции ѿ Египтанъ достонни вкхоу цаѣкниа, тѣ во аѣваетъ писанне, ако кони са Гѣ ѿ слоугъ Фараинѣ собра скоты его в домъ его.

Ѿвѣтъ. Се ест, ꙗже Мойсеѡва рѣка чѣта сѣши ѿ проказы, тако ѿ Иковль род въспитанъ Египтаны во сквернѣю вѣрѣс попадаше. таже ꙗко же Мойсеѡва рѣка высть чѣта, тако ѿ Иковль род по изшествіи изъ Египта жрахъ Бѣ истиннѣ.

22. Вѣпрос. Что ради пошести Бѣ ѿ Египтанъ се пострадади людемъ?

Ѿвѣтъ. Зане не токмо Египтанъ возненавидатъ, но ѿ коги ихъ, ꙗко ѿ тѣхъ таковаа пострадаша, во скорѣ посладшають ѿзыити повелѣваемы. аще ко ѿ таковаа пострадаше ѿ Египтанъ возвратити сѧ во Египетъ восхотѣша, что не быша сѣтворили ничтож пострадаше ѿ Египтанъ?

23. Вѣпрос. Почто восхотѣ аѣгль оубити Мѡсеа?

Ѿвѣтъ. Понеже колше сѧ Мѡсѣи ко фараѡнѣ ѿти, того ради наго ѡрѣжіе показа емѣ аѣгль, колшимъ страхомъ ѡгна мншаго: „ѿко аще конши° фараѡна, паче мене оубой сѧ, могъцаго ти невидимо мѣченіе навести“.

24. Вѣпрос. Како выст Яронѣ Бѣ Мѡсѣи?

Ѿвѣтъ. Понеже ѿс камене Бѣ повелѣкаше Мойсеѡви, тако Мѡсѣи Яронѣ.

25. Вѣпрос¹⁾. Которое оубо древо, еже оуслади во Меррѣк водѣ?

Ѿвѣтъ. Не подова помолчанныхъ ѿскати. въ ѡбразъ же въ ѡного древа крѣтнаго: ꙗкожъ ѡно древо Мерры горкыа воды оуслади, сежъ еже неврѣе ихъ въ вѣрѣс преложи.

26. Вѣпрос. Что ради камень нарече сѧ Хѣ?

Ѿвѣтъ. Понеже ѿс камене ѿстоци водѣ, ѿтекше воды напоиша жаждащаа Евреи, тако ѿ ѿ Хѣ ѣвѣліе дано высть въ ꙗзыки ѿ напои безвлажнѣю ꙗзыкомъ дшѣ.

27. Вѣпрос. Что ради хлѣбъ аѣгльскый маннѣ нарече писаніе?

Ѿвѣтъ. Понеже аѣглы сѧжима вѣлаше Евреѡмъ, того ради хлѣбъ аѣгльскый нарече писаніе; не требоваше [во] пища безпактнѣе естество.

28. Вѣпрос. Что ради ѡстанокъ манны на послѣдокъ ѿстаѣ?

Ѿвѣтъ. Понеже законопрестѡленіе вѣ. оубо ко ихъ Бѣ свокодно житіе жити, ѡвѣща на всѧкъ днѣ дати имъ потребнѣжъ пища, шнижъ не вѣроваше дневной ихъ пища, того ради ко смръдѣ.

¹⁾ У Ист. нема.

29. Ъ́къ прос. Котораа ѡрѡжїа ѡмѡхѡс ѡлѡтане со ѡмланом ворацие са?

Ѡвѡкт. Єгипетѡскимъ вѡсѡмѡкъ воемъ погрѡженномъ бывшемъ, вымета море на брегъ, ѡбрѡтше же ѡзраилѡтане ѡрѡжїа ихъ во зимахѡс.

30. Ъ́къ прос¹⁾. Како не токмо ѡчистити са, нѡ ѡ рѡзы ѡспрати людемъ повелѡ Бѡ?

Ѡвѡкт. Наставлаа ихъ ѡ пѡлѡтѡскихѡхъ на дѡхѡвнаа, да говѡша ихъ сѡтворитѡ.

31. Ъ́къ прос. ѡже „Бѡ ревнителѡ“ что знаменѡетѡ?

Ѡвѡкт. Чѡлѡскаа ѡмена прїемъ Бѡ гѡтѡ: „ѡзѡ ѡсмѡ ревнителѡ“. ѡко же во моуѡжъ вида свою женѡ ко ѡномѡ хотѡщѡс²⁾, ѡ гѡетъ ко ней: „Жено, ревникъ ѡсмѡ, престани ходити ко ѡномѡ мѡжѡ!“ тако ѡ Бѡ хотѡ ихъ ѡтрѡгнѡсти ѡ злѡкрѡмѡс³⁾, не токмо ревнителѡ себѡ ѡменѡетъ, нѡ ѡ ѡгнѡхъ пожигаа.

32. Ъ́къ прос³⁾. Како праведное сѡслѡетѡ са, дѡтемъ же за ѡцѡхъ мѡчимомъ?

Ѡвѡкт. ѡвѡкъ, ѡко превѡвѡющимъ ко ѡцѡхъ своихъ злѡвѡкъ, тѡмъ еѡтъ мѡчениѡ, ѡмъ же ѡ вола сѡтѡхъ преценѡа моуѡхъ.

33. Ъ́къ прос⁴⁾. Что еѡтъ вѡѡбращенно?

Ѡвѡкт. Гѡлатъ нѡкѡнѡи, ѡко по сѡсѡдѡнїи тѡла (во ложенѡкъ), тогда прїимѡетѡхъ мѡладѡнецъ дѡшѡ. ѡ ѡще же нейдѡтъ на тѡжѡс ѡ ѡзвержетѡхъ, тѡжъ ѡзверѡженнѡи дѡктищѡхъ вѡѡбращенъ, ѡще ѡзвѡидѡетѡхъ. ѡко дѡво ѡ сѡдитъ са сѡдѡканнѡе, ѡ мѡксъ подѡвѡнѡ прїати подѡва таково сѡдѡкавшемѡ. ѡщежъ не ѡзвѡидѡетѡхъ вѡѡбращенѡхъ, не сѡдитѡхъ са сѡдѡканнѡе ѡко дѡво⁴⁾, понеже не оуѡже дѡша прїемъ ѡзверѡженно вѡстѡхъ, ѡ торѡетѡхъ нѡкакѡс ѡмѡкти таково сѡдѡкавшемѡ.

34. Ъ́къ прос. Чѡсо ради вѡдѡлива вѡка [дѡвѡити] повелѡ вѡлетѡхъ?

Ѡвѡкт. Безѡловѡснѡми цѡклодѡмнѡи тѡвѡра словѡснѡи, ѡко зло еѡтѡхъ дѡвои.

1) У Іет. нема. Натѡмїсѡ маѡмо тутъ вѡтѡнїа, ѡкихъ нема вѡ нашѡмъ текстѡ:

28. Н. Почѡе вѡ мѡрацѡхъ Бѡ законѡхъ дастѡхъ, а не ѡвѡкъ?

Т. Нижѡе темѡиѡхъ вѡ нимѡхъ и скрѡвѡнѡкъ потѡно вѡше Хѡ Бѡа нашѡго тѡнѡкѡтѡ.

29. К. Безѡпѡтнѡуѡхъ ѡ безѡѡбразнѡуѡхъ сѡуѡрѡуѡхъ тогда Бѡѡуѡхъ кѡмъ заднѡи видѡхъ тогда Мѡвѡсенѡ?

Т. Прѡвѡчна ѡ предѡкѡша вѡсѡхъ тѡвари вѡрѡуѡемъ сѡѡуѡща вѡсѡхъ тѡвѡрѡца несѡздѡнѡна. тѡкѡмѡже ѡвѡкъ вѡстѡхъ, тѡко заднѡи кѡлѡа тѡвари сѡутѡхъ и словѡеса ихъ, ѡже видѡвѡхъ ѡзлѡжи: „Испѡрѡа сѡтѡвори Бѡхъ ѡво ѡ зѡмѡлю“.

2) Іет. рѡдѡѡѡуѡхъ. 3) Іет. неѡкрѡмѡ. 4) У І. нема.

35. Въпрос. Что ради тѣхъ дѣкраденнхъ вышшхъ въ патб-рицѣ ѿдати повелѣваѣтъ, ѿвѣщюжъ въ четверицѣхъ?

Ѡвѣт. Понеже колшій грѣси колшнхъ соутъ достоини казни.

36. Въпрос. Почто свѣропадныхъ мѣс не ѡсти повелѣ?

Ѡвѣт. Словесныхъ дѣча животъ ѡмѣти ѡ ничтожъ свѣрска.

37. Въпрос. Что ест: да не ѡвиши са предо мною тоцкѣ?

Ѡвѣт. Идыи поклонити^о елико могый принеси дары: даровъ же ради дѣчит, ѡко нечѣтомъ срдцемъ ѡ безъ вѣры не подоваѣтъ ходити на молитвѣхъ.

38. Въпрос. Како естъ размѣкти: число днѣй твоихъ наполни¹⁾?

Ѡвѣт. По потопкѣ дѣстави Бѣ члкомъ животъ р. ѡ л. лѣт ѡномъ коемъждо члксъ жити. нѣе же глѣтъ Бѣ имъ: „ѡко ѡще заповѣдъ мою сохраниши²⁾, число днѣй твоихъ наполни³⁾ ѡ домолѣтна тѣ сотвори. ѡще ли не сотвориши моихъ повелѣнѣй, то дѣймъ ѿ дѣставленнаго ти живота ѡ маловременна тѣ сотворю“.

39. Въпрос. Что ради съ восточныхъ страны дверкѣ вѣрныа сътворити повелѣ Бѣ?

Ѡвѣт. Таи то сѡнце въсхода, ѡко сопоклонѣе съдѣкло-ваѣтъ лѣчами; второежъ, да сѡнце со зди ѡмѡщи не мнатъ са томъ слѣжити, нѣ того сътворшемъ Бѣ.

40. Въпрос⁴⁾. Чего ради жрѣцѣ всѣческою ѡвлече ризою?

Ѡвѣт. Да⁵⁾ петрости ради рызной дѣдивляютъ са людѣ ѡ тѣи самы размѣютъ людие, ѡко ѡ дшѣ подоваѣтъ тако ѡмѣти дѣкрашеннхъ, ѡкожъ ѡ тѣкло. зовѣтъ же дѣво вѣстрѣнюю рызѣ ѣпятит, конкшнююжъ дѣпадѣтъ, ѡже ѡподитрономъ нарекоша, понеже до носѣ досазааше. тогожъ ради дѣво ѡ подѣирѣ въздѣшнѣй ѡмѣкаше шар, дѣакиндинѣ дѣво каше, да к томоу възырла стѣитель ѡко въспрѣ въсхищенѣ вываѣтъ. ѡмѣкаше ѡ звонѣца при-строѣнны, да ѿ тѣхъ звонъ прѣемлай стѣитель со страхомъ слѣжѣ съвѣршаѣтъ, поминаѣтъ подавшаго имъ Бѣ. лекаше же на главкѣ ѡки дарѣ, ѡеси подова са. покрываше же са лице его, ѡже седмѣ-десѣтъ литрѣ нарекоша. ѡмаше же сѡ посредъ литрѣ златѣ, ѡмѡщи вѣѣе ѡнѣзреченное ѡмѡ къписанно, ѣже Еврей четверопис-менное наричатъ, ѣже естѣ ѡнавѣк.

Повелѣ же Бѣ ѡ ѣфестридѣкѣ выти ѡаронъ, ѡмже Гдѣемъ де-сѣтое поминѣ нарекоша. въ црѣствѣ ихъ ѡменованнхъ ѣфѣдѣю ѡвѣр-таемъ, такоже ѣфестрида, ѡмѡщи два камыка на ѡбою рамѣ

¹⁾ Ист. наполни. ²⁾ В рукоп. сохранитъ. ³⁾ В рукоп. сътвориши. ⁴⁾ Ист. вас.
⁵⁾ В рукоп. Ра.

написанна, имащи двоионадесате племенъ имена, повелѣж ѿ на прѣсахъ его выти логіонъ, ѿ то дванадесате камыка ѿмѣкай причеплены ѿ различныхъ шарокъ. ѿвѣлаше же той логіонъ, егда на ратѣ ѿзыйти вѣше: ѿли покѣдити, ѿли повѣжденномъ быти. Вѣвѣкашнимъ бо, рече, на ѿла ѿноплеменникомъ не дрѣзнь прѣвѣке Сабулъ копѣчити сѣ, прежде даже повѣднаѣ знаменіѣ видѣ. „Принесѣте бо — рече — ѣфоуд!“ мы ж логнемъ дѣво разумѣваемъ виденіе развѣмныхъ, ѿпоминдою же дѣканіе добрыхъ дѣканій. того бо ради ѿ ститель въ ѿпоминдѣ ѿвѣлаше сѣ, потомже въ логіонъ, повеж прѣвѣке дѣканіѣ видѣніе.

41. Вѣпрос. Что естѣ къ конѣ блѣгодѣханіе?

Ѡвѣт. Пріятное ѣже естѣ ко немъ блѣгоразвѣмѣ людскѣмъ, къ конѣ блѣгодѣханіѣ ѿменова Бѣгъ. а что ест смраднѣке тѣука ѿ костій горащѣ?

42. Вѣпрос. Что ради скривали сокрѣши Моисей?

Ѡвѣт. Недостѣны люди сѣдикъ вѣжественнаго закона положеніѣ. скривали блѣгоровѣннѣи ѿвразѣ ѿмѣкашъ, не вѣстѣк же прежде чрѣтого прибѣдивши сѣ, како ест вѣкно еѣ дати?¹⁾

43. Вѣпрос. Что знаменатѣ покрывало, еже вѣше возложено на лице Моисѣво?

Ѡвѣт. ѿкожъ бывшаго ѿсѣаніѣ на лицѣ Моисѣвѣ ѿ не можашъ на зрѣти, ѿ того ради требовѣлаше покрывало Моисей кесѣдоуѣ ко нимъ. ко Бѣ же пакы возвращаѣ Моисей ѿмѣкаше наго лице. Тако ѿже по писанію не развѣмѣюще, дѣховнаѣ блѣгдти дѣвидѣти не могѣтъ, а ѿже во стѣго дѣа блѣгдти сѣще, абѣе въ писаніе приникѣше, ѿзраднаѣ доброты сподокниша сѣ.

¹⁾ У Иср. за сѣмъ питанемъ ідуть ось явѣ:

31. В. Како рече Моисей: „Тигръ ѿ Ѣфратѣ ѿ раѣ исходитъ“, ѿже рѣка ѿкци ѿ Армѣнскихъ горъ ѿтекающа?

Т. Тигръ дѣво ѿ Ѣфратѣ по истиннѣ ѿ раѣ исходитъ, скриваетъ же сѣ ѿккыми подземными проходами, начало пакы принимающе ѿ горъ Армѣнскихъ. сѣ же сѣтвори Бѣ челоѣческаѣго ради строеніѣ. аще бо вѣша на ѿвѣкѣ не ѿккыми подземными проходы скриваемы, ѿкоушали сѣ дѣво вѣша чѣвци тѣмъ раѣ донти и погнаали вѣша долготы ради поуги того ѿ брашенѣ недостаткомъ нан въ зѣвѣри впадающе нан въ нѣмъ вѣды.

32. В. Что ест: „ѿще ѿлатаръ ѿ каменѣ створиши, не вѣградни ѿхъ сѣкка, сѣчико во свое возложилъ еси на на ѿ ѿскверненѣ соутъ“, да како жерци ножи жрахоу жертвоу?

Т. Понеже ѿ Египтаѣкъ вышедше ѿзрастни людие въ поустыни мѣ. аѣтъ сотвориша ѿ мѣста на мѣсто переходаци, повелѣ наѣ Бѣ трѣнники сѣтворити въ поустыни нескѣчными камки, да не тверда его створише ѿтоуду ѿ земѣ ѿвѣщаннаѣ дошедше, ѿ пришедши близѣ живощи ѿзыщѣ ѿсквернатъ трѣнникъ кѣсемъ.

33. В. Что дѣла ѿвѣкъ досѣкъ скроушенѣкъ вѣста?

Т. Знаменовающеу Бѣоу перваѣго закона ѿвѣтшаніе ѿ мѣнованіе.

44. Въпрос. **Ѫ**кѡдѡ ѡмѡахѡ ѡнѡктестѡн люде негниющаа дрѡвеса?

Ѫвѡтѡ. **Ѫ** Египтан, ѡнѡдѡже ѡ оуѡсѡрѡси.

45. Въпрос. Что ради съгрѡшиѡ жрѡцѡ телецѡ повелѡ **Б**ѡ приносити, согрѡшиѡ ж вѡсю козел?

Ѫвѡтѡ. Показоуѡ, ѡко болѡй жрѡчѡ грѡхѡ, да того ради болшаа приноситѡ.

46. Въпрос¹⁾. Что ради ко ѡзливаѡщѡмѡ плѡмѡ ѡли проказныѡ ѡли мѡртвечинѡ прикасающаго сѡ нечѡста нарѡчетѡ писанѡе?

Ѫвѡтѡ. Малых ради сѡх великых страсти ѡсѡцѡлаѡтѡ Хѡ. ѡко ѡ еще оубо ѡстетественных стѡрѡсти сквѡрѡнати на^о, мнозѡкм паче колныи, ѡже ѡ по ѡстинѡнѡ зовѡтѡ сѡ законопрѡстѡпны. ѡкож ничтожно ѡстетвѡ вываѡщѡх ѡстѡ по ѡстинѡнѡ нечѡсто, ѡваѡкетѡ сѡ тако. ѡще кѡ по ѡстѡвѡ вываѡщаа вѡ ѡстинѡнѡ сѡтѡ нечѡста, подобашѡ оубо вѡа сосѡды приближаѡщѡи сѡ ко сѡм ѡко нечѡстѡ сквѡрѡшати, дрѡвѡных же ѡ мѡдѡных ѡчищати, ѡко множайшаа сѡща цѡкны.

47. Въпрос. Что ради крѡвѡю и маслом дрѡвѡнымѡ помазоваѡхѡ десных слѡхы жрѡцю ѡ десноую ногѡ ѡ десноую роуѡкѡ?

Ѫвѡтѡ. Того ради крѡвѡю ѡ маслом дрѡвѡнымѡ помазѡма вахѡ, се вѡ ѡбразѡ соуѡщѡх ко нас вѡгых. Законѡ кѡ стѡкнѡ ваши вѡдѡщѡх вѡгых, ѡ не самѡ тѡ ѡстинѡнѡ. Крѡвѡ вѡ ѡбраз ваши за ны ѡзливанѡных крѡве, маслож прѡчѡстаго помазанѡа нашего ѡстѡа. помаза кѡ **Б**ѡ чѡлѡское ѡстѡо, понеж ѡ доброе послашанѡе ѡ добраа дѡканѡа похвалаа сѡтѡ ѡ вѡженна.

48. [Въпросѡ. Что ради повелѡ **Б**ѡ въздержати сѡ жерцѡмѡ ѡ вина?²⁾].

Ѫвѡтѡ. Не ѡнюд тѡкмѡ вина не пити ѡрече, но вѡ жрѡтвенное время да соврѡшени трѡзѡи вѡдѡжат жрѡци, ѡже за люди мѡтѡкы вѡвѡкрѡнѡю творити.

49. Въпрос. Что ради ѡ свѡщѡх сѡа нарече **Б**ѡ выти чѡтомѡ дѡлащаа на двоѡ пазнокти ѡ жѡванѡе ѡригающе, ѡ водных же пера ѡмѡщѡа ѡ чѡноуѡа, ѡ птицѡ же не восхѡтѡющѡа ни мѡртвечинѡ ѡдѡщѡа ниже ко тѡмѡ радѡщѡщѡа³⁾ сѡ?

Ѫвѡтѡ. Оубо чѡны⁴⁾ тѡкх ради, како подобѡетѡ чѡкомѡ⁵⁾ выти. не двоѡ дѡлащаго ради жѡкота оубит на^о, но сотворимѡ ѡсѡжденѡе⁶⁾ вѡгых дѡканѡй ѡ сопротивных. жѡщѡаго ради, ѡко

¹⁾ Ист. вас. ²⁾ Дополнено в Истрина пѡт. 42. ³⁾ I. разѡщѡщѡа. ⁴⁾ Так у I, у вас у рукош. оубанѡе. ⁵⁾ I. чѡстѡмѡ ⁶⁾ I. разѡсѡужденѡе.

да вѣдет¹⁾ вѣлюбивы. ꙗкоже во жвѣщїи пища ѿригають. тако подобаетъ и намъ ноцѣ же и днѣ помышлати кѣѣа заповѣди. водныхъ же ради ѿмацихъ пера и чеша оучитъ ны: ꙗкоже ѿна сѣтъ вознесена, дрѣгла же долнѣа²⁾ вѣри съдрѣжатъ сѣ³⁾, тако подобаетъ и намъ вѣгыми дѣланїи со развѣтными⁴⁾ съвозвнати сѣ, а не со земными ѿставати. птици ж ради пакы оучитъ насъ лихонмѣстѣа въздрѣжати сѣ⁵⁾; еже во тмѣ ходити, сѣж естъ во грѣсѣху, нѣ къ свѣтѣ, еже естъ во правдѣ.

50. Вѣпросъ. Что ради ѿще безъ воды къ сѣмѣа вондетъ мртвечина, не ѿсквернитъ сѣмени; ѿще ли со водою, то ѿсквернитъ?

Ѿвѣтъ. Понеже мокрота воднаѣ сомѣсившѣа сѣ съ гноѣмъ конїдетъ ко сѣмѣа и того ради ѿсквернитъ сѣмѣа.

51. Вѣпросъ⁶⁾. Что ради проказна сѣща чѣста ѿмендетъ писанїе?

Ѿвѣтъ. Ѿбразъ ѿмѣахъ сїи дѣховныхъ: иже во ѿ части проказъ ѿбразъ ѿмаше вѣрнаго согрѣшающаго, со нимъ же ꙗсти ѿрече законъ. глѣтъ во тако: ѿще кто ѿмендетъ братъ лихонмѣцъ или ѿдолослѣжителъ или пианица, со таковыми не ꙗсти. И иже ѿноудно естествомъ плотъ телеснѣю ѿложивъ, ѿбразъ ѿмаше невѣрнаго, со нимъ же ꙗсти законъ не рече, глѣтъ во тако: ѿще вы невѣрныхъ и хощете ходити, все предложенное вамъ ꙗдите, ничтожъ воставаще.

52. Вѣпросъ. Что знаменаетъ двѣ коурати, иже за ѿчищаѣмы проказнаѣа приносимъ, и кедрово древо и сосаннаѣа чрѣвленница?

Ѿвѣтъ. Сїи сѣмѣа стрѣсти ѿмать сїи ѿбразъ. ꙗкоже во во крови единаго вѣратѣ смѣшенъ бывшѣа кедровомъ дрѣвѣ и ѿсѣсонъ⁷⁾ и ѿстканикѣ чрѣвленници, и во той крови ѿмоченно дрѣгое вѣрѣ, и ѿпѣщено бываше, и по сѣмъ ѿкропленъ проказный, и тою кровью ѿчищаше⁸⁾, тако и Хѣсѣсъ распененъ⁹⁾, члѣскомъ естествомъ приѣмъшѣа смѣрть и вѣстѣвѣжъ присвоившѣа сѣ, члѣства стра¹⁰⁾ свокожены вѣхромъ кен мы. ѿбразъ во вѣше закалаѣемое вѣрѣ члѣска естѣа. ѿмоченоже во того кровъ и пѣщено, вѣѣа естѣа. нѣ кедрово древо ѿбразъ ѿмѣаше вѣстѣвеннаго естѣа. ꙗкоже во кедрово древо не гниетъ, тако и вѣстѣво вѣстрастно. ѿстканина же чрѣвленница ѿбразъ ѿмаше двою естествомъ сѣединенїе.

1) I. коудим. 2) I. подольнаѣа. 3) I. держатъ сѣ. 4) I. разоумомъ. 5) I. дод. сѣже естъ влосераднаѣа пища грѣховными въздрѣжати сѣ. 6) I. нема. 7) I. ѿсѣсноу.

53. Къпрос. Что ради законнымъ бракомъ сопряжена ѿ сомкшающіа са до ѿзлитіа сѣмене нечиста зоветь писаніе, Г8 рекше: сего ради ѡставитъ члкъ ѡца своего¹⁾?

Ѡвѣт. Сластолюбіа ради сомкшающихъ са, а не дѣтотвореніа ради, тѣхъ нечисты зоветъ бжественное писаніе.

54. Къпрос. Что ради ѿзлитіе бжественное крови истачающаа нечистотс²⁾ нарече?

Ѡвѣтъ. Малыми сими великыа сѣрти цѣлитъ Бж. аще ко ѿж по бжтвс сѣрсти сквернать на^с, многкмъ паче волныа, а же ко истинн8 глеть законопрестпныа³⁾.

55. Къпрос. Иже глеть писаніе, ѿко ѡзловите дша ваша?

Ѡвѣтъ. Въ пощеніа мксто се пріа. а еже свботъ, ко стла стыхъ мксто прозва. многкмъ ко свботъ сой чѣтныи праздникъ. а еже единого лкта воходити старкйшинкъ жреческ8 ко стла

¹⁾ I. дод. и мѣръ. ²⁾ I. ѿстагающе нечистоу.

³⁾ За сим у Іеріаина йдутъ отѣ чотири питаниа, явихъ нема в нашімъ текеті:

61. В. Что естъ: Не пожриши въ квасѣ крови жертвъ мouxъ?

Т. Бѣ ест, ѿко да не принесеш на травникъ крови с квасомъ, но съ ѡпркснокы. ѡпркснокы же приносити повелѣ, понеже ѿко безквасныи хлѣкъ естъ собк готевъ, квасныи же имать нѣчто в собк ветхаго кваса квмѣшеніе, такоже повелѣваетъ Бжъ изътаскымъ людемъ в жертвѣ ихъ ничтоже поминати египетскааго оученіа.

62. В. Что естъ пражень новыхъ бергъ да не ѿесть, дондеже принесете въ даръ Бгюу вашем8?

Т. Бѣ ест новыхъ класъ прагше въ ѡгнн да не ѿесть, преже даже ѡ тѣхъ класъ створше снопы принесете Бгюу вашемоу.

63. В. Почто грюди велѣно взимати попомъ?

Т. Ико се Бгюу свидѣтельствоющ8 на ѡтнородное къвращеніе лоукавыхъ намъ дѣшныи та сжегаема бѣху на жетвинцѣ, лон же ѿ истеск ѿ селезна сѣ же даема бѣху за грѣхи нхъ. лон ко даемъ вамше за чревное ихъ ласкосердество, истеск же за ѡчреселеныи сласти, селезна же ѿростнаго ради на желчыкыа сосоудѣ лежить. стла же даема вамше по оучасти собк емоу грюди же ѿ рама, грюди бѣко ради видѣнное ѿстава Бжъ стителѣа, рама же ради дѣшное, да ѿ дѣшенѣ ѿ видѣнкыа стла.

64. В. Что вамше ефоудъ, имъже къпрашаше стла Бга?

Т. Има иго толкоуемо ѡзвненіе аи ѿзвненіе. ѡбраз же ест пади. истѣканъ вамше акы чпагъ златыи ниткыи ѡ хитрости разьчно сѣтворе-о да посредоу имаше ѿко звкздоу кою златоу, ѡбоудоу два змарагда емоуироу по шести ѡба полы написаніе имоущи двюнадекат племеноу Изъвоу. межн же двѣма змарагдама камыкъ адамитъ. да егда бѣко стла хоташе къпрашати Бга ѡ коѣи любо рѣчи, приказаше ю на рамницю посреди перейн и подложаше рѣкоу под ныи и спростраше са на даанн акы дошка. и зра на ефоудъ и къпрашаше Бга ѡ въпросѣ. ѿ аще воудеть Бгюу оугоденъ въпросѣ, тоу абне коснаше адамитъ сѣ свѣтомъ класкаше. аще аи не вѣше оугодно, прывываше въ своми чин8 камыкъ. аще хоташе Бжъ на мичъ предати люди, воудаше кровавъ; аще аи смѣрть нанти хоташе, воудаше чернъ.

стыхъ, ѡбразъ ѡмаше сїенной стрѣсти. ꙗкожъ во старкїишина жреческъ единоу лѣта кохождаше во стѣла стыхъ, тако ѡ вѣдка Хсѣ единоуа пристѣпль ѡ претрѣпкль сїеню стрѣть, на ѡвса вознесе са.

56. Вѣпрос. Что естъ, да не сотворите тварей ѡ влас главы вашей¹⁾ ѡ кроенїи на дшс да не сотворите тѣлас вашимъ ѡ писма²⁾ настрѣкан да не сотворите къ васъ?

Ѡвѣт. Истрѣгнсти хотѣ Бжѣ Изранаты ѡ вѣсовьскыа сажьвы, выводитъ ѡ ѡллинъскаго злодѣканїа, глѣа: да не сѣтворите тварей. Ѣлини во ѡхъ дѣкти³⁾ влас не стрїжахъс, нѣ ѡставлахът ѡ паче возрастати, ѡ возлагахът ѡ вѣсомъ. „ни да брыете врадъ вашихъ“ — ѡвѣчай во ваше Ѣлиномъ конегда плакахъж, трѣзахъс⁴⁾ влады скоа. „ѡ кроенїи на дшс да не сотворите“ — творахъсткъ же ѡ се во честь оумрѣшимъ⁵⁾, крахъскранїа скоа. „ѡ писмень стрѣканъ да не сотворите во васъ“ — нѣ ѡ се на оумрожденїе вѣсомъ творахъс Ѣлины, сострѣккахъотъ во ѡглами телеса ѡхъ ѡ волагахъс во тыа ѡзвы чрѣнило⁶⁾.

57. Вѣпрос⁷⁾. Что ради чрѣнцемъ ѡзрадно ѡ вращухъ законъ полагаютъ?

Ѡвѣт. ꙗко подоваѣтъ ѡобразъ быти чистителнѣ пактѣскаго вождѣкнїа, Бжѣ ѡ пактѣскыхъ стрѣстїи дшкнѣа цѣла стрѣсти. ꙗко сѣкпота ѡчєнаа ѡ притча творитъ раздмнаго лишнїа, ѡ ѡрѣзанїе ноздренное притча творитъ лишнїа ради сѣднаго, ѡ ѡскенїе рѣчное притча творитъ оупраженїа дѣйственнаго.

58. Вѣпрос. Како естъ раздмѣкти, ѡже преклѣнѣтъ Бжѣ, грѣхъ прїиметъ, ѡмѣнѣай же ѡмѣа Гнѣ соумрѣтїю да оуморитъ са?

Ѡвѣт. ꙗже Бжѣ единойменнѣ речѣтъ са, приноситъ са ѡ на лѣжейменнаа богы ѡ на ѡстиннаго Бжѣ. нѣкъ же глѣтъ: ѡже во лѣжейменнаго бога вѣрѣветъ ѡ клѣнѣтъ са кон, грѣхъ прїимѣтъ. се же приключѣтъ са не по вѣрѣемаго санъ, нѣ по вѣрѣющаго мнѣнїю, не ꙗко волашнїемна, нѣ ꙗко ѡстинна Бжѣ хѣлѣтъ. хѣлащаго же ѡстиннаго Бжѣ каменїемъ повнѣвати повѣлѣветъ.

59. Вѣпрос⁸⁾. Чта ради во седмое лѣто сѣжати зѣмляк ѡрицаетъ Гжѣ?

¹⁾ I. дод. да не вроснетѣ [зам. брыетѣ] врадъ вашихъ. ²⁾ I. писмень. ³⁾ I. дѣтен скоухъ. ⁴⁾ I. вѣснахъотъ. ⁵⁾ I. е. в час оумершихъ. ⁶⁾ На марї. дописано: Ѣлиносѣе шаленствѣо, кгда по [мртвомъ] плакали, [тогда] короды свои [трѣ]гали и далъ того ѡхъ не голанн ани стрыган; лице свое вращаа по змерыхъ и писмена по тѣлакъ скоемъ ѡглами рѣсѣвали ѡ чернїаом нанѣскали. ⁷⁾ I. етр. vac. ⁸⁾ I. vac.

Ѡвѣт. Духоймъствомъ ихъ моучитъ Бѣ, понеже во множайшаа хоташе и всегда скюще земля и непотрѣвнкі плодъ твораше земныхъ.

60. **Въпрос¹⁾.** Что ест: испекстъ десатъ женъ хлѣвъ ихъ во печи единой?

Ѡвѣт. Се естъ аще сохранити заповѣди моа, дамъ вамъ шънаіе много ноуждныхъ; аще же презрите а, то дамъ вамъ сксдотс много, іако десатъ женъ испечи хлѣвъ ихъ во печи единой.

61. **Въпрос²⁾.** Что ради повелѣ Бѣ сочести люди?

Ѡвѣтъ. Да своего шѣктованіа іавитъ истинное.

62. **Въпрос³⁾.** Кого нарицаетъ нечиста по дшн?

Ѡвѣтъ. Ко оумръшемъ или ко костемъ мртваго прикоснвшася са.

63. **Въпрос.** Что ради вадившю ко жрѣцю повелѣ прикднн Бѣ?

Ѡвѣтъ. Да не рвеніемъ токмо мшжи сшпршнница своа оубиваютъ.

64. **Въпрос⁴⁾.** Что ради шъвсѣхъ оудовъ на чрево же и на стегно жрець клатвс приношаше?

Ѡвѣт. Имжъ вѣ грѣхъ, тѣхъ ради и томленіе клатвенное, еже сице размкнн. нѣцнн вѣ люты и не сотрѣнимы стрети вѣхъ шъвыкли трѣпнн; да речеши кленшнемъ са: да бы ми того не пострадаи, иже пострада шънца.

65. **Въпрос⁵⁾.** Что ради вѣштвенный Мойсій шѣа своего Нахора именована ко Исходѣ, инокъ же его Рагшала прозва?

Ѡвѣт. Двоимененъ вѣ, іакоже Іаковъ Ііла глалаше са, и Ѡса близнецъ.

66. **Въпрос.** Что естъ: и сполнитъ десница Гсна всю землю?

Ѡвѣт. Прорицаетъ иоудейское шврѣженіе и роселенъское сшсненіе: іако и доселѣ вѣ избранными мойми печалихъ са, вашае ж ради злобы призовсъ вса іазыкы, а васъ ш[рынс].

67. **Въпрос.** Что ради согрѣшеній людскихъ ради⁶⁾ юница заклалема ваше и воса сожигалема ваше со главою и кожею и оутрѣнеки, прилагалемо же ваше ко шгню и кедрово древо и иссопъ, рекше мыслына⁷⁾ трава, и чрѣвленица соскана?

¹⁾ Ист. вас. ²⁾ Ист. вас. ³⁾ Ист. вас. ⁴⁾ Ист. вас. ⁵⁾ Ист. вас. ⁶⁾ Ист. рекра.
⁷⁾ Ист. мыслына.

Өвкѣтъ. Юница ѡбразъ каши Хвѣ. іакож ко Хсѣ распенъ са всѣх нас спсе, тако и юница заколена каше за люди, и ѡкропаше са єю ѡ грѣхъ свокождаемы кахс. чрѣмнаже каше, сквершии ко са крѣвю члѣскаа страсть, іаже мирс всемс спсenna ѡстѣ, свое ко ѡстѣ крѣви чрѣмночестко. ведрово ж дреко прилагаемо каше къ ѡбразъ крѣста; іакож ко негниюще то дреко, тако и крѣстъ животворен ѡстѣ. wskанна же чрѣвленица ко ѡбразъ вѣ чесныа крѣви, ѡкропашина крѣстъ. а понеже иссенъ ѡчистителенъ ѡстѣ, и також и животнаа теплота раздрши смртнѣю ствдкнѣ. сеже глама же каше вса, понеже вса, іаже ѡстѣ вѣдкы Хвѣ, чѣта ѡстѣ.

68. Къ прос¹⁾. Какъ не по воли ѡбввиномс по скончаніи старкѣишины жреческа повелѣваетъ возвращеніе?

Өвкѣтъ. Іако ѡбразъ каше старкѣишаго жрѣца скмртъ, истиннаго старкѣишины жрѣца Хвѣ. іако же ѡуко не по воли ѡбввишии приѣкгающе ко храмс великаго жрѣца свокодс полдчахс, тако и Хсѣ за ны пострадавш²⁾ все вестество члѣскае ѡ лскаваго свокоди са.

69. Къ прос. Что ѡстѣ, еже рече Кѣ Авраамс: „Прійми юницс тризж и ѡвенъ тризж и горлицс и голѣбъ“?

Тлѣк. Горлица, зане по истини им веденомъ быти; голѣбъ же къ ѡбѣтованию землю приход, а тризж, трилѣтенъ ѡвенъ — тремъ родомъ работати къ Єгиптѣ, а четвертомс иъведенс быти из Єгиптс.

70. Къ прос³⁾. Како ѡстѣ, иже написано: „Грѣхъ Иѡудинъ и жидовскъ. ѡсломоу адаманитов желѣзнымъ почтемъ, и не затресеѣ са николиж, и прилѣпанъ на прѣсех иѣхъ?“

[Тлѣк] . . . . . вас.

71. Къ прос. Почто повелѣ Кѣ принести агница или козс или грѣлицс или голѣбъ или крѣны пшеничны со древанымъ маломъ еврейскимъ людемъ?

Тлѣк. Пониж стѣны имаше законъ иѣх. а не истиннс ѡ приносимых ко законѣ иѣх. томоуж проѡбразоваишс свѣс на хрѣстѣ анох. ѡвча ко проѡбразоваши крѣных кротость, юницъ же блгопкорных, послѣшаніе приѣмгающих Гѣе. іако же рече Гѣ; грѣлица же цѣлоѡуміе, голѣбъ же беззловѣе, коза ж приносяще млеко, сирѣчь ѡученіе книжное правкы вѣры. крѣны же пшеничныа при-

1) Іет. нема, 2) В рукоп. пострадахс. 3) Іет. нема.

носаще добрыя дѣтели, масло же древное помазаніе крщеніа. жидомъ же въ тѣхъ приносѣхъ ничто же нѣсть.

72. Вѣпрос. Что ради повелѣ Бѣ непорочно приносить жрътвы?

Ѡвѣтъ. И намъ и тѣмъ рече сохранити житіе невредно и непорочно. агнецъ же тѣмъ неклосенъ, а намъ просѣбра чѣта.

73. Вѣпрос. Что ради повелѣ Бѣ Левитомъ по паткѣмъ и двадцаткѣмъ лѣтѣ до патъдесатнаго лѣта служити?

Ѡвѣтъ. Разсѣждаетъ прѣвозраст и конечнѣю старость: ѡво оубо несоврѣшенна ради оумъ, ѡво же ради немощи телесноа. тож оуказанно Левитомъ, сирѣчь служителемъ жидовьскимъ и хрѣстіаньскимъ¹⁾.

74. Вѣпрос. Како Бѣ ѡвѣща сѧ дати землю им до Ѡфраѣта, и не съврѣши ѡвѣщаніа?

Тлѣкъ. Понеже согрѣшиша людѣ: телча ради твореніа, того ради и всеа ѡвѣтованнаа земля гонзноуша. Како ты и мы хрѣстіане ѡвѣщавше сѧ во крщеніи Бѣ работати и заповѣди его хранити, и Бѣ ѡвѣщалаъ намъ спсѣніе и жизнь вѣчноую; да аще сохранимъ реченное, то прїимемъ ѡвѣщанное; аще ли не сохранимъ, то не токмо ѡвѣщанного [не] получимъ, но и мѣченію сподобим сѧ.

75. Вѣпрос. Како повелѣнно естъ разсмѣкти, иж Бѣ злословити?

Ѡвѣтъ. Ссдїи богы мѣнитъ писаніе, іако по подобію вѣію соудити возаконено. писаніе глѣтъ: „Бѣ ста во сонмѣ когов, по средѣ когов разсѣдитъ“, рекше ссдїи и старци како ѣнѣ егда праведно ссдѣтъ, то Бѣ стоитъ оуча ихъ, аще ли неправедно ссдѣтъ, то діавола тоу стоа оуча ихъ²⁾.

¹⁾ За симъ питанемъ у Іеріа іде:

48. В. Что естъ еже единая лѣтомъ входити старѣшииѣ жреческомуѣ въ сѣаи сѣхъ?

Т. Оразъ ѣмаше вѣствениаа страсти. іакоже старѣшиина жреческъ единая лѣта вхожааше во сѣаи сѣхъ, такоже и вѣдка Хсѣ единою претерпѣ сѣенноую страсть и на нѣса вѣздыде. Пор. наше питане 55.

²⁾ За симъ у Іер. ідутъ ось яки чотири питаня:

66. В. Како естъ разоумѣкти: ѡ сѣмени своѣго не даси слоужити князю и не ѡскверниши имени моего стго, іако азъ Гк?

Т. Нѣци тако глѣтъ: „ѡ сѣмени твоѣго не даси слоужити Мельхуви“. баше же сѣ идола ѡ инѣхъ чтимъ. ли іако да не даси иномуѣ іазыкоу работати сѣмени своѣго, да не навькнѣтъ безвѣрною хѣ.

76. [Въпрос] ¹⁾ . . . (vac.).

Пръвое было ѿма нареченно Исусъ Наввинъ Наоуси°, а ѿцъ его Наоусий. послажди же повелѣкъ Бѣ Мойсеѡви нареши ѿма Исусъ, ѿгда порѣчи ѿмоу люди вести ко ѡктованноюю землю ко долныи Іерусалимъ. ѿ потомъ рече архистратигъ ко дѣвкѣ Мрїи: „Родиши сѣна ѿ нареши ѿма ѿмоу Исусъ, той ко спсѣтъ люди своѣ“, сирѣчь вѣрбѡщала ко ѿма его; не токмо спсѣтъ, нѣ ѿ вѣ вышній Іерусалимъ вѣведетъ, ѿкоже естъ реченно: „Кротцый же насладѣтъ землю“, рекше, жизнь вѣчнѡю.

77. [Въпрос] . . . (vac.).

Писанїе рече: „Смѣажъ вѣ всѣхъ моудрѣишій звѣрїи“. како порѣганїа не сотворатъ, ѿже книгъ не прїемлатъ вѣжственныхъ! того ко ради намъ противатъ сѣмъ Ѳлїнкацкїи ѿ Перфѡры, ѿкоже ѡ Бѣ прїемшїи мѡдрость едина сѣщи добрыхъ дѣла чѣла естъ достойна, ѿ тожъ ѡдва. ѿлмаже ѿ Голомонъ глѣтъ рекый: „Кипитъ земное тѣло, оумъ многопечаленъ“. тѣмъ ѡдва много троудившей сѣмъ ѿзѣвѣрѣтаютъ земнаѣ, нѣснаѣ же кто ѿзѣслѣдитъ? писанїе же рече: „Гѣмъ сѣзда мѡдрость ѿ подасть любашимъ его“. звѣркъ же безсловесенъ како можетъ прѣлстїти словесна ѿ сомнѣна чѣла?

78. [Въпрос]. Икоже Кайнъ егда оуби ѿвелѣа, стѣнати ѿ трепетати ѿ трасти сѣмъ ѡсѣжденъ выстъ, то такъ ли естъ раздѣлѣкати: ти потомъ не поалнѣ жены, не родили дѣтїи? не страдѣши ли грады снїждѣа, дома строѣа, скоты пїтѣаи, ѡра, жито сѣкаи, порты носѣа, строѣа ѿ на жонѣ ѿ на дѣтїи за дѣ. сотъ лѣтъ? Како ѿметѣ томъ вѣкровати реченїю?

Ѳвѣтъ. ѿзъ не противѣа сѣмъ чїстѡмъ писанїю, нѣ снїце раздѣлѣваю: не тѣла его велѣкъ трасти сѣмъ, нѣ совѣсти дѣшевнїи ѡ сотворенїи грѣха плакати сѣмъ ѿ каѣти сѣмъ, мѣлїти сѣмъ ѿ кла-

67. В. Посмо свершенїе переѣ тебе.

Т. Икоже на Егїптѣаи послахъ жабы и пѣсѣа моухъ, хотѣа известїи васъ ѡ землѣа егїптѣскѣа, тако и вѣ землю хананїскѡю и фѣрезїскѡю и гоусїскѡю послахъ шершїи хотѣаи ѡ землѣа ѿхъ погоубїти и всѣанїи васъ на тонъ землїи. ѿвѣаетъ же сѣмъ и еѣла сила, како тѣмїи малыми животными сконмѣа помагаетъ и противнымъ наводїти пагоубѡю.

68. В. Како повелѣкъ имъ Бѣмъ на подолки рїзныѣа снїеѣе прѣдѣно привязати?

Т. Снїеѣе прѣдѣно подобитъ сѣмъ некѣсномоу лицу. вѣспомнѣаши оубѡ имъ законоположитѣа тѣхъ ради подолокъ, ѿкоже свершати сѣмъ, мнѣше сѣмъ на ѿбїси живѡущѣа не прѣстоупати заповѣди его.

69. В. Гдѣ естъ Тарсѣсъ, а може вѣжа Иѡна?

Т. Тарсѣсъ градъ естъ индїкскїи страны, ѿкоже ко третїиныхъ цѣстїиныхъ писано естъ.

¹⁾ Далѣ до кїнца у Істр. нема.

нати са БС, стонати и въздухати, коати са ѿсвѣденіа вѣд-
щаго и третати страха вѣіа, дрыжати вѣчныхъ моукъ соущихъ
безъ конца, то тако ѣмѣ БЖ зановѣдала, а не іакож вы разж-
мѣваете.

79. [Въпрос] . . . (vac).

И се пакы ѣгда іудаше Іаіаков ѿ Нилоа ко Месопотанію
[sic!] женити са, и шедъ все днѣ и выстъ къ Харланѣ захѣдаѿш
слѣнѣ, и ѿвѣрте мѣсто и кза камень и положи подъ главою и
оушнѣ, и видѣ листвицѣ высокѣ, ѿ земля до нѣсе досажѣѿш,
и агглы вѣіа низхѣдаща и восхѣдаща по ней, и БГ самого вос-
клонша са лѣствици и глѣше ко спациѣмѣ и ѿвѣраѿѿш вѣд-
ща, како ты мниши? и коста Іаіаковѣ ѿ сна и прослави БГ,
иже са ѣмѣ ѿбыви, и гордо мнѣтъ мѣсто то и живице вѣіе
нарече, и оулица нѣснаа, ѿвѣщаваетъ же и ѿ своего іумкнѣа дес-
тинѣ, тажъ воземъ камень, ижъ вѣ подъ главою ѣго, и возана нанъ
масло дрежанѣе и рече: „Яще ѣсть БЖ со мною, и соневидѣ ма-
на пѣти семѣ ГГ мой, амож іудѣ, и камникѣ съ поставла, да
вѣдетъ домъ вѣіи“. Повѣжъ же ми оуже ты, что вѣдетъ камыкъ
сой? колѣкъ ли вѣкъ величествомъ, како ли са в немъ оучинитъ домъ
БС? тогда ли вѣдетъ тако? нѣ Іаіаковъ самъ вѣдаше, чѣмѣ ѣсть
выти и что ѣсть видѣка и что естъ слышал, что естъ камень
и что ли естъ оулица? что лѣствица, что ли естъ ѿбразъ камень
помазанъ масломъ дрежанымъ? Се азъ вамъ скажѣ ѿ Моисе-
ѿвѣкѣхъ книгъ, вы жъ что речете, иже жестѣсть непокореніа нѣ
послѣшаніа іумаци, жестѣскимъ повѣзени покровѣмъ и жестѣско
срѣдце іумаци, всегда книги почитаѿше, а николиже са раздѣла
іумаци, всегда оучаѿше са, а николижъ оумкнѣѿше? и ѣще ли не
вѣсте ли ничтожъ, толѣка ми сказавѣ ѿ стѣхъ книгѣ? кый миръ
можетъ комѣтити прѣроческихъ прѣточѣ снаѣ? Кто ли сотрѣпитъ
тацѣхъ несомыслѣ? слыша глѣше нѣсказаныхъ словѣсъ мнѣтъ са
ѿ книгѣ глѣше а ѿ оустенѣхъ нѣхъ ісхѣдитъ мшаръ колѣтвнѣй, имъ
словѣкъ немнѣтъ нарѣши.

80. Въпрос. Идолъ и подобіе кое іуматъ различіе?

Ѿвѣтъ. Идолъ оубо не вывнѣхъ вѣрѣй естъ идолъ, и подо-
біе же вывнѣхъ вѣрѣй подобіе естъ, иже ко творахѣ Сланины
кенѣтаѿреѿѿвѣзныа ѿбразы, снѣ ідолы сѣтъ, нѣсть вѣ вывнѣхъ
вѣрѣй подобіе.

81. Въпрос. Что естъ іеже видѣ прѣрокѣ Іаіана?

Ѿвѣтъ. Како рече: И ваше храмѣ ісполнѣ славы ѣго, и Се-
рафимѣ стоахѣ ѿвѣрѣтъ ѣго, и прѣстанъ и Хрѣсѣвимъ іавленіе и се-
рафимѣская всѣ прѣмѣдрѣсть и ісполнена ѿчесъ и ісполнѣ главы

и́х. и́ раздѣлѣи: и́ крылѣ и́ носѣ и́ прѣси и́ късе ѿчєс исполнено, и́ прѣмудрость вездє видитѣ. ѣдиномѣ **Ѣ**. крыл. и́ дрѣгомѣ **Ѣ**. крыл. и́ двѣма покрываѣхѣ лица сколѣ. и́ двѣма носѣ, и́ двѣма летящи конѣахѣ дрѣгѣ ко дрѣгѣ: „Ѣтѣ. стѣ, стѣ **Г** Саваоѣ“, рече конѣ. **Ѣ**. крыл ѣдиномѣ и́ **Ѣ**. крыл дрѣгомѣ. то ти кѣ. и́х ма́чнит, а чєтыри конѣютѣ. да чємѣ оу́читѣ писаніє? не вєсєго намѣ пытати ѿ **Б**ѣк. нѣ ѿко ма́ччанієм проповѣдати, ѿко же вѣрою славити. по что ми покрывають главѣ и́ носѣ? Не им же ли **Б**ѣ ни начала ѿбръктаѣтѣ сѣ, ни конѣ? двѣма покрывають главѣ, а двѣма носѣ — іавѣ ѣстѣ, іавѣ срьдчныма летѣтѣ, да подовна и́ намѣ глѣти. а не ѿ гернею и́ ни ѿ долнею, но срьдчныма, іавѣ **Б**ѣ и́ творецѣ. Аще ли речши, како сѣ роди, то главѣ ѿвнажѣши. юж Хєрѣвиа и́ покрывають. аще ли речши, гдє ѣстѣ конѣцѣ. то вѣтѣ нєгы ѿвнажѣши, іавѣ Хєрѣвиа и́ покрывають. покрывають же главѣ и́ носѣ не іавѣ сокрити хотѣ, [но іавѣ] сказати. іавѣ нѣислѣдимє ни достижимо оумом рождєство єго и́ конѣцѣ не имѣтѣ. Прійми же сѣи ѿбраз: шєстикрылѣ, а кѣ. ма́ччатѣ, а чєтыри конѣютѣ — ѿбразѣ апѣлєккый. и́ чєтыри ѣтѣлєсты конѣютѣ. чєтєж конѣютѣ, вѣж глѣс хотѣ по ѿбєити Сѣтѣна? Смотриж, како ти ѣстѣ не прѣ глѣх. стѣ іавѣ и́кмый! нѣ ѣдинѣ ко ѣдиномѣу́ поашє. іавѣже пишєтѣ сѣ: конѣахѣ дрѣгѣ ко дрѣгѣ „стѣ“ рєкѣше. ѣдино намѣ подєва, ѣдин ѣстѣ стѣ. таж и́ дрѣгкый приложит: „стѣ“, и́ третій речє: „стѣ“. да ѣлмаже трижды рєкохом, не мни три ногы сѣра.

82. Вѣпрос. Что же вєт: стѣ, стѣ, стѣ **Г** Саваоѣ?

Ѡвѣтѣтѣ. Ѣдина вѣра, ѣдино вѣрєніє, ѣдино покланѣніє стѣа Трѣца. іавѣж кѣ и́ во и́кєнєхѣ чрѣдами поютѣ глѣс подающе, тако и́ горнаѣ слѣвы поютѣ, дрѣгѣ ко дрѣгѣ ликѣюще. таже „исполнѣ храмѣ славы єго, и́ возатѣ сѣ вышнѣй прагѣ глѣсом, имѣ же конѣахѣ, и́ храмѣ исполни сѣ дыма“. дивно дѣло! ѿ слакослєвѣа возат сѣ прагѣ. приложи. и́ж вѣ слакѣ подова, іавѣ ваши, и́ та погыбє и́ дым конѣидє. дымѣ кѣ ѣстѣ ѿнєстѣннѣа ѿбраз.

83. [Вѣпрос]. Да что вєтѣ: видѣше и́спрѣка стѣий дѣхѣ, ѣже ѣстѣ стѣ, стѣ, стѣ?

[Ѡвѣтѣтѣ]. По провѣданію ключѣтѣ сѣ апѣлєккѣ црѣкви ѿ жидѣх. и́же не прѣѣмѣютѣ єго. речє кѣ проповѣдашѣ прѣрокѣ: „Поуєтѣнна и́ дыма исполнитѣ сѣ“, сирѣчє соборѣ жидѣвѣскѣ, ѿнєкѣ сонѣт сѣ недвернѣ прагѣ наддвернѣй. Смотриж ми: вєсѣа двєрѣк долнѣ прагѣ и́моут. и́ гєрнѣй же лежитѣ над покѣю, и́ не можєтѣ же стѣати прага не имѣи и́ ни оу́твердити

себе. аще лежитъ горній прагъ на нею, то вес сый прагъ твердо превьщаетъ. соворъ же жидовскъ дверь же имаше, а горнего прага не имаше, прагъ бо горній вышша сила естъ дръжаша. да возатъ сѧ горній прагъ, и ѡвнѧжиша сѧ ѡ блѧдти. іако бо соймаетъ сѧ вышній прагъ, то ноужда естъ, рекше, под ѡбойма дверникомъ и хрѡдою рѡкою колѣвати сѧ. сего ради косакамъ рѡка колѣлетъ жида. сего ради прѡрокъ глѣтъ: „Положѧ Іерусалима іако преддверіе колѣлено“.

84. [Въ прѡс]. „Храмъ, рече, исполни сѧ дыма. камо слава его ѡидѣ?“

[Ѣвѣт]. Смотри, молю тѧ! рече Ісайа: „И исполни сѧ дыма, камо слава его ѡидѣ?“ паче исполни сѧ дыма. оуѡлѣзшѧ во дымѧ нѡжда слава иъйти. камо же? престѡни не єдинъ храмъ, нѡ исполни вес миръ. хотѧше показати Херѡвимъ, іако ѡидѣ слава іаже во цркви, повѣдаетъ глѧ: „И исполни сѧ къ сѧ земля славы его“. ѡвразы єдины засѣктиша сѧ ко всея страны, и стѣи гласъ, царекѡе славословіе, рекше: „Ѣимѣте ѡ тайныѧ сѡзвѣи“. а ижъ на Хѧ прихѡждаше хрѡніе, то іакѡ глѣтъ свѣдѣтельство, како видѣ Ісайа на престолѣ. глѣтъ бо: „Слышахъ гласъ глѡщѣ: „Кого посла и кто идетъ ко людемъ симъ, прости же вы ѧ ѡ раны?“ ѡваче єдинаго гнѣвнаго знати ваше знаменіа, іакожъ и мы єгда престимъ раба, то не ѡвѣе тихима ѡчима возираемъ нанъ, ноу краджѣ помалѡ возираемъ. тако и Бѣ не хотѧ всего лица показати прѡкѡжъ, стоѧщѧ емъ глѣтъ: „Кого посла?“ іакоже выша равы стоѧли оуѡ вѣдкы, ты бо хотѣкѣ понѡудити лѣность ихъ, и рекъ вы: „Кого посла на се дѣло? не имамъ чѣка“. не іако не имѡкѡй то глѣтъ, нѡ іако поспѣшива не имѡкѡй. Тако и Бѣ: „Кого посла ко сего мѣсто?“ и млѣча и предасть иерейскѡю честь. да что оуѡ Ісайа? не ѡкы ли рабъ согрѣши, и прийтѣ и пакѡ подвижа сѧ, давы прѣвое оудобрилъ и ко забытъ положилъ, и рече: „Се азъ, пошли ма“.

И ѡкѡдѧ имамъ се сказати, іако Хѣа вѣ слава? не Іѡанъ ли єѣгласѣтъ: „Толикожъ знаменіе сотвори Ісѣ и не вѣроваша вонъ Іѡудѣи“. да сождетъ сѧ глѣ Ісайнъ глѡщѣ: „Слѡхѡмъ оуѡслышите и не имате развѣкти“. сежъ рече, єгда видѣ его, єгдажъ глѧше ѡ немъ. видиши бо іѡвленіе сѣса нашего и гдѣство? не о аще не вѣдетъ, имашѡ ѡвразъ точію.

И рече Херѡвимъ: „Стѣ Гѣ! ѡсти сѧ трека“. и посланъ высть ко мнѣ єдинъ ѡ Серафимъ и ко рѡцѣкѣ своѣ имашѣ оуѡгъ горѡщѣ, ижъ ложницею возатъ ѡ тревника. и прѣидѣ ко оустѡмъ морѣ преддверіе тайны, что глѣмъ, вѣрныи. „Сѧ тайна

ѡставляѣтъ грѣхѣ“, глѣтъ Херувимъ. — „Ее ѡиѣтъ Гѣ вса грѣхѣ твоя“. видиши ли истиннѣ силѡиѣ ѡ сего оуж на престолѣкъ высоцѣк ѡ превознесеннѣк? не престанемъ глѡща ѡ славѣще его во вѣкѣкѣ.

85. Вѣпрос. Что естъ: „Преста прежде пагубнаго аггла во смѣрти мѣсто жир щедре“?

Тлѣк. Егда бѣво во Египетѣ послан вѣсть аггла бѣвити вса младенца, ѡ жидовъскыа вса ѡсташа во жирѣ, ѡ сосѣе са.

86. Вѣпрос. Что естъ: „На ново настахомъ невлазѣнъ пѣтъ“?

Ѡвѣтѣ. Пѣтъ естъ новаа вѣра, новое крѣщеніе, вѣводѣ во жизнь вѣчноую.

87. Вѣпрос. Из горы та чѣча рода.

Ѡвѣтѣ. Горю зоветъ стѣсю Бѣс прѣсно дѣс, ѡ неа же слово вѣіе пѣтъ пріемъ роди са неизреченно.

88. Вѣпрос. Свободна бѣво твар познаваетъ са.

Ѡвѣтѣ. Свободна бѣво естъ тварь, естъ чѣцы.

Вѣпрос. Еѡвеж свѣта, иж древа ѡмрачены.

Ѡвѣтѣ. Бывши аггла свѣта, нѣкж вѣша вѣсы темны.

89. Вѣпрос. Единъ станетъ тѣк предстател.

Тлѣк. Днѣволъ станетъ воерода вѣсом. нѣк же того ради блѣсватъ Гѣ, прежде бѣво пріймавшѣ многы стѣрети ѡ днѣвола.

90. Вѣпрос. Ѡ чего вѣвають глѣмы ѡ помышленіа?

Ѡвѣтѣ. Бываѣтъ бѣво глѣмъ ѡ празна бѣма ѡ не помышляюще ѡ добрых дѣлѣхѣ, нѣ празнѡиѣ ѡ не пекѣщѣ са, нѣ мнѣщѣ са: „Не вѣсть сего Бѣ испытаѣи сѣдѣа ѡ бѣгровы“. аще вѣо вѣ семѣ вѣроваалъ, тѣо сотворилъ вѣ реченное: „Предзрѣхъ Гѣ предѣ мною вѣнѣ, да са не подвижѣ“. снѣхъ бѣуправленіа, иѣже соутъ семѣ подовна, ни на оумѣ сѣ приноситъ, ни покѣсити са на нѣ хошетъ, нѣ еже вѣ на полѣ дѣи было, то добро мнѣтъ.

91. Вѣпрос. Како вѣ оуставити неоуставимое сѣ: еже егда на молитвѣк стоймы, то оумѣ нашъ иѣнды плаветъ?

Ѡвѣтѣ. Не иѣвѣстно ли видѣти пред Бѣомъ стоѣще, моляще са? Елѣма во ктѣо пред сѣдѣю стоѣ нераденіемъ вѣздѣиѣ стоѣтъ нанѣ зра, что емоу ѡвѣцаетъ, а не стоѣ вѣскѣдетъ? колми пачѣ пред лицемъ вѣіимъ стоѣ немѣтѣще са хошетъ оумѣ иѣкѣти, предѣкѣдѣиѣи оумѣ ѡ конѣтрѣнѣкѣ соврѣшаа, ни саніе воздѣкѡиѣ вѣзгнѣвно ѡ помышленіа злѣ.

92. Вѣпрос. Аще оубо вѣ моцно оуставити неоуставимое сѣ, еже естъ: оумѣ вѣзде ѡ всегда плаваетъ?

Ѡвѣтъ. Мошно ли ѣсть, показа речкы: „Ѡчи мои вынѣ ко Г8, ꙗко ѡдѣвѣю мене ѣсть, да са не подвижѣ“, како ти, рече. мошно не дати ли иного мыслити ѣмѣ, егда вѣскыи дѣлачѣ и дарчѣкѣ предстоимы воспоминающе са ѡ вѣскѣхъ исповѣда нѣхъ и во молитвахъ, ꙗкоже пишеть.

93. Вѣпрос. Что ѣст: пойте размно?

Ѡвѣтъ. Не тако ли ѣсть: какѣ оубо ꙗдь гортань чѣ-
еть? такожъ и оумѣ какѣ икснѣ размновати велитѣ. да ꙗще
кто тако творитъ, ꙗкожъ гортань ѡдъ пожираетъ и чѣетъ такожъ
и оумъ размноваетъ. еже поетъ и творитъ, то той ѣсть испол-
нилъ заповѣдъ гл҃оуще: пойте размно.

Отсей твѣр, се староруська такъ звана Книга Кааф, якої ко-
ротшу редакцію уперве опубликувавъ проф. В. Иегринъ у додатку до
своеї статї „Замѣчанїя о составѣ Толкованїи Псален“ (Сборникъ отдѣ-
ленїя русскаго языка и словесности Имп. Академїи Наукъ, томъ
65, Спѣтербургъ 1899, стор. 85—95), відки и выписано варїанты.

До роздѣлу II.

(Апокаліпсѣи про празники і обряди).

Ѡ. Рукописъ бїбл. Нар. Дому у Львові (муз. о. А. Петрушевича,
ч. 168, XVIII в.) к. 1—7.

Гѣди вѣсви. Ѡ спаденномъ камени со нѣсе, ѣпи-
столїа сїа.

Первое чѣдо выстъ къ Іерѣлимѣ, егда спадѣ камень съ нѣсе,
тяготи же ѣго никтоже не можетъ израши. и тако во ѣдинѣ
ѡ днїи патрїархъ іерѣсалимскїи сотвори соворъ и заповѣда,
авы не ѡли тѣ дни и дѣтемъ малымъ, которїи перси сѣстъ,
давы не ѡли до трехъ днїи, доидеже ѡвытъ Бгѣ предротн
своего человекѣколекїа и что естъ вышнее. и начаста людїе постъ
и мѣнїе ко Гѣдѣ Бгѣ со воплемъ и плачемъ zelo великимъ,
и такожде патрїархъ іерѣсалимскїи со вѣкомъ сѣннїическимъ чи-
номъ молѣвы и мѣнїа начатъ простирати ко Гѣдѣ Бгѣ. и гласъ
выстъ со нѣсе гл҃а: „Прїиди, патрїархо, ко ѡномѣ камени, и ѡ-
вращаши к' немъ писанїе реченное камѣ“.

„Слышнїте, сїнове человекѣстїи, ꙗко первое посланїе дахъ
камъ, авысте приказанїи моиѣхъ не престѣпали. людїе мои, хра-
нїте сѣсїю неделаю и не престѣпайте вѣглїа моего гл҃оуще: „нво

и земля мимоидеть, а словеса моя не имать прийти". И Ис Хс, снъ вжій, приказю вамъ и шваблюю моцъ своего стѣго вжества, абы есте днъ неделній стѣли и роботъ жадныхъ не робыли, аиъ шгородныхъ речій на покарми совѣ не копали. а томъ мощно маете вѣрити, ижъ а правдикій снъ вжій, мощию своего стѣго вжества той листъ списавши вамъ подалъ, абысте са добре и побожне справовали на томъ мѣзерномъ и дочасномъ свѣткѣ. ко иа вамъ далъ 5. днй рокыти, а семй днъ совѣ зоставилъ для шпочивана, то есть неделю стѣю, поставивши его на добрйи дѣчинки, а не на слѣи. и приказю вамъ, людѣ мой, если того чинити не вѣдете, днъ неделнаго в' почитвости не мете мѣти, тогда вѣдъ васъ карати: пѣшъ на васъ варваретѣи ѣзыци, та кровь вашъ пролиютъ. и аще тако не имете вѣри, то горшала вамъ сотворъ: напѣшъ на васъ зыми лютии, мразъ и сланъ и градъ и молнию дѣмножъ, всякъ гадъ, жавы и прѣзи и гселнищъ, и не мало вамъ зло сотворъ за стѣю неделю. и аще ли еше не покаете са, то горѣе вамъ еше сотворъ. а если же покаете са, то и паки дамъ вамъ вѣгдтъ до ситости вашей, пшеищъ, вино и масло. а вы мнѣ паки горше сотвористе, но помыслихъ быхъ васъ ноцию погѣбыти всякаго члѣва, еда нѣ единъ ш васъ не чѣл вы [за стѣю неделю], но дѣмолиша ма стѣи аггли и архаггли и слези мѣре моеа, и дѣмилосердихъ са ш васъ.

»Не вѣсте ли, бездмнй, іако ко стѣю неделю хощъ сѣдити живыхъ и мер'твыхъ? и в' неделю снйдохъ ко Авраамъ на землю и дахъ законъ мой. и не вѣсте ли, бездмнй члѣвци, іако в' неделю радост' архаггломъ Гавриломъ кѣговѣети са престѣла Бѣа, и прѣлахъ крещеніе ш Іоанна во Іордани, и дахъ вамъ законъ мой? аще ли тако не имете вѣкры к'нигамъ моймъ и писанію моемъ, то шгнемъ пожегъ васъ и прѣкѣсъ васъ іако прахъ житній на гѣмнѣ. но се ииѣ кленъ са вамъ десницею моею державною и престоломъ моймъ високимъ. и аще не чтете стѣой неделѣ и среди и патка и инныхъ праздныковъ мойхъ стѣыхъ, то вѣдъ васъ карати голодомъ нетерпавымъ, повѣтрамъ сланмъ и войною великою. а которйи вы человекъ по томъ моемъ караню не хотѣлъ вы са дѣнаматати, теде велишимъ каранамъ вѣдъ карати. повѣжъ корола на противко корола и востанѣтъ панъ на пана и мѣсто на мѣсто и село на село, сѣсѣдъ напротивъ сѣсѣда, братъ на брата, снъ на шца, шцъ на снѣ. и в' тѣи дни великое кровопролитіе вѣдетъ межи люд'ми, и всѣхъ в' той часъ дѣскромлю и пихъ ш васъ шкинъ.

„И дѣпоминаю васъ, а́вѣсте в' средѣ ѿ в' пѣтокъ постаціе сѧ дѣховне прославляли ѿма мое. проклатъ всакъ члѣкъ, ѿже не хранитъ заповѣдей моихъ, ѿже дѣкаетъ каковое дѣло. в' свѣтѣ ѿ 8-го часа да ѡставитъ всакъ члѣкъ дѣло свое ѿ ѿдетъ во црковъ вѣю ѿ несетъ свѣтъ ѿ просхрѣ, то такового Бгъ милѣетъ.

„И ни тако вѣры не а́сте ѿ не прославили ѿмени моего стѧго. сиротъ ѿ вдовъ не помилѣвали ѿ плачущихъ сѧ во вас, анѣ мѣстинѣ дѣвогимъ не дасте. такожде ѿ азъ мѣсть свою дѣдержѣ ѿ васъ. поганѣ ѿзыци, не знающѣи закона, да ѿ тѣи по своему законѣ мѣстиню творатъ дѣвогимъ, а вы законъ мой выдачи не соблюдете ѿго ѿ над дѣвогими не маете лѣтѣности. ѿкоже рече стѣе ѿглаго: „Хто дѣвогаго помилѣетъ, то самъ помилѣанъ вѣдетъ ѿ Бга“.

„Дахъ древію вашему плодъ ѿ лозію, а вы дѣвогимъ своимъ не дасте. но пакѣ изсѣхѣ ѿго за многѣ грѣхи ваша ѿ беззаконнѣа безчисленнаѧ. но се глаю вамъ, за стѣю неделю трѣми денми ѿко ѿ земля ѡверзетъ сѧ. аще не ѿмете вѣри кнѣгамъ своимъ ѿ словесемъ своимъ, то изсѣхѣ ѿсточники воднѣи ѿ кладаѧ, а ктожъ ѿ васъ дѣзритъ водѣ? ѿ оузрю, камо сѧ ѡдержите бездмнѣи ѿ несмысленнѣи срдцемъ, аще ли сѧ не покаете. ѿ такъ мѣсть моя високаѧ ѿ чѣтнаѧ порфира, которѧа восѣлетъ верхъ мой пречистѣи, ѿстинное писаніе, ѿко не ѿмамъ ѡпѣстити камъ того, но ѡверсти ѿмамъ ѿвса ѿ пѣстити ѿмамъ каменіе горяче ѿ ѡкропъ, да пожежетъ всакого члѣка. ѿ ношю ѿмамъ сотворити трѣсь по всей землѣ мѣца февралѣа вѣ. днѣа на дѣстрашеніе всакого члѣка, ѿ мѣца апрѣла 5-го днѣа пѣщѣ на васъ в'мѣсто дожѣ ѡгнь ѿ каменіе ѿ блискавицѣ ѡгненнѣи, ѿ погѣблю вино ѿ масло ѿ ѡвоцѣ вашему не дамъ плодѣ, ѿ дѣрожаекъ не вѣде, наскнѧа ваше вѣдете сѣжати котѣе. ѿ пѣщѣ на васъ рати многѣи, да слою смртю погинете за беззаконіе ваше. ѿ пѣщѣ на васъ во мѣсто дожѣ градъ мѣца іюна, да оузрю, камо сѧ ѡдержите бездмнѣи ѿ что ѿмете ѿсти. ѿ сотворити ѿмамъ матежъ по всей землѣ, да дѣжаснетъ сѧ всакъ члѣкъ. ѿ скоти ваши ѿз'морѣ ѿ не мало вамъ сло сотворѣ для того, авѣсте познали гнѣкъ мой ѿ справедливость мою для грѣхокъ вашихъ за непослѣшество ваше, ѿже дѣховныхъ ѡщевъ своихъ ѿ ѿгомолцевъ не слышете, которѣи васъ навѣаютъ вѣдѣгъ приказана моего, жевѣсте сѧ такъ справокали. ѿ дѣпоминаю васъ, авѣсте до цркви вѣю ходили ѿ навѣкъ писмъ стѣихъ навѣчали сѧ, слышючи ѡхотѣне до

срдцъ свойхъ пріймали и ведлбг навки справовали сѧ, ничего злого не чинили.

„Если же не покаете сѧ и вѣдете во запѣстошеню, то ест противко мене вопреки, то и азъ противъ васъ горѣ пойду. сотворѣ вамъ нѣо мѣднаное а землю каманю, иже нѣо не дастъ дождѣ вамъ во времена подобна, а земля не дастъ вамъ плодѣ и оурожаевъ не вѣдетъ, и наскна ваше вѣдетъ во тѣе и праца ваша вѣдетъ к'себе, то ест надаремно. Если же не покаете сѧ, то и паки горшлѧ вамъ сотворѣ и пѣщѣ на васъ гадъ ѡдовитїи, которїи вѣдетъ сосца женамъ вашимъ с'саги, и снѣдѧтъ чада ваша и жены ваша и плодъ вашъ погублѧтъ. в' той часъ начнете ѡкопovati гробы мертвыхъ и вѣдете сѧ плакати горко мовачи до ныхъ: „Братїе, прїймѣте и насъ тамже до себе, гди южъ не можемъ терпѣти болше свѣра сего лютаго и гнѣва Хѣа“. которїи ѡ вѣка оумершїи ѡпочиваютъ, же и костїи нѣсть, и имѣтъ просити, абы там же до себе принали. которїи свѣрѣе вѣдѧтъ ѡдовитїи, ѡкоже оуротованни на врань, ѡкоже рече Гѣдъ: „Ѣверѣ лице свое ѡ васъ и не оуслышѣ плачѣ и риданїа вашего“.

„Если же покаете сѧ, оуслышите гласъ мой и писанїе мое соблюдете, навчите сѧ правдѣ и азъ насыщѣ васъ всякаго добра. ѡко азъ естемъ Гѣдъ Бгъ вашъ и каю сѧ ѡ злобахъ члвческихъ. и сотворѣ межи вами покой на земли, з'годѣ, любовь ѣдномѣ з' дрѣгимъ. а аще ли не прїимете даданїа моего влѣгаго и не вѣдете сѧ справовати ведлугъ приказанїи моихъ, то имамъ затворити сѣнце и сотворити имамъ тмѣ. и оубїет дрѣгъ дрѣга во тмѣ, и братъ брата. и сотворѣ громъ и молнїю оумножѣ, и ѡвратити имамъ лице свое ѡ васъ и не оуслышѣ прозѣбы и плачѣ вашего. почто возлюбисте тмѣ, а свѣтъ ѡстависте? но скажете сѣсѣда з' сѣсѣдомъ и брата и з' братомъ, ѡца и з' снѣомъ, и оубогаго ненавидите и не подаѣте ѡ и з'бытѣковъ своихъ... го не м'ните имени моего ради и вѣглїа моего стѣаго глїоцаго: „Хто оубогаго по, мнлѣтъ, то самъ помилованъ вѣдетъ ѡ Бгѣ“. Книгъ моихъ и писанїи моихъ не послѣшаете, ни попокъ своихъ дхѣовныхъ, которїи за васъ Гѣда Бгѣ молатъ и за весь миръ. ѡко не з'кнетъ васъ земля и не пожретъ васъ за безаконїе ваше и за грѣхи ваши безчисленнїи! ѡко великаго днѣ сѣднаго и справедливаго терпѣти не можете? не маете сѧ ѡперти на сѣдѣ моемъ. по оченїемъ дїаволскимъ ходите, анадѣма прелѣчими есте, дары ѡ мене имѣете и не прїаєте его, прето чада ваша ѡвйдѣтъ землю, ѡко скоти вѣгати вѣдѣтъ ѡ востока на западъ и ѡ запада на востокъ, вѣдетъ вѣдѣл, вѣдетъ гоненїе великое по всей земли,

и некимъ будете гоними. и будете ненавидими всѣми имени моего ради. и кто витрикаетъ до конца, той спасетъ ся. и вѣнчанъ будетъ вся земля ваша и вѣители стѣи, монастырѣ и цркви и гради будутъ ваши пѣстии, села и двори ваши будутъ пѣсти, не будетъ ними владати никтоже. не помяну вас за стѣю неделю и средѣ и пѣтокъ. такъ имени мѣре моея, шестокрильныхъ Херувимовъ и Серафимовъ, яко не ест сѣ писаніе во члвкѣ аки сотворено члвческимъ оумомъ, но писано во невидимаго вѣда. а которій члвкъ вѣрашитъ ся и речетъ: „Лож се ест, не ест сѣ во Бга“, той вѣвѣнникъ во Ха и вѣдникъ наречетъ ся. аще речетъ смикленно [sic!] члвческимъ разумомъ, то днес проклят той и вѣчной мѣцкъ преданъ будетъ и изготавъ ест дѣволъ и ангелъ его, во вѣгнь вѣчный поидетъ. сего ради вопію ко вамъ, ко созданію своему: „Братіе, не оукрѣете ся во рѣки моея. иже не пріемлете со страхомъ епистолію сію... алко речет: „Не ест се во Бга“, то горе томъ. и иже оукраетъ попа, той не ест достоинъ нареци ся хрѣстіаниномъ. не его оукраетъ, но црковъ вѣію. и горе томъ, иже сошеде ся гдѣ и вѣмовлаетъ попа. не вѣсте ли, же давно есте погинули безъ законъ сами вѣдѣше яко вѣца во пѣстини? не тыхъ сѣдите, но црковъ вѣію и законъ мой, которій дахъ вамъ презъ ныхъ, авы вамъ вѣповѣдали. горе и тимъ, которіи сошеде ся до цркви не мислатъ во заповѣдехъ вожіихъ и глѣютъ словеса хульна и скверна. и горе томъ, хто лжетъ а правди не кажетъ хрѣстіанинъ. горе и томъ, иже скажетъ сѣсѣда изъ сѣсѣдомъ и врата изъ вратомъ и раба со ракомъ; таковій вѣгнемъ нечелнымъ изгоритъ. слышите, людіе мои, гласъ мой вѣгій, писаніе мое сладкое храните, да мѣстъ моя . . . аще же не имете вѣри книгамъ моимъ и писанію моему, то пѣщѣ на васъ Еманатане, да слою смртію маете погинути за стѣю неделю. и приказзю вамъ, людіе мои, презъ пророки и апстолы, авы есте до цркви вѣжон ходили и во грѣсехъ своихъ размышляли и вѣплаковали слухъ дѣлаъ своихъ и каали ся и болша южъ не вѣращали ся на своемъ вѣвотини аки несь, — тако и ты члвче на своемъ злаа дѣла. бо гдѣ ви матка... (книга нема).

Маємо тут популярну перерібку другої, тзв. єрусалимської Епістолії, якої старші варіанти дав. вивше під Б, стор. 53 і В, стор. 56.

У. Берлинскій рукопис XIX. в., стор. 1—7.

[Лист небесный]. Бѣ има отца и сына и сѣго Дсха. Яминь. Сіе слово на сей свѣтъ зосланое отъ самого Христа Леонви папе римскомѣ, а папе римскѣи далъ братъ своемѣ Каролю нащивши его противъ вѣри христіанскѣи и своего православного христіанства. а той листъ билъ написанъ златими лѣтерами, жадинъ чловѣкъ ни мѡгъ его видѣти, на чѡмъ онъ висѣлъ. а хто би его и хотѣлъ прочитати или приписати, той емѣ самъ отворилъ.

Той листъ такюю моцъ маєтъ: кто его читати или с пианостію слыхати вѣдет, таковій чловѣкъ отримаєтъ отъпущеніе грѣхѡвъ своихъ, а котора жена отъ времени той листъ вѣдетъ при совѣ носити, то всѣхъ непристателій звитажитъ. ако в которѣмъ домѣ той листъ вѣдетъ а къ пошанованію, той анѣ ѡгна анѣ чаровъ анѣ жадныхъ рѣчъ злаа шкодити ни можи. Христосъ всѣхъ насъ стирижетъ ко дни и ко ночѣ и на всякій часъ ѡ діаволского навѣдена, отъ покрѣтра морового и отъ всѣхъ покрѣсъ, есть с нами и надъ¹⁾ нами; Христосъ всѣхъ насъ стерижетъ на всякое время, на пѣти и странний, на всякімъ мѣстѣ.

И той листъ знайдений въ землѣ Британскѣи на горѣ Оливной предъ образомъ архистратила [sic!] Михаѣла и билъ написалъ тими словами:

„А Христосъ Синъ Божій ѡ причистой дѣви рожденій, и той листъ своею рѣкою написалъ. распатъ билъ на крестѣ, искѡнилъ родъ христіанскѣи ѡ неволѣ и вѣчнихъ мѣкъ. приказю вамъ и каваю моцю божества своего, ависте днѣ недѣланѣ сватили и жадныхъ работъ не робили, инні дні сватихъ 8годниковъ моухъ къ пошанованію мали, которі за васъ молат самъ предъ майстратратомъ [sic!] моимъ непристано. а къ свѣотѣ 8чсрши гласъ звона ровити покидай [дла] 8цтвности матери моеи. милаа бо єдина матка маа милаа [гди би] за васъ не молила, давно висте сї злѣк погнели. приказю²⁾ вамъ моцю божества зового, ависте къ неделю до церкви ходили слыжки кожой спланостію слыхати не тѣако старѣ, але молодѣ, размислаючи о грѣхахъ своихъ, паматаючи на смѣрть, на сѣдѣ страшный, паматаючи, размислаючи [въ] молитвахъ, страхъ, съ пианостію

¹⁾ В рукоп. мнѣдъ. ²⁾ В рукоп. приказюетъ.

слухали набоженства¹⁾ и сватихъ евангелій и 10-ть приказанъ, котори дакъ вамъ пророкомъ Мойсеемъ. Явите день недѣлний сватой скатили, жаднихъ рокотъ не рокили, и корѣна въ городѣхъ не копали. бо ж вамъ далъ шесть день дѣлати, а недѣлю себѣ зоставилъ и въ той день шпочилъ отъ всѣхъ дѣлъ своихъ. приказзю вамъ моцїю божества своего, акъ васъ той листъ нащчетъ, справдите са и заховдите са, акъ в немъ есть написано, а ж вамъ дамъ дощъ раний и пѣзнїи во время свое, и дастъ земля плодъ свой окъфїтий, и скоти ваша змножѣ, и распрострѣ отъ востока до запада, вѣдетъ благословенїе мое на васъ. [чого] вѣдете просити [и] потребовати ш мени, зголошѣ васъ и дамъ вамъ. Я ежели не сохранили заповѣдей, акъ васъ той листъ нащчетъ, тогда вѣдете каранїи рожними²⁾ карами, гнѣвомъ и справидливими страшними. Вѣдѣ васъ карати громомъ страшнимъ, блискавицїю великою, потисками³⁾ многими, градами нестерпимими⁴⁾, повѣтромъ сродимъ, страшнимъ. покї ждѣ васъ, бо станеть царъ на цара, король на короля, панъ на пана, мѣсто на мѣсто, сосѣдъ на сосѣда, отецъ на сина, синъ на отца, matka на цѣрка, цѣрка на matka, невѣстка на свекрѣхъ, братъ на брата. не вѣдетъ межн вами спокою и любки, дрѣгъ на дрѣга своего⁵⁾ проклинае, заздросеть, и не вѣдетъ мати спскою. Страхъ нападетъ на васъ и вѣдети стѣкати отъ домѣвъ вашихъ, трѣдъ дѣкретїи [sic!] погивнетъ котще⁶⁾, звѣри лютий поразатъ васъ, земля ваша пѣста вѣдетъ, не дастъ плода своего. Но цинишитъ [sic! зав. оуменшитъ] са дни вашї, память ваша погивнетъ во славу мою. И откїмѣ ш васъ и дамъ небо мїдане и затвердїе, не дастъ дощѣ на землю свою, а земля вѣде желїзна, не дастъ жадного плода на себї, и память ваша погивнетъ.

„Я которїи би са по томъ каранїю⁷⁾ зостали, а такъ чинили, то тихъ⁸⁾ ещѣ горше вѣдѣ карати: напѣщѣ такї птахи чорни лїтающїи, вѣдѣтъ вѣсати и вѣдѣтъ змноженїи на землѣхъ вазї; напѣщѣ на землю прѣзи, гвселницю, саранчѣ, робаство, земля не прозавнетъ, не дастъ плода на пожитокъ вамъ и скотамъ вашимъ, и вси ш голода великого вѣдети змирати.

„Я хто би томъ листѣ не хотїлъ вїрити, таковїи человекъ проклатїи на вїчни часи, царства моего и лица божїа не вѣде

¹⁾ В рукоп. по божества. ²⁾ В рукоп. рождми. ³⁾ В рукоп. потисками, з польского: pocisk, стрїла. ⁴⁾ В рук. натерпими. ⁵⁾ В рукоп. своею. ⁶⁾ В рукоп. котцей. ⁷⁾ В рукоп. карю. ⁸⁾ В рукоп. по тихъ.

видіти на сѣді моємъ. якъ васъ той листъ нащчаєтъ, живисте ємъ вірили и справѣвали сѣ вѣдла приказана; той отримаєтъ животь кічний. Приказѣю вамъ моцїю божества своего; [въ] которімъ домі той листъ вѣде, ависте єго читали хоць разъ на мѣсѣцъ: грѣховъ якъ въ морі пѣскѣ, на землі (на) траві, на дрєві лища, Ѡпшшс согрѣшенїє ваша, и достѣпити царства моего и азъ спокою васъ.

„Той листъ повиненъ сѣ давати Ѡ домѣ до домѣ читати. а хто би єго не далъ читати або переписати, той человекъ вѣде караний сѣдками божими. а хто би той листъ смѣлъ с себє, а не ѡбѣзавляъ єго людемъ, такоїй человекъ погнєнєтъ зараз вѣчними часи, не достѣпитъ царства моего и лица не вѣдетъ видіти, ласки не вѣдетъ мати Ѡ людей, приязности не вѣдетъ мати. а которій человекъ той листъ вѣдетъ читати любєъ при собі носити любєъ въ домі своїмъ [в] пошанованїю ховати, той человекъ не вѣде на себѣ жаднихъ припатковъ мати. ко той листъ такѣю моцъ маєтъ: гди єдного часѣ точилъ войнѣ Голїадъ изъ царємъ Давидомъ, хотѣлъ цара Давїда завѣювати, а царь припоманєвъ сові, що той листъ и знаменїє Христа Господня, и такъ невѣрного Голїада покїднєлъ, отрималъ звєрхности надъ нимъ. Богъ честь и слава на вѣки вѣковъ. Аминь.

До поданих висше під Ж і І текстів Листу небесного з ХІХ віку, розповсюджених у Галичині, додаю ще сей третій і дальшій, для єгудїї над найновїйшими популярними формаціями сього твору.

Θ. Стратинський рукопис 1864 р.

Wimja Otea i Syna i Swiataho Duchu. Amin. Tyi słowa swiaty zesłani sut z neba od samaho Hospoda Boha Leonowy Papa Rymskomuw r. b. 1556, a on ieho posłal bratu swoiemu Carewy Brosławskomuw, kotoryi maw takowu mić, ie chto ho czytaia [sic!] albo perypysuiet, takowiy czelownik 100 dniw otpustu dostupyt, a kotora newista bremena zostaiet, a toj lyst w rukach swoich trymaiет i zmowyt з Otczenasz, з Bohorodycy i raz Wiruju, to szczaslywy otrocza porodyt bez žadnych bolestej. a takowomu czelownikowy ani oheń, ani woda, ani czary, ani žadni szatański riczy ne zaskodiat, bo Isus Chrystos steryže nas w deń i w noczy i w každyj hodyni smerty mojej. nawyt naprotyw nepriyatela peremoczy moży peryżyhnawszy sia znakom kresta swiataho i mowiaczy: „Hospody Isusy Chryste, steryży nas ot wsioho zloho i ot nepriyateliw wydomych i newydomych, dopomoży mni Isusy

Chryste czez wylanu krow Swoiu prynaiswitliszu, kotres z boku twoiego swiataho wylaty raczył na zbawlenyie dusz naszych“.

„Ja Isus Chrystos, Syn Boha żywaho, narożdenyi z preswiatoi Diwy Maryi, i pysałym rukoiu swoieiu dla prawdywych chrystyan, kotorych otkupyłym krowyiu swoieju i wyzwolyłym z muk pykelnych. prykazuiu wam, abysty dny swiati swiatiły, a osoblywy w Nedelu żadnych robít ne robyły, nawyt w horodach żadnoho korinia ne kopały. bo ia wam dał sisk [sic! зам. мість] deń do roboty, a sedmyj poswiatyłem sobi i swoim uhodnykom, kotoryi sia za wamy molat. prykazuiu wam, abysty w Nedelu i uroczystyi świata do cerkwy chodyły bez żadnoi wymowy, słow bożych i sw. Ewanheliya słuchaly i podłuh Otca moieho prekazania żyły, to dam tiłom waszym zdrawyie i zbawlenyie duszam waszym. a iesły sia tak sprawowaty ne budety, to was karaty budu hra-damy, błyskawycamy, ohnewymy perunami i riznymi plahamy. a na ostatok pobudžu korola na korola, pana na pana, misto na misto, selo na selo, sosid na sosida, otec na syna, syn na otea, mater na doczku, doczka na mater, brat na sestru, sestra na brata, muž na ženu, žena na muža¹⁾. i wytiahnu mecz i zhniwaiu sia na was, i bude welykie zamiszanyie i rozlywanyie krowy meždu wamy, pracia i mietetok w nie sia obernet, chudobu waszu zwir isty budet. ne puszczu doždu koły potreba, napuszczu myszy, saranczu, husilnyciu, kotoryi to wsio poidiat, szczo zemla wydadst na pokarm tiłom waszym, i z hołodu budety merty, że pamiatki po was ne budet. w toj czas zacznety otkopowaty hroby mertwych i budety plakaty horko i mowiaczy: „Bratia, prejmit nas do seby, bo wže ne možymy bolsze terpity“. takóže recze Hospod: „Otwerzu lyce swoie od was i wsiakoie dobro otimu ot was“. a iesły sia po tim karaniu ne zostanety, to was budu karaty horszow karow: napuszczu na was czorni ptachi z zeliznymi pyskami, kotoryi w powitru litaty budut i was kusaty budut. prykazuiu wam, abysty w subotu pred neszporamy wsi roboty zakincezyły i moju mater w poszanowaniu mały, bo žeby sia za wamy ne mołyła, to dawno bym was wyhubyw.

„Toj lyst kto w swoim domu trymajet, a ne w poszanowaniu, takowyi czelowik budet wzharzeny i otłuczenyi ot carstwya mojeho i blahosłowenyia maty ne budet. a kotoryi czelowik toj lyst w swoim domu trymaie i podłuh neho žyiet, takowy czelowik choc by maw hrichiw iak zwizd na nebi, pisku w moru, lyscia na derewi, wsi mu budut otpuszczeni ne tylko na tim switi, ale na tantim switi i bez sw. sakramentu ne umret i duszu ieho zaprowadžu z anhelamy do carstwya moieho, ktoromu ne budet konca ot wika až do wika wikow. Amiin.

1) В рукоп. brata.

Писано на великім аркуші гладкого паперу на одній стороні (було оправлене в рамці), блідим чорнилом. У середині нарисовано кружок, де мав бути рисунок, мабуть хрест з розп'яттям, але рисунок нема, тільки на горі напис ІІЦІ, а по боках Іс Хс. Під текстом листу блідочервоним чорнилом дописано ось який текст про 12 пятниць:

12 Piatnyс Postnych, kotoryi maiem obchodyty swiatym postom:

1. Piatok s. w. Posta kto budet postyty, otrymaiet dar Ducha swiataho.

2. Piatok pred Błahowiszczenyiem Pr. [Diwy] szczo budet postyty, tot otrymaiet [pap паперу віддерго].

3. [Piatok pred Vos]kresenyiem Chrst. [kto postyt, tot] nepryiatela [. . . . .].

4. Piatok pr. Woznesenyiem Chrsto. tot ne budet potopljeni.

5. Piatok pr. Soszestwyiem S. Ducha, tot bez S. Sakramentu ne umret.

6. Piatok pred S. Ioanom (24 Junii), tot zlych pokus uwolnen budet.

7. Piatok pr. S. Petrom i Pawłom, tot w smertelnim hrichu ne umret.

8. Piatok pr. Uspenyiem Prs. Bohr., tot ne budet sia boiaty smerty swoi.

9. Piatok Roždest. Pr. Bohorodycy, tot strymaiet sia pianstwa.

10. Piatok pr. Wozdwyženyiem Chrst., tot ne zaznaie zła w domu swoiem.

11. Piatok pr. Sw. Mychailom, preswiata Diwa pokaže sia pred smertew ieho.

12. Piatok pr. Roždestw. Chrystowom, Isus Chrystos pokaży sia pred smertew ieho.

Під сьм текстом підписано . . . . . dla Ioana Kaszczuka i żeny Jewdoky, rusanyni dnia 6 Julyia 1864 года. Для бібліотеки Наук. тов. ім. Шевченка прислав д. Теодор Дерлиця, одержавши його в Стратині, рогатинського пов. від баби Зацерковної, тої самої Явдохи, що вперве була замужем за Іваном Кащуком. „Лист за склом висів у рамах на стінї як хатна сьвятоц“ — зазначує в своїй дописці д. Дерлиця.

V. Співанник із Сернок, XIX в.

Сонъ прѣстои БДци. Заснула була пресвятая Богородица въ Виоаніи и прийшоль къ ней Ісусъ Христосъ и мовиль: „Матко моя милая, спишь или чувшь?“

И мовить до него Марія мати его: „Спаламъ, сину мой наймилѣйшій, и снилъ ми ся дивній сонъ ѿ тобѣ. Видѣламъ ты бѣ снѣ пойманнаго и связаннаго, до Каяфи преведеннаго, предъ Пилата поставленнаго и до слупа каменнаго привязаннаго и тяжко укутаннаго, на главѣ терновій вѣнецъ вложеній, на крестѣ распятаго и бокъ прободоша, и тѣло твоє якъ кора от дерева отстасть, такъ отставало отъ костей, кровь по всеї земли разлятая“.

А Христосъ на сін слова отповѣлъ: „Матко моя наймилѣйшая, правдивій сонъ снилъ ти ся мене ради, албовѣмъ иматъ ся исполнити въ краткомъ часу“.

Додалъ еще Іс Хс: „Хто тін слова будетъ при собѣ або въ дому своемъ зъ ушанованіємъ имѣти, таковіи человекъ неприятели своего звияжнѣ и по смерти отримасть корону царствія моего и съ ангелы въ небѣ жити будетъ во вѣки вѣковъ“. Аминь.

Сей сонъ вставленій у текст „Листу небесного“, з якого випи-сую тут початок:

„Во имя Отца и Сына и святого Духа. Аминь. Сей листъ зъ неба зосланій от самого Господа нашего Ісуса Христа, которій на крестѣ искупилъ кровію своею Адама. Сіи слова возвѣстилъ святой евангелистъ Марко року божого 1766. Сей листъ зосланій зъ неба, знайдений въ земли Британской на горѣ Оливной“ і т. д. По Сні Богородиці читаемо ось яке закінчене:

„Запевне христіяне, щосмо ныдавно с того лєта чули, тилко абисмо тоє заховали, що онъ приказует и заказует, певне сподѣвали бисмо ся от Бога спасенія вѣчнаго.

„А опручъ того еще святія постї приказують ся для пожитку душъ християнскихъ презъ дванайцять пятницъ и тін суть слѣдующїи:

Постъ сухояденія и то разъ на день для умартвеня тѣла своего, аби задосеть учинити приказаню божому, которосемо приступили, и злихъ учинковъ. А гди постимо, то не повиннисмо ся показувати, же постимо, понеже хвалящій ся предъ инними постъ не будетъ принятіи предъ Богомъ. токмо повинни смо постити въ тайнѣ, а отримаемо спасеніє на явѣ.

Гди зачнемъ тін дни постити, которїи вєть вираженїи, то не повиннисмо до життя своего перестати.

Порядокъ наступающихъ пятницъ постныхъ, которіи назначеніи, тїи суть.

1. Пятница преназначена въ постъ святїа чтиридесятницы первой недели великаго поста, хто ѿ постить, наглою смертію не умреть.

2. Пятница предъ Благовѣщеніемъ пресв. Бци, хто ѿ постить, до убійства не преидеть.

3. Пят. предъ вѣхнаніемъ Господнемъ хто ѿ постить, безъ пречастїа тѣла и крови Хв. не умреть.

4. П. предъ Воскр. Гнемъ хто ѿ постить, ѿ непріятели своего вольнїи будетъ.

5. П. предъ Вознесеніемъ Гнемъ хто ѿ постить, потопленъ не будетъ плавающїи по водѣ.

6. П. предъ Сошеств. св. Духа хто ѿ постить, ѿ смерти своей годину знати будетъ.

7. П. предъ Рождествомъ св. Іюана Крестителя хто ѿ постить, въ хоробѣ тяжкой не будетъ.

8. П. предъ апост. Петромъ и Павломъ хто ѿ постить, то въ грѣху смертельномъ не умреть.

9. П. предъ Успеніемъ пресв. Бци хто ѿ постить, то въ недостатку оборочати ся не будетъ.

10. П. предъ Рождествомъ пресв. Бци хто ѿ постить, то при смерти его пресв. Бца покажет ся ему.

11. Пят. предъ Рождествомъ Іса Ха хто и постить, то при смерти его Іс Хс покажет ся ему.

12. П. предъ Стрѣтеніемъ Господа нашего Іса Ха треба постити, то по смерти его возметъ Хс душу ѿ него и запровадитъ до царства небесного.

И. Берлинскїи рукопис XIX в., стор. 9—12.

Сонъ прискати Бци. Когда єдного часа заснула приската дїва когородица на горї Оливной предъ образомъ святаго архистратила Михаила, и очстїла са от сна востаю, мовила до сына: „Синъ мой намїлїшїи, видїламы сонъ страшнїи, придивнїи, акъ би та поймано [в] горадкѣ, свазаннїи и предъ припотимскаго палатїи ѿ Калѣфи приведенаго, ѿ слѣпа привазанаго и все тїло твое прїнайскатїшое зкитое, акъ кора от древа опадала, такожъ такъ от костїи тїло твое и крокъ твоа прїнайскатїшаа стрѣминами палла“.

Рече Христосъ: „Правдивій сонъ, матко моя наймилишала. Такъ письмо сватое свѣтитъ и пророки приповѣдаютъ ведати страсти моеѣ, же такъ са вѣдетъ дѣати са, акъ во снѣ било. а кто той сонъ вѣдетъ мати при памати, таковій человекъ отримаеть коронѣ въ царствѣ моемъ, вѣдетъ жити во вѣки вѣковъ“. Аминь.

Писаніе [о] 12 Паткаухъ. Знайшолъ свати Кірилъ патріархъ Ірѣсламскѣй писаніе сватое, акъ мають христїани патки постити, заховати, шановати, хлѣба не пчи и хвѣсть не золити.

Першій патокъ предъ рождѣствомъ Христовимъ.

2. Патокъ предъ Богоявленіемъ Хр.

3. Патокъ предъ Благовѣщеніемъ Христ.

4. Патокъ предъ першѣ недѣлю поста.

5. Патокъ предъ Воскресеніемъ Христовимъ.

6. Патокъ предъ Знесіемъ Христовимъ.

7. Патокъ предъ Шестствіемъ св. духа.

8. Патокъ предъ рождѣствомъ Івана кр.

9. Патокъ предъ св. Петромъ Павломъ.

10. Патокъ предъ Приображеніемъ Христ.

11. Патокъ предъ спеніемъ присв. Богород.

12. Патокъ предъ рождѣствомъ Богород.

Кто тїи патки оксервѣ сѣхладеніемъ, токмо хлѣкъ зъ водою, той человекъ ѡтъ наглоѣ смерти, ѡтъ неприятнѣи сѣкойсткѣ, ѡтъ мѣча, огна, глада, потѣпа, повѣтра, хороби, ѡтъ недостаткѣ, голода, сѣсжденїа¹⁾, великаго грѣха, ѡтъ ксѣхъ припатковъ сохраненъ вѣдетъ. Аминь. Конецъ.

Рукописъ— зошит малоѣ 8-ки, 12 ст., писаний новим полууставомъ, безъ киноара. Внизу скорописна дописка: „Сей листъ друкованъ року Божїя 1877 одъ Рождества въ Берлиѣ“. Зазначу, що „друкованимъ писемомъ“ в устахъ нашихъ селянъ називаеть ся власне кырлицькый полууставъ.

Ю. Библиотека Народного Дому XVIII в., муз. о. Петрушевича
ч. 213, к. 108—110.

Слово како подоваеть христїаномъ стоати въ црквѣ. Сгда приходитъ сѣвникъ во црковъ ко вѣстивной ли-

¹⁾ В рукоп. сѣсжденъ.

Єгда речет сїї. ектенїю : „Помладї нас Бжїе по велицк мѣсти“, тогда дїаволъ своєю кадилицею кадит людий не послѣшаюцихъ сѣркою неколкою. Єгда речеть сїї. : „Аггла мирна“, тогда аггла ѡгонит [дїавола] ѡ цркви. Єгда же реч сїї. : „Станкѣмъ добрѣ, станкѣмъ со страхомъ“, тогда дїаволъ шепче людемъ во уха, да не слышатъ пѣнїа. Єгда речет сїї. : „Повѣднѣю пѣснь поюще и вопїюще и взывающе и гл҃юще“, тогда аггла Г҃днѣ прїемаетъ людий право стоѣщихъ во цркви. Єгда речет сїї. : „Прїймкѣте и ѡдѣкѣте тѣло мое“, тогда аггла Г҃днѣ причащаетъ людий право стоѣщихъ во цркви.

И тако сїї. сѣлжитъ лїтср҃гїю со аггла невидимо, єгда достоинъ єсть; єгда же недостоинъ сѣлжити, то аггла божи свѣжѣтъ емѣ ршцк и нозк и сами сѣлжатъ во мѣсто его и причащаютъ людий невидимо.

Популярна перїбка мотивів л҃генди про Аг҃філога.

До роздїлу III.

(Апокаліпси про загробове житє).

До тексту К, вїзїа єв. Агапїа.

Копїя єього оповїданя, в головному схожа з текетом К. (крїм деяких писарєвскихъ пропускїв та троха пїдновленого язика) мїстїть ся в рукописї Степана Комаревського з початку XVII в., в моїм посїданю, стор. 147—172, пїд титулом : Слово ст҃го пренодокнаго ѡца нашего Агапїа, что ради ѡставляютъ род и др҃зги своѣ и женѣ и дѣти, вземъше кр҃стѣ идѣтъ во слѣд Г҃сда, якож во Євѣаглїи велитъ. ѡче вл҃гски. В початковїм уступї подано троха инші цифри, мабуть через помилку : Агапїй жив дома 17 лїт, а в манастирї 6. Білоруський рукопис Чудового манастиря з XVI в., описаний Поповимъ (А. Н. Поповъ, Библиографическіе матерїалы, изд. М. Сперанскаго (XV—XIX), Москва 1889, стор. 9—10), має троха відмінне закінченє, властиво з пїзнїйшою допискою :

Промысломъ г҃сда Б҃га нѣкыжъ корабль приста ко ст҃кнамъ горы тоа. прїподобны жъ Агапїт ѣзидѣ ко кораблю і испыта ѡ немъ, камо гредѣ. понежъ живѣтъ, іако во Іер҃салїмѣ єстъ градѣт, владѣжъ имѣ писанїе, іажъ самъ списа все по рѣдѣ, єжъ сконма ѡчима видѣтъ

ї ѿ Гса слыша. заповѣдаж мѣжма, поне да предадѣт сню епис-
 толію Германѣ патриархѣ Іерусалимскому. самъ же вѣженнїи
 Агапит препровадивъ жизнь свою ко вѣгочестїи ї чистотѣ, в по-
 стѣж и во вѣднїи, въ слезахъ и поклоненихъ. прекыст же [вѣ]
 врьтене том ѿ. лѣт, пища ж вѣ его жрѣху тои, во еже даде
 амж пррокъ Иліа ко стѣмъ рани. во старости габеоцѣ ко Гсѣ
 ѿнде, егож возлюби. вѣрнїиж людїе скрѣташе тѣло его ї по-
 грѣбоша є в тои же пещере. вземше жрѣху тои ї несеши во град
 Ігнїи ко іпѣж Милитїи; іпѣ же прїимъ жрѣху тои положи
 ѿ на стѣи трапезѣ во цркви стѣи Бїи. вывают во многа исце-
 лениа ѿ стѣго таго жрѣху: слепї прозирают, хроми ходят,
 колнї здравїе прїемают, славаще стѣю троцю ѿца и сїа и стѣго
 дѣа ннѣ ї прсно ї к вѣки вѣком. аминь.

Ще один текет сего твору мавмо в Пролозі XVI—XVII в.,
 що містить ся в Народнїм Домі у Львові (збірка А. Петрушеввча,
 ч. 50, к. 106—112), пор. Святицьквї, Опве рукописної збірки
 А. Петрушеввча, т. I, стор. 83.

До текету K¹, візія Теодори про митарства. Рукопис Василян-
 ського монастиря у Львові ч. XL. стор. 468—473.

Мѣца декабра въ ѿ. днѣ. памать прѣдвнїа
 мѣре нашеа Феодоры. Пролог. Гїа оуко преподобнаа
 Феодора вѣ родомъ Грекини, когата свци и во хрїстїанствѣ
 живоуци. сїа по мѣжи вѣзавъ вѣстное знаменїе ї облече са во
 мнїшескїи чинѣ. высть же во дни ѿца Василїа Нового, црѣствоу-
 ющє Романѣ. Василїа же сего держаше в' домѣ своемъ, молевннїи
 храмъ сотворши ємоу, ѿ негоже оученїа прїимаше. сице прекывши
 и въ старости прѣстави са мѣца декабра въ ѿ. днѣ. несвщїма
 же аїглома дшїс прѣдвнїа Феодоры предвари ѿ ѿцѣ Василїи
 и дастъ їма исквнѣ їземъ ис пазухи ковчезицъ в помощь дшїи.
 вѣ же оу Василїа оучнїкъ Григорїи, и сен молаше са Василїю,
 гдѣ прекываетъ Феодора. спашѣ же Григорїю, се прїиде к немѣ
 юноша свѣтелъ и гїа ємѣ: „Понди скоро, зоветъ тѣ ѿцѣ Ва-
 силїи видѣти Феодору“. и се высть воєхнїенъ ко вратомъ рани,
 въведе же и въ свѣтлаа мѣста. и видѣ тоу ѿца Василїа и Феодору,
 и радовахѣ са в' коупкѣ. и вопроси Григорїи: „Гѣже Феодору,
 како претерпѣ нѣжє смертнїю и лѣкавїа дѣхї?“

Она же сказа по радѣ: „Ѣгда ми высть Ѡ тѣла развѣтити са, ѿ видѣхъ Ѣфидны снни, показуюца ми хартїа первыхъ моихъ дѣла ѿ рикаюца їако свинїа ѿ звы на ма скрегчюца. ѿ Ѣгда възста ма а҃г҃ла ѿ донесоста ма до мытарствѣ. Первое же высть мытарство ѡбоганїе, второе ѡкакетанїе, третїе зависть, четвертое лжа, пѣтое їарость ѿ гнѣвѣ, шестое гордыня, седмое вѣсловїе ѿ срамословїе, ѡсмое лихва ѿ леть, девѣтое тѣславїе, десѣтое срегчюльство, первое на десѣть пїаньство, второе на десѣть словоспомянїе, третїе на десѣть чародѣйство, четвертое на десѣть колхвованїе ѿ наоузы, пѣтое на десѣть ѡбѣденїе ѿ вѣмирослаженїе, шестое на десѣть прелюбодѣйства ѿ спытанїе, седмое на десѣть оубїенство, ѡсмое на десѣть тѣтѣва, девѣтое на десѣть вѣдодѣканїе. двѣдѣсѣтое немилосердїе. ѿ аще оубо на которомъ мытарствѣ не достаеше ми на ѿзвѣщїе моихъ дѣла добрыхъ, тогда прилагаста а҃г҃ла Ѡ дара докрыхъ дѣла Ѡца Насїаїа. ѿ тако прїдохъ все мытарства безъ пакости молитвами єго ѿ въ бѣгоє се мѣсто вѣведоста ма. аще ли вѣдетъ грѣшна дѣла, то предаєт са Ѣфїѡпомъ тѣмъ, ѿ вїюше сведѣтъ ю въ мѣсѣ“.

ѿ аѣѣ Григорїи к себѣ прїшедъ ѿ вѣкмъ намъ повѣда. ѿ слышавше мы Ѡ него чудїхомса ѿ бѣгодарїхомъ великаго Б҃га ѿ спаса нашего, сподобившаго ю своего достоїнїа.

До тексту М. Рукоп. Василїанського свѣтооуфрейського монастиря у Львові ч. XL, стор. 183—190.

[Хїд душі через митарства]. Ѣде какова страха ѿ козни члвчїи дѣше ѿмѣти въ днѣ ѡнѣ, зраци страшныхъ ѿ дивїихъ ѿ жестокихъ ѿ немлстивыхъ ѿ некроткихъ вѣсовѣ аки моуринновъ мрачныхъ предстоїщихъ, їако ѿ тоє видѣнїе лютѣйше єсть всаїа моуки. ѿхъ же зраци дѣла молкит са, волнуєт са, волѣзидеть, смѣцаетса ѿ спрѣтает са к' вѣїнмъ а҃н҃ломъ прївѣгаючи. держитса оубо дѣла Ѡ стѣхъ а҃н҃гль по воздоухѣ превосходаючи ѿ возносима ѡбрѣтаетъ мытарства хранѣца восходѣ ѿ держаца ѿ возбраняюца выходящимъ дѣлам. коєждо во мытарство ѡсониа грѣхи приносит на ню: ѡво оубо глїанїа, єланка оубо оуєты ѿ їазыкомъ Ѡ лжи ѿ рѣтѣвы ѿ клѣтвопрестѣпанїа ѿ празднословїа ѿ вѣсловїа ѿ сѣсловїа ѿ ѡбѣденїа чрезмѣрна, безмѣрна питїа винна ѿ безмѣрны смѣхи ѿ нечлпны, ѿ лѣзавїи влоудныхъ ѿ нечлпныхъ ѿ пѣсней влоудныхъ.

А стїи англіи, ѣже дшїю наставляюще, приносят ѥ тїи ѣлика оусты ѥ ѣзыкомъ г҃ла добраа, мѣткы, бѣгодаренїа, шлалмы, пѣсни, хвалы, пѣнїа ѥ пѣсни дх҃овныа, прочитанїа бж҃твенныхъ писанїи ѥ ѣлика оусты ѥ ѣзыкомъ бѣгала Б҃г҃а возг҃лахомъ.

Второе мытарство приносит ѣлика зр҃кнїемъ очей ѥ ѣлика ш неч҃пного зр҃кнїа ѥ лс҃каваго ѥ необзданнаго зр҃кнїа, мнганїи лстивыхъ ѣже согр҃кшихом.

Третїе мытарство ѣлика согр҃кшихом слоухомъ.

Четвертое мытарство, ѣже шконанїемъ согр҃кшинала нами, ѣкоже кона бѣгодуханныхъ мастей ѥ наслаждающаго шконанїа.

Патое мытарство, ѣлика шсзаниемъ рб҃чнымъ лс҃кавнѣ ѥ гноуенѣ содѣлаша са нами.

Подокнѣ ѥ прочаа словнаа мытарства по зависти же ѥ ревности, тщеславїем ѥ гордостїю, горестїю же ѥ гнѣвомъ, острожелчїемъ ѥ шростїю, влс҃дом же ѥ чюжеженѣствомъ ѥ малакїю, оубїйствомъ же ѥ чаршдѣканїемъ ѥ прочими богомерзскими ѥ скверными дѣанїи, ѣже вса в настоящемъ повѣдати подроенѣмъ многословіе возмнит са безвременно, ѥ совокшпнѣ вса рши. каждо шво страсть дш҃евна ѥ всакъ гр҃хъ шсовннн мытарѣ ѥмат ѥ шстазателя. дш҃а оубо ѣже горша ѥ вольша согр҃кшишла шстазелаа воудет. шле какоу страхъ ѥ трепет ѥ торопѣ видит са ѥмкти, дондеже до кончанїа свокоды ѣа ѥли шсшжденїа вшдѣтъ! той часъ ѣсть волѣзненъ ѥ вѣдѣ шполненъ ѥ многостоненъ ѥ безоутѣшенъ, дондеже оузритѣ, что докончанїе.

Бж҃твенныа силы стоатѣ противъ лицѣ нечестивыхъ дх҃овъ, ѥ тїи добраа ѣа приносят дѣканїа, ѣлика оубо словесы ѥ дѣлы ѥ помышленїи. ѥ дш҃а же посреди стоащи в' страстѣ ѥ в' трепетѣ ш своихъ дѣлѣ ѥ помыслѣ ѥ словесѣ ѣа ѥли шсшждена сважет са, ѥли шправдана выши шсвокодит са ш своихъ гр҃хшпаденїи. кождо во пакнїицами своихъ согр҃кшени штагнѣтъ ѣсть, ѥ шще воудет' достойно ѥ бѣговѣрно живши, со англы проче беспечално сошци шдетѣ, шмошци с'поутники стѣла силы по писанномъ: „ѣко веселашим са всѣмъ жилище оу тебе“¹⁾.

Се виривокъ изъ слова Кирила Александрїйскаго О исходѣ души отъ тѣла, зрештою досенѣ свободно переробленнїи, пор. више стор. 203—204.

1) На марг. шалом шѣ.

Ш. Рукописе о. Теодора в Дубівця, ст. 147—154.

Слово ст҃го ѿца нашего авва Макарія поустыннаго жителя. Гїи кѣсви ѿч. Бѣ чѣкъ дѣховныи и чѣколюкныи и кѣговѣренѣ, коа са Бѣ, съ страхомъ сажжаше ѣмоу, безслезно не прѣкываше николиже. и звы^{от} са реченное прѣркомъ: „Измыю на вѣсакоу ноци ложе мое, слезами моиими постелю мою ѿмочоу“. тако ваше оу кѣрк велицк, кѣставъ поиде из домоу ѿца своего. ваше бо тѣломъ юнь, а мѣдростію старъ, а мыслію высокъ, тѣломъ акы арьакъ [sic!]. авте ѿиде ѿ мира сего, вѣиде къ поустыню, поиде м. днїи и м. ноции. ваше бо мѣтва ѣго сице: днїи и ноцию полагаше совѣкъ і. каменѣ, пад ницѣ на прѣвомъ камени и мѣаше са Гѣи гѣла: „Бѣже ѿч иседрѣжителю иже и землю и тѣ рѣч многомѣстиве Гїи, велика сила и непрестанно вѣжство“. и паки къ второй камени вѣа са лицемъ своимъ гѣлаше: „Гїи іс Хѣ бѣ наш, снѣ единородныи, вѣплоцие са на ради грѣшныч, распатіе притерѣнкъ за ны, ѿкладла всю тварію“. тажъ къ іи камени вѣа са гѣла: „Гїи параклѣте истинныи, днїе ст҃гын исеходныи ѿ ѿца, едино вѣжство, едина сила и дрѣжава и едино покланеніе, дыша оу насъ къ наше тѣло, прѣкываа къ мнѣ на вѣсако время, прїими слезы ѿ мене грѣшнаго, мѣю ти са црїю исебныи и земныи оутѣшителю, ни вѣсѣдника ни ѿца ни мѣре не имамъ къ поустыни сѣи, тако бо ма ѿставили. а ты творче мой прїат ма, ты оутѣшителъ мой, ты оутѣврѣженіе мое, ты сѣтворили вѣса ѿ мнѣ видимаа и ивленѣла. ииѣкъ молю ти о Гїи мой авъ грѣшныи и не имѣю помощника никогож. но токмо на тебе оуповаю и кѣзираю, ѿ тобѣ оутѣшаю са, иако не имѣю никого съ сокою къ поустыни сѣи, но единакъ жезакъ вѣрѣковын оуздаа ем из домоу ѿца своего, къ рѣцк своей имѣю и с нимъ ииѣкъ ииѣж тебе, и с нимъ ииѣкъ мѣю ти са, Гїи бѣ мой, да ми послеши аггѣла своего мирнаго и вѣрнаго хранителя днїи и тѣлоу моемоу“.

Тогда ѿ томъ часѣкъ посла Гѣкъ кѣ немому в. аггѣла, да сѣблюдаютъ ѣго къ вѣса днїи живота ѣго. авте вѣженныи ѿца наш авва Макаріи не могѣи трѣпѣкти смрада, стоаше на единомъ мѣсци затокъ рѣжками оуста своа и носдрѣкъ скон, помысли на срдци своемъ ѿ совѣкъ гѣла: „ѿбогла моя днїе грѣшнаа, почто сего смрада не можеша трѣпѣкти? гноушашеи ѣго, а ты по вѣса днїи сѣгрѣшашаи, смрѣдацаа дѣлаа творили. колѣма Бѣ не гноушаетъ са тебе, [не] велитъ аггѣломъ: „Ведѣте ѣго смрѣдацаго къ тѣмоу кромѣшнюю?“ и тако съ страхомъ и трепетомъ ѿвызрѣкъ са вѣзрѣкъ

два а́ггла ѡбано^а секе, посланна ко немуу Бѣом, радости ёмуу проповѣдати ѡ Бѣ ѡца нашего. Авва Макарий наде ниц на землю съ трепетом, не могій зрѣти ихъ съ страхом. и рекоста к' немуу а́ггла: „Ѡче, встань, не конь са! посланна ёсва к' тобѣ ѡ Бѣ оутѣшити та“. И рекоста ёмж: „Мы ёсмо а́ггли вышнаго прѣста предстоаца, страшномуу ѡцоу слоужаще“.

Въставъ ѡцъ ѡ страха поклонити^о ѿма, трепера. а́ггль же рече к' немуу: „Цклоуетъ та самъ Хѣ в'седержителъ и рече тако: „Радуй са, доброе мое сѣнце, сѣла въ поустыни ѿсно, тако просѣавый на нѣси. Ѡ доброе мое древо плодовитое, ѡ негожъ вѣкжшлютъ ни единый добрыхъ дѣлъ твоихъ! ѡ сладка моя вета, медовѣно вино, мои ѿзыкоу кипарисныи, вѣгоѿханное мое тѣло!“ тобѣ рече Гѣ, вѣженныи ѡче наш, авва Макарий: вѣди любай вѣгдтъ, а любо глѣхихъ слышати, а любо нѣмымъ глѣти, ѿли мѣртви вѣзгѣютъ к' тебѣ“.

И рече вѣженныи ѡцъ нашъ авва Макарий: „Ѡ вѣзѣкъ мнѣ, ѿко призрѣ Гѣ на смиренїе мое! Гнѣ моя а́ггла, да первое васъ ѡ семъ вѣпрашаю, ёже азъ трѣпѣти не могуу смрада сего. ѡко наѣте ли вы?“

Рекоста к' немуу а́ггла Гнѣ: „Ѡбонаѣвѣкъ грѣху чѣльскїе до конца земли. пще какїи грѣху сѣтворитъ чѣкъ, то вѣ ѡбонаѣвѣкъ. да не рци никакожъ мнѣ словеси; ѿкожъ кто ѿмѣка вред¹⁾ на лицѣ не гноушае са гноѣ, тако Бѣ не гноушае са гноѣ тажкыхъ грѣхок“.

Паки вѣпроси ѡцъ а́гглажъ вѣю: „Оукажѣте ми ѡ семъ, гнѣ моя, ѿко ѿсходитъ дѣѣ ѿ тѣла [и] вѣде ѿдетъ? како грѣшници, како праведници? что ради творятъ ѿны и ѡны, мѣны?“

И рекоста ёмуу: „Ѡче авва Макарий, нама велѣно тобѣ повѣдати. ёгда хоуетъ Бѣ поати дѣоу ѡ тѣла, аще воудетъ грѣшна дѣѣ, полетъ Гѣ по дѣоу тѣ а́гглы долѣшого нѣсе; тѣнъ ваха а́ггли нѣмѣстивыи и лютии, понмоутъ дѣѣ тѣ. понеже вѣмъ нѣсе зокоутъ са планитами, понеже сѣтъ законы, на семомъ е^{ст} нѣси прѣстѣ, идежъ самъ творецъ живетъ оу вышемъ Іерѣслимѣк“.

Паки рече ѡцъ нашъ авва Макарий: „Како градъ тѣи оу мѣкроу?“

Рекоста ёмуу а́ггла: „Вѣ. тысящъ вѣстѣкъ, а высота ѿ дѣлѣгота оуѣждажъ равна. помлѣше^о Бѣ Іѡанъ вѣсловецъ глѣ: „Гнѣ, скажи ми вышнїи Іерѣслимъ“. Авѣе посла Гѣ тростъ златѣю премирити градъ, показа ёмуу Бѣ вѣсю высоту ѿ дѣлѣготу ѿ лѣпотѣ

1) В рукоп. прѣд.

града, къ немже Бѣ живет. А то же ѿбо вселенноюю в'се лица съ-
ставлено, сѣи же лица поютъ непрестан'ными гласы, еже на а-м
нѣси оу' а-го прѣста вѣ. тѣмъ тисащѣ аггала, на всѣхъ же ѣ. есть
тако, а на ѣ. нѣси множество бесчисленыхъ аггаль, тажъ и прѣстаъ,
на немже сѣдѣтъ грѣдыи сѣдъ невидимыи, в'сѣмъ страшныи црѣ.
ѿ того ѣ. нѣсѣ посылаютъ по дшюу праведничоу'.

„Како, рече, исходитъ дша ѿ тѣла?“

Рекоста ёмоу аггала: „Дано естъ члѣкѣ на землѣи смотреніе
дѣломъ, написати добраа дѣла и злаа, ежъ сътворитъ члѣкъ. единъ
аггаль хранителъ дши написжетъ дѣлаа вѣѣа, а дрѣтѣи Бѣтонина
написжетъ. прѣидоутъ аггали къ члѣкоу ѿ Гѣ, емжъ жѣ ѿлжчати' ѿ
свѣкта сего. прѣидѣтъ мѣрила изъ свѣксы, възложатъ два свѣтка,
къ нѣхъ же написана сѣтъ дѣлаа добраа и злаа. и егда висатъ
дѣлаа, тогда члѣкъ оу'мирае ѡчима врѣжетъ, трасетъ ногама и рѣ-
кама, кела стоащѣмъ крѣпко Бѣ молити. тогда не можетъ [гѣлати],
прѣтѣитъ ѡчима и велитъ рѣжками въздѣкѣюще и мѣити' къшнемоу.
и егда извѣнде дша ѿс тѣлаа, тогда прѣвыи дѣи и третѣи тво-
рити мѣтвоу. аггали несѣтъ дшюу тоу горѣкъ къ Бѣ. И егда же на а.
нѣси, стрѣкѣтати начоутъ аггали много множество хвалаще и глѣю-
ща, рекоуще тако: „Гѣ естъ дша смиренна и клѣговѣрна, воащѣи сѣ
Гѣ творѣца своего, съхранила заповѣдъ вѣѣю, не оу'корила еси ни-
кого, не приѡвидѣлаа ёси ни завидѣлаа еси, нѣ много добрыхъ
дѣлаъ творилаа ёси, ал'чющи и жаждѣщи..., ѿнѣкъ насыщашѣи' райскѣа
пища“. Ище ли вѣдетъ дша та грѣш'на, то множество аггаль плѣютъ
на ню, мимо проважающе и глѣютъ: „Ѧ грѣшнаа дше, достонна
ёси мѣуцѣкъ вѣчноу, идежъ трепещоутъ нѣса и трасетъ сѣа земла,
прѣисподнѣкаа землаа ал'ко вѣзна“. тамо поставляютъ дшюу тоу
предъ Бѣомъ гѣ-и дѣ-и. того ради гѣ-ны и дѣ-ны творатъ, а мѣ-ны
творатъ, лутѣр'гѣю поютъ поповѣ, мѣтвѣи творатъ; мѣстнѣю даютъ,
нищаа крѣмѣатъ, занѣ поставлена дша та предъ Бѣомъ и прѣстолѣмъ
вѣѣимъ, любо праведна, любо грѣшна. пакы посылаютъ дшюу тѣжъ
и поставляютъ ю къ дѣ. дѣи предъ Бѣомъ и предъ прѣстолѣмъ вѣѣимъ,
того ради дѣ-ны творатъ, нищимъ даѣтъ, дакы Бѣ мѣлиа за дшюу
тоу. дакы мѣстнѣкъ стали предъ Бѣомъ. пакы посылаютъ дшюу тѣжъ
ѿ прѣстаа вѣѣа на землю къ нижнемоу Іерѣслимоу, ведѣтъ ю [в]
юдолю плачев'ныи и поп'хѣюще ю аггали показѣютъ ёи вѣчныхъ
моукъ мѣста. того ради творатъ дѣ-ны и мѣ-ны дши тѣи, поютъ
поповѣ литр'гѣю; да того ради мѣквѣнни Бѣ къпѣютъ, мѣтвоу тво-
ратъ, оу'когимъ сирѣтамъ и темничникомъ..., дакы съ оу'миленіемъ
оу'зрѣкъкъ Бѣ на дшѣ тѣжъ. Ище ли боудетъ дша та праведна; аще

ли бѣдетъ грѣш'на, то поуцаютъ жъ въ моукоу съ многими грѣш'ники, въпшютъ до втораго пришествїа Хѣа".

Онъ вса списа ѡцъ нашъ авва Макаріи. еше стѣи ѡцъ хода по поустыни ѡвѣрте лобъ члѣкъ лежащъ, и оудари лобъ вѣрковымъ жезломъ и рече ѣмжъ: „Оу которы вѣрѣкъ выль еси, члѣче?“

Рече лобъ: „Язь есмь мирскихъ бѣ былъ идаѣскихъ жрецъ поганыхъ црѣ“.

Рече емоу блаженныи ѡцъ нашъ: „Повѣжь ми, а'бе, каковы мжкы соутъ?“

Рече лобъ: „Естъ т'ма оу великихъ глаубинахъ, тжъ есми запечатаны въ м'глахъ вѣчныхъ. кънегда попове вашъ добрѣ мѣтвоу творатъ в паткъ вечеръ в сѣботоу за оусопшихъ, тогда же видимо држжъ држга въ т'мѣкъ той ѡ вѣр възглашенїа сѣбот'наго до вѣр'наго; пакы паде на на'о т'ма. да того ради сѣбота естъ ѡмоучена мѣити Бѣ за дшѣа“.

Явїе ѡцъ въпроси а'ва: „Хошиши ли, да тжъ въскрѣшоу?“

Рече ѣмжъ лобъ: „Ѣпатъ ли сѣмрѣкти ми?“

Рече емоу: „Ѣмрѣкти ти“.

Рече емоу лобъ: „Ѣче, не хошоу, естъ ми южъ л. лѣтъ лежащи и еше ми ѡскомина съмрѣтнаа на зжѣкхъ естъ“.

И авїе ѡцъ нашъ авва Макаріи преслави Бѣ дав'шего¹⁾ емоу таковою блгдтѣ и разоумъ, и погрее оу земли главоу, славаще къ трѣци единого Бѣ ѡца и стго дхѣа и ннѣкъ и в вѣкы вѣвекъ. ѣминъ.

Маемо тутъ оповїдане про визїю Макаріа Римскаго зовеѣмъ відмїнне від того, якого текети подано висше від Н і О, ст. 213—227.

Щ. Рукописе Народного Дому, XVII в, (Муз. А. Петрушевича ч. 134, к. 5 v.).

(Дїалогъ про рай и пекло).

Въпросъ. Гдѣ сѣтъ дшѣа ѡшедшаа свѣта сего? аще оубо кса вкспѣкъ сѣтъ?

Ѣвѣктъ. Никтожъ оубо іаже ѡ томъ сказалъ естъ іазкъ, ѡбаче ѡ Хѣыхъ словесъ разсмѣваемъ, іако праведныхъ дшѣа со дшѣю стго разбойника в раи сѣтъ, іакожъ са и мнѣкъ мнїтъ. Стѣиыи Антонїи молї са ко Бѣ ѡ мѣстѣкъ дшѣевнѣкмъ, како видѣкъ во раи сѣцѣа дшѣа и ксѣ ветхїиыи завѣктъ и новїиыи во адовѣс оубо пренс-

¹⁾ В рукоп. дав'шемъ.

цаюца іакож во темницѣ. іакож свѣдѣтельствуетъ ѿ богатѣмъ и ѿ Лазари, ѿ немже гла Хсѣ. Обаче и Дѣдъ рече, іако „не ѡставини дшѣ мою во адѣ“, и пакы рече: „Гїи, возведи ѿ ада дшѣ мою“. И пакы: „Да возврататъ са грѣшници въ адѣ“. то назнаменуетъ намъ: тамо дша тѣхъ сѣтъ, таче иъзыдуть и возмѣтъ своа тѣла, ти тогда ѡвѣтъ сѣднѣй прїдетъ на на¹⁾ глѣюще: „Да возврататъ са грѣшници въ адѣ“. а еже „възрацаетъ са“, то вѣдати ѣсть, іако ѡнюдже иъзыде, тамо и иъзыде и возвратитъ са. Идѣ дальнїй, ежъ всякаго мѣста подолнїишїй естъ и волѣзно естетвомъ, вонже Хсѣ вошед со прѣстоу дшю и вѣсткѣною посѣтити иже во тѣмъ и сѣни смѣртнїкѣ сѣдѣшимъ.

Въпрос. Како ест мѣсти рай, чѣственъ ли или разжменъ, тѣкнен ли или безъ тѣла?

Ѣвѣт. Многа мѣствѣа ѿ семъ во источницѣхъ ѡбращемъ. ѡни оубо тѣкненъ повѣдають, а дрѣсїи безъ тѣла, дрѣсїи же пакы сѣднѣй чинъ и мѣще, не все тѣкнен, ацы иже наши ѡ грады ѡвещїа тѣкнѣиѣ и чрѣвами іадшїа и смрѣдшїа. и пакы якъ комѣждо къстѣ житїе здѣ, ти и тамо естъ безъ тѣкнѣа и безсмѣтїа и безвѣтнѣа, и прїсно дѣховна и нїкѣ сщїсѣ. нж іакож каше здѣ члѣкъ посрѣдъ тѣла, також ѣсть и рай. да докрѣ сѣло иже сице глѣтъ, то по истиннѣк глѣтъ. ацы во вы також былъ, ацы же дрѣсїи ѡ грады ѡвещїны сѣтъ, то како разбойникѣ въ ѡлтари стоати? или молитвѣа ѣмѣще оубо пона? такоже и попови ѣмѣюще молитвѣа. или оубо переноса, или оубо дрѣгаго пѣнїа? егда рекѣтъ: Ѣдинъ сѣтъ, ѣдинъ Гїи Ісѣ Хсѣ. толико же того. мнози во невѣгласы и во пирѣ кабѣвкѣ сонимають, и егда чаши, мѣтвѣа творатъ.

Остатнї слова, натякаючи на старнї русьскї звнчай спївати тропарї надъ чашами по шинкахъ, велеть догадувати ся, що маемо тутъ уривокъ якогось старуськаго твору XII—XIII в. в родѣ „Книги Кааф“, що мїстить ся в тїм самїмъ рукописѣ.

Ө. Василїаньскїй Прологъ XVI в. N. XIV.

Слово ѡ Патерика ѿ видѣнїи сѣго Пахомїа, како дша праведнѣхъ въсходитъ на нѣса и како грѣшнѣхъ ѡставляемѣ соутъ врагѣ.

Хотанъ крашна въкжнѣти великнї Пахомїи къста помолити^о въ д. час, чюаше же себѣ въсхнѣшена оубо мѣ^н и преславно видѣ

¹⁾ В рукоп. на та.

себе вѣнѣ тѣла быкша, іако на вѣздѣху ведень нѣккими. таче грѣкын, лютын стоаца видѣ на вѣздѣск, и хотацим тѣм вѣзбранити, іакож не йти, кодаціи же противлѣхут са им. питахут же ѿ них словесе повинна, тѣм оубо хотаху нанѣ слово зачати ѿ рожества. и вѣзбранахуот им йже на Пахоміа кодации глѣюще: „Ѿна оубо, аже ѿ рожденіа, Гѣ ѿнѣстнак ѣмѣ. ѿнелѣ же вы мних, ѿбѣца са Боу достойно слово сѣтворити, тѣ ѿ глѣющим и не ѿбличаюца свокода ест емѣ и невѣзбранень пѣт“.

Иногда пакы вѣпрошенѣ емоу вышѣ ѿ дѣи ѿ нѣккоих пришедшихъ къ нему, кое по сихъ мѣсто ви вѣдет, въ настоащѣ же ноцѣ вѣзва его нѣкто съвыше глѣ: „Пахоміе, вѣстани, йзынди и виждѣ!“ и шед же оубидѣти и слышати хота, и вѣзрѣкѣ и видѣкѣ дѣлга нѣккоѣго висока стоаца и досазаюца до ѿблѣкѣ. вѣсходаца еже нѣккыа акы крылаты, ѿномѣж дѣлгомѣ прѣстирающѣ рѣцѣ, и ѿвѣм оубо кранаше, дрѣгым же прѣлѣтающим, и минуѣше и без печали прѣвѣсходѣт. и оубо ѿ сихъ скрег'таше зѣкы дѣлгын ѿнь, іако прѣлѣтают. и ѿ падаюцихъ са долѣ радѣваше са. и ѣвѣе къ Пахомію глас выѣт глѣ: „Разѣмѣки видимое!“ и ѿврѣзѣсѣ сѣмыслѣ ѣго и разѣмѣк дѣйвкын сѣции прихѣд, и стоаца дѣлга быти врага, и винныхъ быти емѣ оубдрѣжаца и не дадѣца им пѣти, и неповиноуюцихъ са ѣмѣ не могѣца оубдрѣжати, нѣ прѣходѣца. повиняюцихъ са дѣи грѣкынхъ нарицают, и же славѣстію дѣаколю сѣтвориша волю. а нѣ не повиняют са емоу, сѣи трѣпеніемъ покѣдиша дѣа-вола, на нѣсное ѿврѣктоша црѣтко.

До розділу IV.

(Апокаліпси про страшний суд і кінець свѣта).

У. Рукописна картка XVI в., бібл. Наук. Тов. імени Шевченка.

(Уривок откровенія Методія Патарського).. Знеже вы тѣлаш не оударено. прїидѣт к Римови на желѣзное гоумно. ѣста тамѣ два лѣта, Гогь, Магогь, та вѣстакше два повѣта Йзмальтаны и Ягараны, хоутораны, и погнѣвѣт вѣси, ѣггѣкь ко Гнѣ йспѣте ихъ на ѿкчи поли.

XI. Потѣмъ по нихъ настанетъ греческое црѣство. црѣ Михаилъ разгнѣкваетъ са на ѿмѣктаюцихъ са Гѣ, на творацѣла кезаконіе. боудетъ тихо по всей земан, іакоже было ѿ начала мироу, боудетъ

радо^{ст} и веселіе земли. начнѣт члѣн жити мирно, почнѣт члѣн мироу. тогда лоса вино родит, точила точат млеко. тогда почнѣт и покѣют доспѣхы шржѣа на сѣрпы и на шральнаа [sic!] желѣза, пиюще и веселѣше сѣ и посагающе. потом найдет на нѣх пагѣба тако^ж въ дни Ноевы. тѣгда шврѣзѣт сѣ врата сквернаа желѣзнаа, изыйдѣт Измальтане множество ихъ, двоглавыи и двобразныи, иже заключени быша Олѣксандром. оустрашат сѣ инии ѣзыци, начнѣт крыти сѣ въ горахъ, въ пещерахъ, въ гробѣхъ, и оумрѣт ш страха, и стѣкнѣт мнози, не вѣдет погрѣкаа ихъ. тѣи начнѣт ѣсти плоти члѣа и пити крѣвь нѣ ѣко водоу, ѣсти гнѣснаа и сквернаа, змии, скоропии, гады, мерчяны, женскаа и зметяца, младенца живыа на режнѣхъ и мѣт пещи. поплѣнат всю землю. послет Гѣ Михаила погѣвити нѣ единѣм часом^ъ.

XII. По нѣх родит сѣ Интихристѣ въ земли Сѣнк. въскормат ѣго въ земли Бисандѣ. въ градѣ Хоразмѣ е^{ст} черница дѣвою скѣдѣши, послышит птицю пеющи сѣкло красно и штворит ѣконецѣ, и птица залетѣвши вѣдарит в лице сѣ, и зачнет сѣ Интихристѣ, сѣи погѣбельный. и народит сѣ в Хоразмѣ, шрствовати вѣдет въ Карнаоумѣ [sic!], вѣзнесет сѣ прелѣстѣми своими. тѣгда изыдет шрѣ греческый Михаилъ на Голгофѣ, идеже распѣт сѣ Гѣ нашѣ Іѣ Хѣ, и снем ис сѣе шрѣскѣи коржнѣ из главы...

Се уривок якогось скороченого чи властиво ексцерпованого тексту старшої, тзв. першої редакції Откровенія Методіевого, хоча автор нашого тексту або мав перед собою якусь редакцію повного Откровенія, девчому відмінну від відомих нам, або поведив ся з текстом дуже свобідно, не лише вичеркуючи з нього богато речень, але й змінюючи не одно або додаючи свої вставки. І так порівнюючи наш уривок з текстами першої редакції Откровенія, поданими Ієстріном (В. Истринъ, Откровеніе Методія Пагарскаго, Москва 1897) у грецькiм оригіналі (дод. стор. 40—45) і в славянських перекладах (стор. 98—99 і 112—113) я не можу знайти уступу, який би відповідав початковій частині нашого уривка, де говорить ся щось неодоладне про побитє Ізмаїлтян на зелізнiм гумнi двома „лотами“ (зам. волотами, велетнями) Гоґом і Маґоґом. Так само неодоладно і в дальшiм уривку, що відповідає розділовi XI оригіналу, заключене племя називається Ізмаїлтянами, хоча в оригіналі се власне Гоґ і Маґоґ. Уривок, як бачимо, інтересний для літературної історії Откровенія на нашiм ґрунті.

І. Показчик

творів цитованих у примітках і нотах.

Авраамово откровеніє	104, 108
Acta Sanctorum Bollandiana	195
Архангельській, Къ исторіи древне-рускаго Луцидаріуса. Сличеніє славяно-рускихъ и древне-нѣмецкихъ текстовъ. Казань 1899.	38
Archiv für slavische Philologie	95
Arkiv za povjestnicu jugo-slovensku	134
А се отъ книгъ Пополита вопросы	247
Atkinson T. Jenkins, The Espurgatoire Saint Patriz of Marie de France with a texte of the latin original. Chicago 1903.	247
Безсоновъ, Калики перехожіе	80
Бесѣда трехъ святителей 4, 11, 15, 16, 22, 48	48
Бокадоровъ Н., Легенда о хожденіи Богородицы по мукамъ (Изборникъ Кіевскій, Кіевъ 1905).	135
Brandes Hermann, Visio S. Pauli, ein Beitrag zur Visionslitteratur mit einem deutschen und zwei lateinischen Texten. Halle 1885.	124
Васильевъ (Vassiliev), Anecdota graeco-byzantina, pars prior, Mosquae 1893.	108, 135, 258
Веселовскій Н. А. Амфилогъ-Evalach въ легендѣ о св. Гралѣ	95
” Опыты по исторіи развитія христіанской легенды	53, 56, 80
” Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ	196
Видѣніе пророка Исаи	109
” апостола Павла	117, 123
” св. Дороея о средѣ и пятку	91
Владимировъ. Древнерусская литература Кіевского періода, Кіевъ 1898.	196

Вопроситъ св. Василій, отповѣдаетъ св. Григорій богосл.	11
Вопросы и отвѣты Григорія Богослова и Василія	1
" св. Василія Великаго и Григорія Богослова	401
" св. Отець	4
" и отвѣты отъ толкованія Пален	428
" Іоанна Аврааму на Елеонской горѣ	25
" св. Ефрема о св. Василіи и всемъ исправленіи	20
Вопрошенія св. Григорія и отвѣты св. Василія	407
" Антиуха князя и отвѣты бл. Аѳанасія	414
" святыхъ стязаній и разумно	15
Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю	428
Нарнаск Adolf, Geschichte der alchristlichen Litteratur bis Eusebius. Leipzig 1893.	357
Неннеке Edgar, Neutestamentliche Apokryphen in deut- scher Uebersetzung und mit Einleitungen. Tübingen und Leipzig 1904.	116
Галатовскій Іоанникій, Небо новое	98
Дванацять пятниць	86
Діалогъ про рай і пекло	469
Духовная Бесѣда, журналъ	191
Есклебен Selmar, Die älteste Schilderung vom Fegefeuer des heil. Patricius, Halle 1885.	247
Епістолія про неділю	49, 53, 55, 61, 67, 87, 452
Житє і Слово, журн.	153
Житіє св. Теодоры	178
Журналъ мнн нар. просвѣщенія	56, 80, 84
Заповіт Авраама	108
Зизаній, Казаніє св. Кирила патр. іерусал. о Антихристѣ и знакахъ его	396
Зоря 1886	64
Изборникъ Кіевскій посвященный Т. Д. Флоринскому. Кієвъ, 1905	135
Изборникъ кн. Святослава з р. 1073	4
Извѣстія втораго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ 1863	134
Измарагдъ	91
Ипполита Слово о скончаніи мира и о Антихристѣ 334, 355, 360, 371	
Исторія або новина о Антихристѣ	397
Истринъ В., Замѣчанія о составѣ Толковой Пален	448
" Откровеніє Меоодія Патарекаго и апокрифиче- скія Видѣнія Данила въ византійской и славяно-рус- ской литературѣ, Москва, 1897.	237, 271, 281, 345, 472
Јагіс Vatroslav, Prilozi k historije knjizevnosti naroda hrvatskoga i srpskoga, 1868	84, 134
" Starine na svet izdaje jugoslov. Akademije znanosti i umjetnosti	4
James Robert, Texts and Studies, 1893	308, 135

Jerlicz Joachim, Latopisiec	80
Journal of the American Oriental Society, 1869	123
К а л а й д о в и ч ъ, Памятники російской словесности	201
К а л и т о в с к и й О м. Апокрифична литература. Львів 1884	334
К а л у ж н я ц к і й, Die Legende von der Vision Amphilog's und der <i>Λόγος ιστορικὸς</i> des Gregorios Dekapolites (Arch. f. sl. Phil. XXV)	95
„ Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и письма, находящихся в библиотекахъ и архи- вахъ львовскихъ (Труды третьяго археологическаго съѣзда въ Россіи). Кіевъ 1878, т. II.	95
Кіевская Старина	48, 99
Книга Бытія	321
„ Каафъ	448, 470
„ о днѣхъ послѣднихъ	334
К г а р р G. P., The Legend of Saint Patrics Purgatory, its later literary history. Baltimore 1900	247
К р а с н о с е л ь ц е в ъ Н. Θ., Къ вопросу о греческихъ исто- чникахъ „Всѣды трехъ святителей“, Одесса 1890	4
Краткое описаніе о чыстцу св. Патрикія	235
Л е о н и д ъ Архимандритъ, Описаніе рукописей гр. Уварова	56
Листъ божій	75, 79
„ небесный	69, 71, 88, 453, 455
Люцидаръ	25, 37, 41
М а к а р і й м и т р о п., Исторія русской церкви	201
Макарієві Великі Четі Минеі	196
Mall Edward, Zur Geschichte der Legende vom Purgato- rium des heil. Patricius	247
Marie de France, Espurgatoire Saint Patriz	247
М о ч у л ь с к і й В. Н., Слѣды народной Библии въ славян- ской и древнерусской письменности, Одесса 1894	4, 7
Н о в а к о в и њ Ст. Примери	7
„ Starine	6, 84, 134
О послѣднихъ днѣхъ	292
О спаденномъ камени со небесе епистолия	448
О страшномъ пришествіи Ісуса Христа	357
Открытіе мукъ пресв. Богородици	153
„ мукъ тяжкихъ	135
П а л л а д і я м н и х а Лавсанъ (Historia Lausiaca)	387
„ Описъ Индіи	387
„ Слово о второмъ пришествіи Христовѣ	360, 371
Памятки укр.-руської мови і літератури	52, 321
Память препод. Θεодоры	463
Petriceiki Hasdeu, Cartile poporane ale Romanilor	134
Повѣсть препод. о Макарія	213
Polivka J., Starine	4, 24, 134

Поповъ А. Н. Библиографическіе матеріалы	116, 178
„ Описание рукописей Хлудова	172
Порфирьевъ И. Я. Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ	6, 124
„ Исторія русской словесности	201
Послѣднее видѣніе Данила	255
Правда 1869 р.	18, 41
Православный Собесѣдникъ, журн.	84, 124
Пророчество Ісаіино	249
Пыпинъ А. Н., Памятники старинной русской литературы Ш., С. Петербургъ 1862	6, 19, 52, 80, 123, 134, 178
Пытаня и отповѣди	22
Разумники	22
Romanische Forschungen	247
Рукописи: Бачванскій Мих. Туринскаго	69, 80, 163, 234, 357
„ Берлинскій Г	453, 459
„ Білявскаго еоргія	7, 15, 56, 95, 99, 153, 202
„ Боршевицкій	16, 38, 41
„ Василянскаго ман. у Львові ч. XL.	356, 371, 463
„ „ „ „ ч. XIV.	470
„ Дашовскаго Ів. (бібл. Нар. Д. ч. 126)	218
„ Дрогобицкій (власн. І. Фр.)	63
„ Завадівскій „ „ „	88
„ Іспаскій (власн. І. Фр.)	258
„ Калускій (власн. І. Фр.)	64
„ Комаревскаго Степ. (власн. І. Фр.)	462
„ Комарнянскій, див. Якимчицкій Ізмараїд Кузнецка Ів. (власн. І. Фр.)	84, 159
„ Мединицкій Пролог	228
„ Місковича (муз. Петр. ч. 134)	407, 414, 416, 418, 428
„ Минея (муз. Петр. ч. 85)	247
„ моск. Успенскаго собора	109, 172
„ музей Петрушевича (Льв., Нар. Дом) ч. 1 – 117, ...	127, 249 [244, 360]
„ „ „ ч. 85	247
„ „ „ ч. 102	410, 413
„ „ „ ч. 105	412
„ „ „ ч. 126	321, 397
„ „ „ ч. 134	469
„ „ „ ч. 148	267
„ „ „ ч. 168	448
„ „ „ ч. 193	420
„ „ „ ч. 213	401, 460
„ Науковаго тов. ім. Шевченка	471
„ Ославскій (муз. Петр. ч. 189)	202

Рукописи: Оссолінських ч. 41	1
„ „ ч. 92	334, 356
„ Перемиської капітули (Пролог LII)	233
„ Плісниського Васил. монаст.	42
„ Поповича Тухлянського Т. (Оссол. ч. 2189)	326
„ Прислопського Івана	235
„ Самборини Ст. (Перем. кап. бібл.)	196, 213
„ Свідзінського П. (муз. Петр. ч. 105)	281, 412
„ Синодальної бібл. в Москві	195
„ Сокольський (власн. І. Фр.)	19, 25, 41, 42
„ Співанник із Сернок	458
„ Стратинський (власн. Наук. тов. ім. Шевч.)	455
„ Страшевицька Миня (Оссол. ч. 3617)	53
„ Теодора з Дубівця (власн. І. Фр.) 23, 49, 92, 102, [388, 396, 466	
„ Троїцької Сергієвої Лаври	124
„ Угнівський (власн. І. Фр.)	67, 86
„ Унгарський	67, 104
„ Франка Ів.	271
„ Яйковецкий	71, 79, 88
„ Якимчицький Ізмараїд	22, 89—91, 371
„ Яремецького-Білашевича (власн. І. Фр.) 11, 20, 61, 81, [125, 159, 163, 231	
„ Яроцького (муз. Петр. ч. 111)	178
Сахаровъ, Эсхатологическія сказанія въ древнерусской письменности, Тула 1859	196, 387
Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ	38, 109, 448
Святицький, Опис рукописної збірки А. Петрушевича	463
Schorbach Karl, Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius und seine Bearbeitung in fremden Sprachen. Strassburg 1894	38
Сказаніе преп. о. Агапія	172
Сказанія о мытарствахъ	192
Слово Исаіи о послѣднихъ дняхъ	252
„ Іоанна Златоуста о Адамѣ	418
„ Іоанна Богослова о вознесенію Господа	258
„ како подобаєть христіаномъ стояти въ церквѣ	460
„ Кирила Адександрійскаго	202, 465
„ Кирила Брусалимскаго о сконченю свѣта и о Анти- хрестѣ	388
„ Кирила о исходѣ души и мытарствахъ	169
„ Меодія Патарскаго о судномъ дни и о послѣднихъ лѣтѣхъ	264, 270, 271, 288, 321
„ Нифонта яко въ послѣднемъ издыханіи слезами и ми- лостынею угодиць Богу	233
„ о виденіи св. Пахомія	89, 470
„ о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ	20
„ о душахъ грѣшныхъ	229

Слово о дванадесяти пятницяхъ во градѣ Шпалѣ	81
„ о послѣднихъ дняхъ	396
„ о св. литургіи св. ап. Павла	92, 95
„ о откровеніи мукъ пресв. Богородици	151
„ о святомъ Алиферіи еже есть душамъ христ.	84
„ свят. Фрема о второмъ пришествіи Господа	360
„ свят. Макарія о причащеніи	22
„ свят. Макарія пустыннаго жителя	466
„ свят. Павла Исповѣдника о св. литургіи	99
„ свят. Патрікія о исходящихъ отъ земля огни въ раз- личныхъ мѣстѣхъ	247
„ сказанне отъ бытія	20
Сперанскій М. Библіографическіе матеріалы собр А. Н. Поповымъ	247, 357
Срезневскій И. Сказанія объ Антихристѣ въ славян- скихъ переводахъ съ замѣчаніями о слав. перев. твореній св. Иполита. СПетербургъ 1874	134, 356
„ Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ рукописяхъ	357
Ставровецкій Транквиліонъ, Перло многоцѣнное	321
Сумцовъ Н. О. Очерки исторіи южнорусскихъ апокрифи- ческихъ сказаній и иѣсенъ (Кіевская Старина 1887)	99
Тихомировъ Н. С. Лѣтописи русской литературы и древ- ностей	38
„ Памятники русской отреченной литературы [22, 25, 52, 103, 109, 124, 134, 264, ...	20, 271
Tischendorf Const., Apocalypses apocryphae	123
„ „ Theologische Studien und Kritiken	123
Уривокъ откровенія Методія Патарьскаго	471
Usener Hermann, Das Weihnachtsfest, Bonn 1889	357
Fabricius, Codex Apocryphus	52
Франко Ів. Карпаторуське письменство	56
Хід души черезъ митарства	464
Хожденіе Богородицы по мукамъ	124, 134, 135
Чтенія въ моск. Обществѣ исторія и древностей	116
Шахматовъ и Лавровъ, Рукопись XII. в. Успенскаго собора	116
Шепелевичъ, Апокрифическое Видѣніе св. Павла, Харь- ковъ 1891	124

II. Показчик

імен власних і географічних.

- Аарон 82, 423—4, (Арон) 396.
Аввакум прор. 304, 309.
Август (кесар) 357.
Авель 5—7, 12—15, 28, 36, 82,
85, 264, 408, 411, 443.
Авесаломове волосе 18, 20.
Авимелех 9, 429.
Авраам 2, 3, 5, 9, 13, 17, 20,
25, 32, 44, 50, 57, 79, 104—8,
127, 151—4, 160, 165, 207,
215, 266, 311, 356, 386, 405,
411—2, 429, 441, 449.
Агапій 172—8, 412—3 (Агапит).
Агаряни 82, 85, 310, 471.
Агафетове поле 287.
Агеста, розбійник 9 (див. Геста).
Агіон (город) 463.
Агнь (народ) 276.
Агромети, (люди) 30.
Адам 4—8, 11 (перший пророк),
12—15, 17, 18 (внше Бога,
зложенй з 8 частий), 20, 23,
25, 28, 31, 34, 39—43, 46 (не-
вроджений), 54, 57, 65, 71, 82,
85, 106, 132, 144, 170, 216,
224, 244, 264, 270, 275, 285,
291, 314, 341—2, 357, 374,
401—405, 418—429, 458.
Адамів хвіст 423.
Адамова голова (лежала під
Ісусовим хрестом) 34, 427
(А-ів лоб).
Адил (край, город?) 277.
Адонай 82—5.
Азар (народ) 276.
Азія 29, 39, 33, 42, 82 (Арія),
256 (Асія).
Азвтицка Сармація 33.
Азмазот (народ) 276.
Азуіл (ангел) 405.
Апр (ударив Ісуса в лице 5).
Акаонма (звізда) 404.
Алак (той що робив хрест на
Ісуса) 414.
Алани (народ) 33.
Александр цар 30, 82 (Макед.)
270, 275—7, 285—6, 340, 395.
Александрія 256, 275, 285, 288.
Алимпіада, мати Алекс. Мак.
275, 285.
Алиферій (зам. Елиферій, Елев-
терій) 84.
Амалик 433.
Америка 33.
Аммон (народ) 211, 394.
Амос прор. 109, 115, 249, 336.
Анааног, Аноаног (народ) 286.
Ананія старець 109.
Англія 246
Андрей апост. 83, 85, 416.

Андрей Юродивий 226, 231.
 Анна (архієрей жид.) 80 (Ана),
 140, 144, 145.
 Аннуга (народ) 276.
 Антисотона 289, 290.
 Антихрист 42, 251, 254, 257,
 259, 262, 278—281, 288, 291
 (... хрест), 292—3, 298—306,
 309, 321—2, 331—4, 306, 308,
 340—2, 345, 349, 357—8, 388—
 395, 397, 399, 400, 402, 472.
 Антихристів слуга 305.
 Антиох 414.
 Антога (народ) 276.
 Антоній св. 469.
 Анфиллог 92—99.
 Апокаліпсис 303.
 Апокриє (книга) 323.
 Аравиа гора 32, (Арапія) 277.
 Аравитська гора 265, 413.
 Аравль (край) 277.
 Арань (город) 287.
 Араратські гори 16, 32.
 Аред 265.
 Аркадія 410.
 Армени 272, 277.
 Арменія 29.
 Арменія гора 32, 41 (Арвенія),
 484 (арм. гора).
 Арозма 286.
 Асафатова врата 150, 151, 232.
 „ оудоль 276.
 Асир 294, 326 (Аср).
 Асирія 268, (אֲסִרְיָא) 169, 262,
 284.
 Ассирійський язык (ним говорив
 Адам) 5, (ним же буде Бог
 судити людей) 406.
 Атлас (гора) 41.
 Афеназ (народ) 276.
 Афет 29, 40, 413.
 Афетові внуки 275, 286.
 Африка 19, 41 (Африга).
 Ахав 3.
 Ахим (зам. Яким, Іоаким) 257.
 Ахирон 39.
 Аенасій 410, 414.

Базавал (син Ламеха) 29.
 Баміан (народ) 276.
 Баратрум (назва пекла) 39.
 Бенедикт св. 246.
 Болгари 82.
 Британська земля 68, 72, 70,
 453, 458.
 Бром (місце (39)).
 Брославський цар 455.
Ваал 273.
 Вавилон 32, 300, (темний В.)
 316, 328, 398—400.
 вавилонське панство 394, (цар-
 ство) 395, (країна) 398—9.
 Вавілоні (люди) 340, (Вавило-
 няне) 394—6.
 Валонь (зам. Ваал) 268.
 Валтазар 405.
 Варахія 415.
 Варфоломей 416.
 Васон (місце) 341.
 Василій Вел. 1, 2, 11, 13, 23,
 94, 99, 401, 407—9.
 Василій Новий 178—9, 182—6,
 190—5, 463—4.
 Веліорак (демон) 423.
 венгерські гори 33.
 Венера (планета) 35, 42.
 Веніяминіві врата 428.
 Висла (ріка) 33.
 Вифинія (край) 256.
 Вифлем 21, (Вифлеом) 144, 407.
 Вифсаїда (гора) 278—9, 289,
 293, 331, 333, 472.
 Вифсаїдiani 299.
 Вифанія (гора) 12, (Вифанія)
 256, 458.
 Вовлейотика (книга) 319.
 Волга 33.
 Волоша 33.
 Вооз (син Ламеха) 29.
 Британська земля 70 (див. Бри-
 танська, recte Льоретанська).
 Вьоусь (*Βοῦς*) 256.
 Гавриїл арханг. 3, 50, 54, 61,
 65, 92, 96, 101, 133, 170, 201,

280, 289, 291, 311, 404, 425, 449.
 Гад (Hades) 256, див. Ад.
 Гадат великий (город) 267, (Гават) 267, 269, 273, 282, (Говат) 271, (Гатов) 271, (Гавад) 284.
 Галатія (край) 255, 277.
 Галгалы (город) 109.
 Геброн (місце) 28.
 Геврон (перший король) 6.
 Гедеон 266—7.
 Геєна 39, (геєнна огненна) 179, 189, 194, 234; огниста 211; пекелна 206, 209, 323.
 геєнська пропасть 189.
 геєнське море 322.
 Генрикус (алтеріанський) 246.
 Герман (патр. ерусал) 463.
 Германас (гора) 30.
 Героним Визанвець 135, 293.
 Геста (розб.) 409.
 Гибернія (край) 37, 235, 237, 246, 259.
 гишпанське кролевство 33.
 Гог (народ) 30, 42, 275, 286, 471.
 Голгофа 34, 78, (Голгота) 76, (Голгоєа) 279, 289, 298, 332, 427, 472.
 Голяє 455.
 Гомора (гор.) 8, 18, 51, 59, (Гоморія) 73, 82, 85, 402, 408.
 Горний Іерусалим 199.
 Горний Сіон 77.
 Греки 268, 388, (Грекове) 297.
 Грекини 463.
 Греченин 275, (Гречин) 285.
 греческія люди 288.
 грецьке море 33.
 Григорій Богосл. 1, 2, 11, 13, 23, 94, 99, 401, 407—9.
 Григорій Назіанський 319.
 Григорій (ученик Василя Нового) 179, 192, 194—5, 463—4.
 Гагнес (ріка) 32.
 Гільбрехт мних 246.
 Готен 33.

Давид 12, 18, 20, 24, 25, 124, 143, 163, 259—261, 223, 279, 290, 312, 315, 321, 323, 329, 357, 368, 395, 410, 415, 455, 470.

Давидові псалми 218, (доми) 310.

Давидово плем'я 295, (пророцтво) 301.

Дамаск (гор.) 32, 358, 422.

дамаска земля 150.

Дан 279—80, 290, 341.

Данііл (прор.) 255, 338—342, 344, 349, 358, 362, 389, 391—5.

Данове коліно 341, (плем'я) 357.

Дарій (цар) 275, 285, (Дариоус) 395.

Декаполіт, (батько Конст. Вел.) 427.

Декій (цар) 140, 141.

Деонисій Ареопагита 319.

Дерлиця Т. 457.

Дивера 246.

Дизма (розб.) 9, (Дижман) 409.

Диксе (звізда) 404.

Дил (місце) 277, 287 (слід приказки: между Дила и Адила).

Діоклитія 140.

Діонісій Картузіянський 246.

Долас (остров Дельос) 33.

Дон (ріка) 33.

Дорсөей 91.

Дунай (ріка) 33.

дщи Сіоня 90.

Ева 4—7, 15, 17, 28, 34, 39, 41, (Євѡга) 132, 170, (Евѡа) 264, 291, 314, 404, 408—410, 424, (Евѡга) 423.

Євреї 61, 342, 431, 432.

Єврейка 357.

єврейський рід 344.

єврейський собор 351.

єврейський язык 5.

Європа 29, 38, (Європія) 41.

європейська Сармація 33.

Єгипет 9, 18, 32, 268, 272, 282, 330, 405, 432, 435—6, 443.

египетське царство 240, (земля) 430.
 египетський цар 344, 395.
 Єгиптяни 432, 435—6, 443.
 Едем 4, 150, 411.
 Едом 397, 411.
 Єзагель 407.
 Єзекііл (прор.) 271, 282, 286.
 Єзекія (цар) 109, 116.
 Єзерій 81, 83, (Єлзерій) 82.
 Еклісіаст 306.
 Елада 268.
 Єлена (мати Констант. В.) 10, 409, 427.
 Єлеон (гора) 215.
 єлеонська гора 75, 124, 163.
 Єлеферій 84, 86, (Єлферій) 84.
 Єлнини (невірні) 189, (Елине) 340, 395, 439, 444.
 єлнський язик 202.
 Єлисавета 404.
 Єлисей, 386.
 Ємерика 29.
 Еметрив (пустиня) 267.
 Енос 405.
 Енох 8, 17, 259, 280, 291, 302-3, 342-3, 247, 358, 386, 395, 402, 405.
 Епіфаній 229—291.
 Єрар (назва пекла) 27.
 Єрдань 477.
 Єремія 82.
 Єрес (імя) 409.
 Єрихон 23.
 Єрусалим 287, 295, 297, 301, 303, 329, 331, 393, 426.
 єрусалимська земля 75.
 Єфарз (народ) 276.
 Єфес 32, 256.
 Єфіоп 179—182, 256; (Єфіопини) 290, (Єфіопляни) 301, 464.
 єфіопське царство 340.
 єфіопські села 304.
 єфіопське море 269, 274, 284.
 єфіопський цар 275, 290, 301, 344, 395.
 Єфіопія (город) 269, 274, 279, 284, 290, 301.

Єфрат 29, (Єфрат) 41, 286, 305, 442, (Єфрант) 272, (Єфрат) 283, 435.
 Єфрем (Єфрѣмъ) 360, 264—6.
 еоусінская земля 443.
 Євѣнинъ (море) 33.

Жигмунт (кор.) 63.
 Жиди 8, 9, 18, 132, 330, 333, 406, 410, 425.
 Жизян (імя когута) 403.

Заїл (ангел) 9.
 Зацерковна Явдоха 457.
 Захарія (прор.) 15, 395, 407, 415.
 Зевій (ватажок) 267.
 земля обітованія 271, (обиденная) 282, (солнечная) 286.
 Зеон (ріка) 41.
 Зев (ватажок) 267.
 Зін (Сѣнь, Сѣинъ город) 289, 472.
 Златустий (св. Іван) 393.
 Змалтяни 267, (Змацлтяни) 330, (Змалити) 392.

Иаир 419.
 Иасадъ 109.
 Иасосъ 109.
 Иезекіил 274.
 Иезекія 267.
 Иерусалим 109, 113, 178, 256, 422.
 Изнан (розбійник) 9.
 Измаїл 266—273.
 Измаїловичі 266—9, 274, 284-5.
 измаїлтеско время 273, (...скій языкъ) 274.
 Измаїлтяне 82, (Измаїлты) 274, (Измаїлты) 256, 269, 273, 330, 471, 472.
 Израїль 85, 116, (Иїль) 267, 286.
 Іліїна кров 306.
 Ілія Оезвитянини 76—8, 259, 386, 395, 402, 407, 419, 463.
 Індія 274, 285,
 индѣйская страна 443.
 Инфлянички 33.

- Иоан еванг. 446.
 Иоан Келестеновит 229—231.
 Иоанъ предтеча 379.
 Иов 415.
 Иорьданъ 425.
 Иосиф 427.
 Иоудин гріх 441.
Иосудино племѣ 341.
 Иоуреія 415.
 Ипполит 334, 356—7, 394, 413, 444.
 Исав 109, 394.
 Исаія 109, 112, 115, 116, 415, 444, 446.
 Исак 105, 106, (Исаак) 386, 412, 429, 430.
 Исус Наввин 443.
 Исход (книга) 440.
Иакк (імя бога Явгер) 434.
 Ияков 386, 413, 410, 431, 444.
Июдѣа 109, (Иоуден) 446.
- Іаир** (ударив Ісуса) 9.
 Іаков (апост.) 90.
 Іалак (робив хрест) 9.
 Іаков (патр. єрус.) 290, 321, 405, 330, 440
 Іалених (цар) 287.
 Іарманад (народ) 286.
 Івал (син Ламеха) 29.
 Ієвус Калісон (демон) 41.
 Іезекііл 167.
 Іелісей 419.
 Іеремія 1, 46, 341.
 Іерихон 405.
 Ієрусалим 18, 22, 23, 32, 33, 53, 56, 61, 63, 69, 82—3, 85, 92, 95, 98—9, 261, 270, 274—9, 285, 287—290, 299, 310, 333, 342, 344, 375, 380, 395, 402, 405, 446, 448, 462, 467—8.
 ієрусалимське панство 398.
 ієрусалимський єписк. 291, (патр.) 301.
 Ізмаїлтяни 271.
 Ізраїль (**Іїль**) 2, 102, 113, 271, 273, 282—3, 341, 402, 435, 438, 440.
- ізраїльська земля 276.
 Ізраїлтяни 85, 266, 408, 433, 436, 439.
 Ілія 2, 5—7, 10, 14, 17, 280, 291, 302—3, 342—7, 358.
 Іллай (народ) 276.
 імен Христових скілько 16.
 імя Адама з 4 зізд 28, 40.
 індійський цар 275.
 Індія 29—32, 41.
 Іоавель (Іовель) 40.
 Іоан (апост. богосл.) 10, 14, 17, 22, 25, 33, 132—, 170—1, 200, 247, 258—264, 293, 300, (**Юан**) 302—306, 310, 319, 322, 338, 342, 356, 362, 368, 373, 404—6, 416, 467.
 Іоан Дамаскин 314, 358.
 Іоан Златоуст 13, 94, 393, 418.
 Іоан (хрест.) 8, 10—16, 44, 50, 57, 61, 70, 82—8, 126, 144, 154, 160, 170, 342, 284, 386, 402, 404, 412, 414, 416, 449.
 Іоан Милостивий 227—8.
 Іоаннікій (патр. єрус.) 53.
 Іоан Прислопський 247.
 Іов 2, 15, 205.
 Іовиш (планета) 35.
 Іона 10, 12, 403, 408, 443.
 Іонікум море 33.
 Іордан 13, 32, 44, 57, (Іердан) 133, 248, 408, 449.
 іорданська ріка 61.
 Іосафатова долина 42.
 Іосиф з Аримаф. 9, 13, 16, 17.
 Іосиф (обручн.) 415.
 Іосиф (патр.) 17, 20, 430.
 Іосія 336, 415.
 Ірод 82, 140—1, 144.
 Іродіяда 231.
 Ісаак 5, 8, (Ісак) 104, 105, 151, 153, 160, 311, 405, 413.
 Ісаія 2, 24, 335, 368, 396.
 Іудеє 194, 157, 334—5, 344, 374.
 іудейський цар 69, 71, (язик) 343, (собор) 351.
 Іфав (народ) 276.

Яков (патр.) 2, 46, 151, 153,
 279, 311, 341.
 Юда (патр.) 32, 341—2.
 Юда (пред.) 8, 12, 22, 81, 140,
 141, 224, 280, 404—9.
 Юда Яковль 338.
 іудейське царство 340.
 Юдея (місто) 32, (край) 248.
 Юдово коліно 341.
 Кавцедеморус (демони) 39.
 Каїн 5, 7, 12, 14, 18, 20, 28,
 36, 82, 85, 144, 264—5.
 Каїнан (син Хама) 32.
 Каламона 264.
 Каликія 273.
 Калугород 287.
 Калѣда 288.
 Калуѣра (місто) 277.
 Калуїл (анг.) 9, 405.
 Камена (гора) 30.
 Капернаум 277—8, 289, 293—4,
 298—9, 331, 333, (Карпаум)
 472.
 Капернаумці 299.
 Кападокія 32.
 Кармута (імя жінки) 398.
 Кароль (король) 453.
 Кашук (назва) 457.
 Каяфа 80, 140, 141 (Каифа) 79,
 458—9.
 Квизма Люлемъ (діявол, що по-
 кусив Єву) 29.
 Кеенна 27 (див. Геенна).
 Кипр 257.
 Кирил (александр.) 202.
 Кирил (єрусалимськ.) 299, 388,
 460.
 Кирил (філос.) 196.
 Кириней (Симон) 416.
 Кликанець (цар) 94.
 Климент папа 86.
 Колоїл (ангел) 5.
 Колонія (місто) 256.
 Константин (цар) 10, 257, 278,
 289, 427.
 Константинополь 32.
 Кормил (гора Кармель) 426.

Креснос (теольот) 323.
 Крит (остр.) 33.
 Лавра (місце) 84.
 Лазар 5, 7, 12, 17, 18, 79, 407,
 419, 427.
 Лазарева (Марія мироносиця)
 9, 19.
 Ламех 18, 20, 29, 40, 429.
 Ларіон св. 227—8.
 Ласус мораес (пекло) 27 (пе-
 реплутане локус мортіс).
 Литимос 394.
 Левнаоан (звір) 142.
 Левит 8, 23, 405 (Леввиг) 443.
 Левіон (цар) 321.
 Левким (народ) 276.
 Лев папа 63, 70, (Леон) 453,
 455.
 Лива (Лія, жінка Якова) 430.
 Ливан 386, 426.
 Ливанда (місто) 32.
 Ликія 269.
 Литва 33, 329.
 Логин (сотник) 9, 22, 405, 409,
 414.
 Лот 10, 295, 407, 312.
 Лотова жона 402.
 Лука (єванг.) 200, 405, 416.
 Люцидар (книга) 25, 37, 38.
 Люцифер 26, (Люципер) 235,
 323, 326, 410.
 Маврійський дуб 50, 57.
 Магдалена 78.
 Магог 30, 42, 276, 286, 471.
 Магомет 310, 315.
 мадямська земля 304, 408.
 Мазурове 33.
 Макарій (пуст.) 22, 213, 218,
 466—9.
 Македони 275, 394.
 македонські царі 275, 395.
 Максиміян 396, 397.
 Мала Азія 33.
 Малта (остр.) 397.
 Малх 81, 83—6.
 Манасія (цар) 366.

Мандона 294—5, 321, 326, 328-9.
 Маринська земля 41.
 Марія (Біла) 1, 3, 57, 61, 65, 68, 72, 80—4, 99, 100, 148, 165—6, 334, 343, 357, 360, 379, 382—6, 397, 415, 417, 424—7, 443, 456, 458.
 Марія (мврон.) 19.
 Марко (еванг.) 405, 416, 458.
 Марсавія (звізда) 404.
 Масло (мати Авраама) 5.
 Матроби́ти (народ) 30.
 Мате́й ап. 200, 325, 331, 396, 405, 406, 416.
 Махометчики 300.
 Мезопотамія 32, 288, 388, 444.
 Мелая́н (город) 256.
 Мелхиседек 13, 15, 396, 411.
 Мелхіон (волхв) 405.
 Менандр 288.
 Мендонія 288.
 Меотське озеро 33.
 Мерку́ріуш (планета) 35, 42.
 Мерра 432.
 Месія 141, 293, 333.
 Меоодій Патарський 271, 281.
 Микалда (обличила Петра) 9.
 Милитин (єписк.) 463.
 Милних (назва дерева) 309.
 Минея Четья 194.
 Михаїл арх. 63, 68, 70, 72, 75, 79, 87, 92, 96, 100—108, 113—4, 124—142, 144—171, 201, 259, 274, 276, 278, 280, 287, 291, 195, 311, 404, 414, 457, 459.
 Михаїл (цар) 169, 270, 274—6, 279, 281, 284—5, 289, 290, 297—9, 321, 319, 330—2, 471.
 Михей (прор.) 109, 336.
 Мідион (цар) 295—6.
 Мідское панство 394.
 Мідянин 286, 340, (Міди) 395.
 Моав 394.
 Мойсева палиця 8.
 Мойсей 2, 3, 5, 8, 10 (син Лотів) 12, 18, 32, 44, 50, 54, 57, 61, 65, 81—4, 126, 132, 170,

232, 253, 315, 341, 345, 357, 386, 396, 402, 405, 411, 426, 431—2, 435, 440, 443, 454.
 Мойсеїв закон 23.
 Момврийкі 235.
 Монода (цариця, див. Мандона) 278.
 Москва 33.
 Мунт (син Ноя) 313.
 Му́рин (чорт) 121.
 му́ринська земля 29.
 Навходоносор (цар) 32, 85, 338—40.
 Нагор (народ) 276.
 Наділ (вар. від Адил, місце) 288.
 Назарет 54, 57, 65 (Назарєф) 425.
 Насон (син Єзекії) 109.
 Наусій (імя) 443.
 Наусис (первісне імя Ісуса Навина) 443.
 Наполь (місто в Азії) 444.
 Нахор (батько Мойсея) 440.
 Небром (місце) 39.
 Немрот 32.
 Неомія (дочка Ламеха) 29, 40.
 Нерон (цар) 84, 140, 394.
 Несторій (єретик) 340, 396.
 Никодим 9, 413—4.
 Нифонт св. 233.
 німецьке море 33.
 Німці 300, 315, 333.
 Ное (Ной) 6, 14—6, 29, 32, 40, 85, 265, 266, 270, 275, 285, 297, 306, 357, 405, 408, 410-13.
 Ноїв ковчег 12, 16, 17.
 Оан (зам. Іоан) 343.
 Овчая купель (місце) 274.
 Овче поле 269—70, 273, 284, 471.
 Оенус (зам. Оуен) 237, 246.
 Оиль (прор.) 109.
 Олександр (зам. Александер) 472.
 Оливна гора 62, 69, 70, 72, 79, 453, 458—9.

- Ока (село) 398.
 Ондія (вар. зам. Індія) 270.
 Онійське море 33.
 Ордан 171.
 Оретас (гора) 30.
 Орив (ватажок) 267.
 Оритіон (народ) 286.
 Ормати (край) 288.
 Ос (син Ламеха) 40.
 Осип (вар. зам. Іосиф) 276
 (Осифъ) 427.
 Ософія (вар. зам. Софія) 269.
 Оун (народ) 276.
 Офріга (вар. зам. Африка) 41.
 Оцеан (ріка) 29 (море) 31, 33.
- Павло** (апост.) 24, 49, 42—3,
 87—8, 92, 95, 117—119, 123,
 126, 132, 153, 160, 200, 246,
 260—268, 271—3, 282—3, 312,
 338, 359, 368, 385, 386, 389,
 393, 405, 416, 418—22, 457—60.
- Паладій мних 371.
 Палестина 32, 63.
 палестинська сторона 53.
 Палая (книга) 428.
 Патрвкеа земля 269, (Патркія)
 284.
 Патркія св. 236—7, 247, (Па-
 триціуш) 236.
 Патрил (місце) 277.
 Патра (гора) 29.
 Патрусія (гора) 41.
 Пахомій св. 89, 90, 470—1.
 Пергам (місто) 256.
 Перло многоцѣнное (книга) 320.
 Перси 340, 388, 394—5.
 Перседа 32, 269, 273, (вар. Пер-
 снца), (П. поморська) 284.
 перська земля 268, 272.
 Перть (край) 287.
 Перфури (сретки) 443.
 Петро апост. 8, 9, 12, 49, 82—88,
 301, 333, 338, 368, 404—409,
 416, 418—22, 457—460.
 Пилат Понтийський 5, 21—1,
 79, 140, 402, 413—4, 458.
 Пионій св. 247.
- Піус, папа р. 67.
 Польща 53.
 Поляки 33.
 поморська земля 269, 273.
 Поморчики 33.
 Понт (край) 32, 278, 288.
 Пополит (зам. Іполіт) 416.
 Пор (царь) 275, (понтійський)
 286.
 Португалія 33.
 Прелог (книга) 95, (Пролог) 196,
 463.
 Прусакі 33.
 Птанс (гора) 29.
- Рагуіл** (батько Мойсея) 440.
 Распар (волхв) 405.
 Рафаіл (арханг.) 311, 404.
 Рахиль 276.
 Ревека 413.
 Рига (город) 277, 295, 329.
 Рим 49, 63, 256, 267, 269, 271,
 274, 277, 282—8, 295—6, 301,
 329—33, 419, 422, 471.
 Римляни 267. 271, 282, 394—5.
 римське панство 394.
 римський город 277.
 Роман (царь) 463.
 Ромеі (Римляни) 395.
 Россія 47.
 Русь 33.
 руська земля 272.
- Саав** 109.
 Саваоо 97, 101, 254, 261, 374,
 445.
 Савек (імя) 311.
 Савул (син Якова, хібно зам.
 Ісаа) 46.
 Салмон (ватажок) 267.
 Салгарій (народ) 286.
 Салтир (народ) 276.
 Самарянини 23, 405.
 Самарянина 6, 16.
 Саммаіл 110.
 Самсон 8, 17, 20, 341.
 Самуїл 8.
 Сарацени 95, (Срацини) 92, 95,
 99, 189.

сараценська земля 99.
 сарацинський цар 98.
 Сардикон (город) 295—6.
 Сармація 33.
 Сарон 282.
 Сарра 5, 9, 105, 106, 429.
 Сатана 4, 21, (Сотона) 110, (Са-
 тона), 120, 121, 141, 218, 225,
 261, 279, 323, 356, 358, 363-4,
 381, 384, 402, 409, 415, 421,
 (Сътона) 421—3, 426, 455, 468.
 Сатанайл 13, 410, (Сотонайл)
 422.
 Сатурнус (планета) 35.
 Саул (король) 435.
 Сафатова юдоль 358.
 Селля (місто) 33.
 Селунь (місто) 256—7, 277.
 Семіон Стопник 227—8.
 Серафими 51, 192, 271, 351,
 374—5, 385, 403, 418, 444,
 446, 452.
 серафимський глас 374.
 Сибель (остров) 33.
 Сибіля 33.
 Сигор (город) 8, 407.
 Сидон (город) 8, 32, 293.
 Сим 6, 32, 40, 413.
 Симон волхв 338, 348.
 Симон Киреней 409.
 Симон (прокажений) 19, 416.
 Симон (отець Лазаря) 5.
 Синай (гора) 5, 8, 32, 44, 45,
 50, 54, 61, 84, 270, 274, 285.
 Сирія 256.
 Сиф 8, 13, 14, 29, 34, 264, 405.
 Сифові сини 265.
 Сін (вар. зам. Зин, Хоразин) 288.
 Сіон (гора) 53, 90, 316.
 Сіонадаці 335.
 Скеролаф 256.
 словенський язык 202.
 Смайлтане 452.
 Совак 5.
 Содом (Содома) 8, 18, 51, 59,
 78, (Содомія) 73, 82, 85, 402,
 407—8, 412.
 Содомляни 66, 230.

Соломон 34, 270, 285, 426, 443.
 Соломонова мудрість 18, 20.
 Сомукія 273.
 Соркилон 321.
 Сотонин апостол 196.
 Софал (син Ламеха) 40.
 Софія св. (церков) 256, 274, 284.
 Стафорин 256.
 Стефан (король) 247, 246.
 Стефан препод. 248.
 Судоняне 393.
 Сумантянина 419.
 Схар (священник) 103.

Танаїс (ріка) 33.
 Тарасій 84.
 Тарсис (місто) 443.
 Таргар 38, 139, 141, 187, 206.
 Тарх (імя) 81—3.
 Татари 33, 256, 300, (Татарове)
 315, 333.
 Театрис (гора) 30.
 Тебея (місто) 32.
 Терех (батько Авраама) 5.
 Тигр (ріка) 29, 32, 41, (місто)
 32), (Тирг) 293, 435.
 Тимофей св. 415.
 Тисон (ріка) 41.
 Титан 346, 394.
 Толкос (остр.) 33.
 Триатор (гора) 323.
 Трифон сьв. 414.
 Турки 297, 300, 315, 330, 333.

Урііл (ангел) 311.

Фалій 286.
 Фарав 286.
 Фараон (егип.) 78, 82, 85, 330,
 412, 431—2.
 Фатіон 276.
 Фемаркій (демон) 145.
 Феодора 462.
 Фида 276.
 Филип макед. 256, 270, 275,
 285, 416.
 Филип цар етіопський 285.
 Филистина земля 32.

Филон 405.
 Фисан (імя) 9.
 Фиссон (ріка) 29.
 Флідрелфе 40.
 Флорес Лавремінаст 195.
 Фол (цар) 275.
 Фотин 276.
 Фотіон 286.
 Фотія Самарянка 6.
 Фреотрум (пекло) 39.
 Фруги 256.
 Фругія 255, 277, 288.
 Хаан Єгиптянин 9.
 Халдея 82.
 Хам 6, 29, 42, 40, 413.
 Хананея (місто) 32.
 хананійській 443.
 Хараан 444.
 Хахон 276, 286.
 Хеврон 730.
 Херувими 51, 93, 96, 101, 127,
 132, 136, 140, 165—8, 174,
 192, 261, 310, 317, 351, 374-5,
 385 - 6, 391, 403, 428, 444 - 7,
 452.
 херувимська пісня 461, (...ий
 глас) 374.
 Хиднадиха 286.

Хоразинт 278, (Хвризон) 279,
 293, 331, 332, (Хоразим) 472.
 Хоразиняни 299.
 Хорив (гора) 32.
 Хус 32.

Цаліодемонус 27.
 Цариград 193—5, 257.
 Церебус 39.
 Ципрес (остров) 33.

Чамастрон (люди) 31.
 Червоне море 12, 29, 30—4, 44.

Шатан 208, 292 3, 301, 303,
 (Шейпан) 346, 388, 391—3.
 Шпал (гор.) 81.

Яким 412.
 Яков (патр.) 324, 412, 432.

Өавор 264 (...ська гора) 258.
 Өал (царь) 290.
 Өаликацџи (еретики) 443.
 Өеодора 178—9, 191 - 4, 463.
 Өеодорит 410.
 Өилоген (царь) 102.
 Өома ап. 150, 416, 440.

III. Показчик рідких і неясних слів.

Алмаментъ 32 (розбивають
ковлячою кровю); алмнтъ
438, сего варіянта у Срезн.
нема).

Алмаментовъ 441 (у Срез.
алмантовъ, I, 6).

Азали 389 (польське azali —
чи? L. I, 37).

Алитъ 241 (польське alic,
отсе! ади! L. I, 12).

Аполонъ (так мали прозивати
Христа перед розп'ятєм, Срез.
вас.).

Арель 446 (діял. зам. орел).

Ароматица вина (Срезн. вас.)

Аспидъ або аспида 229, 250
(выста акы аспида глоухы 253,
гадюка, укр. гаспеда, гал.
яспеда, яспедиці, Дрог.).

Афраникръ 420 (камінъ, Срез.
вас.).

Бадачъ 203 (поль. badacz, до-
слідник, L. I, 43, у Срезн. в тім
значіно лише бадати, 39).

Базилѣшокъ 398 (поль. ba-
zyliszek, L. 66, рід яшірки).

Барда 180 (ношаше смерть
в'орудіа къ моченію: мечи,
стрілы, коп'я, барди, Срезн.
вас., уживаєть ся доси у Гу-

цулів, Жел. I, 13, у Лін. ли-
ше bardysz L. I, 57, сокира).

Басникъ 230 (дїла волхвѣвъ
и басниковъ яко змии —
Срезн. вас., тут очевидно знач-
ить чародій)

Бездѣльно 187 (пройдохомъ
то мытарство бездѣльно,
спокійно, без заціпок; у Срез.
в такім значіно нема).

Безѣцица 294 (польс. beze-
cniк L. I, 78).

Безпамятливый 54 (не-
дбалый, забудько, Срезн. вас.).

Безрадн 205 (кровнасть
безрадн живѣчихъ, з поль.
bezradnie, L. I, 87, безлад-
но, неморально; у Срезн. I,
56 в подібнім значіно безъ
радс).

Безсрманъ (Срез. безсрма-
нинъ I., 79).

Белѣгъ 256 (знак, пор. Срез.
I, 220).

Бергъ 438 (пралженъ новыхъ
бергъ да не пастъ — у ви-
кладі сказано: новыхъ класъ
прагше, отже бергъ = колос,
а може радше загалом щось
таке, що оберегає цінний
зміст, шкатулка; Срезн. вас.).

БЕСОУМРЪТИ 429 (Сеї форми у Срезн. нема).
БЕШЕДА 165 (бачв. діял. зам. бешѣда).
БИДНИКЪ 165 (бачв. діял., Ср. бѣдникъ I, 215).
БИЦЕ 266 (клепало, у Срезн. в тилько билцо I, 88).
БИСНЬИ 234 (бачв. діял., у Ср. бѣсный I, 222).
БЛЕВОТИННИЙ 184 (мерзость блевотинна; у Срезн. I, 112 лише іменник блевотина).
БЛЕЩАНІЕ 170 (Ср. блящание I, 119).
БЛОУДСТВО 117 (призри на незаконное блoudство и давленіе дѣтѣи — тут очевидно в знач. благодѣканіе, пор. Срез. I, 118).
БЛѢВАНУХВАЛСТВО 393 (се-го сопр. у Срезн. нема).
БЛАДОУХУЛНИКЪ 51, 59 (се-го сопр. у Срезн. нема, в тилько блажникъ I, 123).
БРАМШКА 358 (кси такъ бра-мшки [изъ] землѣ вылк-зѣтъ — очевидне значіне: мурашка або червяк або муш-ка; походжене неясне, у Мікл. і Срез. аналогічною імен-ника нема).
БРЕЖІТИ 396 (не бѣдѣтъ бре-жѣти ѡ стадѣ бжѡмѣ), від брѣжи, форма ненормально утворена, якої у Срезн. нема, пор. С. I, 186).
БРЪХЪ 209 (з польськ. brzuch, жвѣт).
БРЮЙНА 291–5 (брама, лемк. діял., з польського brama або brana, L. I, 162).
БѢДОВЦА 313 (з польського budowca, L. I, 191).
БѢЛВЪ 288, бѣекъ 278 (тла бѣдѣтъ бѣва, Срезн. тол-куе в аналогічним місці furiosa, С. I, 195).

БѢДРЕ 285 (ам. бодре — сеї форми, що живе й доси на Карп. Руси, у Срезн. нема).
ВЫСТРОГОРКОСТЬ 204 (у Срезн. сего сопр. нема).
БѢЗОНШАГЪ 310 (мад. bison-sag, доказ).
БѢЛОГОЛОВСКІЙ 212 (жіно-чий, від польськ. białogłowa — жінка завита в білий ран-тух, L. I, 94).
ВЕЛѢРСКІЙ 207 (вел. кипкнѣ, у Срезн. I, 234 в тилько імен-ник велларъ — дѣвол).
ВЕЛКО 164 (бачв. діял. богато, вецей — більше 171, 167).
ВЕРЕМЕННИЙ 63, 72 (зам. бе-ременный).
ВЕЦКА 169 (бачв. діял. то вецка ше поциканѣ — потім подигавить ся).
ВЗГЛЯДОМЪ 241 (із поль-ського względem, з мазур-ським ап зам. on).
ВИДОВИСКО 203 (з польськ. widowisko, L. VI, 280).
ВОЕВНЬИ 212 (з польськ. wo-jowny, L. VI, 376).
ВОРОЖСТВО 142 (ворожство вѣсовское, ворожба, у Срезн. I, 302 ворожство тилько в знач. вороговане, ворож-нета).
КОРГА 241 (лемк. діял. зам. варга або варга, з польськ. warg, L. VI, 219, Lippe).
КОСПЛЕМЕНІТЫЙ 234 (бачв. діял. переплутано зам. кос-пламенный огеня).
КОСПАЩИТИ СѦ 184 (авіе коспащнхъ сѦ — форма утво-рена через фальшиву анало-гію з коспащс сѦ, від коспа-тити сѦ, у Срезн. її нема).
КОРЕСКЪ 238, 240 (лемк. діял., з польського wrzask L. VI, 406, вереск).

в рѣцѣ 358 (бачв. діял. від врѣ-ти — кипіти, зам. врѣтѣ, пор. Срезн. I, 321).

в рѣша нѣмецка 293 (з польського rzesza, куна народу, нім. Reich, L. V, 194).

в рѣдѣ 203 (з польск. wrzod, струп, нарив, пор. L. VI, 409, також старор. врѣдѣ, Срезн. I, 317).

в рокѣ 264 (и вистѣ вѣ єдинѣ врокѣ wskrѣниша са скврѣ-нымѣ блѣдомѣ, у Срезн. I, 400 вѣрокѣ знач. урок, дани-на, тут час, нагода, реченець).

в рѣкти 202 (найсрѣжше врѣкти поломенѣмѣ — кипіти, тут властиво горіти, пор. Срезн. I, 321).

в рѣндѣскѣ 265 (лежаста оу кежи на врѣндѣцѣ, пор. укр. рундук, Жел. II, 843, маб. з нім. Rundung — півкругла башта, ганок, виступ будів-ничий, у Срезн. нема).

в сѣдѣшно 211 (у Срезн. не-ма, всею душею)

в шетеченство 204, (з польського wszeteczeństwo, роз-пуста, L. VI, 448).

в шетечница 204 (з польск. wszetecznicą, розпусниця, L. VI, 438).

в часокана 205 (з польського wczas, wywczas, спочинок, вигода, дв. L. VI, 239).

в выкадачѣ 204 (з польск. badacz i wybadacz, L. VI, 448, дослідник).

в тырвати 243 (з польск. wutwać L. VI, 633, перей-шло через лемківський дія-лект, якому властиве тырѣ зам. трѣ).

вѣсплѣзніти 393 (потомѣ

же мы живыи вѣсплѣзнимѣ, вѣсхитимса на вѣлацѣ — отже streben, empor fliegen — етимологія неясна, у Срезн. vac.).

вѣрѣ (?) 168 (лежаше в вѣрѣ-яко оу котлѣ, від врѣти, Срезн. I, 321, кипіти, кипя-ток).

вѣкѣнстыи 205 (з польск. wiekuisty, L. VI, 261, віко-вічний).

Габѣтѣ 139 (лат. habitus, одежа, взято з польського L. VI, 165)

Гадѣи 149 (кровѣ пїюще и ядѣ гадѣи, гадючий, у Срез. I, 507 є тільки гадѣський).

Гала звір 31 (маєтѣ два ро-ги, кождий рогѣ єстѣ на два стѣпѣ, Срезн. vac.).

Гамишний 169 (угрор., з мад. hamis, грішний, злий).

Гаммословецѣ 384 (у Срез. I, 522 сего сопр. нема).

Гладилище 294 (вар. ладил-ище, у Срезн. нема, ганебний стовц, Pranger: крѣтѣ Хѣѣ нарече гладилище).

Гнюстѣ 345 (у Срезн. I, 525 лише гнѣстѣ, гнѣсми і гнѣс-ныи).

Гонка 330 (крикѣ великій и гонка и сѣчѣ, у Срезн. гонѣ I, 550, погоня, штурм).

Гостинецѣ 209, 220, 283 (Срезн. I, 567 гостиньцѣ — шлях, дорога).

Грѣклѣ 397 (у Срезн. I, 574 лише грѣклѣ).

Гѣторицѣ (бачв. діял., зреш-тою слово загально укр., Жел. I, 166).

Гамба 240 (з польськ. *gęba* = рот, перейшло через мазурський діал. *gamba*).
гъ 168 (бачв. діал. зам. къ, къ).

Дале-дале 297 (на **тхъ** са **дале-дале свѣтъ оувѣсь** корочати **вдѣтъ**; у Срезн. I, 625 редуцкованої форми нема).

Дарочателенъ 344 (ком-позитів з **даръ** у Срезн. нема).

Дешкировати 309 (з польського *dyszkurować* L. I, 586, розправляти, резонувати).

Дивиевиденъ 256 (сего комп. у Срезн. нема, а в листе в приложеню до Антихриста іменник **дивъмкъ**).

Дивъ 286, **диво** 290 (Срезн. I, 663 наводить лише „дивъ“ із Сл. о. п. Иг. в значіню *gryphus* і фразу з життя свв. Власія: къ **дивъ** превратити; до сього дод. наш текет: **оучинитъ дивъ великій** і ст. 290: **вдѣтъ дива чинити**; всі три цитати перечать значіню *gryphus*).

Длѣрстый 454 (**длѣрстый** погивнетъ **котще** — може помилка переписача, у Срезн. нема нічого, що нагадувало би такий **пень**).

Дненичаръ 168 (в бачв. діал., формація сербська: поденний робітник, наймит).

Днѣкъ (?) 169 (бачв. діал. **приходатъ во шдеждахъ шкчихъ**, а зо **днѣка** же **сѣтъ** волци, отже з **нутра**, з **середины**).

Доброуненавистникъ 346 (у Срезн. сего сопр. нема).

Довнѣмалый 390 (польськ. *domniemany*, L. I, 483, мнималь).

Довтѣпъ 211 (поль. *dowcip*, L. I, 518, дотец, ум).

Дождгъ 398, **дождъ** 451 (ані одной з сих форм у Срезн. I, 754—5 не зазначено).

Домовникъ 52, 60 (наші цитати: **горе** такомъ **домовникъ**, **ижъ** челады **свою** не **повѣдитъ**; і другий: **горе члкъ томъ домовникъ**, **ижъ** не **творитъ** **памяти стымъ днемъ**, оба вказують ширше значіне, як подає Срезн. I, 699, *rector ecclesiae*).

Домочадный 276 (попеченіє о **домочадныхъ** **своихъ**, сьому реченю зараз низше відповідає: „**печаль о домашныхъ** **своихъ**“; у Срезн. I, 699 сього слова нема).

Доро (грецьке *δῆρον*, у Срезн. *vas*).

Доталъ 241 (лемк. діал. доси, *adhuc*).

Драгомѣтла 304. (В старор. Срезн. I, 720 маємо прикметник **драгъминъ** від **драгъманъ** = драхма. В нашім текеті: **оузрѣши срѣкло члкъ** изъ **далека**, **шкъ** **теперъ** на **драгомѣтѣ** **вдѣтъ** **вкнѣти**, отже **драгоміта** — загублена, **дорога** **рѣч**, **Жел. vas**).

Драпѣжца 300. (в старор., властиво в старомосковськім в лише дієсл. **драпѣжити**, Ср. I, 720; формація нашого слова польська, пор. L. I, 529).

Древлезавистникъ 436 (у Срезн. композитів із **древле** нема, I, 721).

Дѣискосъ 427 (у Срезн. лише **Дискосъ** I, 666).

Дѣтиса 58 (**оузрю**, **камо** **са** **дежете** — **де** **подієте** **ся**, **куди** **сховаєте** **ся**. Срезн. I, 794 знає лише форми **дѣжетъ** і **дѣша**).

Дѣторастлѣніє 215 (у Срезн. I, 796—7 того сопр. нема).

Єдинодѣбный 256 (може локальна назва в Видівю Дан., у Срезн. нема).

Єзеръвата 168 (якась неясна формація, мов болгаризм з родівником та на кінці, текст із Бачки, знач. озеро).

Ємфирейскій 308 (вчк-ститъ ѡгнемъ емф., рідкий випадок в укр. мові, де п перейшло на ф — небо ем пірейське, огнисте, від грец. πῦρ; у Срезн. вас).

Єпентитъ 434 (плащ, верхня одежа, тут спеціально ритуальна, пор. Срезн. I, 828).

Єфестридъ 434 (також ритуальна одежа, у Срезн. вас.).

Єфирскій 152 (етеровий, Срез. вас.).

Єфистолѣ 49, 51, 53-9, 61-4 (зам. епістолія, у Срезн. I, 829 такої форми нема).

Єфсдѣй 434, 438 (у Срезн. I, 836 є тільки форма єфсдѣ, жидівський сьвятий знаряд).

Жашъ 166 (бачв. діял. з чесько словацкого zas — знов, потім: жашъ на нхъ тма нападе).

Жебесте 760 (діял. підгірська форма: щоб ви).

Жемл 171 (бачв. діял. земля).

Живилъ 39, живісѣлъ 24 (польське żywiol — елемент, стихія).

Жиратокъ 203, 207—8 (жиратокъ пѣстынничій, попіл; негласлѣчій жиратокъ чадѣ полный попіл, грань; у Срезн. I, 861 жєратъкъ).

Жлеоучитель 169 (зам. лжеоучитель).

Жывина 308 (Срезн. вас., живе сотворіне, худоба).

Завытъ 446 (во **завытъ** положи, у Срезн. I, 899 тільки женська форма **завытъ**).

Завиклавати 211 (з польськ. *zawikłać, zawiływać*, пор. L. VI, 1945, *заплутати*).

Завснхланя 204 (польськ. *zawszanie*, нюх, інтересний тут діалектичний відтінок носового у зам. польського а).

Законок'гвалтовникъ 394 (у Срезн. сего сопр. нема).

Запннаніє 288 (у Срезн. I, 934 є тільки *запннатель* і *запннати*).

Заправды 283 (діял. зам. *направду*, *взороване на польськ. zaprawdę* (L. вас.), де кінцеве е у виговорі чути як и).

Запрѣтити сѣ 300 (то *кы сѣ заразъ запрѣтилъ Хѣ* — тут очевидно в значіню „запрѣкъ“, пор. Срезн. I; 939, *запрѣти* і *запрѣтити*).

Зарнама свѣзда 280 (зорнама 290 (*ѡко его шкъ зарнама свѣзда*, Срезн. і *зарнама* і *зорнама* вас.).

Засѣ 397 (и *засѣнаказа блженный*, з польськ. *zasię*, L. VI, 887 і знов, і ще по над те).

Затрѣсоклный 205 (з польського *zatarasować*, L. VI, 918, *завалити, заперти*, Срез. вас.).

Захвиченый 245 (къ солодкости *непакъ захвиченый* — польськ. *zachwycony*, L. VI, 722).

Зацѣпнено 142 (з укр. нар. *заціпенити*, Жел. I, 280, *заклякнути, одубіти*. Срезн. вас.).

Зашъ 167 (бачв. діял. и *пакы зашъ емѣ ангелъ пзыкъ*

- сваза, де паки і ваш не те саме, хоч і виглядає на плеоназм: потім знов, як було вперед).
- злють 236 (з польськ. za-jutrz, nazajutrz, L. VI, 776).
- златрена 204 (з польського zajątzenie, L. VI, 769, сердитість).
- звладлѣвецъ 167 (бачв. діял.: то сѣть клекетници и звладлѣвци — такі, що сѣють зваду між людьми, від польськ. zwadliwy, L. VI, 1171).
- звѣтѣзство 392 (з польськ. zwycięstwo, побіда).
- згнѣльный 208 (грѣшнїи въ смерти згнѣльной, Срез. вас.).
- згѣлкъ 238 (з польськ. zgiełk, L. VI, 1036, гомін, галас).
- згола 241 (з польськ. zgoła, L. VI, 1042, загалом, вповнї).
- згританя 205—6 (з польськ. zgrzytanie, L. VI, 1048, скрегіт, церков. скрежетъ).
- здобити ся 209 (з польськ. zdobyć się, L. VI, 987, оздобляти ся).
- здрыганье 204 (з польськ. wzdrygać się, L. VI, 668, стрепенути ся).
- зедъ 257 (Константинь словословитса на здѣхъ ткоихъ, від зедь, чесько-слов. zed' — будівля, мур; у старор. лише зѣдъ — глина, глиняна табличка, Срезн. I, 1011).
- зіанїе 429 (Ядово зіанїе, рознята паща, у Срезн. I, 980 вѣсовьская знанїа).
- златограбитель 273 (у Срезн. I, 981—2 серед композитів із злато сього нема).
- зловѣрникъ 314 (у Срезн. I, 1002 тільки зъловѣрныи).
- злокосный 265 (у Срезн. I, 1003 тільки зълокосныи и зълокѣзныи).
- злоскланный 165 (у Срезн. вас.).
- злоричати 326 (всдѣтъ и на самого Бога злоричати, діял. зам. злоричити).
- злопагѣбный 199 (у Срезн. вас.).
- зломнныи 230 (у Срезн. I, 1004 тільки зломннїе и зломнѣнїе, прикметника нема).
- злопроходный 229 (у Срезн. вас.).
- злосливецъ 207 (з польськ. złośliwy, L. VI, 1083).
- злоткорѣць 59 (у Срезн. I, 1005 тільки зълоткорѣнїе).
- злосѣственный 229 (такий (путь), по яким зле йти, Срезн. вас.).
- зозъ 171 (бачв. діял. нь поставаме зозъ жеми — із землі).
- золъ 148 (вѣсы золъ смраднныи кипачїи зъ огнемъ лиють ко оуста, те зол відповідає народному: зола, Жел. I, 312, дуг, розпеченїи поїл, Срезн. вас.).
- зоспинити 152 (Жел. I, 314).
- зрайца 300 (з польськ. zdrajca, зрадник).
- Игриска 205 (з польськ. igrzyska, в церк. игрище).
- игрїи слѣхъ 137 (gen. plur. игрїи зам. игоръ).
- извѣкса 197 (вага, у Срезн. II, 1625 тільки привѣкса).
- издѣцка 197 (прислівник, у Срезн. лиш прикметник издѣцкыи I, 1048).
- изрѣчити 372 (кто ны изрѣчитъ и кто ны дастъ из-

- бакленіє? — вручити, освободити — у Срезн. I, 1078 в тім значінію нема).
- ї жа** 286 (споганатъ стѣю землю скверною їжею своєю, Жел. I, 326).
- илковъ** 305 (илкова голова — укр. діял. зам. львова, пор. ікла, імшити).
- иминіє** 167 (иминіє церковне — бачв. діял. зам. имкніє).
- инокентавръ** 32 (звір, частка „ино“ відповідає грецькому *μβρο-*, у Срезн. сего слова нема).
- инооубійство** 354 (къ грабленія и оубійства и инооубійства *рѣцѣ* про: тростя, пор. Срезн. Сказ. о Антихр., текстн стор. 50, в Матер. вас.).
- инѣди** 447 (егда на молиткѣ стоимы, то оумъ инѣди плаветъ — деінде, у Срезн. I, 1108 в лише инѣдѣ и инѣдѣ).
- инченѣ** 206 (з польськ. *jęczeńcie*, зойк).
- иншакъ** 166 (бачв. діял. жена иншакъ гѣтори — не так говорить, як чула, инакше).
- искръна** 260 (и развѣютъ вѣтры всакъ искрънѣ, може помилка зам. скрънѣ).
- испате** 471 (аггѣ бо Гнѣ испате ихъ на шчи поличи походить від незазначеного Срезневським испатити — обернути назад, чи від якого иншого кореня?).
- истинити, истинквати** 339 (порази образъ желѣзный и скѣдельный, истни до конца... тогда истниша са кѣпно скѣдель в желѣзо... поада и истинкати и проча неама попира — в значінію роздробити, знівечити, Срезн. вас.).
- итаризъ** 85 (якась жидівська формула клятви; Срезн. I, 1168 знає тільки форму итариза).
- їєфиръ** 427 (вітер, воздух, у Срезн. I, 838 в тільки форми *єдѣръ, єдѣръ, єтѣръ, єтиръ*).
- їлживый** 300 (шлживый 300 зам. лживый).
- Кадзи** 165 (бачв. діял. куди).
- калдѣнъ** 209 (з польськ. *kałdun*, L. II, 293, живіт).
- кановникъ** 236 (лат. *canonicus* перейшло через чесько-словацьке *kanovník*).
- канѣша** 140 (тогда небеса расплатса канѣша — форма тут граматично не зовсім ясна, зрештою канѣти в старор. відоме, Срезн. I, 1191, капнути, капати).
- капилѣщїи** 231 (мабуть від незазначеного у Срезн. I, 1192 слова капилѣкати — гуляти в шинку, від капилі або капеліє, шинок).
- карамѣра** 275 (якесь хробацтво, у Срезн. вас.).
- кѣльо** 174, 168 (бачв. діял. скілько).
- кентаврообразенъ** 444 (подібний до кентавра; у Срезн. I, 1205 в тільки кентаврѣ).
- киштъ** 8 (кто киштъ и Левитъ? — тут кишт не в значінію рама, як у Срезн. I, 1209, а радше в знач. скриня, кивотъ).
- кїтака** 145 (нар. укр. кій, дрючина. Жел. вас.).
- кладъ** 136 (кладница) 143 (в значінію кладка, перекладина; у Срезн. I, 1211—2

- з тільки клада в знач. колода і кладиво, молот).
- клеті ше 162 (хрїстїань, що ше клеє передъ Богомъ — бачв. діял., із чесько-словацького kleti se, неправильно декліновано).
- клекъкотациъ 358 (бачв. діял. з польського klekotać, укр. клекотати, старор. клекътати, Срезн. I, 1217).
- коваль 350 (неправедний мѣры и ковалы, кірці, у Срез. I, 1387 в тільки къваль, коваль, коваль).
- ковалина 425 (укр. кобеля, польсь. kobil, L. II, 390, посудина плетена з лика або сїтника, Срез. vac.).
- ковдъшъ 298 (з мад. koldus, жебрак).
- кознїий 265 (прїодолѣвъ дѣлы кознїими, Срезн. I, 1390: кознїий).
- коваль 207 (у Срезн. I, 1360 в тільки форма къколь — укр. кувіль, польськ. kałol).
- колотникъ 209 (вѣда расколы чиначим и колотникомъ, з польськ. kłótnik, L. II, 382, колотити, але також сїяти незгоду).
- комороухъ 331 (вар. зам. комороухъ, у Срезн. vac.).
- конархита 5 (у Срезн. I, 1268 в від слова конархати (зам. канонархати, *kanonárcheta*) іменники конархистъ і конархъ, той, що зачинає співати в хорі).
- копець 266 (вѣземъ мечъ подъ копець, себ то під верхню одѣжу, походжене неясне, мб. не має нічого спільного з польсько-турецьким kopieciak, L. II, 44).
- коренїе 295 (не стерпить Богъ хулы и безстѣдства

- и коренїа и блюзникства, від укр. коренити, даяти, плюгавити, пор. Желех, I, 366).
- корочати сѣ 297 (на тыхъ сѣ свѣтъ корочати вѣдетъ, буде доходити до кінця, у Срезн. нема).
- кочерга 242 (укр. форма, у великор. кочегаръ, той що орудує кочергою — прилад до гортани огню в печи).
- кранливый 378 (злодїйкуватий, у Срезн. vac.).
- крекотѣти 149 (у Срезн. I, 1220 в тільки кректати в знач. трїщати і про жабячий крекїт).
- креповати 207 (з польськ. kępować, вязати).
- крикопродавца 62 (сього композита у Срезн. нема).
- кривосѣдца 62 (у Срезн. vac.).
- кривотворца 72 (у Срезн. vac.).
- кривность 205 (з польськ. krzywność, упертість).
- крокопротца 62 (комп. новїйшої формації, у Срезн. vac.).
- кръжець 331 (Вскрыются крѣжцы, пѣнази, поль. kruszec, kruszce, металъ).
- кромъ 244 (старор. кромъ, Срезн. I, 1328—9).
- крѣкъ, крѣчати 238—9, (лемк. діял. зам. крѣк, крѣчати).
- Левинадамъ 141 (мітвчна риба, тут одначе огнистий звїр, у якого пащеці мучить ся Юда).
- легомище 267 (докалїса до легомищъ нашихъ — табор, Срезн. vac.).
- лежанный 308 (много бы сѣ на сѣмъ свѣтъ людей лежанныхъ знайдовало, в подібнїм

- значіню у нас говорять про „лежаний хліб“, тобто не такий, що сам лежить, але який їсть неробучий чоловік).
- Л Е Ж Н Я** 241 (лемк. діял. зам. лазня, польськ. łaźnia, L. II, 605).
- Л Е П К И Й** 33 (Америка розпо-стерла са аж до лепкого моря — казкова уява про таке море, в яким замість води густий, драгливатий плин, який не пускає кораблі, живе й досі в устах нашого народа, пор. Етн. 36. I, 17).
- Л И К О В Е** 292 (стануть правед-нихъ ликове по правой сте-ронѣ — зам. лиця, ряду, хори).
- Л И С Т К И Ч Н Ы Й** 2 (аґгласкій пѣть къ видѣ листвичномъ; у Срезн. II, 76 се слово зо-всім у иншим, спеціальнім значіню: що відносить ся до книги Лѣтствици).
- Л И Ш И Ц А** 427 (зайва часть хлі-ба в сѣв. дарах, Срезн. вас.).
- Л О Т Ъ** 471 (те само, що волотъ, велетень: еста тамъ два лота, Гогъ и Магогъ; Срезн. вас.).
- Л ' С Н І К Т И** 210 (з польськ. lśnić, блищати, ясвітв, L. II, 667).
- Л Ш П І Ж С Т В О** 327 (польськ. łupieżstwo, L. II, 680, здир-ство, грабунок.).
- Л Ъ Е М Ъ** 169 (лемківський при-іменник, знач. лише; у нашім текстї: крестъ не ѡемъ сло-вомъ нарицахъ).
- Л Ъ Е Н О В А Т И Ш Е** 166 (бачв. діял, укр. лінувати ся від літвий, Срезн. вас., Жел. I, 408).
- Л Ю Т Р И** 59 (в текстї Епістолїї: **Г**лашнїте братїе, злочорци, лютри, ѡмѣтнїци — термін лютри значить стілько, що загалом вретки).
- Л Ъ К Т О С Т Ъ** 450 і **Л Ю Т О С Т Ъ** (з польськ. litość, L. II, 648, милосерде).
- Л А Д Д И Л И Ш Е** 277, **Л А Д Д И Ш Е** 207 (див. више **Г Л А Д Д И Л И Ш Е**).
- М А Г Н Е С Ъ** 32 (у Срезн. маг-нитъ, польськ. magnes).
- М А Р Ъ Ж Е Л И Н А** 313 (угрор. маржина від маляр. marha скот).
- М А Т Р И Ж Ъ** 36 (теж що старор. матица, пор. Срезн. II, 119 матица).
- М Е Д О В Е Н Н О К И Н О** 467 (Срез. I, 121—2 такого прикметни-ка не має).
- М Е Л О З И Т И** 417 (мелози мле-ко и вѣдетъ масло; отже мелозити — бовтати, бити масло; Срезн. вас.).
- М Е Р Е Т И** 251 (карпатор. зам. мерти, старор. мѣрти).
- М Е Т Е М Ъ Т И** 449 (карпатор. форма будущего часу зам. будете мати).
- М И Г А Н І Е** 465 (старор. ми-гати, Срезн. II, 134, іменни-ка нема).
- М И Н Ш І Й** 282 (vergänglich, так і в укр. Жел. I, 438, Срезн. вас.).
- М Л А Т О В Ъ Й Ц А** 146 (коваль, сто-го комп. у Срезн. нема).
- М Н О В Е Н І Е** 200 (у Срезн. II., 224 в лише мгновеніе і мг-новеніе).
- М Н О Г О П О Х О Т Л И В Ы Й** 54 (сто-го комп. у Срезн. нема).
- М Н О Г О С Т О Н Е Н Ъ** 465 (у Срез. нема).
- М О Р Д Ы Р С Т В О** 302 (з польськ. morderstwo, від нїм. Mord, властиво від Mörder, убійця).

МОТИЛА 230 (Срезн. II, 79, має мотыль, мотыла, мотыло, excrementum, у нас, здасть ся, collectivum neutr. від мотыль: мюткь собрати мотыла и гной).

МОЦАРЬ 206 (з польськ. mocarz — вельможа, володар).

МРАВІЄ 417 (такої форми 1 відм. од. ч. велить догадувати ся реченє: снаже ссть мравіа; у Срезн. II, 183 nom. sing. мравия).

МРЪГАНЯ 203 (з польськ. mruganie, укр. морганє).

МЪЖЕЛОЖСТВО 205 (у Срезн. II, 188 сього іменника нема).

МЪДРЫЙ 39 (їко мѣдрой баркы, з польськ. mądry — блакитный).

МЪЧНЫЙ 202 (кою са мѣчныхъ мѣстцъ — від мукв, Ort der Qual, мабуть не те саме значіне, що старор. мѣчный, пор. Срезн. II, 200).

МЪШАРЬ 444 (ѡ оустєнъ ихъ исходитъ мшарь колотный, отруйный випар, Срезн. vac.).

МЪШЕЛОМЦЕЦЬ 187 (від староруск. мшєль користь, лихва; у Срезн. II, 214 в мшєлоискатель і мшєлоприкытокъ, а нашого комп. нема).

МЪСЦА 50, 57 (старор. мышца, рука, мязь; такої форми у Срезн. II, 222 нема).

МЪТНИЦТВО 203 (у Срезн. II, 221—2 в лише мытъникъ і мытъница).

МЪТОМЦЕЦЬ 198 (у Срезн. vac.).

МЪКНОВИТЕ 54 (з польськ. miapowicie, именно, власне).

МЪКРОЧНИКЪ 145 (той що бере мірки в млині, мельник, Срезн. vac.).

МЪХЪ 354 (оуста ко гоуслємъ

и мѣхуу оуготовастє; колп тут не помилка „мѣхъ“ зам. смѣхъ, як має инший рукопис, то „мѣхъ“ ужито в значію дуди, музыкального інструменту).

НАВАЛНОСТЬ 203 (з польськ. nawalność).

НАДДАРЬ 317 (з польськ. nadder або nader, L. III, 217, форми nadder тут нема).

НАДНЦА 168 (бачв. діял. із сербського, поденна плата).

НАМѢТНОСТЬ 204, 212, **НАМѢТНОСТЬ** 209 (з польськ. pamiętność або по фальшивій аналогії з umiejętność також pamięjętność, L. III, 255, пристрасть).

НАНѢТИТИ 239 (з польськ. paniecie L. III, 322, накласти огню, розвести огонь).

НАЗВОНОШЕНІЄ 364 (сього комп. у Срезн. нема).

НАШ'ШТАЛТЪ 301 (з польськ. naksztalt, на подобу, з нїм. Gestalt).

НЕКИ 169 (бачв. діял. неки насъ оусливєль Гдѣ — чи би нас не почув Г.).

НЕДВЕРЕНЪ 445 (у Срезн. нема, може в нашім текстї помилка зам. **НАДДВЕРЕНЪ**).

НЕЗККАПЛИВЫЙ 328, (з поль. nieskwapliwy, нескорий).

НЕИЗБѢГНЫТЪЙ 202, **НЕИЗБѢГНЫИ** 203 (у Срезн. анї одной з тѣх форм нема).

НЕИЗЛѢЗЕНЪ 208, (зроблене на взір нар. невилазний, перекладеного на церковне)

НЕИСЛЪШЛИВЪ 379 (у Срезн. vac.).

НЕЛѢТНОСТИВЫЙ 206 (з поль. nielitościwy, немилосерний).

не маркотливый 212 (такый, що не почував незадоволення, не кривдує собі).
немшатъ 444 (значіне неясне, може помилка).
немѣнень 2 (немѣнень мой, невременный днь нарича — день без назви і без часу, вічний, у Срезн. нема).
ненакѣститель 62 (такый, що не навіщав хорого, у Срезн. вас.).
не н д з а 207 (з польськ. *neźda*, нужда).
не повстагливый 203 (з п. *niepowściągliwy*, нездержний, такый, що позволяв собі на все).
не подовство 189 (у Срезн. сього іменника нема, є лише **неподовъный** (неприличний) і **неподовъно** (-нѣ), Срезн. II, 407—8).
не пренанатый 202 (и сс-дѣл непр., досл. нім. *unvorengekommen*, невідкуплений).
не опаство 184 (необережність, Срезн. вас.).
не предарованный 202 (невідкупний, Срезн. вас.).
не презоривый 378 (незавидющий, Срезн. вас.).
не перепрєный 208 (неперепрєное сѣдилище — суд, якого не можна перекопати про свою невинність, польськ. *nieprzeparty*).
не пристатель 453 (мб. зам. неприятель: Ѡ всѣхъ неприятелей зкитажитъ).
нерастоннъ 419 (нерастоннъ ко свѣктъ, нхъ же сѣщество нерастоннъ — неподільний, Срезн. вас.).
не споры 68 (з польськ. *niezspory*, вечерня, з лат. *vesper*).
не сромжливый 288 (безсромный, Срезн. вас.).

не с прикрєнный 317 (з поль. *nieprzykrzony*).
не чистотворительный 211 (сього композ. у Срезн. нема).
не чистотный 202 (у Срезн. II, 441 є лише іменник нечистота, а прикметника нема).
не чититель 62 (у Срезн. II, 442 є лише **нечтомый**).
не Ѡ датливъ 378—9 (не Ѡ датливы согрѣшающимъ къ нимъ — не вбачливі, не дарують провини, Срезн. вас.).
нов' снїй 235 (коль нестерпимо на нов' снїм огни — тушєний, земний огонь у протиставленю до некогольного, Срезн. вас.).
н с д з а 244—5 (діял. з польськ. *neźda*).
н с с ѣ 398 (діял. зам. носѣ).

Облавакати 210 (пор. Срезн. II, 495 **облакити** в значіню обявити, зробити відомим; тут радше в знач. видавати на страту, на осуд).
Ѡбваженїе 142 (нжъ на землн творятъ чародѣанїя, Ѡбваженїе, колхвоканїе — Срезн. вас.).
об дирникъ 300 (здрця, грабівник, Срезн. вас.).
обезличєнъ 280 (засромлений так, що став мов без лица, здемаскований, Срезн. вас.).
обитєчи 251 (у Срезн. II, 568 тїлько **обѣтєчи**).
облапенъ 294 (з польськ. *obłapienie*, обійми, обійманє).
обмовиско 203 (зам. обмова, Срезн. вас.).
обозрити 171 (азъ же не **вухъ хотѣлъ** **обозрити** дѣла рѣкє своєю, тут відповідає німецькому *übersehen*, в знач. занедбати).

- околоко 291 (вознесетса на
околока, у Срезн. II, 533 око-
локъ, отже муж. р.)
- окора 292 (укр. і польське
обійєтє, площа біля дому,
Mikl. 472).
- окъсторонно 211 (у Срезн.
vac.).
- окцована 208 (з польськ.
obcowanie L. III, 374, приста-
ване, зносєнє).
- обызрѣти сѧ 466 (польськ.
obejrzeć się, оглянути сѧ).
- обѣдница 238, 241 (діял.
зам. обѣтница, польськ. obie-
tnica, обіцяня).
- обидца 148 (ненаїда, у Срез.
vac.).
- обмастїє 184 (у Срезн. II,
570 такого іменника нема,
а є тільки обмастєннє, обма-
стивннє та обмасти сѧ).
- обшєки 211 (з польськ. ow-
szem, тимпачє).
- обѣтннє 454 (з польськ.
obfity, богатий, щедрый).
- огварати 166 (карпатор. діял.
обмовляти).
- огороженѧ 203 (у Срезн. II,
806 vac.).
- огриковатѣти 300 (нар.
укр. зробити сѧ як гриб, по-
морщити сѧ).
- одєгнєннє 320 (зам. одѣ-
тннє, пор. Срезн. II, 626)
- одрапѣжно 325 (з польськ.
drapieżnie).
- одрїй 155 (діалектовий gen.
plur. від одрѣ).
- ожь 313 (не єсть то правда,
ожь кы то мрѣтвы єстали
— щоб).
- озирана 203 (у Срезн. II,
635 є лише дїєслово озира-
ти сѧ).
- оказалкн 212 (з польськ.
okazały, показннє, великннє,
явннє).

- окопѣкати 207 (окурювати
сѧ димом; Срезн. vac.).
- окромѣшннє 140 (Срезн.
тїлько кромѣшннє).
- окропѣ 450 (горяча вода,
польськ. ukrop, Mikl. 1047
оукропѣ).
- окрсь 174 (є також повнїй-
шннє варїант окрѣтѣ, пор.
Mikl. 500).
- окрѣтєнство 205 (окрѣт-
нєсть) 208 (з польськ. okru-
cieństwo, — жорстокїсть, у
Срезн. II, 651 є окрѣтннє).
- олвримѣ 32 (з польськ. ol-
brzym, велєтєнє).
- олгнокєнїє 318 (зам. мѣгно-
кєнїє, мнє).
- ононѣ 243 (лемкївськ. діял.
зам. той).
- опалнєсть 282 (у Срезн. II,
677 тїлько опалєство — гнїв).
- опачнєсть 208 (з польськ.
opatrność L. III, 561).
- оплѣкннє 294 (оплѣкннємѣ
и кыбєкннємѣ слакѣ тєсє.
Срезн. vac.).
- оплюгавлєннє 206 (онога-
нєннє, Срезн. vac.).
- оподаль 242 (з польськ. opo-
dal, одалїк).
- опойца 139 (пїяниця, Срезн.
vac.).
- опомїда 435 (мыж логнємѣ
бѣво размѣквємѣ видєнїє
размннєхѣ, опомїдою жє
дѣканїє добрыхѣ — якїєсь
рїд жрєчєськєї одєжї).
- опѣкѣкати 231 (укр. від-
спївувати, що прїзначєно на
якїє час).
- оратєль 146 (орач, сєї фор-
ми у Срезн. нема).
- орємєськѣ 46 (латинськє лї-
тургїчна формула, якою за-
чинаєть сѧ кожда молтєва —
oremus!).

- осканний 441 (осканна чръ-
ваница, Срезн. вас.).
- оскардъ 180 (знаряд до ру-
баня каменя, польськ. oskard,
Срезн. II, 723 оскърдъ).
- острадавати 207 (грѣш-
ныи острадаваючи възды-
хаютъ — відтерплюючи свої
провини, Срезн. вас.).
- острадавати 210 (утрати-
ти, Срезн. вас.).
- острожелчѣе 465 (Срезн.
вас.).
- острозатвердѣлый 208
(Срезн. вас.).
- осудливецъ 59 (у Срезн. II,
749 в лиш осудитель).
- ѡта 335 (зам. юта, наименша
буква).
- откаль 239 (лемк. діял. відкн).
отмѣстникъ 259 (вар. від
отмѣтник, ренегат).
- отпоръ 204 (з польського
odpór, отпоръ даютъ — спро-
тивляють ся, борють ся: у
Срезн. II, 807 з лише отпо-
ротн в значіно роздери шев).
- отпочнѣнъ 238 (з польськ.
odpocznienie, відпочивок, спо-
кій).
- отрочици 177 (у Срезн. II,
765 в лише отрочици і отроч-
иць).
- оттамталь 236 (лемк. діял.
відтам).
- отчлѣвати 461 (дѣволъ
отчлѣаетъ людий — зневі-
рює, знеохочує, Срезн. вас.).
- отчланъ 140 (з польського
otchłań).
- отчачкаць 168 (бачв. діял.
відсуджувати, потручувати:
ниже наднѣцъ отъ днѣччара
отчачю, abschätzen).
- охромити 301 (зробити ко-
гось хромим; у Срезн. II, 839
в тѣлько охръмнѣти).

- ѡчеухъ 198 (вар. чеухъ, чиханѣ).
очивѣстый 235 (з польськ.
oczywisty, очевидный).
- оцкнѣсти ся 79 (прокинути
ся, з польськ. ocknąć się, L.
III, 439).
- оцѣпнѣсти 142 (оцѣпноша
мразомъ яко лѣдъ, у Срезн.
II, 842 оцѣпнѣти).
- ошкарадѣти 209 (з польськ.
oszkaradzić).
- ошпеченый 210 (з польськ.
oszczepony, опоганеный).
- ѡщѣтити 350 (зам. отщѣти-
ти, зробити щѣтим, оголѣти,
Срезн. вас.).

- Пазухъ 165 (позакальковани
до пазуховъ, у Срезн. II,
861 тѣлько пазуха).
- паморокъ 207, паморока
204 (у Срезн. II, 870—1 тѣль-
ко паморочный).
- паматозлобствовати
181, 188 (задувати чѣсь зло,
у Срезн. вас.).
- папѣжъ 301 (з польськ. па-
pież, пор. Срезн. II, 877).
- папѣкосъ 394 (транскрип-
ція грѣцького *papioś*).
- пахолатко 398 (з польськ.
pachole, pacholátko, дитя).
- пащѣка 143 (рот, поль. па-
szczeka, Срезн. вас.).
- перекракѣвати 315 (пере-
брати, Срезн. вас.).
- перѣдожджа 390 (Vorreiber,
Срезн. вас.).
- пѣстота 202 (діял. зам. пѣ-
стоці, Срезн. вас.).
- пирѣтъ 32 (камѣнь пирит, Срезн.
вас.).
- писокъ 73 (діял. карпатор.
рот, поль. pusk).
- плѣменьникъ 173 (чоловик
того самого плѣмени, крайн;
т Срезн. тѣлько плѣманьникъ
в значіно свояк, II, 360).

- п л ѣ в а 313 (бодона, плівка; у Срезн. II, 974 п л ѣ в а, знач. солома, полова).
- п л о т н о с е ц ь 343 (Срезн. vас.).
- п л а г а 456 (з лат. і польськ. plaga, удар).
- п о в о ю 445 (горный прагъ лежитъ надъ повою, може зам. повоємъ, пор. Срезн. II, 986 повои, але в иншій значіню).
- п о в р а т и м ь 396 (укр. Жел. II, 665, брат з вибору, Срезн. vас.).
- п о в е р г о у т ы й 346 (уокнутий, перевернений до долу, Срезн. vас.).
- п о в е ц ь 164 (бачв. діял. зам. повіж, з польськ. powiedz).
- п о в о д ь 283 (вѣдѣтъ подъ нхъ панованьемъ... поводы людскія, знач. полонія; у Срезн. II, 1000 поводъ має двояке значіне: узда на коня і повідь, повінь).
- п о в о ц ь 168 (бачв. діял. зам. поводи, поль. powódz, від powodzić).
- п о в ѣ н х а н а 204 (нюх, з поль. powąchanie).
- п о д в е з н і є 120 (те що під безоднею; у Срезн. vас.).
- п о д е г н ѣ т и 313 (птахъ подегнетса пѣромъ; 311 подегнетъ са кости тѣломъ, карпатор. покрити ся, Срезн. vас.).
- п о д н о ж е н і є 428 (підніже, у Срезн. II, 1064 лише подъножіє).
- п о д н ѣ щ а т и 210 (з польськ. podnosić, підводити, підбунтовувати).
- п о д н а т а 207 (грѣшній вгню подната, з польськ. podniata, L. IV, 230, підпал).
- п о д с т о у п о к ь 391 (подстоупки коукаларскими ошскова-

- ти, тут знач. штуцки, фокуси, Срезн. vас.).
- п о д ѣ и р ь 434 (подѣирь въздѣшный имѣаше шаръ, — якась часть священничої одежі, Срезн. vас.).
- п о д и р ѣ в а т и 146 (від ярити, розшалювати, Срезн. vас.).
- п о є д ы н к о в ы й 206 (отпоръ дати поєдынковый, detailliert, на кождаї випадок на ново; Срезн. vас.).
- п о є т и к ь 403 (зам. поет: такъ описють поэतिकое).
- п о ж а д н и к ь 307 (з жидівського рожд, лихва, отже лихвар).
- п о ж и д и 177 (зам. пожди, почекай).
- п о ж и г а т е л ь н ы й 304 (від пожигати, у Срезн. II, 1081 сього прикметника нема).
- п о з а к к а ч о к а н и 167 (бачв. діял. виша позак... висять позачіплювані).
- п о к о ш н ь к ь 2 (від старор. покосьныи, Срезн. II, 1116, в відповідну пору).
- п о л а з ь 198 (у Срезн. II, 1122 значіне подано не зовеїм вірно; се слово не значить вхід ані прихід, але щасливу або нещасливу хвилю, в якій хтось чужий входить у хату).
- п о л и ч и є 286 (кли всякое полчице животное шкарадное, всяку живу тварину, Срезн. vас.).
- п о л и ч к и 210 (з польськ. policzki, лице, щокп).
- п о л ѣ с о р о ч и н ы 332 (знач. двадцять день по чийсь смерти, Срезн. vас.).
- п о л ы г а т и 15 (оселъ порыкаа и пѣсъ полыгаа, від лъгати, брехати, побріхувати; Срезн. vас.).

пoлѣраціа 307, **пѣлєраціа**
(з польськ. polerować, нїм.
polieren, шліфувати, доводити
до гладкости і блиску,
чистити).

пoлѣрована 152 (див. по-
переднє слово).

пoмизатель 59 (у Срезн.
II, 1158 є тільки помизати
і помизанїє, моргати, мор-
ганє).

пoмыслный 208 (**шкцована**
пoмыслная стрѣжытєа —
карають єа (на тїм свїті) звяз-
ки зроблені в самїй думцї,
в помислї; у Срезн. II, 1170
значїне троха инше: бажаний,
пожаданий).

пoнѣренє 207 (з польськ.
ponurzenie).

пoпѣдный 205 (з польськ.
porząd, нахил, нахлїн).

пoправленїє 164 (бачв. діял.
кара, з чеського porování,
вкарати, виконати смертний
засуд).

пoрадoсть 232 (з лат. pa-
radisus, рай).

пoрадца 227 (карпатор. до-
радник).

пoрѣбство 211 (з польськ.
porubstwo або poróbstwo L.
IV, 356, курварство).

пoспѣшыый 446 (сквапний,
готов до послуги, Срезн. vac.).

пoсрoдкѣ (з польськ. pośród
ku, в середнї).

пoстрѣтѣ 198 (вїра в те,
що по стрїчі з якимось чоло-
віком нам трапить єа якесь
добро або зло).

пoсѣла 59 (обїцанка, Срезн.
має лише посѣлннї і посѣлѣ,
у нас: горє посѣлѣ ємлю-
щїмъ!).

пoткарность 290 (чари, те
що потварєтво, Срезн. II,
1289).

пoтварца 139, **пoтворца**
155 (з польськ. potwarca, кле-
ветник, не те, що Срезн. II,
1289 **пoтварьникъ** — чарїв-
ник).

пoтворница 278, **пoтво-**
рица 288 (клеветница, об-
мовница).

пoтискѣ 454 (з польськ. ро-
cisik, стрїла).

пoтoла 306, 313 (діял. кар-
патор. поти, доти, дотля, до-
таль).

пoтѣга 299 (з польськ. potę-
ga, сила, вїйсько).

пoтѣжность 303 (з польськ.
potęga).

пoтoплѣна 207 (з польськ.
potępienie, засуд).

пoтoщити єа, **пoквaпити єа**.
пoтѣщити єа, **пoквaпити єа**).

пoтєа 292 (карпатор. пташи-
на).

пoтєачїй 313 (від **пoтєа**, пта-
шачїй).

пoхажати 174 (часто ходити,
польськ. pochadzać).

пoциканѣцѣ 169 (бачв. діял.
поциганити, обдурити).

пoцѣлати єа 299, **пoцѣ-**
тити єа 299 (перекручено
з польськ. polecieć się, пору-
чити себе кому).

пoшмарити 239 (карпатор.
діял. кивуги, поквинути).

пoштовати 167—8 (бачв.
діял. з сербє. шанувати).

пoвѣдoусoудивый 354 (у
Срезн. vac.).

пoвѣзмѣрный 343 (Срезн.
vac.).

пoвѣротный 203 (намоки
пoвѣротныхъ смьсловѣ, з
польськ. przewrotny, pervers).

пoвѣкати 62 (укр. провїяти,
Срезн. vac.).

- предналежати** 306 (днесь
предналежитъ бѣсѣда оужас-
наа, лежить перед нами, жде
нас, Срезн. вас.).
- предоувидѣти** 194 (напе-
ред видѣти, провидѣти, Срезн.
вас.).
- предоувѣстити** 194 (напе-
ред звѣстити, Срезн. вас.).
- предрѣжаніе** 257 (Костан-
тинъ сегогаго предрѣжаніе —
удержане, запомога, Срезн.
вас.).
- предсавзата** 236 (з поль.
przedsiewzięcie, підприємство;
в нашім тексті: статочнѣ
тырѣвають къ предсавзату,
значить радше намір, поста-
нова).
- предца** 232 (з польск. prze-
cie, L. IV, 507, карпатор.
прецінь).
- премцати сѧ** 184 (на вѣкѣ-
дѣ чрезъ мѣрѣ премцахъ
сѧ — переступати міру; у
Срезн. II, 1670 в тілько фор-
ма прѣкмыкати).
- преслѣшникъ** 59 (непослуш-
ний чоловік, у Срезн. II, 1692
в лише прикметник прѣслѣш-
ныи, а іменника нема).
- пресѣ** 169 (вар. презѣ, бачв.
діял. зам. без: живахъ пресѣ
закона).
- прехитрый** 204 (у Срезн.
II, 1713 лише прислівник прѣ-
хытро, а прикметника нема).
- прещеный** 54 (не знаете
бкляннїи и прещенїи; у Срез.
в лише прѣщенїе, погроза).
- прешоръ** 236 (з польск. prze-
or, лат. prior, игумен мана-
ствря).
- приквациати** 324 (з польск.
przywłaszczać, присвоювати
собі).
- прикладъ** 166 (иже прикла-
- ди имаше на злато ское —
в знач. процентів, лихви; у
Срезн. II, 1411 се слово не
мае такого значіня).
- прилѣтѣваць ше** 168 (бачв.
діял. прилпнути, притули-
ти ся).
- приминъ** 405 (приминъ жи-
довский Филонъ — чи якийсь
ремесник, чи старшина? Вид-
но, що не імя власне. У Срез.
вас.).
- принаслѣдовати** 392 (кар-
патор. зам. переслїдувати,
verfolgen).
- припамтати** 72 (припа-
мтаючи на смѣрть — зам.
памятати, тямити).
- прискоитель** 187 (сего імен-
ника у Срезн. нема, хоч в
прискоити і прискоєнне II,
1454).
- присажникъ** 155 (значіне
не те, що у Срезн. II, 1476
присаженикъ; тут воно зна-
чить чоловіка, що складав
фальшиву присягу).
- притранный** 111 (страшний,
чини силъ притранныхъ, пор.
Срезн. II, 1480).
- пришлага** 168 (бачв. діял. зам
присяга).
- причь** 162 (у Срезн. II, 1496
причѣтъ, причѣтъ, збір, то-
варство).
- провалъ** 150 (карпатор. до-
лина, безодня, Жел. II, 767).
- просѣ** 445 (како ти естъ не
просѣ глахъ, сѣтъ іако нѣмый
(Кааф) — се „прос“ не під-
ходить до того значіня, яке
має у Срезн. II, 1588: просѣ-
ба; може тут помилка зам.
проет?).
- просѣданіе** 258 (у Срезн.
в тілько дієсл. просѣдати
сѧ, а іменника нема).

- прѣвотокъ 391 (gen. прѣ-
вотка, початок, Срезн. vas.).
- прѣота 204 (карпатор. при-
крість, напасть, пор. L. IV,
711, Жел. II, 786).
- прѣхота 202 (карпатор. пиш-
ність, паньска рокіш, пор.
Жел. II, 634).
- прѣзмѣвати сѣ 206 (з поль.
piżmować się, piżmo, мошус,
пахощі).
- прѣкнѣ 6 (для чого читает-
ся прѣкнѣ г-а и с-а? може
прѣкнѣ? У Срезн. прѣкнѣ vas.).
- Рамницѣ 438 (привазаше ю
на рамницю посреди персін,
Срезн. vas. рукав чи пола).
- разъ порошити 289 (з поль.
rozproszyc, розсипати).
- раствореніе 181 (сотворив-
ши ми нѣкое раствореніе и ко-
сетомъ моимъ придѣвши
ноуждею напои ма, плинна
мішанина ріжних річій, мік-
стура, Срезн. vas.).
- рахмистръ 203, з польськ.
rachmistrz, від нім. Rechen-
meister).
- рачей 212 (не лажаймо сѣ
посполитен вѣхъ смерти,
рачей которѣ вѣчне погѣ-
лаетъ — краще, з польського
razej).
- рачити 179 (корабльници не
рачадоу остати его — не
хотѣли, пор. Срезн. III, 111).
- рекрѣца 21 (назва звѣзди, що
кладеть ся на чашу підчас
літургії, Срезн. vas.).
- реверница 461 (егда постав-
лаетъ реверницѣ — говорить
ся в нашѣм тексті при описі
літургійного дійства; у Срез.
сего слова нема).
- реви 161 (звѣри исхождахъ
изъ оустъ его и реви падатъ

- ихъ — може те „реви“ якась
помилка, Срезн. vas.).
- реготъ 183 (смѣшеніа и ре-
готы, сѣмїхи і реготи, Срезн.
vas.).
- ризоємець 269—70 (у Срез.
III, 220 рѣзоимѣць, ляхвар).
- рокатство 325 (з польськ.
robactwo, черви, хробацтво).
- родзай 212 (з польськ. го-
dzaj, рід).
- розкѣдка 398 (укр. розвід,
розвідуване).
- розсвоолити сѣ (з польськ.
rozswawolić się, розіграти ся,
розбуяти ся).
- роспакъ 296 (засмѣтатъ сѣ
велми и вѣ распакъ оупа-
дѣтъ, з польськ. rozpacz, роз-
пука, безнадійність).
- розпалина 304 (з польськ.
rozpadlina, прірва, дебра).
- роспачъ 208 (вѣгда грѣшни-
комъ, вѣ той часъ самыи
роспачъ — див. висше рос-
пакъ).
- роспѣстъ 209 (словити дѣ-
шѣ до роспѣстовъ — до не-
моральности і розпусты).
- рѣковожа 229 (провідник, у
Срезн. тільки рѣководитѣль
III, 192).
- рѣкомѣйка 105 (у Срезн. III,
194 в лише рѣкомы).
- рѣзонъ 298 (з укр. різун,
Срезн. vas.).
- рѣзь 396 (и вѣдетъ грѣдость
и самолюбіе и рѣзь и хѣла
на стѣго дѣа — що таке рѣзь
у тѣм реченю? чи різання,
чи може загалом неповір-
ність, пор. укр. маю різь у
животі, різачку, біль).

Гамодѣйственный 314
(дѣшѣ чистѣ, непорочнѣ, са-
модѣйственнѣ, у Срезн. III,

- 249 є лише слово самодѣ-
тель, властитель).
- самойдѣ 286 (називають
са пєси головы, то єсть са-
мойды, у Срезн. III, 254 са-
модды).
- самовѣрѣнѣ 345 (хочеть
Янтихристѣ самовѣрѣнѣ
прійти, самовільно чѣ само-
образно, власною особою?
Срезн. вас.).
- самосвѣтлый 331 (каменне
самосвѣтлыє, у Срезн. III,
252 тілько самосвѣтныи,
в тїм же значію).
- самъ 171 (бачв. діял. воды
самъ питахъ — я просив
води, вплив хорватського sam
pitaо).
- сановати 71 (бачв. діял. зам.
шанувати, з нїм. schonen,
Жел. II, 1083).
- санѣти 140 (вѣгнѣ санѣлѣ
лѣк подѣ нѣко, бухнути,
Жел. II, 852 має тілько са-
нѣти ся — hineinstürzen; бач-
ванське слово стоїть у звязку
з укр. сахтїти, Жел. II, 853).
- сверѣльникѣ 275 (у Срезн.
III, 274 є тїльки форма сви-
рѣльникѣ).
- свинтарѣ 21 свинтарѣ єсть
гѣба и тростѣ, для власти-
вого означеня слова ся дефі-
ніція не дає нічого, бо се
алегоричный виклад предме-
тів уживаних при літургїї;
що се не те саме, що наше
цвинтарѣ, з грецького κομη-
τѣριον, кладовище, се можна
приняти за певне; у Срезн.
вас.).
- скеволный 315 (у Срезн.
III, 281 є тїльки іменник
скеволство).
- свѣдровкїи 315 (з польськ.
świdler — свердел, хоча між
компізітами з świdler такого
слова у L. V, 518 нема).
- свѣтовладца 203 (скомпо-
новане на вѣір польського
światłodawca, і т. п., спеціаль-
нож сього сопр. Лінде не
подає).
- седамѣ 169 (бачв. діял. сер-
бїзм).
- седмерина 395 (єдна во-
кѣмѣ седмерина остатнає
кѣ полѣ са роздѣлитѣ —
число сїм роздїлїть ся на двї
половинї; у Срезн. III, 321
тїлько седмина).
- седмоустный 281, 292 (спе-
ціально с-ый кладазь, сим-
вол пекла, Срезн. вас.).
- серповный 257 (имѣя прѣсти
серповнии — пальці подїбнї
до серпа).
- силѣсѣ 32 (дрѣгїи єсть ка-
менѣ силѣсѣ, того приыв-
каєтѣ и свѣкаєтѣ якѣ мѣца,
очевидно silex, кремїнь, Срез.
вас.).
- скажати 51 (горе жинамѣ,
ниже скажють чрека своѣ —
пеують, від казити, Срезн.
вас.).
- сказительный 203 (з поль.
skazitelny, L. V, 270 — та-
кий, що підпадає зописованю).
- скарадный 191 (кнѣзи того
мытарства скараднїиши —
польонїзм від szkaradny, L.
V, 585; в старор. уживаєтѣ
ся лише форма з ѣ-скар-
дѣ, скарѣднїи, скарѣднїи,
Срезн. III, 266–7).
- скаралѣца 313 (форма укр.,
польськ. skorupa або skorlu-
pa, L, 5, 295, стар. скѣралѣца
або скорѣлѣца, Срезн. III,
381, або скорѣлѣца, тамже;
інтересно, що те старор. ско-
ро дало в сучаснїи укр. мовї
скара, пор. Желех. II, 871).
- сквачѣвати 166 (бачв. діял.

- зам. зваджувати, доводити до сварки).
- сквернодѣць 149 (такий, що Уеть усяку погань, Срезн. вас.).
- скнипа 61 (мшиця, листово вош, по грецьки *σκνίψ*, у Срезн. III, 376 і I, 437 в тілько форма скнифа).
- скорораспадіющій сѧ 380 (у Срезн. сього сопр. нема).
- скороходный 250 (Срезн. вас.).
- скорпій 143 (у Срезн. III, 383 сеї форми нема).
- скотоложникъ 230 (у Срезн. III, 386 в тілько скотолож-ство).
- скотлчій 314 (не жсти крѣве скотлчой, у Срезн. III, 385 тілько скотий).
- скрепованы 204 (з польськ. *skrepować, skrepowany*, L. V, 296).
- скѧла 303 (стрѧпы, болачки, скѧлы, себто нариви, Желех. II, 880).
- скѧпити 283 (скѧпитъ сѧ печаль въ людѣхъ, Срезн. III, 398 має тілько скѧпити сѧ в знач. *geizen*; тут же очевидно знач. *sich häufen*, пор. Жел. II, 881).
- слань 49 (в тексті снѣг слан, ніби солоний снѣг, та на стор. 61 читаємо: знымы лю-тѧ, снѣги, мрази, зной, слань; у Срезн. III, 411 маємо слана, иней; в тімже значіно або в троха загальній-шим плюта, негода чув я сло-во слань у Нагуевичах).
- слѣмакъ 230 (укр. слимак, польськ. *ślimak*).
- слитати 424 (не слитай, но польскн сѣтк, не літай, або не злітай, Срезн. вас.).
- сличний 243 (з польського *śliczny*, L. V, 315, красный).
- слѧпъ 80 (з польськ. *ślep*).
- слѧповодець 62 (Срезн. вас.).
- смажный 139 (Срезн. вас. Жел. II, 887).
- смикаенно 452 (лице речетъ смикенно чловѣческимъ раз-змомъ, може помилка зам. смисленно, у Срезн. нема).
- смочій 210 (гадючий, з поль. *smoczy*, L. V, 351. Редактор видавн Оссол. (I. Вагилевич) цитує тут також церковно-славянське смокъ, пор. Мікл. 863).
- смычникъ 384 (пласци й свирѧницы и гѧсленицы и смычницы видѧтъ въ плачь, скрипалѣ, що грають смиками, Срезн. вас.).
- смѧховалець 156 (з кар-патор. Желех. II, 888, сѣми-хун, жартун).
- снатъ 388 (снатъ и ѧнк сѧтъ нѣкоторые — з поль. *śnać*, L. V, 356, мабутъ).
- солътыскъ 298 (з польськ. *soltys, szoltys*, L. V, 602, а се з нѣм. *Schultheis*, Желех. вас.).
- сомотреніє 418 (въздвиг-нетъ его Хсѧ сомотреніємъ, зам. сѧмотреніємъ).
- сонабдити 444 (зам. сѧнаб-дिति).
- сопостатъ 346 (зам. сѧпо-статъ).
- сопратѧтъ 224 (дѧла же страхомъ сопратѧтъ сѧ, мб. помилка зам. сопратѧ-етъ сѧ, ховають ся; пор. Мікл. 753 і 949).

- сосканный 437, сосканъ 440 (съсканна чръвленица, зараз троха нваше истканна, стор. 440 знов чръвленица соскана, а стор. 441 wskанна чръвленица. Чи сътканна можна вважати оригіналом усіх тих варіантів? Срез. vac.).
- со стрѣкати 439 (со стрѣкахоуць во иглами телеса ихъ и волагахъ во тыа пзвы чръвило, пор. Мікл. 896).
- сосѣденіе 433 (по сосѣдні тѣла во ложеснѣ, по заснованю, зачатю тіла в матці, Срезн. vac.).
- соупругъ 425 (соупругъ коловъ, укр. супруг, Жел. II, 936, або супряг).
- соусѣдѣти 173 (нѣсмь ли близь монастыра твоего соусѣдѣхъ, сусѣдувати, Мікл. vac.).
- спанялый 398 (з польськ. wspaniały, L. VI, 420, ще ближе до чесько-словацького spanělý, величній, прекрасній).
- сполкована 209 (з польськ. spółkowanie, L. V, 392, оудовити до нерадного сполкована и роспѣстовъ).
- спомагатель 202 (помічник, пор. Жел. II, 901).
- спораженіе 202 (Fügung, присуд, пор. Жел. II, 907 спорядити в значіню herrichten, herstellen).
- спросный 203 (з польського sprośny, L. V, 409, брідкий, поганій).
- спротивный 327 (который бы спротивный былъ колѣ ей, Жел. II, 911 знае лише спротивити ся; уміщене там слово спротив (юридичний термін), се съвіжа копія польсь. sprzeciw).
- спырщокъ 303 (з пня прыщъ Срезн. II, 1215, яке в карпатор. діял. часто звучить пирщ, Жел. II, 633).
- спать (вар. зам. къспать, Срезн. I, 419, назад).
- стангъшмъ игнискъ 38 (транскрипція лат. stagnum ignis, огняна стайня).
- становитъ 280 (вѣдетъ становитъ яко чѣкъ — гідвий, порядний; Срезн. III, 491 знае лише становый, що належить до „стану“, табору).
- старѣнство 197 (Срезн. III, 504 має тілько старѣнство і старинство).
- страхована 152 (страхована мѣкъ приймѣтъ, укр. страховище).
- стрепеть 205 (обавити страха и стрепета онаго, Мікл. vac., може те саме, що трепеть).
- стропотный 261 (вѣдетъ земля стропотнаа во правдѣ и ѡстрѣи в пѣти гладки, у Микл. нема).
- струминъ 459 (з польськ. strumień, нім. Strom).
- струпавый 315 (покрытий струпами, Жел. vac., хоч слово живе в нар., пор. II, 930, струповатий).
- стрѣкка 330 (ѡ стрѣккы огнисток и ѡ стрѣккы снѣца не видѣти вѣдетъ, Жел. II, 928).
- стѣжати 272 (всакъ страхъ стѣжають ѡбогимъ, Мікл. vac.).
- сѣботъ 438 (сѣботъ сойчѣстный праздникъ, нотую той

- масе. у такім старім творі, як книга Кааф).
- с т ъ ж и т и 179 (моленми стѣжилъ стѣомѣ старцѣ, на-доучив, Мікл. вас.).
- с т ѣ п а 259 (стѣпа ногѣ ѡго дванадцатъ лактій, ступінь, Schrittweite, Мікл. вас.).
- с т ѣ ж и ц а 175, с т ѣ ж к а 179, (від стѣза, стѣжка, Желех. II, 918, Мікл. вас.).
- с ѣ н к л и т ѣ 275-6, с ѣ к л и т ѣ 786 (якась матерія, що її ни желѣзо не сѣчетъ, ни огонь сожжетъ, пор. Срезн. III, 357, де наведено форми синклитъ і сѣнклитъ з того самого слова Мефодія Патарського, що й у нас.).
- с ѣ р о в с т в о 431 (Фардонъ сѣровство на єврейскім лю-ди имѣаше, жоретокість, за-взяте, Мікл. вас.).
- с ѣ о д ѣ 202 (сѣодъ дѣи, роз-стане від тіла, в карпатор. заховав ся прикметник схі-душний дзвінок, Желех. II, 940).
- с ѣ в а д ѣ н и к ѣ 128 (сварник, сїяч домашньої незгоди).
- с ѣ н о в ѣ ч і є 389 (єдны сѣно-отчїє визнавають, походже-не сина від вітця, відома ще з Панонських житій іопатор-ська ересь, у нашім тексті приложена до руської унії, Мікл. вас.).
- с ѣ р и н а 250 (наведѣ на касъ прѣгы и дѣскнища, хроусты и сѣринны, остатне мб. зам. сараны Коли вірно те, що наводить Мікл. 288, що ру-ська назва походить від пер-ського джараджа, то нове укр. саранча і польське sza-ranca булоб ближше до ори-гіналу, як старе сарана. Зреш-тою Мікл. для сарана не ци-тує жадного старого тексту і у Срезн. його нема).
- с ѣ ч а 271, с ѣ ч ѣ 282 (велика же сѣча вѣдетъ, а 282 в ана-льоїчнім місці сѣчѣ — бит-ва, рубавина).
- с ѣ т о в а н ы й 350, с ѣ т о в - н ы й 350 (сумний, засмуче-ний, Мікл. 973 сѣтованьнъ і сѣтовьнъ).
- с ѣ п р о т и в і є 3 (не мощно єсть всѣмъ сѣпротивіє ємѣ сѣтворити — ставити опір).
- с ы н о п о л о ж е н і є 209 (вѣдл опѣствившимъ сѣноположе-ніє, тим, що покинули стано-вище євнів, Мікл. 967 в знач. adoptio).
- Т а н е ч н и ц а 204 (Жел. II, 947).
- т е л ь о 166 (бачв. діял., польс. tyle, стілько).
- т е м н и с т ы й 208 (дуже тем-ний, Жел. вас.).
- т е м н о о б р а з н ы й 186 (темно-образни митарствѣ князи, темнолиций; образъ в знач. лице Срезн. II, 539).
- т е м н о с т ы й 204 (свергѣтъ въ землю темностию и на-морочнию).
- т е р а с ѣ 165 (з польськ. teraz, тепер).
- т е р р а т е н е б р о з а 38 (тран-скрипція лат. terra tenebrosa, земля пїтьми).
- т е с к н и т и 210 (з польського tęsknić, тужити).
- т е с л а 181 (взатъ теслѣ и ѡ-сѣче главлѣ мою, топір, те-сельська сокира).
- т к о 166 (сербська форма зам. хто).
- т л е т в о р н и к ѣ 337 (тлетвор-ниці, злоторниці, лжѣще дрѣгъ на дрѣга, демораліза-торн).

- тоговъ 343 (подобны тогова злодѣйства соуще, болгарська форма заіменника, пор. ньеговъ, такий же).
- токъ 266 (вострѣби на тоцк своим, боіще, тік, Жел. II, 966, у Мікл. 995 в тім знач. нема).
- топнѣти 207—8 (справедливыи хѣпатса, а грѣшніи топнѣють; згритати збѣлами и топнѣти, гвнути, мнати ся з муки, Мікл. вас.).
- торговиско 81 (польонізм, укр. торговица, пор. L. V, 653).
- тотъ 245 (тот' естъ покармъ, з польськ. то́сам. to ci, отсе тобі).
- тоусѣк 298 (всдѣтъ въ печали и въ тоусѣк и въ скръби вси живѣши на земли, може помилка зам. тоузѣк).
- тощета 433 (тощета нѣкакѣ ймѣти такова содѣлавшемъ, значіне таке: коли жінка й чоловік почали дитину, а вона прийде на свѣт мертва, то ся дитина „воображенна“, не людыва, бо не мала души, от тим то за неї батько й мати не мають гріху).
- трапезати 151 (їств при столі, гостити ся, укр. трапезувати, Жел. II, 980, Мікл. вас.).
- требникъ 458 (да не принесши на требникъ крови съ квасом, требник тут у знач. вівтар, пор. Мікл. 1011 трѣбникъ).
- трепетѣна 206, тремчѣніе 241 (пор. Жел. II, 981, Мікл. 1000 трепетаніе).
- третинны 215 (поминки покойника третій день по смерти, Мікл. 1000).

- третіакъ 267—330 (третіакъ волъ, трілітній віл, Мікл. 1000).
- трибъ 247 (надъ природжений трибъ поднесеный, з польськ. tryb, L. V, 718, а се з нїм. Trieb, спосіб, вдача, форма, ступінь).
- тридесатинны 232 (поминки в трицятій день по смерти покойника, Мікл. вас.).
- тризъ 441 (прійми юницъ тризъ и ѡвнѣтъ тризъ і далі пояснено: тризъ, трилѣтенъ ѡвнѣтъ, Мікл. 1002).
- тримсчимое 207 (контраст до „трисвятоѣ“ для характеристики пекельних мук, Мікл. вас.).
- трисланный 318 (исность трисланныго божества, старор. трислательный, пор. Мікл. 1002).
- трискъ 242 (лемк. діял. зам. трѣскъ, шум).
- трици 257 (зам. трижды).
- троска 57 (з польського tro-ska, L. V, 709, жура, турбота).
- трѣтїа 259 (предъ гласомъ дрекле всакала трѣтїа предстанѣтъ, пор. Мікл. 1014, від трѣтѣ. custodia agmen).
- тѣжити 234 (всдѣтъ гладъ вични тѣжити имъ, докучати, дошкуляти).
- тѣлати 307 (лихвѣ берѣтъ и въ землю тѣлають — ховати).
- тѣскати 298 (з польського ciskać, L. I, 313, квати).
- тѣлко 245 (лемк. діял. зам. тїлько).
- тѣзма 286 (всдѣтъ дѣржати на чтыри сторены чтыри мѣры тѣзми к. чѣка — пор.

польське *taśma* L. V. 656 і Жел. II, 950).

У акинди́нь 434 (примет. від *Уакиндъ*, камінь гіяцинт, отже гіяцинтовий).

Убивате́льный 304 (першны *оубивательныа*, такі, що вбивають, Мікл. *vas.*).

Увикла́ти 212 (з польського *wikła*, відси *uwikłać*, L. VI, 321).

Увади́ти са 349 (лѣпоты *жыньскіа оувадатса* — змарніють)

Ува́нсти 349 (зівянути, змарніти: *оувансть* [мб. зам. *Уванеть*] доброта лиць).

Угоди́е 119 (пакти *оугодіа твораще*, догода, потуранє тілу, Мікл. 1036).

Уди́ца 146 (сїа що висать гаками и *Удицами* за изики — вудка, Мікл. *vas.*).

Удо́льє 256. **Удо́ль** 276 (потексть въ *Удолюхъ* и *Улицухъ* рѣкы крови — видолінки, яри, пор. польське *wądoł*, L. VI, 208, Мікл. *vas.*).

Удрѣ́ненъ 208 (польськ. *udręczenie*, мука, катованє, L. VI, 104).

Ужа́стнь 114 (звичайне церков. *Ужасень*, укр. жасний, Мікл. 1042).

Ужи́лище 229 (и во *дрѣгнхъ* *Ужилищахъ* змиі нехидны — вязниця, Мікл. *vas.*).

Ужнѣ́къ 426 (зам. *Узникъ*, вязень, Мікл. *vas.*).

Уки́анъ 177 (зам. *Укеанъ*)

Укра́са 205 (красота, оздоба, Мікл. *vas.*).

Ула́скотати 212 (з польськ. *łaskotać*, Мікл. 1048 має лише *оуласкати*).

Умалити 253—5 (*Умалены васъ сотворатъ зѣкрн*, зроблять вас малими, понівечать, пор. Мікл. 1050).

Умертвля́нїе 235 (з польськ. *umartwienie*, L. VI, 133).

Упадо́къ 328 (допуст, руїна, нещастє).

Упа́дсть 434 (зверхня риза *жидівського съвященника*).

Упорчи́вый 314 (з польськ. *uporczywy* L. VI, 154, упертий, невідхильний).

Уприкрѣ́нїе 320 (з польськ. *uprzykrzyć*, L. VI, 159).

Упрѣ́мость 392 (звѣтязство *оупрѣмости* прѣймавати, очевидно з польськ. *uprzemość* L. VI, 158, в знач. щирість, сердечність, прямота; се слово тут не дає ясного амислу).

Упрось 426 (зам. *копрось*, Мікл. 1061).

Ураганѣ́ 238 (з польськ. *uraganie*, L. VI, 161, наруга).

Ураже́нїе 276 (пораженє, удар грому, у Мікл. 1062 лиш *оуразити*).

Уранъ 232 (рай, по *лацѣнскомъ* *Уранъ* пресвѣтлый, Мікл. *vas.*).

Урода 205 (гдє *оурода* тѣла, пор. польське *uroda*, L. VI, 163, краса, вродливість).

Успѣ́вати 212 (*Успѣваймо мысла грѣховныа*, приспѣляймо, польськ. *uspić*, *usypiać*, L. VI, 176).

Устави́ти са 168 (*оустави са въра великаа*, зупинила ся, перестала, Мікл. 1067).

Устави́чный 205 (з польськ. *ustawiczny*, L. VI, 181, ненастанний).

Сстрѣ 259 (око емс іако звѣз-
да изъ сѣстрѣ нсходашоє,
Мікл. 1070 має се слово в зна-
чіню літвій, ризы оустры,
літня одежа).

Сстрѣчя 364 (вѣкрованіє вѣ
сстрѣчю, в „перехід“, недоб-
рий на перехід).

Фалта 223 (чи єсть имѣ
фалта іака и ратѣнокъ іакій
зъ того, мад. користь, піль-
га).

Фантазія 205 (вѣ той частѣ
гдѣ хлюка свѣта сего, гдѣ
прожиа хвала, гдѣ фанта-
зіи — тут у значіню само-
вільні поступки, примхи, пор.
L. I, 642).

Филозофѣство 206 (фи-
лозофѣство мѣдрецовѣ, мѣд-
рїєсть).

Филарѣ 327 (з польськ. filar,
L. I, 652, з нїм. Pfeiler, стовп,
підпора).

Финиковый 412 (птахи фи-
никови, птахи Фенїкси).

Фенарѣ 266, **Фонарѣ** (ліх-
тарѣ, Жел. II, 1029 має ли-
ше другу форму, відому та-
кож у врус., Мікл. вас.).

Фолюшѣ 145 (з польськ. fo-
lusz, L. I, 662, сукновальня,
тут якась пекольна мука:
а нїїа во огненныхъ фолю-
шахъ мѣчатся).

Фостѣ 322 (карпатор. діял.
зам. хвостѣ).

Фрасовливый 391 (турбот-
ний, з польськ. frasośliwy, L.
I, 671).

Фсканье 202 (вою сѣ несѣтѣг-
ншчого фскана, лайка, з поль.
fukanie, L. I, 676).

Фкала 303 (чаша, з лат. phia-
la, польськ. fiala, L. I, 650).

Фодоментѣ 391 (з лат.
fundamentum, польськ. fun-
dament або fundament, L. I,
677).

Харатїа 350 (зам. хар-
тїа, нѣко іако харатїа со-
вьѣтса, як пергаменова кар-
та, яку держано в звоях).

Харатинный 397 (откиваю-
ще харатиннымъ свитки, зам.
харатїинный, пергаменовий,
пор. Мікл. 1088).

Хвалшѣ 390 (україн. зам.
фальш).

Хѣлпити сѣ 207 (з польськ.
chelpić się, L. I, 238, велича-
ти ся, хвалити ся).

Хиролѣ 417 (и хиролѣли
їззыкъ некрѣпокъ єже сотво-
риша на камени домы своѣ,
у Мікл. 1090 **Хирохлюулий**,
χοιροχυλλιος, *erinaceus*).

Хитванникѣ 328 (непостїй-
ный, безхарактерный чоловік).

Хитванство 327. (днїєсь
єсть много злостей, прохир-
ства, хитванства, Жел. вас.,
є тїльки хитванїти в знач.
хорувати, і хитванний — wan-
kend).

Хитларство 290 (у Желех.
II, 1038 є лише хитлянєство
— Leichtsin, Flatterhaftig-
keit).

Хитланный 55, **Хитла-
нїй** 67 (див. висше хитван-
ство).

Хичникѣ 369 (сѣть волци
гѣмишни и хичници, бачв.
діял. зам. хициници).

Хладокѣ 164 (бачв. діял.
знач. тїнь).

Хлептати 304 (про пїте со-
бак і нїншихъ звїрїв, пор. L.
II, 623, Жел. II, 1039, Мікл.
1091).

Хлюба 204—5 (польськ. chluba, L. I, 249, хвала, величність).

Хлюбити ся 207 (з польськ. chlubić się, L. I, 249).

Хмбра 328 (в'кды йко горніи хмбры, з польськ. chmura, укр. хмара).

Хом'ксторъ 417, хорм'к-сто 417 (хом'ксторъ рскама кр'кпа са и шпирла са, Мікл. 1093, має хом'кстаръ і той сам' цитат і дає значіне загальне: animal quoddam).

Хоутораны 471 (Измаилтаны и Ягараны, хоутораны погненѣтъ вси).

Хракати 235 (зам. харкати, Жел. II, 1034, в старор. хракотина, хракотинный).

Хришникъ 358 (бачв. діял. зам. гр'шникъ).

Челов'ккоразбойца 203 (у Мікл. 1119 тільки ч'локк-кооукойца).

Четельникъ 232 (дають грамоти четати четельникамъ, Мікл. при чисти, 1117, сього слова не має).

Чехъ 364 (в'крованіе в' стр'к-чю, в' чехъ, в' полазъ; чехъ (на ст. 198 вар. очехъ, чихане, віра в те, що чихане в даній хвилі приносить добро або зло).

Чистецъ 152 (з польськ. czysciec, L. I, 398; Жел. II, 1072 має лише чиствилице).

Человеченство 25 (з польськ. człowieczeństwo, L. I, 375, Мікл. члов'ч'кство).

Чланокъ 324 (з польськ. członek, Мікл. чланъ, членъ, ч'лнкъ, члан'ккъ 1119).

Чорнистый 205 (затарасо-

ваные в' землю паморочнію и чорнистю, Мікл. такого слова не має).

чрѣвный 438 (у Мікл. 1124 чр'кв'нь, що доторкає ся живота).

чр'кмночестко 441 (червоный колір, у Мікл. 1121 тільки чр'км'ньство).

ч8дица 184 (скачѣшии прѣдъ ч8дицами, Мікл. вас.).

чю же жен'кство 465 (житє з чужою жінкою, Мікл. вас.).

ч'кчечка 319 (прійми ч'кчечк8 райскю, пор. Жел. II, 1073 чіча, чічаний, квітка, квіточка).

чадъ 208 (жиратокъ чад8 полный, Мікл. чадъ ст. 1110, дим, копоть, Жел. III, 1059).

Шалв'крство 221 (шалв'кр-ством хочешъ насъ избѣти, польськ. szalbierstwo. L. V, 618, з нїм. Salbaderei, крутарство).

шаркана 398 (з маляр. sarkany, гадюка).

шаръ 435 (вї. камика им'кай причеплены ѿ различныхъ шаровъ, у Мікл. 1131 тільки в значіню колір, тут же в такім значіню, як і досі в укр., пор. Жел. II, 1083).

Шемры 202 (в мерзености и шемрахъ и г8кахъ насоложовалемса, з польськ. szemr, L. V, 577, Жел. II, 1087, у Мікл. 1132 тільки шемераныє, clamor).

Шепты 189 (з польськ. szept, L. V, 579, у Жел. II, 1087 тільки шепіт).

Шершеница 141—4 (шершень, Мікл. вас.).

Шикати 301 (змій прот'ккъ ѿ востока до запада шика-

- ючи и свищчи страшно, си-
чачи, пор. Жел. II, 1088).
- ши дити** 56, 67 (Мікл. 1133,
польськ. szydzić, L. V, 629,
кптити, насмівати ся).
- ши цко** 164, **ши цокъ** 166—
172, (бачв. діял. зам. увесь,
ує).
- шт вартокъ** 172 (бачв. діял.
зам. четвер, з польськ. czwartek).
- шт ерацетъ** 70 (бачв. діял.
зам. сорок, з чеського čtyřicet).
- шт оуритъ** 4 (пахуча есенція,
грецьк. σύραξ, Мікл. 1137,
має лише штоуритъ).
- шт реткс** 168 (штреткс той
рики, бачв. діял., посеред).
- Ща докъ** 391 (жидовъ ош-
кавшн до щадкс, до решти,
до крихти, Жел. II, 1103).
- щеплостъ** 283 (вѣдѣтъ зло-
то и сребро любити и оу-
щеплости вѣдѣтъ, Мікл. вас.,
L. V, 864 знає слово szczepły,
але не подає його значія,
Жел. II, 1104 знає щеплѣв-
тый, худий, мізерний, у звяз-
ку з польськ. szczupły, L. V,
571 та Жел. II, 1108).
- щербина** 328 (южъ вѣ товѣ
сѣтъ оусюгды щербини, Жел.
II, 1105).
- щерь** 169 (и съ щерми скон-
ми, бачв. зам. дщерми).
- Щаллодемонсѣ** 27 (в тек-
стї вяснено, що се значить
злого водителя).

- цекларъ** 208 (з польськ. ce-
klarz, L. I, 224, нічний сто-
рож, нім. Häscher).
- целіа** 227 (з лат. cella, ко-
мірка, перейшло через поль-
сela, L. I, 225).
- циганити** 166 (бачв. діял.
зам. циганити).
- цѣговый** 325 (конѣ цѣговіе,
з польськ. sug, sugowy, L. I,
330, пор. Жел. II, 1057).
- цѣкѣа** 409 (лѣк, Мікл. має
лише цѣкѣа, 1108).

Ѣства 303 (єдинѣ дрѣгомѣ
посылаєтъ питвы, ѣствы, у
Мікл. 1147 є лише истне і
исто).

Юндиковати сѣ 303 (и
вѣдѣтъ сѣ юндиковати, є-
дин дрѣгомѣ посылати пит-
вы, ѣствы дорогом, сего сло-
ва в доступних мені слова-
рях нема, очевидно переку-
рено з лат. iucundus, весе-
лий, утішний).

юновати сѣ 230 (ѣвийци
дѣла юнѣтса іако скорпни,
відмолоджувати ся, переку-
дати ся в щось, у Мікл. 1140
лише юнити сѣ).

ю тренка 246 (з польськ. ju-
trzenka, равня зоря, L. II,
281).

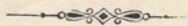
іа глѣ 423 (углѣ, Мікл. жгль,
ягола, 1162, 1143).

іа за 387 (ни трѣдѣ, ни всака
іаза или рана, Мікл. вас.).

іа чный 267 (ячмінний або
яшний, Жел. II, 1117).

В увагах до поодиноких слів цитовано в скороченю ось які словарні праці:

- 1) И. И. Срезневский, Матеріялы для словаря древне-рускаго языка по письменнымъ памятникамъ. С. Петербургъ т. I, 1893; т. II, 1902; т. III, вып. I, 1902. = Срез.
- 2) M. Samuel Bogumił Linde, Słownik języka polskiego, Lwów, wyd. Zakład. Ossolińskich, т. I, 1854, т. II, 1855, т. III, 1857, т. IV, 1858, т. V, 1859, т. VI, 1860. = L.
- 3) Євгеній Желеховский, Малоруско-німецкий словарь. Львів, т. I, 1885, т. II, 1886. = Жел.
- 4) Franz Miklosich, Lexicon Palaeoslovenico-graeco-latinum. Vindobonae 1862—1865. = Мікл.

З М І С Т.

СТОРОНА

Передмова	I—XVI
I. Катехізми на апокріфічні теми.	
А. Вопросы и отвѣты Григорія богослова и Василия. (рукоп. Оссол. ч. 41)	1
Б. Вопросы святыхъ отецъ. (Калуський рукоп.)	4
В. Вопросы. (без початку, рукоп. Г. Білявського)	7
Г. Вопросить св. Василій, отповѣдає св. Григорій богословъ. (Рукоп. Ярем. Білах.)	11
Д. Вопросенія стятыхъ стязаній и разумно. (Рукоп. Г. Білявського)	15
Е. Питаня и отповѣди. (Боршев. рукоп.)	16
Ж. Уривок питань і відповідей. (Сокольський рукоп.)	19
З. Статя без титулу. (Рукоп. Ярем. Білах.)	19
І. Слово о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ поучительное учителемъ. (Рукоп. Ярем. Білах.)	20
К. Вопрос: аще добро ест по вся дни причащати ся. (Якимчицький Измарагд)	22
Л. Вопросы и отвѣты евангельскихъ словесъ явѣ сказана Василиєм и Фелогом Григорієм. (Рукоп. Теод. з Дубівця)	23
М. Розмова про душі померших. (Рукоп. тойже)	24
Н. Люцидар ознаймуючий о речах сотворенных на небеси и на земли, з грецкого на руский преложен. (Сокольський рук.)	25
О. Уривок із Люцидарія. (Боршевицький рук.)	38
П. Словеса избранная. (Сокольський рук.)	42
Р. Банкет духовный. (Плісниський рукоп.)	42

II. Апокаліпси про празники і обряди.

А. Епистоля о недѣли. (Рукоп. Т. з Дубівця)	49
Б. Друга епистоля. (Страшевицька Миняя)	53
В. Слово по вся неделя. Сія епистоля и посланіе до Іерусалима сыномъ челоувѣчскимъ. (Рук. Георгія Білявського)	56
Г. Слово о святой недели, сіе єсть епистоля, приказаніе Господне. (Рукоп. Ярем. Білах.)	61
Д. Лист небесный. (Уривок, Дрогобицький рук.)	63
Е. Друга епистоля про неділю, уривок. (Калуський рук.)	64
Ж. Обвѣщеніе листу от святого отца Шѣуса VII папи римскаго в року 1632. (Угнівський рукоп.)	67
З. Лист небесный. (Бачв. рукоп.)	69
И. Лист небесный. (Яйковецький рукоп.)	71
К. Лист Божій. (Львівський друк 1903 р.)	75
Л. Сѣн Богородиці. (Яйковецький рукоп.)	79
М. Сѣн Богородиці. (Бачванський рукоп.)	80
Н. Слово о 12 пятнцахъ и о градѣ Шпальъ року Божія 1600, еже єсть на ползу християномъ. (Рукоп. Ярем. Білах.)	81
О. Слово святого Алиферія еже єст душам християнским. (Рукоп. І. Кузиковича)	84
П. Дванацять пятниць. (Угнівський рук.)	86
Р. Дванацять пятниць. (Яйковецький рук.)	87
С. Слово о виденіи св. от. Пахомія о срьдѣ и о пятку. (Якимч. Измараѣд)	89
Т. Слово св. Пахомія о срьдѣ и о пятку. (тамже)	90
У. Статя без титулу додава до тогож Слова. (тамже)	89
Ф. Видѣніе св. от. нашего Дорофея. (тамже)	91
Х. Слово о святѣй литургіи св. ап. Павла. (Рукоп. Т. з Дубівця)	92
Ц. Слово о святѣй литургіи св. ап. Павла от Прелога. (Рук. Георгія Білявського)	95
Ч. Історія о откровен. Йоаннікія Галатовскаго. (Небо новое)	98
Ш. Слово св. препод. отца н. Павла Исповѣдника о св. литургіи. (Рук. Георгія Білявського)	99
Щ. Сіе знаменіе прояви Богъ архистратигом Михайлом. (Рукоп. Т. з Дубівця)	102

III. Апокаліпси про загробове житє.

- А. Слово о святомъ Авраамѣ, егда яви ся ему Архистратигъ Михаилъ. (Унгварський рукоп.) 104
- Б. Видѣніе еже видѣ святыи Исаія пророкъ сынъ Амосовъ. (Рукоп. моск. Успенського собора) 109
- В. Слово от видѣнія Павла апостола. (Сваричівський Ізмарадъ) 117
- Д. Слово пресвятыи Богородицы велми душеполезно о покоп всего мира. (Збірник Троїцкої Сергієвої Лаври) 124
- Е. Откровеніе мукъ тяжкихъ. (Рукоп. Ярем. Білашевича) 135
- Ж. Открытіе мукъ пресвятыи Богородицы, иж оглядала, где мучат ся грѣшніи. (Рукоп. Георгія Білашевського) . 153
- З. Слово о откровеніи мукъ, егда ходила пресв. Богородица з Михаиломъ, где мучит ся родъ христїанскїи. (Рукоп. І. Кузикевича) 139
- И. Сіе слово барзъ потребно о покои всего мира. (Рукоп. бачванський) 163
- К. Съказаніе отца нашего Агапія, чьсо ради оставляють роды и дома своя и жены и дѣти. (Рукоп. Успенського собора) 172
- К₁. Жытіе преподобнои Феодоры, аже много въ днєхъ своихъ послужи преподобному Василю Новому. (Рукоп. о. Яроцкого) 178
- Л. Слово св. от. нашего Кирила о исходѣ души и о 20 митарствахъ. (Рукоп. Степана Самборини) 196
- М. Кирила Александрійскаго слово о сходѣ души от тѣла и о страшномъ второмъ пришествїи Христовомъ. (Ославський рукоп.) 202
- Н. Повѣсть преподобнаго отца нашего Макарія. (Рукоп. Ст. Самборини) 213
- О. Слово душеспасителное, которое ознайменное от ангела св. препод. Макарію египетскому о тайнахъ божихъ неслѣдмыхъ. (Рукоп. Івана Дашовського) } 218
- П. Слово св. Іоана Милостиваго о исходѣ души. (Сваричівський Ізмарадъ) 227
- Р. Слово о исходѣ души и о восходѣ на небеса по смерти. (Мединицький Прольогъ) 228
- С. Слово о душахъ грѣшныхъ блаж. Андрея Христа ради юродиваго. (Рукоп. Нар. Дому, муз. Петр. ч. 165) 229

- Т. Слово о исходѣ души, егда разручается от тѣла на оній вѣкъ. (Рукоп. Ярем. Білахевича) 231
- У. Слово Нифонта, яко въ послѣднемъ издыханіи слъзми и милостинею угодилъ Богу. (Перемиський Прол.) . 233
- Ф. Размышленіе о геенѣ огненной. (Бачванський рукоп.) . 234
- Х. Краткое описаніе о частцу св. Патрикія. (Рукоп. Ів. Прислопського) 235
- Ч. Слово св. Патрикія епископа о исходящим от земля огни въ различныхъ мѣстѣх. (Миней библ. Петруш.) . 247
- IV. Апокаліпси про конецъ свѣта.
- Б. Пророчество Исаяна сына Амосова о послѣднихъ днехъ. (Сваричівський Измараѣд) 249
- Б. Слово стго пророка Исаіа о послѣднихъ днех. (Рукоп. Г. Білявського) 252
- В. Послѣднее видѣніе св. пророка Данила. (Сваричівський Измараѣд) 225
- Г. Слово св. Іоанна богослова о вознесеніи Господа нашего Ісуса Христа. (Іспаський рукопис) 258
- Д. Уривок Слова Мефодія Патарьского „о судном дни и о послѣднихъ лѣтѣх“. (Рукоп. Петр. ч. 148) 264
- Е. Слово св. от. Мефодія о початку свѣта и о послѣднихъ днехъ. (Рукоп. в моімъ посѣданю) 271
- Ж. Слово св. Мефодія епископа Іерусалимского о царствѣ Михайловѣ и о царствіи Антихрестовомъ и о остатнихъ днех. (Рукоп. П. Свідзійського) 281
- З. О послѣднихъ днехъ. (Рукоп. Степана Теслевцоваго) . 292
- І. Уривки тогож твору. (Рукоп. Нар. Дому ч. 126) 321
- К. История о женѣ Мандонѣ, царици безбожной и бестыльной. (Рукоп. Т. Поповича Тухлянського) 326
- Л. Иже въ святыхъ отца нашего Ипполита . . . папы римскаго слово о скончанію мира и о Антихрестѣ и о второмъ пришествіи Господа нашего Ісуса Христа, в неделю мясопустную. (Рукоп. Оссол. ч. 92) 334
- М. Иже во святыхъ от. наш. Ипполита папы римскаго разрѣшеніе неизреченнаго открьвенія Іоанна богословца. (Рукоп. Оссол. ч. 92) 356
- Н. О страшномъ пришествіи Ісуса Христа. (Бачванський рукоп.) 357
- О. Слово св. Єфрѣма о второмъ пришествіи божи. (Сваричівський Измараѣд) 360

П.	В недѣлю мясопустную преп. о. наш. Паладія мниха Слово о второмъ пришествіи Христовѣ и о страшномъ судѣ и о будущей муцѣ и о умиленіи души. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL)	371
Р.	Святого о. наш. Кярила патріарха ерусалимскаго о сконченю свѣта и о Антихриствѣ, с катехизму его от слова пятнадцатаго. (Рукоп. Теодора з Дубівця)	388
С.	Слово о послѣдних днѣх. (Рукоп. Теодора з Дубівця)	396
Т.	Исторія албо новина о Антихриствѣ. (Рукоп. бібл. Петрушевича ч. 208)	397
Додатки і поправки. До розділу I.		
П.	Вопросы св. Василя Великаго и Григорія богослова. (Рукоп. Петруш. ч. 213)	401
Р.	Вопрошенія св. Григорія и отвѣты св. Василя. (Рукоп. о. Місковича)	407
С.	Вопросы при посѣдженю. (Рукоп. Павла Свідзінського)	410
Т.	Питаня і відповіди без титулу. (Рукоп. Павла Свідзінського)	412
У.	Питаня і відповіди на ріжних картках. (Рукоп. Павла Свідзінського)	413
Ф.	Вопрошенія Антіоха князя и отвѣты блаж. Аѳанасія епископа о полезных. (Рукоп. о. Місковича)	414
Х.	А се от книгъ Пополита вопросъ. (Рукоп. о Місковича)	416
Ч.	Слово св. Іоанна Златоустаго о Адамѣ. (Рукоп. тойже)	418
Ш.	Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 193)	420
Щ.	Въпросы и отвѣты от тлъкованія Пален. (Рукоп. Місковича)	428
До розділу II.		
Ѓ.	О спаденномъ камени со небесе епистоля сія. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 168)	448
Ѳ.	Лист небесный. (Берлинський рукоп.)	453
Ѡ.	Wimja Otca i Syna i Swiataho Ducha. (Лист небесный, Стратинський рукоп.)	455
V.	Сонъ пресвятой Богородици. (Співанник із Сернок)	458
И.	Сонъ пресвятой Богородици. (Берлинський рукоп.)	459
Ю.	Слово како подобает християномъ стояти въ церквѣ. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 213)	460

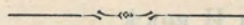
До розділу III.	
До тексту К. про візію свв. Агапія	462
До тексту К ₁ . Візія Теодори про митарства, проложна ста- 175 тья. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL)	463
До тексту М. Хід душі через митарства. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL)	464
III. Слово св. от. наш. авва Макарія пустыннаго жителя. 182 (Рукоп. Т. з Дубівця)	366
Щ. Діялог про рай і пекло. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 134)	469
До розділу IV.	
183 У. Уривок откровенія Методія Патарського. (Рукоп. Наук. тов. ім. Шевченка)	471
184	
187	
188	
189	
190	
191	
192	
193	
194	
195	
196	
197	
198	
199	
200	
201	
202	
203	
204	
205	
206	
207	
208	
209	
210	
211	
212	
213	
214	
215	
216	
217	
218	
219	
220	
221	
222	
223	
224	
225	
226	
227	
228	
229	
230	
231	
232	
233	
234	
235	
236	
237	
238	
239	
240	

20 з гори	80	з гори	80
12 з гори	81	писаныхъ	81
1 з гори	82	И	82
9 з низу	83	О	83
4 з гори	84	И вид'к	84
5 з низу	85	И рече	85
15 з гори	86	И оувид'к	86
9 з низу	87	ѡннхъ	87
14 з гори	88	стын	88
22 з гори	89	виухъ в'кковъ	89
7 з низу	90	К	90
14 з низу	91	совцаго	91
4 з гори	92	раздр'кляюци	92
1 з гори	93	стыхъ	93
5 з низу	94	ѡвчаю	94
3 з гори	95	хвою	95
4 з низу	96	затворяти	96
11 з гори	97	ваютъ	97
14 з низу	98	гр'кшыхъ	98
18 з низу	99	ѡдари	99
5 з низу	100	злы	100
12 з гори	101	такъ	101
12 з низу	102	Ф	102
19 з низу	103	г'л'жци	103
11 з гори	104	н'бснм	104
12 з гори	105	темни	105
6 з низу	106	скв'ръныхъ	106

Поправки друкарських помилок.

Стор.	24	ряд.	20	з гори	80—87	має бути:	69—70
"	33	"	12	з гори	писаныхъ	писаныхъ	81
"	42	"	1	з гори	И	О	82
"	42	"	9	з низу	О	П	83
"	128	"	4	з гори	И вид'к	8. И вид'к	84
"	128	"	5	з низу	И рече	11. И рече	85
"	129	з	15	з гори	И оувид'к	13. И оувид'к	86
"	142	"	9	з низу	ѡннхъ	ѡннхъ	87
"	151	"	14	з гори	стын	стын	88
"	171	"	22	з гори	виухъ в'кковъ	всиухъ в'кковъ	89
"	178	"	7	з низу	К	К ₁	90
"	179	"	14	з низу	совцаго	ѡвцаго	91
"	181	"	4	з гори	раздр'кляюци	раздр'кляюци	92
"	193	"	1	з гори	стыхъ	стыхъ	93
"	195	"	5	з низу	ѡвчаю	ѡвчаю	94
"	194	"	3	з гори	хвою	хвою	95
"	194	"	4	з низу	затворяти	затворяти	96
"	205	"	11	з гори	ваютъ	ваютъ	97
"	219	"	14	з низу	гр'кшыхъ	гр'кшыхъ	98
"	220	"	18	з низу	ѡдари	ѡдари	99
"	235	"	5	з низу	злы	злы	100
"	245	"	12	з гори	такъ	такъ	101
"	247	"	12	з низу	Ф	Ф	102
"	261	"	19	з низу	г'л'жци	г'л'жци	103
"	263	"	11	з гори	н'бснм	н'бснм	104
"	263	"	12	з гори	темни	темни	105
"	264	"	6	з низу	скв'ръныхъ	скв'ръныхъ	106

Стор.	ряд.	з	нізу	замісь :	має бути:
265	11	з	нізу	жено	жено
"	265	"	10	з низу юко	юко
"	267	"	22	з гори с'нѣжъте	с'нѣжъте
"	268	"	5	з гори кѣдоша	кѣпадоша
"	268	"	18	з низу начноутъ	начноутъ
"	280	"	18	з гори швезли	швезли-
"	304	"	9	з гори певин-	невин-
"	321	"	11	з гори З	І
"	326	"	16	з низу І	К
"	327	"	20	з гори бонками	бойками
"	327	"	2	з низу злостен	злостен
"	390	"	10	з низу назбиском	назвискком
"	407	"	10	з гори Мілковича.	Місковича.
"	408	"	17	з низу чрѣкк	чрѣкк
"	450	"	4	з гори чавкк	члѣкк

Publicationen

der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg

Ozarnieki-Gasse 26.

Mittheilungen der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften, redigiert von Prof. Michael Hruševskij, bis jetzt erschienen Bde I—XXIII (Geschichte, Archäologie, Ethnographie, Sprache und Litteraturgeschichte, besonders der Ukraine). Preis. Bde I—XX kosten 48 Kronen, jeder weitere Bd. (auch separat käuflich) 3 Kr., Bd. XXIII—XXIV (Doppelband) 5 Kr., Bd. XXXI—II u. XXXV—VI (Doppelbände) à 6 Kr.

Publicationen der Sectionen und Commissionen der Ševčenko Gesellschaft:

A. Die historisch-philosophische Section publizierte bis jetzt:

1. Neue Bände ihrer Beiträge (Zbirnyk istoryčno-filozofičnoi sekcyi) B. I—IV u. VI—IX enth. eine Geschichte der Ukraine von Prof. M. Hruševskij (I. Theil bis Anfang des XI Jahrh., II — bis Mitte des XII Jahrh., III—IV bis zum J. 1340, VI—VII bis zum J. 1569, VIII—IX Verfassung und soziale Verhältnisse im XIV—XVII Jahrh. Preis I, II u. V B. à 4 Kr., III u. IV B. 5 Kr., VI u. VII B. 4-50, VIII u. IX B. 4-50. Bd. V. enthält Materialien zur Kulturgeschichte Galiziens im XVIII—XIX Jahrh. Preis 2 Kr.
2. Historische Bibliothek, bis jetzt erschienen B. I—XXIV.
3. Ukrainisch-ruthenisches Archiv (I. u. II. Bände im Druck).
4. Juridische Zeitschrift, bis jetzt X Bde, à 2 Kr.
5. Juridische und ökonomische Zeitschrift, bis jetzt IX Bde à 3 Kr.
6. Juridische Bibliothek, bis jetzt III B. à 2 u. 3 Kr.

B. Die philologische Section publizierte bis jetzt 9 Bde ihrer Beiträge (Zbirnyk filologičnoi sekcyi), enthaltend: Bd. I. und IV. eine Biographie des ukrainischen Dichters Taras Ševčenko, von A. Koniskij, Preis à 3 Kr. Bd. II. u. III. Abhandlungen aus dem Gebiete der ukrainischen Volkskunde und Literatur, von Michael Dragomanov (erster Theil). Preis à 4 Kr. Bd. V. Die Mundart der Lemken, von I. Verchratskij, 6 Kr. B. VI. Abhandlungen aus dem Gebiete der ukrainischen Volkskunde von M. Dykariv. Preis 4 Kr. Bd. VII. Abhandlungen aus der ukrainischen Volkskunde und Literatur von Michael Dragomanov (Zweiter Theil). Preis 5 Kr. Bd. VIII—IX, Die Korrespondenz d. J. Holowackij, Preis 7 Kr.

Ukrainische Bibliothek, Bd. I—III. Sämmtliche Werke von J. v. Fed'kovyč, Bd. I. Gedichte, Preis 6 Kr., B. II. Erzählungen, Preis 4 Kr., Bd. III. Dramatische Werke 1A Theil, Preis 3 Kr., 2 Theil, Preis 3 Kr.

C. Die mathematisch-naturwissenschaftlich-medicinische Section publizierte bis jetzt 9 Bände ihrer Beiträge (Zbirnyk). Die beiden ersten Bände kosten à 3 Kr., Bd. III—VIII erschienen jeder in zwei Abtheilungen, jede unter einer besonderen Redaction; die mathematisch-naturwissenschaftliche red. von Iv. Verchratskij und Vlad. Levickij, die medizinische red. von Dr. E. Ozarkevych. Preis jeder Abtheilung 2 Kr.

D. Die Archaeographische Commission publizierte bis jetzt folgende Werke:

1. Quellen zur Geschichte der Ukraine, Bd. I (Lustrationen der königlichen Domänen in den Bezirken Halyč und Peremyšl vom J. 1565—66); Bd. II (Lustrationen der königl. Domänen in den Bezirken von Peremyšl und Sanok im J. 1565); Bd. III (Lustrationen der königl. Domänen in den Bezirken von Cholm, Belz und Lemberg im J. 1564—5); Bd. IV u. V (Galizische Akten aus den J. 1648—1659). Bd. VII (Lustration vom J. 1570). Jeder Bd. kostet 4 Kronen, III Bd. 5 Kr.

2. Denkmäler der ukrainischen Sprache und Literatur. Bd. I. Alttestamentliche Apokryphen; Bd. II. Neutestamentliche Apokryphen A. Evangelienkreis. Bd. III. B. Apokryphe Apostelgeschichten. Bd. IV. Eschatologische Apokryphen (im Druck). B. V. Denkmäler der religiösen Polemik aus dem XVI—XVII Jhd. Bd. I u. V. Preis 4 Kr., Bd. II u. III à 5 Kronen.

3. Kotljarevskyj, Die travestierte Aeneis, Abdruck der ersten Ausgabe vom J. 1798, Preis 60 Heller.

E. Die Ethnographische Commission publiziert:

1. Das Ethnographische Sammelwerk (Etnografičnyj Zbirnyk); bis jetzt erschienen 17 Bände. Preis Bd. I—IV u. VII—X u. XII—XIII à 3 Kronen, Bd. V—VI u. XVII à 4 Kr. Bd. XI 6 Kr. Bd. XVI 6 Kr.

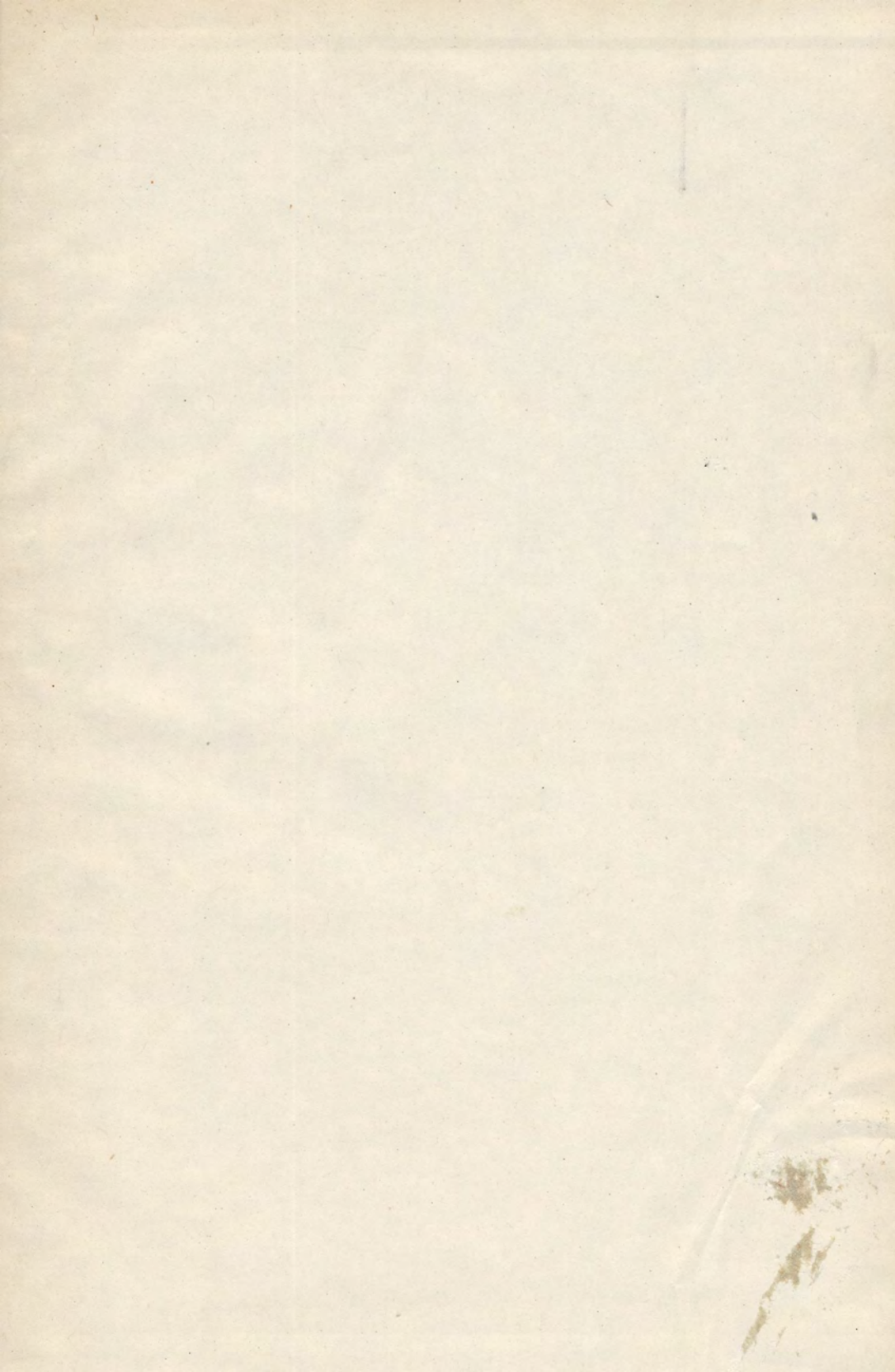
2. Materialien zur ukrainischen Ethnologie, Bd. I, Preis 8 Kr. (Enthält Abhandlungen über neueste archäologische Funde, über die Lebens- und Arbeitsweise der ukr. Fischer in der Döbrudža, der galizischen Kürschner usw., sowie auch eine Abhandlung über die farbigen Ostereier, ihre Herstellung und Ornamentik, mit 13 chromolithographischen Tafeln und zahlreichen Illustrationen im Text). Bd. II, 4 Kr. Die Huzulen, Land, Leute, Lebensweise, Industrie, Sitte und Brauch, religiöse Vorstellungen usw., mit über 300 Illustrationen, Bd. III, 4 Kr. (Neue archäologische Funde, Volkskalender, Aus der galiz. Volksindustrie, Hochzeitslieder und Gebräuche a. d. Gouv. Černyhiv, Die Corporationen der Dorfjugend in der Ukraine, Bd. IV, 4 Kr. Die Huzulen (zweiter Theil), Bd. V, 6 Kr. Die Huzulen (dritter Theil). Bd. VII. Die Huzulen (vierter Theil) 6 Kr. B.I. VIII. Das Kind in der ukr. Volkskunde, 4 Kr.

Chronik der Gesellschaft, enthält die Berichte über die Thätigkeit der Gesellschaft, Sectionen und Commissionen derselben, erscheint 4 Mal im Jahre. Bis jetzt erschienen N. 1—26 ukrainisch und deutsch.

Diese und andere Publikationen der Gesellschaft sind in der Buchhandlung der Ševčenko-Gesellschaft in Lemberg, Theaterstr. 1, vorrätig.

46
B-2286
1992 / 4

B 2.286
T.4(1906)

І.Франко
Апокрифи
Легенди

т. 4